Universidad de Antioquia
Biblioteca

IX.-X

Averrois
in Aristotel

Universidad de Deusto
Biblioteca

Decimum Volumen.

AVERROIS CORDVBENSIS COLLIGET LIBRI VII.

CANTICA ITEM AVICENNÆ CVM EIVSDEM AVERROIS COMMENTARIIS,

M. A. Zimaræ Contradictionum Solutiones,

Quorum series, & additamentum versa pagina manifestat.

VENETIIS APVD IVNCTAS.
M. D. LXII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IN HOC DECIMO VOLVMINE HÆC CONTINENTVR.

AVERROIS COLLIGET libri septem nuper diligentissime castigati.

Libri Quinti Colliget, Capita. lvij. lviij. & lviiij. à Iacob Mantino ob rei difficultatem olim translata, nunc cum antiqua trãslatione in lucem sunt ædita.

Collectaneorũ item sectiones tres, tribus Colliget libris, Secundo scilicet, Sexto, & Septimo respondentes, à Ioanne Bruyerino Campegio elegantissime latinitate donatæ, post antiquam translationem ob studiosorum commodum appositæ sunt.

Commentaria in AVICENNAE Cantica diligentissime emendata, vnà cum eiusdem Auicennæ textu in partes, tractatus, ac capita distincto, atque castigationibus Andreæ Bellunensis exornato.

Summarum & Capitum index in voluminis initio habetur, præterquam index Canticorum, qui ante librum illum præfixus est.

AVERROIS Tractatus de Theriaca nunquàm antea apud latinos visus.

M. ANT. Zim. Cont. Sol.

INDEX SVMMARVM ET CAPITVM, QVÆ IN LIBRIS COLLIGET CONTINENTVR.

Otius operis pro
æmiũ ea declarãs q̃ in ipso cõtinetur, fo. 1.B
Quæ sit libri intẽtio ac doctrinæ ordo. Cap. 1. ibidem
Quo pacto sua significq; liber appellatur: quidq; in eorũ unoquoq; tractatur. C. 2. 1.H
Summa ac Cap. Primi lib.
Summa libri. De Anatomia. fo. 3.E
De definitione Medicinæ, et eius diffinctione. Cap. 1. ibidem
De anatomia Membrorum in uniuersali. Cap. 2. 4.D
De assibus capitis. Ca. 3. 4.F
De dentibus, et omnibus assibus totius corporis. Cap. 4. 4.G
De anatomia Venarum pulsatilium. Cap. 5. 5.H
De anatomia uenarum nõ pulsatilium. Cap. 6. 6.G
De anatomia Neruorũ. c. 7. 7.G
De Ligamentis. Ca. 8. 8.L
De Chordis. Cap. 9, 8.M
De Carne. Cap. 10. 8.M
De Vallis. Cap 11. 9.A
De humoribus Cap. 12. 9.B
De triplici mẽbrit. c. 13. 9.B
De Spiritu. Cap. 14. 9.B
De Lacerto. Cap. 15. 9.C
De forma Capitis. C. 16. 9.G
De forma Oculorũ. c. 17. 9.L
De forma Nasi. C. 18. 10.C
De forma Auris. c. 19. 10.D
De forma linguæ. c. 20. 10.E
De extrẽitate oris. c. 21. 10.F
De anatomia totius Ventris. Cap. 22. 10.H
De anatomia Pulmonis et cãnæ eius. Cap. 23. 10.K
De anatomia chordis, & forma eius. Cap. 24. 10.M
De forma Stomachi, & Meri. Cap. 25. 11.D
De forma Intestinorum. Capit. 26. 11.G
De forma hepatis. c. 27. 11.K
De forma splẽis. C. 28. 12.A
De forma Fellis. C. 29. 12.B
De forma, & anatomia Renum. Cap. 30. 12.B
De forma vesicæ. c. 31. 12.C
De anatomia Miach, & Zirbi. Cap. 32. 12.D
De anatomia Veretri & Testiculorum. Cap. 33. 12.A
De anatomia Mamillarum. Cap. 34. 12.F
De anatomia Vulvæ. Capit. 35. 12.F
Summa ac Capita Secundi libri.
Summa libri. De Sanitate. fol. 12.1
De Sanitate, & de Complexione, atq; cõpone mẽbrorũ in uniuersali. Cap. 1 ibidem
De complexionibus membrorũ Consimiliũ. C. 2. 14.D
De complexionibus membrorum Officialiũ. Ca. 3. 14.I
De Complexione temperata, & de distemperatis totius corporis. Cap. 4. 14.M
De sanit. mẽbrorũ officialiũ. & eius spẽbus. C. 5. 15.D
De Sanitate aliqualiter in mẽbris cõsimilibus. C. 6. 16.A
De actionibus, et passionibus, & de virtutibus membrorũ. Cap. 7. 16.D
De iuuamentis membrorũ communium. Cap. 8. 17.M
De iuuamentis membrorũ officialiũ, q̃ sunt instãa virtutis Nutritiuæ. Cap. 9. 20.A
De iuuamẽtis mẽbrorũ officialiũ, q̃ sunt instrumẽta virtutis Generatiuæ. C. 10. 22.G
De iuuamẽtis mẽbrorũ officialium, quæ sunt instrumẽta sẽsus in generali. Ca. 1124.A
De iuuamento fili Spinæ. Capit 12. 25.B
De proprio instrumento sensus Tactus. Cap 13. 25.C
De iuuamento Linguæ. Capit. 14. 25.E
De iuuamentis Oculorum, & partiũ suarũ. Cap. 15. 25.F
De iuuamentis instrumentorũ Auditus. Cap. 16. 26.A
De iuuamentis instrumentorũ Odoratus. Cap. 17. 26.C
De iuuamentis membrorũ uoluntarij motus. C. 18. 26.G
De iuuamentis Anhelitus, & mẽbrorũ eius. Ca. 19. 28.D
De iuuamẽtis Cerebri & partium eius. Cap. 20. 30.F
De Somno. Cap. 21. 31.C
De complexione Temporum. Cap. 22. 32.C
Summa ac Capita Tertij Libri.
Summa libri. De Aegritudinib, et accidẽtib. f. 33.A

Universidad de Deusto
Biblioteca

De Aegritudinis definitione, & eius speciebus in generali. Cap. 1. ibidem
De causis Aegritudinum in generali. Cap. 2. 33. H
De eiis Aegritudinũ mãlium calidarũ et siccarũ. c. 3. 34. A
De generatione febris cholerae sestriae. Cap. 4. 35. C
De Aegritudinibus cholericis localibus. Cap. 5. 35. K
De Aegritudinibus frigidis et humidis mãlibus. c. 6. 36. C
De causis Aegritudinum frigidarum & siccarum materialium Cap. 7. 36. I
De causis Aegritudinum calidarum & humidarum materialium. Cap. 8. 37. B
De causis Aegritudinũ cõpositarũ materialiũ. C. 9. 37. G
De eãis Aegritudinũ nõ materialiũ i generali. c. 10. 38. D
De causis Aegritudinum immaterialium calidarum & siccarum. Cap. 11. 38. E
De eãis aegritudinũ imãliũ frigidarũ & siccarũ. c. 12. 38. I
De causis Aegritudinum membrorũ officialiũ. C. 13. 38 K
De Continuitate, et Solutione continuitatis, & suis causis aliqualiter. Ca. 14. 39 A
De Aegritudinum membrorũ officialiũ. C. 15. 39 F
De accidẽtibus superuenientibus virtuti Nutritiuae in generali Cap. 16. 40 A
De accidentibus superuenientibus virtuti Retentiuae. Caput. 17. 41. E
De accidentibus virtuti Expulsiuae superuenientibus. Cap. 18. 41. G
De accidentibus superuenientibus virtuti Attractiuae Stomachi. Cap. 19. 41. M
De accidẽtibus, quae superueniunt virtuti nutritiuae intestinorum. Cap. 20. 41. M
De Accidẽtibus supueniẽtibus virtutib⁹ Hepatis. c. 21. 42. I
De accidentibus superuenientibus virtuti Digestiuae venarum. Cap. 22. 44. A
De accidentibus superuenientibus virtuti Nutritiuae mẽbrorum Cap. 23. 44. C
De accidentibus impedientibus digestionem cerebri. Caput. 24 44. E
De accidentibus superuenientibus virtuti nutritiuae Cordis. Cap. 25. 44. I
De quibusdam accidentibus Splenis. Cap. 26. 45. B
De accidẽtibus supueniẽtibus virtutib⁹ Renũ. c. 27. 45. D
De accidentibus impediẽtibus opera Vesicae. Ca. 28. 45. G
De accidentibus superuenientibus membris generationis, sicut Testiculi, Virgae, et Vulnae. Cap. 29. 45. I
De Expulsiuae plurium membrorum. Cap. 30. 46. I
De accidẽtib⁹ superueniẽtibus virtuti Sensibili. c. 31. 47. I
De accidentibus superuenientibus virtuti Appetitiuae. Caput. 32. 49. G
De accidẽtibus superuenientibus virtuti Motiuae voluntariae. Cap. 33. 50. G
De Sapore, & Odore in generali. Cap. 34. 51. G
De Sensu gustus, & de accidentibus ei superuenientibus. Cap. 35. 51. K
De sensu odoratus, & de accidentibus ei superuenientibus. Cap 36. 52. C
De sensu Auditus, & de accidẽtibus ei superuenientibus. Cap. 37. 52. H
De sensu Visus, & de accidentibus ei superuenientibus. Cap. 38. 53. A
De accidentibus Anhelitus. Cap. 39. 55. C
De accidentibus triũ virtutũ, s. Imaginatiuae, Cogitatiuae, et Memoratiuae. c 40. 56. A
De accidentibus Somni & vigiliarum. Cap. 41. 57. A

Summa ac Capita Quarti Libri.

Summa libri. De Signis Sanitatum, & Aegritudinum. fol. 58. B
De signis Sanitatis, & Aegritudinis in generali. C. 1. ibi.
De signis complexionum, & sanitatis cordis. C. 2. 59. H
De signis complexionũ, & sanitatis Cerebri. C. 31. 60. L
De signis complexionũ, & sanitatis Hepatis. C. 4. 62. L
De signis complexionũ, & sanitatis Pulmonis. C. 5. 62. I
De signis complexionum, et sanitatis Stomachi. C. 6. 63. A
De signis cõplexionũ, & sanitatis testiculorũ. c. 7. 63. D
De signis cõplexionũ, et sanitatis totius corpis. C. 8. 63. G
De signis significantibus super Aegritudines in generali. Cap. 9. 63. L
De signis abundantiae Sanguinis. Ca. 10. 64. C
De signis Cholerae abundantis. Cap. 11. 64. E
De signis dominij Melancholicae. Cap. 12. 64. G
De signis dominij Phlegmatis. Cap. 13 64. I
De signis prognosticis Aegritudinum futurarum per aerem, & tempora. Cap. 14. 64. M
De signis prognosticis Aegritudinum futurarum per aegritudines parvas. C. 15. 66. D
De Pulsu, & Vrina in generali. Cap 16. 66. I
De Pulsu, & de generibus, & speciebus eius. Ca. 17. 66. M
De causis Pulsuũ. c. 18. 68. F
De diuersitatibus Pulsuum partis intrinsecae. C. 19. 69. I
De causis permutantibus Pulsũ ab extrinseco. c. 20. 69. L
De Vrinis generaliter. Capit. 21. 70. C
De significationibus Vrinae sũ partis eius olore. Cap. 22. 70. I
De significationibus vrinae sũ partis ex substantia eius. Capit. 23. 71. C
De hypostasi Vrinae, et de eius significationibus. c. 24 71. E
De signis Aegritudinum membrorũ intrinsecorum, & extrinsecorum in generali. Capit. 25. 72. B
De signis febris Ephemerae. Cap. 26. 72. E
De febribus putridis, & de earum signis in vniversali. Cap. 27. 72. G
De signis febris Cholericae, capita. 28. 73. B
De signis febris Phlegmaticae. Cap. 29. 73. F
De signis febris Quartanae. Cap. 30. 73. I
De signis febris, quae in Arabico nominatur Michabecha, & est febris Sanguinea. Cap. 31. 73. M
De compositione Febrium. Capitul. 32. 74. B
De signis febris Hecticae. Capita. 33. 74. G
De signis apostematum Sanguinorum. Cap. 34. 47. L
De signis apostematum Cholericorum. Cap. 35. 75. A
De signis apostematum Phlegmaticorum, Cap. 36. 75. B
De signis apostematum Melancholicorum. Cap. 37. 75. B.
De Crisi in gñali. c. 38. 75. E
De speciebus enacuationũ, quae fiunt in Crisi. Cap. 39. 76. F
De diebus criticis. c. 40. 76. I
De signis significantibus praesentem Crisim. C. 41. 77. C
De signis prognosticatibus Salutem. Cap. 42. 77. F
De signis prognosticis Malis. Cap. 43. 78. A
De signis vniversalibus Aegritudinum membrorum intrinsecorum. Cap. 44. 79. D
De his, quae egrediuntur à corpore, quae aegritudines significant. Cap. 45. 79. L
De signis Aegritudinum, & causarum ipsarum in generali. Cap. 46. 81. K
De signis aegritudinum Oculorum. Cap. 47. 83. F
De signis aegritudinum Aurium Cap. 48. 83. I
De signis aegritudinum Nasi. Cap. 49. 83. M
De aegritudinibus oris. Capitu. 50. 84. A
De signis aegritudinum Gulae. Cap. 51. 84 A
De signis aegritudinum Pulmonis. Cap. 52. 84 D
De signis aegritudinum Pectoris. Cap. 53. 84. G
De signis aegritudinum Stomachi Cap. 54. 84. I
De signis aegritudinum Hepatis. Cap. 55. 85. C
De signis aegritudinum Splenis. Cap. 56. 85. F
De signis aegritudinum Renum. Cap. 57. 85. G
De signis aegritudinum Vesicae. Cap. 58. 85. L
De signis aegritudinum Intestinorum. Cap. 59. 86. C
De signis aegritudinum Vulnae. Cap. 60. 86. G

Summa ac Capita Quinti Libri.

Summa libri de Cibis, & Medicinis. fol. 86. L
Quae sit huius Quinti libri intentio. Cap. 1. ibidem
De quiditate cibi, & medicinae. Cap. 2. 87. A
De opationibus primis, quae operantur medicina in corpore humano. Cap. 3. 87. C
De opationibus sedis, et Tertijs gñali, quas operantur medicinae i corpe humão. c. 4. 88. F
De medicinis Maturatiuis. Capit. 5. 88. B
De medicinis Mollificatiuis. Cap. 6. 89. E
De Medicinis induratiuis. Capit. 7. 89. H
De medicinis oppilatiuis. Capit. 8. 89. K
De medicinis Aperitiuis, & Absterſiuis. Cap. 9. 89. M
De medicinis Euaporatiuis, Cap. 10. 90. C
De medicinis Aperiẽtibus ora venarum. Cap. 11. 90. F
De medicinis Stypticis. Capit. 12. 90. G

Universidad de Deusto
Biblioteca

Index

De medicinis Mitigatiuis dolorum. Cap. 13. 90.H
De medicinis generatibus Carnem. Cap. 14. 91.A
De medicinis Cicatrizantibus. Cap. 15. 91.B
De medicinis Caustics. Caput. 16. 91.B
De medicinis Corrosiuis, et sanientibus carnem cadere. Caput. 17. 91.C
De medicinis Attractiuis. Caput. 18. 91.D
De medicinis Consortatiuis. Cap. 19. 91.G
De operationibus Tertiarum virtutum. Cap. 20. 91.K
De medicis Opatitib⁹ à forma specifica, & de differentia inter eas, & illas quæ operantur p primã, secundam, & tertiã virtutẽ. Cap. 21. 92.F
De Venenis. Cap. 22. 93.E
De medicinis Bezaar. Caput 23. 93.Fs
De modo cognoscendi virtute. Medicinarum, & Ciborum. Cap. 24. 93.s
De inuestigatione uerificatiõe signorum rationabilium operationum Ciborũ, & Medicinarum. Cap. 25. 95.M
Quo pacto cognosci possint cõplexiones Ciborum, & Medicinarũ per generales differentias corporum mixtorum. Cap. 26. 96.K
De cognitione Medicinarũ & Ciborũ per rõnẽ sumptã ab sapore. Cap. 27. 98.C
De cognitione medicinarũ, & Ciborũ per rationẽ sumptã ab odore. Cap. 28. 98.L
De cognitione Ciborũ, & medicinarũ per rationẽ sumptã à colore. Cap. 29. 99.B
De cognitione Ciborũ, & medicinarum per proprietates eorũ, prout sunt partes terræ nascentiũ, & animaliũ: & sunt Locus, Tempus, Regio, & Operatio. Ca. 30. 99.F
De complexionibus Ciborum quorũdam, & medicinarũ specialiter, secũdum quod certificatus fuit Galenus: præcipue uero de Granis, ex quibus panis conficiuntur. Ca. 31. 100.K
De Carnib⁹. Cap. 32. 101.G
De Piscibus. Cap. 33. 102.A
De Lacte. Cap. 34. 102.B
De Caseo. Cap. 35. 102.B
De Ouis. Cap. 36. 102.C
De Fructib⁹. Cap. 37. 102.E
De Aquis. Cap. 38. 102.F
De Granis, quæ sunt cibi medicinales. Cap. 39. 102.I
De Fructibus arborum. Caput. 40. 103.B
De Herbis, & Oleribus. Caput. 41. 103.H
De varietate uirtutũ medicinarũ Simplicium. C. 42. 104.B
De medicinis, quæ ex Mineris sunt. Cap. 43. 116.B
De Lacte, & nutriis eius operationibus secundũ diuersas eius partes. Cap. 44. 117.E
De operationibus Caseis. Caput. 45. 117.K
De uirtutibus Butyri. Caput. 46. 117.K
De operationibus Coaguli. Caput. 47. 117.L
De operationibus Ouorum. Cap. 48. 117.M
De Fellib⁹. Cap. 49. 118.C
De Vrinis. Cap. 50. 118.C
De proprietatibus Stercorum. Cap. 51. 118.D
De carne Tyri. C. 52. 118.E
De pinguedine. Ca. 53. 118.F
De Medullis. Cap. 54. 118.G
De pprietate pluriũ aliarũ medicinarũ. Cap. 55. 118.G
De reb. Marinis. C. 56. 119.F
De modo compositionis medicinarum: Primum autẽ de cõpositionis necessitatibus. Caput. 57. 120.G
De mẽsura & proportione Medicinarũ simpliciũ cõpositarum ingredientiũ. Ca. 58. 127.A
De cognitione Medicinarum compositarum per experimentum. Cap. 59. 132.B

Summa, ac Capita Sexti Libri.

Svmma libri. De Regimine sanitatis. 133.A
De fine artis medicinæ, ac de causis, quæ per accidens in nos corruptionem inducunt. Cap. 1. ibidem
De Exercitio, & modis eius. Cap. 2. 134.F
De Fricatione, & modis eius. Cap. 3. 135.A
De innamentis Balnei. Caput. 4. 135.C
De apationibus Somni, & Vigiliæ. Cap. 5. 135.I
De regimine Corporum, & primo corporis Temperati. Cap. 6. 135.K
De regimine corporis tpati p Coitum. Cap. 7. 137.G
De regimine einsdẽ p somnũ, & vig. De excrementorum euacuatione: ac lassitudinibus ab immodico exercitio proueniẽtib⁹. Ca. 8. 137.I

In Libros Colliget.

De regimine Senilis ætatis. Cap. 9. 138.B
De Corporibus nartas habentibus distemperatas complexiones. Cap. 10. 138.H
De regimine corporum oium distemperatorum, tum simpliciter, tum compositè. Ca. 11. 138.k
De resumptione Extenuatorũ & Pinguium extenuatione. Cap. 12. 140.G
De regimine corporis distemperati in singulis membris. Cap. 13. 140.D
De pseruatione corporũ, quæ præparata sunt in ægritudines cadere. C. 14. 141.a
De remotione, & præseruatione corporum à labore Vlcerativo. Cap. 15. 141.F
De remotione, & præseruatione corporũ à labore Apostemoso, & Extensiuo. Cap. 16. 142.E
De præseruatione corporum tempore Aeris præter naturam. Cap. 17. 142.F

Summa, ac Capita Septimi Libri.

Svmma libri. De ægritudinum Curatione, seu Ingenio sanitatis. 144.A
De modo Curationis malæ cõplexionis materialis & non materialis, c. 1. ibidem.
De modo, & quando fieri debet Euacuatio, & Curatio Cap. 2. 144.I
De euacuatione per Phlebotomiam. Cap. 3. 147.A
De euacuatione per Pharmacia. Cap. 4. 147.G
De cura febris Ephemeræ in generali. Cap. 5. 148.E
De cura febris Ephemeræ in speciali. Ca. 6. 148.H
De cura seb. Ephemeræ, quando est cum fluxu uentris. Cap. 7. 149.G
De curatione febriũ acutarũ ardentium. Ca 8. 150.I
De cura febrium putridarum & primo de eis in generali. Cap. 9. 151.I
De cibatione, & fricatione, et balneatione febricitantium. Cap. 10. 154.D
De cura febrium cholericarũ, & primo de cura tertianæ. Cap. 11. 155.A
De cura Causi. C. 12. 155.H
De cura febris Phlegmaticæ. Cap. 13. 156.A
De cura febris Quartanæ. Cap. 14. 156.k
De cura febris Hecticæ. Cap. 15. 157.E
De syncope, eius causis, & curatione. Ca. 16. 158.E
De syncope proueniente causa stomachi. C. 17. 159.F
De syncope accidente causa doloris. Cap. 18. 159.H
De syncope proueniente ex superflua Euacuatione. Cap. 19. 160.D
De syncope superueniente ex superfluo fluxu sanguinis narium, vel aliorum membrorum. Cap. 20. 160.F
De syncope proueniente ex superflua Vigil. Ca 21. 160.G
De curatione malæ complexionis particularium membrorum. Cap. 22. 160.H
De cura malæ complexionis siccæ stomachi sine materia. Cap. 23. 160.L
De cura caliditatis & siccitatis stomachi. C. 24. 161.B
De cura frigiditatis et siccitatis stomachi. C. 25. 161.C
De cura malæ complexionis calidæ stomachi. Cap. 26. 161.E
De cura frigiditatis & humiditatis stomachi. c. 27. 161.I
De ægritudinibus stomachi, & aliorum membrorũ principalium cum materia. Cap. 28. 161.k
De inflatione membrorum, et apostematibus in generali. Cap. 29. 162.G.
De euacuatione Apostematũ membrorum principalium. Cap. 30. 164.M
De cura apostematũ frigidorum, & aliorũ apostematũ specialium. C. 31. 166.D
De curatione solutionis Continuitatis. C. 32. 167.I
De curatione solutionis continuitatis venarum, & arteriarum. Cap. 33. 169.E
De fluxu sanguinis, qui à membris prouenit intrinsecis. Cap. 34. 169.L
De cura solutionis continuitatis in Neruis & Lacertis. Cap. 35. 170.k
De cura fracturæ Ossium. Cap. 36. 171.C
De cura ægritudinum Officialium membrorum primo aũt de cura ægritudinum in numero. Cap. 37. 171.I
De cura ægritudinũ in Catatione. Cap. 38. 172.B
De cura ægritudinum in positione: & operis Percutio. Cap. 39. 172.E

INDEX CAPITVM, quę in tribus Collectaneorum Sectionibus continentur.

Capita Primę sectionis, de sanitate.

DE sanitate desinitione, tpamẽtis, atq; partiũ uniuersarũ corporis structura. C. 1. 177. H
De partium similarium temperamentis. C. 2. 179. E
De instrumentariarũ, dissimilariúmq; partiũ similitudine partium temperamẽto. Cap. 3. 179. F
De natura patta. C. 4. 179. I
De cõpositarũ, dissimilariúmq; partiũ salubritate. c. 5. 180. B
Quædam adhuc superioribus adijcienda. C. 6. 180. G
De actionib⁹, affectionib⁹, siue passionibus. C. 7. 180. K
De usu partiũ incõpositarum, quæ similes ac similares appellantur. Ca. 8. 182. E
De dissimilaribus nutritoriæ facultati addictis partibus. Cap. 9. 184. G
De partib⁹ dissimilarib⁹, quæ sunt genituæ potentiæ instrumenta. Cap. 10. 186. M
De instrumẽtis sensibus dicatis generatim. C. 11. 188. E
De spinæ dorsi medulla. Cap. 12. 189. G
De tactionis instrumento. Cap. 13. 189. G
De lingua. Cap. 14. 189. I
De oculis. Cap. 15. 189. K
De auditoriis sensibus, ac partibus. Cap. 16. 190. E
De olfactorijs instrumentis. Cap. 17. 190. G
De ptibus, à quibus motus efficiẽt uoluntarij. C. 18. 190. L
De respirationis usu, atq; eius instrumentis. C. 19. 192. E
De cerebro, eiusq; ptib. ac functionibus. C. 20. 194. K
De somno. Ca 21. 194 L
De temporum anni temperamento. Cap. 22. 195. K

Capita secundæ sectionis, de sanitate tuenda.

DE artis medicæ fine. Cap. 1. 196. F
De exercitio, eiusq; modis. Cap. 2. 197. K
De fricatione, eiusq; multiplici ratione. Ca. 3. 198. E
De lauacro. C. 4. 198. G
De somno atq; ui. c. 5. 199. B
De uictus hois temperatæ naturæ. Ca. 6. 199. C.
De usu venereorũ. c. 7. 200 M
De excrementorũ uacuatione atq; lassitudinibus, quæ ab immodico exercitio proueniunt. Cap. 8. 201. B
De ratione victus ætatum sequentium. Cap. 9. 201. I
De his, qui intẽperiẽ cõpositã obtinent. Ca. 10. 202. C
De intemperie bus omnibus, tũ simplicibus, tum compositis. Cap. 11. 202. D
Quo gradiliores fiãt, obesiores efficiãtur, & cõtra obesiores graciles. C. 12. 203. K
De singularum partiũ intẽperatura. Cap. 13. 204. A
De præcautiõe futurarũ ægritudinũ, atq; spõtaneis lassitudinibus. Cap. 14. 204. K
De ulcerosæ, tensiuæ, atq; inflammatoriæ, lassitudinis, tũ præcautione, tum curatione. Cap. 15. 205. G
De aeris in uniuersum præcautione. Cap. 16. 206. F

Capita Tertię sectionis de rõne curand. morb.

DE itẽperaturarũ curatiõe quæ cũ humoribus, ea quæ circa humores consistunt. Cap. 1. 207. A
Quando sint faciendæ euacuationes. Cap. 2. 208. M
Curatio, quæ singulis partib⁹ debetur. Cap. 3. 210 K
De missione sanguinis, Cap. 4 211. E
De purgatione. C. 5. 211. K
Otium diariarũ febrium curatio generatim. C. 6. 212. H
Curatio speciatim diariarũ. Cap. 7 212. L
Qui à uigilia, tristitia, atque ira, diaria corripiuntur. Cap. 8. 213. A
A solis deustione. c. 9. 213. B
Ab algore. Ca. 10. 213. C
A fatigatione. Ca. 11. 213. E
Ab inedia. Ca. 12. 213. H
Quæ ab obstructione. Cap. 13. 213. G
Temperamenta calida ac sicca. Cap. 14. 213. K
Febres ex inguinum tumoribus. Cap. 15. 214. k
De synochis febribus. Cap. 16 214. M
Quæ putrescentibus humoribus febres accenduntur. Cap. 17. 215. H
Cibandi ratio in febricitantibus. Cap. 18. 217. B
De balneo in febricitantibus. Cap. 19. 217. k
Galeni curatio feb. à succis lẽtis ortarũ. Cap. 20. 217. L

FINIS.

AVERROIS CORDVBENSIS

LIBER DE MEDICINA, QVI DICITVR COLLIGET.

Totius operis Proœmium, ea declarans, quæ in ipso continentur.

Quæ sit libri intentio, ac doctrinæ ordo. Cap. 1

B Aequalibus ex cathenis hoc ex latere pendentium.

QVando ventilata fuit sup me voluntas p nobile pręceptum ex parte nobilis domini Audelach Sẽpse à mi relmomini de Marocho, pro consilio suorum Philosophorũ Auosait, & Auenchalit, & pręcepit mihi compilare vnum librũ, in quo contineręt tota scientia Medicinalis ĩ Arabico, quæ affirmaret & iudicaret intentiones Priorũ, quæ earum essent retinendæ, & quæ dimittendæ: tunc declinaui virtutes meas ad suum pceptũ, & augmentaui eas ad suũ seruitium, & compilaui istũ librũ vniuersalem, & vocaui nomen suũ Colliget: eo q̃ incœpi ĩ eo ordinem doctrinæ à rebus vniuersalibus, & ab illis procedam, quousq; deueniá ad particularia. sicut fit ĩ doctrina triũ specierum compositionũ, fm q̃ est declaratum supra Primo Physicoꝝ: ita feci in isto libro, q̃ ego primo cõ syderaui comprehendere vniuersales regulas huius scientiæ: & postea intẽdi ire ab illis ad membra sua, & ad partes suas in vno alio libro, quẽ componam, si placebit Deo. ideo vocaui ipsum Colliget. Adhuc elegi ĩ ordine hui⁹ libri alium ordinem q̃ elegerint alii authores in suis libris. & iste est ille ordo, qui est magis cõueniens in doctrina huius scientiæ. Et scias q̃ aliquis non poterit stare sup finem huius libri, nec intelligere maiorem partem eius, nisi ille, q̃ legerit tũ in Logica, q̃ ipse possit ad minus cognoscere modos trium demonstrationum. Adhuc necesse est, q̃ ipse sit de illis, qui vsi fuerint aliquid scire in radicibus Naturaliũ scientiarum. Et si non erit de aliquibus istorum, non solum erit priuatus à certitudine intentionis huius libri, & ab vtilitate eius, sed eueniet ei ab eo magnum nocumentũ, eo q̃ eum abominabitur & despiciet. Et qũ abominabitur istum, scias q̃ abominabitur veritatem hui⁹ sciæ. Et diuisi eum in septẽ partes: & quã liber eius partem posui pro vno libro. Et non expectes à me, q̃ ego diuidam partes suas ad numerum capitulorũ, neq; q̃ appropriem ei vni cuiq; capitulum per se. In illa re vana gloriati sunt sapientes Hispaniæ Andaluxij, & maior pars pręteritorũ authorũ. sed pater Philosophiæ non vanagloriatus fuit in faciendo

E Ordo.

F Diuisio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G hoc ī maiōri parte librorum suoꝝ. Et forte quod induxit eos ad faciēdum hoc, fuit debilitas discretiuæ scholarium. Sed ille, qui habebit virtutem discretiuam sanā, cognoscet in vnoquoq; libro differentias rerū primas & secundas, & diuidet vnam rem ab alia, sm q videbit ei magis conueniens in hora legendi. & qui voluerit diuidere eos ad paruas partes, vel ad capitula, faciat, & nominet ea, sicut vult.

Quo pacto vnusquisq; liber appelletur: quidq; in eorum vnoquoq; pertractatur. Cap 2.

H PRimus liber tractat de Anatomia. & non multiplicabo in eo, eo q non promitto dicere rem nouam in eo, quæ non sit dicta p alios authores. quod nō promitto facere in alijs libris: quia in eis renouabo verba, quæ non senserunt antiq Medici. & qui ante me transierunt, & probabuntur à radicibus scientiarum Naturalium.

Secundus liber nominat liber Sanitatis. In isto definietur sanitas vera definitione. Et narrabit complexionem, & complexiones omnium membrorū consimiliū & officia-
I lium. Et narrabit omnes operationes eorum, & per quam viā habent agere eorū operationes, & pati suas passiones. Et narrabit omnes spēs sanitatis cuiuslibet mēbri per omnes causas quatuor. Et narrabit omnes species virtutum corporis humani, & quid sint, & quot sint, & situm earum sm sententiam Arist. & Galen. breuiter. Et ī isto loco cadet memoria disputationis super duo spermata, quod eorum est pars embryonis, & quod non: & cuius loco ipsa stant embryoni, an per materiam, an per formam. Et narrabit de virtute primi motoris, qui est in corpore motu voluntario, quid est, & vbi est sit eius, an in neruo, an ī lacerto. Et narrabit de motu pectoris & pulmonis, & diuisione, quę cecidit inter authores priores super sententiam Gal & remouebit dubia. Et narrabit breuiter naturam aeris temperati, & de natura quatuor temporum anni, & qualis tēperantia est illa, q dī vere. K

Tertius liber dicitur liber Aegritudinū. Et ibi definiet ægritudo. Et narrat species ægritudinum simplicium, & membra consimilia, & officialia. Et ponit in vnoquoq; eorum L omnes quatuor causas vniuersales, & etiam de particularib. Et postea narrat omnes species ægritudinum cōpositarū, quæ sunt in membris: & ponit causas earū sm istam eandem viam prædictā. Et narrat oīa accidētia, quæ superueniunt sup eorū operationes in diminutione, aut in debilitate: & ponit causas istarum rerū prolixe. & in isto loco cadit definitio doloris, & quę sunt causæ eius, & quot. Et hic addimus verba sup sententiam Galeni in hoc multum necessaria. Et narrat oīa accidentia sensuū & virtutum: & ponit causas sm M sententiam Aristotelis.

Quartus liber nominatur liber Signorum. Et narrat omnes signorum species significatiū supra sanitatem cuiuslibet mēbri per se in mēbris consimilibus, & officialibus ex parte operationum eorū. Et narrat super oēs species signorum significatium super oēs ægritudines cuiuslibet membri per se: & signa accidentium eorum ex parte operationum ipsorum sm sententiam Aristote. & hic cadit definitio signi. Et narrat signa

A signa dominij cuiuslibet humoris in corpore hominis sm complexionem propriā naturalem tali corpori. Et narrat signa cuiuslibet ægritudinis, & cuiuslibet accidentis, quę superueniunt corpori ex causa aeris circundantis sm dictum Hip. & narrat viam signorum significantium super ægritudines magnas ex parte paruarum anticipātium, aut ex parte accidentium. Et narrat signa significantia super sanitatem, & super ægritudinem vniuersalem & particulatem, ex parte pulsus, & vrinæ.
B Et narrat signa significantia super ægritudines, quæ continent totum corpus, sicut febris & similia: & dat causas earum, & incipit à febre dici. Et narrat omnes modos crisis, & veros & falsos, bonos & malos, & tempora earum, & causas earum esse, & dies earum esse, & earū priuationis. Et hic redditur causa, quare Medici dicunt, q si etiam veniat crisis ī diebus conuersionis, ipsa est vera apud eos, dummodo veniat in die cretico conuenienti illi ægritudini. Et hic cadit inquisitio, si stellæ sunt causa in operationibus corporum inferiorum, aut non. & si sunt causa, vtrum
C sunt causa propinqua, vel remota. Adhuc inquiritur, si Astronomia est necessaria scientiæ medicinarū, an non. Et narrat signa crisium ex parte rei exeuntis à corpore, aut ab eo quod videtur ab operationibus corporis ægri. Et narrat signa significantia super quamlibet ægritudinem membrorum interiorum. Et narrat signa significantia sup ægritudinem ex parte rei exeuntis à corpore exitu accidentali, & naturali. Et ponit differentias, quę sunt inter fluxū, qui accidit per ægritudinem materialē, quæ superuenit vni mē- D bro, aut plus q̄ vni, & fluxum, qui accidit per ægritudinē vniuersalem, q̄ superuenit membris. Et narrat opinionem plurimorū, qui transibant de vna medicina ad aliā in vna medicatione alicui' ægritudinis: & quare probant diuersas medicinas sup eandem ægritudinem. & hic exēplificabo exempla conuenientia, & sententiabo super securiorem viam. Et narrat omnia signa, per quæ certificatur nobis in ægritudine cuiuslibet membri, quę earū est materialis, & quæ non. & ista res est multum declaranda: eo q est multum necessa- E ria ad cognoscendum Medico.

Quintus liber nominatur liber Medicinarum, & Ciborum. In primis definietur in eo quod quid est cibus, & quid est medicina sm sententiam Arist. & Galeni. Et narrabo naturam cuiuslibet istorum, & eoꝝ vniuersalem operationem in corpore humano, & etiam particularem, & p quem modum operātur in corpore, & numerum suarū principalium virtutum, & q ipsarum operæ tur per se, & quæ per accidens, & q̄ virtus earum, quæ est appropriata solum vni membro, & quæ plus q̄ F vni, & quæ sunt illa membra. Et narrat quas operationes ipsa facit ex parte qualitatis, & quas ex parte materiæ, & quas ex parte formæ specificæ, & ponit causam istorum sm sententiam Arist. Et narrat quomodo dñr cibus, & medicina temperati, & distēperati sm Arist. Et narrat quæ via est magis vera in cognitione eorū, an via sylfi & demfonis, an via experimenti: & si solū vnum istorū sufficit in arte, aut si ambo sunt necessaria. Et narrat longo sermone

G omnes regulas cõpositionis & neces sitatẽ eius. & modi illarũ regularũ incedunt fm sententiã Antiquorũ. Et frangã verba Iacobi Alkindi, q̃ se voluit ostẽdere sicut Philosophũ, qñ locutus fuit in gradibus compositionis. Et declarabo verba Galeni in hoc, iõ q̃a sunt multũ cõfusa hic.

Sextus Liber noïatur liber Conseruationis sanitatis. In primis declarat verba Galeni in regimine illius, qui hẽt tẽperatam cõplexionem. Et postea narrat spẽs ꝓparationũ materialiũ, primas, & secũdas, q̃ inuenũtur in indiuiduis. Et dabo cãm, qua

H re inueniẽt, q̃ in faciendo cõueniẽs, non eueniet q̃situm: s. q̃ nos aliq̃n regemus vno & eodẽ regimine in eodẽ tpe, & in vna ætate, & in eodẽ climate duo corpora, q̃ erunt ambo cõia in ꝑdictis rebus in corũ ꝓparatione materiali sup eandẽ ꝓparationẽ tẽperantiæ, & erit istud regimen proportionatũ & conueniens ꝓparationi, q̃ inueniẽ in ambob⁹ corũ: & cũ hoc toto, non eueniet q̃situm æqualiter: sed in vno cõplebit, & in alio deficiet. Et sic̃ inueniemus corpora, q̃ regunt̃ contrario regimine conueniẽtiæ ꝓparationis eorũ, & sa-

I nitas est cõpleta in eis, & diu viuunt. Et hic frangã verba dicentiũ, q̃ illi qui regunt̃ fm ꝓceptum Galeni, hñt longam vitã penitus. Et narrat iuuamentũ aeris, & eius nocumentũ fm diuersitatẽ cõplexionũ, & iuuamentũ exercitij & spẽrũ suarũ, fm q̃ conuenit vnicuiq; mẽbro, & iuuamentũ balnei & spẽrũ suarũ, & iuuamẽtũ somni & vigiliæ, & nocumentũ suũ. Et narrat conseruationẽ sanitatis in vnaquaq; spẽ cõplexionũ sanitatis, q̃ est ꝓsens eis. Et incipit in regimine illius, qui hẽt tẽperatã com-

plexionẽ, cuius mala complexio est K in fieri. & iste sermo similat̃ multũ primo huius libri: sed ponunt̃ in eo verba noua bona & vtilia. Et narrat regimen malæ ꝓparationis manifestæ, s. plus laboris, qui euenit primũ a se, non p accidens, nisi pp ægritudinem anticipantẽ. & ponã dr̃iam, q̃ est inter hoc regimen, & regimen laboris, qui est anticipatus ab ægritudine, vel ab accidenti manifesto. Et hic procedã i regimine attractionis malorũ humorũ factæ a corpore ad vnũ mẽbrũ, aut ad plura, aut ĩtus, aut extra, qua de causã, ꝑm est ꝓ L paratum ad mala apostemata. Postea loquar breuiter in conseruatione corporis, & defensione eius a corruptione aeris.

Septimus Liber noïat̃ liber Medicationis ægritudinũ, & narrat medicationem, & remotinẽ accidẽtũ, & iste est ordo suus. In primis narrat vias medicationis ęgritudinũ, q̃ superueniunt mẽbris consimilibus, siue sint materiales, siue non materiales. Adhuc narrat medicationem ægritudinum, q̃ sunt in membris of M ficialibus p eandẽ viã, qua narrauit in consimilibus, & facit lõgũ sermonem de hoc. Et intrat sermonẽ tractatus remotionis malitiæ cõplexionis materialis & immaterialis, & tractatus multarũ differẽtiarũ, quas posui in regimine & medicatione malæ cõplexionis iuuenis, & malæ cõplexionis senis, qñ elongati sunt a suis gradibus naturalibus, qũo debeant reduci ad ipsos cũ gradibus contrarietatis, & quot sunt gradus contrarietatis proprij vnicuiq; ipsorum. & in hoc loco intelliget̃ reprobatio sup hoc, quod dicit Ga. i hoc. Et narrat modos graduũ contrarie

tatis,

A tatis, cùm nos faciemus regimen ꝓptium in vnoquoq; membro cã reducendi ipsum ad propriã suam tẽperantiã, quando ab ea exierit. & ẽt hic reprobabit̃ sententia Galeni in hoc manifeste. Et narrat modos euacuationis per flebotomiam & pharmaciam, fm corpus ægrum, s. quod corpus est eis conueniens, & q̃d nõ, & q̃d tempus, & quæ ætas, & q̃d est conueniens solum vni, & q̃d ambobus, & q̃d est priuatum ambobus, & alias differentias similes istis. Et hic etiam manifestabit̃ regimen ꝓgnãtium, & modi actionũ partis oppositæ. & intentio huius sermonis erit multum nobilis. Et narrat vias medicationis & in oĩbus febribus acutis & putridis breuiter. Et narrat vias medicationis malæ complexionis materialis superuenientis alicui membro ex malã materia accidẽte, vel attracta, vel currente ad ipsum. Et intendo in hoc sermone in medicatione omniũ specierũ apostematum, quę generant̃ in mẽbris interioribus & exterioribus, & in quã nos debemus flebotomare eũ, & in

B quã non: & in qua nos debemus repercutere, & in qua nõ: & quibus repercussiuis, & in qua materia, & in quo tempore ægritudinis. Et narrat medicationẽ ægritudinũ dissolutionis continuitatis, intus & extra, ex cã interiori & ex cã exteriori, & omnium vulnerũ & percussionum. & C cadit in hoc loco medicatio ægritudinum pulmonis, & fixurarũ venarũ, & arteriarũ, & apostematum neruorum, & ęgritudinum dislocationis.

AVERROIS COLLIGET

LIBER PRIMVS.

SVMMA LIBRI.

De Anatomia.

De definitione Medicinæ, & eius distinctione. Cap. 1.

Intentio

Intentio mea in hoc tractatu est tradere in arte Medicinæ summas sufficientes per viam breuem, vt sit ianua & introitus desyderantibus perfici in partibus artis, & vt sit memoria oĩbus, q̃ q̃siuerunt ipsam, & sciuerũt cognitionẽ eius. Et studebimus loqui in pluribus verba cõcordantia veritati: quãuis contrarienẽ opinionibus Antiquorũ authorum istius artis. Et dicimus q̃ ars Medicinæ est ars operatiua exiens ex principijs veris, in qua quæritur conseruatio sanitatis corporis humani, & remotio suæ ægritudinis, fm q̃ possibile fuerit in quolibet corpore. q̃d est, quia finis artis istius nõ est ad sanãdũ omnino, sed ad faciendum illud, q̃d põt fieri, & in quantitate conuenienti, & tempore conueniẽti, & postea expectari debet finis, sicut est in arte nautarũ, & in regimine exercituum. Et quia artes practicæ, inquantum sunt artes, continent tria: Primum est scire loca suorum subiectorum: Secundum est scire finem quæsitum ad adducendum ipsum in locis subiecti: Tertium est scire instrumenta, cum quibus valeamus ducere finem illum in locum illius subiecti: ideo ex necessitate ars Me-

Medicinæ definitio. Vide alĩs, apud Hip. li. de Flatibus, apud Gal. in lib. F Artis partiũ. apud Auic. pria primi ca. primo.

Medicinę diuisio.

Universidad de Deusto Biblioteca

G dicinæ primo diuisa est in istas tres partes. In prima parte, q̃ est ad sciẽdum loca subiecti, faciem⁹ scire mẽbra, ex quibus compositũ est corpus humanum, simplicia & composita, & humores, & spiritus. Et quia finis hic prætenti & quæsiti sunt duæ spes, s. cõseruare sanitatem, & remouere ægritudinẽ, est adhuc ista pars diuisa in duas partes: vna est, in qua faciemus scire quid est sanitas in oĩbus rebus sustentantibus ipsam: & sunt quatuor causæ, s. materia, efficiens, formalis, & finalis, & in omni-

H bus eam consequentibus: altera est, in qua faciemus scire quid est ægritũdo in omnibus suis causis, & eam consequentibus. Et quia non est sufficiens scire quid est sanitas, & quid est ægritudo, ad conseruandũ vnũ, & ad remouendum aliud, diuisa est adhuc ista in duas alias partes. ī vna faciemus scire qualiter sanitas conseruatur: & in altera qualiter ægritudo remoueatur. Et quia nec sanitas nec ægritudo sunt per se notæ, ideo in prima obuiatione fuit necesse nobis cognoscere signa, quæ sunt signa sanitatis & ægritudinis. & ideo

I ista pars adhuc est vna partiũ istius artis. Ergo diuisa est scientia ista in partes septem magnas. In prima q-dem narrabimus membra hoĩs, super quæ testificatur sẽsus, s. simplicia, & composita, & humores, & spiritus. In secunda faciemus scire sanitatem, & suas species, & consequentia. In tertia ægritudines, & suas spes & accidentia sua. In quarta significationes significantes sup sanitatẽ, & ægritudinem. In quinta istrumẽta, quæ sunt cibi, & medicinæ. In sexta viam conseruationis sanitatis, In septima ingenium remotionis ęgritudinum. Et intendimus hoc hic ordinare fm istam diuisionem: eo q̃ hæc diuisio est ei subiecta. * Et quia vna rerum, quas artes speculatiuę recipiunt ab alijs, est loca subiecti & principia, siue sint illa loca subiecti à principijs notis per se, siue sint à rebus, quarum declaratio sit ab alia arte: oportet nos cognoscere ī primis artes, à quibus recipit hæc ars plurimum suorũ principiorũ: deinde redibimus ad loquendum de qualibet supradictarum partium. Et dicam⁹ q̃ aliquid huius artis est speculatiuum, & illud est eius scientia Naturalis: & aliquid eius est practicale.

Et pars practicalis est ars medicinarum experimentalis: & ēt illius ē ars anatomiæ. Sed theoricalis plurimũ est accepta à causis sanitatis & ægritudinis, & maxime à causis multum remotis: sicut sunt elementa, & similia. Et ab arte Medicinæ experimentali disces cognoscere virtutes pluriũ medicinarũ: quod est, quia res, quã comprehendimus per viam experimentalem, est pauca valde comparatione eius, quod necessarium est nobis in hoc. Sed via artis medicinalis ratiocinatiua est ad dandum cau M

sas rerũ, quas nobis inuenit ars medicinalis experimentalis. & hæc ars ab arte anatomię recipit multas partium sui subiecti. Et quia artifex artis, inquantum est artifex illius artis, non potest cognoscere principia recepta in illa arte, quamuis sciat illa: nescit enim ea, nisi inquantũ est artifex alteri⁹ artis: ideo oportet eũ recipere illa principia artis suæ ab illo loco, in quo sunt magis nota: & maxime principia, quorũ oẽs partes sciri non possunt fm certitudinẽ, sicut est experientia medicinarũ. Et ideo

K ideo de parte huiũs artis dixit Hip. ,, q̃ vita hoĩs est breuis, qñ dixit: Vita ,, breuis, ars vero longa. qa pars, q̃ est p viã experimentalẽ, non est in ipsa breuitas, & ita est in hoc nr̃o tpe in pluribus membris, q̃ apparent p viã anatomię, eo q̃ hęc ars, iam est amissa. Et debes scire q̃ artifex sciæ Naturalis cõicat Medico, eo q̃ corpus humanum est vna partium locorũ subiecti naturalis. sed diuersificant adinuicem in hoc: quia iste cõsyderat sanitatem & ægritudinẽ, inquantum sunt entia naturalia: & Medic⁹

B consyderat ea, inquantũ appetit cõseruare vnum, & remouere aliud. Et ideo necessarium est Medico, postquã sciuerit summas, q̃ aggregatæ sunt in hac arte, studium longũ: & postea potent in ipsa inuenire accidentia in materijs, quæ sunt impossibilia scribi. Et Medicus, qũ fuerit solicitus in operationibus istius artis, erunt firmata in ipso principia experimentalia, p quæ poterit inuenire in materijs illas summas: sicut est in artibus Mechanicis, & cogitatiuis. Et Arist. appropriat hanc artẽ inter artes Mechanicas in virtute.

C Et ex hoc manifestum est, q̃ res dicta in definitione Medicinæ, q̃ ē cognitio sanitatis & ægritudinis, & rerum proportionatarũ eis, q̃ nõ est definitio vera, eo q̃ diuisit in ea differentia, p quam cognoscit differre speculationẽ artificis huius artis à speculatione artificis Naturalis sciẽtiæ. Et ad hoc non attẽdas ei, de quo dixerunt, q̃ non est sanitas nec ægritudo: qm̃ non est inter nocumentũ operationũ sensibiliũ & innocumẽtũ earũdẽ mediũ: nec ē variatio, misi fm plus & minus. & nõ est medium inter duo contraria, ita q̃ sit aliq̃d il

D lox in parte absque parte, in qua est aliud, nec in tpe absq; tpe, in quo est aliud. & est manifestũ, fm q̃ dictũ ē in scia speculatiua. Et postq̃ narrauimus intentionẽ istius artis, & partes suas, & viã speculationis in ipsas, necesse est nobis loqui super vnãquãque partem eius.

De Anatomia membrorum in vniuersali. Cap. 2.

PArticulæ, quæ testificant super ea sensus in corpore humano, sunt species duæ. Vna est membroꝝ cõsimilitũ: v. gr. hæc definitio istius particulæ, & definitio totiꝰ istius est definitio vna: sicut sunt ossa, caro, E eo q̃ q̃libet ps carnis de necessitate ē caro, q̃libet pars ossis est os. Et secda est mẽbrorũ cõpositorũ, quorũ partes nõ assimilant̃ partibus: sicut manus, q̃ cõposita est ex carne, & osse, musculo, & chorda. Et mẽbra sim plicia sunt ossa, & musculi, & chordæ, & nerui, & ligamenta, & caro, & assungia seu pĩguedo, & cutis, & vili, & sanguis, & phlegma, & melãcholia, & cholera, & spiritus. & iste ē vapor receptus in corde, & in cerebro. Et nos incipimus nunc in rememoratione mẽbrorũ cõsimiliũ, seu simplicium, & postea in rememoratione compositorum. F

Musculi sũt membra simplicia. Opp. apũd Auic. pria primi do. 5. c. primo

De ossibus Capitis. Cap. 3.

OSsa capitis absq; dentibus sunt ossa. 23. sex quorũ appropriata craneo. & loca, in quibꝰ cõiungũtur ossa ī craneo, vocata sunt ī lĩgua Arabica asoan, & ossa decẽ in mãdibulis superioribꝰ, & ī auribꝰ duo, & ossa paris, & duo in mandibulis inferioribus, & vnũ, qd noĩat̃ gethet. & hoc est os, quod est sub craneo, qd diuidit inter ipsum & superiores mãdibulas. Et omnia hæc ossa coniun-

Ossa capitis. 23.

Guntur simul coniunctione serrati si, quæ nominatur in Arabico dera rasi, præter duo ossa inferioris mandibulæ, quæ coniunguntur coniunctione nodatili.

De Dentibus, & omnibus ossibus totius corporis. Cap. 4.

Dentes. 32. DEntes sunt in vnaquaq; mãdibula. 16. Quorum duo anteriores nominati sunt duales: & in Arabico nominantur thomam. Et duo alij ex vtroq; latere superiori & inferiori nominant quadruales, & in Arabico rabiathan. Et duo superiores & inferiores ex vtroq; latere dicunt caniculares. Et quinq; ex vtroq; latere, s. dextro & sinistro nominantur molares. sed aliquibus de numero molariũ deficit vn⁹, & sunt tantũ quatuor. & radices molarium superioris mandibulæ sunt tres, & aliquibus quatuor. & radices molariũ mandibulæ inferioris sunt duæ. & vnaquæq; radix aliorum dentiũ est cuiuslibet vna. ergo iam inuenie mus q̃ ossa capitis sunt ossa. 55. Et coniunguntur in capite apud foramen, qđ est in ipso in posteriori parte spondyli colli: & sunt spondyli. 7. & sunt perforati ex vtroq; latere. & spondyli nuchæ cõiunguntur cum ipsis: & sunt. 17. & dicitur de duodecim ipsorum, qui sunt spondyli anteriotis pectoris, eo q̃ ibi finitur eorum terminus: & quinq; eorũ sunt spondyli nominati in lingua Græca adinisos, & in Arabico alktan. ergo inuentum est q̃ numerus omnium spondylorum à craneo vsq; ad os nominatum hagit, sunt spondyli. 24. Sed aliqui sunt qui habent vnũ plus, hoc est. 25. & aliqui sunt qui habent vnum minus, scilicet. 23. Et huic spondylo inferiori coniungit os nominatum hagit. & istud cõpositum est ex particulis tribus, quæ sunt similes spondylis. & in hoc adhuc coniungitur, s. in osse hagit in inferiori parte ipsius os nominatũ cauda. Et ipsum compositũ est ex tribus petijs, siue partibus. & tertia pars istius est vera cauda, & est quasi os chartilaginosum. Et hi omnes spondyli coniunguntur cõiũctione nodatili, præter spondylos duos colli primos. sed spondylus primus, qui conũgitur cum ipso, ligatur duab⁹ adeptionibus vel additamentis exeũ tibus à craneo, & intrant in duobus foraminibus spondyli primi. Et cõiunguntur ex vtroq; latere ossis spõ dyli hagit ossa duo, ex vtroq; latere vnum. & in ipsis est planta cossæ, q̃ I Arabico nõatur athaluorat. & ibi pendent testiculi & hæc sunt omnia ossa partis posterioris. Sed ossa anteriora & posteriora ex iferiori parte occipitij sunt ossa duo in Arabico nominata charcohatan. Et ossa spatularum, & ossa pectoris, & ossa manuum, & ossa vmbilicalia, quæ nominata sunt in Arabico henina, & ossa pedum. Sed chartoa est os gibbosum exterius, & concauum interius. cuius vnum ex duobus suis capitibus iungitur cum humero & eũ capite brachij nominati haseth. & alia extremitas coniungitur in latitudinem, vel in altitudinem pectoris in loco foraminis colli, & ideo, quia spatula est posita supra dorsũ, est ampla. & in ipsa coniunctum est caput, quod est chartilaginosum. & quãto plus appropinquatur charoæ, tanto magis rotundatur. & est in ipso concauitas quædam, in quã subintrat caput brachij noiati aseth.

Ossa capitis. 55. & alios. 59. dimittat enim cõ-

I missuras sioũ oculorũ, per quas eẽnt sex, & ipse ponat duo

K

L Spondilus 30.

Adiumenta. Depressio. Spatula.

M

A Sed ossa pectoris cõposita sunt ex ossibus septem: & in extremitatibus inferioribꝰ sunt chartilagines. Ossa vero costarũ sunt ossa duodecim in vnoquoq; latere gibbositates, quorum lõgiores sunt mediæ, & ex istis sunt septẽ costę, quarum extremitas vniuscuiusq; cõiungitur posterius in spondylis nuchæ, & in anteriori in ossibus pectoris cũ capitibus chartilaginosis. & quinq; istarũ non cõiunguntur pectori, & nominant costæ posteriores. & ideo qũ præmuntur, cedunt præssioni. Et in parte inferiori pectoris non est aliquod os, nisi solum os vmbilicale, quod moratur inferius. Ossa manus sunt triginta ossa, s. os brachij nominatum aseth. & istud est vnũ exterius gibbosum, interius vero concauum. & habet caput vnũ, quod in concauitate spatulæ intrat: & alia extremitas ipsius intrat in marpec. & habet nisi spondylus vnus similis rotæ, qui in Arabico nominat bachar: & in isto subintrat extremitas ossis nominati in Arabico zenad superior. Et ossa zenad sunt duo: longitudo quorũ est à marpec vsq; ad os nominatum

C rasceth. sed vnũ ipsorum est paruũ, & vocatur zenad superior: & aliud est magnũ, & nominatur zenad inferior. Et habent ista in duabus suis extremitatibus ex parte rasceræ: additiones ædificatas & compositas ex ipsis: & inter rasceth & ipsa ẽ nodus. Et rasceth compositũ est ex ossibus octo ordinatis in duobus ordinib⁹, & hęc ossa sunt fortia absq; medulla, & sunt curuata curuatura, vt adueniat suæ coniunctioni pulchritudo formę ad formam rascethorum. Et quatuor ex istis ossibus, vel istoꝝ ossium compositũ est zenad manꝰ: & tales eum vocãt mestal manus: & ipsum coniungitur radici rasceræ ligaturis fortibus. Quinq; aũt digiti manus habent ossa quindecim, quilibet digitus tres, & nominantur in Arabico alsolemiath: quorũ semp vnus coniungitur alteri: & ipsa coniunguntur ossibus solaht per viã ligaturarũ fortium: & os primũ pollicis cõiungitur extremitati zenach superioris ligatura ampla cõuenien te motui. Sed ossa pedis sunt. 29. De ossib⁹ pedis. principium ipsorũ est os testiculorum: & est os exterius gibbosum, in terius concauum. & habet extremitatem vnã rotundantem se in suo E ascensu, & nominatur pomũ granatum testiculorũ. & alia est extremitas inferioris partis, quæ intrat in foramen zenad inferioris, siue maioris duorũ zenatuum crutis. Et duorum ipsorũ zenatuum longitudo ẽ à genu vsque ad os calcanei: maior vero ipsorũ zenath inferior, & minor zenath superior. & extremitas duorũ zenatuum tangit simul calcaneum. & ibi in pede nascuntur nodi tres, & curuatura ossis testiculoꝝ in cossa flectitur seu curuatur in parte posterioris, & in curuatura alterius ossis foraminis zenad maioris F est ligatura genu. Et supra eandem ligaturã est os circulare. & est rotundum: & est in ipsa cartilaginitas, & nominat oculus genu. Et coniungitur in calcaneo interioti os nominatum alzochi. Et in inferiori parte ẽ os calcanei. & in istis duobus ossib⁹ coniungitur rasceth. & ipsum est cõpositũ ex tribus ossibus, & fabricatũ & ædificatũ est ædificatione sibi cõuenienti. Et postea coniungi huic scibaht pedis. & ipsum compositum est ex quinque ossibus. Et postea sequuntur

B Ossa pedis. 58.

D

G quuntur ossa digitorum, quæ nominantur somiahi: & sunt vnicuiq; digito tres, præter pollicem, qui nō habet nisi duo ossa. Ergo inuentū est fm sensum Galeni, q̄ ossa hominis vel hominum sunt ducentum quadraginta octo, absq; ossibus paruis, quæ replent spacia iunctoratū, quæ nominantur in Arabico scirsunaia: & absq; osse epiglottidis, quod nominat in Arabico alaniath: & absq; osse cartilaginoso, quod dicunt aliqui anatomizatores q̄ est in corde. Et nos non abreuiamus loqui super compositionis formam istorum os-
H sium partem parti, nisi propter hoc, quōd imaginatiua in istis per viam æstimationis est breuis, & parua, cō positione earum rerum existentiū in ipsis.

De anatomia Venarum pulsatilium.

Cap. 5.

VEnæ sensibiles sunt duarū specierum, scilicet pulsatiles, & nō pulsatiles. Sed pulsatiles compositæ sunt ex duabus tunicis, præter vnā. & vnaquæq; est similis alteri: nisi q̄ contextura interioris tunicæ tendit in latitudinem, & istæ sunt fortiores: & contextura exterioris tunicæ
I tendit in longitudinem. Et istæ venæ apparent per viam sensus quōd exeunt à corde: nisi quia exeunt à concauitate sinistra: eo q̄ propter propinquitatem cōcauitatis dextræ hepati necesse est, vt sit studiosum cor, vt attrahat nutrimentum ab eo
Arteria ve dem, scilicet ab hepate. Et illæ, quæ alia. exeunt à cōcauitate sinistra, sunt arteriæ duæ. Vna quarū est minor altera, & habet vnam tunicam tantū: & illa est subtillior, scilicet maiori arteriarum habentium tunicas duas. & minor habens vnam tantum, habet eam tantū, eo vt sit leuis & mōl- K lis ad extendendum & adunandum se, & ad attrahendum aerē, & ad expellendum fumum vaporosum. & est amplior, vt adueniat ab ipso ad pulmonem sanguis subtilis, vaporosus, propinquus digestioni ad perficiendum se, eo q̄ id quod nutrit pulmonem, est cor. & quia stat prope ipsum, fert, vel præstat ei calorem digestiuum & suauem. & ad hoc magis, q̄ membrum pulsans in ipso est membrum leue, & uocatur in Arabico serint: & non curatur vt noceat ei. Et vena ista intrat pulmonē: L & diuisa est in ipso diuisione iam dicta: & vocatur arteria tauridi. Sed alia est maior, magnitudinis maioris valde alterius. & nominat in lingua Arabica alahor. Et quando hęc vena ascendit, ramificantur ab ipsa duo rami. minor istorum tendit ad concauitatem dextram duarum cō cauitatum cordis: maior autem circulat circa cor, & postea subintrat in ipsum, & diuiditur in eodem. Et illud, quod remanet post ramificationes istorum duorum ramorum, diuiditur in partes duas. maior earū descendit versus inferiorem partem corporis, & minor in superiorē cor M poris. Et pars, quæ tendit in superiorem partem corporis, diuiditur ab eadē, cùm ascendit in lateribus duobus in ramos tangentes membra existentia ex opposito eorūdem. Et qū exit versus ascellam, exit ab eodem ramus vnus cum vena quæ non pulsat, tendens vsq; ad manum *in diui- *a.l. & in dicem. sione eiusdem. Prima diuiditur ab eodem: & iunguntur ab eodē rami parui in lacerto exteriori, & interiori brachij nominati hasceth, & cum hoc sunt profundati & sepulti.

Et

A Et quandō iungitur ad latus marpech, ascendit superius modicum, & eius pulsatio apparet in hoc loco in pluribus corporibus. & vadit de sub tus ascellam, & tangit eam, donec descendit aliquantulum à marpech. Et postea profundatur profunditate: & ramificantur ab eadem rami ad modum capillorum: & ipsi coiunguntur in lacertis brachij nominati cahat, donec occupent locum magnum brachij. Et postea diuidit in duas partes, quarū vna tendit ad rasceth vadens vsque ad zenath superius. & hęc est vena, quæ palpatur
B ā Medicis. Et alia tendit adhuc vsq; ad rasceth, & vadit vsque ad zenath inferius. & hæc est minor istarum. Et hæc diuiditur in palma manus: & aliquibus apparent pulsationes in superficie palmæ manus. Et quando hæc particula superior iungitur in loco transitus, diuiditur in duas partes alias. Vna quarum transit venam profundatam, quæ nominatur in Arabico gedehg. & ascendit superius donec intret in craneo. & coniunguntur ab eodem in suo itinere rami intrantes in membrorum profunditates existētes ibidem. Et quan
C do intrat craneum, diuiditur ibi in multas diuisiones: & tūc ædificatur ab eisdē res nominata tela, quę extenditur supra cerebrum. Et postq̄ est diuisa, coadunatur & profundatur: & tandem exeunt ab hac tela venæ duæ æquales in magnitudine, sicut erant ante diuisionem: & conueniunt ad corpus cerebri, & diuiduntur in ipso. Sed vna istarum, & est minor, ascendit supra superficiem faciei & capitis, & partitur sup membra ibi existentia. Et aliquib' apparet pulsationes ī hac parte post aures, & in temporibus. sed pulsatio D apparet prope istas duas venas: & ē pulsatio particulæ, quæ est apud venam profundatam: & nominatur hic ramus arteria somni. Sed particula germinata à corde ad inferiora corporis tendit primo per viam rectā, donec appodietur supra marpech quintum: eo quōd locus suæ oppositionis est ex oppositio loco capitis cordis. & ibidem existit pulmo absq; appodiatione. Demum equitant supra spondilos nuchæ descendendo ad inferiora, & ramificantur rami ab eodem à lateribꝰ vtrorūq; spondilorum, dextri & sinistri, & cō E iunguntur membris existētibus ex opposito eorundem. Et ramus primus, qui ramificatur ab ipso, est ramus veniens ad pulmonem. Et post ipsum veniunt rami venientes ad lacertum existentem intus in costis. Et post ipsum veniunt rami ad diaphragma. Et post veniunt rami ad stomachum, hepar, & splenem, & myrach, & intestina, & renes, & vuluam, & testiculos, & vesicam, & virgam. Et exeūt ab ipsis rami iungentes lacertos exeūtes ex opposito istorum duorum locorum. Et quando F venīt ad terminum siue ad finem spondilorum, diuiduntur in partes duas. & quælibet istarum tendit versus vnū ex pedibus per ramos duos magnos ex parte dextra & sinistra, & diuiduntur in ipsos diuisione venarum, nisi quia profundantur. Et eorum pulsationes sunt in lateribus duorum emunctoriorum, quæ in Arabico nominant orbitan: & in latere calcanei sub duobus ossibus nominatis calcagines: & supra dor sum pedum prope chordam magnam.

De

Universidad de Deusto Biblioteca

G

De anatomia Venarum non pulsatilium. Cap. 6.

VEnæ non pulsatiles sunt vnius tunicæ præter vnam istarum. Et inuentæ sunt p viam sensus, q̃ ramificant' ab hepate. Et id quod germinat ab eis ī primis, sunt venæ duę. Vna, quarū est vltra concauitatem, & illa nominat' porta: & hæc est ad trahẽdum nutrimentū hepati. Alia est, vel exit à gibbositate hepatis: & ista est facta ad deferendū nutrimẽtum, & diuidendum nutrimẽtum, & nominat' concaua. Sed porta diuiditur in corpe hepatis in quinq; partes. Et ramificant' hæ quinq; partes in ramos paruos, donec iungant' gibbositati hepatis. Et q̃n exeunt ab hepate, diuiduntur in partes octo. Quarū duæ illarum paruæ sunt: & vna ipsarū iungitur intestino nomi nato duodeno: & secunda ramificat' ad fundū stomachi in portanario.

De vena porta.

H

Sed vna ex sex tendit ad superficiẽ dorsi partis dextræ stomachi ad nutriendū ipsum. sed pars interior nutritur. inquantū obuiat' stomacho.

Et secunda iungitur spleni, & tandem separat' ab ipsa vena vna à latere sinistro stomachi. Et illud, quod remanet, diuidit' in partes duas. vna quarū iungitur medietati superiori stomachi, & spleni ad nutriendum ea: & secunda iungit' gibbositati stomachi, & ibi diuidit' in partes duas. Vna ipsarū diuidit' à dorso sinistro stomachi: & secunda profundatur vsq; ad orificiū stomachi: eo q̃ proijcit ad orificiū stomachi superfluū siccitatis & acetositatis melancholię: q̃n studet splen ad expellẽdum ipsam cum superfluo ad prouocandum appetitū stomachi sua titillatione. Particula vero secūda diuidit' in partes duas. vna ipsarū tendit ad inferiora medietatis splenis: & secunda pars influit ad myrach, & diuidit' in ipso. Tertia vero ex sex vadit ad latus sinistrum, & ad intestinum rectum, ad hoc vt fugat ab ipso. Et quarta tendit ad gibbositatẽ stomachi, & ad myrach. Et quinta tendit ad meseraicas, quæ sunt circa intestinum nominatū colon. Et sexta q̃ si circa intestinum ieiunū, & orbum.

I

K

De vena cõcaua.

Sed concauæ, s. venæ radix eius separatur ex seipsa ad trahendum nutrimentum à ramis portæ. Et post ascẽdit ab ipsa, vena vna magna in gibbositate hepatis. Et q̃n ascendit ista vena, non vadit nec elongatur multū, donec diuidatur in duas partes. Et vna istarū est maior, & tẽdit ad partes inferiores corporis: & secūda ad superiora corpis. Et hęc pars superior tendit, vsq; dum iungatur diaphragmati. Et ibi diuiditur in duas venas, quæ diuiduntur in diaphragmate: & post cõprimunt diaphragma. Et post cõpressionem diuiduntur ab eisdem venæ minutæ: & diuiduntur in panniculo diuidẽte pectus in partes duas, & in panniculum cordis, & in glandulam nominatam chota, & diuiduntur in ipsa.

L

De concaua superiori.

Demum ramificatur ab ipsa ramus vnus, qui iungitur in auricula dextra ex auriculis cordis. Et hic ramus diuidit' in partes tres. Vna quarum intrat in concauitatẽ dextram cõcauitatis cordis, & iungit' pulmoni, & habet tunicas duas. & ob hoc nominatur vena artérialis. & hæc est maior omniū aliarum. Et secunda circundat' circa dorsum cordis, & extendit' in ipsum totum. Et tertia cõiungitur in parte inferiori pectoris, & nutrit pectora ibi existẽtia. Et q̃n

M

transit,

A transit cor, tendit p viam rectam, donec peruenit ad oppositionẽ duorū tharcotan. (sic enim nominãtur in Arabico.) Et diuidũtur ab ea in hoc suo itinere rami parui ad ambas suarum partiū. & exeunt ab eisdem rami ad lacertos existentes ex opposito membrorum interiorum. Et q̃n sunt ex opposito assellæ, exit ab eis ramus vnus extrinsecus manus veniens ad manus ex latere assellæ, & ẽ vena nominata basilica. Et q̃n est in opposito in medio trachęæ, in loco suę itineris, diuidit' in ptes duas. Vna istarū tendit ad partẽ dextram,

B & alia ad partẽ sinistram. Et quælibet istarū duarum diuiditur in partes duas, & tandem equitat vna ex partibus spatulam, & venit ad manũ ex latere dextro: & hæc est vena nominata cephalica. Et adhuc secũda diuidit' in partes duas in vnoquoq; latere. Vna quarū vadit, & profundatur, & ascendit in sua profundita te, donec intrat craneum in suo itinere p collum, vsquequo intrat in cerebrũ. Et ramificantur ab eadem rami parui, coniungentes se mẽbris interioribus propinquis colli. & hęc

C pars nominat' vena profundata. Sed secũda tendit in superficiem dorsi, donec diuidit' per faciem, & caput, & oculos, & per nares, seu p nasum. Et hæc est vena apparens, & ramificatur à vena spatulari in suo itinere p brachium nominatũ hasceth, & diuidit' in nodo marpech. Et post suã diuisionem vena spatularis cõmiscetur cũ parte venæ assellaris, & descendunt: & tandem exit ex istis duabus in latere marpech vena, & ẽ vena media seu cõis: & dicit' in Arabico hachal. Et pars secunda ex parte venæ spatularis trahit' ad dorsum brachij nominati schahat, id est adiutorium: & demũ equitat supra zenad superiorẽ, & illa nominat' chorda brachij. Et pars venæ assellaris, q̃ moratur inferius, vadit p latus intrinsec' brachij ad cahat, donec iungatur capiti zenad superiori: & ẽ aliquid rami venæ existentis inter digitum minorẽ & annularem, & nominat' halarcia. Sed pars tendẽs ad inferiora corporis equitat spõdilos nuchæ, & postea descendit inferius.

D

De concaua inferiori.

Et ramificant' in primis ab ipsa rami venientes ad ligaturas renum, & nominantur in Arabico lafint alcolieth, & eorũ villos & corpora propinqua eis. Et postea ramificant' ab eisdem rami magni duo intrãtes in concauitatibus renum. Et postea rami duo tendẽtes ad testiculos. Et demum ramificantur ab ipsis in latere vtriuscuiusq; spondili venæ duę, tendentes duobus lateribus: & iunguntur membris interioribus propinquis ei, sicut vuluæ, & vesicæ: & etiã illis existẽtibus extrinsecus, sicut myrach, ventris, & lumbis. Et q̃n iungitur ad finẽ spondylorum, diuiditur ad partes duas. Vna ipsarũ tendit ad pedem dextrũ, & alia tendit ad sinistrum. Et tandem ramificantur ab

E

F

eis rami iungentes lacertis testiculorum Et aliqui istorũ sunt profundi, & aliqui sunt apparentes. Et q̃n iungunt' genu, diuiduntur in partes tres. Vna partiũ vadit in medio, & iungit' ramis, qui sunt in vnoquoq; lacerto cruris ĩterioris & exterioris. Et alia pars in parte interiori cruris, donec apparet prope calcaneum: & illa est nominata saphena. Et pars secunda vadit vltra apparitionẽ cruris: & illa profundatur ad latus exterioris calcanei. & illa est schia, quæ

scilicet

G scilicet nominatur schiatica. Et ramificantur ab vnoquoq; istorum, quando iungũtur pedi, rami diuisi in pede. Et rami, qui sunt pedis ex parte digiti minoris & annularis, sunt ex ramis schiaticæ. Et rami pollicum, sunt ex saphena, & nominantur in Arabico alscasen.

De anatomia Nervorum. Cap. 7.

CApita istorum corporum videntur cõiungi in cerebro vel in nucha: ideo imaginatur seu æstimatur ꝙ omnia ista exeant ab eis. Et videtur ꝙ caput nuchæ coniungantur post in posteriori parte cere
H bri: & pelllicula ipsius resistit nocumento illius, & durat vsq; ad os nominatum hasceth, s. cauda. & ideo imaginat' seu æstimatur ꝙ ipsa oriatur à cerebro. Et iungũtur in nucha in latere vniuscuiusque spondili in vnaquaq; parte duo nerui. vnus eorum vadit in partem dextram, & alter in sinistram, donec iungantur in fine hasceth. Et coniungitur in fundo ipsius caput vnum vnius nerui, & sic coniungũtur in cerebro paria septem capitum neruorũ. Par primum sunt nerui duo. & apparent quasi oriantur vel exeant à cerebro
I prope ex opposito duarum caruncularum similium capitibus mamillarum, in quib' fit odoratus: & ipsi coniunguntur in oculis. Et isti duo nerui sunt concaui: & qñ elongãtur à cerebro, tunc coniunguntur. Et foramen vniuscuiusq; istorum tangit foramen alterius: eo vt spirit' aduenientes duabus pupillis oculorũ associentur, & vt sit duob' oculis fons vnus: & vt quasi orirent' prope pupillas oculorũ, ad hoc vt appodient' in ipsis. Et diuiduntur, donec sunt intus in cerebro. & demũ exeũt, & tendit vnusquisq; illorũ ad oculũ exi- K
stentem in latere sui. demũ coadunatur in humiditate vitrea, vt deferatur oculo sensum visus. Et par secundum vr̃, ac si nat' fuisset post natiuitatẽ paris primi. & ipse tendit ex eo versus partẽ dextram, & exit à cranco supra foramen anterioris cellulæ secundæ. Et par tertium miscet' cum pari quarto existente post ipsum, & postea separatur ab eodem. Et diuiditur in quatuor partes. Vna istarũ exit ab introitu nerui nominati schabachi, & descendit ad ventrem sub diaphragmate. Et secunda exit ex foramine ossis existentis in L
sodat, & tangit partes quinti. Et tertia exit ex foramine, à quo exit par secundũ. Et diuidit' in partes tres siue ramos. Ramus vnus ex istis tendit ad locum existentem in extremitate oculi, nominatum in Arabico mach, & postea ad tẽpora, & supercilia, & frontẽ, & palpebras. Et secundus transit foramen existens prope caudam oculi: & ille est locus nominatus in Arabico barbachi, & iungitur vsq; ad ventrẽ nasi. Et tertius, s. ramus descendit in concauitate barbachi prope os subtile. Et tandé ramificatur in ramos duos. Vnus tẽdit M
ad dentes, & alter ad cutim tpis, & ad extremitatẽ nasi, & superioris labij. Et quarta. s. pars, exit à foramine existente in mãdibula superiori ad linguam, & transmittitur in cutem ipsius proprie ad dandum sibi sensum suum, s. saporẽ suum. Et residuum ipsius diuiditur in radices dentium inferiorũ, & gingiuas, & in labium.

Et natiuitas paris quarti est post natiuitatẽ tertij paris. Et diuiditur in palatum ad dandũ ei sensum appropriatũ sibi, & est sapor. Et par quintum

A tum duplicatur: & exit ab ipso par vnũ ad aures ad dandũ eis auditũ, & ipsum nascitur à parte posteriori cerebri: & par nerui mandibulæ exit à foramine nominato orobo. & in isto neruo ẽ odoratus. Et paris sexti extremitas vadit ad gulã, & ad linguam. Et extremitas alia vadit ad lacertũ existentẽ versus spatulam & circa ipsam. Et eius extremitas desẽdit in collum: & ramificant' ab ipsa in suo itinere rami coniungentes se aliquibus lacertis epiglottidis. & qñ deriuant' pectori diuiduntur adhuc ibidem. & tandẽ redeunt adhuc ex-
B tremitates suæ ad superiora, donec iungant' lacerto exist' epiglottidis. Et diuiduntur aliquæ istarũ extremitates in diaphragma prope cor, & pulmonem, & meri, & partes existentes circa ista. Et residuum istarũ, & maior pars ipsarũ vadit, donec cõprimant diaphragma. Et coniunguntur in orificio stomachi maior pars ipsarum. Et residuum coniungit' pelliculæ hepatis, & splenis, & residuitatibus intestinorũ. & coniunguntur ipsi ibi aliquæ partes paris tertij. Et ipsum, s. par orit' à posteriori parte cerebri,
C & coniungit' quinto. Demum diuidit' ab ipso: & exit à loco suturę nominatæ in Arabico aldaroallami.

Et par septimũ incipit à posteriori parte cerebri à loco natiuitatis nuchæ, & diuidit' in lacertũ linguæ epi
Septimus nerui. glottidis. Et vr̃ sensibiliter quasi vt exeant seu nascantur paria ex nucha trigesimaprima neruorũ. Et vnus, s. neruus, est absq; socio sibi oppositus. Et paria octo ipsorum exierunt intus ex spondilis colli. Et duodecim paria ex spondilis nuchæ ad locum oppositionis dorsi in directo pectoris. Et paria quinq; ex spondilis no-
minatis alchacam. & ista sunt in- D
feriori parte dorsi. Et paria tria ex osse aggez. Et tria ex osse *asse, scili- *hascetb
cet caudæ. Et alterũ non habens oppositũ exit ex medietate extremitatis ossis nominati *asselem, scilicet cau- *hascetb
dæ. Et par primũ exit ex foramine iuncturæ primę iuncturarũ colli: & ascendit vsquequo diuidat' in lacertos capitis. Et fin par exit ex foramine existente in iunctura prima & secunda. Et tandem separat' in duas partes. & iungitur extremitas ipsius in cute capitis, & extremitas alia in lacertis colli, & in lacertis spatulæ.

Et tertium par ipsius exit ex foramine existente inter iunctură secun E
dam & tertiã. Et diuiditur in partes duas. vna tendit ad lacertos existentes in dorso: & alia vadit versus partem anteriorẽ. Et diuiditur in lacertum positũ ex oppositio ipsius, & in existẽtem supra ipsum. Et quartũ exit inter iunctură tertiã & quartã. Et diuiditur in partes tres. vna quæ tendit ad diaphragma: & alia ad extremitatem lacerti existentem in capite & in ceruice: & extremitas alia ad extremitatem lacerti spatulæ. Et quintũ oritur inter spõdilum quar-
tum & septimum. Et sextum oritur F
inter spondilum quintum & sextũ. Et septimũ inter spondilum sextũ & septimũ. Et octauum inter spondilum septimum & octauum. & ibi est finis nodorum colli. Et nerui descendentes ab istis, oẽs sunt diuisi in partes: quarum ipsarum partiũ vna vadit ad lacertos pectoris & ceruicis: partes aliæ vadunt ad lacertos dorsi & diaphragmatis: præter paris octaui, cuius aliquid non tendit ad diaphragma: & reliquæ partes tẽdũt ad hascech, & brachium, & spatulã.

Sed

G Sed paris sexti quædã pars tendit ad lacertum spatulæ, & pars alia ad hasech. Et septimi pars vadit ad lacertum existẽtẽ in hasech. & alia pars diuidit in cutim resídui hasech. Et aliquid octaui paris trũ sinittitur in cutim brachij. & extremitas sui tendit ad lacertũ brachij. Et par nonũ exit inter spõdylum octauum & nonum: & illud est principiũ spondilorum dorsi. Et diuidit vna suarũ extremitatum in lacertũ existentẽ intus in costis: & alia extremitas in lacertũ dorsi: & alia extremitas descendit ad spatulã, & extendit in ipsam.

H Et par decimũ exit inter spondilũ nonũ & decimum. Et pars vna ipsi⁹ vadit ad cutim hasech. Et residuũ diuidit. & pars vna ipsius tendit versus faciem: & diuidit in lacertũ existentem in costis, & in lacertũ inuestitum supra pect⁹. & alia diuiditur in lacertũ dorsi & spatulę. Et p hanc viã est exitus neruorum, & diuisio ipsorũ, s. par vnum inter iuncturas duas vsq; ad complementũ duodecimi paris, donec exeant ad par complens viginti paria ex corpore spondili, qui sunt decem & nouem. Et postea exeunt paria ex alchatini ex

I corpore totius ceruicis. par vnũ vsq; ad complementũ quinq; parium. & partes ipsorũ tendunt ad anteriora, & diuidunt in lacerto existente supra ventrẽ: & aliquæ diuiduntur in lacerto existẽte supra lumbos, & miscentur in partibus tribus existentibus supra ipsum nerui descendentes à cerebro. Et à paribus duobus existentibus sub istis tribus descendũt ab ipsis rami magni ad crus, donec descendant ad extremitatem pedis.

Et demũ oriũtur paria tria ab osse haggez, ex vnoquoq; foramine par vnũ. principium eorũ est à spondilo vigesimoquinto. Et demum ex eunt parea tria ex osse caudæ, nominato in Arabico hasech. Et solus absq; socio, generatio ipsius prima est inter os tertiũ ossis haggez, & os primũ ossis hasceth, s. caudæ, quod est os caudæ. Et postq̃ secundũ istũ ordinem inter duos spondilos par vnũ vsq; ad finem trium parium, & solus oritur ex fine caudæ, & etiam ista sex paria: par primum miscetur cũ paribus venientibus ad cutra, & residuum ipsorũ diuiditur in lacertos ani, & veretri, & veficæ, & vuluę, & pelliculas vẽtris, & in partes venientes ab osse vmbilicali, & à lacertis venientib⁹, vel orientib⁹ ab osse haggez.

K

L

De Ligamentis. Cap. 8.

ET ligamenta, quæ sunt nomina ta in lingua Arabica rebathath, eius corpus est vel eorum medium inter corpus ossis & corpus musculi. & eorum ortus est inter extremitates nodositatum ossium.

M

De Chordis. Cap. 9.

CHordæ, quæ nominant in Arabico bauthar, sunt mediæ inter ligamenta & neruos. Et earum ort⁹ seu natiuitas ẽ ex neruo veniẽte ad lacertũ, & à ligamẽto orto ab osse.

De Carne. Cap. 10.

CArnis tres sunt species. Vna est caro mixta cũ neruo & chorda. & illa nominat lacertus siue musculus: & illa ẽ maior pars carnis totius corporis. & hęc ero memoratus in capitulo membrorũ officialium.

Secũda species est species carnis purę. & in hac sunt multa ligamenta: & hæc est minor species corporis.

Tertia spés est carnis glandulosæ. & caro pura est illa, quę est in capite membri, s. veretri: & illa quæ est in loco

A loco occulto dorsi: & ex illa est caro existẽs inter dentes. Sed caro nominata glandulosa est caro testiculoꝝ, & mammillarum. & ex illa est etiã in radice linguæ. & ex illa ẽ caro existens in subascellis, & in duob⁹ emũctorijs nominatis in Arabico orbitam, & quæ ẽ post aures, & in collo. & istius speciei est caro, quæ est inter intestina & neruos.

De Villis. Cap. 11.

SEd de villis ero memoratus, cũ ero rememoratus membra composita existẽtia intus in corpore: eo quia ille est locus conueniens rememorationis ipsorum ibi.

B

De Humoribus. Cap. 12.

ET humores apparentes in corpore humano sunt quatuor, s. sanguis, phlegma, cholera, & melia.

De Simplicibus membris. Cap. 13.

ET simplicia membra sunt cutis, vngues, & capilli. & hoc est manifestum.

De Spiritu. Cap. 14.

SPiritus duo sunt, scilicet spiritus apparens in corde, & spiritus apparens in cerebro. sed spiritus in hepate non apparet per viam sensus. Et hæc sunt verba dicta supra simplicia membra, quæ sufficientia esse videntur in hoc loco. & qui volunt amplius addere, addant. Et nunc redibo ad loquendum supra officialia membra: & incipiã à membro simpliciori omnium ipsorum: & istud est lacertus, siue musculus.

C

De Lacerto. Cap. 15.

LAcertus est corpus compositũ ex carne rubea, & ligamentis, & neruo, ascendentibus supra ipsum. Et ipse est induens ossa, ligatus ligaturis nascentibus ab ossibus. & istud est, qñ neruus cõiungitur supremæ extremitati ipsius lacerti. tandem diuiditur in partes: & miscetur exiturę carnis lacert⁹, & germinat in osse posito sub lacerto ligaturã, & miscetur cum neruo & carne: & demũ ex omnibus istis exit corpus vnum nominatũ lacertus. Et qñ partes nerui veniunt ad extremitatem inferiorẽ lacerti, tũc adunatæ sunt partes nerui ad partes ligamentorũ solũ absq; alia ammixtione carnis: & tandem exit ab istis corpus nominatũ chorda. & hæc chorda tendit, donec iungatur extremitati inferiori illius mẽbri. Et omnes lacerti secundum intentionem Galeni existentes in corpus sunt. 529. Et dictum est, q̃ hęc corpora variãtur in forma, in quantitate, & in compositione. & qñ virtus ab istis germinat, chordæ in forma compositionis ipsorũ tandem variantur in quantitate: quoniã ali qui sunt magni, & aliqui parui. magnus est sicut lacertus positus supra coxã: & paruus est sicut lacertus positus supra oculum. Et variatio ipsorum est in forma, q̃ tales sunt ex lacertis, quorum caro ipsorum non miscetur cum neruo. & variatio ipsorum est in chordis orientibus ab ipsis: quoniam tales ex ipsis sunt, q̃ chorda oritur ex duobus lacertis. & tales sunt, à quibus ambob⁹ ab vnoquoq; eorum oriũtur chordæ duę, vel tres. & hoc est, secundum q̃ conueniteis. Sed variationes ipsorum ex parte oppositionis ipsorum sunt, q̃ aliqui ipsorum oppositio sua est in directo membri, & aliqui non. Et si deberemus loqui in vnoquoq; lacerto lacertorum, hęc verba essent prolixa valde: nec essent huic arti multum necessaria, hoc est ad medicinandum per cibos & medicinas:

D

E

F

G sed chirurgicis, id est operatibus cũ ferro magnum esset iuuamentum. Et dico adhuc, ꝙ post terminationẽ istarum rerum paruum lucrum cõsequeremur. Et ego narrabo de neruis, quando ero locutus iuuamentũ ipsorum in libro Sanitatis.

De forma capitis. Cap. 16.

FOrma capitis naturalis est rotũda, habẽs aliquam planitiem in vtroq; latere: ac si imaginatus fueris formam ceream rotundam esse cõpressam in vtroq; latere. Habens intrinsecus concauitates coniungentes se adinuicem: & nominantur cel H lulæ cerebri. & sunt duæ existentes in parte antetiori cerebri, & vna in medio, & alia in posteriori parte. Et prope coniunctionem istarũ cellularum, scilicet partis vnius cum altera, sunt corpora formata formis talibus, vt sint cõuenientes in aliquo tempore ad claudendum, vel ad aperiendum. Et in sunt cerebro duæ additiones germinatæ à duabus cellulis anterioribus similibus duobus capitibus mammillarum; deriuantes vsq; ad os nominatum colatorium. & istud est os perforatum foraminibus multis: sed non per viam rectã, sed obliquam. & locus istius in craneo est locus, cui coniungitur extremitas nasi. Et ex panniculis duobus cerebri, vnus existis ẽ fortis & grossus, & alius est subtilis. Subtilis coniunctus est cerebro, & nominat⁹ est capitis secundina vel secunda. & assimilat secundinæ, eo ꝙ in ipso sunt nerui & venæ, ex quibus nutritur cerebrum. & ipse cõtinuatur cerebro in aliquibus locis. Et pãniculus grossus coniungitur craneo: & etiam cerebro coniungitur in aliquibus locis. Et hic panniculus fortis pforatus existit foraminibus multis in locis K duobus. Vnus locus est in latere foraminis extremitatis nasi, & nominatus est colatorium, & alter est prope os existens in palato. & istud similiter est perforatum & sub cerebro.

Et sub panniculo grosso est retis, quæ in Arabico nominat alagema, quæ est ex arterijs ascendentibus capput. Sed nuchæ spondylia ipsam cooperiunt, sicut os cranei cooperit cerebrum. & ipsa circundatur a duab⁹ pelliculis exeuntibus à duobus panniculis cerebri, & ex ipsa oritur neruus, qui ei coniungitur.

De forma oculorum. Cap. 17. L

FOrma oculi composita est ex septem tunicis & trib⁹ humorib⁹. Prima ipsarum est, quæ prope craneum moratur, & est tunica pannosa. & eius ortus est ex pãniculo grosso existente in cerebro, & nominat tunica fortis, & in Arabico nominata est aluocha alsalba. Et post ipsam versus partem exteriorem est altera tunica pannosa. & eius ortus ẽ ex panniculo subtili existente in cerebro. & nominatur secunda, vel secundina, & arabice almisslima. Et post istam est tunica retina. & ortus eius est ex anima musculi exeuntis M à cerebro, & est concauus. Et post istam in medio istius panniculi est corpus vnum molle & humidum, nominatũ humor vitreus, & in Arabico alzegia. Et I medio istius corporis est corpus vnum sphæricũ habens aliquã latitudinẽ similẽ grandini in claritate & albedine. & hæc humiditas nominat grandinosa: & est corpus profundatum in humiditate vitrea vsq; ad medietatem. Et post aliam humiditatẽ existentem versus partem exteriorem, saeris ab humidi-

A humiditate grandinosa est vnũ corpus simile telæ araneę. & illud est in vltimo clatitatis & tersionis: & nominatur tela aranea, & in Arabico haantebuthia. Et post istam versus partem exteriorẽ existit humiditas vna, similis albugini oui: & nominatur humor albugineus. Et ascendit supra istam humiditatẽ versus partem exteriorem corpus vnũ subtile aspertum, nominatũ in Arabico maciuaru, versus albuginẽ ex parte exteriori. & color eius variatur in corporibus: eo ꝙ alicubi ẽ valde nigrũ, B & alicui minus, & alicui est coloris calcedonij. Et in medio versus grandinosam est foramen vnum, quod qñq; dilatatur, & qñq; constringit, vice vna post aliã, secundum ꝙ conuenit humiditati grãdinosæ, qñ est habens lucem: qñ constringitur in magna luce, & dilatatur in parua. Et istud foramen nominatur oculi pupilla. & hæc tunica nominatur tunica pupillina. Et post istam est C operturа vna corporis vnius grossi, & fortis, & clari, scilicet coloris cœlestis, simile cœlo, factum ad modum cornu albi, & nominata est tunica cornea, & color eius existit ad modum eius tunicæ, quę existit sub ea.

Et ascẽdit supra istud, corpus vnũ valde album nominatũ coniunctiua: præter ꝙ non cooperit locum ingredinis oculi: & istud nominatur albedo oculi. Et eius ortus est ex pellicula, quæ ẽ versus os exterioris cranei. & ortus corneæ est ex tunica fortis. & ortus vuæ est ex secundina, & ortus araneæ est ex retina.

De forma Nasi. Cap. 18.

FOrma nasi sunt duę viæ diuidentes se in partes duas. Vna earum deriuatur ad extremitatem oris: & D alia ascendit desuper, donec iungatur ossi simili colatori, quod compositum est versus duas adeptiones anterioris partis cerebri similiũ capitibus mammillarum, & istæ viæ circundantur ex vna pellicula grossa, orta ex pellicula oris.

De forma Auris. Cap. 19.

VIa auris est in osse petroso: & ideo nominatur in lingua arabica agari. Et in ipso sunt viæ obliquæ multæ. & tendũt taliter per viã tortam, donec iungantur musculo quinto orto à cerebro, à quo oritur pellicula extensa supra os petrosum. Sed corpus chartilaginosum existẽs E exterius, est auricula nominatum, & istud est manifestum.

De forma Linguæ. Cap. 20.

LIngua est caro mollis & alba inuoluta venis multis & paruis, in quibus est sanguis. Et sunt venæ in ipsa, & arteriæ, & musculi in quantitate maiori vltra ꝙ suæ magnitudini videtur conuenire, & ipsa cooperitur pellicula oris. Et sub ista duo existunt orificia ingentia vsque ad carnem glandulosam ipsius, quæ est posita sub radice ipsius.

De extremitate Oris. Cap. 21.

EXtremitas oris tendit vsque ad F istas vias. Vna ex parte anteriori: & illa nominatur canna pulmonis. Et alia posita est post ipsam ex parte ceruicis supra spondylia colli: & hęc nominatur meri. & per istam transit cibus & potus. Sed per viam cannæ pulmonis transeunt spiritus, & intrant, & exeunt per viam anhelitus. Et positum est supra viã istam coopertorium vnum ad cooperiendum ipsam in hora deglutiendi, vt aliquid non possit subintrare de eo, qd deglutiẽ. quia si aliqd subintrat,

G incõtinenti pronocatur tussis. Et iã præparatum est in hoc loco instrumentum vnum, in quo est vox, versus orificiũ cãnæ pulmonis. & istud instrumentum est membrum nominatum epiglottum, & in arabico haugera. & ipsum est compositum ex tribus chartilaginibus compositione pulera conuenienti esse vocis. ideo vt sit ædificata & fabricata ex istis tribus chartilaginibus zampogna vna, vel fistula similis zampognæ fistulæ, ſ. & flaiboli. Et in concauitate istius zampognæ est corpus sisse linguæ fistulæ: & in istis locis H sũt lacerta multa, vel secreta multa.

De anatomia totius Ventris.

Cap. 22.

SCias q, concauitas totius ventris existentis sub osse tracheæ vsq; ad os lumbi diuisa est in duas magnas partes. Vna est superius cooperiens pulmonem & cor, & secunda est inferius cooperiẽs stomachum, & intestina, & hepar, & splen, & fel, & renes, & vuluam, & vesicam. Et diuiduntur istæ duæ concauitates mẽbro vno nominato diaphragma, & istud diaphragma ĩcipit à capite pectoris tendens per diametrum inferius ad vnumquodq; duorum laterum donec deriuetur. 12. spondyli nuchæ. & istud est diuidens inter superiora & inferiora. Demũ concauitas superior diuiditur ĩ partes duas, & illæ partes diuidũtur vno medio, quod transit per medium illarum partium, donec iungatur spondylibus nuchæ. Et hæc concauitas superior tota nominat pectus, & terminus ipsius est à superiori parte duorum tracheæ vsq; ad diaphragma, quod diuidit superiora ab inferioribus. & hæc est forma pectoris.

De anatomia Pulmonis, & canna eius. K

Cap. 23.

CAnna pulmonis incipit ab extremitate oris, sicut diximus. & qñ descendit sub trachea diuiditur in duas partes. & quælibet pars ipsius diuiditur in plurib⁹ partibus: & circa ipsas ædificata & fabricata est caro pulmonis. & iterum ędificata est ex omnibus istis cannis diuisis, & venis existentibus sub ipsis caro pulmonis. & caro ędificata & fabricata circa ipsas est corpus pulmonis. medietas vero pulmonis est in concauitate dextra, & medietas alia in cõcauitate sinistra. Et canna, ſ. ipsius pulL monis præparata est & cõposita ex chartilaginibus in forma annulorũ; sed non sunt annuli completi, eo q⁹ in quãtitate partis tertiæ annulorũ ipsorũ extremitatibus suis cõiungit⁹ pellicula vna tendens per viã rectã: & coniungunt⁹ isti annuli simul vilis & ligaturis multis. Sed isti annuli proprie sunt duri & chartilaginosi, & gibbositates istorũ annulorũ sunt versus partẽ exteriorem corporis, & possunt palpitari manibus, ſ. pellicula cõiungens annulos p viã rectam. Sed locus rectus ipsorũ coniunctus M est meri. Et hoc est, ac si imaginatus fueris in corde tuo fistulã vnã vnius cannæ. & tertia pars incisa sit in longitudinẽ, & partes duæ integræ remaneant, & pars tertia incisa in longitudinẽ coniuncta sit glutine cum charta vna cũ ambabus extremitatibus linea recta siue perpẽdiculari. & tandẽ intelliges cannã pulmonis per viã conuenientem & rectam.

De anatomia Cordis & forma eius.

Cap. 24.

FOrma cordis est rotunda ad modum pineæ, quæ in Arabico nominatur

A minatur semiara. sed est transuersa, eo q⁹ acuitas cordis existit versus inferiora corporis, & radix versus superiorẽ partẽ corporis. Et habet pelliculam vnã grossam circundantem ipsum: sed nõ coniungitur tota versus radicem. Et positũ est in medio pectoris: sed caput eius, ſ. acuitas tendit magis ad partẽ sinistram. Et arteria magna oritur ex ista parte, ſ. sinistra. & ideo apparet pulsus maior in ista parte. & propter hoc imaginãtur aliqui, q⁹ cor sit positum in ista parte. Et habet cor concauitates duas magnas, vnam ex parte dextra, aliam ex parte sinistra. Et versus B radicem suã est tes vna similis chartilagini: & ipsa est quasi fundamentum totius cordis. Et à concauitate dextra ad sinistrã sunt viæ. Et in cõcauitate dextra sunt orificia duo. Vnum ipsorũ est orificium venę cõiunctæ hepati, quæ oritur ab hepate secundum Gal. & à corde secũdum Arist. Et supra istud orificium sunt pelliculæ tres aperientes se, seu dilatantes in ora introitus sanguinis in ipsum, & demum clauditur clausione conuenienti. Et orificium secundum est orificium venæ coniungẽs C se ex ista cõcauitate in pulmonem, & est vena vna, quæ non pulsat, eo q⁹ tunicæ ipsius sunt grossæ ad similitudinem arterię, & istud orificium habet pelliculas aperientes se extrã, & *non intus ex aduerso pellicularũ alterius orificij. Et in cõcauitate partis sinistræ sunt duo orificia, vnum est orificium arteriæ magnæ, & habet pelliculas tres aperiẽtes se intrinsecus versus partem exteriorem. & sm est orificium arteriæ cõiungentis se in pulmone, & supra istud orificiũ est pellicula vna, aperiens se intus & extra. Et habet cor additiones D duas similes auribꝰ, vna ex parte dextra existit, & altera ĩ sinistra. Et pulmo est volatizans supra cor, & cor habet texturas multas variantes se in oppositione.

De forma Stomachi & Meri.

Cap. 25.

IAm diximꝰ q⁹ in extremitate oris sunt viæ duæ: vna est via animæ, scilicet aeris ad pulmonem: & secunda est via cibi & potus p meri. & hoc vocatur meri. Et istud compositũ est ex duabus tunicis. vna est extrinsecus & est carnosa, & textura ipsius tendit in latitudinem. & alia est in- E trinsecus, & est *neruosa, & textura ipsius tendit in longitudinem, & aliquid ipsius tendit per diametrum. & ipsum positum est in posteriori parte supra spondylia colli, & ipsum elongatur, & descendit inferius, donec transeat diaphragma, & ligatũ est spondylibꝰ & villis ipsum ligantibus. Et quando trãsit diaphragma dilatat, & fit ex ipso stomachus, & tendit aliquantulum versus partẽ sinistrã. & ideo dicitur q⁹ caput stomachi quiescit in parte sinistra, & fundum in parte dextra. imagina er- F go in corde tuo cucurbitam vnam rotundam habẽtem collum longũ, & cum ipsa iungatur collum aliud, & sic intelliges formã stomachi & meri, nisi q⁹ stomachus existit à latere versus deorsum aliquãtulum longus. & vnũ ex duobus capitibus ipsius stomachi superius ẽ meri, & inferius est principium intestinorũ, & nominat⁹ portanariũ, & in Arabico albeb. Et ipse, ſ. stomachus est ligatꝰ spondylibus, & ẽt cum aliquibus intestinoꝝ fortibus ligaturis sustinentibus ipsum. Et corpus stomachi cõ

* a.l. musculosa.

G positum est ex tribus tunicis, textura vnius tendit in ſlongitudinem, & alia vadit per diametrū, & illa est in trinſecus: & est illa tunica, idest* nernosa, & exterior est carnosa, & textura ipsius tendit in latitudinem.

* a.l. musculosa.

De forma Inteſtinorum. Cap. 26.

INteſtina composita ſunt ex duabus tunicis & habent texturā tendentem in latitudinē ſolum, & ſup tunicā interiorem adest viſcoſitas, nominata in Arabico laſuen. inueſtita ex ipſa inuiſcatione, ſiue viſcoſitate à natura. Et oſa inteſtina ſunt ſex: tria minuta, & ſunt ſuperiora, H & tria groſſa, & ſunt inferiora. Et principium minutorū est inteſtinū coniunctū fundo ſtomachi, nominatū duodenū. Et poſt ipſum est inteſtinum nominatū ieiunū. & iſta duo ſunt erecta in longitudine corporis, & orificia iſtorū coniunguntur in hepate plus aliis inteſtinis. Et poſt ieiunū est inteſtinum nominatum gracile: & ipſum reuoluitur reuolutionibus pluribus. & latitudo iſtorū trium inteſtinorū est ad modū vel ad quātitatē latitudinis portanarij. Et poſt iſta est inteſtinū nominatū orbū. & iſtud inteſtinum est latum I non habens tranſitū neciter, ſed iſte est ſiſculo vel marſupio. & quia non habet niſi vnū os, ideo per ipſum intrat, & exit quicquid intrat & exit: & ipſum est in parte dextra poſitū. Et poſt iſtud est inteſtinū nominatum colon. & incipit à parte dextra tendens per latitudinem ventris ad partē ſiniſtram. Et poſt iſtud est inteſtinum rectū. & iſtud inteſtinum rectū habet concauitatem amplam, in qua coadunantur fęces, ſicut vrina in veſica coadunatur. & ſuper orificium iſtius est lacertus vrinæ.

De forma Hepatis. Cap. 27. K

HEpar poſitum est in latere dextro coſtarum ſuperiorum ex coſtis ſuperioribus. Et forma ipſius est forma lunæ. & est habens concauitatem in parte lateris ſtomachi, & additamēta. & aliquibus inſunt quatuor, & aliquibus quinq;. & ipſum est cooperiens ſupra latus dextrum ſtomachum. Et gibboſitas ipſi* est verſus diaphragma. & est ligatum ligamentis coniungentibus ſe pelliculæ exiſtēti ſupra ipſum. Et oritur à cōcauitate ipſius hepatis canale vnū nominatū ianua hepatis. & forma ipſius est forma venæ, niſi quia est L non habens ſanguinem. & illud canale est diuiſum in partes: & illę partes ſunt partes multæ in quantitate multa. & veniūt ex ipſis, ſcilicet partibus partes multæ ad fundum ſtomachi, & ad inteſtinum nominatū duodenum. & multæ etiam partes ad inteſtinum veniunt ieiunum, & demum ad reſiduum aliorum inteſtinorum, donec iungantur inteſtino recto. Et iſtud canale, quod ē in porta hepatis, diuiditur etiā in partibus interioribus ipſius hepatis ad partes minutas, ſcilicet ad venas capillares ſimiles capillis. Et à pte gibboſitatis hepatis apparet vena māgna, à qua omnes venæ totius corporis exeunt, ſicut diximus in anatomia venarum. & radix ipſius venæ diuiditur ab hepate ad partes minutas ſimiles capillis, & obuiat in partes diuiſas à canali nominato porta. Et nutrimentum chymoſum intrat in hepate per ſuam ianuam. & in illis venis decoquitur, donec redeat ad ſanguinem, & demum exit per illam venam magnam exiſtentem in ſua gibboſitate.

De

A *De forma Splenis. Cap. 28.*

FOrma ſplenis est longa. Et poſitus est in parte ſiniſtra ligatus ligamentis coniungentibus pelliculæ exiſtentibus ſupra ipſum. & est continuatus ſtomacho ex vna parte, & ex alia parte coſtis poſterioribus. Et oriuntur ab ipſo conducta duo: vnum ex ipſis coniungitur ori ſtomachi, & aliud coniungitur in hepate verſus concauitatem.

De forma Fellis. Cap. 29.

FEl poſitū est in hepate, & habet vias duas: vna coniungitur in cō cauitate hepatis, & alia ramificatur, B & coniungitur inferioribus inteſtinis, & in fundo ſtomachi.

De forma, & anatomia Renum. Cap. 30.

DVo renes poſiti ſunt in latere duorū laterum ſpondilorum nuchę prope hepar, & ren dexter est in altiori loco rene ſiniſtro. Et vnūquodq; habet colla duo. vnum ipſorum coniungit in vena magna aſcēdente à gibboſitate hepatis, & aliud deſcēdit inferius, donec coniungat in veſica coniunctione mirabili & iſtæ duæ viæ, ſcilicet iſta duo colla, nominantur in Arabico alalbin.

C *De forma Veſicæ. Cap. 31.*

LOcus veſicæ est inter anū & vmbilicum, qui locus est nominatus in Arabico ana. † Et cōpoſita est ex duabus tunicis: & in orificio ſui est lacertus vnus. Et vrina venit à renibus ad ipſam per vias nominatas alhalbin. & iſtę duę vię tendūt per diametrū, & vadunt ēt per longum, donec trāſeant inſra in veſicā. & oritur ab ipſis corp* vnū ſiſe pelliculæ, quæ aperit veſicā, & claudit eam ex parte terū. & iſtud est ſine dubio, vt aliqd nō redeat de vrina ad renes.

† Veſica ē compoſita ex duabus tunicis. 3. Rha. 19. ver. 6. 2. per hoc ſine dubio ſequitur li. 3. Alme. 3. tertij.

De anatomia Myrach, & Zirbi. D *Cap. 32.*

MYrach, quod etiā in Arabico nominat Mirach, habet ſub lacerto exiſtente in veſtito ſub ventre pelliculā vnā, & est plana. & poſt iſtā est coopertorū, & poſt ſunt inteſtina. Et iuuamentū iſtius pelliculæ est ad obuiādum, ne inteſtina ſimul commiſceant, ſicut fit in ægritudine in Arabico noīata ſachot. Et iuuamentū coopertorij est ad ca leſaciendum inteſtina. & de iſtis ero locutus largius in libro Sanitatis.

De anatomia Veretri, & Teſticulorum. Cap. 33. E

ORitur ex oſſe vmbilicali corp* neruoſum, muſculoſum, amplum, & multarū concauitatum. & ſunt ſub ipſo arteriæ multę & latæ, vltra id, quod cōueniret ſuæ magnitudini. & iſtud corp* est veretrum. Et oriunt à pellicula viæ duæ nominatæ in Arabico albarbach, & demū ramificant & generatur ex ipſis pellicula, ſ. burſa teſticulorum, & etiam teſticuli. & veniūt à latere interiori ex parte venarū inferiorū rami habentes involutiōes & ligamēta multa, & circundantur carne glandulosa alba. Et habent teſticuli vias duas F venientes ab ipſis ad veretrum.

De anatomia Mammillarum. Cap. 34.

MAmmilla est compoſita ex arterijs, venis, & muſculis: & est repleta carne glandulosa alba. & iſtę arteriæ & venæ diuiſæ ſunt in mammillis i partes multas minutas, & reuoluuntur, & torquentur reuolutionibus, & tortionibus multis.

De anatomia Vulvæ. Cap. 35.

VVlua poſita est inter veſicā & inteſtinum rectum: ſed est ſuperās veſicā ex pte ſupiori, & ligata

G est ligaturis lenibus: & ipsę sunt musculosæ, vt de facili possint extẽdi, & dilatari, & coadunari, & constringi. Et habet cameras duas iungentes in vno orificio. & quælibet istarũ camerarũ habet loca cõcaua, & nominata sunt in Arabico aluech. & ista sunt orificia venarũ, vnde sanguis menstruus trãsit in vuluã. Et post illas, s. duas cameras sunt additiones, quæ testiculi duo mulieris dicunt, & sunt minores testiculis virorum. Et id, quod superat ex vulua, durat vsq; ad orificiũ ipsius, quod nominatũ est in Arabico fereg. habet ad-
H ditamenta prohibentia ipsum à frigore. Et orificiũ vuluæ virginis est crispũ, & ex crispitudine illa oriunt venæ minutæ habentes pelliculam vnã cõtextam duabus texturis: vna tendit in longitudinẽ, & illa est minor, & altera vadit in latitudinem. Et quantitas huius anatomiæ membrorum sufficiat hic. & si aliqui volunt plus addere, addant.

AVERROIS COLLIGET

LIBER SECVNDVS.

I

SVMMA LIBRI.

De Sanitate.

De Sanitate, & de Complexione, atque Compositione membrorum in vniuersali. Cap. 1.

Definitio Sanitatis.

SAnitas est bona dispositio in membris corporis humani, cũ qua ipsum operatur operationẽ, quam habet agere per sui naturã, & patitur passionẽ, quam habet pati. Et ista definitio ẽ ex definitionibus p se notis. K Et ideo, quia membrorum, fm q̃ testificatur sensus, sunt duæ spẽs, consimilis, & officialis: debemus intelligere in vnaquaq; specie ipsorũ quid ipsa est, & ponere dr̃ias earum, & postea debemus enarrare quę est actio & passio, quæ appropriat̃ vnicuiq; membro. & q̃n nos faciemus istud, tunc cognoscemus quid ẽ sanitas vera cognitione. Et incipimus loqui sup corpus consimilium partiũ. Et dicimus q̃ via in cognitione rei, cũ qua operatur membrum consimile suas operationes, & patiẽt suas passiones, est via, per quã nos possum⁹ certificari in radicibus istius scientiæ: postq̃ nos reperimus hæc verba declarata in Naturali philosophia, s. q̃ oña corpora similiũ partiũ, inquantum sunt similiũ partium, sunt composita ex quatuor elementis, scilicet ex igne, aere, terra, & aqua. Et est declaratũ in libro Generationis & Corruptionis, q̃ via generationis nõ est nisi ex parte temperãtiæ cõmixtionis, & complexionis. Et in Quarto Meteororum est declaratũ, q̃ complexio & commixtio nõ fit nisi per modum decoctionis, quæ decoctio non fit nisi p calorem. & q̃ dr̃ia quę reperiẽ in istis corporibus consimilibus nõ euenit nisi fm dr̃iam, & mensuram seu temperantiã calidi, frigidi, humidi, & sicci, & fm q̃ inueniẽ in eis alia forma temperantiæ. & est determinatum ibi, q̃ formę eorum non sunt aliud q̃ formæ temperantiæ complexionalis, & q̃ accidentia, quæ sunt propria in vnaquaq; specie ipsorum, non sunt stantia per se, sed sunt sequentia formas complexionales. Et hæc est narratio, q̃ erat multum necessaria anticipare hic: & sunt

A sunt verba, quæ sunt declarata ĩ Naturali philosophia per demonstrationes proprias & ordinatas. Et q̃n Medici studẽt tractare de istis rebus in huiusmodi arte, eorũ verba non sunt super ista nec propria, nec ordinata, eo q̃ studẽt attribuere res vniuersales entibus particularibus. & ideo eorum dicta nõ sunt ꝓpria, & non sunt super viam, quam intendunt probare. & tunc cadunt in re, quam creduntadducere per demõstrationem. Et ista res accidit Galeno in libro de Complexione, s. q̃ doctrina eius in illo libro non incedit
B fm doctrinam, quam fecit in libro de Elementis per viam demonstratiuam. & ista verba erunt multũ levia apud illum, qui studuerit in Logica etiam paruo tẽpore. Et modo volumus reuerti ad ordinem verborum nostrorũ. & dicimus q̃ istę res, q̃n erunt secundum modũ quẽ diximus, tũc erit intellectum, q̃ res, quã diximus, q̃ membrũ consimile agit cum ea actionẽ suam, aut passionẽ suam patitur, non est alia res q̃ forma complexionalis, quæ prouenit à mensura commixtionis quatuor
C elementorum. Et q̃n res miscibiles non inueniuntur in mixto nisi duobus modis. Vnus est, vt mẽsuræ sint æquales: & ista mixtio vocatur mixtio æqualis, comparando ipsam extremitatibus, eo q̃ est in medio eaꝝ non declinans. Secundus est, vt non sint in æqualibus mensuris. & ista et inæqualitas est multis modis. & fm istam inæqualitatem sunt diuersificatæ, & inæquales factæ complexiones specierum. Sed dabimus pro exemplo huius, q̃ sicut complexio equi est diuersa à complexione hominis, ideo quia mensuræ elementorum sunt mixtæ in eo sup latitudinem diuersam commixtionis mẽsurarum earũ in homine. Et ideo, q̃ illa forma complexionalis, q̃ est propria in vnaquaq; specie, inueniẽ in ipsa eadem specie in æqualitate & distemperantia media inter multũ & parum, & etiã habet latitudinẽ, quæ recipit plus & minus intra extremitates, quæ tẽperantia & æqualitas non exit de eis, nisi q̃n eorum pitur forma specifica earum, necesse est ex hoc, q̃ vna & eadem cõplexio specialis sit æqualis & exiens ab æqualitate. Et istud est aut in vna quatuor qualitatum, aut in duabus, quarum possibilis est cõpositio adinuicem, s. actiuarum & passiuarũ, quarum vna non contradicit alteri, s. calida & humida, frigida & sicca, aut calida & sicca, frigida & humida. ergo complexiones consimiliũ partium sunt de necessitate nouem, s. æqualis calida, frigida, sicca, & humida, aut calida & humida, aut calida & sicca, aut frigida & humida, aut calida & sicca. Sed si inueniuntur istæ nouem in corpore hominis in fine simĩlanti fini extremitatis esshominum in mensura qualitatũ, istud non posset esse, si non esset possibile
F inuenire corpus consimilium partium, in quo mensurę elementorũ essent æquales penitus in quantitate. & viæ speculationis multũ necessariæ sunt hic. Tamen apparet, q̃ est impossibile esse hoc in quantitate partium eorum, s. in grauitate & leuitate. ideo dominans super corpora partium cõsimilium est aqua & terra: ideo habent coagulationem & firmitudinem. & qualitates, quæ faciunt ipsa firmari & compleri, sũt illæ, quæ faciunt coctionem & digestionem.

Vide Gal. 1. comple. E xio. c. 2. 3. & 8.

Contra Gal.

Idẽ. 4. meteorum cõ. mag. & 29. & 2. Cœ. 7. & 2. de Gener. 45.

G stionem. & ideo est appropriatum
*al. nisi. *generabile dominationi partis agentis & calidæ, & patientis humidæ, cum quibus fit mixtio & coctio. Et totum hoc est declaratum in 4. Meteororum, & ab illis regulis est probatum, ꝙ cõplexiones non sunt nisi quinque solũ: vna scilicet æqualis, & quatuor inæquales. & ꝙ est impossibile duo corpora inuenire, quę sint communia in caliditate, quòd vnum sit ficcius alio, sicut opinatur Galenus in puero & iuuene. & iam declarauimus istud in alio loco meCõ mag. lius. Et scias in summa ꝙ mensuræ duarum qualitatum actiuarum sumuntur à mensuris duarum qualitatum passiuarum, eo ꝙ formæ propriæ habent materias proprias sub eis. Et nos videmus, si nos exiremus ab intentione publica multitudinis Medicorum, esset difficile intellige re. & ideo nos loquimur de hoc nimis. Et adhuc error, qui accideret ex hoc, in hac arte est multum parIdē 3. c. 4. sed 7. hº. c. 25. cũ do concedit eas. uus. & ideo non facimus hic nouũ
H præceptum. Et etiam error, quem diximus de temperata complexione, est paruus. Et ideo dicim*, quòd est verum verbũ Galeni de eo, quod dixit de cute volæ manus. & magis in ista pala vel palma apud Arabes, & sonat pro extrema parte palmæ versus digitos palmæ. & plus in ista, quæ est super partem, quæ vocatur formiculata. Et quando erit totum hoc, quod narrauimus, tunc res, cũ qua operantur partes cõsimiles suas actiones, aut patiuntur suas passiones, est de necessitate vna istarum nouem complexionũ, siue sint partes consimiles alijs, siue non. Et ideo necessarium est scire naturalem cõplexionem de istis nouem comple-
1. comple xio. 9. & 2. tra. 7. c. 13. &. 1. theoricæ. c. 7. & vide 2. d alia 113. & ꝑtã pn. doct. 3. c. 1.

xionibus cuiuslibet membrorũ, ꝙ il I la complexio est temperata, comparando ipsam actioni mebri, aut passioni eius. Et ista tẽperantia est illa, quæ est dicta temperantia specialis speciei. & ipsa est illa cõplexio, quã oportet conseruari in hac arte, aut restaurari. Et quando stabimus super complexionẽ cuiuslibet membrorum consimiliũ, tunc stabimus super complexionem membrorum compositorum ex ipsis. & quandoque plus: ideo ꝙ complexio, quæ dã est, quæ appropriatur membro ossi ciali inquãtum est officiale, & quædam est appropriata ei inquantum L est consimilium partiũ, non ex parte vnde est officiale. Et quando nos stabimus ex hac parte super complexionem cuiuslibet membri mẽbrorum officialiũ, tunc poterimus stare super complexionẽ tẽperatã appropriatam toti corpori: ideo ꝙ cõplexionem nos non appropriamus, nisi in hoc, ꝙ est inuenta membris officialibus, ex quibus est compositum, & ex membris officialibus, & ex parte consimilium. Et est necesse vt scias in primis ꝙ ex mẽbris vel corporibus quædam sunt composita ex elementis prima compositione, & quædã sunt composita mediãte prima compositione. & membra consimilia, quæ sunt partes aĩalis, sunt huiusmodi speciei: ideo quia non generãtur nisi ex sanguine solũmodo, & sanguis generatur ex cibis & potibus. Et scias ꝙ sperma nõ est ex rebus, quæ sunt pars membri, aut simplex, aut aliquod aliud membrorũ, sicut declaratum est in Naturali philosophia. & ego faciã longio rẽ sermonem in tractatu de iuuamẽto membrorũ. Nec etiã melancholia,

A lia, cholera, & phlegma sunt elementa membrorũ consimiliũ per viam, secundũ quam est sanguis. Ideo ꝙ res, quæ generantur plus q̃ ex vna re, non cõplentur, nisi quando miscentur illæ res adinuicem, & faciũt vnum corpus. sicut est squinzibin, quod fit ex commixtione mellis cũ aceto & aqua, quorũ quodlibet stabat per se in actu, & in vulua non inueniuntur melancholia nec cholera in actu, quæ misceantur cum sanguine, ad hoc vt sint postea pars mẽbri. sed cholera & melancholia sunt in corpore hominis ex certis iuuaB mentis, quæ nos festinamus declarare. Sed phlegma est materia remota: ideo ꝙ ex ipso non generantur membra, nisi quando fit sanguis. Et duæ choleræ non sunt materiæ mẽbri nec ꝓpinquæ, nec remotæ, ideo quia est impossibile ipsas conuerti in sanguinem. sed ipsæ sunt in eo in potentia: quia quando corrũpitur, multoties conuertitur ad eas. Et nõ fecit eos errare in hoc, nisi locus cõsequentis: ideo ꝙ viderunt, ꝙ ea nta non inueniuntur in cõposito ex eis nisi in potentia, cùm dixerunt hoc'.
C Sed & non conuertitur, ꝙ res, quæ inuenitur in alia re in potentia, sit eius elementũ: sed sanguis est materia transibilis, vel mutabilis ad aliã rẽ per accidens, non sicut est materia cibus istorum per accidens: sed si cut vita est materia mortis. Et ideo non dicitur ꝙ fex & spuma sit elementũ vini: sed dicitur ꝙ vinũ est completũ existent: b* separatis istis ab eo: ideo quia sunt eius superfluitates separatæ ab eo, quando digeritur, ita sunt veræ duę choleræ cũ sanguine, eo quòd quodlibet generabile habet aliquam superfluitatem, quæ separatur ab ipso tempore di- D gestionis.

De complexionibus membrorum Consimilium. Cap. 2.

ET postquã est declaratũ istud, reuertemur ad ordinẽ nostrum ad enarrandũ complexionem quorumlibet membrorũ consimiliũ, & ab illo procedem* ad cognitionem eorũ actionum, & passionum. Et dicamus ꝙ ossa apparent ex suo esse, ꝙ frigiditas & siccitas dominatur super ea: & similiter chartilagines, & pili, & chordæ, & ligamenta. & nerui, & venæ, & panniculi: eo ꝙ calor ea coxit, & frigiditas congelauit: & E ideo mollificat ea calor, aut dissoluit. Et ista qualitas est in vno eorũ plus q̃ in alio. Et videtur ꝙ siccior omnibus sit pilus: post illum os, & Ordo, quẽ sequit' Auí. prima primæ. 2. post illud chartilago, & post ligamẽtum, & post illud panniculus, & post illum venæ, & post illas sunt venæ pulsatiles, & post illas neru*, vel musculus. Sed superfluitas frigiditatis eorum est ista, ꝙ pilus est frigidior omnibus, & post illum ossa, & post illa chartilago, & post illam ligamẽtum, & post illud panniculus, & post illum lacertus, & post illum venæ pulsatiles, & non pulsatiles. Et ista F membra frigida & sicca non appropriantur frigiditati nisi propter hoc ꝙ frigiditas est illa, quæ complet ea, & dominatur in eis: non ꝙ ipsa sint priuata calore, sicut ipsa sunt appropriata siccitati, ideo ꝙ siccitas est illa, quæ complet ea, & dominatur in eis: non ꝙ sint priuata humiditate, quia mixtio & digestio stant super humiditatẽ, & calor qui est in istis in specie specierũ accidẽtis. Sed mẽbra, super quæ dominatur calor & humor, sunt caro, sanguis, & spirit*.

Sed

G Sed calidius omnibus est spiritus, & post illum est sanguis, & post illum caro. Et per istam eandem viam incedunt humiditates: ideo q̄ spiritus est de genere aeris, & aer est humidior aqua, sicut declaratū est in Naturali philosophia. Sed inter membra frigida & humida in primis est adeps, & post illum est pinguedo, & post illam cerebrum, s. substātia medullaris, & humiditates incedunt secundū hanc viam. Et hic est pelag⁹, in quo aliquis multum haberet nauigare, si tēpus adesset. & in alijs nostris libris iam locuti sum⁹ prolixe.

H Sed multum recordare, & caue ne obliuiscaris quod dictum est supra, s. q̄ de necessitate est, q̄ sint gradus virtutum actiuarū super vnā & eādem complexionem fm comparationem graduum virtutū passiuarū & non intendas post consiliū ignoratum in hoc. & conueniens est Medico recipere cōplexionem istorum membrorum à Naturali.

De complexionibus membrorum Officialium. Cap. 3.

ET nunc incipiem⁹ à complexione membrorū officialium, post quam diximus de complexione cōI similium. Et dicim⁹ q̄ cor, postquā est compositum ex panniculis & ligamentis & neruis, est de necessitate calidum propter multum spiritū existentem in eo, & propter sanguinem existentem in eo, & etiam propter partem carnosam quam habet, & stat in corpore ad similitudinem vnius clibani ignis in domo. Sed si est siccum, sicut dicunt Medici, aut temperatum, aut declinans ad humiditatem, hoc est speculandū. Sed mihi videtur q̄ est declinans ad humiditatem propter spiritum existētem in eo. Sed illud, quod videtur ex hepate ex sua essentia, est q̄ sit calidum & humidū: propterea q̄ maior pars suarum partium est carnosa, sanguinea, & etiam ad ipsum trāsmittūtur multæ arteriæ. Et hic multa sunt inquirenda. & quia Medico non pertinent, ideo dimittamus. Et cerebrum est frigidum: ideo q̄ maior pars suarum partiū est substātia medullaris, & neruosa, & sifishuic. Et natura medullæ, quæ est in ipso, est diuersa à natura medullæ, quæ ē in ossibus quia tu vides, q̄ nō est in eo pars pīguosa, aut vnctuosa. & qū coquitur ad ignem, ingrossatur & L deficcatur: ideo q̄ pars aquosa, quæ est in eo, resoluitur propter caloré, & remanet pars terrestris.

Et quemadmodum diximus de cerebro, eodem modo diximus de nucha. Sed splen, & renes ipsa ēt sunt de membris calidis & humidis: quāuis renes sint in hoc sub splene ī gradu ꝓpter grossitiem sanguinis, qui stat in splene, sicut splen est in hoc gradu satis inferior hepate.

De Complexione temperata, & de distemperatis totius corporis. Cap. 4.

ET postquam est declaratum in M complexione mēbrorū officialium & consimilium, ab isto possumus cognoscere quid est temperata complexio totius corporis. Quod si inueniuntur ista membra proportionata super istas complexiones, ipsum est temperatæ complexionis penitus. & inueniuntur in eo istæ proprietates, & illa signa, quæ dicit Galenus q̄ inueniuntur in temperata complexione. Et manifestum est, q̄ ista temperantia non dicitur nisi in comparatione omnium partium totius corporis: ideo quia ī possibile est

A est istis membris consimilibus ex eū tibus eis a sua complexione naturali, aut in vna quantitate, aut in pluribus, q̄ nō superueniat permutatio, aut corruptio per istum exitum. Et iste exitus habet multas causas, aut propter clima, aut pp materiam, aut pp agens, aut propter mutationem quatuor ætatum, eo q̄ puer est calidus & humidus, & iuuenis calidus & siccus, & senex est frigidus & siccus. & hoc manifestum est ex corū operationibus, & ex propinquitate & lōgitudine generationis. & ēt masculi complexio est calidior & siccior cōplexione fœminæ. & hoc manifestū est ex operationibus eorū. Et aliqū permutātur complexiones pp exercitia, & propter cibos, & propter omnia extrinseca. Et sicut potest eē ista permutatio in consimilibus, ita potest esse in officialibus. Et post hoc in totalitate totius corporis concordantibus nobis ipsa omnia adinuicem. Et postquam est possibile eē hoc, & etiam ostensum q̄ exitus cōplexionum exeūt ad octo spēs apud Medicos: tunc res, pp quas operatur membrū suas actiones, & patit suas passiones, aut totū corpus, sunt nouem species apud Medicum, vna tēperata, & illa ē naturalis, & octo sūt distemperatæ, eo q̄ corpus, cui dnāt caliditas in mēbris & siccitas, appropriat caliditati & siccitati, & sic in reliquis speciebus. Et hoc modo intelligē, q̄ species complexionis sanitatis sunt nouē. Et temperata communicat cum ambabus spēb⁹ mēbroꝝ: saluo q̄ ipsa est in simplicib⁹ primo in substantia, & in compositis secundario & per accidens. Et ideo, quia Medici appropriant complexiones distēperatas qualitati actiuæ & passiuæ, conueniens est appropriate cō D plexionem totius corporis istis duabus qualitatibus solū. & pp hoc sunt fm rationem complexiones distemperatæ solum quatuor. Cōplexiones distemperatæ sunt tm quatuor. Idē supra. c. 1.

De Sanitate membrorum officialium, & eius speciebus. Cap. 5.

ET postquam est declarata sanitas consimilium partiū pp earū complexionem temperatam, quam habent propriā, & in substantia conseruatam, & per accidens mēbrorū officialium & totiꝰ corporis: modo redeamus ad declarandum sanitatē mēbri officialis substantialiter, inq̄tum est officiale, & spēcius. Et dicimus, q̄ mēbra officialia, ideo quia sunt composita, apparet ex eorū esse q̄ nō operantur suas actiones, & patiuntur suas passiones, nisi qū sunt in sua qualitate, & in qualitate quātitatis, inquantum ipsa est quātitas, & in positione sua fm modū naturalē, & in continuatione partium suarū, & in contiguatione terminorū eorum in coniunctione sua, & separatione, & in qualitate coniunctionis & separationis eorum, & sitꝰ eorum, & ordinationis. Et quidā sunt, qui opinantur q̄ istud interet in genere positionis. sed si vocat positio, hoc non est nisi pp æquiuocationē. Sed qualitas eorū est, q̄ sit forma eorum naturalis, & q̄ concauitates eorū, & viæ sint fm formam naturalē in eorum largitate & strictura, & q̄ sint eorum superficies in lenitate & asperitate fm modum naturalem.

Sed quantitas est in tempore, quādo inuenitur harum partiū numerus naturalis, & eodem modo in suis mensuris. Sed modus eorum in cōiunctione est etiam modus ille naturalis, sicut cōiunctio partis membri officiali

officialis, pars parti, & separatio eorum pars à parte. & qualitas coniunctionis, & separationis intrat in hoc.

Et continuatio, & contiguatio, & terminatio, & separatio, & coniunctio manifesta sunt. Sed cõtinuatio plus conuenit in membro consimili q̃ in officiali. & paruum & magnũ sunt in genere mensuræ: & sunt appropriata quantitati continuæ, sicut sunt satis, vel multum & parum appropriata quantitati discretæ: quãuis mẽsura in hoc ꝙ appropriatur, sit conuenientius appropriare eam membro consimili q̃ officiali: ideo quia officiale non est super mensuram suam naturalem, nisi quando est quodlibet consimilium, ex quibus est compositum super mensurã suam naturalem. Sed positio naturalis, quæ est in membro, hoc est vt sint eorum partes oppositæ mẽbris manifestis, sicut consuetudo est mẽbri positi. & istud erit locus mẽbri naturalis in corpore, sicut est hepatis & stomachi. & sic in alijs est intelligendum. & ita est mod⁹ iste in positione partis membri in seipso, pars parti. Sed quod diximus, ꝙ erit modus ipsius ex communicatione eorũ partium suis partibus, est modus naturalis, hoc exitit in * positione prima, quæ generalis est omnibus mẽbris corporis, sicut est communicatio omnium mẽbrorum principalium, eo ꝙ non complerentur eorũ operationes, nisi cum eis. & etiam hoc est inuentũ in membro cũ mẽbro, sicut communicatio stomachi cum cerebro in operatione sua, quæ est appetitus. Et sicut est in partibus vnius & eiusdem membri officialis cum parte, quæ dominatur plus in operatione illius rei, sicut est cõmunicatio omnium partium oculi ad crystallinam humiditatẽ. Sed sunt * gradus coniunctionis, & separationis, & eorum qualitatum. quoniam sunt ex membris, quę separata sunt absque ligaturis, sicut sunt digiti. Et eorum sunt, quæ associantur ligaturis vel adeptionibus, quorum partes intrant partes. & eorum sunt, quorum coniunctiones sunt nodatiles. & hoc modo potest esse ꝙ mouetur membrũ, quod est pars coniunctionis ipsius situs. Sicut est planta manus, quæ est pars coniunctionis brachij, quod est nominatum in Arabico scahat. & ipsa planta coniuncta est ligaturis & adeptionibus, & cum hoc est coniunctio nodatilis. Istæ sunt species dispositionum, quæ q̃ sunt in membris officialibus, tũc habent agere suas actiones naturales, & pati suas passiones, siue illas, quas habent ab * vtilitate, siue illas, quas habent a nobilitate. Et a capitulis anatomiæ, quæ ordinata sunt p̃ multos alios authores, poteris scire istas res prolixius. & propter hoc non est mea intentio prolongare me in eis. Et si tu vidisti libros Galeni, & libros aliorum Medicorum, qui sunt secundum suam opinionem, & vidisti istum, tunc cognosces ꝙ illud, quod diximus in diuisione specierũ sanitatis, est multũ melius, & verius q̃ illud, quod dixit homo quem scis. Et istud melius non poteris cognoscere, si tu non studueris in Naturalibus scientijs: quoniam oportet ꝙ tu teneas de via Philosophorum aliquantulum plus quam de via Medici, & ꝙ iste liber nõ est factus p̃ illo, qui incipit tantũmõ legere.

De

De *Sanitate aliqualiter in membris consimilibus.* Cap. 6.

ET modo incipimus dicere: ideo ꝙ inuenimus de complexionibus sanitatis appropriatis membris consimilibus, quæ sunt in fine temperantiæ secundũ se, & quasdam, q̃ exeunt à temperantia, sed exitu, per quem non prouenit læsio sensibilis in actione, aut in passione. & similiter est in membris officialibus. & tũc inuenimus ibi qualitatẽ tẽperatã, & q̃titatẽ tẽperatã. & positionẽ tẽperatã, & cõiugationem tẽperatã. Et ista est bona dispositio, super quam vifus fuit Galenus demonstrare in tractatu habitudinis bonæ. & qui eam voluerit addere in isto libro, nõ reputo malum. Ideo species sanitatũ, quæ sunt in officialibus membris, sunt apud Medicos octo, quatuor temperatæ, & quatuor distemperatæ, aut augmentatæ. Sed quintum genus specierum vel generũ dispositionum, quidam sunt, qui opinant, ꝙ est vnum, in quo cõmunicant mẽbra consimilia & officialia, & illa est forma coniunctionis nostræ. Ideo quia coniunctio est duobus modis, sicut scis, vna est coniunctio nodatilis, alia est coniunctio vera. & vera est appropriata magis consimili, & alia plus officiali. Sed cõiunctio vera illa est consimilium, & debet numerari in habitudine sanitatis eorũ.

A modo declarauimus omnes spẽs habitudinum sanitatum membrorum consimilium & officialium, cõmunes siue proprias. & declaratum est in omnibus per quem modum est eorum communicatio. Et necesse fuit illi declarationi: ideo ꝙ operatio complexionis temperatæ mẽbri officialis non est vna & eadem operatio cum illa cõsimilium: ideo quia est consimilibus propria & in substantia, & officialibus secundaria & per accidens. & alij Medici non subtilitati fuerunt in faciendo hanc diuisionem.

De *Actionibus, & Passionibus, & de Virtutibus membrorum.* Cap. 7.

MOdo volumus tractare de actionibus, & passionibus proprijs in quolibet membro. & istæ intẽtiones & cognitiones sanitatis stãt loco causarum finalium. & illæ, de quibus hactenus locuti sumus, stant loco causarum formalium & materialium. & hic est ponẽdum vnum principium naturale. Et dicimus iam esse ostensum in Naturali philosophia, quòd quodlibet corpus est compositum ex materia & forma, & quòd materia non est inuenta, nisi propter formam. & propter hoc collectum ex materia & forma, scilicet ens naturale, non est nisi propter operationes suas proprias in ipso. Ideo dicit Aristoteles, ꝙ natura non facit aliquid in vanum. Et similiter inuenitur istud in rebus artificialibus. verbi gratia, quia ligna nauis non sunt inuenta, nisi propter formam nauis, & figuram suam, & est inuentum collectum ex his ambobus propter operationem nauis, scilicet nauigare in aqua. ergo de necessitate est inuenire in mẽbris hominis rem, quæ sit etiam hoc modo scilicet ꝙ sit in eis res stans loco materiæ, & res stãs loco formæ, & res tertia factio & passio, quæ res ipsa erit finis collecti eorum. Et hic est necesse inquirere ĩ primis, quæ sit illa res in mẽbris, quæ stãt loco formæ, & ꝙ loco materiæ, & postea veniem⁹ ad

de-

G declarandū actionem, & passionem cuiuslibet eorū. Et dicimus ꝙ membra consimilia apparent vt in pluribus eorū ꝙ sint loco materiæ compositi. quia ossa manuū, & ligamenta, & chordæ, & nerui, & caro, & cutis apparent ex eorum esse ꝙ nō sint inuenta, nisi propter formā manus. & forma manus, quæ est composita ex illis, non est inuenta nisi propter actiones & passiones, quibus ipsa appropriatur, ſ. ꝙ manus nō posset extendi, nec cōtrahi, nec colligere, nec facere alias suas operationes nisi ꝓpter hoc, ꝙ est composita. Et quā-

H uis mēbra consimilia non sint inuēta nisi pp cōpōsita, tū habent quodlib et eorum per se operationem ꝓpriā, quæ manifestatur plus in compōsito, ſ. ꝙ manus non haberet firmitudinem ad sustentandū res, nisi propter ossa: & nō haberet posse plicare se, nisi ꝓpter carnem, & ꝓpter neruos, & alia similia. Ergo postquā diximus ꝙ mēbra consimilia non sunt inuenta nisi pp compōsita, necesse é nobis videre, si hic est aliqua res, pp quam sit inuentū compōsitū & collectū ex eo, cum qua complea tur operatio compositi. Et dicim⁹,

I ꝙ actiones, & passiones naturales mēbrorum non fiunt nisi propter calorē innatū in ipsis præter calorē complexionalem, qui est in mēbris consimilibus. Et hoc est demōstratū per scientiam demonstratiuam, & cognitū per experientiam anatomiæ, ꝙ ſ. inuenitur in corde vnum corpus vaporosum calidum in fine, quod mittitur ab eo ad omnia mēbra per viā arteriarum. & ita opinatur ꝙ sit in cerebro. Et postquam sic est, & coniunctū huic, ꝙ omnes actiones & passiones non fiunt nisi per calorē intrinsecum, sicut est declaratū in Naturali philosophia, & declarabitur adhuc in isto lib. ergo membra non faciunt suas operationes nisi cū formis eorum compositionalibus, & cū eo quod accidit eis de isto calore. & coniunctū in membro de istis duobus caloribus supradictis, istud est sua forma, cum qua agit, & patitur. Et ab hinc potes cognoscere dominationem cordis super omnia alia membra: quia tu vides ꝙ ipsum sufficiēs est ex se, & alia indigent eo. Et similiter cerebrum est in hunc modū super mēbra, in

L quibus dominatur. ergo mēbra sim plicia non fuerunt inuenta nisi propter composita, & composita sunt inuenta propter istū calorē, qui est missus à corde, & iste calor stat in eis loco formæ. & per istam collectionē fiunt actiones & passiones, quę sunt propriæ in quolibet membro. Sed si sufficit iste calor in faciendo hoc, aut sine hoc est alia virtus stans isti calori loco formæ, ista non est res quam Medic⁹ habeat inquirere, sed dimissa nobis. Et dicemus breuiter ꝙ hic sunt aliæ virtutes præter formas complexionales, quę vocantur

M animæ. Et istud est conueniens anticipare in paucis verbis, antequā tractemus de actionibus & passionib⁹ cuiuslibet mēbrorū, & narrare quot sunt illæ ſpēs, & postea reuertamur ad inquirendū rem, cui appropriaē quodlibet mēbrorum, & istud erit, qñ cognouerimus in primis virtutes, à quibus veniunt operationes.

Et scias ꝙ genera operationū sunt notiora quo ad nos q̄ virtutes, & virtutes apud naturā notiores. Et ideo dicimus, ꝙ Physici & Medici, quādo speculant in operationibus, & dicēt quod

A ꝙ virtutes, quę sunt in homine, sunt tres, aut virtus naturalis, aut vitalis, aut aīalis. Virtutes naturales apud eos sunt, cū quibus fit nutrimentū, augmentū, & generatio. Et virtutes vitales apud eos sunt virtutes pulsatiles, quæ sunt in corde, & habent dilatare & constringere, inspirādo & respirādo. & virtus motiua quæ est in corde, quæ vocat electiua, per quam mouet animal ad appetendum rem vel fugiendū ab ea. Et virtutes animales apud eos sunt quinq; virtutes sensuum, ſ. tactus, & gustus, & odoratus, & auditus, & visus, & etiā virtus

B motiua in loco, & virtus imaginatiua, & çstimatiua, & cogitatiua, & cō seruatiua, & reminiscibilis. Et ista est diuisio, qua vſi sunt Medici in diuidendo virtutes aīæ. & quāuis nō sit conueniens, parū tibi pōt nocere in hac arte. Sed cōueniens oīno est illa, quæ fit fm motū naturalem. ideo ꝙ manifestum est ꝙ istæ operationes nō possūt appropriari quatuor qualitatibus solum, sed ēt virtutibus additis sup eas, quæ vocantur animæ. Et postq̄ inuestigati sunt super istas operationes, quæ vocantur animæ,

C dicunt ꝙ quędam sunt operationes quæ appropriantur plantæ, quæ hēt tres virtutes supradictas, scilicet nutritiuam: & post illam, crescitiuam, & ista est finis nutritiuę: & post illā: generatiuā, & ista est, quasi finis crescitiuæ. Et est declaratum ibi ꝙ ipsæ sunt animæ: ideo quia sunt organicę, & quia non sunt virtutes naturales. ꝙ si ipsi nō appellauerunt eas naturales, nisi largo modo, istud esset veritas, si ipsi crederent ꝙ ipsa esset anima fm relationem, aut fm operationem. Sed si ipsi credunt ꝙ ipsa in sui essentia sit virtus propria solum, istud est error. & significat sup

D opinionem eorū ꝙ ita est, quia nos videmus ꝙ Gal. in vno suorū librorum assimilat ipsam adamanti, & venit ad diuidendum eam. Sed virtus pulsatiua est de necessitate cibatiua virtus, & diuisiua, & princeps. quia cum ipsa cor dat calores alijs membris: & est sicut seruiens virtuti principali cibatiuæ, quia eum ipsa cōseruatur. Et ideo non est cōueniens ponere illam vnam virtutem per se ab alijs virtutib⁹: ideo, quia est ista virtus aīmæ nutritiuæ, sicut aliæ q̄nq; suæ virtutes, sicut attractiua, retenti ua, & digestiua, & expulsiua, & discretiua: quāuis virtus pulsatilis approprietur plus vitæ pp multum calorē, qui est cum ea. Et quidā sunt, qui appellant plantam in ista virtute hayguam, ſ. vegetatiuam. Et forsitan Medici non vocauerunt istam virtutem cuentationis vitalem, nisi propter hoc, ꝙ appropriatur plus vitæ, quamuis sit de genere nutritiuæ, sicut diximus. Sed eorum diuisio, per quam diuidunt virtutes animales ad sensum, & ad virtutem motiuam in loco, & imaginatiuam, & rationalem, & conseruatiuam, & reminiscibilē, est omnino vera: sāluo ꝙ

F virtus motiua in loco non est aliud plus q̄ elenosoia, ſ. virtus motiua voluntarie, quando concordatur cum ea imaginatio, & cōsimilium. & ita est declaratum in libro de Anima. Et ipsi numerant virtutem motiuā voluntarie in numero vitalium, & ponunt motiuam in loco aliam ſpeciem. & istud non est conueniens, quia non est nisi virtus nutritiua, & crescitiua, & sensitiua, & generatiua & imaginatiua, & appetitiua, & rationalis, & motiua, & lactatiua ex

Quīq; virtutes naturales. idē in fine sequētis capituli.

Cōtra Medicos.

G istis, sicut est æstimatio, aut cogitatiua, & cõseruatiua, & reminiscibilis.

Et iam est hic dictum q̃ virtus rationalis est magis spiritualis q̃ imaginatiua: quia perfectio virtutis rationalis est apprehẽsio rerũ vniuersaliũ, sicut potest intelligi à Philosopho 1 tertia particula primæ summę Physicorum, & in Primo Posterio. quãuis intelligatur contrariũ circa finem primi libri Physi. Et qui habebit necesse soluere ista dubia, requirat in locis illis. Et quia res vtes, quæ sunt apprehensiones virtutis rationalis, habẽt particularia, necesse

H est inuenire in homine virtutẽ, quæ apprehendat essentiã illorum particularium contentorũ sub vniuersalibus, & virtutẽ aliam recordantem ista particularia, quæ sunt cõprehensa à virtute propria eorũ apprehensioni. Et ideo, quia ista virtus apprehensiua particulariũ non apprehendit ea nisi habitudinib⁹ imaginatis, fuerũt de necessitate tres virtutes, s. æstimatiua, quæ apprehendit essentiã particularium: & reminiscibilis impressionis æstimatæ: & imaginatiua, à qua apprehendit æstimatiuã

I suã impressionẽ, sicut seruientes virtuti rõnali: ideo quia seruiens præparat seruito ea quæ sunt sibi necessaria, aut studet in aliqua re; appropriatarũ seruito. Et manifestũ est, q̃ virtus imaginatiua præparat virtuti rationali ea, quæ nõ sunt apprehensa. sicut est manifestũ q̃ duæ apprehensiones, s. æstimatiua, & cõseruatiua appropriantur apprehẽsioni virtutis rationalis. & quando remouentur res vtes à virtute rationali. & virtus reminiscibilis facit recordari essentiæ particularis, & cognoscit illam virtus æstimatiua, & tunc inue-

Virtutes animales interiores sũt tres. Idem clarius infra. c. 10. & 3. huius c. 40.

nit virtus imaginatiua habitudinẽ K illius essentiæ particularis, quę est recordata à reminiscibili, & cognita ab æstimatiua, & quando imaginatiua iam venit sũper suam habitudinem, tunc virtus rationalis reducet ad se illud, quod erat priuatũ ab ea: ergo istæ tres virtutes ex hac parte sunt ministrantes virtuti rationali, & ministrans est lactans. ecce, quia sunt lactantes ex hac parte, sicut dictum est. Et ista verba sunt dimittenda hic, fm q̃ stant, & recuperanda à Naturali, quamuis nõ sit necessarium arti Medicorũ scire hoc, nisi per modũ electionis meliorameti. L Sed est sufficiens Medico in istis rebus cognoscere complexionem, cui appropriatur vnaquæq; istarũ virtutum, conseruando ipsam, si esset præsens, & restaurando ipsam, si esset deperdita. ideo quia sufficiẽs est ei in hac arte venire à cognitione formæ complexionalis ad formam spiritualem: sicut est sufficiẽs et venire à cognitione materiæ ad cognitionem quatuor humor⁹, & mẽbrorũ.

De iuuamentis membrorum consimilium. Cap. 8.

SEd cũm quieuit res sũper locum M suum positum in hac arte, tunc erit manifestum q̃ omnia membra non sunt inuẽta, nisi propter has virtutes, & istæ virtutes ꝓpter has suas actiones. ergo non est inuentum in corpore aliquod membrorum, nisi propter aliquam actionem istarum virtutum, aut passionem earũ. Ideo est nobis necessariũ inquirere actiones & passiones membrorum, & cõplexionem cui appropriantur: & cognoscentes illud, cognoscimus sanitatem cuiuslibet membri per suas finales causas prædictas in hac arte: ideo

A ideo quia iam cognouimus eam p causam materialem & formalẽ. Sed causam efficientẽ non est necesse nobis hic narrare: ideo quia iam est separata: saluo si ibi esset res, quæ staret loco efficiẽtis in statu cõseruãte.

Et incipiemus à iuuamento membrorũ simplicium, & dicemus q̃ res, quã diximus, quæ est necessaria per aliam, est duobus modis. Vnus est, vt sit essentia primę necessaria essentiæ vltimæ, sicut fuit intentio essentiæ consimilium necessaria pp intẽtionem essentiæ officialium. Alius est, vt nõ sit ex necessitate: sed est, ga

B meliora sunt duo q̃ vnum, & significat nobilitatem in agente & patiente. sicut oculus, qui nõ est inuentus nisi pp necessitatem videndi: sed natura duplauit eos pp melioramentũ duplationis, sicut nos declarare debemus. Sed nos nõ recordabimur istorum iuuamentorum nisi illius, quod erit magis necessarium. De membris simplicibus quædam sunt ossa, & similia ipsis, sicut chartilagines, & similia. & ista iuuamẽta sunt nota p se. & hõ potest cognoscere maiorẽ partẽ per seipsum, vel ab eo, qui aliquantulũ studuerit in cognoscẽdo. Sed vngues fuerunt facti pp

C duo iuuamẽta. Vnũ, quod est cõe, N & est pp conseruationem extremitatũ digitorũ, sicut ponitur ferrum in postremo hastæ lanceæ. Secundũ est propter sustentamentum carnis digiti, qñ cadit aliquid. Et istud iuuamentum est magis proprium in vnguibus manuum, q̃ in vnguibus pedum. sed primum iuuamentum communicat homini & alijs animalibus. In iuuamentis neruorum cadunt multa dubia. Gal. sentit quòd iuuamentum eorum est ad ferendum sensum, & motum voluntariũ

D quolibet membrorũ nodatiliũ mobilium discontinuatorũ. Iuuamentum tertiũ est, vt possit fieri resolutio superfluitatũ vaporosarũ, sicut sunt cõmissuræ, quæ sunt in osse capitis. Et potest esse q̃ sunt & alia iuuamenta: ideo q̃ si eueniret aliqua lesio alicui ossium, non transiret ad aliud os alterius mẽbri, quia discontinuatũ est ab ilso. Itẽ fuit necessitas multorum ossiũ pp diuersitatem figuræ eorum, & qualitates fm illud, pp quod ordinata sunt, & pp paruitatem & magnitudinem eorũ. Sed diuersitas in paruitate & magnitudine est sicut ossa parua, quæ sunt in E digitis, & ossa cruris, & coxæ. Sed diuersitas in figura ẽ sicut os, quod de necessitate habet esse forte. & graue fuit factũ durũ & clausum. & illud, in quo fuit intentio vt esset leue, fuit factũ durũ & perforatum in qualitate. & illud, quod habet de necessitate esse coniunctũ cum carne, fuit factũ tenerum, sicut chartilagines, & similia. & ista iuuamẽta sunt nota p se. & hõ potest cognoscere maiorẽ partẽ per seipsum, vel ab eo, qui aliquantulũ studuerit in cognoscẽdo. Sed vngues fuerunt facti pp F

Secūdo de Partī. aīalīū cap. 8. & in Paraphrasi Auer. oppo. 2. de Aīa. 7. & c. 116 vide. 3. de Nā aīalīū c. 5. quod Auer. ñ notuit neruos dissemina tos, 3. ḡ Locis affectis 6. oppositi. 3. de Nā aīalīū. c. 9.

G omnibus membris. Sed quod apparet à sententia Aristotelis est, ꝙ nō fit factus neruus nisi ad temperādū calorē intrinsecū, ad hoc vt det virtutem sentiendi. & hæc opinio sequitur plus iuuamento cerebri. Sed si ē instrm motus voluntarij, in hoc cadit speculatio. Et confirmatio Gal. ꝙ sensus & motus sint à neruis, est, eo ꝙ remoto neruo remouetur sensus & motus. & hoc non est ꝑ viā demonstratiuā. & iā disputauim⁹ hoc in libris Logicalibus. Sed apparet ꝙ iuuamentū nerui est de genere iuuamenti cerebri. & apparet manifeste ꝙ oriscantur ab eo, & ꝙ non sint fixi in eo, sicut dixit Gal. Et ligamentorū iuuamentum, & chordaꝝ ad motū voluntarium est apparens ad oculum. Et panniculi fuerūt facti propter abscōdere & defendere, & etiam vt sustineant membra, quę sunt suspensa, & retineant ea: quāuis hoc iuuamentū sit magis proprium ligamentis. Et iuuamentum panniculi positi supra ventrē est de specie huius iuuamenti, eo ꝙ prohibet intestina egredi de propijs locis, sicut accidit hernijs. Sed venarū duæ sunt partes. Vna est arteriæ, quæ portant ſpiritū, & sanguinē à corde. & istæ sine dubio fuerunt factæ ꝓpter hoc, & fuerunt ramificatæ & partitę ꝑ totum corpus, ad ferendum rēm istā, aut ſpiritum solū, aut ſpiritū, & sanguinem simul. Alia est nō pulsatilis, in quibus non est ſpiritus sensibiliter. nisi nos induceret ad hoc vnum dictum simile dicto, quod dicit Galenus in hepate, quia dicit, ꝙ est fons ſpiritus naturalis, quem diximus non esse nisi propter virtutē nutritiuam. Sed quod apparet ex iuuamento istarum venarum, est, quia factę sunt ad diuidendū sanguinem coctū in hepate per alia membra: & propterea fuerunt ramificatę sicut arteriæ. Hic scire debes ꝙ Aristoteles vult, ꝙ cibus & nutrimentū omnium membrorum fiat ex duobus sanguinibus mixtis insimul: & sanguis qui est in venis non pulsatilibus, & in hepate est sicut materia sanguini misso ꝑ arterias cordis: & ꝙ sanguis arteriarū est sicut forma sanguinis, & hoc est, quia dat eidem complementū, & coctionē, & facit ipsum cibum propinquum actui. Et Galenus sentit ꝙ sanguis, qui prouenit ab hepate ꝑ venas ad membra, ē cibus propinquus ꝑ se. Et probatio quidē Philosophi in hoc est hæc, ꝙ sanguis, vt est sanguis, est conueniēs vt sit cibus membris: & omne, quod nutrit, debet euenire mēbris: & duo sanguines, vt sit cibus membris, veniunt eis: ergo membra debent nutriri ex eis. Et propterea ꝙ vnus eorum est crudus, & alter coctus, crudus cōuenientior est vt appropriet materiæ, & coctꝰ formæ. ergo debet esse cōparatio cocti ad crudū, sicut formæ ad materiā. & hoc est declaratū bene in hb. de Aīalibus. Et ex verbis Gal. apparet ꝙ idē asserit, ꝙ mēbra superiora cibant̄ à sanguine arteriali, ꝙñ præcipit incidi arterias in passione hemicranea, & in epilepsia perseuerante. & vtinā ego scirem quid prohibet eū credere, ꝙ iste sanguis arterialis nō nutrit alias partes corporis. Sed cerebri medullę sunt duæ ſpecies. vna est, quæ stat in olla capitis. & istud sine dubio est mā ſpiritus, cum quo fiunt sensus. sed medulla, quæ est in ossibus, est ſpurtas cibi eorū. Et ossa solida nō habēt medullam, quia non sunt ꝑforata.

Et

A Et nomen medullæ dicitur æquiuoce ad hanc medullā, & ad eam, quæ est in olla, & nō nominamus eā medullā, nisi quia sic à vulgo nominat̄. Sed medulla, quæ est in ossibus, est ſpurtas penitus. & hæc est substantia temperata. Sed nā nuchę est de natura cerebri, & iuuamenta eox̄ sunt eadem. & adhuc exponā dīam, quę est inter ea, qñ narrabo iuuamenta membrorum officialiū. Sed carnis duæ sunt ſpecies, sicut dictum est, & Aristo. dicit sū ꝓ has duas, quia sunt instrā sensus tactus, proprie stantia eū vo, sicut stat oculus cū visu. & demonstrat hoc, quia sensus simplex nō inuenit̄ nisi à corpore simplici, & ꝙ neruus ē seruitor carnis in hac apprehensione ad temperandū ſpiritum sensus, qui mittit̄ à corde. & ista fundamēta necesse est vt Medicus à nobis recipiat. & nos dicimus de sensu & motu, ꝙ vna ex rebus, à qua est eorū permanētia, sunt cerebrū & nerui. Sed vna ſpēs carnis, quā Gal. vocat musculosam, est vnū ex mēbris officialibus, & in illo est virtus primi motoris. Propterea ꝙ istud est illud, quod mouet̄ ex se per hanc virtutē, & non mouet̄ ꝑ aliud

C mēbrū, quod ipsum moueat quia, si ꝑ aliud moueret̄, hoc induceret nos ad inueniendū corpus aliud, qđ moueret̄ ex se. aliās, res duceret̄ in infinitū, quia nullū corpus mouet nisi moueat̄. & ē necesse, ꝙ res quiescat apud primū, quod mouet̄ à motore immobili. & hoc probatū est in Naturali Philosophia. Et hæc ſpēs carnis apud Gal. est instrm motus locālis. & loquemur de ea, qñ loquemur de membris officialibus. Sed caro ſpongiosa inguinū, & subascellarū est facta ꝓp expulsionem superfluitatum. Et nomen medullæ dicitur æquiuoce ad hanc medullā, & ad eam, quæ est in olla, & nō nominamus eā medullā, nisi quia sic à vulgo nominat̄. Sed medulla, quæ est in ossibus, est ſpurtas penitus. & hæc est substantia temperata. Sed nā nuchę est de natura cerebri, & iuuamenta eox̄ sunt eadem. & adhuc exponā dīam, quę est inter ea, qñ narrabo iuuamenta membrorum officialiū. Sed carnis duæ sunt ſpecies, sicut dictum est, & Aristo. dicit sū ꝓ has duas, quia sunt instrā sensus tactus, proprie stantia eū vo, sicut stat oculus cū visu. & demonstrat hoc, quia sensus simplex nō inuenit̄ nisi à corpore simplici, & ꝙ neruus ē seruitor carnis in hac apprehensione ad temperandū ſpiritum sensus, qui mittit̄ à corde. & ista fundamēta necesse est vt Medicus à nobis recipiat. & nos dicimus de sensu & motu, ꝙ vna ex rebus, à qua est eorū permanētia, sunt cerebrū & nerui. Sed vna ſpēs carnis, quā Gal. vocat musculosam, est vnū ex mēbris officialibus, & in illo est virtus primi motoris. Propterea ꝙ istud est illud, quod mouet̄ ex se per hanc virtutē, & non mouet̄ ꝑ aliud mēbrū, quod ipsum moueat quia, si ꝑ aliud moueret̄, hoc induceret nos ad inueniendū corpus aliud, qđ moueret̄ ex se. aliās, res duceret̄ in infinitū, quia nullū corpus mouet nisi moueat̄. & ē necesse, ꝙ res quiescat apud primū, quod mouet̄ à motore immobili. & hoc probatū est in Naturali Philosophia. Et hæc ſpēs carnis apud Gal. est instrm motus locālis. & loquemur de ea, qñ loquemur de membris officialibus. Sed caro ſpongiosa inguinū, & subascellarū est facta ꝓp expulsionem superfluitatum. Et nō est multū longinquū D ad credendū, ꝙ multa ex carne non sit facta nisi ad implendum loca vacua, & ad defendendū. Et in ſumma istud est ſimplex membrū, in quo cōmunicant oīa animalia, sicut cor est membrū officiale, in quo cōmunicāt oīa animalia. Et sanguis manifestū est, ꝙ non fuit factus nisi ꝓp vnā duarum rerum: aut ꝓp dandū nutrimentum, sicut sanguis qui est in hepate, & in venis, quas opinātur Medici vt nascantur ab hepate: aut vt sit vehiculum ſpiritus, & caloris, & iste est sanguis arterialis. Phlegma est sanguis indigestus: & propte E rea debet dici ſuperfluitas sanguinea, hoc ē ſuperfluitas diminuta vt sit sanguis, nō superfluitas, cuius separatione à sanguine remaneat sanguis cōpletus, sicut à cholera, & melancholia. ergo si ita est, eē phlegmatis fuit in corpore de necessitate: hoc est ꝙ impossē est cibum cōuerti, nisi ex eo generent̄ ſuperfluitates phlegmaticę. Et potest ēt cum hoc, ꝙ sunt in ipso alia iuuamēta, quia humectat membra, & adaptat ea ad cibandū, & q̄ si est sicut cibus præparatus eis, qñ cibus tardat̄ eis. Sed melancholia, & cholera sunt primo & ꝑ se in corpe F ꝓp necessitatē: quia cibus chylosus, qui vadit de ſtomacho ad hepar nō posset digeri, nec esse sanguis, nisi separent̄ ab eo istæ duæ superfluitates, sicut mustū non potest esse vinum, nisi separent̄ ab eo duæ superfluitates, vna grossa & terrestris, & alia subtilis. Et propterea ordinauit nā eis propria membra. & non fecit sic phlegmati quia istæ duæ superfluitates nō habēt aptitudinē, vt possit eē ex eis aliqua pars membri aliquo mō: qđ in phlegmate bene pōt esse.

G Et appareret cum hoc, q̄ natura nō præparauit istas, vt essent instrm seruiens virtuti nutritiuæ p viam electionis boni. quia bursa fellis habet vnū meatum ramificatū, qui aduenit intestinis superioribus, & partibus infimis stomachi. & in aliquib⁹ hominib⁹ tangit stomachū, & facit idem opus, quod facit in intestinis. quia bursa fellis mādat p hunc meatum intestinis partem choleræ, quæ moueat ea ad expellendū superfluitates, & facit quasi abstersionem. Et sīlr splen habet vnū meatū, qui tangit os stomachi, & mittit ei partem H paruā melancholiæ ad pungēdum illud, & ad mouendū appetitū cibi: quia ista o patio prouenit à reb⁹ acetosis. & multa verba dicta sunt ī alijs libris: sed nō expectes ex me, vt laborem ad narrandū ea. Sepi vtilitas in corpe fuit, vt calefaceret, sicut zirbum, diaphragma. Et sepū est superfluitas sanguinis cocti, à quo cibata sunt mēbra. Et pp hoc, q̄n est in corpore tēperate, significat magnā sānitatem: quia significat super bonitatem nutrimenti. & q̄n non inuenit in corpore, significat q̄ nō est bona digestio: quia nō est sū pfluitas, quę I venit à bona digestione, hoc est calida & humida. Et necessariū illud est ad implendū vacuitates etiā membrorū. sed q̄n multiplicatur in corpore, significat sup malam dispōnē. quia multitudo materiæ nutritiuę, quæ est sanguis, est cōuersa in sepū: & tunc infrigidantur mēbra & moriunt, quia in hac superfluitate non est sensus, & perduntur membra sensibilia, q̄n multiplicatur super ea.

Pilorum capitis, superciliorum, & palpebrarū iuuamentum est vt defendāt. & hoc est manifestum. quia videmus q̄ pili capitis defendūt cerebrū à frigore, & calore: & superciliorū, & palpebrarū adiuuant ad defendendū oculos à reb⁹ extrinsecis. Sed pili subascellarū, & pedū, & multi alij, qui sunt sup superficie corporis, quod apparet ex eis plus ē ex, necessitate materiæ: eo q̄ generāt pilus ab vno vapore fumoso adusto secundū Gal. Et hoc indiget speculatione. quia vē q̄ pilus sit corpus extendibile, siccū, & tale est superfluitas cibi sicci, q̄n nimis coquit, durante in illo admixtione pinguedinis. ergo nō est ille vapor, cui⁹ sit aggregatio partis supra partē: sed est corpus cōtinuum fortis cōtinuationis, extēsiuum, crescens in longitudine. Et mihi videtur q̄ natura adducit istum vaporē, vt sit materia pili, ad hoc vt pilus trahat illam malam materiam ex corpore ad mundificandum ipsum per hoc, sicut tu vides q̄ fit artificialiter faciunt laboratores terræ, qui q̄n volunt vt ipsa fructificet, seminant semina, quæ habent attrahere partem terrestrem adustā, & per hūc modum potest esse vt sit iuuamentum corpori. Sed cuius vidētur esse pp defendere, & abscondere, & stat foris, sicut sunt coopertu M ræ membris intrinsecis. Et spiritus sunt propinqua instrumenta virtutis regitiuæ corporis. & sic dicendū est q̄ ministratur à quatuor virtutibus, aut quinq⁹, hoc est attractiua, retentiua, digestiua, & expulsiua, & discretiua. Et adhuc est inuenta alia virtus, quæ communicat toti corpori, quæ regitiua nuncupatur, & quæ sit, & vnde sit multa dicenda sunt. & postea disputabimus. quicquid sit, ab anima est. propterea priuatio eius est subita mors necessario.

De

A *De iuuamentis membrorum officialium, quæ sunt instrumenta virtutis nutritiuæ. Cap. 9.*

ET post⁹ narrauimus iuuamēta membrorū simplicium, narrandum est iuuamentū membrorū officialiū, & vniuscuiusq; partis ipsorum. Et hoc faciemus breuiter, exceptis casibus, in quibus prolongādi sunt sermones illis, qui nobis sunt similes. Et eligemus ex his, quod manifestū est, & quod opinatur ee magis necessariū in hac arte: & incipiemus à membris, quæ sunt instra virtutis nutritiuæ. quia hæc est virt⁹ ne B cessaria prima nostro ee: & propterea fuit corruptio suaę operationū mors. Et dicimus, fm q̄ testificātur sensus, q̄ mēbra disposita ad faciendas operationes illius virtutis sunt stomachus, & sui ministri, sicut os, & instra eius, & œsophagus: & post hæc intestina, & hepar, & venę, & renes, & splen, & sacculus fellis, & vesica. Primum iuuamentū oris est masticatio cibi. & propterea fuerūt positi dentes, vt faciant ad hoc cōuenies præparamentū. dentes quidē anteriores, vt incidāt: maxillares, vt C frangāt: molares, vt molāt. Et scias, q̄ in ore ē aliquātula digestio: & homo, quem tu scis, appellat eam alio nomine. Oesophagus est meatus, per quem transit cibus ab ore ad os stomachi, & operatio sua nō est nisi in duabus virtutibus, quæ sunt lactantes virtutem nutritiuā, hoc est attractiua & expulsiua: quia est necesse attrahere ab ore: & expellere ad stomachum. & q̄n ista operatio perdit, moritur homo fame. Et instrumentum seruiens naturæ in his duabus operationibus, necesse est vt varietur. Et apparet p anatomiā, q̄ œsophagus est cōpositus ex duabus tunicis: vna quæ est fm latitudinem, & alia, quę est fm longitudinē, & ista, quæ procedit fm longitudinem, q̄n colligitur, & constringit, & ascēdit ad epiglottidē, tūc fit attractio. & illa, quæ vadit in latitudine, facit expulsionem, q̄n aggregatur, & amplectitur cibum: sicut vola manus aggregat se super res humidas, & constringendo eas expellit. Manifestū est, q̄ stomachus ē locus digestionis missi cibi eidem ab ore, cō uertendo illum in chylum: quia nō potest conuertere ipsum in sanguinem. Et hoc apparet ab eo, qd mi- E nistri sui in hoc opere sunt quatuor virtutes particulares supradictę. Sed digestio est magis manifesta in tunica carnosa, pp calorem, qui est in ea plus, & propter illud, quod ei aduenit ex arterijs, & venis, quæ ei adducunt calorem: & ēt est suppositus hepati, ita q̄ ipsum calefacit. quia hepar est ei circa positum à latere dextro: & splen est ei circa positus in latere sinistro, qui dat caloré. Sed attractio cibi, quā facit œsophagus, & meri, sit p tunicā villorū longitudinalū, & adiuuat ipsum ī hoc, quod est in eo de tunica diametrali angu F lari. Et *receptio, & expulsio fiunt p tunicam, quæ procedit p latitudinem. ideo quia q̄n recipit cibū, illa tunica aggregatur super ipsum ab omni parte, quousq; completur digestio: & digestione facta aggregantur omnes sue partes superiores sup eam, & tremunt eam inferius, & est expulsio per hanc tunicam, quæ vadit per latitudinem: & habet duas operationes contrarias, hoc est expulsionem inferius, quādo est facta digestio: vel superius per vomitū.

*a. l. retentio

G Sed operatio virtutis discretiuę nō est multū manifesta in stomacho: nisi diceremus ꝙ stomachus nutriretur ex chylo, quia desyderaret cibum, & aggregaretur super ipsum, qđ fit in eo. & opinio affirmat hoc. Quod si nō diceremus, ꝙ stomach⁹ nutritur ex chylo, *quare desyderaret cibū, & aggregaretur sup ipsum, & cessaret fames, qñ comedimus? Et si contingat ꝙ vnū membrū sentiat alteri, seipsum obliuioni nō tradit: ergo recipit nutrimentū, & vtilitatē ex eo. Et accidit vt aliqui ex nostris socijs dubitent ex hoc: quia membra ex chylo non debent nutriri, nisi postq̄ conuersus fuerit in sanguinē, & non est adhuc cōuersus in sanguinem in stomacho. Ergo dicamus ꝙ stomachus nutriē ab eo ex modica re, quę plus assimilatur qualitati q̄ quantitati. & testificatur ex hoc, ꝙ subito quiescit fames, cū comedimus, sicut subito quiescit sitis, cùm bibimus. Et adhuc non est inconueniens, ꝙ in eo fit aliqua pars subtilis, qua nutriat cito per aliquā humiditatē, quamuis non fit sanguinea. quia tu vides multa animalia, q̄ nutriuntur, licet non habeant sanguinē. Et digestio fit in eo per caliditatem & humiditatē primo, & secundario fit p aggregationem, quam facit stomachus super cibū, & quia ipsum amplectit. Et propterea tunc, quanto stomachus in animalibus ē grossior & durior, tanto fortior digestio fit. & hoc apparet in stomachis volucrum. Et propterea voluerunt quidam Antiquoꝝ ꝙ digestio fiat pp constrictionem aggregationis. & opinantur ꝙ stomachi volucrum prosint stomacho, sicut sunt stomachi gallinarum & perdicum. quia hoc membrū nō fuit positum in eis durum & forte, nisi propterea quia non habent dentes molares.

*a.l. qñ desyderaret, & aggregaret sup ipsum, nō esset virtꝰ discretiua, vt etiā opatio multum manifesta in eo.

H Argūm tū contra se. Prima responsio.

Secūda responsio.

I Sed intestina ēt videnē esse instrumenta nutrimenti: quia ipsa nō fuerunt facta principaliter, nisi vt transeat p ea digestus cibꝰ in stomacho p foramen, quod appellatur porea: Propterea cùm facta est digestio in stomacho, aperiē locus iste, & mittitur cibꝰ ad intestina: & interim he par trahit ab illis succositatē chyli p venas, quæ attingunt istud. & qñ cōpleuerit operationes, tunc expellit intestina superfluitates inferius: & illa est superfluitas sicca. ergo vtilitas intestinorum est bina. Prima, quia sunt via, per quā cibus vadit ab illis ad hepar. Secunda pp expulsionem superfluitatis siccæ. Et virtus in illis manifestior est expulsiua. & propterea fuerūt ambæ suæ tunicæ euntes per latitudinē. Sed virtus attractiua non est manifesta in eis, propterea non habuerunt tunicam vnā in longitudine. & ipsis est virtꝰ digestiua: quia eorū cōplexio est propinqua complexioni substantiæ stomachi. Sed illa intestina nō habuerūt multam reuolutionē, nisi vt moraretur in eis cibꝰ, donec hepar traxisset ab eis, quod necessariū erat. Et propterea dicit Arist. ꝙ animalia habentia paucā reuolutionem in intestinis, sunt gulosa. Et habuerūt duas tunicas, vt essent fortia: quia sunt via superfluitatum. & etiā quia operatio virtutis expulsiuæ in hoc ē fortior.

Manifestū est in hepate, ꝙ est immutatiuum cibi ad conuertendum ipsum in sanguinē: & postea mittit ipsum ad oīa membra. Et pp dominationē, quam facit super oīa membra nutritiua, opinabat Gal. ꝙ esset penitus

Gal. qđ de hepate principio in nutritiua virtute

A penitus ī virtute nutritiua princeps, & ipse nescirit, ꝙ postremum nutrimentum est in corde: & in eo prima virtus nutritiua est princeps. Et apparet de hoc mēbro, ꝙ habet quinq; virtutes dictas, hoc est digestiuam, qñ facit sanguinem, retentiuam tēpore digestionis, attractiuam quando trahit chylum ab intestinis, discretiuam qñ diuidit & cognoscit tres superfluitates: hoc est superfluitas aquosa, quam trahunt renes: cholerica, quam trahit bursa fellis: melancholia, quam trahit splen. Et inuenit virtutem expulsiuam affinem virtuti attractiuæ, magnum dubiū est. & hic non est locus suæ solutionis.

B Et debes scire ꝙ istæ quatuor virtutes aut quinque non sunt separatæ abinuicem, sed sunt sicut multi operarij super vnum opus: & sunt virtutes, quæ sunt sicut instrumenta vni virtuti, quæ facit nutrimentum, & facit ei cum istis quatuor virtutibus in quolibet membro. & illæ in toto corpore datæ sunt propter necessitatem vnius virtutis intrinsecę, quę est in vnoquoq; mēbro. & hoc est virtus nutritiua principalis. Deinceps

C contemplandum est, si ista principalis virtus est propria ī hoc membro ad hoc vt sit ipsum solum princeps membrorū istius virtutis: aut illic est aliud membrum, quod sit princeps ad ipsum in hoc opere. sup hoc est multum necesse disputare. Et dicim⁹, iam apparet per hoc, quod declaratū est in Naturali philosophia, ꝙ ista virtus non facit nisi vnā partem membri nutritiui: & ꝙ membra sunt composita ex elementis: & ꝙ compositum ex elementis non est compositum, nisi per modum temperantiæ complexionis: & complexio fit per modū decoctionis: & decoctio per modum caloris: ergo necesse est, ꝙ instrumentum istius virtutis sit principiū fortis caloris: qa non est differentia inter illam rem, quæ est nobis necessaria ad esse partis, vel esse totius. & si ita est, ergo de necessitate iste calor est in hepate, & in alijs instrumentis nutritiuæ. Et si ita est, sicut dicit Gal. ꝙ non lucrata sint alia membra, quæ habent hanc virtutem istum calorem, cum quo agunt suas operationes, nisi à calore hepatis: ergo hepar certe ē princeps ipsorum membrorū: quia nō completur eis hoc opus nisi per ipsum, & ipsum complet opera sua per se. & tale membrum, quale est istud, est dignius vt vocetur princeps. & ista est dominatio, quā dixerunt tū authores ipsum per se habere. Et propterea de rectore agricultorū dixerūt ꝙ sit princeps eorum: propterea qꝙ seruitia eorum non complent, nisi ex regimine ipsius, & opus illius cōpletur per ipsum. & hoc est in omni

Cōtra Ga.

F specie dīationis. Dico ergo, vtinā ego scirem, si possibile est, à Galeno & alijs qui sequuntur suam sententiam, vt dicant ꝙ hepar est sufficiēs per se in ista operatione, ipso concedente cum eis, ꝙ multæ arteriæ veniant hepati à corde, quæ abducunt eidem multū calorē, ꝙ si hepar est sufficiens sibi in hac operatione: ergo calor iste est in vanum, & sine ali

Respōsio. Replica.

qua causa. Et si dixerint ꝙ iste calor non det hepati, nisi virtutem vitalē: Dicemus, quid est virtus vitalis, quę est in membris: est ne alia virtus, q̄ virtus nutritiua aut sensibilis? & nec nomen vitæ intelligitur, nisi super has duas, licet accidat vt nomen vitæ attribuatur magis sensibili. & hoc

est

Universidad de Deusto
Biblioteca

G est contrarium ei quod intelligitur ex verbis hois, quem scis. Nec aliud certificatum est ex istis virtutib⁹, nisi pp eaꝝ operationes: nec sunt hic aliæ operationes, nisi istæ duæ, hoc est nutribilis, & sensitiua. Si responderent, ꝙ virtus pulsatilis in corde est tertia virtus, & illa dr virtus p se: Respondemus quamuis nos concederemus vobis hoc, cor tñ dat hepati virtutem pulsatilem, quia manifestum est ꝙ venæ hepatis non sunt pulsatiles. Deinceps apparet ꝙ virtutes pulsatiles sunt propriæ cordi, & ista virtus est ꝓpria sua dominatio: & qñ dominationem habet cor cũ hac virtute, quia cũ hac virtute dat & partitur virtutem omnibus membris, qñ dat & partitur eis calorem naturalem, cũ hoc ipsum habet conseruationẽ sibi p modũ flabellationis. & cùm ista virtus videlicet pulsatilis, sit illa, cum qua cor dat alijs membris primũ nutrimentum, dando & partiendo eis omnes alias virtutes: ergo ipsum debet appropriari de necessitate isti virtuti, hoc est nutritiuæ a latere, ꝙ est nutrimentum cordiale, ꝙ ipsum est instrumentũ, cum quo laborat ista virtus in dando nutrimentum. Et si esset alia virtus hic prꝫter istam virtutem nutritiuam, daret alijs membris. quia impossibile est esse in aliquo membro virtutem contrariam in specie alijs virtutibus, quæ sunt in alijs mẽbris, & non inuenitur in alio membro, nisi in ipso existente membro principe: nec Gale. nec alter medicus dicit hoc. Et si ita est, sicut diximus, & apparet ex comparatio cordis ad hepar sit, sicut comparatio, quã ponit Gal. hepatis ad membra alia: ergo cor ex necessitate erit princeps sup hepar

Respõsio Replica.

H

I

Secunda replica.

in hac virtute. quia hepar nõ est sufficiens in faciendo per se suam operationem, nisi pp calorem transmissum à corde temperatum in quantitate, & qualitate. Et est refirmatus iste sermo, vt cor sit de necessitate princeps virtutis nutritiuæ, qd Gal. nec alij ex anatomicis dixerunt nec crediderunt, ꝙ cordi veniret calor ab alio membro, sed est sufficiens p se, sicut conueniens est principi. Et ego iam probaui tibi virtutem & calorem per viam doctrinæ dissolutiuæ. Et si tu videris ꝙ indiget cor hepate propter præparationem nutrimenti, non est propterea hepar dignum vocari princeps: sicut non est conueniens stomacho propter ꝑparationem cibi vt vocetur princeps hepatis: nec etiam bubulcus, qui prꝫparauit cibum alijs bubulcis, vocabitur princeps. Postquam declaratũ est, ꝙ cor est princeps virtutis nutritiuæ: & apparet per anatomiam ꝙ non est in corpore vnum membrũ, ad quod non veniant arteriæ a corde: ergo cor est dator virtutis nutritiuæ omnibus alijs membris p viã, quam ego superius dixi tibi. & si ita non esset, arteriæ essent in vanum. Et adhuc non fuit visum vnquam per anatomiam, vt transiret sanguis ab eo per venas ad cor. Adhuc sanguis, qui est in venis, est sanguis imperfectus, & non est creatus in vehiculum spiritus, nisi sanguis arterialis. Et si diceret aliquis homo, ꝙ medicus non habeat necessariam hãc inquisitionem: dico ꝙ habet multũ necessariam. & hoc in futuro melio⁹ explanabo. Et qñ Galenus vituperauit Archigenem, quia curabat virtutem memorialem cũ medicinis cordialibus, credendo ꝙ esset transmissa

K

Tertia ratio

Rõsio ad eius obiectionẽ.

L

Rõ prima qđ cor sit princeps virtutis nutritiuæ.

M

Rõ secũda.

Prima pars primi doctrinæ, c. 4. & primo eius cap. 2.

Rõ Ga. contra Philosophos.

A missa a corde: & dicebat, si credis ꝙ virtus memorialis sit in corde, quare non apponis ventosam super ipsum, & sit intentio tua in medicãdo ipsum. Et ego dico ꝙ hæc est vna reprehensio, quæ est magis vituperabilis, q̃ verba Archigenis, sm ꝙ declarauí hucusq;, & declarabo deinceps: quia cor est princeps omnium membrorũ. Et fuit locus eius sí medio: quia hic est locus regis: ad hoc vt sit regimen huius proportionatũ æqualiter omnibus suis circũferentijs, & etiam vt melius custodiatur.

B Et propterea fuit circũpositus panniculus grossus, vt circundaret ligamentũ suum. Sed nutrimentũ cordis est ex vena, quæ coniuncta est inter hepar & ipsum. Cooperimentũ, quod fuit positum super auriculam cordis, fuit positum vt aperiatur interi⁹, ad hoc vt sanguis posset ingredi ad ipsum, & postea clauderet perfecte. Sed auricula, quæ est in alio latere, hoc est auricula venæ, quę ꝓ venit ab ista camera ad pulmonem, sm opinionem quorundam fert sanguinem ad nutriendum pulmonẽ: quia non sunt venæ continuatæ cũ illo. Et cooperimenta, quæ sup hanc auriculam, ordinata fuerunt vt aperirentur extra, & non intus, ad hoc vt sanguis posset exire per eas ad pulmonem. Sed vni duarum auricularum, videlicet quæ est in camera sinistra, hoc est os arteriæ magnæ, non fuerunt ordinata tria cooperto

C ria, vt aperirent ab interiori parte ad extra, nisi vt iret sanguis & spiritus ad arterias & non rediret: & alia auricula, q̃ est in hoc latere, est os arteriæ venæ, q̃ venit ad pulmonẽ. & ab hac arteria fit euentatio cordis. et ꝓpea fuerunt ordinata cooperimẽta istius auriculæ, vt aperirent defo- D ris ab intus. Sed quia splen non hẽt nisi duos meatus: vnus qui continu⁹ est hepati, & alter cum stomacho: & in splene stat spissitudo sanguinis,: opinat ꝙ sit factus ad trahendũ superfluitatem melãcholicam hepatis. & vt longinquum, ut sint duo hepata, quia non apparent in eo venæ missæ ad aliud membrum. Bursa fellis ordinata fuit ad trahendum superfluitatem cholericam ab hepate. Et renes ẽt sunt membra seruientia hepati: quia attrahunt aquositatẽ, q̃ę est in sanguine per uenam magnã, quæ uenit a gibbositate hepatis. Sed E uesica fuit ordinata ad trahendũ superfluitatem aquosam a renibus, & coopertura quę est inter ipsam & renes similis cortici, qñ humiditas trahitur ad eam, aperiẽ, & qñ remanet, clauditur, ad hoc ne reuertat ipsa superfluitas ad renes. Et scias & non tradas oblioni, ꝙ unumquodque istorũ membrorum, quæ ordinata sunt ad trahendum superfluitatem sanguinis, nõ trahunt, nisi quia sint sibi conuenientes in cibo: & etiã cũ hoc faciunt iuuamenta, quę sunt necessaria. Et propterea in eis sunt de necessitate quinq; virtutes particula- F res, s. attractiua, & retentiua, digestiua, discretiua, & expulsiua supradictæ. Ista sunt omnia instrumẽta nutrimenti. Et habes ꝙ digestiones, Tres mõdi gestionis. quæ communicãt omnibus membris, sunt duæ, videlicet digestio stomachi, & digestio hepatis: saluo ꝙ tu non ponas sanguini unam digestionem in uenis: & si est, pauca est. Sed tertia digestio est, quæ est ꝓpria omnibus mẽbris.

De

De *iuuamentis membrorum officialium, quæ sunt instrumenta virtutis generatiuæ.* Cap. 10.

ET postquam declaratū est, quæ sint instrumenta virtutis nutritiuæ, volumus declarare instrumenta virtutis generatiuæ. Virtus enī augmentatiua non habet propria membra sibi: sed eadem membra, q̄ sunt virtutis nutritiuæ, sunt & istius. Membrorum generationis quædā sunt, quæ sunt propria fœminæ, sicut vulua & mammillæ, quædam sunt propria mari, sicut testiculi & virga.

Sed testiculi fuerunt ordinati ad faciendum sperma. & ideo fuit caro eorum alba & spongiosa, sicut caro mammillarum. & ideo, qñ couertit̄ sanguis, cōuertitur ad similitudinē eorum, & faciūt ipsum album: sicut hepar cōuertit chylum propter suā rubedinem ad ruborem, quia vis est agentis assimilare sibi patiens suum.

Testiculi non sunt princeps virtutis generatiuæ.

Et debes scire q̄ istud membrū non est sicut princeps virtutis generatiuæ: quamuis ipsa virtus sit in eo, sicut opinatur Galenus, quia illud nō potest agere suam operationē p se, nisi per spiritū missum eidem à corde temperatum in quantitate & qualitate. Ideo apparet q̄ virtus cordis, quæ hunc calorem mensurat, vt possit facere suas operationes, sit principaliter generatiua: & virtus, quę est in hoc membro, est eius seruiens: & si habet aliquam prædominationē, illa est pricularis. Sed testiculi, quos dicit Gal. fœminam habere, apparet q̄ non habeant effectum in generatione: quia sperma mulierum, quod generatur in mulieribus, in generatione inuentionem non habet. Et si aliquis vellet dicere admirando: ergo facti sunt in vanum. Respondemus q̄ nec in hominibus mammillę habent aliquam inuētionē in generatione, & tū habent eas. ergo debes scire q̄ aliquod iuuamentū est in vtrisq;. Et si tu dices, vnde apparet q̄ sperma mulieris non hēt aliq̄ inuentionem in generatione: dicendū q̄ manifestatur sensu, & cognoscitur per argumentū per sensum. quia homo videt q̄ mulier impregnatur, absq; eo q̄ spermatizet. Et postquam legi libros Arist. ego quę sui a multis mulieribus de hoc, & responderunt q̄ plures impregnatę fuerunt absq; spermatizatione: & ēt si displicuisset eis coitus. Et etiam vidi q̄ plures ex istis impregnatus, q̄ fuerant à masculis violatæ. Et vicina quædam mea, de cuius sacramento confidere multum bene poteramus, iurauit in anima sua q̄ impręgnata fuerat subito in balneo lauelli aquæ calidæ, in quo spermatizauerunt mali homines, cum essent balneati in illo balneo. Et ego perscrutatus fui vnum librum, quem fecit Auizmeladis de spermate: & inueni eum, qui dicit q̄ hoc possibile est esse. & reddit de hoc rationem plurimū mihi placentem: quia vulua trahit sperma propter vnam propriā virtutem, quam habet cum eo a tota specie. & ad hoc non est necessaria delectatio. ò quam bene placet mihi. Sed illud, quod cognoscitur argumēto naturali, est, q̄ si sperma mulieris posset facere hāc operationem, quam facit hominis sperma: ergo generaret per se fœmina, & homo nō esset necessarius. in quo nec esset opinandum, q̄ hæc operatio diuidatur in illos in quātitate. hoc est vt sperma mulieris faciat aliqua mēbra, & sperma viri aliqua. quia quāuis

Sperma mulieris non ingredit̄ ghonē Idē in paraphrasi d Aialibus. Rō prima ab experimento.

nis mēbra sint multa, illa sunt vnū in vno principio, quod est in eis: & dator istius principij, quod est cor, ipsum est dator omnium membrorum in potentia. & si esset sufficiens mulieris sperma in dando hoc principium: ergo sperma hominis non haberet etiam inuentionem in gnatione. & sīl dico in spermate viri.

Resp̄sio.

Et si diceretur, q̄ aliquod istorum spermatum non facit hanc operationem, quousq; non sunt mixta adinuicem, & adepta sunt aliam formā & aliam dispositionem: sicut nō est sufficiens per se acetum, & per se mel, vt fiat oxymel, nisi qñ sūt mixta simul. Respondemus, & confiteamur hoc, quod coplexionem habēt illa duo spermata: & istud, quod dat eis hanc formā, necesse est vt sit cōplens. & ista duo spermata sunt hic loco materiæ. & hic non est res, quæ det formam, nisi virtus generatiua. & de necessitate est, q̄ membrum, quod habet hanc complexionē, vel quod facit hanc complexionem, est membrum, īquo est virtus generatiua. Et fm hanc opinionem eēt necesse dicere, q̄ virtus generatiua est in vulua. Et vtinam ego scirem, quę necessitas est spermatis & sanguinis ad faciendum hanc operationem: quia sanguis est sufficiens ad faciendum oīa membra, quia ipsa nutriūtur ex eo. Et postquā ita est, & apparet impossibile, q̄ sit operatio spmatis mulieris, & spmatis viri vnū in specie: & etiā apparet prima fronte q̄ mulier habet operationem īgeneratione: ergo conueniens est, q̄ operatio vni⁹ sit sine operatione alterius, & q̄ sint ambo declinantes in eorum operationibus ad vnum finem, hoc est embryonis: ergo quod libet eorum dat embryonī partem, per quā stat, vel est. Et istæ duæ partes sunt materia & forma: & vnum eorū est dator materiæ, & aliud est dator formæ. Et impossē est vt fœmina det formam, & masculus materiam: ideo quia dator nutrimēti debet de necessitate eē dator materiæ, & fœmina est datrix nutrimenti. ergo debet esse datrix materiæ, & masculus dator formæ. & sic dixit Arist. Et postquam mulier non hēt aliq̄d, de quo possit opinari, q̄ sit materia, nisi sperma & sanguis menstruus: & est manifestum, q̄ sperma est humiditas aquosa similis superfluitati: neque solum est sīle superfluitati, sed pro certo est superfluitas: & impossibile est, q̄ ex eo mēbra nutriri possunt: quia si posse esset, sufficientior esset sanguis: quia ex eo nutriuntur membra: quia nō est differentia inter nutrimēti materiam & materiā essentiæ: quia nutrimentū est essentia in parte, & generatio esse est in toto, & materia totius & partis est idē. Et etiam hoc testificatur, q̄ sperma mulieris nō ē materia embryonis: quia multæ mulieres impregnātur absq; spermatizatione, sicut dictum est. Et iterū vulua mulieris vomit suū sperma, & trahit sperma viri ad se. Quæ omnes res istæ ostendunt, q̄ sperma mulieris est superfluitas discurrens propter delectationē: sicut discurrit saliua ex ore alicuius famelici, cùm videt aliquē comedentem. Et apparet manifeste q̄ sperma viri tenet locū agentis, quia mēbra non nutriuntur nisi per calorē naturalē, qui est in corde: & iste calor est primū instrumentū aīæ nutritiuæ. Et propterea necesse est vt sit primū instrumentū virtutis cōpletiuæ.

Impugnatio respondit.

Impugnatio ista.

Tertia rō ab primicia.

Quinta rō

Quinta rō

G pletiuæ. Et sit necesse est in sperma te viri, aut in sanguine, qui est i vul na, magnam partē istius naturalis ca loris esse in actu. & impose est esse hoc, nisi in spermate pp suū calorē, & humiditatē. Et sanguis, ex quo ge neratʒ embryo, est sanguis venarum mulieris, qui est in vulua retentus. & remotus est, vt habeat in se virtu tē talē, qualis est ista: eo quia est san guis indigestus. & adhuc remotius est vt sit in spermate mulieris. vel ēt non est dicendū ꝙ calor naturalis sit in embryone ex se: ideo quia nō generatur calor naturalis, nisi à ca-

H lore, qui est in nutriente. Propter Cōclusio. oēs ergo istas rationes non est credē dum ꝙ sperma mulieris sit materia vel forma embryonis: sed sperma vi ri stat loco formæ, & sanguis men struus loco materiæ, & sperma mu lieris non habet inuentionem in ge neratione. Et non est credēdum vt sperma præbeat iuuamentū solum qualitate, sed confert in iuuamento caloris quantitatiui. Et propterea non hēt Arist. reprehēsionē ab Hip. & Gale. ꝙ in muliere, ꝙ in saltando abortiuit sexta die, & fuit inuentum sperma inuolutū panniculo. nec ēt

I ꝙrendū ab Arist. quo loco erat istud sperma. Et scio ꝙ non erat necessa ria in Medicina ista inquisitio: quia magis est inquirendū in Gñatione aīalium. sed nos narrauimus istud hic pro maiori iuuamēto. & ꝙ vult scire qōnes, quæ sunt inter Aristo. & Gal. legat librum de Aīalibus. & ibi inueniet illud, quod dixi. Et deinceps volumus reuerti ad illud, a quo fuimus separati. Et dicimus ꝙ primū iuuamentū virgæ est, vt inijciat sperma in matricem, & secundū, vt sit meatus supfluitati aquosę. Et iuuamentū vuluæ est, vt sit locus gña- K tionis. & cū hoc sunt alia iuuamēta, vt sit meatus & via supfluitati sanguinis non cocti, qui gñat in fœminis: & est sanguis menstruus, qui pp nimiā humiditatē, ꝙ gñat in eis ex paucitate caloris earū intrinseci, nō est sufficiens calor earū ad decoquēdū sanguinē, ꝙ mittit ad mēbra ea rū. & idcirco expellit ipsum natura certis patoxismis p meatū hⁱ membri. Et est cōpositū multis villis trās uersorijs pp virtutē retentiuā, ꝙ est in eis: & hēt aliquos villos longitudinales pp virtutē attractiuā, vt trahant sperma. sed virtus expulsiua, ꝙ L est in hoc mēbro, magna est: & ppea hēt vnū villū latitudinalem. Et si tu quæreres vtrū vulua hēt virtutē im mutatiuā, hoc indiget speculatione. quia nū pōt dici ꝙ vulua faciat mēbra embryonis: sed virtus informa tiua ipsa facit cū calore fixo in sper mate. ergo virtus immutativa, ꝙ est in vulua, non est, nisi loco conserua tionis. & ideo cùm attingit sperma aer, corrūpit cōplexionē eius. & per hanc viā pōt intelligi ꝙ virtus im mutatiua est in vulua Sed manifestum est ꝙ māmillæ sunt ad faciendū lac: M ppea ꝙ caro ipsarū fuit spongiosa & alba: & ista mēbra habent colligan tiā cū vulua. Et propterea, qñ mate riæ pp aliquā cām non veniunt ad vuluā, currunt ad māmillas: sicut est in mulieribus lactantibus, quia non hūt menstrua: & si hūt, parū hūt. Et sunt aliquę mulieres, ꝙ non possunt impregnari, dum lactant. & iterum cū materiæ descendunt ad vulnam, priuantur à mammillis. Hucusque diximus iuuamenta menstruorum & spermatis: deinceps volumus nar rare iuuamēta instrumētorū sēsus.

De

A *De iuuamentis membrorum officialium, quæ sunt instrumenta sensus in generali. Cap. 11.*

ET dicimus ꝙ quinque sunt sen sus, s. visus, auditus, gustus, odoratus, & tactus. Manifestū est ꝙ cerebrum non fuit creatum, nisi pp ipsos, & proprie pp visum, auditū, gustum, & odoratū: & quilibet istorū hēt suū instrm proprium, videlicet visus oculum, auditus aures, odoratus nares, gustus linguam. Sed de instrumēto proprio tactus est dubiū. quia Gal. dicit ꝙ neruus, qui oritur B à cerebro, est proprium instrm eius, & est dator ipsarū virtutū alijs mēbris. & Arist. dicit ꝙ istud instrm est caro. Et hoc sequitur opinionē, quā habent de cerebro, quia Gal. dicit ꝙ in eo sunt quinq; sensus, & dicit ꝙ ē princeps istius operationis, hoc est ꝙ faciteā per se sine alicuius necessi tate. Arist. aūt dicit ꝙ dñium suum est particulare: quia est in hoc opere seruitor dominationi cordis, posito ꝙ sensus fuerint in eo quinque, vel quatuor. Et nos volumus specula ri in hoc, fm ꝙ speculari fuimus in dominio hepatis. Et dicimus ꝙ ma C nifestū est ex anatomia ꝙ multæ ar teriæ à corde mittunt ad cerebrum & fortes: & omnes anatomici, & Ga lenus cum eis hoc confitentur: & ex hoc est prima ꝓbatio, ꝙ cerebrum ī hac operatione indiget corde. Sed si res, qua iuuatur cerebrum pp cor p calorem illum, quem ei trāsmittit, est virtus nutritiua, qua cerebrū nu tritur: ergo cor de necessitate esset seruitor cerebri in hac re. ideo quia nutrimentū & virtus nutritiua non sunt data in animali, nisi pp sensus virtutē sensibilē. sed res, qua iuuat cerebrū pp cor per calorem, quem ei trāsmittit, est quinq; sensus: ergo D virtus sensibilis primo & principali ter est in corde. & ista virtus est sēn sus communis, cuius esse probatum est in libro de Aīa. Sed Galenus di cit ꝙ hæc virtus est i cerebro, & Ari sto. dicit ꝙ est in corde. Et si tu quæ ris, vnde apparet ꝙ cor sit dator ce rebro caloris mensurati in quantita te & qualitate, & fm ꝙ conuenit vni cuiq; sensui ex sensibus cerebri: Re- Secta 16. spondemus ꝙ ratione debita est, ꝙ non cum omni calore fit quilibet sē sus. quia calor, cum quo operatʒ vir tus nutritiua, non est ille calor, cum quo operatʒ virtus sensibilis. Et hoc E apparet in dormiente & vigilante. quia nos videmus ꝙ operatio virtu tis nutritiuę est fortior cùm nos dor mimus, & tunc non est sensus in a ctu: ergo calor, cum quo operatʒ vir tus sensibilis, non est in sensibus in actu, cum homo dormit. Et hoc ap paret. quia qñ homo dormit tenen do oculos apertos, nō videt. & si nō esset, quia reuertitur calor, ī quo est visus, per neruū opticū ad partes in trinsecas visus, nō esset priuatus. Et Declaratio secundæ rationis. scias ꝙ vna & eadem virtus non po test inueniri in potentia & in actu si F mul & semel. ergo postquā manife stū est, ꝙ virtus visibilis vadit cū spi ritu visibili, & spiritus visibilis cū ca lore naturali, qñ dormit hō, non est virtus visibilis in actu. quia si esset ī actu, videret in actu: & non est ita: ergo calor naturalis, ꝙ vinificat vir tutem sensibilē, non est calor virtu tis nutritiuæ, qñ dormiens nutritʒ, & non videt. & qñ in scies vbi reuertitʒ, & vnde transmittitʒ, tunc scies de ne cessitate locū virtutis sensus cōmu nis. Sed mihi videtur prima fronte, ꝙ à corde transmittitur iste calor,

ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

G & ad illud reuertitur. Et propterea sunt calidiores partes extrinsecę, qñ hō vigilat. & operatio virtutis nutritiuæ est fortior, cùm homo dormit, & corpus est frigidum defotis. Et nemo debet dicere ꝙ ortus istius caloris, cū quo stant sensus & vigilia, generetur primo in cerebro: quia cerebrū est membrū frigidū, & nerui membra frigida, & in maiori parte eorū apparet manifeste frigus: ergo increbile est vt calefaciant corpus. Et adhuc de ratione apparet, ꝙ calor q est materia aīæ nutritiuæ, & calor q est materia animę sensibilis, est vnū loco subiecti, vel vnū in situ, & non est duo loco subiecti, nec in duobus diuersis membris etiā duo. Quia aīa nutritiua, quæ est in embryone, est præparata recipere aīam sensibilē, & stat cū ea loco formæ & finis: & nutritiua est ei loco materiæ: ideo fuit receptio in illo loco de necessitate, qui præparatus est recipere. Et manifestū est ꝙ aīa non est præparata recipere, nisi in loco sui subiecti & sui situs, qui est calor naturalis. ergo receptio animæ ad formam sensibilem est de necessitate in hoc loco. Ideo ergo res vnita ab his duab⁹ est I vnū loco subiecti, vel situs: quāuis non sint vnū in aliqua duarū figurarū, vnū simpliciter, hoc est vnum numero, & vnū definitione. & hæc est nobilis sententia, quam dedim⁹. Et postquam ita est, & etiā apparet ꝙ calor, cum quo regunt sensus, est calor cordis: ergo virtus, quæ regit sensum cōem est ibi, & cerebrū est seruiēs istius virtutis, sed ipsum cor est princeps istius virtutis veraciter: quia dominatur super his in hac perfecta dominatione. Et nos potuissemus probasse has res magis per viā demonstratiuā: sed nostra intentio est abbreuiare. Et postquā declarātū est ꝙ cerebrū est seruiens cordis, dando ei virtutes sensibiles per modū, quē dat camerarius regi, vt impleat voluntates suas, quāuis rex det ei illā virtutē, propter quā agit: necesse est deinceps scire, quæ est via, per quā seruit cerebrū cordi: quia iā declarata est via, per quā seruit hepar cordi, hoc est, quia præparat ei susū nutrimentū. Et dicimus ꝙ non in qualibet mensura caloris completur operatio cuiuslibet sensus. Et ad huc apparet ad sensum, ꝙ non indiget forti calore. quia fortus calor ꝙ hiberet eos apprehendere sensata extrinseca, & impediret eos, sicut videm⁹ ꝙ hoīes, qui distemperati sunt forti calore in cerebris eorū, in ægritudinibus acutis credunt audire, & videre ea quę non sunt. & maxime appa ret hoc in sensu tactus: quia fuit intentio in eo apprehendere quatuor qualitates. & fuit impossibile vt instrumentū illius esset vacuū ex eis: quia ipsum est complexionatum ex eis. vnde fuit factū in fine temperan tiæ, vt habeat sensum fortiorem. Et propter hæc omnia, quia cor est in fine caloris, fuit ordinatū contra ipsum cerebrū ex opposito ad tēperandū calorem suum, vt sensus possit ap prehendere perfecte. Nec fuit possibile ponere hanc frigiditatem eandē in corde a principio creationis: quia essent diminutæ operationes nutrimēti diminutione manifesta. Et ꝙ dū voluerit natura facere has duas operationes in animalibus perfectis in vltimitate perfectionis, fuit positum cerebrū contra cor. Sed aīalia, quę dicuntur spongia marina, & multa animalia bruta non videtur

Reductio contra tacitā respōsionem.

Secunda deductio.

K Virtus sensus est in corde. Idē Plato de corde animalis. Idem est in corde animalis in similibus vēticulis. Idem Ipa raphael li. 2. de usu ptis. c. 7. ab Arist. 16. de primo Theatri tr. 2. ca. 2.

L

M Vtilitas cerebri.

indigere

A indigere cerebro, & specialiter neruo magno, qui oritur à cerebro. & ppea si icideretur aliqua pars illius animalis, posset viuere, & nutriri, & crescere, donec rediret ad id qd erat. Et pp hāc cām videmus multa animalia, quæ viuunt, cum sint incisa vsq; ad mediū sui. Et istud est serum tū, qd dicit Arist. & sequaces sui, & secta circuentiū, quæ dr, emensam, i. viator, ꝙ cerebrum facit cordi. Et fuit ordinatum os capitis ad defendendum cerebrum. Et fuit rotundum, quia figura rotunda est magis remota à læsione: sicut faciunt

B castellani, qui faciunt turres rotundas, vt machina non possit eis nocere. Et adhuc, quia figura rotunda plura cōtinet in se: & etiam est magis apta ad motum continuum.

De iuuamento fili Spinæ. Cap. 12.

ET iuuamentum fili spinę est de genere iuuamenti cerebri, & est quasi clauus ligans spondylos. Et postquam declarata est ex hoc sermone * compositio dominationis cerebri, & similiter dominatiōis cordis, & declaratum est iterum ꝙ est eius iuuamentum: deinde narrandum est iuuamentum membrorū

C vniuscuiusque, quæ data sunt his quinque virtutibus.

De proprio instrumento sensus Tactus. Cap. 13.

ET dicimus ꝙ caro est propriū instrumentum sensus tactus: ppea quia illud est membrum, qd cōmunicat omnibus animalibus, sicut tactus est sensus cōmunis oībus animalibus. Et in carnibus per fectorum animaliū sunt sparsi multi nerui ad temperandum complexionem carnis. & quia nerui sunt similes complexioni cerebri, est iuuamentum eorum de genere iuuamē D ti cerebri. & ppea membra, ad q̄ nō veniunt multi nerui, sunt duri sensus. Et istius virtutis quiddam est, qd cōmunicat oībus partibus carnis: & hic est sensus quatuor qualitatum contrariarū, sicut caliditas, frigiditas, siccitas, & humiditas: & quiddam est, quod est propriū vni membro: sicut est quando os stomachi sentit resolutionem factam in eo: & iste sensus appellatur fames & sitis. Sed fames est sensus resolutionis substantiæ grossæ, calidę & siccæ: & sitis est sensus resolutionis substantiæ frigidæ & humidæ: E ergo sensus proprius est duplex. Et sensus capitis membri de titillatione, quam habet in hora coitus, isti duo sunt connumerati in genere sensus tactus.

De iuuamento Linguæ. Cap. 14.

ET linguæ iuuamentum est manifestum, ꝙ illa & nerui sui nō fuerunt facti, nisi pp operationē gustus, quamuis huic adiungatur alia res pp electionē meliorem, hoc est ad proferendum literas locutionū. Et in radice linguæ sunt duo orificia, quæ tangunt carnem glandulosam, quæ appellatur generatrix sa- F liuæ. & iuuamentum istius saliuæ est, vt faciat manifestare gustum rerum saporatarum.

De iuuamentis Oculorum, & partium suarum. Cap. 15.

ET manifestum est, ꝙ oculi sunt instrumenta visus, & ꝙ sunt cō posita ex septē tunicis, & tribus humiditatibus: & sciendū est iuuamē tū vnicuiq, ipsorū. Et apparet ꝙ ꝓ priū instrm illius sensus sit humiditas rotūda, quę vocatur crystallina,

Idē primo Theatri tr. 8. ca. 14. Idem vbi supra.

G vel glacialis, aut reticula aranea posita ſuper hanc humiditatem. Quia declaratum eſt in Naturali philoſophia, ꝙ hæc apprehenſio nō poteſt perfici niſi ī corpore peruio, hoc eſt aere & aqua. quia pp claritatē & puritatem, quæ eſt in eis, fuit eis poſſibile recipere colores. & non appareret in oculo corpus exiſtens in vltima claritate, & luciditate natum ex temperantia aeris & aquæ, niſi duo corpora. & non fuit ordinata rotunditas iſtius humiditatis cū aliquanta deuexitate, niſi vt reciperet rerum ſenſibilium multā quātitatē.

H Sed alię humiditates, & alię tunicæ non fuerunt factę, niſi pp hanc humiditatem. Et cū deuexitate modica non eſt niſi vt recipiat à grandinoſa: quia vitrea humiditas fuit facta ad nutriendū hanc humiditatē ꝑ viā roratiōis. & hoc fuit: ppea qa natura ſanguinis ē remota à nā huius humiditatis. vnde fuit neceſſarium, vt aliqua re mediante fiat trā ſitus ſanguinis in prīo, vt ipſa adaptentur ad nutriendum hāc humiditatē. Et albuginea humiditas facta fuit iterum ad humectandum hāc humiditatē, & ad cuſtodiēdum

I humiditatē ſuam ab aere extrinſeco, & ēt ne tangat vueam tunicam. Sed tunica fortis vocata coniunctiua, fuit ad cuſtodiendū oculū à duricie nerui, & ēt ad ligandū oculum cū oſſe, & ēt pp aliam vtilitatē, quā dicemus poſt. Sed tunica, q̄ dicitur

*a.l.ſecundina * ſerina, fuit facta ad nutriendū dictam retinam per venas, q̄ ſunt in ea: & ēt vt iuuet ipſam pp calorem naturalem per arterias, quæ ſunt in ipſa. Sed iuuamētū telæ retinæ, primū eſt vt det ſpiritū viſibilē ꝑ neruos, qui ſunt in ipſa, hoc eſt calorē naturalē, cuius cōplexio adaptata ē K in cerebro, & ꝑ duos neruos, qui vadunt ad oculos: & ēt nutrit cryſtallinā humiditatem per viā roranonis, & dat iuuamentū caloris naturalis per arterias, quæ ſunt ī ea. Sed Gale. cōfitetur ꝙ aranea eſt vltimitate peruietatis, & luciditatis: quia colores & formę imprimūtur in ipſam. ergo iſta tela eſt proprīū iſtrumentum viſus, vel per ſe, vel per adiutorium cryſtallinæ. Et tela vuea dr habere tria iuuamenta. vnū eſt vt nutriat telā corneā: & ppea fuit multū venoſa. fm vt defendat cryſtallinā a duritie tactus corneæ: & L ppea fuit hæc tela mollis tm̄, ne diſgregaretur ſpiritus viſibilis. & hoc facit pp calorē nigrum quē habet, quia natura eſt coloris nigri vt aggreget. Et foramē, qđ eſt in medio iſtius telæ, non fuit factū, niſi vt eſſet forma ſenſati humiditatis cryſtallinæ, aut aranee, aut ambarū: quia viſus, ſicut ſcis, non fit extramittēdo. Sed oculus recipit colores per ſua corpora peruia per modū, per quem recipit ſpeculum. & quando colores ſunt impreſſi in ipſum, M tunc apprehendit eos ſpiritus viſibilis. & hoc ego bene probaui in lib. de Senſu & ſenſato ſex rōnibus, ꝙ ſi aliqđ corporū, quibus eſt cōpoſitus oculus, eſt conueniens vt in eo imprimant colores per nimiā eius peruietatē, ipſum corpus eſt ꝓprīū inſtm oculi. Et iuuamentum telę corneæ ēt fuit vt defendat humorē albugineū. & fuit facta clara & ſubtilis, vt non reſiſtat humiditati cryſtallinę ad recipiendū formas. Sed fm iuuamentū coniunctiuæ fuit factū ad mouendū ſecum muſculū, qui mouet oculum. Iſta ſunt iuua-

menta

A menta partium oculi fm Galen. & maior pars iuuamentorum, fm ꝙ vidiſti hic, ſunt iuuamenta arbitraria: ſed ſine dubio quodlibet ipſorū habet iuuamentū proprīū ī ſe. & pars dominās ī eo, & ſu' finis nō ē, niſi vt imprimant colores ī ipſum.

De iuuamentis inſtrumentorum Auditus. Cap. 16.

SEd inſtrumentorū auditus manifeſtum eſt ꝙ ſunt aures. & primum ī quo auditus eſt, eſt neruus, qui venit ad eas, qui cooperit foramen auris. Et dictū eſt, ꝙ foramen auris nō fuit tortuoſum, niſi vt aer

B frigidus non intret tali mō, ꝙ lędat auditum. Et melius eſt dicere ꝙ fuit tortuoſum, ne virtus auditus fuiſſet leſa à vocibus fortiſſimis. Et ī ſumma ſcias ꝙ hęc figura habuit iuuamentū in receptione vocis, & ideo factum fuit chartilaginoſum, & vocatum eſt auris tortuoſa. Et alia animalia habent hoc pro alio iuuamēto, hoc eſt vt recipiant voces venientes ab omni parte. & propterea plus regrediuntur foras, & mouent eas.

De iuuamentis inſtrumentorum Odoratus. Cap. 17.

C MAniſeſtū eſt ꝙ inſtrumenta odoratus ſunt naſus. & fit in animalibus olfactilibus per viā attractionis, & in nō olfactilibus ſine attractione: ſicut in apibus, & in alijs animalibus non habentis olfactū. Et fm Ariſt. iſte ſenſus fit ī duobus meatibus, q̄ ſunt in naſo. & fm Gale. fit in duabus carūculis ſimilibus capitibus mammillarū: & dicit ꝙ ꝓp remotionē iſtius loci indiguit attractione. Et ego dico, ꝙ ſi ita eſſet, vt dicit Gal. ergo odoratemus, quāuis nares eſſent oppilatę, q̄n attrahemus aerē per os: quia palatū eſt apertum naſo. Et fm ꝙ dicit Auen- D Secūda rō
zoar nos odoramus odorē ciborū, q̄n incipiunt digeri in ſtomacho: ergo à contrario non eſt probatū, ꝙ per illas duas caruncules fiat odoratus. ꝙ ſi ita eſſet, animalia inolfacti bilia nō odorarent. Et ſcias ꝙ non fuit data attractio odoratui, niſi pp vnam duarum rerū: aut electione propter melius: aut groſſicie ſenſus iſtius in animalibus olfactilibus. Quia poſſibile eſſet vaporē euenire à re odorata per ſe ad virtutē ſenſibilem pp nimiā ſubtilitatē ſubſtantiæ, & propter naturā ſuæ impulſionis. Sed ppea ꝙ operatio olfactionis E eſt vna duarum rerum, aut trahendi, aut mittendi: & eſt impoſſibile vaporem venire ex re odorata tempore tranſmiſſionis aeris extra. Et eſt poſſibile ipſum venire tempore attractionis: qa aduentus aeris odorati fit magis per modum attractionis, q̄ per modum effuſiōis: ſicut tu vides, cū volumus certe ſentire odores, ꝙ nos conamur ſuper attractionē. & hęc eſt cauſa, pp quā fuit data attractio. Et apparet ꝙ animalia, q̄ Tertia rō.
odorant ſine attractione, habēt clariorem ſenſum q̄ animalia, q̄ odorant cum attractiōe, ſicut videmus F
in formicis & apibus: propter debilitatem ipſius ſenſus in animalibus olfactiuis ſentitur odor paucus ſine attractione, & quaſi videtur vt non ſentiatur. Et cùm ſit comparatio iſtius ſenſus inter hominem, & multa ex animalibus, eſt iſte ſenſus diminutus in homine ab illis animalibus, quæ indigent in hoc ſenſu in venando vitam ſuam. & propterea dicitur in prouerbijs, ꝙ cùm iſta animalia venantur vitam ſuam. & hoc eſt quaſi per viā ꝓphe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

G tiæ, vel diuinæ prouidẽtiæ. Et postquã narrauimus instrumenta quinque sensuum, volumus narrare instrumenta, quæ facta sunt propter virtutem motiuam.

De iuuamentis membrorum voluntarij Motus. Cap. 18.

ET dicimus q̃ virtus, quæ facit mouere animal, hæc est imaginatiua vel æstimatiua, quam præcessit virtus cõcupiscibilis, & postea ibi confirmatum est consilium, vel rõ pp representationẽ rei imaginatæ aut æstimatæ, fm q̃ declaratũ est H in lib. de Anim. Et est necesse pscrutari ī hac virtute, hoc est, vt sciamus instrumenta, quibus oportet operari, & quot sunt. Dicamus q̃ motus voluntarij quidam est proprius, & quidã est cõis. Communis est motus eundi, qui motus est totius corporis. Sed proprius est motus cutis frontis, & motus oculorum, & mandibularũ, & duarum nasi extremitatũ, & labiorũ, & linguæ, & epiglottidis, & mandibulæ inferioris, & motus capitis & colli, & motus nasi, & motus nodi, vel humeti spatulæ cũ bredone, & motus brachij à cubito I inferius, & motus iuncturæ nominatæ in Arabico rascehr, & motus digitorum, & vniuscuiusq; suarum iuncturatũ, & motus membrorum existentiũ in collo, & motus pectoris ad inspirandum, & virgæ, & vesicæ qñ claudit, & motus extremitatis intestini recti qñ retinent fæces ne exeãt, & myrach, coxę, & cruris, & testium, & pedum, & digitorum pedũ. Isti sunt motus, qui dicunt vo

Qã sit primũ motꝰ voluntarij instrm.

luntarij. Et est necesse pscrutari res, à quibus veniunt isti motus. Et dicimus q̃ manifestũ est per dispõnem istorũ motuum, q̃ fiunt à pluribus K vno motore. v. g. motus manus fit à chorda, & motus chordę est à musculo, & motus musculi est per se, & musculus est primũ mobile: & nõ est hoc corpus, qd moueat ipsum. Ideo quia oẽ corpus, qd mouet corpus mobile, est à necessitate mobile. & ideo est conueniens, q̃ corpora, quorum vnum mouet alterum, veniant in fine ad vnum corpus, qd moueatur per vnã virtutẽ motuã missam eidem, & non pp aliud corpus, sed pp aliud principium, qd est in eo: sicut probatum est in Naturali philosophia, q̃ si ita non esset, L res protenderetur in infinitum. ergo de necessitate debemus dicere q̃ principium est in musculo. Et quãdo opinat Medici q̃ motus musculi sit à neruo, opinantur falsum: ió quia, si ita esset, neruus moueretur aut per se aut per aliud, hoc est pp aliud principium, quod esset in eo. & ideo quia declaratum est in Naturali Philosophia, q̃ qdlibet mobile habet motorẽ, & q̃ ille si est corpus, non moueat nisi moueatur, & si motus esset à corpore, res procederet in infinitũ: ió necesse est hic eẽ motorem, qui moueat & nõ moueatur, & qui sit non corpus. Hæc est vna rõ, per quam vĩ, q̃ qui mouet primo animal, nõ ẽ corpus, sed virtus est aĩæ: & q̃ hoc sit de necessitate ī musculo. Et hęc virtus, est virtus volũtaria, quã p̃cedit imaginatiua, vel æstimatiua, & cõfirmatio cõsilij. Et ideo quia iste motor nõ est corpus, necesse ẽ vt primũ mobile, qd mouet̃ per ipsum, sit corpus, ad hoc vt hoc mobile sit sicut materia. & ipsum erit ei sicut forma: qa impossibile est primũ motorẽ ī aĩali, vt sit

fine

A fine materia. ergo necesse est speculari quid sit hoc primum corpus: & apparet q̃ sit calor naturalis, qui est in nobis. Et tu vides, q̃ qñ infrigidant̃ membra, eorũ motus priuantur. Et est res nota per se, q̃ vna rerum receptarum in definitiõe istarum operationũ est calor naturalis. Sed iste calor naturalis differt propriis differentijs in quolibet mẽbro fm operationes, quibus appropriat̃ illud, maxime in operationibus nutrimẽti. & de hoc nullus discordat. Sed Gale. sentit q̃ origo fitus caloris istius sit cerebrum, & ad totum B corpus p̃ neruos ab eo mittitur. Sed Aristo. sentit q̃ cerebrum sit seruitor cordis in hac operatione p̃ viã, qua seruit ei in sensibus, fm q̃ dictũ est superius: & q̃ origo istiꝰ caloris est in corde. Et hoc põt videri manifeste, q̃ ita est, vt verum est. Quia tu vides q̃ nascit̃ in corpore iter agentis, qñ vadit, qđ non fuerat. & illud mẽbrũ, à quo nascitur calor, & vadit ad totũ corpus, est cor. Et ppea qñ accidit homini aliqd, qđ ipsum terreat, redit calor ad cor, & tremũt crura & põt esse q̃ cadit hõ, aut nõ C poterit moueri. ergo pria virtus regitiua in hoc motu, & illud qđ mentitur calorẽ in quantitate, est de necessitate in corde. Et adhuc, quod Gale. & oẽs alij medici confitentur, q̃ virtus voluntaria est in corde, & si ita est, & apparet q̃ aĩalia nõ mouent̃, nisi volũtarie: ergo virtus hęc est in corde, & cerebrũ eius seruiẽs in dando ei tẽperantiã. Et cõe erit cum diceret̃ de hac temperantia, vt fiat p̃ neruũ, aut fiat cũ spiritu animali eũte in ipsum. & non est dria in hoc. excepto q̃ in neruis spiritus aĩalis fm Galen. non est apparens, nisi ī duobus neruis opticis. Sed pri- D mũ mobile à calore naturali ẽ musculus: ió quia conueniens est, q̃ calor naturalis operetur ī primo, hoc est vt primo moueatur istud corpꝰ, cum quo habet similitudinem propinquiorẽ ex parte caloris, hoc est musculus pp compositionẽ suam: quia est cõpositus ex prima carne simplici, & neruis, à quibus nascuntur chordæ. Sed neruus solus frigidus est multũ, & non habet partem similẽ cum calore naturali. Et vena per se nõ est digna, vt sit principiũ istius motus: ideo quia nascitur à membro non primo. Et de rõne nõ E est q̃ instrm, qđ dat nutrimentum, sit instrumentũ motus: quia magis est conueniens vt nutrimẽtum fiat per instrm quietis. Nec ẽt arteria conueniens erit huic motui: qa est operatiꝛ operationũ pulsationũ, quę dissimiles & non conueniẽtes sunt motui voluntario: immo est fiste vt sit contraria ei, & sit quasi dispositus, sicut res, quæ vellet, & noller aliquid simul. Ergo remanet vt sit musculus primũ instrm, qđ mouetur à calore naturali. Sed in mẽbris, quibus nõ sunt ossa, & nõ sunt F ramificata, & sunt parua, musculi ipsi mouent ipsa sine medio: & ramificata mouent ea mediantibus cordis, quæ nascuntur ab extremitatibus eorum. ideoq; cum contrahitur, trahit illam chordã. & quia alligatus est cum extremitate ossis, mouetur os suo motu. Et qñ membrum habet duos motus cõtrarios adinuicẽ, tunc habet duo ossa, vel duos musculos in duobus locis cõtrarijs adinuicem: quorum quilibet trahit per se suo tempore, & prohibet alteri suo contrario, ne faciat

Rõ cõtra Galenũ.

G operationem suam illa hora. & si operati essent ambo una hora, tunc stat æqualiter membrum, & trahitur fm vnum statum. verbi gratia: quando musculus qui est in sylvestri parte manus, trahit ipsam versus partem sylvestrem: & qñ musculus, qui est in parte domestica, trahit ipsam versus partem domesticam, vertitur versus illam: & qñ trahunt ambo simul, existit æqualis. & nullus est ipsorum per se, vt tractu suo faciat ipsam verti intus, & extra. Et numerus musculorum fm Galenum est. 529. quorũ H in facie sunt. 46. quorum. 24. sunt, vt moueant oculos, & palpebras, & 12. vt moueant mandibulam inferiorem, & 9. vt moueant alia membra faciei, quæ mouentur voluntarie. & in istis sunt musculus occultus subcutis frontis, & prodest fortitudini apertionis oculorum: & duo musculi qui mouent extremitatem nasi, & musculi duo qui mouent labiũ superius sursum, & duo qui mouent labium inferius deorsum & duo qui mouent maxillam. Et musculi, qui mouent caput & collum sunt. 25. quidam eorũ I trahunt caput versus illam partẽ solũ, versus quã positi sunt, & alij sunt, q trahunt caput, & collum. eorũ quidã sunt, qui trahũt caput superius, & quidã sunt, qui trahũt ad partem anteriorẽ, & quidã trahunt ad partẽ posteriorem superiorẽ, & quidã trahunt ad dextrã, & quidam ad sinistram. Et nouẽ musculi mouent linguam. Et. 32. musculi sunt propter motũ colli & epiglottidis. Et septem musculi vnicuiq; spatulæ. Et 14. vnicuiq; lateri, quibus mouetur brachiũ. & quatuor musculi positi super cubitũ: quorum duo sunt intus, qui faciunt ipsum verti versus partẽ domesticã: & duo stãt extra, vt faciant ipsam verti ad partẽ sylvestrẽ. &. 17. sunt in quolibet brachio. 10. extra, & septẽ intus. &. 36. positi sunt super manus. 18. super vnaquaq;, qui mouent manus ad partẽ domesticam, & partem sylvestrem, & ad motus pollicis, & parui digiti, & volã manus. Et musculi pectoris sunt. 107. eorum quidã dilatant, & quidã constringunt. Et musculi spondylorum sunt. 48. & octo extenduntur super ventrẽ sub ossibus pectoris vsq; ad vmbilicũ. & q- L dam extenduntur fm longitudinẽ, & quidã fm latitudinẽ, & quidam fm transuersum, qui faciunt motũ ventris constringendi & laxandi, & iuuant omnes alios motus. & quatuor musculos habent duo testiculi, & quatuor musculi mouent virile membrũ. & vnus musculus tenet os vrinę, ne idebite fundatur. & quatuor musculi tenent orificium intestinorũ, ne stercus ante tẽpus egrediatur. Et. 64. musculi ad motũ coxarum & cruriũ, & 28. ad motũ pedũ, & aliquorũ digitorum pedũ. &. 22. alijs motibus digitorũ pedũ, M & positi sunt super pedes. Isti omnes musculi sunt prima res, q̃ mouetur à calore naturali cõi, aut calore proprio cuiuslibet musculi. Et postquã ita est, q̃ aliqd membrum nõ mouetur nisi per caloré naturalẽ, qui stat ei loco formæ, & propter calorem, qui est in musculo, & ille nõ mouetur nisi per principiũ animæ: & sciendum est quid est istud principium, & vnde est, & vbi est. Et dicimus q̃ qñ associabitur huic, qd declaratum est, q̃ per vlem sermonem:

A nem: hoc est, q̃ virtus, quę facit motum in loco, est anima. Et est declaratum ẽt, q̃ cõueniens est, q̃ motus vniuscuiusq; corporis fit per virtutẽ voluntariã fixam in mẽbro cõi, qd cõmunicat totu corpori, q̃ sit mobile per se: & per virtutẽ propriã voluntatie mentis membris particularibus, quæ mouẽtur per se, & sunt musculi: & apparet sensũi, q̃ in corpore non est membrũ, qđ communicet toti corpori, & sit mobile per se nisi cor: ergo virtus voluntaria cõis est in corde, hoc est in musculo qui est in eo, & virtutes particulares B voluntariæ sunt in quolibet musculo particularium musculorũ. Sicut videmus q̃ motus cõmunis vitalis animalium, qui est ĩspiratio, habet ꝓncipium à corde. & iste motus est coniunctus motui expirationis pulsatilis. Et propter hoc accidit, q̃ pulsus magnificatur per motum, & minoratur per quietem. Ergo cerebrum, & neruus non fuerunt nisi ad temperãdum istum calorem, in quo est principium virtutis voluntariæ communis, & propriæ. Debes scire q̃ non est impossibile hic esse motum voluntarium absque musculo. sed si est, est propter calorem C naturalem, aut propter rẽ, quæ stat loco eius in animalibus, quæ non sunt sanguinea, nec musculosa. Et sine dubio isti musculi non sunt, nisi in animalibus perfectis. Ideo grauę fuit Galeno ad dandum musculos, qui moueãt linguam exterius, & motus duriciei membri tempore coitus: õ quia intentio sua erat oĩno, vt motus non esset nisi ꝑ musculos. & non est ita.

De iuuamentis Anhelitus, & membrorum eius. Cap. 19. D

POstquam narrauimus iuuamẽtum membrorũ motuũ voluntariorum, est narrandum de anhelitu, & membris suis. Ideo quia Gal. ponit ipsum motum voluntarium. & quia vĩ q̃ cerebrum operatur in hunc motũ, credit q̃ motus voluntarius sit in eo. & similiter credidit q̃ esset in neruo, & credidit falsum, ideo quia iã probatũ est, q̃ hoc conuenit eẽ in membro mobili per se. & propterea ęgritudo, à qua prouenit læsio in motu, est primo & per se in musculo, & per modum colligantiæ in cerebro & neruo. Quare E Medicus debet curare læsionẽ istius motus, intendendo primo ad musculũ, & secundario ad cerebrum & ad neruum. Instrumenta anhelitus sunt diaphragma, pulmo, cãna, trachea arteria, epiglottis, & vuula. Et priusquã nos tractemus de iuuamẽto vniuscuiusq; istorũ membrorũ, est tractandum de iuuamẽto istius operationis, hoc est de anhelitu. Et dicimus q̃ Medici, sicut Gal. & alij, De iuuamẽtis anhelitus. visi sunt dicere, q̃ anhelitus est propter duo iuuamenta. Vnũ ad ventilandũ calorem naturalẽ cordis per attractionẽ aeris frigidi, & expulsio F nem vaporis, qui resoluitur à calore naturali, qui est corp⁹ fumosum, qui non est conueniens eidem. pro certo istud iuuamentum est vnum & necessarium aĩalibus calidis sanguineis. sed illis, quę non sunt calida nec sanguinea, nõ est necessaria hæc operatio: sed sufficit eis motus arteriarũ, qui venit à corde. & hoc reputo sicut anhelitum. Sed aliud iuuamentum, qđ dicunt esse, est, vt Cõtra Medico.. der nutrimentum virtuti intrinsecę

Universidad de Deusto
Biblioteca

G ex aere, qui recipitur reflaurando ex ſpiritu tantum quantũ reſolutũ eſt. hoc eſt falſum. quia impoſſibile eſt compoſitum nutriri ex ſimplici. qũ ſi ita eſſet, iam inueniretur animal eſſe ſimplex ex vno ſolo elemẽto. & Gale. negat hoc. & ppea dicit ꝙ aqua non nutrit. & ppea dico ꝙ primum verax eſt. Sed cui ex virtutibus animæ debeat attribui anhelitus, hoc eſt pſcrutandũ. quia Gale. dicit, ꝙ dẽt attribui virtuti voluntarię & dicit hoc. qa à nra volũtate ẽ vt anhelemus, & nõ anhelemus. Et ẽt dicit ꝙ proprũ inſtrm huius virtutis eſt neruus. & dicit ꝙ ſi incideretur neruus, qui mouet diaphragma, homo nõ viueret, niſi tm quantum viueret ſtrãgulatus. Sed alij dicunt ꝙ ſtat virtuti, ſicut motus pulſus. Et pót quęſtionari dictum Galeni duabus rõnibus. Vna, quia tu vides ꝙ anhelamus, qñ dormimus: ergo non eſt voluntarius. quia operatio voluntaria non fit niſi cogitatione, & voluntate, ſicut dictum eſt.

Cui virtuti aĩæ anhelitus attribui debeat.

Gal. opĩo.

Prima rõ cõtra Gal.

H

Secũda rõ

Alia, quia videmus ꝙ anhelitus, qui fit improuiſe, ſimilatur motui pulſuum: ita ꝙ Hippocr. ponit ipſum pluries loco pulſuum, ſ. tẽpore, quo non ægrotant membra anhelitus. & dicit ꝙ denunciat complexionẽ cordis, ſicut denunciat pulſus, excepto ꝙ non ſit ægritudo in inſtrumẽtis anhelitus. Et alij ſapientes volũt ꝙ ſit compoſitus duabus virtutib⁹, videlicet voluntaria, & non voluntaria, hoc eſt naturali, & animali. & hic inuenitur in motu plurium mẽbrorũ, ſicut in motu palpebręq; oculi, & in motu deglutionis. quia manifeſtum eſt, ꝙ ambæ virtutes iſtæ ſunt compoſitæ. & ideo, qñ debilitatur iſtæ duæ virtutes, cadit defectus in operatione deglũtiendi, ſicut accidit quando cadit virtus appetitiua. Et mihi videt, quòd opinio poſtrema ſit veracior, hoc eſt, ꝙ hæc operatio ſit compoſita. Vel poſſibile eſſet dicere quòd fortior eſſet opinio illius, qui dicit eam eſſe naturalem: quia plures anhelitus, quos facimus tempore ſanitatis & ægritudinis, fiunt ſine intentione. quare ponũtur ad denunciandum complexionem cordis. & etiam ſuſpiria proijciuntur abſque intentione. & etiã, quando magna neceſſitas anhelandi incumbit, deſiſtere non poſſumus: ſicut accidit in tuſſi, & ſimilibus. Et natura non inuenit hanc virtutem actione voluntaria, niſi propter neceſſitatem ſuperuenientem: quando non ſufficit virtus naturalis ad exigentiam cordis. Sed probatio, quã probat Galenus, affirmando quòd hæc uirtus penitus eſt uoluntaria, eſt priuatio iſtarum uirtutum, quando eſt inciſus neruus. & dicit probando, poſtquam eſt inciſus neruus, eſt inciſum inſtrumentum motus uoluntarij: & inciſo neruo, ceſſat motus uoluntarius: ergo eſt in neruo. Et iſte ſyllogiſmus eſt falſus in principijs, & corruptus in figura. quia quando tenetur vnum prædicatum rei, quæ data eſt à ſubiecto, non debet ſemper remoueri prædicatum ab illa, a qua eſt remotum ſubiectum. & qui opinabuntur hoc, tenẽtur credere eum contradictione oppoſiti antecedentis in tota materia cõtradictionem oppoſiti conſequentis. & ideo hæc uerba non ſunt digna, ut hic audiantur. Et iſte eſt unus modus, in quo eſt manifeſtum, quòd non habuit ueram radicem in Logica.

I

K

Tertia rõ

L

R. ſi hoc ad cõtra.

M

quia

A quia ſi per remotionem nerui remouetur aliquis motus, illud nõ eſt ex neceſſitate, vt quando neruus eſt, vt ſit ille motus, vt dicatur ꝙ neruꝰ ſit propria cauſa in hoc motu. Et iam viſi ſunt homines percuſſi ſuper venas & neruos dormitorios, qui vadunt ad cerebrum, & tunc in eis priuatæ ſunt omnes operationes volũtariæ. & propterea hoc nomine nuncupãtur. & dicit Raſis, ꝙ quãdo rex Indię volebat interficere nobiles, interficiebat eos per hũc modum. Et vis tu dicere propter hoc, ꝙ omnes

B motꝰ voluntarij ſunt ſixi in his duobus. Item, quæ res eſt illa, quæ iubet hanc operationem in neruo, niſi vna ex rebus, propter quam complet hæc operatio. & quando illa læſa eſt, tunc neceſſario læſa eſt illa operatio: quanuis non ſit propria cauſa in hoc: quia corrumpitur propria operatio propter corruptionem virtutis tranſmiſſæ illuc. Et de neceſſitate non eſt propter hanc priuationem voluntarij motus, ꝙ quilibet motus, qui eſt in neruo, qui ingreditur ſuam eſſentiam, ſit poſitus ſubſtantialiter voluntarius: & per accidens accidit ei vt ſit & ille voluntarius. Et quomodo poterit negare

C hoc, quia iam concedit ꝙ motꝰ palpebrarum ſit per muſculos, ſicut notum eſt per ſe, & cum hoc toto non eſt voluntarius. Et ſi vellet dicere ꝙ ſit totus volũtarius, adhuc nihil hic lucratur: eo ꝙ eſt in muſculo, non in neruo. Et poſtquam declaratũ eſt ꝙ iuuamentum ſit in anhelitu, & q̃ ſit eius virtus, neceſſe eſt narrare iuuamentum proprium vniuſcuiuſq; membri proprij huic operationi.

Pulmo inſtrumẽtum

Et dicimus ꝙ membrum, quod manifeſtum dat iuuamentum in hac operatione, eſt pulmo: ſicut videmꝰ ꝙ quando dilatatur, attrahit aerem intus, & quando cõſtringitur, expellit foras. Et non eſt dubium, quia illud eſt proprium inſtrumentum in operatione illa. Sed quod neceſſe ẽ ſpeculari ſubtiliter in hoc, eſt illud, vtrum ille motus, cum quo fit inſpiratio & reſpiratio, ſequatur motum pectoris, nec per ſe habeat aliquem motum: an ſit motus pectoris in anhelitu, inde continuus ſemper cum motu pulmonis, vt ſit eius adiutor.

D

Opĩo Gal. ꝙ pulmo n mouet, niſi motu pectoris.

Sed Gal. dicit ꝙ pulmo nullum habet proprium motum in ſe: & ꝙ motus illius ſequitur motum pectoris: & ꝙ motus anhelitus, qui ſequitur motum naturalem, fit per rem muſculoſam magnam, quæ dicitur diaphragma, quod ſeparat ſſeriora mẽbra a ſuperioribus, & dicit ꝙ magis propria res iuuamẽti iſtius membri eſt hæc operatio: quia nos videmus ꝙ incontinenti cum pectus dilatatꝫ, repletur pulmo aere: ſicut videmus in follibus fabrorum. Et teſtificatur ſuper hoc, ꝙ quando vulnus factum fuerit ibi, & intret aer pectus, tunc ceſſat motus pulmonis, & moritur. Et poſſet eſſe ꝙ ceſſatio motus pulmonis, quando vulneratum eſt pectus, eſt propterea quia infrigidatur pulmo. Et in temporibus Ariſto. nõ cognoſcebatur aliud iuuamentum huius membri, niſi propter ſeparationem membrorum principalium a nutritiuis, ad hoc vt non accideret tempore digeſtionis eis aliud ex calore illo. Et non debet imputari Ariſtoteli hoc in defectum. quia iſtud, quod apprehenditur per anatomiã, eſt ſicut res, quæ apprehenditur numero motuum circulorum. nec illa erat plena ſcientia completa tẽpore

E

R. ſecũda.

Vid tertiã rõnẽ prio Theizir tr. 11. ca. 2.

F

Excuſatio Ariſtot. de anatomię cognitiõe.

Ari-

Universidad de Deusto
Biblioteca

G Aristote Et si tempore Galeni erat ars Medicinę plene completa, tamẽ dicit Galenus non est impossibile post me venire, qui inuenit in arte Medicinæ, quod per me non est inuẽtum. Et propterea in maiori parte rerum, de quibus opinantur homines, ꝙ Galenus contradicat Aristoteli, non est vera cõtradictio, sed sicut additiones & complementa. quia nullus deperit Aristote. de eo, quod dicit in iuuamento diaphragmatis & motu neruorum, secũdum ꝙ dicit in tractatibus vniuersalibus de esse motus, & sensus, & iuuamentis cordis, & cerebri. & similiter hic
H est sic dicendum: & non est dicẽdũ ꝙ illud, quod dicit Galenus in reb⁹ particularibus, contradicat in vniuersalibus Aristoteli. Et modo volumus reuerti ad illud, a quo separati sumus: & dicimus ꝙ illud, quod diximus ex sententia Galeni, ꝙ motus pulmonis⁹ sequitur motum pectoris, & hoc indiget speculatione. quia Galenus non verificat hoc, nisi ꝓpterea quia videtꝙ cessante motu pectoris, cessat motus pulmonis, & tunc moritur animal. Et ego dico ꝙ non est hoc ita absolute dicendum, ꝙ motus pectoris sit causa prĩ
I cipalis motus pulmonis. quia possibile est vt quilibet istorum, i. pulmo & pectus, habeat hunc motum ex se, sed habeant vnam proprietatem coniunctionis: propter quam nullꝰ eorum mouetur sine alio. & propterea cum cessat motus vnius, cessat motus alterius, & non est quilibet eorum causa motus alteriꝰ. Et si nos ponerem⁹ ꝙ quando pulmo nõ mouetur hoc motu, tunc cessaret motꝰ pectoris, sicut dicit Galenꝰ, essemus arbitrati per hoc secundum eum, ꝙ pulmo esset id quod moueret pectꝰ, K dicendo ꝙ si non moueretur, quòd non moueretur pectus. Ecce hic videtur ꝙ Galenus prodiderit in opinione sua ꝙ non est impossibile esse motum pectoris & pulmonis, vt moueatur simul, sicut ī globo vno: vt si vnum non moueretur, ꝙ aliud nõ moueretur: quanuis vnus nõ sit motor alterius secundum modum qui dictus est. Item non est impossibile, superueniente pectori mala cõplexione per incisionem nerui, quę ei aduenit, ꝙ illa malitia non penetret ad pulmonem per illam colli- L
ganciam. quia vna rerum, ex qua ægrotant membra, est colligantia. & Galenus hoc concedit. Etiam per hanc eandem viam debemus dicere, ꝙ motus pectoris adiuuet motũ pulmonis: & maxime quando indiget forti anhelitu. Et melior via, Optoprã.
quam eligere possumus in fine nostræ propositionis, est hæc, ꝙ membrum, quod læditur, cum cessat inspiratio & respiratio, est cor, sicut manifestum est. & si cor est illud, quod recipit hanc læsionem ꝓpter hanc cessationem, & non solum læ
sionem, sed & mortem: ergo de ne- M
cessitate est illud membrum, in quo est principium istius iuuamenti. Et motus pulmonis secundum Gale. erat violentus, per viam, vel per violentiam, qua mouentur corpora artificialia. Et nobis est dicendum ꝙ illud principium motus est in ipso per viam, quæ est in corporibus naturalibꝰ. & adhuc ꝙ completur hic motus per duos motus, videlicet naturalem & voluntarium. Ergo melius, quod dicere possumꝰ ex his, est, vt sint sicut duo primi mobiles. s. ꝙ musculus sit primus in motu voluntario,

A tario, & cor & pulmo primi ī motu naturali. Et Gale. tenuit in hoc tractatu viam, quam in alijs regulis suis, qui putat vt iste sit motus voluntarius, & putat ꝙ non sit voluntatiꝰ nisi per neruum. & non apparet per anatomiam vt nerꝰ veniat ad pulmonem, per quem possit sentire, & maxime per quem possit mouere: & potest esse, ꝙ nostra principia nõ sunt sufficientia veniendi ad veritatem plurium harum inquisitionũ, sed tamen conueniens est vt loquamur de his secundum aptitudinem huius temporis. quia non est impos
B sibile vt cadant hæc verba, per quę possumus certificare de veritate harum rerum tempore futuro, cum ad ptęsens spatium non habeamus. Et non fuerunt ordinatæ partes duplices pulmonis, nisi propter hoc, vt si superueniret vni parti mala dispositio, vt alia staret in iuuamento loco ipsius: sicut contingit in vulneribus quæ laniant vnam cameram pectoris. quia stat pars pulmonis, quę est in camera non vulnerata loco iuuamenti anhelitus. sed quando vulnerantur ambæ, tunc statim moritur
A vnus pulmonis C patiens. Et iuuamentum cannæ pulmonis est propter inspirationẽ, & respirationem, & cum hoc habet iuuamentum vocis. Et propter hoc fuit positum in extremitate huiꝰ mẽbri vnum, quod habet possibilitatẽ generãdi vocem. & assimilatur vni paruæ linguę. Et missę sunt eidem a musculo res, quæ dant ei diuersas dispositiones, vt possit generare diuersas voces. Et hoc iuuamentum est tantum propter bene esse, & nõ ꝓpter necessitatem: propterea ꝙ vox non est necessaria in eẽ nostro. Et in maiori parte facit natura hoc, quia facit in vno membro duo iu- D
uamenta, aut tria, quando debet esse hoc. sicut videmus ī narib⁹: quia sunt ordinatæ ad odorandum: & ad hoc vt sint propter mundificationẽ superfluitatũ cerebri. & in vna parte seruit virtuti expulsiuæ, & in alia parte seruit virtuti sensibili. Et etiã De vulua
iuuamẽtum vuluæ est vt defendat, ne puluis, aut fumus, aut similes res nociuę veniant ad guttur. & cũ hoc defendit, ne aer frigidus ingrediat ad membra anhelitus. & ideo quando multum inciditur ab ea, fortificat frigiditas ad pectus, & pulmonẽ, E
& apparet vt habeat muẽtionem in esse vocis. Et testificatur nobis ꝙ epi De Epiglo
glottis est instrumentum, quod ap- tide.
propriatur voci. quod est, quia cum sufflamus fortiter in cameram, vel cannam pulmonis alicuius animalis, egreditur vox extra ex ea, quę assimilat voci illius aãlis. Et fuit positum super hunc meatũ cooperimẽtum vnum ad defendẽdum a reb⁹, q̃ vadunt ad œsophagum, ne ingrediatur in ipsum, quia moriret hõ. Et propterea, quando intrat aliquid modicæ quãtitatis, amouet tussim. Ista sunt, quę sunt possibilia dici de iuuamento anhelitus. F

De iuuamentis Cerebri, & partium eius.

Cap. 20

ET virtutes cerebri, s. imaginatiua, & cogitatiua, & remmiscibilis, & conseruatiua, q̃us nõ habeãt mẽbra vel instrumẽta, ipsa tñ habẽt ꝓpria loca in cerebro, in quib⁹ manifestantur operationes earum. & ꝓpea de eis dicendum est. Et dicim⁹ ꝙ virtꝰ imaginatiua stat in ꝓpria cerebri: & illa est, q̃ retinet figuram rei, postq̃ separata est a sensu cõmuni. Sed cogitatiua plꝰ manifestatꝫ ī media

Universidad de Deusto
Biblioteca

G dia camera.& per hanc virtutem cogitat homo in rebus, quibus pertinet cogitatio & electio, quousq; apprehenderit quod conuenientius est. Propterea non inuenitur hæc virtꝰ, nisi in homine:& animali bruto cõcessa fuit æstimatiua loco istius. Et locus virtutis reminiscibilis & conseruatiuæ est pupis,siue pars posterior capitis.Et inter conseruatiuam & remmiscibilem non est dria, nisi quia conseruatiua est conseruatio continua, & reminiscibilis est cõseruatio intercepta.Et dria,quæ est inter conseruatiuam vel reminiscibilem,& imaginatiuam,est quia imaH ginatiua præstat alijs formam rei sensatæ,postquam priuata est a sensibus:quare non est sensus.Et virtꝰ conseruatiua & reminiscibilis non sunt nisi ad conseruandum, aut ad faciendum reuerti apprehẽsionem illius figuræ. Et ex hoc apparet,ꝙ sunt magis spirituales q̃ imaginatiua. Et non est tradendum obliuioni, ꝙ quanuis cameræ cerebri sint membra, in quibus complentur operationes istarum virtutum, tamẽ inueniuntur earum radices in corde:&ꝙ illa loca non sunt illis, nisi sicut instrumenta,in quibus manise I stantur eorum operationes,Et sicut virtus visibilis dr esse in humore cristallino,quanuis sit in corde, vel in cerebro: sic istæ virtutes,& iuuamẽtum istorum locorum est ad temperandum eas fm modum,qui dictus est iuuamento cerebri ad alias apprehensiones. Et hoc declarabitur per viam,qua declaratum est illud: hoc est ꝙ virtutes istæ non laborãt, nisi cum calore intrinseco : & calor intrinsecus non aduenit eis, nisi cũ calore mensurato:ergo virtus datiua & mensuratiua de necessitate est K in corde:ergo radix istarum virtutũ est cor. Item,quia operatio imaginatiuæ non est,nisi ī signum,quod remansit ex sensatis in sensu communi, sicut declaratum est in libro de Anima:& ibi declaratum est, ꝙ locus & radix habitationis sensus communis est cor:ergo habitatiõis locus virtutis imaginatiuæ est ī cor de necessario. Et iterum,quia imaginatio est,quæ mouet animal,mediante virtute motiua voluntaria, manifestum est ꝙ motiua voluntaria est in corde:ergo imaginatiua ẽ L in corde.Et in loco, in quo est imaginatiua,de necessitate est cogitatiua:quia cogitatio non est nisi compositio rerum imaginatiuarum, & dissolutio earum. Et in loco,in quo cogitatiua de necessitate est, est reminiscibilis & conseruatiua:propterea quia propter ipsam sunt inuentæ. Et non est necessarium in videndo ægritudines istarum virtutum, & in ægritudinibus istarum camerarum cerebri, vt iudicetur propter hoc,ꝙ istæ virtutes sint solum in cerebro:sicut non est dicendum in videndo virtutem visibilem ægram, M qñ egrotat humor crystallinus, ꝙ virtus visibilis non sit principaliter, nisi in crystallino. Et tu vides iterum,ꝙ ægrotant istæ virtutes apprehensiuæ propter ægritudinem diaphragmatis:& non fuit aliquis, qui crederet ꝙ istę virtutes apprehensiuæ essent in diaphragmate, propterea quia non fuerunt ordinatę istæ camerę cerebri,nisi propter istas virtutes. Et fuit ordinata earum complexio ad faciendum illud,quod cõuenit istis virtutibus.& propterea ista virtus non manifestatur primo, nisi

Opatiões dictarũ virtutũ compleẽ in cameris cerebri, sed earũ radices sunt I corde.

Prima rõ.

Secũda

Tertia rõ

Rõsio ad rõnẽ cõ ꝙ excepit.

Secunda exceptio.

A nisi ī duabus cameris proprie, & ab ea vadunt ad duas cameras, q̃ sunt in parte posteriori per meatum,qui est inter vtrasq, : & sunt posita corpora in illo meatu,quæ aperiuntur, quando necesse est vt aperiantur ad intrandum calorem intrinsecum in illas:& postmodum clauditur in illis,sicut dictum est in libro Anatomiæ. Et quia cerebrum est mẽbrũ humidum liquidum, ideo ad custodiam ipsius positum fuit os cranei, & panniculi circundantes ipsum, sicut positæ sunt costæ pectoris ad cõ seruationem cordis.Et positum fuit B hoc rotundum:eo ꝙ hęc forma est melioris dispositionis aliarum omnium formarum, & maioris capacitatis aliarum:& quia a nocumentis remotior omnibus alijs exijstit.Et fuit positum cerebrum in altiori loco corporis in animalibus perfectis,ꝓpter sensus qui sunt ī eo:propterea ꝙ sensus, fm ꝙ dicit Gale.sunt custodia corporum:& rationis est, vt custodes sint in locis altis.

De Somno. Cap. 21.

ET iam declarauimus iuuamentum vniuscuiusq; membri, fm C ꝙ sufficiens nobis vr.& restat vt declaremus aliquas operationes, quę conseruant sanitatem. Et incipiemus ab operatione dormiendi:& faciemus te scire quid sit dormire, & in quo membro fiat hæc operatio, & quæ sit eius causa:eoꝙ est vna ex rebus necessarijs in esse animalium dormientium, & homo est vnũ ex his.& propterea priuatio huius operationis est vna ex rebus, quæ facit perdere vitam.& quando compleuerimus narrationem istꝰ virtutis cũ modico eius,quod sequitur ad hoc, tunc erit completa ista particula, & incipiemus loqui in alia particula D de ægritudinibus, & causis earum, & accidentibus ipsarum, si Deo placuerit. Et dicimus ꝙ dormire est ligamentum,& quies sensuum,& reuersio ipsorum ab instrumentis eorum ad partem intrinsecam corporis.Et istæ res per se notę sunt.& ꝓpterea transeunt res sensatæ super dormientes,& non sentiunt eas: & etiam videmus dormientem oculos habentem apertos,&non videbit.& si esset virtus visibilis in suo instrumento,tunc videret. Et non solum accidit hoc in hora dormiendi, sed E etiã accidit hoc,quando homo subtiliter sollicitatus est circa aliud,tũc etiam transeunt super ipsum multa sensata,& non sentit ea. Et post quam dormire non est,nisi reuocatio sensuum ad partes ꝑiores corporis,& est impossibile sensibus, vt mouentur in motu vniuersitatis corporis sine corpore vno, quod staret loco eius propriæ materiæ:& est manifestum ꝙ istud corpus est calor naturalis: ergo dormire necessario fit per caloris naturalis reuersionem ad partes intrinsecas corporis. Et testificabitur super hoc,ꝙ partes exteriores corporis refrigerantur,cũ F homo dormit.Et etiam operatio digestionis est fortior cum homo dormit:eo ꝙ calor naturalis, cum quo operatur natura in vigilando in exterioribus,vt det sensum& motum, reuertitur dormiendo ad partes intrinsecas corporis.Et postquam tũ summissio calor naturalis membris nõ fit nisi a corde,sicut dictum est superius:ergo reuersio ipsius tẽpore dormitionis non fit nisi ad cor:propterea quia a loco,vnde incipit motus, ad eundem reuertitur:sicut est ī domino:

Somni definitio.

Declaratio definitionis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G mino: quia ab eo res habent initiū, & ad ipsum reuertuntur. Et postq̄ declaratum est, q̄ somnus est quies sensuum, & cessatio suarum operationum propter reuersionem caloris naturalis, qui est eorū subiectū ad cor: etiam sciendum est, quæ sit causa istius reuersionis: propterea qa hæc res stat loco formę dormitionis, & loco vltimæ digestionis.

Et dicimus q̄ dilatatio caloris naturalis in partibus extremis nō est nisi propter augmentum quantitatis eius: & non fit propter augmentum qualitatis, nisi propter augmentum

H quantitatis, quæ est in eo: sed constrictio sua est diminutio quantitatis. & hoc fit necessario, dominantibus super ipsum frigiditate & humiditate: ergo somnus non accidit nobis, nisi quando infrigidatur & humectatur calor naturalis: propterea quia, quando acquirit humiditatē & frigiditatem, & reuertitur ad suā radicem, diminuitur a sua quantitate. Et propterea quia iuuamentum cerebri fuit, vt temperaret caliditatem & siccitatem cordis, necessariū

I est vt recipiat maiorem partē istius operationis a cerebro. Et hoc accidet, quando dominabitur super cōplexionem ipsius frigidam & humidam. & hoc non accidet ei, nisi quā do transmittitur eius cibus. & sīr quando accidit cibus cordi, acquirit frigiditatem & humiditatem. Et ꝓpterea q̄ hoc non accidit cordi vt i plutibus, nisi mediante cerebro, nos faciemus embrocationem super cerebrum vigilantium cum reb⁹, quę habent humectare. Opinabantur multi hominum, q̄ cerebrum esset solum proprium membrum somni. & non est ita. Et rationes, quę nobis ostenduntq̄ dormitio non fit ni K si per frigiditatem & humiditatem, sunt, quia nos videmus q̄ maior pars ciborum, qui faciunt dormire, sunt frigidi & humidi, sicut lactucæ, & similes: & cibi qui inducunt vigilias, sunt calidi & sicci. & causa materialis somni est vapor humidus, qui ascendit a membris inferioribus ad cerebrum propter aliquam causam generatus. & quando est in fine sui ascensus, ingrossatur a frigiditate cerebri, & recipit grauitatem ab alijs humiditatibus miscentibus se cum eis, quę ibi sunt. & quia non possunt L resolui, nec vlterius ascendere, descēdunt inferius ad membra, & oppilant meatus virtutum sensibiliū. Et somnus non aduenit multum animalibus post laborem, nisi propterea quia animalia, quando mouent & laborant, spargitur calor suus naturalis, & diminuitur quantitas sua & refrigeratur. & propterea reuertit de necessitate ad locum sui principij, & sui thesauri. Sicut fīr accidit ei res, quę impedit ipsum: quia reuertitur ad principium suum. & si cut homines exercituum, quando M accidit eis grande periculum, reuertuntur ad capitaneum. & propterea cor est istud membrum, quod vltimo refrigeratur tempore mortis. Et somnus est vna operatio naturę, quæ regit corpus animalis. Et ꝓpterea fuit somn⁹ necessari⁹ in animalibus perfectis, quia nisi esset somn⁹, perirent sensus propter nimium exercitium. & pereuntib⁹ sensib⁹, periret vita. Et inde est, q̄ citrinatur facies dormire non potentium, & lædunt eorum operationes, & proprie operatio virtutis nutritiuæ, & etiam exercitium sensuum est ex rebus,

A bus, quæ refrigerant calorem naturalem propter sparsionem suam ad partes exteriores. Et quando refrigeratur, reuertitur ad partes ſteriores, & diminuitur quantitas sua. Et est sciendum, q̄ hæc operatio, quauis ipsa non fit nisi propter aliquam ꝓmutationem complexionis factam in calore naturali, quæ est augmentum complexionis frigidæ & humidę, tamen veraciter efficiens hāc est virtus regitiua, quę est in corde: & calor, qui est in corde, hoc modo est suum instrumētum. Et propter hoc

B est hic natus locus inquisitiōis, hoc est cui virtuti animæ debet attribui hæc operatio. & vē q̄ debeat attribui virtuti sensibili, ideo quia crescit, & fortificatur propter hanc operationem: & non debeat attribui nutritiuæ, inquantum est nutritiua, ꝓpterea quia vegetabilia non dormiunt, eo q̄ non habent sensum. Et ista virtus est ex virtutibus sensibilibus appropriatis sensui communi. Et nos non attribuimus hanc operationem virtuti sensibili, nisi quia est vna rerum, propter quas conseruatur esse suum: quāuis tunc cesset.

C Istæ sunt illæ res, q̄ possunt dici in opationib⁹ oībus, quas hēt sanitas. Et de iuuamento istorum erit declarata res, quæ est necessaria in esse animaliū, & illa, q̄ non est necessaria

De complexionibus Temporum.

Cap. 22.

ET etiam membra virtutis nutritiuæ, & operationes illius, sunt necessaria in esse animalis, q̄ non est generatiua. & etiam sensus tact⁹ est necessarius. & propterea fuit priuatio istius virtutis mors ex necessitate. & anhelitus est etiam operatio necessaria. Et ex hoc apparet, q̄ res, quæ stant corpori hominis loco cō D seruationis, sunt aer, aqua, cibi: quæ non conseruant, nisi quando sunt super suum cursum naturalem. Et quia aer non est super formam suā naturalem, nisi propter operationē Solis & corporum cœlestium, cum eo fuerunt causæ, quæ stant corpori humano loco conseruationis, ipsa eadem corpora. Et nō complet hęc operatio in aere, nisi propter operationem solis in eo in quatuor temporibus, quæ sunt ver, æstas, autumnus, & hyems. & hoc est ex incessu ipsius in circulo obliquo. & propterea conueniens est Medico cogno- E scere naturam horum quatuor temporum: quia propter ipsa stat sanitas plus quā per alias causas. Et dicimus q̄ ver est tempus, in quo operationes nutritiuæ sunt perfectiores, & hoc non accidit nisi propter multiplicationē caloris naturalis in corpore: propterea quia calor naturalis est calidus & humidus. & dī q̄ complexio istius temporis est propter caliditatem & humiditatem: propterea quia speculatio ī complexione huius temporis est in comparatione ad corpus humanum: & operationes inuenum in hoc tempore F sunt perfectiores. *& propterea potest dici, quòd est tempus temperatum compatatum cōplexioni hoīs. Sed si tu diceres q̄ eē tpatū pp ꝓportionē qualitatū, ex quib⁹ est vna eū alia, hoc eēt falsum. quia vnaquæq; rerū, q̄ appropriat cōplexiōi, appropriat de necessitate dīnationi vnius qualitatis actiuæ, q̄ stat loco formę, & dīnatiōi vn⁹ qualitatis passiuæ, q̄ stat loco materiæ. & si ita nō eēt cōplexionatū, nō eēt vnū ī forma, imo eēnt duo. nec ēt eēt recepta vna opa

*Ver eē tē peratū in cōparatione ad humanū cor pus.

G tio in suo termino, si duæ qualitates contrarię dominantes essent sup ipsum ambæ æquales in potentia, vel in actu. quia ex duab⁹ reb⁹ in actu contrarijs non potest fieri vnum in actu. & etiam de duabus non cōtrarijs, sicut non fit ex duab⁹ lineis ī actu vna linea in actu. Et hoc non consenserūt multi ex eis, qui appropriant sibi Philosophiam hoc tempore, nedum Medici. & de hoc habebunt manifestam declarationē: quia nunq̄ inuenitur temperata cōplexio in proportione quatuor qualitatum, hoc est temperantia, quæ H est fm extremitates: sicut non pōt inueniri temperata complexio appropriata vni qualitati actiuæ, propterea quia quelibet actiua hēt gradum suæ operationis propter unam qualitatem passiuam ꝓpriā ei, quę stat ei loco materię. Et postq̄ declaratum est hoc, reuertamur ad illā, a quo separati sum⁹. Et dicim⁹ ꝙ ut ꝙ tempus æstiuum habeat in dispositione sua dominium caliditatis, & siccitatis. & etiam apparet ꝙ humiditas & frigiditas dominentur sup dispositione hyemis: & hoc est comparationē ad temp⁹ ueris, & complexionem hominis. Sed cōplexio au- I tumni, quia est media īter estatem & hyemem, opinatur ꝙ sit quasi in temperantia ueris. sed res est contraria, quia est in fine contrarietatis ueri: propterea quia est illud temp⁹, ī quo debilitantur uirtutes, & sunt cōfusæ, sicut uſ in uegetabilibus, & animalibus. & propterea dicendum est ꝙ frigiditas & siccitas dominentur super ipm, quæ sunt cōtrarię caliditati & humiditati. & q̄is non sit frigidum, multum prędominatur & siccitas. & usq̄ dico ꝙ confusus est in suis partibus: & Sol in illo est me- K dius nobis inter propinquitatem & longitudinem. & q̄is hæc eadem comparatio sit ī uere, tñ est magna dria inter istas duas comparationes ex parte preparationis naturalis: ꝓpterea quia uirtutes sunt in autūno in fine declinationis: & siccitas iam dominata est super oīa aīalia. & ꝓpterea non inuenitur aliquod iuuamentum in temperantia caloris ipsius temporis in reb⁹ gñationis. Sed temperantia, quæ est in uere, est cōueniens gñationi, & sedet super naturam, quę est conueniens gñatiōi. & hęc est humiditas. Et hęc tempo- L ra non hūt terminum stabilē gnaliter in breuitate & longitudine, sed diuersificantur in regionibus. & hęc diuersificantur in latitudinibus ipsarum. Et temperatior regio est illa, quę habet tempus autumni breue, & tempus ueris longum. & tales regiones sunt in quinto climate, & proprie quę sunt propinquę mari. Et autumnus in terris nostris Hispanię habet quasi duos menses, & sedet in principio quinti climatis. & sub lance diei non est tempus temperatum, secundum ꝙopinant⁹ multi hominum. & hoc declaratum est M alias. Nec etiam uerum est quod dicunt quidam, ꝙ quartum clima sit melius quinto. & Galenus sentit ꝙ temperatior regio est terra Græcorum. & inter alias temperatior est terra Hispanicis, & dicit ꝙ totum tēpus illarum terrarum est sicut tempus ueris. Deinceps declaratum est ex istis locis sanitas cuiuslibet mēbri ī omnibus quatuor causis, s. materiali, efficiente, formali & finali. & hęc fuit nostra intentio a principio libri.

AVER

AVERROIS COLLIGET

LIBER TERTIVS.

SVMMA LIBRI.

De Aegritudinibus, & Accidentibus.

De Aegritudinis definitione, & eius speciebus in generali.
Cap. 1.

D Efinitio egritudinis ē manifesta per definitionem sanitatis, eoꝙ egritudo est opposita sanitati. Et quia sanitas est vna bona dispositio in membro, cum qua agit actionem, quam habet a natura sua agere: & sil⁹ patitur passionem, quam habet pati per sūi naturam: fuit necessarium vt egritudo sit mala dispositio ī mēbro, ꝓp quam agit, & patitur contra naturam. Et necessarium est, vt faciamus in cognitione specierum ęgritudinis quod fecimus ī cognitione specierum sanitatis, hoc est vt narremus in primis quot, & quę sint eius species, & quę sint suę causę: & C posteā declarabimus quę sint actiones, & passiones nō naturales. & Medici vocant passionem accidens. Et quando nos hoc fecerimus, tunc cognouerimus egritudinem ꝓ omnes suas causas, quę sunt finis cognitionis rerum. & hoc totum poterimus cognoscere a cognitione sanitatis, quę a nobis prius dicta ē. Quoniam numerus specierum egritudinis est sicut numerus spērum sanitatis: & a cognitione sanitatis cognoscitur egritudo: q̄is opinatum sit ꝙ notiores sunt species egritudinum D multę egritudines habent nomina, & sanitates oppositę illis non habēt nomina: & tamen impossibile est cognoscere egritudines perfecte, nisi propter cognitionem suorum oppositorum. Et propterea dictum est ꝙ contrariorum eadem est disciplinā. Reuertamur igitur, & dicamus ꝙ propterea ꝙ dispositiones sanitatis membri habēt duas species: vna est bonitas complexionis membri, quę in membris inuenitur consimilibus: & alia est bonitas complexionis, quę est in membris officialib⁹: fuit necessarium dividere sil⁹ egri- E tudines secundum has duas species. In primis narrabimus egritudines membrorum consimilium, & dicemus earum causas efficientes, & materiales: & postea narrabimus egritudines membrorum officialium, & dicem⁹ earum causas. Et dicim⁹, propterea quòd membra consimilia non agunt, nec patiuntur secundum cursum naturę: nisi quando mensurę caliditatis, frigiditatis, siccitatis, & humiditatis erunt in illis cum proportione conuenienti in omnibus speciebus complexionis sanitatis: sicut narrauimus in libro F Sanitatis. Similiter ē necesse, vt sint egritudines illorum membrorum ipsis egredientibus ab ipsis mensuris proportionaris in vna qualitate vel duabus ex illis, quę possunt combinari. ergo species egritudinis istorum membrorum sūt octo, videlicet frigida, humida, vel calida, sicca, vel calida, & humida, & calida, & sicca, aut frigida & sicca, & frigida, & humida. vt non solum est intelligendum de primis qualitatibus, sicut dicit Gal. sed etiā de qua-

Universidad de Deusto
Biblioteca

G libet qualitate, cum qua operat membrum suas opationes, sicut duricie & mollicie, & his similibus qualitatibus propriis membris, & impropriis. Et spēs harum egritudinū primo inueniuntur in membris consimilibus, secundo in compositis pp consimilia, sicut dictum est in spēbus sanitatis. Et istarum octo specierum quædam sunt materiales, & q̄dam non. Sed difficile est imaginari ægritudinem materialem eē simplicem ppea quia ægritudines materiales sunt compositæ: quia nulla H ægritudo materialis lædit operationem, nisi pp aliam nō materialem, quæ superuenit membro a calore, vl a frigore.

a Histor membrorū.

De causis ægritudinum in generali.

Cap. 2.

DEinceps volumus dicere causas earum. Et dicimus q̄ occasiones materialiū egritudinū sunt humores quatuor, quando egrediūtur ab eorum temperantia in quantitate, aut qualitate. Et hoc accidit aut a parte materiæ, aut a parte efficientis. & hoc est, ppea quia membra non permanent super complexionem sanitatis, nisi quando sanguis, qui aduenit eis, est in quantitate, & qualitate in proportione temperata in caliditate & frigiditate. Et I hoc accidit, quando membra, quæ efficiunt nutrimentum, stant super complexionem sanam: & cibi qui aduenium corpori, sunt naturales, & recipiuntur in quantitate conuenienti, & ordine debito, & tempore conuenienti. Sed quando sunt secūdum contrarium, tunc non sunt solum causæ materiales ad gñandum in corpore istos humores, sed etiam inducunt membra facientia nutrimentum ad malam complexionē. K & tunc dr, q̄ humores exiuerunt a natura a duabus partibus, videlicet a parte efficienti, & a materiali sil. Et plures erunt cibi naturales, & reciuntur fm ordinem naturalem, vt dictum est. Sed res extrinsecæ acq̄rent membris efficientibus malam complexionem, & gñabūt tales humores: & illæ sunt sicut aer, exercitium, & similia. & tales sunt exeuntes in quantitate, & qualitate. & tales sunt euenientes a mala complexione in radice creationis membrorum agentium in nutrimento. & tales accidunt causa parētum, qui exiuerunt a sua complexione, & ex prę L paratione prima in creatione. q̄m plures hoies sunt similantes se adinuicem in creatione eorum & regimine, tñ variantes se in accñtibus, quia tales sunt multarum ægritudinum, & alij paucarum ægritudinū: & tales multorum annorum, & alij paucorum annorum. Et pluries accidet hoc a mala complexione fixa in principio generationis membrorum efficiētium. Et plurimum hęc talis complexio est hæreditaria: qa ab istis primis præparationibus accidit, quod videmus etiam de simi M litudine multorum hominum adinuicem in forma, consuetudine, & accidentibus ægritudinum in paucitate & longitudine annorum. Et postquam diximus causas humorum distemperatorum vniuersaliter, deinceps narrandum est, quomodo fit generatio uniuscuiusque istorum, & quot sunt ægritudines, quæ generantur ab eis.

De

N *De causis ægritudinum material. um calidarum, & siccarum.*

Cap. 3.

ET incipiemus ab ægritudinib⁹ calidis & siccis materialibus. Et dicimus q̄ ægritudo calida & sicca gñat ex cibis calidis & siccis distemperatis: vel quia recipiuntur in multa quantitate, aut nimis diminuuntur: aut quia recipiuntur super ieiunium, quia quando recipitur cibus post multum ieiunium in stomacho & hepate, permutabitur ad calorem & siccitatem fortem, & inducet stomachum, & hepar ad eandē complexionem: & tunc erit facta o peratio eorum ab ambabus partib⁹ supradictis: & sanguis, qui generabitur ab hoc cibo, erit calidus & siccꝰ, & distemperatus: & multiplicabit i ipso cholera in multa quantitate, & distemperabitur in multa qualitate: & tunc impedietur operatio fellis, & non poterit attrahere cholerā fm debitam quantitatem, & sic remanebit imbibitus ex ea. Et illud est, eo q̄, quando exit cholera a via sua naturali in quantitate, vel qualitate, aut in ambabus simul, & tūc C remanet cholera influxa in sanguine. & quando nutrientur membra ex illo sanguine, exibunt paulatim a sua complexione naturali ad malam complexionem calidam, & siccam, & generabuntur multæ ægritudines calidæ cholericæ, & similia accidentia venienna membris a rebus extrinsecis, sicut ab aere calido, & a multo exercitio, & vigilia, & accidentibus animæ, quæ habent calefacere, sicut ira, & furor, & cogitationes cordis, & his similia. & causa fortior, quæ est istarum causarum plus aliarum rerum, est aer, & ars. & aliquando erit causa istatum oppi- D latio pororum qui sunt in cute, per quos euaporat calor & retinet: & cō culcabit calor intꝰ, & faciet qdꝰ dictum est. Et aliqñ erit hoc a cōplexione naturali, vel radicali. Et cholera non naturalis, q̄ fit in corpibus supradictis, hēt quatuor spēs. Vna spēs est, q̄ assimilat vitello oui, qdꝰ natū est in illa die. Gale. dicit in plurib⁹ locis, q̄ hæc spēs est calidior naturali: quia ps ignea in hac spe dñatur plus. & dicit q̄ eius grossities est pp nimiam caliditatem & ebullitionē, ob quam rem hēt ista secū istū calorem igneum. Et alij medici E præter ipsum, dicunt q̄ hæc est minoris caloris naturali. & dicunt, q̄ grossities ipsiꝰ est pp alicuius mixtionem phlegmatis. & fm hoc debet esse rubedo ipsiꝰ infra rubedinē naturalem. & est contra illud, quod dicit Gale. & nos videmus q̄ ita nō est, vt dicunt. Ad hoc fm illos debet habere cum sua grossitie aliquantulum viscositatis, sicut debet habere corpus humidum mixtum cū corpore calido. & sensus visus in hoc adiuuat Gale. Et secunda spēs hēt colorē autichalchi, vel citri: & gñat F ab humiditate aquæ admixta cum ipsa. & sine dubio hoc infra sistit in caliditate a cholera naturali. & egritudines, q̄ siūt ex hac specie, & vitellina fm illos, qui dicunt q̄ fit grossa pp admixtionē phlegmatis, nō sunt enumerāde cū egritudinib⁹ calidis & siccis simplicib⁹, sed cū cōpositis. sed ægritudines vitellinæ fm Gale, sunt positæ in vltimitate caliditatis & siccitatis. & pōt eē q̄ hęc cholera est cholera, quā notat Gale. cholerā rubeā. Et aliæ duæ spēs sunt sicut prassina, & eruginosa. & dē q̄ ambe

Opio Auī. prima pri mi. c. de humoribus.

G gñantur in stomacho. & mihi vr q Gale. non appropriet eas choleræ simplici: quia dicit in lib. de Virtutibus naturalib⁹ q istę duę spēs gñantur a cholera vitellina mixta cū alijs humoribus: & q hæ duę species sunt compositæ. & manifestū est q gñantur in stomacho fm eos. Et stomachus per suam naturam non habet gñare choleram naturalem, nec non naturalem, quia qd gñat naturalem, generat nō naturalem, qñ corrumpit ipsius complexio: qa ipsius complexio intenditur aut remittitur. ergo prassina & eruginosa

H non habent hoc nomē, nisi equivoce. Et vr q cā istarum gñationū est q qñ cholera egreditur a sua natura in caliditate & siccitate, pp sparsionem ipsius ad stomachum, tunc remiscetur cum alijs humoribus, & proprie cum melancholia: & ibi recipit aliquam speciem putrefactionis, & peruenit ad talem complexionem. & ppea assimilatur isti humores veneno, & proprie eruginosa. Et ægritudines, quę ꝓueniunt ab his, sunt incurabiles, ppea quia non recipiunt digestionem, nec permutantur a colore naturali: imo corrum-

I punt formam specificam ipsius, sicut corrumpit venenum. Deinceps volumus declarare, qualiter gñant egritudines cholericę: & incipiem⁹ a febre cholerica sefraria. Et dicamus q, postquam dictum est q febris est calor, qui continet totū corpus, qui lædit actiones & passiones membrorum omnium, ab hac parte apparet q est calor extraneus. & apparet ex parte, qua manifestatur in ipsa operatio caloris intrinseci digerendo humores, & recipit sanationem, & non est sicut calor extrane⁹ qui inuenit in corporibus mortuo- K rum, ob hoc apparet, q etiam est naturalis. & est veritas, quia est calor naturalis mixtus cum aliqua qualitate caloris putredinalis. Et adhuc, postquam calor iste spargitur, & cōtinetur per totum corpus p arterias dicimus p hoc, q subiectum propinquum istius caloris est cor: & ppea est impossibile ipsum esse totum extraneum. Et ꝓpterea quia calor cordis est ille calor, cum quo membra faciunt omnes suas operationes, necessarium est, qñ recipit aliquam permutationem, vt lędantur omnes eorum operationes. Ergo definitio L Febris de

febris est hęc, q est calor compositꝰ ex calore naturali & extraneo putredinali misto a corde ad totum corpus, & lædit omnes actiones, & passiones. Et dicimus, q iste calor est permutatio caloris naturalis permutati in quantitate, & qualitate operandi in corpore operationes non naturales, aut in materia non naturali. Deinceps volumus dicere q cæ generationis istiꝰ caloris sunt eędē cum causis generationis caloris extranei: saluo q in hoc calore sunt equales. & si ita non esset, ergo esset M extraneꝰ absolute, quia res attribuit extraneo dominanti. Et iam declaratum est in Quarto Meteororum, q cā efficiens putredinē ista duobꝰ modis. Vnus est calor extrinsecus, ppea quia iste calor spargit, & extra lare facit calorem intrinsecū: & maxime, qñ est cū forti qualitate. & qñ spargit calor intrinsecus, sicut cōuenit tpe magni caloris, qui regit materiam gñatam ī illa materia calor extraneꝰ: & maxime si sit humida, quia humiditas de facili ꝑmutat a rebus extrinsecis: quia difficile esset

esset

A effici p seipsam. Aliꝰ cā est efficiens p accns, hoc est frigiditas. quia qñ dominat sup calorē intrinsecum, extinguit ipm: & tūc gñat sup materiam loco istiꝰ caloris naturalis aliū calorem extraneū. Et ibi declaratū est, q eius naturale non ꝑmanet in suo esse, nisi qñ virtutes agentes dominant sup patiētes. Et qñ debilitatur istę virtutes reginuæ, & dominatur virtutes extrinsecæ, tunc tendit

eius ad viam ꝓ impfectionis. Et cāę, quę adiuuāt ad gñāndum calorem extraneum, illæ eędem sunt cum illis, quę adiuuant ad extinguendum

B calorem naturalem. & hoc fit, quādo subiectum est ꝑparatum ad recipiendum istam gñationem extraneam: sicut sanguis ex quo gñatur cholera, qui egreditur a natura in quātitate, aut qualitate: aut pp multitudinē sanguinis, aut pp ipsiꝰ grossitiem, aut viscositatem. quia p hoc refrigerat calor intrinsecꝰ, & extinguit, sicut faciunt multa ligna hūida, qñ ponunt sup ignem. Et etiam oppilatio pororum adiuuatad hoc: quia resistit euentationi caloris intrinseci. & accidit hoc, sicut accidit

C igni; qñ non habet euentationem, qui cito extinguit, vel debilitatur: sicut tu vides q carbonarij tegūt carbones cum terra, vt ignis non transeat p omnes ꝑtes carbonum, & faciat ex eis cinerem.

De generatione Febris cholerę sefrariæ.

Cap. 4.

ET postquā declaratum est vlr quid sit febris, & vlr cāę suæ gñationis, dicendum est quomodo gñatur febris cholerica, quę dr sefratia. Et dicam⁹ q, fortior causa in gñatione istius febris est, quādo dominat complexio sanguinis in cali-

ditate & siccitate. Et hēt ꝑparationē D vt gñet in eo talis calor, aut pp ꝑparationē superfluitatū tertiæ digestionis, q est in mēbris: sed grossities, & viscositas, & oppilatio venarū non imaginant in operationes ith⁹ febris, nisi diceret in cholera vitellina fm illos, qui dicunt contra Galenū: aut pp q̄tatē suā. Et debes scire q non est in hoc cholera absoluta, ita vt sit ps mēbri hōis, excepta cholera, q stat in sacculo fellis fm quosdam: sed natura expellit eam a membris sanguineis, qñ separat ab eo. sed ppea est impossē opinati q subiectum se- E brium sefrariatum sit cholera absoluta: sed est sanguis, aut hūiditas, in qua dñatur cholera. Et ppea potest recipe digestionem, & reuerti ad suam naturam: quia non denudat a sua forma specifica. Sed qñ separat ab eo cholera absoluta incōtinenti expellit a natura. & si separat ab eo res, q habeat potestatē recipiēdi digestiō nē, nutrient ex eo mēbra. Et nō est posse vt cholera recipiat aliquā digestionē. quia nō est posse illi rei, q trā siuit terminū decoctionis, vt redeat ad terminum decoctiōis: sicut non est posse vt assum reuertat ad elixū. F nec ét in ea est aliqua ps, ex qua possint mēbra aliquo mō nutriri. & dico hoc de naturali, sed si sic de naturali, quanto plus de nō naturali. Et illi qui solū sunt Medici, qui dicunt q cholera est cibꝰ alicuiꝰ membri, sunt q dicūt q quatuor hūores sunt elementa mēbrorū cōsimiliū. Et ego nolo laborare plus in qōnib⁹ cū eis: quia ego declaraui hoc pfectæ ī libro Sanitatis. Et ppea quia calor extraneus generatur in humiditate quę est extra naturam cum debilitate caloris intrinseci: dico q nō ē cū

G excessu naturalis caloris, sicut opinat Gale. in multis locis. Sed ppea q̄ humiditas est velox ad putrefactionem: ppea quia calor intrinsec⁹ plus laborat ad ipsius corruptionē: quia illa non hēt a se rē, q̄ eam consumat. Et si confiteret Gale. q̄ omnis calor extrane⁹ eēt purredinalis, caderet piculum magnum in dictis Aristo. ppea quia quilibet calor extraneus fit fm ipm primo, & substātiam pp calorem aut frigiditatem. & q̄n debilitat calor naturalis pp frigiditatem, tunc dñatur humiditas, & fatigatur calor intrinsecus in
H dñando super ipm, & fit putrefactio pp calorem extraneum supuenientē. Sed q̄n cā caloris extranei fit a calore, tunc supuenit mēbris assatio, vel combustio, sed non putrefactio. ppea ergo non est ex necessitate vt oīs calor extrane⁹, aut oīs febris sit putredinalis, & maxime causis. & ēt, q̄n calor extrane⁹ gñatur in locis, in quib⁹ fit digestio, & in locis, ī quib⁹ fit ps mēbrorum in actu, & aggregantur ibi superfluitates existētes in natura distemperatæ similes cholerę in qualitate, aut distemperatæ in q̄titate, ēt erunt illæ humiditates, q̄
I sunt in corpore occasione cholerę, & inuentæ loco digestionis. Et manifestum est q̄ locus maioris digestionis est locus digestionis secūdę, qui est hepar, & venæ: & alter est locus digestionis tertiæ, & illa est in membris. Et propterea spēs harum febrium sunt duę: vna quę est in venis, & altera quæ est in mēbris, hoc est in locis digestionis tertiæ. & in libro Prognosticorum declarata est dfia istarum duarum febrium. Et sunt ēt aliæ febres, quæ sunt appropriatæ puræ cholerę: & tales etiam appropriatæ sunt cholerę non puræ. & ibi declarabo differentiam vnius ab alia. K

De ægritudinibus cholericis localibus.

Cap. 5.

ET postq̄ declarauimus vt quo modo fiunt febres cholericæ: deinceps volumus loqui, & narrare qsio fiunt ęgritudines cholericę locales, quę nominant alguase: in Lanuo dicunt apata cholerica: & in Greco erysipelata. Et dicimus q̄ hęc apostemata generant in membris duob⁹ modis: vno, q̄n expellit ad aliud membrum humor cholericus, L & tunc pp eius quantitatē fit dilatatio in mēbro fm oēs dimensiones. Et ppea dr q̄ elmare, siue erysipelas, & similia sunt composita ex morbis consimilibus & officialibus. Et causa expulsionis istius humoris est pp fortitudinem virtutis expulsiuæ in membro mandante, & pp debilitatem eiusdem virtutis in membro recipiente. Et non fit, sicut dicunt grossi, q̄ fit pp fortitudinem retentiuæ membri recipientis. Verum ad hoc multum adiuuat largitas viarum cum suppositione patiēus membri: & maxime q̄n membrum expel M lens est supius, & recipiens inferius: & maxime q̄n humor est grossus & terrestris. & q̄n fuerit incineratus, & fuerit in membro, tunc pp illā quātitatem calor intrinsecus in eo suffocabitur, & generabitur calor extraneus in membro extraneo: saluo si humor non esset in vltimitate ficcitatis. Et si apostema istud generatur in aliquo membro principali, aut prope ipsum, procedet ab eo calor ad cor, & generabitur febris fortis, & si non erit prope membrū principale, non faciet febrem: & possibile

A sibile erit vt tendat ad mortem. ET alio modo generat, quando mēbrū non potest digerere cibum qui ei mittitur, nec ipm permutare in quātitate aut qualitate, nec ipm potest expellere: tunc materia augmentat in membro illo taliter, vt recipiat dilatationem in omnes tres dimensiones: & extinguitur eius calor naturalis eidem mensuratus, & gñatur in eo calor putredinalis pp necessitatem materiæ extraneæ. ET istæ ægritudines, quę dicuntur erysipelata, sunt duarum specierum. Vna est quę dicitur erysipelas rubor⁹. & apparet ab hac specie, vt sit mixta cū
B multo sanguine propter rubedinē quam habet: & non facit in membro magnum tumorem, & non est dolor eius acutus. Alia species dicit erysipelas formicularis. & in ea plus domi natur cholera: & propterea inducit pustulas, & corrosiones. ET ali quando ista non apparent, nisi in cute: & aliquando est fixa in substātia membri, & illa peior ē. & potest esse vt fiat in concauitate alicuius membri, sicut in stomacho, aut in intestinis, & lędet ipsius opationes sine apostemate manifesto.

De ægritudinibus frigidis & humidis materialibus. *Cap. 6.*

C ISTę ęgritudines fiūt, ppter phlegma, quod est extra naturam in quantitate, & qualitate. ET causę generationis istarū sunt oppositę causis, ex quibus gñantur ęgritudines cholericę. & manifestiores istarum ęgritudinum sunt febres phlegmaticę, & apostemata, quę dicūtur zinniç. Quod vero plus adiuuat ad generationem harum febrium est oppilatio, quę fit propter grossitiem istius humoris, aut viscositatem. ET vt fit hęc puttefactio per viam extinctionis caloris intrinseci: sicut extinguit ignis a superpositione lignorum viridium. & cum extinguitur intrinsecus, augmentatur extrane⁹ in materia extranea. & ista febris fit ex hoc humore in venis, & in tertia digestione membrorum. ET isti⁹ humoris exeuntis a natura sunt quatuor spēs. Vna est salsi, & est ficcior naturali: propterea quia salsugo ei aduenit a substantia terrestri adusta mixta cum aliqua humiditate, sicut apparet in generatione salis. D
Alia est acetosi. & quāuis sit ficcū, tamen est frigidum: propterea quia E
acetositas generatur a frigiditate. Dulce est calidius, sicut est videri in acetosis fructibus, qui post acetositatem acquirunt dulcedinem. ET vitreum est deterius omnibus: quia hēt cum frigiditate multam viscositatem. ET species febrium phlegmatis diuersificantur secundum diuersitatem harum specierum. & quando nos tractabimus de febrib⁹, tūc de hoc loquemur lato sermone. ET species phlegmatis melius recipiūt digestionem q̄ cholerę, fm q̄ quidam dicunt q̄ recipiunt spēs cholerę digestionem. Sed febres, quę fiūt F
a phlegmate, sunt periculosiores febribus cholerę propter grossitiem phlegmatis, & propter oppilatiōes, quę fiunt ab eo, & quia interpollatio earum est valde breuis, secundū q̄ dicam post. Sed apostematum phlegmaticorum quędam sunt, q̄ fiunt a phlegmate subtili, & quędā a phlegmate grosso: sicut sunt apostemata, quę nominantur scrophulę. & ipse nascuntur in carne glandulosa, sicut in collo, subascellis, & inguinib⁹. Et hęc materia, quę est in-

 clusa

G clusa in apostematibus, est dura valde: & sunt ex apostematib⁹ glandulosis, q̃ sunt grossitudinis grani pini vel nucis. & hoc efficit ī locis carnosis. Et isti⁹ gñis sunt verucæ, & claui. & ex apostematib⁹ malis, q̃ appropriata sunt grossitudini humorum & exeũtiũ a natura, q̃ nõata sunt, adubelati in Arabico. & inuenit in istis apostematib⁹ substãtia similis feci, & stercori, & luto, vel carboni. Et maior pars istorũ aβatum composita est ex duobus humoribus, s. ex phlegmate, & melancholia. Et

H aβata appropriata ꝓprie phlegmati, sunt aβata nõata in Arabico cala. & dicunt ꝙ huius spẽs sunt quatuor, s. lutosatum, mellitarũ, vitreatum, & pultesatum. Lutosę fiunt ex phlegmate grosso. Mellitæ fiunt ex phlegmate putrido habẽte int⁹ substantiam mellis. Et aliæ duæ spẽs fiunt sisr ex phlegmate mellito. & ex phlegmate fiũt, & quædã a ventositate: sicut accidit in illis, q̃ fiunt in extremitatib⁹ hydropicorum: & multę alię ęgritudines, quas narrabimus, cum loquemur de accẽtib⁹, quæ superueniunt actionib⁹, & passionibus membrorum.

Vide tres spẽs libro tumorib⁹

I

De causis Aegritudinum frigidarum & siccarum materialium. Cap. 7.

IStæ ęgritudines fiunt ab humoribus melancholicis, qui egrediuntur a natura in q̃titate, aut qualitate, aut in ambab⁹ simul. & q̃ faciunt humores istos egredi a sua natura, sunt materię, q̃ sunt similes eis, sicut cibi frigidi & sicci, aut calidi et sicci: aut q̃n exeunt membra ab eorũ cõplexionib⁹ ad frigiditatẽ & siccitatẽ, vel ad caliditatẽ & siccitatẽ distemperatam. Et exeũt ẽt a suis complexionib⁹ ꝓp res extraneas, sicut ꝓp ætem, & exercitium. Et aliquando accidit a generatione, sicut accidit leprosis. & maior pars talium fit ab hæreditate, aut propter coitũ cum menstruata in dieb⁹, quos dixit Zacharam: quia lepra illa a beneficio medicinarum curam non recipit, nisi fiant tempore etisis annorum, quod natura ordinauit. & hoc testificatur mirabilis Zachiaram. & ego expertus sum. Et quando multiplicantur isti humores in corpore, splẽ conatur eos attrahere & requit, aut propter quantitatem, aut malã qualitatem, aut propter vtrunque, tunc remanent cum sanguine, & vadunt ad membra. & quia membra abominãt eos, correctionem eorum facere nõ possunt. quare ex eis generantur ęgritudines difficilis curationis. Et cholerę nigræ exeuntis ī quãtitate a natura sunt duę spẽcies. vna est propter adustionem melancholię naturalis: & alia spẽcies est ex adustione cholerę non naturalis. Et istæ spẽcies generantur a multo calore & intensa siccitate, q̃uis remaneant per earum naturam frigidę, & miscentur cum eis calor extraneus extra naturam multum. Et ꝙ signi

M ficat hoc, s. ꝙ complexio earum sit talis, est earum acetositas. quia quãdo spargunt sup terrã, fermẽtãt ipsam. & vnaquæq; istarum spẽrum inducit corrosionẽ in mẽbris, & aliq̃n fistulas, & maxime q̃ fit ab adustione cholerę. Et ęgritudines, quę fiunt ex humorib⁹ istis, quędã sunt febres, quędã aβata. & febrium, quę in eis fiunt, quędam fiunt in secũda digestione, & quędam in tertia. & quod adiuuat generationem istarũ est oppilatio pororum cum grossitie humorũ, & difficultas digestiõis.

Et

A Et apostemata, q̃ dicunt sclerotica, fiũt ex melãcholia naturali & adusta, & aliq̃n cancer. sed q̃ fiunt ā naturali, semp sine vlceratione sunt, & q̃ fiunt ab aduslioẽ nõ naturali cũ vlceratione. & aliq̃n spargitur hæc materia super oĩa membra, & tunc fit lepra. & ppea dicitur, ꝙ lepra est ãcer vl'is. Et istius duę sunt spẽcies. quia quędã est cum vlceratione, & quædam sine. & quæ fit cum vlceratione, est de melãcholia, quæ est extra naturam. & phlegma salsum, & sanguis secundum quosdam recipiunt adustionem.

b

De causis Aegritudinum calidarum & humidarum materialium. Cap. 8.

IStæ ęgritudines generantur propter exitum sanguinis extra naturam in quantitate, aut qualitatẽ. Sed exitus ipsius in qualitate debet dici paucus: quia q̃n exit multum, debet attribui ægritudo nomini illius ægritudinis, ad quã declinauit, & illi cui dominat' manifeste: hoc est, quia q̃n inflammantur nimis, dẽt attribui cholerę: & sic de alijs. Et debes scire ꝙ ęgritudines simplices non fiunt ex humoribus simpli

C cibus istis: & maxime ex illis, qui non recipiunt digestionẽ, nec sunt apti nati recipere ipsam. quia quãdo cholera, vel melãcholia simplex dominatur singulariter & simpliciter, fiunt ægritudines ex eis, quę nullo mõ habent curationẽ, sed nominantur simplices ꝓp humores in eis dominantes: sicut nominant' compositę, q̃n apparent in eis, & videntur duo humores, aut plures dominantes. Et maior pars ęgritudinũ, quæ generantur ex sanguine, sunt febres, & apostemata. Et ipsius febris sunt species duæ. Vna fit propter augmentum quantitatis solũ. & ꝓp illud augmẽtum quantitatis clauduntur pori, & inflammat' sanguis, & fit hęc species febris. & hæc febris in suo principio non est putredinalis. Sed si Medicus fuit negligens ī eius curatione, fit putredinalis. & hęc spẽs est media inter ephemeram & putridam. Et alia species fit ꝓp aliquã putrefactionem. Et fe- Daf Synobres, quæ fiunt ā sanguine, fiunt in cha. idẽ. 3. omnibus venis: ppea quia non est Theisir. sanguis in actu in corpore, nisi ī ve- tra. 1. c. 4. nis, & non habet interpolationem Vide 4. manifestam. Sed apostemata, quæ Coll. 51. fiũt ex hoc humore, sunt quæ dicũtur phlegmone. & fiunt plus ꝓpter distemperantiam in quantitate, q̃ in qualitate. Et diuersificantur ista apostemata propter maiorem profunditatẽ & minorem. & qđ est minoris profunditatis, est leuius. Sed sanguis, qui currit ad membrum, si distemperatus sit aliq̃n in qualitate calida, fit erysipelas phlegmonodes: eo ꝙ tunc est cholericus propter inflammationẽ cholerę. & hęc

E

D

F

spẽcies est periculosior. Et apostemata vl'r diuersificant' per diuersitatẽ membrorũ, in quibus fiunt. quia q̃n fiunt in aliquo ex mẽbris principalibus, necessario sequitur mala febris: & maxime q̃n apostemata est phlegmone. Et aliq̃n fit phlegmone ī subascellis, & in inguinibus, et in auribus. & quæ fiunt in partibus subascellarũ, generantur ex superfluitatibus transmissis a corde. Et fiunt hęc apostemata ꝓp alia apostemata facta in alijs partibus corporis: quia cõ membrũ habet virtutem expulsiuã mandantẽ alteri. Et ẽt fiunt ex hac variolę, & morbil

li,

G li, & ppea quia nullus euadit ab his duobus, nisi habeat hæc. Et non potest dici, vt fiat à causis extrinsecis: quia illæ non sunt necessariæ in oi homine. & ista ęgritudo ē sicut naturalis. & pp hoc dicitur, ꝙ hęc ęgritudo prouenit à mala materia fixa in cibo embryonis. & ppea fiunt hę ægritudines cū febre sanguinis: qa si sanguis esset nimis corruptus, patiens posset ex eo mori.

De causis Ægritudinum compositarum materialium. Cap. 9.

TV debes scire ꝙ ęgritudines simplices singulares, ꝙ dictę sunt,
H non fiunt ex humoribus simplicibus, nisi raro. Sed maior pars ęgritudinum supradictarum est cōposita ex pluribus humoribus vno. Et compositio ęgritudinū aut est complexionis compositio, aut cōpositio vicinitatis. Sed compositio vicinitatis est, sicut siqs haberet ab vna parte febrē cholericā, & ab alia febrem phlegmaticam, & paroxismi harū duarum febrium essent in vna hora. Et febres, quæ fiunt propter cōpositionē complexionis, sunt duplices. quędam.n. sunt, quarū cōmixtio est absoluta: & quędā conueniē
I tius posiunt appellari compositæ ꝙ mixtæ. & ppea communicāt febres in signis & proprietatibus, quæ appropriantur humoribus simplicibus. Et hęc complexio, & cōpositio quæ est in humoribus, inducit ad multas commixtiones innumerabiles. Et ppea quia hæ duę species cōpositionis sunt in febribus, possunt tñ inueniri febres mixtę, quauis nō sint duarum specierū, sed vnius. & hoc accidit, quando fiunt febres in duobus locis diuersis in corpore. Et manifestior febrium compositarū est hemitritæus & plurium speciē
K rum. Et omnes fiunt ex phlegmate & cholera sed quædam est, quæ est ex phlegmate intus, & cholera extra: & quędam est econtrario: & ꝙdam est, quæ est cōposita ex phlegmate & cholera, aut intus, aut extra. Et febres diuersificantur fm diuersitatē mensuræ quantitatis, aut qualitatis, vl' loci humoris, sicut causus, & sicut febris, quę fit ex plegmate vitreo, quæ dat calorem & frigus simul in partibus extrinsecis: & sicut febris quæ habet fortissimū calorem in partibus intrinsecis, & in
L partibus exterioribus sunt econtrario. & pōt esse, vt partes exteriores sint multum frigidæ, & vocatur febris inclusa. Et quælibet istarū ęgri *De tēpore b' materiæ.*
tudinum habet quatuor tempora, principium, augmentū, statum, & declinationē. Et principium est tēpus, in quo apparet ęgritudo ī actu, & natura nihil manifeste operatur. Et qū humor incipit digeri, natura incipit operari contra humorem: & illud tempus est tempus augmēti. & dē augmentū, quia tunc sunt fortia accidentia & qñ cessat digestio, cessat tps augmenti, & incipit statꝰ.
M & illud est tēpus, in quo apparet certamē inter naturam & humorem. Et qñ natura est fortificata sup humorem, & ipsum vincit, dicit' tūc eē tempus declinatiōis. Et quędā ęgritudines sunt, quæ habēt dissolutionē humorum sine euacuatione manifesta, & sanātur, & ꝙdā sunt, quæ hñt dissolutionē virtutū paulatim donec moriuntur: & quædā sunt, ꝙ hñt euacuationē manifestā ad sanitatē, vel ad mortē. & ista nominat' vera crisis. Et crisis sālubris sūt duę species: vna est, ꝙ dicit per suā euacuationē

A cuationē ad pfectā sanitatē: & alia est ꝙ relinquit ęgritudinis reliquias, quæ paulatim dissoluunt' & liberā-tur, & tēpore longiori salutē pstat. Et illud idem est ī crisi mala. Et maior pars crisiū reperitur in febribus acutis, i. quę finiuntur tēpore breui. & qa crisis accidit post digestionē, si illa digestio est integra & perfecta, erit crisis pfecta: & si digestio ē imperfecta, erit crisis lōgior. & digestio cōpletur pp longitudinē tēporis fm cōparationē agentis ad patiēs: quia non in oī tpe, qđ aduenit, patitur patiens ab agente: quia qđlibet habet
B tēpus propriū cōparatione, quā habet agens cū patiente. & hoc potest cognosci in rebus artificialibus: qa mēsurę temporū decoctionis in rebus artificialibus diuersificantur.

Et ppea quia ita est, & sunt lōgo tēpore cognitæ, & sentiunt' ęgritudines, & virtutes, & humores: tūc certum est p experientiā & rōnē naturæ, vt sciant' tpa, in quibus fit bona digestio, aut mala, videlicet dies critici. & quia digestio bona est perfecta operatio naturę, ideo tempus illud fuit pro maiori parte laudabile. sed digestio imperfecta, qa habet
C latitudinē, non verificat bonitatem suarū crisium, sicut perfecta. Et quidam dicunt, ꝙ inuentio crisiū hoc ordine est Luna. Sed tu debes scire, ꝙ est cā remota, ꝙ Medico nō ē necessaria, & cā propīqua est illa, quā diximus, & infra ī libro nostro mō strabimus rōnē in hoc, & dabimus exēpla. Et aliqñ accidit mors ī principio ęgritudinis. & hoc fit, ppea qa humores dominant' multū sup calorē naturalē, & extinguunt ipsum pp quātitatē, aut qualitatē, aut pp vtrunq;. Et aliqñ accidit in augmē-
to, aut in statu, aut in declinatione. D
& declinatio in ęgritudinibus mortiferis fit à debilitate virtutis, & nō à debilitate ęgritudinis, sicut est in salubribus ægritudinibꝰ declinatio pp dominationē virtutis. Et sufficit qđ diximus hucusq; de ęgritudinibus materialibus, & earū causis. & nūc volumus facere tractatū breuē de ęgritudinibus immaterialibus.

De causis Ægritudinum non materialiū in generali. Cap. 10.

ET dicimus, ꝙ hæ ægritudines, qñ sunt absq; cā humorū, est locus subiecti earū de necessitate mēbra, vel spiritus. Et efficiēs ipsarum E
sunt duæ res, aut res exteriores, aut aliæ ægritudines materiales. & volumus dicere de manifestioribus ipsārum, hoc est de calidis & siccis.

De causis Ægritudinum immaterialium, caliduarum & siccarum. Cap. 11.

QVia quędā ęgritudinū calidarum & siccarū sunt in spiritu cordis solū. & hęc est febris diei. & hoc fit pp res extrinsecas. & est propter quatuor causas, quarū vna diuidit in quatuor partes, quarū quędam sunt per se, & quædā per accidens: & earū quę per se sunt, ꝙdam sunt in potēna, & quędā in actu. Et F
quę sunt in actu sunt sicut calor solis, & ignis, & vīr res extrinsecę calidę in actu. & ꝙ sunt in potētia sunt sicut balneū in aqua sulphuris, quę calida est ī potēna. & similiter quæ sunt p accīs, sunt sicut iliæ, ꝙ claudūt poros, ob quā rē accendit' calor ī partibus intrinsecis, sicut ē balneū aquę aluminosę, & similia. Scia cā sunt res sumptę ī corpus, sicut cibi, & pptus calidi potētia, & actu. Tertia cā est corporea, aut animata. corporea, sicut immoderatus motus, &
immo-

G immoderatum exercitiū: animata, sicut ira, tristitia, & vigilia, & similia. Quarta est pp ęgritudines materiales, sicut apostemata inguinis, & titillicorum, & radicum aurium. Et iterū est istius speciei ęgritudinis febris ethica. & hęc febris ē calor extraneus fixus in substantia mēbrorū, & prohibet fieri operationē ipsorum, & consumit eorū substantialē humiditatē. & habet tres species. Leuior ipsārū est, quæ accensa est à calore extraneo in humiditatibus naturalibus & radicalib⁹, quę existūt in substātia paruarū venarū. Et secūda est, q̄ est in humiditate existēte in carne ipsa: quæ q̄n dissoluta est, pōt à cibis restaurari adhuc. Et tertia ē oībus deterior, & est illa, cuius calor extraneus profunditas est in membris solidis: quia impossibile est in eis, quōd ab eis resolutū est restaurari. quia mēsura uitę naturalis ē fm mensurā humiditatis radicalis in quolibet indiuiduo proportionato proportione duplici, fm q̄ dictū est in libro causārū Breuitatis & Longitudinis vitę. Et prima species istius febris vtplurimū fit ab ephemera. Sed aliæ duæ species fiūt H I p̄ maiori parte pp̄ febres materiales humorosas præcedentes.

De causis Aegritudinum immaterialium, frigidarum & siccarum. Cap. 12.

ET Ægritudinum frigidarū & siccarum quędā sunt, quæ appellātur ęgritudinis senectutis, hoc est dominatio frigiditatis, & siccitatis super mēbra. Et ppea quia illud, quod dat vitā, est calor cū humiditate, ob hoc hæc ęgritudo coniungitur cū senibus. sed non est vera ęgritudo, nisi q̄n fit in non senibus. Sed ęgritudinē calidam & humidā, frigidam & humidā est difficile imaginari. sed calidū simplex, frigidū, & humidū, & siccum possunt imaginari. Et nos debemus enumerare, quando tractabimus de rebus, q̄ lædunt actiones, & passiones.

De Aegritudinibus membrorum officialium. Cap. 13.

ET post q̄ dictum est breuiter de specieb⁹ ęgritudinū appropriatarum membris cōsimilibus, & de causis ipsarum, dicendū est de ęgritudinibus officialibus. Et dicimus, q̄ iā dictum est in principio primi, quia sanitas membrorū officialiū est, quæ est in quantitate, qualitate, & positione, & colligantia: quia hęc species colligātię est inseparabilis, & nō reuertitur ad alias species, quas dixerunt Medici. & intrat prę dicamētum habitus, sicut pannicli, & cuius intrant prædicamentum habere. ergo tria genera ægritudinum intrant quinq; prędicamēta, hoc est in qualitate, quantitate continua, & discreta, & habitu, & vbi, & habere. & postea inuenitur hęc res in quādo, hoc est in priorītate & posterītate. Sed ordinatio membrorū officialiū, & prioritas & posterītas plus ponenda est in sex sequētibus p̄dicamentis. Et debes scire q̄ ęgritudo non superuenit vnicuiq; generi sanitatis, sicut nos videmus in ordine tunicarum oculorū, & in maiori parte membrorum officialiū. quia in illis non superuenit ęgritudo ordinationis, hoc est vt prius fiat poste rius.

De

A *De Continuitate, & Solutione continuitatis, & suis causis aliqualiter. Cap. 14.*

SEd continuitas, & solutio, & causæ illarum fm aliquam partem aliq̄n possunt ingredi ꝛ genus ęgritudinum officialiū. sed genus colligātię nō intrat ægritudinibus eiusdem per se. Sed ægritudines mēbrorum sunt hæ, quæ faciunt accidere membris ęgritudines, quibus altera cōmunicat cū altera, & conuenientius est, vt colligantia enumeret̄ potius in causis ægritudinum, quam in genere ægritudinum. Sed ge- B nus ægritudinū, q̄d est contrarium cōtinuitati naturali, quæ nominatur continuitatis solutio, est duobus modis. Vnus est solutio continuitatis veracis, & continuitatis partis cū parte in consimilibus. & hoc genus debet magis attribui cōsimilibus q̄ officialibus membris: ppea qa hæc solutio accidit membro officiali ex parte, qua compositum est ex membris cōsimilibus, & nō ex parte, qua est officiale. Altera est separatio cōtiguitatis termini à termino. & hæc cōtinuitatis solutio nō veraciter appellatur: quia hęc cōtinuitas fit per C modū contigui, & per modū penetrationis, & per modū societatis mēbri cū membro, aut ligamenti. & hoc genus solutionis posuimus in genus ęgritudinū officialiū. & hoc genus cōmunicat cōiunctioni & separationi. Et ppea non est solutio cōtinuitatis, vt dixerunt Medici dicentes, quia erat ægritudo, quę cōmunicat mēbris cōsimilibus & officialibus, quia solutio est distincta in his duobus modis, quos diximus. Et ppea quia species sanitatis, quæ est in qualitate, in figura, in meatibus, lænitate, asperitate, & grossitie, D sunt ægritudines istius speciei proportionatæ istis diuisiōibus. Et egritudinū, quæ sunt in quātitate, quędam sunt in mēsura. & hoc est in superfluitate & diminutione. & hoc primo est in consimilibus, vt dictū est. sed Medici assueti sunt ponere in officialibus. Et quędam peccant in numero. & quæ sunt in numero ēt habent duas species, quæ sunt superfluitatis & diminutionis. & quę- dam est naturalis, & quędā non naturalis. naturalis est sicut superfluitas sexti digiti, & diminutio naturalis est diminutio quinti digiti. non E naturalis superfluitas est sicut cucurbitini, qui inueniuntur in intestinis, & similes. Et peccatū positionis ē sicut dislocatio vnius membri ab alio, vel alicuius partis mēbri ab altera. Et ęgritudines, quas dicūt Medici ęgritudines colligantiæ, fiunt ex colligantia membri officialium cum altero pro parte vnius cōicantis cum altero, sicut communicant cor, et hepar cum omnibus mēbris, videlicet vnum cū arteriis, & alterū cum venis. & aliq̄n est colligātia ab vno membro ad aliud proprium membrum, sicut colligatum est os F stomachi cum cerebro per neruum euntem ab vno ad aliud.

De causis Aegritudinum membrorum officialium. Cap. 15.

LOcuti sumus breuiter de ęgritudinibus membrorū officialiū, nunc volumus loqui de ipsārū causis. Et dicimus q̄ ęgritudines, q̄ fiūt in figura, sunt ꝓpter duas res: quia aut à natura, aut à reb⁹ extrinsecis. Et ægritudo, quæ prouenit à natura, est ꝓpterea, quia materia est inconueniens, nec apta operatiōi vir

tutis

G mtis informatiuæ, nec instrumento, cũ quo operatur virtus informatiua, nec instrm est aptum ei. A rebus vero extrinsecis est, sicut fit embryoni, qñ nascitur, vel qñ nutritur. Et aliqñ fit ex errore Medici, qa aliqñ credunt rectificare mẽbra, & dislocant ea. & hoc debes cognoscere i figura mẽbri, & figura partiũ. & sic debes intelligere in qualibet ęgritudine attributa mẽbris officialibus, in eo q̃ sunt officialia. Et cã strictura meatuum & constrictionis eorũ est pp dñiũ frigiditatis & siccitatis super eorũ cõplexionẽ, aut quia cõ-
H primuntur ab alijs mẽbris, aut propter oppilationem. & oppilatio fit, aut pp apostemata, aut pp humorẽ grossum, aut viscosum, aut pp durũ lapidem aut pp carnositatẽ nascentem in poro, aut pp fortitudinẽ virtutis retentiuę, aut debilitatem expulsiuæ virtutis: quia ob istas causas multa in eis quantitas aggregatur. Sed largitas meatuũ fit aut à caliditate & humiditate, aut ab humiditate, aut ab humore calido mordicatiuo, aut pp medicinas vel cibos aperituos, aut pp debilitatem virtutis retentiuę. & cã lenitatis est à cau-
I sis lubricatiuis humidis, sicut ab humoribus mucilaginosis & similib⁹. Et cã asperitatis est à causis calidis mordicatiuis, siue veniãt ab humoribus, aut à reb⁹ extrinsecis. Et ęgritudines numeri sunt fm hunc modũ. si qd superfluit est fm cursum naturę, fit à superfluitate materiæ, q̃ est in mẽbro: & si extra cursum naturę, est sicut cucurbitini, & eorũ similia, quæ proueniunt ab humoribus extra naturã, aut in quãtitate, aut in qualitate. Et diminutio prouenit ex putrefactione, sicut est cafius capillorũ, aut pp corrosionẽ: & K maxime qñ putrefactio est ab humore corrosiuo, aut ab aliqua re extrinseca. & cã magnitudinis membrorum, qñ est membrũ per viam naturæ, est pp multã materiã membri, & pp dominationem virtutis formatiuæ super ipsum. & qñ non est per viã naturę, fit pp aliquã superfluitatẽ sparsam mẽbro. & paruitas mẽbri fit pp paucitatẽ materiæ, si ẽ fm cursum naturę. & quæ est præter cursum naturæ, fit ex debilitate virtutis nutritiuę, sicut accidit ethicis. Sed causę ægritudinis malæ positionis duæ sunt. Vna est extrinseca, sicut dislocant mẽbra pp immoderatũ exercitium: & sicut qñ frangitur panniculus, qui separat testina à testiculis, aut pp dislocationẽ ossis anchę. Intrinseca aũt est, sicut humiditas superflua, q̃ mẽbra mollificat & lubricat, ita vt egrediant à loco proprio: sicut accidit in ventre, & intestinis pp multã humiditatẽ aquosam aut lubricatiuã, q̃ transit p meatum, qui tendit ad testiculos. Et cã separationis, & coniunctionis membrorũ est duplex. vna pp debilitatẽ virtutis informatiuę, aut ma- M litiã materiæ. & hoc nocumentum ꝓuenit tpe generationis, & qd non ꝓuenit à generatione, est sicut carnositas, quæ fit inter duas carnositates, qñ nascit caro inter mẽbra ipsa, conglutinant. Sed solutio continuitatis in mẽbris officialibus est eadẽ cũ ea, quæ fit in cõsimilibus. & accidit hoc, aut pp res extrinsecas incidẽtes, aut conquassantes vel extendẽtes, aut ab intrinsecis, sicut ab humoribus acutis corrosiuis, aut extendentibus qui lacerant, aut grauitate, aut ventositate.

De

A De *Accidentibus superuenientibus virtuti Nutritiuæ in generali. Cap. 16.* D

DEinceps volumus narrare de accẽtibus, q̃ supueniũt actionibus, & passionibus, & appropriare vnumq̃q; illorũ ægritudini, a qua emergit. & hoc cognito, cognoscemus ęgritudinẽ vniuscuiusq; membri. Et dicimus q̃, cũ accẽs non sit aliud nisi læsio actionis, & passionis membrorũ, aut impressiõis ipsorũ, fiunt genera ipsorũ accidentiũ fm computationem generũ actionũ, & passionum. Et tu scis in lib. Sanitatis q̃ quędam operationes sunt, q̃ B appropriantur animę nutritiuæ, & q̃dã animę sensibili, & quædam appropriant̃ motui, & q̃dam appropriant̃ virtuti imaginatiuę, & cogitatiuę, & memoratiuę. Et est incipiendũ ab accidentibus, quę superueniunt operationibus virtutis nutritiuę, quia sunt magis necessarię ī essentia animalium. Et dicamus, q̃ mẽbra, q̃ ordinata sunt operationibus virtutis nutritiuę, q̃ dicta sunt I lib. Sanitatis, sunt sicut os, œsophagus, stomachus, hepar, renes, vetica, sacculus fellis, & splen. Et læsio, quę C superuenit vlt membrorũ actionibus & passiõibus, est tribus modis. vnus est, vt cũ operatio mẽbri cessauerit, vt sit propinqua pũcto priuatiõis. secũdus, vt sit diminuta à suis naturalibus operatiõibus. tertius, vt sit permutata ad malas operatiões. Et debemus incipere in mẽbris nutritiuis, fm q̃ ordinantur in officijs cibi. Et dicamus q̃ minuitur operatio oris, vel priuat̃ pp vlcerationẽ, quę ei accidit, aut pp apostema, aut pp putrefactionem dentiũ, vel propter aliquas ęgritudines, quæ fiunt propter aliquas complexiones materiales. Et œsophagus læditur aut ab apostematibus, quæ in eo nascũtur, & dicuntur eldalbuata, hoc est synanchia. & fiunt pro maiori parte in musculo illius. Et ẽt priuãtur, aut diminuuntur illius operatiões, quando dislocantur spondili colli, & contrahuntur pp apostemata interius: aut pp humorem mucilaginosum, qui illuc discurrit I magna quantitate: aut pp res aduenientes ab extrinseco. & hęc species est propter causam magnæ suffocationis superuenientis pueris paruulis propter humiditatẽ suarũ complexionum. Et generaliter accidit eis spe- E cies omnis ęgritudinis malæ complexionis materialis. Et ẽt veniunt ægritudines propter malã complexionem non materialem, sicut testificatur Gale de iuuene, cui Medici multum vetabant aquam, & ipse bibit multam aquam frigidã aude vna hora assumpta, & perijt virtus attractiua, & ẽt expulsiua œsophagi, & non potuit vlterius deglutire.

De stomacho sunt manifestæ quinque virtutes videlicet digestiua, attractiua, retentiua, expulsiua discretiua. ideo fuit necessarium, vt numerus accidentium esset secundum numerum istarum virtutum. Et incipiamus à digestiua, & dicamus, quia quando deficiet virtus digestiua in stomacho, accesset cibi in stomacho. & causa acetositatis est frigiditas, quæ est inuenta, eo q̃ hoc accidens prouenit à mala complexione frigida, siue sit materialis, siue non materialis. Et quæ est non materialis, talis est causa intrinseca, & talis est causa extrinseca. ergo hoc accidens prouenit à mala complexione materiali. Et causę nõ

Manifestũ est qđ stomacho insunt quinq; virtutes. Idẽ F 2. huius. c. 8. Opp. c. 9. eiusdẽ. & 2. de morbis, & symptomatis. c. 6. & pria primi. doc. 6 c. 3. & 1. eiusdẽ tra. 11

mate-

G materiales extrinsecæ sunt sicut res extrinsecę ī actu frigidę ī ipso sumptę, aut res frigidæ in potentia sumptæ, aut pp multam quantitatē cibi, aut pp receptionem ipsius inconueniētem in ordine & tempore. Sed causę materiales intrinsecæ sunt sicut humores frigidi. Et isti humores fiunt duobus modis, aut vt generentur in ipso, aut vt attrahātur ab alijs membris: sicut à cerebro, qd proprium est ad spargēdum humorem phlegmaticū, & splene, vt spargat humorem melancholicum. Sed sparsio, quæ prouenit à splene, qñ H est in mensura tēperata in quantitate & qualitate, tunc est operatio naturalis. sed qñ egreditur à temperamento in aliquo istorum tunc, fit acetositas hęc, quæ dicta est. & quādo dominantur multum super stomachū occasiones suptadictæ, perit ipsius operatio penitus, sicut accidit in fluxu, in quo egreditur cibus, sicut recipitur sine aliqua pmutatione, q̄ dicitur liēteria. Et qñ steterint isti humores lōgo tēpore in stomacho, est cā vt quæramus malam cōplexionem frigidam difficilem ad curandum in substantia stomachi. I & si diu durauerit, ob hanc causam aduenient homini complexio senectutis, & aliqū erunt apostemata frigida, quæ fiunt in stomacho causa istorum accidentium: & maxime, qñ apostemata erūt sicca & dura. Et Alex. dixit, q̄ acetositas prouenit à calore. Et tu debes scire q̄ hoc accidens prouenit sicut accidēs, qđ fit ex vino, qđ acescit propter aerē calidum. & apparet vt sit vna actio, actio accidentalis, quæ substantialiter fit à simili, & accidentaliter à contrario, sicut in pluribus perscrutati potest, & inueniri. & ppea subti K liter Medicus has res debet perscrutari, vt cognoscat perfecte. Et humorū, qui generant in stomacho, quidam eorū imbibuntur in ipso, & q̄dam sparguntur in concauitate ipsius. Et etiā accidit stomacho propter diminutionem digestionis ventositas. & quamuis hoc accidens cōmunicet debilitati virtutis retētiuę, ppea quia stomachus, qñ colligitur supra cibum bona collectione, aduenit tunc bona digestio: & quando nō bene colligitur, tunc calor naturalis non bene dominatur ibi, & L tunc natat cibus in partibus superioribus, & tunc refrigeratur, & generant vētositates in eo, propterea quia pars superior est neruosa, sicut dictum est. Et scias q̄ calor debilis est causa generandi ventositates, ꝓpterea quia, calor fortis carminat, & dissoluit ipsius materiā dissolutiōe non manifesta. nec ēt fortis frigiditas generat ventositatē, eo q̄ non habet à sui natura, vt generet ventositatē. Et ab hac mala operatione accidit ex necessitate pmutatio ī cibo ad malā qualitatē fumosam, vel humorosam. Et manifestum est M q̄ hoc accīs fit à calore extraneo, qui est plus extra naturā, q̄ calor q̄ cibum resolut in fumū, & conuertit in fumositatē. nā ab isto generatur humor putrefactus, & sapor corruptus fœtidus, similis odori raphani: quia ille conuertitur in stomacho ad malā cōplexionē. Ergo ęgritudines, quæ fiūt ab his, fiunt à mala complexiōe calida materiali, vel nō materiali. & quæ fiunt à nō materiali, fiūt vel ꝓueniunt à cibis calidis, & à rebus extrinsecis. materialis fit ab humorib⁹ cholericis generatis

A ratis in ipso, vel missis ab alio membro. & mēbrū appropriatū ad hoc ē hepar, vel fel. Et quibusdā hominibus est fel tangens stomachū: eo q̄ quidā sunt habentes meatum fellis ad stomachū, sicut splen habet: & tales homines sunt, quibus cholera in stomacho generatur. & hęc cholera nō dī cholera nisi ęquiuoce. & hic humor cadit in fundo stomachi, aut ībibitus ē in corpore ipsius.

a Si qñ accidūt stomacho illa mala accidētia ab apostematibus, quæ nascunt in ipso. hęc sunt oīa accidētia, quæ veniunt virtuti digestiuæ.

B Et virtus discretiua est, quæ cognoscit omnes species cibi & nutrimenti, & cognoscit sanguinē à superfluitatibus, vt nutriat membrū ex conuenientiori, & mittat vnicuiq; mēbro quod est ei simile. Et istius virtutis non fit memor Gal. & separatiua, de qua loquitur, nō est hæc. & est magna dīa inter separatiuā & discretiuam, & in esse, & tempore. sed hāc habeo ab Abumazare, qui eam asserit fortiter. Et non est dubium qñ ipsa sit in corpore, & est necessaria, sicut sunt alię virtutes. Et ipse dicit in illo libro oīa accidētia, quæ aduenīunt corpori, qñ impediuntur operationes illius virtutis. & dicit q̄ qñ debilitant ī stomacho, necessariū est vt generētur mali humores in toto corpore: eo q̄ nō est facta separatio inconuenientis à cōueniēti. vnde aliqñ prouenīet morphea. Et erit etiā, ppea quia debilitata erit virtus hęc in splene, qa nō erit attracta cholera nigra ad ipsū. Sed nō manifestat Abumazar ꝓ q̄ cōplexionē ista virtus operatur, nec q̄ sit eius instrm, sicut dixit in alijs quatuor. Et hic est magnus defect⁹. quia qñ volum⁹ remouere accīdia, D q̄ superueniūt eidē, & si nō cognouerim⁹ cōplexionē qua laborat, nō cognoscemus modos curatiōis ipsius. Et nos domino cōcedente debemus sūū esse declarare, & qua cā laborem infert. & qñ priuatur eius operatio, aut minuitur, post hęc ex necessitate sequet debilitas in virtute nutritiua, quā habet stomachus in seipso, aut ab ea priuatur. quia iā dictum est, q̄ stomachus nutrit ex chylo aliquo mō nutrimēti. & si nō nutriretur à chylo, nō amplecteretur ipsum. & qñ debilitatur virtus ī stomacho, sequitur ex necessitate ęgritudo, q̄ dī īdigestio stomachi. & cā istius sunt duæ res, aut mala cōplexio calida & ficca fixa in substantia radicali stomachi, q̄ si prolongatur, inducit ethicā: aut mala complexio frigida & ficca, quæ inducit senectutem. E

De Accidentibus supervenientibus virtuti Retentiuæ. Cap. 17.

ET virtutis retētiuæ, qñ diminuitur operatio, sequitur inflatio & ventositas, & aliqñ exit cibus indigestus. Et cā huius est mala complexio frigida & humida: & aliqñ solū frigida non materialis, & materialis. & qñ hæc operatio appropinquabit priuationi sui, fiet ęgritudo lubricitatis intestinorum. Sed quādo hæc virtus retinebit cibum mala retētione, aduenīet stomacho vt sit tremulosus: eo q̄ virtus retentiua coniungetur cū fece cibi. Et hoc accidens apparet in stomacho plus tempore sa uetatis superfluæ, qñ impletur stomachus, nec pōt regere cibum. & hoc accidit propter vnam malam complexionem materialē, aut non materialem. F

G De *Accidentibus virtuti Expulsiuæ superuenientibus. Cap.* 18.

VIrtutis expulsiuę operatio aut diminuitur, aut priuat. Ad diminutionem vero ipsius accidit vt remaneat & retineatur cibus in stomacho mala retentiõe, ita vt putrefiat. Sed à priuatione ipsius accidit ęgritudo, q̃ dr̃ colica. Et huius causa est, complexio mala frigida materialis, vel nõ materialis. & hęc est substantialis cã priuationis ipsius. Et aliq̃n priuatur pp oppilationem, quę fit in intestinis, sicut accidit in colica. & hęc ꝓriuatio est accidenta

H lis. Sed superflua expulsio, quæ superuenit operationi istius virtutis, facit vnã ex spẽbus lubricitatis intestinorũ. Et hæc est fortior illa, quæ fit pp priuationem retentiuæ. quia hoc fit pp aliam rẽ, quæ mouer hãc virtutẽ ad expellendum nimis, sicut sunt humores vlceratiui, vt cholera, aut phlegma salsum, & melancholia acetosa. Et ẽt põt fieri ꝓpter apostema generatum in orificio vel porta stomachi, aut pp cibos corruptos permutatos ad tales humores, sicut accidit in fortissimo fluxu. Et aliq̃n remotis his omnibus causis,

I virtus expulsiua mouebit hoc malo motu: & ẽt pp aliquam leuẽ causam eidem aduenientem. & hoc pp errorẽ virtutis illius membri, ꝓpea quia hęc mala dispositio est reuersa in habitudinẽ stabilẽ. & ꝓpea curant Medici hanc ægritudinem cũ medicinis, cum quibus curant vertiginem, & melancholiam, vt remoueatur error iste, & sensibilitas mala. Et adhuc declarabo melius in libro de Ingenio sanitatis, & põt esse vt hoc fiat pp apostema factum in superficie stomachi. Adhuc ẽt isti virtuti attribuitur malũ accidẽs, qđ dr̃ K singultus: qđ accidit pp rem, q̃ lædit pp qualitatẽ calidam aut frigidam. & quędam species fit pp malam complexionem calidam & siccam, fixam in substantia stomachi, ita q̃ generatur in ipso vna species spasmi, cuius sanatio aut est difficilis, aut impossibilis. & aliq̃n fit spasmus pp multam humiditatem, quę est in substantia neruosa stomachi, sm̃ q̃ dictum est in causis spasmi. Et vomitus appropriatur malę operationi istius virtutis: sed nõ est ita substantialis ipsi, sicut expulsio, quę fit per inferiores partes. Et cã vomi L tus est pp cãm natantem in ore stomachi, ex multa humiditate colerica, aut phlegmatica. quia q̃n isti humores erunt in partibus superioribus stomachi, mouent vomitũ, & q̃n erũt in partibus inferioribus stomachi, mouent fluxum. Et aliq̃n sparguntur ad stomachum ab aliis mẽbris, sicut ab hæpate: vt videmus in multis, quibus aduenit febrile frigus, & cũ vomunt, curant. & hoc accidit ꝓprie ab humoribus cholericis, & aliq̃n à phlegmaticis. & qđ fit à melãcholicis, signat maius malũ. M

De *accidentibus superuenientibus virtuti Attractiuæ stomachi. Cap.* 19.

CAusa impedimenti attractiuæ stomachi eadẽ ẽ cũ causa, quæ hoc facit in œsophago. Sed diminutionem appetitus, & augmentũ ipsius ī stomacho dicemus, q̃n tractabimus de accidentibus, quæ aduenient virtuti sensibili.

De *Accidentibus, quæ superueniunt virtuti Nutritiuæ intestinorum. Ca.* 20.

HEusq; diximus de accidentibus, quæ fiunt in operationibus,

A bus, quæ manifestatur ī stomacho: deinceps volumus dicere de accidẽtibus, quæ superueniunt virtutibus nutritiuis intestinorum. Et dicimus q̃ manifestior virtus, quæ est in eis, est virtus expulsiua, & post illam retentiua. Accidentia, quæ superueniunt ipsis, sunt secundum corruptionem istarum duarum virtutũ. Et quando priuatur operatio virtutis expulsiuæ, aut diminuitur, tunc fit ægritudo, quæ dicitur colica. Et priuationis causa istius virtutis stat propter malam complexionẽ cholericam materialem, aut non mate

B rialem. Et priuatio, quæ prouenit à mala complexione frigida, est pluribus manifesta, propterea quia, frigiditas est contraria calori naturali propter suam qualitatem, & impedit spiritum in omnibus suis operationibus. Sed quando prouenit à caliditate, non est admirandum: propterea quia multa mẽbra nõ agũt nec patiuntur, nisi propter calorem temperatum mẽsuratum vnicuiq; membro. & quãdo calor ęgreditur multum extra naturam in aliqua duarum qualitatum, tunc priuãtur

C eorum operationes propter calidũ, aut frigidum. Sed quando distemperantur parum in calore, tunc erit opatio mala, sicut calor stomachi, qui permutat cibos in fumositates. Et aliquando priuat operatio istius virtutis in intestinis propter oppilationes, quæ in eis fiunt. Et illę fiũt aut propter stercus durũ aut viscosum, aut humorem grossum & viscosum, aut propter apostema ventosum. quamuis læsio, quæ prouenit ab apostematibus in hac operatiõe, sit duabus de causis: vna, quia acquirũt intestina malam complexionem materialem: & alia propte D rea quia claudit vias. Et ventositas etiã claudit intestina propter duas res: vna, quia præponit se stercori, sicut accidit canalibꝰ subterraneis, vnde fluunt aquæ: alia, quia torquentur intestina, donec claudantur. Item fit oppilatio propter lumbricos. & accidit in intestinis propter corruptionem istius virtutis expulsiuæ, quæ fit propter oppilationem, quòd facit operationes nõ naturales: eo quòd expellit superfluitatem per partem superiorem, quã debet expellere per partem inferiorem, & tunc euomit stercus. Et ali- E quãdo debilitatur virtus expulsiua propter oppilationẽ viæ à cysti felis ad intestina: quia tunc non potest peruenire ad intestina ex chole ta illud, quod adiuuet ad stercoris expulsionem. Sed si hæc operatio permutata fuerit ad malum cõtrarium, tunc malam faciet operationem, & fiet aliquo modo fluxus: eo q̃ stercus nõ trahit in intestinis mo tam conuenientem, propter augmẽtum istius virtutis. Et causa augmenti istius virtutis est propter humores mordicatiuos, qui sparsi sunt ad intestina ab hepate, & venis, & F stomacho, aut felle, aut ab aliis membris: & aliquando proueniunt à capite. Et quando humores mordent intestina, multum vlcerant ea, & fit ægritudo, quæ dicitur vlceratio intestinorum, quæ dysenteria nominatur. Item accidit istud isti virtuti propter qualitatem cibo rum, qui sunt extra naturam: quia aliquando stomachus expellit ad intestina cibum, antęq̃ digeratur. & aliquando fit propter multã cibi quantitatem, q̃n est superflua. Et

Universidad de Deusto
Biblioteca

G aliqñ accidit pp oppilationē meatus, qui est inter hepar & inteſtina: & tunc non tranſit cibus ad hepar. & cibus aggrauat virtutem expulſiuam, & propterea ipſum expellit. Et aliqñ cā, quæ prohibet penetrationem cibi ad hepar, eſt groſſities ciborū, & groſſities cibi eſt, aut propter naturā ipſius eiuſdem cibi, aut pp debilem operationē ſtomachi ī ipſum, aut pp vtrunq;. Et aliqñ non tranſit cibus ad hepar pp debilitatē virtutis attractiuę in ipſo, ſicut accidit in ęgritudinibus hepatis. Et qñ debilitatur virtus retentiua, fit vna H ſpecies fluxus, quę nominat elicalſa. & hoc prouenit neceſſario propter malā complexionē materialē, non materialem. Et qñ priuat ipſa operatio, fit alia ſpecies fluxus, quę dē lubricitas ītestinorū. & operationes extremitatis inteſtini longationis impediunt, aut pp vlcerationē factam à duritie ſtercoris, aut propter hæmorrhoidas ibi natas. & aliqñ venis ipſius apertis, fluet ſde ſanguis. & aliqñ fluet ſanguis iſte p viā naturalis purgationis & laudabilis. & hoc eſt, quod dicit Ariſto. malus ſanguis diſcurrit à naſo, & ano.

I

De Accidentibus ſuperuenientibus virtutibus Hepatis. Cap. 21.

QVia hepar habet quinq, virtutes, iō accidētia ei aduenientia totidem ſunt. quia qñ diminuit in ipſo virtus digeſtiua, ſanguis ſuus erit phlegmaticus, & mēbra, q̄ nutrientur longo tempore ex tali ſanguine, conuertentur ſm ſuā complexionem ad naturam iſtius humoris, & poterit fieri ægritudo, quæ dicitur hydrops hypoſarca. Et hoc accidēs euenit propter malam complexionem frigidam materialem. Et aliquando fiet pp qualitatē cibi, aut malitiam ſui ordinis. Et aliqñ fiet propter res extrīſecas. & poteſt fieri ab omnibus cauſis, quę inducūt frigiditatem complexionis. Et aliqñ pp colligantiam membrorum ſeruientium hepati cum ipſo, ſicut ſtomachus. quia qñ diminuitur operatio ſtomachi in digerēdo chylum, & mittit ipſum non coctū hepati. & qñ in hoc ſit perſeuerantia, conuertitur natura hepatis ad complexionem frigidam. Et ſplen qñ debilitatur, & non mundificat, ſicut debet, tunc remanet pars frigida & ſicca in hepate, & conuertit ipſum ad complexionem frigidam. & qñ etiā inteſtina gracilia acquirūt malam complexionem, & ſic tunc læditur hepar propter colligātiam, quæ eſt inter ipſam & hepar. Et aliqñ acquirit hepar malam complexionem pp apoſtema: ſed apoſtema non erit cauſa pro maiori parte iſtius ægritudinis, niſi indueretur, & fiat lapideum. Et aliqñ erit cā ęgritudinis hepatis ęgritudo officialis, ſicut ſunt oppilationes, quæ fiunt in ipſo: eo q̄ oppilatio habet extīguere calorē intrinſecū: & maxime qñ humor faciens hoc eſt frigidus. Sed qñ operatio virtutis digeſtiuę acquiuerit maximū errorem, tunc accidet vnum ex duobus: quia aut hydrops tympanites, aut aliæ ægritudines calidę. Et tu debes ſcire q̄ mēbra non agunt, & patiuntur niſi cū quodam calore temperato ex frigiditate proportionata ei: ideo quia oſtenſum eſt in Naturali Philoſophia q̄ frigiditas ē in corpore, ſicut inſtrumentum temperans calorem naturalem, qui eſt primum agens &

K

L

M

A & ſubſtantiale. ergo quodlibet mēbrum operatur ſuam actionem per iſtum calorem correctum cum iſto inſtrumento conueniente ei. Et qñ frigiditas aduenit membro multa, ita q̄ calor non egreditur ad ſuam formam naturalē multum, tunc diminuitur operatio mēbri, ſicut in cibis, qui aceſcunt in ſtomacho, & ſicut in ſanguine phlegmatico, qui generatur ī hepate frigido. Et quādo augmentatur calor agens breui augmento, quod tñ tunc nō trahit calorem agentem à ſua forma naturali, tunc fit mala augmētatio in B operatione membri, ſicut in ſtomacho generāte fumoſitatem ex cibis, & ſicut in hepate generante multā choleram. Sed quando fit magnū augmentum in caliditate vel frigiditate, ita q̄ calor membri exeat à ſua forma naturali, tunc faciet mēbrum operationē contrariā operationi naturali: ſicut ſtomachus, qui corrumpit cibos. ergo cāæ iſtarum ęgritudinum fiunt æque à mala cōplexiōe calida, ſicut frigida. Et poſtq̄ aſſignauimus cauſam cōem omnibus membris, volumus reuerti ad C locum, vnde ſeparati fuimus, & aſſignare cauſas proprie in hepate. Et dicimus, quia qñ accidit hepati mala complexio calida parū excedens, ſicut diximus, tunc acquiret multā amaritudinem. Sed qñ augmentabitur hæc mala complexio calida, ita q̄ egrediatur à ſua forma naturali, tunc erit operatio ipſius hepatis operatio non naturalis, & prouenet illa operatio ſolum à calore, in eo q̄ eſt calor, & nō in eo q̄ talis calor. ergo q̄ proueniet ab iſto calore, in eo q̄ calor ſimpliciter, inducet partem aqueam, quam inueniet ad ſumum, & faciet ex eo ventoſitatē, D & proueniet ex hoc tympanitis hydrops, aut ſimile. & ſi fuerit cā remotiōis naturalis caloris ægritudo calida, attribuetur illa remotio ęgritudini calidæ. & ſi fuerit frigida, attribuetur frigidæ. Et ppea multum laborāt Medici, vt dent cauſam bene iſtius ſpeciei: eo q̄ æque fit à calore, ſicut à frigore. Et ppea hæc ſpecies difficilior eſt cæteris ad curandum. Sed cā acquirendi malam cōplexionē vlt ſunt cauſæ calidę materiales, & non materiales. Et cauſa, quæ magis eſt propria in hac læſione, eſt qñ cyſtis fellis ſuā operationē non facit. & hoc accidit aut pp oppilationem, quæ eſt in meatu, q̄ eſt inter cyſtin & hepar, aut pp debilitatē virtutis attractiuæ in ipſa cyſti, aut pp oppilationē meatus, qui tāſit à cyſti ad inteſtina, aut pp debilitatem virtutis expulſiuę, quę eſt in ipſo felle. quod eſt, quia quando clauditur ille meatus, tūc accidit eidem illud accidens, qd aduenit habenti clauſa inteſtina, hoc eſt, quia non petit cibū, nec deſyderat. Et accidit hoc, ppea quia virtus attractiua eſt in quolibet membro pp nutritiuā: & virtus nutritiua complet ſuas operatiōes pp quatuōr has virtutes. & qñ priuatur vna iſtarū, priuantur omnes: & ſic accidit hepati propter fel. Et accidens, qd dicitur icteritia, fit ex neceſſitate propter vnam duarum rerum, aut pp priuationē operationis fellis, aut propter diminutionem: quia tunc remanet amaritudo pmixta ſanguini, & virtus expulſiua mittit eam ab omnibus membris, & expellit eam ad ſuperficiem corporis per modum cutationis, ſicut expelluntur aliæ ſu-

Tympanitis ē difficilior alijs ſpecieb⁹.

E

Opp. a Ra ſi. 9. Almā ſo. & ab Auic. 14. tertij tract. 4. c. 4.

P

G petfluitates. & hæc ſpecies non eſt
tumoroſa: aut quia hepar, aut quia
membra acquiſiuerunt malam cõ-
plexionem calidã, ſicut accidit, qñ
generantur apoſtemata calida in
eis, aut pp venena calida ebibita, qa
tũc dominatur multa quãtitas cho
leræ in corpore, & ſpargitur ad cu-
tim. Et hoc manifeſtatur pp quan-
titatem ſuperfluam, & malã qualita-
tẽ, & non per viam mundificatio
nis. & ppea hæc ſpecies eſt periculo-
ſa. Quãdo debilitatur virtus diſcre-
tiua in hepate, tunc debilitant̃ ope-
rationes ipſius, & ſparguntur p to-
H tũ corpus humores hi cum ſangui-
ne, & fiunt pp hoc multæ ægritudi-
nes ſicut hydrops, quæ dicitur aſci-
tes. quia niſi hæc virtus cognoſcat
aut ſeparet aquoſitatem, quæ eſt in
chylo, tunc ſpargitur in ſanguine,
& natura pellit ipſam ad concauita
tem ventris. Et quidam dicũt, q̃ nõ
expellit ad hunc locum niſi per ve-
nas vmbilici: ppea qa iſtæ venæ cõ
tinuãtur cũ hepate, & per iſtas exit
ſuperfluitas aquoſa, quę eſt in em-
bryone, qñ eſt in corpore matris. Et
aliqñ fit hoc accidens pp debilitatẽ
virtutis attractiuæ, quæ eſt in reni-
I bus, aut pp oppilationem, aut pro-
pter ſtrictũram illius meatus. Et qñ
* a.l. attra ctiua. debilitatur virtus * retentiua in hoc
membro, eſt cã, vt exeat ſanguis ex
eo crudus, aut non coctus. Et qñ vir
tus expulſiua erit permutata ad ma
lum in hoc mẽbro, tunc reuertitur
ſanguis ad inteſtina per meatus, p
quos cibus tranſit, & fiet fluxus ſan
guinis. & hoc eſt aut pp acumẽ ſan
guinis, aut pp malitiam cõplexio-
nis. Qñ debilitatur, aut priuat̃ ope-
ratio virtutis attractiuę, ẽt ex hac p
uenit malus fluxus. Et cã vſis lęſio-
nis harum virtutũ eſt pp ægritudi- K
nes appropriatas mẽbris officialib⁹
aut conſimilibus. ſed officialis eſt
cauſa per accidẽs, qa mediante ęgri
tudine complexionali, quæ eſt ap-
propriata conſimilibus. Et iſtę duæ
ſpecies ęgritudinis lędunt membrũ
duobus modis, aut in eo q̃ eſt in ip̃ſo
mẽbro, aut in eo q̃ eſt in mẽbro
communicante cũ eo. Et ppea, ſi ali
qs quæreret à nobis in hũc modũ,
poſtq̃ vna rerum, per quam lædun-
tur operationes membrorũ, eſt per
communicationẽ vel colligãtiam,
& cor eſt illud, qđ dat calorem he-
pati, per quẽ facit ſuas operationes, L
lædent̃ operationes hepatis pp paſ-
ſiones cordis, aut non? Reſpondẽ-
mus, q̃ poſtq̃ cor eſt dominans mẽ
brum ſuper oĩa ex toto, impoſſibile
eſt vt ĩ eo generent̃ ęgritudines ſen
ſibiles tales, quę poſſint lædere he-
par, aut alia membra, ſtante homi-
ne viuo. & hoc ſi accidit, accidet p
viã extraneitatis, q̃ fit in rebus nã-
libus. & hoc fit valde raro. Sed ma-
ior pars ęgritudinum, quæ fiunt in
corde, remanẽte hoĩe viuo p cõpara
tionẽ fit ad mẽbra ĩſenſibilia: quã-
uis nõ ſit impoſſe vt cordi aduenĩãt
ęgritudines occultę pp malã cõple- M
xionẽ. Et quãdo ſunt ſenſibiles læ-
ſiones operationũ hepatis, tũc ſunt
fortiſſimę. ſicut tu vides. q̃ pp par-
uum motum, vel pp paruũ remum
aduenientẽ gubernatori magnę na
uis, fit magnus motus ĩ parte priori
nauis: ſic ẽt habet ſe q̃liber diſpoſi-
tio cordis ad oĩa mẽbra pricipalia.
Propterea qñ medicabimur hepar,
nõ debemus negligere cordis diſpo
ſitionẽ: immo ante oculos præſentẽ-
dum vel præponendũ. Et adhuc me
li⁹ declarabim⁹ ĩ Ingenio ſanitatis.

De

A *De Accidentibus ſuperuenientibus virtuti Digeſtiuæ venarum. Cap. 22.*

ACcidentia, quæ veniunt dige
ſtioni venarum, ſequuntur p
maiori parte ægritudines hepatis:
ſed habent ægritudinem propriam
eis, hoc eſt fluxum ſanguinis. Et in
ægritudinibus fit hoc propter forti-
tudinem virtutis expulſiuæ, & ma-
ximæ in criſi laudabili. Sed illud, q̃
eſt accidens abſolutum, fit propter
ſanguinem mordicatiuum, & acu-
tum. & propterea diſſoluit cõtinui-
tatem orificiorũ earũ, aut propter
ſubtilitatem, ſicut videmus in ægri
B tudine, quæ dicitur claulor: & ſicut
tu vides q̃ accidit in vtribus olei:
aut accidit propter multitudinem
ſanguinis, quã venæ continere non
poſſunt. & aliquando accidit p̃pter
debilitatem ſubſtantiæ venarũ, quę
præparatæ ſunt ſciſſioni, aut quia
ſunt ſubtiles nimis, aut nimis durę.
Et res, quæ ſcindũt venas cito, ſunt
multitudo ſanguinis, & res extrinſe
cę, ſicut caſus & percuſſio. Propter
paſſiones horum membrorum, &
hepatis multa accidunt accidentia
in vijs vrinalibus. & in libro Signo-
rum hoc declarabo.

C *De accidentibus ſuperuenientibus virtuti nutritiuæ membrorum. Cap. 23.*

SEd accidentia, quæ accidunt vl-
timæ digeſtioni, quæ eſt in mẽ-
bris, ſunt tria, ſicut in alijs: aut quia
priuatur operatio virtutis nutritiuę
in ipſa, ſicut fit in ethicis: aut quia
diminuitur, ſicut accidit in maeie
appellata alchaul: aut p̃mutatur, ſi-
cut in lepra, & morphea. Et cauſa
horum accidẽtium eſt, aut propter
malam complexionem ipſorũ mẽ-
brorũ: aut propter communicatio-
nem aliorum, ſicut in lepra, quę fit
propter duas res: aut propter debili- D
tatem virtutis digeſtiuæ, quę eſt in
membro: aut propter malã materiã
eidem ab alio tranſiniſtam. Et ma-
licia materiæ ẽ aut pp ſeipſam, aut
pp debilitatem hepatis & venarũ.
Et cauſa morpheæ eſt pro maiori
parte propter debilitatẽ virtutis di-
ſcretiuæ hepatis, aut propter debili-
tatem attractiuæ in ſplene. Et aliqñ
accidit propter malã complexionẽ
acquiſitam in ſubſtantia membro-
rum, & aliqñ pp cibos. Et tu debes
ſcire, q̃ qñ enumeramus cauſas iſto
rũ accidentium, q̃ tunc nõ dicimus
res contrarias adinuicẽ, aut q̃ ipſa E
ẽt accidẽtia aliqñ non poſſunt eſſe
ſimul. ſ3 pluries hęc accidẽtia ſunt
per plures cauſas vna. & poſſet etiã
eſſe, vt omnes adeſſent.

De accidentibus impedientibus digeſtionẽ Cerebri. Cap. 24.

ET operatio virtutis digeſtiuę
in cerebro aut diminuetur, aut
corrũpetur. Et ab hoc prouenit flu-
xus, vel curſus ſuperfluitatum non
coctarum à cerebro per nares, & pa
latum. & hoc accidẽs appellat̃ naſ-
ſa. & accidit à rebus frigidis extrin-
ſecis. Et aliqñ fit pp res calidas, & F
volumus dicere q̃ fiat à calidis. Et
dicimus, q̃ ppea q̃ hęc ſuperfluitas
eſt non cocta, dicimus q̃ cauſa effi-
ciens hanc ęgritudinem eſt debili-
tas virtutis digeſtiuæ, quę eſt in ce-
rebro pp malam complexionẽ do-
minantem ex frigiditate. Et hoc be
ne poteſt aſſignari ĩ reumatibus ex
cauſa frigida extrinſeca. Sed reuma
ta, quę ſunt à cauſis calidis extrin-
ſecis recipiunt perſcrutationẽ: qua-
liter fiant per viam debilitatis vir-
tutis digeſtiuę. propterea dicimus

G q̃ debilitas virtutis digestiuę hoc facit p accidẽs, hoc est pp multã quãtitatẽ materię, & ipsius fluxũ : ppea quia calor facit fluere res congelatas, dissoluendo eas. Insũper attrahit cerebrum à toto corpore ad caput. & pp istam multã malam materiam, q̃ in cerebro colligitur prouenit accñs prænarratum : quia refrigerabitur, & virtus digestiua impediet, & fatigabitur circa cerebrũ pp reparatione tantæ quãtitatis superfluæ. Ista est cã quantitatiua, pp quam debilitatur virtus digestiua cerebri pp causas extrinsecas. Cã vero qualitatiua ẽ, q̃ calor extraneus extrinsecus habet per sui naturã refrigerare calorem intrinsecũ, sicut Sol refrigerat ignem. & ẽt aliæ causæ sunt, quæ non indigent prolõgatione sermonis. Et hæc verba habẽt locum in omnibus tribus digestionibus, si vis eas ponere tantũ tres, sicut fecit Gale. aut quatuor ſm dictum hominis, quem tu scis. Sed mihi melius vr̃, vt in venis non ponatur tertia digestio, ppea qa sanguis in eis nõ transit ad aliã formam, sicut fit in stomacho, hepate & alijs membris: quia stomachus conuertit cibum ad chylum, hepar ad sanguinem, membra alia conuertunt ad sperma album. Sed venę non faciunt transire ad aliam formam, quamuis nutriantur ex eo aliquo modo ex necessitate.

H

I

De accidentibus superuenientibus virtuti nutritiuæ Cordis. Cap. 25.

DEinceps volumus enarrare de accidentibus superueniẽtibus membro prĩcipi virtutis digestiuę: & hoc est cor. & postea narrabimus accidentia, quæ superueniunt membris spermatis, & vrinæ : & postea erit completus sermo accidentium, q̃ superueniunt virtuti nutritiuę. Et dicimus q̃ accidẽtia, q̃ superueniũt cordi, sunt sicut syncope cardiaca, & tremor, & vl'r q̃n exeunt virtutes pulsatiles á sua natura. Et horũ cã aut est intrinseca, aut extrĩseca. Extrinsecæ causæ sunt accidentia animæ, q̃ calefaciunt complexionẽ cordis, sicut ira, & furor & causæ, propter quas occultatur interius calor, sicut ex ira, & his similibus quia q̃n prouocantur suæ virtutes interius, & calefit nimis, tunc fortificat' suus motus pulsatilis, vt temperet suam complexionẽ, attrahendo aerem, & expellendo exterius. Et causę intrinsecę sunt mala complexio, aut vt fit in eo, aut in membris sibi colligatis. Et aliq̃n erit complexio cordis nõ materialis, sicut in febre ethica, & quandoq; materialis, q̃n recipit sanguis, qui est in eo, aliquam permutationẽ. Sed apostema non põt tolerare ī sui substantia, eo q̃ primus infirmus deficit. Et Medici dicunt q̃ põt generari in ipsius panniculo. & si Medicus accelerat curã ipsius, põt curari. & si non, moritur. Et dicit Gale. q̃ cor sustinet ægritudinẽ materialem, videlicet quãdam humiditatem aquosam, quæ generatur in ipsius panniculo, á qua prouenit ægritudo, quæ vocatur ronol, & sonat liquefactio totius corporis. Et aliquando nascuntur super panniculo eminentiæ duræ. & vniuersaliter dico quòd non est impossibile, vt super ipsum non adueniat omnis mala complexio, excepto vt nõ sit cum apostemate, aut non vltimetur. quia quando vltimabitur, aut supflue fiet syncope, aut simile.

Et

A Et syncope est reuocatio subita caloris naturalis ab omnibus partibus corporis ad cor, ita q̃ membra regi non possunt. & hoc accidit aut propter paucitatem caloris, aut ꝓpter ipsius nimiam dissolutionem, & ꝓpter alias causas. Et membra, quæ leduntur pp ipsius communicantiã, sunt membra principalia. Et membrum, quod maxime cum eo cõicat, est os stomachi. & ppea nominatur segnandi, quia cor nominatur segnat. & propter hoc segnandi dicit' paruum cor. Et accidit syncope pp dolorem stomachi pluries, & accidẽtia virtutum pulsatilium, & causæ illorum. & quod potest comprehendi ab eis, melius est enarrare in lib. Signorum. & ibi dicam.

B

De quibusdam accidentibus splenis. Cap. 26.

IAm diximus q̃ membra, quę seruiunt hepati, sunt saccus fellis, splen, & vesica, & renes. Et iam diximus accidentia, quę veniunt pp priuationem fellis opationis, q̃n diximus accidentia hepati, & locuti sumus de splene, & adhuc dicemus de eodem. Quando corrumpitur opatio virtutis attractiuæ splenis, tunc diffunditur cholera nigra cum sanguine. & aliquando expellit ipsam natura ad cutim, & fit morphea nigra: & vſr pp hoc accñs fiũt omnes ægritudines melancholicæ. Et q̃n ꝺnatur superflue ipsius virtus expulsiua, tunc infirmat' stomach⁹, ita q̃ aliq̃n ob hoc accidit fluxus melancholic⁹. Et spleni adueniũt oẽs spẽs ægritudinis complexionalis, officialis, & cõis, sicut ī aꝑatib⁹. Et ppea qa cib⁹, ex quo nutrit' istud mẽbrũ, est grossus, & vt plurimũ ęgritudines, q̃ in eo fiũt, sunt grossæ substantiæ.

C

De accidentibus superuenientibus virtutibus Renum. Cap. 27.

D

REnes habent quinq; virtutes, sicut alia membra. & q̃n priuat' virtus discretiua, quæ est in renibus, aut digestiua, aut retentiua, tunc fundit' sanguis in vrina: propterea quia aquositas sanguinea, quę mittitur eis ab hepate vt nutriant', tunc ab eis immutari non potest. Et quando priuatur eorum virtus attractiua, tunc fit hydrops ascite, sicut dictum est. Et quando augmentabitur multum, tunc fiet fluxus vrinæ cum forti siti. & hæc ægritudo dicit' diabetica. Et quando dominãte virtute attractiua, debilitatur retẽtiua, & digestiua eorum omnino. & propterea in hac ægritudine exit vrina non cocta. Et causa huius accidẽtis est iterum propter malam cõplexionem, aut ęgritudinem officialem, aut communem. & conueniẽs est appropriare hanc ęgritudinem malæ complexioni calidæ, propterea quia attractio fit ꝓpter calidũ. Et non est impossibile attractiuam augmentari propter debilitatem retentiuæ. quod est, quia quando debilitatur retentiua, non nutriuntur renes ab aquositate conuenienter, ꝓpter paucam moram, quam habet aquositas, & tunc conatur virtus attractiua ad trahendum plusq̃ conueniens sit. & ob hoc accidit, q̃ vrina parum manet in vesica, quamuis nõ sit plena. Virt⁹ expulsiua ꝑdit' ī his mẽbris pp oppilationem, quę fit in his ex corpib⁹ lapideis gñatis in humiditatib⁹ grossis cũ calore deficcatiuo, & recipit duriciẽ, sicut later, & terra. Et maior ps istorũ fit' ī substãtia renũ, & non in cõcauitate. & hęc ęgritudo nominatur hasear.

E

F

De

G *De accidentibus impedientibus opera Vesicæ. Cap. 28.*

VIrtus expulsiua impeditur in vesica propter oppilationem, q̃ fit in ea, sicut ex apostemate, aut humiditate grossa, aut a lapide, & tunc constringitur vrina. Et aliquando constringitur vrina propter impedimẽtum virtutis expulsiuę. Et aliquando fluit vrina propter dominationẽ virtutis expulsiuæ. & hoc accidit ꝓpter vlcerationem ipsius vesicę, quę fit propter qualitatẽ mordicatiuã, quæ est in ipsa vrina. Et aliquando
H accidit ꝙ vrina exit sine voluntate, & sine dolore. & hoc accidit, quando paralyticatur musculus, qui est ī collo vesicæ. Et de hoc loquemur, quando narrabimus accidẽtia, quę accidunt virtuti voluntarię mobili. Et maior pars accidentium, quæ adueniunt istis duobus membris, deuenit vltimo ad vlcerationem: & in principio sui aduentus nominatur scabies, quę fit propter malam cõplexionem materialem propter malos humores, qui sparguntur ad ipsam. Et debet hoc accidere ei, eo ꝙ
I est via & receptaculum superfluitatum corporis, & hypostasis ipsius.

De accidentibus superuenientibus membris generationis, sicut testiculis, virgæ, & uulvæ.

Cap. 29

QVando virtus digestiua priuatur in testiculis, aut diminuit, tunc non faciunt sperma aptum ad generationem. Et hoc accidit ab vna specierum malæ complexionis, quia q̃ dominatur multum in calore & siccitate, tunc comburitur sperma. Et similiter si dominatur in frigiditate, & siccitate, aut humiditate per se, aut in frigiditate K
per se, non decoquitur sperma, sed remanet subtile aqueum. Et quædam ex istis complexionibus sunt tales a principio generationis, & nõ recipiunt correctionem: & quædam sunt per accñs, & corrigũtur. Et quã doq; priuantur operationes istorũ membrorum propter apostemata, aut incisionem suspẽsoriorum suorum, aut propter malitiam, quę in eis superuenit in mẽsura, aut in passione, sicut est in herniosis. Et hoc accidit propter largitatem neruorum, ad quos suspensi sunt testiculi L
propter humiditatem superfluam, & rẽlaxantur illi nerui, & descendũt intestina ad bursam testium. Et potest esse vt descendat ad bursam vẽtositas, aut aquositas. Et aliquando accidit hęc ęgritudo propter rupturam, quæ aduenit huic foramini. & hæc est deterior. & multę alię maneries inueniuntur in libris practicorum. Sed uirtus expulsiua priuatur ī virga propter oppilationem suorũ meatuum, aut propter debilitatem, aut laxitatem, aut quia accidit in eius forma mala figura, q̃n indurat, M
& hoc accidit, q̃n læsa est chorda, q̃ sustentat erectionem ipsius, aut ꝓp multam siccitatem, aut quia ingrossata est ex apate simili lapidi. Q̃m vulua fuit creata ꝓp gñationem, & quia est via superfluitatum secũdę digestionis: iõ accñtia, q̃ huic membro aduenirunt, istis opationib⁹ adaptantur. Et in vulua suat quatuor
C virtutes, ſ. attractiua, retentiua, digestiua, & expulsiua. sed loco digestiuę debet poni conseruatiua. & hoc est conueniens, quia propria virtus est conseruatio embryonis. Sed operatio virtutis discretiuæ non est manifesta

A festa in ipsa: quia nõ est credendũ, vt nutriatur ex eo quod colligitur ī ipsa. Et quãuis hic cadat magnum dubium, hic non soluetur, sed hoc relinquetur libro de Animalibus.

Sed attractiua, & retentiua, & expulsiua sunt manifestæ in ipsa. & ꝓpte rea volumus narrare accidentia, q̃ superueniunt vnicuiq; earum. Et dicimus, ꝙ quando debilitatur, vel priuatur virtus conseruatiua, quam diximus esse propriam sibi virtutem, tunc minuetur, aut priuabitur conceptio. & hoc accidet aut ꝓpter malam complexionem materialem,
B aut non materialem. Et quæ est nõ materialis, quædã est, quæ est a prĩcipio generationis, & illa nominat sterilitas: & quędam est, quæ est per accñs. Et quidã dixerunt ꝙ hoc fit, ꝓpter dispositionem corporum cœlestium. sed hoc ego nõ video, nec affirmo. Sed via, qua lędunt istæ malæ complexiones sperma in vulua, est eadem cum illa, qua mala complexio testiculorum lędit sperma ī eis. quod est, quia quando ista mẽbra erunt calida & sicca, tunc comburet in eis sperma: & quando erũt
C frigida, tunc infrigidabitur, & fiet aquosum curſibile. Et quando impeditur virtus retentiua matricis, aut debilitat, tunc erit causa abortiẽdi. & causa impedimenti illius virtutis est humiditas lubricatiua pro maiori parte. Et quando debilitatur virt⁹ expulsiua illius, habebit difficilem partum, quemadmodum superfluitas expulsiuæ est causa abortionis. Et quando virtus attractiua diminuit, aut priuat in ipsa, est causa diminutionis, aut priuationis conceptus. Et aliquando lędunt omnes istæ operationes in vulua propter apostema, quod fit in ea, aut ꝓpter D
ęgritudinem, quę suffocatio matricis appellatur. Et ista ęgritudo non lædit solum operationes matricis, sed etiam operatiões membrorum totius corporis: eo ꝙ hęc ęgritudo fit in hoc membro ex humore simili veneno, & facit fumum, qui resistit propter malam suam formam calori naturali, sicut faciũt venena. & fit ab hoc priuatio omnium priuationum vitæ, & ferè cor pulsatione priuat. Propterea quia hoc accidens accidit vt plurimum mulieribus, quę remotæ sunt a coitu, *ope E
ratur ad hoc putrefactio, quę hoc accidens mouet collecta in eis. & fit ꝓp corruptionem spermatis, propte rea quia illarum sperma pręparatũ est illi corruptioni. Et ego dico, ꝙ nõ est impossibile vt gñet in malis corpib⁹, & eorũ substantia vnus humor similis veneno, & maxime in hoc mẽbro: eo ꝙ loc⁹ est, & receptaculũ supfluitatũ corpis, q̃ pręparatę sunt recipere corruptionem. & aliqñ incarcerant ita, ꝙ non recipiunt correctionem, & sanationem. & si ceciderit ad manus perfecti Medici, recipiet sanationem. Et huic mẽbro accidunt ęgritudines positionis, ita F
ꝙ priuant ab eo oẽs suę operatiões: quia paralyticat, aut egreditur de loco suo, & suspendit. & aliquando est causa istius ęgritudinis saltus, aut percussio, & aliquãdo est humiditas lubricatiua. Et ex reb⁹, q̃ resistunt malicis naturę, vt non concipiat, est ęgritudo noiata mola. & ista ęgritudo fit ꝓp defectum virtutis informatiuę in spmate. & hoc accidit aut ꝓpter corruptionem membri, aut ꝓp corruptionem materię. Et tũc gñat ī vulua quoddã fruſtũ simile fruſto

car-

*a.l. opinatur ꝙ putrefactio, q̃ hoc accidens mouet, collecta in eis, fit ꝓpter. Non est ꝓpse gñati ī corpore humoe simili veneno.

G carnis. & venter mulieris similatur ventri pregnantis, donec abortit. & aliquando accidit vt natura ipsam digerat,& conuertat ipsam in hũiditatem,aut ventositatem. Sed accidentia,quę adueniunt sanguini mẽstruo, sunt eadem accidentia, quę accidunt digestioni venarum.& ꝓpterea superfluitas fluxus sanguinis fit propter vnam duarum rerũ, aut propter debilitatem virtutis retentiuæ in venis, aut propter augmentũ expulsiuę,aut propter ambo simul. Sed defectus virtutis retentiuę prouenit ab vna ex specieb⁹ malę com-
H plexionis. & augmentum virtutis expulsiuę fit aut propter mordicationem humorum,aut propter quãtitatem eorum.Et causę constrictionis sanguinis sunt oppositę causis supradictis: saluo ꝙ ex rebus vna, quę debilitat virtutem expulsiuam, aut ipsam priuat, sunt oppilatiões, quę fiunt in venis propter grossiciẽ sanguinis, aut propter suam viscositatem. Et tempus naturalis purgationis menstrui breue est vnius diei, & longum est septem dierum.Et tẽpus breue interpolationis mẽstrualis est viginti dierum, longum est
I triginta dierum.

De expulsiua plurium membrorum.

Cap. 30.

ET aliquando adueniunt accidentia virtutis expulsiuę vni membro solum, & aliquando toti corpori. & quę adueniunt toti corpori,sunt sicut tremor,rigor, & alices,& similia.Et accidentia,quę adueniunt vni membro soli,sunt sicut tussis pulmoni, & sternutatio cerebro,& oscitationes ori, & ructus, & singultus stomacho.Et nos narrabimus causam vniuscuiusq; istorum.

Et nos non appropriamus hęc accK dentia animę nutritiuę, nisi propterea ꝙ non sunt voluntaria: quis voluntas habeat in aliquibus earum aliquam inuentionem. Et dicim⁹ Tremoꝙ tremor,& rigor sunt motus virtutis expulsiuę in musculo propter expulsionem humoris lędentis,calidi tate sua,vel frigiditate. Et ꝙ ita fit, nobis ostenditur. quia tales tremores aduenium corpori ꝓpter res extrinsecas:sicut si subito super corp⁹ spargatur aqua calidissima:quia ex hac prouenit rigor.Et aliquãdo accidit horripilatio,aut tremor.&hoc accidit propter aerem frigidum, & L aquam frigidam. & cum istę causę erunt debiles, tunc fiet rigor: & in maiori parte tunc accidit in febribus.& quando erunt fortes,tunc accidet tremor, & tamen non potest fieri tremor,nisi precedat rigor: & maxime qui fit ꝓpter humores calidos in febribus. Sed qui fit ex humoribus frigidis phlegmaticis, aliquando accidit, sicut dicit, tremor absq; putredine. & hoc accidit solũ in speciebus vitrei phlegmatis. Et Medici dicunt ꝙ ille,qui fit ab humoribus calidis,est fortior,quia humor est magis mordicatiuus.& qui fit a frigore, est minus mordicatiuus. Et nos videm⁹ ꝙ fit cõtrarium huius in rebus extrinsecis, quia aer frigidus dat hoc accidens vehementer,& aer calidus nihil, sed horripilationem bene facit.propterea dicitę ꝙ fortis tremoris causa est cõclusio caloris naturalis in partibus intrinsecis,& infrigidatio membrorũ exteriorum: quia tunc mouetur natura ad expellendum illud, quod est suum contrarium, siue calidum,siue frigidum. sed frigidum est plus con-

Rigoris dehinc.

Argumẽtũ contra Medicos. secundũ.

M Obra Medicos de rigore.

A contrarium.Sed tremor,qui fit ī hora mortis,est motus virtutis expulsiuę propter impotentiam sustentandi membra. & propterea extinguit calor intrinsecus,& ex toto resoluitur.& assimilatur ille motus motui qui non habet principium, nec finem,nec causam, sed solum defectum:sicut videtur in motu flãmæ candelæ,& in casu foliorum arborum propter consumptionem.Et ꝓpterea,quando aduenit aliquid naturæ ab extrinseco,quod sit mortiferum,ipsa expellit tunc corporis superfluitates propter terrorem:sicut accidit illis,qui decapitantur. Sed tussis est motus virtutis expulsiuæ in pulmone propter expulsionem rerum,quæ lędunt instrumenta anhelitus cum aere, qui egreditur secũ, & propter adiutorium pectoris. Et ob hoc patet,ꝙ virtus volũtariã habeat aliquam inuentionem in hac re:quanuis natura ipsa violentiam inferat. Et efficiens causa tussis est vna ex speciebus complexionis male materialis,vel nõ materialis. Sed tu
B materialis fit propter humorẽ, qui stillat a cerebro, sicut accidit a reumatibus:aut a re,quę prouenit a pe
C ctore ad pulmonem:aut a spõdilis, sicut propter apostemata, quæ sunt in ipso pectore : aut propter rẽ quę generatur in ipso pulmone, sicut apostemata,aut vlcerationes: aut ꝓpter sanguinẽ, qui egreditur ab eo, & exit sanguis ab eo propter venã fixam in eo.& hoc est periculosum. Et aliquando exit sanguis a pulmone per viam resudationis, eo ꝙ istd membrum est vaporosum.& aliqñ currit sanguis ad pulmonem a partibus pectoris.Et Medici dixerũt, ꝙ cuidam homini accidit fortissima tussis, & cum tussi proiecit vnũ D lapidem,& incontinenti fuit inde liberatus.Et adhuc dicunt,ꝙ est vna species tussis,quæ fit propter mucilagines, quæ nascũtur in pulmone. Et aliquando res extrinsecæ mouẽt tussim,sicut pulvis,& fumus,& lana spinarum,quæ dẽ lana canina, halicacabus.Et etiam complexiones nõ materiales mouẽt hoc accidens.saluo ꝙ virtus expulsiua non est nata laborare pro illis,sicut pro materialibus:sed mouetur hoc motu per accidens. Et propterea quia illud,qđ quæritur a pulmone, est vt moueat ad expellendum illud, quod ipsi no E cet, concessa fuit ei a natura bona virtus sentiendi.Et quando sentit rẽ lędentem tangendo ipsum,tũc mouetur virtus expulsiua,quæ est in illo. Et sicut mouetur pulmo ad hoc propter complexionem materialẽ, sic etiam mouetur propter complexionem non materialem:quia non habet a sui natura facere nisi hoc. quia res, quæ fiunt a natura, fiunt duob⁹ modis, aut necessitate,aut iuuamento.Sed accidit tñ raro,ut hoc accidens fiat a rebus extrinsecis,quę non sequuntur viam naturę. sicut F dictum est,ꝙ vnus homo habebat fortissimam tussim, & vnus Medic⁹ ex experimentalibus præcepit ei vt clauderet os,& incontinenti fuit liberatus. & in alio præcepit vt stringeretur collum, & fecit,& liberatus fuit.Et quandoq; accidit tussis propter compressionem,quæ fit pulmoni ab alijs membris,sicut fit in apostemate hepatis: aut propter nimiã, vel superfluam satietatem. Et sternutatio est motus virtutis expulsiuę in cerebro propter mundificationẽ superfluitatum,quæ fiunt in eo.pro

pter

G pter hoc, aliquando mundificantur superfluitates corporis, & pectoris, & pulmonis. & aliquando ex sternutatione expelluntur aliquę ex superfluitatibus, quę sunt in ore stomachi. & propterea fortis sternutatio aliquando mouet vomitum. & hũc motum aliquando facit virtus expulsiua, quando humor sui qualitate mordet meatus narium. propter hoc, res appositæ naribus acutæ ꝓuocant sternutationem. Et si tu q̃reres, si hæc superfluitas prouenit a cellulis cerebri ad nares, & mouet sternutationem: Respõdem⁹ ꝙ hoc
H raro contingere potest. Et ructus, ꝓpter expulsionem fit ventositatis, q̃ est in stomacho a virtute expulsiua.

Et alyces fiunt propter motum virtutis expulsiuæ in membris propter expulsionem superfluitatis fumosę, quæ est in membris. Similiter oscitatio est extensio musculorum mãdibularum propter expulsionem superfluitatum fumosarum. Ista sũt accidentia, quę superueniunt operationibus virtutis nutritiuæ, & illis, q̃ appropriantur ei.

I *De accidentibus superuenientibus virtuti Sensibili. Cap. 31.*

DEinde volumus narrare accidentia, quę superueniunt virtuti sensibili. & a simpliciori incipiemus, vt a virtute sensibili. Et dicimus ꝙ, quanuis virtus sensibilis præceps communis sensibilitatis sit in corde, vt dictum est, non tamẽ completur eius operatio manifeste nisi ī cerebro, nucha, & neruo. Et propterea hæc mẽbra, quæ dicta sunt, sunt frigidæ complexionis, & humidę substantiæ, & sunt passibilia: nec est eorum dominatio, sicut dominatio cordis. & ideo fit, vt maior pars accidentium, quæ superueniunt K
operationibus sensibilibus, sunt a pte cerebri, nuchæ, & nerui. Sed cordi non potest accidere ęgritudo, propter quam proueniat priuatio harum virtutum, eoꝙ mors antecedit: quanuis non sit impossibile vt accidat ipsis a corde aliqua debilitas, & diminutio. & * ascendit hoc, ꝙ si in cidatur vna ex magnis arteriis alicui ex membris, diminuitur sensibilitas illius membri. Et adhuc videmus ꝙ priuatur sensus & motus, q̃n syncopizat. & etiam fit magnus tremor, quando homo multum timet. L
Et nos non facimus demonstrationem istius, sicut facit Gal. de incisione nerui: quanuis declaratum sit, ꝙ cor habet inuentionem in operationibus harum virtutum. Et adducimus probationem a loco essendi & non essendi pro melioratione probationis. & quia ita est, dixerunt Medici ꝙ causę aduentus accidentium super has virtutes sunt a cerebro, & nucha, & neruo. Et tamen cum tu curas ista membra, caue ne obliuiscaris curam cordis, sicut dictum est in libro Sanitatis. Deinde volu- M
mus narrare accidentia quæ accidunt sensui tactus, & postea dabimus eorum causas. Et dicim⁹ ꝙ, hęc virtus est de genere virtutum passiuarum, quia illa patitur a quatuor qualitatibus, quæ dominãtur in ea. Ipsius accẽtia tot sunt, quot sunt accidentia aliarum virtutum: hoc est quia corrumpitur penitus, sicut in membro paralytico: aut diminuit̃, sicut in stupore: aut permutatur in malam qualitatem, sicut est in sensu doloris. Sed priuatio sensus in toto corpore est mors de necessitate. sed priuatio in vno membro, & dimi-

* al. euenit.

A minutio in toto corpore possibilis est. Et causæ, quæ faciunt hæc accidẽtia, sunt de necessitate mala cõplexio materialis, & non materialis. & mala complexio, quæ ipsa facit, est in cerebro, nucha, aut neruo. Et est perserutandum, si hæc accidẽtia fiunt ab octo speciebus malæ cõplexionis, aut a parte earum. Et dicimus ꝙ quædam istorum membrorum sunt frigida & sicca, sicut nerui: & quędam frigida & humida, sicut cerebrum, & nucha. & quia ita est, ista membra patiuntur a frigidi
b tate, aut a frigiditate & humiditate vt plus. & propterea sunt causę istorum accidentium istæ duæ res. Sed ꝙ mala cõplexio calida hoc faciat, non est impossibile. quia iam declaratum est, ꝙ operatio alicuius mẽbri, non completur nisi per calorem mensuratum & temperatum. & nõ est dicta ex qua qualitate exeat temperantia. & si accidit, est de raro cõtingentibus. Nec etiam est impossibile, vt hoc accidat propter siccitatem: quia nos videmus decrepitos, qui valde parum sentiunt. sed si ꝓuenit a siccitate, remotum est vt fiat
C subito. Et postquam qualitas frigida, inquantum est frigida, est causa horum accidẽtium, pro maiori parte existens coniuncta cum humiditate, aut non coniuncta: cuius humiditas sit preparata ad hoc agẽdum, eo ꝙ facit relaxationem, propterea quando est composita cum caliditate, remotum est vt fiat hoc accidens. sed non dicimus ꝙ sit impossibile, sed difficile est inuenire complexionem materialem solum humidam, nisi sit coniuncta cum caliditate, aut frigiditate: quia quod facit hoc, non est nisi humor extra naturam. Et humor nõ est nisi aut D
frigidus & humidus, aut frigidus & siccus, aut calidus & humidus, vel calidus & siccus. Et postquam dictum est, quæ species complexionis pro maiori parte est causa hmõi accidẽtis, dicendum est quomodo accidunt super has operationes. Et dicimus ꝙ hęc mala complexio, quãdo fit in cerebro, sequitur ex ea diminutio sensibilitatis in toto corpore. Sed quãdo fit in cerebro, fit in ipso primo & substantialiter, aut fit ꝓpter communicationem, quam hẽt cum ore stomachi. Et quando fit in
vno latere cerebri, fit in latere cor- E
poris hoc accñs. Et sic quando generatur aliquis malus humor dominans in aliquo neruo, tunc priuatur, aut diminuitur sensus illius mẽbri, cuius proprius est ille neruus. Et humor potest generare in neruo duobus modis. Vno, fit ab humore, a quo nutritur neruus ipse, & tandẽ paulatim nutrietur, donec acquiret malignam complexionẽ. Alio modo, vt non sit humor in neruo, sed infusus in humore ipsum circundãte. Et aliquando accidit hoc accidens neruo perforato propter oppilationem: & oppilatio fit aut ꝓpter F
apostema, aut propter humorẽ grossum, aut propter compressionem. Et quamuis hæc ægritudo sit morbus officialis, tamen etiam est consimilis: quia post apostema, & grossiciem humorum, & compressionem sequitur mala complexio. Et quando istæ causę fortificantur, erũt causę ꝓuationis sensus in vno mẽbro, Cs doloris est prima qualitas ꝓ quo vide 1. Thesir tr. 9. c. 19.
aut in pluribus, aut in toto corpore. & cum causę istę sunt debiles, sunt causæ diminutionis sensus. Sed q̃n permutantur ad malum, hoc est vt

sit

Universidad de Deusto
Biblioteca

G sit mala sensibilitas, quę nominat dolor, prouenit a mala complexiõe calida, aut frigida materiali, aut nõ materiali. Et dolor fit, quando non dominatur hęc mala complexio super totum membrum. & illa complexio nominatur a Medicis mala complexio diuersa. Sed quando dominatur super membrum totũ mala complexio, tunc nõ sentit ipsam aut sentit stupide. Et causa huius quare membrum non sentit ipsam aut sentit stupide, non est nisi propter complexionem suam naturalẽ. Et quando fiet in parte ipsi⁹ mala complexio extra naturam, sentit ipsam per remedium bonæ complexionis. Et quando bona complexio erit permutata tota, tunc non sentiet dolorem, quia non erit cum eo causa sentiens, & erit membrum sicut mortuum. Et quælibet qualitatum passiuarum potest dare accidens hoc membro. propterea quia istę qualitates pro maiori parte habent plus pati quàm agere, sicut caliditas & frigiditas plus habent agere q̃ pati. * Et solutio continuitatis non est causa doloris, sicut dicit Gale. sed solutio continuitatis est causa complexionis, quæ facit dolorẽ. quod est, quia solutio continuitatis est cum malo motu, & conueniens est vt talem motum sequatur mala complexio. Nec sunt etiam causæ doloris duę res simul, videlicet solutio continuitatis, & caliditas & frigiditas, sicut dicit errans Auicenna. quod est, quia declaratum est iam ī lib. de Anima, q̃ iste sensus sentit primo inter sensus omnes, ſ. quatuor qualitates, hoc est calidum, frigidũ, siccum, & humidum. ergo dolores non fient, nec sentientur ab eo sensu, nisi quando multum superabit sua propria sensata, sicut accidit a-

H

lijs sensibus. Sicꝫ quia oculus nõ dolet nisi propter superfluitatem colorum, quando exeunt viam temperatam vel mediam, & sic lingua cum saporibus, auditus cum sonis, & odoratus cum odoribus. Et si accideret huic sensui tactus dolor propter solutionem continuitatis, tunc esset suum proprium sensatum substantiaꝫ solutio continuitatis solum. Et sicut oculus dolet propter superfluitatem colorum, propterea quia suum sensatum est de genere colorum, & non res, quę sit contraria colori. Sed solutio continuitatis est, ꝓpter quam accidunt qualitates superfluę: & anima sensibilis non est nisi ad qualitates. Et Gal. etiam hoc cõfitetur, qñ dicit q⁹ vola manus non fuit facta in fine temperantiæ, nisi ad apprehendendum contraria. Et ad hoc apparet, q⁹ superfluitas contrariorum est causa doloris, qui fit in sensu, eo q⁹ parum & multum de necessitate sunt sub eodem genere.

I

Et delectatio, quę est contraria dolori, non est nisi comprehensio sensati temperati, & similium: sicut delectatur sensus tactus ex aqua calida, & visus ex coloribus viridibus, & gustus ex saporibus dulcibus, & auditus ex amenis vocib⁹, & odoratus ex odorib⁹ aromaticis. & quasdam delectationes præcedit molestatio, & illę sunt delectabiles naturę, & quędam sunt absq; molestatione ꝓcedentę. Dolorum quidam fiũt in toto corpore, & quidam fiunt in vno membro, sicut dolores, qui fiũt in stomacho, vel hepate, vel capite, vel intestinis. Et nos loquemur de manifestionib⁹, & dicemus eorum cás.

K

Probatio maioris põnis a simili, i. q̃ fit ab eo q̃ est in gñe, quod sensibile.

L

Vide 1. lib. 4. primo. Contrariorum.

M

Secũda rõ assignatur. Nota rõ, q̃ Rabi Moyses ait pro. 9. dubio. 2. impressa. Gal. op. 5 sequ. Auic. de doloribus, q⁹ vel secũdum ꝓ de loca affecta.

* Contra opio Gal. opinantis cãm doloris cẽ tiñ solonẽ cõtinui in libro dMorbis & symptomatis. Vid. 1. pfimi doc. 2. su. 2. c. 19. Rõ cõtra Ga. & Aui.

A causas. Et dicimus q⁹ dolores, qui fiunt in capite, qui nominantur in Arabico soda, causę eorum sunt absq; dubio, aut ex mala complexiõe calida eorũ, aut frigida: & sunt, aut materiales, aut non materiales. & hęc mala complexio potest fieri primo in substantia cerebri. & aliquãdo fit propter communicationem alterius membri, sicut propter stomachum. Et horum quidam sunt, qui perseuerant longo tempore, sicut dolor oui: & fiunt paroxismaliter. & hoc fit propter malos humores, qui generantur in cerebro succesiue: & sic permutatur sua complexio ad malum ad generandum hunc humorem semper. & per eandem viam currunt omnes ęgritudines chronicæ: quia illę permutant complexionem in membris, & acquirunt dispositionem gñandi malos humores. Vnde earum curatio est difficilis, aut ipossibilis, sicut est dolor hemicranię. Et materia, ex qua fiunt aliquę hmõi ęgritudinis species, aliquando est in sanguine arterali. & conuenit hoc, quia curatur ęgritudo, quando incidit̃ arteria. Et hæc ægritudo fit propter duas malas complexiones, videlicet calidam & frigidam. sed non est materialis: quia illa, quæ non est materialis, lõgo tempore durat. Et membra cõfucta dolorosa sunt intestina, & stomachus. & hoc accidit propter digestionem, quæ est in eis manifesta multum, quia errant sæpe. Et causę, quę faciunt dolorem, ipsis, aut sũt cibi ventosi, aut humores grossi, aut melãcholici. & dolor, qui prouenit ab eis, est multum fortus, & chronicus. & aliquando fiunt dolores fortes propter humorem cholericum.

B

C

D

E

F

Sed humores, a quibus procedũt dolores chronici in intestinis, sunt aut humores grossi frigidi, sicut phlegma vitreum, & eorum similes: & humores calidi. Sed dolores, qui continent totum corpus, sunt: illi, qui dicuntur labores. & sunt trium specierum secundum Medicos. vnus dꝰ vlceratiuus, alter extensiuus, & alter apostemosus. Et quidam istorũ fiũt a rebus intrinsecis, & quidam ab extrinsecis. & vlceratiuus fit penitus ꝓpter humores. & qui fit propter multum motum, fit propterea, quia dissoluuntur ex corpore humiditates ꝓpter ipsum motum. & illud accidit propter causam humoris materialis, qui est in corpore malæ qualitatis. Sed aliæ duæ species lassitudinis sunt vna, nisi quia diuersificant̃ fm magis & minus. quia quando superfluit dolor extensiuus, fit apostemosus. Et causa, quæ similiter facit hos duos dolores, est humor, aut motus magnæ lassitudinis. & ille, qui fit ꝓpter humores, fit necessario propter multitudinem humorum, si sint distemperati in qualitate, aut non. Et multitudo humorum attribuit̃ duabus rebus: aut vt sit multitudo per accidens, hoc est propter defectũ virtutis: aut vt sit multitudo ꝑ se: aut ꝓpter ambo. Et multitudo humorũ quantitatiua cum sanitate virtutis nominatur repletio secũdum locũ: & multitudo, quæ est cum vno malorũ accũmũ, noĩat̃ repletio fm virtutẽ, qđ̃ est, qa virtutes ipediunt̃ ꝓ maiori pte ppẽ gritatẽ, & qualitatẽ. sed cũ illo ipedimẽto necessario cõiungit̃ malitia qualitatis, & illis pp̃ appropriat̃. Et aliqñ fiũt isti dolores pp̃ malã cõplexionẽ calidã, aut frigidã sine materia. Et gñaliꝫ accidunt

G dolores in corpore causa apostema tum, accidentium causa grossorum humorum. Et propterea quia sensus, qui dicitur desyderium, est proprius oris stomachi, videnda sunt accidentia, quæ eidem superueniũt.

De accidentibus superuenientibus virtuti appetitiuæ. Cap. 32.

ET dicimus, ꝙ accidentia superueniunt huic operationi, secundum ꝙ accidunt alijs, aut ꝙ permutatur, aut diminuitur, aut corrumpitur. Et accidẽtia diminutionis sunt sicut accidentia corruptionis. & illud, quod corrumpit appetitum, aut H diminuit, est de necessitate vna ex speciebus malæ complexionis non materialis, aut materialis, ꝙ̃ fit primo in membro patiente, aut per cõmunitatem, quam habet cũ aliquo membro. Et complexio, quę fit in membro, qualis dicitur operatio ista, est calor extra naturam. Sed quidam opinantur ꝙ frigiditas est causa magis propinqua dandi appetitum quàm auferendi: propterea qa hæc operatio, quæ est in hoc membro, iuuatur, & completur per frigiditatem, & acetositatem, quæ ei ttã I ſmittitur a splene. sed quando hæc frigiditas vltimatur, est causa priuationis istius operationis. Nec est dicendum, ꝙ acetositas, inquantum est frigida, adminiculetur huic operationi: sed inquantum est acetositas, est causa stimulans ad bonum. Et similiter quando dominabunt humiditas & siccitas, impediẽt hãc operationem. quod est, quia nullũ membrum agit, & pãtitur naturaliter, nisi propter complexionem temperatam in quatuor qualitatibus. Sed læsio, quæ fit propter colligantiam cum alio mẽbro, est sicut mala complexio', quæ prouenit a cere- K bro propter neruum colligantem vtrunq;. Et aliquando accidit hoc propter repletionẽ corporis ex multis superfluitatibus. & propter hoc non indigent membra cibo. quod est, quia appetitus non fit, nisi quando dissoluuntur ex nostris corporibus res, quæ debent restauran per similе. & non est contra Gale. vt fit vna causa sensus istius mẽbri, quòd membra, quando carent nutrimento, trahũt ab hepate, & hepar ab ore stomachi, & tunc fit desyderium in os stomachi, & nituur restaurare L illud, quod dissolutum est ab eo, & alijs membris. Et motus attractiõis in stomacho per modum appetitus & sensus, est contrarius motui attractionis, qui fit per modum nutrimẽti solum. quod est, quia ille, qui fit p modum nutrimenti, est attractio oris stomachi ab hepate. Sed attractio, a qua prouenit motus desyderij in stomacho, est attractio hepatis ab ore stomachi. Et nos non sumus locuti de hoc, nisi quia vnicuiq; membro necesse est vt restauret per simile, quod ab eo dissoluitur: & tamen nullum ex alijs membris sentit euacuationem rei, quæ dissoluit M ab eo. & si ita est, nullum membrũ sentit euacuationem hanc, nisi per hoc membrum. & est eorum seruiens in hoc. Aut pòtest dici ꝙ dissolutio, quę fit in ipso, quasi colligata dissolutioni aliorum membrorum in eo, ꝙ est membrum eorum, & ipsa habent trahere ab eo. Sed propterea quia fortificatur desyderium huius membri, quando dissoluuntur a membris humores, & debilitatur, quando non dissoluuntur: apparet ꝙ hoc fit, propterea quia inter ipm &

A & alia membra fit similitudo, & societas substantialiter, & non per accidens. Et est hoc membrum, quasi fit species omnium membrorum, qua ipsa debent sentire hanc resolutionem. sicut nos videmus, ꝙ membra sentiunt per neruum etiam in locis, quę non sunt neruosa, & sicut discernit lingua cibos conuenientes ab inconuenientibus toti corpori. Et propterea quia sensus ist⁹ membri, & desyderium istius est substantiæ calidæ & siccę, sicut est cibus, vel frigidæ & humidæ, sicut est aqua: fuit necessarium vt venirent accidẽ B tia istis duabus speciebus. & iam diximus causas corruptionis. & diminutionis appetitus calidi & sicci. Sed causa corruptionis appetitus frigidi & humidi fit propter hãc complexionem in eo exuberantem. propterea dicunt Medici ꝙ corruptio appetitus cibi, fit per calidum & siccum superfluens in membro. Et corruptio appetitus potus est, per frigidum & humidum exuberans in ipso. & vniuerſãliter hoc non fit nisi propter malam complexionem frigidam & humidam, aut frigidam solum: quia difficile est imaginari, C ꝙ hoc fiat propter malam complexionem calidam & siccam: saluo ꝙ opinatur ꝙ ab hoc etiã venire possit in fine febrium ardentium, quando appropinquatur morti. Sed corruptio istius operationis, aut eius exitus a cursu naturali fit propter qualitatem, aut quantitatem. Et qd fit propter quantitatem, sicut appetitus augmentandi comedendi multum, est propter vnam duarum rerum: aut propterea qua corpus est nimis dissolutum, sicut in conualescentibus, qui habent fortiorem appetitum digestione: aut propter fri- D giditatem multam oris stomachi. quod est, quia istę operationes, secũdum ꝙ dictum est a Medicis, iuuantur, & complentur frigiditate temperata. & quando fortificatur, tamẽ non fit *vltima, quia tunc quidam *a.l.vltra. appetitus falsus fit. Et aliquando accidit, vt hæc mala complexio sit nõ materialis, & aliquando est materialis, sicut propter humorem acetosũ, aut melancholiam. Et quod fit propter malam complexionem materialem, dicitur caninus appetitus. Sed causa superfluitatis appetit⁹ frigidi & humidi est de necessitate, ꝙ- E pter malam complexionem calidã & siccam, materialem vel non materialẽ. Et materialis, quæ facit hoc accidens in hoc membro, est cholera, aut phlegma sãlsum. Et hæc mala complexio, quę fit in hoc mẽbro, aliquando est primo proprie in eo, & aliquando propter communitatẽ alterius membri: sicut est hepar, & pulmo, & alia, sicut diximus superius, quòd sensus membrorum propter dissolutionem calidi & sicci ab eis causa est attractionis eorum. eodem modo accidit in appetitu frigi di & humidi. Et debes scire, ꝙ aliqñ F eueniunt mala accidẽtia virtuti expulsiuæ, aut attractiuæ propter priuationem sensus membri. quod est quia virtus non expellit pro maiori parte, nisi quando sentit rem ipsam lędentem: sicut accidit intestinis. qa quãdo diminuitur, aut priuatur eorum sensibilitas, accidit eis vna species cholicæ. & similiter quando diminuitur, aut priuatur sensibilitas oris stomachi, priuatur virtus attractiua, quę est in stomacho.

G *De accidentibus superuenientibus virtuti Motiuæ voluntarie. Cap. 33*

ET postquam sumus locuti de accidentibus, quę aduenium sensui tactus, deinceps narrandum est de his, quæ accidunt motui voluntario. propterea quia vt plus, q̃n vnus corrumpitur & alter corrumpitur, excepto quando accidens est vniuersale toti corpori. sed quando est particulare in vno membro, possibile est vt stupefiant, aut priuetur ambo simul, & possibile est vt priuetur vnus, & alter remaneat. Et hęc est sententia Gale. & hoc conuenit H cum eo, quod dictum est in causa sensus, & motus. quod est, quia calor, cum quo fit sensus, nõ est idem cum eo, cum quo fit motus, & diuersitas, quæ est in eis, non est nisi mẽsura temperantię in vnoquoq; ipsorum calorum propria his duabus operationibus. Et propterea fuit necessarium, vt sit complexio neruorũ motus alia a complexione neruorum sensus: propterea quia ipsi nerui habent temperatum calorem, cũ quo fiunt istæ operationes. & ꝓpterea priuatur sensus, quando incidit neruus sensus, & remanet motus. & I quãdo inciditur neruus motus, aut percutitur, priuatur motus, & remanet sensus. & quando inciduntur ambo, aut percutiuntur, priuantur ambæ operationes. Et quando aduenit hoc accidens toti corpori, fit apoplexia. & quando accidit vni membro fit tunc paralysis. Et tu scis per teipsum omnia accidentia ex accidẽtibus accidentium supra mẽbra motus per ea, quæ præcesserunt. & sic accidit, quando priuat virtus nerui vocis, quia tunc priuatur vox. Et quãdo priuatur virtus diaphragmatis, suffocatur homo vel in omnibus a- K lijs motibus volũtarijs: sicut accidit in motu musculi vesicæ, aut in musculo ani. quia tunc egrediuntur superfluitates humidæ, & siccę sine voluntate. Et propterea quia tu scis ab aho loco loca nerui, & colligantiam quam habent cum quolibet membro, tu poteris cognoscere, quando fuerit læsa operatio alicuius mẽbri, per quem neruum fuerit læsa. Et accidentia, quæ veniunt instrumentis motus, sunt tribus modis sil'r, aut vt priuentur eorum operationes, sicut in apoplexia, aut paralysi: aut vt diminuantur, sicut in stupore, & dor- L mitione: aut vt operationes permutentur ad malas, sicut in tremore, aut spasmo. Et nos volumus dare causas vniuscuiusq;. Et dicimus, ꝙ causæ diminutionis motus, aut corruptionis ipsius sunt illę eędem causæ cum causis corruptionis sensus. Et debes hoc sil'r scire, quod dictum est superius de communicatiõe cordis. & sil'r quod dictum est in speciebus malæ complexionis, quæ facit hoc accidens, sic debet hic intelligi.

Et scias ꝙ tremor est motus compositus, qui fit in membro: eo ꝙ virtus animalis motiua pugnat cũ virM tute declinatiua, quæ est i membro trahente membrum ad se. propterea fit in his motus contrarius aliquando superius, quando fortificat' virtus motiua: & aliquando inferi', quando fortificatur virtus declinatiua. Et causa istius accidentis est vna ex speciebus malæ complexiõis, & vt plus accidit propter malam cõplexionem frigidam & humidam, quia neruus non debet lædi, nisi ꝓ istas vt plurimum. Et spasmus, qui dicitur in Arabico tasueg, est cõtra-

A tractio nerui in se, & decurtatio suæ longitudinis, propterea ꝙ contrahitur, & colligit. Et illud accidens aduenit membro propter duas res, sicut accidit in rebus extrinsecis, & in chordis, & in similibus. & istæ duæ res sunt, aut mala comlpexio calida dominans supra membrum, ꝓpter quam colligitur, & contrahitur, sicut chorda in magno æstu: aut mala complexio humida materialis, q̃ implet neruum, & distendit ipsum: & propterea crescit latitudo, & diminuitur longitudo secundum ꝓportionem extẽsionis latitudinis necessatio. Et ista repletio, & distẽsio, quæ B fiunt in membro, fiunt propterea ꝙ illa humiditas cõuertitur in substãtiam aeream. & ob hoc neru⁹ laboriose eam continet, sicut nos videmus in vtre vini bullientis. & accidit propterea, quia partes aereę indigẽt maiori capacitate partibus aqueis, aut terrestribus. & ob hoc, quando res humidæ conuertunt' ad siccitatem, tunc nerui colliguntur & contrahũtur: sicut accidit cotrigijs quę calefiunt ad ignem. & quando conuertunt' ad aereitatem, augmentat' C eorum quantitas. Et scias ꝙ hęc est indigentia necessaria propter superfluam humiditatem, quæ accidit in neruo, ad hoc vt extendat', & crescat fm omnes dimensiones, non vt contrahatur, aut colligatur. Et vtinam ego scirem, quare extenduntur in latitudinem, & non in longitudinẽ. Saluo quia potest dici, ꝙ extensiones, quę fiunt in latitudine, vincũt, quando fit collectio extensionum, quæ fiunt in longitudine: & propterea contrahitur neruus de necessitate. Et Gale. non sentit in hoc nisi contractionem, quę est decremen-

tum descendens versus terram, & D pluries appellat ipsum distensionẽ, & maxime contractionem, quę continet corpus anto, & retro. Et plures Vid. 1. tertij. c. de Tetano. Medici intendunt, ꝙ extensio sit opposita contractioni. sed hoc non accideret nisi propter humiditatẽ solum, & fieret longitudo. sed illis cadet idem dubium, quod accidit in distensione, quæ fit in latitudine, siue in longitudine, quæ est secundũ Gale. causa contractionis humidę. Et scias q̃ verba Medicorum in hoc accidente vniuersaliter sunt propinquiora, vt sint verba Musicorum, quàm vt sint demonstratiua. Et si E Deo placuerit, ego faciam vnum ex hoc solum tractatum, qui sequetur viam demonstrationis, & poterunt itelligi ab illo res nobiliores, quàm hęc. Sed quando fit hęc contractio, nascitur bellum inter duos motus, vt inter motum virtutis motiuę, & motum contractionis. & aliquãdo fit in neruo vna species contractionis, quæ non accidit propter dominationem caliditatis, nec siccitatis, nec propter humorem aereum, qui distendat: immo est propter fortitudinem virtutis expulsiuæ, quæ est i neruo ad resistendum rei lædenti, F & tunc colligitur in seipso, & contrahitur, vt fortificetur super rem, quam expellere intendit: sicut faciunt animalia, quę volunt se mouere ad cursum, vel ad saltum, in primis colligũt, & contrahunt omnia membra, & postea complent eorũ voluntatem. Et hęc species contractionis est velocis curationis, nec debet attribui ęgritudini, & dicitur expandidatio.

De Sapore, & Odore in generali. Cap. 34.

HVeusq; declarauimus accidentia,quæ fiunt super sensum tactus:deinceps volumus loqui de accidentibus superuenientibus sensui gustus.& primo dicemus de saporibus,& postea de odore. Et dicimus, propterea q̃ elementum non habet odorem,nec saporem,eo q̃ ista duo non sunt nisi in composito,& corp⁹ vegetabile, & animale declinat ad calorem & humiditatem: necessarium fuit q̃ sapor naturaliter declinaret ad has duas qualitates. quia
H sapor fit per admixtionem substantię siccæ cum humida, quando coquuntur per calorem decoctiõe determinata. Et propterea diuersantur species saporum secundum diuersitatem quantitatis huius decoctiõis. Propterea temperata est calida, & humida, & facit saporem dulcem: & distemperata est calida & sicca,& facit saporem amarum. & ista duo sunt elementa saporum secundum nos,sicut album & nigrum sunt elementa colorum. Sed media, quæ sunt inter ea,sunt secundum remissionem vel crementum decoctiõis.
I quia propinquius dulci est vnctuosus,& propinquius amaro est salsus & inter istos sunt acutus, stypticus, & acetosus. Sed quia odores sunt ex radice vaporum fumosorum, & ab hac parte est aer suum subiectũ, si fuerint dominantes super ipsos caliditas & siccitas:propterea inuenies multas res,quarum odor non manifestatur,nisi quando calefiunt ab igne,sicut lignum aloes, & similia. Et alię res sunt, quę indigent fricatione manus:&tunc dant earum odores propter caliditatem fricationis manus. Et propterea videtur q̃ K
homo sit aptior ad discernẽdum in diuidua odorabilium cæteris alijs animalibus:quãuis quædam animalia habeant fortiorem sensum odoratus a remotis.

De sensu Gustus, & de accidentibus ei superuenientibus. Cap. 35.

DEinceps volum⁹ dicere de sensu gustus.Iste sensus non indiget medio extrinseco, quemadmodum indigẽt tres alij: propterea q̃ est quidam tactus, & sentit propter humiditatem,quę est in ore. Et propterea factæ fuerunt duæ venę in lingua,vt continue generent hanc humiditatem.& quando corrumpitur hæc humiditas in ore,sicut in infirmis,non possunt tunc sapores veraciter comprehendi. Deinceps volumus dicere accidentia,quæ veniunt huic sensui. Et dicimus q̃ accidunt illis tribus modis, quibus accidunt alijs.& hoc est, quia aut corrumpit̃ iste sensus,aut diminuitur,aut conuertitur ad malum sensum. Corruptio fit propter vnam ex speciebus malę complexionis ī eodem instrumento istius sensus.& istud est in lingua, aut membro communicante M
cum eo, sicut in cerebro, & neruo misso a cerebro eidem. Et diminutio fit propter easdem causas, quando sunt debiles. Sed accidens,quod facit ipsum sentire malo sensu, fit duobus modis, aut quia sentit aliquem saporem non discernendo q̃s sapor sit,aut quia sentit saporem cõtrarium ei,sicut si sentiat dulce illd, quod est amarum: & sic de alijs. Sed si sentit aliquem saporem nullo saporato præsente,hoc fit propter malam complexionem materialẽ. q̃d

A quod est,quia nos videmus, q̃ sentit saporem illius humiditatis,ita q̃ si fit cholera, sentit amaritudinem: & si fit acetositas,-sentit acetositatẽ: & si est dulcis,dulcorem. Et quando fortificatur hæc mala complexio, tunc sentit omnia secundum illum saporem, & iam declaratum est in Naturali philosophia,q̃ omnia instrumẽta sensuum sunt vacua a sensibilitate suarum apprehẽsionum. quia si ita non esset,ipsa non apprehenderent eas.quod est,quia si pars visibilis oculi esset colorata,non reciperet omnes colores: quia in reb⁹ naturalibus recipiens non recipit
B suum simile,sicut dicemus. & sicut est in isto sensu, similiter est ī aliis.

Et propterea quando aduenit ei hoc accidens,sentit omnes sapores, sicut vnum. Et aliquando accidit, quando iste sapor nõ erit multum fortis,vt sentiat sapores quasi temperatos propter hunc malum saporem,quem habet.& hoc idem accidit etiam propter res extrinsecas:sicut accidit comedenti res amaras, & postea bibit aquam. & tunc sentit eam quasi dulcem.

De sensu Odoratus, & de accidentibus ei superuenientibus. Cap. 36.

C

ISte sensus recipit res odorabiles p medium aerem. Et in multis animalibus reperitur fortior quam in homine,sicut in aquilis,apibus,& similibus. Et propinqua sunt indiuidua odorabilia ī diuiduis saporib⁹: saluo q̃ nos non comprehendimus ita bene differentias odorum, sicut differentias saporum,quod est,quia iste sensus debilior est in nobis, & gustus est fortior: quia est quidam tactus,& sensus tactus est fortior in D
homine, quàm in cæteris animalibus,quemadmodum quidam aliorum sensuum sunt fortiores in aliquibus aliorum animalium.Sed operatio aeris in sensu odoratus,est per hunc modum,quia aer fert illd, quod resoluitur ex substantia aerea ex rebus habentibus odorem per similitudinem,quam habet cum eo, quousq;, perducit ipsum ad sensum per se,& per adiutoriũ partis igneę. Et iste sensus inuenitur etiam in animalibus carentibus sanguine, sicut in formicis,& apibus,& illis quę degũt in aqua.Et diuersificatur ho- E
mo ab alijs animalibus ī hoc. quia homo non potest odorare,nisi cum olfactione:sed multa alia animalia odorant sine olfactione, sicut animalia, quæ carent sanguine. Sed quomodo trãsit odor per medium aerem,aut ignem,nunc dicere volumus.Et dicimus q̃ quia præparatio est in aere, vt accipiat vaporosum odorabile vel odorosum, & etiam vaporem,qui fit in aqua propter naturam. quam habent elementa, vt vnum ab alio recipiat vapores, qui generantur in eis propter similitudinem,quæ est in eis:ergo fit p hũc F
modum.quia terra mittit vaporem suum aquæ, & aqua recipit ipsum propter similitudinem, quam habet cum terra in frigiditate, & humectatur in aqua:& aqua mittit vaporem suum humidum aeri, & aer recipit ipsum propter similitudinem,quam habet cum ea in humiditate. & aer mittit igni propter similitudinem,quam habet cum aere,& ignis recipit ipsum.& per hũc modum dissolutionis peruenit ad nostros sensus. Propterea dicen-

G dum est, q̄ sensus visus est appropriatus aquę,& odorat' parti igneę fumosę,& auditus aeri.& propterea sunt maior pars odorabilium sanatio egritudinum frigidarum cerebri. De odore vero rerum frigidarū hic tractare volumus. Et deinceps volumus dicere, q̄ accidentia huic sensui venientia sunt sicut aliorum: quia aut corrumpuntur, aut diminuuntur,aut permutantur.Et corruptio fit propter vnam duarum rerum,aut propter dominationē malæ complexionis, aut propter oppilationem factam in instrumento
H hoc. Et diminutio fit,quando istæ causæ sunt debiles. Et permutatio fit,quando accidit suo instrumento mala putrefactio, & tunc sentit omnes res odoratas fœtidas.

De sensu Auditus, & de accidentibus ei superuenientibus. Cap. 37

SOnus fit propter iactationē corporum solidorum. & quanto illa iactatio erit fortior, tanto erit sonus fortior,& acutior:& prodest ad sonum faciendum forma instrumē
I torum recipientium, vt sint concaua,aut perforata,aut rara. & apprehendit iste sensus mediāte aere,aut aqua. Item dicitur quòd sonus est pulsatio aeris refracti in talibus instrumentis. Et sicut aer ducit colorem ad instrumentum visus ,ppter peruietatem corporis,sic adducit sonum ad auditum propter velocitatem receptionis mot' istius rei:quia aer recipit ipsum velociter, & formatur in ipso, & remanet hęc impressio motus. Et iam postquam separatus est motor, & similiter forma,quę fit ab illo, & similiter rema K net in aere sonus tempore sufficienti: donec possit venire ad aurem: ꝓpterea, quia sonus est motus vel a motu,& omnis motus est in tempore.& hoc est contrarium rei visus. Et propterea audiuimus tonitrua post visionem corruscationis, & videt homo ictum lotricis vltra aquā antequam audiat sonum:quamuis causa amborum sit eadem. Et hęc est causa,quare audimus vltra murum,& non videmus vltra murum.

Et etiam figura instrumentorum est causa istius.& quęlibet iactatio, L aut pulsatio facit reuerberationem. & propter hoc accidit,vt homo audiat suam propriam vocem. Et vox fit per instrumenta anhelitus.Et ꝓpterea non potest homo facere vocem,& anhelare simul: quia tussis nec vox nō fit nisi propter aliquam imaginationem. Et instrumētum, cum quo operatur sensus auditus, est aer receptus in aure,& secūdum quòd aer est quietior &subtilior,est operatio eius perfectior. & similiter est in odore. Et hęc operatio priuatur propter malam complexionem, aut propter oppilatio- M nem factam in instrumentis istius sensus,hoc est in aure.Et ab his eisdem causis fit diminutio, quando sunt debiles.Sed auditus phantasticus fit propter vnam duarum rerum:aut propter acumen auditus, quod est in instrumento auditus, quia sentit etiam paruum motum qui fit in aure:aut propter ven tositatem,quę fit in ipso extra natu-- ram.

De

A *De sensu Visus, & de accidentibus ei superuenientibus. Cap. 38.*

Vide obt. 2pm.

PRoprietas visus est, q̄ recipit colores nō denudatos a materia, & propterea habet conuenientiam propriā cum materia. & pp illā conuenientiā est factū proprīū abstractum a rōne,& ab intellectu. & si nō esset sic, ipse intellectus esset.Et hęc receptio fit mediantibus aere, vel aqua. Et ista duo elemēta sunt qua si media inter materialia & formalia: & ppea sunt dominantia super hoc instrumento aqua,& aer: quāuis hic cadat aliquid dubij: quia iā
B dictum est,q̄ ignis est veracius medium,qd est iter formā & materiā. & hanc solutionem volumus relinquere alteri tēpori. Et adductio coloris,quam facit aer ad visum, fit p corpus peruium cū adiutorio lucis.

Lux quid. Et si tu quęsieris quid sit lux:Respō deo q̄ est illud, in quo fit vmbra ex corpore grosso.Et scias q̄ sensus visus recipit formas rerū in hunc modū. quia aer mediante lumine recipit formas rerum primo, & postea

Interiorē mittit ad tunicam inferiorē, & illa dat alijs, quousq; hic motus peruenit ad tunicā postremam, post quā
C stat sensus communis, qui apprehēdit formas rerum. Et in medio istarum est tunica glacialis, quæ est sicut speculū, media inter naturā aeris & aquæ. & ppea recipit figuram aeris, quia est sicut speculū: & mittit eas aquę,quia sua natura cōmunicat istis duabus naturis. & aqua, quā dicit Atist. q̄ stat post humiditatem glacialem,est illa,quā appellat Gale. vitream. Et in hoc recipit sensus cōis formam. & q̄n ipsam recipit, mittit ipsam imaginatiuæ, & ibi recipitur spirituali receptiōe. Et ppea dī q̄ forma recepta habet tres D gradus: primus est cōporeus: secundus spiritualis, qui est in sensu cōi: tertius gradus est spiritualior, qui est imaginatiua. & ab isto gradu deuenit ad alios gradus altiores, & nobiliores. Et qui argumentant' à lineis radiosis, quę exeunt ab oculo,& vadunt vsq; ad rem visam: dico q̄ inuentio talium linearum nō habet intentionem fm sensum,sed fm intellectū, vt intelligatur quasi vt exeant ab oculo. Sed vere videre, & qd accidit ab eo non completur nisi per intentionem harū linearū in figuta noua: & figura noua est E verax. & ppea subiectum harū dimensionū est corpus peruium: qd ē, quia hoc corpus à sua natura habet recipere lumen, & colorē tali receptione. Et qui stare vult sup hoc, legat fm librum de Sensu & Sensato. Et scias,q̄ visus hoc mō recipit colorem: quia aer recipit ipsum primo, & postea transmittit ipsum visui. eo q̄ est corpus peruium luminabile. Et q̄ hoc sit verum,q̄ aer ip Argumentū, qd visus nō fit extramittendo.
sum recipiat, est, quia videmus nebulas raras, vltra quas Sol pertransit.quia tunc corpora, q̄ supponuntur istis nebulis, colorantur suo co- F
lore. Deinceps volumus dicere de accidentibus,q̄ superueniunt sensui visus,quæ fiunt tribus modis. nam aut priuat' hęc operatio, & dī cæcitas: aut debilitat', & dī offuscatio: aut permutatur in malū visum nō bene apprehēdentē. Et hoc accidit pp aliqd corporū,quæ sunt ordinata ad hāc apprehensionē, vel plura. Et iam tu scis ex quot rebus compositū est instrm istius sensus. & ppea volumus dicere causas istorū accidentium per hunc modum. Et dicimus

G mus ꝙ cauſę cæcitatis ſunt multæ. quia aliqñ accidit pp oppilationē, quæ ſit in neruo, per quē tranſit ſpiritus viſibilis à cerebro ad oculos. et non eſt impoſſe hoc accidere ꝓpter malam complexionē factam in ipſo ſpiritu: quia tu pluries ſciuiſti ꝙ membra nō habent agere, nec pati, niſi pp complexionē conuenientem illis in quantitate, & qualitate. Sed malitia cōplexiōis aut eſt frigida, aut calida. & ſi ē frigida, tūc ingroſſat ſpiritum taliter, ꝙ inſtrm viſus non pōt recipere ab eo. & ſi eſt calida, tūc ſubtiliant ſpiritꝰ & ſparH guntur ita, ꝙ formę non poſſunt figi in eo. Itē prouenit hoc à paſſione humoris glacialis, vel telæ aranеæ, vel ab ambobus, qñ obſcuratur eorum claritas pp multas cauſas, quæ hoc facere poſſunt, quia tunc cōuenienter colores non poſſunt figi in eis. Itē pōt accidere pp decurſum aq̄ in humiditatem albugineā taliter, vt obſcuretur claritas. Et ē accidit, qñ vulneratur cornea: & tunc egreditur vuea. & hoc fit ſicut granum, vel ſcabies, quæ naſcitur ī oculo. Itē pōt accidere, qñ fluit humor albugineus. Itē accidit pp vngulam, q̄ naI ſcitur in coniunctiua, qñ coopert totum foramen vueæ. & maiora & peiora accidentia, per q̄ prouenit cęcitas, ſunt mala apoſtemata, q̄ fiunt in totalitate oculi: ita ꝙ aperiuntur omnes partes oculi, aut plurimæ, & effluit oculus, aut fiunt fiſtulæ, quę rodunt ipſius tunicas. Et nunc dicamus de cauſis debilitatis ipſius viſus. Et dicimus ꝙ cauſæ debilitatis, & diminutionis viſus ſunt diuerſæ. ꝓpea quia accidit debilitas viſus hominibus multis modis. quia quidā ſunt, qui vident à remotis, & nō vident à propinquis. & quidā ſunt, q̄ K vident econtra. & quidam ſunt, qui debiliter vident, & longe & prope. Sed iſtorum, qui habent debilem à propinquo, habebūt debiliorem in remoto. & hæc ſpecies eſt oppoſita optimo viſui. quia optimꝰ viſus nō eſt, niſi qñ videmus in remotis, & ꝓpinquo, debito mō. Sed vſr non dicitur ꝙ virtꝰ viſibilis ſit fortis, niſi qñ * a.l. mēc videt remotas res. ſicut dē ꝙ turtur habet oculos ſimiles colori rubini, & videt multum longe, & dī ꝙ habet fortem viſum. & hoc accidit ei pp claritatem inſtū, & bonitatem L virtutis, & ſubtilitatem ſenſus, ſicut videmus ī vulture, & multis alijs volucribus. qd eſt, quia dr ꝙ eo exiſtēte in Damaſco, videbat carnes morticinas Babylonię. quia, ſicut dictū eſt ſuperius, in hoc ſenſu ſunt plura animalia fortiora hoīe, & maxime q̄dā volucres. & ſimiliter in inſtrumentis viſus, & auditus ſunt fortiora. Et poſtq̄ nos diximus ꝙ debilitas virtutis, q̄ eſt oppoſita optimo viſui, fit pp debilitatē virtutis iſtius ſenſus, aut fit pp claritatē inſtrumēti: ergo optimus viſus fit pp bonitatem oīum iſtorū. Et aliqñ debilitas iſta eſt naturalis, & aliqñ eſt accidēC talis. & naturalis eſt pp eminentiā nimiam, quia tūc debilitatur viſus pp multitudinē aeris, & multum lumen, quod colligit. Item debilitaq̄ qñ dilatatur foramē vueę, ꝓpea qa aer dominatur ſuper cōplexionem oculi, & ipſam permutat. Et largitas iſtius foraminis fit aut pp corrugationem, quæ fit in vuea verſus circunferentiā pp ſiccitatem, aut propter multā humiditatē fluentem illuc ad ipſum dilatantem. Et aliqñ fiunt hæ debilitates pp ſtricturam illius

Optimus ſenſus ē q̄ cōprehendit ꝓfunditas ſuam bene, & in maiori q̄ntitate. M Plinius. lib. 7. de Cōtinentia libri.

A illius foraminis. Et ſtrictura eidē accidet aliqñ, qñ paralyticatur vuea. quia ipſa paralyticatur, aut ꝓ multam humiditatem ipſius, aut ꝓpter defectum albuginei: quia ob illius cām paralyticatur, & cadent partes ipſius ſuper partes. Et eſt dictum, ꝙ ſi ſtrictura iſtius foraminis ſit naturalis, ipſa eſt laudabilis. Et aliquādo ſit debilitas viſus pp paſſiōes palpebrarum oculorū, ſicut diximꝰ in alijs noſtris voluminibus: & ſpicatores, & collectores ēt ipſam numerauerunt. & hoc fit pp malam complexionem naturalem. Et tu debes B dicere vſr: qñ cauſę debilitatis viſus ſunt ſicut medietas cārū cæcitatis. Et illi qui vident res propinquas & bona viſione, & res non vident à remotis, viſus ille non eſt adeo bonus, vt eſt viſus eorū, qui vident propinqua, & remota, bona viſione. Et eſt dicendū ꝙ debilitas viſus iſtorū eſt media inter viſum debilem penitus, & Iter illos qui habent bonū viſum penitus: ideo quia impoſſibile eſt eſſe viſionē rerum propinquarum & remotarū æqualem, nec in debili in fine, nec in bona ī fine.

Aut poſſumus dicere ꝙ ſanę viſio C nes nō habēt exceſſum ſuper alias niſi in viſione remotarum retū. qd eſt, quia res propinquę videnť à debilibus & fortibus ſm vnū modū: quia ſine dubio nos videmus res ꝓpinquas, ſicut vident aquilæ. quia aquilæ non habent exceſſum ſuper nos in viſu, niſi in rebus remotis. & ſicut hæc res inuenitur in ſpecie, ita in indiuiduis. Et cauſæ in illis, qui vident à remotis, & nō vident à prope, eſt debilitas inſtrumentorum ipſorum. Et ꝓpea quia res viſibiles nō videntur, niſi mediante aere lucido, indiguerunt debiles oculi pluri D ce, oculis fortibus. & qñ viſibile eſt remotum ab oculis, lux, quæ eſt inter ipſum & oculum, eſt in maiori quantitate. Item quando res viſibilis erit remota, erit motus, quē facit viſus, debilior. & ꝓpea oculus debilis poterit melius recipere. ſed qñ viſibile eſſet propinquum, oculus debilis pati non poſſet. Et quidam dicunt ꝙ hoc accidens fit pp groſſitiē ſpiritus viſibilis. quia qñ erit longa dimenſio inter oculū & viſibile, tūc ſubtiliabitur ſpiritus in aere, & erit aptior receptio impreſſionis viſibilis factæ in aere. Et quāuis hoc ver- E bū ſit declaratum, ipſum declinat opinioni illorū, qui dicūt ꝙ radius viſus defertur ab oculo ad rē viſam. & illa opinio reprobata eſt, & nos ēt reprobabimꝰ. Et quia colores nō apparent niſi mediāte aere lucido, iō pupilla non pōt videre res, quę ſu petponunť ei: ꝓpea quia apprehenſio iſtius ſenſus non fit niſi mediante aere. Et ſic debes videre ꝙ debilis viſus non cōprehendit bene res viſibiles propinquas. Et qui vident bene propinquū, & non vident remotū, eorum oculi indigent forti motu. & hoc maxime accidit illis, qui F habent oculos eminentes. & quia oculi iſtorū ſunt prominentes, eorū viſus eſt debilis, & ſparſus: vnde indigent forti motu ꝓpinquo. Et ꝓpterea qui hñt oculos profundos, remotius vident: quia ſpiritus viſibilis in eis eſt magis aggregatꝰ, & virtus viſibilis tunc eſt fortior. & ēt lux in maiori quantitate recipitur, ſicut accidit in riuis ſtrictis currentibus. Et pp hoc ſtringit ſagittator oculū, qñ vult recte emittere ſagittā, et carpentarius vt rectius videat lineā. &

G pp hãc debilitatẽ accidit decrepitis vt non possint legere subtiles literas nisi in Sole,& vident res remotas,& non propinquas. Et apparet vt veniat hæc debilitas in visu pp malã complexionem siccam accidentalẽ & non naturalem, aut pp humiditatẽ tenebrosam: ppea quia siccitas, sicut dictum est, difficile patitur. & hæc ægritudo est quasi obscuritas oculorũ: ppea quia iste patiens videt in die,& nõ in nocte, quia ei nõ sufficit lux Lunę & candelarum. & hoc puenit à tenebrositate,aut durities receptionis. Istæ causę sunt, q̃

H de necessitate pñt dici super ista accidentia fm Naturalẽ philosophiã.

Cõtra Medicos,q̃ visio nõ fiat extramittendo.

Sed causę,quas dant Medici in istis accidẽtibus, sunt fundatę supra fundamẽta corrupta.quia tu scis, q̃ nõ ẽ in oculo aliqd corpus,de quo possit aut possibile sit opinari, vt extra ipsum mittatur: sicut opinati sunt illi, qui vocabant de societate Asshabel Saat.& Gal.tenet eorum viam.

Prima rõ. Quia nõ est aliquid ī oculo nisi calor naturalis,q̃ aduenit ei à cerebro per duos neruos perforatos. nec calor põt separari à corpore ī momẽto,ẽt renianẽte calore intrinseco ipso,& hoie viuente. Et impossibilis ẽ

I Secũda rõ vt extendatur vsq; ad stellas. quia antequã veniret illuc,esset corrupta sua cõplexio,& esset priuata sua forma specifica, in eo qđ est cã intrinsecus. Nec ẽt in eo est corpus cœleste,nec igneum,habens splendorẽ, vel qđ sit splendidũ,qđ illuminet ip

Tertia rõ. Opinio p pria. 1 sum per naturã. Sed splẽdor est primum apparens per se,& impole est vt sit recipiens aliquid de natura suscepti, inquantũ vnum est recipiẽs, & aliud receptum.& hoc probatũ ẽ in Naturali philosophia. sed est,sicut dictum est superius. quia visio K fit pp impressionem colorũ in corpore puio,hoc est in aere,& ī aqua: & ista corpora dant oculo, fm q̃ dictum est, & imprimũtur in ipsum, & postea apprehendit spiritus visibilis esse* oculorũ. & ppea fuit cõpositus oculus ex corporibus puijs, & quia iste sensus non põt apprehẽdere similitudinẽ* oculorum, nisi postq̃ sunt impressi in corpore medio. Sed accidentia, q̃ ponũt extraneitatem in visu,sunt multa,& ipsa sunt declarata in arte Radiorum,& nominatur Almendahar.& q̃ dicẽtur hic,sunt creata ab ęgritudinib⁹. L

*colorum

*colorum

idest Perspectiua.

Hęc sunt,quę venũt à mala cõplexione,vel positione: quia apparebit q̃ vnum sit duo. & hęc cã attributa est doctrinæ radiorũ. Iterũ accidit vt videatur oculus videre oẽs colores fm vnum modum, videlicet rubeos, aut citrinos,aut aliter dispositos. Et cã huius sunt vapores,q̃ euenũt ad humiditatẽ peruiam, ī qua est visus.qđ est,quia qñ illi vapores prouenient à citrinitate,oẽs res visę tales ostendentur, & sic de alijs. Et M aliquibus apparẽt sicut cimices,aut muscæ volare ante oculos.& hoc ꝓ uenit pp vapores mixtos,qui ascendunt superius. Et aliqui vidẽt res visibiles quasi fenestratas. & hoc accidit pp quendam vaporẽ nigrũ, qui accidit, vel qui transit per crystallinum.sed ipsum non cooperit totũ. Itẽ accidit habentu cogitatiões corruptas pp aliquã cãm intrinsecam, vel extrinsecam,vt sentiat malo sensu. qđ est, quia quamuis sensatorũ motus ad sensum veniat ab extra, non est impossibile vt fiat simile ẽt per contrariũ. quia pp hanc corruptionem cogitabit vnũ & confirmabitur.

A bitur; ita q̃ forma illius mouebit à latere interiori spiritum istius sensus,& tunc videbitur oculo, vt istud sit deforis. Et est istud in vigilando simile vni somno: quia declaratum est in tractatu de Somno & Vigilia, q̃ sõnia attributa sunt virtuti imaginatiuæ. sed ipsa facit in somno contrarium eius, qđ facit in vigilia. quia ī vigilia primo mouet sensatum sensum cõem,& postea illud mouet imaginationẽ, & fm q̃ dictum est ordinatim superius. Sed in somno fit mõ cõtrario. quia motus ĩcipit à virtute imaginatiua pp

B formam receptã deforis in vigilia quoquo modo,& illa est remota. & iõ primo mouet sensum cõem, & cõis mouet pticulares sensus,& tũc sentiẽtur res,quasi sicut essent extra. & sicut hoc fit in somno, sic fit in vigilia pp multã solicitudinẽ circa aliquã rẽ. Et pp hoc cõfirmant virtutes animę, aut pp aliquam ęgritudinẽ fixam in corpore,aut pp timorẽ, aut pp tristitiã. quia tunc soluit q̃dã vapor,& ascendit cerebrũ,& imprimitur in ipsum forma rei excogitatę: & ascendẽdo superius mouet

C spiritũ animalẽ, & reducit iste motus vsq; ad virtutẽ imaginatiuã, & ipsa spiritu mediãte mouet sensum cõem,& ille mouet particulares, & sentitur res, sicut esset extra. & populi credunt q̃ hoc fiat ab Angelis, aut à Dęmõib⁹. & demsones hmõi declaratæ sunt ordinatim ibi. Ista sunt accidentia, quæ superueniunt omnibus quinque sensibus.

De Accidentibus Anhelitus. Cap. 39.

DEinceps volumus loqui de accidentibus anhelitus, & ab illis transibimus ad accidentia virtutis imaginatiuę,& cogitatiuę,& memoratiuæ, & accidentia somni, & D vigiliarum.& postea loquemur breuiter de ægritudinibus, in qbus apparet maior pars horũ accidẽtium, aut oĩa accidentia,quę veniunt sup hanc virtutẽ. & cũ compleuerimus hæc,completa erit intentio nostra. Et ex accidentibus superueniẽtibus hanc uirtuti sunt ex genere augmẽti, & diminutionis illius. Sed priuatio huius operatiõis est mors. quãuis prima fronte appareat priuatio anhelitus in multis egritudinibus; sicut in suffocatione matricis, & similibus,non tñ est priuatus, sed solũ occultatus. Et ppea quia hęc ope E ratio fit à duobus motibus,inspirãdo & respirãdo, & inter quemlibet duorũ motuum est una quies, sicut probatum est: necessariũ fuit ut augmẽtum, & diminutio essẽnt in his quatuor rebus,hoc ẽ in duobus motibus,& duabus quietibus. Et diminutio duarũ quietũ nominatur thoar,& augmentatio nominatur thephaues. Et augmentũ,& diminutio aduenirũt istis duobus motibus fm duos modos. unus est uelocitas & tarditas: & alter est fortitudo in tribus dimensionibus, quę sunt longitudo, latitudo,& profunditas,& de- F bilitas in ipsis,ut in dilatatiõe,& cõstrictione. & augmẽtatio in hoc appellatur fortitudo aut magnitudo, & diminutio appellat puitas aut debilitas. Istę sunt spẽs simplices mali anhelitus. Sed cõpositæ sunt multę. sed hic nolum⁹ tractare nisi de causis faciẽtibus has simplices species: quia hõ discretus sciet cõpositas p simplices. Et dicimus q̃ causa fortitudinis est fortis necessitas anhelãdi. & hoc fit cũ sanitate uirtutis efficientis, & pp bonam dispositionem instru-

G instrumentorũ. Et inspiratio aeris est pp fortem necessitatem refrigerandi, & respiratio est pp fortem necessitatem expellendi corpus fumosum. ppea fortificatur aliqñ vnum istorũ, & tñ nõ est necesse vt aliud fortificetur. Et velocitas ẽ similiter pp fortem necessitatem anhelandi. sed non est necessariũ penitus vt sit velocitas cũ sanitate virtutis, & bona dispõne instrumentorũ. qđ est, quia virtus iuuat se cum velocitate, qñ deficit fortitudo. quia forte facit hoc, vt restauret per hoc qđ deficit à fortitudĩe. & ppea accidit hoc, qñ H virtus est fortis, & instrumẽta non sunt conuenientia. Sed thoar etiam fit pp paucam necessitatẽ anhelandi: sed non est necessariũ, vt sit cũ sanitate virtutis, & bona dispõne ĩstrumentorũ. quia pro maiori parte cũ natura iuuatur in hoc, facit illud, qñ perdidit fortitudinẽ, & accidit ꝙ natura iuuet cũ hoc, qñ perdidit velocitatem pp penuriã virtutis. Et si ita est, sicut diximus, ergo qñ erit conueniens vt sit anhelitus velocior & fortior thoar, tunc erit magis necessaria sanitas virtutis, & bona dispositio instrumentorum. Et I causę diminutiõis sunt oppositę in his rebus causis augmẽtationis. Sed paruitas fit aut pp debilitatẽ virtutis, aut pp inobediennã instrumentorũ. Et constrictio fit pp oppilationem, quę fit in concauitate canaliũ pulmonis. & hæc oppilatio fit ab humoribus grossis phlegmaticis, q à capite descendũt: & fit ẽt pp apostemata, & pp oẽs alias causas, ex q-bus possit fieri oppilatio. Et aliqñ accidit pp strictură concauitatis pectoris, in quo mouetur pulmo. quæ strictura fiet propter aliquod apostema, quod illi generatur, aut pp K malã cõplexionem: sicut accidit in apostematibus stomachi & hepatis, & sicut accidit pp magnã fatietatẽ. Et aliqñ est cã malę pulsationis anhelitus in aliquibus hoĩbus naturalis, eo ꝙ pectus nõ erit proportionatũ pulmoni. Et aliqñ erit strictura pectoris ex culpa malę fasciationis. Et ex causis paruitatis est dolor, qui fit in diaphragmate, aut in pectore, & in mẽbris cõicantibus cum eo. Et cã tarditatis accidit pp duas res, aut pp debilitatẽ virtutis, aut pp paucã necessitatẽ spirãdi & respirãdi. sed qñ erit cã pp aliquã paucã ne L cessitatem, nõ erit ibi thoar. sed qñ erit causa pp debilitatem virtutis solum, poterit esse thoar. Istę sunt species oẽs malæ pulsationis simplices anhelitus, & cãæ earum. Et tu scis quia promisi tibi in multis locis abbreuiare & nõ ꝓlõgare, quia res particulares tu inuenies in libris spicatorũ, ſ. practicorũ: sed ego non sum de ipsis. & adhuc ego idẽ tibi particularius dicam, cũ loquar de simplicibus in lib. Signorũ. & hoc sufficit qđ dictum ẽ de simplici, quia ab illo poteris scire cõpositũ. & dabo tibi vnũ exemplũ de anhelitu, qui dẽ M anhelitus erectiõis, & est anhelitus paruus velocior thoar. Et cã huius est pp fortitudinẽ virtutis, vt magnitudinẽ necessitatis, & inobedientiã instri. qđ est, quia ipsa pulsatio non fit nisi pp forte apostema, sicut ĩ pulmone: aut pp oppilationẽ fortẽ, & nominatur anhelitus erectus, pp similitudinẽ eius qđ habet, quia non põt iacere supin⁹, eo ꝙ pars pulmonis cadit sup partẽ, & partes pectoris cadunt, vel præmunt super eas, & ppea necesse est vt sint sic dispositæ,

A tæ, & anhelitus talis fit. Et debes scire ꝙ tẽpus motus anhelitus, qui fit pp inspirationem aeris in anhelitu naturali, est breuius tẽpore motus, quem facit pp respirationem: & ꝙ motus respirationis hora somni est longior motu inspirationis pp necessitatem, quam habet vt expellat corpus fumosum. Sufficit qđ dictũ est in accidentibus anhelitus.

De accidentibus trium uirtutum, scilicet Imaginatiuæ, Cogitatiuæ, & Memoratiuæ. Cap. 40.

B APparet ab his virtutib⁹, vt nõ compleant suę operatiões nisi in cerebro. & ppea quia cerebrũ aptum est pati, eo ꝙ est frigidum & humidũ, ob hoc maior pars causarum accidentiũ istarum virtutũ ꝓuenit à passionibus cerebri: aut ꝙ sit primũ ĩ hac causa, aut hoc sit pp communitatẽ illorũ membrorũ. Et si causa erit in toto cerebro, erunt tunc lęsę oẽs virtutes. & si fuerint in loco proprio, erit tunc læsa virtus illius loci proprij. & qñ fuerit cã in ptora cerebri, tunc erit læsa imaginatio. & qñ fuerit ĩ parte media, tũc C erit læsa ratio, & cogitatio. & quando fuerit in parte posteriori, tũc erit lęsa memoria, & cõseruatio. Et istis virtutibus aduenium accidẽtia ſm modum, ſm quem aduenũt alijs: hoc est vt corrumpantur, aut diminuantur, aut permutentur ad malas operationes. & corruptio & diminutio fit à mala complexiõe frigida & humida, aut frigida solum. Ex his qdam est materialis, & qdã non materialis. & materialis non est inuẽta nisi sociata duabus qualitatibus, sicut est in apoplexia, & egritudine, quę dr̃ subeth, & quędã est à cõplexione materiali apostemosa, quę in Arabico nomĩatur asirsen abberit, i. frigus: & aliqñ accidit hæc egritudo cerebro, mediãte ore stomachi. D Et causa, pp quam permutãtur istæ virtutes ad malam operationẽ, est mala complexio, quæ prouenit à cholera, aut melancholia. Et quando dominatur super cerebrum mala complexio calida, tunc fient imaginationes corruptæ, & oscitationes, & ructus, & aliquando corruptiones cogitationis, & memoriæ. E Et possibile esse malam complexionem hãc in cerebro solum sine apostemate. & est possibile ipsam esse propter colligationem alterius membri: sicut accidit in febribus, quando ascendit fumus à stomacho ad cerebrum, & facit apostemata, aut non facit. & potest esse ex apostematibus, quę fiunt in substantia cerebri. & potest esse, vt sint in pannículo. & potest esse vt sint ex apostematibus, quæ fiunt in ore stomachi. & signa discretiua horum dicentur in libro de Signis. Sed corruptio, quæ accidit his vir- F tutibus propter complexionem melancholicam, est cum timore, qui fit sine causa, & cum malis cogitationibus, & tristitia, & timore rerum impossibilium. Et quando vritur melancholia, & fiunt accidentia choleræ in ipsa, tunc conuertitur homo ad ferinos mores: & omnes motus ipsius sunt praui & timorosi. & hæc impressio fit in anima propter complexionem obscuritatis melancholiæ. Sed nigredo eius non est causa huius, sicut dicunt Medici: quia color non est causa substantialis ad corrumpendas

G das uirtutes animæ: sed hęc causa prouenit ab una specie malæ complexionis, sicut alie ægritudines.

Cõtra Galenũ. 3. de locis affectis ca. 6.

Et tu scis, quòd habitus animę sequũtur complexionem corpoream in hac comunctione. & qui dicunt ꝙ anima terretur propter humorẽ melancholicum nigrum, sicut terretur homo in obscuro, dicunt uerba cautionum. quia aliqua læsio non aduenit animę in obscuro, nisi priuatio sensati sensꝰ uisibilis. quia non uidet anima in corpore, ut possit dici, ꝙ sentiat terrorem nigredinis. & magis fœdum est dicere ut ui

H deat extra, qa alia nõ ẽ extra, nec ĩtus. Sed est sciendum, ꝙ de natura istius humoris melancholici est, ut ipsum sequantur hæc accidentia: sicut de natura sanguinis est, ut ipsum sequatur gaudium & lętitia. & nõ dicemus propter hoc, ꝙ sanguis det lumen animæ. & hęc res est manifesta illi, qui aliquantulum de natura gustauit. Et in hac ęgritudine, quæ dr melancholia, cadit magna diuisio inter Medicos de eius causa. Quidam dicũt ꝙ possibile est ut in ipsomet cerebro fiat, aut ꝓpter adustionem sanguinis cordis, aut pro-

I pter os stomachi. Et quidam dicunt ꝙ fit ab apostemate, quod generat in fundo stomachi. Et quidã dicũt ꝙ fit pp apostema factum in meseraicis. Et quidam dicunt ꝙ fit propter humorem melancholicũ, quẽ spargit splẽ ad stomachum, qui est extra naturam sua qualitate. Et isti respondent uerbis priorum, & dicũt ꝙ sunt impossibilia, ꝙ causæ istius ægritudinis sint calidæ: eo ꝙ accidentia istius ęgritudinis sunt manifeste frigida: quia eorum ructus est acetosus, & plures ipsorum habent

K uẽtositatem frigidam, non cũ multa sitI. Et adhuc dicunt, si esset causa pp apostema calidum in his membris, sequeret ex hoc ex necessitate febris. & nos uidemus ꝙ in hac ęgritudine nulla est frœris. Et ego dico ꝙ reprẽhensio istorum, qui dicũt ꝙ si ista ęgritudo esset pp apostemata calida, sequẽtentur accidentia calida, sicut fortis sitis, & permutatio cibi ad fumositatem, & paucitatẽ inflammationis, non est necessarium penitus. quia iam dictũ est, ꝙ calor extraneus, ꝓpea quia facit calorem intrinsecum exhalare, & ipsum debilitat, non est impossibile vt sequã L tur ipsum accidentia frigida, & faciant similia accidẽtia supradicta: & maxime quando calor extraneus lædet formam naturalẽ caloris intrinseci, aut corrũpet ipsum. & ppea fit acetositas fm Alexandrum p calidum, sicut per frigidum: quia calor intrinsecus non fortificatur nisi per calorẽ, qui ei formaliter non repugnat. Et qđ dictum est, ꝙ sequit necessario febris, quia omne apostema est calidum, qđ fit ĩ his duobus membris, sicut experientia testificatur, hoc bene asserendum est: quia M impossibile est hanc ægritudinẽ ee sine febre, si propter talẽ fieret causam: excepto vno modo, ꝙ hoc apostema fieret post declinationẽ apostematis: quia tunc dicendum est, ꝙ non remansit ex calore extraneo tantum, vt sit sufficiens ad febrem faciendam: sed est tantus, ꝙ sufficit ad læsionem faciendam stomacho, & cerebro solum, & hanc mouere passionem. Et põt esse ꝙ hæc ægritudo proueniat solũ ā splene: & vĩ ꝙ hęc sit una ex maioribꝰ eau sis specieꝰ istius ægritudinis.

De

A

De accidentibus Somni, et Vigiliarum. Cap. 41.

Somni definitio.

DEinceps volumus loqui de accidentibus somnj & vigiliarũ: & in primis volumus dicere definitionem ipsorum. Et dicimus ꝙ somnus est profundatio sensus communis ex cerebro ad cor. & ppea tũc ligantur sensus particulares, & constringuntur in eorũ instrumentis: eo ꝙ non est necesse vt moueantur ad eorũ seruitia. Et vigilia est contrarium huius, hoc est ascẽsus istius sensus ad cerebrũ ĩ locum suum. &

Vigilię definitio.

B ppea tunc dissoluuntur oẽs sensus particulares in eorũ instrumẽtis, vt operentꝰ actiões ipsorũ. ergo descriptio somni est priuatio motus: & vigilię descriptio ẽ cõtinuatio motus. Et põt dici ꝙ, hic motꝰ istius sensus est formalis causa somni & vigilię, & subiectũ somni & vigilię ẽ sensus cõis, & cor est radix, & cerebrũ ẽ ipsius primũ instim, cũ quo operatur. Et accidentia, q̃ superueniunt somno, est fortis ipsius profunditas. & hoc fit pp dominationem multę frigiditatis cũ humiditate super cerebrũ, aut super mẽbrum cõcãs secum. Ex accẽtibus, q̃ superueniunt

C huic operationi per contrarium, est vigilia. & causa eius opposita est causę frigiditatis: hoc est, quia fit pp dominiũ caloris & siccitatis. Et aliqñ est hæc res composita à duabus causis. hęc ęgritudo est ęgritudo vocata nabur: quia tunc iacet sicut dormiens, & oculos tenet apertos: quia dormire est pp frigiditatẽ, & tenere oculos apertos est pp siccitatem. Et aliqñ fiunt ęgritudines in cerebro, in quibus fit pars horũ accidentium, aut oĩa. & illi qui scient quod diximus, dabunt causas vnicuiq; accidentiũ, aut si sint præsentes, aut præteritæ. Et volumus dicere de quibusdam eorũ, quę sunt manifestiora: & perfectius sciet p hæc quæ dicentur, postea alia, quæ non dicentur. Et dicimus ꝙ quædã eorum vocantur eldaar. & quædã nominatur alchabus, i. incubus. & q̃dã nominãtur elzara, i. epilepsia. & q̃dam nominãtur lecta, i. apoplexia.

D

Sed primũ est super humorẽ, super quem dominatur fumus. & iste fumus ascendet ad cerebrũ & mouebitur, & tũc sentiet patiens hũc motum, sicut esset extra. quia quamuis sensata habeant, ꝙ moueant sensus

E

deforis, iam diximus ꝙ non est impossibile vt moueantur ab intrinsecis humoribus. & si cerebrũ acquirit multam malã complexionẽ pp perseuerantiã harũ rerũ, tunc cadet patiens in terra, sicut cadit epilepticus. Et iste fumus aliqñ fiet in ipsomet cerebro, & proprie in suis arterijs, & aliqñ ascendet ā stomacho, vel ab alijs membris. Sed alchabus, i. incubus est, qñ sentit hõ, cùm dormit, ac si premeretur, & aggrauaret à re, quã abijcere non põt. Et manifestũ est, ꝙ hoc non est, nisi pp ali-

F

quã priuationẽ virtutis motiuæ pp aliquam malam complexionẽ materialem. Et quia cito dissoluuntur, opinantur vt fiat ab humoribus fumosis, qui ascendunt cerebrum, & lædunt ipsum sua qualitate. Epilepsia est ægritudo, quæ facit cadere in terrã patientem. in primis tũc mouentur omnia mẽbra motu malo extraneo, deinde sic mouentur, donec homo cadit, & priuantur om

Epilepsia.

nes sui sensus, & virtutes animales, aut diminuuntur: & contrahũtur, & colliguntur omnia ipsius mem-

G bra, & contrahuntur sicut spasmata. Et hoc est signū manifestum, ꝙ passio est in cerebro. & collectio, et contractio membrorū propter motum extraneū significat ꝙ hęc species est vna ex speciebus cōtractionis, quæ fit à virtute expulsiua: quia colliguntur & contrahuntur membra in seipsis pp expulsionē rei lędētis, & maxime ī cerebro. & ppea iste humor est contrarius in fine cōplexioni cerebri. & hoc facit, aut sua qualitate, aut sua forma. & illd, qd significat nobis, ꝙ non fit pp humiditatem nerui, nec pp ipsius infusionē, est pp subitam ipsius dissolutionem. & de necessitate est ꝙ humor faciens hoc sit subtilis, eo ꝙ paroxismus ipsius cito transit, sicut fit in ęgritudinibus acutis. Sed quia nos videm⁹ pro maiori parte ꝙ illi, qui hanc patiuntur ægritudinem, sunt frigidi & humidi, sicut pueri: aut frigidi & sicci, sicut senes: & vt quia hæc accidentia apparent super frigidos pro maiori parte, significat ꝙ cā hui⁹ ęgritudinis est humor grossus. Sed contradicit nobis hoc, ꝙ humor grossus non cito dissoluit, siue discurrat per strictos meatus, siue p latos, sicut dicit Gale. quia dissolutio non est aliud q̄ dominatio naturæ super humorem ipsum decoquēdo, vt retineat qd est conueniēs nutrimēto, & aliud expellat. & hoc nō fit in humore grosso, ī eo ꝙ ē grossus, nisi in longo tēpore: sicut testificatur experiētia in ægritudinibus. Et nos videmus, ꝙ cito dissoluitur hic humor. Et ob hoc dicēdū est, ꝙ hęc ægritudo non fit, nisi pp fumū qui generatur in ipsomet cerebro, vel in alio membro, quod ipsum ei transmittit: sicut dicit Gale. de iuue

Tria opīo de cā epilepsiæ.

Tertio de locis affectis. ca. 7.

ne, qui sentiebat ꝙ quasi quidā fumus frigidus ascenderet ab vno mēbro ad cerebrum: & qñ perueniebat illuc, cadebat epilepticꝰ. Et hoc accidens est sufficiens ad probādū, ꝙ causa huius ægritudinis est ventositas fumosa. sed ista vētositas necessario communicat humoribus frigidis & humidis, aut frigidis & siccis. & isti humores sunt isti vēro vt materia. Et ppea curat hęc ęgritudo, euacuando illos humores. Et quamuis dicat per nomen alicuius hominis, vt hoc accīs fiat à cholera, non dico hoc impossibile. & cadit in hoc ratio. nā breuitas paroxismi hoc adiuuat: & veniente accidēte hoc, aliquibus pp stomachum, videmus ꝙ hoc fit eis vt plurimum pp famem, aut pp iram. & hoc ostēdit, vt fiat à cholera. Et Gale. curat hanc ęgritudinem cum hiera picra, in qua dominatur aloe. Et manifestū est ꝙ aloe non purgat, nisi vnā duarum rerū, aut cholerā, aut humorem choleticum. Et quidā dicūt ꝙ hæc ægritudo fit à complexione mala nō materiali frigida & sicca. Et hoc est à ratione remotū. qd est, quia hæc ægritudo vt plurimū habet paroxismos. Et adhuc si fieret pp malā complexionē nō materialem, non fieret nisi à rebus extrinsecis. quod est, quia mala complexio non materialis creata à mala complexione materiali est difficilis curationis: & à tali causa, qualis hæc est, impossē est fieri paroxismū epileptícum. & ſm hoc nō fieret hęc species, nisi pp res extrinsecas, hoc est ab aere frigido. quod est, quia mala cōplexio, quæ fit à talibus rebus extrinsecis, est facilis dissolutionis. Sed remotum est ꝙ res extrinsecæ, hoc

Secunda opinio.

Tertia opinio.

Prima obiectio opinionis Galeni.

A hoc est aer frigidus possit inducere malam complexionē cerebro sufficientem inducere epilepsiam. sed si experientia hoc testificat, raro hoc esse debet. Et tu debes scire, ꝙ propter hanc sectam non pōt finaliter scīri rationabiliter de oībus ægritudinibus, quæ sint possibiles, & q̄ nō. quia ægritudines certificantur per sensum, & postea aduenit testimonia experiētiæ pp plurimos sentire: & post hoc fit cognitio causārum. Et causa huius data est in loco alio nobiliori isto: & nos ēt ipsam narrabimus in alijs libris. Et

B apoplexia est, qñ hō cadit ad terrā, & cessat eius vox, & priuantur omnes operationes & motus totius corporis, excepto anhelitu. nam priuato anhelitu moritur patiens. Et pp hoc anhelitus est manifestū signū super fortitudinem, vel debilitatem istius virtutis. qd est, quia qñ anhelitus fuerit grossus & malꝰ, significat super fortitudinē: & qñ fuerit quietus, significat debilitatem. Et Hipp. dicit ꝙ, quando apoplexia est debilis, non curatur de facili: sed qñ est fortis, curam non recipit. Et cā huius ęgritudinis est de necessitate priuatio motus vīs, & particularis. Et

C quia declaratum est, ꝙ motus vniuersalis habet duo prīcipia: primū quorum est in corde, aliud est in cerebro: & cerebrū nō facit suas operationes, nisi pp cor: ergo est necesse vt cerebro veniat vna ægritudo vīs, communicans toti corpori. Et hoc fiet necessario pp oppilationē viarum spiritus, qui peruenit à corde ad cerebrum: & istæ sunt arteriæ. aut propter fortem oppilationem ventriculorum cerebri. propterea quia quando illi claudūtur, impeditur via spiritui animali, qui dat

D membris omnibus sensum & motum: si ita est, vt dicit Gale. qui dicit ꝙ mittitur à cerebro spiritus animalis, sicut mittitur à corde spiritꝰ vitalis intrinsecus. aut fit, quia corrumpitur complexio cerebri. quod est, quia quando illa corrumpitur, corrumpitur temperātia, cū qua reperitur calor intrinsecus cordis, ad hoc vt possit operari sensum & motum: sicut declaratum est in Naturali philosophia. Sed in cameris cordis non pōt euenire hoc accidens: quod hanc ægritudinem faciat. qd

E est, quia prius peruenireturad mortem. Et postquam probatum est ꝙ causa ægritudinis in his duobus locis est: ergo causa, quam dat Hippocrates est verax: & etiam illa, quā dat Galen. Et Hippocrates dicit, ꝙ quando homo subito sine voce fit, & cadit in terram, tunc factæ sunt oppilationes in vijs, quæ sunt inter cor & cerebrum, hoc est in arterijs. Et Gale. hoc cōfitetur in lib. de Accidenti & Morbo. & in lib. de Membris dolorosis dicit, ꝙ hęc ęgritudo fit pp oppilationem in ventriculis cerebri: ergo intendit Galen. vt fiat

F à duabus causis. Et signū est, vt fiat ex oppilatione arteriarum, cum apparent signa dominationis sanguinis super patientem. & hęc curatur cum flebotomia. Et signum oppilationis fortis ventriculorum cerebri est, qñ apparent signa dominationis humorum frigidorum in corpore. Et curatio huius fit cum permutatione cōplexionis illius mali humoris cū euacuatione cum medicinis purgantibus humores illōs frigidos, & cū clysterijs conuenientibus: quia illa sunt mirabilia ī hac cura.

G Et hęc ægritudo, quæ dicitur profundatio somni, est propinquior vt fit pp oppilationem arteriarum, q̄ vt sit propter oppilationem neruorum: propterea non est in hac passione difficultas anhelitus, nec etiā conuertitur ad paralysim, sicut apoplexia. Et illa, quæ fit ab humoribus siccis, facit stare patientem oculis apertis, & nominatur alcasia. et si fiat ab humorib⁹ humidis, stat oculis clausis. & hanc speciē nominant Medici subeth. Hucusque locuti sumus de ægritudinibus, & accidentibus breuiter, secundum q̄ nobis H visum est sufficere: eo q̄ mea intentio in hoc libro non est nisi in dando regulas, quæ sint principia artis Medicinæ oībus volentibus in hac scientia ire via nobiliori, & illis, qui ēt volunt postea abundare in particularibus istius artis ſm hunc ordinem, & diuisionem. Et scias quòd comparatio istius libri ad totalitatem istius scientiæ est, sicut comparatio elementorum artificij ad artificium. Et sicut Pictores primo depingunt circuitum figuræ, quam facere intendunt, & postea replent hoc continens particularibus rebus I ex diuersis coloribus, donec fit figura illa conuenienter impleta. sic & nos intendimus facere in nostro libro. Et si Deus nobis longitudinem cōcesserit vitæ, & nos præcauerit ab accidentibus temporis, alium faciemus librum in practica huic nobili ordini respondentem, secundum quòd factus est iste liber Colliget, qui omnia continentia istius scientiæ replebit.

De subeth

Catalepsis

AVERROIS COLLIGET

LIBER QVARTVS.

SVMMA LIBRI.

De Signis Sanitatum, & Aegritudinis.

De Signis Sanitatis et Aegritudinis in generali. Cap. 1.

Diuisio

IStа pars diuiditur in duas partes. Pria narrat signa significātia sanitatem actualē in qualibet operatione L corporis in quolibet membro. Secūda narrat signa significantia super ægritudines, & causas ipsarum. Et hæc pars iterū partitur in duas partes: eo q̄ hæc signa, aut significant super ægritudines præsentes, quæ plurimum inueniuntur in hac arte: aut significant tempore sanitatis & ęgritudinis super ægritudinē futuram, sed signa, quæ significāt super ęgritudines prętęritas, parum sunt ī hac arte vtilia. Et incipiemus Orde narrare signa significantia ægritudinem præsentem in toto corpore, M & in quolibet membro: & postea dicemus signa significantia ægritudines futuras: & postea dicemus signa significantia super ęgritudines prętentes. Sed signa significantia in ægritudinibus p̄sentibus sup ęgritudines futuras adiungam istis signis ægritudinū p̄sentiū. Et similiter vt, vt ponā signa significantia sanitatē futurā in ęgritudinibus in hac eadē parte: quāuis ptineant sanitatis pti. Propterea quia sunt una ex rebus, qbus procedit, & trāsit Medicus ad Medicinā: sicut ī rebus, q̄ artificialiter fiunt. qđ est, quia nomen maioris

A ioris potestatis earū deriuat egressa, q̄ fiūt artificialiter in pmutatiōe ipsarū à re, à qua fit pmutatio, & ñ attribuit rei, ad quā permutat. & hoc est cōtrariū reb⁹ naturalibus: hoc ē, quia solum fiunt p̄ naturā. Et cām hmōi ostēdi in nobiliori loco isto. qđ est, quia pmutatio est genus rei, ad quā permutat virtus: & hæc est contrariū plusquā gen⁹ rei ad quā permutatur. virtus aūt est in eis manifesta, magis q̄ in ea, à qua fit pmutatio. Et ppea conuenientius est signa coniungere sanitatis futurę cū signis ægritudinis præsentis: quia B Medicus transit ab illis ad sanitatē, & appellant illi trāsitus medicina, & nō sanitas. Et adhuc quamuis ipsa sint sanitatis signa, sunt aliquo mō partes ægritudinis: eo q̄ significāt super remotionē ægritudinis. Sanitatis definitio. Et ego incipio narrare signa significantia super sānitatē. & dico q̄ sānitas, sicut dictum est in definitiōe ipsius, est bona habitudo in mēbro, p quam habet pati, aut agere suam actionē, aut passionem naturalem. Et hæc bona habitudo diuisa est in duas partes: quarum vna est appropriata membris consimilibus, in q- C bus sunt nouem cōplexiones: alia officialibus membris, quæ est quatuor generū, q̄ superius dicta sunt. Et quia pars maior istius dispositionis in membris non est manifesta prima fronte, & maxime in mēbris non apparentibus, ob hoc necesse fuit narrare signa significantia sup quamlibet dispositionē cuiuslibet membri, videlicet nouem complexiones, quę primo sunt in consimilibus, & secundo in cōpositis. Et similiter narrabimus signa, quę significant super temperatam complexionem, & nō temperatam, & sanitatē appropriatā membris officialibus. & via, qua poterimus oīa hæc cognoscere primo, non est nisi ab actione & à passione horū mēbrorum, aut rebus, quæ proueniunt à virtutibus ipsorum. Quod est, quia actiones, & passiōes ipsorum, & res, quæ ab eis proueniunt, sunt apud nos notiōres: & à rebus notioribus D ꝓcedere debemus ad minus notas. & res proueniētes ab operibus sunt sicut calor, macies, pinguedo, & accidentia, q̄ apparent ab exeuntibus à corpore. Et debes scire q̄ Medici ꝓ maiori parte non sunt vsi loqui, ni- E si de signis significantibus super sanitatem membrorū consimilium, sed de signis significantibus super sanitatem membrorū officialium nō sunt locuti nisi per accidens. Sed tales quales sumus, volumus loqui de vtrisq;. & incipiemus loqui à signis significantibus super cōplexionem æqualem, i. temperatā: quia prior est natura: & ēt quia extrema non cognoscunt, nisi p cōparationē eorum ad media. Et dicimus q̄ ex nouem cōplexionibus, q̄dam appropriātur vnicuiq; mēbro, & q̄dā sunt, q̄ appropriātur vni corpori cō F positione mēbrorū adinuicē. Et est sciendū primo, signa significantia cōplexionē vniuscuiusq; mēbri in nouem cōplexionibus: & cognitis illis, potetimus iudicare super complexionē totī⁹ corporis, & maxime membrorū principalium. & incipiemus narrare cōplexionē cordis: quia cor est mēbrū, cuius complexio cōmunicat mēbris omnibus. quia q̄ hoc membrum est temperatū, sunt membra pro maiori parte temperata in caliditate: quia est dator om-

G nibus mẽbris cõplexiõis, qua agũt & patiuntur. Et adhuc, qñ erit complexio aliorũ membrorũ distẽperata, sicut complexio hepatis, possibile est complexionẽ cordis non esse temperatam pp colligãtiam ipsius ad membra. & pp hoc narrabimus signa cordis, qñ sunt temperata, & intemperata: eo ꝙ illa sunt signa omnium membrorum.

De signis complexionum, & sanitatis Cordis. Cap. 2.

Primum signum. H ET inter signa significantia sup complexionem cordis, signum, quod proprium est in significando super cõplexionẽ cordis, est pulsus: & post illum anhelitus. Ergo quando pulsus nõ est magnus, neq; parvus, neq; tardus, neq; velox, neq, rarus, neq; spissus, necessario significat temperantiã complexionis cordis ĩter calidũ & frigidum, & siccũ, & humidũ. & talis pulsus, qualis est iste, reperit' in his qui nascuntur, & stant in climate temperato vt plurimum: sicut in terra Hippocratis, & in plurib⁹ terris Græciæ: nisi eueniant accidẽtia extrinseca. & ppea dicit Gale. ꝙ homines terrarum calidarum non pñt dare nobis temperatam complexionẽ. Et nõ est dicẽdũ, ꝙ pulsus fortis sit naturalis: eo ꝙ in alijs, quamuis non sint tẽperata, plurimũ inueniatur in climatibus non temperatis: sicut non dicendũ, ꝙ color niger in homine sit naturalis, quãuis non inueniatur in Secundũ. Aethiopia ẽt albus. Et temperantia anhelitus similiter significat super temperatã complexionẽ cordis: saluo vt comparatio anhelitus ad cor, non sit maior debito. ꝙ si hoc esset, nõ solum esset tunc anhelitus temperatus, proportionãdo cordi solũ, K sed esset adhuc maior. quia non est impossibile complexionem cordis esse calidam, & ꝙ pectus & pulmo sint maiores debito, comparatione ad ipsum cor, vt faciat tunc anhelitus, qui non est magnus nisi pp largitatẽ viarũ pectoris & pulmonis, & illud idẽ, qd facit anhelitus magnus per se: eo ꝙ si pulmo & pectus essent fm comparationẽ creationis cordis, tunc pulmo & pectus multiplicarentur in caliditate cordis. Sed Tertium signum, qd significat super complexionẽ cordis pp dispositionem aliorum mẽbrorũ, est, vt sit pectus mediocre inter magnitudinẽ & paruitatem. Et sic' temperantiã suæ complexionis significant significãtia signa temperantiã complexionis hepatis, aut temperantiã cerebri, aut vtranq;. Et hoc iõ, quia in hepate, & cerebro nõ est calor, qui sit proprius in eorũ esse: nisi calor partiũ cõsimiliũ, in quibus sunt cõpositæ. Sed calor, cũ quo vnusquisq; operatur artes suas, est de necessitate calor, qui trãsmittit' eis à corde: & iste calor est ĩ eis sicut forma. sed calor, M qui est in eis proprie, est sicut materia. Et quia tẽperantia rei, & perfectio suæ operatiõis non stat nisi pp formam, erit necessarium, vt qñ ista duo membra sunt temperata, sit eorum temperantia pp formam ipsorum: & temperantia suarũ formarum est necessario pp temperantiã datoris istarũ formarũ: & istud est cor. Et non est dicendũ, ꝙ possibile sit, ꝙ calor cordis qui mittitur, mittat eis caliditatẽ superfluã: & ꝙ cõplexio istorũ duorum membrorũ, veniens ad eam à partibus consimilibus hepati, & cerebro, resistat calori

A ri, qui prouenit et à temperãtia cordis, vt per istã contrarietatẽ resultet in cerebro & hepate temperãta cõplexiõis. quia talis tẽperantia, qualis est hęc, dicitur ęquiuoce, & non veraciter, vt faciat operationes. Itẽ Quartum signum. significat super cõplexionẽ cordis, tactus, & carnositas pectoris. nam si temperata est, significat tẽperantiã complexionis cordis. Sed tẽperãtia carnis pro maiori parte sequitur tẽperantiam complexionis cordis: & propria caro existẽs in hoc loco. & pp hoc caro habẽs temperatã complexionẽ cordis, non erit macilenta, B nec pinguis super fluę. Itẽ significat Quintum signum. super tẽperãtiã cordis tẽperatia virtutum animę: sicut ira, planicies: * manifesta ea confidentia, & pusillanimitas, & similia his. Itẽ sup temperantiã cordis significat cõpositio ipsius, hoc est in positiõe sua, & sua mensura, & figura, qd est, quia quãdo sua cõplexio erit tẽperata, sunt tes prędictæ vt plurimũ fm viã naturalem. Et similiter qñ suæ operationes sunt conuenientes suę cõplexioni, significant super suã temperãtiam. qd est, quia non est impossibi- Septimũ. C le esse aliquẽ pulsum velocem propter strictũrã suarũ arteriarũ, cũ nõ fit hoc pp calorem ipsius: sicut accidit hominibus pinguibus. Et vlter difficile est dare signa significantia super compositionem membrorũ intrinsecorum, & super species eorũ, & super colligãtã eorum. ppea reliquerunt Medici hanc speciẽ sanitatis, & non sunt locuti de ea, & ꝙ cesserunt solum de signis cõplexionalibus. sed medico non sunt hæc minus necessaria illis. & ppea volumus loqui de hac specie breuiter, sicut sumus consueti. Et dicimus ꝙ ex rebus significantibus super temD peratam complexionem cordis, & ęqualem, est temperantia compositiõis membrorum extrinsecorũ, & maxime pectoris, & membrorum propinquorum eidem, & bona proportio cuiuslibet istorũ membrorũ ad alia. & hęc vocatur pulchritudo: quia pulchritudo magis attribuit' compositioni, sicut virtus, & fortitudo magis attribuitur complexioni. Et nos non dicimus ꝙ temperantia compositionis istorum mẽbrorum significet super temperantiam cordis, nisi propterea quia virtus informatiua nõ format alia mẽ E bra, nisi mediante calore cordis: sicut virtus nutritiua non facit suas operationes, nisi mediante complexione sua. Et tu debes scire ꝙ hæc significatio non conuertitur: quia possibile esset cor esse temperatę cõplexionis, & bonæ compositionis, & tamen compositio aliquorũ mẽbrorum esset lęsa. & hoc prouenit à materia. Et hoc raro cõtingit. sicut raro cõtingit ex alijs rebus nociuis, quæ prouenium ab alijs membris: * & ille cõuertuntur, & corrumpun- *a.l.ꝙ illæ cõuertuntur, & corrũpunt cõplexionẽ cordis. tur complexione cordis propter aliquam colligantiam. Sed signa significantia super distemperãtiam cordis ĩ quatuor qualitatibus sunt cõtraria istis. Hoc est, qñ pulsus fuerit fortis, velox, aut spissus, significat excessum caloris: nisi contingeret propter strictũrã naturaleu in vijs arteriarum: quamuis hoc raro accidat in complexione calida: propterea quia natura caloris est aperire & extendere partes, nisi foret siccę: eo ꝙ resistit ęgressioni. Et si cum siccitate fuerit duritiesꝛ tact⁹, signiat vlumitatem siccitatis. Et sit' anhe- De signis distẽperantiæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G litus contrarius naturali significat super idē: dummodo non sint pectus, pulmo, aut eorū viæ minores cōpetentibus. Itē ortus pilorum, & tactus calidus habent super eandē cōplexionē significare. Et vt scias q̄ ad calorem cordis sequitur calor omnium membrorum: excepto q̄ non sit resistētia accidentalis à mēbris habentibus dominantiā in corpore, sicut sunt hepar, & cerebrum. quia posse est, q̄ cōplexio istorū duorum membrorū ex parte mēbrorū consimilium, ex quibus sunt cōpositā, sint frigidiora debito: & tunc
H erit cor calidū, & cerebrū dicet frigidum. Sed in homine habente talem complexionē refrigerabitur in fine cor: & maxime q̄n dominatur frigiditas: quia hoc mēbrū non est datum nisi ad tēperandum caliditatē cordis. Item significant super caliditatem & siccitatem cordis accidentia animæ: sicut ira: ita q̄ qui cito iracitur, habet complexionē calidam cordis: & si seruauerit, habet ēt siccam. Et similiter significat siccitatem cordis macies pectoris, et siccitas corporis. Sed cōplexio cordis dominans in caliditate & humi
I ditate significatur à fortitudine cordis, & mollicie pulsus. Et si habuerit molliciem cum sua fortitudine, significat solam humiditatē. Et similiter signa caliditatis & humiditatis cordis sunt magnitudo pectoris, & aliorum mēbrorū. & ideo animalia, quæ sunt calida & humida sunt maioris cordis cæterorum: velut animalia nascentia, in locis humidis. Sed signa frigiditatis & siccitatis cordis, sunt composita ex oppositis signorū caliditatis: tū seruant signa siccitatis. Et ppea pulsus talium ē paruus, tatus, tardus, durus: K
& anhelitus eorum est similis: & tactus pectorum eorum est frigidus. Et similiter est in complexione aliorum membrorum ipsorum: nisi sit in eis resistentia accidentalis. Et pectus istorum est mudum pilis. Et istī sunt in vltima timiditate. Et vniuersaliter ipsorum iuuentus assimilatur ſm plus senectuti: & si perueniant ad senectutem, senectus eorum assimilatur morti.

De signis complexionum, & sanitatis Cerebri. Cap. 3.

L

ET postq̄ locuti sumus super sanitatem cordis appropriatam membris consimilibus, & super sanitatem appropriatam mēbris officialibus, deinceps volum⁹ loqui de signis significantibus super tēperantiā, & sanitatem cerebri. Et dicemus q̄ tēpetātia debet recipi in cerebro, sicut in alijs membris: hoc est, vt sit appropriata suis membris consimilibus, aut suæ cōpositiōi. Et incipiemus à temperātia, & dicemus q̄ signorum, quę significant super temperatam cōplexionem cerebri, q̄dā sumuntur ab operationibus. & ope M
rationes ipsius aut appropriatæ sunt sensui communi, aut imaginationi, aut cogitationi, aut memoriæ, aut virtuti nutritiuæ. hoc est, quod apparet ex superfluitatibus, q̄ egrediuntur à naribus, palato, oculis, & similibus. Et quædam sumuntur ab alijs, sicut à tactu, & ortu capillorum, & ab eorum forma, & superfluitatibus, quæ ab ipso ægrediuntur: ita q̄ si sint temperatæ in quantitate & qualitate, significant super temperantiam ipsius.

Et

A Et similiter quādo operatiōes somni & vigiliarum sunt tempetatę, & q̄ sit mediocritas inter pigritiam & velocitatem, & iudicia sua sint recta, & sensus sint clari & boni, & tactus sit temperatus, ita vt non sit calidus, vel frigidus. Et capilli qui oriuntur, non sint omnino extensi seu plani, uel tortuosi seu crispi, albi, vel nigri. Et demonstratio suæ formæ est vt sit figura eius similis figurę cerebri temperati: & tunc significatur super temperātiam complexionis. & significatio temperantiæ suæ figuræ est, sicut dicit Galenus, q̄ sit sicut figura sphærica cerea, leuiter ab
B vtraq; parte pressa, & vt non sit magnum vel paruum. Et q̄ superfluitates discutientes a cerebro sint paucæ, & competenter digestæ. & si fuerit cum hoc aliqua spissitudo, signū est siccitatis. & si fuerint multę & digestæ, significant super caliditatem & humiditatem. & si cum hoc fuerint crudæ, & in quantitate multa, significant super frigiditatem. & si cum hoc fuerint aquosę, significant super frigiditatem & humiditatē.
Et dicit Hippocra. de hac complexione, q̄ eius sanitas est propīquior
C ægritudini q̄ sanitati. Sed operationes cerebri calidi sunt vigilię, & breuitas somni. Sed si caliditati associabitur aliquantula humiditas, tunc tales in somno aliquantulum augmentabuntur. & si siccitas dominabitur, dominabuntur vigilię. Et qui hanc habent complexionem, veloces erunt ad actiones. & actiones suas faciunt sine discretione: & accipiunt ex membris solum similitudinem, & non diuisionem. & errores eorum sunt multi, & cogitationes eorum malæ. Et qui habent signa contraria istis, & sunt dormitores, D
& pigri, & tardi intellectus, & non possunt recipere diuisiones rerum. necessārio tales frigidæ complexionis sunt. tamen & ipsi assumunt p̄dictas res confuse. Sed complexio cerebri frigida & sicca abundat min⁹ in somno, q̄ frigida sola. Et frigida sola minoris est somni q̄ frigida & humida. Et tactus etiam significat super istas complexiones. Et capilli etiam habent significationes: eo q̄ capilli sunt ex superfluitate fumosa. Quare, capilli nigri significāt super aduſtionem: eo q̄ igneitas hēt album denigrare. Et si cum hoc sūt E
tortuosi, significant super hoc siccitatem: sicut accidit eis, quando tanguntur ab igne. Et capilli albi significant super materiam crudam & indigestam. & si cum hoc fuerint extensi & plani, significant super superfluitatem humiditatis. Et eodē modo capilli, qui cito oriuntur, significant super caliditatem: & qui tarde, ecōtra. Et qui sunt mediocres in colore, & tortuositate, & in planicie, & in ortu veloci, & tardo significāt super complexionem temperatam. Et forma tortuosa etiam habet signifi
F care super malam complexionem. Et etiam caput magnum, vel paruū habet significare hoc. Et ista sæpe inueniuntur in libris spicatorum. & ego nō recordor omnia eorum verba, nisi quorundā, ad hoc vt noster intellectus non sit diminutus in radicibus rerum. & illi, qui solum sunt Medici, indigent illis: & ego nō sum ex illis. Item oculus significat forti significatione super complexionem cerebri. quia oculus rubeus habens venas rubeas, significat super complexionem cerebri calidam: &

si-

G signa contraria istis significant sup complexionem frigidam cerebri. Et velocitas motus oculorum significat super caliditatem cerebri, sicut tarditas super frigiditatem, & mediocritas in istis significat super tẽperãtiam. Et subalbedo oculi significat frigiditatem cerebri, sicut nigredo significat caliditatem, & color medius inter subalbedinem & nigredinem, qui dicitur varꝰ, significat temperantiam. Et hoc est, quia subalbedo fit propter paucitatẽ digestiõis. ob hoc iste color est propꝛiquus colori aquæ simpliciter. Et nigredo fit propter excessum decoctionis. propter hoc dominatur in ipso nigredo: quia nigredo significat adustionem partium terrestrium dominantium in re. Et quod facit varietatem, quæ est color mediocris, est vltima temperantia decoctiõis. quod est, quia est minor q̃ illa, quæ facit nigredinem: & est maior quã illa, quæ facit subalbedinem. Et scias quòd non solum causæ qualitatiuæ faciunt nigredinem, aut subalbedinem: sed & aliæ res sunt multæ, quæ adiuuant ad hos colores faciendos, quæ non sunt qualitates, vl̃ complexiones, sed sunt res quantitatiuę, vel locales. quod est, quia nigredo pluries fit propter multam quãtitatem humiditatis oculi: aut quia posita est in profundo multum: sicut tu vides in riuis profundis. quia propter profunditatem apparent velut nigri: eo ꝙ non recipiunt tantum splendorem, sicut si essent largi & pauci. Et oculus subalbidus est secundum contrarium. *Et Galenus dicit, ꝙ multa humiditas glacialis adiuuat ad faciendum subalbedinem: eo quod color istius humoris est sicut color glaciei. & ideo multitudo ipsius adiuuat ad faciendum subalbedinem: sicut paucitas adiuuat ad faciendum nigredinem, & hoc est contrarium nostræ opinioni: & mediocritas omnium significat temperantiam. Ista sunt signa significantia super complexionem cerebri. Sed signa significantia super ipsius compositionem similiter sumuntur a complexione, & operationibus ipsius. Et iam diximus de figura naturali, quam habere debet. & colligantia sua apparet visui: quia quędam capita habent collum conueniens eidem, & quędam non: sicut dicit Galenus. Sed largitas, & strictura suarum viarum, & suarum concauitatum sumũtur ab ipsius complexione. quod est, quia viæ cerebri calidi & humidi sunt in vltimitate largitatis: frigidi vero & sicci secundum contrarium ipsius: & mediocres istarum significant sũ per calidum & siccum, vel super frigidum & humidum: & sua temperata compositio cognoscitur, quando suæ viæ & suæ concauitates sunt in vltima temperantia. Et quando viæ & concauitates cerebri sunt nimis strictæ, tunc habens eas paratus est vertigini, & scotomiæ, & epilepsię, & alijs egritudinibus similibus. Item, quando substantia cerebri est minor debita, tunc accidet intellectui corruptio intellectus, & stultitia, sicut decrepitus. & vnuersaliter, quando cor rumpitur olla cere bri exterius, eorum pitur cerebrum interi-- us.

Nigredo fit ppmultitudinem humiditatis oculi, vel ꝓfundationem eius. Idẽ 1. 1t. Cãticæ te. 52. & 5. de Gione aliũ ca 3. in paraphrasi.

*In lib. Artis partiæ. c. 17. Idẽ Aui. tertia tertij tr. 2. c. 14.

Vnde nota est contrarietas. Gale. vult parũitatẽ crystalloidis operari nigredinẽ: Auerr. vero albedinem.

De

A *De signis complexionum, & sanitatis hepatis. Cap. 4.*

DEinceps volumus loqui de signis significantibus temperãtiam, & sanitatem hepatis. Et dicemus ꝙ quædam eorum significant super temperantiam suæ complexionis, & quædam super temperantiam suæ compositionis. Et ego incipio a signis complexionis. & dico ꝙ quędam ipsorum sumuntur ab operationibus, & quędam sumunt' a quantitate venarum, & a tactu. Et scias ꝙ hepar temperatum generat B sanguinem purpureum, & dat colorem albedinis mistum cum rubedine. & corpus debet esse medium inter maciem, & grassitiem: & venæ debent esse mediocres inter largitatem, & strictũram. Sed complexio calida hepatis cognoscitur p̃ hoc, quod generant multam cholerã rubeam, & maxime in ætate iuuentutis: & color talium declinat ad citrinitatem. & ideo cum augmentatur calor, & siccitas multum, generatur cholera adusta, & tunc declinabit color ad fuscedinem. & quibusdam de C nigrantur palpebræ inferiores oculorum, & labia etiam inferiora. Sed hepar frigidũ cognoscitur, quia generat multum phlegma, & sanguinem crudum. & aliquando ex forti tudine albedinis conuertitur in calcem. & si cum hoc coniungitur siccitas, tũc generabitur cholera nigra non naturalis. Et complexio humida hepatis cognoscitur a multa præparatione putrefactionis, & dominatiõe humiditatis, & sanguinis. & si multum, excedit tãsit ad hydropicam. Item venę largę significant super hepatis caliditatem: & magis, si cum hoc adiungitur humiditas. D & strictæ significant contrarium. in calido vero & sicco hepate est mediocris. Item significat pilositas super complexionem hepatis, qd̃ est, quando hypocundria sunt multum pilosa, caliditatem significant. Adhuc diuersificatur hęc significatio secundum diuersitatem pilorũ. quia, si sunt grossi, tortuosi, & nigri, significant super caliditatem & siccitatem: & si sunt subtiles, & plani, significant super humiditatem. Et si venter sit nudus pilis, significat frigiditatem: & si sit mollis venter, significat humiditatem: & si sit durꝰ, E significat super siccitatem. Et signa significantia super suam compositionem similiter sumuntur a complexione, & operationibus. quia qñ erunt temperatæ, erit hepar temperatum in figura, & positione, & quãtitate magnitudinis & paruitatis, & strictura, & largitate venarum. & cõplexio calida & humida significat fortitudinem hepatis, & largitatem venarum: sicut frigiditas & siccitas significat contrarium: & mediocritas eorum significat mediocritatẽ inter calidam & humidam, frigidã & siccã. Et debes scire ꝙ cõplexiões F significãtes sup cõplexiões istorum mẽbrorũ, sunt cõplexiões innatę, q̃ fiunt a prima essentia. Et hoc dico: quia inueniunt complexiones acqsitæ calidæ & frigidę a consuetudine, & vsu a rebus extrinsecis. Et simile est huic, quia inuenitur aliquis habens colorem significantem super frigiditatem, & signa significãtia cõplexionem sui hepatis significabũt caliditatem, hoc est, quia habebit venas latas, tunc debemus iudicare ꝙ complexio sua naturalis est diuersa

ab

G ab accidentali. & quando erit cõtrarium, debemus iudicare contrariũ: hoc est, quia complexio sui hepatis erit frigida & ficca, & habitudo sua erit grossa & pinguis, & grossities significat caliditatem & humiditatẽ, & strictura venarum frigiditatem, & siccitatem. Sed significatio cõpositionis sumpta ab operationib⁹ est hęc: quia hepati illius, qui habet venas strictas, eueniet oppilatio, ipso non vtente cibis oppilatiuis. Itẽ quando hepar erit paruum comparatum stomacho, & non superueneret aliquod accidens, necessarium e-

H rit vt habeat mollem vẽtrem. nam hæc est perfecta significatio super paruitatem heparis. quod est, quia quando hepar est paruum, non potest attrahere chylum a stomacho, & tunc oportet vt exeant superfluitates molles. Et homo, quem tu scis dicit ꝙ breuitas digitorum significat paruitatem hepatis. & hic appa ret ꝙ nesciuit bene, vbi esset virtus informatiua, & non consyderauit nisi in materiebus, & dimittamus istũ cum alijs. Dicit Aristo. ꝙ hepar in quibusdam hominibus inuenitur I latere sinistro, & splen in latere dex

I tro: & quando superueniunt illis ęgritudines hepatis, apparent signa I latere sinistro. Ista sunt signa significantia super complexionem, & sanitatem membrorum principaliũ.

Sęda primi Doct. tertia. c. primo, & 14 tertii. tr. 1. ca. 30 Primo de Natura animaliũ

De signis complexionum, & sanitatis pulmonis. Cap. 5.

DEinceps volumus loqui de signis significantibus super cõplexionem, & sanitatem membrorum seruientium illis. Et incipiem⁹ a pulmone. & dicemus ꝙ complexio pulmonis erit tempata tunc, qñ erit anhelitus temparus in magnitudine paruitate, & non recipiet ęsionem ab aere calido, aut frigido: & vox fit temperata inter fortitudinem & debilitatem. Sed quãdo pulmo erit calidus, anhelitus erit magnus, & lædetur ab aere calido, & iuuabitur a frigido. & habens talem pulmonem habebit vocem fortẽ: & contrarium operabitur contrariũ. Et pulmo ficcus cognoscitur ex parte vocis claritatis, & ex paruitate sputi. Et pulmo humidus contraria habet signa pulmoni sicco, scilicet grossitudinem vocis, & sputi multitudinem. Sed compositio habetur a

L complexione, & operationibus similiter: eo quòd complexio temperata de necessitate habet compositionem temperatam, scilicet inter paruitatem & magnitudinem, & inter amplitudinem & strictũram viarum: & quando erit calida, erũt vię largę. Et latitudo pectoris significat super latitudinem viarum: sicut dictum est in alijs. quia diximus, quòd fortitudo vocis sequitur largitatem viarum: & largitas significat caliditatem complexionis. & causa est, quia fortitudo vocis necessario

M significat caliditatem. Sed complexio frigida significat strictũram viarum, & debilitatem: & maxime si huic coniungatur siccitas. Velocitas vero anhelitus significat parnitatem pulmonis, & strictũram suarum viarum, nisi complexio cordis sit in causa. Pectus autem sputosum significat malam pulmonis positionem. & propterea dicunt Medici, quòd plurimi talium veniunt ad vlcerationem pulmonis, & ad hecti-- cam.

De

A *De signis complexionum, & sanitatis Stomachi. Cap. 6.*

DEinceps volumus loqui de signis significantibus super cõplexionem stomachi. Et dicimus ꝙ ipsa cognoscitur a suis operationibus: eo ꝙ stomacho temperato conuenit maior ciborum pars, nisi nimis modum excedant naturę, & nõ accidunt eidem accidentia, quę eueniunt stomacho distemperato: & sua appetitus est naturalis. Et in stomacho calido subtiles cibi conuertuntur in fumum, & eidem grossi

B conueniunt, & suus appetitus est diminutus. Sed in stomacho frigido signa sunt contraria prædictis: eo quia, ei conueniunt cibaria subtilia, & grossa in acetositatem conuertũtur in eo, & eius appetitus est excedens. Et stomachus siccus cognoscitur propter multam sitim, & eidem paucus sufficit potus: & quando ni-

C mium recipit potum, & tunc in eo fiunt fluctuationes. Sed humidus significatur a pauca siti: & desyderat talis stomachus humida, sicut stomachus siccus desyderat res siccas. & hoc est, quando humiditas, & siccitas ineſt per naturam. sed si ineſt accidentaliter, hoc fit per contrarium: eo quòd qui habet stomachũ siccum, appent humida: & qui habet humidum, appetit sicca. Sed æqualis stomachus in paruitate, & magnitudine cognoscitur, eo quòd tolerat quantitatem cibi conueniẽtis. & si paruus fuerit, noscitur ex tolerantia pauci cibi: & si partitur cibus in paucas partes, melius tolerat. Et stomachus magnus tolerat cõtrarium.

De signis complexionum, & sanitatis Testiculorum. Cap. 7. D

SIgna temperantię, & sanitatis testiculorum sumuntur ab operationib⁹ ipsorũ, & ab accẽtibus. Et dicimus ꝙ, qui est temperatus in coitu, naturaliter hẽt tempantiam cõplexionis testiculorum. Et si multum affectat, naturaliter hẽt calidam cõplexionem testiculorum. Et si cum hoc desyderio coniungitur sufficiẽtia in faciendo, significat humiditatem coniunctam isti causalitati. Et quidam dicunt ꝙ, quando complexio testiculorum est calida, ꝙ tunc E est generatrix masculorum plus q̃ fœminarum. & qñ complexio istorum est frigida, tunc operatur contrarium, s. quia piger erit in coitu, & generabit filias. si cum frigiditate coniungatur siccitas, quasi priuatur ab hac operatione. Sed qui appetitũ habet magnum, & debilis existit in tali operatione, eius complexio ad siccitatem pertinere videtur. Sed significatio complexionis horũ membrorum ex parte accẽtium apparentium in spermate est, quia in temperata complexione ipsorum est sperma temperatum in quantitate, & F qualitate. Sed si testiculi fũt calidio res debito, erit sperma plus in quantitate, & spissius conuenienti. Et qñ complexio eorum erit frigida, erit contrarium huius: hoc est, quia sperma erit paucum, & non coctum. Et humiditas magis conuenit huic operationi quàm siccitas. Et pili etiã significãt super complexionem horum membrorum, secundum ꝙ significant super alias cõplexiones, vt dictũ est supra.

De

Universidad de Deusto
Biblioteca

G

De signis complexionum, & sanitatis totius Corporis.

Cap. 8.

ISta sunt signa significãtia super complexionem vniuscuiusq; mẽbrorum principalium, & seruientiũ eis. Et cognoscendo ista, & comparationem vnius ad alterum faciendo, cognoscemus totius corporis complexionem temperatam & distemperatam. Eo ꝙ corpus, cuius cõplexio erit temperata, erit de necessitate mediocre inter maciem & grassitiem. & color erit albus mixtus rubedini. & capilli eorũ sunt flaui tendẽtes ad rubedinem in tempore suę H pueritiæ: & cum sunt facti iuuenes erunt capilli eorum nigri. & tactus temperatus inter caliditatem & frigiditatem, & inter asperitatem & lenitatem. & sensus eorum erit in vltimo temperantiæ. & intellectus eorum mediocris inter velocem & tardum. & hæc est via cognoscendi cõplexionem temperatam. Sed complexionem, quę exit a temperantia, iudicabimus secundum multitudinem signorum. quia illa iudicabuntur ex aggregatione istorum signorum, hoc est ab accidentibus, & operationibus I, sicut a grassitie & macie, & a colore, pilis, & alijs similib⁹.

Sed est sciendum, ꝙ significatio coloris pilorum non verificatur ꝓ maiori parte nisi in temperatis climatibus: quãuis in quolibet climate possit aliquid comprehendi, comparando homines illius climatis sibiipsis. Verbi gratia, in Theutonicis, & Aethiopibus, qñ Aethiopes sunt nigri, eorum capilli sunt in tortuositate vltima, non propter hoc eorum complexio erit calida: immo melius est attribuere hæc signa calori extrinseco, & dices quasi ꝙ, sint frigidi. Et K Theutonici, & Sclaui, qui stant in terris frigidis sunt albi, & eorum capilli sunt flaui, & plani. nec propter hoc dicendum est in istis, vt eorum complexio sit frigida. quod est, quia eorum complexio est in vltima caliditate. quia calor clauditur in partibus intrinsecis eorum corporum, sicut accidit in hyeme. & hoc sufficit in signis sanitatis secundum intentionem nostram.

De signis significantibus super Aegritudines in generali.

Cap. 9.

DEinceps volumus loqui de signis significantibus super ægritudines. Et rememoreris semper eorum, quę superius diximus: hoc est, quia intentio mea in hoc libro non est vt multum loquar de rebus particularibus. quia iste liber non fuit factus pro illo, qui est solũ medicus: sed vt nõ inueniatur diminutus in radicibus scientiæ, secut⁹ sum etiam de ipsis. Et si inuenis hic illã, quod inuenis in alijs libris, non ob hoc ipsum despicias: quia pluries cribrat homo modium vnum sabuli ad hoc, vt inueniat vnam margaritam. Dicemus ꝙ signa significantia super ęgritudinem sunt gña, quorum quędam sumuntur ab accidentibus, quę accidunt post diminutionem humorum in corpore: & quædam sumuntur a complexione corporis ab eius præparatione ad susciendas ęgritudines: & quædam sumuntur a regimine antecedenti. Et quatuor tempora anni dant ꝓgnosticationem in ęgritudinib⁹ futuris fiſt: & maxime permutationes, quę fiunt in eis ꝓter naturam. Et ista signa diuersificant ſm fortitudinẽ & L M

A & debilitatem. & ego volo ipsa narrare per ordinem. Iam dixi in his quę ꝓcesserunt, ꝙ qñ quãtitas sanguinis crescit I corpore, ita ꝙ nocet in quantitate solum, in eo ꝙ quantitas est ſm dimẽsionem, hęc est nominata repletio ſm vasa. & qñ crescit cum malitia qualitatis vt acuatur, aut vt permutetur ad qualitatẽ illius, s. vn⁹ aliorum humorum, aut plurium, hęc notat repletio ſm virtutem: eo ꝙ hęc repletio habet euacuare vel euaporare, & dissoluere, & debilitare virtutem. quod est, ꝓpter malitiã suę qualitatis. Et ꝓpea hoc B sequit⁹ cassus appetitus, & difficultas motus. Et vſt ꝓp hoc debilitant⁹, & ledunt⁹ oẽs operationes aſales, & naturales: quod non accidit primæ repletioni. Et signa primæ repletionis sunt signa dominij sanguinis solũ. & signa secundæ repletionis sunt signa dominij vnius trium humorũ, aut plurium. Et propterea debem⁹ enumerare signa significantia sup excessum vniuscuiusq; humorum istorum: & cognoscendo simplicia, cognoscemus composita.

De signis abundantiæ Sanguinis.

Cap. 10

C ET incipiemus a signis significãtibus multitudinem sanguinis, & ab accñtibus, ꝙ eueniunt corpori ꝓp illud. Et dicem⁹ ꝙ hoc significat fortitudo pulsus, & repletio vasorũ: siue sint venæ, siue arteriæ: & grauitas capitis, & oculorum, & impedimenta virtutum animæ, & sensuũ. Et vſt mala dispõ, quę aduenit corpori hæc patienti, assimilat⁹ malę dispositioni lassitudinis, quę ꝓuenit ex labore extrinseco cum rubedine oculorum, & calore actuali in toto corpore: nisi hõ habuerit exercitiũ in aere calido, & somnum profundum, & somnia terribilia, & videntia res rubeas. sicut dicit Gale. de illo, qui somniabat balneari in dolio pleno sanguine: quia signa sanguinis in eo erant manifesta. & Galen⁹ præcepit vt phlebotomaretur: sed Medici, qui erant de secta Erasistrati, ꝓceperunt ne phlebotomaret⁹, & iniunxerunt ei exercitium. & qñ facere cœpit, humores dissoluti discurrerũt ꝓ corp⁹, & mortuus fuit. Itẽ in hora repletiõis sanguinis fluit aliqñ sanguis ex naribus, aut gingiuis. Et Arist. dicit ꝙ sanguis corruptus fluit a narib⁹ & ano, & pustulę quę fiunt in corpore, & vrina spissa, & dulcedo saliuę, & omnia hęc significant superabundantiam sanguinis. Et qui vsus est phlebotomia sentit pruritum in loco phlebotomãdo. ꝓpea sumunt⁹ signa dominij sanguinis a complexione, & regimine ciborum, & potuum, & similiũ, & ab ætate, & tpe anni: tñ hęc signa necessario significant abundãtiam sanguinis quod est, quia aliquando complexio generat sanguinem: & si tempus, & ętas adiuuent, aut nõ. D

Et similiter hoc facit regimen absentibus omnibus alijs. & si regimẽ E fortius erit in omnibus istis causis, tunc erunt signa significantia dominium sanguinis accidentia, quæ hic sequuntur. F

De signis cholerę dominantis.

Cap. 11

SEd signa significantia dominiũ cholerę sunt velocitas pulsus, & disruptio ipsius, & vrina subtilis ignea, & vomitus cholericus, & egestiones mordicatiuæ, & amaritudo oris, sitis fortis, & siccitas linguę

G guæ cum asperitate,& citrinitas coloris,& oculorum: sicut accidit in vitio icterici. Et si his coniungitur tempus æstiuum, & ætas iuuentutis, & dieta calida & sicca,& multum exercitium, sicut artium calefacientium vt sunt ferrarij,& eorum similes: & tunc debemus sine dubio iudicare ꝙ iste humor dominatur multum in corpore

De signis dominij melancholiæ.
Cap.12

ET signa, quæ significant dominium melancholiæ, sunt nigredo vrinæ, aut rubedo declinans ad
H obscuritatem, aut ad viriditatem. Et aliquando hoc sequitur incendium in stomacho,& habet appetitum caninum & nigredinem coloris,& maxime sub palpebra oculi.& sanguis phlebotomatus est niger, & multũ coagulatus. & maior pars talia patiẽtium est splenetica. Et si particularia signa iungantur istis, sine dubio iudicabimus ꝙ multum dominabitur in corpore humor talis. Et complexio, quæ magis apta est ad generandum hunc humorem, est complexio frigida & sicca, aut calida & sicca. & propterea raro inueni
I tur iste humor in corporibus albis, & pinguibus. Et morphea nigra est signum fortissimum istius humoris:& ẽt variolæ nigræ, seu morbilli.

De signis dominij phlegmatis.
Cap.13

ET signum dominii phlegmatis sitet vrina alba,& vt color corporis sit albus,& pulsus paruus & rarus,& squaliditas totius corporis, & pigritia,& somnus,& tarditas digestionis, pauca sitis cum multo sputo viscoso. Et si cum his iunguntur res particulares, erit sicut dictum est K
ante: velut est ætas senectutis,& tempus hyemis,& regimen multæ quietis, & cibaria frigida & humida, & superfluitas comestiõis. Et somnia similiter significant super dominiũ istorum humorum. quoniam ille, cui superabundat cholera, somniat videre adustionem ignis:& cui sanguis abundat, somniat videre res ruheas;& cui melancholia, videntur i suis somnijs ea, quæ ipsum terrere faciunt.& qui videt dormiendo maria,& pluuias, & sentit aerem frigi
L dum, vel aquam frigidam, omnia ista significant abundãtiam phlegmatis. Ista sunt significantia super dominium vniuscuiusq; humorũ, & vsi super ęgritudines, quæ accidunt propter hos humores. Sed lassitudo, quæ prouenit absq; occasione manifesta antecedente, fit necessãrio propter dominium istorum humorum, aut plurium. sed lassitudo thetayca,& apostemosa fit ab abundantia sanguinis. sed vlcerosa est ex malicia qualitatis.

De signis prognosticis Aegritudinum futurarum per aerem, & tempora.
M
Cap.14

ET postquam locuti sumus de signis significãtibus super dominium humorum, deinceps volumꝰ loqui de dispositionibus, quę fiunt ab aliqua permutatione extra naturali: sicut illæ, quæ fiunt ex aere, quę significant ęgritudines futuras. Et via, qua possumus cognoscere has permutationes est experientia: sed scire ipsas per viam demonstrationis est difficile, aut impossibile, & propterea in hoc sunt recipienda testimonia Antiquorum, & memorari

A rari corũ breuiter, quæ dixerunt: & postea conabimur dare causas. Di
Tertia Aphorismorũ aph.12 xit Hippo. ꝙ qñ fuerit hyems septẽtrionalis & inaquosa, & ver fuerit meridionale & aquosum, sequunt ex hoc in æstate febres acutæ, ophthalmiæ,& dysenteriæ: maxime vero mulieribus,& humidis natura. Et huius causa ẽ: quia si hyems fuerit sicca, generabit humores siccos. & generaliter humores adusti, qui facti fuerunt in autumno, non conuertũtur simili tempore huic ad fri
B giditatem & humiditatem, sed remanebunt secundum medietatem illius, quod superuenit ei in autumno:& postea veniente vere calido & humido, aggregabunt in corpore humores contrarij adinuicem. veniente postea calore æstiuo, putrefaciet ipsos humores propter humiditatem accidentalem, quam habebunt:& propter actum ipsorum erit calor putredinalis, qui generabitur, nociuior,& acutior. Vnde tunc propter hanc maliciam complexionis fient febres acutæ, & accidet fluxus ventris sanguineus, & ophthalmia.
C Et hoc accidet plus complexionibꝰ humidis: quia sunt aptæ citius permutari propter talem aeris dispositionem. Et Hippo. adaptat ficcitatẽ vento septentrionali,& humiditatẽ meridionali: eo ꝙ natura istorum duorum ventorum est has duas facere dispositiones. & causam istorũ ostendam in loco nobiliori isto.
Secundo Aphor. Item Hippo. dicit. si in eodem anno post ortum caniculę fient pluuię frigidæ,& venti flauerint septentrionales, tunc fient ægritudines terminabiles,& quietæ. & hoc erit propter temperantiam aeris calidi: quia pluuia aerem refrigerat. & similiter facit septentrio, quamuis sit siccus. & D
manifestum est ꝙ frigidus aer putrefactionem diminuit. Et vniuersaliter scias ꝙ causa ægritudinũ, quas Hippoc. his temporibus fieri dicit, est propter permutationem naturæ aeris. quod est, quia non fuit ordinata diuersitas naturæ temporum, nisi vt humores digerantur,& temperentur. quia humiditas hyemis temperat ficcitatem autumni,& caliditas æstatis temperat hyemis frigiditatem. Sed quando hyems fuerit sicca, tunc remanebũt humores, sicut E
fuerant prius,& humiditas veris eos non temperabit: eo ꝙ ipsa erit hũoribus his extranea: quę omnes non adueniunt tempore competenti.& ob hoc, quando superuenerit eis calor æstiuus sine medio, tunc istæ ægritudines generabuntur. Sed si hyems fuerit humida,& superuenerit calor æstiuus eidem cum medio, & istud medium est calor veris temperatus,& tunc non veniet tempus caloris antequam ipsa humiditas sit consumpta,& corpora receperũt dispensionem, vt propter calorem non F
permutentur. Et vniuersãliter scias ꝙ quatuor tempora sunt cum quatuor humoribus, sicut cum quatuor elementis. quia si tpa reũstũt, vt vnũ elementum aliud non vincat, vel superet, sic resistunt vt vnus humor aliũ nõ vincat. quia nisi esset cõparatio, quam hẽt tps cum quolibet hũore, vnus humor a suo contrario corrũperet. Itẽ Hipp. qñ hyems fuerit calida meridionalis & pluuiosa,& ver septẽtrionale inaquosũ, fiẽt fluxꝰ sanguinis,& ophthalmiæ siccæ, & seni bus reumata, epilepsiæ, & paralysis, & apoplexiæ,& pgnãtes abortiũt. Et cã huiꝰ est, vt in tali dispõne ipsę
Tertia Aphorismorũ aph.13.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G ægritudines fiant: quia cerebrū in tali dispōne supflue humectatur: veniente vero vere frigido, cum sui natura habeat hūores dissolutos movere, tunc frigiditas resistet suæ cōplexioni naturali, & tunc humores a frigiditate compressi distillabunt. & ob hoc, istę ægritudines mouebūtur. Et si hyemis dispositio erit similis dispōni veris prędictę, aptius, & citius ęgritudines istę fient: quia humores tunc temporis erunt congelati & immobiles, & ipsi tamen nō sunt penit⁹ denudati ab humiditate naturali. Et fluxum sanguinis hic I

H tendit Hippo. propter vlcerationem intestinorum, quę fit propter reumata acuta, quæ fiunt ab hac permutatione. Et mulieres non abortiunt isto tempore, nisi quia vuluæ ipsarum tali tempore nimis humefiunt, & debilitatur, quæ in eis est virtus retentiua. & potent esse vt ēt hac permutatione embrio lædatur, eo q̄ propter humiditatem debilitatur. Et dixit Hippo, quando æstas Tertia Aphorif. 13. erit parum pluuiosa, & autumn⁹ calid⁹ multum meridionalis & pluuiosus, tunc erūt hyeme fortes dolores

I capitis, tusses, & raucedines, & in aliquibus fiet phthisis. Et causa huius est manifesta: eo q̄ in tali autumno replentur capita multis superfluitatibus: & cum superuenerit hyems, comprimet cerebrum, & stylabunt ab eo superfluitates, nec poterunt digeri: & ob hoc istę ægritudines fiēt, nam si remanebunt in capite, faciēt dolorem prædictum: & si fluxerint ab eo, facient ęgritudines supradictas: & si fluxerit ad pulmonem, fiēt

*a.t. phthi sēs. *tusses. Adhuc dixit q̄, si fient autū Tertia Aphorif. 14. nus septentrionalis & siccꝰ, fiet in cōplexionib⁹ siccis ophthalmia siccа, febres acutæ, & cardiacā melāco K lia. quia manifestum est, q̄ quando istud tempus in siccitate fortificat, facient ęgritudines melancholicas. & febres hę dictæ sunt ex humore melancholico: quanuis humor ille non sit velocis motus. Item dixit q̄ Tertia Aphoris. 11 ęgritudines, quę fiunt tempore multum pluuioso, p̄ maiori parte sunt febres longe, & fluxus ventris, & epilepsia, & apoplexia: & synanchia. Et dixit Hippoc. q̄ paucitas pluuię salubrior est corporibus. & causa est, quia superfluis humiditatib⁹ calor naturalis non bene dominatur. Et L non est intelligendum ab Hippoc. vt laudet aerem siccū ex toto: quia aer nimis siccus inducit ęgritudines eisdem similes. Et propterea dicit alibi, q̄ quando est priuatio pluuiæ, fiunt febres acutæ: quia aer temperatꝰ secūdum Hippocratem est mediocris inter multam & paucā pluuiam. Et tu debes scire q̄, aer distemperatus in vna qualitatum, distemperantia superflua generat ęgritudines eisdem similes. Sed aer pestilētialis fit corruptione suę substantię. Et hoc accidit sæpe propter multā M pluuiam tempore æstiuo: sicut dicit Hippo. q̄ accidit in ciuitate Acarō: quia tota æstate fuit fortis pluuia: & propterea accidit habitantib⁹ malus prurit⁹, & pustulæ malitiosę: ita q̄ aliquibus cadebāt brachia, & pedes. Item corrumpitur substātia aeris ex vaporib⁹ corrupts mixtis ēi co, sicut a vaporib⁹ resoluts a cadaueribꝰ, & a stagnis, quib⁹ linū macerat. Et sīl fiūt ęgritudines pestilētiales a corruptiōe aq̄, & ciborū, sicut accidit tpe famis. Item ęgritudines pestilentiales, quę fiunt a corruptione aeris, ciꝰ sunt ęgritudines mor-

A tiferæ: quia aer putrefactus, vel corrupt⁹ veloci⁹ attingit cor. & propterea accēntia illarum febrium sunt mala propter malitiam anhelit⁹, quæ hoc operat. & non apparet in illis febrib⁹ fortitudo, nec sentit in eis magna lęsio manifeste, eo q̄ mala complexio dominatur in illis communiter in omnib⁹ virtutib⁹ corporis: sed illud, quod facit læsionem manifestam sensibilem, est mala cōplexio particularis vl diuersa. & scias q̄ nō omnis homo ęgrotat pp permutationem aeris: sed illi, qui ad hoc apti sunt. Et qñ tpa anni sequent eorū

B naturam, quasi non erunt causę ægritudinum, quāuis nos videam⁹ cōtrarium. quia ęgritudines, quædam sunt magis propriæ vni tempori q̄ alteri, sicut sunt ęgritudines, q̄ fiunt ex humore simili illi tempori: quia sanguineæ in vere, cholericę in ęsta te, melācholicæ in autumno, phlegmaticæ in hyeme: quāuis in vere p accēns fiant ęgritudines melancholicę. & hoc accidit pp motum humorum, & eorum dissolutionē, & ebullitionem: quia in his temporib⁹ adueniunt partib⁹ omnium similia accidentia, q̄ adueniunt humiditatib⁹

C terræ nascentium. Quod dictū est de signis significantib⁹ ęgritudines ex parte aeris, sufficiat compēdiose secundum nostram intentionem loquendo. Sed inueniunt ęgritudines paruę, velut accēntia significantia super ęgritudines magnas futuras: & nos dicem⁹ de aliquib⁹ earum hic, & postea dicem⁹ de signis significātib⁹ sup eadem ægritudines, & earū cās: quia multum necessarium est in hac arte. Et non expectes, vt dicam tibi artes nouas, quę non sunt dictæ ab Antiquis.

De signis prognosticis Ægritudinum futurarum per ægritudines parvas. Cap. 15

D

ET dixerunt quidam q̄, dolor capitis fixus, qui in Arabico noīatur soda, & hemicrania, q̄ in Arabico noīatur sethica, pseuerans denūtiat decursum aq̄ ad oculū in fine, aut anatationē pupillę, q̄ in Arabico noīatur azabar. Et salt⁹ faciei nominat hachala: tortura vero noīat lachora. & spasm⁹ noīatur tasnec: & priuatio mot⁹ noīatur cadar: paralysis vero felee. Salt⁹ faciei pseuerans multum denunciat torturam oris. salt⁹ vero totius cōrporis significat E spasmum humidum. priuatio motus significat paralysim. Rubedo faciei, oculorum, & venarum, q̄ sunt ī eis, cum fluxu lachrymarum, & fuga a lumine cum forti dolore capitis, denunciant apostema calidum ī cerebro. Incub⁹ (theb⁹ dī) & vertigo (hahasta noīatur) perseuerans denunciāt epilepsiā. epilepsia vero vocatur chission. Tristitia pseuerans sine cā denuntiat melancholiam. Apparitio corpusculorū, velut muscarum & capillorum ante oculos denuntiat decursum aquæ ad oculos: nisi hoc accēns a stomacho pueniat. F Reumata cōtinua sine ītерpolatiōe facisit timorē phthisis. Sudor mult⁹ pseuerans significat repletionē. Fortis syncopis crebra sine manifesta occasiōe pseuerās diu, mortē subitā nūciat. Repletionē supfluā habētes timem⁹ ne ad sputū deueniat sāguinis, qui in Arabico noīatur vestadā: & etiam est signum apoplexiæ, & subitę mortis. Et stupefactio sensuum, & relaxatio motuum significāt apoplexiam. Grauitas lateris dextri circa hypocundria ęgritudinem he

Universidad de Deusto
Biblioteca

C paris significat. Stercus multum tinctum timorem ægritudinis icteritię significat. Squaliditas faciei, & tũor palpebrarum. & digitorum, manuũ & pedum futuram hypoſarcam ſignificant. Fœtor ſtercoris ſignificat ſuper nauſeam, quæ in Arabico nominatur tacura. Vrinę fœtor putrefactionem, & febrem nuntiat. Laſſitas, & mẽbrorum confractio ſine cã manifeſta cum caſu appetitus febrẽ denuntiat. Vrina vſtiua perſeuerans vlcerationem in veſica & virga ſignificat. Priuatio appetit⁹ cum ſyncopi⁹ colicam ſignificat. Grauitas & extenſio, quæ eſt ſub ventre & in renibus, ſignificat ſuper ęgritudinem renum. Stercus aduſtum in orificio ani vlcerationem inteſtinorum ſignificat. Pruritus in ano perſeuerãs hemorrhoidas denuntiat, niſi in inteſtinis ſint vermes nati. Multæ puſtulæ in corpore apoſtema magnũ ſignificant. Multa noda apparentia faciunt timere de nodo magno nominato dubellet. Morphea, & fortis rubedo faciei, & ſtrictura anheli⁹, & vocis leſio lepram ſignificat. Et vniuerſaliter dico, q̃ quãdo permutatur aliquid ex conſuetis, ſignificat futuram ęgritudinem: ſicut eſt appetitus ſuperfluus, aut diminut⁹, aut augmentum, vel diminutio in ſupfluitatibus, vel multus ſomnus, vel paucus, vel alia accitua præter iſta.

Sect. 2 Aph. aphor. 5.

a. l. coliti cã vel cholaram.

H

I

De pulſu, & vrina in generali.
Cap. 16

ET poſtquam locuti ſumus de hoc genere ſignorum ſufficiẽter, volumus nunc loqui de ſignis ipſarum ęgritudinum, quæ ſignificant neceſſario vnam trium rerum videlicet aut ſuper quiditatẽ ęgritudinum, aut ſuper cãs ipſarum, aut ſuper membrum, in quo eſt ægritudo. Et multoties ſignificat ſuper hęc tria, quemadmodum de ſignis ægritudinum, quę ſunt in membris interioribus. Sed ægritudines apparẽtes in ſuperficie corporis, non indigent ſignis, niſi ſignificantibus cauſas ipſarum, ob hoc, quia illæ patent ſenſui viſus. Et vt ſcias q̃ ſigna non ſunt aliud, niſi illud quod apparet i actionibus, & paſſionibus animalibus, & naturalibus, cum accidentibus quę proueniunt ab eis. ꝓpea ga inueniuntur duo genera ſignorum communicantium pluribus ægritudinibus. Et debemus primo tractare de eis, & poſtea narrabim⁹ ſigna vniuſcuiuſq; ęgritudinis ꝓpria. Et iſta duo genera ſignorum ſunt pulſus, & vrina. & ſignificatio pulſus ſumitur a communicantia omnium membrorum cum corde. ſed vrina ſumitur a menſura digeſtionis i hepate, & venis. & propterea ſignificatio ipſius non eſt pauca in ſignificado ęgritudines membrorum virtutis nutritiuæ. Et incipiendum eſt a pulſu: quia eius eſt cognitio melior.

K

L

De pulſu, & de generibus, & ſpecieibus eius. Cap. 17.

M

ET dicimus, q̃ pulſus eſt compoſitus ex duob⁹ motibus, hoc eſt motu dilatationis & motu conſtrictionis, & ex duabus quietibus, quę ſunt inter duos motus, ſicut declaratum eſt. quia inter quoslibet duos motus neceſſario ſunt duę quietes. & etiam quia ſapientes huius artis dicũt q̃ ipſi comprehendunt has duas quietes: & maxime quietem, q̃ eſt poſt conſtrictionem. quia quies, quę eſt poſt dilatationem, eſt manifeſta etiam illi, qui non eſt perfect⁹.

ꝓpea

A ꝓpea accẽtia, quæ eſſentialiẽ hoc comitanẽ, continenẽ vna iſtarum, hoc eſt aut in motibus, aut in quietib⁹. Et ꝓpea apparet quòd prima genera pulſuum ſunt ſeptem. Vnum eſt, qđ ſumitur a quantitate dilatationis. Secundum ſumitur a quantitate tẽporis motus. Tertium a quantitate virtutis mouentis. Quartum a tempore quietis. Quintum a proportione duorum motuum, & duarum quietum. Sextum a permutatione pulſus, & ſua aſſimilatione ſuæ tempe riei. Septimum ab ordinatione motus & quietis, & inordinatione. Sed tria ſunt genera, quę conſueuerunt

B iungere Medici iſtis ſeptem. Vnum eſt, quod ſumitur ab arterijs. Sécundum a qualitate ipſius arteriæ. Tertium ſumitur a diſpoſitione ſubſtãtiæ arterię. Sed iſta tria nõ ſunt propria in pulſu, inquãtum eſt pulſus: quia pulſus, inquantum eſt pulſus, non ſtat niſi per motum, & quietẽ. Et primo volumus narrare ſpecies, quæ continentur ſub vnoquoq; genere, & poſtea dicemus cauſas vniuſcuiuſq; generis, & ſpeciei, quod eſt, quia q̃n nos cognouerim⁹ eorũ cauſas efficientes, tunc poterim⁹ ſumere plura ſigna ęgritudinum: eo

C q̃ ipſæ eædem ſunt cauſæ diuerſitatis pulſuum. Et propterea quando inuenietur genus, aut ſpecies ꝓprię cauſę, tunc erit ſignum fixum ſup iſtu⁹ gen⁹, aut ſpeciem ęgritudinis. Et pulſus, qui fuerit plurium cauſarum, nõ ſignificat ſuper illam ęgritudinem ſolum ipſam efficientem, niſi ſecum alia ſignificatio adiũgatur. Et deinceps volumus incipere narrare ſpecies pulſuum, & ſubſequenter eorum cauſas aſſignare. ga cum ſciuerimus eorum cauſas efficientes, tũc poſſibile erit q̃ ponem⁹ eas, ſigna ſuper ęgritudines: eo q̃ ipſæ eædem ſunt cauſę efficientes earundem. Et ideo q̃n erunt ex eis genus, vel ſpecies propriæ cauſæ, tunc erit ſignum continuum ſuper inuẽtionem illius ſpeciei ęgritudinis, vel generis. & q̃n erit ei plus vna cã, nõ ſignificabit ſuper ęgritudinem agẽtem, niſi q̃n cum eo fuerit ſignificatio alia. V. g. quia pulſus formicans, qui eſt in hectica, eſt accidens continuum ſuper inuentionem illius ſpeciei ęgritudinis. & quando erit vna cauſa tantum ex pluribus, nõ ſignificabit ſuper ægritudinẽ: vt pulſus diuerſus, qui non ſignificat ſuper febrem putredinis: eo q̃ pulſus diuerſus eſt inuentus in febrib⁹ putridis, & in dolore ſtomachi. ergo hoc nõ eſt ſignum declarans febrem putredinis proprie, niſi ei aſſocietur aliud ſignum. & poſſibile erit q̃ aliud ſignum ſit ex ſpeciebus pulſuum, & q̃ nõ. Et poſtquam data ſunt ſigna ſignificantia a Medicis cauſas pulſuum, tenẽtur determinare pulſum appropriatum vnicuiq; ęgritudini: eo q̃ maior pars pulſuum eſt cõpoſita, ſicut pulſus ſignificans ſuper apoſtemata calida, quia eſt parvus, velox, inordinatus, & variatus multis variationibus. & in hac egritudine pulſus ei ꝓpri⁹ eſt cõpoſit⁹ ſemp. Et qdã pulſuũ ſunt, quorũ eſt ſignũ definitiuũ ſup aliq̃ ęgritudinem, qũ aſſociaẽ ei aliđ ſignũ. v. g. qñ pulſus inordinat⁹, qñ erit cũ calore manifeſto ĩ corpe, & nõ erit ĩ ore ſtõchi pũctio aliqua, ſeu dolor, é ſignũ certũ ſup febrẽ putridã. Et poſtq̃ declarauim⁹ qũo ẽ ſignatio pulſus gñalẽ, redibim⁹ ad numerãdũ ſpẽs, deinde dicem⁹ cãs vniuſcuiuſq;. Et dicim⁹ q̃

D

E

F

I iij gen⁹

G genus,quod ſumitur a quãtitate dilatationis,diuiditur in pulſum magnum & paruum & mediocrem, & in longum breuem & mediocrem, & in largum ſtrictum & mediocrẽ, & in eminentem profundum & medium.Et magnitudo eſt, qñ arteria extenditur ſuperflua dimenſione in omnibus dimenſionibus,ſcin proſũ ditatem,latitudinem, & longitudinem.paruus eſt contrarius illi.&medius mediocritatem horum tennet. Longus eſt,qui extenditur in longitudinalem dimẽſionem pluſquam in latitudinalem vel ꝓfundam:hoc H eſt,qui tranſit quatuor tangentis digitos.breuis autem eſt contrarꝰ huic.ſed medius horum mediocritatẽ ſeruat.Largus eſt ille, qui ſm latitudinem vltra alias extenditur dimẽſiones.ſtrictus illi eſt cõtrarius. ſed medius medium tenet.Eminens eſt ille, qui in altitudine vltra alias dimenſiones extendit. profundus vero eſt ei contrarius.medius vero mediocritatem ſeruat . Et iſtæ ſpecies adiuicem componi poſſunt.ſed difficile eſt hanc compoſitionem cognoſcere tactu.iſtę ſunt ſpecies ſumptæ a genere quantitatis dilatatio- I nis. Sed genus,quod ſumitur a tẽpore motus,diuiditur in velocem, tardum,& medium.Et genus, quod ſumitur a quantitate virtutis, diuidit in fortem, debilem,& medium. Et fortis eſt ille, qui extrema digitorũ fortiter percuut.Et qui ſumitur a tẽpore quietis,diuiditur in ſpiſſum,tarum,& medium.Et dicit Gal.ꝙ ſpiſſus eſt ille,in quo tempꝰ quietis poſt ſuã conſtrictionem eſt paruum.ſed rarus eſt contrarius illi . ſed medius medium ſeruat. Sed hoc non percipit,niſi ille qui comprehendit quantitatem quietis, quę eſt poſt conſtri K ctionem. Et qui hoc non neſcit,cognoſcit differentiam inter pulſum velocem & ſpiſſum . ſed hoc graue eſt inueniri . tamen non vẽ impoſſe multum perfectis, qui ſunt optimi ſenſus:quoniã omnes homines nõ ſunt ęquales in ſolicitudine,& boni tate intellectus. Sed genꝰ ſumptum a proportione quatuor temporum pulſuum,diuiditur in pulſum ęqui ponderis,& non æqui ponderis. Et æqui ponderis eſt ęqualis , & habet compoſitionem duorum motuum ad inuicem compoſitione naturali, & per viam naturę . & ſimiliter ha- L bet compoſitionem vniꝰ quietis ad aliam,& etiam illam, quæ eſt motꝰ ad quietem. Et iſtæ compoſitiones diuerſificantur ſecundum diuerſitatem ętatum,temporum,& complexionum.Galenus dicit ꝙ iſtæ compoſitiones naturales non inueniuntur niſi ſecundum vnam compoſitionum notarum muſicarum proportionatarum & ordinatarũ , quæ eſt compoſitio dupli, aut partis. & dicit ꝙ minor ꝓpottionum ſenſatarum in pulſu,eſt illa, quę multiplicat quartũ multiplicati cõparatiõe vnius ptis multiplicatæ duarũ partiũ.Et ſi ita eſt,vt dicit,mirabile eſt. Sed cõparatiões iſtas cõprehendere difficile eſt:q̃quis multi hoĩes in Muſica eas cõprehẽdãt:ppea quia notꝫ ꝙ minor dimẽſio illarũ exẽplo põt cõprehẽdi,& eſt illa, q̃ multiplicat ex 36.partibꝰ vniꝰ partẽ vnã . Et iſta verba ſunt alterius ſcię , q̃ huic per accĩs eſt neceſſaria hic parũ. Sed in pulſu ſunt tpa breuia ad inueniẽdũ hãc cõparationẽ ĩ eo adhuc magis: quia ges exĩs poſt ſpiſſitudinẽ duſcile

A cile eſt inueniri:eo ꝙ arteria eſt ſub carne. Et ꝓp hoc elegerunt tangere hanc arteriã:eo ꝙ illa eſt latior, & ꝓpinquior loci principij.& has arterias tangũt Medici . Sed genꝰ ſumptum a ſua ſimilatione , & a ſua diuerſitate oĩa ꝓterita gña continet. qd̃ ẽ,quia aſſimilatio pulſus eſt, vt oĩa gña ſm vnum modum concurrant.hoc eſt,quia ſi eſt magnꝰ,vt ſit pſeuerans ĩ ſua magnitudine:& ſiſt ſi ẽ velox,tardꝰ, aut ex alijs . Et pulſus diuerſus hẽt duas ſpẽs,aut in oĩbus gñibꝰ, aut in vno , aut pluribꝰ ſit diuerſus: aut in multis pulſatioB nibꝰ,aut ſolũ in vna. Itẽ diuerſorũ pulſuũ quidã eſt ordinatꝰ:&eſt ille, qui multis reuolutionibꝰ ſuã diuerſitatẽ cõſeruat. Et quidã ẽ non ordinatꝰ:& eſt ille, qui ſuã diuerſitatem non ſeruat. Et conuenientꝰ eſt vt ſpẽs pulſuũ diuerſorũ cũ ſpeciebus cõpoſitis cõputent.& ego ex eis manifeſtiores dicõ. Et genꝰ ſumptum a qualitate arteriæ, diuidit in tres ſpecies, hoc eſt in frigidũ,calidũ,& tpatum . Et qd̃ ſumit a ſubſtantia arteriæ,diuidit in durum,mollem , & medium. Et quod ſumitur a contẽto in arterijs, diuidit in plenum, vaC cuum, & medium . Iſtæ ſunt ſpẽs ſimplices pulſuũ. Et inueniunt pulſus cõpoſiti, qui habent noĩa,q̃ dicẽda ſunt. Quia quidam eorum dr̃ pulſus caprizãs . & eſt qui variat in vna pulſatione, in tarditate & velocitate.& accidit huic pulſui vt feſtinet,& ſtet,& cito redit,& ſuum motum complet . & appellat caprizãs, eo ꝙ ſuus motus aſſimilatur ſaltui capreoli. Et quidam nominat caſa ſotizina , qui ſemp variat. quia aliq̃n variat ab augmento ad diminutionẽ,& aliq̃n a diminutione ad augmentum . & iſtud augmentum D & diminutio aliq̃n ſunt ꝓportionata,aliq̃n non. Et quidã dr̃ vndoſus. & ille eſt, qui variat in magnitudĩe & paruitate partium organi in eminentia & profunditate, in ſtrictura, & largitate cum mollitie ſubſtãtiæ organi:& declinat parum ad paruitatem , ſed non multum.& vlr ſuus motus aſſimilat vndis maris, & ab eiſdem nomen ſuſcepit. Et quidam dr̃ vermiculoſus,qui vndoſo aſſimilat:& eſt eo minor,& ſpiſſior.Et quidam dr̃ formicãs , & eſt minor iſtis duob,ſed eſt ſpiſſior.Et quidam dr̃ E ſerrinꝰ,qui vndoſo in diuerſitate ptium ſimilat,tñ eis rigidior eſt. Et quidam dr̃ bis pulſans. & põt eẽ vt iſte ſic denominet ꝓ diuerſitatem,quã ĩ vna hẽt pulſatione , quia in eadem interpolat, & reuertitur. & põt eſſe, vt dicatur ꝙ duæ pulſationes ſunt vna:quia quies,quæ eſt ĩter eas, nõ hẽt tempꝰ, quod mereatur dici tẽpꝰ quietis.Et quidam dr̃ tremulꝰ . Et quidam dr̃ tortuoſus,qui percipitur talis, ſicut ſi organum torqueretur. Et quidam dr̃ arcuatꝰ. quod eſt, qa eſt eminens in medio,& in extremitatibꝰ profundꝰ . Iſtæ ſunt omnes p ſimplices ſpecies,& manifeſtiores,q̃ ſunt in compoſitis.

De *cauſis pulſuum.* Cap. 18.

DEinceps ĩcipiem⁹ narrare cauſas omnium. Et dicimꝰ quod cauſa magnitudinis pulſus eſt ſanitas virtutis , & etiam ſanitas inſtrumenti,& multa neceſſitas pulſationis . & propterea eſt iſte pulſus ſignum dominationis ſanguinis in toto corpore,& maxime ſi cum hoc iungant velocitas, & frequentia.qa hęc ſunt teſtimonia multæ neceſſi-

G tatis cum sanitate virtutis, & instrumenti. Et causæ parui pulsus sunt istis contrariæ: hoc est, si sint ꝓpter debilitatem solum, aut inobedientiam instrumenti, aut propter necessitatis paruitatem. Et propterea, qñ erit isti⁹ pulsus causa debilitas virtutis, necessario significabit complexionem malam materialem dominantem super virtutem ipsam debilitantem: aut significat euacuationem superfluam, propter quam intrinseca virtus est dissoluta. Et quãdo fuerit causa ex inobedientia organi, necessario significat malam cõ-
H plexionem siccam materialem: sicut accidit quando dominatur cholera, aut melancholia, aut dominat' in toto corpore complexio mala sicca non materialis, sicut est febris hectica: aut significat super cõgelationem, quæ fit propter frigiditatem multam, aut propter extensionem arteriarum, quæ fit propter apostema. Sed qui fit propter paucam necessitatem. significat paucitatem caloris. & aliquando aggregantur hęc omnia tria. & significat super ista tria. Et causa mediocritatis est temperantia rerum supradictarum. Et
I causa longi pulsus est paucitas virtutis: eo ꝙ non potest extendere arteriam in latitudinem, & profunditatem fm proportionem extensiõis longitudinis. & hoc est pro maiori parte propter ineptitudinem instrumenti, sicut est propter rigiditatẽ, & obturationem cutis. Et causæ curti pulsus sunt oppositæ causis longi. & hoc fit pp virtutis debilitatem. & potest esse vt sit propter instrumenti rigiditatem, aut propter hæc ambo. Sed largi pulsus causa fortitudo virtutis est cum aptitudine instrumenti. Et causę strícti sunt istis opK positę. Sed causæ eminentis sunt propinquæ causis longi: excepto ꝙ virtus fortior est, q̃ in illo vel alio: aut quia instrumentũ ẽ magis obediẽs. Et cãę ꝓfundi istis sunt oppositę. Et cã velocis est multa pulsatiõis necessitas. tñ nõ est necessariũ vt cũ hoc adiũ gat' fortitudo: eo ꝙ pluries natura laborat cum velocitate loco fortitudinis, qñ fortitudinẽ nõ hẽt. & hoc fit pp debilitatẽ virtutis, aut ineptitudinẽ ĩstrumẽti. Et cãę tardi istis sunt cõtrarię. i. nõ necessitas aut helit⁹, aut debilitas virtutis, aut ambo. & ppea est hoc genus pulsus si- L
gnũ malę cõplexiõis frigidę, materialis vel ĩmaterialis, proprię vel cõmunis: aut debilitas virtutis ꝓpter euacuationem prę ambulam, aut ꝓpter multos malos humores, qui dissoluunt virtutem ꝓpter malã eorũ complexionem, vel qualitatem. Et causę generis recepti a virtute sunt manifestę. Et causę pulsus fortis, & debilis, quę sunt sumptę a virtute, manifestę sunt. Et cãę spissitudinis eędem sunt cũ causis velocitatis. & natura illorum optatur, qñ non põt facere fortẽ, vel velocẽ. Sed causa rari est pp paucam necessitatem cum M
abundantia frigiditatis. Sed genus sumptum a ꝓportione quatuor tẽporum pulsus est, quia eorum a via naturali exit⁹ est, vt mot⁹ dilatatiõis sit maioris comparationis ad motũ cõstrictiõis q̃ debeat: & est vt maior sit necessitas inspirationis q̃ respirationis. Et quando motus constrictiõis erit maioris comparatiõis ad motum dilatationis debito, tũc erit fortis necessitas ad euaporandũ vaporem fumosum. Et qñ quies erit maioris cõparationis debito ad motũ,

A tum, tunc erit hoc pp debilitatẽ virtutis cum multa inspirandi necessitate. Et similiter permutatio cõparationis duarum adinuicẽ quietũ ẽ, sicut permutatio cõparationis duorum motuum, hoc est motus dilatationis, & constrictionis. Sed genus sumptum à similitudine, & diuersitate pulsus est manifestũ: quia assimilatio non sit, nisi bonitate virtutis, & ordinatione ipsius. vt cã permutationis est euaporatio virtutis, & ipsius debilitas. Et causa talis pmutatiõis est vna duarum rerum: aut pp aliquam tẽ, quę virtutẽ debi
B litauit & aggrauauit, sicut dominiũ humorũ malorum: aut pp aliquã causam caloris intrinsecũ cordis lædentem, quia distẽdit, sicut dolor oris stomachi. & põt esse, ꝙ sit hoc pp debilitatẽ virtutis ipsius de motu instrumenti: sicut contingit in fine ægritudinũ nocentũ. ideo quia debilitas semper dicitur in cõparatione. quia sicut contingit pp cãm multorũ humorum, sic non est impossibile vt sit cã motus instrumẽti ipsius. Et qui diuersificatur in multis pulsationibus, minus malus est,
C sicut ẽ ordinat⁹ ī diuersitate pulsus. Similiter est malus minus nõ ordinato: ppea quia ordinatus conseruat suum circuitum in hac diuersitate: & conseruatio non fit nisi dominio virtutis pp aliquem motum. Et cãę specierũ in diuersitate compositarum hæ sunt. qñ cãę caprizãtis pulsus, aliqñ prouenient ex ineptitudine instrumenti. Et similis cã est pulsus soricini: excepto ꝙ quãdo permutatur ab augmento ad diminutionẽ, est signũ dimittutionis virtutis: & si redit ad suũ principiũ, significat vigorẽ virtutis: & si à di-

minutione ad augmentũ deuenit, D
fortiorem virtutẽ significat. Sed vndosi pulsus causa est virtutis debilitas cũ organi mollitie. & frequẽtia sua est sicut si virtus partẽ membri sup aliã aggregat: ita vt iste motus motui vndarũ maris assimilet', qui ex multis compositus est motibus. Et vermiculosi pulsus causę istis similes sunt, tñ sunt debiliores. & sicut formicãs. tñ & ipse vermiculoso debilior est. & ppea dictũ est, ꝙ nõ sit formicans, nisi vermiculosus præcedat. Causę debilitatis virtutis sunt manifestę: aut pp euacuationẽ superfluã, ex qua euenit ſyncopis: aut E
destructionẽ caloris intrinseci: eo ꝙ causę, quę faciunt ægritudinem, sunt contrarię ei, & nocent illi. Sed serrini pulsus causę sũt virtutis debilitas. & est cõpositus ex debili & paruo. & in ipso sunt partes anticipantes & postponentes, sicut in vndoso: excepto ꝙ in isto siccitas magna ẽ manifesta. & quia siccitas fit ẽt ab extensione, est serrinus pulsus signum calidi apostematis: & maxime, qñ est in mẽbris neruosis. qđ ẽ, quia rigiditas plus fit ibi ꝓpter neruũ. Sed bis pulsantis cã, hoc est mat
tellini, est organi duricies. qa agit, F
sicut malleus super incudem percutiens bis percutit. & sęda pulsatio p se est, hoc est pp rigiditatẽ nerui. Et cã tremuli debilitas est uirtutis. Et tortuosus significat super spasmũ. Et arcuati cã similiter debilitas est virtutis: qtia equaliter organi partes ferre non põt. Istę sunt causæ septem generũ pulsuum breuiter dictæ. Sed de pulsibus apostematum dicemus, cũ loquemur de signis cuiuslibet ægritudinũ. Sed causę triũ generum pulsus istis coniunctarũ

mani

G manifestæ sunt à rebus antedictis, hoc est à causis malę complexiõis. Et quia istæ species pulsuum non possunt cõprehendi in aliquo indiuiduo, nisi cõparato ad pulsum sani, qui in corpore tẽperatę complexiõis inuenitur, aut ad aliquã octo complexionũ sm Gale. aut ad quatuor, sm q̃ apparet à radicibus naturæ. & iterum sanorũ pulsus alter ab altero diuersificat: & propterea eorũ diuersificationem oportet nos cognoscere: quia si hęc ignoram⁹, ęgrotantiũ pulsus minime cognoscemus. qđ est, quia pulsus ægri nõ
H cognoscitur, nisi pp comparationẽ corporis sani, vt cognoscat diuersitatẽ complexionis ipsius. Et ppea necesse est ei, qui vult in hac scia perfectus esse, vt se exerceat ī cognitione pulsus sani, vt cognoscat diuersitatem complexionis ipsius, & vt cognoscat causas pmutãtes pulsum. quia nisi hoc cognouerit, posset errare, & opinari, q̃ pulsus sanorum est pulsus ægrorum.

De diuersitatibus Pulsuum per res intrinsecas. Cap. 19.

ET dicemus diuersitatẽ pulsus complexionum. Pulsus natura
I lis calidę complexionis maior est, & velocior pulsu temperatę. & potest esse vt sit frequentior. Et frigidę est contrarius paruior, & tardior tẽperata. & potest est vt sit magis submersus. Et pulsus siccæ complexiõis est cum paruitate durus: ppea quia duricies non est obediens extensioni. Et pulsus humidæ mollis declinans ad fortitudinẽ, & magnitudinem: quia in hoc humiditas obediẽs est. Et pinguedo, & macies habẽt significationẽ in actu pulsus. quia pulsus in corporibus macilentis euidẽtior apparet q̃ in pinguibus: eo q̃ in cor K poribus pinguibus est pulsus quasi sepultus, & habet spissitudinem, & ppea habet fortitudinis diminutionem. Et ætates sunt ex rebus, q̃ ponũt diuersitatem in pulsu pp diuersitatem datam à cõplexione. quia pulsus puerorum ex parte caloris ẽ velox, & ex parte debilitatis virtutis est spissus. & pulsus iuuenũ ẽ fortis pp eorũ caloré & fortitudinẽ, & est ratior pulsu puerorum. & pulsus senum debilis est, rarus, & tardus. Et sexus similiter est ex rebus, quæ diuersitatem ponunt in pulsu. qđ est, quia pulsus marium est fortior, & L maior pulsu fœminarum: & pulsus mulierum minor ẽ, & debilior, sed est velocior, eo q̃ velocitas eis est loco fortitudinis. Istæ sunt causę mutantes pulsum. Et somnus, & vigilia similiter habent operationes in pulsus permutatione.

De causis permutantibus Pulsum ab extrinseco. Cap. 20.

SEd rerum extrinsecarum, q̃ pulsum permutãt, quædam sunt in quatuor temporibus anni, & q̃dam ī cibis & potibus, & in balneis aquę calidæ. Similiter & accidentia quæ M sunt ex his, quæ pmutant pulsum. Et ex his, q̃ pmutant, antedicta sunt in cognitiõe pulsus. Et à rebus, quæ supueniunt corpori à quatuor qualitatibus, poteris pulsuum diuersitatem cognoscere. v.g. quia cibus, qui est nouiter in stomacho susceptus, pulsum ponit paruum, & debilem, & occultum. & q̃n digeritur, ponit contrarium. Et hoc est, quia cibus antequã digeratur, calor naturalis ab eo est sepultus, quemadmodum ignis à multis sepelitur lignis. & q̃n digeritur, tũc calor inualescit natura-

A talis. Et ppea in nostris diximus radicib⁹, q̃ cibus ex parte ei⁹ ẽ similis, & ex parte est contrarius. Et simile est in somno, & in vigilia. quod est, quia somnus factus pp cibum non fit, nisi quia calor naturalis à cibo est oppressus, & vigilia pro maiori parte fit, facta digestiõe. Sed permutatio pp tempus anni à se non est multũ occulta. quia pulsus veris est calidus & humidus, sicut est in habentibus complexionẽ eandẽ. & similiter alia tria tẽpora se habẽt. Et qui opinãtur q̃ pulsus autumni est
B similis pulsui veris in fortitudine, frequentia, aut temperie, penitus errat: ppea quia in illo tẽpore virtutes sunt diminutę pp paucum calorem spirituũ. immo illo tẽpore est quasi similis senum virtuũ: quia istud tẽpus tempori senecturis assimilatur. Et ppea tunc plurima terræ nascentia senescũt. & ẽt virtus generatiua in isto tempore in vegetabilibus, & animalibus debilitatur. Et sic regiones habent operationẽ in pmutatione pulsus, & complexionẽ permutant. Iam dictũ est sufficienter de pulsibus. & qui pecierit vltimiorem particularitatem in sciẽtia pul-
C sus, perquirat ipsam in libris Spicatorum.

De Vrinis generaliter. Cap. 21.

ET deiceps volumus loqui de vrinis. Et dicimus q̃ accidentia, q̃ apparent de vrina, sicut supernus dictum est, quędam significant digestionẽ hepatis, venarum, & mẽbrorum: & quędam significant ęgritudinem renum, & vesicæ. Sed primo volumus narrare signa apparentia in vrina, sicut supernus dictum est, q̃ significãt digestionẽ hepatis, venarum, & membrorũ: & postea dicemus vniuscuiusq; significationẽ D spẽrũ. Et res, p quas signat vrina, sũt triũ spẽrũ. prima est vrinæ color, secunda est substantia, tertia est cõtentum. Et color vl̃iter diuiditur in quinq; partes, quas diximus quinque genera. Primum est color citrinus. & habet multas spẽs, sicut palearis, & citrin⁹, & post illum, & post illum vacatinus, qui croco assimilatur, & post illum, qui assimilat croco rubeo. Secũdũ genus est coloris rubei. & illud habet gradus, sicut co
E lor, qui nominat⁹ alaab, i. color rubeus mixt⁹ cũ quadam albedine, sicut est in rosa: & qui nominatur chymos, qui est vt sanguis: & rube⁹, qui in superficie habet nigredinẽ, & dr̃azima. Et tertiũ genus ẽ color viridis. & habet gradus, sicut fistic⁹, & sicut giniar, & sicut coelestis, qui in Arabico dr̃ elsemet miza: & sicut nigellinus, & sicut portinus. Et quartum genus continet colorẽ nigrũ. & habet gradus, videlicet quędam qui declinat ad obscuritatem quandã, & quędam qui declinat ad citrinitatem, & quendam qui declinat ad melanzanum. Et quintũ ge- F nus dr̃ albũ æquinoce de vrina, vel de aqua. sed albus est ille, qui verẽ color albus est. & quidam est q̃ sperm̃ati assimilatur, quidam assimilatur lacti. Isti sunt simplices colores vrinæ. Et sunt alij multi compositi colores, de quibus dicere hoc nõ est necessarium: sicut color oleagin⁹, & qui assimilatur loturæ reçẽtis carnis, & similes. Et sm significatũ sũmitur à substantia. & substãtia q̃dam est subtilis, quędam grossa, & quędam mediocris. Et hoc sumit⁹ quatuor modis. Vn⁹ est, vt vrina sit subtilis, & postea ingrossetur. Secũ-

dus

G dus est, vt fit grossa, & postea subtilietur. Tertiũ ẽ, vt fiat subtilis, & remaneat subtilis. Quartũ est, vt fiat grossa, & remaneat grossa. Itẽ quędã substãtia est clara, & ędã obscura. & clara naturaliter substantiæ subtili coniungitur. Tertiũ significatũ est contentorũ. & contẽta vrinarũ sumuntur à colore, substãtia, loco, & dispositione. nã quoddã est album, spissum, & coctum, & stat in profundo vasis, & ipsius partes sunt æquales, vt figuram habeat pineatam: & istud est naturale, qđ appellat in Arabico, & dicitur atenorũ. &

H quoddã furfuri assimilat, & quoddã sanici assimilatur, & quoddam est sanguineũ coagulatũ, & quoddam assimilatur pilis, & quoddã arenulis, quoddam assimilatur partibus ferramenti, & quoddã assimilat serri squammis. Et hęc oĩa sunt prẽter naturã: sicut color rubeus, niger, & obscurus sunt prẽter naturã. & qdã est in parte superiori, & quoddã in media, & quoddã in infima. Et quoddam est naturale, cuius torũ ẽ equale in omnibus partibus suis: & etiam à quo partes grossæ à subtilibus diuiduntur.

I *De significationibus Vrinæ sumptis ex eius Colore. Cap.* 22.

ET postquã breuiter dicta sunt signa, quę ab vrina sumuntur, deinceps dicemus eorũ significata, & incipiemus à colore. Et dicimus ꝙ vł iter colores citrini cũ eorũ gradibus significant admixtionẽ cholerę cum vrina. Sed eorũ naturalior color est citrinus. & alij qui sunt à cholera, oĩs excessum caloris significant: tũ fm ꝙ propinquiores sunt igneo colori, sicut color choletę vitellinę, qui assimilatur colori vitelli ouorũ de die natorũ, quã dicit Gale

K nus calidiorẽ oĩbus speciebus cholerę eẽ. Sed colores rubei vłr signant dominiũ sanguinis, & virtutis debilitatem: & maxime illa, q̃ declinat ad rubedinẽ, super quã est nigredo: sicut significat illa, quę declinat ad igneitatẽ, plus q̃ super choleram. Et dicitur ꝙ aliqui in febribus acutis fundunt sanguinẽ per vrinã: quãuis in eis non sit vena fracta. & hoc significat periculosam crisim, aut dominiũ sanguinis quãtitatiuum. Et nigra vrina significat adustionẽ, & super dominiũ frigiditatis. qđ ẽ,

L quia calor, & frigus hęc duo faciũt. Sed qđ à caliditate prouenit, habet signa præambula caliditatẽ significãtia. sed qđ à frigiditate prouenit, viriditas, aut fuscedo præcedit, & vniuersaliter alij colores frigiditatẽ significantes. Et aliqñ fit vrina nigra pp admixtionẽ cholerę nigrę, ppter expultionẽ cholerę nigrę, quę à natura fit, sicut ĩ splenencis fit. Et omnis viriditas significat frigiditatẽ, excepta illa, quę zinaria nominat, & porrina: nam illę fortẽ adustionẽ significant. Et non est dubium, quin sisticina, & Idica, seu cœlestis,

M significent super caliditatem. quia videmus vrinas cholericorum mixtas viriditati cũ citrinitate. & qa viriditas est prĩcipium nigredinis, ob hoc causæ, q̃ faciunt nigredinem, eędẽ sunt cũ causis, quæ viriditatẽ operantur: excepto quia in viriditate sunt debiliores. Et vrina alba & clara, sicut aqua, significat digestionis defectum, & virtutis nutritiuæ debilitatẽ, aut oppilationẽ, aut vtrũque. Et vrina, q̃ spermati assimilat, significat humorũ phlegmaticorũ frigidorum crudorum abundãtiã: &

A & vt plurimum apoplexiam, aut similem ęgritudinẽ significat. & pueri hanc habent vrinã, qñ epileptici fiunt. Et possibile est vt hæc vrina sit signũ crisis ĩ ęgritudinib⁹ phlegmaticis. & possibile est vt sit color albus in ægritudinibus acutis. Sed est plurimũ perditis signum: quia significat ascensum cholerę ad superiores partes, & ibi facit apostema. Et aliqũ vrina erit rubea, & ęgritudo erit frigida. & hoc accidit pp fortem dolorẽ, vt in colica: aut pp oppilationẽ viarũ, q̃ currunt à felle ad

B le humor exeat p vrinã. & alię causę assignantur: sed istę sufficiant. Sed colores compositi, sicut lotura carnis, significãt debilitatẽ virtutis heparis, aut renum. Et vrina, q̃ oleo assimilatur solũ ĩ colore, ostium febrem significat: eo ꝙ pinguedinẽ liquefieri ĩ membris significat: excepto ꝙ hãc nigredo nõ præcedat. ꝙ si hoc esset, casum virtutis significaret. & qdã dicũt ꝙ hęc vrina ĩ acutis febribus apparet: & fm illos materierum pinguium signum est criticum, sed hæc accidit raro.

C *De significationibus Vrinæ sumptis ex Substantia eius. Cap.* 23.

SVbtilis vrina defectum digestionis significat: eo ꝙ digestio necessario materiã ingrossare debet: & defectus digestionis fit pp humorum crudit atem, aut pp defectũ virtutum, aut pp cibi & potus multitudinẽ. Et ex rebus multum adiuuantibus subtilitatẽ vrinæ est viarũ oppilatio. & ppea vrinæ calculosorum subtiles sunt. & si post subtilitatem apparet grossa substantia, signũ est ꝙ natura incipit digerere. Sed si ab ipso principio apparuit grossa: & in

D eadem grossitie manserit, signi ficat multam humorũ ebullitionẽ à calore extraneo factã. & pp hoc ẽ malum signũ. Sed vrina grossa, q̃ post subtiliatur, & iterũ ĩgrossatur: quãuis hęc operatio à natura procedat, pigritiam naturę significat post incœpti operis principium. Et si grossities propter motũ humorum fuerit, hoc est bonum signũ. quod est, qa significat ꝙ natura digerere incœpit. Et qdã hoc reprehẽdere volẽtes dixerũt ꝙ nõ sunt aliqua signa tenenda in vrina, nisi ex opere naturæ interioris. sed si ab aere extrinseco fuerint, tenenda non erunt. Sed

E isti ignorant ꝙ aer non operatur in vrina res diuersas, nisi pp præparationem, quam ab interiori natura capit. Et vrina, q̃ in principio ęgritudinis a pte naturæ apparet grossa, & postea subtiliatur, longitudinẽ ægritudinis significat. Et iam dictum ẽ, ꝙ puerorũ vrina naturaliter est grossa, & iuuenum subtilis.

De Hypostasi Vrinæ, et de eius significationibus. Cap. 24.

HYpostasis sanitatẽ denũtians debet esse in fundo, & esse alba, lenis, & equalis, & ĩ forma pinea ta in fundo: eo ꝙ est superfluitas tertiæ digestionis, & de natura superfluitatũ ẽ vt sint graues. Alba: quia mẽbra nõ nutriuntur ex sanguine, nisi postquã est dealbatus, & eis assimilatus. & ppea erit color superfluitatis sicut color nutrimenti, qn virtus nutritiua sequitur suũ cursum naturalẽ. Lenis, & æqualis pp digestionis temperiem. Et quia hæc tẽperies æqualis est in omnibus suis partibus, debet eẽ pineata, ppterea ꝙ hæc figura proportionis æqualitatem omnium suarũ partiũ in leuitate

Hypostasis ẽ superfluitas tertiæ digestionis. Idẽ 1. de dẽijs febr. ca. 6. sed 1. Prognost. vlc. vult qđ sit hũor si digestus ab hepate.

F

G uitate & grauitate ostendit. & quia actio caloris in hac forma dominatur, & ēt corpora grauia naturaliter extendunt & dilatantur: sed leuia ī seipsis aggregant, & petunt ascensum, quousq; acuantur, sicut accidit flammę ignis. Sed significatio, quę à loco sumit, ē hæc: videlicet, quia illud, qđ stat in parte superiori, qđ nebula appellat, significat prīcipium aparitionis digestionis, dūmodo sit alba. Et pp hoc dicit Hippocrates, ꝙ si vrina nubē albā quarta die fecerit, crisim in septima indicabit. sed q̄ stat in medio, significat H digestionis cremētū. & q̄ est in fundo, pfectā digestionē significat absolute, dummodo ī hoc perseueret conuenientibus diebus. Sed si mō apparet, modo vero non, significat naturę debilitatem, & illius impedimentum. Et est sciendum ꝙ aliqñ ī vrina apparet hypostasis alba, qñ materia est phlegmatica, nō cocta. & hæc differt à naturali, eo ꝙ ipsius partes sunt diuersę. Sed color citrinꝰ hypostasis significat citrinę cholerę dominiū, qđ virtutem impedit digestiuā. & ob hoc signum est malum. Sed rubea solū significat materiā multam, & pigritiā naturæ, q̄ ipsām pp sui multitudinem permutare non pōt pp hoc, hæc hypostasis longitudinē ęgritudinis significat sed ē sālubris, nisi malum aliqđ apparuerit signū. quod si apparuerit, significat mortem longo tempore* precedente. qđ est, quia hoc malum signum adiūctum significat ꝙ hęc materię multitudo virtutibus ī fiue dominabit, & ipsas vltimo prosternet. Et si eidem bonū signū copulabitur, contrarium significabit. Sed malum, qđ hęc hypostasis significat, non est nisi ex parte quantitatis. & ob hoc ꝙ maiori parte est signum sālutis. Sed color niger in febribus acutis, est vitiosus signum. & pp hoc morte significat. Sed dīa, quæ est inter hāc hypostasim & humorem nigrū, qm̄ expellit natura p viam crisis, est ꝙ hæc hypostasis ē in vasis fundo. Sed humor expulsus ih vrina est dispersus. & pp hoc diuersitas loci diuersam ponit intentionē, hoc est, quia qñ hypostasis nigra est suspensa, minus est mala hypostasi in fundo decumbēte. qđ est, quia significat alicuius digestionis principiū, quamuis sit mala, & minoris est grauitatis. Sed ꝙ est in fundo, malā digestionē complete significat. Et qñ hypostasis est obscura, frigiditatē naturę, vel caloris naturalis extinctionem significat. Et hypostasis alba ginaria multitudinē motus humorum, & defectū digestionis significat. Sed corpora hypostasium extra natutā multarū manerierum sunt. quia quędam sunt, q̄ tritico fracto assimilātur: & quędā quę orobo assimilantur. & significant hæ membrorum liquefactionem, aut humorū vstionē. & pp hoc in ęgritudinibus acuis sunt malæ. & si habuerint colorē rubeum, humorem sanguineū vstū significant, aut partium hepatis, aut lumborū significant adustionē. Et dicitur, ꝙ citrinus in lumbis magis sit „ppriꝰ. sed laminosum est pessimū. qđ est, quia membrorū radicalium liquefactionem, & incisionem significat. Sed furfureum aliqñ sit pp scabiem vesicæ, & aliqñ sit pp liquefactionē membrorū. & qđ differre facit illud, qđ ex scabie vesicæ, aut ab alio, est ꝙ in ipso prurit⁹ in partibus virgę sentitur.

Nebula dicit, qñ ē i superiori parte. Rasis. ad Almans. cap. 30. nephilis, q̄ signatat eneorema, q̄ est ī medio: hypostasis ī fundo. Ex hoc corrige litterā Auic. li. 2. Fen. 2. doct. 3. ca. 6. Vide 3. Theizir trac. 1. ca. 7.

*al. procedentem.

A sentitur. & vlt qñcunq; hæc accidentia passioni, vesicę adiungūtur. Et arenosum significat, aut lapidem coagulatum, aut incipientem coaguiari. & si fuerit rubeum, lapidem in renibus significat: & si fuerit album, lapidem in vesica demonstrat. Et sanioſum apostematis rupturam significat in vrinę mēbris locati. Et sedimen habens pilos similes capillis, humiditatē grossam ī renibus à calore extraneo generatam significat. Et sanguineum coagulatum apertionem venæ, aut B apostema in vrinę vijs significat. Et quod dictū est ad præsens de significatis vrinæ, sufficiens est quantū ad nostram opinionem.

De signis Ægritudinum membrorum intrinsecorum, & extrinsecorum in generali. Cap. 25.

DEinceps nos dicemus de signis cuiuslibet ægritudinis in mēbris manifestis, & occultis. Et fm ꝙ dictum est, quędam ægritudinum sunt in membris exttinsecis, & sunt manifestæ per se. & significatio in C istis nō est necessāria nisi in causis. Sed ægritudines, quę sunt in partibus intrinsecis, tribus modis significatione indigent. vnus est ex parte membri patientis. secūdus est significatio qualitatis ægritudinis. tertiꝰ est significatio ægritudinis causæ. Et incipiemus à significationibus ægritudinum intrinsecarum. Et dicemus ꝙ iam dictum est, ꝙ ægritudines complexionales habent duas species, videlicet materialem, & nō materialē. Et hæ duæ species aut totī corpori cōmunicant, aut parti. Et qñ materialis ægritudo est in vno mēbro, aut fixa est in vijs suis, aut ī D eius essentia, sicut apostemata, & vlcerationes. Et significatio illius, q̄ est in vijs, est de genere significationum extrinsecārū, vel intrinsecārū ęgritudinum. Sed apostemata ītus, & extra fieri possunt. Sed ægritudinum officialium quædam fiunt in partibus extrinsecis corporis, sicut dilatatio, & dissolutio, quæ fiūt manifestæ sensui: & quædam fiunt in partibus ītrinsecis corporis, sicut opilatio, lenitas, & aspritas mēbrorū.

De signis febris Ephemeræ. Ca. 26.

ET incipiemus à mala complexione vlt totum corpus ambiē E te, quæ febris nuncupatur. & incipiemus à febre dici. Et dicimus ꝙ ipsām semp præcedit aliqua ex extrinsecis causis efficientibus: excepto q̄, hæc in ipsa non est ex signis proprijs. qđ est, quia cum febre diei semper hoc inuenitur. sed non cōuertitur, vt semp talibus causis stantib⁹, necessario febris adsit. Et ppea instādū est, vt signa propria cognoscamus, & ēt communia ad credulitatem fortificādā adducamus, & ēt quia valent ad contrarium remouēdum. Et huius febris signa propria F sunt duo. Vnum est, ꝙ pulsus in hac febre varius non est. quod est, quia varietas non fit in putridis febribus, nisi propter humorum multitudinem, aut malitiam. Secundū est, ꝙ vrina suum naturale sedimē non mutat: quia in hac febre vrina non mutat nisi colorem. & hypostasis non ægreditur à solito, nisi propter humorum putredinem. & ob hoc, necesse ē vt in hac febre hypostasis à solito non mutetur. Et ex significationibus aliqñ erit, vt in hac

G hac febre accidentia fortia nō sint, & est lenti caloris nō inflammatis. & vt plurimū semel accidit, vel forte ter aduenire potest. & dicitur ꝙ quando patiens intrat balneum, & horripilationem non sentit, ꝙ tunc est ephemera. Et hæ sufficiunt significationes in febre dici,

De febribus Putridis, & de earum signis in vniuersali. Cap. 27.

ET dicamus de putridis. Harū febrium vſr duæ sunt species: vna in omnibus venis fit, & alia fit in humoribus digestionis mēbrorum Et dria, quæ est in his duabus H speciebus, talis existit. qđ est, quia febris, quæ fit ex materia existente intra venas, interpolationē non habet, neq; typum: quamuis paroxismus aliqn plus fortificet ꝛ alijs diei temporibus. sed febres, quarū materia est extra venas, habent interpolationē, circuitus, & typos. Et causa, pp quam habent circuitus, est, quia humor, qui putrefieri debet, nō putrefit simul & semel. qđ est, quia in eo præparatio putrefactionis nō est completa, sed paulatine in putrefactiōe procedit. & hic sequit modus ordinationis. qđ est, quia hęc operatio fm aliquem modum est naturalis. quod est, quia natura ī hoc regimē habet, eo ꝙ est putrefactio cū digestione. & propterea varietas ordinatiōis in circuitibus signum est malum. Et non est hæc operatio attribuenda calori putredinali simpliciter, sed calori naturali: eo ꝙ ī materia non naturali operatur, sicut in multis vijs naturæ reperitur. Et rationes Galeni, quibus conatur attribuere ordinem circuitum substantialiter calori putredinali, hic infringuntur, & nostras radices naturales non sequuntur, quæ super Philosophiam & Metaphysicam inscribuntur. & qui illas non intelligit, hoc non confitebitur. Et ppea mea sīa penitus est, ꝙ natura istos circuitus cū calore intrinseco operatur: quāuis superuenerit huic calori aliquid extra naturā in quantitate, aut qualitate, in eo ꝙ est agens in materia non naturali, videlicet in humore ægritudinem faciente. Et accidens, quod cū humore aduenit, est timile in hoc accidēti, quod ei aduenit cū cibo. qđ est, quia incontinenti sumpto cibo infrigidamur. Et non est inter hæc duo differentia, nisi ꝙ accidens, quod aduenit propter cibū, est naturale, quia cibus est naturalis. sed quod aduenit cum humore, est præter naturam: quia calor, cū materiæ primo obuiat, sepelitur, & postmodum assumit victoriam super ipsam, & augmentando ad sūū reuertitur esse, quando ipsius digestio fuerit perfecta. Et iā bene exposuimus omnia in tractatu, quem fecimus super lib. de febribus Gale. Et illæ ordinationes circuitum diuersificantur fm naturam humorum, & quantitatis facientis febrē, fm ꝙ infra dicemus. Et causa, quare febres, quæ sunt intra venas, interpolationem nō habent, est, quia quādo in parte humoris putridi calor accenditur, non pōt ipsum natura dissoluere, donec alia particula accendatur. & hoc pp solidationē vasorum contingit. & pp eandē causam ēt typus non fit: & etiam quia illud ex eo, quod dissoluitur a membris sensibilibus, non sentitur. Sed putrefactio, quæ in humore fit, qui extra venas est, huic contraria existit, propter euaporationē, quę per

A porositatem membrorū fit. & ppea sunt in istis circuitibus typi, ppter sparsionem humoris pungitiui super mēbra sensibilia, aut humoris ventosi: ppea quia typus magis appropriandus est humori mobili vēroso q̄ fixo. Et signa propria febriū putridarum sunt duo. vnum est, ꝙ vrina in principio hypostasim non habet: ppea quia calor est impeditus pp humoris digestionem. aliud est, ꝙ pulsus est varius & diuersus. Item alia sunt signa istraū febrium ā signis significatibus duas species B repletionis, hoc est fm vasa, & secūdum virtutem. Ista sunt propria signa vſitatis febrium putridarum.

De signis febris Cholericæ. Cap. 28.

SEd signa propria vnicuiq; febris sunt hęc. Scias ꝙ signa febris, q̄ fit ab humore extra venas, & in febre cholerica, sunt typus fortis pungitiuus. Et pulsus ī principio istius febris est paruus, rarus, & debilis. & hoc est pp humorem, qui calorem obruit naturalem. & ppea refrigeratur corpus in principio paroxismotum, ex eo ꝙ calor naturalis ab humore opprimitur putrido. Et qñ cā C lor extraneus generatus in humore putrido calori naturali admiscetur, tūc crescit, & per totum corpus augmentat. & pp hoc pulsus in eodem statu non pmanet, sed propter caloris crementū crescat, & fortificatur. Et vrina in hac febre pro maiori parte est ignea: & patiens penitus affligitur siti: & aliqn̄ his iungitur amaritudo oris. Et dicitur, ꝙ quando hęc febris dicitur pura, ꝙ ipsius paroxismi ad plꝰ vsq; ad duodecim horas prolongātur. Et circuitus huius febris est tertianus: sed ī nō cō

uertitur, quia nō est necessarium ꝙ D omnes febres, quæ habent circuitū hunc, sint de cholera, sed pōt esse vt sint duæ quartanę, aut duæ quintanę. & hoc non accidit nisi in principio ęgritudinū. Ista sunt signa propria huius febris. Et aliqn̄ significationes istæ rebus cōibus fortificantur, hoc est quia cōplexio, aer, ętas, & aliud regimen huic humori cōparant. Et aer cū hoc humore cōparationē habet modis duobꝰ: vnus est fm suum tēpus naturale, vt ē ętas; quæ est calida & ficca: alius est, qñ egreditur suum cursum naturalem ad caliditatē & siccitatem: quamuis E ips per sūr naturā debeat esse frigidi. Sed febres, q̄ paroxismos nō habent, istis cōmunicant, exceptis circuitibus, & typo. Et in hoc genere ingreditur febris, quæ causus nūcupatur, cuius materia ītra venas est: & maxime circa os stomachi, & hepar posita est. ppea in hac febre nō est rigor. Et ius fortis huius febris propriū signum est. Et peior speciētum causi est illa, quæ fit ā cholera zinaria, aut prassina. Et illius paroxismus longus est propter inobediētiam humoris illius ad digestionem recipiendam. F

De signis febris Phlegmaticæ. Ca. 29.

ACcidentia magis propria huius febris sunt, quia in principio extrema infrigidātur, & est tempus frigoris longum, sed paulatim inualescit, & qñ incipit calor apparere, redit frigꝰ, & fortificatur super eum. Et tempus paroxismi istius febris decem octo occupat horas. Et calor istius febris non est mordicatiuus, nec furiosus, & ppea primitus tactui non manifestatur. Et huius febris pulsus rarior, & minor ē pul-

G su febris tertianę in quolibet quatuor suorũ temporum. Et vrina in hac febre ẽ subtilis & alba, aut spissa & obscura. & si calor putredinalis est fortis, & phlegma purũ non est, tunc possibile est vt vrina sit rubea, & palpebrę patientis tumidę erunt. Et in pluribus horum patientiũ os stomachi est frigidũ. & si vomitus eueniet, phlegmaticum euoment. Et aduentus ipsius paroxismi omni die signũ propriũ non ẽ: quia duæ tertianæ hunc eundem faciunt paroxismum. Paroxismus longus est propter ipsius humoris tarditatem.

H & paroxismi ipsius plus continuantur q̃ cholerę paroxismi: quia iste humor putrefactioni magis est appropriatus. Et adhuc pp longitudinẽ paroxismi aduenit humori non corrupto pręparatio putrefactionis pp lõgam moram caloris extranei in corpore diu permanentis. & hoc ppea accidit, quia calor febris hui⁹ est temperatus, & subiectum habet humiditatis. Sed in febre cholerica, quia calor extraneus cũ ea accẽsus cito transit, non est tẽpus pręparans ad putredinẽ i parte nõ putrefacta. Et vlitet in hac febre calor intrinse-

I cus est valde sepultus. hæc. n. est cã ad plus continuandos in hac febre paroxismos. Et deterior harum febrium est illa, quę ex phlegmate fit vitteo. Et similiter ẽt aliqñ cognoscitur hæc febris, aere, ætate, & cõsuetudine, & complexiõe. quia hæc comparationem habẽt cum humore hanc faciente febrem.

De signis febris Quartanæ. Cap. 30.

HAEc incipit cũ frigore graui, ita q̃ tũc accidit patienti stridor dentium. Et patiens tunc sentit membrorũ confractionẽ. & hoc fit K pp frigiditatem ipsius humoris, & grauitatem. Et pulsus istius febris est tardus, rarus, & paruus, plusquã fit i phlegmatica: hoc dico i principio paroxismi. & dr q̃ in augmento maior est q̃ i phlegmatica. quia calor i hac febre manifestat, & febris fortior existit. Et colores vrinæ in hac febre variantur. nam aliqñ est alba, & subtilis ad viriditatẽ declinans: & aliqñ nigra & grossa, ad rubedinem declinans. Et vt plurimũ hæc febris alias sequitur febres. Et tempus huius febris est longum. & L tẽpus reuolutionis ipsius est dimittens duos dies, & inualescit tertiũ. Et quartanæ circuit⁹ est quasi sicut proprium signum i hac febre: ppea quia non inuenitur talis circuitus i aliqua alia febre simplici, vel composita. Et maior pars hanc patientium sunt splenetici. Et fortificatur significatio in hac à rebus cõibus, sm q̃ in alijs dictum est, vt ab aere, & ab ętatibus, & à complexione, & à signis significantibus dominium istorum humorum.

De signis febris, quæ in Arabico nominatur Michabecha, & est febris Sanguinea. Cap. 31. M

HÆc febris typum non habet, eo q̃ sanguis eã faciens est in venis: excepto si fieret pp apostema nominatũ phlegmone, qđ i aliquo membrorũ principaliũ eẽt generatũ, sicut i hepate, & ẽt diaphragmate: quia tunc in hac febre essent paroxismi tertianarij, similes cholerę paroxismis: quia sanguis q̃n supercalescit, ad naturam declinat cholerę. Et ppea in hac febre nõ est dria inter febrem cholericã, quæ habet materiam intra venas & istam, nisi in magis & minus: quia nõ potest in corpore fieri febris de cholera pura sõlũ, qa talis febris de cholera de necessitate mortifera esset. qđ ẽ, qa cholera nõ est apta recipere aliquã digestionem, nisi in hoc, q̃ cũ sanguine est admixta, aut cũ materia, qua nutriuntur membra radicalia, hoc est sanguis dealbatus. Et signa, quæ significant hanc febrẽ, sunt signa dnium sanguinis significãtia. & iã nos narrauim⁹ ipsa. Et pulsus hanc patientis est in vltimo magni tudinis, & fortitudinis. Vrina est rubea, & grossa. Et suspiria, & iquietudines sunt propria in hac ægritudine, & in cholerica. excepto q̃ in ęgritudine illa fortiora existunt. Et alie natio mẽtis propria est in febribus acutis. Et verbã Galeni varia sunt in hac febre. quia aliqñ dicit q̃ est cholerica cõtinua: & aliqñ dicit q̃ est aliud à cholerica, & q̃ nõ debet attribui cholericæ, nisi quia nõ habet putrefactionẽ perfectam: quia natura istius febris est media inter febrem diei & febrẽ putridã, & sentiam meã tu iam nouisti. Itẽ febris ista nõ habet nisi vnã periodũ, & in illo aut soluitur, aut occidit. Et aliqñ incipit lenta, & semper ad vltimum fortitudinis crescit. & aliqñ est contrarium. & aliqñ in vno permanet statu. & causa hui⁹ paroxismi alias per alios multoties dicta ẽ. Ista sunt signa cognitionis febrium simplicium. & qn simplices cognouerit, compositas cognoscere poterit. & ista exempla nõ fuerunt data nisi per modũ similitudinis, quia raro inueniũtur. Et adhuc quia maior pars accidentium, quæ in his febribus tibi narraui, non verificantur nisi in febribus, quę sunt de ma D teria humorũ naturalibus propinquorum. v. g. quia paroxismus febris cholericæ maior duodecim occupat horas, quando cholera naturalis est putrefacta. sed qñ vitellina, aut zinaria putrescit, tunc longior erit paroxismus, & accidentia erunt pessima. & pauci euadunt, & maxime ex zinaria: eo q̃ aptitudinẽ digestionis non habet. quod est, quia qñcunq; humor adeo cõtrarius est, vt cõplexio corporis non possit agere digerendo super eum, tunc febris deteriorem exitum habet. & quandocunque potẽtiæ propinquior est, E tunc febris salubrior est.

De compositione Febrium. Cap. 32.

ET scias q̃ cõpositio febris est à causa locali, aut à cã materiali. Item causæ materiales tres habent modos. Vnus est, qñ duo miscẽtur humores. & tunc materia febris fit inter illos duos humores simplices, qui singulas pñt facere febres, & ẽt accidentia tũc ex his mixta erunt. Item alius modus est, vt vna sit putrida, & alia sit hectica. Tertius modus est, vt vnus modus faciens febrẽ sit cum apostemate, & alius sine. Et aliquando componuntur duæ fe- F bres, & miscẽtur earum paroxismi, absq; eo q̃ materię misceantur. & hoc pp causãs locales accidit: sicut possibile esset vt vna esset intra venas, & alia esset extra. & in hoc genere locatur febris, quæ hemitritæus nuncupatur. Et aliquando humores febrem facientes erunt vicini, sed non mixti. Et possibile est etiam vt omnes istæ species adinuicem componantur. Et etiam potest vnus modus compositionis dici, vt secundum magnitudinem & par-

 uitatem,

G uitatem, & fm fortitudinem & debilitatem, hoc est vt causarum efficientium vna sit fortis, alia debilis.

De signis febris Hecticæ. Cap. 33.

HÆc febris tres habet spēs, fm q̄ ab alijs dī. & accīntia i hac fm plus & minus diuersant. & accidēcia eius occulta sunt in pricipio. Et q̄ficunq; videbis corpus cū calore continuo lento vltra dies tres, q̄n̄ non in corpore incipit manifestari, tūc vni lentę continuæ assimilatur. Et si patiens eā quasi nō sentit, nec habet putridarū febriū signationē, opinandū est ipsam esse hectic. Itē H post horas tres ab assumptiōe cibi, patiētis pulsum consyderare debes, & caloris quantitatē. & si caloré inueneris augmētatū, & pulsū velocé, aut in aliqua dimēsione magnifica fīi, tunc istā febrē hecticā iudicabis, q̄d est, ppea quia mēbra malā complexionē acquirunt calidam, & de natura nutribilis est sibi nutriens assimulare, necesse est vt cib⁹ corpori aduenies caloré extraneū debeat adipisci: quāuis cibus ille frigidus sit, aut non. & ppea tunc febris fortificatur, & accīntia augmentant. q̄d in putridis nō conuenit: ppea quia I calor extraneus in illis radicaliter nō est fixus ī mēbris, q̄ in cibū agere debēt. Et cāę, quæ ab alijs Medicis dant, accidentales sunt, sicut fabulæ cantatorū. quia dicunt q̄ cib⁹ in talibus patiētibus & corporibus est fm similitudinē aquę super calcē proiectę: quia impossē est vt virtus nutribilis à nutriente tūn sit elōgata, vt ipsum eidē sit contrariū, sicut aqua calci. reperitur. n. q̄ vnūquōdq; istorū alterū corrumpit. Et raro hęc febris accidit, nisi post alās febres, sicut post ephemerā in corporibus ad hāc paratis, aut post aliquam ex febribus putridis. Et quādo fortificatur hęc febris, marcescit corpus infirmi, & siccatur pellis eī⁹, & deformatur facies, & profundatur oculi. Et cū venerit ad vltimum gradum hecticæ, videbis oculos eī⁹ quasi aspersos cinere, sicut vē ī oculis eorū, qui tangunt pulueré. & cōtrahūtur palpebrę inferius, sicut accidit patienti ſuberh. & pellis frontis est tensa & sicca, quasi coriū præparatū. & tēpora habet tensa, auriculæ, & palpebræ citrini fiunt coloris. & pellis myrach ventris fit sicca & rugosa. & pulsus eius est tēsus, fit chorda, velox, & debilis. & vrina ē oleagina. Alia vero signa istī⁹ febris manifesta sunt, & ī libris Spiritorum plene enarrata. vnde non est necessarium ea reiterare.

Cōtra nōnullos Medicos de cāis febris hecticæ.

K

De signis apostematum Sanguineorum. Cap. 34.

DEinceps volumus loqui de signis apostematum. Et dicim⁹ q̄ signa apostematum sanguineorū sunt rubedo coloris cū fortalore, & rubore, & dolore magno: saluo q̄ membrum nō fit insensibile, M & cum hoc extensionem habeat. & hæc sanguinis apostemata diuersificātur fm magis & minus. Et scias quōd in apostematib⁹ istis, sanguis mundus est à putredine: sed quando putrescit, generatur pustula. Et signum istius apostematis est, quoniam est maioris * inflammationis valde phlegmone. & in his apostematibus febris est fixa. & in hoc genere sunt apostemata, quæ fiunt in ſubascellis, & inguinibus.

De

A *De signis apostematum Cholericorum. Cap. 35.*

ET signa cholericorum apostematum sunt coloris citrinitas, & humorum ſubtilitas & dolor, fortissimus sine extensione. & formica deambulatiua huius generis est.

De signis apostematum Phlegmaticorum. Cap. 36.

ET signa phlegmatici apostematis sunt coloris albedo cum priuatione doloris, ēt si comprimūtur. & vlr ista apostemata sunt apparentia, & oculis discreta, & simplicia sunt. Et in cognitione non indigent forti perserutatione, composita tñ indigent fortiori. & illa p comparationē simplicium accidentium cognoscentur.

B

De signis apostematum Melancholichorum. Cap. 37.

SEd apostemata melācholica cū phlegmaticis communicant in doloris priuatione: saluo q̄ in tactu duriora, & in colore obscura. Et cancri ēt in hoc genere existunt. & sic denominant, eo q̄ cancrorū pedibus assimilant: eo quia venæ, q̄ eos circundāt, sunt sanguine nigro C repletæ. Ista sunt signa apostematum, q̄ in partibus exterioribus corporis apparent. sed de his, q̄ in intraneis partibus corporis fiūt, dicā, cum ægritudines membrorū interiorum enarrabo. Ægritudines vero, quę in superficiē cutis apparent, sunt sicut variolæ, & morbilli, scabies, lepra, & morphea, & siles his. & quędam ipsarū signa hñt prognostica, anteq̄ fiant. q̄d est, quia signū prognosticū lepræ ē raucedo vocis, & grossities eius, & anhelit⁹ strictura, & rubedo faciei alqñ ad obscuritatē rendentis, cū faciei inflatiōe, & albedinis oculorum obscuritate. & D rotunditas ēt oculorum signum est maximū denotans lepram. Sed variolarum signa prognostica sunt febris continua, & faciei * inflatio, & temporū, & grossicies venarum cū rubedine, & nasi prurit⁹, & gulæ, ac colli grossities. & hæc ægritudo solum semel aduenit patiēti. Et scias q̄ omnis pustula, quę in superficie corporis fit cum febre, est signum expertum, q̄ ex genere ægritudinū pestilentialium manant: & maxime q̄ ex melancholico fiunt humore: & cùm aperiuntur, aduenit eis escara similis ignis combustioni. E

* inflāmatio, Oēs pustula ī superficie corpis, q̄ fit cū febre, est aduersa. ghīe pestilenti.

De Crisi in generali. Cap. 38.

ET quia febres, & vlr acutę ęgritudines non sanantur nisi p crisim, deinceps narranda sunt signa, crisim laudabilē, & inlaudabilē significantia. Et dicimus q̄ crisis cognitio quinq; rebus habetur. Vna ē cognitio, siue discretio ęgritudinū, quæ crisi sanantur, ab his, q̄ sine crisi sanant. Secūda ē cognitio signorum significantiū quatuor ægritudinum tēpora: quia non in quolibet istorū temporū fit crisis laudabilis. Tertia est cognitio speciei euacuatiōis illius rei, quę ægritudinem facit. q̄d est quia res, quę euacuātur, q̄n̄ ægritudini sunt inconuenientes, tunc sunt inlaudabiles: & cū sunt conuenientes ęgritudini, sunt laudabiles. Quarta res est propriē essentia crisis, aut in ipsius prognosticatione. Quinta est cognitio dierū, in quibus crisis sit laudabilis, aut inlaudabilis. Et post hoc euenit commemoratio bonorum & malorum signorū in ægritudine qualibet, q̄ consumitur per crisim, vel sine cri⁹ F

G si, & signorum bonorũ significantiũ super liberationẽ. Et dicimus q̃ diſcretiones ægritudinũ, q̃ criſi terminantur, ab illis quę ſine criſi terminãtur, ſunt hę, quę finiunt̃ diſſolutiõe occulta aut manifeſta, & habent̃ à longitudine ęgritudinis, aut ipſius breuitate. Quod eſt, quia criſes non fiunt manifeſtę niſi in ęgritudinib⁹, quę breui tẽpore finiunt̃. Et lõgitudo ęgritudinis, atq; breuitas à nã eſſentiæ ęgritudinis cognoſcit̃, & ſi t̃ à reb⁹ extriſecis, q̃ illis ſimiles aut diſſimiles iudicant̃: ſicut aer, clima, dieta, & exercitiũ, & ſimiliter
H cõplexio, & ętas. Et aliq̃n breuitatẽ & lõgitudinẽ ęgritudinis cognoſcimus à natura mẽbri patientis, ſicut apoſtemata, quę in mẽbris p̃cipalib⁹ generant̃. Et multoties ab accidentibus cognoſcimus. q̃d eſt, quia quędã accidentia breuitatem. & q̃dã longitudinẽ ſignificant. Itẽ maior pars accidentium, q̃ in ſuperflui tatibus corporũ apparẽt ex ſignis digeſtionis & priuatiõis eiuſdẽ, ſimilimõ ſignificãt ſup ęgritudinũ tẽpora in longitudine & breuitate: & nõ ſolũ ex parte qualitatis, verũ etiã ex parte quãtitatis: ita q̃ q̃n erũt mul-
I ta, citam cõſumptionẽ ægritudinũ ſignificabunt, & q̃n erunt pauca, cõtrarium denotabũt. Et ęgritudines, q̃ naturaliter ſunt breues, ſunt cholericæ, aut ſanguineæ, ſiue cũ apoſtemate membrorũ principalium ſint, aut nõ. q̃d eſt, quia tertiana pura terminũ quatuordecim dierum nõ excedit, & aliq̃n per ſpatiũ ſeptimanę vnius cõſumit̃. & ſi fuerit intra venas, acutior erit. & ſ3 iſtũ modũ eſt in ſanguinis febre: eo q̃ eſt i vltimo acuitatis. Et ſcias q̃ Antiqui nõ dixerunt iſta niſi in ægritudinibus acutis, q̃ terminant̃ in quatuordecim diebus, vel infra. & hoc non inuenitur niſi in iſtis duobus generibus febrium, & in apoſtematibus ſanguineis, & cholericis. Sed phlegmaticarum febriũ tempus eſt longum. & digeſtionis ſigna in eis ante tres ſeptimanas non apparent: & aliquãdo ad ſpacium plurium menſium extenduntur. Et quæ ex compoſitione ex phlegmate & cholera ſunt, inter has mediæ exiſtunt. Et melancholicæ ſpatio ſeptem menſium extenduntur. Et q̃n res extrinſecæ ęgritudini proportionãtur, vt
L complexio, ætas, & regimen, & hæ ſunt cauſę longitudinis & breuitatis ęgritudinis. Et adhuc ſunt ęgritudines habentes proprietatẽ ex ſua natura longitudinis & breuitatis. v. g. vt iuuenis habens cholericam febrem ex pura cholera, & in regione calida, & tempore calido, & cũ regimine calido, & complexiõe calida, dico q̃ hęc ægritudo finietur omni no ante ſeptimũ diẽ. Et è contrario in ſe ne habente febrẽ ex melãcholia, & in hyeme, & regione frigida, & melancholicę complexiõis, & regimẽ ei ſimile, dico q̃ hęc febris nõ
M eradicabitur vſq; ad ſex menſes. Et q̃n non conueniunt hæc cum ægritudine, erit lõgitudo & breuitas ſm proportionẽ multitudinis & paucitatis ab eadem. Sed accidentia ſignificantia breuitatẽ ęgritudinis ſunt fortitudo caloris, & pulſus magnitudo & velocitas: & vt̃ omnis fortitudo ęgritudinis motus à forti prouenit calore: & coloris corporis ſubita p̃mutatio ad citrinitatem, vel ad rubedinem ſubito, vel ad maciẽ. Sed accidentia ſignificantia ſuper longitudinem, ſunt his contraria. & mediocria

A diocria ſignificant mediocritatem inter longitudinem & breuitatem. Sed ſigna ſignificantia ſuper quatuor ægritudinum tempora, quæ perueniunt ad criſim, aut non, hęc ſunt. Scias quòd ſigna principij ægritudinis ſunt, quando accidentia ſecundum vnum modum inueniuntur, & non fortia, verbi gratia, tempora afflictionũ tunc erunt æqualia, quemadmodum tempora tunc quietis talia erunt. & de huius temporis proprietate eſt, vt nullum digeſtionis ſignum in vrina oſtendatur, vel in ſputo, niſi ægri-
B tudo prauior efficiatur. Et ſignum augmenti eſt, quando ægritudinis accidentia accreſcunt, & tunc tempus afflictionis prolongatur, & tempus quietis breuiatur. Sed anticipatio paroxiſmi augmentum ægritudinis non ſignificat, ſi cum hoc longitudo temporis, aut fortitudo non adiungeretur. quod eſt, quia quando anticipatio paroxiſmi à fortitudine, & velocitate ægritudinis cauſatur, tunc neceſſario ſequitur longitudo paroxiſmi, & fortitudo. Sed
C quando cauſa anticipationis eſt digeſtionis aptitudo, & humorũ ſubtiliatio, tũc paroxiſmus fortior nõ erit: ergo anticipatio ſola augmenti ſignum non eſt. Et ſignum, quod augmento proprium exiſtit, eſt digeſtiõis manifeſtatio: hoc ẽ vt nebula ſuſpẽſa ĩ medio vrinę videat̃, aut in ſuperficie ipſius. Et ſigna ſtatus ſunt quaſi ſimilia principij ſignis ſecundum tempus, quamuis ſecundum patientis vires diuerſificentur. & tunc in digerendo complet̃ ſuam actionem natura, cùm in vrina completa digeſtio reperitur. Et ſcias quòd non eſt neceſſarium, vt in hoc tempore accidentia fortia D ſint. Et ſi quæſieris quæ ſit cauſa, quare tempore ſtatus natura debilitata digeſtionem oſtendat, & in tempore principij virtus fortis digeſtionem occultet, & his cõtrarium ſequi debet, quia fortitudo naturę debet opponi inobedientiæ materiæ: Reſpondemus, quòd eſt ſemper vna comparatio temporis inter agens & patiens. & ſicut forma, & efficiens proprium, & ordinatũ tempus habet ſibi ad agendum, ſimiliter materia habet ſibi propriũ & determinatum tempus ad patiẽdum. & quamuis formæ veraciter E tempus non attribuatur, ſed materiæ, tamen hoc eſt dictum in formis abſtractis. verumetiam in formis relatiuis hoc poteſt dici, quod dictum eſt. Et declinationis temporis ſigna ſunt, quando accidentia alleuiantur, & natura ægritudini dominatur, & paroxiſmi abinuicem elongantur, & breuiores efficiuntur. Et ſicut anticipatio ſola paroxiſmi non eſt ſignum augmenti, ſic poſtpoſitio ſola non eſt ſignum declinationis. quod eſt, quia poſtpoſitio à paucitate materiæ fieri poteſt, & à naturæ debi-
F litate.

De ſpeciebus Euacuationum, quæ fiunt in Criſi. Cap. 39.

ET ſpecies euacuationum, quæ in criſi fiunt, ſecundum hunc modum ſunt, videlicet per fluxum ventris, per vomitum, ſudorem, vrinam, & ſanguinis per nares fluxum, & fluxum hæmorrhoidarum, & in mulieribus per mẽſtrua,

G & aliqñ crisis fit per apostemata: tñ illa crisis laudabilis nō est, nisi fiant apostemata in ignobilibus membris. & aliqñ fit per pustulas innctu rarum. Et vnaquęq; species istarū euacuationum in aliqua ægritudine propria est vt plus: & maxime qñ crisis laudabilis est. Crisis febriū cholericarū per vomitū, aut fluxū ventris, aut sudorem, aut p vrinā fit. Et sanguinearum per modū alicuius exitus sanguinis fiet. & ēt aliqñ à comniunicatiōe, quam membrū patiēs cum alio habet, iuuatur euacuatio. Sicut apostema cerebri criticat pluries perfluxū sanguinis nari-
H um, q̄ per hæmorrhoidarum fluxū. & qđ in gibbositate hepatis, criticat per vrinā & qđ in concauitate est, per fluxū ventris terminatur: saluo q; ægritudo sanguinea non fit: aut p hæmorrhoidas, aut per menstrua, si sanguinea fit. Sed crises, q̄ fiunt per apostemata, aut per pustulas, vt plurimum in ægritudinibus longis fiunt. quæ quidem mortiferæ crises in fine sunt pp apostemata, quæ in membris principalibus fiunt. & ppea præcipit Hipp. in aliquibus istarum ægritudinū euacua-
I tionem in principijs fieri, sed nō digestionem expectare.

De diebus Criticis. Cap. 40.

De diuersitate assignationis huiꝰ. vide Gal. lib. de diebꝰ Decretorijs i fin. & Hip. 4. de Mor. & lib. de Decret. & lib. de Humoribꝰ. &

ET dies manifesti laudabilis crisis, sunt dies, qui à principio ęgritudinis per quaternariā enumerantur cōputationem. horū primꝰ est. iiij. & secundus est. vij. eo q; iiij. hic vtrisq; cōmunicat. & post hunc. xj. non cōicans. & post hunc. xiiij. & post hunc xvij. cōicans est. & post hunc. xx. cōicat. & post hos xxiiij. xxvij. xxxj. xxiiij. xxxvij. & xl. & vltra. xl. sunt ægritudines cronicæ. & quasi nō vltra apparent crises manifestæ. Et ante vigesimū fiunt per quartanariā computationē. & hoc fit, quia fiunt in quartis, & in quartis antecedentibus iudicantur. sicut crisis, quę fit in septimo, quę iudicatur in quarto; bono signo ī quarto apparente, sicut nebula alba suspensa. & vndecimus quartū decimum indicat, & decimus quartus decimū septimum indicat, & decimus septimus vigesimum indicat. sed post vigesimum non fit indicatio nisi per septimanas. & isti dies oēs pro maiori parte laudabiles sunt, & in eis maior pars crisium fit. Sed sunt alīb qui in bonitate istis propinqui existūt, & similiter laudabiles existūt, qui non criticant pp longos circuitus, sicut tertius, quartus, & nonus, & decimus tertius, & decimus nonꝰ, & vigesimus primus. oēs. n. hi dies nullam hñt vim indicationis crisis. sed nonus pro maiori parte indicat vndecimū. Sed dies, in quibus plurimum fit mala crisis, est sicut sextus. & hic est peior omnium: & vt plurimum in eo fit mala crisis. Sed quartus est indicatiuus huius, hoc est quādo malum apparet signum, sicut est nebula nigra. & post illum ī malitia existit xij. & post hūc. viij. & post hunc. x. & post hunc. xv. & post hūc. xvj. & post hunc. xviij. sed raro in. xij. fit crisis. Et debes scire q̄ istæ crises à principio ægritudinis computantur. & est quando manifeste in operatiōibus læsio apparet: excepto in pariēte, quia ab ipso partu incipere debemus, quamuis ęgritudo post partum per. xxx. dies sensibiliter extitisset. & breuiter hę regulæ dicta Hippocrat. sequuntur.

Et

A Et cecidit diuisio inter Antiquos in his diebus in malitia, & bonitate. Sed isti dies approbati sunt a duobꝰ viris, qui priores in hac arte exuterunt: & sunt Hippo. & Ga. & credit̄ q̄ veritatem dicant propter experiēti am eorum multam. & causa horum per plurimos dicta est. Et qđ nobis videtur ex hoc, declaratū est
*Cantica. ęg. a nobis superꝰ Accusam Auicē.ꝰ quā commentari fuimus. Et scias q̄ dies isti, quāuis verificentur in crisi, ne cessitatem non habent, sed veritatē habēt sīn plus. quia Rasis dicit q̄ expertus fuit in infirmaria Relensōn in plutibꝰ decem milium hominū: B & in multis ipsorum verificati sunt isti dies laudati, & in aliquibus dies reprobati liberationem habuerunt. & sīl cecidit in periclitatiōe. &, hoc Audiuit Auenzoa pro parte est cum Gale. & pro parte contra. Et Auenzoar silt, vt Rasis ē testificatus: cui in hac scientia debet concedi corona, qui vixit centum & triginta quinque annis, & in qua dragesimo anno in hac arte operari cœpit, & in bono obijt statu, & in habitu scientię vidit quanta videre, & cognoscere potuit. ergo sui libri credendi sunt, & ipsiꝰ testimonia. Et res, quas iam scire possumus, quia C crisis est ꝓpinqua, seu velocitas motus ægritudinis, & furiositas ipsius. Et signa, q̄ in vrina apparent, & in sputo, & pulsus fortitudo, & ęgritudinis natura, & contraria harum rerum, tarditatem crisis significant: quemadmodum si mediocres extiterint, mediocritatem significant.

De signis significatibus præsentē Crisim. Cap. 41

ET signa presentem crisim significantia sunt accidentia fortia, quę precedūt, sicut horripilatio fortis, & ofcitatio fortis, inquietudo, & D alienatio, & doloris capitis fortitudo, oculorum & faciei rubedo, & anhelitus strictura, & tremor cordis, & pulsus, & colli dolor, & ventris, & labij inferioris motus, & mordicatio oris stomachi, & tremoris typꝰ, & vrinę cōstrictio, & stercoris, & fortis fetis, & his similia. Et hęc signa si ī nō ęte apparent, significant crisim in matutinis futuram: & si in die appareant, in nocte proxima crisim futuram significant. Et species crisis, cognoscuntur propter humorem, aut secundum partem, ad quam monebitur humor. quemadmodum labij E citatio significat vomitum, & rubedo faciei, & nasi prurituꝰ sanguinis fluxum significabit. Adhuc species crisis ab indicationis specie cognoscetur. quia species crisis speciei indicationis similabitur, & cognoscet̄, vtrum per sanguinis fluxum, aut p vomitum, aut per sudorem, aut per similia. His ergo quinque bona crisis cognoscitur causis. vna est, vt in statu ęgritudinis fiat. item post digestionem bonam. & vt humor, qui euacuat̄, similis sit humori egritudinem faciēti. & in die laudabili fiat. & vt sit bonis diebus indicata. F

De signis prognosticantibus Salutem. Cap. 42

ET postquam locuti sumꝰ de crisibꝰ bonis, & malis, & de rebꝰ, q̄ pro maiori parte significant in acutis ęgritudinibꝰ salutem vel mortē: decęps loqui volumꝰ de alijs signis prognosticis. & incipiemꝰ a signis, p gnosticanubꝰ salutem. Et ista signa sunt signa, quę ab operationibꝰ sumuntur, & ab accēnibꝰ, quæ ab operationibꝰ proueniunt. Et aliquando hęc signa sumuntur ab ęgritudinibus,

G bus, quæ alias egritudines sequunt. Prognosticationes, quæ ab accidentibus sumuntur, sunt sicut quando facies infirmi propinqua est sanorū faciebus, & maxime faciei similis sibi sano existenti: eo ꝙ sanorum facies diuersificatur multum. & si ita sit, signum est salutis. Et quando calor æqualis est ī toto corpore, signū est salutis. Et extensio inteſtinorum absq; apostematibus. Et venter mediocris inter crassiciem, & maciem. Et superfluitates ab eo manātes colorem naturalem & substātiam habentes significant salutem, & ꝙ in H partibus ventris non sit apostema, & ꝙ bene se contineant virtutes nutritiuæ. velut stercus, vt sit æquale ĩter grossiciem & subtilitatem, & vt sit coloris aurei. quia tunc est signū salutis illius egritudinis: eo ꝙ stercus significat super bonitatem istī virtutis. Et si vrina sit citrina, & hypostasim in fundo habens albam, & continuam, aut suspensam, signū est salutis: & maxime quando residet in fundo: quoniam talis vrina significat salutem in febribus, & in apostematibus intrinsecis. Sputum album mediū inter grossum & sub I tile, malo carens odore, & quod facile expuitur, in pleuresi, & ī peripneumonia salutem significat. Sudor in acutis febribus in die critico in calore temperatus, in toto equaliter existēs corpore, albi coloris, & malo carens odore, salutem significat. Fluxꝰ sanguinis narīū in febribus sanguineis, in apostemate cerebri, & inteſtinorum in die critico salutem significat. Et signa, quę ab operationibus sumuntur, sunt in egritudinibus acutis bonitas ratiōis, & sensuū claritas: bonitas decubitus, & motꝰ: anhelitus temperatus, nōn ratꝰ, nec K spissus, nec interpolatus: & pulsus fortis, & paucam habens permutationem: & bonus appetitus sunt signa salutis, quia bonitatem omniū virtutum significant. Sed signa salutis, quæ ab ægritudine sumuntur superuenienti, sunt vt superueniens sit contraria causis antecedētis, aut vt ipsa moueat causam egritudinis præambulæ ad partem diuersam. Exemplum primę est febris spasmo repletionis superueniēs: ppea ꝙ cā faciēs febrē, vel ipsa febris cāæ faciē ti spasmum resistit. Similiter febris L superueniens dolori ventris, & stomachi, aut hepatis, aut splenis, a vētoso a frigida complexione generato. Exempla membri secundi multa in Antiquorum libris inueniunt.

Et dixerunt, quando superuenerit causo in die critico rigor, est tunc signum declinationis illius febris: eo ꝙ natura expellit ipsum humorem a partibus intrinsecis ad extrinsecas partes. Et quando superueniunt varices podagricis, & arthriticis, & ægritudinibꝰ renum, vt nefriticis, tūc liberantur. Et quando hæmorrhoides melancholicis superueniunt, si- M gnum est liberationis. & qui subtiliter has res pscrutat, a seipso ex his multa inueniet. Et aliquando accidit, vt vna ægritudo alteri superueniat, & primam alleuiabit: puta q̄ uis perfectam curationem non faciat. & hoc fiet, quando causa egritudinis secundæ erit ex genere cārum primæ: excepto ꝙ sunt minores, & debiliores. Exemplum huius est, quod dicit Hippoc. acetosa in dysenteria eructuatio laudabilis est.

De

A

De signis prognostici Malis. Cap. 43.

ET postquam locuti sumus de signis salubribus, deinde volumꝰ loqui de signis malis. Ista signa in prognosticatione habent gradus secundum plus & minus. & sumūtur ab operationibus, & ab accidentibꝰ, quæ ab ipsis operationibus veniūt, & aliquando sumuntur ab egritudine præcedenti. Ea quæ sumuntur ab accidentibꝰ, sunt hęc, vt facies, quam dixit Hippo. significans mortē, i. quia nasus est acutus, oculi concaui, & aures dependentes, & cutis faciei tensa, & color faciei viridis, vl' B obscurꝰ, & oculi quasi cinericij, hęc perditionem prognosticātur: eo ꝙ ista accidunt in egritudinibus acutis, quoniam spargitur, & perditur calor naturalis ab egritudine, & fortificatur contrarium ipsius, hoc est calor extraneus. & generaliter hæc sunt signa in egritudinibus acutis a fortitudine ægritudinis. Et aliquando accidunt hæc signa in egritudinibus chronicis, vt in hectica, & ēt post multam euacuationem a fluxu ventris, vel a vigilia immoderata. quod est, quia dissolutus est ca- C lor naturalis & humiditas, & calor extraneus est fortificatus: excepto vt non præcesserit ventris fluxus immoderatus, aut immoderata vigilia: quia tunc in malo leuius signū esset. Et quando album oculi rubeū fuerit, & ipsius venæ obscurę, aut nigræ fuerint, signum mortis est procul dubio, & maxime in egritudinibus acutis. ꝙ est, quia nigredo extinctionem naturalis caloris significat & alibi rubedo repletionem cerebri ex humoribus inflammatis significat. Eminentia oculi in ægritudinibus acutis malum est, nisi forte pro D pter oculi ophthalmiam, aut ꝓpter vomitum. Quando supercilliū, aut labium, aut nasus colorem luteum habent, & obscurum, mortem proximam significat. Frigiditas extremitatum in acutis signum malum est valde: eo ꝙ suffocationem caloris naturalis in partibus intrinsecis, aut pp apostema significat, aut pp humorum frigidorum abūdantiā. & proprium signum est extinctiōis caloris naturalis. Et eodem modo, quando habens febrem corpus intrinsecus fuerit calidum, & extrinse- E cus frigidum, mortem significat: eo ꝙ apostema calidum denunciat in interioribus esse. & ideo calor extrinsecus vertitur intus. Et vlr, quando calor equalis non est in toto corpore, malum est. quod est, quia significat in membris principalibus apostema, sicut in cerebro, stomacho, & hepate. Quando lingua pustula bothralia habet cum extremitatum frigiditate, mors proxima est. quod est, quia significat in cerebro, aut in ventre calidum apostema, & malū. Si digiti, & vngues ad obscuritatem sunt decliues, & ad viriditatem, stante pulsū debili, mors vicina est. Et si F nigredo adsit cum fortitudine pulsus in die critico, salutem significat.

Et sīr quando sanies in illis locis fuerit, aut apostema, salutem significat. Et qñ in carne primo apparuerit pustula rubea, deinde ad viriditatē, vel nigredinem conuertitur, signum est malum: quoniam iam ex unctionem caloris innati vr significare. Et si in egritudinibus acutis apparent in superficie carnis minutæ pustulæ ad similitudinem granorum milij, signū est malum: quia signum

Universidad de Deusto
Biblioteca

G gnum est, q̄ materia paucum digestionem recipit. Et dicit Hipp⁹. icteritia veniens ante septimum diem ī acutis febrib⁹, malum est. Reprobatum est experientia in omnib⁹ nostris terris. & si veniat in quinto die, laudabile multum est viua ratiõe, & maxime in temporib⁹ calidis, & corporib⁹ calidis. Et hęc est sententia collegiorum Medicorum oĩum Persarum, & Indiæ maioris, & pro maiori parte illorum de Antall. & possibile est, q̄ istud quod dixit, locum in Gręcia habuit: quia terra illa hac frigidior existit. Et istud, qđ
H dixit Hipp. q̄ erat signum malum, est ideo, quia hęc est vna ex reb⁹, ex qua prouenit crisis. & omnis crisis veniens ante digestionem, est malũ. & possibile est q̄ viderit in terris suis crises, venientes per icteritiam ante septimum esse malas, & sine digestione. Et significatio, quæ sumitur a reb⁹ exeuntib⁹ a corpore, hęc est: sicut stere⁹ nigrum, & viride, & fœtens, & cum pinguedine in febribus acutis: quia hæc mortem significant. quod est, quia nigrum adustionem, pingue membrorũ liquefactionem, fœtẽs corruptionem hu
I morum significat. Et in acutis stercus album & liquidum malum est: eo q̄ significat digestionis debilitatem: & quia cholera ad partes superiores ascendit. & similiter est in vrinis in hac febre. item album stere⁹ futuram icteritiam significat. Sed stere⁹ habens colores varios super longitudinem ægritudinis habet significare, & super abundantiam diuersorum humorum. & si causa medicinæ fuerit, salutem pronunciat ī qualibet ęgritudine. Et si in principio exierit cholera nigra, siue superius vel inferi⁹, mortem significat: K eo q̄ cum talis humor apparuerit a principio ęgritudinis, significat aut super abundantiam ipsi⁹ humoris, aut super debilitatem virtutis, aut vtrunq;. Et dysenteria proueniens à melancholia, aut acetositate mortẽ denunciat. Quando stere⁹ cholerię pure assimilatur, malum est cum appetitus defectu. Similiter casus appetit⁹ cum sanguinis fluxu malum. Nigra hypostasis in acutis febrib⁹ mortem significat. Eodem modo vrina aquosa & subtilis perseuerans in pueris, mala est. quod est, quia eorum naturalis vrina debet esse grossa. Vrina aquosa in ęgritudinib⁹ a-
L cutis mortem denunciat. & vrina turbida, quæ non clarescit, mala ẽ: eo q̄ significat supra fortitudinem extranei caloris, aut vigiliarum. Vri Et supra
na furfurea, & laminosa in acutis fe- libro
bribus mala est, si vitium renum, aut vesicę non affuerit: quia membrorum liquefactionem significat. Et signum discretiuum inter vtrunq; est renum, aut vesicę dolor, & vomitus niger, & screat⁹ existit mal⁹. & si
M cum hoc fuerit fœtens, mortem hęc significare. Sudor in die non critico apparens, ex quo febris alleuationẽ nõ habet, malum est. & si cum hoc est frigid⁹ in cerui ce, & capite, malũ est. & si in capite solo peior: quia ęgritudinem ęgritudinis significat lenta, & ī acuta significat mortem.

Sanguis guttatim exiens de naribus, pauc⁹, & niger in causo mortẽ significat. quod est, quia magnitudinem apostematis dicit esse in cerebro. Hæc sunt signa accepta ab operatione. Quando oculi lumen effugient, & inuoluntarie lachryma uerint, signum malum erit. Et si ve-

loces

A loces fuerint, & rubicundi, & vn⁹ altero minor apparuerit, signum est mortis. Et rubedo oculorum iterũ super spasmum cerebri habet significare. Et eodem modo, quando labia astringuntur. Et quando infirmus a capitę ad pedes se iactauerit, mortis est signum: quoniam intolerantiam virtutis denunciat. & vbi quandocunq; infirm⁹ non steterit ad modum sani, signum est malũ. & sibi quando vult sedere, saltando sedet. Et eodem modo, quando se attolleret, capiendo, seu sustentando se vbiq;, signum est mortis. Et quãdo infirm⁹ non audit, nec videt, cũ debilitate virtutis, signum est mor-
B ęq proximę. Et quando anhelit⁹ interdum fortis, & quandoq; occult⁹ fuerit, malum est: quoniam perturbationem mẽtis significat, quia eorum consuetudo est. & cum fuerit anhelit⁹ ei⁹ intercisius, est signũ malum: quoniam spasmum in musculis pectoris esse denunciat. Et somnus, qñ læsionem, vel dolorem induit, signum est malum. Et signa, q̄ ab ęgritudinib⁹ precedentib⁹ iumũ
C tur, sunt sic sumenda. quia quando noua ęgritudo præcedente fortior erit, aut in membro nobiliori, signũ est malum. sicut si in synanchia in quarto die humor ad pulmonem descendat, patiẽs in septimo morietur. Et sil⁹ omnis ęgritudo, significans ęgritudinem, vel fortitudinem causę efficientis ęgritudinem, mala est: sicut repletio reumatis in capitibus phthisicorum mala est, & singul⁹ in ægritudinibus acutis, quia spasmum significat. & aliquando accidens superueniens opponitur ęgritudini precedenti, sicut hydrops
D festinantibus post febres acutas.

De signis vniuersalibus ęgritudinum membrorum intrinsecorum.

Cap. 44

DEinceps volum⁹ loqui de signis ęgritudinum membrorum intrinsecorum. Et dicem⁹ quod iã dictum est superi⁹, q̄ hic tria requirũtur, vt membrum ęgrum, & quiditas ęgritudinis, & causa ęgritudinis. & causa hic intelligitur differentia ęgritudinis, hoc est ipsi⁹ proprietas. Et ea, quę istas res significant pro maiori parte sunt accidentia, quę actionib⁹, & passionib⁹ membrorum superueniunt. & hęc apparent aut in corpore, aut in superfluitatib⁹ cor E
poris. Sed accidẽtia quę dicta sunt, pro maiori parte super ęgrum mẽbrum significant solum, quando illa actio, aut passio membro, cui superueniunt, est illi propria: sicut casus appetit⁹ ęgritudinẽ oris stomachi significat. Sed si illa accidentia illi membro non sunt propria, illud membrum ægrum non significat. sicut priuatio mot⁹ digiti non significat proprie ęgritudinem solum in digito esse. quod est, quia potest esse propter ęgritudinem nerui ad aliud membrum venientis. Item possibile est, vt accẽs actioni membri F
superueniens membrum ęgrum, & ęgritudinem significat. & hoc accidit, quia hoc accidẽs proprium ambob⁹ existit. sicut dolor acut⁹ pungitiuus panniculosum membrum ęgrotare faciens, significat q̄ hũc dolorem efficit humor cholerie⁹. Et oxyregmia, quę cum magna ventositate egreditur, significat q̄ ægritudo ī ore stomachi existit, & humor frigid⁹ huius causa existit. Et membru existens supra dorsum corporis membri, in cuius opposito sentitur

ęgri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

G ægritudo, signum est supra membrum læsum in tempore, quo erit passio membri læsi. sicut dolor, qui est super hypocundrijs, significat ꝙ ægritudo est in stomacho. Et illud, quod non est proprium signum, est sicut dolor ilij, qui potest esse vt sit ægritudo colica, aut ęgritudo renũ.

Vide. 1. de locis affe. Et exeuntia a corpore silr super ęgrum membrum habent significare a parte quantitatis, & forma ipsorum. A forma, sicut corpuscula, pilꝰ, & similia super ægritudinem renũ, & squammosum super ægritudinẽ vesicæ, sine febre corpore existente.

H Et significant a parte quantitatis, sicut magni annuli exputi cum tussi a pulmone prouenire significant: & parui a fistulis ipsiꝰ oriri significant. Item exeuntia a corpore significant ex parte loci, aut a modo exitus ipsorum. sicut a sanguine ab ano existente, quia significat ꝙ ęgritudo est, aut in intestinis, aut in hepatis concauitate, & si per viam vrinæ egreditur, ægritudinem in gibbo hepatis, aut in renibus, aut in vesica significat. Et significatio quæ a modo exitus sumitur, est sicut sanguis exiens cum tussi, qui a pulmone co

I gnoscitur venire. & si cum rascatiõe egreditur, a colatorio venire significat. Adhuc silr dolor, & pulsus sup membrum ægrum significant, quãuis hæc sint ex genere accidentium actionum superuenientuum: saluo ꝙ illorum actiones diuersificantur ſm diuersitatem regularum vniuersalium, & particularium. Et sctrinꝰ pulsus significat ꝙ ægritudo in mẽbro est neruoso. & vndosus significat ipsam in membro carnoso. Sed quando dolor pungitiuus, & a late re mouetur, significat morbum esse in membro panniculoso. & si est lẽ

K tus, significat ipsum ī membro carnoso. & si est pulsatiuus, tunc in mẽbro arterioso ipsum esse significat. & si est latitudinalis, sine punctiõe, significat ipsum esse ī membro nõ ossuoso, nec in neruoso, sicut est in splene & hepate. & si extenditur in latitudinem, significat ipsum in neruo, aut vena esse. & si assimilatꝫ fixioni corporis grossi fixi, significat ꝙ ẽ in lumbis, aut grosso intestino. & si fit frangitiuus, in membro ossuoso esse significat. Isti sunt modi, quibus membrum ægrum potest cognosci. Actiones vero propriasali- L cuius iterare hic non oportet, quia tu hoc scis in libro Sanitatis. Sed qđ hic est optimum, sunt aliquantę distinctiones eorum, quæ ex corpore egrediuntur. & dicimus ꝙ exeuntiũ a corpore sunt duæ ſpecies. Vna est, cuius exitus ẽ naturalis: sicut vrina, stercoris, & sputi. & alia est, cuius exitus naturalis non est: sicut sanguis, & quorũdã membrorum partium.

De his, quæ egrediuntur a corpore, quæ ægritudines significant.
Cap. 45.

ACcidentia vero exitus eius, qđ M exitum habet naturalem, nõ significant pro maiori parte nisi qditatem ægritudinis, vel causam. & iam de illis secuti sumꝰ. Sed res, quæ exitum non habent naturalem, significant membrum ęgrum ꝓ maiori parte. & quod hic dicere volumus, est signum exitus sanguinis. Et dicimus ꝙ sanguis exiens, aut exit a superioribꝰ partibus corporis, aut a partibus inferioribus. Et qui a partibus exit superioribus, aut exit per os, & cum sputo: aut cum rascatione,

A tione, & a colatorio prouenit: aut a stomacho, & fit cum vomitu: aut a pectore, vel pulmone, & fit cum tussi. Sed qui a pulmone prouenit, est quantitate multus, & simul & semel proijcitur, & sine dolore, & est arteria lis. Sed qui a pectore prouenit, est cum dolore, & est paucus, & simul & semel non exit, & colorem sanguinis pulmonis non habet, excepto ꝙ ab aliqua exeat atteria: & ī eo sunt guttæ coagulatæ. Et aliquando a capite descendit, & mouet tussim. & autumant aliqui, vt a pulmone descendat: sed ab eo diuersificatur in

B substantia & colore, quia pro maiori parte est sanguis coagulatꝰ. & adhuc significatio sumitur a signis repletionis cerebri. Et aliquando a gutture prouenit, & cognoscitur ꝑ dolorem spatularum. Sed sanguis, qui a partibus inferioribus corporis egreditur, aliqñ ab orificijs venarũ ani egreditur. & natura hoc vtitur ꝑ viam euacuationis, quando nimia quantitate, aut qualitate exuberat. & hoc cognoscitur ab accidentibꝰ orificiorum ani eueniẽtibus. & hoc idem si superfluat, non est laudabilis. Et aliquando per eandem viam

C egreditur sanguis ꝓpter apostemata, aut intestinorum vlcerationem, aut ꝓ virtutis hepatis debilitatem, aut ꝓ malam sanguinis qualitatẽ, quam natura beneficio mundificationis expellit. Et communicat sanguis exiens ab intestinis, & propter debilitatem hepatis ī hoc, quia ambo loturæ carnis assimilantur. Et ꝓpriũm signum in intestinorum vlceratione est dolor sensibilis in mẽbro egrotãte, & ꝙ paulatim sanguis egreditur, quia superfluitatibus est admixtus. Item qui ab hepate prouenit, ab accidentibus proprie debi D litatem hepatis significantibus cognoscitur, & sine dolore est. sed qđ expellit hepar ꝓp malitiam ipsius, cognoscitur per colorẽ, quia est sanguis niger adustus. Sed sanguis, qui ex vijs vrinæ egreditur, aliquando a vesica prouenit, aliquando a renibꝰ & aliquando ab hepatis gibbositate. Et qui ex renibus exit, egreditur ꝓp duas causas, aut propter venę apertionem, aut propter ipsorum renũ scissuram: sicut accidit propter lapides in eis generatos: quia multoties in eorum substãtia generatur, sicut dicit Gale. & postea lacerant lapides E ipsorum carnes, & egrediuntur. & quando hoc accidit, dolor incipit in loco ipso, & durat quousq, virtus expulsiua expellit ipsos. & vt plurimũ generatur in concauitatibus ipsorũ propter separatiuæ virtutis debilitatem, quæ separare non potest aquosam partem, ex qua renes nutriũtur a parte terrestri. Et aliquando generatur propter virtutis assimilatiuæ debilitatem, quę partem, ex qua mẽbrum nutriri debet, non potest assimilare, & sic ad lapidem conuertitꝫ, & non ad partem renum: aut vesicę F conuersionem habet. Et hoc accidit propter fortem caliditatem & siccitatem, aut propter frigiditatẽ & siccitatem: sicut accidit in superfluitatibus, quæ in aquæ canalibus colliguntur. & aliquando accidit ꝓpter grossorum ciborum, & terrestrium vsum. & aliquando hę causę omnes insimul aggregantꝫ. Itẽ adhuc sanguis ex renibꝰ egrediẽ ꝓp virtutis nutritiuæ debilitatẽ. qđ est, qa nutriri nõ possũt ex hũiditate sanguinea ī eis existẽte. Sed-hatũ passionũ drię hæ sunt. quia quę a debilitate renũ

cau-

Universidad de Deusto
Biblioteca

G causatur,ab accidentib⁹ renib⁹ supuenientib⁹ cognoscitur: sicut a colore,qui eis accidit propter malam cõplexionem,& totius corporis maciẽ & coit⁹ debilitatem. Et differentia illi⁹ sanguinis, qui fit propter apertionem venæ,ab eo,qui propter virtutis nutritiuæ fit debilitatem, est, quia qui egreditur propter veuę apertionem,ponit vrinam talẽ,qualis fit sanguis ab ipso rei principio. sed qui a debilitate prouenit renũ, loturæ carnis assimilatur.& hoc idẽ in principio valet, neq; subito appa ret. Et differentia inter sanguinem
H ex scissura venæ prouenientem, & sanguinem ex orificijs exesitem,est, quia qui ex orificijs egreditur, sine dolore est,quemadmodum sanguis ex narib⁹ exiens: & qui ex scissura, exitum cum dolore habet. Item q ex vesica prouenit, semper cum dolore egreditur. quod est, quia sanguis ex hoc membro vt plurimum egreditur propter humores acutos ipsum lacerantes. Et qui a gibbositate hepatis egreditur,ab accidentibus debilitatem hepatis denotantibus cognoscitur Sed accidẽs, quod
I flux⁹ ventris nominatur, quãquam de eo Gale.sufficienter non sit locutus:declaratum tamen est ī Aegritudinum libro, ꝙ sit ab intestinorum hepatis,& stomachi debilitate,& aliquando a debilitate membrorum toti⁹ corporis.& cum hic dico debilitatem,malam membrorũ sine materia complexionem intendo. Et fili⁹ propter malam complexionem materialem hęc accidentia fieri possunt: hoc est,propter materiam in quolibet istorum membrorum,aut in plurib⁹ collectã. & tunc hæc mala complexio solum membrũ ęgrũ non significabit,sed etiam ipsi⁹ cau K sam denotabit.Et incipiendum est a signis, quę quando huic euacuationi coniungũtur, membrum hoc ęgrum significant propter ipsorum dias.Et dicim⁹ ꝙ dia, quę est inter fluxum ventris, qui ab ægritudine materiali fit in aliquo membro,vel in plurib⁹, & inter fluxum, qui ab ęgritudine fit non materiali,est, qa illę,qui ab ęgritudine fit materiali, habet manifestum exitum humoris ipsum facientis cum egestione. & si fit sine materia, non sic manifestatur. Et debes scire, ꝙ si a sto- L macho prouenerit, ab accñib⁹ stomacho superuenientib⁹, ꝙ manifestatur stomacho habente complexionẽ malam materialem, aut non materialem. & cum hoc penit⁹ coniungit⁹ mora cibi in stomacho pauca.quod est,quia qui a stomacho ꝓuenit, est propter vnam duarum rerum: aut propter virtutis expultiuę festinationem, vt citi⁹ expellat: aut propter retentiuę debilitatem,vt nõ rẽtineat. & quodcunq; horum fuerit, necesse est vt pauca cibi in stomacho fiat mora. Et aliquãdo acci M dit,vt flux⁹ ab intestinis prouenias, sicut dictum est: & hoc ab accñib⁹ intestinis superuenientib⁹ cognoscitur:& quia in stomacho causa sedi nantię supradictę non est,sed in ipso cib⁹ tempore naturali moratur.

Et qui ab hepate aut venis prouenit,aut ab aliquib⁹ alijs membris ꝓ uenit,vt a capite,& his similib⁹, cognoscit⁹ si materialis est.similit⁹ a signis significannt⁹ dominium humoris in membro, & ab accñtibus illi membro proprijs, aut ab ipsius operationib⁹. Auenzoar enim testificatur de illo,qui fluxum chroicũ pa-

A patiebatur,ꝙ fluxus iste ī hora somni fortificabatur, & in hora vigiliarum alleuiabatur.& per hoc arguebat,ꝙ humor hoc faciens esset in cerebro:& suam intentionem in curãdo cerebrum adhibuit,& curat⁹ est. Et ego eandem rem isti similem feci in quodam fluxum ventris patiẽte: quia medicatus a multis Medicis,& a me longo tempore fuit,& nihil proficui habebat, ita ꝙ de ipsius salute desperaui, sed ipsum visitabã sicut amicum.& quia magnus erat, tandem percepi vnum ex suis brachijs,alio frigidius,& macrius:& au
B tumaui ob hoc,ꝙ fluxus ab illo brachio ortum habuit: eo ꝙ virtutes ipsius membri,attractiua,& digestiua deperditæ essent propter malam cõplexionem frigidam non materialẽ super ipsum dominantem. Et ego intentionem meam ad illud membrum calefaciendum appo sui:cum frictionibus, balneis, & similibus localibus reducere bonam & naturalem humiditatem conatus fui:& postea mentem appo sui,vt calorem naturalem,atq; humiditatem hanc
C cum rebus conuenientibus conseruatem,donec ipsum ad omnes suas virtutes naturales reduxi,nec medicinam propriam aliquam fluxui ꝓ priam facere curaui. & propter hãc rem breui tempore curatus est. Sed fluxus, qui fit propter oppilationẽ. quæ fit in mesaraicis vententib⁹ ab hepate ad intestina,significatur per chylum exeuntem cum egestione: quãuis tardet in stomacho, & intestinis tempore naturali,aut propinquo eidem.&quando hoc accidit alicui,fit ei macies tempore breui,ita ꝙ breuiori quãm alijs fluxib⁹ accidat. Sed quando ęgritudines istę cõ ponuntur,difficile est eas cognosce D re.Et scias ꝙ maior pars istorum signorum coniecturabilis est. & propterea volens ista cognoscere indiget acuto ingenio cum perseuerantia persecutionis. & quando æstimabis vnum,incipe eleuare cũ medicina leui ſm ægritudinem,quam opinatus fueris. & si lucratus fueris ex hoc, continua medicinam: quia tunc scies ꝙ opinatus es verum.& si non,dimitte. Sicut qñ credideris ꝙ causã flux⁹ sit oppilatio,dabis res aperitiuas. & si lucrat⁹ fueris, teneas hanc medicinam , & credas ꝙ hęc opinio est vera.& si non,incipies ci- E to restaurare illud,quod fecisti cum medicina illa. Et opinãtur quidam Medicorum ꝙ hęc oppilatio sit de genere suppositorum ęgritudinibus, & causis ęgritudinum. Et si credideris ꝙ causa ęgritudinis sit caliditas, stu debis curare cum reb⁹ parum frigidis.& si videris, ꝙ prodeunt, credas pro certo tuam opinionem,& ĩcipe ægritudinem leuare. Hæc sunt illa, propter quæ cognosces membra lęsa. Et quædam cognosces per accidentia membrorum communicantia cum membro læso,sicut tussis,ꝙ accidit cã pleuresis, aut cã apatis he F patis:aut tractione ossis trachea tracti cã apatis hepatis. sed hæc signa nõ sunt,ꝓprie signa lęsionis mẽbri, nisi coniungant⁹ alia signa cũ eis:sicut tussis,& rascatio, ꝙ nõ significat sup pleuresim, nisi sit ibi dolor punctiu⁹ lateris,& febris continua. Adhuc scias,ꝙ in quibusdã mẽbrorum ęgrorum est ęgritudo p se primo,& ī quibusdam pp aliorum membrorum communicationem fit. & cognitio ægritudinis,quæ pp colligantiam fit membrorum, est ꝙ mem-

G brum compatiens propter augmentum, vel diminutionem ęgritudinis membri per se egri aggrauatur, aut alleuiatur. v.g. quia vertigo, & aliæ capitis ęgritudines, quę augmentãtur, quãdo stomachus nauseat, aut quando corruptos in se continet humores, aut quando a cibis vacuus non est: tunc dicere debemus, ꝙ hoc non accidit capiti, nisi propter cerebri ad stomachum colligantiam. Et adhuc hoc indiget perscrutatione, quia possibile est, vt alicuius mẽbri ęgritudo propter alterius membri ęgritudinem accrescat. aut esse H potest, vt in vno membro sint ęgritudines plures: quarum vna est sibi propria, & prima, & altera propter alterius membri colligantiam. Et aliquãdo ęgritudo, quę propter colligantiam fit, propter propriæ ægritudinis augmentum recipiet crementum: & autumabit forte quis quòd propter colligantiam sólam hoc ꝓuenire possit. Item adhuc esse potest, vt duæ ęgritudines propter colligantiam esse possint: vt ęgritudo cerebri propter stomachum, & ægritudo stomachi propter aliud membrum. Et ne in hunc errorem decI dat speculator, oportet vt circa hoc pluries perscrutetur. & quando eius opinio super aliquam istarum fuerit firmata, tunc remotionem ipsius cum medicina ęqualitati propinqua attẽdet, hoc est cum medicina ad aliquam extremitatum, nõ multum declinante. Et si experientia hoc ipsum inuenerit, & perpendat, in ipso perseueret. & si non, ad aliam opinionem se conuertat.

De signis Aegritudinum, & causarum ipsarum in generali. Cap. 46 K

ET postq̃ nos de reb⁹ vtilibus fuimus locuti, ꝓ quas membra ægra cognoscere possumus, deinceps loqui volumus de rebus, per quas ęgritudines, & ipsarũ ęgritudinum cãs cognoscamus. Et dicimus ꝙ rerum, sup quas nos oportet adducere signa vsi, sunt aut mala complexio materialis, aut non materialis. Et signa, quæ malam complexionẽ materialẽ significant, vt dictũ est, sunt illa, quę dominationem humoris significant, aut in toto corpore, L aut in vno membro egro. Et adhuc sit, vt dictum est, ea quę ex corpore egrediuntur, humorem facientem malam complexionem materialẽ significant: sicut vomitus, & egestio, aut sputum. & hæc sunt signa cõuenientia super genus cãæ operatiuæ. & de his iam locuti fuimus. Et rascatio rubea signat ét sup cãm, & spẽm operantem: sicut rascatio rubea significat fortitudinẽ sanguinis, & viridis fortitudinem humoris combusti. & iõ significat in ęgritudinib⁹ pectoris mortem. Et rascatio bona est alba, plana, æqualis, & quæ cum facilitate expuitur. Et apata signant demtationem super humores operãtes ea ꝓ signa signãntia super fortitudinem humorũ. Et dolor signat super cãm, q̃ operatiõ ꝙ dolor acutus signat ꝙ, humores sunt calidi: sed dolor martellin⁹, & dolor similis pũctioni acus grossę, non sunt nisi ex humorib⁹ frigidis, sicut dolor colicę: aut cã humoris lapideati, sicut accidit in renib⁹ cã arenularum. Et apata sit ex signis cãrum faciẽtiũ manifestant. & quia pulsus i re apo-

A apatum signum hẽt ꝓpriũ, ob hoc de ipso nunc loqui dispositum. Et dicimus ꝙ apatum calidorũ pulsus tensus est paruus, velox, spissus, vari⁹ varietate serrina. Et tensio vero fit pp materiam organum extendentem. paruitas vero propter duriciem, & organi asperitatẽ fit. velocitas, & spissitudo propter recompensationem fortis magnitudinis fiũt, quam amisit. serruitas vero fit, quia virtus organum extẽdit: quia & nõ est organum obediens, & ipsius partes non æqualiter extenduntur. & ob hoc vna alteri resistit: & propterea B ille motus serræ motui assimilatur. Sed apostematum cholericorum pulsus spissior sanguineorum pulsu est, pp ipsorum fortitudinem caloris: & magis ad serrinitatem declinat, eo ꝙ choleræ siccitas indurat membrum. Sed apostematũ phlegmaticorum pulsus paruus, & rarus, & tardus est, propter fortitudinem frigiditatis, & virtutis debilitatem. & idispositio serrina omnino non exibit propter humoris faciẽtis humiditatem. Sed humorum melancholicorum apostemarum pulsus dur⁹ C est, & asper propter humorum siccitatem, & est tardus, & rarus, & ad serrinitatem manifestè declinat, & eũ his omnib⁹ est occultus, & rarus. Et de reb⁹, per quas cognoscuntur apostemata, quæ fiunt in principalibus membris, est febris. & iõ hæc est vna de rebus, quę ostendunt de apostematibus, quæ consueuerunt facere sanem: quia apostema, quod nõ facit sanem, non habet calorem extraneum, sicut apostemata, quæ sũt causa ventositatis, aut duriciei. Sed membra, in quibus visibilit manifestantur, sunt cerebrum, hepar, stomachus, & intestina gracilia, & splẽ D & renes, & vulua, & vesica. Ista sunt genera signorum, per quę species ęgritudinum cognoscũtur sm regulam huius artis vniuersalem. Et si ego non recolerem signa, & cursum qui currit in hac arte, hoc est dicere si ego non cõsyderarem in vnoquoque membro consyderationem ꝓpriam, tunc consyderatio vniuersalis sufficere videretur: sed volo sequi vestigium Gal. ad maiorem cautelam, s. ad loquendum de rebus particularibus: eo ꝙ hæc est via quæsita in hac arte. Et nos narrabimus ęgritudines membrorum manifestorũ, E & narrabimus signa significãtia super ipsa cum cautela, & complemento verborum particularium, quę cũ vniuersalibus dici non possent. Et etiam, quia multa signa ex his cum accipiuntur particulariter, non sunt signa: eo ꝙ plus apprehẽdũt quam ęgritudo ipsa, vel quàm membrum infirmum. Et propter hoc necessarium est loqui super omnia accidentia, quę sunt propria vnicuique ęgritudini, v. g. quia dolor pungitiu⁹ in latere cũ febre, & tussi, & pulsu serrino signũ est apatis diaphragmatis. Sed maior pars ęgritudinum mem F brorũ interiorũ, q̃ indigent demtatione, sunt apata, vel mala cõplexio materialis, vl nõ materialis. Sed sm Gal. consyderationẽ in res particulares narrare oportet. Sed de his breuiter dicem⁹, ęgritudines mẽbrorũ, ꝓprias narrãtes signa sup eas signãntia oñdemus, a cerebro incipientes. Dicimus ꝙ oẽs malę complexiões eidem superuenire possunt, vt calidę, frigidę, siccę, & humidę. & vniusquiusq; istarũ signa significãtia dispositionẽ pleni⁹ ostendentur: sicut

Universidad de Deusto
Biblioteca

C oculorũ rubedo,& faciei,& actualis calor dominium sanguinis, aut humoris calidi significat. Et proprietas malæ complexionis calidæ aut frigidæ est, vt eidem dolor coniungat, tamẽ in complexione calida fortuor existit. sed humida vel ficca dolorẽ non efficit, nisi parum. Sed quando est sola humiditas, tunc sola grauitas sentitur. & humida complexio cerebri cognoscitur a capitis grauitate,& a multo somno,& a sensuum capitis hebetudine. Et siccitatis signa his existunt contraria. Et possibile est, vt complexio aduenies capiti sit H principaliter aduenies ex capite. Et possibile est, vt ab alio veniat membro: sed pro maiori parte accidit ea stomachi. & signum huius est, quoniam soda promouetur, quando angustiatur stomachus ad vomendũ, vel quãdo a cibis vacuus existit, aut quando cibaria corrupta sunt i stomacho. & istud est generale. quoniam dolor capitis augmentatur, quando augetur stomachi ægritudo: & minuitur, quando minuitur. Et possibile est, q accidat ex colligãtia duarum venarum, quæ nominatę sunt in Arabico guidez, & sunt venæ somni: quoniam accidit in capite dolor, qui dicitur hemicrania. & I signum huius est signa significantia repletionem occipitij. Et possibile est vt accidat ex colligantia totius corporis. & signum huius est signa significantia repletionem vniuersalem. Et cerebro aduenire possunt omnes species apostematum calidorum, & frigidorum. Et aliquando membrum ęgrum cognoscitur, & ęgritudo a propijs ipsius operationibus in ipso: sicut in ægritudine fixa in cerebro concomitantur alienationes, quæ diu continuantur cũ K eo. q si propter colligantiam alterius membri existant, sicut accidit, ꝓpter apostema diaphragmatis, concomitantur alienationes, quæ non continuantur cum eo. Item accidentia, quę sensibus aduenium, sunt cognitionis species ægritudinis membri propriæ: sicut apostema cholericũ in cerebro factum malas præbet cogitationes, & quasi festucarum de pannis euulsionem adducit, & vigiliarum multitudinem, & cum mala dispositione de somno excitantur. Et qd ex sanguine fit, minus vigilare facit, q illud, quod de cholera fit: L & habet risum, & lætitiam. sed qd a cholera fit, sequetur ira, & furor. Sed quod de melancholia fit, & illud alienationem sensuum promouet ex cepto q timor, & planctus hoc concomitantur. Sed quod ex phlegmate fit, corruptionem animalium virtutum præbet, & non intendit facere malum. Sed signa propria dominij humoris apostema facientis in cerebro sunt sicut rubedo faciei & oculorum, & caliditas tactus, & fortitudo pulsus. quoniam ista significant abũdantiam sanguinis: & maxime quando associabitur eis regimen conueniens, sicut ætates, com- M plexiones, & tempora. Et non quæras vt rememorem tibi signa multo tiens: quoniam rememorari debes eorum, quæ tibi dixi. Et pulsus sup apostemata significans habet a sua proprietate varietatem tremoris. qd est, quia est in membro panniculoso pp certamen, qd est inter virtutẽ & organi extensionẽ. Et hoc accidit apatibus calidis plus manifestatur. In apostematib⁹ vero phlegmaticis & melancholicis mollicies, & humi

A ditas, quę est in apostematib⁹ phlegmaticis, quasi vincit fermam dispositionem, quam a parte membri cõ sequi debet. Et panniculi, qui in cerebro apostemãtur, sunt pia mater, & dura mater, & aliquando ipsa substantia cerebri apostematur. & hoc maioris est periculi, & fortiora hẽt accidentia. quod est, quia ex hoc cõ sequitur paralysis, aut apoplexia. Et dicitur q aliquando cerebri rete apostematur. & hoc sequitur dolor pulsatiuus propter arteriarum multitudinẽ. & ipsius ꝓpria signa sunt albi oculi, forma rubedo, & palpebra B rum grossities, & motus difficultas. & febris, vt dictum est, propria in istis apostematibus existit: sed tamẽ in apostematibus calidis est acuta, & in mollibus est lenta. He sunt ægritudines, in quibus necesse est inducere demonstrationem, & ꝓprie in ęgritudinibus cerebri. Sed epilepsia, & apoplexia, & similes ęgritudines neruorum, omnes istę ægritudines sunt manifestæ sensui. & iam diximus earum causas in libris Aegritudinum. Et quæ remanent loqui, sunt signa, quæ sunt propria cuiusque eãrum causarum ęgritudinum. Et C hoc inuentum est in eis plurib⁹ ex causis. & est inuentum in eis ex colligãtia aliorum membrorum, sicut est relaxatio. quia iam declaratum est in libro Aegritudinũ, q humor qui facit, est causa phlegmatis: & potest esse q sit causa melancholiæ. Sed si est ex aquositate, aut ventositate, in hoc est differentia inter Medicos: & si potest esse, vt sit i cerebro principaliter, & ex colligantia aliorum membrorum. Sed cognoscere ista signa maxime potest sciri p pręterita: quia istę ęgritudines eue niunt pluribus de causis. Ecce quæ D significant super ipsa, sunt signa, q significant super abundantiam humoris. & q eius, quod inuenitur ex colligantia alterius membri * dicta sunt, iam fit via, per quam demonstratur. & hoc est, q ægritudo multiplicatur in membro ex colligantia, & minuitur ex minoratione. & iterum quia membro lęso non stat fixa ægritudo. & ideo, quia omnia ista accidentia manifestant, q hæ ægritudines non sunt in membro principali. Et scias q differẽtia, quę inter ęgritudines materiales & non materiales existit, est, quia materia- E lis dominium illius humoris ostendit. & quæ prima essentia, a non materiali existit, si causa hoc efficiens a rebus exterioribus causetur, hæc erit malitia pauca, & perseuerantia erit breuis: sicut dolor capitis, qui a calore prouenit Solis, & sicut ægritudo, quæ nominatur terabi, quæ ab aere sereniſſimo, qui membra nutritiua læsit, contingit, & quę mala cõplexio⁹ a secunda existit essentia, est sicut spasmus, aut & hectica, quæ a nimia siccitate fit. & hęc spasmi species ab alijs spasmi specieb⁹ diuersifi catur: quia paulatim aduenit, & ei⁹ F timor est magnus. Hæc sunt signa ęgritudinis.

De signis ægritudinum Oculorum.
Cap. 47

INcipiamus nunc signa ęgritudinis oculorum. Dicamus q, hę ęgritudines sensui visus manifestantur. & in hoc non indigemus nisi cognitione causę. & hunc meum sermonem complebo, cum de oculorum medicatione sermonem ordinabo. sed hic dicã signa, quę cognitionem ægritudinum oculorũ ma-

G nifestant. Hęc lęsio est, quę aduenit nerno, per quem ad oculum spiritꝰ currit animalis, aut quę eidem accidit spiritui. Et neruus, qui ad oculũ dirigitur, lædit aut mala complexione materiali cum apostemate, vl' oppilatione: aut propter malã complexionem sine apostemate, vel oppilatione. Et signa malę complexionis cum apostemate in oculis sunt manifesta: sicut pulsatio, rubedo, & calor. & signa oppilationis sunt sola grauitas. Et signa malę complexionis oculorum manifestantur, secundum quòd omnis mala complexio manifestatur. Et oppilationes, quę in eo sunt, fiunt sicut ęgritudo, quę nominatur abinnasal: & est oppilatio facta inter corneam & humorem crystallinum. & hęc oppilatio apparens est. Hanc vero ęgritudinem prędcedit vaporum eleuatio ad partes superiores. Et potest esse vt isti vapores propter colligãtiam stomachi ascendant, quos stomachus transmittit cerebro: & etiam possunt a solo cerebro eleuari. Et differentia inter istos est, quia vapores a stomacho venientes crescunt, & decrescunt propter bonitatem digestionis stomachi, & malitiam ipsius, Sed quando a cerebro fiunt, in sua fixione firmantur. tamen & in eis, qui a cerebro fiunt, aliqua additur malitia propter stomachi malitiam. Et dicunt q̃ vapores a stomacho ascendẽtes ambos oculos ęqualiter turbant. Sed oppilatio, quę propter decursum aquę superioris aduenit, vt plurimum vni soli oculo accidit.

De signis ægritudinum Aurium.
Cap. 48.

ET auribus etiam fit ęgritudo ꝓpter duas species malę complexionis, vt materialem, & non materialem. & fiunt in ipsis apostemata, & oppilationes, & dolores, & generaliter ęgritudines, quę sunt omnibus aliis membris generales, dolorum, & apostematum, & pustularum, & similium. & hęc signa sunt signa ꝓpria ęgritudinum ipsarum. Et signa calidi apostematis auricularũ sunt dolor infixiuus grauis: quia membrum est neruosum, & chartilaginosum: & pulsus ferrin⁹. Et scias q̃ maior pars humorum facientium talia apostemata est humorum subtilium propter obtusitatem, vel duriciem substantię ipsorum membrorum. & aliquando cum his apostematibus fit febris continua: & maxime quando apostema est in radice loci nominati sumach. Et maior ps ęgritudinum, quę fiunt in aure, est exufflatio, & tinnitus, propter intus ventositatis expulsionem & inclusionem. & dicitur q̃ hoc esse, potest acuitate sentiendi. & demonstratio super hoc est, q̃ ibi non est signum superabundantię humorum.

De signis ægritudinum Nasi.
Cap. 49

NAso superueniunt oppilationes, & apostemata cum complexione mala materiali, & non materiali. Et propria apostemata in ipso sunt, quę derivata sunt a nomine illius vermis, qui ramisse nominatur. hic est ille, qui multos habet pedes. & signa istius ęgritudinis ab eisdem, quibus & alię ęgritudines, cognoscuntur signis.

De

A

De Aegritudinibus Oris.
Cap. 50

AEgritudines vero oris oculis manifestantur: & ob hoc per scrutatione signorum ipsorum non indigemus.

De signis ægritudinum Gulæ.
Cap. 51

ET gulę fiunt apostemata, & ęgritudines, quę etiam eldaucha dicuntur, idest strangulator, & Persę appellant ascheam. Et cognoscunt a dolore ibi existente, & cum constrictione deglutionis. & quando crescit, constrictionem facit anhelitus. & potest fieri, vt hic extinguat spiritum. Et causa huius a signis humorum ibi dominantium cognoscitur. Et pulsus in hoc apostemate est vndosus: & est, quia hoc apostema in membro est musculoso. & diuersificatur hoc apostema secundum magnitudinem, & paruitatẽ: & secundum hoc eorum⁹ terminationes iudicantur. Et hoc ex signis bonis est, vt apostema in partibus exterioribus manifestetur, aut propter tumorem, aut aliud signũ, aut propter dolorem per tactum. Et ipsorum species secundum Gal. sunt quinque. Vna est, quæ fit in meatu gulę, quę extremitatem epiglottidis attingit. Secunda est, quę nec foris manifestatur, & in gula non apparet: sed ex hoc patiens quasi strangulationem percipit. Tertia est, quando gula exterior est inflata. Quarta, quando intus, & extra tumet. Quinta, quando lacerti colli appodiantur: ita quòd spondili in- s contra-- hun-- tur.

De Signis ægritudinum pulmonis. D
Cap. 52

ET pulmoni multę ęgritudines fiunt, quarum quędam sunt cõmunes, & quędam ꝓprie. cõmunes sunt sicut aspata, vlceriationes, & cõtinuitatis solutio: ꝓprię vero, sicut tussis, & ęgritudo, q̃ dr beth horra, i. difficultas anhelitꝰ. Et aspa pulmõis cognoscit⁹ a fortu anhelitꝰ strictura, & a cõcussiõe fixa cũ ipso ꝓp istius mẽbri ad cor ꝓpinquitatẽ, & pectoris grauitatẽ, & a forti tinctura pomorũ maxillarum, & ab oĩb⁹ signis dñatiõis sanguinis cognoscitur. Et ppea quia vt plurimũ ī hoc mẽbro E aspa a sanguine cõcreat: q̃ꝑ est, qa cholerę sparsio in eo ꝓp suę subtilitię mollicię cẽ nõ põt, & ét ꝓp multã humiditatẽ ad ipm trãsmissam: & tũ nec ẽt ꝓp hoc apostema phlegmaticũ nisi raro in ipso cõficit. Et dolor in aspate isti⁹ mẽbri signũ nõ est: quia hoc mẽbrũ insensibile est. Et pulsus necessario est talis, qualis aspatũ calidorũ: excepto quia in eo vndositas est manifesta ꝓp mollicię mẽbri. Et solutiõis cõtinuitatis isti⁹ mẽbri signũ ẽ: quia simul & semel sanguis egredit⁹ mult⁹, rube⁹, areno F sus, & cũ tussi. & hęc fiũt aut ꝓp cãs extrinsecas, aut ꝓp reuma descẽdẽs, aut ꝓp percussiões in pectore factas. Et sputũ sili apostema pulmõis manifestat, dummodo comungat cum signis prędictis. quod est, quia posset fieri etiam in apostematib⁹, quę fiunt in * panniculis costarum. Et ex signis laudabilibus in apostemate pulmonis est sputum album, & ęquale, & quod suauiter egreditur: quemadmodum illaudabile est signum, in quo dominium aliquorũ humorum manifestatur, & maxime

* a.l. pallículis.

G ſputum nigrum,& poſt illud eſt citrinum,& poſt illud rubeum. Et ſputum rotundum, quod Hippo. dixit eſſe ſummum malum in pulmõis ægritudine,eſt,quia ſignificat perditionem ſuper humiditatem naturalem: ſed tuſſis non eſt ſignum niſi auſæ efficientis. Et cauſas ipſius tu ex alijs libris nouiſti.

De ſignis ægritudinum pectoris.
Cap. 53

ET ęgritudines, quæ manifeſtio res ſunt in pectore,ſunt apoſtemata,& oppilationes. Et apoſtema ta vt plurimum fiunt in pellicula interiori tegente coſtas,quæ ægritudo H nominatur xazibera,quæ in lingua noſtra pleureſis nominatur. Et ī his apoſtematibus propria ſigna ſunt dolor fixus extenſiuus, febris acuta, &tuſſis cum ſputo,& pulſus ſerrin°. Et aliquando hæc apoſtemata fiũt in muſculis, qui ſub pãniculo ſunt. & tunc hæc paſſio apoſtema lateris dicitur,& tunc hæc ſigna ſunt poſteriora dictis ſignis. Similia tamen ipſius accidentia ſunt debiliora,& minus timoroſa. nec dolor adeo fixus I eſt,quia non eſt in membro panniculoſo, nec ī pulſu ſerrinitas ſic manifeſtatur. Et aliquando apoſtema fit in panniculo pectus diuidente. Et aliquando diaphragma apatur, & ſequitur hic ſenſus alienatio, & inquietudo magna.

De ſignis ægritudinum Stomachi.
Cap. 54

ET ſtomacho aduenium ſpecies complexionis malę,vt materialis,& non materialis: & aduenium apoſtemata,& vlcerationes. Sed ſpecies malæ complexionis non materialis,quando remiſſa eſt,a rebus extrinſecis eſt creata: & illę ſunt illius ſigna demonſtratiua, ſicut aduent° aeris,vel cibi frigidi. Sed ſi fuerit intenſa,erit aut mala complexio calida & ſicca, quæ hecticam inducit: aut erit frigida & ſicca,& ſenectutis erit hectica. Et ſignum ambarum ęgritudinum eſt,q̃ in hoc membro illa ſigna manifeſtantur,quę in ambabus ægritudinib° his manifeſtari ſolent. quod eſt, quia membrum hoc fortiter demacratur. & quando patiens ſupinus iacet, tunc percipit ſtomachi diſpoſitionem ſoueę ali- L cui ſimilem eſſe. & ſtercus molle egreditur & indigeſtum,& vniuerſaliter ipſius virtutes omnes debilitantur. Sed mala ipſius materialis complexio huiuſmodi eſſe poteſt, aut vt ipſa ſit imbibita, vel in concauitate ipſius fixa,aut ab alio membro trãſmiſſa. & poteſt eſſe vt res ambę adinuicem componãtur. & hoc poteſt aut ab vna,aut a duabus materieb° eſſe,v.gra. ſicut ſi in ipſo ſit humor cholericus,& ipſi humor phlegmaticus tranſmittatur. Et ſi ipſe fuerit phlegmaticus humor, ab eo ructus M proueniet acetoſus: & ſi fuerit cholericus,fiet fumoſus. Et differentia,q̃ eſt inter humorem fixum & tranſmiſſum,eſt: quia tranſmiſſus per ſe ceſſum, aut vomitum exit: ſed imbibitus & infixus neutrum horum attentat,ſed conatur ad vomendũ, & nihil proijcit. Et ſignum appropriatum choleræ eſt tremor labij. Et humoris melancholici in ſtomacho ſigna ſunt virtutis viſibilis ſpedimentũ,& acetoſitas acerba ī ore. Differentia vero, quæ eſt inter complexionem materialem & non materialẽ, eſt pp humorem per vomitum,

A tum, vel ſeceſſum exeuntem. Et in paſſione ſtomachi vrina groſſa materialem complexionẽ peccantẽ ſignificat. Sed apoſtemata fiunt aut in fundo ſtomachi, aut ī ipſius ore. & horũ quędam ſunt calida,quędã frigida, & quædã ex genere caneri, & quędã ſunt ventoſa. Et oẽ apoſtema,qđ in ſtomacho ſoporat, ſequit̃ febris,& dolor fixiuus: & maxime, qñ in ore ſtomachi oritur. qđ eſt, qa illa pars magis neruoſa exiſtit, & eſt colligantiæ prĩceps. & ob hoc periculoſior ei,q̃ in fundo exiſtit. & B eidẽ ſyncopis, & ſenſus alienatio ſequitur. & frigida apoſtemata ſequũtur dolores debiles,& febris lẽta. Et apoſtemata,q̃ in ſtomacho cancroſa fiunt, ſine dolore,& febre fiũt. & ſi eſſet, hecticę aſſimilaretur, aut mixtis febribus. Et proprium ſigno tũ horũ apoſtematũ eſt ructus putridus corruptus cum operationũ debilitate: hoc eſt, quia cibus egreditur indigeſtus, & alia accidentia his ſimilia. Et vl'r ſigna, quę dominiũ humorũ ſignificãt, illa eadẽ sũt ſigna, quę ſignificant illum humorem, qui hoc facit. & vt plurimum atteſtantur ei cõplexio, ætas, & regi- C men. & alia his ſimilia iuuante ad hoc cognoſcendum. Sed vlceratio, quę in eo fit, cognoſcitur ab ardore vel combuſtione, quę in eo fit,& pp paucam mordicationẽ. raro tñ fit, vt vlceretur ſtomachus, niſi ſit etiã vlceratio in gula, aut ore.

De ſignis ægritudinum Hepatis. Ca. 55.

ET hepati accidunt oppilatiões, & apoſtemata,& ſpẽs malę cõplexionis omnes. Signũ apoſtematis hepatis,nõ tñ propriũ, eſt febris, atq; tuſſis, & illius loci dolor. & q̃ quaſi proprium eſt grauitas loci, q trachea nominatur: & maxime qñ D ī gibboſitate hepatis apoſtema exiſtit. Et ſæpe ſigna apoſtematis cõſtarum cũ ſignis apoſtematis hepatis commiſcentur: quia ſæpe dolor apoſtematis hepatis puenit ad eundem locũ, ad quẽ dolor apoſtematis pelliculę coſtas tegẽtis reperitur. et tunc hic nullũ proprium ſignum reperitur. & cum his oĩbus accidit tuſſis: tũ in hepatis apoſtemate nõ ſit multũ ſputum. Et aliqñ erit ſputum in apoſtemate panniculi: maxime qñ apoſtema ſanẽ facere incœperit. & ppea ſputũ in principio ſignum ſufficiens non erit. Nec eſt E. dria propria ītet apoſtemata hepatis,& pleuretica, niſi in qualitate doloris. quia in pleureſi eſt dolor fixus,& extenſiuus: & qui in hepate, eſt aggrauatiuus. Et ī pulſu etiam dria exiſtit: quia in pleureſi eſt ſerrinus,in hepate vero vndoſus. Et dr̃ q̃ aliqñ apoſtema ſit in hepatis lacerto. & figura apoſtematis hepatis eſt lunatis. ſed figura apoſtematis lacerti eſt oblonga, vel quadrata, & vnus angulus ipſius eſt groſſus, & alter ſubtilis.

De ſignis ægritudinum Splenis. Cap 56. F

ET ſpleni oẽs ſpecies malæ complexionis accidũt,& oppilationes,& apoſtemata,& ventoſitas inflatiua. Et ſigna apoſtematis ſplenis ſunt dolor grauis,& febris, & accidentia,quæ corpori aduenium propter huiuſmodi membri ægritudines. Et oppilationis ſigna ſola grauitas exiſtit. Et ſigna ventoſitatis inflanuę ſolus dolor eſt extenſiuus: Et ex apoſtemate & oppilatiõe ſplenis ſequitur macies totius corporis. Et ideo dicit Hippoc. quando ſplen creſcit,

G crescit, tunc corpus attenuatur: & quando decrescit, tunc corpus inspissatur.

De signis ægritudinum Renum. Cap. 57.

ET renibus accidunt species malæ cōplexionis, & oppilatiōes, & apostemata. Et discernūtur à vesicę ægritudinibus, pp lapidis & arenæ generationē. Et magis propria species malę complexionis, quæ renibus conuenit, est ægritudo q̄ bolbarabris nominatur, quæ in Latino diabetica dicit, & cū forti siti, & vrinę fluxu, & febre. Et apostematis ca
H lidi sunt signa, dolor aggrauatiuus in renibus sentitus, & dolor in alcatim factus cum febre, vrinæ constrictione. & q̄n patiens super latus sanū decumbit, vē vt alius ren sup ipsum suspendat. & hoc prouenit, q̄n est ī statu, aut declinatiōe. & in maiori parte in his apostematibus fiūt febres errantes, aut iunctę in apostematib⁹ frigidis & lentis: ideo quia febris nō aduenit apostematib⁹ mē brorū principaliū, nisi q̄n apostemata erunt parata sanié facere. Sed signū generationis lapidis in renibus est dolor fixus ab ipsius generatio-
I nis principio, quousq; natura illos abijcit extra, sm illos, qui dicunt q̄ lapides isti in substantia renū generantur. & ideo aliq̄n cū istis sanguinis exitus adest. Et q̄d verius apparet, est q̄ ī cōcauitate renū generantur. & dolor, qui est in hac ægritudine, & accidentia doloris accidētib⁹, q̄ in colica inueniuntur, similātur: ppea quia stomachi distēperātia & vomitus his duabus ęgritudinibus communiter accidūt. & casus similiter appetitus. Et differentia istarum difficilis est maxime in ægritu dinum principio: sed in fine manifeste diuersificantur pp in colica vē tris esse constrictionem, & humorum cognitionem, & multam ventositatem. & ēt lapides generati in renibus arenā ostendunt in vrina. Et signum discretiuum in hoc est operatio clysteriorum. quia si patiens pp clystere requiem inueniet, sicut accidit Gale. sine dubio hic dolor colicus erit: & si pp clysteria aggrauatur, & proculdubio renalis ē. causa est, quia clysteria intestina replent, & distensionē in eis operant, & tunc opprimūtur renes, & dolor L fortificatur. Sed signa, q̄ vlcerationes significāt, est dolor vlceratiuus sine grauitate, & extensione, cū exitu sanguinis, aut saniei. Et aliquando egrediunt cum vrina frusta frustis carnū similia. & hoc accidit, q̄n in substātia renum corrosio fit. K

De signis ægritudinum Vesicæ. Cap. 58.

ET in vesica manifestiores ęgritudines, quę in ipsa generātur, sunt lapides, qui in ipsa generātur, & apostemata, & vlcerationes, & stīā guria, & sine voluntate vrinæ exit⁹. M Sed signū lapidis in vesica ē dolor, qui in vesica sentitur cū virgę pruritu, & virgę erectione, & relaxatiōes sine eā manifesta, & vrinę eruditas, & albedo ipsius cū subtilitate, & difficultas exitus vrinæ, & arenarum apparentia in ipsa. Sed constrictio vrinę fit aut propter membrū mandans ipsam, aut pp meatum, qui à renibus ad vesicam tendit. Et his duobus vnum est cōe accidens. & hoc est vrinæ difficultas. Sed diuersificatur in ipsis: vt si à renibus, ibi dolor sentitur: si autem à meatu, ibi dolor adest. Et aliquando con-
C strictio

A strictio fit vrinæ ab ipsa vesica, aut à meatu qui ad ipsam progreditur vesicam. & ista duo similiter in vno accidente communicant: hoc est, quia vesica repletionē recipit, similiter & meatus. sed diuersificantur in hoc, quia q̄d à vesica prouenit, quando vesica præmitur, & vrina exit. sed quod à meatu ꝓuenit, nō emittit vrinam, etsi vesica exprimatur. Et oppilatio istius meatus fit à lapide, aut ab humorib⁹ grossis sanguineis, vel sanguine coagulato, aut ip̄ complexionem frigidā dominātem, aut pp apostema, aut furuncu-
B los. Et signa harum ægritudinum sunt: quoniā, si fuerit ex lapilluis, significatur ex arenulis p̄cedētibus. & si est ex coagulatiōe sanguinis, si gnū est sanguis antici patus. & si ex sanie fuerit, signū est apostema, q̄d præcessit. & si ex humoribus grossis fuerit, significatur ex exitu precedē tis humiditatis. & cognoscunt istę dispositiones per signa eadē conuenientia. & si adinuicem istę dispositiones coniungant, difficile cognoscuntur à Medico. quare quiete deber medicinare, consyderando primā intentionem. & si ex illa lucratus fuerit, sequatur illam. & si non, dimittat. Et si pustula, aut vlceratio est in vesica, quod ab ea egreditur, furfuribus, aut laminibus assimilatur. sed si hæ ægritudines fiūt in renibus, quod ab eis exierit, frustis carnium assimilabitur.

De signis ęgritudinū Intestinorū Ca. 59.

ET intestinis vt plurimū sit ęgritudo, quę dr̄ colica, apostemata, vlcerationes, & sanguinis fluxus. Sed sanguinis fluxus vlcerationem concomitatur. & iste sanguis cum D fæcibus egreditur à principio mixtus: & aliq̄n ex substātia intestinorū egreditur. & signum huius est dolor, q̄n euacuantur humores, & fæces. Et q̄n apostema est in intestinis grossis, hoc modo cognoscitur: quia cum patiēs mordicatione sentit, cogitur assellare. sed q̄d ab apostemate exit, cum fæcibus non est admixtū. Et si fuerit in subtilibus, pp dolorē assellare non cogetur. & q̄d ab eis egredietur, cū stercore erit admixtum pp vię longitudinē. Si- E militer si apostema in subtilib⁹ fuerit, dolor circa vmbilicū sentietur: & cū in intestinis fuerit grossis, dolorem sentiet inferius. Et signa colicæ calidæ manifesta sunt, & vlterea, q̄ significant dn̄ium humorū in oēm patientem. Et q̄ pp ventositatē fiunt, sunt dolor extensiuus, & tortio intestinorū. & si tortio fuerit cū rugitu, grossam ventositatē significat. & q̄ fit pp apostema, cognoscit à fortitudine doloris, à febre, à siti, & ab accidentibus oñdentibus dn̄ationē humoris apostoma facientis. Et ægritudo fortissima, quæ iliaca no F minatur fortiora habet accidētia & mala, ita q̄ patiens cogitur vomere stercus. Et vt plurimū hoc accidens est pp apostemata in subtilibus intestinis factum. & potest fieri propter stercus putrefactum in eis, aut pp humorem grossum viscosum, aut propter hernią factam ex descensu intestinorum, aut pp venenum receptum. Et vlr hæc ęgritudo intestinis subtilib⁹ est propria. & hęc egritudo attribuit virtuti expulsiuę, cū suum naturalē motū non habeat, aut debet attribui vlr oppilationi. & aliq̄n propter priuationem chole

G tæ,q̃ ad inteſtina conſueuerat tranſ
mitti: quia per modũ abſterſionis
adiuuat ad fœcum debitã expul-
ſionem. Et oppilatioẽs fiunt in illis
pphumores,aut apoſtemata,autpp
malã complexionẽ frigidam & hu-
cam,quę vias conſtringit: aut pro-
pter alias res poſitionem eorũ cor-
rumpentes, ſicut ventoſitas, quę ea
facit tortuoſa,& herniam.

De ſignis ægritudinum Vuluæ. Cap. 60.

ET vuluæ ęgritudines fiunt,qui-
bus oẽs ſpecies male cõplexio-
nis cõitant: ſicut ab his, quæ p̃ceſ-
H ſerunt tibi manifeſtum eſt. & ſæpe
ipſi accidunt apoſtemata. Et horũ
ſignũ eſt dolor fixus, & pulſus ſerri
nus: eo q̃ mẽbrum eſt neruoſum.
& febris accidit eidem: eo q̃ ſit mẽ
brum principale aliquo mõ princi-
palitatis. Et ex ægritudinibus,q̃ ma
gis ĩ ipſa proprie ſunt,eſt ęgritudo,
quæ mola nuncupatur, quę difficile
à prægnatione cognoſcitur: eo
q̃ ablatio menſtrui, & groſſicies vẽ
tris communicant ambabus. Et ſi-
gnum diſcretiuum eſt, quia tranſit
terminum motꝰ embryonis abſq;
motu. & hoc accidit multis annis,
I quia portari poteſt,donec ab ea mo
riatur, aut abſoluaẽ. & hoc ſm vir-
tutis tenorem. Et aliq̃n ei accidit, vt
eam ferat pluribus annis,demũ pa-
rit fruſtum carnis: & aliq̃ moriun-
tur. Itẽ propria eſt ęgritudo vuluæ
illa,quæ ſuffocatio dr matricis,quæ
fit pp mẽſtrui ſanguinis corruptio-
nem in vulua, & euenit ei ſyncopis,
& difficultas ĩ anhelitu, & priuatio
ſenſus & motus,& debiliter ſentitur
pulſus eiꝰ. & accidit eidem duricies,
& ipſius oris oppilatio. Et hoc acci-
dit ex reliquijs apoſtematis diu ĩdu-
ratis in orificio matricis. Et ſpecies K
malę complexionis matricis,ſi ma-
teriales ſint, ab his,quę ab ipſa ęgre
diuntur,cognoſcuntur. & ſi nõ ſint
materiales, à ſiccitate ipſius perci-
piuntur. Et generaliter ſigna,quę ſi-
gnificãt complexionem ſunt ſigna
ſignificantia cõplexionẽ matricis:
& de cætero inſtabimus ſuper cauſ-
as, quæ operantur putredinem. Et
completus eſt tractatus iuxta no-
ſtram intentionem.

AVERROIS
COLLIGET L
LIBER QVINTVS.
SVMMA LIBRI.
De Cibis, & Medicinis.

Quæ ſit huius Quinti libri intentio. Cap. 1.

IN primis ſciendũ eſt
quid ſit cibꝰ, & quid
medicĩa: & quot ſint
eorum operationes,
& qualiter operãtur
& proprie medicinæ: eo q̃ habent
multas operatiões,quas Medici ap-
pellant virtutes primas, ſecundas,& M
tertias, & proprietates. & cum hoc
dabimus cognitionem harũ iſtarũ
medicinarum, q̃ operãtur quãlibet
iſtarũ operationũ:& poſtea ſpecula
bimur in operationibus earũ: hoc
eſt,vtrum via,qua apprehendimus,
eſt per viã ſylſi ſolum,aut per viam
experientię ſolum,aut per viã conti
nẽtẽ vtrunq;. & hoc totũ erit, poſt-
quam receperimus à Naturalibus
qđ erit recipiendum. Et q̃n comple
uerimus hoc, recordabimur,ꝑpriо-
rum ciborum & medicinarũ, quo-
rum multiplicata eſt ſcĩa,& experiẽ
tia

A tia in terminis naturalibus, & teſti-
ficata ſunt à communitate Medico
rum, aut à maiori parte. Et poſtea
narrabimus modos cõpoſitionis, &
recordabimur eorũ, quę manifeſtio
ra ſunt ſectæ componentiũ. & nar-
rabimus naturam complexiõis ſm
viam, quam nobis oſtendent regu-
læ illæ. & quando compleuerimus
hæc, tunc completa erit noſtra in-
tentio in hac particula.

De quiditate Cibi, & Medicinæ. Cap. 2.

DIcamus q̃ cibus ẽ illud, quod
B ponit naturales partes cibati.
& hæc pars eſt in ſpecie partis diſſõ
lutæ. Sed medicina diuerſificatur
ab hoc: ideo quia quamuis ipſa ſit
ex rebus, quę ponunt naturales par
tes cibati, illa pars non eſt in ſpecie
partis diſſolutæ,ſed habet in ſe rem
actiuam, & alterantiã. Et ꝑpea, q̃n
ſuperuenit hæc diſpõ ſuper diſpoſi-
tionem ęgritudinalẽ,quę eſt cõtra-
na,vocatur illa operatio curatio. Et
hæc eſt intentio definitiõis,qua Ga
le,definiuit cibũ: & medicinam: di-
cens q̃ cibus eſt illud, qđ patitur à
corpore,& medicina eſt illud,à quo
C patitur corpus. Sed ſi nos non intel
ligeremus ex verbis hoc,qđ dictum
eſt,non eſſet intellecta certitudo ci-
bi,& medicinę. Et iam opinatus eſt
vnus ex noſtris ſocijs, qui nominat
Ahubertꝰ Auenſufu, q̃ illud,qđ di-
ximus in hac definitiõe, eſſet quaſi
cõtrariũ verbis Galeni,& ſuper hoc
eidem multas tranſmiſi epiſtolas,
quouſq; hoc plene intellexit.

De Operationibus primis, quas operantur medicinæ in corpore humano. Cap. 3.

ET operationũ, quas operantur
medicinę in corporibus huma-
nis,quędam ſunt primę,ſicut eſt ca D
liditas, frigiditas,ſiccitas,& humidi
tas. Et quędam earũ ſunt ſecundæ,
ſicut maturatio, digeſtio,mollifica-
tio,reſolutio,& aptio, & multa alia
ſimilia iſtis,quę enarrare debemus,
q̃n declarabimus naturam medici-
narum,q̃ faciunt hoc,& fuerunt vo
catæ ſecundariæ: quia ſequunt mẽ
ſurã mixtionis primarũ virtutũ. Et
quędam earũ ſunt tertię, quæ ſunt
propriæ ĩ certis membris, & ſunt
quaſi conſequentes ſecundarũ. Et
eſt cõueniens ĩ primis narrare qũo
hę habent agere in corporibus has
operationes,& quomodo habẽt pa- E
ti à corporibus earũ paſſiões. & hoc
ſcimus, q̃n ſciuerimus per quẽ mo
dum nutritur nutritus. Et dicamus,
iam declaratum eſt i Naturali phi-
loſophia q̃ membra,quę primo nu
triuntur, ſunt mẽbra ſimilia: ideo
quia cibus primo cõuertitur ſm or
dinẽ, quem habet ĩ corpore cibati,
in humiditatem ſimilẽ humiditati
fixæ in membris cõſimilibus,& mi
ſcetur cũ eis per eũdem modũ, quo
miſcentur adinuicem res liquidæ:
ꝑpea quia non eſt alter modus, per
quem natura poſſit reſtaurare rem
diſſolutã omnibus partibus mẽbri F
niſi per modũ mixtionis. & q̃n erit
permixtũ ſm hunc modũ,tunc ha-
bebit eſſentiã in ipſo: & poſt hoc
aſſimilabitur illud mẽbro, hoc eſt
quia dat eidem vnã coagulationẽ
ſtabilitatis ſimilem ſtabilitati mẽ-
bri. Et eſt ibi declaratũ q̃ hoc fit ꝑ
decoctionem, & decoctio fit per ca-
lorem qui eſt in cibato: non q̃ ca-
lor ſit primus motor in hac re, ſed
eſt anima nutritiua: ꝑpea quia ope
rationes caloris non ſunt determi-
natæ, nec ordinatæ ad vnũ finem
manifeſtũ.

G manifestum. Et postq̄ ita est. vidēdum est qūo dicitur cibus esse temperatus, aut medicina: & qūo dicitur sūper quēlibet eorū vt sint distēperati: quamuis melius sit appropriare tēperātiam cibo, sicut est melius appropriare distemperātiā medicinæ. ppea quia cibus habet pp suam virtutē, & sūam prēparationē vt conuertatur ad humiditatē simi lem humiditati radicali, quæ est in mēbro consimili, & calori intrinseco simili calori, qui est in cibato, ita vt sint idem fm oēm modū. & hoc est solū in eo, qui est tēperatę com-
H plexionis, vel propinquus ei. & per hunc modū dicitur q̄ cibus sit temperatus, sicut erat panis grani, & carnes gallinarum iuuenum, & similia istis. quia quantitas partiū prēstitarum corpori ab istis cibis est idē cū partibus, quæ fuerunt dissolutę. Sed tēperantia medicinę est propinqua huic: sed diuersificantur in quantū non habet virtutē restaurandi partem ęqualē quantitati rei, quę dissolu tę est ex corpore. & ppea non potest hō nutriri ex temperata medicina, & si comedat ex ea tantū, quā-
I tum comeditur ex cibo. Sed qñ dici mus q̄ medicina sit temperata, Intelligitur eius tēperantia, q̄ qñ comeditur ex ea quantitas, quæ non est sensibilis, cōparando eam quātitati partium dissolutarū à corpore: q̄ tunc non inducit in corpus rē extraneā. quia si hō comederet ex ea quantitatē sensibilē fm q̄ comedis set de cibo, induceret in corpus ex necessitate rē extraneā: quāuis diffi cile sit inuenire medicinam tēperatā in opationibus oībus. Et fm hoc debes intelligere, q̄ qñ dicim⁹ q̄ me dicina ē calida, & frigida, humida, vel sicca, & dicimus ēt de cibo, no- K
stra intētio nō est nisi ęquiuoca: si cut tu scis q̄, qñ dicimus de vino q̄ est calidū in secundo gradu, & sīmi liter crocū, nō intendimus vt sit idē calor. Et postq̄ declaratū est qd sit cibus temperatus, & medicina temperata, & qualiter operentur in cor pore, ex hoc potes intelligere viam. per quā dicimus eē distemperatos. & hoc dicimus in qualitatibus primis. i. qūo calefacit medicina, refrigerat, & humectat, & exiccat. Quia medicina, q̄ conuertitur in chylum calidiorem temperato chylo, aut in
L calidiorem q̄ est pars corporis, hoc est ad partem calidam: illam medicinam dicimus calidam. quia calor dī q̄ sit vna rerū, quæ calefacit hominem plus debito, & qd generatur ex hoc chylo, est calidius debito, & sanguis, qui est materia caloris naturalis, est calidior debito. Similiter humiditas radicalis, in quā conuertitur sanguis, est calidior suo mō, & sic de necessitate calefiunt omnes corporis partes. Et sic dī de medicina frigida, quia non refrigerat, nisi quia conuertitur in locis digestionis ad diminutum calorem, magis
M q̄ calor corporis sit, ita q̄ chylus, qui ex ea generat̄, est diminutus à calore corporis. & non dī veraciter vt refrigeret, quia calor naturalis nō hā bet aliquā viā generandi frigiditatē. & sic debes dicere in sanguine & humiditatibus, quę sunt in mēbris, & in humiditate & siccitate oīum partium corporis. Et qñ Medici speculantur operatiōes medicinarum in corpus, facile est eis dicere qualiter calefaciunt: sed difficile est eis dicere qualiter refrigerant, ita q̄ Ga le. dicit sicut fugitiuus, q̄ non fit ni-
si

A si per diuisionē medicinarū in paruas partes. Et si nō refrigeraret medicina, nisi per diuisionem ipsius in partes minutas: ergo necessariū eēt nobis dicere q̄ esset frigida in actu. sed hæc medicina frigida, nō est frigida in actu, neq; ēt calida est calida in actu. sed hęc res ęque bene cōperit medicinæ calidæ, sicut medicinæ frigidę. quia res conuertibiles, qñ conuertunt̄ in partes minimas, facilius conuersionē recipiunt. Et quamuis medicina sit passibilis à corpore per viā quam diximus: nō
B est impossibile vt patiatur ab ea per alium modū. Nam vides q̄ cibus est passibilis à corpore: & tñ inuenis cibum, qui mutat corpus fm ali quem modū, & fm aliquam latitudinem. & si hoc inuenitur in cibo, qui est appropriatus passioni, & tñ vincit aliquo modorum: ergo hoc maxime debet inueniri in medicina, q̄ victorię appropriatur, & mutationi. quia veraciter debemus dicere q̄ quamuis aliqñ vincatur, tñ nō deserit propriam suam virtutē, hoc
C est substantialem. Sicut dī q̄ arbor Ægypti occidebat, dū erat in Ægypto, & qñ remota fuit abinde, nutriebat. Et dicit Arist. q̄ in terra Latinorū sunt duo flumina, ex quorū vno si oues biberent, generabūt masculos, & ex alio fœminas. Et hoc nō est, nisi ppea quia cibus ex vna parte est similis, & ex alia dissimilis: & ex parte similitudinis est partēs, & ex parte dissimilitudinis est agēs. Et hic est modus medicinarū, quæ dicuntur calidæ aut frigidæ in potē tia, & hoc pp prēparationem, quam habent. quia non est in aliquo cōpositorum calor in actu, nisi in animalibus pp eorum perfectionem. D
& indigēt calore extrinseco magis. & ppea non inuenitur in eis tempe rantia elementorū, sicut in animalibus. Sed res simplices, quę nō nutriunt, sicut quatuor elementa, nō dant corpori, qñ aduenient ei intus vel extra nisi qualitatem: ideo, qñ obuiant nostris corporibus, mouēt corpora: sed non mouentur à nostris corporibus. ppea quia qualitates, cum quibus opętantur elementa in corporibus, sunt in actu, sicut est calor in igne, & frigus in niue. Et qñ elementa mouent corpora, ipsa non mouentur, i. non conuertuntur. Et qñ Medici volunt de men- E
suris præparationum narrare, quæ sunt in medicinis, quia indigēt hoc in medicatione, ordinauerunt gradus per modū comparationis corpori temperato, & posuerunt quālibet qualitatem in quatuor gradibus, s. calidum in primo, secundo, tertio, & q̄rto. & sic de frigido, sicco, & humido. & de humido nō videtur q̄ possit transire tertium gradū. Et qd pertransit quartum gradū est res venenosa, q̄ corrūpit corpus. & istæ sunt viæ primarū actionum, & passionum medicinarum.

F

De operationibus Secundis, & Tertijs, in generali, quas operantur medicinæ in corpore humano. Cap. 4.

ET nos volumus incipere narrare de virtutibus secundis, & tertijs, & dicere naturas medicinarum, quibus hoc operantur, & qualiter operātur. Et dicamus q̄ medicinę, * quæ sunt compositæ ex elementis, quando alterantur à corpore, aut alterant corpus, quædam eorum sunt, quæ assimilātur ei, qd est

* a. l. quia.

in

G in eis ex virtutibus elementorũ, ſicut ſunt illæ, quæ dant caliditatem, frigiditatẽ, ſiccitatem & humiditatem ſimilem in qualitatibus, q̃ ſunt in illis: & q̃dam actionũ aut paſſionum, q̃ non aſſimilant ei, qđ eſt ex virtutibus elementorũ, ſed ſunt operationes conſequentes primas virtutes elementorũ. & hoc eſt pp locum ſubiecti, in quo operantur: ſicut illæ, quæ habent indurare, mollificare, denigrare, rubificare, & ſimilia. Et locus ſubiecti, in quo manifeſtãtur iſtæ operationes circa q̃cunq; membrum, ſi ſit determinatũ fuerit, H appellabunt iſtę virtutes ſecundæ. Et q̃n operabuntur in propriũ mẽbrum, tunc dicentur virtutes tertię: ſicut ſunt medicinę, quę prouocant vrinã, & q̃ mundificãt pulmonẽ, & quæ generant ſperma, & q̃ frangũt lapidem, & ſimiles iſtis. Et poſtq̃ dictum eſt de virtutibus ſecundis, & tertijs, dicendũ eſt de natura operationũ iſtarum medicinarum manifeſtiorum. & incipiamus à ſecũdis. Et dicamus q̃ iſtarum medicinarũ quædã ſunt maturatiuæ, hoc eſt q̃ faciunt ſaniem, & q̃dã earum ſunt mollificatiuę, quędã induratiuæ, & I quędã aperitiuę, & quędã oppilatiuæ, & q̃dã euaporatiuę, & quędam petrificatiuæ, & quædã ſtypticæ, & quędã lenitiuæ, & ſimiles his. Et debes ſcire q̃ medicina, q̃ ẽ appropriata alicui operatiõi, non dr̃ habere illã proprietatẽ, niſi cõparatione ad corpus tẽperatũ, vel ad propinquũ temperãtię. & Medicus expertus in hac arte. q̃n cadit ad manus ipſius aliud corpus diſtemperatum, debet arbitrari medicinã ſm menſuram, quã videt ei eſſe magis iuſtã, & magis cõuenientẽ in virtute medicinę, quæ habet facere operationẽ iſtam K in tali corpore. & experientię habẽt hic locum magnũ. v. g. poſtq̃ ſciuerimus q̃ medicina maturatiua eſt illa, cui⁹ calor eſt æqualis calori corporis, debemus intelligere hãc proportionẽ propriã vnicuiq; corpori per ſe, & facere cõparationem propriam tali corpori. Et hoc non fuit ſolum in cõplexione propria vnius indiuidui, ſed ét in vnoquoq; membro per ſe: ppea quia medicina, q̃ facit ſaniẽ in teſticulis, non facit ſaniem in aure. & non oportet q̃ Medicus has res tradat obliuioni. & ex- L perientia habet in iſtis vijs, & arbitrijs magnum poſſe.

De *medicinis Maturatiuis*. Cap. 5.

DEinceps narranda eſt natura illius medicinæ, quæ operatur operationes ſupradictas: & incipiẽdum eſt à maturatiuis. Et dicamus q̃ maturatio eſt operatio caloris naturalis in ſubſtantia materię, ſicut dictum eſt in alio loco. Et maturatio eſt ordinata ſm ordinẽ, quẽ habet digeſtio in cibo, hoc eſt i tribus digeſtionibus. Et q̃n ſpargitur ad aliud membrũ materia, quę ęgredi M tur à natura in quantitate, aut qualitate, aut i vtriſq; ſimul, & putrefit illa materia, tunc generatur in illo C mẽbro de neceſſitate vnus calor mixtus ex naturali & extraneo. Et ſi materia illa eſt apta recipere digeſtionẽ, ſit ibi ſanies, & maturatur. ideo quia alba ſanies eſt media inter digeſtionem perfectã & diminutam: eo q̃ eſt alba, quia materię nõ ſunt aptæ ad recipiendum digeſtionẽ pro maiori pte, niſi q̃n ęgreditur à ſua natura in quantitate. ſed q̃n ęgrediuntur à natura ét in qua-

litate,

A litate, tunc eſt in eis digeſtio difficilis: hoc eſt q̃n tendũt ad malã qualitatem, ſicut ad humores aduſtos, & ſimiles illis. ergo ars conueniens in ſimili re eſt cõfortare virtutẽ mẽbri. quia calor naturalis eſt quaſi ſepulnis in membro, ſup qđ eſt ſparſa hæc materia. & ppea eſt neceſſe vt medicina habeat ex ſui natura, vt faciat digeſtionẽ: ſicut medicina q̃ aſſimilatur calori intrinſeco, q̃ debet eſſe tẽperata in caliditate & humiditate: vel ſit declinans aliquantulũ ad calorem, & ppea quia calor intrinſecus, qui eſt in mẽbro, põt eſſe H refrigeratus pp multam materiam ſparſam in eo, aut pp qualitatẽ. Et q̃n cõparamus talẽ medicinã, qualis eſt hęc, corpori humano, dicim⁹ ipſam eſſe temperatã. & q̃n cõparatur parti dñanti in ipſa ex elemẽtorũ, dicimus q̃ eſt talis, aut talis. Et de medicinis tẽperatis eſt aqua calida tẽperati caloris, & oleum dulcæ oliuæ, q̃n guttatim cadit ſuper apoſtema: & ſicut cataplaſma factũ de farina tritici coctũ cũ aqua & oleo dulci. Et debes ſcire q̃ medicina, q̃ facit ſaniem in vna cõplexione, nõ facit in alia. & ſimiliter in quolibet mẽbro corporis, ſicut dictum eſt ſuperius. & ppea Medicus expertus debet ex ſe ponere gradus iſtis medicinis v. g. quia medicina, q̃ inducit ſaniem, quaſi in primo gradu eſt calida, vt cataplaſma ſupradictũ: & ſupra illam in gradu eſt quę facta eſt ex pane pp ſalem, qui ibi eſt: & ſup hãc illa, q̃ facta ẽ ex fermento. Et qdam dicũt q̃ medicinæ oppilatiuæ ſunt maturatiuę: ſed hoc eſt p accidẽs, ſicut cerotum factum ex cera & oleo roſato, ppea qa q̃n pori claudũtur, calefit membrũ, & mã matura-

tur. Et quidã dicũt q̃ medicinę ma- D turatiuę maturãt, ppea quia faciũt in materia rẽ, pp quã eſt facile naturę diuidere ipſam materiã tẽperando qualitatẽ materię, aut ſubiliando ipſam. Et põt eſſe vt in vna medicinarũ inueniatur maturatio cũ omnibus iſtis modis, & erit in cõpoſito per artificiũ: in ſimplici vero p naturã. Et ét dr̃ q̃ medicina maturat: ppea quia rectificat in qualitate caloris naturalis illiud, qđ permutatũ eſt per caloręm extraneũ. & per hanc viam dr̃ q̃ pſyllium maturat apoſtemata calida. & ſm hũc modum q̃ res frigidæ maturãt apoſte- E mata calida. Et definitio, qua definiuit Gal. maturationẽ, non verificat niſi in apoſtematibus, quę ſunt difficilia ad maturandũ pp nimiã debilitatẽ caloris nãlis, aut pp quantitatem, aut pp frigiditatem.

De *medicinis Mollificatiuis*. Cap. 6.

IStæ medicinæ appropriant multũ in hac arte medicinis, quę diſſoluunt apoſtemata dura, denſata, lapidea, quaſi habentia inſenſibilitatem. Et iſta apoſtemata generaliter fiũt ab humoribus groſſis, qui F ſunt, aut melãcholici, aut phlegmatici groſſi, aut cõpoſiti ex ambobus. Et quia hęc apoſtemata ſunt indurata pp frigiditatẽ, neceſſe eſt vt res, q̃ ea mollificãt, ſint calidæ. quia res, q̃ ſunt cõgelatæ per frigiditatẽ, diſſoluuntur per caliditatẽ, ſi ſunt reſolubiles, ſicut plumbũ, & ſtannũ. qa iſta apoſtemata cum maturantur, humectantur: & de neceſſitate eſt vt medicinę, quę hñt pmutare, quãuis ſint calidæ, vt habeant aliquam ſiccitatẽ, vt vincant illã humiditatẽ frigidam. Et medicinæ, quæ pro-

G batę sunt per experiētiā in hoc opere, sunt calidę in secundo vel tertio gradu, & siccę in primo: sicut ammoniacum, bdellium, styrax, & medulla cruris vituli, & sepum hircinū, & bouinū. Et est necesse vt sint mensurę harū medicinarū fm mēsuram, quā hūt caloris & siccitatis: ideo quia medicinę, q̄ sunt fortes in calore & siccitate, nimis hūt dissoluere, & posset remanere pars grossa ex materia, q̄ conuerteretur in naturam lapidis. Et est necesse, sicut diximus, vt per te ponas gradū in fortitudine harum medicinarū: propterea quia pinguedo est debilior ammoniaco, & bdellio. Et pinguedo gallinę debilior existit pinguedine anseris, & anatis: quia res istę diuersificantur fm aliquā complexionē, aut ad aliquod membrum.

H

De medicinis indurativis. Cap. 7.

DE necessitate est vt medicinę indurate sint frigidę: propterea quia indurario cum grossitudine non est nisi congelatio, & congelatio non fit nisi à frigiditate. Sed illud, q̄d dicit Gale. de humiditate in his medicinis, nihil est: ppea quia I humiditas non habet nisi solū humectare, & non indurare. & melius esset vt poneret siccitatē cum frigiditate: quia de illa frigiditate fit duricies cruditatis. Sed istę duę qualitates sunt vt plurimū passiuę, & nō actiuę. quia duę actiuę sunt caliditas & frigiditas: quamuis earū operationes diuersificentur fm humiditatem & siccitatem. & hoc declaratum est in Quarto Meteororum. Et istę medicinę habent latitudinē. & istę medicinę sunt sicut semperuiuum, psyllium, & portulaca. & si infrigidant & incrudant, non faciūt hoc nisi per frigiditatem. K

De medicinis Oppilatiuis. Cap. 8.

ISte medicinę sunt ex his, q̄ claudunt poros, & natura sunt terrestres sine mordicatione: quia mordicatio est vna ex rebus, quę cito faciunt medicinam egredi ex poris: aut vt sint conglutinatiuę vt gummi, & terrestre, qđ non est conglutinatiuum, sicut amylum. Et est necesse vt istę medicinę sint multū remotę à mordicatione: & ppea debent esse temperatę complexionis, vel declinantes ad frigiditatem parum. Et si quęsieris quō oppilant istę medicinę corpus interius, quando assumuntur: Respondemus q̄ hoc potes scire per hoc, qđ est dictū superius: quia claudunt intestina pp chylū factum ex eis, & similiter hepar, & venas, & membra ipsa. Et istę medicinę oppilatiuę diuersificātur fm diuersitatem complexionis membrorum: sicut dicitur q̄ dactyli oppilant hepar, & aperiunt oppilationem pulmonis. L

De medicinis Aperitiuis, & Absterſiuis. Cap. 9. M

ISte medicinę sunt viij° generis, & īter ipsas est parua diuersitas. quia medicinę, quę absterguūt sordiciem ex mēbro, & lauant ipsum, neq; habent posse penetrandi in poris, dicuntur absterſiuę, sicut aqua mellis, & aqua melonum, & farina ordei, & fabarum. & quę habēt virtutem penetrandi propter partem igneam, quę est in eis, dicuntur aperituę. Et quędam istarum medicinarum plus operantur extra corpus, quām intra: & quędam plus intra

A intra quam extra: & quędam operātur æqualiter. Et quę plus operantur extra, sunt quę habent aliquantulam bauracitatem, nec in eis est multa grossities. & pp partem subtilem, quę est in eis, penetrant intus: & propter largitatem intraneārum viarum, penetrant cito. Et res viscosę mundificate nō pūt. & si cum eis iungeretur corpus stypticū aliquantulum grossum, tunc mundificarent: ppea quia sunt instrm naturę aperituę, quę est I eis. quia hęc stypticitas cōiuncta retinet eas in membribus, donec compleuerint suas operationes. Sed extra corpus non possunt ita operari propter strictūram pororum, & propter stypticitatem. Et ppea absinthiū aperit oppilationes hepatis, & non pōt poros exteriores aperire pp stypticitatem, quę est in eo. Et istę medicinę debēt eē amari saporis cum stypticitate. Sed medicinę, quę ambas operationes faciunt, sunt inter harum naturam medię, videlicet illę, quę habēt aliquantulam amaritudinem cū bauracitate sine stypticitate: sicut radix hlij cœlestis, & similia eis. Et tu iam scīuisti q̄ medicinę, quę sunt aperituę vnius membri, non sunt aperituę alterius. Et propter hoc dare debes vnicuiq; harum rerum gradus: quemadmodum facis reliquis medicinis, & virtutibus. B C

De medicinis Euaporatiuis. Cap. 10.

QVia autem euaporatio non fit nisi in quantitate mēbri euaporati, & augmentum ipsius quantitatis non fit nisi propter calefactionem mēbri, necesse est vt medicinę euaporatiuę sint calidę. Sed earum calor debet esse temperatus: quia medicinæ, quę habent distemperatum calorem, euacuant & desiccant, nec debent habere substantiam grossam. & istæ medicinæ sunt sicut chamæmilla, malua, & oleum. Et debes scire quōd euaporatiuæ sunt contrariæ oppilatiuis: hoc est, quia sunt frigidę, scilicet oppilatiuæ, de quo dictum est superius. quia quando membrum refrigeratur, diminuitur quantitas sua propter quantitatem sui ad frigiditatem, & terrestreitatem: quēadmodum augmentatur quantitas eius propter propinquitatem ad caliditatem ipsius naturæ aetis. Et scias quōd non fit augmentū quantitatis ex his, quæ apponuntur, vel eueniunt extra, nec fit diminutio propter aliquid, quod resoluatur ex eo. & hoc probatum est in Naturali philosophia. Et medicinæ facientes hanc operationem sunt hæ eædem his, quæ indurant, sed primo inuiscant. & si diu permanent in membro, indurant ipsum. & possibile est vt mortificent ipsum, cùm diu permanent super illud. D E

De medicinis Aperientibus ora venarum. Cap. 11. F

IStæ medicinæ sunt calidæ complexionis, & habent grossam substantiam, & sunt de genere medicinarum aperitiuarum: tamen sunt fortiores eis. Et habent quasi tres gradus operationum. primus est abstergendi: secundus est aperiendi: tertius est elargandi ora venarum. tamen calor istarum medicinarum aperitiuarum non est conueniens vt sit calor corrosiuus, quia

Universidad de Deusto
Biblioteca

G corrosio claudit. & istę medicinæ sunt sicut allium, & fella, & proprie fel bouis.

De medicinis Stypticis. Cap. 12.

Vide edit. Zym.

STypticæ medicinę, quę stringũt orificia venarũ, sunt natura frigidæ & terrestres, & fortis siccitatis, & ppea fuit sapor earũ stypticus. & ppea claudunt orificia venarũ, quia frigiditas, quę nõ ẽ terrestris, ẽ debilis operationis. Et hęc est dria, quę est inter stypticum & oppilatiuum. quia oppilatiuum est in materia, q̃ est tenet subtilitatem, & stypticũ est H in materia grossa. & hęc sunt sicut galla, balaustia, acacia, & similia.

De medicinis Mitigatiuis dolorum. Cap. 13.

DIcitur q̃ prima via mitigandi doloręm est, vt remoueatur causa doloris. Et secũda est, vt stupefiat membrũ, ita vt non sentiat dolorẽ, sicut fit cum opio. Tertia est medicina, quæ facit in membro illud, qđ repugnat rei, quę inducit dolorem. & istud est verax mitigatiuũ, quia in primo modo eadunt multa genera medicinarũ: sicut medicinarũ I purgãtiũ ꝑ eis, & medicinarũ digestiuarũ. & sedus non mitigat nisi p accidens, q̃ priuat sensum membri, aut ipsum indurat. quæ res non est facienda, nisi q̃n vitare non possumus: sicut dictum est in lib. de Ingenio sanitatis. sed tertius est verax mitigatiuus: ppea quia præstat sine medio illud, qđ resistit causæ doloris. ergo necesse est q̃ medicinę, quę hoc faciunt, sint tẽperatæ, similes calori naturali, aut parũ calidiores intãtũ, inquantũ calor naturalis est refrigeratus à calore naturali debito membri ꝓpter resolutionem factã K in ipso. Et ppea possiunt istæ medicinæ mitigare dolorem, qui est ex causis calidis, & frigidis per eundẽ modum: eo q̃ augmentant calorẽ naturalem, qui est instrumentum naturæ, qui est medicinalis per omnem partem: & tunc dominantur natura super malam complexionẽ, quę facit dolorem, & ipsum remouet. Et quamuis istę medicinæ sint in hoc gradu, necesse est vt sint subtilis substantię, penetrantes, & velociter permutabiles ad calorem naturalem, & tunc adiuuabunt digestiões propter earum subtilitatem. L Et propterea appropriantur istę medicinæ duabus virtutibus ad remouendum dolorem: vna est ad multiplicandum calorem naturalẽ: & alia ad præparãdum humorem ad digestionem, qui est causa doloris, ad hoc vt sit facile permutabilis à natura. Et res magis conuenientes in hoc sunt pinguedines, & olea, & pinguedinum, sicut pinguedo galli næ, & anatis, & pinguedo anseris est melior fm Gal. de oleis oleum vitelli ouorum, & oleum dulce oliuę calidum parum. Et generaliter, quando dolor est mordicatiuus, res quæ M mitigant, debent esse dulcoratiuæ. vnde medicinæ, quæ habent qualitatem mordicatiuam, & proprie stypticæ, multum sunt remotæ à mitigatione doloris. Et medicinæ frigidæ, & oppilatiuæ habent augmẽtare dolorem: eo q̃ resistunt dissolutioni humoris. Sed medicinę, quę in Arabico nominantur muscabecina, variantur ab istis: eo q̃ substantia earum aliquantulum grossi, or existit: & cum hoc sunt aperitiuæ pororum cum euaporatione membri

A membri. Sed generaliter natura earum est propinqua naturę ipsarum medicinarum prædictarum, quæ indigent pauca abstersione.

De medicinis generantibus Carnem. Cap. 14.

IStæ medicinæ indigẽt pauca abstersione cum pauca exiccatiõe, sed abstersio est, vt auferatur sordicies, quæ ẽ in vulnere, & siccatio est ad siccandum humiditatem: quia in digestione vniuscuiusque membri inueniuntur istæ duæ humiditates, hoc est subtilis, & grossa.

B *De medicinis Cicatrizantibus. Cap. 15.*

IStæ medicinæ debent esse stypticæ, & fortiter siccæ: propterea quia cutis est illud, quod fit à natura post generationem carnis, & cutis est siccior carne, propterea necesse est vt exiccatio istarũ medicinarũ sit fortis: sicut gallę, & balaustia.

De medicinis Causticis. Cap. 16.

IStæ medicinę debent esse in fine caliditatis cum grossitie substantiæ: & tunc facient opus, quod facit C pruna, ideſt carbo.

De medicinis Corrosiuis, & facientibus Carnem cadere. Cap. 17.

IStæ medicinæ consumunt carnem, non tñ faciunt quod faciũt causticæ. & hoc accidit, quia habẽt caliditatis minus, & subtiliorem substantiam. Et quæ faciunt cadere carnem, sunt debilioris putrefactionis. & non dicuntur putrefactiuæ, nisi propterea quia corrosio, & casus carnis non sunt nisi propter calorem extraneum. & in calore extraneo est aliqua putrefactio de necessitate. & medicinæ putrefactiuæ sunt sicut auripigmentum rubeum, vel citrinum. Et vtimur medicinis facientibus cadere carnem in vulneribus, qñ volumus ꝙ caro bona in eis nascatur: sicut putrefactiuis in locis corrosiuis. D

De medicinis Attractiuis. Cap. 18.

QVædam earum operantur prima qualitate, & quędam proprietate. Quę operantur per primam qualitatem, trahunt quodlibet adueniens. Sed q̃ trahunt proE prietate, trahunt rem propriam, sicut adamas ferrum. & generaliter omnis attractio, quocunq; modo fiat. nõ fiet nisi per calorem. Et ego debeo declarare operationes, quæ à proprietate fiunt completæ. Et medicinæ, quæ trahunt propter primam qualitatem, in eo ꝙ est qualitas absolute, hoc est illud, quod facit caliditas, inquãtum caliditas, sunt duarum specierum, vna est, quę trahit per calorem naturalem, qui est in ea, sicut res quæ vocatur moschec almesia, ideſt putredo facta circa orificium foraminũ apũ: F & alia trahit per calorem putredinalem, sicut fermentum, & stercus columborum. Sed medicinæ, quę vocantur bezahar, quæ curant à veneniis, quædam faciunt hoc à tota substantia, & quędam faciunt propter primam qualitatem, quę est in eis: hoc est quando resistunt qualitati generatæ à veneno. propterea quia venenum ingreditur hanc diuisionem: hoc est, quia venenorũ quoddam est venenum per primã qualitatem, & quoddam est à tota

 substan-

G substantia. & hanc diuisionem posthea declarabo. Et medicinę prȩseruatiuæ dicuntur medicinæ, quę resistunt putrefactioni, aut ppea quia tenent aperta loca, quæ parata sunt oppilari: aut quia resistunt putredini, aut propter vtrunq;.

De *medicinis Confortantibus. Cap.* 19.

IStæ medicinæ sunt, quę assimilatur complexioni membri in tota substantia. Et ppea dicunt quidam ꝙ quodlibet membrū comestū cōfortat simile membrū comedentus.

H Sed medicinæ, quæ confortant, inquantū sunt medicinæ confortatiuę, necessario calor earū debet esse fortior parumper calore membri, & sibi siccior: ppea quia mēbra nō tenent, neq; debilitantur, nisi pp qualitatē frigidā, & humidā. & hoc secūdū plurimum accidit proprie in mēbris prīcipalibus. Et generaliter nō debilitatur operatio membri vt plurimū nisi pp frigiditatē, quæ est conuenientior ad inducendā læsionem: hoc est quia assimilatur virtutibus dominātibus super ipsum ex virtutibus elementorū, sicut est cerebrum: quia ideo ꝙ super ipsum dominatur frigiditas & humiditas, lęsio, quæ superuenit ei pp has duas qualitates, est maior. Et ppea est necesse ꝙ natura medicinæ, quę cōfortat membrū, resistat parti, a qua ꝓuenit læsio mēbri, v.g. quia medicinæ, quę cōfortant hepar, necessario debent habere manifestam siccitatem, ȩ contrario in medicinis cordialibus. & quędam sunt, quę confortant à tota substātia, sicut aurū, & margarita cor. Et quędam sunt, ꝙ confortant pp qualitates primas, & secūdas: sicut stypticitas, & amaritudo, quę sunt in rosa. Et medicinę odoriferę sunt supremę omnib⁹ medicinis, quę confortant principalia membra: & maxime in rebus testificatis ab experientia, & proprie corde. Et ppea muscus plus confortat inter cętera odorifera: nā ei⁹ aromaticitas ꝓualet oībus aromaticis. I K

De *operationibus Tertiarum virtutum. Cap.* 20.

IAm dixim⁹ naturā medicinarū, à quibus prouenium operatiōes secundę: deinceps debemus narrare naturam medicinarū, quę faciūt tertiam operationē. Et dicamus ꝙ istarum medicinarum quædā sunt quæ frangunt lapidem, & quædam quę prouocant menstrua, & quædā quæ generant lac, & quędā quę generant sperma, & quędā quę diminuūt lac & sperma, & ꝙdam mundificant pectus. Sed medicinæ, quæ frangunt lapidē, non sunt multū calidę, fm ꝙ Medici dicunt: ppea qa calor, ꝙ indurat, & petrificat, est fortissimus. & pp hanc viam calor extraneus indurauit lapides. & ppea est necessārius in earū fractione calor suauis, & nō fortis, in quo sit aliquantula humiditas, comparādo calori, qui īdurauit lapides, & cū subtilitate: eo ꝙ scis, ꝙ res, quę indurataę sunt propter calorem & siccitatem, non dissoluūtur nisi per frigiditatem & humiditatem. Et cum dico frigiditatem, intelligo diminutum calorem à calore, qui coagulauit lapidem. & sic intelligo cum dico humiditatem: ideo quia nō operantur istæ medicinæ in lapidibus, nisi per operationem similem operationi alicuius decoctionis, & per viam L M

A viam istā diuidit eum calor nālis, & expellit. Et tales medicinę sunt sicut asparagus, cicer rubeū, & amygdalæ, quæ tendunt ad amaritudinem. Et non est remotum, vt hæc operatio non fiat à tota substantia. Sed medicinæ, quæ prouocant vrinam, debent necessārio habere caliditatem cum subtilitate. quia caliditas cum subtilitate adiuuat virtutem actiuam, quæ est in renibus, vt delicet ad trahendum illam aquositatem: & discernam, quæ est in hepate, etiam adiuuat in cognitione istius aquositatis caloris. & dicitur ꝙ medicinę, quæ faciūt hoc, habent conueniētiam cum membris vrinæ à tota substantia: sicut sunt apium, fœniculum, daucus, & similes illis. Sed medicinę, quæ lac generant, sunt quæ habēt calefacere humores phlegmaticos, & habent iuuare virtutem digestiuam, quæ est in membro, vt conuertatur ad sanguinem. Et ex generē tibus lac sunt quædam, quæ sunt cibi: & illa sunt cōueniētiora in hoc opere. & sunt cibi, ex quibus fiunt humores temperati in caliditate & humiditate æqualibus humiditati & caliditati B C sanguinis. Et medicinæ, quæ prouocant mēstrua per os sumptę, sunt de genere medicinarum, quę generant lac: sed necesse est vt sint caliditates eis: eo ꝙ habent aperire orificia venarum, & subtiliare sanguinem. Et qñ hoc accidens est parum, tunc sufficiunt solum medicinæ, quæ generant lac. sed si ex toto cessaret menstruum, non sufficiunt illæ: sed sunt necessaria ea, quæ sunt similia pulegio, & mentastro, & opopanaco, & costo, & schœnantho, & cassiæ lignęæ, & ari stolochiæ, & similia his. Sed medicinæ, & cibi qui generant sperma sunt calidi & humidi & ventosi: sicut faseoli rubei, cæpe, & nuclei pinearū. Sed medicīæ, ꝙ mūdificāt pectus & pulmonem, & adiuuant ad excteādum materias inclusas in ipsis, sunt quæ habent virtutem digestionis, & incisionis sine forti calore, vt non indurent. Et quandoque adiuuant ad excreandum sputa medicinæ, quæ habent lenitatem & vi scositatē, quando difficultas spuendi erit propter subtilitatē materiæ: quia spargitur, & circunfluit ante aerem, & educi non potest. Et medicinæ digestiuæ, & huius materiæ abstersiuæ sunt sicut nuclei pinearum recentes, & butyrum cum melle cannæ & amygdalis. Et semper sis memor eorum, quę diximus superius: hoc est, quia diuersificātur operationes istarum medicinarum per diuersitatem complexionis alicuius membri etiam plus & minus. & à te pone gradus. & via cognitionis harum rerum vt plurimum est experientia. D E

De *medicinis operantibus à forma specifica: & de differentia inter eas, & illas, quæ operantur per primā, secundā, & tertiam virtutem. Cap.* 21. F

DEinceps volumus dare differentiam, quę est inter medicinas, quę operantur per primam, secundam, & tertiam virtutem, & illas, quę operantur per proprietatem, quam appellāt Medici totam substantiam, & qualiter operantur. Et dicamus ꝙ operationes medicinarū sumunt duobus modis. Vnus

Universidad de Deusto
Biblioteca

G est operationes, quę appropriantur proprijs virtutibus elemẽtorum: sicut est calefacere calori, & refrigerare frigori: quia hmõi sunt substantialia, & sequunt eorũ substãtiã. & similiter incisio, subtiliatio, & aliæ operationes secundę, & tertiæ, sicut dictum est. Et ppea possumus apprehendere occasiones harũ operationum bono arbitrio. Sed alium modũ medicinarũ operationis appropriare non possumus primis virtutibus elementorum substantialiter: v.g. attractio, quam facit magnes in ferro: propterea quia attractio, inquantũ est attractio, quãuis sit appropriata calori, nõ propterea vt trahat, absolute accidit vt trahat ferrum, sed propterea quia trahit ta li attractione propria. & hoc accidit propter proportionem, & cõuenientiam, quæ est inter ipsum & ferrũ. Et hæc proportio, & conuenientia non est nisi in mensuris mixtionis elementorum in eis, hoc est in trahente & attracto. Et propterea est possibile inueniri in vna re proprietates infinitas. & hoc est comparãdo entibus quasi ifinitis. Et hęc operatio est, quasi sicut accidens in ipsis virtutibus elementorũ, quæ sunt infusæ in re, quæ habet hanc proprietatem, & non insunt substantialiter. Et ꝓpterea ẽ impossibile scire per arbitrium mensuram mixtiõis, pp quã fit hæc operatio in ipso ente, sicut sciuntur operationes, q̃ proueniunt à materia, quæ non sciunt̃ nisi per arbitrium. Istud est esse ꝓprietatis, & totius substantiæ. Sed complexio non q̃ritur, nec arbitratur in hac specie, sed in alijs. Et qui quærunt in qua specie harum operationum operent̃ medicinæ laxatiuæ: eis tñdendum est, quia habẽt hanc operationem per modũ attractionis, inquantũ est attractio, & ꝓ proprietatem. Propterea quia nos vidimus, ꝙ q̃n reperitur vna ex istis medicinis purgantibus, ipsa attrahit humorem proprium ei, & à qua cunq; parte sit in corpore, vel ꝙ sit in partibus infimis corporis, aut in partibus supremis: sicut scãmonia; quæ curat ægritudinẽ formicæ pedis: eo ꝙ mouet hunc humorẽ cholericum, qui est in pede, ad exeundũ extra cum medicina. & hoc non fit nisi per viam attractionis. Et medicinæ purgatiuæ non hũt hãc solam virtutem, hoc est attrahẽdi humorem proprium eis, sicut turbith phlegma trahit, & scammonia choleram, & lapis lazuli melancholiã: sed etiam trahunt proprium humorẽ, & ex proprio membro, sicut faciunt gummi, & proprie* serapinũ, quod trahit à neruis, & à iuncturis humores phlegmaticos grossos & viscosos. Et apparet ꝙ medicina cũ hac operatione attractionis habeat operationẽ cognoscendi humores: ꝓpea quia humores, sicut scitur, sũt in maiori parte in sanguine in potẽtia: & ipsa cognoscit eos, & ipsos attrahit. Et q̃n trahũtur humores ab instrumentis ciborum ad intestina, & ventrem, tunc mouet̃ virtus expulsiua ad expellendum eos. nec est remotum, vt virtus expulsiua, q̃ est in hoc membro, in quo est humor, sit iuuatrix opationis medicinæ in illo humore: hoc est, quia cũ medicina incipit attrahere, & nã incipit expellere. Et propterea, q̃n virtus expulsiua est multum fortis, fit ꝓpter hoc magna euacuatio: quãuis medicina non fuerit multum fortis.

Et

Medicina solutiua attrahit p ꝓprietatẽ q̃ est ꝓportio mixtionis elementorũ.

H Mesue in de consoli datiõe medicinarũ, intẽcione prima. & ca. de Reubarbaro p ꝓprietatẽ cœlestem. Gal. 4. de simpl. me. à sitiudine. Auicẽ. 4. primi. ca. 4. qđ à virtute. & in de Vir.

I cor. ca. 20 virtꝰ illa ẽ ꝓprietas resultãs ex mixtione elemtoꝝ, & influentia superioꝝ.

A Et manifestum est, ꝙ attractio non potest fieri nisi cum apertione orificiorum venarum: & illa apertio non habetur nisi per calorem: & sic fit similiter attractio. Et ꝓpter hoc torum apparet ꝙ medicinæ purgatiuæ non operantur nisi per vnum calorem proprium, qui est in eis, qui habet proprietatem trahendi talem humorem. Sed quærendum est, & dicamus per exemplum. Ponamus ꝙ scãmonia habet proprietate sua trahere choleram solum, sicut habet magnes trahere ferrum solum: ergo quando bibitur ex ea plusquã B sit eius dosis, non debet alium purgare humorem. & iam certificatũ est per omnes Medicos, & experientia scitur, ꝙ si fuerit quantitas maior debito, purgata cholera fortiter, postea purgat phlegma, post melancholiam, & sanguinem. & sic apparet ꝙ alia virtus hoc faciat a proprietate. Ad hoc respondere debes, ꝙ iste calor proprius, quem habet medicina purgatiua, per quem attrahit, non habet ipsum solum in se & in actu, sicut habet magnes, qui trahit ferrum propter suam formam C specificam. quia medicina non acquirit illum calorẽ nisi a corpore: & calor non dat illum calorem nisi in quantitate determinata in illa. & propterea, quando recipitur aliqua quantitas indeterminata, nõ stabit I hac ꝓprietate. ergo attractio medicinę non est propria alicui humori, nisi per viam comparationis, & proportionis determinatæ i illa medicina, & non omni quãtitate accidente. quia quando egreditur ab illa quantitate, tunc trahit solum illud, quod trahit per attractionem. Et non oportet vt hęc omnia dicantur, nisi in medicina, quæ inuenta D est per experientiam, vt non trahat nisi vnum humotem proprium: eo ꝙ inueniuntur medicinæ, quę trahunt diuersos humores: sicut dicit de agarico. Et non est remotum: quia omnes humores habent propꝝ quitatem in vno genere. Et hoc est etiam causa, si duplicaretur quantitas medicinæ, quæ est propria vni humori, vt purgaret alium humorem. sicut dicitur ꝙ medicinę, quę trahunt melancholiam, trahũt humores phlegmaticos: quia conueniunt cum ea in vna qualitate.

De Venenis. Cap. 22. E

VEnena operantur in corpore quatuor operationibus virtutum. sicut tu vides ꝙ plura operantur qualitatibus primis, sicut opiũ, quod priuat sensum, & motum sua frigiditate. vnde si sumeretur pauca quantitas, postquam esset refrenata aliqua medicina contraria, esset medicina. Et quædam operantur a tota substantia: hoc est quia permutant corpus penitus ex toto. sicut autem conuersum in calcem, quod non potest aliquo modo esse medicina. Et quædam interficiunt fortitudine attractionis: sicut dicitur de F helleboro albo. Et quædam occidũt remouendo calorẽ vitæ. & hęc sunt, quæ purgant sanguinem.

De medicinis Bezahar. Cap. 23

MEdicinæ, quæ vocãtur bezahar, quę curant a venenis, operantur has passiones conuersim: hoc est quia quædam permutãt sua qualitate venenum, quando sunt contrariæ: & quædam hoc operant a tota substantia: & quædam hoc faciunt sua attractione. Et istæ medici-

G dicinæ bedazaricæ non curant nisi recipiantur, cum est in corpore dispositio venenosa facta a veneno, & tunc dant corpori vnam virtutem, quæ est contraria virtuti veneni. & sic curatur venenum quasi per accidens. propterea quando illas comedit homo sanus, sunt sicut venenū, exceptis granis citri, & similibus illis. Propterea dicunt Medici, ꝙ medicinę bedazar sunt mediæ inter medicinas & venenum. Et nos sic non intendimus: quia medium & extrema sunt vnius generis: & quæ sunt generis, sunt similia: & sic non est in bedazarijs cum veneno. & propterea melius est dicere ꝙ bedazar sit in fine contrarietatis cum veneno: quia medicatio contrarietatis semper debet attribui contrarietati. Sed causa, quare bedazar occidit sanū, non est nisi quia non habet prodesse, nisi quando in corpore est dispositio venenosa. Et est, vt istæ medicinæ faciant duas operationes in corpore humano. Vna est, vt venenosa, quando recipitur, non existente in corpore dispositione venenosa. Et alia est iuuatrix, quando in corpore est dispositio venenosa. & sunt sicut venenum ex vna parte, & medicinę ex alia: non ꝙ sint medicinæ ex parte, ex qua sunt venenum. quia non est extraneum, vt dicatur ꝙ diuersificantur actiones vnius agentis diuersificatis dispositionibus subiecti locorum. Hoc est, quod potest dici bono arbitrio de operationib⁹ medicinarum, qualiter operantur.

Forte melius legēt bezahar, & sic semper I hoc capite.

Vide cōm. Zim.

De modo cognoscendi virtutes Medicinarum, & Ciborum.

Cap. 24

Deinceps habemus perscrutari, si possunt comprehendi argumento operationes medicinarum, quæ non sunt experte: aut sit cognitio inuentionis earum per experientiam: aut si in hac inuentione cadit res, quæ contineat argumentum & experientiam: & si ceciderint, vtrum sufficiant modi, qui dicti sunt a Medicis. Sed dicamus ꝙ operatiões medicinarū, fm ꝙ dictū est, sunt quatuor, primæ, & secundæ, & tertiæ, & propriæ. Sed cibus non habet nisi vnam operationem, hoc est, ꝙ nutrit. Et cibi naturales non conueniunt nobis nisi in tota substantia. ꝓpterea quando perscrutati etiam⁹ de hoc, si poterit comprehendi per modum argumenti demonstratiui in hac perscrutatione, cadet perscrutatio inquisitionis proprietatis, si pōt assignari aliqua ratio, vel non. Et dicamus ꝙ iam dictum est in primo Posteriorum, ꝙ cognitio rerum est duob⁹ modis. Vnus, vt habeatur cognitio sui esse solum: & hæc vocat demonstratio esse. Et secundus dat nobis cognitionem causæ illius esse: & hęc vocatur demonstratio causę. Et quando sunt in vna & eadem scientia, differūt fm hunc modum. quia quod dat cām, non stat nisi ꝑ primam cām, ꝓpinquam sine medio. v.g. si tu quæreres quæ sit cā diei, respondemus, quia est propter lumen Solis. sed quod dat esse rei solum, non stat per primam cām, sed stat per principia mediata. & si nō sint mediata, nō sunt ipsa & eadem cā. sed hoc scitur per conuersionem æqualē, aut per res magis notas apd nos. V.g. ponam⁹ vt velimus rationē assignare, ꝙ Luna sit rotunda: eo ꝙ ipsius lumen paulatim augmentatur in figura rotunda, sicut arcus, quia hoc principium, hoc est augmentatio sui luminis paulatim, nō est mediatum ꝓpea hoc idē non est cā rotunditatis Lunæ: ꝓpea ꝙ rotunditas Lunæ non est propter hoc, ꝙ augmentatur paulatim in hac figura rotunda, sed augmentatur in hac figura, quia rotunda. & est conuersiue: ꝓpea ꝙ cuius rei lumen augmentatur paulatim in hac figura, est ei⁹ forma rotunda: & oīs res rotunda luminosa augmentat lumen suum in hac figura. Et etiam inuenimus principia, quę dant esse rei solum ī hoc, ꝙ nota sunt per se, & non ꝓpea vt sint prima causa in re, sicut dicit ꝙ stellæ, quæ non scintillant, sunt nobis propinquiores. & hoc principium est notum apud nos per sensum: ꝓpea, ꝑdest dicere ꝙ stellę errātes sunt proinquiores fixis. Et debes scire ꝙ hęc principia, quę nos iuuāt ad sciendum esse rei solum, sunt posteriora in esse & cognitione causa, & sunt ptiora ea in cognitione comparatione ad nos: ꝓpea quia priuatio scintillationis errantium est propter eatum propīquitatem ad nos: & propinquitas earum ad nos est prior in natura & cognitione. Et principium conuersiuum potest nobis dare cognitionem cāæ rei, quando probat per medium terminum. quod fit in vero syllogismo, quia in hoc probatur terminus maior, & minor virtute medij. quia quando inuenitur terminus maior in toto medio, & medius ī toto minori, tūc probatum est esse maioris in minori. Et hęc demōstratio pōt dare cām esse, & noīatur demōstratio cāæ. Sed qđ dat solum esse, est inductio: hoc est quia scitur ex inquisitiōe partium, quæ sunt sub illo vł, quia qñ fuerit quæsitum prędicatum, cuius esse volumus habere certitudinem vł, tūc quæruntur omnes partes vłis. Et si inueniantur, tunc constituetur, ꝙ hoc prædicatum est in toto vniuersali. & hæc species noīatur declaratio esse maioris ī medio virtute minoris. quia qñ inuenitur maior in toto minori, hoc est in omnib⁹ partibus, & totus minor est totus medius, tunc argumentatur maiorem esse in toto medio. Ergo quādo quę runtur multa ex particularibus in vna specie: & inueniatur vnum prędicatum in omnibus, non opinādo vt sit aliqua pars in subiecto, in qua non inueniatur hoc prædicatum: & est certificatum, ꝙ non videbitur ꝓ hoc, quod videtur a partib⁹, per hūc modum declarationis cognoscitur esse vnius prædicati in tota illa specie a parte experientiæ in omnibus suis partibus. Et per hanc viam habemus cognitionem maioris partis specierum principiorū artis Medicinæ. Et principium, quod nobis dat esse rei solum, est post conclusionem, vt non sit conuersiuum super medium terminum. & in hoc mō cadit demonstratio esse. v. gra. sicut volumus declarare esse virtutem nutriuam homini per vnum principium, quod dicet, omne animal est nutribile. & fiet argumentum hoc sic. omnis homo est animal: omne animal ē nutribile: ergo oīs homo est nutribilis. ꝓpterea quia hoc prīcipium non prodest nobis, nisi ad tribuendum virtutem nutritiuā homini, sed non vt virtus nutritiua sit causa propinqua homini. Et quare non iuuat nos in dando cām rei? quia non conuertitur maior super medium: quia omne nutribile non est aīal. Et in summa dico, ꝙ demōstra-

G strationes, quæ nascuntur a causis remotis, vel sint affirmatiuæ, vel negatiuæ, sunt demonstrationes esse, & non demstationes causę: quia demonstratio causę est prima & propinqua. Et omnes istæ res faciles sũt ei, qui studuit in Logica per aliqd̃ tempus, & perfectius cognoscet iuamentum, quod faciunt in hoc loco, & etiam necessitatem. Et postquam ita est, sicut dictum est, debemus perscrutari de proprietatibus. Et dicamus, videndum est, si possit inueniri via, qua possimus cognoscere ꝙ proprietates sint per compa
H ration em alicuius alterius rei, sicut est ad comparationem corporis hominis. Et dicimus ꝙ hoc non potest sciri, nisi vno duorum modorum. Vnus est, vt sit natura, propter quã prouenit hęc operatio, manifesta apud nos perfecte, aut per primos intellectus, aut per demonstrationẽ.
Aliter est, vt inueniãtur res propriæ posteriores illi naturæ. & ad hæc vt sint illę res, & proprietates æquales in vno prædicato. & etiam vt sint illæ eædem res posteriores magis notæ apud nos q̃ proprietates. & vt sint illæ res, propter quas possint sciri ꝓ
I prietates absq; medio. Quoniam species harum demonstrationum, quamuis sint ex reb⁹, quæ sunt quasi per accidens, sunt tamen veraces. & nos vellemus, si posset esse, inuenire hoc quæsitum virtute illarum demonstrationum. Sed videtur ꝙ iam sit sententiatum, ꝙ natura, qua operatur proprietas, non possit sciri perfecte: quia proprietas non est nisi vna operatio existens per se, transiẽs ab vno ente ad aliud propter ꝓportionem mensurarum elementorũ, quam habet vnum ens cum alio. Et hęc mensura comprehendi non K
potest per modum arbitrij: neq; etiam potest sciri hoc plus quàm sit hæc cognitio, quæ non est perfecta. Neq; etiam inuenitur hic aliud accidens posterius, quod significat super hanc naturam veraci significatione. Etiam neq; est aliqua, nisi ꝓ
prietas eadem, * quando sentitur: quia tunc significat super hanc naturam. & si est impossibile hoc scire, eodem modo est impossibile inuenire in eo, quod habet proprietatem, vnum accidens æquale ꝓprietati ad hoc, vt significet super proprietatem, & sit manifestius apud L
nos q̃ ipsa. quia non est conueniens inuenire hoc, nisi quando inuenire tur vnum accidens magis notum, quod significaret perfecta significatione super naturam, propter quam fit hæc proprietas. Et propterea qã proprietas sequitur proportionem mensurarum entium, possibile fuit inueniri in vna re proprietates quasi infinitas. & res, quæ est propĩqua infinito, non potest sciri perfecte ꝑ arbitrium: neq; etiam possumus inuenire signa significantia substantialiter super hanc naturam. Et post M
quam ita est, debemus perscrutari, si possibile est apprehẽdere, primas operationes per viam demonstratiuam, aut nõ. Et dicamus ꝙ via, qua perscrutati sumus super proprietates, erit eadem cum via, qua hic erimus scrutati. quia si posset apprehẽdi arbitrio medicina temperata, aut distemperata ī fine ęqualitatis, hoc non esset nisi cum cognosceremus naturam, quę hoc operatur perfecta cognitione. Quia quando nos tractamus de medicina, si est calida aut frigida, aut temperata, nos non in-

A intelligimus hoc, nisi quia habet ꝓ sui naturam & ꝓparationem, permutando se a corpore humano, vl̃ vt permutetur a corpore humano: & corpus postmodum ab ea recipit vnam qualitatem permutatam cõparatam, proportionatam qualitatibus naturalibus, quę sunt in corpore, quam proportionem dicim⁹ temperantiam esse, aut distemperantiã. Ergo vtinam ego scirem, quę natura est hæc, propter quam ꝓparatum est corpus humanum pati has passiones: & quæ est illa, quæ præ-
B paratа est ad agẽdum: & cui rei has debemus comparare, hoc est cui rei debemus comparare mensuras elementorum, quę sunt in illa. Propterea quia hęc operatio non dicitur, nisi comparatiue ad corpus humanum. Et propterea apparet prima fronte, ꝙ debet fieri comparatio inter complexionem ciborum & medicinarum, & complexionem hominis, ita ꝙ mensurę elementorum, q̃ inueniuntur in cibo & medicina, in qualitate ęquales sint his, quæ in homine, inueniuntur. & hoc est, qd̃ dicitur cibus temperatus, & medicina temperata. Et quod egreditur a
C temperantia ad vnam extremitatũ, est illud, quod est augmẽtatum aut diminutum in illo extremo. Hęc est melior ratio, quę possit assignari proportioni & comparationi ciborum, & medicinarum corpori humano, & operationibus ipsius. Sed vnum nobis obuiat, ꝙ si ita est, nullus cibus debet dici temperatus hominis, nisi caro humana. Et forte posset esse ꝙ carnes gallinarum per modum similitudinis remotę, essẽt temperatæ complexioni hominis: aut complexio carnium hœdi simi-

liter. Sed de terræ nascentibus nul- D
lum temperatum poterit inueniri. & minus debere esse calida corpore humano: quia corpora animalium sunt calidiora nascentibus terræ: & propterea non inuenitur in terrę nascentibus calor in actu. Et postquã non est via cognoscendi hanc naturam perfecta cognitione ab hac parte comparationis, quę est inter naturam corporis & complexionem, qua operantur medicinę has operationes, fortasse poterit cognosci a parte comparationis, & proportiõis mensurarum elementorum, quam habet medicina a seipsa: hoc est qa E
medicina, in qua dominabit̃ calor in seipsa, illa dicitur calida: & illa, ī qua dominabitur frigus, dicitur frigida. & sic de sicco & humido. quia medicina, in cuius partib⁹ dominabitur pars ignea, illa erit conueniẽs, vt ex ea generetur calor magis: sicut videtur in sulphure, & in similibus. Hæc est vna via, quę posset sustineri in parte. Sed etiam illa est corrupta in pluribus suis partibus. ideo quia inuenimus multas res, q̃ sunt in suis complexionibus calidiores; & quando nos comparam⁹ eas corpori humano, hoc est, quando eas F
comedit homo, inueniuntur frigidiores, sicut mustum & vinum antiquum: quia in eo, s. musto apparet calor manifestior, postquam tu vides, quia bullit, & comparando ipm̃ corpori humano, est frigidius. Et videmus res, in quibus frigiditas est magis manifesta, & comparatione ad corpus nostrum sunt calidiores: sicut vetus vinum. Et si tu dicis, hoc prouenit a virtute corporis: ergo sumus in eo quod prius eramus, & nõ sumus egressi. Et quare volo in hoc

co-

G conari, quia in terrę nascentibus & animalibus omnib⁹ dominatur calor: & si refrigidarent propter dominans in eis, non est frigiditas illa a parte, qua sunt terræ nascentia, aut animalia in actu. Sed quędam eorũ inueniuntur calida comparatione corporis humani, & quędam frigida: & non solum frigida, verumetiã mortifera propter frigiditatem. & illud, quod est mortiferum, non est mortiferum ex parte qua frigidum est in actu: quia vinum, quod est vinificatiuum, est frigidum in actu: ergo non prouenit nisi a parte permu-
H tationis, quam recipit a nostro corpore. & hęc permutatio aut est ad magis calidum, aut ad magis frigidum. & si ad magis calidum, ergo calefit, & non refrigerat: si ad plus frigidum, ergo I corpore nostro est frigiditas in actu in quarto gradu, aut vltra. ergo sunt occupati omnes passus vel transitus, & est nobis necesse tentare nouum passum. Et dicemus parum de esse olei. Oleum est ex rebus, in quibus dominatur humiditas & caliditas: eo ꝙ partes aereę in eo sunt manifestæ multũ.

Et si aliquis quæreret quomodo potest esse vt in eo partes aeræ dominentur, cum videamus ꝙ ingrossat, & congelatur, & inspissatur a frigore: & dicitur ꝙ non congelantur a frigore nisi substantiæ aquosę. Debemus respondere, ꝙ non congelat propter frigiditatem, nisi propter multam conuersionem suarum ptium ad aquam, & ab illa conuersione prouenit hoc. & multum subtiliati sumus super esse olei Quarto Meteorotum: & ibi sunt soluta omnia dubia. & propterea non potest haberi ex hoc cerutudo nisi per experientiam. Et quomodo non de- K
bes hoc credere? quia tu vides, quòd quando ponimus in ignem multas res, non subito alterantur propter calorem naturalem, qui est in ipsis: & quando comeduntur ab aliquib⁹ animalibus, incontinenti alterantur propter calorem naturalem, qui est in ipsis animalibus. Sicut dicitur quòd cum struthionibus datur ad comedendum aurum, & incontinẽti extrahatur a stomacho, inuenitur multum diminutum. & hoc est ve- 3
ritas, quamuis aurum dure patiatur ab igne. nec potest dici, ꝙ calor struthionis sit fortior igne: nam ver L
bum esset vanum. Ergo hęc res non est nisi illud, quod sequitur a tota substantia in calore struthionis, & non propter fortitudinem qualitatis caloris. & hoc est manifestius in cibis quàm in medicinis: propterea quia cibus est illud, quod habet per sui naturam, vt conuertatur, & alteretur a cibato, ita vt sit cum cibato idem in specie, & manifestum est ꝙ hęc conuertientia, quę est inter cibum & cibatum, non est nisi a tota substantia. & propterea vna & eadem res vni animali est cibus, & alteri est venenum: sicut helleborus M
coturnicibus, & napellus zaratto, quod Latine sturnelli nominant. sed medicina eo ꝙ operatur in corpore propter primas qualitates opinãtur quidam. vt illud arbitrio possit comprehendi.

De inuestigatione verificationis signorum rationabilium, operationum Ciborum, & medicinarum.
Cap 25

ET Galenus, & alij Medici conati fuerunt facere regulas demõstra-

A strationas, vt ꝓbarent ꝙ operationes harum medicinarum in corporib⁹ humanis: quãuis non sint nisi signa opinãtia, sicut ostensum est superius. & vt ipsum honoremus, dicimus ꝙ habent veritatem pro maiori parte sed nõ necessario: & etiam quia mouent hominem ad experientiam. Et ꝓpea dicit Galenus, ꝙ duo instrumẽta, quibus hęc ars fuit inuenta, fuerunt ratio, & experientia. & etiam conferunt ad habendam cognitionem rerum expertarum, vtrum sint cibales, aut medicinales. verbi gratia sint duo cibi: vnus sit facilis vel leuis, alter vero grauis & durus: nos
B dicimus ꝙ facilis & leuis citius alterabitur, eo ꝙ citius recipiet diuisionem a calore naturali, & citius patitur. Et adhuc plus, si conati essemus in his rebus ad accipiendum per vnam viam causam & esse simul, esset valde difficile. & quando habebimus experiẽtiam esse, facile erit nobis dare causam per hunc modum speculationis. & erit hęc ars ratiocinatiua. Et quandoquia medicina nõ
C compl'ebit intentionem nostrã hac ratione, poterimus ad aliam tantã te, sed qui non haberet nisi experiẽtiam, non posset hoc obtinere. Et iã dilatatus est Galenus in diuisiõe harum duarum rerum: nisi quia demonstrationes, & sententię datæ a Galeno, & quibusdam Medicis venientibus post eum, sunt breues respectu illarum, quę hic dici possunt eo ꝙ intenderant ad loquendum super naturam medicinarum ex parte saporum, & odorum, & velocitate conuertendi ab igne. & si ponerem⁹ omnia hæc esse signa, erunt ꝓpriora naturarum, quę tenentur has operationes facere in corpore humano. Sed signa substantialia necesse D
est vt sint æqualis naturis, quæ manifestant super eas: & tunc poteris tre a nouissimo ad primum, & a primo ad nouissimum. Et si non fueris perscrutatus speculationes huius artis per hanc viam, ignorabis naturã medicinę calidę, inquantum absolute calida extitit, & frigidæ inquantum frigida. nec etiam scies naturã medicinę calidæ in eo ꝙ est calida perfecte, nec frigidæ in eo ꝙ frigida est. Verbi gratia, si cognitio Medici in medicina calida non esset, nisi ꝓpterea ꝙ habet saporem acutum, E
aut amarum, aut salsum: & ꝙ natura, quę habet calefacere, facit hoc: tunc est eius speculatio in hac arte multum diminuta: propterea quia multæ res sunt calidæ, & non habẽt saporem amarum, neq; acutum: sicut carnes passerum, & columbarũ iuuenum, & similium. Quia cibi, & medicinæ vtt sunt terrę nascentia, aut animalia, aut mineralia: & sapores non dominãtur nisi in terræ nascentibus, aut animalibus. Et nobis necesse est vt istarum rerum arbitrium sit rationale ad affirmãdam naturam medicinarum calidarum, F
frigidarum, siccarum, & humidarũ: & postea studebimus in rebus, quæ significãt has naturas. Ergo primo consyderanda sunt signa, quib⁹ possimus cognoscere quantitatem harum mensuratum a complexionibus medicinarum. Et dicim⁹ ꝙ res, quibus possunt sciri, sunt res superuenientes vnicuiq; qualitati rei cõplexionatæ: propterea quia complexionatum est corpus consimile in partibus: & ista superuenientia sunt differentię, quę aduenient ei a mensuris mixtionum illarum. Et quędã

ista-

Universidad de Deusto
Biblioteca

G istarum differentiarum sunt, quę continent omnia corpora consimilia,& sunt omnes ensibilatę in Quarto Meteorotorum: quarum quędam sunt quę congelantur, & quędam non:& quędam dissoluuntur, & quędam nō:& quędam sunt lenes,& quędam asperæ: & quędam sunt, quę sunt extensibiles,& quędam non. Et quędam sunt quę sunt proprię quibusdam corporibus consimilibus: sicut odores,& sapores,& colores. Et quędam quibus est dominatio manifesta vnius elementorum per se, quando sentiuntur per tactum cali
H de frigidę, humidę, aut siccę. & hoc non inuenitur nisi in rebus, in quibus est caliditas, frigiditas, humiditas, aut siccitas in actu. Sed cum nos pericrutati fuerimus cibos & medicinas, nos tentabimus eos, in eo q sunt partes rei compositę. & hoc est proprium in medicinis,& cibis, quę sunt partes terrę nascentium, & animalium. Et quędam illarum sunt, quę iudicantur per earum operationes,& loca. & si sunt partes animalium, iudicantur a regimine illorū animalium, & a specie illorum ciborum. & generaliter necesse est vti
I in animalibus comparatis rebus, quibus vsi sumus in cognitione complexionis hominis in operatione, regione,& loco. Et cum dico hic operationem, intēdo operationem animę: hoc est nutrimentum, sensibilitatem,& concupiscibilitatem,& ultas operationes animę, quę dictę sunt. Istę sunt vię, quibus possumus per hanc artem iudicare.& quanuis non sint fortes, sine eis nō possum? esse, nec ipsas diminuere. Sed dicendum est de vnaquaque istarum sm q melius esse poterit. nec petendum est vltra illud, quod dictum est, sicut K dicit Aristo. quia non debemus quę rere a trāulo sermocinari, nec a muto loqui. & in his non est aliud, nisi vt recipiantur a Naturali, & ab eo quod videmus, quod facit natura: quia demonstratio non habet veracem viam in hac arte.

Quo pacto cognosci possint complexiones Ciborum, & Medicinarum per generales differentias corporum mixtorum.
Cap. 26

ET dicamus q res, quę sunt manifestiores, a quibus possumus L habere certitudinem complexionis corporum consimilium, est congelatio,& spissitudo, humectatio, resolutio, dissolutio, facilitas, viscositas, subtilitas, grossities mollificatio, dulcies, combustibilitas, & non combustibilitas, oppilatio, & apertio: & quędam congelatio a calido,& quędam a frigido. Eorum, quę congelā tur a frigore, quædam sunt, quę inspissantur primo a calore: & quędā, quę non sunt inspissata primo a calore: & quędam, quę īspissantur ab vtroq;. Et eorum, quę dissoluuntur, M quędam dissoluuntur a calido,& quędam a frigido. Eorum, quę humectantur, quędam humectantur a calido,& quędam a frigido. Sed quę congelatę sunt a calore, calor & siccitas super eas dominatur, vt est sal, & species eius. Sed quę congelata sunt a frigore, si in primis essent inspissata a calore: & ista spissitudo esset propinqua spissitudini, quę fit a natura aerea, aut aquea, sicut spissitudo butyri, hęc erunt necessario calida. & idem est de oleis, gummis,& similibus. Et quę congelatę sunt a fri-

A frigore;& natura terrestris super eas dominatur, si calor prius eas inspissauerit: ergo frigiditas & siccitas dominabuntur in eis: sicut sunt ossa, cornua, panniculi,& similia. Sed quę sunt congelatæ a frigore, nec sunt prius inspissatę a calido naturali, hęc spissitudo erit frigida & humida: sicut est argētum viuum,& similia. Et quæ res sunt inspissatæ a calore,& coagulatæ a frigore, sunt propinquę æqualitati: sicut est cachimia. Et res quę dissoluuntur a calore, semper coagulantur a frigore:& quę coagulantur a frigore, dissoluū
B tur a calore. Ideo cum nos videmus res, quæ sunt dissolutę a calore, debemus ispicere, si coagulatę sunt a frigore, nec inspissatæ sunt a calore, iu dicamus ip as esse frigidas & humidas. Et si sint īspissatę a calore cum dominio partium terrestrium, iudicamus ipsas esse frigidas & siccas: sicut ferrum,& multa metalla. Et si cum hac spissitudine dominantur partes aereę, tunc eas iudicamus humidas declinantes ad caliditatem: sicut est pinguedo intestinorum. & sunt res, quæ dissoluuntur a frigiditate & humiditate, vt sunt species sa
C lis. Sed res, quæ sunt inspissatę a calore, pro maiori parte sunt calidæ & siccæ: excepto q illa spissitudo non fit fundata in substantia aerea, sicut sperma, quia tunc illa substantia erit humida, aut temperata, sicut lac coctum. Sed res, quæ sunt inspissatę a frigiditate & humiditate, si calor est in primis opatus aliquam coagulationem, debet dici q sint calidæ & humidæ, vt est ius pingue. Et si sint inspissatæ, ita q calor in primis nullam fecerit coagulationem, debent dici vt sint frigidę & humidæ, sicut lac, quod coagulatur multa frigidi- D tate. Et debes scire, q potest esse, q operationes, quas faciunt caliditas & frigiditas in rebus istis, possunt esse naturales, aut accidentales. ideo debemus iudicare super generato illarum, si est naturale. quia complexio, propter quam medicina hoc facit, erit naturalis: sicut est spissitudo spermatis,& complexio, quæ facit non naturale, est non naturalis. sed accītalis: sicut spissitudo, quæ fit in musto, quando ad ignem decoquit. Sed res, quæ inspissantur a calore & frigore æqualiter, sunt aereæ & a- E queæ, & earum partes sunt conglutinatæ simul: sicut oleum oliuæ, & alia olea, quæ possunt recipere has operationes. quia oleum inspissatur & congelatur a frigiditate: ppterea quia partes aereæ, quæ sunt in ipso, conuertuntur ad aquam. & iterum inspissantur a calore: ppea quia resoluuntur partes aqueæ,& remanēt aereę cum terrestribus in eo dominantibus. Et res, quæ non inspissant a calore, vel a frigore, sunt aqueæ cū pauca terrestreitate: & calor eas cōsumit, antequam inspissent. Nec ēt frigus potest eas inspissare propter paucam terrestreitatem, quę est in F eis: eo quia non inspissat frigus, nisi quando extrahit caliditatem existē tem in eis, & spargit humiditatem, & tunc aduenit siccitas, & illa de cā erit coagulatio, & inspissatio. Et qñ duę res recipiunt congelationem,& inspissationem æquali tempore, aut pp vnum motorem æqualem ī subtilitate & grossitudine, sunt in vno gradu æquales in caliditate & frigiditate. Sed si vna earū plꝰ Ispissat, coagulatio ipsiꝰ ē velocior. & cū motor ipsiꝰ ē fortior, hēt inæqualitatē sm

Universidad de Deusto
Biblioteca

G hoc Sed res lenes, & viſcoſę habent dominium aquæ & terræ: & ꝓpterea ſunt frigidæ, & groſſæ. ſed lenes habent dominium aereitatis cum pauca terreſtreitate: & propter hoc de facili diuiduntur, eo quia aereitas quæ admixta eſt ei, eſt elementum humidum. & ideo leuiter ab alio diuiditur: & modica ſiccitas, q̃ eſt admixta ei, leuiter recipit paſſionem. Et res humidæ recipiunt extẽſionem propter partem humidam aqueam, quæ eſt in ipſis. & propter dominationem partis terreſtris cũ aquoſa, ſunt difficiles diuidi ī duas
H partes. ꝓpterea res lenes ſunt propĩ quæ, vel faciles, vt permutentur digeſtione propter facilem diuiſionẽ earum: quia calor in eis plus dominatur. quia hæc eſt vna ex reb⁹, quę adiuuant ad velocitatem digeſtionis: quia difficultas diuiſionis partium fatigat naturam. Et ſcias ꝙ viſcoſitas, & ſpiſſitudo ſignificant ſiccitatem propter dominationem partium terreſtrium, ſi eſt medicinalis. & ſi eſt cibalis, eſt difficilis digeſtionis: ideo quia forma corporis difficile ſuam deſerit naturam. Et ſubtilis ſubſtãtia, ſi eſt aerea, ſignificat cali-
I ditatem & humiditatẽ: & ſi ignea, ſignificat calorem & ſiccitatem. Et mollicies ſignificat corp⁹ humidũ. & propterea res molles facile ꝑmutantur, ſicut fructus recentes, & humidi. & duræ ſignificant contrariũ. Et ſpiſſitudo & mollicies, & ſubtilitas & duricies non ſignificant niſi ſuper virtutes patiẽtes in re: hoc eſt humiditatem & ſiccitatem, & non ſuper agentes. Et oppilatio & euaporatio dicitur ſecũdum duos modos. vnus, qui debet ſic veraciter appellari: & eſt talis operatio, hoc eſt augmentum vel diminutio quãtitatis. K ſicut nos videm⁹ muſtum facere ex ſeipſo euaporationem in vtre clauſo, & creſcit quantitas ſua vltra mẽſuram primam, non exiſtente additione ſubſtantiæ in ipſo, & aliquã do frangit vtrem. & ſicut videmus ī nebulis, quæ conſtringuntur, & oppilantur in ſeipſis, & redeũt ad paucam menſuram, nihilo ex eis exeunte: & elargantur, & creſcunt, nullam additionem recipientibus. Et cauſa in hoc eſt, quia aer eſt maior aqua, & terra. & quando res appropĩquat naturæ aeris, eius quantitas plus cre-
L ſcit: & q̃n̄ appropĩquat plus naturę terræ, & aquæ, diminuitur plus. & propterea res vaporabiles ſunt aereæ, & ſunt calidę & humidę: & quę ſunt clauſæ, & oppilatæ in ſeipſis, ſunt frigidæ & humidæ. ppea quia euaporatio nõ eſt niſi dilatatio ſubſtantiæ aereæ. & non eſt augmentũ rei venientis ab extra. & ſic eſt oppilatio per contrarium. Et propterea ponitur fermentum in pane, ad hoc vt faciat ipſum ſpongioſum, & in
M eo dominetur aereitas, & ſit facilis ad digerendum. propterea quia corpus aereum leuius eſt ad permutandum propter ſuam humiditatem: quia ſubſtantia ſicca eſt dura ad ꝑmutandum, & digerendum. Alter vero modus eſt, qui dicitur vaporatio, vel oppilatio propter diſpoſitionem corporis, quod habet foramina larga, vel ſtricta. quia quod hẽt largos poros, dicim⁹ eſſe vaporoſum: & quod habet ſtrictos, dicim⁹ eſſe oppilatum. quia naturalis intellectus eſt intelligere iſtas res in ſubſtãtia corporea earum, & non ꝓp̃ latitatem, aut ſtricturam foraminũ. quia hæc ſunt verba vulgarium: q̃-

A uis etiam illud adiuuet digeſtionẽ propter facilitatem digeſtionis. Sed res combuſtibiles ſunt de neceſſitate igneæ, ſicut ſulphur: aut aereę, ſicut fœnum. & propterea velociter ꝑmutantur ab igne. Et ſi diceretur ſic in digeſtione, hoc non conueniret niſi rebus, quæ comeduntur. ſed ſi nos intelligeremus, ꝙ hoc eſſet vtax ſecundum Galenum, non eſſet neceſſe attribuere medicinæ oppilationem & ſubtilitatem: quia poſſibile eſſet vt res eſſent groſſæ ſubſtantiæ, & de facili permutarentur: quia
B haberẽt foramina magna, per quę poſſet ignis de facili tranſire. & propterea ſuper eas dominabitur ignis, & comburentur ſubito. quod facere non poteſt calor naturalis: ꝓpterea quia eſt humidus, & eſt debilioris caloris q̃ ignis. quia res ſupradictæ non ſunt faciles ad comburendum, niſi propter accidentia largitatis ſuorum foraminum, ſicut arundines. Sed res, quę intenduntur habere vaporationem, & oppilationẽ a ſubſtantia ſui corporis, hoc eſt, ꝓpter raritatem ſuam, aut ſpiſſitudinem ſuam a partibus ſubſtãtię ſuę:
C & illę habent comparationem cum calore naturali, qui operatur in corpus noſtrum. Sed res, quę non recipiunt combuſtionem, ſunt res terreſtres, & aqueæ. Hoc eſt, quod poteſt dici in ſignificationibus vniuerſalibus ſuperuenientibus naturis corporum conſimilium,

De cognitione medicinarum, & ciborum per rationem ſumptam a ſapore.
Cap. 27

DEinceps volumus narrare de ſaporibus, odoribus, & coloribus. Et dicimus ꝙ ſpecies ſaporum, quæ ſunt manifeſtiores, ſunt dulcis, D vnctuoſus, ſalſus, amarus, acutus, põticus, ſtypticus, aceroſus, & inſipid⁹. Dulcis ſignificat complexionem calidam. ſed calor ipſius eſt temperatus æqualiter ad comparationẽ cõplexionis humanæ ſecundum Galenum. Sed vnctuoſus dictus eſt: quia pars aerea dominatur ſuper ipſum cum modica aquoſitate. & ꝓpterea calor ipſius eſt minor, quam calor dulcis. Supra complexionem ſalſi dominatur pars ſicca adu-
E ſta, in qua mixta eſt pauca humiditas: & calor ſuus maior eſt calore vnctuoſi. Et ſuper naturam amari dominatur complexio ſicca terreſtris. & hoc poteſt naſci a calido, & frigido. & ſignificatio, quę ſeparat vnũ ab alio, eſt ꝙ ſignificatio eius, quod fit a frigore, eſt vt ſit dulce, poſtquã fuit amarum: ſicut ſunt glandes, xylocaracta, & aliqua ex cucurbitis. Et amaritudo, quę fit a calore & terreſtreitate, teuertur ad amarũ, poſtquam fuit dulce. Et hoc fit, propterea ꝙ amaritudo ſequitur duas ſpecies complexionis, aut calidam & ſiccam, aut frigidam & ſiccam: quẽ admodum inuenitur color niger ꝑ calorem, & frigus. Et hoc, quod diximus breuiter de amaro, non ſenſerunt Medici, qui nos præceſſerunt:
F & enam Galenus non appropriauit ipſum niſi calido ſeorſum. Sed quo modo non cogitant hoc, quòd opium eſt in fine amaritudinis, & inducit paralyſim propter ſuam frigiditatem? Et quamuis poſſent dicere quòd non prouenit amaritudo a parte frigida. Nos dicemus iam eſt amaritudo dominans in ſuo ſapore: & ſapor fortis eſt in iudicio ſuper naturam ibi: vnde debet

Cõtra Medicos de ſapore amaro.

Nota iſtã tiam de Opio.

G iudicari, ꝙ sit magis calidum q̄ frigidum: ppea istæ res accipiēdę sunt a Naturali. Et quod nos diximꝰ de amaro, inuenitur in libro nostro, q̄ dicitur liber de Plantis. & amaritudo, quę prouenit a calore, ē calidior salsedine: quia admiscetur salsugini aliquanta humiditas. Et significat hoc aqua maris maioris. quia est nimis salsa, & est multum amara, & non potest in ea viuere aliquod animal propter multam amaritudinē: propterea quia amaritudo est in vltimitate contrarietatis nutrimento animalium, & est contrarium dulci
H propter siccitatem solum. & ꝓpterea interficit insantes. quando multum ea vtuntur: propterea quia sūt in vltimo humiditatis. & vſi nō ingreditur natura amaritudinis in cibali, propterea quia non est nisi medicinalis: & dulcis ingreditur in cibos, & medicinas. Et quod dominatur super acutum est multus calor cum multa siccitate & subtilitate: & ꝓpterea calor illius est fortior omnibus alijs. Isti sunt sapores significantes super species rerum calidarum. Et vnusquisq; eorum habet in sua specie gradus. quia quoddam
I dulce est calidum in gradu primo, & quoddam calidum in secundo, aut vltra. & sic de salso. Et sapores, q̄ significant in medicinis super cōplexionem frigidam, sunt pontici, stypticiacetosi, & insipidi. Sed insipidi magis debent attribui insaporabili q̄ saporabili. sed dicitur vt sit sapor propter sensum gustus: ꝓpterea quia quilibet sensus sentit sensatum proprium, & priuationem illiꝰ. Et stypticus, & ponticus sunt vnius speciei, & non diuersificantur, nisi ꝑm magis & minus: & illi significāt super complexione fortis siccitatis, K & frigiditatis, & ponticus in hoc est fortior stypticō. Et acetosus fit cum frigiditate mixta in parte humiditatis, & non est remotus a calore: & ꝓpterea incidit, & subtiliat: & propterea subsistit pontico, & stypticō ī frigiditate. Et insipidus est aquosus, & frigidus. & hoc est, quod potest dici in significationibus saporum. Et quidam sapores sunt, qui non significant perfecta significatione super naturam rei. & hoc potest esse ī vna medicina composita ex pluribꝰ partibus: quarum quędam sunt sa- L porabiles, quædam insaporabiles: propterea quia non est necesse, vt vnumquodq; mixtum sit saporitū, vt probatum est in Naturali philosophia. Et si homo vellet iudicare totalitatem medicinę, non posset iudicare per saporem super ipsam totam: sicut videmus multa ex gummi, quia sunt insipida, & tñ calida.

De cognitione medicinarum, & Ciborum per rationem sumptam ab odore.
Cap. 28

ET differētię odorum non sunt M manifestę nobis, sicut differentię saporum. vnde nō proprium habent nomen, sicut habent sapores: sed dicitur odor fœtidus, & odor aromaticus. Sed nos ordinamus nomina accommodata a nominibus saporum, sicut diceretur odor acetosus, & odor acutus, & odor amarus. & propterea significatio complexionis odorum istorum specialiter est æqualis significationi complexionis saporis dominantis super ipsum. Sed odores aromatici non sunt nisi a complexione calida ex necessitate. Et fœtidi fiunt a complexione frigida ab humiditate extranea cū calore putrefactionis. Sed scias cum hoc toto, ꝙ significatio odorum est multum debilis: propterea quia, sicut dictum est superius, possibile est esse medicinam compositā ex partibus aliquibus odoriferis, & aliquibus non odoriferis. & si iudicaremꝰ super totalitatem medicinę per odorem, posset esse iudicium ignorantię. ideo quia de hac re non debemꝰ iudicare de toto propter partem: sicut ille qui opinatus est ꝙ rosa est
B calida, eo ꝙ esset aromatica.

De cognitione Ciborum & medicinarum per rationem sumptam a colore.
Cap. 29.

SIgnificatio colorum est multū debilior significatione istorum: propterea quia colores non sunt nisi in superficie colorati: & propterea inuenies secundum plus ꝙ complexio partis, in qua est color, est alia quam complexio totius colorati. & propterea vides ꝙ idem est color in re calida & in re frigida: sicut albe-
C do, quę est in sale, & camphora. Sed videtur ꝙ color verificetur plus in operatione eorum, quę sunt in vna specie: sicut est in gallinis albis & nigris, & in cygnis albis & nigris. Sed colores sunt multiformes: sed generaliter fiunt albi, aut nigri, aut compositi ex his, sicut azurus, citrinus, & alij. Sed viriditas, & nigredo fiunt ex necessitate ex partibus siccis terrestribus. quandoque fit ex multo calore, sicut nigredo in Aethiopibus. & quandoque fit propter frigiditatem, sicut vinum nigrum. & hęc differentia iudicatur ex eo quod prę-

cessit, sicut alibi dictum est. Sed al- D bedo, quando prouenit a dominatione mixtionis partium terrestriū cum aereis, significat calorem, aut temperantiam: sicut tu vides homines habētes pulchram albedinem.

Sed quę fit propter admixtionem partium aquearum cum terrestribus, quando est in rebus humidis, significabit complexionem frigidā & humidam. Et iam dictum est in libro nostro ꝙ albedo fit ex admixtione partis igneę clarę cum corpore peruio. & nigredo fit a ꝑte ignea tenebrosa cum corpore nō peruio. Sed colores rubei omnes significāt E super calorem propter partem ignea m, quę in eis manifestatur, & citrinus est medius inter eos. Sed viriditas declinat magis ad nigredinem, sicut citrinus magis ad aliud extremum. Sed natura colorum mediorum est composita ex natura extremorum. Hoc est, quod potest dici super significationem virtutum medicinarum ex parte colorum superuenientium corporibꝰ cōsimilibꝰ.

De cognitione ciborum & medicinarum per proprietates eorum, prout sunt partes terræ nascentium, & animalium: & sunt Locus, Tempus, Regio, & Operatio. F
Cap. 30

DEinceps narrandę sunt proprię significationes in illis, in eo ꝙ sunt partes terrę nascentium, vel partes animalium. Natura terrę nascētium cognoscitur quatuor rebus: vna a loco, alia a regione, alia a tempore, quarta ab operationibus. & non fortificantur hę operationes nisi propter significationes rerum

G præteritarum. & quãuis nos cognoscamus ab istis complexionem medicinæ,nos debemus cognoscere ēt per viam operationis duarum medicinarum,quę sunt in vna specie, sicut dictum est. Et dicimus ꝙ terræ nascentium quędam sunt perfecta, & quædam sunt diminuta. Et diminutum est illud, in quo manifestat dominium vnius elementi solum: aut elementi aquæ, sicut terræ nascentia,quę nascuntur ex aqua: aut elementi terræ,sicut terræ nascētia, quæ nascuntur in locis petrosis, & H fortibus. & propterea ista terræ nascentia sunt diminuta:hoc est,quia non habent flores,& folia.& manifestum est ꝙ dominans super complexionem istorum est aut frigiditas,aut humiditas:sicut folium herbæ,quæ stat super faciem aquę,quę dicitur thaholeb: aut frigiditas, & humiditas, sicut fungi. Et terræ nascentia perfecta sunt illa,quę nascũtur in montibus:quia apparet ab eminentia montium,vt debeat generate plura terrę nascētia quàm alia loca, dummodo sint temperata cũ bona euaporatione,& cũ bona mixtione caloris cum humiditate. & debet esse hoc in eis,quia habent ascẽsum in aere. & sunt propinquiores I influentiæ corporum superiorum: & illa terræ nascentia habent complementum fructuum,florum,& foliorum.Et sunt terrę nascentia, quę nascuntur in deserto, & sunt quæ nascuntur in viridarijs,nam illa habent plus frigiditatis & humiditatis de necessitate:vt sunt siclæ nascẽtes in desertis,& viridarijs.Et significatio, quę prouenit a regione, est ꝙ quædam terræ nascentia sunt, quæ nascunt plus in terris calidis:& q̃dã sunt,quę nascuntur plus in terris frigidis.& quę nascuntur in calidis,ꝓ maiori parte sunt calida, sicut quę veniunt ab India. & quę nascuntur in frigidis,vt plus sunt frigida. Et potest esse aliquando per accidens, vt nascantur calida in terris frigidis,sicut pineę,quę nascuntur ī Sclauonia:& frigidę in terris calidis,sicut sunt tamarindi, qui nascuntur in terra Arabum.Et hoc accidit propter duas res: aut ꝓpterea quia cortex illorum terrę nascẽtium est fortis & densus: aut vt sint submersa sub terra. quia istę duę res possiunt dare calorem, & frigus in omni regione:eo ꝙ calor naturalis existens in eis contrahitur intus propter frigiditatem.& sic accidit de rebus frigidis in terris calidis.Et significatio temporis accipitur fm ordinem regionis: quia tu videbis multa terrę nascentia calida nasci in hyeme,sicut rapa,& napones.Et quandoque medicina frigida nascitur in temporibus calidis. & hoc accidit propter paucitatem sui caloris:quia propter paucam frigiditatem aeris cõsumitur:sicut sunt olera multa tempore caloris Et demsationes vegetabilũ sunt magnę valde de eo:quoniam quędam ex vegetabilibus sunt, quę cito mouentur ad augmentum, & M quędam tardius crescunt.Sed veloces gnalr significant caliditatẽ vel subtilitatem,vel super vtrunq;: & q̃ tardius crescunt,significant sup contrarium. Et sunt etiam alię significationes significantes super vegetabilia in velocitate & tarditate fructificãdi. Et debes scire ꝙ velocitas natiuitatis terrę nascẽtium signat aut calorem magnũ, aut frigiditatem. Et quędam sunt ex terrę nascentib⁹ quę

habent folia, flores,& fruct⁹: & quędam sunt,quę non habent fructus,nec folia,nec flores. & illa sunt gtosta,terrestria,aut aquea:& quod hẽt florem,& folia,est perfecte temperatum. Et terrę nascentia, q̃ sunt spinosa,& globosa, vlt sunt terrestria.& quę hęc non habent,sunt econuerso. Et dr̃ię significantes sup naturam animalium sunt multæ: quia quędam crescunt in aqua,quędam in deserto,quę in aqua crescũt sunt frigida & humida:quę vero in deserto,sunt calida & sicca,Et quędam sunt volatilia,& quędam deãbulantia.& volatilia sunt magis aerea ambulatiuis. Et quędam sunt sanguinea, & quędam exanguia.& quę non habent sanguinem, sunt frigida & sicca: & quę habent sanguinem,sunt calida & humida. Et quędam sunt ouatilia,& quędã nõ. & quę sunt ouatilia, sunt calida & humida:& quę non,frigida & sicca. Et quędam anhelant, & quędã nõ. & quę anhelant, sunt calida:& quę non anhelant,sunt frigida.Et quędam nascuntur in locis calidis,& q̃dam non. & quę nascuntur in locis calidis,pro maiori parte sunt calida C & sicca:sicut cameli,& capreoli. Et diuersificantur complexiones animalium in vna specie,ꝓpter pascua & propter aquam. quia pisces, qui nascuntur in loco petroso, sunt sub tilioris substantię,& minoris superfluitatis alijs, & tales sunt,qui velociter mouentur,& multum laborãt. & complexio istorum est minoris humiditatis & qui parum laborãt, sunt frigidioris,& humidiotis complexionis.Et quędam animalia sũt, quę incedunt,sicut nascuntur:& q̃dam non. Et quędam sunt facientia multos filios,& illa sunt calida, D & humida:& quędam quę non faciunt nisi vnum. Et diuersificantur etiam animalia fm diuersitatem ciborum. quoniam animalia comedentia carnes sunt calida & sicca.& complexio animalium comedentium terrę nascentia sunt temperatę complexionis, vt sunt pecudes,boues,& his similia:& vt sunt de volatilibus gallinæ, & columbæ. Item diuersificãtur animalia fm magnitudinem & paruitatem suorum corporum.quia quę sunt magni corporis, sunt terrestria:& quę sunt parui E corporis,sunt econuerso. & hoc est in animalibus,quę nascuntur ī terra.Sed eorum, quę nascuntur in aqua,magnitudo corporis significat multam humiditatem.&propterea laudat⁹ in piscibus paruitas:& ī alijs animalibus vituperat⁹ duricies ossiũ & multitudo corporis terrestrium: sicut vngues,claui,& squamę,& similia his.quia hęc significãt ꝙ multa est ī eis terrestreitas.& propterea multę squamę laudãtur in piscib⁹, quia significant rem cõtrariam eorum cõplexionibus:& etiam multę spinę.Et sit audacia cordis,& pusil F lanimitas significãt super cõplexionẽ aãalis.quia aãalia audacia sũt calida,& pusillanima sunt frigida. Et dr̃ię,ꝙ quas cognoscunt complexiones aãalium,sunt multę. & nr̃a intẽtio nõ fuit nisi rememorari eorum breuiter ad mouendũ illũ, qui diligit tentare,ad hoc vt ꝑscrutet oẽs alias dr̃ias, & sciat causas illarum ī libris naturalibus. Et scias ꝙ omnia hęc signa sunt accidentia,quę aduenium corporibus consimilibus, & sup ea significant:& non sunt signa illis, quę non sunt consimilia, nisi

G quando aggregantur omnia, & fit vna compositio inter contraria, & iudicatur propter dominans, & illd potest esse verum iudicium. Hęc sunt genera rerum, quibus nos possumus cognoscere operationes medicinarum, & ciborum. Et dicimus q̄ possibile est cognoscere operationes secundas medicinarum tunc, quando cognoscemus complexionem medicinarum in caliditate, & siccitate: quanuis hoc non verificet in omnibus, quia inuenitur in quibusdam medicinis q̄ earum operationes secundę non sequuntur primas, hoc est complexionem medici
H narum. Verbi gratia subtilitas, & incisio non sunt attribuenda nisi corpori multi caloris: & nos inuenimꝰ medicinas temperatas cum suis complexionibus, tamen sunt subtiliatiuę, & incisiuę, sicut capillus veneris, schœnanthum, & similia his. & acetum est in vltimitate subtilitatis, & incisionis, & est tamen frigidum. & hoc accidit: quia calor, qui ī eo est, sustentatur frigiditate, quę est ī eo: quia frigiditas sua compingit ipsū, & comprimit ipsum ad partes intrī secas membri. & sic videtur, quòd
I aliq̄ medicinę faciant, hoc est vt habeant superfluam subtilitatem in seipsis, autvt eis superuenerit aliqua res, propter quam faciant hoc. & potest esse vt hęc res sit aliquantulum similis ei, quod habet aliquid a tota substantia. Sed operatio per comparationem tertiarum virtutum est debilis iudicij, eo q̄ est valde propinqua operationi, quę fit a tota subtilitia. Hęc autem, quę dicta sunt, necessaria fuerunt secundum tractatꝰ vniuersales in modo ciborum, & medicinarum.

De complexionibus ciborum quorundam, & medicinarum specialiter, secundum quòd certificatus fuit Galenus: precipue vero de granis, ex quibus panis conficitur.

Cap. 31.

NVnc autem memorati erimꝰ vniuscuiusque earum speciliter fm consuetudinem Medicorū: deinceps volumus narrare de simplicibus medicinis magis manifestis, quę a Galeno sunt testificatę: ppea qa fuit verax, & legalis exprimẽtator in hac arte: & nullꝰ est, q̄ possit ei cōparari, nisi is q̄, cū clamat, non intelligit id qd clamat. Itē volo incipere a cibis, qui sūt cibi absolute: & post illos dicā d illis, q̄ sunt medij ītercibos & medicīas: & post illos dicā d medicinis absolute. Cōcordati sunt Medici, q̄ melior ex cibis terrę nascētibꝰ hoībꝰ naturalibꝰ, hoc ē illis, q̄ stāt ī quinto climate, aut quarto, est triticū artificialr ppparatū. & hoc fit multis modis. Fit. n. panis fermētatꝰ, & azimꝰ, & ciustella, & bucella & sorbitiones. qdā sūt, q̄ frāgūt ipm, postq̄ ē vstulatū, & postea īfundūt ī aquā, & postea coquūt ipm sine fractiōe. & hoc noīatr sauich. Et meliꝰ ex tritico ē illd, qd ē frāgibile, & grue. Et melior ęteris ē panis factꝰ ex farina tritici ī hūc modū: hoc est vt sit custoditū a malis accītibꝰ eidem venire potētibꝰ, & vt nō sint nimis furfures ab eo remotę: sicut sunt remotę ab armach. & hoc appellatur apd nos madechuni: & Latini appellāt panē grossū. & iste ē velociꝰ ad digerēdū q̄ darmach, & mīoris viscositatis, q̄uis darmach plꝰ nutriat. neq; ē tātę siccitatis sicut furfureus, neq; ad melācholiā adeo cito cōuertit, vt ipm. qm̄ cortex vniuscuiusq; vegeta

A getabilis est terrestris siccꝰ: q̄uis furfureꝰ citius digeratur ipsō d armach pp absterſionē existentē in suo cortice. & qñ conficitur, ponitur de sale conuenienter: & conficitur cū multa aqua, ad hoc vt sit spongiosus, & sit fermentatus competenter, & coctus. Sed panis azimus est grossus, & viscosus. Eodem modo nō est bonus, qui est nimis fermētatus: quia transmutatur ad humores putridos pp calorem extraneū generatum ī eo. Et post bonitatem cibi ex pane est panata, quę vocatur thausu: excepto quia declinat ad frigiditatem
B & humiditatem pp aquam, cū qua fit. & qñ bullierit frustula panis plures in aqua feruenti, tunc fit iste cibus in velocitate digestionis, & leuitate: & maxime ęgris ex cōplexione calida. Sed sauich est ēt bonus cibus. Et qñ distemperatur cū multa aqua, refrigerat, & est iuuatiuus: eo q̄ vstulatio, & infusio vaporauerunt, & subtiliauerunt, & remouerunt viscositatem. Confectum cum melle, & coctum datum sanis, calefacit, & nutrit multū. Et frumentū
C coctum in aqua est grossum, viscosum, oppilatiuū, & durū digeri plus alia re, & est valde malū. Et pultes sunt grossi, & qui fiunt ex frumento, sunt peiores, & refrigerāt pp suā acetositatem, & sunt propinqui corruptioni. & ppea sunt abijciendi ab illis, qui sunt parati ægritudinibus putridis. Sed panis, qui fit ex ordeo fm modum, qui fit ex frumento, sequitur bonitatem panis tritici: nisi quia parum declinat ad frigus. Et sauich ordei bene digeritur. & quādo bibitur distemperatum in aqua refrigerat: & est frigiditas sua quasi in prīo gradu. Et aqua ordei plus ingreditur opus medicinarū q̄ ciborum: & est laudabilis in egritudinibus calidis & siccis, laude, quæ non occultatur ei, q in hac arte studuit. quia refrigerat, humectat, tēperat, absterſit, generat laudabilē humorem mirabiliter, non inflat, nō moratur ad descendendū a stomacho: & hoc nobis totum experientia dedit. Et sic debet fieri aqua ordei. Infundantur grana ordei in aqua integra nō contusa: & in vna parte ordei debent poni viginti aquæ frigidæ partes: & debent sic dimitti in aqua quatuor horis: & postea co- E
quatur in hac aqua, donec adipiscatur rubedinē quasi vinum. & si fiat hoc modo, non inflat. & qui frāgūt, vel terunt ipsum prius, peccāt: quia nō est ab eo priuata inflatio nisi ꝓpter infusionem, & grana non trahunt aquam, nec recipiunt infusionem, nisi pp virtutum attractiuam quæ est in eis. & virtus attractiua non est in granis, qñ seminantur, & nascuntur, nisi qñ seminant integra. & si frangerētur prius q̄ essent seminata, non nascerent: quia hæc virtus attractiua est in eis, sicut forma specifica in totalitate totius gra F
ni fixa, hoc est, qñ partes sunt continuæ coniunctæ simul. & hoc est simile calori smaragdi, vel alterius lapidis præciosi. qā ē, quia qñ partes suæ sunt simul cōiunctę, in eis sunt virtutes: & qñ seperatæ sunt, priuātur ab eis. Et sic testificatū est à mirabili Auēmarua Abynzoar in lib. suo, qui dr Theisir. quia iste fuit supremus in scīa Medicinæ à Galeno vsq; ad nostra tēpora. & hoc ab eo habui. & rememorat errorē Medicorum frangentium ipsum. Et panis, qui factus est ex alijs granis, habet

D

Modꝰ conficiendi aquā ordei id est ptisſanam.

Lib. 1. tract. 16. c. 6 Laudes Abynzoar. ꝓ quo vide ē libro. 4. ca. 40.

G bet illam virtutem, quam habent illa grana, ex quibus factus est. Et infra conuenit rememorari de aqua plusquam hic quia incidenter sum de ea locutus.

De Carnibus. Cap. 32.

MElior caro ex volatilibus est caro gallinæ iuuenis, sanæ, & pingnis. & habet mirabilē proprietatē tēperando cōplexionē. & ppea brodiū suū est optima medicina leprosis. Et dr q cerebrū gallinę augmentat substātiā nostri cerebri, & acuit ingeniū. Et post illius bonitatē ex ambulatiuis est caro hœdi. & H post has est caro arietum. Et hęc est opinio maioris partis Medicorum, præter Gal. qui abominatur carnes arietū, & videt sibi q caro vitulorū est melioris nutrimēti arietina. Et Auic. dicit q melior carniū est caro porcina: & sentit q ista caro quasi sit naturalior hominibus, q alia caro animaliū ambulātiū. & experiātia hoc docet. Et maior ps Medicorū abominat carnes agnorū: ppea qa dominat multa humiditas sup eas, & laudāt carnes arietū iuuenū. sed cōueniēs ē dicere, q carnes agnorū I sunt post bonitatē carniū hœdulorū. & sic sentit Rasis. Et qd mihi vr ex agnis est, quia sunt multarū superfluitatū: excepto q in terris calidis recipiunt tēperiem pp earū caloré. Et qd hoc sit verū, est, quia videm' q pili agnorū stantiū in terris meridionalibus sunt tortuosi, ricci, & curti: & q sunt in nostris, nō excedunt tm in hoc. Et carnes vitulinæ sunt bonæ carnes: ppea qa non habent illā viscositatem, frigiditatē, & ficcitatē, quā habent carnes bouinę veteres. & eorū carnes sunt magis odoriferæ alijs carnibus. & quantū est K in hoc, meliores sunt carnibus hœdulinis: ppea quia in carnibus hœdulinis manifestatur quędā mucillago, qñ coquitur. Sed carnes hœdulinæ sunt meliores vitulinis, qa generant meliores humores. Et ex laudabilioribus carnib' volatiliū sunt carnes perdicū: sed declinant parū ad frigiditatem, & siccitatē. & sunt sicut gallinę deserti: & habent proprietatē stringēdi ventrē, assę, & elixæ. Sed turtures sunt sicut volatilia reliqua, & declinant plus ad calliditatē, & hñt mirabilē proprietatē in L acuendo ingeniū. Sed colūbæ sunt calidę & siccæ, grossioris substantiæ q turtures. & pulli ipsarū habēt humiditatē superfluā. Et significat sup hoc grauitas suorū motuū; sicut significat calor eorū actualis, & velocitas digestionis in stomachis eorum super ipsorum calorem. Et ppea qui volunt abstergere margaritas, & clarificare eas, dāt eis ad comedendū. & incōtinenti debēt occidi, & extrahunt' purificatę. & si cito nō interficerent, multum minueret M quantitas margaritarū. Et caro veteris colūbi masculi mirabilem habet ꝓprietatē in epilepticis, & paralyticis. Et carnes volucrū, q assimilātur colūbis, & dicunt tudones, & in ligna Arabica Alchamari, sunt siccriores ꝓdictis, & grossioris substantię, & hñt aliquantulā aromaticitatē. Passeres sunt oēs calidi, & sicci in fine caloris. Coturnices temperatæ sunt, aliquātulū declinātes ad calorē. & sunt subtilis substātię, generātes bonos humores. & bonę sunt sanis, & cōualescentibus. Et sturnelli, q dicunt azuri, sunt calidi & sicci, & graues ad digerēdū, & grossę nāt.

De

A ### De Piscibus. Cap. 33.

MEliores eorum sunt pisces, q degūt in locis petrosis, & qui multas habēt squamas, & quorum corpus est medium inter magnum & paruum, & qui sunt velocis motus, & paucæ viscositatis. Et melior apud nos est piscis, qui dicit' eubrina: & post illum ille, qui dicitur trilia: & quidam dicunt ipsum resulum. Et piscis, qui captus est in fluminibus remotus à mari, necessario bonus est, & paucæ superfluitatis: propterea quia hic piscis propter sui naturā habet, vt petat aquam dulcem & frigidam: & ad hoc multum laborat. B

De Lacte. Cap. 34.

ET melius lac est fœmineum: & post illud lac asinæ: & post illud lac capræ. & istæ species lactis sunt subulis substātiæ. Sed lac ouis est grossius: & propterea citius in stomacho caseatur. Sed vaccinum grossius est, & cum hoc butyrosius, & pinguius.

De Caseo. Cap. 35.

CAseus recens est frigidus & humidus, grossæ substantiæ. Vetus est calidus & siccus propter sal, C & tendit ad vstionem. Et aliquis caseus est bonus. medius inter nouū & veterem est bonus, dūmodo sit factus rationabiliter ex bono lacte.

De Ouis. Cap. 36.

OVa gallinarū sunt meliora cæteris. & vitellum est melius albo. nec album est nimis malū, nisi nimis sit coagulatū. Et ppea qñ cōquassatur cum oleo & aceto, & fiat tremulum, est valde bonū: quia res, q coquitur cū oleo, est multū nutritiua: dummodo oleum nouū sit, & D dulce, & oleū oliuæ. quia natura illius est tēperata, declinans parū ad caloré, & impingnat hepar, & augmentat ipsius substantiā. Et genera liter dico q est cōueniens hoī multum fm totam sui substantiam. Et ppea in terris nostris nō coquimus carnes, nisi cū eo: quia melior modus, & temperatior comedendi carnes est ille, qui dr athafea, hoc ē vt sic fiat. Accipe oleum, & parū ex cepa, & ponantur carnes frustatim in eo, addendo paulatim aquā calidā, donec sint coctę. Sed panis, qui decoquitur cum oleo, est malus, i. im- E pastatus cum oleo: qm tēpore decoctionis comburitur oleum, & tendit ad sulphurem.

De Fructibus. Cap. 37.

MEliores eorum sunt ficus, & vuę. Et complexio ficuum est calida & humida. mundificant stomachum, laxant ventrem.

Vuę calidę sunt ex pauco calore, & humidæ temperatę. & subito impinguant corpus: sed inducūt ventositatē in oibus digestionibus. & ficus non dant ventositatē, nisi in stomacho, & intestinis.

Vuæ passæ calidæ sunt, & humi- F dæ, & digestibiles. prosunt hepati à tota substantia. Et operationes vini ipsarum sunt debiliores operationibus aliorū vinorū: sed potest poni loco alterius vini.

De Aquis. Cap. 38.

MElior aquarum fm Hippocr. est aqua fontium orientalium, quę scaturit ex terra, quę non habet nimis grossam substantiam, nec nimis mollem, vel luteam, sed sit mediocris inter has. & propter

ea

G ea hæc aqua est suauior, & citius p-
mutatur à calido & frigido. Sed Ra
sis sentit q̃ melior aqua sit fluminum magnorum. Et Hippoc. dicit q̃ istę aquę sunt diuersarũ substantiarum: eo q̃ transeunt per diuersas terras: & ppea quia ingrediuntur eas multi riui. Et mihi videt q̃ Rasis non laudauit flumina magis grossa, nisi ppea, quia Sol operatur in eis vnam operationem, pp quam separantur partes grossæ à subtilibus. Et ppea coquunt Medici aquã illis, qui habẽt debilem stomachũ, & hepar. ergo opus, qd̃ fit in aqua,
H ẽ diuersum ab aqua. Sed qd̃ ẽ inspiciendum in aqua, est diuersitas terrarum. quia non põt esse, vt in estate non defluant ad flumina aquæ multitudo, & aquæ pluuiæ. Et ppea quanto plus elongatur flumẽ à suo ortu, est deterius. Et ppea nostrum flumen melius est in Corduba, q̃ in Sibilia: & est deterius in Sibilia ꝓpter crementum & decrementũ, & pp admixtionem aquæ salsę in eo: quamuis illud non sentiatur. Et im possibile est, vt aquæ magnorũ fluminum nõ sint turbidæ. & ꝓpterea inuenimus ī fundo pitariorum, q̃
I ponimus in eis aquam fluminum, multum de fabulo, & terra. & sic accidit in terra nostra: quod non accidit de aquis fontium.

De Granis, quæ sunt cibi medicinales. Cap. 39.

DEinceps volumus dicere de cibis medicinalibus: quia quidam eorum sunt terræ nascentia, & quidam animalia, & quidã superfluitates animalium. Et ex terrę nascentibus quędam sunt grana, & q̃dam fructus, & quædam herbæ.

Faba est temperata inter frigiditatem & humiditatem, aut parum K declinat ad calorem. Et ppea habet dissoluere apostemata pp suam abstersionẽ, & maturat, & est multæ humiditatis. ppea accidit ei multa inflatio, & ventositas, & ipsam non perdit pp aliquam decoctionem. Et dicitur q̃ habet malam proprietatẽ cum virtute cogitatiua: & qui ea vtuntur, multa habent somnia horribilia, & falsa.

Cicera sunt temperate calida & humida, & hñt inflationem. & propter tertiam eorum operationẽ habent generare sperma, & prouocare L vrinã, & sanguinem menstruum, & frangunt lapidem. sed hoc faciunt plus nigra q̃ alba. Et si comedũtur recentia, generant in stomacho, & intestinis multas superfluitates. & si assentur (ẽt fabæ) habẽt minus ex superfluitatibus. sed sunt duriora ad digerẽdũ nisi primo essent infusa. & habent proprietatẽ faciendi bonum colorem. & hoc faciunt, quia acuunt calorem, ita vt generetur spiritus ventosus. & per hanc viam valent coitui.

Lentes sunt temperatæ in calo- M
re, & sunt siccæ, & generant sanguinẽ melancholicũ, & extinguunt in-
C flammationẽ sanguinis, & magis, q̃ coquuntur in aceto. Et earũ virtutes tertię sunt: quia priuant coitum, & offuscant visum: & quando coquuntur in aqua pluries, strin gunt ventrem.

Lupini sunt sicci, terrestres, & amari. & q̃ coquunt in aqua, donec auferatur ipsorũ amaritudo, est cibus tñ durus. & q̃ comedunt̃ animari, occidunt pueros, & occidunt vermes, qui sunt in stomacho, & intestinis, & prouocant vrinam, & aperiunt

A riunt orificia hæmorrhoidarum.

Leugbi, ſ. Faseoli, declinant ad calorẽ & humiditatem, & impinguãt corpus, & prouocant vrinã, & sanguinẽ mẽstruum, & laxant ventrẽ: & proprie rubei, & inducũt somnia, & faciunt vertiginem.

Milium frigidum est & siccum, ventrẽ constipat, & est pauci nutrimenti. Et hoc idem facit Panicũ.

Oriza. Et Spelta est propinqua huic.

Rizi sunt grossę substantię in caliditate & frigiditate prope temperantiam. ventrem stringunt, & sunt
B boni nutrimenti, quando coquuntur cum lacte.

De Fructibus arborum, Cap. 40.

POmum dulce est temperatę humiditatis, & acetosum est frigidum & siccũ. Et habet proprietatẽ confortandi membra principalia, si sint distemperata in calore, & maxime cor. confortat cerebrũ, odorãdo pp suam aromaticitatem: & generat grossam ventositatẽ in secunda digestione, & tertia. Ita q̃ dictũ est à sapientibus q̃ potest generare phthisim, & hecticã: eo q̃ venti, q generantur ex eo, habent malã proprietatẽ ad exardendas arterias pulmonis. & sic testificatus est mirabilis Auenmaruam Abumeron Auẽzoar in Theizir. Sed vinum suũ nõ habet hanc intentionem.

Pyra cruda sunt frigida & sicca: sed matura temperata sunt, aut declinant ad paucam frigiditatem. & hoc est, quia composita sunt ex acetositate, dulcedine, & ponticitate. Propterea est eorum virtus ventrẽ constipare. & eorum proprietas est remouere sitim.

Coronea sunt grossioris substantiæ q̃ pyra, & maioris stypticitatis: & ppea sunt frigidiora. & in eorum D odoratu est proprietas contra omnes passiones cordiales.

Malorũ granatorũ quædã sunt dulcia, & q̃dam acetosa. Et oĩa humectant, verum dulcia sunt calidiora & humidiora: & generat̃ ex eis modica ventositas, non mala. Et habent vnam nobilem proprietatem: quia mirabiliter resistunt cibis, ne corrumpantur in stomacho.

Persica sunt frigida & humida: Idẽ tertia tertij trac. 1. ca. 26. &
& habent generare humores corruptos, & putridos, & aliqñ cholericos. E 2. can. ca. 571. Sexta
Et hñt mirabilem proprietatẽ resistendi fœtori, qui prouenit à stoma cho. & odor suus valet cõtra cardiacam passionem. & oleũ, qd̃ fit ex eorũ ossibus, abstergit faciẽ dominarum, & valet contra difficultatẽ vrinæ, & occidit vermes. terũj tñ. 1. c. 30. exhibent̃ stõ repleto cholera putrida.

Sed Antiperſica, quæ Nusinus dicunt̃, sunt eiusdem naturæ cũ persicis, sed non habent illã proprietatẽ. & in Arabico dicuntur Aiam.

Prunorũ duæ sunt species, videlicet album, & nigrum. & ambo, qñ sunt matura, sunt frigida & humida. mitigant caloręm cholerę, & laxãt F
vẽtrẽ, ſ. debilitãt parũ os stomachi.

Nuces calidę sunt & siccę, & prouocant vomitũ, & laxant ventrem. I
Et dĩ q̃ habẽt malã proprietatem, ita q̃ qui vtuntur eis nimis, faciunt eis in lingua paralysim. Et comestę cum ficubus, obstant veneno loco bezahar. & multum valẽt senibus. & nocẽt illis, qui timent passionem caloris, & tempore magni frigoris non sunt nociuæ.

Auellanę ī nullo differũt ab illis, nisi quia nõ prouocant vomitum.

Amygdalę temperatę sunt in calore, & humidę suauis saporis, & habent

Universidad de Deusto
Biblioteca

G bent multas bonas proprietates. Et dñ q̄ habent augmentare ſubſtantiam cetebri,& faciunt ſuauiter dormire,& abſtergunt,& mundificant vias vrinæ, & ſunt valde conueniẽtes macris. Et earũ oleum ẽ melius, quod poſſit eſſe ſpaſmo ſicco. & ẽt melius q̄ oleũ ſeſaminũ pp aliquãtulam ſtypticitatẽ, quę eſt in eo: q̄ oleum ſeſaminũ eſt nimis calidũ, & habet malã proprietatẽ in dando fœtorem ori. & qui vtuntur ſeſamino loco olei amygdalarũ, peccant.

Pineæ calidæ ſunt & ſiccæ. & earum oleum curat paralyſim.

H Fiſtici calidi ſunt & ſicci temperate. confortant ſtomachum, & hepar à tota ſubſtantia, & ſunt ex illis medicinis, quę habent multa iuuamenta, & magna. Fiſtica. Piſtacię.

De Herbis, & Oleribus. Cap. 41.

OMnes herbæ per ſuã naturã declinant ad humores melãcholicos. & hoc ẽt faciunt à tota ſubſtãtia: excepta lactuca, & buglo ſſa.

a.l. calidi Caules ſunt frigidi & ſicci. neceſſario generant humorem melancholicum. & ſuccus eorũ habet proprietatem clarificandi vocem.

Cucurbitę, quę in Arabico dicũI tur Vlla, ſunt frigidæ & humidæ, aquoſæ, & talẽ humorem generãt. & dicitur q̄ ſunt aptę recipere corruptionem in ſtomacho. & habẽt malam alterationem: ſicut fit in rebus humidis non habentibus ſtypticitatem, terreſtreitatẽ, nec ponticitatem: quia ſunt ſolum aquę. & aſſimilamus eas moris. Nec cucurbitę iſtius regiõis ſunt tales, ſed ſunt dure digeſtionis, & groſſioris naturæ: ita q̄ non poſſunt rectificari, niſi cũ multa decoctione. & cum hoc ſunt multi mali chymi, & adhuc infrigidant, & humectant: eo q̄ non habent virtutem cito exeundi, cũ nullam habeant abſterſionem. K

Melones ſunt frigidi, multę humiditatis. & hñt abſterſionẽ, & prouocant vrinã: ita q̄ dicitur q̄ qui vtitur multum brodio eorum, eſt cautus ab ægritudine arenarum.

Cucumeres ſunt frigidiores, & minus humidi, & minus prouocãt vrinam melonibus: ſed non corrumpuntur ita cito, vt melones.

Portulaca eſt frigida ī tertio gradu, & humida in ſecundo. & eſt lubricatiua, viſcoſa. aufert ſitim, cõſtipat vẽtrem, & aufert dẽtiũ ſtuporẽ. L

Attriplices ſunt frigidæ & humidæ, ventrem humectant, proſunt ictericis. paratæ tamen ſunt corruptioni.

Spinachiæ valde ſunt bonæ. & tẽperatæ. valent gutturi, & pulmoni, & ſtomacho calido, & humectant ventrem. & ſunt in ſecundo gradu frigidę, & humidæ.

Bletæ ꝓpinquę attriplicibus, ſunt calidiores, & minus humidę. humores gñant groſſos, & phlegmaticos.

Rapæ calidę ſunt & humidę. generant ventoſitatem, mouẽt coitũ, M eo q̄ renes calefaciunt. & habẽt mirabilem proprietatem ad illuminãdum oculos.

Melongiæ ſunt ex his, ex quibus nos facimus in terra noſtra multa cibaria delicata. & poſtquã proiecta eſt prima aqua ſuarũ decoctionum, & coquuntur cũ carnibus pinguibus, ſunt multum delectabiles. Et ego reputo ipſum tẽperatum cibũ, poſtquã ſic factus eſt. ppea quia pars acuta, quę eſt in eo, remouetur per primã decoctionẽ: & ſua ſiccitas, & ſtypticitas remouentur ꝓpter car-

A carnes decoctas ī eo. Et quãuis Medici dicant q̄ generant humorem melancholicũ ſimilem humori generato ex caulibus, tñ conſyderare debemus in cibis duas res. vna eſt res, quę ſecum miſcetur, quę põt remouere malitiam, ſi eſt. & delectatio cibi, hæc eſt ſecunda. & quando eſt multũ delectabilis. læſio, q̄ prouenit ex eo, nõ ẽ multũ manifeſta. & hic eſt vnus ex delectabilibus cibis. Iſti ſunt cibi manifeſti apũd nos, ī q̄bus ẽ virtus aliqua medicinalis.

De varietate virtutum medicinarum Simplicium. Cap. 42.

B ET nunc habemus loqui de medicinis abſolute.

Alchiſon, quę in Latino dñ Betonica, & in Perſica lingua Beragines. Eius primę virtutes in calore & ſiccitate ſunt in quarto gradu: ppea quia eſt de ſubſtantia terreſtri adu ſta. & manifeſtat hoc, quia eſt in fine amaritudinis. Et operatiões eius ſecundę ſunt inciſiuę, diſſolutiuæ, & aperitiuæ fortiter. Et eſt in hac C virtute fortior abſinthio pp ſtyptici tatem, q̄ eſt ī abſinthio. Et virtutes eius tertię ſunt, q̄ nocet ori ſtomachi pp amaritudinẽ, q̄ ẽ ſine ſtypticitate: & vtimur ex eo extremitate & ſtipite. Cinis ſuus eſt calidior & ficcior eo. valet contra alopeciam, q̃ miſcetur cum aliquibus vnguẽtis calidis. Et eſt ẽt calidior ſuus cinis cinere cucumerũ agreſtium, & cinere radicis anethi. Et ẽt iſti cineres proſunt ventri, q̃ eſt vlceratio in eo ſine apoſtemate.

Pentafiler dicitur à Perſis arbor Abraam, & in Latino dñ Agnus caſtus. Sua prima virtus in caliditate & ſiccitate ẽ ī tertio gradu. & hoc ẽ, ppea quia in ſua complexione dominatur ſubſtãtia terreſtris aduſta D mixta cũ ſubſtantia terreſtri & frigida. & ſignificat hoc, qa ſapor ſũ eſt acutus cũ aliquantula ponticitate. Et manifeſtũ eſt q̄ ſẽdę operationes talium cõplexionũ: qualis iſta eſt, ſunt cũ meiſione, & apertione. Et ponticitas eſt vna ex rebus, q̄ adiuuant ad hoc, & in mẽbris intrinſecis, vt ī *ſplene, & hepate. Et tertia operatio eſt, vt remoueat coitum. & propterea nuncupatur in Arabico granum ſterilitatis, & eſt ſicut agnus caſtus. Athenienſes dominæ decumbũt ſuper ipſum in magnis feſtiuitatibus. *a. l. pulmone. E

Et Ruta eſt ſimilis ei: excepto q̄ plus calefacit, & deſiccat: nec habet ſtypticitatem, neq; ponticitatem.

Altich, & alij dicũt Virgil. Virtus ſuarũ radicum eſt tẽperata in caliditate & ſiccitate, quia cõpoſitũ eſt ex ſubſtantia aquea & terreſtri cũ pauca igneitate. & manifeſtat hoc, quia eſt inſipidũ cum modico ſtypticitatis, & acuitatis. ſed herba eius ẽ ſolũ inſipida. Propterea ipſius prima virtus eſt frigida & ſicca, & operatur ſiccitatẽ. Et ſecũda eſt ſolidare vulnera ſordida breui tpe. Et tertia eſt, vt frangat lapides. & ſignum F huius eſt, quia naſcitur in vallibus, & locis humidis.

Eluegat, i. Pes colũbinus, eſt quatuor ſpecierũ: & parum diuerſificatur vna ab alia. & Gale. non poſuit ipſum in gradu. Et qđ nobis vẽ de eius cõplexione eſt, q̄ eſt frigidũ in ptimo, & ſiceũ in ſecundo. & hoc ẽ, quia dominatur ſup partẽ ipſius ſubſtãtia terreſtris cũ ſubſtãtia aduſtã. & ppea eſt ſapor eius ſtypticus cum modica amaritudine. & ſi amaritudo eſſet æqualis cũ ſtypticitate, dicemus

Universidad de Deusto
Biblioteca

G remus ipsum temperatū in siccitate. sed quia videmus ꝙ dominatur amaritudo parum cū stypticitate, iudicamus ꝙ siccum est in secundo gradu. Et ppea valet doloribus renum, & doloribus splenis pp ipsius amaritudinem, & lentiginibus faciei, & morpheę, quando pistatum misceatur cum aceto.

Agaricum. Nec hanc radicē posuit Gale. in gradu. Et qđ nobis videtur ex eo de eius cōplexione est, ꝙ est calidum in primo, & siccū in fine secundi: quia cōpositum est ex partibus frigidis & terrestribus, &
H calidis & igneis, & calidis & humidis. Et significat sup hoc. quia cùm nos gustamus, primo inuenimus in eo dulcedinē, & post hanc amaritudinē, & post illam acuitatē cū pauca stypticitate. & oēs isti sapores significant super caliditatē: excepta parte, q̄ superata, & sepulta est à stypticitate: sicut significant sup siccitatem, excepta parte, q̄ superata & sepulta est à dulcedine pp temperātiam, quā ei tribuit: excepto ꝙ plus superat stypticitas cum frigiditate, q̄ dulcedo cum humiditate. & ppea ponim⁹ siccitatē maiorē caliditate.

I Et ppea quia hæc plāta assimilatur radici arboris, apparet ꝙ terrestreitas dominetur sup eā. Et quāuis sit leue, & porosum, frangibile, & albū, q̄ omnia significant vt habeat partē multā aeream, ppea posuimus ipsum calidū I primo. quāuis habeat tres sapores significantes sup ipsum calorē, posuimus ipsum calidum in primo: quia nō sunt fortes, neque manifesti in ipso. & qđ conueniens est I fiducia suorū graduum, est experientia. Sed ipsius operationes, q̄ non sunt primę, sunt ad dissoluendū, & incidēdum humores grossos, K & exoppilandū venas splenis, hepatis, & renum. Et habet sua proprietate valere contra morsum veneno sorū animalium. Et nos dicimus ꝙ hoc non fit, nisi qñ apparent ex illo veneno accidētia frigida. Dosis ipsius est drag. i. & hoc non pōt sic nocere, sicut nocēt alię medicinæ, quæ attrahunt ab extremitatibus corporis. Et habet magnā proprietatem in mundificādo cerebrum. & ppea curat epilepsiam, & prodest cursui nouæ aquę ad oculum. Et quantitas, q̄ de eo debet sumi, ad hoc est à drag. i. vsq; ad. ij. nec est necesse ipsum refrenare nisi pp siccitatem. Et nō credas ꝙ subtiliatio humorum grossorū, & incisio significēt super multū calorē, sicut crediderunt errantes multi nouorum Medicorū.

Custaralber, i. Capillus veneris. Dicit Gale. ꝙ hic tēperatus ē in suis virtutibus primis, quamuis habeat multas operatiōes secundas, & tertias: quarū quędam sunt confortatiuę, & repercussiuæ, quędā dissolutiuæ, & quędā faciūt nasci capillos, & quędam q̄ dissoluūt scrophulas, & quędam q̄ frangunt lapides, & q̄dā quę adiuuant ad trahendū sputum grossum ex pectore, & pulmone. Et Gale. dicit ꝙ stringit ventrē, & Noui dicūt ꝙ purgat. & talis medicina, qualis est hæc, quę habet tot operationes secūdas, & tertias, est retinenda. quia cum hoc toto est temperata pp ea, quæ adhuc dicam.

Caylem, i. Semperuiua. Hæc est multarum specierum. & omnes in tertio gradu frigidę sunt: quia sunt insipidæ cum multa aquositate: & quia nascuntur in locis frigidis, & tempore frigido.

Acacia

A Acacia est succus arboris spinosæ. Quando abluitur est frigida in secundo gradu, & sicca in tertio: & cùm non lauatur, est frigida in primo. & hoc accidit, quia suū dominans est substantia terrestris, & frigida: & propterea est stiptica. & cū eo toto est in ea aliquid ex partibus subtilibus, quæ remouentur, quando abluitur.

Carinch, i. Vrtica. Dicit Gale. ꝙ fructus huius plantę, & folia calefaciunt calore nō forti. Et habet multas operationes secundas, & tertias.
B Dissoluit apostemata, q̄ fiunt in radicibus auriū: & adiuuat super sputum, quod fit ex humoribus grossis in pectore, & pulmone: & curat cācrum: & in summa valet oībus vulneribus, quę indigent exiccatione, vel exuccatiōe, siue subtiliatiōe. Et hoc ē magnū signū sup debilitatē sui caloris. Sed cum hoc toto prouocat vrinā, & mouet coitum. & hoc significatur per ventositatem. Et ꝓprietas sui sēminis ē, purgare phlegma. & in hac similitudine est virtꝰ siccitatis. sed fortius est aliquantulum semen vrticæ. Et dosis eius est
Ydra. * à drag. iij. vsq; ad. iiij. Et qui opinā
C. v. tur ꝙ sit igneum propter acumen
Dsc. suæ punctionis, errant. quia hæc pars ignea, quæ est in eius foliis, est subtilis, & remouetur pp ipsam fricationem, & maxime pp lotionem.

Albadudarmel, Isaray. Istæ duæ plantę sunt frigidæ & siccæ: sed siccitas plus dominatur q̄ frigiditas, & maxime in elsaray. Et valent cōtra fluxum vētris pp earum stypticitatem, & contra passionē vuluę, & cōtra hæmorrhoidas, & apostematibus, quæ fiunt in ano. & albadudarmel operatur radix: & elsaray fructus, & radix. D

Ligoz, i. Acorus. Quod accipitur ex hac planta est radix. & est calida & sicca I tertio gradu, ppea quia dominans in ea est substantia ignea subtilis. & potest esse vt sit cum ea adnixta pars vna terrestris adusta. & significat hoc, ꝙ sapor suus ē acutus cum aliquantula amaritudine. Operationes eius secundæ sunt hę, quia abstergit, incidit, subtiliat, & aperit oppilationes. Tertię sunt, qa prouocat vrinam, & valet ad duritiem splenis, & subtiliat grossitiem, quæ prouenit in cornea, & proprie succus radicis. E

Cauar, i. Aloe. Caliditas sua extēditur à primo gradu vsq; ad fm, & attingit parum ex secūdo. & sic est in siccitate. & hoc est, quia est compositū ex substātia terrestri adusta mixta cū terrestri frigida: & illud diminuit aliquantulū de calore eiꝰ. & ambæ substantiæ concordant in siccitate. & significat hoc, ꝙ sapor eius est amarissimus cū stypticitate, & supra suam caliditatē significat ꝙ nascitur in terris calidis, aut I terra Arabū, vel I India. & qđ nascitur in terris non calidis, est debile. Secūdæ suæ virtutes sunt, quia est stypticum repercussiuū, & absterſiuū. F & hæc est medicina iuuatiua ad generandā carnē. Tertię virtutes sunt ad curandas fistulas: & maxime q̄ sunt in virga, & in ano. & ad repercutiendum apostemata, q̄ generantur in ore, naribus, & oculis. & purgat choleram, & substantiā subtilē, & grossām. Et est ex medicinis, quę nullum habent periculū: eo ꝙ non lædit os stomachi pp suam stypticitatem. Et virtus sua purgatiua est propinqua virtuti agarici: excepto

G quia est debilioris attractionis: eo q̄ agaricum attrahit ab extremitatibus corporis, sed aloe nō attrahit nisi quod est in extremitate stomachi, & venis hepatis, & in illo habet proprietatē. Et dosis eius est à drag. i. vsq; ad. ij. Eluoxat. Calor & siccitas ipsius extenditur à primo gradu vsq; ad secūdum, & significat hoc, quia facit aliquantulam abstersionem, & mundificat renes, & aufert lontiginem. Et manifestior eius proprietas est, quia valet contra morsum canis rabidi.

* alias Amicos.

H Nauoca, i. * Catui. Quōd plus quæritur in hoc, est semen eius. Sua prima virtus in calore & siccitate ē in gradu tertio. & hoc est, quia est compositū ex substantia ignea terrestri adusta. & significat hoc, quia habet saporem acutum mixtū cū aliquantula amaritudine. Secda virtus eius est apertio, & dissolutio. & tertia est prouocatio vrinæ.

Amygdalæ amaræ sunt calidæ, & siccæ in secundo gradu: excepto eo, quia plus declinant ad calorem, & minus ad siccitatē, & in hoc sunt quasi in primo gradu: quia earum vnctuositas manifestat humiditatem. Et scias, q̄ complexio, quę hāc facit operationem, quæ est complexio calida, habet aliquam terrestreitatem: & sapor earum significat super hoc. Et operatiōes earum tertiæ sunt ad aperiendū oppilationes hepatis, & remouent dolores qui sunt in hypocundriis, splene, & renibus: & adiuuant super sputum humorū grossorū viscosorum qui sunt in pectore, & pulmone. Et dico q̄ maior pars operationū harum non fit pp superfluum caloṙ, qui est in eis, sed fit pp temperatā apertionē, quā operatur in his materijs pp humiditatē vnctuosam, quā habent. Et propterea valent plus alijs rebus omnibus in aperiendo oppilationem pectoris, & pulmonis: propterea quia hęc membra lædūtur vt plus propter grossos humores.

Ammoniacum est calidū et siccū, sm q̄ apparet ex tertijs suis operationibus: excepto quia tenet parum caloris in tertio gradu, et ē siccū in prīo. Sed suus calor est ī hoc, qd est gummi. quia tu scis q̄ gummi sunt ingrossata, et īspissata à calore: quia sunt superfluitates terræ scentium. Et vī in hoc gradu caloris esse, eo q̄ mundificat. et sic est gradus suus in siccitate: ppea quia siccitas est pp viscositatem suā paucam, quæ est in eo. et hoc est in omnibus gummi. Et virtutes suæ sunt vt mollificent, et dissoluant durities, quæ est in iūcturis, & splene, et dissoluant scrophulas.

L

Alcanna, & inuenitur in frumento in campis. Virtus eius est sicut virtus sumach. magis deficcat, et plus digerit.

Shaachileelneemaz, et dr Rosa regis. et dicitur calida et sicca in tertio gradu. Eiꝰ proprietas est, qñ mastricatur, vt trahat phlegma. et succus suus mundificat caput per nares. Et tertia eius virtus est, vt remoueat ex oculo egritudinē caducum. et valet morpheę, et puocat menstrua.

M

Anhetum calidum est in primo gradu, qd ī Arabico dicitur seenar, et attingit parum ex secundo: et est siccum in principio secūdi, et in fine primi. Idcirco qñ coquitur cum oleo, hēt dissoluere et mitigare doloṙ. et maturat apostemata leuia. et inducit somnum: eo q̄ qñ decoquitur

A quitur cum oleo, reddit cōplexionē ipsius ad similitudinem medicinarum maturantū: nisi quia est aliquantulū magis calidum est subtile. et hac de causa dissolutiuum est. Et qñ comburitur, est in terno gradu caloris et siccitatis. Et ideo valet vulneribus sanioſis: et plus in illis, quæ fiūt in membris spermatis. Et recēs est minus calidum, et plus humidum. et ideo istud inducit somnum, et maturat plus sicco: et siccū dissoluit plus. ppea dicit Gale q̄ qui intrabant ad potationes, faciebant

B ex eo coronas.

Camomilla, quæ in Arabico dicitur Habonog, calida est et sicca ī primo gradu. Secundę virtutes ipsius sunt, vt aperiat, et dissoluat vapores cutis, et maturet. et habet proprietatē in mitigādo doloṙ vētris.

Anisum calidum est et siccum ī tertio gradu: ideo quia substantia ignea super ipsum dominatur, et significat sūper hoc acuitas sui saporis cum aliquantula dulcedine. Operationes suæ secundæ, et tertię sunt ad carminandum ventositatem, et prouocat vrinam, et aperit oppilationes.

C Zarahunt, idest Aristolochia. Non vtimur nisi radice. Et est quædam longa, et q̄dam rotunda. rotūda fortior est in incisione, et subtilatione. et longa plus valet abstersioni, et generationi carnis. Ambæ calidæ et siccæ sunt in secundo gradu, quia sunt compositæ ex substantia aliquantulum ignea, et terrestri adusta. et significat hoc amaritudo quam habent cū moderata acuitate. Secundę earum operatiōes sunt, quia subtiliāt mirabiliter humores grossos, ppea remouent oppilatiōes, q̄ proueniunt ab īstis humoribus. et extrahunt spinas, et remouent putrefactionē, et mūdificant sordicię, et faciunt generari bonā carnem. et istę sunt magis proprie in rotunda. Et tertię operationes sunt abstergētes, et curāt epilepticos, et podagrā, et arthriticos.

D

Lingua agni, i. plātago, frigidæ ē et sicca in secūdo gradu. Radix eius minus est frigida, et plus sicca. et cū siccatur soltum eius, est sicut radix. Et habet duas qualitates: quia cōposita est ex substantia aquea, et terrestri. et significat hoc insipiditas, quam habet cum stypticitate. Secū dæ ipsius operationes sunt, qa siccat, et repercutit, et valet cōtra mala apostemata, et materiales putridas, et curat fistulas. Tertię proprietates siue operationes sunt contra vulnera intestinorum, et stringit sanguinem eorum, et vlcerationes, quę proueniunt ex dysenteria. Et radix eius contra dolorem dētium valet, et aperit oppilationes hepatis, et renum. et hoc est, quia omnis plantæ radix calidior est suis foliis. nec illa sunt priuata calore, cū videamus q̄ abstergunt, et mundificant.

E

Asara bachara. Quod ex ea valet, est radix. et virtus eius est similis virtuti acori: sed est fortior hoc.

F

Asarum. Bachar.

Ebdarsian, i. Cortex mali granati syluestris, est calidum in prīo gradu, et siccum in secundo vel tertio: quia compositum est ex substantia ignea, et terrestri. et propterea est acutum, et stypticum. Valet sordiciebus, et materijs discurrentibus ab vno membro ad aliud.

Asparagus tēperatus est, aut partū declinans ad caliditatē. et hoc significat, qa habet aliquātulā amaritudinē,

G ritudinem, quę elixatione remouetur. Tertiæ eius operatiões sunt ad aperiendũ oppilationes, q̃ sunt in renibus: & proprie radices, & semẽ. & multũ valent ad dolorem dentiũ.

Polium montanum, qđ in Arabico dicitur Andriazabiera, habet duas spẽs, vel plures. & oẽs sunt calidæ & siccæ. & prouocant vrinam, & menstrua. Et dictum est q̃ valẽt cõtra morsum scorpionis, qñ bibitur drag.i. cum vino calido.

Scolopẽdria temperata est in calore & siccitate. Et manifestũ est q̃ dissoluit duriciem splenis, & aperit
H oppilationes ipsius, sicut bacca lauri in oppilatione hepatis. & habet ȧ sua proprietate frangere lapides.

Alcanti, & eam vocatur Hipsani
*a.l. cogt. Abuz. Ex ea * operatur radix. & est abstersiua, & dissolutiua. & qñ comburitur, cinis eius magis calefacit, subtiliat, & dissoluit. & propter hoc curat alopeciam.

*a.l. Carta mus * Elcratis, id est semen psitacorũ. Ex eo vtimur semine. & est ex medicinis manifestis in purgando phlegma sine aliquo timore. & eius nobilitas est quasi super nobilitatẽ omnium medicinarũ purgantium. Dosis eius ẽ ȧ drag. x. vsq; ad. xij. &
I multum senibus cũ ficubus ante cibum comestũ valet. Gal. dicit 1. 1. de Simplici medicĩa q̃ calefacit & exiccat tẽperate. & in Secũdo lib. dicit q̃ est calidum in secũdo gradu, qñ applicatur hoĩ per modum emplastri. Et distinguẽdum est, quia in primo dixit de radice, in secundo de semine, & in alio de folio.

Absinthium calidũ est in primo gradu, & siccum in secundo: quia compositũ est ex substãtia terrestri & frigida, & terrestri ignea adusta. & significat hoc stypticitas sua cum K amaritudine, & acumine. succus ipsius est amarior suis solijs. Et tertiæ suæ virtutes sunt, quia habet confortare stomachũ, & trahere qđ est in eo amarum per modũ purgationis. & hoc facit per virtutẽ attractiuam, & pp amaritudinem lauatiuã. Et aperit oppilationes hepatis, & prouocat vrinam. Et si est phlegma in stõ, non prodest pp stypticitatẽ suã. Et habet multas species. sed melius omnium est aromaticũ. & pp hoc confortat stomachum. & hepar. Et in summa manifestum eſ, p habet L hæc medicina proprietatem in stomacho, & hepate.

Laurus. Quod ex eo vtimur, est succus, & oleum. & est calidũ in primo, & tangit parum de secundo: ió quia est compositum ex substantia terrestri adusta cum substantia terrestri & frigida. & significat hoc sapor amarus cum stypticitate. Et idcirco, quia coniunctæ sunt cũ amaritudine aromaticitas, & stypticitas, fit ex succo ipsius melius oleum, qđ possit esse stomacho frigido, & hepati. & nos non damus eius succum, nec grana: quia dicitur q̃ qñ M comedit, mouet vomitũ, & fluxũ.

Elzunecat, i. Balaustium, est frigidum in secundo gradu, & tangit aliquid de tertio: & sine dubio est siccum in tertio. Et dicimus q̃ hoc est, quia eius substantia est frigida: & siccitas in ea est fortior rigiditate. Eius operationes sunt stypticitas & siccitas. & stringit sanguinem, & consolidat. propter hoc ponit hæc medicina habentibus fluxum sanguinis, & habẽtibus excoriationem intestinorum, & mulieribus habentibus fluxum mẽstruorum, & aliarum

A rum humiditatum. Et dicit Gale. q̃ nullus author fuit, qui huius medicinæ non recordaretur.

Bahalbeli, & in Arabico dr̃ chiem som. Folia istius plantę, & cimæ, & flores, & fructus oĩno sunt frigidi & sicci. Et folia sunt humidiora prędictis pp aquositatẽ existentẽ in ipsis. & pp hoc habet proprietatẽ ad curandã ęgritudiuẽ alcolę, & similiter alias ęgritudines oris. Sed fructꝰ eius, cũ est immaturus, frigiditas & siccitas in eo dominatur pp stypticitatem inuentam in ipso. sed qñ dB ctus fructus habet completam digestionem, tunc est propinquus ęqualitati propter dulcedinem inuẽtam in ipso. Et florum virtus existit ipsius fructus. & omnia prædicta conferunt.

Syaachilie. Vtimur folijs, & floribus, & fructibꝰ. Quamuis folia sint humidiora, valent multũ ægritudinibus oris, & vulneribus intestinorum, & fluxui vẽtris, & debilitati stomachi, & sputo sanguinis. Sed radix eius habet substantiam calidam & subtilem. & ideo frangit lapidem, qui est in renibus.

C Bdellium duas habet species sortiter mollificat, qđ in Arabico dicit Mocle. Ex eo sunt spẽs duę. vna Siciliæ: & illa est, siue bdelliũ illud est magnum: & alia species, siue aliud bdelliũ inuenitur hic, & est Arabicũ. Virtus illius secunda est mollificare: & est fortissima virtus illius in hoc, & hoc potes cognoscer̃ p primã suã virtutẽ. Et aliud, s. Arabicum est suauius, & est clarius alio. & hoc vocatur bdelliũ Arabicũ, & est siccius alio. sed recens bdellium Arabicũ habet virtutem Siculi. Et hoc Arabicũ frangit lapides, qui fiunt in renibus. & qñ bibitur, prouocat vrinã, & prouocat vẽtositates grossas, & crudas, & valet contra dolores laterum, & hypocundriorũ: & in summa est ex medicinis, quæ purgant phlegma grossum. Et habet ꝓprietatẽ trahendi ȧ neruis, & iuncturis. & ipsum est melius ĩter medicinas laxatiuas. Et dosis eius est drag. i. D

Elgarzaria, qđ Hispani vocãt Panicald, & in Arabico Alchartama, & alij Secacul, & in Latino Eryngiũ dicitur, Gal. sensit q̃ est cõpositum ex diuersis naturis, sicut natura rosæ: excepto quia non habet stypticitatẽ. & significat hoc, quia habet E insipiditatẽ cum aliquantula dulcedine. & modico acumine. & hoc habet plus in cortice. & vr̃ q̃ sit temperatum, aut parum declinans ad frigiditatẽ. & quod est talis cõplexionis, est multi iuuamenti. Operationes suę sũt repercussiuę & dissoluiuę. Sed eius manifesta proprietas est, vt dissoluat apostemata, superpositũ: & ẽt si suspendatur super ipsum. Et Idẽ in præ noui Medici dicunt q̃ hẽt hanc pro mio The prietatem in oĩbus apostematibus. fir. & etiã dicunt q̃ vtuntur eo in potu aquę decoctionis eius. ipsa ministratur, vt defendat ne generet̃ apostema in partibus interioribus. F

Balsamus calidus est & siccus in secundo gradu. & oleũ suũ est multum subtile. nec habet vllum calorẽ, quia ab hoĩbus creditur, qui vidẽt, q̃ ẽ subtile penetratiuũ. Et virtꝰ ẽt fructus istius, est istiꝰ generis: sed minus est subtilis suo oleo. Et istud oleum habet multas proprietates, & mirabiles operationes. Suę secundę operationes sunt, quia dissoluit oẽs ęgritudines phlegmaticas, quę durę sunt, & tardæ ad dissoluendum, &

G eradicat dolores, qui sunt ex humo-
*a.l.visco- ribus grossis & * ventosis. Et suæ
sis. tertię operatiões sunt, quia frangit
lapides. & mulier impręgnatur, quæ
defert ipsum super se, q̃ non poterat
ipręgnari pp oppilationẽ matricis.
Et eius ꝓprietas est, quia est magna
theriaca venenis. & valet cõtra opiũ
bibitum, & valet contra adamantẽ
bibitum, & contra fungos venenosos, & contra aquã ferri distillati. Et
dosis ei⁹ est à tribus partibus drac.
vsque ad .i. drach.

Iuniperus calidus est & siccus in
tertio gradu. & est multum subtilis:
H quia qđ magis dominatur super ip
sum, est substantia ignea, & post ip
sam substantia terrestris adusta, &
aliquantulũ substãtia terrestris frigida. Et significat hoc sapor, quem
habet cum forti acumine, & amaritudine, & aliquantula stypticitate.
Intelligas hoc de Sa- Operationes suę secundę sunt, vt cõ
tina, vt Raſ. 11. cõ. sumat putrefactionem, quæ est in
cap. 18. & vulneribus & apostematibus: ꝙ lo-
2. can. ca. cus, in quo non est putrefactio, non
* de Abhel: sustinet talem medicinã: sed q̃ po
& non est nitur super putrefactionẽ, & saniẽ
Deindar. cum melle, mundificat ipsam. Ope-
rationes suæ tertię sunt, quia habet
I prouocare vrinã, & prouocat men-
strua fortẽ⁹ alia re, donec facit mingere sanguinẽ. & facit abortum, &
extrahit fœtum mortuum. Et propter suam subtilitatem & aromaticitatem ponitur q̃nq; loco cuiusdã
speciei cinnamomi dotsini. & est ẽt
cinnamomum cum multa dulcedine, & forti acumine: & debet poni
duplum illius loco dotsini.

Albahac. Hæc planta habet florẽ, qui assimilat rosę: & est fortior
rosa bahanach. & pp hoc magis dissoluit illa, donec liberet durissima
aſpata, q̃ miscet cum cera & oleo. K

Ossa vuarum passarum sunt siccea in * secundo gradu, vel accedunt *a.l.in
parum ad fm: ideo quia cõposita
sunt ex substantia terrestri frigida.
& significat hoc stypticitas. & hñt
vltimum iuuamen in fluxu vẽtris.

Alusnee in lingua Hispaniæ dicitur Mulsa. Hęc nascitur sup quercus, & nuces. Et est in tertio gradu
frigida. & hoc significat stypticitas
quã hẽt. & est hoc habet virtutem
dissoluendi, & mollificandi. Et magis valet, q̃ inuenitur in quercu pp
caliditatẽ, quæ est in ipsa arbore, eo
ꝙ ex superfluitate ipsius nutritur. L

Sagtares vẽ ꝙ sit calidum in primo gradu, vel accedit parum ad secundũ: ideirco ꝙ compositũ est ex
substãtia terrestri adusta cũ substãtia terrestri frigida & significat hoc
stypticitas sua cũ amaritudine. Primę operationes suę, & secũdæ sunt
ad subtiliandum, aperiendũ, & prouocandum vrinã, & similia. Et aliq
dicunt, ꝙ habet virtutẽ purgandi: M
& est vltima medicina stomachi pp
stypticitatem suã. & ẽt mundificat
pp suã amaritudinem. & talis medicina, qualis est hæc, est magis propria stomacho, q̃ alia medicina: &
longe plus, qñ associatur secum aromaticitas, sicut in absinthio.

Gentiana. Ponitur hæc medicina in gradu tertio calida & sicca. &
hoc manifestat ex fortitudine suæ
amaritudinis. Et radix ipsius fortissima est ad subtiliandum, & aperiendum oppilationes.

Memithe. Ponimus ipsam I primo gradu frigiditatis, eo ꝙ curat
multoties oculorũ rubedines, quando non sunt fortes. & eius substantia cõposita est ex substantia aquosa

A sa & terrestri, quæ ossa frigida sunt: excepto ꝙ frigiditas fm Gale. non est fortis, sed est eius frigiditas similis aquæ paludum.

Alsoceng, i. Mentastrũ, calidũ est & siccum I tertio gradu: propterea quia dominatur super ipsum substantia ignea cum substantia terrestri adusta. & habeutis talem com-
ꝙ plexionẽ operationes sunt manifestę.

Liquiritia est humida in primo gradu, & excedit parũ in calore tẽperatam complexionẽ. Gale. dixit
B ꝙ assimilatur complexioni humanæ. & significat hoc dulcedo sui saporis cum aliquantula stypticitate: eo quia dulcedo temperata significat caliditatem & humiditatem, & stypticitas sua detruncat aliquid ex suo calore & sua humiditate: excepto ꝙ ex humiditate remouet plus. & lenit asperitatem, quę est in trachea arteria, & vesica, & aliorũ mẽbrorum, quę recipiunt asperitatem. Tertię operationes ipsius sunt, quia
C diu est calidior succo. & cõplexiones, quas diximus, prio sunt in succo. & qñ radix est vetus, est amara, sicut est illa, quæ nobis apportatur. generaliter succus eius humidior est sua radice.

Pęonia, i. Rosa asinorum, est radix calida in primo gradu, & sicca in tertio: quia est cõposita ex substantia terrestri frigida, & terrestri adusta, & substãtia ignea, & aliquãtulum aerea. Et significat hoc, quia quando masticamus ipsam, primo sentimus stypticitatem cum dulcedine: & quando diu masticamus ipsam, sentimus acumen cũ amaritudine. Secundæ suæ operatio- D
nes à complexione ipsius sciuntur. & tertiæ sciuntur secundum exoppilationes hepatis, & renum. & hoc accidit propter acumen, & amaritudinem. sed propter stypticitatẽ, quã habet, stringit ventrem. Proprietas sua testificata est à Gale. quòd suspensa ad collum curat epilepsiam in pueris. sed ab aliquibus dicitur ꝙ non sit verum. & hoc iam expertum est, & non sic inuenitur.

Pastinaca duas habet species, sylueſtrem, & domesticam. sylueſtris fortior est domestica in omnibus. E
Et in ambabus est virtus calefaciendi, & subtiliandi. Et in radice est virtus, quæ mouet coitum. & hoc etiam habet semen domesticę. Sed semen sylueſtris est calidius & siccius. & ideo prouocat menstrua, & vrinam. Et sylueſtris dicitur dauc⁹, & est calidus & siccus in tertio gradu.

Aegarel chaar, i. lignum Lauri, & fructus eius Baccalauri dicitur. Hęc arbor cũ fructu suo calefacit, & exiccat multũ. Sed cortex arboris est debilioris caloris, & fortioris amaritudinis, & habet stypticitatem. & F
ideo frangit lapidem, & valet cõtra passionẽ frigidam hepatis, * ebibi- *a.l.ebibitis quatuor danich & medio cũ vi- tus cũ vino aromano aromatico. Suę radices sunt calidæ in solo gradu, & siccę in tertio.

Almostramesia est ex speciebus chasor. Et operationes ipsius sunt eædem cum operatiõibus ipsius ex rebus iachosor sylueſtris: sed ẽ subtilior ipso. Et operationes suæ tertiæ sunt attractio,

Glandes oẽs sunt frigidę & siccę. & hoc cognoscitur pp multam sty-

 pticita-

G pticitatē: quam habent. sed cortex
suæ arboris maiorē hēt stypticitatē.
& ī ambab' ē cōiūcta subtilitas cū
stypticitate. Et ppea hęc ē vna ex re
bus, q̄ valet multū fluxui mēstruo
rum, & fluxui sanguinis vndecūq;.

Acathemi,i. Althęa. Suę secundæ
operationes sunt, quia dissoluit, rela
xat, & mitigat dolorem, & maturat
apostemata dura. Et radix & semi
na faciunt, qđ faciūt folia, & flos, do
nec est recēs. sed maiorē habēt sub
tilitatē, & minorem siccitatem radi
cibus, & seminibus. & sic debet esse
in omnibus radicibus, & seminibus
H terrę nascentium. & iccirco maiorē
habēt absterſionē, ita q̄ curāt mor
pheam. & semē frangit lapides, qui
fiunt in renibus. & ī in radicibus
ē virtus stiptica. & ppea valet aqua
decoctionis eius excoriatiōi intesti
norum ex dysenteria, & sputo san
guinis. Ego pono folia, & flores ca
lidos & siccos in primo gradu, & ra
dicem in principio secundi.

Alzabit, i. oleum, qđ trahitur ex
oliuis maturis & non salitis, & qua
rum cōplexiones nō sunt artificia
liter mutatę, assimilatur cōplexioni
humanæ. & iam rememorauimus
I hoc in cibis. Sed oleū factum ex oli
uis nō maturis habet aliquā stypti
citatem, & retinet ex frigiditate, ſm
q̄ habet ex stypticitate. Et oleum
vetus est calidius, & subtilius tēpera
to: & pp hoc maiorem habet virtu
tem dissoluendi, & mitigandi dolo
rem. Sed alia olea, quæ trahūtur ab
aliis medicinis, tenent naturam il
larū medicinarū: sicut oleum de li
lio, & oleum sesaminum, & oleum
amygdalarum, & oleum nucum, & K
oleum lauri, & oleum de cymino, &
oleum de sinapi, & oleum de myr
tillis: & est stypticum, & oleum de
mastice. & oleum de oliuis ponitur
loco olei de lilio, & è contra. & oleū
de myrtillis est frigidum & stypti
cum. & oleum sesaminum est cali
dum & humidum. eodem modo &
oleum amygdalarum dulcium. sed
hoc temperatius est in calore: aut
q̄ habet calorem cum humiditate
mixta cum aliquātula stypticitate:
& ideo habet humectare, siue cale
facere, & mollificare. & in hoc exce
dit oleum sesaminum, & de schœ
nātho, & oleū de mastice. Et oleum
granorum viridium est cōpositum L
ex virtutibus stypticis, & dissoluti
uis. & ppea prodest stomacho, & he
pati plus oī alia re. Sed ista olea fiūt
in Babylonia. sed ī nostris terris nō
trahuntur ex istis rebus proprie.
Sed Gal. dicit in libro suo q̄ consue
tum est trahere oleum myrteum, &
oleum masticinum, & oleum schœ
nanthi ex seipsis. & bonitas istorū
excedit multum bonitatem factō
rum cum oleo oliuarum in opera
tionibus & virtutibus. Sed olea, quę
consueta sunt fieri cum oleo oliua
rum dulcium, quibus assuescūt An
tiqui & Moderni, sunt sicut oleum M
rosatum, & oleum cydoniorum, &
oleum liliorum, & oleum violarū,
& oleum nenufarinū, & de alchei
ri. Et virtutes eorum oleorum sunt
manifestæ ex virtutibus ipsarū me
dicinarum. Et scire debes quōd
oleum oliuæ, cum quo facimus dū
cta olea, debet esse absque alia ma
la qualitate. sed eorum virtus, quę
trahitur cum oleo oliuæ, nulla
sunt virtuosiora nostris. Oleum, in
quo infunduntur p̄dictę medicinę,
debet eē suaue, vt nō manifesteť ali
qua fortis qualitas dominās ī ipso,
&

A & talis est ratio medicinę: quia dēt
esse patiens, & non agens: exceptis
duobus modis. vnus est, quando in
tentio nostra est, vt fortificemus o
perationem illius medicinę, eū qua
misceetur prius: & accipiem' oleum,
in quo dominetur qualitas similis
qualitati medicinæ. secundus est,
quando intendimus facere contra
rium illius medicinæ: & hoc est, qñ
volumus facere fiāgere ex illius vir
tute, v.g. quādo volumus q̄ oleum
rosatum dissoluat, nos ponimus o
leum vetus. & quando volumus mi
nuere ea, ponimus immaturum.
B & quando volumus. vt assimileť vir
tuti rosatum, infundimus rosas in
oleum dulce, & suaue.

Alsaran, i. Enula. Ponimus ipsam
in secundo gradu calidam & siccā.
& manifestatur hoc, quia ponimus
ipsam in loco huius, quod confert
phlegmati grosso inuiscato ī pecto
re, & pulmone. & hoc facit sua sicci
tate. Operationes suę secundæ sunt,
quia rubificat membra in liuiditā
te a frigore.

Barbacus, i. Helleborus habet du
as species, album videlicet, & nigrū.
& ambo sunt calida, & sicca in ter
C tio gradu. Secunda eorum virtus est
absterſiua. & ideo valet contra sca
biem, ignem sacrum, & similia. &
non est tutum vti eo bibito vel co
mesto: quia est ex genere venenō
rum. Sed Antiqui vtebantur nigro
ad euacuandam melancholiā, sed
est fortius in lędendo hepar, & pul
monem. sed Noui ponunt loco ei'
lapidem lazuli. Sed quamuis epithy
mum laudetur in euacuando melā
cholìam, non tamen habet tantam
virtutem. Et magnes habet simile
virtutem purgandi cum helleboro:
excepto quia est fortioris attractio
nis: eo quia est lapis, & propter sicci
tatem quę est in eo. & lapis lazuli
suauior est eo.

Eua, i. Rubia tinctorum, calida
est in secundo, & sicca in tertio gra
du: ideo quia est composita ex sub
stantia terrestri adusta, & substātia
terrestri frigida. & significat hoc
sua amaritudo cum pontricitate.
Operationes suę secundæ, & tertię
habent aperire oppilationem splē
nis, & hepatis, & prouocare vrinam,
& sanguinem menstruum. & possi
bile est vt faciat mingere sanguinē.
& abstergit temperate. & ideo valet E
tineæ, quando distemperatur cum
aceto, & superponitur. & quidā dāt
bibere *schiaticis cum hydromelle. *Ischiadi
ci.

Olibarda, i. Eupatorium. Valde
manifesta est in fortificando virtu
tem hepatis, & aperiendo oppilatio
nes eius, quia composita est ex sub
stantia stiptica, & amara. & ideo de
bemus ponere eam ī primo gradu:
quia amaritudo est manifestior in
ea stypticitate sua.

Zingiber calidum est in tertio
gradu cum multa stypticitate vī hu
miditate. & ideo tardat in calefaciē F
do corpus: quod non facit piper. qa
calefactio zigiberis est a calore cor
poris: & permutatio piperis ab eodē
est sicut permutatio lignotum viri
dium & siccorum ab igne. Et piper
longum est simile zingiberi. & ppea
debet poni zingibet in primo gra
du humiditatis.

Epithymum est calidum & siccū
in tertio gradu: & est laudabile, vt
dictum est in euacuando melācho
liam. Et dosis eius est a drach. ij. vs
que ad iij. & in decoctionibus a v.
vsque ad vj. Et indiget refrenan-

ob':

G tibus: quia contristat propter suam
siccitatem. & ideo nenusar est vltimum suum stenum: eo q; propter
aromaticitatem suam remouet ipsius malitiam, & propter humiditatem suam remouet ipsius siccitatē:
excepto quia cum hoc diminuit suum calorem. Et medicina non indiget refrenatiõe ab oīmib⁹ suis qualitatibus vl partib⁹, nisi a parte, qua purgat hoc a calore, aut a parte suæ euacuationis. Et si refrenaretur epithymum cum pomis, hoc plus acceptaret, excepto in febricitantib⁹. & sisit potest refrenari cum amygdalis
H vel cum semine melonis.

Menta calida est, & sicca in secūdo gradu, & attingit ex tertio: & habet amaritudinem cum stypticitate. confortat stomachum, & mouet coitum.

Haama, i. Menta. Hæc herba est hortiua. & propter hoc habet super fluam humiditatem. & propter hoc prouocat coitum. & ipsa est res, que aflociatur rebus non bene digestiuis. & sapor ipsius amarus est cum stypticitate. & ex hoc apparet, q; minorē hēt caliditatem dellachacos. & ppea ipsam ponimus in caliditate,
I & siccitate in secundo, extendētem se vsq; ad tertium.

Thapsia est gummi rutæ sylueſtris secundum quosdam Medicos. Virtus eius est acutæ virtutis, & calefacit caliditate fort: & propter hoc est in tertio gradu caliditatis, & humida in primo. Et significatur eius humiditas ex hoc, quia cito corrumpitur, & non recipit passionem a corpore, nisi post aliquantulam horā, quemadmodum facit zingiber. Et proprietas eius est attractio ex profundo corporis, & resoluit quod ab ipsa trahitur. K

Tormos, i. Lupini quandò elixātur ī aqua tandiu q; ipsorum remoueatur amaritudo, sunt medicina nutritiua. Et quando sunt amari, faciunt quod consueuerūt facere medicinæ amaræ ex absterſiõe, & exiccatione, & resolutione, & ex apertione oppilationum hepatis, & splenis, & prouocatione menstruorum, & interfectione lumbricorum, & in extractione sort⁹. & remouent morpheam, & purgant choleram, & remouent offuscationes membrorū, & dissoluunt scrophulas. & propter L
hoc ponimus ipsos in caliditate & siccitate in principio tertij gradus, vel in fine secundi.

Lactuca. Dicit Galenus q; sua frigiditas est similis frigiditati riuulorum. & significat hoc, quia nō curat forte erysipelas, sed curat debilem. ideo debemus ipsam ponere frigidam in primo, vel in principio secūdi gradus. Et vsus sui seminis consumit sperma.

Alasce, quod quidam vocant corrutha, calefacit & desiccat in tertio gradu. Et operationes eius ꝓuocāt menstrua, & vrinā & extrahunt fir- M
mus a corpore, & aperiunt oppilationes, & mūdificāt pect⁹, & pulmonē.

Hele, i. Viscus. Operationes eędē sunt cum thapsia in operationibus primis, & secundis. & est caliditissim⁹ cum superflua humiditate. & extrahit a ꝓfunditate corporis. & hoc agit cum multa tarditate pp superfluā humiditatem in ipso existentem.

Viola frigida est, & humida. & ideo debet poni in secundo gradu. Iuuamenta sua manifesta sunt apd vulgares.

Cenapal cail, i. Cauda equina, & ī La-

A Latino dr Centinodia. Virtus ipsius est stiptica cum amaritudine. & iō desiccat in vltimo absq; perforatione. & pp hoc sigillat vulnera magna. & cōfert vlcerib⁹ intestinorū, ac sputo sanguinis, & fluxui menstruorū: & maxime illa, q; est rubea. & tenasmoni. & dicunt aliqui hoies q; curauerunt cum ea vlcera vesicæ.

Caleiraf, i. Castrat⁹. Hui⁹ vegetabilis flores, & folia desiccant desiccatione forti absq; mordicatione. Et est manifeste plurimi iuuamēti, qñ sigillat vulnera. & qñ aduric cortex
B ist⁹ arboris. cinis eius desiccat desiccatione vehementi. & pp hoc cōfert porris seu verrucis: & maxime habētibus capita clauorum, qui fixi sunt in cute. quia quando recipitur cinis eius, & miscetur cum forti aceto, & superponitur eis, eradicat eos. Et gūmi istius arboris remouet omnia, q; sunt, vel fiunt supra pupillam oculi vnde obscurat visus: eo qa istud gummi subtiliat, & mundificat.

Indicum, cum quo tingitur, multum desiccat sine subtilitate: quia amarum est, & stypticū. Et est duarum manerierum, s. sylueſtre, & domesticum. & sylueſtre est fortius do-
C mestico. Operationes suæ sunt, vt consolidet vulnera, quæ sunt in duris membris, & etiam si sint ī extremitatibus musculorum. & abscīdit fluxum sanguinis, & valet multum vulnerib⁹ fistulatis. Sed sylueſtre est fortius in vulnerib⁹ putridis pp fortitudinem suæ desiccationis. & domesticum est vtil⁹ in aſpatib⁹ domesticis, vel in medela apostematū, quia vlcerat ea. & sylueſtre valet multum contra oppilationem splenis. ideo debemus ipsum ponere calidum in secūdo, & siccū in tertio: & domesti- cū calidū ī primo, & siccū ī secūdo. D

Pulegium riuul⁹rum calidū est & siccum ī tertio gradu, quia est cōpositum ex substantia ignea cū aliquantula parte terrestri adusta. & significat hoc acumen ipsius cum aliquantula amaritudine. Operatiões ipsi⁹ secūdæ sunt dissolutiuæ, subtiliatiuæ, & desiccatiuę. Tertię ad ꝓuocandum vrinam. & dictum est, q; valet multum leprosis, & morbis ab aīalib⁹ venenosis: & maxime qñ superponitur. & occidit vermes, qui nascuntur in auriculis. & montanum fortius est, & plus valet.

Recapaldereca, i. Cānella vel Cinnamomū, calidum est & siccum in E
secundo gradu. & in siccitate pl⁹ extendit. & hoc est, quia compositum est ex substantia terrestri cum substantia aerea equaliter. & hoc testificatur Gal. & cum hoc hēt substantia subtilem igneā, aqua hēt suam aromaticitatem. & stypticitas sua cum modico acumine signāt terrestrem substātiā. & cānellositas sua signāt substātiā aereā sup ipsam dominantem. & hoc scitur pp naturā cannarum. Iuuaméta sua manifesta sunt in stomacho, & hepate: quia illa est ex medicinis, in q⁹ inueniunt aro- F
maticitas, & stypticitas, & acumen: & qd⁹ hēt tam nobilem complexionem, roborat oīa membra. Et dicit Gal. q; ps subtilior, q; est ī eo, ē mīor alijs: & dar sem ē fortior ī iuuaméto.

Capparis calid⁹ ē ī secūdo, & sicc⁹ ī tertio. qa cōposit⁹ ē ex subā terrestri & frigida, & terrestri adusta, ignea & subtili. & signāt hoc amaritudo dñans. Et post hoc hēt ꝓprietatē contra vina splenis: ppea qa illd, qd⁹ facit exire cum stercore, est sanguineum, & tūc remouet dolorem splenis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G splenis. Et hoc idem facit in alijs humoribus grossis, quia educit eos per vrinam. & prouocat menstrua, & attrahit phlegma ex capite qñ masticatur, & valet contra schiaticum dolorem, & contra dolorem dentium, quando masticatur.

Alchatf, i. Nasturtium est calidũ & siccum in quarto gradu. Et virt° sua est similis sinapis virtuti. & est medicina, quę datur loco cibi.

Cardamomum calidum est, & siccum in tertio gradu. Et non est mihi necesse manifestare operationes ipsius, nec secundas, nec tertias,
H quia habet similem complexionẽ. sed conueniens est mihi dicere proprietates eorum manifestiores. & hoc debuissemus fecisse ab ipso principio. sed est accommodatio iuuamenti in his, quę dicta sunt. & est ī hoc fructu cũ amaritudine aliquãtulum caloris.

Caros Carcum. Carui in caliditate & siccitate est in tertio gradu. & propter hoc expellit ventositates, & prouocat vrinam & non solum semen, sed totum.

Clalicha, i. Cassia lignea, calida est & sicca in tertio gradu: quia cõposita est ex pauca substantia terre-
I stri, & substantia ignea, & illa est dominans. & significat hoc, acumen, quod habet cum aliquantula stypticitate. & est ex bonis speciebus aromaticis. & ideirco confortat membra principalia, & ex oppilat oppilationes hepatis, & prouocat mẽstrua & habet alias operationes, quas debet facere talis complexio.

Arbor nucum est frigida & sicca in secũdo gradu. & folia & rami habent aliquam stypticitatem. ideo ꝓpter stypticitatem suę complexiõis profundatur pars eius subtilis ī substantia stypţica, quę est in ipsa. & iõ K
facit quod possent facere, quę essent maioris stypticitatis ipsa. & ideo decoctio eius bona medicina est vulnerum apatę. Et de fructu ipsius iam rememorati fuimus alibi.

Cubebę sunt substantię igneę, & terrestris: & cum hoc sunt aromaticę. Et tu scis operationes, quas faciunt tales medicinę.

Pineę calidę sunt & siccę in tertio gradu. & gummi propinquum in quarto. Sua secunda virtus est putrefacere carnem mollem liquefaciendo. & propterea sunt ī primo gra- L
du medicinarum putrefactiuarũ. & propterea conseruant carnem mortuorum a putrefactione propter suam desiccationem, & alias eorum corrumpunt propter virtutes suarũ naturarum, non propter humiditatem superfluam, & non conseruant nisi dura membra. Et sunt optima medicina in aere pestilentiali: & fortissima medicina ad resistendũ impręgnationi. & quando mulier *stat *a.l. sedet
supra se, & quando inungitur virga ex eis, faciunt abortum. & occidũt vermes, qui sunt in ventre, & serpentes deglutitos. & si superponantur M
ventri doloroso propter corrosionẽ incontinenti dolor mitigatur. Et piguedo, quæ generatur in alchi terra, i. pars vnctuosa, quæ adunatur immatura, quæ est ei supra in principio decoctionis subtilis, & cum est cocta, efficit spissa, & illa aperit vulnera, & discooperit neruos. Sed illd, quod est liquidum, pot̃ est vt curet vulnera, & habet similem virtutem picis, & curat scabiem.

Cẽtaurea habet duas species, maiorem, & minorem. & ambæ habẽt vnam complexionem. Et maior habet

A bet sapotem acutum cum stypticitate, & aliquantula dulcedine. & nõ debemus vti ea nisi radice. Et de minori vtimur folijs, & stipite. & ideo composita est ex substantia terrestri, adusta, & frigida. Et aperit oppilationes, & scidit humores grossos: & cum hoc habet virtutem purgandi eos. & ideo clysterizantur cum ea schiatici, & podagrici. & abstrahit humores cholericos, & grossos. & aliquando tãtum purgat, vt trahat sanguinolentos humores. & tũc fortius prodest, & prouocat menstrua fortiter, & aborsire facit. & cum hoc
B habet virtutem cõsolidatiuam vulnerum propter suam stypticitatem.

Gummi cerasorum habet ꝓprietatem frangendi lapidem. & potest esse hoc ideo, quia est gummi: quia dominans super complexionem gũmi est calor, quãus quędam sint, q̃ non sunt talia, nisi comparatiõe ad corpus humanum, sicut gummi, qđ nominatur charabe.

Cestron, i. Betonica. Complexio istius est calida & sicca. & hoc attestatur sapor, quia in ipsa est amaritudo cum acuitate. Et ideo incidit humores grossos. & frangit lapidẽ,
C qui generatur in renibus, & mundificat pulmonem, & pectus, & aperit oppilationes hepatis, & prouocat menstrua. & confert epilepticis, & schiaticis. & quando ponitur super morsum animalium venenosorum confert. & valet schiaticis etiam, qñ bibitur, & eructationi acetosę. & ꝓpterea ponimus ipsam in gradu tertio calidam & siccam.

Hafas, i. Galla, est frigida in primo, & sicca in tertio. & acerbæ sunt frigidæ in secundo gradu, & siccæ ī tertio. & significat hoc stypticitas, quæ est in ea cum modica pontici- D
tate. & est repercussiua. & quando comburitur, est acutior, & siccior, & subtilior. & est necesse, quando vis sedare sanguinis fluxum, assare ipsam, & postmodum extinguere ipsam in aceto, aut fortissimo vino.

Almum, i. Cera citrina, est temperata inter quatuor qualitates. & qa potest applicari carni, posuerunt ipsam Medici materiam omnibus cataplasmatibus, & vnctionibus calidis & frigidis, sicut sunt illi, qui nominant cerotum. Hanc ceram * ci- *a.l. nutrinam, quassatam, vel malaxatam tritam.
in aqua Gal. laudauit in ęgritudinibus acutis, & nominatur cera lota. E
Et cera habet virtutem maturatiuã per modum oppilationis. & non est ex medicinis, quas ponimus in corpore. & habet aliquantulam virtutẽ dissolutiuam, quã acquisiuit a melle. & quando remouetur citrinitas, quæ est in ea, tunc est proprie materia, & cera pura.

Halbera, i. Catapucia. Eius grana habent virtutem purgandi: & cum hoc habent virtutem absterssiuam, & dissolutiuam. & ideo est calida in secundo gradu. & ponitur in gñe ca- F
lidorum, & siccorum.

Darseni, i. Canella subtilis, dulcis, aromatica, calida est & sicca in tertio gradu. & est supremum ī omnibus medicinis aromaticis, quę resistunt putrefactioni: nec habet parem in his operationibus.

Alteradit, i. Barba hircina est frigida in tertio gradu, & sicca in secũdo: quia dominans in ea est substãtia terrestris stiptica. & radix ei° fortior est folijs. Et consolidat vulnera & valet sordidis vulneribus propter suam desiccationem, & ad intestinorum

G rum vlcerationem, & fistulis. & in
summa facit quod faciunt medici-
nę* multæ stypticitatis. Et cõfert de
bilitati stomachi, & solutioni ven-
tris,& vlcerationibus intestinorum,
& fluxui menstruorum.

*a.l.non forta.

Laudanum est calidum ī primo
gradu,& tãgit ex secundo.& aliquã
tulam habet stypticitatẽ,& est sub-
tilis substantię cum acumine. Dis-
soluit,& maturat, & valet passioni-
bus matricis,ideo quia habet cũ his
virtutibus virtutem stypticitatis.
Propterea valet ad permanentiam
H capillorum:eo q̃ consumit humidi
tatem extraneam,quę est in eorum
radicibus,& stringit sua stypticitate
poros,in quibus otiũtur capilli.Sed
non est sufficiens in obuiatione alo
peciæ: iccirco quia illa indiget me-
dicinis magis dissolutiuis, quia ge-
neratur ex humoribus grossis, &
viscosis.

Alibleb,i.Mercurialis, calida est
& sicca in primo gradu: & est com-
posita ex substantijs contrarijs, hoc
est stiptica,acuta,& aquea. Et inest
ei,quando est recens,vt leuiter pur-
get,ita q̃ est in principio primi gra
I dus in medicins purgatiuis. & ideo
datur in principio febris ante dige-
stionem: sicut dantur cassia fistula,
tamarindi,& his similia. Et qui bi-
berit ex succo mediam libram,pur-
gat choleram grossam,& phlegma.
& si coquatur in vino,quando recẽs
est,consolidat magna vulnera,& sa
nat vlcerationem factam ab adu-
stione ignis, Et si folia ipsius coquã
tur in aceto,valet multum passioni
splenis.& flos suus valet in hoc plº.
& ex succo suo fit capitpurgium:&
tunc valet multum materijs discur-
rentibº antiqs ad aures, & ad nares.

Haanthal,i. Colloquintida,est ex K
medicinis fortibº in purgãdo phleg Coloquin
ma:& est in fine gadus medicinarũ tida.
purgantium,quia attrahit a profun
ditate corporis: ita q̃ iducit eradica
tionem intestinorum. propterea ne
cesse est retinere ipsam multũ cũ
tragacantho,& amygdalis. & fistici
sunt sufficientes pro his duobus. Et
dosis eius est a duabus tertijs drach.
i.vsq; ad vnum charatem.

Halseemec est gummi, quod for
titer stringit.& propter hoc intrat ī
medicinis eradicantibus intestina,
& proprie quando non habet quali
tatem acutam.& facit quemadmo-
dum checabre,i.gummi arabicum. L

Cusbera,idest.Coriandrum,cali
dum est in primo gradu. & est com
positum ex substantijs contrarijs,
hoc est ex substantia amara,& sub-
stantia aquea,& stiptica. Et secun-
dum hoc facit diuersas operatiões:
hoc est, quia quãdo cataplasmatur
erysipelas cum farina ordei, curat
ipsum.& quando miscetur cum fa-
rina fabæ, dissoluit scrophulas.& di
citur q̃ habet proprietatem ad reti
nendum cibum ī stomacho,donec
fuerit digestº.& aromatizat carnes,
cum quibus coquitur.& si homo bi
beret ex eius succo mediam libram M
in nouilunio,esset mortuus.

Costus calidus est & siccus in se-
cundo gradu. & est compositus ex
substantia terrestri adusta & ignea.
& significat hoc magna amaritudo
eius cum acumine . Et operatiõ
suæ complexionis , est rubificare
membra,quibus superponit:quia
trahit sanguinem ad cutem. & pro
uocat vrinam, & sanguinem men
struum . & occidit vermes,& curat
tineam.

Al-

A Alcostan,idest,Lilium album,ca
lidum est & siccum in secundo gra
du.& hoc dicimus,quia est amarũ.
& habet aquositatem temperatam.
Et ideo oleum ipsiº est absq; aliqua
mordicatione.& est supremum om
nium rerum,quę dissoluunt res in
matrice. Et folia sua cocta,& posita
super carnem combustam ab igne,
& cum aqua fermenti,cum oleo ro-
sato mixta,incontinenti liberãt. Et
radix est fortior foliis. & propterea
prouocat menstrua,&mollificat du
riciem omnium membrorum, & p
prie matricis.

Crocus calidus est in secũdo gra
B du & siccus in primo.Et digestiuus,
& confortatiuus cordis,& habet sub
stantiam calidam stypticam.& styp
ticitas sua est ex rebus,quæ adiuuãt
ad digestionem,quam facit:eo q̃ p
pter illam moratur in poris, & stat
in illis.

Halbasal,idest, Cæpa. Est calidũ
in quarto gradu , & habet grossam
substantiam.Et ideo, quando poni
tur in ano, aperit orificia venarum,
& prouocat sanguinem hęmorrhoi
dalem,& menstruum.Et succus eiº
valet aquæ,quę defluit ad oculum:
sed obscurat oculos,quãdo sunt im-
C peditι ab humoribus grossis. Et hẽt
humiditatem superfluam, propter
quam mouet coitum.

Halcedef frigidus in primo gra-
du est vel temperatus: eo quia styp-
ticitas in suo sapore est, sed in ipso
non est aliquid calliditatis,vel acu-
tatis nisi modicum . tamen in eius
operatione inuenitur multi iuuamẽ
ti:eo quia calliditas existens in eo fa
cit profundare stypticitatem in pro
fundo corporis absq; amaritudine,
vel mordicatione. Et ob hoc eius

operatiões sunt ad remouẽdũm ea, D
quæ retenta sunt in profundo cor-
poris ægritudinum putridarum ,&
eradicant ea omnino absq; impedi
mento. Et est in fine tutum a nocu-
mentis:eo quia natura calidarum
medicinarum et siccarum,quamuis
habeant naturam remouendi,attra
hunt tamen ad locum alios humo-
res. Et propter hoc hęc res confert
omnibº maculis, et vestigijs carnis.
et caliditas,quæ est in ipso,est iatrix
virtutis stypticę.

Scoadi,i.Cyperi . Id quod operat
ex hac herba,est eius radix.& ponι-
mus ipsum in caliditate & siccitate E
in secundo gradu:eo quia in suo sa
pore non inuenitur acuitas,nisi mo
dicum stypticitatis.Et eius operatio
nes secundæ sunt, quia conferunt
mirabiliter vulneribº difficilis cõso
lidationis causa multarum humidi
tatum:& etiam conferunt vlceribº
oris. & frangunt lapides , & prouo-
cant vrinam,& menstrua.

Alchãna.Quæ operantur ex ista,
sunt folia,& rami.& virtus eiº com-
posita est ex substãtia frigida & cali
da . & propter hoc deficcat absque
mordicatione.Et confert vlceribus, F
quę veniũt in ore ex gñe alcolæ. &
valet ẽt alcolæ & decoctio illiº valet
adustiõi,& ẽt apatibus ardentibus.

Elsoc,i.Iusquiamº,manifestũ est
q̃ estº maxime frigiditatis. Hyoscia-
mus.

Magdeene,i.Catapucia. Ipsiº gra
na purgãt cholerã,qn deglutiunt a
decẽ vsq; ad quindecι.& q habẽt ven
trẽ fortẽ,masticẽt ista grana: & qui
habent debilem,deglutiant integra.

*a.l.mul-
te humi-
ditatis.

Acetosa.Viresº ipsiº est cõposita:eo
quia semẽ eiº hẽt stypticitatẽ cũ ace
tositate.& pp hoc valet cõtra fluxũ
ventris cũ vlceratione intestinorũ.

Al-

G Alzuraz est in quarto gradu caliditatis. Odor eius, & sapor, & virtus assimulantur odori nasturtij, & suo sapori: excepto quia est maioris desiccationis nasturtio.

Alcheiri, i. Viola de Romania. sunt enim in secundo gradu caliditatis. & hoc significatur ex amaritudine sui saporis. Et extrahunt secundinam, & faciunt abortum. & semē eius est fortius flore. & aperiunt oppilationes cerebri, quando odorantur. & propter hoc, quando suspenduntur ad colla epilepticorū, liberant.

Halausam, i. Lycium. Hoc est cō
H positum ex substantia grossa, & resolutiua, & pertinet siccitati. Et est ex medicinis appropriatis oculis, & auribus. & habet multas operatiões ſm modum medicinarum, q̄ sunt illius complexionis.

Lauscemacanium. Hoc est manifestum nobis. Eius proprietas est sanguinem stringere, undecūq; exeat. & est complexionis frigidæ, & siccę. & oritur in ripis fluminum valde currentium.

Thus calidum est in secūdo gradu, & siccum in primo: quia habet amaritudinem cum stypticitate. &
I facit nasci carnem in corporib⁹ humidis: & habet aliquantulam virtutem maturatiuam. Sed cortex ipsi⁹ habet manifestiorem stypticitatē: ita q̄ ponitur in quarto gradu ī medicinis exiccatiuis. nec habet superfluum calorem, vel acumē. ideo ponitur in medicinis quæ valēt contra fluxum, & sanguinis spurum, & vlcerationem intestinorum.

Macer. Besbese, i. Macis. Dicitur quod sit cortex cuiusdam fructus, qui apportatur de India. Compositus est ex diuersis substantijs. magis dominans est substantia terrestris, & min⁹ est substantia subtilis calida. & est multæ stypticitatis cum aromaticitate. Sua prima virtus est sicca in primo gradu: sed caliditas vel frigiditas nō sunt manifesta in eo. Sua secunda virtus est confortare & retinere. & valet contra passionem cordis, & contra fluxum ventris. Et bene testificabitur per Gale. q̄ valet propter suam stypticitatem contra vlcerationem intestinorum. K

Scedes, i. Polium. Virtus eius similatur virtuti spicæ.

Albeczi virtutem habet dissoluē
L di, & maturandi.

Lephaa, i. Mādragora, frigida est in tertio gradu, & etiam est habens aliquantulam caliditatem. & poma ipsius habent humiditatem, & propter hoc, puocant somnum. & cortices suarum radicum sunt siccę: sed eius radix debilior existit.

Halcasmeg, i. Fœniculum, calidū est in tertio gradu, & siccum in secūdo. Et propter hoc prouocat lac, & vrinam, & menstrua, & confert descēsui aquę ad oculum. Et sunt duarum specierum, domesticum, & syl
M uestre. & domesticum est humidius syluestri. & quia habet aliquam horribilitatem, haber proprietatem confortandi membra vrinæ.

Mastix calidus est in secūdo gradu, & siccus in tertio. & habet stypticitatem, & dissolutionem. & manifestatio sui iuuamēti specialiter est in stomacho, & generaliter in alijs membris.

Scaunix, i. Nigella, calida est & sicca in tertio gradu. & significat hoc, quia est in vltimitate amaritudinis cum subtilitate. & ligata in pā
no lineo valet odorata ad reuma frigidū.

A gidum & occidit vermes, & dissoluit inflationem, & eradicat verrucas, & producit cum posse menstrua, & facit erigere membrum,

Alchelilamelech, i. Mellilotum, vel corona regia, habet virtutem dissoluendi, digerendi, & repercutiendi. ideo debet poni calida & sicca in primo gradu.

Alces, i. Mel, calidum est & siccū in secūdo gradu, & est multę abstersionis. & est cibus medicinalis, & ꝑ
ptie in senib⁹: quia cibus est in ipso multum iuuamus, quia in eis conuertitur in sanguinem bonum. Sed
B mel cannæ, quod etiam est mel, est
Ad duas minoris caloris alio melle, & minoris abstersionis, nec habet illā mordicationem, quā hēt mel. idcirco est maioris iuuamenti alio melle mēbris, quæ nocentur a nimia abstersione, sicut stomach⁹, pulmo. & vesica. Et istæ duæ medicinę factæ sunt a Medicis materiæ electuariorum & syzuporum: eo quia natura amplectit eas, & in eis delectatur. & q̄n lauatur, est er⁹ operatio propinqua operationi mellis cannæ.

Cascasi, i. Papauer, frigidum est & humidum. Album est frigidum
C in tertio gradu, & nigrū in quarto. Album valet contra tussim, quę fit a materijs calidis, & defendit pulmonem ab vlcerationib⁹ ipsarū, & facit suauiter dormire. & nigrum est malum, quia facit somnum stupidum.

Heltrog, i. Pomum citrinū. Cortex ipsius habet maximum iuuamē
tum stomacho, & hepati. & est temperatus, aut calidus in primo gradu & siccus in secundo. sed acumē, qd⁹ habet, non significat multum calorem. quia paucus calor, quando est cum stypticitate, inducit acumen, & mordicationem. Et dicit Gal. quando dominatur siccitas terrea, adipiscitur acumen. Sed semen est calidū cum forti siccitate, & est supremum bezaarijs venenis, quę occidunt a tota specie. Sed pulpa ipsius est frigida & humida, & gnat grossos hūores. D

Alcarfar, i. Tamariscus composit⁹ est ex substantijs compositis: quia habet stypticitatem cum dissolutione, pp̄ quam multum valet splenī. Et ideo dicitur q̄ qui bibit cum vase facto ex eo, non incurrit passionē splenis. Et suus fructus habet stypticitatem fortem propinquam stypticitati gallæ. E

Hes, idest, Myrtilla multum sup ipsa dominatur substātia terrestris & frigida. & significat sup hoc stypticitas, quam habet, & constrictio, quam facit.

Halmu. Quod operatur ex ista est radix. & est calida in tertio, & sicca in secundo. vrinam prouocat, & menstrua. & habet superfluam humiditatem. & qui de ea comederit multum, dolorem capitis, pcreat.

Harlarmel, i. * Cicuta, calida est Hoc potē Harmel Aui. & Serap. nō. u. potest esse cicuta.
& sicca in tertio gradu. incidit hūores grossos, & puocat vrinam, & mēstrua, & valet dolori spatularum, & purgat phlegma. F

Sobol, i. Spica. & sunt ex ea multę species. & melior ea est ea, quæ venit ex India. Cali. est in primo gradu, & sicca in secundo. & hoc est ex eo, quia est composita ex substātia terrestri, & frigida multum, & aliquantula ignea, & aliquantula terrestri adusta. Et quia est composita ex his virtutibus cum aromaticitate sua est ex melioribus rebus hepati, & stomacho, vel superposita, vel bibita: propterea qua confortat mē

Universidad de Deusto
Biblioteca

G brũ,& deſiccat materiã,q̃ ibi fluit.

Halcal,i. Acetum. Quod videtur ex eo,eſt vt dominans ſuper ipſum, ſit ſubſtantia frigida propter acetoſitatem,quę eſt in eo : quamuis habeat partem vnam igneam,quę indicatur propter ipſius acumen. & iũ dictum eſt q̃ acumen prouenit propter fortem ſiccitatem cum modico calore. & multa ipſius morſio nõ ſignificat ſuper multam caliditatẽ: quia hoc prouenit a ſubtilitate. & etiam acetoſitas, in eo q̃ eſt acetoſitas,incidit:& maxime quando aſſociatur calori. Et ideo debemus iſ̃m

H ponere frigidum in ſecũdo, & ſiccũ in tertio,& maxime vetuſtum.

Berberis. Fructus eius ſtypticę virtutis eſt,& incidit,& ſubtiliat,& ſtrĩgit omnem fluxum omnium ægritudinum.

Caterpitiũ Lac arborum eltifri,i. Aſa fœtida calidius eſt omni alio lacte arborũ, & ſubtilius. & propter hoc diſſoluit plus cæteris. Et eius proprietas eſt, q̃ confert vuluæ,quando ſuſpenditur collo.

Eruum. Halcarſena,i. Orobus, ſiceus eſt in ſecundo gradu,& calidus in primo. Et eſt medicina inciſiua:& apit oppilationes. & ſi nimis comederet

I ex eo faceret mingere ſanguinem. & generat in corpore carnem durã, & membra dura.

Ihanſir,i. Opopanax,eſt calidũ ĩ tertio gradu, & ſiccum in ſecundo. & habet attrahere phlegma ex iuncturis.& quaſi hęc proprietas continet omnia gummi,quę purgãt. Doſis eſt drach.i.

Piper. Radix eius aſſimilatur coſto.& arbor eius in principio ſui ortus nominatur darſufel . & hoc eſt piper longum,& eſt humidius alio pipere. Et aliud piper, q̃ nõ eſt ma K turum,eſt album:& q̃ eſt maturũ eſt nigrum. Et ambæ ſpẽs ſunt calidæ & ſiccæ in tertio gradu. & quidã dicunt in quarto.

Besbeg,i. Polypodium , eſt quaſi temperatum in primis qualitatib⁹. & ſigñat hoc, quia ſuper iſ̃m dominat dulcedo cum ſtypticitate, & deſiccat ſine mordicatione. Eius ꝓprietas eſt purgare melancholiam, & eſt ſecura medicina. & ẽ melior epithymo,quia non habet qualitatem exeuntem ab ęqualitate, Doſis ſua eſt drach.x.

Praſſium calidum eſt in ſecũdo L gradu verſus finem,& ſiccum in tertio,prope medium,aut in fine. Aperit oppilationes ſplenis,& hepatis,& mundificat pectus,& pulmonẽ,& ꝓuocat menſtrua,& vrinam . & facit oĩa , quę faciunt medicinæ amaræ. Et ſuccus ipſius mixtus cum melle multum valet paſſionibus oculorũ. & poſitum in narib⁹ valet ictericis. & valet contra antiquum dolorem auris,quia mundificat vias nervorum aurium.

Succus,qui inuenitur in alueis apum ,calidus eſt in fine ſecundi gradus,vel in principio tertij. Sua ſecun M da virtus eſt mirabilis attractio.

Halacharta,i. Pyrethrum . Ex eo vtimur ſolum radice . Et habet vnam virtutem vſtiuam . & ideo eſt calidum ĩ quarto gradu. & ideo mitigat dolorem dentium.& valet , vt dicitur contra epilepſiam,& ſimiles ægritudines ei, & rigoribus interpolatarum febrium.

Alſagel,i. Raphanus , calidus eſt in tertio gradu,& ſiccus in ſecundo, ſemen fortius eſt:& valet contra ſerpiginem,& ſimiles. & aufert citrinitatem

A tatem quibuslibet membris corporis. Et ſylueſtris eſt fortior domeſtico,& eius ſuccus deglutit⁹ ſubtiliat viſcoſitatem,quæ eſt in fiſtulis pulmonis,& clarificat vocem.

al. Rauend. Raued,i. Rheubarbarum , compoſitum eſt ex diuerſis ſubſtantijs ex ſubſtantia terreſtri, & frigida , q̃ ſignificatur per ſtypticitatem: & ex ſubſtantia ignea , quæ ſignificatur per coctionem: & ex ſubſtantia aerea,quę datur per raritatem,& ſpõgioſitatem.& eſt vna ex manifeſtio ribus rebus in iuuamẽto hepatis ad aperiendas oppilationes, & confortãdum ipſum . & ſimiliter prodeſt

B ſtomacho. Et Gale. & alij Medici dicunt, q̃ conſtringit ventrem.& nos videmus q̃ purgat . Et eſt mirabilior alijs medicinis purgatiuis, quia frænum ſuum eſt cum eo . quoniã nulla medicinarum purgatiuarum eſt ſine veneno aliquo ĩ aliqua parte ſui, iſta excepta: eo quia confortat omnia membra corporis : ideo poſſumus dando ipſum pro purgatiuo,refrenare alias p ipſ̃m medicias

Alcarfas , i. Apium montanum, C calidum eſt & ſiccum in tertio gradu:eo q̃ ſapor eius eſt amarus,& acutus. Et prouocat vrinã, & ſanguinem menſtruum, & diſſoluit tumores. Et hortulanum debilius eſt eo .

Andraton,i. Herbatura, in lingua Hiſpana Andration . Quod ex hac operatur, eſt eius radix.& eſt calida in tertio gradu prope finem,& deſiccat in ipſo. Et confert ægritudinib⁹ nervorum , & paſſionibus pectoris, & pulmonis, quando fiunt ex humoribus groſſis.& quando ſuffiumigantur homines ea,reprimunt humores deſcendentes a cerebro,& aperit eius oppilationes ; & quando poniturſuper dentem dolentem, & D corroſum,ſanat illum. & ſuccus ei⁹ in omnibus prędictis fortior exiſtit. & adhuc lacipſius fortius exiſtit.

Halſedeb,i. Ruta ſylueſtris, calida eſt & ſicca in quarto gradu . ſed hortulana eſt ĩ tertio: ꝓpterea quia ſapor ſuus eſt acutiſſimus,& amar⁹. & eſt iuuantior in ſoluendo tumorem , & carminando ventoſitatem: & priuat coitum.

Ceſet,i. Pix , eſt calida & ſicca in tertio gradu. plus deſiccat q̃ calefaciat. ſed liquida, & recens plus cale- E facit q̃ deſiccet . Valet contra aſthma,& empyema. Doſis eius eſt quãtitas vnius drach.& 5. cum melle.& valet contra albedinem vnguiũ, & morpheam.& maturat apoſtemata dura.& fortiot in maturãdo eſt, cũ eſt recens,& humida.

Alpelep,i. Caſtanea, frigida eſt & humida in primo gradu. Folia ſua piſtata, & poſita ſuper apoſtemata, quæ naſcuntur in genibus,curat. Et cortex ipſi⁹ arboris,& ipſę caſtaneę habent virtutem deſiccandi.& ideo quando ſunt cocta in aceto , valent contra dolorem dentium. Et fruct⁹ F combuſtus ſuperpoſitus valet tyrię. I Et eſt neceſſe , vt cuſtodiatur quilibet a puluere, qui adhæret ſolijs illius arboris , quoniam multum nocet cannę pulmonis, & viſui, & auditui.

Virga paſtoris eſt in ſecundo gradu medicinarũ infrigidãtium: quia compoſita eſt ex ſubſtãtia terreſtri frigida,& aquea. Valet contra incenſionẽ ſtomachi,& repcutit materias aduſtas . & idcirco ĩtercipit fluxum menſtruorum, & curat oppilationẽ inteſtinorum,& intercipit fluxũ ſanguinis a quacunq; parte veniat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G Rosa cõpositta est ex substantia terrestri frigida, subtili, & aerea calida, & aquea. & significat hoc tapor, vel odor, & aquositas. Et semen ipsi⁹ stypticu⁹ est ea. Et est frigida & sicca in primo gradu. & confortat stomachum, & hepar, & alia mẽbra

Sumach est forte in stypicitate & siccitate. frigidum in secundo, siccũ in tertio gradu. operatiões suę sunt manifestæ.

Sagapenũ ⁹a. l. Asphaltum

⁹Serapinum, & ī Arabico Cebeo neg, & interpretatur expellens ventositatem. Illud gummi calefacit, & subtiliat, secundum q̃ faciunt alia

H gummi. & est absterssiuum. & est ex ex meliorib⁹ medicinis, quę possint esse ad aquam descendentem ad oculos, & ad fuscedinem visus, quæ fit ab humorib⁹ grossis. Et est ex medicinis purgatiuis, quę trahũt phlegma a neruis & iuncturis, sicut bdellium opopanacum, & anazaret. qa hoc est proprium in gummi. & bdellium est in hac re, quasi in primo gradu purgatiõis. & post ipsum est asphaltum, & opopanacum, & post ipsum anzarat. Et dosis asphalti est a drach. 5. vsq; ad vnam.

I Et anzarat desiccat sine mordicatione. ideo consolidat vulnera facta propter percussionem.

Satyrium, i. Testiculus canis. & in Arabico Haldaalzahalep. Calidum est cum multa humiditate. & ꝓpterea mouet coitum. & nomina sapiẽtum Enilsalic, & Euosalic iurauerũt in eorum animabus, quòd curat spasmum posteremę partis, quando bibitur eius succus cum vino nigro stiptico.

Alcarsfas, i. Apium, est tantæ caliditatis, q̃ prouocat menstrua, & vrinam, & dissoluit ventositatem, & inflationem, & propriè semen eius. K

Huiusmodi est multarum spẽcrum. & fortior omnium est, quę nominatur Becarcalion.

Et Endiuia quædã est sylucstris, & quędam domestica. Sylucstris est frigida & sicca in primo gradu: domestica est frigidior & humidior. & significat hoc eius stypticitas cum amaritudie. & stypticitas maior est amaritudine. Iuuamen ipsius maximum est: quia confert hepati a mala substantia. quia dictum est q̃ sanat hepar calidum & frigidũ æqualiter. Sed mihi videtur q̃ plus confe L rat calido q̃ frigido. quia amaritudo, quæ est in ea, abstergit, & aperit sine multa calefactione.

Halanchat, i. Cæpa Scilla, calida est in secundo gradu. & virtutem habet incisiuam. sed non minus calefacit. & non vtimur ea nisi assata, & cocta.

Halscia, i. Abrotonum, est herba multę amaritudinis. & nocet stomacho, & interficit vermes sua amaritudine. & calefacit in fine secũdi gradus, & desiccat in tertio.

Ascicelios, i. Seseleos, Hæc herba, & ipsius semen habet proprietatem M calefaciendi tantum, donec prouocat vrinam valida prouocatione. & cum hoc subtiliat. & ꝓp hoc cõfert epilepticis, & cuidam ęgritudini nominatæ † orthomiæ.

Scenscani, i. †Seminũ calefacit ī fine primi gradus, & in principio secundi, & humectat in tertio. Eius oleum eiusdem proprietatis existit.

Halgazar, i. Pastinaca. Ipsi⁹ sunt duæ species, scilicet domestica, & sylucstris. Sylucstris fortior existit in ꝓuocando menstrua, & vrinam. Et folia harũ ipsarũ pistata, & suppositæ

A ta vulneribus corrosiuis, sanant ipsa.

Harcaf, i. Carduus, alchi, est calidum in secundo, & siccum in tertio. Mundificat puttedinem per vrinã, si in corpore adsit, quando coquit ī vino, & datur ad bibẽdum. Et remouet fœtorem subascellarum, & qd⁹ dissoluitur ex toto corpore. Et generaliter habet resistere a tota substãtia quasi putrefactioni: & est medicina cibalis, quę dat saporem carnibus. & iccirco vtuntur eo nobiles loco melongiarum.

Allium calidum est, & siccum in

B tertio gradu.

Elmaar calidum est, & siccum in tertio gradu. occidit lũbricos in pueris, & habet absterssionem. Et ꝓpterea ponitur in collyrijs, quę habent remouere vngulam. & miscetur cũ medicinis, quæ dantur contra antiquam tussim, & asthma, & est medicina manifesta in maturãdo. Et potest esse q̃ bonitas suæ maturatiõis est, ideo quia subtiliat materiam eo modo, quo nõ relinquit siccitatem, grossitiem, nec durinem parti remanenti. Et hęc maturatio est laudabilior cęteris omnibus. quia ī hac me

C dicina nõ potest dici q̃ maturet opilãdo poros, eo quia abstergit, nec potest dici q̃ hoc faciat per similitudinem complexionis cum corpore humano: quia calidum est & siccũ in tertio gradu.

Sticados compositum est ex stypticitate cum amaritudine, & aroma ticitate. & ideo debet poni in primo gradu rerum, quę calefaciunt, & in secundo earum, quæ desiccant. Operationes suæ secundæ, & tertiæ sunt aperitiuæ, & absterssiuæ, & confortatiuæ omnium membrorum interiorum, & exteriorum. & ideo vtilior medicina est hęc contra lassitudinẽ D oĩbus alijs medicinis. iccirco qa lassitudo non est nisi defectus virtutis propter onus humorum.

Condisi, i. Hellebor⁹ alb⁹, calid⁹ est in quarto gradu, & siccus in eodem. & commouet sternutationem. & est venenum. quare non debet poni in corpore.

Storax calamita calida est in se- Storax calamita. cundo gradu, & sicca in primo. & signum huius est, quia mollificat, & curat tussim, & valet reumati, & asperitati gutturis, & pectoris. & ꝓuocat menstrua, quando bibitur, aut ex ea fit pessarium. E

Ficus. Nos fuimus locuti de eis ī eo q̃ sunt cib⁹: sed nunc dicemus in eo q̃ sunt medicinæ. Virtutem habent maturatiuam, quãdo fit ex eis emplastrum, & ꝓpriè siccæ. Et siccæ & virides habent laxare ventrem. Et decoctio ipsarum, quando multum coquuntur, assimilatur melli. Sed complexio suæ arboris est calida & subtilis, & proprie lac. & ideo dixit q̃ euellit verrucas, & laxat ventrem. & sylucstres sunt fortiores in hac re domesticis.

Selee, i. Bleta, habet virtutem bauF rachiam, & decoctio eam remouet: & est absterssiua, & mollificatiua. Et eius succus suppositus in narib⁹ dissoluit superfluitates cerebri. & in albis pl⁹ manifestatur hęc virt⁹, q̃ ī nigris: quia nigræ habent aliquantulam stypticitatem.

Halcuba, idest, Fœnum græcum, & est calidum in secundo, & siccum in primo. Et propterea habet ꝓpriã virtutem mollificãdi duritiẽ vuluę.

Tithymall⁹ est in fine caloris: & ꝓprie eius lac, & post illud semen, & post illud folia, & post illd radix.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G Radix cocta in aceto remouet incõtinenti dolorem dentium, & maxie si est dens corrosus.& quando cadit in aliqua parte oris, comburit illã. &ppea necesse est,qñ volum⁹ ipsam ponere super dentes, vt alij dẽtes eir cumtegantur, quia facit cadere dentem corruptum. Lac icidit pilos, qñ superponitur.& si multones supponatur,euellit,& priuat. Valet etiam contra omnes verrucas,& oẽs fistulas.& hoc totum faciunt semina, & folia,sed debilius.

Tragacan tha. H Cathira,i. Dragagantum,virtutẽ habet conglutinatiuam. frãgit acumẽ rerum acutarum:neq, desiccat, vt alia gummi.

Alchace,i. Lactuca. Hæc herba substantiæ est humidæ cum modica frigiditate.& substantię ficeæ est syluestris,sed domestica habet substantiam aquosam. Et propter hoc maturat apostemata calida, sed nõ frãgit lapides existẽtes in renib⁹. Et ob hoc ponim⁹ ipsam in primo gradu frigiditatis, & temperatam inter humiditatem & siccitatem.

Hupuephatahalep,i. Vua vulpis, quæ in Latino noiat, Vua canina, vel Maruella, frigida est & sicca in I secundo gradu.

Haltuelep,i. Mulsa in lingua Hispana,& est viriditas inuenta super aquam,frigida &humida est in gradu tertio.

Halduchal,i. Dactylarium. Oẽs partes ipsius dactylarij stypticitatẽ habent manifestam.sed fructꝰ eius, cum est maturus,aliquam habet caliditatem.cortices vero arboris maiorem habẽt stypticitatem alijs partibus ipsius.

Heuf. ricon,i. Hypericon †melisti con, & quidam appellant hanc herbam cordialem, eo quia assimilat cordi. Calida est cum subtili substãtia.iõ prouocat vrinam: sed debem⁹ vti foliis, & nõ semine facto emplastro super combustionem ignis,sanat. Siccata vero & puluerizata posita super sordiciem sanat. Et quidã dant ipsam contra † schiaticam. † a.l. melissicon.

Halcusa,i. Hyssopum,calida est & sicca in tertio gradu, cum subtili substantia.& est ex rebꝰ magis iuuatiuis ad aperiendas oppilationes, & ad subtiliandum humores.

Lens habet frigiditatem non fortem,& est temperata inter caliditatem & frigiditatem,& est sicca in se L cundo gradu.Decoctio ipsius laxat, & medulla ipsius stringit & ideirco qui vult stringere vẽtrem, debet coquere lẽtes pluries in aqua:et,iecta ea,postmodũ ponere aliã,et strigũt.

Valeriana,vel Phu,quæ bene aromatica est,æqualis est virtuti spicæ. sed melius valet ea in rebꝰ plurib⁹, quia plus prouocat vrinam spica.

Halchetma,i. Galbanum,calidũ in principio tertij gradꝰ est, siccum i principio secundi. Hẽt virtutẽ dissolutiuam,et mollificatiuam.

Chamædrys calida est et sicca in secundo gradu.et signat hoc amari M tudo cum acumine,et prouocat mẽstrua,et incidit humores grossos, et exoppilat membra interiora.

Bescarcoton,i. psyllium, frigidũ est in secundo gradu,et medium inter siccum et humidum.

Chamæpithys calida est in secũdo,et sicca in tertio dominans in sapore ipsius est amaritudo cum acumine. Valet ictericiæ,q̃ fit ex oppilatiõe,et prouocat mẽstrua,et vrinam.

Cinis terũ cõbustarum ẽ cõpositus ex contrarijs rebus,hoc ẽ ex partibus

A tibus terrestrib⁹, et partibus propinquis naturæ fluxus: quę lotione remouẽtur, et remanet pars terrestris desiccatiua sine mordicatione. Et ei neres diuersificant fm diuersitatem terum, ex quibus fiunt.

Fumus omnis est calidus.desiccatiuus. Et q̃is fumus habeat hanc complexionem, tamẽ semp permanet in eo virtus rei, ex qua est fumꝰ. Propterea vtimur ī medicatiõe palpebrarum inuersarum fumo thuris ad generandum bonam carnem,et ad faciendum nasci pilos palpebrarum.et vtimur in medicatione ocu B lorum apostematorum propter decursum humorum. Et fumus myrrhæ est similis fumo thuris, sed fumus thuris est aliquantulum fortior. Fumus terebinthinæ est † fortior fumo picis.

De medicinis, quæ ex mineris sunt.

Cap 43

HVcusq; locuti sumus de vna parte medicinarum terrę nascentium,quę magis vsitatę sunt in arte medicinę, fm q̃ testificarum ẽ a Gal.et alijs.et compendiosẽ locuti sumꝰ, ideo quia posuimꝰ ea, quasi exempla alijs, quæ assimilantur eis C in qualitatibus supradictis, excepto in proprietatibus. Deinceps volumus loqui de medicinis, quę appropriantur mineris.

Tithinacrum,i. Terra sigillata,ẽ frigida et sicca,cum stypticitate tẽperata. Valet cõtra venenum,abscidit sputum sanguinis,et dysenteriã, quę prouenit ab intestinis, et hepate,et desiccat parua apostemata,qñ superponitur eis.

Thitarmin,i. Bolus armenus, frigidus est et siccus, fortis stypticitatis. Valet contra fluxum ventris, et sputũ sanguinis. desiccat apostema D ta pulmonis,ita q̃ indurat ap̃ata, et sic præseruat infirmum ne moriat: maxime, qñ incedit ad habitandũ regiones calidas.&valet contra ęgritudines pestilentiales.

Scedeneg,i. Lapis Hęmatithes,et dr̃ lapis sanguinis, frigidæ et siccæ complexionis existit.& confert grossitudini palpebratum. qñ est ablutus,desiccat vlcerationes oculorum.

Terra stellę,i, Talch, frigida ẽ et sicca temperatę,et ẽ minoris siccitatis aliarũ thit,i terrarũ,seu lutorũ.

Halmogra,i.Bolus,cum quo tingunt muri,seu parietes, frigidę, et siccæ complexionis existit.necat lũbricos seu vermes intestinorum.

Algetin,i.Gypsum,desiccat,et cõsolidat,et confert incisiõi arteriarũ, qñ miscetur cum albugine oui, et puluere molendini, et cum pilis leporis minutissime incisis,et ponitur super incisionem,

Harsiregaltoscar, idest Calx plũbi,et in Latino Cerussa nominat,frigida ẽ et sicca desiccat vlcera absq; mordicatione.

Almura,i.Calx viua dicitur, et ẽ calx lapidis fortis. Existit multæ calefactionis,et mortificat carnem. Et F quando abluitur plumbus vicibus cum aqua,desiccat vlcera sine mordicatione.sed hęc terra hic apũ nos non inuenitur. Sed tamen illa,cum qua nos sigillamus chartas nostras, quando abluimus ipsam,non est lõginqua ab operationibus dictarum terrarum.

Sanguis draconis frigidus ẽ,et siccꝰ. Valet cõtra grossitiem palpebrarũ: et lotus remouet maculam oculi.

Lapislazuli purgat melancholiam,et valet melancholicis.et est ve

G hementis purgationis,& timorosæ. Et dosis a drach. 5. vsq; ad. i. cū multis refrenantibus. Et puluerizat⁹ sup palpebras facit nasci pilos. quia mundificat humores calidos: eo quia abstergit,& cum eadem habet styptici tatem. & iō facit oriri pilos, quia remouet hūores calidos, & reddit membrum ad pristinam complexionē.

Lapis spongiæ frāgit lapidem solum in renibus.

Antimonium frigiditatē habet styptricitate. & confert caliditati & humiditati, quę existit in oculo, & desiccat lachrymas, & mundificat

H vlcetationes oculorum, & est habēs ꝓprietatem conforrandi oculum ī omnibus suis qualitatibus.

Lithargyrium, & in Arabico dicitur Merdasēngi, temperatum est in

Lithargyrus. ter caliditatem, & frigiditatem, & desiccat. & est in eo aliqua corrosio, & facit in eo generare carnem in vlceribus humidis.

Tutia fit in fornace, in qua deputatur ęs. Desiccat sine mordicatiōe: & maxime, qñ abluitur. & desiccat lachrymas, & abscindit materias, q̄ discurrunt ad oculos.

Climia auri, & argēti, ambæ sūt

I frigidæ & siccæ. sed auri siccior est, & magis abstersiua. Et qñ comburitur, & extinguitur, est sine mordicatione. & generat carnem immaculatam oculorū. & illa generaliter est laudabilis, quæ ascēdit ex fumo, qñ dissoluitur aurum, vel argentum.

Veffas, i. Ferrum, est vehementis siccitatis. Quando multum teritur, & infunditur in aceto pluries, vel in lacte caprino acetoso, valet contra limositatem stomachi, & contra dolorem splenis, & passionem ani, & facit nasci carnē in auribus vlceratis.

Sal fm oēm spēm calid⁹ & sicc⁹. K stypticitatē hēt cū absterſiōe. & bauech maiorem habet absterſionē: propterea plus laxat ventrem.

Carnidū. Arsenicum, vel auripigmentū, vſtiuū est. & qñ comburit, est subtili⁹. & ex eo fit compositio, quæ remouet pilos.

Albufat, i. Sulphur hēt virtutē attractiuam cum complexiōe calida, & substantia subtili. & eo resistit venenis animalium, qñ puluerizatur & spargitur loco morso, aut incorporatur cum sputo, oleo, melle, aut viſco. & curat scabiem.

Alceg, i. Vitriolum. Omnes tres L suæ spēs habēt virtutē constrictiuā cum stypticitate, & diuersificantur in subtilitate & grossicie: quia grossius est rubeum, post illud cholcotar, & post illud viride. & rubeū, & viride ē qnasi materia cholcotar: & talis ē cōparatio cholcotar ad viride. Et dicit Gal. ꝙ qñ iuit ad insulā Cādiæ, i. Romanorum, intrauit quādā mineram, & inuenit tres venas. ſ in fima vena inuenit vitrolū rubeū, & post illam cholcotar, & post illam erat viride. & hęc ordinatio locorū signat supet hoc, qđ diximus. Et rubeum est minoris mordicatiōis viridi pp grossiciē suæ substātiæ. Et rubeum, & viride non dissoluunt: quia rubeū est induratum indurationē lapidea, & viride est nimis coctum. Sed cholcotar liquefit.

Plumbum. Quod dominatur in suis partibus, est substantia frigida & humida: propterea quia frigiditas est, quæ ipsum congelauit. & ideo, quando pistatur in mortario cum aliquibus liquoribus, vel aliquibus oleis, vt oleo rosato, refrigerat. Et valet contra apostemata testi

A testiculorum, & ani, & contra cancrum: & facit cessare materias discurrētes ad aures, & pedes. Et qñ fit ex eo lamina, & ponitur sup femur, priuat coitum. sed multum lędunt instrumenta spermatis. & laminatum subtiliter, & superpositū neruo torto, & grosso dissoluit, & rectificat. Et hoc, quod dissoluit, significat ꝙ habet virtutem dissolutiuā, comparādo ipsum carni hominis: quāius dominetur super ipsius cōplexionem frigiditas.

Testa virtutem habet absterſiuā, & desiccatiuā, & proprie testa furni.

B Arsenicum rubeum, vel Auripigmentum rubeum est eiusdem virtutis alterius auripigmenti: eo ꝙ habet virtutem mollificandi.

Alfeep, i. Alumen. Hęc medicina est maxime stypticitatis. & pp hoc denominata est ī lingua Græca ab hoc. Et sunt ipsius multę species. & omnes sunt multæ grossitudinis. & qđ subtil⁹ est, est illud de Turchia.

Chalcosecaumenos, i. Æs vstū, habet intensum acumen cū stypticitate. ideo quia lauatur per remotionem partis fumosę, tunc fiūt medicinę cicatrizatiuæ. in corporibus

C & membris duris non est necessaria lotio.

Tubel, i. Lamina æris subtilis, est subtilioris substantię ęre vsto. & pp hoc ipsum in collyrijs ponimus: qa habet maiorem absterſionē & siccitatem, quām galla.

Lazacalaap, i. Cōsolidatura auri, & in Arabico dicit⁹ Cumbar, & sunt duatū specierū. Vna est ipsius venę, vel minerę: & alia fit in mortario æris, & pistello æris cum vrina pueri, tempore caloris, terendo, vel conquassando. & illud est melius, qđ fit in mortario æris rubei. Et eius vir- D tus est dissolutiua absq; graui mordicatione, & desiccat. & quod factū est, maioris est desiccationis illo, qđ est ex vena, & minoris mordicationis. & qñ comburitur quod est ex minera, est subtilius.

Zimar, i. Viride æris magnū hēt acumen, & corrodit carnem: ppea non debemus vti eo nisi in indigētia diminutionis carnis. Sed in vulneribus simplicibus non est vtendū, eo quia non consolidat, nec carnem generat.

Hucusq; diximus de mineris cōpendiosē. Sed deinceps volumus di- E cere de carne, & eius humiditate.

De Lacte, & varijs eius operationibus, secundum diuersas eius partes. Cap. 44.

LAc dulce, quod ē boni saporis, inquantum est medicina, valet cōtra discursum humorū acutorū mordentium. quia lauando membra, & adherendo eis, prohibet malorum humorum contagium, sicut facit ēt albumen oui. Et non valet lac in his, quę diximus, nisi recenter trahatur ex mammillis, si esse pōt: ideo quia recipit citius immutatio- F nem oībus alijs rebus ab aere. Similiter permutatur in distēperatis corporibus ex malis humoribus, & acescit, vel caseatur in stomacho frigido, aut fit fumosum ī stomacho calido, & replet cerebrū. Sed si corpus est mundū, nihil est conuenientius eo ad restaurandū, qđ dissolutū est ex membris cadicalibus: & proprie lac mulierū, secundo lac asinarum, & post lac caprarum. Et ideo est lac magis iuuatiuū oībus alijs reb⁹, he ēticis. & hoc est, ppea quia est materia

G tetia similis primę materię, ex qua est humiditas radicalis. & ideo nutrimentū bonum corpori existit. Et melius est illud, qđ est prope partū, i. post duos menses. Et nō habet in se operationē nutriendi, humectandi, & abstergendi: nisi quia est cōpositum ex diuersis substantijs, hoc est substantia terrestri caseata, & propter hanc stat: & substantia aerea, propter quam humectat, & nutrit: & substantia aquea declinante aliquantulū ad subtilitatem, pp quam abstergit nataram. & non solū abstergit, verum ēt laxat ventrē bona H laxatione: quia mundificat lauando superfluitates putridas, & apostemata interiora, quæ sunt sanioſa. Et quando extinguitur ferrum candens mundum ab ærugine, vel lapides marmorei in ipsum multotiē, valet contra fluxum ventris. sed ferrum est melius propter suam stypticitatem. Et ī summa omnes species lactis valēt ophthalmię oculorum, quę accidit ex reumate calido. & cōfert etiam apostematibus matricis, & ani, quæ generantur ab humoribus calidis mordentibus. Et qñ miscemus ipsum cum medicinis mitigatiuis, sicut est medicina, quę recepta est ā fornace, vbi effunditur æs, confert vlceribus cancrosis. Et hocet lac vlcerationi, vel cancerationi oris. Et gargarizatum, & retentū ī ore confert, & mitigat dolores ibi existentes, quia dolorem mitigat. & valet passioni amygdalarum, & vuluæ: quia eius substantia est mūda ab omni acumine, & mordicatiōe. & est supremū iuuamētum ei, qui bibit cantharides.

De operationibus Caſei. Cap. 45. E

CAseus vetus est calidus & siccꝰ, propter salem & coagulum. Et multum valet contra dolorem iuncturarum. Et emplastrum ex eo factum mirabilem habet virtutē maturandi apostemata dura.

De virtutibus Butyri. Cap. 46.

BVtyrum habet virtutem matu rādi. Et qđ est coctū habet maiorem virtutē ſm maturitatē, & caliditatē in corporibus duris. & hoc est pp salem, qui ponitur in eo, qñ coquitur. Et qđ nō est coctum, plus maturat apostemata, quę sunt ī radicibus aurū, & in locis mollibus. Et qñ miscetur cum melle, fit indelohoc: & confert screatibus existētibus in pectore, & pulmone.

De operationibus Coaguli. Cap. 47.

COagulum vſt est calidū & siccū, & subtile. Dissoluit sanguinē, & pinguedinem, quę coagulata sunt in stomacho. & bibitum cōstipat ventrem. & debet dari fluxui pp̄ter suam proprietatē, cui sunt occultæ suæ causæ, ideo quia hęc proprietas est certificata. si superponatur coagulum calidum super ventrem puerorum, sanat. & pōtēē qꝺ hęc operatio fit, ppea quia coagulat humores, & indurat.

De operationibus Ouorum. Cap. 48.

QVia locuti sumꝰ de his, inquātū sunt cibi, loqui volumꝰ modo de eis, inquantū sunt medicinæ. Et dicimꝰ qꝺ albugo oui gallinę ē magis mitigans alia re ī mordicationibus. Et ıō vtimur ea in doloribus oculorū, in apostematibus ani, in apostematibus inguinum. & admiscetur cū medicinis, q̄ abscindunt & dunt sanguinē, qui supfluit à pāniculis cerebri. Et vitellū est substantię albuginis simile. Et ideo facimꝰ ex toto ouo medicinā, postq̄ admiscetur oleū rosatum ad medicationē rerum supradictarū, & maxime in medicatione membrorū neruosorū, & musculorū, sicut cubitorū, & iuncturarum, digitorū manuū, & pedū, & apostematū auriū. Et Noui ponunt in hac medicatione vitellū sine albugine: quia non intendūt mitigare dolorē, nisi cū aliquātula maturatione. Et oleū vitelli est supremū iuuamen super pinguedinē anseris, & gallinę in mitigatiōe dolorū netuorū, & similiū. Et qñ coquitur ouū ſm sui totalitatē, cōfert multū contra materias putridas, q̄ discurrunt ad stomachū, & ad intestina. Et si coquitur ouū cum alijs medicinis constrictiuis ventris, multum fortificat eas. Et ouū positū super locū combustum ab aqua seruentī, multum valet. Et oua recentia cocta in aqua valent asperitati pectoris, & pulmonis. Et cortex oui tritus, & combustus subtiliter puluerizatus, & superspargius valet contra albuginem oculi.

De Fellibus. Cap. 49.

OMnia fella calida sunt & sicca. & eorū magnitudo sequit̄ calorē, & siccitatem. & eorū paucitas sequitur bonā temperantiā, & longitudinē vitæ. Et ponuntur in colyrijs, q̄ faciunt abstersionē: & proprie volucrū fella. Et est necesse eligere fella aāliū, quę non sunt infirma: & fella matrū. & qđ plus q̄ritur in medicinis, est fel galli veteris.

De vrinis. Cap. 50.

VRinę omnes habent acumen baurachium cum absterſiōe. & ideo soluunt sordicies antiquas. D

De proprietatibus Stercorum. Cap. 51.

STercꝰ albū canis habet proprietatē in synanchia. Stercus muris intrat in suppositorijs, q̄ mouent vētrē puerorū. Sterçus bouinū cōfert hydropicis in modū emplastri. Stercus gallinaceū valet ad suffocationē, quæ prouenit à malis fungis comeſtis: ideo quia facit eos euomi. & debet propinari distemperatū cū aceto & aqua. Stercus lupi valet & confert passioni colicę bibitum, aut emplastratū, vel suspensum testiculis. Stercus columbinū valet frigidis E passionibus membrorū: sicut podagræ, & dolori hemicranio, & dolori oui, & dolori laterū, & hypochondriorum, & spatularū, & iūcturarū.

De carne Tyri. Cap. 52.

TEstificatur Gal. & alij, q̄ caro tyri curat lepram: & ıō ponit̄ ī theriaca. Et prima virtus istius carnis est calefacere, & desiccare. & curat hāc ægritudinem, ppea quia pellit hanc materiam venenosam ad cutem corporis, & propterea bibentes cadunt in passionem tyriæ, hoc est excoriationem cutis primo, postea solidantur. F

De Pinguedine. Cap. 53.

QVod manifestius est in ipsa est calor cum multa humiditate: quannis diuersificetur ſm diuersitatem animalium. Et calidior & siccior est pinguedo leonis. Et post illam in siccitate est pinguedo bouis. Et pinguedo vituli est temperata. Et pinguedo caprę bona est, & ē humidior bouina. Et pīguedo anseris, et gallinę ē subtilior alijs pīguedinibus: & ppea magis mitigatiua.

De

G De *Medullis*. Cap. 54.

OMnes habent virtutem mollificandi, & dissoluendi duriciē lapideam, quę fit in membris duris, & melior omnibus est medulla ossis azal: & post illā medulli vituli.

De proprietatibus plurium aliarum Medicinarum. Cap. 55.

BRodium gallorū veterum venttrem laxat: & brodium iuuenis gallinæ temperat complexionem.

Cancri vsti valent morsui rabidi canis pp eorum proprietatem.

Vsus carnium passerum frangit H lapidem.

Spuma marina habet virtutem absterſiuam, & mundificatiuam, cum qualitate calida.

Istæ sunt medicinæ testificatæ à Gal. dicente ꝙ expertus fuit ipsārū virtutes. Sed inueniūtur manifestæ aliæ medicinæ apud Medicos, quæ nō sunt testificatę à Gal. sicut sunt myrobalanorū. v. ſpecies: vt sunt citrini, chebuli, ī di, belirici, & emblici. Eorum primę virtutes sunt frigidæ ī primo gradu, & siccę in tertio, quia cōpositi sunt ex substantia terrestri frigida, & substantia terrestri I adusta. Sed plus attinent terrestreitati & adustioni, q̄ terrestreitari & frigiditati. & signāt hoc stypticitas, quā habent cum amaritudine. Proprietates Kebulorū est purgare melācholiā suauiter, & deſiccare phlegma sui qualitate: & sunt in principio medicinarum, quæ purgāt hos humores. Et talis proprietās est indorum. sed dicitur ꝙ sunt magis, p prij in purgando melancholiā adustā. & ppea ponūtur in passionibus capitis, quæ veniunt à stomacho. & ideo q̄n propinant vsu longo, bonificant sensus, & clarificāt cogitationem, & tardant canitiē. Et proprietas citrinorum est purgare cholerā suauiter. Et dosis vniuscuiusq; substantię illorum est à drach. iiij. vsq; ad. vj. & in decoctionibus à. vij. vsq; ad. x. Et Medici miscent eos cū cassia fistula, & turbith, sed nesciunt modum medendi. sed dī ꝙ belirici suauiter purgant cholerā: sed non dī ab aliquo ꝙ purgēt emblici. Sed verum est ꝙ confortāt appetitum, & sedant cōsuetūdinem sputi, & valent vomitui, & bonificant mentē, & cucurrant hæmorrhoidas, & auferunt sitim, & augmentant coitū. ergo videtur ꝙ habeant aliquantulam humiditatem. E

Cheisir, i. Absinthiū minus, vel absinthiolium. Hoc est de genere virtutis absinthij, & est compositū ex substantia stiptica, & amara. valet in febribus post digestionem factam, sicut valet absinthium. D

Balador, i. Anacardi, calidi sunt ī fine quarti gradus, & sicci ī fine tertij. Et valent contra epilepsiam, & apoplexiam. restaurat virtutē conseruatiuam, & memoratiuam cerebri, etiam q̄n prostratę sunt propter multam humiditatem. *Anacardium.*

Behenlum, i. Behen, calidū est & humidum stomachum calefacit, & instrumēta spermatis temperat. & fortificat virtutē concupiscibilē coitus, & prestat sperma, & valet cōtra humores melancholicos. M *Glans unguentaria.*

Terre gebim, i. Manna, est ex speciebus antiquę mannę, q̄ prouenit à partibus superioribꝰ Syrię, vel Indiæ. Et est similis zuccharo in suis virtutibus, calida & humida in primo gradu. Et eius proprietas ē purgare suauiter choleram. & est debilior *Terenabin. Trigibin.*

A hoc alijs purgatiuis. ideo datur in passionibus calidis, antequam etiā appareant signa digestionis.

Tamarindi frigidi sunt in tertio, & sicci in secundo gradu: quia cōpositi sunt ex substātia aquea mixta cum aliquantulo calore, & tāto, ꝙ subtiliat partem aqueam: & ē sicut instrm, vt ipsam penetrare faciat. ppea sunt ī fine acetositatis. Purgant suauiter choleram. Dosis eius est à drach. x. vsq; ad. xv. & idcirco quia habent aliquantulum stypticitatis, valent stomacho cholerico.

Geozhoa, i. Nux muscata, calida B est & sicca in secundo gradu. mūdificat stomachū ab humoribus putridis, & fortificat ipsum. & valet cōtra frigiditatem hepatis, & splenis.

Lapis de Becahant est valde manifesti iuuamenti oībus specieb' venenorū, & proprie morsui scorpionis. Et eius dosis est quarta pars aurei vnius.

Lapis de zaduargar confert omni fluxui sanguinis, vndecunq; procedat. & q̄cunq; propinatur venenatis ad bibendū, antequam venenum veniat ad cor, liberat. Et eius dosis est hexagium vnum.

C Smaragdus dī ꝙ valet cōtra oīa venena, & specialiter cōtra venenū serpentum. Et eius dosis est pondus nouem granorum ordei, tritum super lapidem, & mixtum cum lacte amygdalino, & aqua violarū, & modico aceto. Et scias ꝙ illis, qui biberint in principio, superueniunt multa mala accidentia, non mmora accidentibus veneni. sed subito sanabuntur postea, taliter ꝙ in eis non remanebit aliqua debilitas, nec aliqua dyscrasia. Et abscindit fluxum antiquum, cuius causa est occulta, Et non facit tunc tam fortia accidē D tia, sicut facit venenatis. & ēt suspensum supra stomachum valet.

Lapis hacthic, i. Corniola, tēperatus est. abscindit sanguinem menstruum, & facit redire dētes ad propria loca in ore retentus. & hoc totum est à proprietate.

Margaritæ frigidæ sunt, & siccę, & valent multum contra passionē cordis. remouent tristitiam, & rectificāt visum impeditum propter humiditatem.

Chiarzabar, i. Cassia fistula, vel Charabe de India, purgat choleram aduſtam, extinguit acumē san E guinis, dissoluit apostemata, & sperma purgat suauiter, sicut tamarindi, aut parum fortius. Dosis eius ē, sicut de tamarindis.

Auis, quę dicitur in Arabico Canabir, & est Alauda capelluta, q̄n coquitur, & comeditur continue, confert passioni colicæ.

Vermis nominatus Bratim, & q̄dam nominant Tartama, pisiatus, & positus neruo inciso, confert illi mirabili iuuamento.

De rebus Marinis. Cap. 56.

DE rebus nascentibus in mari, F quarum iuuamenta sunt manifesta, sunt hęc, s. Camphora Indica, quæ in Arabico nominatur Col for algent. Calefacit & deſiccat in secundo gradu, & consolidat vulnera ignita. *Caphura*

Spongia marina. In ea inuenitur virtus deſiccatiua: & ipsa est medicina bona humiditatibus exterius extractis.

Benlenizan, ideſt Belézan, vel Petrozam, calidum est & siccum in secundo gradu. Valet stomacho humido,

G mido,aromatizat odorem oris,confortat digestionem, fortificat nervos, ingerit coitum.

Lapis de Bezedar, quãdo de ipso fit collyrium,confortat visum,& cõseruat ipsum,& remouet offuscationem,vel tenebrositatem oculorum,

Caniabar calidũ est in secundo gradu,& siccum in primo. Abstersiuum exitit, & resoluit grossas ventositates, & confert morsui animalium venenosorum.& eius proprietas est resoluere ventositates matricis,& abscindit vomitum,& folia ipsius aromatica existunt, & ponitur loco *darseni. *darseni. H

Sebesten calidum est in prio gradu, & humidũ in secundo. Purgat suauiter superfluitates cholericas,& mitigat acumen sanguinis,lenit asperitatem pulmonis,confert strictu æ anhe itus.& qñ coquitur, donec inspisserur, & ex aqua decoctionis fiat embrocatio super tyriã & alopeciam, facit nisi pilos.

Sarudotes calidũ & siccum est in secundo gradu. Recepto fumo suo dissoluit superfluitates cerebri,& valet contra reumata frigida. appositũ super ophthalmiã,oculũ abstergit mirabili abstersione. & valet cõ I tra dolorem dentium, & cõtra corrosionem gingiuarum.

Senna. Sene calidum est & siccum in secundo gradu.Eius virtus est purgatiua : purgat.n.humores adustos,& ẽt humidos suauiter, & non est potẽs trahere humores viscosos. Et ei' virtus est propinqua virtuti agarici,hoc est in attractione. sed agaricum habet proprietatem trahẽdi, humores grossos, & sene humores adustos. Dosis eius ẽ a drach.i.vsq; ad.ij.in decoctone à.v.vsq; ad.vij.

Scealmese,i.Gallia muscata, calida est & sicca, styptica, & confortat membra,& stringit ventrem,& curat vomitum. K

Secacul, idest Eringium, calidũ est & humidum , auget sperma, & prouocat coitum.

Sandala.Quod est frigidioris cõplexionis oĩum specierũ est rubeũ, eo q̃ frigidũ in tertio gradu, & siccũ in secundo. sed maioris aromaticitatis est citrinum, & est frigidũ in secundo gradu,& siccum in primo. & cõfert bibitũ magnę caliditati,& cardiacę calidę. & ꝓdest ẽplastratũ stõ calido,& apostematibus calidis. Sandala. L

Tabaisis,i.spodium,carbo est nodorũ arundinũ adustarũ Indię. Frigidum est & siccũ in tertio gradu. & eius proprietas est remouere caliditatem,& inflammationẽ cholerę, & confortat stomachum,& confert cardiacæ calidæ.

Lignum aloes calidum est & siccũ in secundo gradu.Gal.dixit in libris expertis,q̃ habet virtutẽ darsenicam,sed aliquantulum plus,quia habet proprietatem exiccandi humiditatẽ stomachi,& propter amaritudinem ,& styptricitatẽ cũ ipsius magna aromaticitate. Valet super M omnes medicinas alias mẽbris principalibus,& remouet tristitiã, & cardiacam humidã.& valet cõtra omnia venena, eo q̃ confortat omnes virtutes. & valet contra omnia reumata frigida.

Ambra est vna ex speciebus cẽphorę, q̃ oriũt i sonibus maris,& natat sup aquã maris.& melior omnium est illa, quæ in Arabico dicit Aſcap. Calida est & sicca in secũdo gradu.cõfortat cerebrũ, stomachũ, & cor,& oẽs sensus. valet senibus,& in

A in frigiditatibus . valet contra ventositatem ĩtestinorum . superpositа nervis eos fortificat. resistit magnę pestilẽtię aeris bibita,& ẽt odorata.

Iuiubę,& in Arabico nominatur Auep. Hanc medicinam nominat Gale.tñ de ea nullam sciuit proprietatem. sed Medici de Baldac dicunt q̃ reprimunt acuitatem sanguinis, & cholerę, & cõferunt asperitati pectoris,& pulmonis à tota substãtia. Cõplexio ipsarum est frigida in primo, & humida in secundo : & propter hoc reprimunt acuitatem.

Cauffer. Eius virtus est virtus sãB dalorum : excepto q̃ quando de eo potatur ab.i.aureo vsq; ad.ij.laxat.

Gariofili calidi sunt & sicci in secundo gradu,& attingunt tertiũ. Et isti confortãt omnia membra principalia. valent contra passiones frigidas,& constipant ventrem. Et dicit Gal. q̃ eorum proprietas est confortare virtutem digestiuam.

Halhabar,i. Basilicum gariofilatum , calidũ est & siccum in secũdo gradu . Aperit oppilationẽ cerebri . valet contra cardiacam humidam, & contra melancholiam , & contra hœmorrhoidas.

C Cardamomũ calidum est & siccum in secundo gradu . Valet contra oppilationes hepatis,cõtra lapides renum , & lassitudinem mẽbrorum , & contra frigidos dolores , & confortat stomachum multum , & remouet syncopam, & vomitũ , qñ bibitur cũ vino maiorũ granatorũ.

Camphora frigida est & sicca in tertio gradu, & est subtilis substantiæ, & resistit putrefactioni , q̃ fit ex materia calida. stringit fluxũ cholericum, priuat coitũ potenter, lædit D stomachum nõ calidum multum.

Lacca calida est & sicca in principio secundi gradus. Valde est manifestum ipsius iuuamentum in cõfortatione hepatis , & in apertione suarum oppilationum. & valet contra doloré renum,& vesicæ, & augmentat coitum. Dosis eius est drac. 5. vsque ad.i.

Muscus calidus est & siccus in fine secundi gradus . Mirabilẽ habet proprietatem in confortando cor . & valet contra surditatem aurium, & stupefactionem corporis, & contra omnes ægritudines syncopes. & E confert grossæ ventositati intestinorum,& suffocationi matricis,& contra melancholiam , & auget coitũ .

Linzehalafor , idest lingua auis, confert cardiacæ, & mouet coitum.

Gesemini,idest Viola vltramarina, calida est & sicca in fine secundi . Prodest senibus,& refrigeratis. valet contra dolorem capitis, qui fit ex humoribus frigidis & grossis.

Iacob Mantinus vir egregius sequentem Quinti libri Colliget Auerrois partem, obrei difficultatem , nuper latinitate donauit . Nos autem, vt res ipsa, de qua hoc in loco agitur , clarior redderetur, ipsius translationem , vnà cum antiqua imprimendam esse , operæpretium esse duximus . F

De

Universidad de Deusto
Biblioteca

G ANTIQVA TRANSLATIO.

De modo compositionis Medicinarum: Primum autem de compositionis necessitatibus. Cap. 57.

Necessitas cõpõnis medicinarũ triplex

HVcusq; locuti sumus breuiter de cibis, & medicinis simpliciter manifestis: deinceps volumus narrare modos cõpositionis. Et dicimus q̃ necessitas, q̃ nos iducit ad compositionẽ medicinarũ simpliciũ, prouenit à tribus rebus. Vna ẽ, quia multoties non inueniũtur in vna medicina simplici oĩa, quę nobis sunt necessaria à virtutibus, pp H quas cõpletur medicina, aut conseruatio. Secunda est, quia quãuis nos inueniremus ipsam, forte non indigemus ea fm eandem virtutem, sed fm plus aut minus. Tertia est, quia erunt in illa simplici virtutes, q̃ non sunt nobis necessariæ fm intentionem nostrã, neq; per medicinã, neque per conseruationem. vel forte erunt virtutes, quę non iuuant aliquam medicinã, vel conseruationẽ.

Prima istarum triũ consideranda est in illis locis, qui non possent curari nisi qualitatibus contrarijs, vel diuersis. & hoc accidit, aut pp di I uersitatẽ causę ab ægritudine: aut pp diuersitatem naturę ęgritudinis ab accidente: aut pp diuersitatem ægritudinum inter se: aut pp diuersitatem complexionis causarũ compositarum: aut pp diuersitatẽ ægritudinis à natura membri, pp suam cõplexionem, aut pp suum principatum, aut propter suum locũ, aut propter suam colligantiam.

Exemplum diuersitatis causę ab ægritudine est, sicut febris putrida ex humoribus grossis. quia illa ex parte malæ qualitatis calidæ & sic-

cæ

K MANTINI TRANSLATIO.

Sermo in modis componendorum Medicaminum.

TRia sunt, quæ principaliter coguut componere medicamina simplicia. Primum quidem est, quia vt plurimum non reperiuntur in vno simplici medicamine omnes vires requisitæ ad perfectam curationem, aut conseruationem sanitatis. Secundum est, quia licet reperiantur illæ vires in ipso simplici medicamine, nos tamẽ indigemus L maiori vel minori portione earum. Tertium vero est, quia in eo simplici medicamine sunt aliquæ vires, quibus non indigemus ad propositam curationem, neque ad conseruationem.

Horum autem primum fit, vbi aliqua loca affecta non curantur perfecte, nisi qualitatibus contrarijs, vel diuersis, connexisq;. & hoc M quidem euenit, vel propter morbũ & causam: vel propter naturã morbi & accidẽtis, cum fuerint contraria: vel ob naturas ægritudinum, cùm sunt compositæ: vel causarũ, cùm fuerint quoque compositę: vel propter naturam morbi & mẽbri, tum in suo temperamento, tum ẽt in sua nobilitate, vel situ, vel consensu.

Diuersitas autem, quæ inter causam & morbũ reperitur, gratia exẽpli, vt in febribus fit biliosis. q̃ quidem propterea q̃ sunt calidæ & siccæ,

A cæ indiget medicina infrigidatiua & humectatiua: & ex parte humoris putridis grossi indiget te subriliante, vt exiccet, & maturet. Et in hoc eodem genere ingreditur reper cussio, & dissolutio, quæ necessaria est tempore augmẽti in apostematibus. & ppea indiget Medicus in talib⁹ locis, vt sciat vti istis medicinis mixtis, & repcussiuis, & resolutiuis.

Et cadit dubium in operatiõibus medicinarum compositarum ex diuersis virtutibus: hoc est qũo possunt inueniri istæ duæ operationes contrariæ simul in corpore humaB no. Quia si istæ virtutes sint in eis æquales, tunc non vincet vna altera, sed equaliter erunt temperatę, & nõ facient actionẽ quęsitã in corpore humano. & si vna erit fortior altera, fortior faciet actionẽ, & actio illi debet attribui, & alia erit frustra.

Et hoc dubium nõ senserunt Medici nisi in secundis virtutibus, non in primis. quia ipsi opinantur q̃ si misceatur drach.i. chamęmillæ cũ drach.i. rosarũ, q̃ medicina, q̃ erit cõposita ex his, erit tẽperata in primis qualitatibus: & cũ eo tom opinantur q̃ habeant virtutẽ repercussiuam, & dissolutiuam.

C Et non opinantur verũ. quia necesse est vt virtutes ambarum sint vna, sicut dictum est. quia si diceretur, q̃ medicina esset temperata in primis qualitatibus, hoc est, quia facit in corpore vnum calorem temperatum, qui erit medius inter calorem & frigiditatem primi gradus, similiter debet intelligi in secundis virtutibus: hoc est vt in drac.i. chamæmillæ, & drach.i. rosarũ habeãt virtutem vnã mediam inter repercussionem & dissolutionem.

Et cæ, & humectantia exposcunt medicamina: sed ppea q̃ ex humore putrido sunt ortæ, requirunt q̃ exiccent, & attenuẽt eum. Et sub hoc genere continet repulsio, & resolutio, quę tempore incremẽti apostematis administrãtur. in simili. n. oportet vt Medicus admisceat repellens medicamen cum resoluenti. D

Dubium tñ oritur de actionibus medicaminum cõpositorum, q̃ ex virtutibus inter se contrarijs cõstãt, quo nã vc3 pacto possit simul habere in corpore humano illas duas actiones. Nam si illæ virtutes fuerint * æquales, tunc altera alteri re- E sistet, & nullũ in humano corpore efficient actũ, & sic erunt æquales. sed si altera validior fuerit altera, tunc quæ validior est, fungetur suo officio: imbecillioris vero nullus percipietur actus. * a.l. æquidistanter.

Huius autem dubij ratio nõ fuit excogitata ab his qui sic dubitant, nisi in secundis viribus, non in primis. putant. n. ipsi, q̃ si drachmam vnam chamæmeli cum alia rosarum admiscuerimus, q̃ tale medicamen erit suis primis qualitatibus æquale: & q̃ adhuc in eo erit repercussio, & resolutio. F

In vtroq; tñ rõ debet esse eadẽ, vt diximus. nã quẽadmodũ dicimus aliqd medicamen esse æquale ĩ suis primis qualitatibus, ita vt in corpore humano efficiat calorem moderatũ medium inter calorem primi ordinis, & frigus eiusdẽ ordinis, idẽ de secundis virtutibus intelligendũ est: ita vt gra exempli vna drachma chamęmeli, admixta cũ alia rosaę, producent repulsionẽ, & resolutionẽ mediã inter resolutionẽ chamęmeli & repercussionem rosarum.

G Et non errauerunt in hoc Medici, nisi quia non posuerunt gradus secūdis virtutibus. quia si fecissent, tunc sciuissent quę esset temperata, & non temperata.

Et debes scire ꝙ operatio, quam medicina habet composita, est vnū in commixtione artificiali, sicut in commixtiōe naturali, & nō est plura: ita vt sit tibi necesse dicere, quādo quęsitum fuerit à te, quomodo facit vna medicina duas operatiōes contrarias in vno subiecto: Respondeas, ꝙ hęc res est sicut sensus & sensata eorum, qui patiuntur à duobus
H cōtrarijs simul in eodem subiecto. v.g. sicut apprehendimus album & nigrum simul & semel in humiditate cryſtallina: & sicut sentimus calidum & frigidum simul & semel ex commixtione aquæ feruentis, & frigidæ: sicut dicit Gale. Quia hoc non esset sufficiens in solutiōe huius dubij nobis ponentibus ꝙ medicinæ compositæ habēt duas operatiōes, quarum vna esset opposita alteri. ꝙa hoc nō accidit virtutibꝰ sensibilibus cum sensatis, nisi ꝓpterea quia non sunt materiales permutabiles, alterabiles, passibiles in seipsis à sensatis passione manifesta: eo ꝙ illæ non sunt coniunctę cum materia forti cōiunctione. Et causa huius redditur in alia scientia nobiliori ista (hoc est in tertio de Anima.)

I Sed passiones, quas recipit corpus à medicinis, sunt necessario passiones materiales, permutabiles in seipsis permutatione manifesta. Et ideo non est cōueniens, vt inueniantur eorum contraria simul & semel in istis, vno tempore, in vno subiecto, sicut inueniūtur in sensibus & sensatis. Sed si debet dari exēplum propter

In medicina cōposita nō sunt virtutes cōtrarię, sicut est virtꝰ media.

K Causa autem dubij fuit, quia nō posuerunt secundas virtutes sub aliquo ordine. nā si id fecissent, fuisset nobis notum. quodnā medicamen esset æquale, & quod inæquale.

Huiuscemodi autem actus, quē agit illud medicamen compositū, est quidem vnus, siue artificiali ēperatura, siue naturali, & non est plures: ita vt cogaris dicere medicamen vnum efficere duas qualitates contrarias in eodem subiecto, & dicamus id eē veluti res se habet in sensibus & sensibilibus eorum. patiūtur enim à duobus cōtrarijs, simul per vnum subiectum. vt gratia L exempli, cum nos percipimus albū & nigrum simul per humorem cryſtallinum: caloremq;, & frigiditatem in instanti per vniuersum corpus nostrum, si contingat vt particulę nostri corporis partim frigida, partim calida aqua abluantur, vt dicit Galenus. Hoc enim non sufficit ad solutionem dubij, si supponam* ipsum medicamē compositum habere duo officia inter se inuicē contraria. nam etsi sensibus illud accidat, profecto non accidit, nisi quia non sunt materiales. Cuius rei causa iam in alia scientia tradita est. M

Sed affectiones, quas recipit corpus à medicaminibus, sunt necessario materiales. quæ quidem si fuerint contrariæ, non possunt esse vni eo tempore in eodem subiecto, nisi eo modo, quo reperitur mediū inter

A propter aliquam similitudinē non multum propinquā, non debet dari nisi fm ꝙ inuenitur medium inter extremitates: hoc est fm ꝙ inuenitur album & nigrum in colore citrino. Et si aliter diceretur, vnum vinceret alterū necessario, si duo essent: aut dominans faceret suā operationem, & ei attribueretur. Et quidam dicunt ꝙ natura cognoscit, & ualuit ad se illam partem, quæ est in eis magis necessaria. Scias tamē ꝙ impossē est trahere quod inueniri non pōt. & forte hoc secretum eidē in somnio fuit reuelatum. & ideo non sum ille, qui cum eis litigare velim.

Deinceps volumus reuerti ad illud, à quo separati fuimus, vt demꝰ exemplū membrorū diuisiōis, quā ꝓximissimus. * Et dicamus ꝙ exēplū diuersitatis ægritudinis ab accidēte est, sicut febris acuta cū syncope. ꝙa putrida ſdiget euacuatiōe, & refrigeratiōe, & syncope Idiget è cōuerso.

† Exemplum diuersitatis ęgritudinum est sicut febris diuersarū specierum & diuersarum materierum, & diuersorum locorū: sicut febris, quæ dicit hemitritæus, quia est cōposita ex cholera & phlegmate diuersitate compositionis.

Causa harum est, quando sunt composita in vna & eadem ęgritudine, sicut sunt ægritudines, q̄ fiunt ex pluribus humoribus. & ideo necesse fuit cōponere medicinā ex rebus, q̄ respondeant pluribus humoribus. & hęc fuit ꝓma necessitas cōpositiōis medicinarum cōpositarū purgantium aliis duabus, videlicet compositarū causarum, & accidentiū cum ęgritudinibus. Et huic mēbro diuisiōis correspōdet cōpositio theriacæ:

ter extrema, ac si dicas, ea ratione, D qua in croceo colore reperiuntur album & nigrum. Alias enim de necessitate* resistent inter se, si fuerint æqualia, vel prædominans aget actionem suam.

*a.l. cōtra opabunt.

E

Et postq̄ declarauimꝰ quo nam pacto operetur medicamen cōpositum, reliquum est vt ad aliarū partium exempla me transferam. Exēplum igitur sumptum ex morbo & accidenti est, vt febris ex putredine orta & animi deliquium. nā febris euacuationem, & refrigerationē desyderat: animi vero defectus contrarium vacuationi, & refrigerationi exposcit. Exemplum vero compositiōis ęgritudinum est, vt febres, quæ ex diuersis constant substātijs: vt est ea febris, q̄ semitertiana vocatur, quę ex bilioso ac pituitoso constat humore. At exemplum necessitatis huius rei in compositione causarum est, vt cum fiunt ęgritudines à pluribus humoribus, vbi quidem crimus coacti componere medicamen ex his, quæ plures quam vnū euacuent humorem. & hæc quidem est prima necessitas, quę cogit componere solutiua medicamina. Sub his igitur duobus generibus, videlicet compositionis ęgritudinum & causarum, ingreditur cōpositio

F

G theriacæ: quia intentio in illa fuit curare multas ægritudines, & ꝓseruare ab eis. & ideo fuit cōpoſita ex medicinis, quæ habent multas virtutes ramificatas diuerſas, & vt à multis partibus poſſent vincere venenum.

Quīti modi pria ps. Exemplū neceſſitatis cōpoſitionis ꝓp diuerſitatē naturæ ęgritudinis, & naturę membri ꝓp ſuam cōplexionē, eſt, ſicut ſtomachus hectici cus. quia à parte, qua eſt febris hectica, indiget frigiditate & humiditate: & à parte, qua eſt ſtomach⁹, indiget caliditate & ſiccitate. Et eſt H ſimile in tuſſi, quę fit ex materia viſcoſa ī fiſtulis pulmonis. quia à parte, quæ eſt materia groſſa & viſcoſa, indiget ſubtiliatiuis, & incīſiuis: & à parte, qua eſt pulmo, indiget rebus lenitiuis.

Quīti modi ſecūda pars. Exemplum neceſſitatis cōpōnis medicinarū ꝓp diuerſitatem naturæ ægritudinis à membro ꝓp principalitatem membri eſt, ſicut ægritudo calida, q̄ fit in aliquo membro principali: ſicut in cerebro, q̄ neceſſe eſt vt non multiplicemus multū medicinas frigidas, ideo vt non extinguamus caloꝝ naturalem, & vt I nō priuetur à ſenſibus, & motibus. Et ꝓpea eſt neceſſe miſcere cū illis medicinis res, quę ad aromancitatem ſint declinantes, & ad calorem, & cōfortent. Et in paſſione frigida, q̄ accidit hepati, neceſſe eſt euacuare: ſicut declaratum eſt in libro Ingenij ſanitatis: & poſſibile eſt vt ſit hoc contrarium: eo q̄ ſicut eſt nobis neceſſe cognoſcere virtutes medicinarum neceſſariarum tempore neceſſitatis, eodem mō indigemus cognoſcere modum cōpoſitiōis. & ſi non eſt poſſibile nobis medicinari, K medicaminis ex viperis cōfecti, q̄ theriacen vocant: cuius propoſitū fuit reſiſtere multis morbis, ab eisq; præcauere. & ideo compoſuerunt illud ex medicaminibus habentibus varias virtutes, variosq; modos reſiſtendi ipſi veneno.

Exemplū vero neceſſitatis huius rei ſumptū à diuerſitate nāę morbi ac mēbri nāę, eſt, vt ſi ventriculus febre laboret hectica. nam ea rōne, qua laborat febre hectica, refrigeratione & humectatione deſyderat: ſed ea rōne, qua eſt ventriculus, cale factione & aſtrictione expoſtulat. L Identidem de tuſi genita ab humore glutinoſo, ĩheréti aſperę arterię, dicendū eſt. nā humor ipſe requirit attenuationē, & inciſionē, quę quidē non fiunt niſi p ea, q̄ exaſperāt: pulmo tū, vt pulmo, q̄ leniant deſyderat. Exēplū quoq; huiꝰ rei ſumptū ex diuerſitate naturę morbi, ac mēbri, quo ad eius prīcipatū, ē apoſtema hepatis iā ad ſuū vigorē puēctū. nā quatenus eſt apoſtema ī ſuo vigore exiſtēs, indiget euacuatiōe, vt in lib. de Tuēda valetudine mōſtratū eſt. Multa.n. hic citant, q̄ nō probant hic, ſed ſupponunt tāq; ap probata, donec in ea parte quæ * de tuēda valetudine ptractat, oſtēdantur. & nō dixit Gal. q̄ nouitia cōponendorum medicaminū debet omino ſequi poſt noutiam Tuendæ valetudinis. Fortaſſe tū res oppoſito modo ſe habet. nam quēadmodū vires medicaminum debent eſſe nobis cognitæ pro tempore neceſſitatis, ita res ſe habet in modo componendi. aliàs.n. non poſſemus curare. ſed ſi poneremus artem componendi eſſe partem artis † Tuendæ valetudinis, eſſet tunc impoſſibile, * 2. Colliget cuius † 2. Colliget cuius

A ri, niſi veniamus ad partem Ingenij ſanitatis: ergo incipiamus hoc ſcire primo à libro Ingenij ſanitatis, poſtquam ibi declaratum eſt.

Et quia hucuſq; exiuim⁹ ab intentione nr̄a, redeamus nunc ad ipſam: & dicamus q̄, q̄ apoſtema eſt in mēbro principali & maximi iuuamenti, neceſſe eſt vt ſuę medicinę miſceamus q̄ fortificent virtutē, & ſubſtantiā ipſius, & caueamus ne virtutes ſuæ diſſoluantur: ſicut ſunt ſandali, & roſę. Et ſimiliter q̄ etiā membrū maximi iuuamenti, tunc neceſſe eſt nobis cōſeruare ipſum cum medicina ſtyptica.

B Quīti modi tertia ps. Et exemplū neceſſitatis ꝓp locum membri eſt, q̄ volumus q̄ medicina ſtyptica vadat ad ꝓfunditatem corporis, debemus ſecum admiſcere rem, quę habeat ſubtilem ſubſtātiam pp longitudinem ſui loci, ad hoc, q̄ ſit vehiculum ſtypticitatis: quātus ſit contra q̄ſitum noſtrū in aliquo. Sicut admiſcemus canthari des in medicinis veſicæ, & crocū in medicinis cordis calidis. Et ſimili modo nos miſcemus ceram in emplaſtris: ꝓpea vt ſit materia faciens ea melius applicari membro.

Quīti modi quarta ps. C Sed exemplū neceſſitatis compō nis medicinarū ex parte colligātiæ eſt, ſicut ęgritudo calida, quæ ſit in ore ſtomachi: quia in ea non debemus multiplicare medicinas frigidas, eo q̄ cōicat cū mēbro frigido.

Iſta ſunt quinq; mēbra neceſſitatis compoſitionis, ꝓp quæ compo nuntur medicinæ, quæ ſunt ex diuerſis virtutibus, quando non inue nimus in vna ſimplici, quo ex virtu tibus indigemus.

Quīti modi ſexta ps. Sed ſēcūda particula neceſſitatis cōpoſitiōis eſt, quia aliq̄n nos inue nimus D le, niſi poſtquam antepoſuerimus notitiam eorū, quibus indigemus, præponamus primo, iuxta illud, q̄d ꝓbabit̄ in ptę de Tuēda valetudīe.

Nunc autem iam deuiauimus à noſtro ꝓpoſito. reuertamur igitur ad illud: & dicamus q̄, propterea qa apoſtema eſt in mēbro principe, à quo multa prouenium iuuamenta, oportet cuſtodire eius robur medicamine aſtrictiuo. & hoc redit ad id quod ſe tenet ex parte varietatis naturæ morbi, ac membri naturę.

Exemplū vero huius neceſſitatis ſumptū ex poſitu ipſius mēbri eſt, E vt ſi cupimus, vt ſubſtantiā aſtricti uā faciamus pertingere ad intimā partem corporis, tunc admiſcemus cū ea aliquid attenuatiuum pp diſtantiā illius loci, vt ſit illi ſubſtantiæ aſtrictiuæ veluti ala. Et ad hoc genus rīdet admiſcere minimum quid cantharidū in medicaminib⁹ veſicę, & crocū in medicamine cordiali. Huius quoq; generis eſt admiſcere ceram in vnguentis, q̄ extrinſecis particulis corporis applicant. ſitus.n. illorū mēbrorū non tineret medicamen niſi eſſet in huiuſce modi materia. Exemplū adhuc ip- F ſius neceſſitatis componendi tractū ex affinitate membri, eſt vt ſi morbus calidus ſit in ore ventriculi, nō debemus vti magna refrigeratiōe, cū cōicet cum membro frigido, q̄d eſt cerebrum. Hæ igitur ſunt octo conſyderationes, quibus vtimur ad componenda medicamina, habentia varias ac diuerſas vires, ſi in vnico medicamine ſimplici non reperiant illæ vires, quibus indigemus.

Pars aūt ſecunda illarum primarum partium, q̄ eſt videlicet cū illæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

G nimus vnam simplicẽ medicinam, quę habet fortiorẽ virtutẽ, aut debiliorem eo, quod quærimus.

Et hæc particula diuiditur in plura membra. Vnum est, quia erit nobis necessaria vna ex primis operationibus medicinæ: & hæc simplex quidem habet plus aut minus, quã quæramus. quare tunc necesse est nobis habere aliam medicinam, vt debilitemus suam operationẽ, aut vt eam fortificemus.

H Et si tu vis eam debilitare. hoc fit duobus modis. Vnus est, vt misceamus cum forti medicina aliã, quæ sit contraria suæ virtuti. v.g. quando habemus vnam medicinã, quæ sit calida in tertio gradu, & non indigemus nisi ea, quæ sit calida in secundo, miscebimus cum ea illam, quæ sit frigida in primo.

Alter modus debilitandi est, vt misceamus cũ forti medicina aliã, quæ non sit contraria in qualitatibus & virtutibus, sed similis in virtutibus, sed minus habeat altera ex eis. v.g. si habuerimus medicinã ca
I lidã in tertio gradu, & nos velimus declinare ab illo, miscebimus cũ ea vnã, quę sit calida in primo gradu solũ, & habeat ꝓparationẽ, quã dicimus, vt debilitet medicina cum suo simili in qualitate. Et ꝙ fit minoris virtutis probat Gal. per cõmixtionẽ aquæ tepidæ cum aqua bullienti: quia necessario videmus feruentis calorem declinare.

Contra Gal. Et hoc est contradicendũ. quia si videmus ꝙ hõ habeat ęgritudinem calidã in quarto gradu, vel ẽt in tertio, & dederimus rem calidã in secũdo gradu, multoties lędet ipsum. Et propterea verba Gal. debẽt refragari ex dicta tali min⁹ calida, vt supra.

Dicas

K vires, qbus indigemus, ĩ sunt illi medicamini, sed indigemus maiori vel minori portione earum, in duas quoq; diuiditur partes. Prima est, ꝙ aliqñ nos q̃rimus aliquã ex actionibus primis medicaminum, & habemus apud nos medicamen, cui insit illa potẽtia: verũ plus vel minus eo qd requirimus, habet. tunc. n. oportebit nos admiscere cũ eo aliud medicamen, vt illa actio validior, uel imbecillior reddatur.

Redditur aũt imbecillior potentia medicaminis bifariã. Primo q̃dẽ adijciendo illi medicamini forti
L aliud, qd sit contrariũ uirtuti illi⁹. ut gratia exempli, si habeamus medicamen, qd sit in tertio numero caliditatis, & nos indigeamus medicamine, qd sit in secundo, tunc admiscebimus illi medicamini, qd est in tertio ordine, aliud medicamen, q̃d sit frigidum in primo ordine.

Secundo uero fit, addẽdo illi medicamini aliã sibi sibe nõ cõtrariũ, sed eius uis sit imbecillior potẽtia illius primi. ut exẽpli cã, si habeamus medicamẽ calidũ ĩ tertio ordine, & uelimus minorare illã caliditatem, tũc immiscebim⁹ illi aliud medica-
M mẽ calidũ ĩ primo. Quã q̃dẽ correctionẽ, uidelicet qd medicamẽ min⁹ calidũ minuit caloré medicaminis calidioris, uerificauit Gal. & ꝓbauit ꝑ exẽplũ ductũ de calida aq̃ & tepida. nã si simul tẽperentur, tũc calidę aq̃ calor minor redditur procul dubio. At cõtra hoc dubitare contingit, cũ uideamus aliquos patientes morbos calidos ĩ quarto, uel tertio numero, qbus si propinem⁹ medicamẽ calidũ in scdo numero, profecto nocebit eis, cum tñ iuxta hãc rationem deberet eos refrigerare.

In prooemio lib. 3 Comprehendit. per. gnosis.

Dubũ ex Gal.

Vt

A Dicas si dederimus mel habẽti causum, nonne lędetur incõtinẽti magna lęsione? Et sic' si quis haberet magnã lęsionẽ frigiditatis in capite, si tu inungas ipsum oleo rosato, nonne multũ lędet? Et q̃ sustinent Gal. prouideãt sup hoc. Sed dicim⁹, ꝙ si ita est, sicut dicit Gal. erit ꝓ hãc uiã. quia medicina, quã dicimus calidiorẽ esse. est illa, q̃ habet maiorẽ cõparationẽ caloris ad frigiditatẽ, q̃ illa, q̃ est minus calida: ergo erit frigiditas in ambabus per cõtrariũ: hoc est, quia in calidiori erit frigidi
B tas minoris cõparationis, & in frigidiori erit maioris cõparationis. uer bi gratia, quia cõparatio caloris ad frigus in drach. i. piperis est maior q̃ in drac. i. spicę. & si in drac. i. piperis sint. v. partes caliditatis, & una frigiditatis: & in drac. i. spicę sint duæ partes caliditatis, & vna frigiditatis mixtis. ij. drac. sic' erit cõparatio caliditatis ad frigiditatẽ in hoc mixto
Al. mi- N maior, q̃ esset iq̃ pipere solo. & qñ eris bene speculatus in hoc, uidebis hoc fieri per hanc uiã. Et istę partes medicinę, quas diximus calidas aut
C frigidas, quamuis non sint in actu, non nocent in hoc documento: qa sunt quasi mediæ inter illã rem, q̃ est inter actũ & potentiã. Et iõ est posse in multis corporibus cõsimilibus, ut disloluant' artificialiter ptes, ex quibus cõponuntur, sicut est lac.

Et fortificat' hęc opinio: eo ꝙ medicina, quę habet plures partes calidas in se, sine dubio ẽ prępparata ut inflammet' à calore naturali, plus q̃ medicina, q̃ tñ non habet. Sed accidit aliquibus corporibus, ꝓpter fortitudinem caloris illorum, & propter prępparationem corporum ipsorum, ut conuertant omnia, quæ

eis

Vt gra exempli, si exhibuerim⁹ mel D patiẽti febrẽ urentẽ, starim quidem inferet' ei magna lęsio. Itidẽ & si patiens uehementẽ frigiditatẽ in capite, ungat' rosaceo oleo, maxĩe lędet'. Dicimus tñ nos, ꝙ si illud aliud medicamen, cuius proportio partis calidæ eius ad frigidã est maior q̃ proportio partis calidæ ad frigidam in illo medicamine minus calido, tũc frigiditas in utroq; horũ contrario mõ se habet: uidelicet ꝙ in calidiori est in minori proportione, in frigidiori uero est ĩ maiori proportione. ut exempli cã, in una drac. piperis proportio caliditatis ad frigidita E tem est maior, q̃ in una spicæ neriden. ac si dixeris, ꝙ in una drach. piperis sunt quinque partes calidę, & una frigida, & in una spicæ neriden sunt duę partes calidę, & una frigida. & si rẽperauerimus drach. ipsius spicæ neriden cum drac. piperis, tũc in aggregato ex his erit maior proportio frigiditatis, q̃ sit in pipere. & si recte id consyderaueris, iudicabis ita res se habere. Porrò eę ptes, quas diximus eẽ calidas & frigidas in aliquo medicamine, licet nõ sint in eo in actu, nõ ꝓpea impedit hoc hanc doctrinã. nã licet nõ reperiantur in F eo actu puro, sunt tñ ueluti mediæ ĩter actũ & potentiam. Hinc fit ꝙ à multis corporibus similaribus pñt segregari partes, ex quibus constãt ipsa arte, vt in lacte perspicuũ est. Quę ratio est euidentissima: eo qd medicamen illud, ĩ quo sunt plures partes caloris, prõptius est quidẽ vt à calore natiuo inflãmetur, q̃ illud, qd habet min⁹ de partibus calidis. Verũ accidit nonnũq̃ ĩ qbusdã corporibus, ꝓp eorũ vehementẽ calorẽ, & membrorum promptitudinem,

Q iiij vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

G eis aduenium̄t, ad ſubſtantiam igneā, ēt ſi eſſet minoris caliditatis q̄ illa. & poteſt eſſe q̄ hæc eſt occaſio læſionis mellis in cauſo. & q̄uo nō debet hoc facere? quia videmus q̄ aqua etiam cucumerum conuertitur in his febribus ad choleram. Iſte eſt modus debilitandi virtutes medicinarum per comparationē.

Sed quando volumus fortificare, non fiet hoc niſi vna via, hoc eſt vt miſceatur cum ea medicina ſuę ſpeciei, & ſit fortior ea. & adhuc loquemur de his.

H Et de rebus, q̄ intrant in ſecunda particula partiū primarū ſunt, q̄n volumus fiēt fortificare ſecūdas virtutes, & tertias medicinarū ſimplicium, aut debilitare. Et hoc etiā fit duobus modis. Vnus eſt, vt miſceatur cum forti medicina vna, quę habeat contrariam virtutem. v.g. quādo habebimus medicinam aperitiuam, & inciſiuam in tertio gradu, & volumus declinare ab illo, miſcebimus cum iſta medicinam oppilatiuam ingroſſatiuam in primo gradu: & tunc redibit prima ad aperiēdum in ſecundo gradu.

I Alter modus eſt, vt miſceamus cum ea ſimilem, ſed minoris virtutis: quia etiam ex ea deueniet primæ diminutio actionis, ſicut dictū eſt in primis qualitatibus. quia comparatio oppilationis ad ſubtilitatem in hoc eſt maior quā in prima. Sed ſecunda via fortificandi virtutes ſecūdas & tertias eſt, vt miſceatur cum ea ſimilis, & ſit fortior.

Et vt tranſmutent quicquid ad ea oſ- K
ferē, in igneam ſubſtantiam: & ſi ea ingrediatur aliq̄d minus calidū illis, tranſmutatur ſm oēs eius partes in igneas partes. & ita ſe habet mel cū patienti febrē vrentē (quā vocāt cauſon) & non iniuria, cū videam⁹ †ſuccum cucumerū in his conuerti in flauā bilem. Hoc igitur ordine p̄ credendū eſt in ipſis medicaminib⁹. †a. Lege

Atq; ſi vim medicaminis augere cupimus, id quidē nō niſi vno modo poteſt fieri, videlicet admiſcēdo illi medicamini imbecilliori aliud medicamen vehemētius illo eiuſdē generis. Secūda aūt pars harum L
partiū eſt, cū volumus †excitare ali †a. Lallo
quā ſecundā virtutem ex virtutibus uac.
medicaminū ſimpliciū, vel tertiā, aut eam hebetare. Id. n. diuerſimode quoq; fit. Primo quidem modo conſyderando illud medicamē, cuius virtutē ſecundā intendimus hebetare, & admiſcere ſecū aliud medicamē, cui⁹ virtus ſit illi virtuti cōtraria. vt exēpli cā, ſi medicamē aliqd fuerit aperitiuū, & inciſiuū † tertio ordine, tūc admiſcebimus ſecū aliud medicamē obſtructiuū † primo: & ſic illud medicamen reddet M
aperitiuū in ſecūdo gradu. Secundo modo, vt ſi accipiamus medicamē aliud, qd̄ min⁹ aperiat illo, & ſimul ea cōmiſceamus, tūc oīno ex eo minor reſultabit apertio, vt in primis fit qualitatibus. ppea quia proportio ſubſtantiæ eius obſtruentis ad attenuantem eſt maior, q̄ ſit in medicamine fortioris attenuationis. At modus, quo excitent virtutes ſecūdę & tertię, eſt admiſcēdo in illo medicamine, cuius & actionē vigorare intēdimus, aliud medicamē, cuius vis ſit vehemētior illis alterius.

Aliqui

A Et quidam dicunt q̄ virtutes ſecundę ſortificantur miſcendo medicinam cū medicina alia ſimili in eodem gradu, ita vt non ſit fortior. & dicunt q̄ experientia teſtificatur, q̄ duæ medicinæ æquales in virtute coniunctæ habebunt fortiorem operationem, quàm vna illarum ſingularis & per ſe. & hoc accidit, quando erit quantitas vnius æqualis quātitati alterius. Et poteſt eſſe q̄ cauſa huius eſt, ideo quia hæ duæ medicinę coniunctæ, quamuis videatur ab eis vt ſint æquales in virtutibus ſecundis & tertijs, non poteſt eſſe vt
B ſint æquales penitus veraciter, niſi largo arbitrio: eo quia impoſſibile eſt vt non diuerſificentur in ſubtilitate ſubſtantiæ & groſſitie, & ſpiſſitudine & raritate, & ſimilibus: ergo nec erit difficile eas inęqualiter permutare propter īſertionem earum ſubſtantiarum: quia ipſa, in quibus recipient permutationem, nō erunt æqualia. Et propterea manifeſtabitur permutatio earum corpori plus quam manifeſtetur permutatio corporī † eis: hoc eſt, quia corp⁹ erit ab eis magis permutatum. & idcirco iſtud, quod tardat permutari exite
C a corpore, retinet illud, quod eſt velox ad exeundum: vnde fortius operantur in corpore. & per hanc viam poteſt eſſe, q̄ ſimilia adinuicem fortificantur, & ſimiliter dicim⁹ in primis virtutibus.

Et propterea vides q̄ Antiqui ponunt in eorum confectionibus medicinas æquales omnibus virtutibus tribus.

Iſti

Aliqui tamen putant inueniri a- D
lium modum * excitādi ſecūdas, ac *a. f Vigo randi.
tertias potentias, videlicet admiſcēdo illi medicamini aliud ſibi ſimile in ordine ſecūdarum, ac tertiarum virtutum. dicūt. n. ipſi, q̄ experiētia comprobatum eſt, vehemētius eſſe officiū, qd̄ ex aggregato ex illis medicaminib⁹ reſultat in humano corpore, q̄ qd̄ reſultat ex ſingulo corū ſeorſum: dum tn̄ ſit eadem quātitas illius ſingularis, & aggregati ex vtroq;. Et huius rei cā fortaſſe eſt, propterea quia illa duo medicamina, licet videaū eſſe æqualia in ſuis virtutib⁹ ſecūdis, & tertijs, impoſſe tn̄ ē E
vt ſint oīno equalia, niſi quadā coniectura: q̄m impoſſe eſt, quin differant inter ſeſe in ſubſtantiæ tenuitate & craſſitie, denſitate raritateq;, cęterisq; alijs, p q̄ differt illud ab alio. quare difficile ipſę naturę poterūt ea trāſmutare, pp implicationē ſubſtātiarum illorum, ac corū multitudinem: cū tēpora, quib⁹ poſſunt trāſmutari a natura, nō ſint equalia. Et ppea corū actio in corpore ē notior actione, quam facit corp⁹ in ea, immo corp⁹ plus patiē ab eis q̄m illud, qd̄ tardi⁹ trāſmutaē, & egrediē F
a corpore, tardare facit illud, qd̄ velociꝰ egrediē, eiusq; actio in corpib⁹ erit validior. illud vero, qd̄ celerius trāſmutaē, facit penetrare ad membra illud, qd̄ tardi⁹ trāſmutaē incoactum, & iō eius actio in corpore eſt vehemētior, quia eſt medicamē. Si igiē hoc ſit verum in ſecūdis, & tertijs virtutibus, erit etiam verum proculdubio in primis.

Id aſit fortaſſe eſt verū, ppea quia nos videm⁹ plures Antiquorū componere cōfectiones ex medicaminibus, quorū virtutes primæ, ſecūdę,

&

Isti duo sunt modi primarū partium, quæ fuerunt cāæ compositionis. Et in secūda particula īgreditur adhuc alia res: hoc est, quia potest esse vt non indigeamus omnib⁹ virtutibus medicinæ numero, sed quibusdam. & hoc est duobus modis. Vnus est, quia non indigebim⁹ omnibus qualitatibus primis medicīę, nisi vna. v. g. habebimus vnam medicinam calidam & humidam simplicem, & nō indigemus ea nisi pp humiditatem: quare tunc debemus miscere cum ea medicinam frigidā & humidam: tñ necesse vt sit frigiditas illius ęqualis in comparatiōe caloris alterius, ad hoc vt sint tęatę in caliditate & frigiditate, & vt humiditas sola dominetur. & sic debes intelligere vnāquāq; istarū qualitatū.

Alter est, vt ponam⁹ ꝙ īdigeam⁹ ex vna medicina secūdis virtutibus, aut tertijs, & non primis. v. g. sicut necessarium est semen apij in febribus, quę fiunt propter oppilationē, solum vt aperiantur oppilationes, & vt subtilient⁹ humores grossi, & ꝓpuocetur vrina: & non est necessari⁹ sū⁹ calor, nec sua siccitas. quare tūc cum eo debemus miscere rem frigidam & humidam, quæ remittat tuum calorem & suam siccitatē, semper consyderādo, vt secunda virt⁹ ipius nō resistat secūdę virtuti primę qua indigemus, hoc est apertione. v. g. si necesse est nobis miscere nenufar cum semine apij, aut suum simile, debemus ponere loco nenufaris semē melonis, aut citrulorum, ad hoc vt secūda virt⁹ illorū fortificet secūdā virtutem apij. quia q̄uis ista duo semina sint frigida, habent tñ virtutem diureticam. q̄uis Gale. dicat ꝙ si misceat⁹ res debilioris virtutis cum re, quæ est fortis virtutis, & est vnius generis, ꝙ ipsa eam debilitat. Nec est impose, vt qñ comūguntur duæ res, quæ sunt vnius virtutis, quāuis vna sit debilior altera, ꝙ coniunctum istarum nō sit fort⁹ singulari. Sicut tu vides ꝙ nos miscemus medicinis calidis acetum ꝓpter iuuamentum apertionis: q̄uis videatur esse frigidum. quia si nos separaremus partem calidam ab aceto, non faceret id quod facit, ī fūgēdo lapidem. & est remotum vt faceret hoc propter partem frigidam solum: sed facit hoc propter calidā partem, quę est in tali substantia. & ideo miscem⁹ ipsum cum medicinis calidis, quāuis sit debilioris caloris istis. sed cum hoc toto est aliquid in aceto, quod hāc operationem adiuuat, sicut stypticitas sua.

Et idcirco dicimus, ꝙ medicina debilis mixta cū forti, prodest fortificationi fortioris. quia operationes medicinarum in corporibus humanis non sunt nisi per viam comparationis, & assimilationis corporibus humanis, & nō sunt nisi ex parte ipsiusmet medicīæ. quia tu vides multas medicinas, in quib⁹ est pauca caliditas, & comparatæ humanis corpor⁹ inueniunt⁹ calidiores illis, q̄ vident⁹ illis calidiores. Et sic pōt esse semen apij cōiunctum cum semine melonis: & fit fortius in operatione q̄ opium solum in corpore humano, & tertia⁹ corrigat illam, quam nos desyderam⁹, iō admiscebim⁹ cū semīe apij semē melonum, vel cucumerū. nā licet hęc duo semina sint frigida hñt adhuc vim aperitiuā cīēdi vrinā, q̄uis fuerit dictū ꝙ debilis potentia admixta validæ eiusdē gñis debilitat eā. Debet aūt Medic⁹ nō ignorare hoc vllo pacto, & opari debet per illud. nam nihil boni operabitur sine cognitiōe vni⁹ rei. Nā duorū alterum est necessarium, s. vel ꝙ curabit gra exēpli, ægrū seminib⁹ mellonum & cucumerum, & tūc non erit compos voti: vel curabit semīe apij, & tūc officiet ęgroto: cū tñ non sit impose, vt resultet ex aggregatione illarū duarū virtutū ꝓ ipsā ꝙaturā actio validior: quis illarum duarū seorsum singularum acceptarum altera sit altera imbecillior. Si. n. ab aceto remoueremus partem calidā, quam hēt, non oparet⁹ illas opationes, quas efficit, videlicet infringere lapides, incidereq; cutim. & irrationabile vī, ꝙ faceret illud pars ei⁹ frigida tantum. nam huiusmodi actio aceti non fit nisi coniunctis simul illis duabus virtutibus.

Idcirco non est dissonū dicere aliquod medicamē imbecille mixtū cū validiori, resultare ex eis actionē validiorem. qñ actiones medicaminū in corpor⁹ nō fiunt nisi in relatione ad aliud, nō rōne ipsorum medicaminū ex seipsis. nā multa sunt medicamina, q̄ ex se sunt parū calida, & si ad corp⁹ humanum referantur, erunt calidiora⁹ alijs medicaminib⁹ ex se calidiorib⁹ illis. Sic igit⁹ nō īcōuenit, vt actio resultās ex semīe melonū, & apij semīe sil⁹ gra exēpli, sit validior actione seminis apij tñ ī corpe hūano: licet pies, q̄b⁹ fit apertio,

* 2. l. succurrat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G

Et quando Medic⁹ subtiliter consyderauerit hoc, non medicabitur cum simplici medicina.

Et hæc preparatio inuenitur in compositionib⁹ Antiquorum, sicut in oxymelle seminum: quia consyderauerunt cum aceto fortificare secundam operationem mellis. idcirco laudauerunt illas medicinas simplices, quarum secundę virtutes adiuuant se adinuicem, quãuis in primis sunt contrarię, sicut de itide, & de alijs simplicibus medicinis. Et in summa iuuamentum istius preparationis non est nisi in secundis virtutibus & tertijs. Et quamuis inueniatur scriptum in dictis Antiquorum, non tamen ostenderunt rationem. Sed nobiles viri filij Auenzoar testificati sunt hoc. & illi sunt, quibus debet attribui scientia Medicinæ.

H

I

Tertia cõpositionis medicinarum necessitas.

Tertia necessitas compositionis est, vt ponat ī medicinis purgatiuis aliquid ad refrenãdum, vt nõ lędãt membra principalia. Sed aliqñ ponuntur medicinæ ad dulcorandum medicinam, quę hẽt malum saporẽ & tuo, & incisio in solo apio, sint plures, q̃ cum est cõtemperatum cum semine melonum. & hoc totum est manifestum apud eũ, qui percepit ea, quę scripsimus antea de ipsis medicaminibus. & huiuscemodi mollificatio est magis necessaria ad curationem, eaq; plus vtimur.

K

Quare si recte consyderet Medicus hoc, non medebitur, vnico tantum medicamine simplici.

Et huiuscemodi* modificationẽ repies in compositionib⁹ Antiquorum, vt in aceto mulsõ semineo (qđ oxymel vocatur compositum) quãuis non correxerint eius siccitatem in compositione sua, sed tñ caliditatẽ eius succurrerũt p̃ acetum. sed quid oportet dicere de oxymelite ex seminibus, cum oxymel, quod non est ex seminib⁹ cõfectum, correxerit hoc est calorem mellis per ipsum acetum: quãuis acetum vigoret virtutem mellis secũdam. Hinc est, q̃ laudantur simplicia medicamina, quorum primæ virtutes sunt cõtrariæ, & secũdæ excellũt, vt est adiãtũ, & alia simplicia medicamina. Et vt summatim dicam, vtilitas hui⁹mo dificatiõis nõ est nisi in secundis & tertijs virtutibus, & est modificatio vtilis, vt dixim⁹. Et licet repiatur apud Antiquos, non tñ rõnabili oratione, neque excitati sunt ad illud, Sed filij Zohar maxime fuerunt excitati ad huiuscemodi animaduersionem: immo hercle & in arte Medica multa bona obtinuerunt.

* Correctio.

L

M

Quandoq; tñ virt⁹, quã intendimus corrigere, nõ ingredit penit⁹ attem medicam: vt est corrigere medicamina solutiua, ne lædãt membra principalia. Porrò aliquando volumus prouidere sapori insuaui ipsi⁹ me-

A & ad hoc vt sit amicabilior naturę, sicut sunt confectiones, quæ fiunt cum melle & zuccharo: quamuis in multis locis sint contrariæ nostrę intentioni, sicut in medicina, a qua q̃rimus frigiditatem, & ystypticitatem. Hucusq; dixim⁹ modos necessitatis compõnis simplicium medicinarũ.

De mensura, & proportione medicinarũ simplicium, compositarũ ingredientium.
Cap. 58

DEinceps volumus dicere præparationem quantitatis simplicis medicinæ, quæ ponitur ī compositione medicinæ. Et hoc duob⁹ modis fit. Vnus est, propterea quia nos non damus ex medicina simplici quãcunq; quantitatem, sed quantitatem determinatam. quod facimus propter fortitudinem medicinę, aut eius debilitatem. Et debem⁹ hanc eandem viam inspicere & in compositis: hoc est, quia debem⁹ ponere ex forti paucam quantitatem, & ex debili multam quantitatem, secundum quod ordinatum fuit in theriaca.

B

Alter est, quando in vna medicina composita simplex medicina habet vltimum iuuamen quæsitum, & alię, quę ponuntur, non ponũtur nisi propter ipsam: sicut sunt trochisci de lacca, & alia cõposita, quę ab vna terum intrantium nominant, & ponitur plus de illa.

C

Et potest esse, vt non ponatur in vna compositione alicuius medicinę simplicis multa quantitas, nisi, p̃pter iuuamentum multũ, quod est in ea. Et potest esse, vt nos ponamus multũ ex medicina cõposita, p̃pter re-

medicaminis. & hæc fuit causa, ob quam electuaria, & confectiones cõdiantur melle & zaccharo: q̃uis nõnunq̃ horum virtus sit cõtraria virtuti medicaminis, quo intendimus curare, vt est astrictio, & ĩfrigidatio. Hæc igitur sunt commoda, ob quę medicamina componuntur.

D

Commoditates autem, ob quas ponimus aliquam certam quãtitatem simplicis medicaminis, ī cõpositione medicamẽtorum, sunt diuersæ. Prima est, quia non est propinanda quælibet quantitas indeterminata ipsius simplicis medicaminis, sed quædam⁹ certa & terminata. & id fit ob vehementiam medicaminis, & eius imbecillitatem. Oportet ergo animaduertere quoque idem in compositio medicamitue, & ponere de validiori medicamine minorem, & de imbecilliori maiorem quantitatem, vt obseruatum fuit in theriaca.

E

Secũda est, vt insit illi medicamini compositio aliquod medicamen, quod sit maximi iuuamenti ad id, quod quęrimus de medicam⁹ine cõposito, & p̃ reliqua medicamina ingrediantur compositum propter illud: vt est confectio de lacca, & reliquę alię compositiones, quę assumũt denominationem ab vno illorum medicaminum, quę sunt ī eo.

F

Ponitur autem ī ipso medicamine composito magna portio illius medicaminis simplicis propter eius maximum iuuamentum, vel p̃pter distantiam membri. & hoc reducitur ad rationem debilitatis virtutis illi⁹

G remotionem membri.& hoc fit ꝓpter debilitatem medicinæ comparationem illi membro.

Et potest esse vt istę cāę fortificētur adinuicem,& potest esse vt vna resistat alteri: sicut qñ coniungunt in vna medicina res multi iuuamēti cum debilitate earum,& remotione loci.ꝓpea si sunt ex illis,quę sunt multi iuuamenti, debemus ponere multam quantitatem:& si sint pauci iuuamenti, debemus ponere exiguam quantitatem,& maxime quādo comīgitur cum pauco iuuamēto multum nocumentum.& quan-
H do est media inter paucum iuuamētum & multum, erit media inter multum & paucum.

Sed ideo quia quantitas medicinarum laxatiuarum non pōt ferre multam quantitatem augmenti & diminutionis,sicut ferūt alię,est nobis necesse in compositionibus earum vti duab⁹ reb⁹.Vna,quia debes accipere de vnaquaq; illarū vnam dosim.& postea dabis ex illo operationem vnius illarum ad totū: hoc est,si erūt quatuor medicinæ,dabis quartam partem.

I

Altera est,quia tu debes accipere ex dosi integra vniuscuiusq; medicinæ aliquid secundum operationē vnius medicinarum compositarū. Et ideo,quia vna ex rebus,quæ magis necessaria est Medico in compositione medicinarum,est vt sciat in quo gradu est medicina composita in primis virtutibus,secundis,& tertijs, si sciri posset, de hoc volumus loqui.

Et illius medicaminis in relatione ad K illud membrum.

Hæ aūt cāæ qñq; se adiuuāt mutuo,qñq; vero sunt cōtrariæ. vt gratia exempli,ꝙ qūis illud medicamē præstet maximum iuuamētum ad id,quod nos desyderamus,tñ ꝓpter eius imbecillitatem, & distantiam membri oportet augere ei⁹ q̄ntatē, sed si res contrario mō se habuerit, tunc ponenda est minima portio eius:pīertim si cū hoc,ꝙ illā medicamen parum iuuet, sequatur adhuc ex eo aliqd̄ nocumētū.& qñ hę cāæ fuerint æquales,tunc ponēda est de L eo medicamine portio media inter multum & paucum.

At solutiua medicamina cū non sustineat maiorem vel minorē quātitatē, vt alia medicamina, ideo oportet in eorum compositiōe vti altera duarum rationum. Vna est, vt ponatur de singulo medicaminum ingrediētium portio integra.vt gratia exempli,si sint quatuor medicamina,ponatur de singulo eorū portio īegra. mox ex aggregato ex his propinabimus quantitatem proportionis vnius illorum ad totum ag- M gregatum. vt exempli causa, si fuerint quatuor medicamina, exhibebimus quartam partem ipsorum.

Secūda ratio est, vt accipiatur ex integra portione singuli medicaminis proportio vnius illorum medicaminum aggregatorum ad totū. Hi ergo sunt omnes modi & regulæ, quibus vtimur ad quantitatem medicaminis.Et,quoniam id,qđ⁹ maxime debet cognosci a Medico in cōponendis medicamentis,est scire ordinem,seu gradum virtutum primarum,& secundarum, tertiarumq; ipsius

A

Et dicimus,ꝙ qñ homo vult scire gradum medicinę compositæ ex qualitatibus medicinarum simplicīū,primo dēt facere hāc distinctionem: hoc est, quia impossē est vt euadat medicina composita ab vna duarum rerum,aut vt sint medicīæ simplices,ex quib⁹ est cōposita,vni⁹ gēnis,i.vt sint oēs calidę, aut frigidæ, aut humidę,aut siccę:aut sint ex virtutibus contrarijs, hoc est,vt quędā sint calidæ, quædam frigidæ,quædam humidę,quędam siccę.

B Et ēt prima particula non euadit ab vna duarum rerum: hoc est aut vt sint illæ medicinæ,quas diximus esse vnius generis, in vno gradu virtutis, quæ est sub vno gēne, hoc est verbi.g. vt sint in vno gradu calidi & sicci: aut vna habeat egressum super alteram,ita vt vna sit temperata, & altera sit calida in primo gradu, & alia in secundo, & alia in tertio, & alia in quarto.

Et pars secunda etiam nō euadit ab una duarum rerū: aut vt illę medicinæ,quę sunt contrarię,sint in vno gradu contrarietatis:aut una habeat egressum super aliam in illa contrarietate,verbi g. ꝙ una sit calida in tertio gradu, & alia frigida ī primo,& alia sicca in secundo,& alia humida in primo. Et aliquando accidit ut coniungantur omnia hęc quatuor in una medicina. Et cognitio simplicis dabit tibi cognitionē compositi.

Et tua speculatiōis in prima particula, quam diximus, ꝙ uirtutes medicaminis,si sciri id potest: D ideo de ea re sermonem faciemus.

Et dicamus ꝙ,cum aliquis voluerit cognoscere gradū medicaminis compositi, quo ad primas qualitates,debet animaduertere ordines medicaminum simplicium ipsum ingredientium. Necesse enim est ea simplicia eiusdem esse generis,ſ. vel omnia sint calida,vel frigida, vl̄ humida, vel sicca : vel vt ex contrarijs facultatibus cōstent:hoc est,vt sint & calida, & frigida, & humida, & sicca.

Primum adhuc membrum bifa E riā subdiuiditur : nempe vel ꝙ illa medicamina, quæ eiusdem sunt generis facultatis,eiusdem sint ordinis virium eis attributarum, vt gratia exempli,sint in primo ordine caloris vel siccitatis: vel aliud,aliud in eo superet,vt gratia exempli,quod ī huiuscemodi composito sit unum simplex temperatura æquale,aliud calidum in primo ordine,aliud in secūdo,aliud in tertio,& aliud ī quarto.

Secunda adhuc sectio bifariam subdiuiditur:videlicet,uel ꝙ ea medicamina, quę inter se sunt contraria,sint in eodem gradu contrarietatis īter se:uel ut alterum alterum F excedat in gradu, ut gratia exempli sit ibi unum medicamen calidum ī secundo ordine, & aliud frigidum ī primo,aliud siccum in secundo, & aliud humidum in primo. Possunt tamen qñq; hęc quatuor simul omnia in vno medicamento componi. Verum, si ordinem ipsius simplicis noueris,profecto & ipsius compositi non ignorabis.

Si igit illud primū membrū cōsyderem⁹, uidelicet ī quo medicamīa eiuſ-

G medicinarum sunt in ea in vno genere, & in vno gradu, est, vt appareat vt esse debeat gradus coniuncti totius in vno & eodem gradu, quo est vna singularium per se: saluo vt nō acquirat admixtionem, & vnam formam, quæ esset comparatione corporis humani calidior, aut frigidior vniuscuiusq; simplicium per se: & maxime in medicinis, quæ diu stant confectę, antequā eis vtamur. & forte ero contentus in fine, q̄ hoc accidat in pluribus compositiōib⁹.

Sed quando erunt medicinæ cōtrariæ in vno gradu contrarietatis,
H tunc de necessitate vna vincet alteram, & erit medicina temperata: saluo q̄ earum quātitates sint illa quātitas, in qua possit esse ille grad⁹ virtutis. Quia nulla medicinā, quę est calida in primo gradu, aut secundo non est sic in omni quantitate accidenti, quod est, quia cum mel sit calidum in secundo gradu, & sandali sint frigidi in secundo, melvīcet sandalum, si ex melle comedantur duę vnciæ, & ex sādalis drach. ij. sed duę drach. mellis nō vincēt duas drach. sandalorum.

I

Sed si medicinæ non sunt contrarię in eodem gradu contrarietatis, sed erit gratia exempli, vna frigida in primo gradu, altera calida in tertio, & alia frigida in secundo, & alia calida in quarto: manifestum est q̄ frigida remittet ex calida, secūdum q̄ est in gradu frigiditatis ī vno gradu, aut in duobus: hoc est, quia res, quę eiusdem sunt generis, eiusdemq; ordinis facultatis, videbitur quidē verisimile, vt gradus ipsius aggregati ex illis sit idem cum gradu simplicium: nisi forte contingat, accidatq; illis ex huiusmodi mixtura quędā forma, quę relata ad corpus humanum sit calidior ipsis simplicib⁹, aut frigidior: & præsertim in his medicaminibus, quæ fermentari solent (vt aiunt.) immo vt plurimum res ita se habet. K

At si medicamina illa fuerint inter se contraria in vno gradu cōtrarietatis, tunc necesse est, vt inter se fiat cōtra operatio seu resistēria, ita vt equale & moderatū reddatur tale medicamē: cum hac tū conditione, s. vt ipsa habeant talem quantitatem, qualem habere debeant pro illo gradu facultatis. Nam nō ī qua uis quantitate contigerit, existit aliquod medicamen calidum ī primo vel secūdo ordine. mel nāq; & si calidum sit in secundo ordine, & sandalum frigidum in secundo, non p̄pterea si binę vncię mellis sumant, & sandali vna drachma & semis, vel duæ drachmę sumantur, erit inferioris resistentiæ ipsum sandalum ipsi mellī: immo illę duę drachmę sandali resistent illis duabus vncijs mellis, sed duæ drach. mellis nō resistēt duabus drach. sandali. L M

At si illa medicamina, quæ cōtrarias habent vires inter se, nō sint eiusdem ordinis facultatis in ipso cōposito, sed aliud sit gratia exempli frigidum in primo ordine, aliud calidum in secundo, aliud frigidum ī tertio, & aliud in quarto calidū, tūc nō ambiget ipsum frigidum medicamen tantum remittere de calido, quan-

A quæ est frigida in primo, deducet calidam in tertio ad calidam in secundo: & eodem modo quę est frigida in secundo reducet calidam ī quarto ad calidam in secundo, & semper erit victoria secundum unum gradum. quia illa, quę est frigida in secundo, reducet illam, quæ est calida in tertio, ad illam, quę est calida in primo. & totum hoc est, quādo quātitas medicinarum est equalis. Et non intendas equale in pondere, sed æquale in virtutibus. & hęc quantitas est in primo gradu graduum, in
B quibus manifestantur operationes medicinarum in corpore humano.

Et si diuersificantur uirtutes contrarię secundum magis & minus, & diuersificantur quātitates enam secundum plus & minus: hoc est si quātitas medicinæ debilis erit multa, hoc est duplum quantitatis fortis, tunc remouebit ex forti gradum unum ultra gradum, quem remisit propter qualitatem. V. g. si haberemus unam medicinam calidam in
C tertio gradu & aliam frigidam ī primo, & quę erit frigida in primo, erit duplum quantitatis eius, quæ est calida in tertio gradu, ex gradibus, in quibus manifestatur operatio illius medicinæ in corpore, tunc remittet secundum q̄ dictum est. sed si erit tripla in quantitate gradus operationis, reducet ipsam ad temperantiam. Et si medicina calida, aut frigida erit minoris quantitatis quantitate prima, non curamus de ea.

Et quantū ipsum hēt de frigiditate, si- D ue id fuerit unus gradus, siue duo. & sic medicamē frigidū in primo gradu reddet quod calidū est in tertio calidum, in secundo: & frigidum in secundo reddet calidum in quarto, calidum in secundo resistit. n. semp iuxta numerū graduum eius. si fuerint ergo & calidum & frigidū eiusdem ordinis, tunc eque inter se inuicem resistent. uerum frigidum in secundo reddet calidum in tertio calidum in primo. id tū intelligi debet, si vtrunque medicamen eādem obtinuerit mensuram. Neq; intelligo ea habere æquale pondus, sed equa- E lem uim. illa enim mensura est primus gradus, quo actio medicaminum in corpore se offert.

At si uires illę contrariæ inter se discrepent fm plus uel minus, quantitates quoq; differant secundū magis & minus, tunc si quantitas medicaminis imbecillioris fuerit maior, ut gratia exempli sit dupla illi⁹ minoris quantitatis, remittet profecto ex ualidiori medicamine alium gradum, præter eum, quem iam remisit per suā qualitatē. Vt exempli cā, si aliquod medicamen habeamus, quod sit calidum in tertio, & aliqd̄ F aliud frigidum in primo, fuerit tū hoc frigidum duplum quātitate ei⁹ qd̄ in primo gradu, quo, s. gradu actio illius medicaminis appeat; sit tū ipm calidū in minori quātitate, tunc ipm medicamen frigidum nō mō ad fm gradum reducet illd̄ calidum, uerum etiam ad primū. q̄ si in tripla quātitate id fuerit, tunc ad equalitatē illd̄ reducet. Ita ēt, si illud medicamē, siue calidū siue frigidū, minoris fuerit q̄titatis q̄ sit illd̄ primum. s. qd̄ min⁹ calidum, seu frigi-

G

Et si fuerit contrarium, hoc est si medicina fortis erit ipsa, quę multa est in quantitate, plus q̄ sua quantitas prima in gradu operationis, & debilis remanebit in sua quantitate prima, tunc debilis non remittet ex forti nisi secundum comparationē illius quantitatis. uer.g. si erit quantitas ex forti dupla suę quantitatis primę in gradu operationis, & debilis remanebit in sua prima quantitate: hoc est, quia debilis erit calida in primo gradu, & fortis erit frigida
H in tertio, tunc calida non reducet frigidam in tertio usq; ad secundum, sed reducet a tertio media mensura a tertia ad secundam.

Et causa huius est, quia q̄n dupli catur prima quantitas medicinæ, tūc duplicatur etiam qualitas, & regredietur ex gradu suo in caliditate aut frigiditate ad alium gradum. Ideo q̄n tu inuenis unam medicinā quę erit frigida, aut calida in tertio gradu, & erit duplicata eius prima quantitas in gradu operationis, ipsa
I interficiet de necessitate, sicut interficit uenenum.

Sed medicinę, quę sunt ī uno gradu, siue in uno genere uirtutum, & illarum gradus diuersificantur, hae re illarum præparatio iterum est, ut medicina, quę est debilis uirtutis, remittat ex fortu. & iam dedimus causam huius.

Sed adhuc necesse est, ut intelligas hoc secundum uiam, quam dicemus. hoc est, quia medicinarum, quę sunt contrariarum uirtutum, una non remittit, uel alterat aliam, nisi fm q̄ hēt de qualitate cōtrarietatum, dum est) tunc nullam ad id ādhibe K mus curam.

Quòd si res contra se habeat, uidelicet ut medicamen ualidi⁹ maioris sit quantitatis ipso imbecilliori ui, ac minori in quantitate, tunc illd imbecillū non remittet de illo ualidiori, nisi quantum ratio quantitatis eius permittet. ut si gratia exempli, quātitas ipsius ualidi medicaminis sit in duplo maior illius prioris imbecillioris, ac minoris in quantitate: ut si exempli causa illud imbecille sit calidum in primo, & ualidi⁹ sit frigidū in tertio, tunc illd calidū L non remittet ipsum frigidum, quod est in tertio gradu frigidum, ad secū dū, sed remittet ipsum de tertio gradu ad medium, quod est inter tertium, & secundum gradum.

Et huius rei causa est, quia si primam quātitatem medicaminis duplicaueris, duplicabitur etiam eius qualitas, & egredietur limites sui gradus, siue in calido, siue in frigido, & in alium transibit gradum. Quo fit ut si quis aliquod potauerit medicamen, quod sit in tertio gradu calidum, uel frigidum in dupla quantitate quàm esset prius, interimet ip- M sum omnino, ac si esset uenenum.

Medicaminū quoq; quorū uires eiusdem sunt generis, ordines uero eorum sunt uarij, eadem quidem ratio est, uidelicet ut quod ui imbecillius est, remittat uim ipsius medicaminis ualidi. cuius rei causa iam a nobis tradita est.

Verū ad uberiorem huius negocij notitiā ita rem intelligas uelim. uidelicet ne te lateat, medicaminū quorum uires inuicem sunt contrarię, alterū alterius uim remittere, ni si quantum pōt contrarietatem illā æqua-

A tarum. quod est, quia medicina, quę est frigida ī primo, non remittit eā, quæ est calida in secundo, nisi secū dum superfluitatem, quam habet, hoc est unum gradum.

Et idcirco de necessitate est, q̄ ex medicinis, quæ sunt in uno genere virtutū, debilis remittat ex forti fm comparationē in medicina debili ad sui contrarium de maiore illa, quę est in medicina forti. V.g. frigiditas, quæ est in medicina calida in primo gradu, est maior cōparata in calore, qui est in ea, q̄ illa, quę est calida in secundo gradu. & frigiditas, B quæ est in medicina, quæ est calida in tertio gradu, est minoris comparationis suo calori, q̄ frigiditas, quæ est in calida in secundo gradu. ergo medicina ꝓpata in medicinis, quæ sunt in uno genere virtutum, est ꝓpinquior ad remittendum eā, quæ est frigidior ea. propterea quia compositio contrarietatum in ea est propinquior compositioni temperantiæ. & post illam illa, quæ est in primo gradu: ideo quia unum contrariorum est debilius in illa. & post il C lam illa, quæ est in secundo: eo q̄ unum contrariorum est debilius eo, quod est ī illa, quę est in primo gradu, & minoris compositionis. & post illam illa, quę est in tertio gradu: ꝓpterea quia contrarium, quod est ī illa, ē minoris cōpōnis cęteris alijs.

V.g. si miscuerim⁹ unā medicinā tēperatam cum alia, quæ sit calida in secundo gradu, non hēt uirtutem fm naturam reducēdi ipsam ad primum gradum: ideo quia illa, quæ hoc debet facere, necessario erit frigida in primo gradu: sed hoc reducit eam ad rē, quę non attingit hūc gradum. Et si miscuerimus cum illa æquare. ut grātia exēpli medicamē D frigidum in primo ordine non remittet de calido in secūdo, nisi quā tum superat ī eo frigiditas, quæ est unus gradus frigiditatis.

Quo fit, ut medicaminū, quorū uires sunt eiusdem generis, oporteat ut quod imbecillius est, tantū remittat de ualidiori, quantum ratio contrarietatis, quæ in imbecillo est, ad suum contrariū maior est, q̄ ipsius ualidioris. Vt exempli causa ratio, comparatiouè frigiditatis, quæ ī medicamine calido ī primo gradu exi E stit, ad caliditatē maior quidem est, q̄ sit in medicamine calido in secun F do gradu. itidem & quę in medicamine calido in tertio gradu, longe minor erit quàm quæ in secundo, & ob hoc temperatum medicamen inter cętera medicamina, quæ eiusdem sunt generis virium, magis ꝓximū est ut remittat quod supra illud est, q̄n ratio contrarietatis eius propīquior est ipsi æqualitati. mox secundo loco, quod in primo existit gradu, tertio quod in secundo, mox quod in tertio est ordine.

Vt exempli causa, si aliquod medicamē temperatum cū alio calido in secundo gradu admiscuetis, profecto non poterit illud ad primum gradum remittere: q̄n solum q̄d in primo gradu est frigidum, id efficere valebit: verum quod de illo remittet, non attinget huiusmodi gradum. At si pro temperato medi-

G la,quæ est calida in secũdo gradu, medicinam calidã in primo gradu, remitter et ipsam, sed minus et q̃ tẽperata. propterea quia compositio frigiditatis ad caliditatem calidæ ī primo gradu est minor compositione,quę est ad temperatã: sicut est in tẽperata minor compositio q̃ in illa,quæ est frigida in primo gradu.

Propterea impossẽ est medicinę tẽperatæ vt remittat ex ea, quę est calida in secundo gradu, tantũ,quantum remittit illa, quæ est frigida in primo gradu . Et etiam est impossẽ calidę in primo gradu , vt remittat H ex calida in secundo tantum, quantum remittit tẽperata. Et sic est impossibile,vt remittat calida in secundo gradu , ex calida in tertio gradu tantum,quantum calida in primo: & adhuc plus temperata,aut frigida in primo gradu.

Contra' Medicos.

Sed quia Medici non viderũt,neque consyderauerunt in his,dicunt, ꝙ qñ nos miscemus vnã medicinã calidam in primo gradu cum alia calida in tertio gradu , ipsa reducit ipsam ad caliditatem in secundo. O vtinam ego scirẽ de ista, quæ est I calida in tertio gradu, vnam,quę esset frigida in primo , ad quem gradũ reduceretur . Si diceret ꝙ reducatur ad secundum gradũ: Respondẽ, ergo calida in primo,& frigida ī primo reducent calidã ī tertio ad vnũ gradũ.& hoc est vanum. Et si dixerint ꝙ frigida in primo gradu reducet calidam in tertio ad calidam in primo:Ergo, respõdemus ꝙ frigida in secundo reducet calida in tertio ad temperatã.& hoc est ita impossẽ sicut aliud . & iste error prouenit a priuatione scientiæ.

Et camine calidũ in primo cũ illo admiscueris, remittet quidem & illud ex illo,sed minus certe quam illud moderatum.qm̃ in calido in primo gradu rõ frigiditatis ad caliditatem minor erit,q̃ in tẽperato:quẽadmodum & in temperato minor est,q̃ ī frigido in primo gradu . K

Quocirca medicamẽ æquale nõ põt remittere d calido ī secũdo,quã tum remittet frigidum in primo.Identidem calidũ ī primo haudquaquam potest remittere de calido in secundo,quantum remittet temperatum.Pariq; rõne calidũ in secundo nequit remittere de calido in tertio,quantum remittet calidũ in primo:& longe minus q̃ temperatum: & minus adhuc q̃ frigidum in primo. verum id nunquam fier,nisi seruata quantitatis ęquitate,cum ęquitate facultatis & vis. L

Et quia Medici recentiores non animaduerterũt hęc,ideo ausi sunt dicere medicamen calidum in primo,si misceatur cum calido in tertio,reddere ipsum calidum in secũdo. Ego autem vellem eos interrogare,si pro calido ī primo admiscea M mus frigidum in primo illi calido ī tertio , ad quemnam gradum illud reducet?Quòd si dixerint ad secundum,tunc sequetur vt calidum ī primo, & frigidum in primo reducent ipsum calidum in tertio ad secũdũ gradum . Quòd si dixerint frigidũ in primo reddere calidum in tertio calidum in primo: ergo frigidum ī secundo reddet calidum in tertio tẽperatum . quod totum est erroneũ.

Cuius

A Et posuit hunc errorem homo, qui dicitur Alchindus: quia ipse fecit vnam compilationẽ tractatuũ , & in illis credidit dare cognoscẽ naturam medicinarum compositarũ, & voluit hoc demonstrare per partem Algorismi,& Musicæ : sicut fecit ille,qui speculatur res p accidẽs. Et dicit,ꝙ compositio quatuor graduum medicinarum est compositio duplex:ita ꝙ quartus gradus deueniet adquadruplicatus.ppea quia ponit primum gradum duplum tẽperantiæ, & secundum duplum pri B mi,& tertium duplũ secũdi,& quartum duplum tertij. & erat ei sufficiens dicere ꝙ secundus esset duplum primi,& tertius triplum, & quartus quadruplum.

Et sic intellexerunt Medici in ordine graduum , ad hoc vt essent æquales . Quia caliditatem sensibilẽ corpori posuerunt in primo gradu. & ab hac deuenerunt a medicina, quæ est remota ab illa tantum,quãtum finit remota illa a temperata,& posuerunt illam in secundo gradu: & istud sine dubio est duplum primi. & post hunc deuenerunt a me- C dicina,quę est remota a secunda tãtum,quantum est remota secunda a prima,& hanc posuerunt in tertio gradu,quia triplicata est. & sic fecerunt in quarto gradu.

Sed secundum Alexandrũ est necesse vt ponant secundum gradum in excessu super primum, duplũ excessus,quem habet primus super tẽperatum : & tertius super secundũ, duplum excessus , quem hẽt secundus super primum. Ergo medicinę, quæ erunt in tertio gradu caliditatis,necessario interficient , & magis quę erunt in quarto . Et quomodo

Alchindi error.

Cuius erroris causa fuit ipse Al- D echindus, qui edidit librum , in quo ꝓposuit tractare de regulis,quibus natura medicaminis compositi dignoscitur , ibiq; nititur tractare de Arithmetica arte , ac de Musica , ut speculantibus ex casu quodam accidere solet contemplatio, in quo cõmentario multa deliria & mendosa attulit.Inquit.n.ipse proportionem quatuor graduum medicaminum esse duplam , ita vt quartũ gradum esse sexdecuplum affirmet.ponit.n. primũ gradum esse duplum tpati, secundũ aũt duplũ primi,tertiumq; duplum secundi,quartum vero ter- E tij duplũ. sat.n.erat dicere secũdum esse duplum primi , & tertiũ triplũ, & quartum quadruplum.

Hoc.n.est, quod desyderatur ī ordinandis gradibus,vt ęquales redderentur. Capiunt . n. Medici primo medicamẽ, ex quo sensibiliter percipitur in corpore caliditas sensibilis, illudq; in primo collocant gradu . mox quod ab illo distat,quantũ illud a temperato, in secundo locant ordine:tale n.duplum est primi.dest de qd'a secundo,quantum secundũ a primo distat , in tertio reponunt gradu: habet siquidem triplum pri F mi.eademq; est & quarti ratio.

At Alchindi sentẽtia cogit ponere secundum ordinem excedere primum in dupla proportiõe eius, qd excedit primus temperatum:& tertium excedere secundum in duplo eius,quod excedit secundus primũ. Neq, video quid coegerit huiusce-modi Medicos seruare tales proportiones . sic enim medicamina tertij ordinis omnino interficerent, lon-

G possunt tolerare corpora medicinas quę sunt in xvi. gradu? Et adhuc ponamus ꝙ ita sit, latitudo quarti ad tertium non est proportionalis latitudini secundi ad temperantiam. & tales latitudines deberent poni in gradu, & similiter latitudo, quę est a secundo ad tertium. & secundum illos, ordines graduum non sunt ęquales.

Et non posset esse maior error in hac arte: ęq; iste: ideo quia res, ī qua
H intelleximus in primis conseruare ordinem excessuum virtutis vnius super alteram, esset occulta nobis, nec ipsam cognosceremus.

Et error Alchindi fuit, quādo posuit rem, quę est in primo gradu duplam temperata in qualitate calida aut frigida. & hęc fuit causa, quia secutus fuit comparationem dupli.

I

Et est dicendum, ꝙ illud, quod intelligit Gale. in primo gradu, est ꝙ habet excessum super temperamento in vna parte vltra ipsum: & ſm hoc quādo componetur compositio dupli in excessum graduum, non erit necessarium, ꝙ medicina, quæ est ī quarto gradu, sit dupla super medicinam, quę est temperata sexdecim duplis vicib⁹: & ꝙ dictum Gale. significat hoc, quando dixit: Et mea intentio est in primo gradu, illa res, quę

K geq; magis quę quarti sunt gradꝰ. Nam medicamīa, quę temperamētum per sexdecim gradus transeūt, satis potens iudicate quomodo se habeant cum ipso corpore. Sed & si id concesserimus, adhuc non erit eadem distantia secundi ad medium, qualis est quarti ad tertium.* & sic debebant talem lantudineam ordinare, & latitudinem quæ inter secūdum & tertium intercedit gradum. hac. n. ratiōe ordines graduū haudquaquam reperientur æquales.

Nullusq; esset error in hac arte maior isto, cum nihil aliud in primis proposuerimus, q̄ seruare ordines excessus virium inter se. quod ꝙdem esset nobis occultum. quoniā ille gradus, cuius ꝓportio in æqualitate ad primum, est proportio gratia exempli, primi ad temperatum, esset profecto nobis ignotus: & longe ignotior, qui inter alios gradus intercipitur.

L

Nam, vt Alchindus censet, quotiens gradus crescunt, crescit & ipsa latitudo, quę inter ipsos interuenit: ita vt si daret quintus gradus, tunc triginta duas obtineret partes, quoniam quartum per sexdecim partes superaret. quę omnia figmenta quędam impossibilia sunt.

M

Ha

*a. Calid est quarti, alterius de gradu tertii ad tertium.

A quę manifestatur sensui, & permutatione corporis. quia si esset intentio Gale. ꝙ primus gradus esset duplum tpati, permutatio, quę manifestatur in corpore a medicina, nō esset principium permutatiōis. Et cōtemplare bene hæc verba, si sunt veracia, & non consequeris consuetudinem populorum, qui sequuntur consuetudines Medicorum nouorū

Hucusq; diximus præparatiōes, quib⁹ homo potest cognoscere naturam medicinarum compositarū, & componere eas per viam cognitiōis primarum virtutum: qua etiā
B secundas & tertias graduauim⁹. qd non fecerunt alij Medici.

De cognitione medicinarum compositarum per experientiam.

Cap. 39

ET est quęrendū, postq̄ compositio medicinarum est inuenta secundum rōnem, & virtus prima, secunda, & tertia medicinæ compositæ scitur ſm rationem: quæritur si experientia habet aliquam inuentionem in virtutibus medicinarum compositarum, sicut habet in virtutibus medicinarum simplicium. Et
C dicimus ꝙ primæ virtutes, secundę, & tertię non indigent experientia ī compositio, eo ꝙ sunt inuentæ ratione demōstratiua. Sed si possibile est in medicina composita facere aliquam proprietatem ꝓp commixtionem, in hoc habet experientia magnam inuentionem: ꝓpea quia quędam proprietas est, quę habet conuenientiam cum compositione medicinæ, & quędam non. Et illa, quæ non habet conuenientiam, inuenīe in maiori parte in complexione natutali, non artificiali. quis non sit re

mo-

Habes igit oēs regulas, quib⁹ poteris naturas medicaminum cognoscere, eaq; cōponere, si libuerit. Via aūt qua medicamē cōpositum, quo ad secūdas & tertias vires cognosci possit, eadē quidem est, quæ & pri- E
marum, si apud nos ipsæ secundę & tertiæ ordinatę iam sint. de hoc tñ nullus Medicorum mentionē fecit.

ET si quis quęrat, cū compō medicaminum rōne fiat, ipsiusq; medicaminis cōpositi facultas, tum prima, tū secūda, & tertia nō nisi rōne dignoscatur: nunquid experimē tum ipsum opituletur nobis in cognitionem operationum ei⁹. quemadmodum in facultatibus simplicium confidere solemus. Respon
dendum quidem est, primas, secun- F
das, ac tertias vires ipsius compositi non indigere experimento, cum ratione notæ sint. At vero si oriri possit in medicamine composito aliqua proprietas peculiaris ex huiusce modi mixtura & compositione, ac temperatura, tunc quidem ipsa experientia ad id multum potest, & valet. quoniam illa proprietas quandoque correspondebit propositō compositionis illius medicaminis, qñq; vero non conueniet. Verū ꝓprietates, quę tēperaturę sunt con

G motum inuenire proprietates ī me
dicinis, quarū complexio facta fuit
rempore longo: ppea quia comple-
xio magis est in illis confirmata. Et
ideo dicit homo, quē tu scis, ꝙ ma-
ior pars operationis theriacę proue
nit a proprietate consequēte totam
substantiam. & dicit ꝙ nos non de-
bemus mutare aliquid ex receptio-
ne, quam facit Andromachus. Sed
nolo ei credere, sed volo addere ad
theriacam multas medicinas, quæ
non erant notę illo tempore, vt de
vnaquaq; faciam probationē, quare
ipsa addidero, sicut est lignū alo-
H es, & ambra, & caryophylla. Et post
quam bene declarauimus prępara-
tiones compositionis, loquendum
erit de manifestiorib⁹ medicinis cō
positis, et ponenda est causa illarum
compositionum. & hoc faciem⁹ in
libro futuro. Et q̄uis hoc non sit no
bis multum necessarium, nascitur
tn inde aliqua perfectio. Et quemad
modum Musici, qñ dederint princi
pia vocum & tonorum, & species cō
positionis illorum, loquūtur postea
de instrumentis Musicæ magis ma
nifestis, ad hoc vt eorum scientia sit
magis manifesta, ita & nos facie-
mus. Et Deus nobis consentiat per-
I uenire ad perfectionem vltimā, quę
beatitudo sempiterna appellatur.

trarię, non solent vt plurimum repe K
riri nisi in naturali temperatura, nō
in artificiali. q̄uis non sit inconue-
niens aliquam proprietatem reperi
ri in medicaminib⁹ compositis, quę
fermentari (vt aiunt) solent: ppea ꝙ
mixtura maior quidem in illis fit.
Ob quod opinatus est Auic. maiorē
partem operationum theriacę esse
ꝓprietates insequentes substātiam
in theriaca: quarum causam redde-
re nequimus. propter qđ⁹ etiam iu-
dicauit non debere quicquam mu-
tari ex descriptione prima, quā An-
dromachus confecit. Ego tn censeo
ac spero multa addere medicamēta L
in ipsa, quę eo tpe incognita erant:
vel si erant cognita, non fecerunt de
eis memoriā, vt est lignū aloes, &
ambra, & caryophylla, & alia. Postq̄
ergo de regulis compositionis me-
dicaminū sermonē fecimus, consen
taneū nunc est mentionē facere de
compositis medicamētis, prę̄sertim
quæ omnibus publica sunt, causas
ob quas composita fuerint tradere.
& in vniuersum procedemus in eis
iuxta regulas prętentas. ꝙ si in ali-
quo defecerint, id quidem exponē-
mus. ꝙ si inter illa aliquod medica- M
men recte cōfectū sit, eius cās quoq;
reddemus. Et si id quidē haud neces
sarium sit, vsum tn aliquem nobis
ꝓstabit. Quemadmodum. n. Musicę
ꝓfessores, postq̄ fundamenta ac prę
cipia concentuū & consonantiarū
tradiderint, modosq; compositiōis
illorum dederint, de instrumentis
musicis omnibus notis ac publicis
sermonem faciunt, vt maior habea
tur ex hoc vsus, ac diligentia, sic nos
oportet hic facere.

Auer.

AVERROIS COLLIGET LIBER SEXTVS.

SVMMA LIBRI.

De Regimine sanitatis.

De fine artis Medicinæ: ac de causis, quæ per accidens in nos corruptionem inducunt. Cap. 1.

B SCias quòd finis penes Philosophum dē tribus modis. Vnus est, ad quē res necessario tendit: & hic absolute dē finis. Secundus est, sicut forma dē esse finis materię: & hic appellatur finis perfectionis entis inseparabilis. Tertius est, vt eo existente, stēt res per ipsum ordinatæ: & hic finis causarum appellatur: sicut dē exēplariter ꝙ serra est finis vasorū, quę per eam fiunt. Et finis artis Medicinæ veraciter in primo mō, & tertio dicitur: in secundo vero largo dicitur mō. Sed hæc particula, quā inci pimus modo, est nobilior duorum C finiū, qui iterum in hac arte requiruntur. Et hæc adhuc in duas diuiditur partes. vna est, qualiter sanitas debet conseruari. secunda est, quali ter remoueātur prępara tiones, quæ inducūt in corporibus ægritudines futuras. & hæc est pars media inter conseruationē sanitatis, & ęgritudinis remotionem. Et scias ꝙ hac sententia non valent nra corpora tueri, nisi à corruptione, quæ eis ꝑ accidens fit. Et hoc plurimū accidit pp superfluitates ciborum, quæ in nostris corporibus aggregantur. qđ ē, quia manifestum est, ꝙ * non quolibet regimine, aut cibo quilibet hō D vtatur, corpus sanū remanebit semper. Et hoc est vnū electuariū, qđ in hac reperitur arte. & si hoc nō esset, hæc ars sufficiens non diceretur. Et idcirco bene definiuit ille, q ipsam ingressam definiuit, dicens ꝙ Medi Definitio Medicinę. cina est ars operatrix, quæ inuenta Pro quo est experimento & ratione, conser- vide prio uans quidem sanitatē, & remouens huiꝰ. ca. 1. ægritudinem. & hæc est veracior definitio, quę in aliquo libro alicuius authoris sit inuēta. Et quamuis definitio Galeni sit completa, non tn est declarata, & est quasi diminuta. qa ille nō manifestauit ex quo ge- E nere esset. quia oēs artes ministrantes, quæ super naturā dominantur, aut quæ ipsam manifestant, tribus sunt modis. aut erunt sicut superstantes absolute, qui formam, vel materiam non faciunt, sed ꝓcipiūt. aut efficientes absolute, qui nō prę cipiunt, sed faciunt formā in materia existente prępara ta. aut sunt medij, hoc est vt sint in parte efficiētes, & in parte superstantes: efficientes in eo ꝙ faciunt formam: superstē tes in eo ꝙ manifestant materiā, & præcipiunt super illam. Exemplū horum trium. primus est patronus, F qui regit nauim. & magister, qui lignamina incidit, & nauim facit: & secundus est. & tertius, qui cōstruit ipsam, & ordinat, & prę cipit. Et hęc verba optime declaraui modo ī cōmento super Secundo Physicorū. Et scias ꝙ ars Medicinæ est de genere Cōmē. 15. earum, quę sunt efficientes absolute. qđ est, quia dat formā, qua complentur nostrę operationes naturales, materia existente prępara ta. & hanc formā dare nō potest, nisi fm aptitudinem materiæ, aut naturæ:

&

G & hic est finis quęsitus, qui est vocā
dum artē vt plurimū loco cōueniēti
suo subiecto. Et hic assimilatur re
gimini Galeni, quo regi debet ho
mo temperatę complexionis, quo
hō peruenit ad finē naturalem suæ
vitę, & ad mortem peruenit natura
lem, quę pp dominationē fit frigidi
tatis, & siccitatis super mēbra prin
cipalia. Sed hęc ars non debet hunc
finem transire. ꝙ si hunc finem do
ceret transire, possibile esset homini
bus viuere semper. & huius im pos
sibilitas est manifesta. Et causa, quę
prohibet, vt hęc ars circa suū subie-
H ctum sanabilem finē non cōsequa
tur, est similis causę, quare ēt alię ar
tes circa sua subiecta aliqñ finē lau
dabilem non habent: sicut in regi
mine exercitantium, & transferen
tiū, & agriculturę. Et Rasis assignat
causam in vno librorū suorū. & est,
ꝙ istę res supradictę multis indigēt
medijs ad hunc finē, quē nobis im
possibile dare existit. & bene dixit.
tñ dictum ipsius fuit diminutū, &
indiget additione, vt melius decla
retur. Et est hoc verū, ꝙ hæc ars ali
qñ deficit ī indiuiduis pp materia
les prępparationes, q̄ sunt in ipsis, qd
I est, quia non est impossibile, vt sint
duo hoīes vnius eiusdem tempera
tę complexionis æqualiter, & vten
tur vno regimine, & vnus istorū de
ueniet ad meliorem finē, quē conse
qui poterit per ipsius naturā, in alio
vero in eodem regimine existente
mali generabuntur humores, qui
mortem inducent. Et cā huius est,
quia in eius complexione, est mala
prępparatio fixa, q̄ est causa, vt in ip
so hæc malitia generetur: quamuis
hanc prępparationem ignoremus. Et
cā huius ignorantię est: quia in na
turis tot sunt prępparationes fixæ, vt K
eas p signa cognoscere nequeamus.
& hoc accidit pp prępparationū infi
nitatem: sicut in Naturali philoso
phia est declaratū. quia ibi dicitur
ꝙ quælibet materia habet acciden
tia, ppria & fixa in ipsa, siue acciden
tibus, quę manant a forma. Et hæc
accidentia, q̄ sunt in materia, sunt
causę multitudinis varietatum, quę
in naturis indiuiduorū inueniunt: L
quēadmodū accidentia propria for
mæ sunt causę multitudinis varie
tatum, quę in moralitatibus indiui
duorū hominum cognoscuntur. Et
totū hoc est, quia in homine multę
species indiuiduorū, vel cōpositio
num inueniuntur, quia est vltimū
compositum. & ob hoc prouenit oc
cultatio varietatis proprietatū, quæ
in naturis & moralitatibus indiui
duorum inueniuntur: quamuis in
sensibilibus particularibus indiui
duorū manifestis quo ad nos com
municent. Ecce aliquantulū egressi
sumus ordinē libri nostri: non tñ
pp hoc minus sequetur iuuamētū,
quia hic remouimus vnum dubiū,
qd multi sapientes scire affectant.
Deinceps ad nostrum reuertemur M
propositū. Et dicemus ꝙ illi, qui di
cunt ꝙ illi, qui reguntur ſm qd Ga
le. dicit in regimine sanitatis, penit⁹
ad bonū finem terminant, nesciūt
quō cognoscit finis huius artis ap
te suorum passiuorum. Et isti viam
Medicorum ignorantium sequun
tur. sicut illi, qui dicunt ꝙ dies ho
minū sunt numerati: quia non est
impossibile vt homo temperatę cō
plexionis bono regimine regatur:
& pp hoc diutius nō viuet alio, qui
malo regimine potietur. Tñ hoc ra
rissime accidit, & ab accidēti remo-
to

A to hanc artē in corruptionem non
adducet, nec ipsi⁹ nobilitatē aliquo
modo prosternit: quia hoc accñs
propter sui raritatē ferè anihilatur.
Et qui appropriat ægritudines reb⁹
voluntarijs, & rebus extrinsecis, so
lū ipsas appropriat medietati suarū
causarum, & ēt minori parti. qđ est,
quia gradus harū rerum nō est ni
si gradus causarum efficientium so
lum. Sed quia istæ causę manifesti⁹
cernuntur, & Medici quasi oēs ęgri
tudines ipsis adaptant: & si aliqua
accidat ęgritudo, quam nō pręcesse
rint hæ causæ, dicunt, ꝙ hæc a diui
B na voluntate procedat: & quia hęc
verba vulgaribus placent, nolumus
ea vituperare. Et postquā sufficiē
ter locuti sumus de iuuamento hu
ius artis, deinceps volum⁹ loqui de
causis, quæ nobis per accidens cor
ruptionē adducūt, quibus repugna
re possumus per hāc artē: & solum
sunt causæ efficientes. Sed istarum
quædam tales sunt, ꝙ ipsarum cu
stodiēdi modus per se manifeste pa
tet: sicut combustio, incisio, percus
sio, & similia: quia ab istis vtpluri
mū possumus abstinere. Sed de illis,
C quę de necessitate nos immutāt, &
sine nostro velle, de his est dicēdū.
Et dicimus ꝙ causę, quę accidenta
liter corrumpunt, sunt aeris permu
tatio, & inconueniēs exercitium, si
cut artium laboriosarum, & cibi &
potus, & accidēria animę, & vniuer
saliter omnia, q̄ adducunt malā cō
plexionem materialem, vel nō ma
terialem. Et quia ab his per dietam
cauere possumus, aut medium eorū
tenendo, sicut in conseruatione sa
nitatis medīū reperitur, ob hoc dici
mus ꝙ impossibile est sanitatē ali
quo mō conseruari, nisi per cibos
temperati chymi, & quantitatis, & D
ſm tempus recepros, & per motum
& quietem, & per superfluitatū eua
cuationem, & per aptum aerem cū
accidentiū remotione, quæ ad ma
lam complexionem aduenium. Et
melior modus ciborum est, vt co
medatur secundum modum medi
cinalem. Et scias quēd superfluitā
tes per modum fricationis, exercitij, balnei, & medicinæ euacuant⁹
quæ omnia ingrediuntur in gene
re differentiæ prosecutiuæ ab ęgri
tudinibus futuris. Et quamuis hoc
mirabile videatur, incipiamus a fri
cationis specie, & ipsius iuuamenta E
dicemus: & de speciebus exercitij,
& eius iuuamentis, & aliorum: &
postea reuertemur, & dicemus qua
liter vnaquęq, maneries cōplexio
num debeat conseruari. Et satis in
eo quod præterijt, de virtutibus ci
borum sumus locuti. sed in hoc li
bro dicemus qualiter eis debemus
uti: & qualiter cum eis debet sani
tas conseruari. Et similiter etiam
de virtutibus medicinarum sumus
locuti: & deinceps dicemus quali
ter ēum ipsis sanitas debeat effici, &
conseruari.

F

De *Exercitio, & modis eius. Cap.* 2.

ET ab exercitio incipiemus, & di
cemus ꝙ exercitū est vſus mem
brorum motus aliqua voluntate.
& hoc fit proprie in membris mo
tum voluntarium habentibus: & se
cundario in membris animalibus
habentibus motum, sicut sunt ve
næ, & instrumenta nutrimenti. Et
quia exercitium est membrorū mo
tus: ergo exercitium quoddam est
proprium, quoddam est cōmune.

Commu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

G Commune quidē est illud, quod totum continet corpus: & iste est motus vltis abstractionis, cui omnia cōmunicant animalia. Et exercitium propriū est, quod certis appropriatur membris: quemadmodū vox, quæ exercitium est pulmonis: & sedere, & sup pedes stare est dorsi exercitiū. Et docetur in motu mēbrorum nouiter q̄ exercitium sit proprium omni mēbro. Hæc est diuisio, quæ fit à parte membrorū. Sed alia fit diuisio exercitij, in eo q̄ exercitiū est. quę est, quia quoddā est exercitium forte, & quoddā debile,
H & quoddā est temperatum. Forte vero, & debile, quoddā aduenit pp abstractionem illius, qui solum sua membra fatigat. & in hoc ingreditur exercitium velox, & tardum. Et aliqñ ex repugnantia, quę inter ipsum & alium motorem fit, vt vnus præmatur ab alio: aut sicut esset in eleuatione magni ponderis lapidei. & in hoc exercitio velocitas vel tarditas nō intrat. Et aliqñ in vno exercitio velocitas & fortitudo coniūguntur, sicut in iocantibus cū spathis. Et iuuamentum exercitij temperati vlē est. quia spiritum intrinI secum augmentat: & superfluitates membrorum nutrimenti expellit, aut resoluit: & substantiā membrorum mollificat. Et ideo in omnibus alijs rebus corporis est magis iuuatiuum. Quod est, quia calor, & spiritus augmentati per ipsum sunt similes naturali calori extrinseco. sed calor augmentatus ab alijs extrinsecis rebus, quemadmodum per medicinas, aut per alias res, quę calefaciunt actu, est sicut calor per accidens. Et qñ fit exercitium post digestionē, iuuamenta facit supradicta. Sed si ante digestionem inchoetur, & fiat, credendū est vt membra trahant ad se cibū indigestū: & q̄ iste motus lædet retentiuam membrorum virtutē, & expelletur cibus indigestus. Et vlē opatio virtutis digestiuę nō cōpletur nisi p quietē, sicut opatio expulsiuę nō nisi mota completur. Et idcirco hoc, quod dictum est tempus exercitio attribuimus. & huius tēporis signum est, qñ vrina colorata é colore citrino, vel sub citrino. Quantitas vero exercitij é, quousq; homo sudare incipiat, & anhelitus augeatur, & color corpoK ris īcipiat rubificari, & venę ingrossari. & quando ad hunc peruenerit L terminum, tūc debet sedari. Quod est, quia forte exercitium corpus nimis euacuat, & debilitatem īducit. & hoc manifestatur in forti exercitio exercitantis. Exercitiū vero debile, qđ euacuandum est, non euacuat: nec per ipsum potest consumi, qđ ab ipso est dissolutum. Sed temperatū proportionabiliter dissoluit, & consumit: & ob hoc substantiā membrorū augmentat, & corpus impinguat. Et vniuersaliter temperatum exercitium conseruandæ sānitatis mirabilis causa exi M stit. Et malitia, quæ propter priuationem exercitij accidit incarceratis manifestatur: quia illorum facies cachecticæ fiunt, & eorum color est impurus, & omnes ipsius operationes sunt lesæ. Et hoc non solum homini accidit, verum etiam alijs animalibus * fouentibus contingit: sicut volucribus in caueruis detentis. & hoc sufficiat de exercitio.

* 2. Lactantibus.

+

De

A

De Fricatione, & modis eius. Cap. 3.

FRicatio sit habet inuentionem in superfluitatum euacuatione tertiæ digestionis. Et illius species simplices sunt sex. videlicet tres sm qualitatem, & tres sm quantitatē. sm qualitatē, vt sit aspera lenis, aut tēperata: aut si vis dicere, fortis, debilis aut media. sm vero quantitatem vt multa, pauca, aut media. Sed operatio fortis ī corpotibus est obturatio pororum, & duricies corporū. Sed debilis operatio est pororū apertio, & mollities corporū. Et ope
B ratio media ītet has duas medium obtinet. Operatio vero multa est cāmaciei corporis: & temperatę operatio est temperate carnē augmentare. sed pauca in augmento operationē nō habet, nisi quia aliquātulum calefacit. Istæ sunt operationes specierum fricatiōis simpliciū: & per scīam simplicium scīam cōpositarum cognoscemus. Tempora vero fricationi cōuenientia sunt eadē cum tēporib⁹ exercitij. Et ego in eo qđ futurum est, species exercitij cū spēbus fricationis ordinabo.

C

De iuuamentis Balnei. Cap. 4.

ET quia balneum est vnū ex his similiter, quę superfluitates euacuant, debemus loqui de virtutibus partium balnei. Et dicimus q̄ balneū in nobis diuersas imprimit operationes, primas videlicet, secūdas, & tertias. Nam ipsum humectat, & exiccat, infrigidat, & calefacit: superfluitates q̄ sunt in poris, & sub cute euacuat, & aliqñ oppilat: ventositatem dissoluit inflationē remouet: & corpora nutrimento prępatat. & aliqñ commouet appetitū: & materiam de vno membro ad aliud spar D git: & humores fluxibiles facit: & ēr dolores mitigat. & aliqñ ipsos rē mouet. Et hatū contrarietatū causa vna ex tribus reb⁹ existit. Vna est diuersitas partium balnei. Alia est diuersitas corporum patientiū. Tertia est diuersitas more in balneo.

Partes vero balnei sunt aqua frigida, calida, domus balnei, & aer ipsi⁹. & istę eędem habent gradus. quod est, quia aqua calida inter calidum & frigidū temperata corpus refrigerat & humectat, & pauca dissolutio nē operatur. & in hac pauca dissolu tiōe abstergit sordiciem, quę in cu- E ti retinetur. Et aer, qui naturā huius aquę retinet, ad pauciū sudorem corpus inducit, pp quem euacuant à corpore superfluitates subtiles. & hæc est natura primæ domus. Et quāuis aer humidior sit aqua, sicut alibi declaratum est, tū non humectat corpus sicut aqua: eo q̄ nō applicatur corpori, sicut aqua: immo desiccat corpora, & sm q̄ calidior est, plus desiccat. Aqua vero, & aer calidissima calefaciunt corpora, & aliqñ desiccāt, & superfluitates euacuant, & has superfluitates euacuādo ventositates dissoluūt, & aer cū F his desiccat, quēadmodum dictum est. Et hæ actiones non fiunt nisi in corporibus mundis. sed in corporibus superfluitatib⁹ plenis poros cutis oppilat. qđ est, quia pp malitiā superfluitatum & multitudinē pori claudūtur: & ob hoc superfluitates egredi non p̄nt. & tunc fiunt patienti horripilationes, & discurrunt humores, & mouentur de vno mēbro ad aliud membrum. Et propterea, non est vtile balneum habentibus repletionem corporis, aut vnius membri.

membri. Tertia causa mediana in his rebus adhuc fortior existit. Et balneum dolores non remouet, nisi illos, qui sunt aspersione materię causati: sicut apostemata, & his similia. Et infrigidatio ex balneo aliquando fit per se, aliqñ per accidēs. Sed quæ per accidens fit, est cū balneum poros aperit, & cū superfluitatibus calorem & spiritū euacuat. & quæ per se infrigidatio sit, ipsa p̄pter aquam frigidam, quę ī balneo est, frigiditatem operatur. Et apponitur aqua frigida corpori, vt caliditatem calidę aquę reprimat, & mollificationem membrorū rectificet, & calorem naturalem corripiat fm modū correctionis fabrorum, & coquorum, qui vtuntur frigiditate in fine pp intētionem suam. Sed scias q̄ non debemus cum aqua frigida balneare nisi post superfluitatū euacuationē. Et scias q̄ oēs partes balnei in corporibus puris bonas actiones operantur, vna alteri nō resistēte. quia dissoluunt superfluitates, & euacuant sine læsione virtutum, & membra mollificant sine neruorū relaxatione, & humectant sine calefactione, & sine oppilatione refrigerant absq; inuisatione. Et hęc omnia non nisi cum partibus calidi & frigidi complentur. & si aliquid in eis damni percipitur, istud est ī corporibus impuris: quia in puris nullum damnum euenire potest.

De operationibus Somni, & Vigiliæ. Cap. 5.

OPerationes somni in corporibus sunt digestio, & humectatio. Et vigilię operatiōes sunt dissolutio, & consumptio, & attractio calons intrinseci ad partes extrīsecas. Et causas somni, & vigiliæ dixi fm modum Philosophiæ in his, quæ p̄cesserunt. Sed qñ superfluit somnus, calorem extinguit naturalem, & corpus inducit ad tumidā dispositionem. Et qñ vigiliæ exuberant, corpus desiccant, & calorem dissoluunt naturalem, & calorem accidētalem incendunt. Sufficit illud, qd diximus de rebus, quarum memoria præcedere debeat.

De regimine corporum: & primo corporis Temperati. Cap. 6.

DEinceps narrandum est de cō seruatione sanitatis vniuscuiusq; nouē complexionū. & vt nobis vt à temperata incipiamus. Et dicamus q̄ in illa quasi non est necesse nisi arbitrari temperamentū ciborum, exercitiorum, fricationū, balneorum somni & vigiliarum, & accidentiū aīæ, & circunstantiarū, vel aerem temperatū. & hoc in corpore operatio appellat̄ per modū doctrinæ, & operationis. Et hic erraverunt illi, qui non credebant arte Medicinę in conseruatiōe sanitatis cōplexionis temperatæ habere ingressum: eo q̄ credebant ipsam cē operationē solum in parte curatiua. Et vere pars curatiua in complexione temperata necessaria nō est: & si casu contingeret, raro tū esset. Et quamuis dicat Gale. q̄ in conseruatione sanitatis optimę cōplexionis medicinalibus non indigeam", tū in conseruatione eiusdem in longo tpe post natiuitatem individui talis idigere vī, eo qd ea quę fm ipsum necessaria sunt, videlicet exercitium, balneū, & alia similia difficillima esse videntur: & ēt apud illū, qui opinatur, q̄ finis hoīs sit sanitas pp

p̄p solicitūdinē tēporalium gerendorum, & penes istum hoc difficile esse vī: quanto magis erit difficile penes illum, qui opinatur q̄ hominis sanitas est ipsius finis pp animæ perfectionem, aut vt aliquam insensibilem beatitudinem cōsequatur. tū hoc certū non est nisi penes paucos. Sed multi opinantur, non tamē sunt ex hoc certi, nec curare videntur pp victoriam partis materialis. Sed quamuis hoc regimen difficile inueniatur, tū volumus ab eo separari: qñ de eo breuiter loquemur. quia Auic. multum de hoc dixit, & sufficienter determinauit. Dicimus q̄ Gale. sentire videtur in regimine complexionis temperatæ, qñ individua nascuntur, vt sal tritus super corpus eorū spargatur, vt eorū corpora pp extrinsecus aduenientia indurentur. Sed qd mihi melius videtur, est q̄ sup eorū corpora ponatur res non mordicatiua, sicut oleū de glandibus: sicut dicit Auenzoar: & quasi eandē operationē facit, quam Gal. dicit facere salem: & ēt melius, quia mordicationem nō habet. Et præcipit vt alio non cibētur nisi lacte, donec eius dentes oriantur. quia dictum est q̄ necesse est cibum esse similem cibato: & natura lactis naturæ pueri est similis. & ēt quia iste cibus, quem eidē natura præparauit. & post dentium ortum p̄cipit vt grossiori cibo vtātur, & humido. Tamen vt nutrix à malis abstineat cibis, & vt exercitio vtatur temperato, & à coitu elongetur. quia coitus sanguinem prouocat menstruum, & saporem, & odorem lactis permutat. Et vt omni die in aqua tepida balneetur, & in aere temperato, vt horripilatio tempore balnei nō adueniat. Et Gale. sentit, vt hoc in domo balnei fiat. & ego dico q̄ si aer est temperatus, non oportet vt hoc in casa balnei fiat. Et non balneetur, nisi cum venter à lacte vacuus existit, ad hoc vt cibus ad mēbra indigestus non attrahatur. & fiat post lōgum somnum. Et cunę motus loco exercitij existit. Et à rebus eis terrorem, & tristitiam inferentibus cō seruentur, vt eorum naturæ ad pigritiam non conuertantur. Et vt calor ipsorum nālis in ipsis non suffocetur, & dulces cantus, & dulces soni, & omnia quę ipsos lætificant, sunt congrua: vt eorum naturalis calor accrescat, & ipsorum animales virtutes cōfortent. Et similiter Idigent pulchris formis, & figuris. Et maior lęsionum pars, q̄ pueris accidit, est aut pp calorem aut frig", aut terrorem, aut alia extrinseca. & hoc modo pueri regi debent, donec deambulare coperint, hoc est vsq; ad annum tertiū. Et abinde exercitio omni die vtantur, & post exercitiū fricatione, & post ipsam balneo. Et plus dñt cibari cibo in quātitate, & qualitate tēperato. Et iterū cum cibari voluerint, ista eadē sibi ordinētur. Exercitium tū eorum excessum non debet habere, vt per ipsum eorum corpora non deficerentur, & ne per hoc eis augmentum prohibeatur. Et in aqua frigida balneari non debent quia aqua frigida cremento resistit. Et hoc regimen tribus septimanis annorum seruetur. Et scias q̄ vinū, & ceruisia sunt mala: quia eorum capita replent, & malo calore calefaciunt eos, & mentem ipsorum perturbant. In tempore vero iuuentutis bonum eis & vtile existit: eo q̄ tunc in eis duæ cholerę

G choleræ manifestantur, videlicet rubea, & nigra: vna per naturã, alia vero per accidẽs. & vinum atq; cerusia istis duabus resistunt choleris, & eas à corpore expellunt. melãcholiæ vero à tota specie resistunt. Sed choleram rubeã per vrinã educũt, & membra humectant, in quibus siccitas superuenit. Vsr cibi iuuenũ subtiles esse non debent. Et ex meliorib⁹ carnibus, quas comedere debent, vel possunt, sunt carnes perdicum cum medulla panis præparatæ. Et ab herbis omnibus, & fructibus humidis abstinere debent. Et
H videtur mihi ꝙ homines talis complexionis, & qui tali regimine regũtur, sunt parati Physicã sciam recipere per naturã: & vnam ex tribus perfectionibus. quas dixit Alexander necessarias esse Philosopho videntur habere. Post vero tres septimanas eodẽ regimine regãtur. Sed post digestionẽ panis exuant, & cũ oleo fricentur dulci: & fricatio sit mollis & lenta, vt duritiem nõ operetur. & hęc fricatio est necessaria, vt corpus bono exercitio præparet. Et si ante fricationẽ exercitium inchoarẽt, possibile esset vt ex hoc po-
I ri oppilarentur pp superfluitates, q̃ exitum prępararẽt. Et oleum oliuæ calidũ necessarium est: quia duritiem remollit, & superfluitates dissoluit. Mandilia mollia esse debẽt: ne contagio carni vllam læsionem possint inferre. Et fricatio quidem a superiori fieri debet ad inferius, & ab inferiori ad superius, & ex latere ad latus, & ex transuerso ad transuersum. & hoc agẽdo, ab omni parte pori aperiuntur. Et aer, in quo pãnos exuet, debet esse similis aeri veris: ad hoc, vt superfluitatum euacuationes mensuratæ efficiant. qd
K est, quia frigidus aer euacuationi resistit, & calidus superfluam operationẽ operatur. et ideo tẽperatus aer ab omnibus, vel à pluribus postulatur. Et post fricationem supradictã debet aggredi exercitium mediocre inter debile & forte, & velox & tardum: quemadmodũ est ludus parvæ pilæ: sicut dicit Gale. in lib. quẽ de pila composuit. quod est, quia ludus grossæ pilæ, qui cum pedibus perficitur, non laudatur: quia fortis est, & efficitur cũ timore. Et hoc exercitiũ perseuerare debet, donec L
anhelitus eleuetur, & corpus rorari incipiat, & tumor ipsius diminui incipiat. Item dicit Gale. ꝙ hæc quantitas exercitij ab exercitantibus nõ cognoscitur, nisi 2do aut 3tio die: ita ꝙ errore cognito ab ipso consequenter corrigere, si exercitiũ superfluũ fuerit vna die, sequẽti diminuetur. Post hęc vero anhelitus retineatur, fm ꝙ possibile est. quod est, quia retinendo anhelitum, naturalis calor fortificatur, & poros aperit, & p eosdem superfluitates expellit: quemadmodum illi faciunt, qui foramina dilatare intendunt, quia exuffiã M
do foramen aperitur. & debet constrictio esse cũ extensione musculi pectoris, ac diaphragmatis. Sed extensio musculi ventris parua debet esse. quod est, quia per hanc extensionẽ superfluitates pectoris, & pulmonis ad membra nutritiua expelluntur: & pp extensionem musculi ventris. supfluitates, q̃ in ipsis sunt, & quę ab illis transmissæ sunt, inferius expelluntur. Et qui habet diaphragma debile, à cõstrictiõe anhelitus penitus abstineat: quia tũc superfluitates ad cerebrum mittentur:

A tur: sicut videmus in sufflantibus in instrumentis. quia ipsorum venę inflantur in facie, & ipsa facies rubedinem adipiscũtur. et hoc accidit propter humorum, & spirituum assẽsum ad caput. Hoc facto, fricatio fieri debet, quę eldalich dicitur. Et hæc fricatio multa debet esse, & ad asperitatem declinans propter duas intentiones. Vna est, vt superfluitates subcutaneæ emundentur, q̃ ab exercitio sunt transmissæ. Et alia ẽ, vt corpus solidetur, & vapores boni retineantur, vt ab his, quę ab exercitio accidunt, non alterentur. Istæ
B quidẽ operationes, quę circa corpus exercẽtur, interpolationẽ requirũt, & quietem. Sed fricatio simul ac velocitet fieri debet, sicut dicit Galen. quia si totum corpus mãdibus simul & semel fricari posset, vtilius esset, vt superfluitates simul & semel à corpore exhalarent. & hæc fricatio, vt dictum est, cum oleo dulci debet fieri. Iuuenes autem, qui hanc habent complexionem, quando peruenerint ad quartam septimanã annorum, in aqua frigida balneari debent, pp solidationem raritatis in
C ẽtæ: vt calor propter exercitiũ sparsus aggregetur, & ad suum proprũ tenore reuertatur, operationes suas integra adimplendo. & eodem mõ hic aqua quæritur frigida, quẽadmodum in exeuntibus à balneo postulatur. Aqua vero ista nimiã frigiditatem non habeat, nec ẽt in ipsa temperantia adesse debet. quod est, quia frigida vt nix, membra lędit: & remisse frigida nostram intentionẽ non habet. & hæc balneatio subita debet esse. Sed in balneatione vel ablutione capitis aqua frigida, indigemus speculatione. Et D
qũ Gal. fuit de ea locutus, nõ posuit sufficientes cõdõnes: nec de ea ego dubito, nisi quia caput est membrũ frigidum p nãm. & in summa vtrũ debeat balneari, aut nõ, dico ꝙ nõ.

Et post hæc oña cibari debet laudabili cibo, sicut carnibus gallinæ, & pane perfecto, vt dictũ est præparato, & carnibus hordinis, & annualis agni. & vituli lactentis. Hora vero cibandi erit, cũ omnes digestiões fuerint celebratæ. Et fm sciam dicentis ꝙ homo bis in die cibet, erit necessarium, vt bis exercitetur, & bis balneetur. Et Gale. dicit ꝙ quidam E
Medici dicunt ꝙ hæc debent ter in Cõtra Galenum.
die celebrari. & hoc eidem placere videtur. de quo non modicum admiror. qd est, quia si hoc fiat ter, & horæ cibi tertiam sectionem habebunt. quod est, quia cũ corpus iuuenis hoc regimine vtentis sit fortis naturæ, & bonę digestionis, non indiget vt ipsius cibus tertia digestione diuidatur. & hæc partitio nõ cõuenit nisi senibus, & debilibus natura. vt idẽ ipse Gale. refert. Et si aliquis diceret ꝙ huius partitionis ne- F
cessitas propriã necessitatem sequeretur, inde error prouenit, quia contrarium habet verũ. quod est, quia necessitas partitionis horarum exercitij, & balneorũ sequit necessitatẽ partitionis horarũ ciborum. Tñ
noui Medici sentiunt ꝙ cõuenien- Rasis.
tia tẽpora comedendi tẽperatis cõplexionibus sunt, vt tribus vicibus duobus celebret diebus. & fiſr exercitium, & balneũ debent fieri trib⁹ vicibus duobus diebus. & isti mihi videnť veritati magis appropinquare, & etiã mirabilis Auenzoar huic assentire videtur.

G

De regimine corporis temperati, per Coitum. Cap. 7.

ET coitus huic moderato vſu cõueniens exiſtit, ita vt per hoc ei dẽ nihil accidat ex eis, quę ꝓter naturam ſunt. Et hoc non cõcedimus, niſi quia ſperma eſt vna ſuperfluitas ꝓparata à natura, vt expellatur, ſicut alię ſuperfluitates: excepto ꝙ in ſe bona eſt. & iõ pp paruum erro rem euacuationis ipſius fit magnũ nocumentũ. & plurimi ſapientium prohibent vſum coitus in conſerua tione ſanitatis. Itẽ ſi exercitium eſt H aliquo modorũ cõueniens poſt coi tum, illud eſt nocumentũ coitui repugnãs. Et quia coitus deſiccat corpora, & virtutes debilitat, & euaporat corpus, neceſſe eſt vt fricatio, q̃ poſt coitũ fit, hæc nocumenta coitus recompenſet. Et neceſſe eſt, vt hæc fricatio habeat aſperitatem, vt poros conſtipet, & membra conſortet, & fiat cum oleo multo.

De regimine eiuſdem per Somnũ & Vigiliam. De Excrementorum euacuatione: ac Laſſitudinibus ab immodico exercitio prouenientibus. Cap. 8.

I ET ſomnus ipſius neceſſe eſt ẽt vt ſit tẽperatus ſm exigentiam naturę: & vltra hoc in ſomno vel vigilia non cogat naturã. Et hæc omnia obſeruari debẽt, niſi in ipſius regimine cõmiſerit peccatũ, aut alid extrinſecũ ei non ſuperuenerit. Sed ſi in ipſis regimine peccauerit, indiget correctione, vt repugnet huic ꝓ cõtrariſi: v.g. ſi comedat aliqua ſtyptica, & ex hoc ventrẽ habeat cõſtipatũ, neceſſe eſt vt rebus pinguibus vtatur. Et ſi hoc accidat cibi paucitate, & temporis longitudine, ꝓ contrariũ corrigatur, quia plurimũ ẽt K cauſa conſtrictionis ſuperfluitatum eſt pp rerum extrinſecarum malã complexionẽ, hoc eſt caliditatis & frigiditatis: ob hoc, quia conſeruari ab iſtis difficile eſt. Et cũ dico hic ſuperfluitatũ conſtrictionẽ, non ſolum ſtercoris & vrinæ intendo, ſed totius corporis ſuperfluitates, quæ ex eo manant: ſicut ex meatu, qui inter hepar & fel exiſtit, & inter hepar & ſplenẽ, & qui prouenit ad patrũ & naſum. & vſr quãdo hæc mẽbra regimen dimittunt, indiget me dicinis has ſuperfluitates euacuantibus. Et ſcias ꝙ exercitium eſt vna L ex rebus, q̃ indigent correctiõe, ſi in ipſo delinquitur. & peccatũ, qđ maxime in exercitio cõmittitur, eſt illud, qđ nominatur labagi, i. ſicut pigritia, aut laſſitudo, quę poſt exerci tiũ accidit. Et iã diximus in his quę prætetierũt, ꝙ labaget, qđ prouenit à rebus extrinſecis, ſunt tres ſpecies ſimplices: vna eſt vlceratiua: ſecũda eſt extenſiua: tertia eſt apoſtemoſa. Et vlceratiua eſt illa, quæ fit ab humore calido: & fit ẽt pp reten tas ſuperfluitates nõ diſſolutas per exercitiũ, aut pp humiditates liquefactas ex pĩguedine & carne pp im- M moderatũ exercitiũ. vnde neceſſe ẽ vt medicinæ adhibeant, vt has ſuperfluitates euacuent, & diſſoluãt. & hoc fiat fricatione leui & multa: quia hęc fricatio pp ſui leuitatẽ nõ oppilat, immo diſſoluit: & ꝙa multa euacuat. & debet ẽt fieri cũ oleo calido veteri ſtypticitate carẽte. Ex balneo vero magis neceſſarium eſt aereum, deinde tepidũ aqueum. Et cibentur cibis ſubtilioribus, humidioribus, atꝙ frigidioribus ſolito, & paucioribus quantitate. Et correctio

A ctio extenſiuè debet fieri mollificatione. & idcirco debet fricatio leuis cum oleo calefacto in Sole: cũ oleo anethino, & cũ oleo chamęmillino inutile non eſt. & eſt neceſſe morari in balneo tẽperato, & moram in ipſo trahere. Correctio apoſtemoſę, quæ cum extenſione fit, & læſionis ſenſibilitate, & quantitatis membri augmentatione, tribus efficitur modis, euacuatione videlicet, infrigidatione, & mollificatione: ppea indiget fricatione ſubtili leui & multa, & debet multam attrahere moram in aqua calida, vel tepida, & inungi B multo oleo tepido. ſed ĩ æſtate oleũ de befaſcegi, i. violaceũ vtilius exiſtit. Et cibus paucitatis iſtius ſpeciei paucior debet eſſe cibo aliarum ſpecierũ paucitatis, & frigidior. Hoc ẽ regimen temperatæ complexionis in ætate iuuentutis vſque ad trigeſimum quintum annum.

De regimine Senilis ætatis. Cap. 9.

POſt hæc vero exercitium diminui, & cibus ſubtiliari eſt neceſſe. & cibi ſint humidi aliquantulũ ad calorem declinantes. Et in ſenij ætate exercitiũ fiat æquale, ſicut iti- C neris ſuauis. & calidis & humidis ĩdigent cibis. & hoc regimen latitudinẽ habet ſm magis & minꝰ ĩ pluralitate & diminutione annorũ. & talee ĩ vnoquoq; die cibent. & ſuprà dictũ exercitiũ eiſdem præcipiatur, & balneũ, & fricatio. Et quia in corporibus ſenũ vtplurimũ ſuperfluitates generantur, & non ſufficit exercitatio illa ſuperfluitates euacuare potenter, neceſſario oportet in conſeruatione ſanitatis, vt cibis medicinalibus, aut medicinis potiãtur. Et propter hoc in principio ſuarum D comeſtionum oportet, vt rebus humidis reficiantur, vt bletis elixis paratis cum almuri, oleo, & ſale: aut aliis ſimiliter præparatis. clyſtere vero lenitiuum vltimum eis exiſtit. & vti debent ficubus cum ſemine vrticę, & croco, & ſimilibus ante cibũ. Et aqua mellis exiſtit vtilis maxime iſtis, qui neq; vinum, neq; ceruiſiã bibunt. ſed vinum vtilius põt exiſtere inter alios potus. Ceruiſiarũ, quæ fiunt ex paſſulis, meliores illę exiſtunt, quæ ex paſſulis carẽtibus nucleis fiunt. & hoc rẽco, quia res, quę nobiliores ſunt ſenibus, ſunt il E leę, in quibus virtus ſtyptica non reperit: eo ꝙ reſiſtunt ambabus ſuis qualitatibus ei, quod ꝓtitur in eis. & debet eẽ vetus ceruiſia vſq; ad finẽ ſuę perfectionis: & color ſuus ſicut color vini. Et ceruiſia, quę in noſtra fit terra, vetus non appellat, niſi ſpatiũ ſex menſiuũ tranſcendat. & in minori tẽpore non eſt conueniẽs conſeruationi ſanitatis. & ẽt vinum terræ noſtræ non appellatur vinum vetus, niſi conſequatur ſpatiũ vnius anni, aut medij. Et ſi ĩ ſenibus ſunt membra læſa per naturã, exercitiũ eis conueniens non erit. quia ſenex F cui exercitiũ ordinat, eſt ille, ĩ quo naturalis læſio membrorũ non eſt. Et ſenibus neceſſarium eſt balneũ ter in menſe, aut quater. Et iam diximus ꝙ iuuenes iſtius complexionis non indigent balneo ad regimẽ ſanitatis, ſed ſenes indigent eo propter eorum exercitiorum paucitatem: quia regimen ſenum compoſitum eſt ex conſeruatiuo & preſeruatiuo. Et differentia iſtorum duorum regiminum eſt in hoc, quòd vnũ per ſimile, aliud ꝓ diſſimile fit.

G Et est necessariũ senibus vitare cibos grossos inter alias res. Et si contingat eos aliqñ comedere, associes eos rebus subtiliatiuis. Sed hac bonũ est senibus venas habẽtibus largas: sed necessarium est vt cũ melle vtãtur. Senes vero frigidæ cõplexionis per naturam, & venas habẽtes strictas, lacti nõ approximent. Hucusque locuti sumus de regimine temperatę complexionis, qualiter regẽda sunt corpora ab infantia vsq; ad senectutẽ. Et quãuis ista regimina sint longinqua à possibilitate istius conseruationis, tñ regulę sunt ordi-
H natę volenti suã sanitatẽ conseruare. & si in hoc deficit, corrigere debet cũ euacuantibus superfluitates, & cũ medicinis oppilationes apertiẽtibus, & putrefactioni, & apostematibus resistentibus.

De corporibus varias habentibus distemperatas complexiones. Cap. 10.

DEhinc volumus loqui de regimine aliarum complexionũ. Et dicimus q̃ istorum corporũ duę sunt species, vna est, sup cuius membra oĩa dominatur mala cõplexio distemperata ex loco, & cõplexioni
I bus distemperatis: & alia est, super cuius mẽbra mala cõplexio dominatur, quę in ipsis recipit diuersitatem: v.g. sicut cerebrũ calidum, & stomachus frigidus. & hæc spẽs fm Gal. est deterior prima: & maxime qñ talis cõplexio in mẽbris radicalibus sita est. Et regimen istorũ magis est propinquũ præseruatiuæ q̃ conseruatiuæ: maxime in illis, quibus mẽbra principalia in suis cõplexionibus sunt distemperata. & hoc regimen est quasi mediũ inter regimen corporũ, q̃ non sunt læsa, & cõditionem aptitudinis, q̃ ægritudinẽ K
adducit: sicut in corporibus sanis existentibus, in quibus est vnũ signum, aut plura, q̃ ægritudinẽ pronosticantur. & ego narrabo in hac parte, in eo quod futurum est.

De regimine corporum omnium distemperatorum, tum simpliciter, tum composite. Cap. 11.

DEinceps volumus narrare de mala cõplexione simplici: & incipiemus à calida. Et dicimus q̃ complexione istorũ non apparet in principio multa lęsio: sed cũ inueteratur, ipsam siccitas comitatur. & L
sup corpora talium cholera citrina dominat. & iõ oportet vt eorũ exercitiũ sit facile, & suaue cum suaui deambulatione, & quietatiõe. Sed qd dicit Hippoc. quòd corpora calida debent quiescere & non exercitari, non debet intelligi. nisi remisse. qd est, quia omnimoda quies corporis non ingreditur viã sanitatis. Et ob hoc necesse est vt exercitium sit cũ suaui fricatione temperata: quæ qdem fricatio crementũ efficit in carne. & ipsi fricationi associet aliqua ex oleis inunctio, ex oleis frigidis, vt M
oleo violato, & similib⁹. Et balneetur in aqua tepida ad hoc, vt ex corporibus eorum superfluitates fumosæ resoluãtur. sed aer balnei eis vtilis nõ est. & si postea balneantur in aqua frigida, prodest vt corrigatur damnũ, si qd aqua calida facit. Et eorũ refectio sit bina in die. & si siccitas in eis multum manifestaret, tertia refectiõe vtant. Sed spẽs cibo-
rũ, fm q̃ dicũt Medici, debet qẽ fm similitudinẽ in sanitate ꝑsentis cõseruationis. & isti cibi debẽt esse calidi, aut calidi & sicci. & si volũt eorũ

A ñ cõplexiones alterare, debet fieri per contrariũ: tñ paulatim ad hoc regimen accedant, Sed dico q̃ istæ cõplexiones, q̃ exeunt à tẽperamẽto ad vnã extremitatũ, ipsæ sunt proximę illi parti, vt incidant in ægritudines ex genere illius cõplexiõis: & hoc fit cũ superuenit aliqua causa extrinseca. Et propter hanc aptitudinem, quæ in eis est inuenta, dico quòd eorum regimen per simile ex toto fieri non debet: propterea quia tales complexiones, quales istę sunt, fm vnum modum non perseuerant: immo sunt mobiles versus
B ægritudinem complexionalẽ. Et ꝓpter hanc cãm intelligere non debemus in regimine suorũ ciborũ conseruationẽ, immo & prẽseruationẽ, ad resistẽdũ ei, qđ accidere eis posset ex parte suarũ prẽparationũ malarum. Et pp hoc totũ est necesse vt in cibis sit aliqd contrariũ cõplexionibus eorũ. & hoc est pp timorẽ occasionũ extrinsecarũ. nã ex parte cõplexionis solius non est timendum vt similibus in toto. & hęc est sũa illorũ, qui sñiam istã seruãt: quãuis ex toto hoc nõ declarent. Tñ istud
C regimen nõ sufficit nisi euacuet humor, qui hãc fouet complexionem ꝑ vomitũ, aut ꝑ fluxũ ventris. Et debes intendere euacuare illũ humorẽ ꝑ locũ consuetũ à natura: ita q̃ si ꝑ vomitũ, ꝑ vomitũ: & si ꝑ fluxũ ventris, ꝑ fluxũ. & melius est ꝑ fluxũ: quia talis euacuatio est magis naturę manifesta. Et mihi vĩ sufficere, vt habẽs hãc cõplexionẽ calidã, vel calidã & siccã, purget cũ tamarindis, violis, & myrabolanis citrinis, & alubleb, i. corrigiola, & sibẽns. Et istæ cõplexiões calidę, aut calidę & siccę fm plurimũ sunt vaporosę & fumosę. & ob hoc balneatiõe indigẽt, ne D
cito ephemerã ĩcidãt. & sic̃ si tenui dieta lõgo vsi fuerint tpe. Et bonũ ẽ illis aliqñ post cibũ balneari, vt eorũ corpora impinguent. sed qui in dextro latere sentiet grauitatẽ, hoc vitare debet: & est necesse vt rebus vtat exoppilatiuis. neq; istis est cõueniens potatio vini: & si bibãt vinũ bibere debẽt aquosum. Et vt breuiter dico, q̃ regimẽ cõplexionũ calidarũ & siccarũ, & calidarũ simpliciũ non diuersificatur in fine, nisi fm plus & minus: quia impossibile est vt caliditas in fine non deueniat ad
siccitatẽ. Et vtile est istis oxyzaccha E
ra in tẽporibus calidis frigida, cum aliqbus seminibus & herbis, q̃ hñt virtutẽ aperitiuã, & prouocatiuã sine caliditate: sicut est semen scariolæ, & capill⁹ veneris, & ẽt semẽ apij: cuius sit sua virtus rẽssa in quãtitate cũ seminibus melonis, & cucumeris, aut cũ alia re, q̃ habeat tẽperare caliditatẽ & siccitatẽ materierũ dictarũ: quẽadmodũ est stipes scariolę, & violę. Et mirabilis Auẽzoar dicit q̃ in oĩbus locis, in qbus vtimur oxyzacchara, debemus vti flore nenufaris: & maxime calido tpe. Et dicit ꝑ experientiã q̃ nenufar habet F
sua proprietate ꝑseruare tales à febre. Itẽ dicit q̃ semp cũ oxyzacchara debem⁹ vti rebus, q̃ os stomachi fortificãt, sicut aqua mastiches, aut cinnammonũ aut spica: quia acetũ inquantũ est acetũ, os stomachi lędit. Et mihi vĩ q̃ aqua ordei tpe calido sit regimẽ cõueniens: dũmodo cũ ipsa sit aliqd, qđ reprimat nocumẽtũ oris stomachi ex ea. Et q̃ hñt cõplexionẽ siccã, necesse habẽt eorũ corpora humectare, ne in eis acceleret senectus. & hoc debẽt facere cũ

G cibis humidis laudabilis chymi, sicut est caro pullorū iuuenū: & vti balneo aquę dulcis tepidę: & fugere laborē,& vigilią, & oīa accidētia aīę, q̄ corpori faciunt acquirere calidītatē: sicut furor,& ira, & eorū similia: & assuefacere ea, q̄ corpori adducūt delectationē, & gaudiū: & vt extrinseca, q̄ eis intendimus facere, sint contraria suę cōplexioni, vt folia salicis,& vitis, & aquę frigidę: excepto gaudio tēperato, aere tēperato,& mobilib⁹ lactis. & audire sonos amenos eis cōueniens est. Sed H cōplexionibus calidis & humidis supereueniunt ęgritudines putridæ, & discursus superfluitatū, & maxime tpe iuuentutis. Et id circo necesse est vt exercitētur forti exercitio & veloci,& vtantur fricatione multa & forti,& q̄ ēt balneent ante cibū. & op3 vl̄r stomachū taliū intueri,nā si ipsius cōplexio ad malā cōplexionē conuerteretur, humores totius corporis ad idē declinarent: & tunc cibus eorū declinaret ad frigiditatē et siccitatē. Et ista cōplexio nō est tēperata,sicut opinatus est Gal. Et Antiqui dixerūt q̄ cōplexio naturalis est calida & humida. quia cū cōparamus cōplexionē naturalē,inquātū ē media,extremitatibus,tūc dicimus q̄ est tēperata ęqualis,& extremitates intelligunt hic octo cōplexiones. Et q̄n ipsam cōparam⁹ dominio superfluitatis elementorū, q̄ sunt ī ipsa, nos dicimus q̄ sit calida & humida: eo q̄ caliditas & humiditas plus dominant in ipsa, q̄ frigiditas & siccitas.& nō dicim⁹ hic cōplexionē temperatā hanc,de qua loquimur hic,q̄ sit calida & humida, nisi cōparatiōe ad naturalē. ergo cū dicimus calidā & humidā esse tēperatā,nisi ęquiuoce dī. Et Gale. met K dicit q̄ naturalis dē respectu extremorū, & calida & humida comparatione tēperantię dī. & ideo dubitatur fm hoc tēpus,q̄ hęc temperata cōplexio nō iueniatur. Deinceps reuertamur ad id,à quo separati fuimus. Et dicamus q̄ nō oportet appropriare cōseruationem sānitatis solū super exercitiū,balneationem, & cibos habētibus hanc cōplexionē: verum oportet cū hoc euacuare superfluitates cū medicinis laxatiuis à capite per viā sternutatiōis, & gargarizando ore mastichen, & grana staphidagriæ: & ēt prouocā- L do vrinā. & medicinæ cōuenientes ad purgandū habentes hanc complexionē sunt medicinæ leues, sicut agaricū,turbith,& cartamus. Et op3 q̄ isti multū ab oppilationibus sibi cauere debeant. & inter cęteras causas putrefactionis huic resistere debēt,euacuādo humorē, qui putrefieri consueuerat, & cū medicinis resistētibus putrefactioni suis qualitatibus,& suis proprietatibus. q̄, quia natura putrefactiōis stat p extraneum calorē cū humiditate superflua fœtida: sicut sunt ei medicinę odoriferę in vlumo contrarietatis. Et si M tu feceris vnā cōpōnē,ī qua oēs istę virtutes aggregent, erit vltima medicina ad cōseruationē sanitatis ipsorum,dūmodo represę sint in illis eius virtutes q̄bus nō indigent. Sed cōplexio frigida debet cōseruari cū rebus calidis sine humectatione, videlicet exercitio, balneis siccis, cibis, & his similibus. Sed cōplexio frigida & humida debet regimine calefaciēte & exiccāte,& cū multiplicatione exercitij: & indiget euacuatione pp superfluitates, q̄ à tali cōplexione

Vide tertia Apho. 2. & 3. & I 18. cō. & Techni, & Raf. 17. cōti. ca. 6.

A tione generant. Sed cōplexiōes frigidæ & siccę cęteris sunt deteriores, & indigent in earū regimine calefacientibus & humectantibus, & leuificatione,& dulcis aquę balneo, & exercitio temperato, & somno longo. Et vl̄r cōplexiones humidę indigent inter refectionē & refectionē mora longa: quēadmodū siccę indigent breui. & cōplexiōes frigidæ & siccæ indigent superfluitatū euacuatione, vt humoris melācholici. Et medicinæ ad hoc valentes sunt myrobalani īdi,& polypodiū. Et vina aromatica sūt cōueniētia valde B huic cōplexiōi. Et coitus nocet plus cęteris oībus cōplexionibus,maxime frigidis & siccis. Et inter cōplexiones calida & humida superfluū tolerare pōt leui⁹: & q̄ peiores sunt frigidæ & siccæ existunt: humidæ vero medio mō se habent circa illud. Ista sunt regimina cōplexionū distemperatarū in qualitatib⁹ actiuis & passiuis. Sed complexiones distēperatæ solum in passiuis tantam non recipiunt læsionem, quantam distēperatæ in vtrisq;, aut ī actiuis.

De resumptione Extenuatorum, & Pinguium extenuatione. Cap. 12.

C SEd regimen corporū extenuatorū debet esse per contrariū causarū extenuatiōis: vt si fuerit huius causa caliditas cū siccitate mēbrorū,valebit frigida & humida dięta. Et si cā extenuationis fuerit pp debilitatē attractiuę, quę est in mēbris, inūctio olei oliuę affert iuuamētū: dummodo solū stet sup mēbra,donec trahāt cibū,& nō plus.& si mota cōtraxerit nimiū,dissoluet, & alterabit. Et si cā exiccationis erit sup virtutē digestiuā frigiditas, admini- D strent ea,quæ confortent digestiuā, sicut vinum,& ea quæ scis. & vl̄ter extenuatio siccitati associatur. Sed siccitas aliqñ prouenit propter dissolutionem multam, & aliqñ propter paucitatem digestiōis,& aliqñ propter vsum ciborum siccorum. & rectificatio istorum est facilis. Et extenuatio corporum pinguium fit p contrarium, fm q̄ tu scis.

De regimine Corporis distemperati in singulis membris. Cap. 13.

HEuscq; narrauimus regimen distēperatę cōplexiōis vl̄ter: deinceps narrare volum⁹ de regimi E ne distēperatæ ī singulis mēbris. Et dicimus q̄ regimen istarū cōplexionum plus ingreditur genus p̄seruationis q̄ regimen cōplexionis distēperatæ cōis. Et intentio nostra in tali cōplexiōe,qualis est ista,est vt virtus illius mēbri fortificet sūā cōplexionē, temperando, & euacuando superfluitates, q̄ in eo generant, & remouere cām, quæ illam generat superfluitatē, consyderando vtrum sit læsum in se, aut per alterius mēbri compassionē: quēadmodū stomachus in aliqbus hoībus est læsus per se,& ī alijs p cōpassionē cerebri. F & mēbra, q̄ magis dānificant alijs, sunt mēbra principalia,cū cōplexio erit alteri cōtraria. v.g. cū hepar est calidū,& stomach⁹ frigidus, & corpus est extenuatum, & renes arenis abundant, vel vt ī corpore extenuato testiculi multū generant spma: ī talibus indigem⁹ regimine mixto, & plus instare distēperantię periculosiori, ita q̄ aliud obliuioni nō tradatur.& hoc ingreditur doctrinā de Ingenio sanitatis.& ob hoc nō plura his dicemus.sed regimen p̄ser-

G uatiuum est de genere curatiui, sicut dicemus postea. Et scias q̄ deterior hatū complexionū est illa, quę est in cerebro declinante multū ad caliditatē aut frigiditatem: ideo q̄, qñ cōplexio cerebri est ad malitiā conuersa, est cā aduentus mali multi & magni: quēadmodū sunt apostemata colli, & synāchia, & oris pustulationes, & apostemata vuulę, vt raucedo, & phthisis, & tussis, & dysenteria, & alia istis similia. Et aliqñ currūt superfluitates istę ad stomachum, & corrumpunt ipsum: ita q̄ si fluxus fuerit frigidus, cōuertet ipH sum ad frigiditatē, & complexio totius corporis corrūpetur: & cū hoc patiens eructuationes emittit acetosas, vt mihi tempore iuuentutis accidit: quia meus stomachus ꝓpter malitiam regiminis malā acquisiuit complexionē: & Medicus meus ignorās eam, dixit q̄ taliter fuit cōfirmata, q̄ ipsam remouere non potuit. & ego ignorans oīno erā scientiæ Medicinæ, & ab hac oē distēperantię meę ortum habent. Et qñ distemperantia fuerit calida, fluxus humorū in aliquibus erit calidus, rememoratio vero oīum harum in I capitulo de Ingenio sanitatis continetur. Sed conseruatio cōplexionis cerebri vt non distēperetur, est vt sī frigidū, superponant ei res exiccatiuæ habentes caliditatem cū aromaticitate: sicut macis, & caryophylla puluerizata, postquā cū vino fuerit ablutū. Et euacuentur superfluitates, q̄ in ipsō cōtinue generantur, cū sternutatione & fricatione, quę fiunt cum radice nucis. Et ēt gingiuarum fricatio confert. Et cerebra masticatio masticbes: & vti medicinis, q̄ euacuant humores in eo abundantes tēporibus congruis: & K maxime in vere, & autūno. Sed cerebrū distemperatum in caliditate, in quo superfluitates calidę generant, per contrariū huius conseruatur. & hoc fit inungendo caput eius oleo rosato, & euacuando humorē contristantē, sm q̄ melius vī conuenire. Et vlr cerebrum magis alteratur frigiditate q̄ caliditate. & pp hoc oportet ipsum à frigore conseruare cōseruatione vltima. Sed regimē illorum, quorū impossibile est regere ipsos isto regimine, necesse est cō seruare eorum qualitates. qñ sicut L est æqualis complexionis à sua natiuitate, vī mihi vt ægritudines eisdem superueniētes sint ex repletione. & ob hoc indigent euacuatione vlī, videlicet phlebotomia: & maxime, si in eo apparuerint signa repletionis. & oportet cum hoc, vt abstineant à cibis multi nutrimenti. Sed qui non habet complexionē tēperatam, maior pars suarum egritudinum à malis humoribus habet ꝓuenire. & ob hoc oportet ipsos abstinere, & scire illos euacuare, consyderando semper quantitatem euacuationis, vt nō sit superflua nec diminuta: eo q̄ tales sunt, quibus vna M euacuatio sufficere videtur ut vere: & tales sunt, qui indigent duabus, vna. s. in vere, & alia in autumno. Et ego dico q̄ illi, qui vtuntur potionibus in septimanis annorū, aut in medietatibus eorum, rectius faciunt, q̄ illi, qui omni anno purgationes exercent. quia nos videmus q̄ ęgritudines vt plurimū non accidunt hoībus, nisi circuitibus terminatis, aut circa ipsos. Et ideo circa vnumquodq, indiuiduum hoc est consyderandum: quoniā spero q̄ cum

A tum hoc regimine multi potuerūt euadere ab ęgritudinibus eis accidentaliter euenientibus, & conuenit etiam, vt qui volunt mutare consuetudinem malam, mutent ipsam suo posse paulatim, ne terreant subito.

De præseruatione corporum, quæ præparata sunt in ægritudines cadere.

Cap. 14

D Einceps volumus tractare de corporibus, quę propinqua sunt, vt in ęgritudinem cadāt, vt eorum malis aptitudinibus obuiem°. Et vniuersalr dicimus, q̄ genus præseruationis futurarum ęgritudinū fieri debet, qñ aliquod signum ma B nifestatur, tunc recte est ex gñe cutæ ægrotantis in ptæsenti. verbi gr. resistere lepræ, vt non fiat, est idem cum rebus, quibus curatur, qñ est. illud idem dicimus in alijs ęgritudinibus. Malarum vero aptitudinū & manifestior est illa, quæ dicit spōtaneus labor. nam qñ hic corporibus adest, præparata sunt infirmitatibus multis. & ob hoc de isto vniuersālem sermonem faciem°, q̄ nō erit simile alijs malis aptitudinibus proprijs in omni ęgritudine: eo q̄ C modus obuiandi illis aptitudinib° malis est vnus & idem modus cum cura ęgritudinū ipsarum. & idcirco hic non est recitandum. Et scias q̄ non obliti sumus de conseruationibus corporum tpe corruptionis aetis: sed in posterum dicemus. Sed incipiemus loqui de labore. & dicemus quod iam dictum est in libro Aegritudinum, q̄ potest esse tribus modis. Vnus est labor vlceratiuus: & hęc species fit ab humoribꝰ cholericis, qui hoc mouent: & de hac specie ad præsens intendimus loqui. Alia species dicitur extensiu°: & hęc ex sanguinis multitudine fit: & sm D aliquos dicitur ventosus. Tertia species dī apostemosus, & compositus ex extensiuo & vlceratiuo: & de eius ꝓprietate est vt superueniat omnibus membris apparitio cremēti circa omnia extrema. Et volumus incipere a cura omnes has species continente: postea vero de vnaquaq; specie loquemur per se. Et dicimus, q̄ cā efficiens est mala complexio materialis: ergo medicina cōmunicans istis spēbus erit, aut alteratiua, aut euacuatiua. Et alterationem, & euacuationem facit natura cum cibis, E & medicinis, quæ habent disponere humores ad hunc finem. & aliquādo adiuuant ad hoc somnus, quies, & fames. Et euacuatio fit cum medicinis, quę prouocant vrinam, & sudorem, & ventum: & est cum exercitio. & hęc fiunt, quia ars sequitur cursum naturæ. & istæ sunt medicinæ communicantes oībus spēb° supradictis. verum de propria vniuscuiusq, istarum volumus dicere: eo q̄ non euacuatur vnaquæq; istarū specierum vna specie euacuationis, nec alteratur vnaquęq, istarum specierum vna specie alterationis. F

De remotione, & præseruatione corporum a labore vlceratiuo.

Cap. 15

I Ncipiamus nunc a labore vlceratiuo. Et dicamus quòd causa efficiens istius est humor acutus mordicatiuus. Et tu scis q̄ humor mordicatiuus est cholericus, aut melancholicus, aut phlegmaticus° salsus: ideo quia vnusquisque istorum est mordicatiuus. Sed cholera est acuta pp suum acumen, & melancholia, ꝓpter suam acetositatem, & phlegma salsum propter suam salsuginē. Et hic

G hic accidunt aliquæ distinctiones. quod est, quia isti humores non effugiunt, qñ aut sub cute solum sũt locati, aut profundati in musculo, aut sunt in musculo & venis, ex via, qua inueniuntur in sanguine,* paterno propinquo. Adhuc non est lõgiquum, quin sint cum istis humoribus alij humores mucillaginosi, & forte non sunt. & si sunt, non effugiunt quin aut sint in spongiositate carnis, aut in venis. & si sunt ī venis, aut sunt cum paucitate sanguinis, aut cum eius multitudine. Et non

H est ꝯ mult⁹ sanguis in venis, nisi cum isti humores sunt pauci, & nõ sunt multũ elongati a cõplexione sanguinis: eo ꝙ inuentio quorundam ī actu nõ fit nisi ante conuersionem ipsorum in sanguinẽ, & aliqui post conuersionẽ in eundẽ: vt est cholera, & melancholia. & aliqui cito cõuertuntur, & aliqui tarde. quoniam quando multum elõgati sunt a sanguine, longa indiget cõuersione: & qui propinqui sunt, in breui cõuertuntur. & hoc est, quod potest dici de hoc labore. & vnusquisq; istorũ ꝓpriam habet medicinam. Et dicimus ꝙ qñ isti humores efficiunt la-

I borem, & sub cute sunt locati, forte exercitiũ, & fortis fricatio erit sufficiẽs medicina, cũ balneo, & cibo subtili, aut aqua ordei, & squĩzibin, & si

ozymelle, milib⁹. Et qñ isti hũores ī poris sũt locati, nõ indiget exercitio, sed qete & somno, & abstinere a cibo: eo ꝙ ista adducũt digestionẽ. & sero balneent' ī aqua tepida: & cibis subtilibus cibent' post aflũptionẽ squzibĩ: eo ꝙ squzibĩ euacuat p vrinã & sudorẽ illũ hũorẽ, q̃ põt moueri a natura. Et si hoc accĩs sedabit', p hoc tũc plene cãm hui⁹ cognoscim⁹. & si nõ sedat', & somn⁹ patientis fuerit K debilis & vari⁹, tũc nõ ẽ hũor in carne, & musculis solũ, sed etiã ī venis. Et tũc cõsyderãdũ est si cũ istis hũoribus, qui faciũt hũc laborẽ, sunt hũmores mucillaginosi, aut nõ. & dicimus ꝙ si nõ sunt hũores mucillaginosi, & hũores faciẽtes laborẽ sunt ī porositatib⁹ aut venis, & tũc attendẽdũ est si cũ eis est sanguis mult⁹, aut pauc⁹: aut si illi hũores sunt remoti a subia sanguinis, aut ꝓpĩqui. Et si pauc⁹ ẽ sanguis, & hũores sunt remoti a subia ipsi⁹, tũc hũor iste faciẽs laborẽ dẽt euacuari p pharmaciã, & nõ p phlebotomiã ſm spẽm L illi⁹ hũoris faciẽtis laborẽ: siue fuerit cholerie⁹, siue melãcholic⁹, siue phlegmatic⁹ salsus. qñ, qñ isti hũores exeũt a natura ī qualitate, tũc in digẽt euacuatiõe cũ medicina attractiua, q̃ ꝓprie habeat respicere illũ humorẽ: eo ꝙ qualitate peccãt. Sed si peccãt quãtitate, tunc faciẽda est phlebotomia: sicut dixim⁹ in libro de Ingenio sanitatis. Et si isti hũores sint cũ multo sanguĩe, & nõ multũ remoti a sanguinis substãtia, tũc in primis debent euacuari per phlebotomiam, & postmodũ p pharma-

M ciã: hoc est si nõ adsint hũores mucillaginosi. Quod est, quia si cũ istis apparẽt hũores mucillaginosi, tunc cõsyderãdũ est si hũores fuerint in venis cũ multo sanguine, & non erunt multũ ab ipsi⁹ substãtia remoti, tũc silr debẽt euacuari cũ phlebotomia: * q̃ñ cum pharmacia difficile esset. Et si hũores mucillaginosi fuerint in venis multi cum sanguĩe pauco, & humores laborẽ inferẽtes a substãtia sanguinis fuerĩt remoti, tunc non est phlebotomãdum, nec pharmacãdum: eo ꝙ phlebotomia per-

Co. vt. lo. & th phar. macia dif ficilis esse debet.

A permeabilis esset: nec ī pharmacia propositum assecuti essemus: quia ꝓp eorum grossiciem humores obedientes non essent, sed plus fluerẽt, & etiam venæ clauderentur, Et hic interponenda est quies medicinalis: & subtiles cibi & incisiui sine multa caliditate, ad hoc vt multa in mẽbris illorum sparsio non fiat. & conuenientius in hoc casu est squinzibin de seminibus, cuius siccitas sit repressa cum radice lilij, & violarum. Et aqua hordei conueniens hic est, & maxime in iuuenibus cum radice fœniculi: & hydromel etiam. Et

B quia in corporibus istorum ventosi tas grossa, & inflatiua generatur, ꝓcipit Gal. dari diatriom pipereon, & diacyminum. Sed in nostro climate hoc est vitandum: quia posset febrem incitare. & ipse Gale. his non vtebatur nisi in tempore frigido, & frigida complexione. Et medicinæ subtiles membrã intrinseca confortantes cũ remisso calore vtiles sunt: sicut darseni, & aslarũ, & cinnamomum, & ambra, & cassia lignea: & ī Arabico ichalicha: & caryophylla, & similia aromatica. Et si Gal. aliq̃ istarum repudiet, facit hoc ꝓpter

C suam slypticitatem. & si cum alijs composueris, bona erit cõfectio, ob hoc, quia membra principalia sunt in vltimo debilitatis. & maxime os stomachi. in hac compositione mastiche non obmittatur. Sed rosa nõ est hic commendanda ꝓp sui frigiditatẽ & siccitatem: quamuis sit cõfortatiua. sed stœcas est vltimum in hac compositione, qualitate, & proprietate. Et quemadmodum in hoc casu phlebotomia inhibetur, & vomitus ratione eadẽ. Sed quando humores mucillaginosi sunt in musculis, & sanguis venarum est mund⁹, D tunc non timendę sunt res multum calidæ, & vrinam prouocantes: ꝓpea quia tunc non est timendum, vt humor in membris spargatur. Et Gal. hic vnt' medicina ex pulegio facta. & mihi multum placet illa, aut ei similis. Et scias, ꝙ mihi non fuit necesse narrare hæc signa significãtia dominium humorum istorum, nec signa significantia quantitatẽ, nec locum: ideo quia omnia sunt tibi nota in libro Signorum. Et tu debes considere in vrina in cognitione generum humorum, qui inter musculos sunt: quantitatem debes sumere E a regimine antecedente, a complexione, a tempore, & ætate, & alijs rebus in libro Signorum dictis.

De remotione, & præseruatione corporis a labore apostemoso, & extensiuo.

Cap. 16.

SEd labor apostemosus, & extensiuus de necessitate prouenium a sanguine multo: ideo conueniens est patientem primitus phlebotomare: & autumando quãtitates ſm tempus, & ætatẽ, & complexionem, sicut ī libro de Ingenio sanitatis docetur. Et sunt distinguenda mẽbra in enumeratione istius laboris: ita F ꝙ si ī capite grauitas affuerit, cephaleam phlebotomare debes: & si in membris medijs basilicam: & cum ambas continuerit partes, mediana erit phlebotomanda.

De præseruatione corporum tempore aeris præter naturam. Cap. 17.

IN hac particula adhuc narrare remansit corporum præseruationem ab ęgritudinib⁹ ab aere præter naturã. Et dicimus breuiter ꝙ aer, vt alibi dictum est, permutatur aliqñ ī qualitate, & aliqñ in subia sua.

sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

G sed cum sit in vno aut alio, tunc prę parata sunt corpora recipere ægritudines similes illi complexioni. tamen omnia corpora ab istis dispositionibus non lædunturs, sed solum nocentur corpora præparata. nam si esset hoc omnibus commune, ægrotarēt omnes in aere supradicto. Iccirco considere debemus in regimine vniuersali omnes has continenti permutationes: hoc est in apertione oppilationum, & in resistē do causis putrefactionis ex toto. Et cum dico quòd omnes has permutationes contineant, intendo permu
H tationes, quę in substantia sunt. Sed permutatio, quæ ī qualitate existit, in vna videlicet, aut in pluribus, regimen ipsis qualitatibus contrariū esse debet. & hoc regimen particulare est. verbi gratia, si est distemperatus in caliditate, & siccitate, cum frigidis & humidis regi debet, & degere in septentrionalibus locis, in quibus adhuc aer reprimatur roratione aquæ, & folijs aromaticis humidis. sic omnibus alijs qualitatibus excedentibus contrarium apponatur. Et si magna caliditas non obstaret, leuiter euacuandæ essent super-
I fluitates, quæ in temporibus illis essent generatę. Sed aeri corrupto in substantia similiter resistendum est euacuationibus vniuersalibus, & cum resistentibus epidimię a tota specie. & vtantur cibis frigidis & ficeis a putrefactione remotis, sicut aceto, & lentibus: & aromatizare aerem cum rebus resistentibus putrefactioni, sicut cum costo, & styrace, & galbano. Et terebenthinæ inest proprietas in hoc casu. Et theriaca maior isti tempori epidimiali multum resistit, sumendo ab vno characte vsque ad drach. i. & post non debet comedere nisi celebrata ī omnibus membris digestione. & hoc fit spatio sex horarum. Bolus armenus, & terra sigillata in aere pestilentiali magnum præstant iuuamētum. Et per nomen Auenzoar odor vrinæ hircorum confert multum. Et dicitur ꝙ, medicamen ex aloes duabus partis, croci, & myrrhæ parte vna, de quo sumatur omni die pondus. xij. caractorum, cum vr-
L na vna vini aqua mixti, iuuat multum. & non est inuentus adhuc aliquis, qui hac medicina sit vsus, qui a pestilentia non securetur. Sed in corruptione temporis calidi debent eligi loca alta, in quibus regnet ventus septentrionalis, aerem mundificans. Sed si sit corruptio in substātia tota, habitandum est in domibus terraneis, & cauernosis, loca alta vitare, & vitare omnes fructus humidos, & tunc necesse est vt omnes pisces tūc temporis penitus sint nociui, ob hoc, quia sanguis ex istis rebus generatus est citæ corruptionis. Et similiter omnes carnes, exceptis M volucribus montanis, sicut perdices & similes istis. & vniuersaliter res ventrem lenificantes hoc tempore optimę sunt: quemadmodum tamarindi, violæ, cassia, & manna. Et quod dictum est in hac particula secundum nostram intentionem sufficiens est.

Auer.

AVERROIS COLLIGET

LIBER SEPTIMVS.

SVMMA LIBRI.

De ægritudinum Curatione, seu Ingenio sanitatis.

De modo Curationis malæ complexionis materialis, & non materialis.

Cap. 1.

D Liber medicationis, ꝙ Ingenio sanitatis intitulatur. Dicimus ꝙ ob hoc, ꝙ rerum cōtra naturā sunt duæ spēs, videlicet ægritudines, & accidētia consequentia ęgritudines: & iterum ęgritudinum sunt duæ species, videlicet ęgritudines proprię & primæ, consimiles & compositæ secundario, vt sunt a malitia octo speciērum malæ complexionis materialis & non materialis, & sunt ægritudines proprię membris officialibꝫ: videtur nobis, vt narremus, incipiēdo prius a via de ingenio sanitatis, a remotione ęgritudinum propriarum membrorum consimilium, si
Q sint materiales, aut non materiales: & postea ingenium remouēdis ęgritudinum membrorum officialium: & vltimo curationem accidentium percurremus: quāuis in medicatione ęgritudinum contineatur, quia per remotionem ęgritudinis accidētia remouentur. Et volumus primo narrare ęgritudinum membrorum consimilium curationem, materialium, & non materialium: & postea vnamquāq; speciem intendim⁹ pertractare. & hæc nobis videtur ordinata distinctio. Et dicimus ꝙ intentio in mala complexione non ma- D
terialis est vnica sola, hoc est vt ad suam reuertatur naturā. & hoc nō fit primo, & substantialiter nisi per contrarium, per quod malæ cōplexionis remouentur species: & sunt cibi & medicinę secūdum plus malæ complexiōis ęgritudinah suā prima virtute resistentes. ver. g. si mala complexio sit calida & ficca, remouetur per cibos frigidos humidos, & medicinas. Et quia diximus ꝙ remotio malæ complexionis non materialis primo & substātialiter a cōtrario remouetur, dicimus ꝙ conue-
E nit aliqsi, vt a simili per accidens similiter remoueatur: sicut aqua frigida malam remouet complexionē frigidam, eo ꝙ claudit poros, & īspissat cutim, & sic colorem intrinsecū fortificat. & hæc medicina multum est timenda: & non debet fieri nisi ī necessitatis tempore. & maior pars Medicorum, qui ea vtuntur, errant, vt postea ostendemus. Sed intētio remotionis malę complexionis materialis duabus rebus existit. vna est vt malus humor euacuetur: alia est, vt mala complexio membri rectificetur, quę relicta est a mala materiæ sparsione in membris. Euacua-
F tio duobus fit modis. vnus fit cum phlebotomia: & alius fit per pharmaciam secessiuam, aut vomitiuā, aut vrinæ prouocatiuam: & per clysteria, & sudorem. quas omnes operationes operantur medicinæ cum suis virtutibꝫ secundis, & tertijs, & ꝙ prietatibus: quemadmodum mala complexio prima remouetur virtutibus primis, & aliquando fit euacuatio per ieiunium, exercitium, balneum, & fricationem. Sed euacuationem per phlebotomiam ratione

&

Universidad de Deusto
Biblioteca

G & experimento cognoscere possumus: & iuuamentum ab experiẽtia cognitum manifestum est. Sed iuuamentum ratione cognitum duob⁹ existit modis. Vnus modus est, quia ostensum est, q̃ Medicus semper sequi debet viam naturæ: sed dicim⁹ q̃ natura sanat per fluxum sanguinis ægritudines sanguineas multas. & eadem ratione inuenimus iuuamentum medicinarum laxatiuarũ. Secundus modus est, q̃ impolè est, vt aliquando cibus & potus supflue non sumantur, ita q̃ in corpore sanguis supfluus aggregetur, aut alter H humor, & superflua indiget euacuatione. ergo necessaria est phlebotomia, aut pharmacia, aut euacuatio alia. Sed ieiunium, & exercitium in hoc casu sufficientiam non habẽt: quia nimis minuunt paulatine, cõparatione habita ad hanc repletionem, quæ est fm vasa. Nam accidere posset, sicut accidit illi, qui somniabat in balneo sanguineo balnea
Li.4.c.10. ri, vt dictum est superius in libro Signorum, sicut dicit Ga. vnde cognouit sanguinem in sua complexione abundare: & ideo phlebotomiam sibi fieri imperauit. & consilium habens ab alijs medicis sequentib⁹ viã I Erasistrati, ei prohibuerãt minutionem, & imminxerunt sibi abstinentiam. & abstinendo facta fuit dissolutio humorum, & inde duplicatus fuit calor, & extinctus fuit, sicut extinguitur lampas ex multitudine olei, quando superabundat. Sed quando debet quælibet istarum euacuationum fieri, aut vna pl⁹ altera, hoc volumus determinare in primis: & postea redibimus ad curationem vniuscuiusq; speciei singulariter malæ complexionis post narrationem rerum significantium manifeste sa K ciendi, vel non faciendi secũdũ quãtitatem euacuationis, & rectificationem malæ cõplexionis. & hæc sunt natura ægritudinis, & virtus, & complexio, & ætas, & tempus, & alia quæ rememorari debent. Et dicimus vlr q̃ euacuatio non debet fieri nisi cũ humores cursum naturæ egredientur in toto corpore, aut in vno mẽbro: & hoc aut qualitate, aut quantitate, aut ambabus. A quantitate vero prouenit species laboris extensiui, quæ est repletio fm vasa. Sed repletio secundum virtutem a quanti L tate, & qualitate prouenit: ita q̃ virtutes nutritiuæ, & motiuæ aggregãtur, & vlr omnes virtutes operatiuę. nam quando debilitantur virtutes, tunc operationes in humoribus naturales non fiunt. & fm plus hãc repletionem sequitur labor vlceratiu⁹ ꝓpter humorum malitiam, qui in hac specie repletionis existunt. Istis sunt euacuationis modi supfluitatum, quę in toto corpore, aut in vno membro. Sed locus, in quo phlebotomia debet anticipare in quantitate, est q̃n oẽs humores in quantitate extra cursum naturalem augmẽtantur. & hoc non prouenit nisi cũ M augmento sanguinis quantitatiuo, ob hoc q̃ humores in ipso sunt in potentia. & ista augmẽtatio fm pl⁹ laborem præstat extensiuum. Sed locus, cui minus necessaria est euacuatio phlebotomiæ, est q̃n humores extra cursum naturæ in quantitate, & qualitate egrediũtur. Et maxime hic conceditur phlebotomia, quando humorum qualitates qualitati sanguinis non repugnãt, neq; etiam a substantia sanguinis elongantur: hoc est quia non sunt crudi

A & mucillaginosi. Et aliquãdo phlebotomia per accidens fit, sicut fit p fluxum sanguinis narium, & fluxũ hęmorrhoidarum, & simile. sed hoc quãtum possumus vitare debem⁹. Et aliquando hęc species euacuationis fit pp attractionem materiæ de membro ad membrum, sine intentione euacuationis ipsius ex corpore. & vt plurimum hoc fit, quando sanguis est paucus, sed tamen malitiosus existit. Et aliquãdo I hoc ambę intentiones aggregantur, hoc est B vt euacuetur, & subtrahatur. & tunc propter hoc istud facim⁹, vt euacuemus materiam ęgritudinem facientem, & præseruemus ne augmentet. Et scias, q̃ quando intendimus solam euacuationem, tunc a propinqua parte membri euacuamus: sed quãdo subtractionem ad diuersam intendimus partem, tunc a remotiori trahimus parte. sed quãdo ad ambas partes intẽdere debemus, aut ad vnam magis q̃ ad aliam, hoc in subsequentibus dicetur. Et propter hãc diuersitatem intẽtiõis diuersa sunt loca venarum in phlebotomia. Et C ꝓpterea in quibusdam ægritudinibus intendimus phlebotomare basilicam, & aliquando cephalicam, & in quibusdam medianam. & aliq̃n phlebotomamus dextram, & aliquando finistram, sicut declarabimus. & hæ sunt loca, ex quib⁹ euacuatur sanguis. Sed locus, in quo pharmacare cõuenit, in primis est, quando hũores exuberant sola qualitate: hoc conseruato ne sint de natura prius dicta, vt non sint crudi, aut mucillaginosi. nam tunc incisio, & digestio præcedere debent. Et propter hoc in anticipatione phlebotomię, & pharmaciæ est consyderandum. Rasis dicit q̃ experientia D multories vidit in matrestrum, i. in hospitali, pleureticos phlebotomatos ante pharmaciam, & mortui fuerunt. & mihi videtur q̃ hoc fuit, propterea quia mala materia in ꝓfundo corporis in multa erat quantitate: & q̃n detecta fuit, ad actum producta perdidit patientem. Et aliquãdo necesse est anticipare phlebotomiam propter multam necessitatẽ, eo q̃ incontinenti liberantur. Et est sciendum q̃ debem⁹ incipere ab eo, quod magis necessarium esse videt. Et noster carissimus Abumeron Auenzoar dicit q̃, nõ debet fieri phle E botomia nisi post corporis mundificationem. Et hoc est, quia quando venæ a sanguine sunt euacuatæ, fugunt supfluitates malas ad nutriẽdum ineptas, & ab his malam acquirunt complexionem. & intantum erit phlebotomia causa maioris constipationis uentris. quia membra euacuata, fugendo supfluitates fęculentas, magis exiccant. Et scias q̃ est differẽtia inter medicinam mollificatiuam & laxatiuam: eo q̃ attractiua est cum attractione, & mollitiua cum mollificatione. & similia huius sunt, quę expellunt fęces solum. Sed quando humores qualitate peccant, s. vt sint grossi vel viscosi, F tunc non est conueniens phlebotomia, neq; pharmacia. de phlebotomia manifestum est. sed de purgatione, quia humores si sunt viscosi & grossi, sunt inobedientes. & ideo medicina trahet bonos, mali autem remanebunt. Et Gale. quando euacuare volebat ante aduẽtum febris, cum medicinis calefactiuis, & incisiuis euacuabat. & quando febricitabat, faciebat hoc cum fricatione,

&

Universidad de Deusto
Biblioteca

G & medicinis subtiliatiuis habentib⁹ calorem modicum. & hoc iam declaratum est in libro Conseruatiõis sanitatis. & quod fit cum febre, declarabitur in libro Febrium. Pręterea, pharmacia per accidens fit aliquando, quemadmodum phlebotomia: sicut quando damus pharmaciam, vt humorem trahamus, qui causa fluxus existit. & hoc quamuis resistat causæ, ægritudinem tamen augmentat. & ego in sequentib⁹ explicabo, vtrum per simile fit, aut per contrarium. Clysterijs vtimur, qñ superfluitates solum ex ĩtestinis tra

H here intendimus, aut per viam trahendi materiam ad oppositam partem. & sicut aliqui laudant vomitũ ęgritudinibus partium inferiorum, sic & pharmacia in ęgritudinibus partium superiorum laudatur. Et aliqui sunt facientes clysteria, quando nõ possunt recipere medicinam laxatiuam, vel quando ipsam infirmus deglutire non potest, aut, ppter læsionem ipsius hepatis, vel stomachi, quia lęduntur ex transitu eorũ.

Et balneum vt plurimum humores subtiles euacuat. & propterea in

I passionibus ex grossis humorib⁹ fie ri non debet, nisi præcedat digestio. quia ex hoc inflammatio tot⁹ corporis sequetur, & forsan principalium membrorum. Et fames est vna ex speciebus euacuationis: & maxime in ęgritudinibus, in quibus status, & cursus sunt propinqui. Isti sunt modi euacuationis malæ complexionis materialis, & nõ materialis.

De modo, & quando fieri debet euacuatio & curatio. Cap. 2.

DEinceps dicendum est qualiter ĩ supradictis agendum sit secũdum magis & minus: aut quando K nihil fieri debet, & maxime in euacuationibus & curationibus, quæ fiunt per contrarium. nam in pluribus locis euacuatio, & aliæ contrarietates non competunt: quamuis natura ægritudinis illud requirat. Et dicimus q⁹ nostra intentio in remotione malę complexionis non materialis est vt rectificetur & hoc fieri non potest nisi per contrarietatem curantis in gradu exitus illius contrarietatis a temperamẽto. Sciẽdum est, q⁹ vt cognoscatur mensura distemperantiæ illius corporis oportet. & hoc cognosci non potest, L nisi quando illius corporis complexio cognita fuerit sana, ætas, clima, tempus anni, regimen, & consuetudo. sitq; virtus, causa, & accidens: propterea quia in multis locis non attẽditur causę, nec virtuti, nisi quando causa malę complexionis materialis existit. Sed quando mala complexio non materialis est in aliquo singulari membro, tunc mensura curationis per contrarijs sumitur a mẽbri complexione, & ab ipsius iuuamento, & a colligantia ipsius, & a situ ipsius, & ab ipsis sensibilitate, & alijs cognitis rebus. Sed modi curationis malæ complexionis materialis ob hoc, quia intentio sola est in superflui euacuatione, & in alio nõ, vt recte procedat, sciendæ sunt causæ, quæ illas generãt superfluitates. & si a natura complexionis corporis proueniunt, aut non. quia in aliquibus corporibus humores superfluunt ab eorum naturis, & in quibusdam ab ætate, tempore anni, ære, & nutrimento, & regimine, & a purgatione eorum quæ ex corpore purgari solebant, vt sunt sanguis hę mor-

A morrhoidarum, & mẽstruus, & priuatio consueti exercitij, & negligentia euacuationum. & etiam virtus operatur in hoc genere multum: eo q⁹ in maiori parte natura ægritudinis cõtrariatur euacuationi. Per virtutem intelligo virtutes operatiuas, sicut virtus expulsiua, et virt⁹ nutritiua, & virtus motiua. Et aliquando motus euacuationis vniuersalis accipitur a membris infirmis, & maxime a principalibus, & operationes habentibus principales, sicut ab illo qui phlebotomia indiget, & oris stomachi debilitatem habet. Et etiam

B quando intẽdimus euacuare aliud membrum ex membris corporis, aliqua sunt recipientia demonstrationem a locis suorum subiectorũ, & suarum communicationum, & ornamentorum, & suarum sensibilitatum, & formæ dispositionis, & motus membrorum tonus corporis: eo quia possibile est, vt corpus demonstret super euacuatione, & forsan q⁹ non. & hoc, quando in corpore non inuenitur repletio vniuersalis, nisi ĩ vno membro solum. Et impręgnatio in mulieribus est ex rebus significantibus euacuationem, vel ipsius

C priuationem. & hæc sunt, quę significant in contrarietate faciẽdi medicinam, vel nõ: & si purgatio fieri debet, vel non. Et nũc dicenda est significatio, quæ sumitur a duabus reb⁹ supradictis, s. ab euacuatione, & curatione siue attractione per contrarium, qualiter debent fieri. Et ĩcipiamus a curatione per contrarium. Et dicamus q⁹ a Medicis dictum est, q⁹ quando complexio, aer, tempus anni, & similia cum ęgritudine conueniunt, tunc non est egressa complexio a natura propria nimio exitu. v.g. iuuenis calidę complexionis, in D regione calida, & tempore anni calido, & dieta calida, cui superuenerit causus, nõ erit iste a suo naturali ordine multũ permutatus: curãdus tũ erit cum rebus in frigiditate remissis. Et qñ huius contrarium accidit, tunc multa facta est elõgatio: & iõ huic resistendum erit maiori cõtrarietate v. g. sit homo senex frigidæ complexionis, in regiõe frigida, cui superuenlat causus, ⁊m illos indigebit re multum in frigiditate distẽperata. Et ego dico, q⁹ maxime appa- Cõtra Ga ret, q⁹ non verum dicunt quod ma- lenum. nifeste videmus per sensibile argu- E mentum quia iuuenis supradictus, qui causum patitur, curari non potest nisi cum rebus habentibus in fine, vel intẽsam frigiditatem, sicut cum aqua cucumerum, & camphoræ & seni supradicto si talia proponentur, calor naturalis ipsius extinguetur, & morietur. Et dico q⁹ illud, quod ad hunc errorem deduxit eos, est vna regula generalis, quam posuerunt hanc discretione præcisa in gradu elongationis senis a suo calore naturali ad extraneum calorem, cum ęqualem portionem posuerũt elõgationi caloris iuuenis a suo ca- F lore naturali ad extraneum: & maxime, quando dixerunt q⁹, maior est elongatio. nam hoc impossibile est. nam tu scis q⁹ calor extraneus a naturali ramificatus est. & si possibile esset vt ęqualis esset elongatio, tũc vere necessario ⁊m viam curationis per complexionem essent refrigerãtia multum fortiora ĩ corpore senis quasi ad tertium gradum. sed hoc ĩ scipso veritatem nõ habet. Ob hoc ponamus iuuenem cholericum calidę complexionis in primo gradu,

Universidad de Deusto
Biblioteca

G & superueniat ei febris, quę ipsum transferat ad secundum gradum caloris: tunc iste non est elongat⁹ a ꝓprio calore, vel complexione, nisi ad vnum gradum: tū cum rebus in secundo gradu frigidis curari non poterit. & hoc est propter fortem ꝓmutationem, quam medicinę percipiūt in corpore iuuenis ad substantiam igneam: eo ꝙ elongatus est a suo tēperamento pp fortitudinem caloris extranei. Sed si senu supradicto frigido in primo gradu superuenerit ægritudo ipsum perducens ad secundum gradum caloris, iam elongat⁹
H est a sua complexione naturali magis q̄ iuuenis prenominat⁹. quia iuuenis est elongatus per vnū gradū, sed senis elongatio est duorum graduum, aut plurium. Et pp hoc, si possibile esset, cōcederem⁹ ſm elongationem fieri cōtrarium nociuum respectu considerationis finis ſm diuersitatem subiecti: ppea quia quasi impossē est senem ad illum gradū peruenire. & si peruenire inchoaret, antequam ad terminum illum attingeret, moreretur. & si sanaret ſm elongationem supra dictam, bonum finem non consequeretur, q̄uis aliI quantulum viuere posset. quia medicinæ eidem conuenientes complexionem membrorum suorum radicalium pp ipsarum frigiditatem læderent. & sic a tpantia magis elongarent. & multa elongatio tpantiæ causa mortis est, aut ægritudinis.

Præterea ſm eorum dictum medicinæ iuuenis & senis frigidę debent esse in eodem. quia si vnū corpus calidum est supercalefactum vsq; ad secundum gradum, & corpus frigidū est supercalefactū vsq; ad secūdum gradum, vnum corpus calidius alio non est. Sed scire debes, ꝙ si iuueni K medicinæ frigidæ adhibeantur vltra suam complexionem naturalē, ei non nocent, immo prosunt. eo ꝙ ipsius virtus fortis existit ad eas permutandas. ob hoc ad gradum corrumpendi naturam non peruenit, sed ipsam ad temperantiā reducit: quod seni non accidit pp ipsius membrorum radicalium frigiditatem. pp pter hoc sufficit seni, qui febrem calidissimam habet, medicina frigida in secundo gradu per ratiōes supradictas: & etiam, quia corp⁹ senis potentiā non habet conuertendi medicinas ad substāuam igneam, quę admodum iuuenis corpus. Et si quę ratur quomodo possit seni tanta febris caliditas aduenire: Respōdem⁹ ꝙ fieri potest pp dictæ suæ inordinationem. Nam si dicta conueniēs veteretur, impoſe esset vt talem incideret febrē: ob hoc, quia ægritudies, vt dictū est in libro Aegritudinum, nō nisi duab⁹ fiunt causis, aut a propria cōplexione membri mala, aut a rebus aduenientib⁹ ab extrin eco. Et q̄ cōplexio, & aer, & regio, & ætas contraria erunt egritudini senis, tūc nō remanebit eius causa, nisi regimen, M & dieta. & quod ex parte temporis anni consyderatur, intelligitur a natura partium temporis anni. Et vlr, quando aer contrarius est egritudini, tunc bonum est infirmo, & gaudium Medico. & si aer ꝑ se talis nō existit, tunc Medicus artificialem facere debet. Et modus medicatiōis, qui sumitur a consuetudine in re, vtrum fieri debeat aut non, aut quantum fieri debet, est sicut potus aquę frigidæ in igne ardēti. Nam si infirmus assueuerat potum aquę frigidę in tempore suæ sanitatis sine læsiō-

A ne, secure possumus dare tempore ægritudinis: quāuis hepar, & os stomachi habeat frigidum. & si huic assuetus non fuerit, aqua frigida eidem nullo modo propinetur. ꝙsi necessitas nos ad hoc cogeret ad hanc dandam, tunc minorem dabimus quantitatem & minus frigidam. eo ꝙ consuetudo complexionem in simile conuertit paulatim. & lōgo tēpore hanc consuetudinem acquirēdo. sed quando contrarium subito fit, & secundum multum, naturam corrumpit. Et hęc est vna virtus, pp quam natura intellexit gradatim p
B tempora anni de vno contrario ad contrarium transire. quia si subito de calido ad frigidum, vel de frigido ad calidum transiret, natura tolerare non posset. Et pp consuetudinē dictum est a quibusdam, ꝙ quidam paulatim sumpserunt venenum ac gradatim, & conuersum fuit in eis ad cibum, & in habitu sine nocumēto. Quamuis ita dicant, tamen ego non concedo. immo argumento de monstratiuo, & in epistola Theriacę & veneni reprobaui, quam ad Glauconem transmisi. Sed quod dicunt cōcedo, ꝙ Medicus de vna me
C dicina ad aliam permutare debet. quia si solum vna veteretur medicina, possibile esset ꝙ natura in habitum conuerteretur, & in corpore debitam non faceret operationē. sed virtus consyderanda est in eo, quod fieri debet in euacuatione, & in medicatione, quę per contrarium fit. Sed in euacuatione manifestum est ꝙ tenor virtutis debet attendi: sed in alteratione est, sicut balneatio aquæ frigidæ in hecticis, ꝙ prodest. Sed si diu assuescant, membra lædet principalia, & mortem inducet: sicut dicit Galenus ꝙ vni accidit iu- D ueni malam complexionē non materialem habenti in stomacho, cui Medici aquam vitabant: & ipse pp nimiam aquæ auiditatem magis elegit mortem q̄ vitam: & multam aquam frigidā bibens subito a mala complexiōe stomachi euasit. sed propter aquæ frigiditatem remāsit ei insensibilitas quędam, ipsum in transglutiendo impediēs: & sic mortuus fuit. Sed malæ complexioni, quæ est cum materia, necesse est duas species medicationis aggregare. & aliquādo significatio sumitur ab alteratione malæ complexionis cō E traria significationi, quę sumitur a materia. verbi gratia febres putridę & maxime quę de materia cruda, & grossa, inquantum sunt de mala cōplexione calida & sicca, indigent humectatione & refrigeratione. sed cōsyderatione coctionis malum nocumentum importabunt. Et hic bona Medici discretio necessaria existit, circa quam plus insistere debet. verbi gratia, quoniam illud, quod plus necessarium febri phlegmaticę existit, est euacuatio materiei: & in febribus cholericis est accidentib⁹ obuiare. & q̄n ambo ęquales in dubi- F tatione existunt, tunc ambo ęqualiter curare debes. Sed quando accēs nō timetur, tunc studeas cām totaliter remouere: quoniam taliter ipsam curabis complete simili ratione in ægritudine, & accidentibus egritudini cōtrarijs: sicut est febris, & syncope. ga m scis quali curari debēt eo ꝙ in febre necesse est infrigidare & in syncopa calefacere: & syncope indiget nutritione, & febris euacuatione indiget: sicut dicturi sum⁹. Et hic scire debes ꝙ accēs, qđ ægri-

G dini contrariatur, non sequitur nisi ægritudinem, quę contraria est primæ ægritudini, vt est syncope ex inanitione, quę contraria existit. Sed quando causa malæ complexionis nō est materialis, hæc manifestatio ibidem non reperitur, vt in epheme ra. & etiam, quādo accidit mala cōplexio ab extrinseco: quia tu scis qua liter curari debet. Hæ sunt significationes, quæ sumūtur a mala cōplexione totius corporis. Sed quando in vno membro ægritudo singularis existit, tunc significatio sumitur, vt dictum est, a membri complexio
H ne. v.g. quando cerebro euenit mala complexio frigida, signum est q hæc ægritudo est leuis: quia pauca & leuis facta est elongatio a sua cōplexione naturali. & tunc debet curari cum medicinis debilem calotē habentibus: quia tūc alia membra sunt infrigidanda, & non ipsum cerebrum. & hæc est comparatio iuuenis & senis, quemadmodum supra diximus. & quando indiges calefactione cerebri, tunc calefac ipsum sine timore. & si vis infrigidare, illud facias cū timore. Sed alia membra frigida, sicut sunt nerui, & similia. si infrigidātur, calefac ipsa sine timo-
I re. & qñ sunt calefacta, non refrigeres iterum, nisi cum timore, ad hoc vt nō trahas ipsa de sua complexione. Et sicut diximus de his, eodem modo facias de siccis & hūidis: qa corporibus non accidit nocumentū, nisi ex parte elementi dominantis super ipsa. Et quando scieueris q innamētum membri magnum est in corpore, & erat. s. membrum ex principalibus, quæ magnam habēt operationem, arguas augere virtutē ipsius super omnia. & hoc non dico nisi propter communicationē mem K
brorum principalium, quam habēt cum corde, quod est fons caloris, & minera vitæ. & iō non oportet multiplicari contrarietatem in talibus membris, & poprie qualitatem frigidam. Et propter hoc est timendum, quādo accidit hepati complexio calida, refrigerare ipsum cum rebus, quæ sunt in vltima frigiditate: quāuis manifestetur necessitas refrigerationis vltimæ. & hoc dico propter principalitatem huius membri. Sed verum dicimus, ex colligantia istorum membrorum recipitur demon
L strato ipsorum. v.gr. non debemus refrigerarē os stomachi maxima refrigeratione, quia est colligatum cū cerebro frigido: & quamuis sit calidæ complexionis, quod est colligatum membro frigido. Et non debemus iterum refrigerare multum hepar, quia est colligatum cum corde. Et summa huius est, q quando volumus facere contradictionē membrorum principalium in calore, adhibeas curam de corde: eo q ipsum est colligatum cum his membris, s. principalibus. ideo quia cor est omnibus his in potentia, quamuis sit vnum in actu: sicut declaratum est M
in libro Sanitatis. & tempore, quo erit hepar malæ complexionis calidæ, intendas in refrigerando cor cū medicinis facientibus hoc: quia possibile esset q cor esset cā malę complexionis hepatis, & tunc redisset ad malignandum cor. & pp hoc non oportet relinquere cor iter alia mēbra. Et non oportet solum curare super hoc, s. in refrigerando, & calefaciendo, & exiccando, & humectando: sed etiam in oībus operationib⁹ fortibus, s. in operationibus secūdis, &

A & tertijs. Sed demonstratio huius loci subiecti, & hic est manifesta. qa quando erit mala complexio super corpus. i. in fine superficiei corporis non eges medicinis fortis qualitatis. sed quando est i corpus, oportet te vti medicinis fortibus: eo q debilitatur virtus ipsarum, propter transitum, quem faciunt per alia membra, v.g. sicut est pulmo.

De euacuatione per phlebotomiam.

Cap. 3.

HVcusque diximus de demonstratione medicinarum per viam contrarietatis: nūc vero loquemur de demonstratione specierum
B euacuatiōis, & proprie duarum specierum, s. phlebotomiæ, & pharmaciæ. Dico itaq; q qñ natura ęgritudinis significat super necessitatem phlebotomiæ, necesse est vt præuideatur ætas, & virtus, & aer, & regimen, & consuetudo. & si omnia ista significant super necessitatem phlebotomię, tunc secure minuas sine timore. Et attendas q non sit in corpore aliquod membrum lęsum, qđ deneget phlebotomiam. ver. g. sicut est os stomachi frigidum, quod patimur nauseam: & etiam q eger non
C diu ęgrotauerit, propter quod perdiderit virtutem. Ætas autem, quę est conueniens minutioni, est iuuent⁹, & ætas, in qua minuitur præter iuuentutem. est principium septimanæ sextæ vsq; ad septuagesimū annum. Verum minuere debemus de quantitate sanguinis, i. minus extrahere de sanguine: quamuis sint homines qui tolerent phlebotomiam vsq; ad octuaginta annos. Sed non debemus minuere vsq; ad duas annorum septimanas fm Gal. quāuis natura ęgritudinis hoc requirat manifeste. Et dixit Abumeron Auen- D
zoar, ego minui vnum meū filium tuum annorum, & euasit a morte. Et virtus, quando est multum debilis, non sufficit vt solum minuamus de quantitate sanguinis: sed etiam oportet vt prohibeamus phlebotomiam omnino. & si videtim⁹ q patiens non potest viuere sine minutione, sicut accidit in ęgritudinibus senum, facias cum timore tamen. Tempus autem conueniens phlebotomiæ est ver. & tempus ęstatis prohibet phlebotomiam, propter debilitatem virtutis in illo tempore, & propter resolutionem spirituum. Verū E
si reqrat natura ęgritudinis, facias euacuationem, sed in parua quantitate. Tempus vero hyemis prohibet phlebotomiam propter coagulationem sanguinis, & propter grossitiē, quam habet isto tempore. Tempus autem autumni, quia est propiquū æstati in sua temperantia siccitatis & caliditatis, non est conueniens ad phlebotomiam propter siccitatē ipsius, & propter turbationem ventorū, & propter debilitatem operationum, & propter tempus calidum, quod præcessit. Nec ita priuatē phlebotomia omnino, s. quando natura F
ægritudinis requirat, sed minuendū est ex quantitate. Et quando intendimus phlebotomare aliquod mēbrum corporis, & repletio solum fuerit in illo membro, tunc significat super diminutione quantitatis sanguinis. & ideo necesse est vt trahamus secundum quantitatem illius loci in duabus vicibus, aut tribus, ad hoc vt non reciperet damnum illud membrum, si egrederetur totum simul.

G *De euacuatione per pharmaciam.*
Cap. 4.

BIbere vero medicias laxatiuas, etiam hoc significat super quã titatem euacuationis. Et infans nõ debet euacuari aliquo modo, neq; decrepitus etiam. Neq, debet euacuari tempore estatis, nisi ducat ad hoc necessitas magna, propter siccitatem magnam temporis, & caliditatem ipsius: & quia acquisiuit egri tudini complexionem similem cõplexioni eius. Neq; sumenda est medicina tempore hyemis: eo ꝙ humores sunt duri illo tempore. Et Medi-
H ci laudauerũt pharmaciam vere & autumno: quia humores non egrediuntur vt plurimum tempore autumni a natura, nisi in qualitate sõlum. Homines vero, quos non cogit ad sumendam medicinam nisi conseruatio sanitatis, sumere debẽt postq̃ pluerit: eo ꝙ pluuiæ frãgunt siccitatem illius temporis. Verũ est, si commotio complexionis sup euacuationem medicinæ est tempore, in quo est humor in comparatione complexionis, tunc non debet euacuari nisi cum timore. sed cum erit contranum, minuas ex quantitate,
I i. qñ aliquis humor superabundauerit. Et consuetudo quidem operatur in hoc, quemadmodum i alijs. Qñ autem erit intentio euacuãdi aliqd membrorum corporis, significat super euacuationem ipsius: sicut diximus, locus subiecti, & colligãtia mẽbri. v.g. quãdo voluerimus euacuare cerebrum per viã phlebotomię, minuemus cephalicam: quia, ppter maiorem colligãtiam cerebri cum cephalica q̃ cum basilica: & etiam quia colligantia adiuuat in euacuatione. & cum intendimus trahere ad contraria, v.g. cum nimis abun- K
dant menstrua, apponimus vẽtosas ad mammillas. & cum erit decursus superfluus ex parte sinistra nasi, apponemus ventosam super splenem: quando vero erit ex parte dextera, apponemus hepati. De loco vero appositionis, si est membrum, quod intẽdimus euacuare in alto corporis, fiat euacuatio in infimo corporis. & hoc est melius, eo ꝙ coadunatur hic euacuatio, & attractio. Et ideo laudatur vomitus in ægritudinibus existentibus in inferioribus corporis, & pharmacia in superioribus. Forma vero membri, & creatio ipsi⁹ demõ- L
strant iterum super euacuationem ipsius. v.gr. nos scimus de curatione stomachi, ꝙ possumus euacuare ipsum per vomitum, & solutionẽ ventris. & scimus etiam de curatione hepatis, ꝙ euacuamus ex gibbositate per prouocationem vrinæ, & ex concauitate per egestionem. Et propterea figura membri est considerãda in transitu medicinæ: eo ꝙ nõ est conueniens apostemata ipsorũ per ipsa euacuare per transitum medicinæ fortis per membra ipsa: nec gulę apostemata p gargarisma. Itẽ
mobilitas membri, & ipsi⁹ iuuamẽ M
tum similiter ad conseruãdã suam naturam nos iducit: propterea quia tale membrum cum corde maiorẽ colligantiam habet. v.g. quando hepatis apostema in statu fuerit, & tũc de iure res resolutiuæ essent propinandæ, inquantũ apostema existit: sed inquantum est in membro tali medicina a rebus habentibus aromaticitatem, non debet denudari: propterea quia membrũ multę sen sibilitatis fortes non sustinet medicinas. Sed de mala complexione in

A seipsa a quibusdam creditur, ꝙ & ipsa neget euacuationem materiei facientis ipsam. & hoc non est nisi i euacuatione, quę fit per medicinam laxatiuam solum: eo ꝙ facit malã complexionem abundare. Et iterũ dicunt Medici ꝙ non debemus euacuare cum medicina laxatiua i prĩcipio febrium, propter duritiem humorum in illo tempore. & ego declarabo hoc inferius. Dicit Hippo. mulier pregnans non debet phlebotomari, nisi quando embryonis virtus fuerit fortis, hoc est, a quarto mẽse vsq; ad septimum: nisi humores
B fuerint furiosi, & pharmaciam concedit tunc. Ego autem dico ꝙ phlebotomia, quãdo adest replenio, qua embryo non indiget, non est mala: sed pharmaciam non credo ad bonum peruenire finem: immo necessario lędit embryonem: eo ꝙ in se substantiam habet venenosam, & fortasse faciet malos humores fluere ad embryonem, vt ipsum lędãt. propterea quia medicinę purgantes sunt medicinæ prouocantes vrinã: & quod prouocat vrinam, est de genere prouocantium mẽstrua: & qd̃ menstrua prouocat, abortire facit.
C Et istæ regulæ vniuersales medicationes malæ complexionis materialis, & non materialis sunt sicut principia & elementa ad illud, quod breuiter dicere volumus i qualibet istarum specierum. Et nunc incipiam i curis vniuscuiusq; specierum istarũ & diuidam hoc modo: quãuis isto modo non processerim in libro Aegritudinum, eo ꝙ hæc via hic vtilis existit. Et dicamus ꝙ mala complexio materialis, aut non materialis, aut est vniuersalis toti corpori, & q̃ magis est manifesta, est febris: aut exist̃ particularis vni membro so- D
lum. Et quæ materialis existit, sunt duæ species: quoniam aut in concauitate membri existens, aut in ipsi⁹ substãtia imbibita reperietur absq; aliqua grossitudine vel tumore i naturali membro euenienti: aut accidet membro grossities mala, quę apostema nominatur. Et incipiemus in mala complexione vniuersali: & post hoc de mala complexione loquemur particulari in quolibet mẽbro: & post illud de apostematib⁹, q̃ illa sequuntur: & principium in febribus ad ephemera faciemus. E

De cura febris ephemeræ in generali.
Cap. 5.

ET dicimus ꝙ intentio medicationis in illa duæ res existunt. Vna ad remouẽdum calidam, & siccam malam complexionẽ, quæ est in ipsius substantia. & hoc fieri debet infrigidando, & humectando. Et alia, vt causæ extrinsecæ febrem facienti resistatur: ob hoc, quia hæc febris nihil aliud est, nisi mala complexio non materialis, quę vt plus a causis extrinsecis causatur. Et mẽsura infrigidationis & hũmectationis in hac febre est secundum mensurã rerum particularium, sicut est com- F
plexio, ætas, consuetudo, & regio & causę ipsam facientes. Et scias ꝙ refrigeratio in febribus per se & per accidens fit. per se, sicut per medicinas, & cibos frigidos: per accidẽs vero sicut balneari in aqua calida, aut tepida. & maxime i hac febre fit, eo ꝙ per ipsam in spiritualib⁹ vapores dissoluuntur: qui nisi resoluerentur, corpus nimis inflammaretur, & fortasse ad putridam conuerteretur, & propter hoc balneum est omnibus cura vniuersalis. Sed inter

Universidad de Deusto
Biblioteca

G aquã existit diuersificatio secundũ diuersitatem causarum facientium febrem. & hæc febris secundum plurimum accidit propter cutis densationem: quod pluries accidit ꝓpter frigus, aut propter in aquis ſtypticis balneationem, aut propter necessariam balnei negligentiam, aut propter totius corporis siccitatem: sicut illis accidit, qui in aere calidissimo degũt. Et vere plurimum hęc febris accidit habentibus complexionem calidam & siccam.

De *cura febris Ephemeræ in speciali. Cap. 6.*

H ET de hac prima loqui volumꝰ, & postea de complexione calida & humida, & vltimo de calida solum. Et dicimus ꝙ qñ accidit, ꝓpter cutis inspissationem, aut propter aquarum ſtypticarum balneationẽ, medicatio per contrarium illis erit balneatio in calida, aut tepida: aqua post declinationem paroxismi. & fricatio vtilis existit in exitu balnei cum oleo tepido, in quo nulla ſtypticitas reperiatur. Non est* necessarium balneũ reiterare vltra semel, sicut Gal. faciebat, qui infirmum faciebat intrare bis & ter: eo ꝙ hoc tegimen non conuenit, nisi hominibus assuetis multum balneari: sed embrocatio post balneum cũ aqua frigida, vt mihi videtur, iterata, conclusionem faceret pororum: nisi pori nimium forent aperti, aut corpus esset nimis calefactum. Et melior cibus, qui post balneum est propinandus, si erit complexionis calidæ & siccæ, & tempus fuerit calidum, est puſſana ordei: eo ꝙ infrigidat & humectat, & adiuuat ad expellendum superfluitates per omnes suas vias. & post huius digestionẽ dandi sunt

Ephemeræ curatio ex cutis inſpiſſatione.

*a.l. bonũ

I pisces petrosi, carnes perdicum, & similium. Et si alium fecerit paroxismum, balneum, & dietam hanc reiterare debes. Et aliquando ꝓpter nimiam triſtitiam, & multam iram fit, & ꝓpter multam in Sole morã. Et quę propter iram accidit maiori indiget refrigeratione q̃ illa, quæ ꝓpter vigilias, aut pp triſtitiam prouenit. & nulla istarum indiget fricatione, sed balneo ſolum. Et quę pp vigilias, & triſtitiam fit, maiori indiget humectatione, somno, & gaudio. Et quæ pp moram plurimam in Sole accidit, indiget refrigeratione: & ut longã in aqua calida contrahat moram. & facta fricatiõe, cum oleis frigidis mungatur, vt oleo violato, & similibus. Et quando pp multã accidit frigiditatem, balneum intret calidum, & balnei calidꝰ aer vtilior existit balneo aquę. Et cibi temperati esse debent, aut ad caliditatem declinantes, vt tuttuies, cotunices, & similes & aqua mellis valde vtilis. caput vero talium oleo rosato inunguatur, & alijs actu calidis: quemadmodum alijs frigidis in actu inũgi debẽt. Et scias ꝙ vſus medicinarum omnibus patientibus ephemeram, existit balneum, exceptis patiẽtibꝰ reuma pp frigus. Et in ephemera ab apostemaubus inguinum, aut subascellarum causata, & si causa reumatis calida fuerit, Dicit Gal. ꝙ balneum intrare debet. & hoc non dicit, nisi quia sufficiens est in humorum subtilium digestione, sed grossos disperget per totum corpus, nec balneari debet, nisi post digestionis cõplementum. Et vina aquosa alba aromatica omnibꝰ istis vtilia sunt, si bibere assueti fuerint: ita ꝙ post digestionem bibantur. nã plura habẽt

K Et utilia ita, vt ſupra dixit.

Et mora in Sole.

A frigiditatem.

M Ab ignaribus logicum.

A bẽt iuuamẽta q̃ aqua. nam vinũ natationem cibi in ſtomacho vetat, ventoſitatem reſoluit, vrinam ꝓuocat & ſudorem, animam lętificat, & adiuuat naturam ad expellendum ſuperfluitates, quando patiẽtes hãc febrem debilitatem incurrunt digeſtionis, & maxime habentes ipſam ex vigilia, vel triſtitia. Sed quę a feſſitudine eſt tantum in ſua curatione indiget dieta verſus frigiditatem tendente: & vt cibetur quantitate tali, quę nauſeam non inducat. Sed illi, qui hanc febrem patitur ex fame, propinanda ſunt cibaria valde, B & cito digeſtibilia, tendentia ad frigiditatem & humiditatem. & ꝓpter hoc ſi cibaueris tales in principio paroxiſmi, non febricitabunt. Sed ſi ꝓpter cutis fuerit conſtrictionem, I primis tribus diebus erit ſufficiens fricatio, ſicut cum ſemine melonũ, milij, aut ordei farina, aut fabæ, vel orobi. & quæ appropriantur propina, ſicut ſquinzibin cum aqua iridis, & capillorum vene. & violatum.

Et ſi hęc ſufficere non videntur, & febres tertium tranſierit diem, aut tu arbitratus fueris a principio vt tãta fuerit ĩ corpore repletio, vt ꝓpfricationem, & apertionem ſine vſu euacuatione ęgrum ledere poſſes, ob hoc, quia tale medicamen in corporibus plenis plus oppilat q̃ aperiat: tunc medicatio talium media inter ephemeram & putridam eſſe debet hoc eſt in phlebotomia & corporis mollificatione. & hoc facias ſm exceſſum a ſignis conſyderatum, & ſecundum ꝙ ab experientia & bontate æſtimatiuę poteris perſcrutari. quia pp ſolam doctrinam certificari non poſſes, quod in vnoquoq; indiuiduo faciendum ſit in quantitate, & qualitate in hac arte. Et neceſ D ſaria eſt in hac arte præter vniuerſalium rerum cognitionem experientia, propter quam particularia principia habeantur in eo, quod in vnoquoq; indiuiduo fieri debet. Et ſcias ꝙ iſta principia ſcribi non poſſunt omnia, quia ſunt infinita. & iſta ps ſcientię Medicinalis nobis vetat perfectionem habere in hac arte: eo ꝙ magis eſt appropriata experientię, q̃ tationi & pp hoc dixit Hipp. Ars longa. & vita breuis. Et egomet nõ ſtudui, in hac ſcientia, vt videatur E mihi, vt ſim ſufficiens, ſicut videtur multis Medicis noſtri temporis, qui multum elongati ſunt ab eorum intentione: exceptis filijs Auenzoar, & maxime Aboali, & filio eius Abenariam, cui Deus conſeruet vitam. nam iſti veri magiſtri ſunt in ſcientia Medicinali. Reuertamur ad dictum noſtrum, & dicamus, quòd maior pars iſtius febris a ſtypticitate prouenit, & ſiccitate, & maxime in complexionibus calidis, & complexio..es ſiccas h bentibus. Et hæc eis non prouenit, niſi quia cibi permutantur in eorum ſtomachis ad fumoſitatem, & quibus ſuperuenit eis fluxus ventris. Et pluribus eorum, quibus hoc accidit, accidit propter corruptionem ciborum, & ipſorum mordicationem. Et aliquando accidit illis ventris cõ ſtipatio: quod prauum exiſtit. & conſtipatio hęc accidit propter caliditatem, & ſiccitatem, & virtutis expulſiuæ debilitatem. & ſic dicendum eſt de medicatione vniuſcuiuſq; iſtorum per ſe.

De

G

De cura febris ephemeræ, quando est cum fluxu ventris.

Cap. 7.

ET dico q̃ illi, cui accidit fluxus ventris, in ipsius curatione consyderatio est habenda: ita q̃ si hũor eductus est, & fluxus cessauit, fac ipsum ingredi balneum, & ipsum ciba cum confortantibus stomachũ, & ipsum stomachum cum vnguentis confortãtibus vnge. sed cum fluxus est in statu, melius est vt in balneum ipsos ire non permittas. hoc Gal. dicit. Sed noui Medici medicãtur fortem fluxum cũ balneo: quia H dicunt q̃ attrachionem facit ad oppositam partem. & quamuis ita sit, non est propria medicina, sed est p accidens: & ideo quia est per similitudinis viam: & tu scis q̃ contrariũ debet expelli per suum cõtrarium. vnde hoc, quando possumus, est dimittendum. Sed patiens est cibandꝰ absq; positione ipsius in balneo: immo debes conseruare, vt rectifices ipsius stomachum euacuatione cessãte cum lana infusa ī oleo absinthij & oleo rosato, & si mastichen contrita acceperis, & cum oleo rosato miscueris, & prædictæ lanæ infudeI ris, multo fortius operabitur. Et vt scias q̃ in membris principalibꝰ nõ est superponenda medicina actualiter frigida: quamuis potentialiter frigida existat. Et si fuerit multa inflammatio ī ore stomachi, misceas cum istis oleis succum extremorũ vitium, & succum cydoniorum. & aliqui apponunt ceram, & faciunt inde cerotum. Et aliqui ex hac medicina mirantur, & dicunt, cũ ægros stomachi habeat mala complexione calida vitiatum, cur Ga. ponit mastichen cum oleo rosato? Et nos respondemus, q̃ significatio hęc recepta a mala complexione sola est alia a significatione recepta a complexione membri: ob hoc, quia ītento medicationis istius membri est vt fortificetur cum medicinis habẽtibus aliquid stypticitatis, cum amaritudine & aromaticitate. Et ꝓpter hoc primi experimentatores nõ curabant debilitatem stomachi, nisi cum his suprædictis. Et possibile est vt multis hominibus nocerent, eo q̃ malam complexionem non consyderabant: sicut dicit Gale. vnde accidit, quia malam complexionem habebat in stomacho calidam, & sicã. Multum ergo consyderandum est, si mala complexio est tanta, vt ipsam nimium timeamus, studebimus solum in oris stomachi cõfortatione. Et si non admiscebimus cũ his frigidas medicinas, obseruato vt sint illis similes in stypticitate: & tales medicinæ sunt multæ. Sed si fluxus non cessauerit, non desistas ipsum cibare cum rebus stypticitatẽ habentibus: & ſm quantitatem fluxus ipsum rege. Nam si paucus sit fluxus, sufficit panis biscoctus cum zuccharo, vel succo rosato confectꝰ, aut cydoniorum succo. Et si multus M sit, fortioribus vtere, vel pane biscocto ordei cum succo cydoniorum, & vinum pomorum granatorũ est bonus cibus ſm Gal. Sed si cessauerit fluxus, mica panis conueniẽs est. Et si superuenerit casus appetitus, fiat electuarium cydoniorum cum aliquãtula mastiche, cum succo extremorum vitis. Et Gale. vtitur hoc electuario cydoniorum, quod composuit ī fine Regiminis Sanitatis. Sed medicina, in qua intrat pip, aut res calidæ, tũc est vitãda: & maxime in

A in climate nostro tempore calido, & calida complexione. Et quando istis accidit ventris constipatio, tũc consyderandum est, in quo loco fit cibi retentio, vtrum in stomacho, aut in intestinis. Si est in stomacho Gal. præcipit dari cõfectionem triũ piperum: sed non de forti, in qua intrant medicinæ, sed de debili, quam posuit in libro de Ingenio sanitatis. Et hæc medicina non est conueniẽs nisi illi, in quo cibus permutatur in stomacho ad acetositatẽ: quia stomachis calidis, & nauseam ex caliB ditate habentibus, hęc non erit vtilis medicina. Et est dictum Gal. q̃ꝑ iam declaratum est ī Aegritudinũ libro, q̃ virtus membrorum ęque debilitatur per complexionem calidam malam, sicut per frigidam: qa aliquod membrorum non hẽt sua accidentia nisi per mensuratum calorem. Et si debilitatur per complexionem frigidam, est hoc substãtiale, eo q̃ est ei necessarium. Et ꝓpter complexionem calidam erit per accidens, sicut Sol fortis, qui extinguit ignem, & calor fortis fornacis extinguit candelam. Similiter potest dici C ſm Gal. de debilitate stomachi, quę sit propter causas calidas, & nauseas calidas. ergo Gale. non respexit nisi ad frigiditatem, quę stomacho accidit per accidens in hac arte. & hoc curare intendebat. Sed prouidẽdũ est super complexionem malam, & sic medicinæ misceri debẽt. Sed credo q̃ clima suum ipsum in hoc sustentauit. Et mihi videtur, q̃ electuarium cydoniorum mistũ cum ligno aloes, mastiche, caryophyllis muitum valet, si sit taliter compositum, vt frigiditas cydoniorum vincat ipsorum caliditatem. Et non est tradendum obliuioni de modis cõ- D positionis harum compositionum. quoniam si voluerimus frãgere virtutes ipsarum medicinarum absq; cydonijs, potes hoc facere cum extremitatibus vitium, uel cum alijs rebus frigidis & stypticis. & Medicꝰ f hoc prouisor esse debet, vt resistat ei, quod plus est timendum. Et melius est, q̃ calor, qui ex hac prouenit mixtiõe, sit in primo gradu. Et quãdo fuerit necesse frigiditatẽ stomachi remouere, diminuat res frigidas: sicut nos diminuimus in aliquibus quantitatem calidarum, quando non oportet complexionem ca- E lidam procurare. Et Gale. præcepit embrocari ventrem istorum cum aqua calida, & intendit per hoc ventrem mollificare. sed quia mollificatio nocet stomacho, oportet q̃ fiat cum timore. & quamuis mollificatio sit huic congrua, ęgritudini naturę membri contraria existit. ob hoc est necesse has duas res miscere aut semper rem conuenientem ordinare. Sed cum cibus ex stomacho descendit, tunc embrocatio valde vtilis existit: hoc obseruato, ne cibus ĩdigestus ad membra trahatur embrocata. & hic clystere meliꝰ est F omnibus, quę fieri possunt, & si nõ est mordicatio, aut ventositas, tunc sufficit clystere factum ex melle, oleo, & aliquantulo sale. & si mordicatio fuerit, tunc admisceantur pinguedines anseris, & gallinæ. Et si vẽ tositas affuerit, necesse est vt in oleo coquatur parum rutæ, & semina resoluentia ventositatem, sicut semen apij, & cymini, & similium. Et vẽto sitas cum nausea in hoc loco significat q̃ naturalis calor debilis est. & ꝓpter hoc nõ est calefaciẽdum, nec re-

G refrigerandum, sed vtrisq; vtendum erit. Et aliquando hæc febris tribus diebus perdurat: sed non timeas, & rege ipsos post exitum paroxismi, & post euacuationem ventris, ponendo ipsos ī balneo, & ciba ipsos cibis conuenientibus. Sed ex nausea acetosa hæc febris non fit, ob hoc, quia ex illis substantia fumosa non generatur, quæ spiritum inflammet. Et scias q̄ in complexionibus frigidis & humidis raro hæc febris accidit. similr neq; ī frigidis & siccis. sed calida & sicca oībus paratior ad hoc existit. & propter hoc, illud, quod

H plus nocet corporibus sic dispositis, est fames, & exercitium temperamētum excedens, & negligēa balnei.

Febrium medicamē ex bubonico apostemate. Sed qui febricitant febre, quę fit ꝓpter bubonicum apostema, quod fit in subascellis, & inguinibus, vltimum medicamen illius apostematis est curatio. Et si propter reuma hoc accidit, medicinæ purgantes necessarię existunt. Et si fuerit propter sanguinis abundantiam minuēdo indiget: quia hæc ꝓseruat, ne in vltiores ægritudines cadat. Et Gale. præcipit vt has febres patientes ponantur in balneum: sed mihi non

I placet vt fiat, nisi in declinatiōe. Et hoc sufficit in medicatione ephemerarum coniunctō tī hoc causis exterminatis in libro Aegritudinum.

De curatione febrium acutarū ardentiū. Cap. 8.

DEinceps volumus loqui de febrib⁹ ardentib⁹, vel acutis, quę dicuntur ardentes: ideo quia istę febres sunt mediæ inter putridas & ephemeras. Et dicimus q̄ iam dictū est in libro Aegritudinum, q̄ hęc febris fit ex musto sanguine. & sunt species duę: vna est, dū sanguis non K est putrefactus: & alia est, dum sanguis iam putrefieri incipit. Et vnaquęq; istarum trino disponet modo. Vn⁹ est, vt homotonos continue affligat a principio vsque ad finem æqualiter. & hoc fit, propterea quia id, quod dissoluitur, est equale ei, qđ resoluitur. Secundus mod⁹ est, vt a principio augmentetur, vsq; ad finem. & hoc accidit, ppea quia illud, quod dissoluitur, est plus eo quod resoluitur. Tertius mod⁹ est, vt a principio vsq; ad finem decrescat. & hoc fit, ideo quia illud, quod dissoluitur minus est eo, quod resoluitur. Et qa L hæc febris fit propter oppilationem fm vasa, medicamo ipsi⁹ erit p phlebotomiam: & maxime cum nō est sanguis putrefactus. Et Gale. hic dicit q̄ quando natura fortis est, extra hamus vsq; ad syncopam. & dicit, q̄ propter hoc corpus refrigerationem habebit, & possibile erit vt cholera abijciatur per partem superiorem, aut inferiorem & dicit hāc medicationē in hac febre esse necessariam. Et ego dico q̄ hęc q̄ritas euacuationis artificialis non existit, immo valde est erronea: eo q̄ hęc ars imitat naturam: & nunquā fit crisis M laudabilis per euacuationē sanguinis vsq; ad syncopam perducentē: immo hęc ꝓuenit a crisib⁹ malis, in quibus virtus expulsiua plus q̄ conueniens est, expellit. Adhuc nō est intentio euacuationis, inquantū est euacuatio, nisi ad remotionem superfluī sanguinis peccantis quantitate, & ad conseruationem quantitatis naturalis: ergo quomodo p̄t sanguis euacuari vsq; ad syncopam, nisi cum detrimento sanguinis naturalis? hoc impossibile eē videtur. & Gal. non

A non intellexit per hoc nisi subitam corporis refrigerationem: ergo hęc medicina accidentalis est periculosa. vnde melius est vt aliquantulum ex calore remaneat extraneo, q̄ calor naturalis diminuat. Adhuc non Tertia. est credendū vt in tali corpore, quale est istud, non fit putrefactiōis alicuius humoris præparatio. ergo si diminuis calorem naturalē, corrumpetur humor, & virtus diminuetur, & non erit qui huius erroris faciat correctionē. Signa ergo, per quę cognoscimus febrē esse a putrefactione exempram, sunt signa commutatiua, & non fixa. Considera ergo

B quot in hoc loco eminent periculā. Et cum in hac febre apparent signa putrefactionis per vrinam, aut pulsum, phlebotomia non fiat vsq; ad syncopam perducens, quia impossē est vt post minutionē non remaneat putrefactio vsq; ad septimū diē. & pp hoc ē necesse vt remaneat virtus sufficiens digestioni. Et dicit Gale. q̄ qñ medicabis hanc febrem sanguinis cum putredine, tunc non est expectādum vsq; ad digestionē materię. Et ex hoc intelligere debemus q̄ in principio phlebotomare

C debemus. Et demū potare aquā frigidam in niue frigidatam tandiu, donec corpus ipsius ad frigiditatem deueniat. Et hoc fieri debet consideratis certis considerationibus. Prima est, vt egritudo sit digesta, & vt in visceribus non sit apostema, & vt in ore stomachi nō sit debilitas neque frigiditas, nec qñ infirmus non est affluetus aquam frigidam bibere. Et sic esse debet: qm illud, qđ hic induceret ad malam complexionē, cōtrarium existit eiusdem rei, quę cautam habet remouere: qm aqua frigida humorem incrudat, & impedit digestionem. Et impossibile est hanc febrē integre remouere, donec causa ipsam faciens in corpore reperiatur: ergo qñ potabit aquā frigidam habens stomachum debilē & frigidum, quin ei accidat timor, & stupefactio, & consimiles ægritudines ex mala complexiōe frigida. Et iam inuenti sunt homines, qui bibe runt aquam frigidā semel in quantitate multa, & inde a ꝑ cōstrictionē anhelitus deuenerū: ꝓp frigiditatē musculi, vel nerui, & diaphragmatis, & taliter q̄ non potuerunt aliqđ deglutire. Et qui ipsam bibunt iam E facta digestione, tunc naturam optime adiuuant: eo q̄ tunc tbi nā aliud non remansit, nisi mala complexio calida: & illa tūc remouetur ab aq̄ frigidę bibitione. & sic natura meliorem facit operationē in humore tali, s. perficiendo digestionē, & malam materiā expellendo: qm ipsa mala cōplexio hoc facere ꝓhibebat. & hic est tractatus Gal. in potatione aquę frigidę in hisę ægritudine. Et debes scire q̄ hęc febris lassitudinem habet magnam in suo calore fm magn & minus: & pp hoc, quę fortioris caloris ē, de cautus, tardēs. F Et hæc lassitudo diuersificatur fm climata. Et qñ omnia particularia concordant cum febre, quæ est tardēs, & infirmus multum desyderat aquam frigidā, non in hac est digestio expectanda, quia ęger ante digestionem consumet. & si feceris ipsum pati vsq; ad digestionis apertionē, tunc erit ipsius digestio mala: quemadmodū est nebula nigra, aut hypostasis nigra pp nimietatē combustionis, & tunc aquę frigidę exhibitio nō valebit. Et ꝓpea melius est

in

G in principio fine etiam digeſtionis ſignorum appatitione exhibere, & nõ curare ex dictis aliquorum: qñ hæc res eſt veraciſſime probata. Nã materia, quæ talem facit febrem, qualis iſta eſt, cum ſit in vltimo caliditatis, non eſt priuata digeſtiõe niſi propter malam qualitatẽ acutam, non propter groſſitiem, nec pp viſcoſitatem. & quando hanc infrigidabis, tunc ſtatim erit materia digeſta. & melius eſt vt conuertas talem febrem ad febrem lentã & longam, quæ curari poteſt, q̃ æger ſubito moriatur. nam error, qui fit in
H alteratione complexionis febrium, facilior eſt q̃ mors. Et ego credo q̃ illi, quibus digeſtio debet expectari, ſi detur aqua frigida, citius curarentur, ſi eius virtus extitit fortis, quãuis ægritudo fuerit longa. Dicit. n.
3. Aphori. Raſis q̃ duo iuuenes in diebus canicularibus iter agebant: quorũ vnus erat dominus, & alter ſeruus. & ambo hanc inciderunt febrem: & Medicus dñi aquam præbuit frigidã, & ſeruo non propinauit: dominus euaſit, & ſeruus mortuus fuit. Et terræ iſtæ noſtræ mediæ ſunt inter terras Gale. & Raſis in temperamẽto.
I Et egreſſi ſumus ex eo q̃d noſtræ intentionis erat. & ppea quia tractatus curationis iſtius febris eſt vna partium tractatus febriũ putridarum, & propter hoc bonũ fuit narrare medicamentum, quod vtriſq; commune exiſtat.

De cura febrium Putridarum, & primo de eis in generali. Cap. 9.

SEd dico q̃ febriũ, q̃ ſunt ex mala complexiõe materiali, prima illarũ intentio duas cõſyderat res: hoc eſt vt malã remoueat cõplexionẽ, & malam euacuet materiam. Et K
quia materia eſt cum caloſe putredinali, accidit hic tertia intẽtio, hoc eſt vt remoueant cauſę iuuantes ad faciendũ putrefactionem: & eſt ſuperflui diminutio, & pororum apertio oppilatiõis. Et pororũ oppilatio accidit pp res ſtypticas, aut frigidas, aut deſiccatiuas, aut pp humorum groſſitiem, aut viſcoſitatem. & aliqñ hæc omnia aggregantur. ergo tertio intentio eſt, vt vnumquodq; iſtorum remoueatur per ipſius contrarium. Ergo vt plurimum accidit L
vt contrarientur hæc accidẽtia medicatiõi: & maxime qñ ſuperuenit accidens, q̃d eſt contrarium ſignifi cationi medicationis febris. Sed qñ fuerit ſignificatio recepta ab eſſentia febris, & cauſis ipſius, & vnum erit contrarium alteri, tunc oportet Medicum conſyderare ſuper accidẽtia, ſi fortiſſima ſint. Et ſi non cogatur Medicus a febre, vel accidentibus, tunc inſtare debet remotioni cauſæ. & per hanc viam remouebitur febris, ſicut eſt in febribus de frigida cã, vt eſt febri melancholiæ, & phlegmatis. Et ſi febris fortior eſt M
fuerit, tunc opponat ſe febri: ſaluo vt cãę nõ obliuiſcat. & poſſibile erit vt cogatur ambo cõſyderare æqualiter. Et nos volumus in primis narrare febres, q̃ non hñt accidentia reſiſtentia eorũ medicatiõi, & poſtea narrabimus illas, quę hñt accidẽtia contraria: eo q̃ tractatus reſiſtẽtiæ accidẽtium eſt alius à medicatione ęgritudinũ, & ẽt alius à medicatione accidentiũ. q̃d eſt, quia eorũ medicatio eſt per remotionẽ cãrum, ſicut ī ęgritudinibus. Sed reſiſtere accidentibus fit cũ rebus, quæ cito ea remouent, & ſubito per cõtrarium: quãus

A quãuis vt aliqñ augmentant accidentiũ cauſas, ſicut opium in ſummis doloribus. Dicim⁹ q̃ frigiditas & humiditas in oĩbus febribus ingreſſum hñt p̃ modũ medicinę, et cibi, & hoc in rebus aſſumptis ī corpus ſit per primas ipſarũ virtutes ſolum. & aliqñ fit, vt aerem infrigidem⁹, & aliqñ vt ipſum calefaciam⁹: & aliqñ ægrũ remoueamus de vno climate ad aliud, ſicut ſit ī peripneumonico, cui præſtamus vt vadat in Æthiopiã, vel ad Arabiam. Sed euacuationes in febribus per phleboto
B miam, vel pharmaciã fiunt per virtutes ſecundas, aut tertias, aut p̃ proprietates: & aliqñ fiunt per balnea, aut fricationes. Sed euacuationes p̃ exercitium in febribus non fiunt. & eſt conſyderandum in quo ſit vnũquodq; iſtorũ faciendum, aut plus vno, & in quo tẽpore: eo q̃ tempus eſt vna ex rebus valde neceſſarijs ī hac arte. & ppea dixit Hippo. q̃ tẽpus ſit acutum: hoc eſt q̃ tẽpus me
» dicinæ latitudinem paucam habet. Et dicimus q̃ phlebotomia fieri nõ debet, niſi ſigna multi ſanguinis apparebunt: ſed melius eſt vt fiat, qñ
C non eſt malitia niſi quantitatiua, ſicut ſuperius dictum eſt. Et tps faciendi ſequitur virtutis fortitudo: quia fm̃ plurimum fortitudo virtutis plus eſt in principijs ęgritudinũ. Propter hoc ordinauerunt quidam fieri phlebotomiã in principijs ęgritudinum. & multi ſunt ęgrorũ, qui phlebotomiam patiũtur vſq; ad vltra ſeptimũ diem. Et ad remouendum illorũ errorẽ dicit Gal. q̃ debilitatẽ virtutis, aut fortitudinem nõ ſequitur numerus dierũ. Et quantitas phlebotomatiõis recipitur à fortitudine ęgritudinis, & à complexione, & ab ętate, & tempore anni, con D
ſuetudine, dięta, & cõdõnibus alijs. Sed bonitas virtutis, & eius malitia ſequitur malitiã complexionis, & eius bonitatem. & pp̃ hoc ponitur à Medico in vno genere. Sed euacuatio, quę ſit aperiendo oppilationes, fit incidendo humores, & ſubtiliando ipſos, & digerendo ipſos, & rectificando illud, q̃d põt rectificationẽ accipere, & expellendo illud q̃d non poteſt rectificari. & hoc fit in omnibus febribus, & maxime in illis, q̃ non ſunt incenſiuæ: & etiã in omnibus horis, ſeu tẽporibus ęgritudinis: eo q̃ materia putrida nõ rectiE
ficatur, niſi his duabus rebus, ſ. expellendo illud, q̃d rectificari nõ poteſt, & rectificando quod põt rectificari, quemadmodum fit ab hominibus volentibus putrefactioni obuiare. Et neceſſe eſt regere naturã continue in prouocando vrinam, Sed quia maior pars harum medicinarum eſt calidæ & ſiccæ complexiõis, vt eſt ſemen apij, & fœniculi, & ſimilium: & poſſibile eſt vt ex tali operatione febris augmentetur: & pp̃ hoc neceſſe eſt vt ſtranganť earum virtutes primæ cum rebus frigidis ex natura ſui adiuuantibus il F
lam operationem: & talia ſunt ſemina melonis, cucumeris, & horũ ſimilium. & ſunt etiam ex medicinis harum operationum, quæ ſunt temperatæ, vel paucæ caliditatis, quas damus febricitãtibus, ſicut capillus veneris, & endiuia, & ſimilia. Et in ſumma intelligere debemus q̃ quãdo operari volumus medicinas calidas, q̃ frãgere debemus earum virtutes. & in his prædictis medicinis inueniunť duę res, ſ. inciſio, & ſubtiliatio. Et ſcias q̃ euacuatio

Universidad de Deusto
Biblioteca

G tio per vrinam est ex medicinis magis manifestis in febribus. Et hę medicinæ aliqñ inducunt angustiam, & inquietudinē, & corruptionē stomachi, & hepatis, & proprie in fine febrium chronicarū, & pp hoc conuenit vt eis admisceatur, ea quę habent confortare mēbra principalia, sicut bulliendo in aqua prędictarū aliquid masticbes: vel vt bibant aquam illam cum zuccharo rosato, & in his conuenit nobis magna exercere, s. in confortando, subtiliando, & incidēdo. Et si materia huius febris fuerit humor frigid⁹ & siccus,
H oportet vt abstineat ab his, s. calidis & siccis: eo q̄ ista sicca non debes quartanarijs exhibere. & si vis ei ꝓpinare, debes hoc facere, frangendo siccitatem earū cum radice liquiritiæ, & zuccharo violato. Sed qa zuccharum violatum habeat virtutem relaxatiuā, prohibere poteris cum passulis: qñ optime existunt i hoc casu, & sunt necessariæ, s. passulæ in remouendo siccitatem superfluam squinzibin, s. syrupi acetosi: eo q̄ habet mordicare membra neruosa, s. œsophagū seu meri, & stomachū, & cannam pulmonis. & aqua cicer
I nis cōfert in maiori parte febrium. Et quamuis aqua ordei sit frigida & humida, habet mundificare vias à superfluitatibus, & abstergit, & lauat vias absq; inflammatione, & est ex medicinis laudabilis valde i hoc casu. Et pp hoc squinzibin, & ordei aq̄ laudata sunt i curis febriū. Sed aqua ordei interdum ori stomachi habet inducere nocumentū, & pp hoc indiget rectificatione, s. ponēdo in rotulo dimidio aquę ordei ch. ractem vnum ex masticbe, s. pōdus quatuor granorū ordei. & hæc omnia indigent consyderatione, s. K opponendo se periculosiori, & fortiori sm plus & minus. Medicinæ .n. laudatæ in relaxatione naturæ sunt, quæ habent has secundas virtutes, s. relaxare, & qualitati febrili obuiare. & tales sunt tamarindi, & benefeg, i. violæ, & tereniabin seu manna, & medulla bathey. Sed opꝫ vt vitemus dare myrobalanos ante digestionē propter stypticitatem ipsorum. sed alubleb, i. corrigiola optima est in principio febris: quamuis aliquam habeat caliditatē. Ordo aut̄ medicinarū in mollificando naturam est, quā dicturus sum, L s. tereniabin in primo: secundo benefeg, i. viola: tertio tamarindi, postea alubleb, post medulla cucumeris saracenici, s. anguini, & postea Karsabar, s. casfia fistula, deinde myrobalani. & cōueniens est omnibus febribus vti contrariis à tota specie putredinis febrilis. Sed quia hę medicinæ prō maiori parte calidæ existunt, sicut sunt species, ideo i modica quātitate de ipsis ponere debem⁹, & frāgere debem⁹ earū virtutes primas. Sed medicinis, quæ hūc exercent operationē absq; calefactione, vti debemus in hoc loco, sicut M est vinum pomorū granatorum, & sādali albi, & rubei, & tabazir, i. spodiū. Sed i sandalis aliqua existit oppilatio, & cùm rectificata fuerit medicina, materia vtilis existit. Sed medicinæ, quæ habent infrigidare & humectare sunt diuersæ vel variæ, vel multæ sm diuersitatē & multitudinem in febrium inæquātitate calidarum, & paucitate earundē. Et ordo harum medicinarū é talis: quia primo danda est aqua ordei, & postea syrupus iulep: & é syrupus sm quosdā

A quosdam factus ex aqua rosę & zuccharo solum, sicut laudauerunt aliqui nouī. Sed propter siccitatem aq̄ rosatæ ponendum est tantundem aquæ simpheis, & plus & min⁹, sm q̄ videtur conuenire. & qui magis fortis existit, est syrup⁹ factus ex succis frigidis & humidis, sicut est succus cucurbitæ, & cucumeris saracenici, & citrulorum, & melonum: & sunt exterius coloris citrini, & interi⁹ sunt continui & albi. sed quod fortius existit, est bibere succum prædictorum absq; zuccharo: & maxime succum cucumeris saracenici, s. anB guini: eo q̄ contrariatur choleræ a tota substantia sua. Sed tempus, in quo de necessitate debemus purgare materiam peccantem cum medicina attractiua, est hora, in qua exuberat malitia humoris exeuntis in qualitate, & iām declarauimus superius. & hoc facere debemus fortī existente virtute. & tunc est certum, quando signa digestiōis apparent: qñ eo tēpore collaudatur euacuatio facta a natura, eo q̄ virtus expulsiua non mouetur ad expellendum superfluitates per viam naturalem, nisi facta digestione. & in hac arte
C imitari debemus opera naturę toto posse. Et scire debes q̄ facta digestio ne, fit descensio, & expulsio absque aliquo impedimento grossitudinis, vel viscositatis, vel oppilationis. Sed quando non apparet digestio, tunc dissensio inter Medicos reperitur: eo q̄ Gale. & maior pars Medicorum dicunt q̄ minime purgare debem⁹, nisi materia sit digesta, nisi ægritudo fuerit in vltimo acuitatis. Et hoc intelligere possumus ex dictis Hip. qñ quando ęgritudo est in vltimo acuitatis, tunc humores sunt in vltima furiositate, & non est securitas D quin descendant ad quædam membra principalia, & lædant ipsa, nisi sint euacuari in principio ęgritudinis: eo quia humores, qui acutissimi existunt, sunt subtiles: & quia ibi non est grossities, nec viscositas, quę prohibeat operationem medicinæ laxatiuæ. Et non potest inde prouenire nisi vnum solum nocumetum. quod est, quia medicinæ laxatiuæ suis qualitatibus primis augmentāt febrem. & illud potest remoueri miscendo cum eis frigida & humida, sm q̄ conuenit. Sed quando ægritudo nō est peracuta valde, sed est ge- E ta, tunc expectanda est digestio. Et scire debes q̄ ægritudines, quæ acutæ sunt in tertis Hippo. in tertis nostris peracutę sunt. & hoc manifestatur, quia Hippo. non curabat ęgritudines acutas, nisi cum aqua ordei, & melicrato. Et postq̄ ita est, ægritudines acutæ nostræ regionis, & aliarū calidarum terrarū, medicandæ sunt cum medicinis attractiuis, vel laxatiuis in principio ęgritudinis. Et in ægritudinibus peracutis pro maiori parte humores corrumpuntur circa orificiū stomachi. & pp hoc, qñ apF paret abundātia sanguinis, licet nō sit superflua: euacuare debem⁹: qñ in de magnum, puenit iuuamentū, & incontinenti quiescit valetudo ęgritudinis, nisi sit qđ ꝓhibeat ex rebus supradictis. Sed qñ ægritudines non sunt acutæ, sed sunt ex humoribus mucillaginosis & viscosis & indigestis, ipsas euacuare & purgare debemus post subtiliationē, & incisionē. & hęc est digestio eorum: alioquin non oportet cū medicina purgari. Sed ęgritudines, q̄ non sunt acutę, & sunt ex humorib⁹ subtilib⁹, sicut

Tertiana nō est acuta, prima quarta ut. i. c. 7.

Universidad de Deuso
Biblioteca

est vera tertiana, quæ non transit vltra septem periodos, dicit Auic. ꝙ expectare debem⁹ digestionem: eo ꝙ digestio humoris subtilis est eius in grossitio, & grossi est eius subtiliatio. & sicut difficile est virtuti expulsiuæ expellere humores grossos pp sui grossitiem, sic difficile est virtuti expulsiuæ expellere subtilem: quia disrumpitur, & dispergit pp sui subtilitatem. quare difficile existit naturæ expellere humores grossos, eo ꝙ oppilant meat⁹, & trāsitus: & subtiles, quia disrumpuntur, & spargun tur, & imbibuntur. tñ medicinæ laxatiuæ citius expellunt, & facili⁹ humores subtiles q̄ grossos. Et ppea q̄dam Medici dixerunt ꝙ nunquam dederunt aliquam medicinam laxatiuam ad purgandum aliquem humorem, quin cholera prius purgaretur pp sui leuitatem & subtilitatē. & adhuc magis ꝙ qñ dantur medicinæ laxatiuæ, quæ trahere, & purgare debent melācholiā, aut phlegma grossum & viscosum a proprietate & sui natura, prius illæ cædem trahunt choleram, & expellunt. Et hoc idem manifestat intellectus, ꝙ subtiles humores habiliores sunt ad purgandum, & expellēdum grossis: q̄uis hoc non sit ex operæ naturæ. qm̄ si sic faceret natura, illud quod prius exiret in ægritudinib⁹ acutis, esset cholera: eo ꝙ tales ęgritudines ꝙ maiori parte sunt ex humorib⁹ subtilibus. & quanto sunt subtiliores, tanto difficilius a natura expelluntur. Et pp hoc dicimus, ꝙ minime tardare debem⁹ in peracutis exhibere purgationes, neq; expectare ad perfectam digestionem: quia nō est tutum, quin mala qualitas prædominetur naturæ: & tunc erit mala digestio expectanda cum diffidē-

Cōtra Gal in aph. cō cocta medicari. pro eo Raf. 10. ad Almā. ca. 4. hic vero extēditur sermo ad acutas, qa loquit cōtra Auic. 10 ad Alman. c. 7. & 8. & 1. diui. c. 152 & 153. vi.

de tres rōnes Raf. cōtra Gal. 16. c. c. 2. Opinionē Gale. uide 1. aph. 22. & 21. eō. & 12. Met. med. ca. 3. & in li. de Curat. per sang. mis. & 4. de rōne uictus i acutis & 1. de Febri b⁹ ad Glau

eo. & Hali. quarto Theo. ca. 10. Idē in tellige ab his de euacuatōe febris a materia subtili nō furiosa. Op. tñ vī secūda aphor. 19. Idē prima quarti tra.

tia liberationis. Et postq̄ ita est, ꝙ purgare debes, non facias illud, nisi primo frangas suam caliditatem & siccitatem. Sed in febribus phlegmaticis, & melancholicis Rasis i principio earum purgabat. & hæc erat eius opinio omnino, s. purgare i principio febris. tñ Gale. dicit contrariū manifeste, s. ꝙ minime debemus in principio febrium melancholicarū. & illud idem dicit in epist. ad Glauconem. Et illud est, quia finis harū ægritudinum est securus, nec expectatur digestio mala: sed phlegmatica est malæ determinationis. & pp hoc necessarium existit, vt infirm⁹ euacuetur: prætereq̄ expectetur digestio perfecta. & propter hoc Medic⁹ prius scipere debet a medicinis subtiliatiuis, & incisiuis per hebdomadam vnam, quia non timemus calorem huius febris, cum sit debilis, vt magnum inferat nocumentū: & cum hoc fecerit, tunc Medicus purgare incipere debet. Et demonstratio huius est illud, quod vides fieri i apoplexia, & etiam in similib⁹ ęgritudinibus timorosis frigidis: quia incipim⁹ in talib⁹ ab euacuatione, ponendo in medicinis laxatiuis incisiua, & subtiliatiua. Et mihi vī ꝓpoſe recipiendo syrupum squinzibin per hebdomadam vnam factū ex decoctiōe radicū lilij cœlestis, & seminis apij, & liquiritiæ, quin ꝑparet hūores, & digerat, & leuiorem faciat exitum a corpore. & q̄uis tot⁹ hūor nō euacuet a corpore, tñ natura inde alleuationē suscipiet oīno. Et inde redire debes ad scidēdū, & subtiliādū p aliā hebdomadā, quēadmodū diximus: & postea purgare. quia talis operādo, hūores habiles reperiunt ad

K 2. cap. 41. ibi. Ita solutiua principiū eius. &c. 59. ibi. Ego non dico, nō dilatandum purgare in principio febrium, sed dico. &c.

L

M

A ad expellendū. Et simile hoc est homini ferenti graue pondus. quoniā quando ferre non potest ipsum, & diuidit ipsum in partes, facilius tolerat ipsas. & postq̄ natura fuerit alleuiata, tunc digestio laudabilis apparebit, & rectificabitur domino cōcedente. Et hoc melius existit valde, q̄ infirmum dimittere ęgritudini, & naturæ. s. si videbis naturā ęgritudini prævalere, tunc diætam, & regimen infirmo iubebis. & hoc in arte minime collaudatur: quoniam nisi naturæ violentiam feceris, vel adiuuando ipsam, nihil boni ei feceris,
B nisi ꝙ verba ei dederis, retinendo ipsum. Et istud idem regimen facere poteris in febribus melancholicis. & sic facimus hominibus sanis, quādo volumus ipsos purgare, s. quia ipsis digestiuum propinamus primo, ad subtiliandum humores, & vias aperiendo. sic & in ægritudinibus oportet facere. tñ in ægritudinibus maior diligentia est adhibenda, eo ꝙ earum humores difficilius recipiunt digestionem. Et hoc manifestatur in opere Gale. in labore spontaneo febri propinquo. quoniam ipse
C purgabat omnes humores faciētes hunc laborem, prætet humores viscosos mucillaginosos: eo, ꝙ omnes concordare vidētur, ꝙ tales nō sunt purgandi. Gal. autem videtur ꝙ euacuare debemus habentes hāc febrē per fricationem solum. Ego autem affirmo ꝙ climata in hoc multum sunt consyderanda propter hoc nō est danda regula generalis: quoniā mihi videtur ꝙ etiam humores viscosi, & mucillaginosi purgari possunt in his nostris regionibus: facta tamen incisiōe, & subtiliatione per longum tempus: & tunc tempus digestionis abbreuiabis, & natura in- D de alleuiabitur, & ex tunc videbis digestionem laudabilem. Et te oportet has res multories experiri: quia experientia in his rebus non modicam virtutem habere videt. Quod scripsim⁹ de hoc i hoc loco sufficiat.

De cibatione. & fricatione, & balauatione febricitantium. Cap. 10

Dico ꝙ cibus dari non deberet febricitantibus vsq; ad statū ægritudinis. & hoc, vt natura temp⁹ habeat digerendi humores faciētes ægritudinem, & ipsos expellēdi. Sed E quia virtus non est sufficiens omnibus, te oportet consyderare ęgritudines. Quoniam, si fuerit ex ęgritudinibus peracutis, cuius status est propinquus, & crisis debet esse in septimo, & natura fortis existit, tunc illā facere debes. Et si virtus debilis fuerit, nullaten⁹ facere debes. Sed si virtus mediocris fuerit, & ętas fuerit iuuentutis, cibabis ipsum aqua ordei, & mica panis, lota etiam cum aqua calida ad quātitatem vnc. ij. vel iij. ponderis. & istud est subtilius regimen in nostro climate fm consuetudinem nostram. Sed regimen an F tiquum subtilius erat, nihil dare p hebdomadam vnam. & quando volebant ingrossare, dabant aquā mel lis solum. Sed hoc ferre non possunt illi, qui sunt nostri climatis propter complexionem aeris, & consuetudinem. Sed in climate illorum corpora habent minorem resolutionem: & cum hoc bibunt vinum non in multa quantitate, & comedunt carnes porcinas, quæ duo sunt plurimi nutrimēti. Et gñaliter consyderanda est cōsuetudo. qm̄ qui cōsuetudinem sunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

G comedere ter in die, non possunt p̄dicta sustinere, & maxime habētes complexiones calidas, & resolubiles. Et si cognoueris statum ęgritudinis esse longum, & virtus infirma fuerit debilis, cibandus est plus q̄ diximus in principio. & cum status appropīquabit, minuēdus erit. & totum hoc est intelligendum, forti existēte virtute. & fortitudo virtutis existit ī cōplexione forti. Sed qui habent complexiones calidas & siccas, pauci ex his famem possunt sustinere: & maxime in ęgritudinibus sibi consimilibus, & in temporibus calidis: eo q̄,
H quando talibus pati famem fecerimus, febres eorum ad incensiuas declinare faciem⁹: q̄uis debiles existāt in radice: vel ad hecticam, quia ī cōplexionibus consimilibus multiplicantur qualitates malæ sui natura, & magis, q̄n eis facim⁹ sustinere fitmem multiplicantur, & aduruntur humores. Et hora cibandi eos est in declinatione paroxismi primi, & ante principium secundi, vt natura habeat spatium digerendi humorem in tempore paroxismi. & hoc melⁱ⁹ existit, s. confortate virtutem, ne ei
I accidat accēs periculosum, cui necessarium sit cibum propinare, vt ī syncope ex resolutione. Sed si timuerimus aliquod ex his, cibabim⁹ eos in principio paroxismorum: q̄n in declinatione eos a syncope taliter liberabim⁹: quemadmodum recitat Gal. de puero, qui p̄cepto Medicorum sustinuerat famem tribus diebus. Et aliq̄n conamur cibare ipsos in medio paroxismorum. In febribus autem continuis horam cibādi eligere debemus, in qua maioris existit quietis: considerando tū consuetudinē. Et ex hoc dici meliores sunt frigidæ, s. mane, & sero. Et scias q̄ balneum in declinatione febrium collaudatur, quoniam superfluitates euacuat subtiles. In principijs vero minime, quia rigores habet prouocare, & dissoluit humores, & multiplicat oppilationes, & spargit superfluitates per corpus totum: & non est tutum quin inde proueniat apostema in aliquo principali membro. & q̄uis hūores euacuet, multiplicat tū caliditatē & siccitatem febrilem, siue fuerit ex aqua calida factū, siue ex aere calido. Et necesse est vt corpora talium non tangantur aqua
L frigida, q̄n humores efficit crudos. & pp hoc balneum fieri non debet nisi post factam declinationem, & ī febribus, quæ non sunt acutæ. Vina quoq; aromatica leuia, q̄ modicam aquam sustinere possunt, phlegmaticæ & melancholicæ exhibere possumus: sed in incensiuis a vino omnino elongare debemus. Gale. quoq; curabat febres, quæ erant ex humoribus mucillaginosis est fricatione. & hoc indiget cōsyderatione. q̄n nō est tutū, qui hūores spargantur ex fricatione p̄ totū corp⁹. Et ip
M semet p̄cipit in lib. de Conseruatiōe sanitatis q̄ ille, qui hēt lassitudinē, & corp⁹ ei⁹ fuerit plethoricū, vel plenū hūorib⁹ mucillaginosis, vt minime moneat vel exerciteē: neq; balneū intret, neq; faciat fricationē, & similia: eo q̄ fricatio nō euacuat ex hūorib⁹, nisi qui sunt subcutanei, & inter musculos: qui aūt sunt ī venis nullaten⁹ euacuari possunt, nisi cū medicinis laxatiuis. Et ēt vides q̄, si san⁹ faceret fricationē p̄ceptā ab ipso in lassitudine, s. ita magnā, de necessitate cutis aparet: eo q̄ fricatio hæc in vlumo grauitatis existit, & illis

K Balneum

12. Meth.

13. lib. 4.

10. Meth. med.

A illis maxime, qui hāc patiunt ęgritudinem, cū in lassitudine semp̄ videant eē. Iam ergo sufficiēter scripsimus, sicut nobis vī gnall cutas febriū putridarū: nūc aūt redibim⁹ ad curā vniuscuiusq; particulariter.

De cura febrium cholericarum, & primo de cura tertiana. Cap. 11

HAec febris si fuerit pura tertiana, erit secura absq; periculo: & scimus certissime q̄ natura habebit dominium super hunc humorem. Et propter hoc non debemus
B cum mouere cum medicinis attractiuis, sicut est scammonia: eo q̄ re ctificando eam quantum plus possumus, semper membris principalibus habet inducere nocumentum. & propter hoc virtutem debilitat, & auget etiam caliditatem febrilem, & siccitatem suam. & si aliud nō inducere nocumentum, nisi conamē surgendi & decumbendi, modicum non inueniretur, quia complexio ī de supercalefit, & debilitatur. Sed ap
C patente signo digestionis non est malum dare aliquam medicinā attractiuam in hunc modum, s. quia primo dare debes ea, quæ primo habent lenire materiam & humectare sicut syrupum violatum, & tamaridos: & ad reprimendum nocumentum stomachi adde aliquid ex mastiche. Et rheubarbarum in hoc loco optimum existit: q̄n reprimendo nocumentum p̄dictarū laxat.
debent vitari. Et quantitas, quam dare debes ex rheubarbaro, est a duab⁹ drach. vsq; ad tres, miscendo ei syrupum iuleb, & squinzibin, ana vnc. j. cum. v. partibus aquę frigidę: & infra diem potabis cum aqua ordei. & hoc faciendum est oī die, nisi natura moueret
D bis in die ad aſiellā, sicut conuenit. & si natura moueretur ex hac medicina vltra quantitatem, minue fm portionem ex ea. Et sumus contēti in hac febre ex infrigidatiōe & humectatione cū aqua ordei & syrupo iulep: eo q̄ hęc febris non existit intēsæ caliditatis, cum sit ex cholera naturali. Et sumus contenti oppilationes ipsius remouere cum aqua ordei & squinzibin solū, cū modica ī ea reperiatur oppilatio, & forsitan nihil. Et facta digestione si sufficit
E dare myrobalanos citrinos, bene q̄dē: sin aūt, ꝓpina infirmo ex scammonia charactes. ji. cū tātundē masticbes, & cum vnc. j. syrupi de nenufare, & vnc. ſ. syrupi malorum. Syrupus de nenufare, quia frangit qualitates ipsius scāmoniæ primas, s. eius caliditatem & siccitatem: & cū hoc confortat aromaticitate suam mēbra principalia. Et syrup⁹ pomorū, eo quia frangit eius siccitatē, & remouet nocumētū principalium mēbrorū ab ipsa. Et mastiche quia cōfortat & remouet nocumētū principaliū mēbrorū. & Medici iā ipsis vsi
F fuerūt ad occultādū malitiā scāmonię. Et si timebis debilitatē infirmi, cibabis ipm mica panis lota. Et iam testificatus est Hippoc. q̄ nisi fuerit ex errore, q̄ hęc febris nō trāsit quartā decimā diē, ēt si fortissima fuerit.

Sed si hęc febris nō fuerit ex pura cholera, sed erit ex vitellina, vel prasina, vel æruginosa, non euadit hic absq; periculo magno: & maxime q̄n fuerit ex prasina, vel æruginosa. & mihi vī impossē q̄ aliq⁹ ab æruginosa euadere posset. Et hę febres lōgos habēt paroxismos, & pessima accidua. & pp hoc ī digēt purgatiōe cum

G medicina attractiua, quam supra scripsimus, prius ablata caliditate & siccitate ipsius. Et non est malũ, vt misceas ipsi medicinæ aliquid de polypodio, quod Arabice dicitur bel beb: eo ꝙ purgat choleram aduſtã, & groſſam, & melancholiam, poſtq̃ fregeris siccitatem eius cum oleo amygdalarum dulcium. Et aperire oppilationes in hac febre proprium exiſtit, niſi fuerit excedentis caliditatis. quod ſi fuerit, tunc intendere debes ſolum ad infrigidandum, & humectandum.

H De *cura cauſi.* Cap. 12.

HAec febris eſt intenſi caloris, & prauorum accidentium, & dicitur incenſiua, & impoſſibile eſt ꝙ hæc ex cholera naturali generet. Et in iſta conueniens exiſtit purgare cum medicina attractiua a principio ipſius, & minuere ex ſanguine ſi ſigna ſanguinis apparebunt, dando ei omni die .x. aureos tamarindorum infuſorum in aqua ſimplici abſq; ſyrupo & aliqua alia re dulci. & poſt dabis ei bibere aquam ordei: & poſtea per totum diem potabis I cum aqua anguriæ. & hoc regimen proprium exiſtit omnibus febrib⁹, quæ ſunt in vltima caliditate. Et nõ dimittas aquam angurię, & aquam ſuper niuem infrigidatam: qm̃ ſi cõ uerteris hanc febrem in lentam, & chronicam, melius longe exiſtit, q̃ vt æger moriatur. Et hoc etiã dixit Abumeron Auenzoar de quodam pueto, quem ipſe medicauit, cui dabat omni die aquã anguriæ, & quotidie choleram vomebat. & tamen taliter fuit operat⁹, donec illa febris conuerſa fuit ad chronicam, & inde liberatus fuit. Et mihi videtur ꝙ aqua anguriæ longe melior exiſtit q̃ aqua in niue infrigidata in hoc caſu: eo ꝙ aqua in niue infrigidata, q̃uis ſit in vltima frigiditate, velocitet tamen recipit caliditatem. & adhuc magis: quia aqua cum ſit ſimplex, nihil reſtaurat, neq; præſtat corpori, niſi frigidam qualitatem ſolum: ſed aqua angurię reſtaurat, & addit in ſanguinem faciendo frigidã ſubſtantiam, & qualitatem. Sed quando febres erunt lentę, & longi erunt paroxiſmi, & certus eris, ꝙ non ex cholera pura erunt, ſed erit ex vitellina, quæ naturali frigidior exiſtit, L tunc ſtudere debes plus in aperiẽdo oppilationes quam in infrigidãdo, contrarium eius, quod fieri debet illa, quæ fuerit ex cholera pura: quãuis raro tales inueniantur. Et laudabiles medicinæ in hac parte ſunt, quæ habent virtutem aperitiuam abſque forti caliditate, ſicut capillus veneris, & radix apij, & ſemen fœniculi, frangendo ſiccitatem eorum cum radice liquiritiæ, & caliditatem cum violis, & flore nenufaris, & ſeminibus communibus. Et ſtudeas ponere in medicinis res, M quæ habent membra principalia confortare, ſicut eſt maſtiche, & ſpica nardi, componendo iſta cum ſyrupo ſquinzibin. Et eſto ſtudioſus ponere in medicinis ſolutiuis, quæ habent cholerã euacuare cum quantitate phlegmatis: ſicut eſt ſemen bruſcandoli, ideſt, ſemen cartami, frangendo tamen caliditatem & ſiccitatem eorum. Et hęc eſt cura omnium febrium cholericarum.

A De *cura febris phlegmaticæ.* Cap. 13

HAec febris cũ fuerit ex phlegmate ſimplici & naturali, & de hoc fueris certus, time ſtudioſus eſſe debes tu incidendo humores, & in ſubtiliando, & oppilationes aperiendo, pluſquam in infrigidando & humectando. & ſufficit tibi in hac intentione ſquinzibin cum iure cicerum, occultando ſiccitatem eorum cum radice liquiritię. & adde huic compoſitioni aliquid ex ſpica & maſtiche, quoniam in hac febre ſtomachus debilis reperitur. Et conuenien B tior operatio in principio huius febris eſt lenire naturam cum ſemine cartami, & ſemine vrticarum, fracta ſiccitate eorum prius cum terenabin. Et ſeruato hoc regimĩe per hebdomadam vnam, ppinabis eis medicinam laxatiuam, quæ habeat illum humorem euacuare. Et melior illarum medicinarum eſt turbith: quia à proprietate habet trahere, & expellere humiditatem, quæ in ore ſtomachi eſt. & agaricum etiam cũ eo: quia eradicat humorẽ groſſum, & aperit oppilationes. & ſi addideris C aliud ex hiera picra, nõ eſt malum, confidendo magis in agarico, & turbith: & aliquando occultando, & frãgendo ſiccitatem eorum cum oleo amygdalarum dulcium. Collocynthidem autem in tuis medicinis euitabis ponere quantum plus poteris. Et ſi apparuerit tibi ꝙ humor ſit tãræ duritiei, ꝙ non poſſit euacuari abſq; ea, adde ex ea aliquid in prædicta compoſitione, occultando malitiam eius cum eachina (& credo ꝙ ſit tragacantha) & cum amygdalis. & doſis eius eſt media pars aurei. Et tales purgandi ſunt bis: qm̃ in vna vice non poſſunt purgari pp̃ groſſiD tiem humoris. Et hoc nõ facias, niſi virt⁹ fuerit fortis, cõſyderatis alijs cõditionibus ſupradictis. Medicina vero facta ex turbith in prĩcipio huius febris nõ eſt mala. Cibus vero in principio hui⁹ febris ſit pulla parua ſecure: eo ꝙ ſtatus eius non eſt minor trium ſeptimanarum: & eſt poſſibile vt ipſa duret vſq; ad quadraginta dies, & vltra. Raſis autem dicit ꝙ tranſacta ſeptimana quarta non eſt malũ infirmo exhibere trochiſcos de roſis completos cũ aqua cicerum: eo ꝙ hãc febrem patientes in fine leuiter deueniunt ad debiliE tem ſtomachi & hepatis, & cadunt de facili in hydropem. Et ego meo tempore vidi quoſdam habentes febres chronicas, quib⁹ Medici noſtri propinabãt eis ſyrupum ſquĩzibin ſolum, & ceciderunt in hydropem, & mortui ſunt. Et quod dico de trochiſcis de roſis in hoc loco, non dico niſi eã exempli & ſimilitudinis, tñ tu debes dare ex ſimilibus medicinis ſm plus & minus, prout tibi melius videbitur conuenire. Etiam qd̃ ſimile huic ĩtẽtioni repit, eſt zucharũ roſatũ, ſterq̃ frigiditati magis vt̃ punere q̃ trochiſci dicti. Et ſi F videbit tibi cõueniẽs miſcere cũ iure cicerũ ſyrupũ ſquĩzibĩ facit illd. Et ſi ĩflatio ĩ pedib⁹, aut ĩ palpebris apparebit tibi, caueas a ſyrupo ſquĩzibin: qm̃ hẽt pducere ad hydropẽ, quẽadmodũ dixim⁹. In febrib⁹ vero phlematicis, nõ recipiẽtib⁹ digeſtionẽ, quorũ facies & vẽter tumeſcũt, & calores eorum plũbei videbunt, Gale. vt̃ ꝙ tales ſunt euacuandi per fricationem, donec vigilant, diuidẽdo tempus eorum, ita ꝙ dimidium tempus eorum ſit fricando, & dimi

Universidad de Deusto
Biblioteca

G dium sit dormiendo. Et dabim⁹ ei bibere aquam mellis cū hyssopo, & liquiritia. Sed Gal. potabat eos aqua ordei. sed eam ego non laudo. hoc casu: eo quia nocet stomacho, & facit horripilationem, nisi cum ea fuerit parū mastiches, & piperis, & radicum feniculi. Et non debemus eos diu dimittere absq; cibo, quia inde recipiunt nocumentum: quis leuiter pati famem possint. qm̄ qñ iste humor mucillaginosus multiplicat⁹ in corpore, talis humor cum difficultate maxima potest ad sanguinē conuerti. & propter hoc virtutes eo-
H rum debilitātur, donec ad syncopē habent peruenire, & ideo eis dare debemus micam panis lotam cum aqua mellis, vel cum vino aromatico. Et hic est modus fricationis, qui ꝓceptus est a Gal. in hoc casu. ſ. ꝙ habere debes gausapia aliquantulū grossū & vetusta. & in primis incipere debes a superiori crurium, descendēdo inferius ad pedes. & postea frica genua, & postea superiora coxarum, descendendo ad genua & postea incipies fricationem ab humeris, vel spatulis, descendendo per bra-
I chia ad manus. deinde fricabis dorsum, incipiendo a summitate eius, veniendo vsq; ad pedes. & sic fiat p totum diem. Et si infirmus senserit lassitudinē, inunge eum oleo nō habēte stypticitatē, sicut oleum chamęmillinum, & anethinum, qm̄ est bonum. Et dicit Gale. ꝙ postea abstergere debes oleum, eo ꝙ angustiam præstat. & hoc est, quod Gal. vī dicere de hui⁹ ægritudinis regimine. Et quia ī hac febre accūs syncop-e consueuit ꝓuenire, iō memorat⁹ ero ei⁹ curam, vbi tractabo de curis accīdentium, obmittendo eorum causas.

K

De cura febris Quartanæ. Cap. 14

ILlud autem, quo plus indigem⁹ in hac febre, est aperire, incidere, & subtiliare. & modicum in ipsa indigemus fricatione, infrigidatione, humectatione, quasi nihil. Et cura huius febris quasi contraria existit curę causę: eo quod in causis attendimus ad febrem solum, & in hac causæ. Et propter hoc eligere debemus medicinas incisiuas, subtiliatiuas, & spleni appropriatas, sicut radix capparis, & scolopendrium, & L
tamarix: eo quōd istud membrum potens est ferre medicinas fortes, & apertiuas absque nocumento. Et potes conficere has medicinas cum syrupo. squinzibin facto ex vna pars. Et oportet in principio te euacuare materiam cum bellbeg, idest polypodio, extracta virtute eius in iure galli veteris, & oleo amygdalarum. Et si uis digestionem expectare in hac febre, potes facere propter ipsius modicum periculum, quod ferre potest. Et si vis purgare ante perfectam digestionem, poteris facere, facta incisiōe cum syrupo prędicto per duas septimanas, vel tres. M

Et medicinę, quę habent trahere hunc humorem, & purgare, sunt iam manifestę, & etiam habent gradus. & quę in primo gradu reperiū tur sunt myrobalani indi, & emblici, & postea polypodium. & tales sunt, qui dimittunt myrobalanos propter eorum stypticitatem. Et post polypodium est epithymum.

Et operatio istius fortior est operatione polypodij, & maiorem corpori infert angustiam. & hac de causa indiget occultatione illarum dua-

A duarum rerum, scilicet remittendo ipsius qualitates primas, & eius remittendo malitiam. Et pp hoc non est malū miscere isti medicinę medicinam, quæ faciat ipsam velociter festinare, sicut ponendo cū prędicta medicina Karacta duo scamonię vel tria cū tertia parte vnius auri de maiorana. & hoc non facimus cā expellendi ipsum humorē, sed pp debilitatem & tarditatē ipsarum medicinarū ordinamus dictā additionem, vt recipiat inde principiū expellendi. Post epithymum est
B lapis lazuli. Sed ab elleboro nigro cauere debes toto posse. Completa autē digestione huius febris, à Gal. theriaca collaudatur. & ante digestionē recepta, posset ipsam ad causum conuertere. Sed si tempus fuerit frigidum, & ætas senectutis existeret, diatrion pipereon facta digestione mirabiliter confert: & maxime in frigidis regiōibus. Et indiges in hac febre circa splenem studere, ſ. emplastrando ipsum cum rebus remouentibus ipsius tumorē ei⁹, & diuinem resoluentibus: quemadmodum in cholerica sollicīti eē debemus circa hepar, & in phlegmati
C cis in orificio stomachi. qm̄ membrum istud, ī quo maxime talis humor putrefit, & ardet, sicut ignis, in hac febre melancholica est splen: & in cholericis est hepar: maxime continuas ex cholera patientibus: & in phlegmaticis circa stomachū existit, quare in istis tribus generibus febrīū conueniens est dicta mēbra cōfortare, & humorē digerere, & tectificare. Et si cognoueris in prędictis sanguinē exuberare in principio, eos minuere debes. In phlegmatica vero mihi videtur ꝙ cum umo re magno phlebotomia sit faciēda, D
quia in ea multa quantitas humorū crudorum reperitur. In febre autem acuta, quę dī mutabecca, & in latino synocha vocatur, scire debes ꝙ qñ putredo pręualuerit, tunc purgatio existit melior phlebotomia. & si quātitas sanguinis plus ipsa putredine reperitur, tūc melius ē phlebotomare, q̄ purgare. Et sic iam finitus est tractatus omnium febrium putridarum, generaliter & specialiter. Et postquam curas simplicium cognoueris perfecte, ex ipsis scire debes leuiter curas cōpositarū, velut hemitritæorum, & suarum similiū. E

De cura febris Hecticæ. Cap. 15.

NVnc aūt mihi remanet de hectica determinare. Hęc febris cū sit de mala complexiōe sine materia calida & sicca, ideo intentio curationis vna existit, ſ. infrigidare & humectare: & plus indigemus ī hac humectatiōe q̄ infrigidatione. quare infrigidare debes & humectare cum oībus rebus, quibus potes. Et hoc dupliciter fieri potest: vno mō cum rebus intrinsecis: & alio cū extrinsecis, sicut cū balneo, vnctionibus, & emplastris. Hæc quidem fe- F
bris tres gradus habere vī, qui variātur fm plus & minus. quorū quidē primus leuiter curari pōt secundus difficilis existit: tertius vero minime curari potest. Et cura quidē primi gradus, & secundi eadē existit, nisi quia diuersificatur fm plus & minus. Cibus aūt, qui maxime conuenit in hac ægritudine, est lac. & melius ex eo est lac mulieris. & post ipsum est lac asinæ. & post illud ē lac caprę. Et est necesse ea, à quibus recipitur lac, nutrire cibis optimis fm

suam

Universidad de Deusto
Biblioteca

G suã naturã, & facientibus digestionem laudabilẽ. Et ipsum in ieiunio dare debemus in ea quantitate, qua digeri possit. Et conuenit tibi studere, vt bene digerat: eo q̃ lac ī stomacho de facili caseari cõsueuit. quare incipere debes á modico, dando ei primo vnz. i. & sic addendo, donec deueniας ad dimidiũ rotulũ. Aqua quidẽ ordei eis magnam habet necessitatẽ. & quamuis corpora eorũ maiori indigent nutrimento cæteris corporibus, ideo quia virtus eorum nutritiua debilis existit, conueniens est, studium adhibere in præ-
H bendo eis cibaria digestibilia, & boni chymi. Quare de carnibus laudabiliores, quę eis existunt, sunt pullę gallinarũ, quæ nutritæ sunt ex frumento. & vitellum ouí similiter eis est optimũ nutrimentum. capones nutriti ex amygdalis & frumẽto eis collaudantur optime. Et si in corpo ribus eorũ calor fortis reperitur, nõ est malum eis propinare aliquid ex olerib⁹ aliquibus frigidis. & quę ex eis magis laudabiliores existũt, sunt lactucæ, quia somnum prouocant: & ipsi indigent ipso plus cæteris ho minibus. & quia virtutes eorũ sunt
I debiles, ideo cibaria eorũ debemus dimidere in vicibus pluribus, sicut ī sequenti dicturi sumus. Sed in balneando eos debemus magnã habere consyderationem: eo q̃ isti non videntur habere necessitatẽ calefaciendi, resoluendi, nec euacuandi. quid. n. proficies ex infrigidatione accidẽtali acquisita ex balneo, cum humores inde euacuẽt? & hoc nõ confert nisi in mala cõplexione materiali. Et postq̃ ita est, mihi vẽ q̃ ipsi nõ indigeant aliquo ex aere balnei. & quãuis aqua calida hẽat humectare, cũ hoc tñ facit resolutio- K
nem. Sed balneũ aquę frigidę mihi vẽ esse melius, si possit ipsum cõueniẽter sustinere. Et scias q̃ Galen. 10. Meth.
manifeste dicit q̃ ipsi non indigent balneo, nisi cã præparationis suorũ corporum, vt aquam frigidã valeãt sustinere, cum qua balneari debent in fine balnei. Et balneũ sm ipsum taliter debet præparari, s.q̃ infirmũ ferre debemus cum lecto suo ibi. & cũ fuerit ī camera prima ipsius balnei, extẽdere debemus plumarium parũ, & cum superponere ibi debemus. & si illa prima camera tepida esse reperitur, ibi eũ á pannis expo- L
hare debes. & ordinare debes q̃ á quatuor hoĩbus capiẽdo á quatuor angulis plumarij feratur ad cameram secundam, & ibi ipsum reponant nudũ. sed tẽperantia camerarũ balnei vna alteri comparari debet, s.q̃ eadem proportio esse debet secũdæ ad tertiã, quæ primæ ad secundam. Et cũ fuerit in camera secũda, inungi debet o'eo tepido. & postea ponẽ dus est in camera tertia: & ibi ponẽ dus est in balneo, vel tina, aut pila: qđ idem est. Et in vnaquaq; camerarũ tantũ morari debet, quantum M
ipse infirmus posset incedere suaui ter ab vno capite earum ad aliud. Et ex tunc ipse infirmus debet poni in balneo, vel tina seu pila aquę tepidæ plena, & illic morari debet tẽperatẽ. & postea balneandus ẽ aqua frigida. & istud est regimen, qđ aperuit Gal. in hoc casu de balneo. Sed Rasis tenuit vẽ, q̃ tales infirmi non indigeant nisi balneatione aquę tepidæ. Sed quia impossibile est vt tales, qñ expoliantur, vt eis non eueniant horripilationes, & specialiter in exitu ab aqua calida: ideo necesse

Opinio Aue. ẽ balnei administratione.

A sit est vt tina vel balneum eorum fit in camera temperata, q̃ nõ excedat in caliditate vel frigiditate. & aqua similiter temperata esse debet. & sic videtur ei, vt inde aliqđ iuuamentũ recipere debeant. Sed iuuamẽtum appositionis fæcis picis est, eo q̃ vir tus istorũ attractiua debilis esse reperitur. & propter hoc ponẽdi sunt primo in aquam calidã: eo q̃ in illa principiũ attractionis esse reperi tur: & in eadem tñ morari debẽt, quousq; mẽbra eorũ vndiq, tumefiere videant, & poni per totum aperiantur: & deinde pix est apponẽda.
B & hęc omnia recitat Gal. vbi loquitur de cura malitię complexiõis ca-
Meth. lidę & siccæ stomachi. Abumeron Auenzoar aũt velle vẽ q̃, nos eis in tina aquę tepidæ solum ponere debemus absq; intratione stuphæ. & in exitu tinæ propinãdũ est eis lac. & cũ digestum fuerit, iterum ponẽdi sunt in tina: & postea dabis eis aquam ordei. & facta digestione ip sius dabis eis micã panis lotam cũ rebus prædictis. Sed ex rebus, quæ exteris fiunt, sunt balneum, & balneatio sm q̃ diximus, & etiam aer.
C Quòd si fuerit calidus, debemus eũ infrigidare, abstergendo domũ, & substernendo in ipsã folia frigida, sicut sunt rosæ, & folia salicis, & flores nenufaris, & folia vitis cum suis floribus: studendo vel ingeniando, vt aqua frigida á superioribus ad ĩferiora descendat: Et vt domus sepientionalis existat. Et q̃ ille fenestræ sint apertæ, vnde Sol minime possit penetrare: & illæ claudantur, vnde potest intrare. Et quando aer fuerit frigidus, non indigebunt prædictis, nisi vt ipsum trahant, sicut est: & maxime quando princi- D
pium malæ complexionis fuerit á stomacho, vel á pectore, vel ab intestino ieiuno, vel á renibus, & ab istis ipsa mala complexio deinde deriuatur. & possibile est etiam q̃ illa mala complexio incipiat á corde, & inde ad prædicta, & ad totum corpus deriuetur. Quare studere debes ad sciendũ, vnde habeat prouenire febris ipsa. & cũ sciueris membrum, á quo primo procedit hæc mala qualitas febrilis, studeas ipsum infrigidare, & humectare absq; trahendo ipsum á sua naturali complexione: & specialiter, si membrũ fuerit maximi iuuamenti. Et emplastra con- E
ueniẽtia his membris sunt emplastra facta cũ rosis, & sãdalis, & herbis frigidis aromaticis, vel cum cera, sicut dicit Gal. Et cum infrigidare volueris pricipalia, addas aromatica, & stypica. Et istud est regimen hecticæ, cum fuerit in vltimo. sed quando fuerit in principio, cum leuioribus curari potest.

De Syncope, eius causis, & curatione.

Cap. 16.

ET postq̃ locuti sumus de febribus absq; accidentibus, prohibentibus curatiões earũ, nũc tractare volumus de febribus secũ hñtib⁹ F
accñtia. Dicam⁹ ergo q̃ ista accidẽtia gñaliter prouenium ex omni re dissoluente virtutẽ: & hæc resolutio syncope nominatur, & ꝓuenit necessario á mala cõplexiõe cordis calida, vel frigida. Complexio aũt mala calida aut ꝓuenit ex rebus extrĩsecis, sicut ex aere calido, vt sępe cõtingit diu moranti in balneo calido: aut ex rebus intrinsecis, sicut ex mala cõplexiõe totius calida corporis, vt cõtingit in causo. Frigida vero cõtingit aut ex rebus extrinsecis,

sicut

Universidad de Deusto
Biblioteca

G sicut accidit ambulantibus per loca frigidissima: aut ex cõplexione frigida membrorũ intrinseca plurimi iuuamenti, sicut accidit ex ore stomachi, & ex suffocatione matricis: aut ex mala cõplexione totius corporis frigida, vt contingit in febribus putridis, quæ fiunt ex humoribus grossis & viscosis & mucillaginosis. Et hæc cõplexio frigida quãdoq; acquirit' ex superflua euacuatione diminuente caloré naturalé. qm̃ qñ calor naturalis superfluæ diminuitur, impossé est vt possit regere corpus: & omnes operationes frigidiores debito existunt. quare proH uenit syncope. Non dico tñ, q̃ ipsamet diminutio quantitatis inducat syncopen: sed inæqualitas qualitatum, eo q̃ cuiuslibet generabilis & corruptibilis cã est proportio quatuor qualitatum, s. caliditatis, frigiditatis, humiditatis, & siccitatis: quemadmodum in libris naturalibus declarauimus. Species aũt euacuationum, quę aliq̃n præabundare consueuerunt, sunt sicut supfluus fluxus ventris, & vomitus, & superfluus fluxus sanguinis nariũ, & hęI morrhoidarũ, & aliorum membrorũ, & in mulieribus superfluus fluxus menstruorum, & ẽt qñ in partu superfluæ exuberant. Et potest ẽt syncope prouenire ex ruptura seu crepatura, vel ex apertura magni apostematis subito. Et vigiliæ similiter hoc facere possunt. Et ẽt accidẽtia animæ, sicut excedens gaudiũ, & tristitia. qm̃ hæc faciunt spiritus exhalare, superflue dilatãdo, & constringendo: & inde in substãtia mẽbrorũ anhelitus spiritus malam acquirit complexionẽ. Et ẽt fortis dolor est vna ex rebus, quæ ducunt ad syncopen. & hoc accidit aut ex mala complexiõe acquisita ex dolore, aut superfluitate motus virtutis expulsiuæ faciens dolorẽ, sicut dicit Gale. Hæc autem, quæ dicta sunt, sunt omnia accidentia, quę habent syncopen facere, & promouere. Et summarie scire debes, q̃ qñ syncope fuerit cum febre, studendũ est tunc in remouendo, & rectificando, seu curando syncopen: quamuis contrariũ febris videatur. Et nos dicturi sumus modum eius, cum ipsius curam tractabimus. Et nunc incipere intendimus tractare de syncope procedente ex cã humorũ crudorũ. L Dicimus itaq; q̃ curatio huius est regimen prædictum in curatiõe harum febrium. quare si ex negligentia, vel defectu ipsius in syncopen ciderint, iuuabimus eos in primis, p pinando cibum, ẽt si in medio fuerint paroxismi: quamuis nostrę intentioni contrariũ videatur, cũ intendamus q̃ natura ægritudini debeat prævalere. & in hoc casu nihil vino melius reperitur. Quare dico q̃ quãuis vinum Sarracenis bibere licitũ non sit, tñ in hoc loco ita licitum esse vr̃ vinum bibere, quemadM modũ eis licitũ ẽ comedere carnes morticinas, s. q̃ per se morit̃ur, vel suffocantur habẽtibus necessitatẽ. quare licere debemus eis dare micam panis infusam vino. Et vinũ, quod melius reperitur, est aromatic ũ: cuius caliditas penetrare potest p totum corpus, qd sit sine amaritudine, & stypticitate: & est illud vinũ, qd est vinosum, pungitiuum in prĩcipio, & post delectabile sine aliqua amaritudine, & ponticitate. Et mihi nõ placent vina in nostris partibus assueta, sicut sunt vina picis: ideo

A ideo quia sunt vina medicinalia, & non nutritiua, & nocent principalibus membris sua siccitate, & acuitate. Diamusc ũ autem in talibus propinatum cũ vino non nocet. Et in principio syncopes rorare faciem, & aspergere cũ aqua rosata, vel sãltẽ cõuenit̃ens est cum frigida. Et si syncopizans habuerit apostema hepatis, vel stomachi, vel similium membrorũ, non speres eũ curare cũ exhibitione cibi: quia cibus plus multiplicat apostema, q̃ fortificet virtutẽ. Et ficate extrema ĩ hora syncopes conueniens existit. Illis vero, q̃bus B prouenit syncope ex caliditate vel acumine renum, qd scire poteris ex signis dictis ab Hipp. quæ sunt nares acutæ, oculi concaui, tẽpora plana, & similia: cura illorũ est cõtraria suprædictę: quia ad cõsetuationem illorũ non indigemus abstinẽtia cibi, nec respicere diem ẽriticã, neq; statũ ægritudinis aliquo mõ. Et ex cibis conuenientionibus omnibus est mica panis, vel K ist ordei cum granis granatorum: quia in granis granatorũ proprietas reperitur resistendi putrefactioni, & vt cibus ĩfumositates malas conuerti C minime possit. & ex cibis ẽt, qui ipsos habent confortare, sunt vitella ouorum, & testiculi gallorũ, & pullæ paruæ. Et si syncope fuerit ex errore cibi, cibandus est ex pane infuso in vino: & sit vinum aquosum, lene, odoriferum, album: sicut dicit Hipp. & lymphatum sit cum aqua frigida. Quod si syncope prouenit ex humoribus viscosis mucillaginosis, vinum lymphatum eẽ debet cũ aqua calida: qm̃ aqua frigida illis magnum infert nocumentũ. Et tu scis q̃ syrupus pomorum, & cydoniorum cũ medicinis muscatis cõD ferunt syncopę, sed non iuuamento vini: quia natura necessitatio dominari debet super ipsas ad ipsarũ conuersionem. Vinum aũt digestiõi citius præparatur omnibus alijs cibis & medicinis: ita q̃ dicitur q̃ in stomacho non moratur ad digerendũ nisi in hepate solũ, & in talibus tantum indigemus restauratione & nutritione. q̃ si inueniri posset aliqd, qd nutrire posset absq; digestione, illud melius exteris diceretur, & vtilius pp eorum debilitatem, & quia intendimus ipsos citius iuuare, q̃ esse põt. Aer aũt, in quo infirmus E iuuari debet, frigidus est stypticus debet esse. & generaliter tibi necessariũ existit, vt talibus ordines omnia, q̃ habent resolutioni obuiare: & emplastrando sup ventres eorũ, & stomachos res stypticas & aromaticas. & si calor in talibus esse foris reperitur, propinabis eis res stypticas, & aromaticas. Et habent syncopen cã apostematis aliquorũ membrorũ principalium, nullatenus de ipsius liberatione cõfidere debem⁹.

De syncope prouenient̃e causa Stomachi. Cap. 17. F

SYncope quidẽ ex stomacho p̃cedens, si ex cholera, quę in ore stomachi abundauerit, fuerit, ĩ primis vomitum prouocare debemus, ponendo pennã eis in ore. & si cum hoc eijcere non poterit, naturã tũc mollificare debes. Et Gal. vr̃ vt talibus in hoc casu oleum tepidũ dare debeamus. qm̃ si vomitum nõ habuerit ab eo, sãltem natura mollifi cabitur inde. Sed quia hę medicinę, quæ habent vomitũ prouocare, de sui natura est, & proprietate stimulare

G lare virtutem plus eo, qđ facit humor efficiens ſyncopen, & addit in eadem ægritudine: & pp hoc dico q̃ longe melius eſt confortare eorũ ſtomachos cum maſtiche, & ſpica nardi, & ſucco cydonioro, & foliorũ vitis. quia taliter virtus eorũ expulſiua confortatur, & humorem expellit. & ſi vomitus à ſe prouenerit in hoc caſu, valde laudabilis exiſtit. In ſyncope quidem facta ab humorib⁹ frigidis dabis de electuario diatrion pipereon, ſtudendo extrahere humores, quemadmodũ dicturus ſum in curis cuiuſq; membri.

H De *ſyncope accidẽte cã Doloris. Ca.* 18.

Dico q̃ ſi potes remouere dolorem remouẽdo cauſas ipſius, non intendas curare cum rebus exiſtentibus contrarijs ægritudini. & hanc curã inuenies ĩ curis malę cõplexionis, quę accidit in vnoquoq; membro: eo q̃ dolor aliqñ procedit à mala cõplexione calida vel frigida, materiali vel non materiali: & accidit aliqñ à mala complexiõe ſicca abſq; materia, ſicut accidit dolor in ſpaſmo ſicco. Sed qñ dolor in tantũ fortificatur, q̃ nõ eſt tempus expectandi, tũc curare debemus ẽt cum rebus augmentantibus cãm,

I ſ. ſtupefaciendo membrum doloro ſum. & hæc cura non confert niſi p accidens, ſ. priuando ſenſum illius membri, ĩ quo mala complexio repetitur cauſa humoris ibi exiſtẽtis. & inde diminuitur motus eius expulſiuus, ſ. eius virtus expulſiua, abſque tñ reſolutione ſpirituũ aliqua. Qñ aũt ſenſus ſuperfluus mẽbri eẽ reperitur, tũc certiſſime ſuperfluitas reſolutionis ſpirituum reperitur. Et qñ facimus hãc ſpeciem curationis in doloribus cã frigida prouenientibus in fine, tunc ſequitur magnã K nocumentum. Sed ſi cã fuerit calida, tunc non tñ ſequitur nocumentũ. Neq; operari debes illam curam in cã frigida, niſi cum infirmus ĩ articulo mortis eſſe reperitur cã doloris. Et ex hmõi medicinis, quę ĩ hoc caſu magnam habent proprietatẽ, eſt philonium. & eſt rationabile pp opium receptum in ipſo. Et hęc cura gñaliter in oĩbus doloribus acutiſſimis operatur. & in quibus magis neceſſaria exiſtit, eſt in dolorib⁹ oculorum, auris, & dentium, & inteſtinorũ. Et Gal. præcipit q̃ minime exercere debes hanc curã, niſi poſtq̃ L prognoſticatus fueris infirmo, q̃ in fine ex ea læſionem habere debet. tñ conari debes in remittendo nocumentũ, qđ ex eo cognoueris eſſe futurum. & in partibus noſtris, qñ volunt opium operari, non faciunt niſi miſcendo cum alijs medicinis, ſicut eſt in philonio. Et melius philonium eſt illud, quod non eſt vetuſtũ ſuperflue: quia in eo virtus opij ẽ cõſumpta: nõ recẽs nimis, qa ĩ eo virtus opij ſupflue abũdare reperit. Cura vero cũ theriaca ĩ dolorib⁹ remouẽdis eſt cura cauſæ remotiõis: M quemadmodum faciunt illa, q̃ habent remouere malã complexionẽ faciẽtem dolorẽ. & propter hoc in illo caſu opus theriacæ laudabilius exiſtit opere philonij. Et cũ voluerit remouere dolorem, remouendo cãm ipſius, conſyderare prius debes quis humor eſt in cauſa. qñ ſi ex humore calido fuerit: ſicut dicit Gale. de illo, qui patiebatur doloré ventris, & extimabatur q̃ cã illius eſſet ex humoribus frigidis, ſicut pro maiori parte accidere cõſueuit: & qñcunq; dabantur ei calida per os, aut clyſteria

A clyſteria ponebantur, dolor in eo ſp augmentabatur: & ſic cognitum q̃ dolor erat ex humore calido choleneo imbibito ĩ pelliculis inteſtinorum, & tunc cibatus fuit cibis nõ facilis conuerſionis, & bis eidem propinata fuit medicina facta cũ oleo, & ſic fuit liberat⁹ ab ipſo. Sed ſi fuerit dolor ex humoribus frigidis, tũc curabis eum euacuando humorem dictũ, ſicut fecit Gal. in ſeipſo cum clyſteri, cum extraxit humorem vitreum, & ĩde liberatus fuit. Et qñq; ẽt fit dolor cauſa ventoſitatis fumoſæ, quæ reſoluitur ex corpore ipſius

B humoris. & talis dolor nõ eſt curandus cũ medicinis vltimę caliditatis: eo q̃ quamuis reſoluant ipſam, faciunt oriri iterum ex ipſo humore aliam fumoſitatẽ. quare cura iſtius doloris eſſe debet cũ medicinis modicæ caliditatis, & q̃ cũ hoc habeãt virtutem digerendi. & theriaca etiã in hoc caſu magni exiſtit iuuamenti. Hucuſq; iam elongatus ſum ab intentione materię: eo q̃ curam remotionis cauſę memoratus ero, cũ tractabo de curis remotionum accidentium: & nunc redire intẽdo ad

C illud, qđ prætermiſi de mea pręſcripta intentione ſuperius. Dico ergo q̃ in doloribus aliqñ fiunt localia remedia: ſicut cum pinguedine anſeris, & gallinæ, & anatis. & aliquãdo fiunt cum embrocatione aquæ calidæ, & olei, & ponendo eos ĩ balneo, & cum his ſimilibus. In doloribus vero factis ex vaporibus calidis ſolum apponim⁹ ventoſas cũ igne. & hoc tandiu eſt faciendum, donec Medicus tempus vel ſpatium hẽat cauſam remouendi: eo q̃ maior pars illorũ dolorum, qui ex ventoſis remouentur, redire cõſueuerũt: niſi Medic⁹ tẽporis ſpatij fuerit ſtu D dioſus ad remotionẽ ipſius cãę. qa vix eſſe poterit, quin error cadat in regimine ipſius infirmi: & inde videbitur recidiuare. & ſic tõnabiliter eſſe debet, quoniam vapores iſtius humoris ſemp faciunt paroxiſmũ, donec ex toto ſit reſolutus, vel ex toto euacuatus.

De *ſyncope proueniente ex ſuperflua Euacuatione. Cap.* 19.

SCias q̃ cura iſti⁹ ſyncopes fit pluribus modis. Primus eſt vel fit, trahendo materiam ad partẽ oppoſitã. Secundus fit, confortãdo illud membrum, vnde fluit materia, ne E ipſam ſuperflue ſpargere poſſit. Tertius modus fit, ſtringendo vias, vnde fluũt humores ad locum. Quartus modus fit, impediẽdo virtutem expulſiuam, qñ ſuperflue expellit: ſicut fit in illa paſſione, quæ cholerica nominatur, & in Arabico dicit⁹ almayda, in qua vomitus & ſeceſſus ſimul fiunt, quæ curatur ſtringẽdo, & ligando crura, & brachia, & ponẽdo eos in balneo: & cum hoc ẽt in eadẽ neceſſitatẽ habemus ponendi ſtyptica intus, & extra. Sed qa balneũ ſuperflue habet ſoluere, & euacuare, iõ cum timore magno ta F les in balneo ponendi ſunt, ẽt exhibendo eis ſtyptica. & ẽt de iſtis adhuc locuti erimus, qñ tractabimus de cura malę cõplexionis materialis, dum euacuatur de membro ad membrum.

De *ſyncope ſuperueniente ex ſuperfluo fluxu Sanguinis narium, vel aliorum membrorum. Cap.* 20.

CVra ſanguinis narium, ſi fuerit ex nare dextra, ponẽdæ ſunt ventoſæ hypochondrio dextro ſup hepar. & ſi fuerit ex ſiniſtra, ponendæ

G dæ sunt super splenem. & similiter si ex menstruis superflue fluxerit, ponimus ventosas super mammillas: & cum hoc propinãda sunt styptica, quæ habent constringere orificia venarum.

De syncope proueniente ex superflua Vigilia. Cap. 21.

VIgilijs subuenimus cum cibis, quorũ proprietates sunt inducere somnũ: & cũ vnctionibus prouocantibus somnũ, sicut est oleum nenufarinum, & violatũ, & oleũ de seminibus cucurbitarum: & cũ odo H ratiuis inducentibus somnum. & ẽt debemus dare eis vinum lymphatum, si fuerit sine febre. Hęc autem omnia supradicta diximus ad rectificationem, seu curationẽ prauorũ & periculosorum accidẽtium febribus superuenientium. Curam autẽ remotionis causæ rememorabo, qñ tractabo de curis accidentium, & malorum apostematum.

De curatione malæ complexionis particularium membrorum. Cap. 22.

ET postq̃ narrauimus breuiter curationẽ malæ complexionis I vsis, narranda est curatio malæ cõplexionis particularis. Sed qñ mala cõplexio est immaterialis, cura esse debet p cõtrariũ: & qñ fuerit materialis, cura esse debet per euacuationẽ, & per contrarium simul. Sed in euacuatione, & in resistẽdo per contrarium consyderanda est ætas, & complexio, & consuetudo, & tẽpus. & etiã attendere debes complexionem membri, & formã ipsius, & positionem eius, & colligantiam suã, & sensibilitatem, & suum iuuamentũ: hoc est quia alicui membro superuenit solutio sine apostemate: K & postea de apostematibus loquemur. Et dicamus q̃ modus, vel vsus medicaminis malæ complexionis particularis est vnus, sed diuersificatur in aliqua proprietate, quemadmodum conseruatio proprię cõplexionis illius mẽbri, & figuræ ipsius, & positionis, & cõpassionis, vel colligantiæ, subtilitatis, & iunamenti. & hoc dictum est in his, quę præcesserunt: sed est necesse vt hanc consyderationẽ semper habeamus pp illa, quæ hic narrare intendimus.

De cura malæ complexionis siccæ Stomachi siue materia. Cap. 23. L

SI stomacho mala accidat complexio sicca solum, nõ materialis, dicimus q̃ modus medendi illã est vnus & idem modus cum modo medendi malam complexionẽ totius corporis siccam. sed diuersificatur in hoc, quia dissimilis est cõplexio naturalis stomachi à cõplexione totius corporis. Ergo incipere debemus ponendo ipsum in balneo tẽperato. & post balneum lac bibat temperatum asinæ, aut capręcum aliquantulo zuccharo. & quãdo cognoscemus eum digessisse lac per signa ructus, & tumoris stomachi, iterum ipsum in balneo ponemus: spatio tñ interueniente inter vnã & aliam balneationẽ quatuor horarum aut quinq;. & semp in exitu balnei debet inungi cũ oleo violato vel communi: eo q̃ ipsum humectabit, & cauebit ei à multa dissolutione. & in quolibet exitu balnei propinetur lac supradictum, si ipsum affectauerit: sin autem, aqua ordei propinetur. Et hora prandij detur panis mundus bene coctus, & M bene

A bene fermentatus cum pullis gallinarum, & caponibus ĩpinguatis cũ lacte amygdalino. & pisces petrosi ad hoc sunt vtiles: carnes perdicũ, & phasianarum, coturnicum ẽt vtiles sunt. Et cibus conuenientior est ille, q̃ velocis digestionis est & multi nutrimenti: quãuis tales cibi aliqñ videantur contrarij. Et vinũ talium debet esse aromaticũ cũ aqua mixtum. & talis quãtitas vt cibum in stomacho natare non faciat, nec extẽsionẽ, aut grauedinẽ inferat. Et cum hęc passio fuerit sedata, paulatim ad illius consueta parumper deducemus.

B

De cura caliditatis & siccitatis Stomachi. Cap. 24.

SEd qñ cum siccitate coniungetur caliditas, tunc cum hoc regimine res frigidæ sunt admiscendæ, sicut aqua ordei, syrupus de nenufare, & syrupus de violis. & vinũ magis temperetur cũ aqua frigida. & istis aqua frigida cõueniens existit. Et si siccitas multũ fortis fuerit, tũc aqua frigida est timorosa, ne os stomachi lædat. & vngendus est cum oleo amygdalino. & inquantũ ęgritudo C ĩ caliditate & siccitate excedit, intantũ indiget rebus infrigidantibus & humectantibus: sed in eo q̃ est stomatica, indiget rebus habentibus aliquid caliditatis cum stypticitate, & aromaticitate. & ppea non est malum cum his addere aliquãtulum mastiches.

De cura frigiditatis, & siccitatis Stomachi. Cap. 25.

SEd qñ cũ frigiditate siccitas cõiungetur, tunc cũ lacte aliquantulum mellis est ponendũ, cum boni sit odoris atq; saporis. & aqua or dei dimittat, si fortis frigiditas affue D rit. & tali stomacho superponatur puluis mastiches cũ oleo rosato extensus super lanã. & oleum amygdalinũ est cum istis iuuatiuum valde. & emplastrum picis inter cætera iuuatiuum existit, qñ rationabiliter fit: hoc est vt ponatur super membrũ. & non ibi diutius immoretur, nisi vt poros aperiat, & postea auferatur. Et scias q̃ siccitas difficilior est ad humectãdũ, q̃ humiditas ad exiccandũ: quemadmodũ frigidæ difficiliores sunt ad recipiendũ caliditatem, q̃ calidæ ad recipiendũ frigiditatem: ob hoc quia difficilius E quod in his esse possit, est curare frigiditatem, & siccitatẽ, quia est ęgritudo similis. calida nanq, corpora debent custodiri, ne ad habitum veniant senectutis.

De cura malæ complexionis calidæ Stomachi. Cap. 26.

MAla autẽ complexio calida sola vẽ vt curari debeat cum rebus frigidis solum. Sed tñ hoc mẽbrum infrigidari nõ debet ex toto: ppea qa sup hoc mẽbrũ dñinat frigiditas: qa fm plurimũ vnaq̃q; res, q̃ alterationẽ recipit, potius illã recei F pit ad quã sua complexio declinat naturaliter. & ideo ęgritudines istũ mẽbri à frigiditate causant vt plurimum. Et experimentatores nostri tẽporis ĩ passionibus stomachi multũ errant: eo q̃ non intendunt calidũ stomachum alterare, nisi cũ frigidissimis rebus: & tñ cum Medicus percipit q̃ aqua sit danda, & hoc vetat, erit magnus error. sicut recitat Gal. de quodã, qui in stomacho suo habebat cõplexionẽ malam calidã fortem, & Medicus eidem aquam

Universidad de Deusto
Biblioteca

G frigidam bibere inhibebant: & Gale. ei aqua frigidam præbuit, & euasit. Et pp aliam cãm ifrigidationẽ ifti⁹ membri vitare debemus: eo q̃ habet operationẽ toti corpori communicantem: vnde princeps cõicans appellatur. & mẽbra, q̃ tale officiũ habent, infrigidari nimis nõ debẽt, vt virtutes eorũ non lædant. Et propter hoc præceptum habemus, vt supra stomachũ oleum nõ ponamus actu frigidum, & si sit frigidum in potentia. & hoc est simile ei, qd facimus in euacuatione: quia cũ celeriter purgãtibus miscemus stypticas medicinas, aliter processus conueniens non esset. Et qñ Gale. dicit H q̃ in læsione operationis mẽbri magnor cadit timor in euacuando q̃ in alterando, nõ sanè loquit, sed errat. quia sicut timẽda est euacuatio, vt virtutem nõ lædamus, sic in alteratione, & maxime in alteratione frigiditatis. nã ille modus est maioris damni in membris nutritiuis. Et regula medicationis in principalibus membris non accipitur nisi a colligantia cordis cum ipsis. Et quare vituperat Gal. Archigenem, cũ dicit Tertio de Locis affectis. q̃ virtus regitiua in corde existit, cũ I ipse medicetur cor, & licet ægrotet cerebrum? & propterea quia Archigenes cordi non subueniebat, Gale. ipsum vituperabat: ergo fm Archigenẽ in medicando procedebat, & causam medicationis ignorabat.

De cura frigiditatis, & humiditatis Stomachi. Cap. 27.

SEd mala cõplexio frigida & humida est calefacienda & exiccanda, sicut cum electuario trium piperum. Et q̃ dicimus in medicatione malæ complexionis non materialis in stomacho, illud idem debet intelligi in alijs membris: & maxime quando fuerint causa dandi malam complexionem toti corpori, sicut aliquibus membris. Quod si mala cõplexio calida & sicca aduenerit, erit causa dandi toti corpori ipsam, & in hecticam poterit peruenire. & hoc erit, qñ illa mala cõplexio vsque ad cor deducetur. K

De ægritudinibus Stomachi, & aliorum membrorum principalium cum materia. Cap. 28.

ET postq̃ fumus locuti de mala cõplexione non materiali, loq̃mur deinceps de mala complexiõe materiali, quę põt alicui supervenire membro. Et dicimus q̃ intentiones sunt duæ res, & sunt vt euitetur superfluitas, & rectificetur mala complexio relicta à supfluitate. & significatio harũ rerum habetur ex operationibus, & ex positione mẽbri, & eius forma, & ex colligantia eius ſdẽ, & ex sito iuuamento, & ex sua sensibilitate, & ex demonstratione naturæ ęgritudinis, & eius causę, & accidentis. Et tu scis, q̃ superfluitatũ q̃dam sunt, quę generantur in membro: quędã sunt, quę ab alijs fluunt mẽbris. qd est, quia consuetudo est, q̃ forte membrũ suas superfluitates ad debile expellat: & maxime si ad hoc adiuuant locus, & viæ, quæ confluunt ad ipsum, sicut est cerebrum cum stomacho. & hoc ī medicatione membrorum est sicut efficiens causa. Et est perscrutandum in rectificatione illius membri, & in rectificatione suæ complexionis, si est sufficiens, aut si necesse est totum euacuare corpus. & in hoc est necesse anticipare in fortificando mẽbrum L

Mẽbra sępe expellũt superfluitates ad mẽbra debilia, & maxime si loc⁹ & via ad hoc iuuãt. Galẽ. & sequãtes, & apd Auic. prima pri mi. c. de membris. M

A brum cum stypticis medicinis, vt materia ad illud nõ trahatur, si corpus non sit plenum, vt attrahimus materiam ad cõtrariam partem ad ignobilius membrum, & postmodum medicamen conueniens adhibemus. Et viam medicationis mẽbrorum accipimus à forma membri, & à loco. sicut stomachus vt pluriimum per vomitum debet euacuari, & per pharmaciam vt minus. & hepar cum ambobus euacuari potest, quibus etiam prouocatio iungitur vrinæ. sed intestina solũ pharmacia, & clysterijs. Sed si humor fuerit fixus in substantia membri, tunc est necessaria fortior medicina, vt trahatur. Et aliquando erit compositio in eo, quia ī ipso est humor proprius, & est alter transmissus. & sic est necesse duobus modis prouidere. Vnus est in periculosiori. Alius est in euacuatione alterius, sine cuius remotione curatio fieri non posset. sicut verbi gratia, vt in essentia stomachi sit humor vnus acutus, & in concauitate alter humor sit locatus, tunc non est purgandus, vel non poterimus ipsum humorem purgare qui est in essentia, donec non trahetur qui in concauitate existit. sed si humor, qui est in essentia, esset syncopen inducens, tunc prouidẽdum est. sed si res non existat periculosa, tunc in medicatione ordo est seruandus, hoc est vt prouideatur ægritudini, quæ currit per viam causæ, & postmodum occasionem remouere. Et similiter ægritudo, quæ non curatur nisi per euacuationem alterius, quę non est ipsius. v. gra. quando in stomacho vnus humor est fixus in ei⁹ substantia, & alter est in concauitate, qui sparsus est à cerebro: dicimus D q̃ primitus prouidendum est cerebro: & postea de humore, qui effusus est in stomacho: vltimo vero de illo, qui in substantia est imbibitus. Et hic inueniuntur medicinæ propriç in euacuatione proprij mẽbri, & propriæ in fortificatione membri, ad hoc vt superfluitates recipere non possit. v. g. quando in substantia stomachi fix⁹ fuerit humor acutus, tunc hiera aloes vtilior est ad ipsum extrahendum, q̃ aliæ medicinæ eo q̃ aloe non nisi a stomacho trahit. Sed aliæ medicinæ, quæ istum trahunt humorem, quãuis trahant E à stomacho pp suam fortitudinem, ẽt ad stomachum trahunt. Sed qñ humor est in cõcauitate, sufficit in abstractione ipsius absinthium cũ melle, & myrobalani citrini. Sed si iste humor est phlegmaticus, aut subtilis, aliqñ sufficit vomitus cum aqua ordei, & melle, qñ fuerit diuisus cum oxymelle compositio: & postea studere debes in extrahẽdo ipsum cum medicinis proprijs huic, sicut est agaricum, & collocynthis, & cum gummi laxatiuis, si necesse fuerit. Et similiter humor melãcholicus est euacuandus post ipsius incisionem cum medicinis sibi proprijs. Et studiosus esse debes in operationibus tertijs ex proprietatibus medicinarum in vnoquoq; membro: eo q̃ vnicuique membro sibi propriæ medicinæ à tota specie reperiuntur. Sed incisio hęc est necessaria, si humor fuerit gross⁹, & post ipsam fm conueniẽtiam purgatio. Vniuersaliter hic sunt considerandæ tertiæ virtutes medicinarum: eo q̃ sunt propriæ vnicuiq; membro, & iccirco videt̃ mihi q̃ narratio me F

G dicinarũ valentium vnicuiq, membro cum narratione ęgritudinũ est via completiua in hac summa. Et ppea vna ex conditionibus, quę dr in hominibus pfectis in artibus est, vt sit dominus artis ex se, ita vt cognoscat res necessarias perfecte, cũ inspexerit rerum diuersitatem.

De inflatione membrorum, & Apostematibus in generali. Cap. 29.

DEinceps volumus narrare ęgritudines, quæ sunt cum apostemate. Et dicimus q̃ prima intentio apostematis, in eo q̃ est apostema, H diuiditur in duas partes: vna est euacuatio materiei facietis apostema: alia est remotio malæ complexionis. Et aliqñ minor cadit consyderatio in vna istarũ q̃ in alia. & aliqñ cõsyderatio in vtrisq, æqualiter cadit. Euacuatio plus consyderari debet in apostemate sanguineo, sed alterano plus in erysipelate est consyderanda, q̃ euacuatio. Sed compositio istorũ duorum humorum ęqualiter consyderationẽ præbet. & istæ duæ intentiones non consyderant, nisi facto apostemate. Sed qñ est in fieri, tertia adiungitur intentio. & I hoc est ad remotionẽ causæ. & hoc fit resistendo sparsioni materiæ ad membrũ, quæ prouenit aut pp totius corporis repletionẽ, aut propter alicuius membri repulsionẽ, aut plurium: eo q̃ fortius membrũ ad debile expellit superfluitates suas. & ad hoc adiuuat communicatio mẽbrorum, & habilitatio viarum. Et aliqñ causa istius attractiõis est mala complexio calida istius eiusdem mẽbri, & aliqñ existit cã dolor fortissimus mẽbri. nã manifestum est q̃ complexio calida trahit. nam caloris propriũ é attrahere. Sed dolor K hoc facit, aut pp malam complexionem, quæ generat dolorem: aut pp malam cõplexionẽ, quę fit pp superfluitatem motus virtutis expulsiuę, cum superfluitates expellit: aut pp istas res ambas. Sed mala complexio calida, quæ cã existit attractionis, aliqñ accidit pp extrinsecas causas, sicut pp morsuram, percussionẽ, & similia. & aliqñ pp intrinsecas accidit causas, sicut pp humorẽ mordicatiuum, & similia, aut ventositatem extensiuam, aut pp superfluã repletionem, quę grauat membrũ. Et hę tres intentiões curationis apostematũ sunt, quarũ quædam sunt, quæ fic se habent, q̃ vna aliqñ contrariatur alteri: & quędã non. & iã diximus cui magis intendere debemus. Et deinceps narranda sunt illa, quibus cõpetunt hę tres intentiones in medicatione apostematum, & incipiemus à resistentia causę efficientis. Et dicamus, si cã attractionis ad membrũ propter resolutionẽ existit, est facienda tunc euacuatio vris: sicut phlebotomia, si propter multitudinẽ fuerit sanguinis: M aut per pharmaciam, & vomitum, si ꝓpter malitiã fuerit humorum: aut cum vtrisq, si adest vtrunq;. Et est necesse vt ista euacuatio fiat, sicut dictum est, p attractionẽ materiæ ad partẽ oppositã per vias apostematis propinquas, sicut fecit natura. quia epostema hepatis vt plurimum criticat per fluxum sanguinis narium. Et ista eadem via intelligenda est in euacuatione humorum. nam si materia fuerit in superioribus, tunc pharmacare & clysterizare debemus: & si ī inferioribus, educere debemus per vomitum. Et

A si causa, q̃ facit effusionem materię, erit in vno membro, tunc illud euacuandum erit, sicut est cum fricatione. v.g. si materia, quæ ophthalmiã habet inducere, effunditur per oculos, & prouenit à cerebro solum, tũc vętosę ī fontanella colli vtiles sunt: propterea quia hæc euacuatio duas aggregat intentiones conuenientes in hoc casu, quia euacuat membrũ apostematum, & materiã trahit ad oppositam partẽ. Euacuatio vero, quæ fit ex mẽbro apostemato, corpore existẽte pleno, est ex rebus ledentibus multũ. vnde si hoc peccatum effugere voluerimus, oportet B nos totum euacuare corpus, & postea redire habemus ad primũ mẽbrum euacuãdum. Et quia vnũqdque membrum pro maiori parte reperitur habere proprias vias, p quas euacuationem recipere põt, ideo p easdem vnũqdq, cũ indiguerit, debemus euacuare: sicut cerebrum, q̃ põt euacuari per sternutationẽ, & gargarisma. Et si feceris ista, corpore existẽte plethorico, lęsionẽ inde habebit infirmus. Et aliquando huic intentioni euacuandi materiã ante dictam alia adiungitur intenC tio, fm q̃ ante dictum est, vt est fortificare mẽbrũ cum stypticis & frigidis, vt superfluitates non recipiat. & hoc fiat corpore vacuo existẽte. & si hoc nõ feceris, non erit tutum, qn materia nõ tedeat mẽbro ignobili ad nobile. & hæc est vna ex rebus, ex quibus apostemata curãtur in principio. Et si causa infusionis membri fuit ipsius caliditas, intendendũ est tunc vt remoueatur mala complexio ipsius. remota vero cõplexione mala, membrũ debet confortari. & si remota non fuerit causa, quemadmodũ illa, quæ propter D mensuram alicuius animalis venenosi fit, tunc prius euacuandum est illud venenum cũ medicinis attractiuis, aut vętosis. & si humor affuerit, euacuetur. Et aliqñ significatio sumpta ab istis est secundę intẽtioni cõtraria, hoc est apostematis euacuatio: & qñq; non est contraria. Exemplum contrariæ est, videlicet, qñ remotio complexionis calidę fit cũ medicinis frigidis: quia euacuatio non fit nisi cũ medicinis resolutiuis. Exemplum non contrarię est, vt qñ causa fuerit humor grossus ī membro, tunc duæ intentiones fiẽt E vna: eo q̃ fient solum cũ medicinis resolutiuis. Sed medicatio doloris, fm q̃ dictũ est, aut fit pp remotionẽ suę cãę: aut dando mẽbro complexionẽ contrariam doloroſę. & hæc fiunt cum medicinis, q̃ proprię sunt in mitigando dolorem, sicut est pinguedo anatis, & gallinæ, & oleũ vitelli ouorum, & similia. Et aliqñ remoueret dolor p membri ſtupefactionẽ. Hæc est regula istarum trium intentionũ superius narratarũ. Sed fit fm ordinem temporũ apostemaF tũ. qa fm plurimũ medicatio apostematis in primis fit euacuatiõe, & repercussione, supponendo frigidas & stypticas medicinas super apostema. & illud, q̃ magis necesse est vt causa efficiens remoueat, est in apostematibus citi aduent⁹, sicut ī apostematib⁹ acutis, quæ ex cholera & sanguine prouenunt. Sed secunda intẽtio est, q̃ ipsi⁹ apostematis poststatũ euacuatio fieri debet. & principiũ debet esse cum medicinis maturatiuis. Et si euacuatio nõ est sufficiens cum rebus resolutiuis, tunc aperiatur cũ medicinis corrosiuis,

G aut cū ferro. Et manifestum est q̄, si euacuatio fiet cum medicinis dissolutiuis, dum materia est in cursu, plus ad membrum apostematum traheretur, q̄ posset euacuari. propterea necesse est vt post euacuationem apponantur medicinæ repercussiuæ mixtæ cum paucis resoluti uis: eo q̄ stypticæ committent dolorem. Et quando fuerit in statu, tūc medicāri debet cum medicinis resolutiuis solum. & intra ista duo tempora vtendum est medicinis ex his duobus mixtis. & istę medicinę scientur in libro Simplicis medicinæ. Regimen vero in apostemate calido malæ complexiōis in primis est refrigeratio: eo q̄ cum infrigidatione est etiam repercussio: & ēt quia propter mitigationem caloris cursus materiæ destruitur. Apostemata vero frigida curari non debēt cum rebus frigidis, nisi transacto tempore augmenti: quia caliditas non resistit resolutioni. hæc est intentio medicationis apostematum, inquantum sunt apostemata. Deinceps loquemur de apostematib⁹, secundum q̄ sunt alicui membro appropriata. Et ab apostematibus calidis principium faciemus, quæ in membris fiunt intrinsecis, & extrinsecis. & cūm dico calida, intelligo etiam illa, quæ ad saniem deducuntur. Et quando fiunt in principalibus membris, febris cū ipsis oritur, siue apostema fuerit sanguineū, vel cholericum, vel phlegmaticum, vel melancholicum. Sed phlegmatica, quæ ad saniem non perueniūt, sunt sicut tumores, qui dicuntur nascentiæ. Et melancholica, quæ ad saniem non perueniunt, dicunt scirrhotica & cancrosa. & raro fiunt in membris intrinsecis. & quādo fiūt, incurabilia sunt: eo q̄ indigent fortibus medicinis, quas intrinseca mēbra tolerare non possunt: eo quōd horum cura non fit nisi cum ferro: quoniam talia apostemata non resoluuntur, nisi post longitudinem temporis: & tunc virtus infirmi iā defecta esse reperitur. & ꝓpter hoc hæ curationes non fiunt, nisi cum fuerint in membris extrinsecis. Et dicamus q̄ apostemata, inquantū sunt apostemata, requirūt cum suis medelis intentiones tres supradictas. Sed diuersificantur in his tribus suis speciebus fm magis & minus. Nam apostemata cholerica in primis egent refrigeratione multa cū violis, & cum viriditate illa quæ supra aquas reperitur, & cum vua canina, & cum cera insula & malaxata cum frigidis siccis, & humidis, & his similibus. Sed sanguinea cū refrigeratione stypticis egent, nisi adsit dolor. & si dolor adest, sunt miscenda mitigantia. Sed phlegmatica, & melancholica modica indigēt refrigeratione, & repercussiōe, quia debilem motum habent. Intentiones cōiunctæ in apostematibus gratia membrorū, in quibus sunt, sunt hic narrandæ: eo q̄ in his maxime cadit prouisio: & maxime si fuerit in membro principali. Et dicimus quōd euacuatio, quæ per phlebotomiam fit propter apostema alicuius membri intrinseci, debet recipi à colligātia membri, & à loco suo: eo q̄ quando non poterit fieri euacuatio in membro læso, tunc debet fieri per membrum communicans ei, & magis propinquum. & sint meatus de vno ad aliud recti, aut rectitudini propinqui. sicut in membris

K Turdo Medi. & quar. 10. c. 6. & 7. ca. 3. & 1. lib. de Regulis de. & 2. de febr. ad Glauco. ca. 13. & 3. Aegin. Ga. de phlebotomia & diæta. Vide. 4. c. 5. Galeni de li. 11. & 12. gur.

B In aphor. Rubi Magis in principio, & annota ibi. n. 1. cap. 16.

L

M

D

E

F

bris inferioribus phlebotoma basilicæ valet. & in apostematibus capitis, pectoris, & pulmonis cephalicę valet. phlebotomia mediane omnibus valēt membris. Et si indiget phlebotomia propter hepatis apostema, in aperitione basilicæ dextrę cadit consyderātio. quia Gale. dicit in libro de Ingenio sanitatis, quōd dextra in apostemate hepatis phlebotometur, & sinistra in apostemate splenis. & in sermonibus suis vniuersālibus contrarium ponit. Et tu scis, quōd in euacuatione apostematum duæ res intenduntur. Vna est euacuatio materiei mēbrorum cū ipso communicantium. Alia est, vt fiat declinario humorum ad partē oppositam. sicut natura facit, quando criticat apostema hepatis p̄ fluxum sanguinis ex nare dextra: eo q̄ illa euacuatio comprehendit oppositionē, & communicationē. Sed in phlebotomia basilicæ in apostemate hepatis ex dextro latere non est nisi vna intētio, hoc est communicantium euacuatio: propterea quia est secundum dimensionē corporis, quæ secundum latitudinem existit: eo q̄ dimensiones oppositę sunt sex, videlicet duæ latitudinales, & est secundum dextrum & sinistrum: & duæ longitudinales, vt superius & inferius: & duæ profunditatis, vt ante & retro. Et hoc idem faciēdum est in apostematibus splenis, & pectoris. quoniam quando apostema fuerit ī parte dextra, phlebotomamus basilicam ex parte sinistra. & si fuerit in sinistra, phlebotomamus econtrario. Hepar vero cum sit in vna dimensione, vel extremitate dimensionis latitudinalis: ergo necessarium esset vt phlebotomia fieret per aliam partem: & hæc basilicæ lateris sinistri, quia in ea continuetur communicatio, & oppositio. Et quando nos intendimus facere euacuationem, communicationem, & oppositionem continentem, tunc iuuantius est per oppositum trahere materiam, quam quando vnum intendimus solum. ergo cūm fuerit necesse totum euacuare corpus, propter huius necessitatem tunc est necesse habere ambas intentiones. Sed quando nobis sufficiet solum membrū apostematum euacuare, tunc nobis vna sola sufficiet intentio. ideo in maiori parte, quando intentionem habuimus in talibus locis, faciemus attractionem sine euacuatione remouentem: & tunc poterit fieri cum membrum euacuatione indiget, & non totum corpus. Et potest aliquando esse, vt prima intentio sufficiens sit similiter in aliquo loco. & fiet hoc solum tempore statūs apostematis, sicut minuitur ex vena linguæ in synanchia facta. nā si possemus membrum proprium phlebotomare, conueniens esset: eo q̄ non sit timendus materię cursus. Sed tempus augmenti aggregat res ambas. quia si non curaremus nisi communicationem, & non oppositionem, plus trahemus ad apostemata, quām euacuaretur: sicut in eo qui medicinis vtitur dissolutiuis aperitiuis ante euacuationem: quia trahitur de sanguine ad membrū; plusquam dissoluatur. Et similiter duæ consyderantur intentiones in passione vuluæ, quando diminuimus de saphena: quamuis ibi non sit oppositio nisi per longitudinem, leui dimensione.

G Et similiter cum ventosis in ægritudinibus oculorum in fontanella colli, & in fronte in passionibus occipitij capitis. Sed minutio venę, quæ vocatur scylos, in ægritudine splenis à parte sinistra non comprehendit nisi communicationem. & si volumus materiam deriuare ad partem oppositam, fit illud in apostematibus pectoris, & stomachi, & occipitij capitis, ligando extremitates pedum, & manuum. Et propterea prohibetur I apostematibus vuluæ omnino euacuare cum prouocantibus menstrua. Et similiter H in apostematibus hepatis cum prouocantibus vrinam, & cum medicinis laxatiuis: quoniam cum talibus non fit deriuatio ad opposita: & quia impossibile videtur esse, ꝙ quando tales medicinæ transeunt super apostematibus, quin eis relinquant læsionem: & iam diximus quòd hęc est vna ex rebus augmentantibus apostemata. Et similiter prohibitum est euacuare apostema stomachi cum medicinis laxatiuis, & gargatismum in apostematibus gulæ, oris, & palati. Et eodem modo omnino prohibitum est prouocare vrinam in apostematibus renum, & vesicæ. Et hæc omnia non sunt prohibita, nisi donec ipsa apostemata fuerint in augmento. sed quando fuerint in statu, non est malum vti talibus, quoniam habent vigorare euacuationem mẽbri apostemati: quamuis noui practici faciant talia absque alia prouisione, & deliberatione. Propterea consyderandum est in apostematibus aurium partis dextræ, & sinistræ, in quo latere phlebotomia sit facienda: quia manifestum est quòd cephalica in primo illo apostemate K phlebotomari debet. Et videtur ꝙ si est apostema in aure sinistra, non debet minui de manu sinistra: quia cephalica dextra aggregat cõicatione cum attractione ad cõtrariã partem, quia est infra longitudinis extremitatem. nam medium non est extremitas. quia non est credendum, & maxime in corporibus plenis, vt sanguis non ab aure sinistra trahatur ab extremitate dimensionis latitudinis oppositæ. & quando euacuamus cephalicam, ob hoc esset melius vt phlebotomia fieret in L parte dextra. quia hæ duæ res aggregantur. vna est communicatio, alia oppositio secundum duas dimensiones: eo quòd istæ operationes opponuntur secundum longitudinem & latitudinem. & si possibile esset, desyderaremus vt quando attrahere volumus, vt ibi omnes existerent operationes: & maxime, qudão est repletio secundum vasa.

De euacuatione Apostematum membrorum principalium. Cap. 30. M

ET debes scire quòd in euacuatione membrorum principaliũ penitus necessariæ sunt duæ euacuationes: vna est phlebotomia: alia est pharmacia: ob hoc, quia illa apostemata secundum plurimum non sunt vnius humoris, sed in illis aggregatur malitia quantitatis cum malitia qualitatis. Sed tamen in euacuatione tu debes super humorem dominantem prævidere. Et Rasis testificatus est, ꝙ Medici sui temporis faciebant pleurencis solum minuuonem, & moriebantur. Sed

A Sed significatio secundæ intẽtionis ex apostematibus habita secũdum membra, in quibus sunt, facilis nõ est. & maxime quando refrigeratione digerit: propterea quia apostemata hepatis, & oris stomachi non conuenienter medicinas actu frigidas recipiunt: immo necesse est vt actu sint calidæ, quis frigidæ potentia existant, sicut oleum cydoniorũ, & oleum myrtinum. & aliquando eis potẽtia calidis vtemur, sicut oleo masticheș, & absinthij. & hoc facimus, vt virtutem conseruemus istorum mẽbrotum pp necessitatẽ corB poris ex istis mẽbris. Et cerebrum etiam non sustinet medicinã multum actu frigidam. & quando induxit necessitas rei ad vtendum ea, mi scendum est cum ea medicina, vt ipsam ad profundum ducat: sicut facimus miscendo acetum cum oleo rosam. & hoc non fit cã cerebri, cũ sit frigidum: sed vt facilius per craneũ, & suas commissuras ad medullam cerebri puenire possit. & hoc non requiritur pp primam qualitatẽ, sed pp secundam. Sifr & oculi propter sensibilitatem multam, quam habẽt, debẽt præseruari a rebus fortis C simis, & mordicatiuis. & albumẽ oui superponitur, eo ꝙ res multas bonas in se hẽt aggregatas. nam remotum est ab omni mordicatione, & lippitudinem abstergit, & tpatæ frigidum existit, & figitur supra, ppter ipsius viscositatem. & lac nouiter a mãmillis mulsum aliquas ex istis virtutibus habet, & super hoc habet virtutem digestiuam. Et aliquando consyderantur apostemata ex pte membri, in quo sunt, per altum modum, vt nihil repercussiuum, vel refrigeratiuum super mẽbrum ponatur, hoc est quando apostemata D fiunt in locis mẽbrorum principalium purgatiuis: vt quando fit post aures, aut sub ascellis, aut inguinibus. quoniam quando ista apostemata generantur in his locis, & ipsa refrigerabis, timendum est ne ad mẽbrum redeant principale: quem admodũ illud, quod fit post aures, ad cerebrum: & illã, quod sub ascellis, ad cor. & maxime illa apostemata, quæ procreãtur p viam crisis omnino ab infrigidatione ipsius abstinere debemus: eo ꝙ propter has actiones materia redire posset ad mẽbria principalia, quemadmodum tu E gimus repercussionem apostematis pulmonis: eo ꝙ cordi vicinꝰ existit. Istæ autẽ sunt demonstrationes receptę a membris fm prędictas duas intentiones in curatione apostematum, s. remouere causam, & infrigidare malam complexionem prouenientem ab eadem: quamuis intentio secunda colligãtiam habeat cũ prima, eo ꝙ frigida sunt repercussiua. Et quod dictum est semper meminisse oportet, hoc est vt apostematibus mẽbrorum principalium, quę sunt sicut hepar, stomachus, cerebrum, & splen: eo ꝙ ista membra F opationem faciunt communem toti corpori, & habent colligantiã cũ corde: & pp hoc eorum virtutes cõseruare debemus, miscendo semper styptica, & aromatica cum resolutiuis. Et dissolutiua sunt sicut emplastra, quæ fiunt cum medulla panis, oleo oliuæ, & melle. styptica vero cũ aromaticitate sunt, sicut absinthiũ, masticheː & cydonia. Et dictum est, quis a me non sit bene concessum, ꝙ quando apostema in gibbositate hepatis existit, ꝙ euacuari debet p

pro-

G prouocantia vrinam: & quando in concauitate existit, per pharmaciã. & ista medicamenta a cõicatione membrorum accipiuntur. Et scias q̃ medicinæ vrina prouocantes fortes esse debent: & propter loci remotionem inueniendo debilitantur, eo q̃ in hepate alterantur: sed quæ euacuant per concauitatem, posse tantum non oportet q̃ habeant. Et iste modus credendus est in omnib⁹ mẽbris, ad quæ veniunt medicinę cum multa digestione, sicut est pulmo, cui casus iste seruatur. ista significatio est sumpta a loco mẽbri. Et me-
H dicinæ ꝓuocantes vrinam in ęgritudinibus hepatis, oppilationes apę fiunt, sicut est absinthium, & eupatorium. nam illæ duę proprietatem habent in hepate, quemadmodum scolopendria in splene, & cortex capparis. Medicinæ vero, quæ faciliter soluunt ventrem in apostematibus cõcauitatis hepatis, sunt sicut aqua alubleb, & cartami. Sed euacuatio splenis per pharmaciam existit. Et si apostemata ista inueterantur, tũc fortioribus indigemus medicinis so-
I lutiuis: eo q̃ membrorum istorũ natura est, vt in fine indurentur in eis apostemata, & maxime calida. & hoc maxime accidit hepati propter viscosam & spissam substantiam. & etiam in renibus apostemata indurantur propter duritiem suæ substãtiæ, & in splene propter grossitiẽ sui nutrimenti: sed splen ipse rarę substantiæ est. Sed medicinæ, quæ sunt fortis resolutionis in prędictis apostematibus, sunt sicut radix lilij cœlestis, hyssopum, centaurea, & aristolochia rotunda, & his similia. & hoc fieri debet post fractionem eorum siccitatis cum radice liquiritiæ, & his similibus. Et scias q̃ necesse est, K
vt quãtum esse potest, vites ne istorum membrorum apostema ad saniem perducas: & maxime apostema pulmonis: ob hoc, quia si perducis ipsum ad saniem perfectam, curationem non habebis: quia aut indurabitur, aut æger perdetur, & medicatio apostematum, quando cum sanie aperiuntur, ingreditur ordinẽ medicationis vlcerum. Propterea scias vnum, q̃ proprium est mẽbris apostematis subtilem cutem habẽtibus, q̃ ab ipsorum principio penitus sanies resudat ex eis. & propterea L
conueniens est ab ipsorum principio in suis medicationibus adhibere abstersiua, vt mundificentur meatus. & si ī sanie ipsa grossities fuerit, mi scendę sunt res incisiuæ. & talia mẽbra sunt sicut pectus, & pulmo, hepar, stomachus. propterea necesse ẽ vt ista absersiua ab omni mordicatione sint exempta & istę res sunt sicut aqua ordei, & pultes furfurũ cõdita cum amygdalis amaris, & semine melonis. & electuarium atriplicis cum oxyzaccara in apostemate hepatis proprium existit. scariolæ q̃ dem loco atriplicis poni possunt. In M
apostematibus vero pectoris & pulmonis res, in quibus ponitur acetũ, sunt fugiendæ, vt multum nociuæ. & medicinæ, quæ eis conuenientes existunt, sunt capilli veneris, & liquiritia, & syrupus violatus. & etiam semina melonis sunt optima in isto casu. sed medicatio apostematum, quæ ī istis sunt membris, est magis alia, inquantum sunt in talib⁹ membris, q̃ inquãtũ apata existũt: ꝓpter hoc quia ẽt declinatiõis tę eorũ medicinæ ab aliqua stypticitate nõ denudant, & in principio absterfuis. Et qũ

A qñ apata fiunt in inferiorib⁹ intestinis fm nostram intẽtionẽ, clysteria sunt meliora: quemadmodum si in parubus superioribus fuerint, exhibitæ res per os conuenientes esse videntur. & hęc significatio sumitur ab intentione loci. Sed in apostematibus gulę omnino vtimur medicinis resolutiuis, & conglutinatiuis, vt adhæreant locis in suo transitu & etiam ponenda sunt narcotica transglutiendo ea paulatine, vt diu in transitu habeant permanere. In apostematibus vero cerebri in declinatione necessariæ sunt fortes medi-
B cinæ: & maxime, quando sunt de natura declinantes ad frigiditatem, quemadmodum sunt phlegmatica. & tales medicinæ sunt, sicut oleũ de castoreo, & similia. & hoc non requiritur nisi propter regimen membri: quia est per se humidum, & passiuum. Et quidam euacuant materiã huius apostematis cum ventosis positis in parte cerebri posteriori. sed
C talis euacuatio est timẽda: eo q̃ forsitan in corpore existit superfluitas, q̃ per ventosam ad membrum apostematum poterit peruenire. pp hoc talis cura non est facienda nisi cum securitatem habebimus, q̃ humores nullatenus ad locum discurrere possint inde. Sed hęc medicatio in principalibus membris est periculosa. Hucusq; docui breuiter medicationem membrorum apostematũ, inquantum apostemata sunt in talib⁹ membris, adiuncta cum medicatione, inquãtum sunt apostemata: ob hoc quia medicatio apostematum, inquantum in membris officialib⁹ existunt, non nisi istis modis completur: quia medicatio, quę in carne simplici existit, non est necessarium vt agat, nisi inquantum sunt apostemata. Sed in multis istorum apostematum non indigemus consyderatione in causis efficientibus ipsa: sicut sunt apostemata facta in carne molli causa rerum extrinsecarum. Et si corpus mundum extiterit, sufficit in cura ipsorum apostematum oleum calidum solum. D

De cura apostematum frigidorum, & aliorum apostematum specialium. Cap. 31

ET deceps volum⁹ loqui de apatib⁹ frigidis, q̃ sanię nõ facilũt, & de formica deambulatiua, & de carbunculis, quæ fiũt in aere pestilẽtiali. Et dicam⁹ q̃ apata mollia, q̃ fiunt E
ð phlegmate nõ multũ grosso, multoties ex hepatis errore fiũt: sicut illa, q̃ fiũt in extremis in hypocarca. Et horũ medicatio ꝓcedit fm modũ medicationis ei⁹, a quo gñant: & sufficit vt vnganť oleo rosato, cũ aceto, & sale. Et si multa illic spargať materia, ꝓdest euacuare mẽbrum ab illa materia, & vti reb⁹ calefactiuis & deficcatiuis, & euacuatiõe cũ expressiõe mẽbri. horum medicatio F
non facilis est. Et sufficit spõgia ĩfusa ī aceto & aqua salsa. qa spongia hẽt siccare, & stypticitatẽ facere, eo q̃ sapit naturã maris: & acetũ deficcatiuũ, & ĩcisiuũ existit. Quæ vero sunt de grosso phlegmate embrocari debẽt cũ spõgia ī aceto ĩfusa, mixto cũ alumine, cinere, & sale. & dẽt spõgia ligari sup mẽbrũ, quẽadmodũ fiũt ligaturę sup mẽbrũ fractũ! Sed apata dura, q̃ ex hũore fiũt grosso, debẽt emplastrari cũ medicinis mollificantibus: sicut cum medulla cruris arietũ, aut vituli, cũ modico ammoniaco, & usta, & similia vtilia

G lia sunt: quia medicinæ multum resolutiuæ resoluunt subtile, & grossũ petrificant. & quęritur hæc compositio. in qua sunt resolutiua, & præparatiua ad resoluendum: eo ꝙ omnes partes apostematis non recipiũt resolutionem equaliter fm vnũ modum. & aliquando cum istis medicinis miscentur medicinæ fortis resolutionis. & melius omnium est acetum, quãdo cum istis medicinis miscetur. & hoc fit raro, quia indurant apostemata. Et Gal. hic laudat fumigationem lapidis marchasitæ, vl molaris, super sparso aceto: & maxi-
H me in apostematibus, quę fiunt per nervos, & chordas ad mẽbra principalia. Ego vero dico ꝙ Gale. hãc medicinam non laudat, nisi quãdo virtus aceti æqualiter perdat calorem in ipsum mẽbrum: eo ꝙ est in substantia aerea, & mẽbra recipiunt ab ea, quemadmodum recipiunt res, q̃ maturantur in medio aere, quæ æqualem habẽt maturationẽ. Si aũt quæratur a Gal. vapor iste sit a calore impresso in lapidibus istis, & quare pp naturam lapidis eidem cõuertatur: ergo, quare lapides non terun-
tur, & ponuntur cum aceto calido
I super apostema iduratum? Et quia cum fuerit in splene acetum suppositum in omnibus suis medicinis, semp laudabile existit. ppea quia hoc membrum est rarum: & non accidit ei duricies nisi gratia grossi nutrimenti, ex quo nutritur. & acetum assimilatur huic mẽbro in tota sui substantia: eo ꝙ suum nutrimẽtum complexioni aceti assimilatur. & hæc est melancholia. & ideo potiones, quæ in purgatione splenis dantur, non debẽt ab aceto priuari: quia ipsum est ei cibus, & medicina.

Et non sufficit in apostematib⁹ du-K ris, quę fiunt in splene, emplastrare desotis solum, sed indigẽt ẽt ꝓos recipere, quæ habent resoluere duritiẽ eius, & ipsius oppilationem aperire: sicut est radix capparis, & scolopẽdria, cum aliquibus spẽbus aromaticis. Sed apostematib⁹ in hepate durisacetum propinari non dẽt: eo ꝙ paratum est duritiẽ magnam recipe. sed cura eius est cum rheubarbaro, spica nardi, & asaro, costo & schœnantho, & similibus. Et dura apostemata hepatis ad curandũ multum difficilia sunt, & maxime L si fuerint multum inueterata: & vlr in hydropem inducũt. Sed scrophulæ sunt apostemata dura in carne molli gñata. q̃ ex eis fiunt ex phlegmate subtili, curari debẽt cum medicinis dissolutiuis, & mollificatiuis, & quæ fiunt ex phlegmate grosso, cum medicinis purgatiuis, & cum apitiuis, & cum ferro incidi. sed hoc fieri dẽt magna præmeditatione, & timore. Et sisi veruecæ, & nodositates tribus curantur modis: aut dissolutione, aut putrefactione, aut inci-
sione. & quibusdam necessarię sunt M omnes tres, & quibusdã vna, & quibusdam duæ. Sed quæ intus in corpore oriuntur, curantur cum medicinis aromaticis mixtis cum apertiuis & mollificatiuis: & sunt omnino difficilis curationis. Formicę vero duæ sunt species ambulatiuæ. vna cutem corrodit, & incedit interius, & alia veficulas hẽt paruas, quę milio assimilantur: & ppea miliaris appellatur. Sed ambulatiua, quæ fit ex humore choletico subtili, dẽt curari cum medicinis illum humorem euacuantibus, sicut scammonia cũ sero caprino: & superponendæ sunt sili-

A supius medicinæ, quæ desiccẽt sine mordicatione & refrigeratiõe, sicut solatrum, & memithe, & similia. Sed miliaris, eo quòd fit ex admixtione phlegmatis cum cholera, & ppea eius materia deberet euacuari cum medicinis illos humores purgantibus. Carbunculus vero, eo ꝙ pro maiori parte fit in aere pestilẽtiali, ebullit sanguis, & putrefit. & ppea de necessitate inducit febres pestilẽtiales. Medicatio vero illarum fieri dẽt cum ambabus spẽb⁹ euacuationis, vt phlebotomia, & pharmacia. Et in hac febre non sufficit medici-
B na, vnum tantum purgans humorem: sed medicina omnes purgans humores, sicut pilulæ cochiæ Rasis, in quibus intrant stœchas, & masticha, & scammonia prẽparata: & colocynthis etiam sparata eẽ dẽt, eo ꝙ corpora talium recipunt putredinem in omnibus humoribus. & talia in hac ęgritudine multum vtilia existunt. Et supponendæ sunt omnes res, quę sine mordicatione exicent, & vt corrosioni resistant: quẽadmodum est emplastrum factum ex farina ordei, & indico, & lingua arietis, quæ plantago nominatur.
C Et dabis ei ẽt aliquantulum de theriaca magna, quæ Arabice dicitur alferuch. Et omnia emplastra, quæ supponuntur, debent confici cum aqua rosata. Et Gale. commendat trochiscos * andarachoron sup ipsos more emplastri: & sisi omnes trochiscos habentes stypticitatem. Et hic non sunt res repercussiuæ supponendę, ne materia reuertatur ad mẽbra principalia: nec apitiuæ, ne putrefactionem inducant. Sed cancrositates multoties euacuari debẽt ex humore ipso gñante, & sup-

*Andronis

D ponendæ sunt medicinæ desiccatiuę sine mordicatione, quemadmodum mineralia existunt: vt est calx, plumbum, & cachine auri. & horũ similia. propterea quia propter malam qualitatem, quam habent, pp paucam mordicationem cito corruptionem recipiunt, ob hoc quia fiũt ex cholera adusta, quę super terram sparsa ad modum aceti bullit. Et hęc passio sanationem non recipit, nisi a principio: sed si inueterabitur, incurabilis efficietur. ppea quia medicinę locales sufficientes non sunt. & incisio posis non est, quia neruos E continet, & arterias. & si inciduntur ista membra, non est tutum, quin corpus perdatur. & impose sisr existit ista apostemata cum corrosiuis remouere. Et si fuerit tale apostema in membris principalib⁹, eius cura imposis existit. Hæ sunt curationes malę complexiõis materialis, & nõ materialis. Et scias ꝙ apostemata, quę fiunt in membris principalib⁹, & febris aliquando sine medicatiõe sanantur: & sufficit in hoc opus naturę. Et propterea multos inuenies complexiones habentes densas, qui ex fortibus ęgritudinibus ęuadunt F sine medico, & medicina: sicut Barbari, & Arabes, & qui in deserto habitant. & hoc fit, quia aliquãtulum cum brutis assimilationem habent. & pro maiori parte hoc accidit illis, qui complexionem habent effrenẽ. Sed quando medicinę componunt secundum authorum dicta, tunc adiuuant naturam tempore breui, & bonum finem consequuntur: quia bonam habent determinationem, & minime vi olentam. Sed qui solũ per naturam ex fortibus ęgritudinibus curantur, in fine remanent in

ęgri-

G ægritudinibus,quæ temporancę dicuntur:ſicut mihi accidit,quãdo ægrotaui cum ſebre fortiſſima, & cruticaui ex illa per apoſtema in articulis,eo q̃ mihi neceſſaria adminiſtrata non fuerunt: quare remanſi arthriticus,& podagricꝰ,& adhuc ſũ. Et ſunt ęgritudines, quarũ correctio non ſufficit a natura,niſi p̃ medicinas iuuentur,& in hoc medicinæ potentia declaratur. Et ſunt aliquæ ęgritudines,ſicut ſunt febres,& apoſtemata,quibus natura & medicinę ſufficientes non exiſtunt:ſed ſi euadunt,per accidens euadunt,ſicut in
H rebus naturalibus aliquando extremitates fiunt.tamen de raro contingentibus hoc exiſtit: ſicut vlceratio pulmonis,& ſimiles. Sic ergo finis iſtius ſcientiæ in propoſito habẽdꝰ eſt ſecundum plus,hoc eſt ſecũdum ægritudines plurimas,& plura ĩdiuidua,& plura tempora. ſicut hoc idẽ accidit hominibus ĩ Mechanicis artibus:quia aliquando aſſequitur artifex intentionem, & aliquando ab
I ea priuatur. & cauſa illorũ ſunt media,quæ in illa arte cadunt:ſicut eſt maris nauigium,agricultura. Et propterea dixi in definitione, q̃ medicina eſt ars Mechanica. & multi ex hoc mirabantur:& ipſi ignoraueriſt quid dixerim ſuper ſecundo Phyſicorum de Mechanicis artibus. Hic completus eſt ſermo de mala cõplexione materiali,& non materiali.

De *curatione ſolutionis continuitatis.* Cap. 32.

DEceps volumus loqui de ęgritudine ſolutionis continuitatis. Et dicimus q̃ continuitatis ſolutio poteſt accidere vnicuiq; cõſimili membro. quando vero fit in carne,dicitur inciſio: & quando in oſſe,dicitur fractura:in nerdo,punctura:& quę in arterijs,dicitur ſciſſura. Et indicatio iſtius ſpeciei ęgritudinis ſignificationem habet vniuerſalem & particularem, ſm̃ membrorũ conditiones: & nos ab vniuerſali intentione ſermonem incipiemus. Et dicimus q̃ continuitatis ſolutio, in eo q̃ ſolutio cõtinuitatis exiſtit,ſimplex abſq; alicuius alterius ęgritudinis ſocietate,eget ſolum vna intentione. Et in pluribus hęc ſolum ligatura curatur. & aliqñ cum ligatura, & alijs ſuſtentamentis: ſicut in fractura oſſium fit, & in multis membris. Et quędam fractura indiget ſutura:ſicut in laceratione myrach fit quando zirbus eſt egreſſus. nam neceſſe eſt vt zirbus reducatur, niſi ſit corruptus. q̃ ſi ſit corruptus,oportet vt incidatur: ob hoc quia non eſt membrum neceſſarium, ſed iuuatiuum. ſed quia hẽt neruos, & arterias,ob hoc ipſas primo ligare debemus radicitus, & poſtea quod corruptum eſt incidere debes. & aliquando inflat propter frigiditatem aeris, ita q̃ tunc intus reuerti non poteſt: & tunc ſpongia in aqua calida infuſa in manibus expreſſa, & optime temperata eſt ſuperponenda. Et Gale.dicit q̃ qñ feceris hoc, & non profeceris,tunc de cute aliquid ſcidere debes. ſed maior pars huius artis p̃dita eſt in hoc noſtro tpe. Sed aliquibꝰ vulneribus non ſufficit labiorũ vulneris aggregatio, vel ſutura, ſed eſt neceſſe vt ponant medicinæ deſiccatiuę, quę deſiccent vel ſugãt ſaniem,q̃ in partibꝰ vulneris eſt locata. Sed ſi coniunctę fuerint partes, hac non indigemus:ſed tunc medicinę ſtypticę & exiccatiuę ſunt neceſſ-

A ceſſatię.deſiccatiuę n. pp exiccationem labiorum vulneris. Et ſcire debes q̃ multa membra reperiuntur, quorum ſolutiones cõtinuitatis minime conſolidationem recipere poſſunt:ſicut ſunt inteſtina gracilia, & diaphragma,& omnia membra, q̃ ſunt in vltima ſiccitate. Quãdo vero ſubſtantię carnis facta eſt deperditio,duę eadunt intentiones: vna eſt diminutę carnis reſtauratio: & alia eſt cicatricis creatio. Prima intentio cõpletur, qñ materia ad mẽbrum veniens in quantitate & qualitate exiſtit perfecta,hoc eſt ſanguis
B nis: & in ipſo membro complexio ſit ſecundum ſuam conuenientiam temperata. & natura ſuo beneficio ſufficiens eſt ad hoc perficiendum abſq; medicinarum adminiculo.
Sed quia circa horam finis digeſtionis ad quolibet membrum currunt duę ſuperfluitates, quarum vna eſt ſubtilis,& alia groſſa: & fluxus harum ſuperfluitatum ſępe gñationi carnis reſiſtit:ob hoc indiget natura auxilio medicinarum ad illã humiditatem deſiccandam,ad hoc vt noua caro in vulnere nõ liquefiat. & tales medicinę ſunt carnis gñati
C uę & harum numerus eſt multus,ſicut thus,farina orobi, & fabę,& iridis,opopanacum, & tutia. Et iſtis medicinis vtimur ſm̃ magis & minus.nam thus,& farina orobi,& fabę ſunt in gradu primo gñationis carnis:& poſt iſta farina orobi, & iridis:& poſt iſta ariſtolochia,& opopanacum. nam iſta in tertio gradu quaſi exiſtunt. Et harum medicinarum quantitas,& modus a complexione membri,loco, ſenſibilitate,& ipſius nobilitate ſumũtur. quia mẽbro humido medicina carnis gñatiua eſt thus,& complexioni fœminarum & puerorum. qñ vero ſicca complexio eſt,thus ſufficiẽs nõ eſt, ſed neceſſe eſt vt fortior apponat,& orobũ,& alia.quia in mẽbris fortis ſiccitatis caro non gñatur,niſi multum per ſiccas medicinas. nam auriũ vulnera,cũ parua exiſtũt, ſanantur cum memithe & aceto. & ſi magna fuerit,tũc trochiſci* andaracha ron vtiles exiſtũt. & ſi nõ ſufficiũt, tũc neceſſaria eſt ſcoria ferri cum aceto. & ſimile eſt vulneribꝰ gulę. *andronij
Et Gale, propter hoc dicit, q̃ cum membrum naturaliter ſiceũ ad humiditatem peruenit membri, a ſua E
natura multum eſt elongatum. & ppea eget rebus exiccatiuis ĩ eo gradu,ad quem peruenit mẽbrũ iſtud verſus humiditatem. nam medicinę non ſanant, niſi quando ſunt in contrario diſtemperatę,in eodẽ gradu,in quo membrum eſt diſtemperatum: ita q̃ ſi diſtemperatum fuerit in ſecũdo gradu humiditatis,neceſſe eſt vt medicina diſtemperata ſit in ſecundo gradu ſiccitatis. Et nõ ſunt humectanda vulnera,quę ſunt in membris ſiccis, ęquali humectatione eiꝰ, qdꝰ in membris humidis
F exiſtit:ſed neceſſe ſecundum plurimum,vt per comparationẽ exiſtat. ppea quia corruptio, & putrefactio ſiccis membris accidit, antequam humectationem humidis mẽbris ęqualẽ recipiãt. ergo ſm̃ Naturalem philoſophiam dicimus q̃ cauſa huius non eſt niſi difficultas membri ſicci,& groſſa ſuperfluitas quę in eo exiſtit: ſicut q̃ dictum eſt, q̃ ſiccitas eſt difficile paſſibilis. Et huius ratio ſimilis eſt rationi iuuenis & ſenis,ſicut ſuperius determinauimus.
Et via, quia cognoſcit Medicus, q̃ me-

G medicina in mundificatione vlceris debilis existit, est multæ sordiciei in vlcere abundãtia: quemadmodum cognoscit ꝙ medicina nimis est absterſiua ꝓp rubedinem vulneris labiorum, & ipsius profunditatem. Et aliquando medicina corrosiua auget in vulnere sordiciem. Et in hoc errare potest Medicus, quia si ꝓpter medicinam hæc accidit, rubedo, & caliditas in labijs vulneris existit, & in vulnere profunditas. & si hoc a loco prouenit, hoc est manifestum. Nam si vulnera fuerint in membro exposito contactui medicinarum,
H aut in superficie posito, ita ꝙ in trã situ mutationem non recipiant medicinæ, tunc necessariæ sunt debiles sicut in vlcerationib⁹ sufficit stomachi. & si in grossis intestinis vlcera fuerint, debent clysterizari: & si in subtilibus pharmacari. In membris vero profundis medicinæ exigũtur fortiores: sicut in vlceribus pulmonis, & in membris musculosis, quæ profunditate corporis sunt remota. Et ꝓp hanc loci cõsyderationem habẽ silr in gutture vlcerationem, in positione medicinæ ipsum stare ꝓcipimus erectum: & paulatim medi
I cinam oportet solutiuam transglutire. Et habentibus passionem meri medicinam lambitiuam dari ꝓcipimus, & ei admiscemus viscosam medicinam ipsam in meatibus morari faciẽtem. ꝓpea vulnerum diuersa est medicatio. nam quædam ore tenus curantur, & quædam cum localibus medicantur, & quædã cum ambobus. Adhuc ordinata sunt ꝓpter locum & figuram conuenientia instrumenta, vt medicamina in ipsis debite ꝓijciantur: sicut syringa, pessaria, & similia. Quod vero a sen
K sibilitate sumitur membri, manifestum est. nam membrum valde sensibile medicinas fortissimas sustinere non potest. silr & membrũ multi iuuamenti. Sed vulneribus, quæ in superficie corporis fiunt, in concauitatibus quorum carnis generatio existit necessaria, & in quibus cicatrix similis cuti fieri oportet, necessariæ his sunt medicinæ deficcatiuæ finaliter: sicut galla, balaustia, & similia. & est necesse vt earum exiccatio conglutinatiuam operationem excedat. Et in quibus caro superfluam gñatur, necessarię sunt medicinæ
L corrosiuæ; quæ fortiores gñantibus existant: & sunt vt colcotar, & viride æs, & similia. Et ꝓpea non est impossibile, vt in aliquibus corporibus viride ęs iam sit carnis generatiuum. Et scias ꝙ corrosio carnis superfluę operatiõibus naturę appropriata nõ est, sicut est carnis gñatio: sed est res quę appropriata est opationibus artis. Sufficit quod breuiter dictũ est de vulneribus, quæ intus & extra in carne fiunt, cum quibus mala complexio non est associata. Sed si mala complexio est appropriata, est sicut causa vulneri: & curari non po-
M test, nisi remoueatur: sicut accidit, quando euenit apostemati. Et quia medicationem malę complexionis iam nouisti, cum hoc etiam hic reiterare expedit. Et dicamus ꝙ mala complexio, quę in vulneribus fit, est propter sanguinem, qui illuc currit: qui in qualitate, aut quantitate distemperatus existit, aut in ambob⁹. Et hic aut a toto corpore prouenit, aut a mẽbro vulnerato, aut ab ambobus. Et si a toto prouenit corpore aut a membro vulnerato, aut ambobus, perscrutandum est vtrũ per quan

A quantitatem, aut qualitatem prouenit. si ꝓpter quãtitatem solummodo competit phlebotomia. & si solũ ꝓp qualitatem, tunc necessaria est pharmacia. si autem ab vtrisq; ꝓuenit, & vtrunq; faciendum est. Et si fuerit in singulari membro ex mẽbris corporis, tunc ipsum oportet euacuare. Et si fuerit ipsum membrũ vulneratum, sicut renes, & similia, tunc totum corpus euacuãdum est. Et si a toto prouenit corpore, repercussiua necessaria sunt omnib⁹ repercussionis modis, secundum ꝙ diximus: & deinde membrum confortare debes, & trahere materiam toto
B posse ad opposita. Et si mala complexio fuerit in membro vlcerato, tunc prouidendum erit in suis qualitatibus malis. quoniam, si vulnus fuerit siccum, ipsum humectare debes cum aqua calida: & si fuerit humidum, ipsum debes exiccare cum forubus exiccatiuis. Et silr facere debes in distempantia caliditatis & frigiditatis. Et si in vulnere caro addita fuerit & indurata valde, incidẽda est cum ferro: & postea apponere debes ea, quę habent generare, & con-
C solidare. Et si ibi fuerit apostema, non est via sanationis membri, nisi apostemate remoto: quãuis medicinę quę curant apostemata, contrarię vulneribus existant. Et si duę aggregantur res in membro, velut mala complexio propria mẽbri & corruptio sanguinis illuc aduenientis, ī his consyderandum est. Et scias ꝙ quando vlcera nõ sanantur ꝓp adhibitas medicinas, illud fit vna trium. vna est ꝓp medicinas, quę cõplexioni membri conuenientes nõ existunt: aut quia materia transmissa non est conueniens: aut quia in D membro complexio læsa est per natutam, eo ꝙ ibi vna species malę cõplexionis, aut plures sunt. ergo scire debes ꝙ sanatio vulneris fit, aut propter corporis euacuationem, & cum temperantia complexionis, & cum plagę deficcatione. & aliquando vtimur theriaca, & similibus. Sufficit quod dictum est in cura solutionis continuitatis simpliciter, materialis & non materialis.

De curatione solutionis continuitatis Venarum, & arteriarum.

Cap. 33 E

DEinceps volumus loqui de cura solutionis continuitatis in venis, & arterijs. Et dicimus ꝙ solutio continuitatis in venis facilis est consolidationis: sed quę est in arterijs, illa est difficilis, exceptis corporibus puerorum. & propterea ꝙ solutio continuitatis istorum nos adducit in aliam rem multum timendã, hoc est sanguinis fluxũ, necesse est vt in hoc sermonem faciamus. Fluxus vero sanguinis multis fit modis. aliquando fit propter venę incisionem, vel vlcerationem. & hoc fit F
aut propter causam intrinsecã, aut extrinsecam. si propter extrinsecam aut incisione, aut extensione, aut percussione. ꝓp intrinsecam, aut ꝓpter humores acutos corrosiuos, aut extensiuos, ita vt aperiant venas. & aliquando currit sanguis ex orificijs venarum, & aliquando stillat. Et incipiemus a sanguine decurrẽte propter venarum lacerationem, eo ꝙ periculosior existit. Et dicemus ꝙ, quando dilaceratur vena in corpo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ris superficie, sanguis duobus modis potest restrīgi. vno modo vt sub trahatur illius membri materia, qñ propter multam fit quantitatem: alio modo vt digito oppleatur, si fuerit parua. nam propter hoc coagulatur ī orificio sanguis, & stabit aut propter ligamētū, aut propter cauterium: eo ꝙ cauterium crustā præparat sup plagam: aut propter medicinas styptícas corrugatinas: sicut medicina facta de viſco cocto, & tritici farina, & similibus. Et Galenus commendat contra fluxum sanguinis arteriæ aleon, & thus, & albumē H oui, & pilos leporis. & hæc medicina retinet sanguinem, & generat carnem. Sed cauteriū sufficiens nō est. quia crusta cadere potest, & sanguis iterum fluet. Præterea cauterium minuit de substantia membri, & nobis non est necesse minuere de substantia membri, sed potius laborare vt crescat. Et non laudatur cauteriū nisi quando fluxus fuerit propter venæ corrosionem: qa tūc cauteriū superpositum est loco rei, quę remouet causam facientem corrosionē. Et aliquando ponimus frigida repercussiua super membrum, quando I fluxus fuerit ex caliditate. Sed aliquando prædicta omnia debilia esse dicuntur, & insufficientia: quare tunc necessarium existit venam vel arteriam finaliter incidere: habita tamen hic cautela, vt prius liges, strīgendo fortiter caput ipsi⁹ venę, quæ est versus cor, & postea incide. Sed subtractio sanguinis ex loco illo fit, vt præparetur membrum. & erigat, vt orificium apertum superius adaptetur. Sed debes tunc materiam rahere ad oppositam partem, vnde sanguis tunc fluebat: aut ad proxi- K miorem locum, sicut de ore ad nasum, & de vesica ad matricem. Et attractio ad partem oppositam fit, sicut quando propter fluxum sanguinis narium vētosas super hepar ponī iubemus: aut super splenē, si fuerit ex parte sinistra. Et vētosę etiam positæ super occipitium stringunt sanguinem narium, trahēdo ad opposita: aut super mammillarum radices propter menstruum. Et aliquā do fit attractio ad partem oppositā propter ligationem membri, aut ꝓpter medicinas menstruorum sanguinem prouocantes. Sed phleboto L mia in sanguinis mēstrui fluxu est medicina per accidens: propterea quia hęc medicatio in suo genere solum existit. vnde timenda est. & aliquando est naturalis, quando fluxus propter multitudinem sanguinis fuerit.

De fluxu sanguinis, qui a membris prouenit intrinsecis.

Cap. 34

SEd sanguinis fluxus, qui in partibus intrinsecis existit, non habet viam, vt retineatur nisi a medicinis styptícis, aut cibis grossis. Et M medicinę styptícæ in hoc sunt sicut balaustia, & succus rubi, & galla, & similia. Et quę sunt nimis styptica sunt sicut bolus armenus, & tegula pistata, & plantago, & solatrum. Et Gale. multum succum plantaginis commendat in passionibus vuluę, propter corrosionē ibi fientē. Et ex fortibus lacerationibus venarū, quę in membris fiunt, sunt illę, quę in pectore fiunt. & fortiores illis sunt, q̄ in venis fiunt pulmonis: & ita ꝙ aliqui dixerunt ꝙ nunquam consolidanē

A dantur: sed quando ad saniem deducunt, perfecte non curauē: sed cū bono regimine, si inueniri pōt, eorū ꝓlongabit vita. Et sunt aliqui, q ex hac infirmitate minime motiunt. & hoc dico, qd ꝓ animā meā proba ri potest ex dictis Galeni: quāuis illud non dicat manifeste. sed multi ex modernis hoc testificati fuerunt. & dicit Auic. ꝙ vidit mulierem, quę vixit viginti annis post lacerationē venarum pulmonis: sed illa semper comedebat zuccharum rosatum cū pane facto cum coriandro. Et ego assentio ei quod dixit, eo ꝙ filij Auē B zoar mihi simile retulerunt, ſ. ꝙ in pluribus hominibus hoc idem vide runt. In principio vero huius dispositionis si fit propter percussionem, aut propter aliam ex rebus extrinsecis, debet phlebotomari ex vena cōmuni, si multa fuerit repletio: & si non fuerit multa repletio, de basilica minuendus erit: & sanguis duabus vicibus extraharur. & tempore phlebotomiæ testiculi, & brachia ligentur: & a tussi abstineat quātum plus potest. Galenus precipit dare acetum cum aqua mixtum, si medicus viderit, ꝙ in pulmone sanguis C fuerit coagulatus. & hęc medicina est contraria iuuamento causæ, & accidēti: propterea quia aceto inest per naturam vt moueat tussim, & tussis prauum est accidens: & hoc timendum. & acetum cum sit pungitiuum, vulneri nocet, & sanguinem subtiliat, & aperit, & fluere facit. & propter hoc acetum dimittendum est. Et medicinæ dandæ sunt habentes repercussionem, & styptícitatem. & eligenda sunt styptica, quib⁹ subtilitas sit admixta propter membri profundationem. & quod mihi vi- D detur hic melius omnibus alijs reb⁹ est zuccharum rosatum cum aqua, in qua coctæ sint glandes, & nuces æqualiter. Et cauda caballina, & mirabilis Abumeron Auenzoar mihi indicat ꝙ hæc aqua debet esse illa, si qua ferrum multum fit extinctum: ita ꝙ propter hoc a sua quantitate decrescat, & postea in ea res bulliāt. & per hanc viam possibile est glutinationem sanguinis fieri, & consolidari plagam. Et quod multum necessarium hic existit, est cibi diminutio. & sufficit aqua ordei cum nucleis assis granorum mali granati ī E prādio, aut pultes granorum ordei: & sero vnc. ij. panis cū testiculis gallorum. Et si cā fracturæ venæ fuerit reuma, quod illuc concurrerit, & cō mouerit tussim, et pp hoc vena sit aperta: aut pp humorē acutū, qui substātiā corrosit pulmonis: tunc pharmacia phlebotomiæ est admiscenda, & superponere capiti res desiccatiuas. sed si causa reumatis frigida fuerit, superponamus capiti pulueres caryophyllorū, pipis, pulegij. & si cā remisse calida fuerit, sufficit pulmacis, & nucis muscatæ, & corticis F pomorū cydoniorum, & omnia quę habēt virtutē calefaciendi modicū, & cū modica siccitate sunt cā solidationis vulneris. Et quia in breui tpe vuln⁹ ad saniem potest peruenire, iō studere debem⁹ in remouendo cām quantum possumus. & hoc fit exiccādo corpus modis oīb⁹, quib⁹ possumus. Et pp hoc theriaca in hoc loco iuuatiua existit, & maxime non ter cōfecta: & ꝓpter qtē hēt retinendi sanguinē, quēadmodum hēt inhibendi fluxum. & postq̄ ita est, hic

Universidad de Deusto
Biblioteca

G cura conueniens existit duabus speciebus sputi sanguinis, siue fuerit ex causa intrinseca, vel extrinseca: & Galen⁹ commendat hic trochiscos andaracharon. Quando vero factum fuerit vulnus sanioſum, Galenus dicit q̃ causa suæ incurabilitatis est, quoniam sine tussi mundificari non potest: & tussis tumorem augmẽtat, & apit vuln⁹, & grossicies tumoris augmentat saniem. Adhuc mihi videtur q̃ causa suę incurabilitatis sit: quia cum hoc membrum apostematur, vulnus ipsius induratur, & sanationem recipere non po-
H test, sed tamen longo tempore viue re potest. Et habenti saniem in pulmone debemus propinare medicinas & cibos, qui habent aliquid absterſionis cum aspersione & confortatione: sicut capill⁹ veneris, & cortex citri, & mastiche, & radix lilij. & panem comedat cum zuccharo rosato, & vuas passas pingues. & bibere lac, hoc laudabile existit: & bibere aquã ordei: & terras habitare sicas. & simile huic faciat, qui toto tẽpore in reumate frigido perseuerat. Et si vlceratio est in canna, meli⁹ cu-
I ratiuis desiccantibus vlcera pulmonis, & pręcipiẽdo infirmo vt in ore teneat medicinas desiccatiuas & absterſiuas mixtas cum lenitiuis: & vt iaceat supinus, vt facilius medicamina transire possint, discurrendo per vulnera, quemadmodum tos discurrendo per parietes, & muros, per terram. Quòd si causa fluxus sanguinis fuerit ex aperitione orificiorum venarum, cura eius erit cum medicinis leuibus stypticis. Sed si causa aptionis venę subtilitas sanguinis fuerit, ipsius sanatio est cum cibis grossis cõglutinatiuis. Sufficit nobis hucusq; dixisse de solutione continuitatis arteriarum, & venarum. K

De cura solutionis continuitatis in Neruis, & Lacertis. Cap. 35

NVnc vero volumus dicere de solutione continuitatis, quę i neruis, & lacertis accidit. Et dicim⁹ q̃ quando solutio continuitatis in his mẽbris accidit, tunc necesse est corpus cum phlebotomia, & pharmacia euacuare: & studioſe pſpicere vt in vulnere aliquid sanici non fiat, ne dolorem spasmoſum inducat. & ideo quia neruus est mẽbrum profundum viscoſum, non sufficit in mundificatiohe saniei medicina consolidatiua: sed necessaria est medicina, quę cum calefactiõe habeat suctionem, vt saniem trahat sine mordicatione. & ideo in principio necesse est hoc vulnus apire. Et medicinę hę vtiles sunt, sicut viscus alboan. & q̃ fortius existit est, quãdo aliquid addimus de euphorbio: & maxime si corpora humida fuerit, confert valde. Sed in corporib⁹ durę M complexiõis & siccis, valet opopana cum, & assa fœtida. & sulphur crudum, oleo oliuę mixtum in his multum valet. & gummi pini in his vtituti visei, & glandium proximũ est. Et quando inciditur, vel scinditur neruus, & cutis desuper fuerit eleuata, tunc has nõ posset medicinas sustinere, sed erit sufficiens abluere ipsum cum oleo oliuæ, & ponere desuper tutiam ablutam. Et si corpus durum extiterit, trochiſci andarachaL

A ron erunt sufficiẽtes. Et si neruus extransuerſo, & ex toto non est inciſo, tunc vulnus piculoſius est, q̃ si incisus in longitudine traheretur. & hic est timor spasmi. & ob hoc regimen istud totaliter est adhibendũ, vt prouidus sis in resistẽdo spasmo. Sed res, quę mitigant dolorem nerui, ipso non existẽte discooperto, est oleum oliuę calidum: propterea qa resistit omnibus passionibus nerui. sed quando discoopertum est, tunc contrarium existit: & non est ponẽdum nisi doloris fortitudo nos impellat. Et necesse est vt medicinæ,
B quæ neruo superponũtur, sint actu calidæ: ideo quia hoc membrum pro maiori parte a frigore læditur.

Et quando apostematur neruus, & ex eo timendus est spasmus, tunc ex toto incidendus est: quia ex hoc securabitur a morte: quamuis membrum adducamus ad priuationem sensus, & motus. Ligamenta vero fortiores medicinas patiũtur quàm nerui, & similiter chordæ: quamuis viciniores sint neruis. Sed ligamenta, quæ cum lacertis sunt coniũcta,
C medicationem similem medicationi neruorum recipiunt. Sed quæ ossibus continuantur, fortiores recipiunt medicinas.

De cura fracturæ Ossium. Cap. 36

DEinceps loqui volumus de solutione facta continuitatis in ossibus, quæ ruptura nuncupatur. Et dicimus q̃, quando ruptura fuerit in osse ex transuerſo, tunc necesse est, vt partes ad sua propria loca reducamus: & ad hoc vnamquanq; partem trahere cum instrumento D ad hoc solito, aut manu, donec suo musculo vniatur, & æquare quòd sit æquandum: & postea ligatur, secundum quòd præcipit Hippocra. Et est vt duæ fasciæ accipiantur, & cum vna incipere a loco fracturę superius ascendendo. Et Hippocrates hoc laudat ligamentum: quia per hoc cursui materiei resistitur ne sanietur. quod non accideret, si superius ligando ibi inciperet, & vsq; ad rupturæ locum perueniret. & prȩcepit Hippocrates, vt sic ligatum steT vsq; ad septem dies propter apostematis metum. propterea præcipit, si E dolor membro superuenerit, vt super membrum ponantur medicinę mitigatiuæ. & si pruritus adfuerit, embrocetur aqua calida, ad hoc vt pustulæ non oriantur: & hoc prima septimana. propterea si securi sum⁹ ab apostemate, tunc non solum nõ sufficiunt fasciæ, immo astellæ erũt adiungendæ. Dicit Rasis: qui medẽtur hoc nostro tempore fracturis in prima septimana, astellas ponunt: & Hippocrates hoc apostematis metu verat. Et etiam, quia prima septimana non timemus, quòd mem- F brum fiat tortum, sed apostemata * tantum timemns. Item Rasis dicit, quòd fractis ossibus, nostri temporis Medici in principio ponunt astellas in extremitatibus medicinarum, quibus membra ligantur cum farina ordei, & albumine oui, & sic dimittunt donec * conualescant. *coalescãt Et mihi videtur quòd ille, qui per hunc modum curatur, ille casualiter euadit. & melius est dissoluere fasciam, & sic fiat omni septimana, & videre porum sarcoidem: (& est il-

G lud, quod dicimus in Latino supra os)qui si nimis fuerit grossus, superponendæ sunt medicinæ multum desiccatiuæ,& fascia bene constringatur. & si nimis fuerit subtilis,embrocetur spongia, & aqua calida, & fascia elargetur.Et si fuerit repletio, medicetur phlebotomia,& pharmacia, & ipsius cibus subtilietur multum. & quando trãsiuit primam septimanam, debet cibari cibis similibus illi substantiæ, quam volumus generare, vt cibis grossis & viscosis.

Et si fractura cum vulnere carnis
H existit,necesse est vt orificium vulneris remaneat apertum. Et si os in longitudinem scissuram patiatur,ligatura sola cum bono regimine sanat. Et si fractura sit in osse cranei, vt penetret vsque ad telam, tunc necesse est vt circa scissuram os remoueatur,vt mundificati possit a sanie tela,ne telam corrumpat.& si sic nõ fieret,sanari non posset, sed hoc in loco nostro non inuenitur, qui hoc facere sciat. Et sufficiat hoc in omnibus speciebus malæ cõplexionis, & solutionis continuitatis,& primo in membris consimilibus.

I *De cura ægritudinum Officialium membrorum : Primum autem de cura ægritudinum in numero.*
Cap. 37

ET dicamus quòd ægritudines membris officialib⁹ appropriatæ,quædam sunt, quæ sunt ægritudines secundum numerum magis & minus:& quędam sunt,quæ sunt ægritudines creationis,sicut figura, oppilatio & apertio,asperitas & leuitas:& quædam sunt ęgritudines positionis . Sed ęgritudines numeri, K
quędam sunt naturales, sicut digitus sextus: & quasi ars Medicinæ hoc non considerat: & quædam sunt non naturales, sicut lapis qui nascitur in vesica, & lumbrici qui in corpore nascuntur, & verrucæ,& aqua in oculum descendens. & vngula. & antecedens causa istorum est materia distemperata in quantitate,& qualitate. Et si istæ ægritudines sint in fieri, causa efficiens removeri debet cum euacuatione vniuersali, & postmodum membra superflua erunt removenda. & si facta fuerit,quod factum est, erit re- L
mouendum.Et medicinas proprias vniuscuiusq; illarum rerum tu scis in multis particularibus libris. Sed quę lapidem expellunt,& arenam, sunt medicinæ appropriatę illi operationi,sicut diximus. Lumbrici vero.& ascarides occiduntur cum medicinis amaris: sicut est absinthium & * centonicum. sed cucurbitini fortioribus indigent medicinis. Verrucas vero eradicamus cum ferro, vel cum penna,ponendo verrucam in concauitate pennæ,& circumgirando violenter extirpare. & quæ huic operationi vules existunt,sunt pennæ aquilarum, & gallorum. De aquis,& saniebus, quę in oculis aggregantur,dicit Gale. de quibusdam Medicis oculorum, qui infirmum ponebant super scamnum,& & caput inferius quassabant,donec videbant saniem ab oculo descendentem : & hoc in aqua oculi fieri non posset, eo ꝙ nebulæ assimilantur:ita quòd quando ipsam descendere facimus, reuertitur superius. propterea non valet aliter,nisi inferius

* santonicum. Oppo. vt 16. tertij. tract. 3.c. 4 in fine, vbi dicit ꝙ assantides indigent fortioribus medicinis. Et nõ scias ꝙ aliter accipiat eas curbitinos: nam vermium sunt species quatuor.

A nus cum instrumento trahatur.
Et collyria fellium senibus valent, & aquis quæ ad oculum descendũt. Et aliqui sunt,qui curant eas aperiẽdo . Vngula autem, quando est magna,curatur cum ferro:& si parua fuerit, curatur cum medicinis.
Sed mollam removemus cum medicinis prouocantibus menstrua,& cum aborsum facientibus. Sed ægritudines diminutiõis nũeri sunt, sicut caluitium propter alopeciam.

Et tu scis, quòd pilorum generatio ex superfluitatibus fit laudabilibus,& inlaudabilibus.ergo casus eo
B tum est propter defectus illarum superfluitatum: aut ex corruptione dictarum superfluitatum,quę egressę sunt a sua natura in qualitatib⁹ malis.& propter hoc necesse est, vt expellam⁹ ipsas superfluitates p pharmaciam Diminutio vero carnis dictum est,qualiter debeat restauran.

De cura ægritudinum in creatione.
Cap. 38

SEd ęgritudines in creatione, ex quibus vna in figura existit, vt plurimum sunt naturales. & ideo
C in curatione medicina ingressum non habet. Et si etiam tempore partus vsque ad finem augmẽti ad bonas conuertantur formas, rectificari possunt. Et etiam lenitas,& asperitas ęgritudines formę existunt. Et asperitatis causa est humor choleri cus acutus,aut phlegmaticus salsus. & sanatio istius est superfluitatis istius euacuatio,& membrorum confortatio cum rebus styptícis, ne huiusmodi materia vlteri⁹ spargatur: & postmodum cum medicinis leni tiuis asperitas remoueatur. Sed leni D
tas ab humore fit leui, & lubricatiuo.& huius sanatio est illum humorem remouere . & secundum quòd dictum est in alio, hoc erit faciendum. Et sub hoc genere oppilationis ęgritudines continentur.Et si in fieri fuerit, humorem facientem euacuamus cum vsu medicinarum aperitiuarum,quæ illas aperiant oppilationes.Et si factę fuerint,& non adsit repletio, aperitiuę medicinę sufficientiam habent. Et apertioni viarum,quę clausę sunt, medicatio erit per contrarium : sicut sunt medicinę styptícę, & confortatiuę. Et E
aliquando curatur hęc passio cum medicinis styptícis,& stupefactiuis. & hoc fit,quando virtus superat expulsiua.

De cura ægritudinum in positione: & operis peroratio.
Cap. 39

ET positionis ægritudo hernia manifestior existit : sicut quę in ventre, & testículis fit.Et quę in vẽtre fit, sanatur vt ęger super cerui-
F cem ponatur, & quod egressum fuerat,reducatur . Et fractura styptícis sanatur, sicut cum nucibus cupressi,& gummi glandium, & similibus . Et si tumor fuerit, qui reductioni resistit, remouere illum debemus cum rebus remouentibus ventositatem. Hernię vero,quę in intestinis descendit,curatio est,vt qđ egressum fuerit reducatur, & exercitium inhibeatur. & hęc ęgritudo difficilis est ad sanandum⁹. Ex ęgritudinibus positionis gibbositas existit . & huius curatio est humorem grossum viscosum euacuare,&exhibere medicias vaporabiles, q̃ vẽtosi

G tatem diminuunt grossam. Et huiusmodi ęgritudinum est dislocatio. & hæc per reductionem membri ad proprium locum curetur, an reqnam apostemetur. Et scias, ꝙ quodlibet membrum, quod dislocatur, eius positio læsionem recipit, excepta brachij, & spatulæ dislocatione: tamen huius scientiæ artifices cognoscunt eam. Sufficit tibi & illis, qui tibi assimilantur, quod breuiter de generibus ęgritudinum dictum est. Quia hunc librum nō composui, nisi propter illos, qui tibi
* dicendū in perfectione assimilantur. quia il
H li comprehendent quod * dictum est, ab eo quod est dictum, propter fundamenta & principia, quę habebunt. Nam tu scis ꝙ omnes scientiæ principium sumunt duobus modis, aut a rebus per se notis, aut ab alia scientia. Et maxime tibi sufficit quòd in hac scientia multas habes doctrinas, & principia. Et scias quòd ille, qui a te elongabitur, hunc librum vitabit. Sed debuissem com K pleuisse sermonem meum in sanatione accidentium vnicuique membro superuenientium: propterea quia etiam accidentia secundum aliquem modum ægritudines dicuntur: & melius in declaratione rerum vniuersalium existit, vt ipsa vniuersalia ad particularia reducantur. sed ad præsens mihi commoditas non respondet: quia in alia re, vel arte hac nobiliore studere intendo. Vnicuique volenti ad huiusmodi præclaritatis scientiam peruenire, bonum est vt libros Abumeron Auenzoar studiosè legat. nam L illic medicinæ thesaurus patet manifeste. Et Deus nos ab errore exuat: & ex ipsius lumine nostros oculos illuminare dignetur.

Librorum Septem Colliget finis.

MAR-

MARCIANTONII ZIMARAE

SOLVTIONES CONTRADICTIONVM IN DICTIS AVERROIS.

Super Secundo Colliget.

2. Colliget cap. 1

NOtanda est cōtradictio in secundo colliget, capi. primo. Dicit Auerro. quod res, quæ generatur ex pluribus vna re, nō complentur, nisi quando miscentur illæ res ad inuicem, & faciūt vnum corpus, sicut est tequinlabin, quod fit ex commistione mellis & aceti &
B aquæ, quorum quodlibet stabat per se in actu. Sed huic propositioni statim aduersatur dictum suum in eodem capitulo, vbi dicit quòd membrorum quædam sunt cōposita ex elementi prima compōstrione, quædam vero secunda compositione mediante prima. & declarando primum mēbrum dicit, quòd membra cōsimilia sunt huius speciei. patet autem quòd membra consimilia, quæ à Græcis homiomera appellantur, non componuntur immediate ex quatuor elementis actu existentibus in matrice, quæ postea miscentur ad eorum generationem. nam generantur immediate ex sanguine menstruo, qui fuit generatus ex cibis & potibus, sicut ipsemet fatetur in eodem loco. Amplius generatio cōpositi ex materia & forma est generatio corporis ex pluribus vna re, quia materia
C est primo diuersa à forma, & tamen materia & forma non sunt duæ res in actu ante generationem compositi corporis. nam, vt dicit Comment. in. 7. primæ Philosophiæ commen. 26. agens non facit in alio aliud, sed ex alio aliud: quia non facit in materia formam, sed facit ex materia formatum. & eandem sententiam tenet Aristote. ibi, & Commen. diffuse in. 12. meta. com. 18. vbi recitat tres opiniones de generatione rerum. Dicimus nos cum Peripateticis, & præsertim cum Alexandro in Paraphrasi de anima cap. primo, & in libello de mistione. & cum Themist. in Paraphrasi super. 2. de anima cap. 3. triplicem esse compositionem. Prima est, quando aliquid ex rebus corporalibus componitur, vt domus ex lapidibus, & lignis: ex carne & ossibus generatur animal. Secundum genus compositionis est permistionem, vt mulsum ex aqua & melle. & hoc secundum genus differt à priore, quia in priore totum & partes diuuncta & disclusa sunt locis: in hoc autem quicquid loco discluditur non venit in mistionem, quia totum & partes in eodem loco esse videntur, re vera autem abolitę sunt partes, & seruatur integritas. Tertius modus est, quo ex ære & figura cō- E
stare statuam dicimus, & vniuersaliter ex materia & forma corpus. Dicimus igitur propositionem Auerro. veritatem habere de generatione rei ex pluribus vna re in actu, sicut est generatio misti, quod de nouo dicitur generari ex pluribus in actu immediate, quòd tunc oportet quòd elementa veniant in locum mistionis, & alterentur, & corrumpantur vsq; ad medietatem, vt ipse tenuit in. 3. cœli com. 67. sed. si mistum debet generari ex alio misto, non est necessarium: quia tunc generationis eius vnum est actu, puta sanguis menstruus est subiectum generationis membrorum consimilium. vnde membra consimilia ideo dicuntur fieri ex elementis prima compositione, non quia immediate ex elementis tanquam ex materia proxima generentur, quia hoc est contra sensum. sed hoc est re- F
spectu membrorum organicorum. vnde sensus Auerro. talis est, vt illa dicantur generari ex elementis prima compositione, quæ non generantur per tot media, per quot generantur organica. nam iste est ordo. ex elementis generantur cibi & potus: ex cibis & potibus generatur sanguis menstruus: ex sanguine menstruo membra consimilia: ex consimilibus organica. patet autem quòd plura mediant inter generationem organicorum ex elementis, quàm in generatione consimilium. si elementa igitur de nouo debent venire ad generationē alicuius misti immediate, oportet vt prius sint separata in actu, & ab agente moueantur ad locum mistionis, in quo simul congregata alterantur, & diuidantur ad partes mi-

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

G minimas, vt dicit Auicen. & sic resultat cõplexio. & per consequens forma mixti. Sed non est vera semper in generatione cuiuslibet mixti ex alio misto, in quo elementa erant retracta & vnita, quia tunc non sunt in locis diuersis, vt patet. Intelligitur etiam Auerro. propositio de generatione ex pluribus compositis ex materia & forma. & hoc dicitur, quia fallit de generatione eorum positi ex materia & forma simplici. nam quæ sunt præter materiam simplicem & formam simplicem sunt formæ compositæ & materiæ compositæ. In tali enim generatione agens non congregat inter duo diuersa actu, sed extrahit illud, quod erat in potentia ad actum. Aut dic quòd propositio Auer non habet locum de generatione, quæ definitur in primo de generatio. vbi dicitur, Generatio est transmutatio totius in totum, nullo sensibili remanente, vt subiecto, sed habet locum de generatione mixtorum modo declarato alibi enim dixi varias esse definitiones generationis ab Aristote. traditas. & tu bene intelliges, si videbis quæ scripserim in quæstione de mixtione.

H

2. colliget cap. 8. Secunda contradictio est in. 2. colliget cap. 8. Tenet quòd nerui nascuntur in cerebro, & quòd non sunt infixi in eo, vt dicit Gale. Sed huius oppositum tenet in. 3. de partibus animalium cap 4. vbi Aristot. tenet cor esse principium nervorum. Re-

Solutio. sponsdetur. loquitur hic ex mente Galeni, & adducit eius apparentiam, sed non probat propter hoc opinionem eius.

2. colliget cap. 9. Contradict. est in super capit. 9. Dicit q; membra, quę ordinata sunt ad attrahẽdas superfluitates sanguinis, non faciunt hoc, I nisi quia sunt sibi conuenientes in cibo. ex quo sequitur q; cystis fellis, cum sit ordinata ad attrahendum choleram, & splen melancholicam, & renes & vesica ad attrahendum aquositatem sanguinis, talia membra nutrianutur ex istis superfluitatibus Sed hoc contradicit magistro eius Aristo. & in libris de partibus, & de generatione animalium, volentis in habentibus sanguinẽ, sanguinem esse vltimum nutrimentum, ibi probat primo de generatione animalium choleram non posse nutrire aliquod membrum, quia habet qualitates oppositas nutrimento. quia nutrimentum est dulce, & cholera est amara. Item contradicit iste vir ibi ipsi in. 2. Colliget capit. primo vbi tenet contra Medicos, quòd membra consimilia non possunt generari ex cholera & alijs superfluitatibus, quia in vulua non reperitur in actu nisi sanguis tantum, & non alij humores à Medicis nuncupati. sed eidem est materia generationis & nutritionis. Quòd si dicatur quòd sermo eius hic de membris officialibus & non de simplicibus. Contra, quia officialia augentur, & nutriuntur, quia simplicia augentur. & nutriuntur, vt patet ex primo de generatione & corruptione in tex. com. 14. Nisi esset quòd hoc dictum est ex mente Medicorũ. Sed ista solutio stare non potest, quia sermo eius manifestat se ex propria intentione loqui, quia dicit, & scias hoc, & ita tradas obliuioni. Amplius, tunc sermo eius esset in illo libro, sicut sermo Auicen. qui semper reperitur mẽdax inter Peripateticos, & Loquentes, vt ipse dicit in. 2. physicę auscultationis cõ. 22. & ita incidit in consimilẽ errorẽ, q uia tunc nec est purus Medicus, nec purus Physicus. Ideo aliter dicendũ puto, sicut ipse dicit in simili de stomacho in eodem cap. dum dubitat verum nutriat ex chylo, & dixit q; illa nutritio potius videtur spectare qualitati q̃ quantitati. ac si dicat q; non est vera nutritio. sed qa operatio eius & obiectũ proprium eius est eibꝰ, qui in chylum conuertitur, ideo cessat fames sumpto cibo, sicut cessat sitis sumpto potu. & stomachus voluptuatur in illo chylo. ita ẽs potest dici de hmõi mẽbris a natura destitutis ad attrahendum hmõi superfluitates q; voluptuanẽ in eis, sicut sus I cæno & luto speculẽto, & est per vtã qualitatis, & non q̃titatis par verã nutritionem. Aut hoc est, vt ẽ ipse dicit ibidẽ, qa ibi est cõmista aliq̃ humiditas sanguinea, aut phlegmatica: & sic rõne eius sit nutritio, & non merito cholerę purę, aut melancholię purę. Nã ẽt ex sola Arist. multa sunt alia, quæ non nutriunt sanguinẽ, sed aliqua humiditate ꝓportionali. & ita dictũ Aristo. in habentibus sanguinẽ sanguis est vltimũ nutrimentum, est verum: vel aliquod sanguinẽ ꝓportionale saltẽ i aliqbus mẽbris, vt in stomacho, & in istis iam allegatis.

K

L

Solutio.

M

2. colliget cap. 15. Quinta contradict. est in capit. 15. Dicit Auer. carnem esse organũ tactus, & q; neI ui non curuũt nisi ad tẽperatã cõplexionem carnis, qa sunt in sua compone sues complexioni cerebri. & ideo in animalibus perfectis in carne ipsorũ sunt disseminati multi nerui, & vbi nerui multi isti non perueniunt, illa mẽbra hũt sensum durũ, & obtusum

A tusum. Sed huius oppositũ ipse tenet in. 2. de aia in cõ. 123. Etiam contra hãc opinionem vt esse Aristo. ibidẽ, & Themist. Vide

Solutio. Ciceliatorẽ in ꝓpria dicta de hac materia. Secundũ istam Auer. in isto loco videt eẽ dicendũ carnẽ esse organũ & nervum esse ad tẽperandã cõplexionem carnis. & ideo caro, vbi sunt multi nerui disseminati, est magis sensitiua. Sed tunc, qñ dr ꝓ caro est medium. 2. de aĩa, hoc intelligendũ est de carne pura, cogita, qa Arist. in. 2. de aĩa dicit q; organũ est innatus, & Græci exponunt illud pro corde ibi, & Auerro. pro veritate contradicit sibi in hoc loco, & ibi, vt videtur. Videt mihi q; ad euitandã istam discordiã. q; aliud est loqui de tactu vt cõparat membris simplicibus, aliud vt cõparatur membris organicis. partes.n.nrã corporis sunt duplices ex primo de historia aialium capit. 1. & de partibus, similares, & dissimilares. & iter ũ operationes aiæ, quædam sunt actiones, & quædã passiones, cũ virtutum aiæ quædã actiuæ quædã passiuæ sint ex 2. de aĩa. & Arist. iudicii facit cõparando actiuas passiuis, q; virtutes actiuę simpliciter attribuunt membris organicis, & virtutes passiuæ principalr attribuunt membris consimilibꝰ, vt 1. de hist. aialiũ ca. 4. & ẽ in cap. de carne. & de ijs, q̃ vice carnis habentur. & tũc cũ tactꝰ sit de virtutibꝰ sensitiuis q̃ enumerantr inter passiuas virtutes aiæ. 2 de aĩa. 52. & 3 de aĩa cõ. 18. authorizate Alexan. vt principalr ista virtutẽ attribui membro cõsimili. mẽbra aũt cõsimilia, vt Arist. dicit, sunt caro, sanguis, vena, arteria, nervus, pilus, pinguedo, os, vnguis, & id genus.

Tolerantia ẽ organa ad sensus actus.

B

Quare aũt aliter vel alr per sensum tactus ops ex istis mẽbris illi principalr tactũ attribui, cuius cõplexio est magis tpata, quia operatio tactiua tpamẽtũ requirit. Discurrẽ ti aũt p singula ex mẽbris cõsimilibꝰ, quæ

C supernus enumerata sunt, nullũ ẽ magis aptũ vt sit organũ, nisi caro. sanguis.n.est pp carnem, & ẽ mã eiꝰ, & carnis complexio ẽ calida & humida in suo tpamẽto, in quo cõsistit vita. & sensus nervus vero, venę, arteriæ habent cõplexionẽ frigidã & siccã. & iõ dicunt pp istã rõnẽ carne eẽ organũ. isto mõ Arist. loquit in 2. de historia, vbi tradit doctrinã qa, & ita determinat i lib de gibus aialiũ, vbi tradit pp qd. Sed, si nos debeamus attribuere sensum istũ mẽbris organicis, tũc sine dubio illud ẽ primũ organũ tactus, i quo primo appet inter organa ista opatio, & virtute carnis ista opatio aliis or-

D ganis cõiecta, quia cor ẽ primũ, qd viuit & sentit, & alijs sensus est ꝛ cor cõicatꝰ. & iõ argumẽto illo Arist. posuit cor in 3. de partibꝰ, qñ loquit de organicis, eẽ principium oĩs sensus. Qñ igit in lib. de aĩa loquit de tactu, loquit vt ẽ in habundine aĩæ, q̃ est actus corporis istrumẽtalis seu organici actus. & ita dixit illud, qd ẽ organũ tactus, ẽ intus. s. cor, & caro dicta extrinseca, cui adueniũt sensibilia, cõcurrit in rõne medij. sed, qñ dixit carnẽ eẽ organũ, cõsyderauit cõparãdo ptes similares. Vñ, si ptes similares in cõi, aut saltem partes similares cordis, ex quibꝰ cor cõponit, nũquam & cõparent inter se, cuiq; istorũ tribuit tactꝰ. Cor.n. Fm Aristo. est principiũ oium venarũ & nervorũ, & ẽ i eo sanguis & adeps. sic Fm Arist. dicẽdũ ẽ carnẽ esse organũ. & nullꝰ negi Græcorũ, nec Arabũ, nec Latinorum E vi sit ista cõciliationẽ in Aristot. ante nos. quia aliter loquit in 1. de partibꝰ, & i 1. de historia, qñ dixit carnẽ, alr in 3. de pibꝰ, qñ dicit cor. quia ibi loquit comparãdo ratũ ad partes similares, sed in 3. ad partes dissimilares. & sic ẽt i 2. de aĩa qa aia ẽ actus primꝰ corpis organici. & iõ tactꝰ, vt ẽ de virtutibꝰ aiæ, 1 lib. de aĩa hẽt primo cõsyderari, vt attribuit mẽbro organico pp aĩę definitionẽ Caro igit Fm Ari. alr & alr ẽ organũ. & ẽ medũ. Vid ꝓ cõplemẽto Albertũ 12. de aialibus tractatu 2. cap. 8.

2. Colliget cap. 17. Quæra cõsirandi. ẽ 1. cap. 17. Scribit Auer. q; sensus olfactus I aialibꝰ, q̃ odorant sine attractibꝰ, vt est I apibꝰ & formicis, iste sensus ẽ clarior, q̃ I iijs, q̃ odorãt p attractionẽ. Sed huius oppositũ legim in 3. de gñatiõe aialiũ cap. 4. q; sensus claritas ꝓuenit ex organi syncritate, q̃ attestat cõplexiõi magis tpatæ. Cũ igit multa aialia saltim hõ, q F p attractionẽ odorat, habeat complexionẽ magis tpatã, igit organũ eius est syncerꝰ, & p cõsequẽs sensus olfactus est clarior.

Solutio. Nisi esset q; dictum eius est intantum, quo ad manifestationem actus sentiendi, quia animalia ista, vt apes ad longam distantiã intsequunt nutrimẽtũ ex odore sine attractione. sed aialia, nisi attrahant, debilr immutantur. vnde, qñ volumus bene peipe appropinquamus, & attrahimus odores, & ita faciunt carnes & alia. sed, quò ad distinctẽ cognoscere de ijs odorum nos excellimus alia. & ista est sententia Aristote. ibi, licet multa quò ad distantiam excedãt nos in hoc actu.

SVPER

G SVPER TERTIO LIBRO COLLIGET.

3. Colliget cap. 12. Contradictio est in 3. Colliget ca. 38. Loquês de sensu visus, & accidentib⁹ ei. dicit q, ꝓprietas visus é, q, ē susceptiu⁹ colorū, q nō sunt denudati a materia. Sed hoc cōtradicit philosopho 2. de aia, qui dicit cuiuslibet sensus, ꝓ priū ē susceptiuū spērū sine materia. Solutio, q, intelligit de abstractiōe a materia & cōditionib⁹ eius: hoc. n. intellectus est, ꝓpriū. & iō infert q, si ita esset, tūc ipse esset intellectus. verba. n. sequē tia hunc sensum præseferunt ibidem.

Solutio.

SVPER QVINTO LIBRO COLLIGET.

5. Colliget cap. 12. Averroes i 12. ca. vbi de medicinis stipticis loquit, loquit q, frigiditas, q non est terrestris, ē debilis opationis. Vt igit q, terra sit frigidior aqua, cui⁹ oppositū hr in 2. de gnatione & corrup. te. cō. 21. Soluit intētio eius est ponere driam inter medicinas oppilatiuas, & stipticas. nā licet ambę frigidæ sint, tñ differūt. quia oppilatiuę fundant in materia subtili, sed stipti ęę in materia grossa. & iō ē materia terrestris, quia frigiditas iūcta siccitati inducit grossitiē, sed iūcta hūiditati iducit subtilitatē. & iō dicit, q, istæ stipticæ medicinæ sunt natura frigidæ, & terrestres, & fortis siccitatis, quia terra é principium siccorū. Sed ista solo stare nō pōt. quia ipse i cap. d medicinis oppilatiuis dicit q, sunt naturę frigidæ, & terrestres, & remotæ a mordicatiōe. Nisi eēt q, ē latitudo i mistis, quia terrestreitas magis dnat i stipticis. vñ ibidem dicit q, oppilatiuæ aut sunt tpatæ cōplexiōis, aut declināt ad partā frigiditatē. vñ cōplexio mistorū differt a cōplexione simplicū, & habet latitudinem magnam, & diuersitatem etiam in ipsis mistis.

H

Solutio.

I

5. Colliget cap. 23. Scda cōtradi. ē i ca. 23. Dicit Auer. q, nō é extraneū vni⁹ agētis actiōes diuersificari diuersis dispōnib⁹ subiecti. Hui⁹ oppositū hr in 2. de aia cō. 60. Soluit nō est cōtradictio. nā fmo eius in 2. de a'a é fmo cōparationis, videlicet q, melius est existimare materiā diuersificari per formā q ecōtra. quia vt dicit cō. 2. phy. in hoc Arist resistit Antiquis cō. 37. ipsi. n. opinabant q, formæ sequunt materiā, & diuersificant p illas. & ipse opinat ecōtrario. cū hoc tñ stat dictū eius in hoc loco, quia actus actiuorū sunt in patiēte & dispositio. & iō nō inconuenit ab vno agente ex diuersis dispōnibus subiecti puenire diuersos actus, sicut ibi dat exēplū, q, medicinæ, q Bezahar a Medicis dicunt, i. q sunt appropriatæ cōtra aliqua venena, corpus sanū interficiūt, & corpus affectum dispositione venenosa, cui illa medicina contrariatur, sanat illud.

K

Tertia contradict. ē in cap. 24. Dicit q, corpora animalū sunt calidiora terræ nascentibus. & iō in terræ nascētib⁹ non inuenit calor in actu. Sed huic aduersat dictū Aristo. in lib. de morte & vita, vbi definit gnationē a'atorū, dicens q, gnatio est prima participatio aiæ i calido naturali, & vita est eius permāsio. Amplius in 2. de aia, & i lib. de lōgitudine & breuitate vitæ, a'a ossa imbāte igne opat, & ita in vegetabilibus é calor in actu. Soluit. non ē in actu secūdo, vt sensibile a nobis sentiat, sicut ē in a'alib⁹. nā, vt dixit Gal. si quis poneret manum in cordis vētriculis, sentiret manifestā & notabilē caliditatē, qualē nō sentim⁹ in partibus intimis, aut exti in sec⁹ plantarū. & sic intelligit dictū eius. Et sic sit finis solutionū ad contradictiōes Arist. & Auer. super tota Philosophia Naturali, & super tota Metaphy. & super lib. de Substantia orbis, & super lib. Colliget. Ad laudē oipotētis Dei & gloriosissimæ virginis Mariæ, in quibus si quid dictū ē, qd a veritate fidei nīræ dissonare vr, illud ex Philosophorū mēte, & Auerr. cuius nos interpretes fuimus, dictū sit. Ego aūt in oibus Romanę ecclesiæ me submitto, ꝓ veritate fidei nīræ, ꝓ qua bis patiar mori, ꝓ qua bis mortar libens.

5. Colliget cap. 14.

Solutio.

L

Solutionum Contradictionum in dictis Aristo. & Auerrois finis. M

Ioannes Bruyerinus Campegius, vir doctus, ac in dicēdo perpolitus, tres Collectaneorū Auer. sectiones, tribus Colliget lib. Secundo, f. Sexto, ac Septimo respondētes Latinitate donauit, easq; in lucem protulit. Nos autem studiosorum commodo eas post antiquam librorum Colliget translationem vna cum ipsis imprimendas curauimus.

IOAN.

IOANNIS BRVYERINI CAMPEGII IN SECTIONES TRES COLLECTANEORVM DE RE MEDICA AVERROHI PRÆFATIO,

Ad Illustrissimi potentissimiq; Principis Lotharingorum Medicum Ioannem Galfredum doctissimum: atque Hieronymum Montuum Allobrogum medicorum præstantissimum.

NON *deerunt, scio, viri clarissimi, apud quos nostra hæc Collectaneorum rei medicæ Auerrohi interpretatio calumniam prorsus habitura sit. Quippe plerique omnes iuniores medici iã gratia habitura sit. Quippe plerique omnes iuniores medici iã intolerabile in Arabum Mauritanorumq; dogmata odium conceperunt, vt ne nominandi, citandiue locus relinquatur: principes etenim Hippocratem, atq; Galenum habere nos prædicant, quos in primis sectari, summoq; veneratione, simul ac diligentia obseruare debeamus, qui vniuersa, quæ ad medicinam pertinent, tam doctè, tam copiosè, tamq; accuratè posteritati tradiderunt, vt à cæteris nihil addi possit, quod rem medicam adiuuet. Quæ opinio, vt nobis omnino haudquaquam probatur, ita non vsquequaq; improbabitur. Sanè summus fuit Hippocrates, summus deniq; Galenus, verum numeris omnibus minime absoluti: quod de Hippocrate identidem ingenue fatetur Galenus: atque ēt de Galeno tum Græci, tum Latini, tum Mauritani, inter quos primas sibi vendicat Auerrhoes, qui multis in locis omni studio conatur conciliare Aristot. Galeno: interdum vero ab ipso notatur Galenus: quod quàm rectè, viderint docti. Ego quidem in ea sum hæresi, Arabum pariter ac Maurorum de medicina commentarios, prorsus haud esse negligendos, maiorum nostrorum vestigijs insistens, qui etsi eloquentiæ viribus minus valerent, ingenij tamen subtilitate, scientiarumq; omni genere minime destituebantur: quod me aliquando docuit noster ille Dionysius Coronæus, triplici lingua ornatissimus, Latina, Græca, atque Hebræa, mihiq; olim in literis Græcis præceptor: quippe inter euoluendum Gentilis in Auicennam monumenta, deprehendit illum multa assequutum iudicij acrimonia, quæ oportuit ab eo, qui linguam Arabum, Hebræorumq; calleret, explicari. Vbi etenim locus occurrebat, in quo variæ essent controuersiæ, codicem Auicennæ Hebræum (quem secum Romam aduexerūt, postremo Clementis septimi Pontificis anno) statim consulebat, illicq; perspiciebat Fulginatem, illarum linguarum omnino expertem, codici Hebræo planè assentiri. Quamobrē apud me plus sanè valebit veritatis amor, quàm timor calumniæ, quam vel doctissimi, sapientissimiq;*

Universidad de Deusto
Biblioteca

tissimiq; defugere vix potuerunt. Sic varia sunt hominum suffragia: multis namq; recondita doctrina, impolita, incultaq; placet: alijs eloquentia sola arridet: nonnulli linguarum peritia, scientiarum tamen cognitione destituti, commendantur: quod prudentissime Erasmus uno libello declarauit. Ab Hippoc. Galeno, atq; alijs medicis Græcis nemo sanæ mentis negabit optimum medendi exemplari petì: nec inficiabimur è Græcia medicinam pro secta, & eam elegantissimam, atque incorruptissimam: non tamen ab his solis pendebo, in ipsorumque verba tam sanctè iurabo, vt non interdum melioribus, cumulatioribusque remedijs inuentis, ab ijs discedam, admittamq; si quid recentiores vel insigniter barbari, incultique, porrexerint melius. Nempe exempli gratia, si variolis morbillisq; adhibenda sit curatio, (Græci ἐκβλαστικὰ) quæ exigua ab antiquis proditа reperitur, num ex Auicenna, Auerrhoe, cæterisque id genus mutuo sumere verebor? Atqui Galenus vir elegantia styli incomparabilis ex Scribonio Largo, & alio quodam Lugdunensi medico quædam decerpsit, minime veritus ne incultior fieret oratio: Plato item eloquentissimus ab Hebræis, Aegyptijsque non pauca, rarissimaque didicit. Quinetiam Aristoteles ille eloquentiæ princeps à Iudæo quodam viro egregia multa hauxit, Clearcho Peripatetico testante: Theophrastus insuper (scribente Eusebio) ex Hebræorum libris non pauca laudauit, desumpsitq;: id tamen non obstitit, quo minus elegantissime placita sua posteritati mandarent. Nam quid opus est commemorare aliorum philosophorum, & virorum literatorum pene infinitorum peregrinationes susceptas? qui tamen vniuersi stylo elegantissimo, excultissimoque commentarios conscripserunt, nullamque barbariem ex barbarorum consuetudine imbiberunt: quin potius sese politiores, remissioresque effecerunt. Faciant igitur, qui hoc nostrum quodcunque negocium aliter nobis vertere volunt. Atq; haud secus, ac Carneades, qui scripturus aduersus Stoicos prius veratro superiora expurgarit, faciam, dum Auerrhoi nouam interpretationem legere aggrediemur. Sic enim contingetres, vt qui in ipsis continenter vitiosissimi fuci, vacuati, depulsique, nulla absurda, nulla tumultuosa, nulla denique distorta visa ipsis pariant. Verum enimvero Criticorum huiusmodi calculos, censuramue nihil moror: Vna mihi satis erit, vti nunquam satis laudati, vestra sententia, vnum vestrum iudicium pro lapide Herculio. Cur vero conuertendi in Latinum Collectanea de re medica Auerrhoi prouincham susceperim, in caussa fuit otium, quo ab Aulæ Gallicæ tumultibus liberi, aliquot iam menses fruimur Lugduni Mecænate nostro clarissimo, prudentissimoq; Cardinali Turnonio, Regis Christianissimi vices gerente. Considerantiq; mihi Galeni principis nostri vniuersa pene opera Latinitate donata, simul ac Græcorũ aliorum posteriorum, diligentia virorum doctorum, venit in mentem, nec quoque posse medicinam adiuuare, si hanc, quam aggredior materiam, aliqs vel intentatam, vel corruptissimè depravatam, quam possem diligentissimè tractarem. Laborauì equidem hac in re vehementer, quoniam codices, quos typis excusos habemus, depravatissimi essent, vnde aut nihil, aut parum adiumenti ab ijs capere potuimus: verùm ab hinc menses aliquot inciderat in manus nostras Codex vetustissimus, qui tres quatuorue sectiones horum Collectaneorum complectebatur, quique referebat eam tempestatem, qua in Gallias immigrarunt Arabum, atque Mauritanorum, tum Philosophia, tum medicina. Porrò mei officij esse puto, eadem opera docere, quo modo barbarum gentium barbararũ doctrina ad nos deuolarit. Postquam itaque Athenarem florentissimam

rentissimum studium corruit, Romanumq; imperium Gothica barbaries inuasit, migrarunt ad Arabas, Mauritanosq;, adde & Hispanos (qui sub Arabum iugo vinctì tenebantur, atque eorum lingua, ac legibus vtebantur) Græci aliquot tum Philosophorum, tum medicorum libri, potissimumque Aristotelis, simul ac Galeni, quinetiã Platonem legisse videtur Auicenna) quo factum est, vt complura vtriusque volumina è Græco in suam linguam conuerterint: constat namq; eam gentem bonarum scientiarum fuisse studiosissimam: quamobrem Auerrhoes, Alpharabius, Auicenna, aliique innumeri eodem seculo, ijs philosophati sunt libris, quos solos veritati indagandæ sufficere arbitrati sunt: in hocq; negocium toti incumbentes, vimq; omnem ingenij effundentes, vtriusque interpretationes, atque expositiones susceperunt. Cùm vero in Hispania imperaret Alphonsus literarum, & maximè mathematicarum sitientissimus, Mauris adhuc Berbicam obtinentibus, facile fuit vt partim ob vicinam, partim ob frequens populorum commercium comportarentur in Hispaniam exteriorem Auerrhoi aliorumq; Maurorum lingua conscripti libri, vbi ab Hispano quopiam Latinitate vicunque donati sunt: aut florentibus tam in Lutecia Parisiorum philosophiæ quàm medicinæ studijs, ex Hispania in Gallias deportati, illic transferri potuerunt: quemadmodum imperium tenente Carlo Magno, Ioannes Scotus monachus Dionysij opera conuerterat in Latinum. Præterea Hebræi horum placitorum exortes minime esse voluerunt, quorum primus (quantum intelligo) Moses Aegyptius acerrimus Aristotelis sectator, & Auerrhoi seculo philosophatus, negocium tale est aggressus: quem postea alij imitati, multa in lucem emiserunt è omni doctrinæ genere monumenta. Sanè quantum autoritatis semper habuerit apud antiquos recentioresq; Græmenta. Sanè quantum autoritatis semper habuerit apud antiquos recentioresq; Græcos Aristoteles, tam clarum, vt explicatione haudquaquam indigeat. Apud Latinos verò paucos reperias, qui tam ardenter illum sint sectati, nisi si postquam ex Italia terra, in Gallias nostras philosophi quidam conuolarunt, magna cum laude patria, & frequenti auditorio commentaria Auerrhoi in Aristotelis volumina interpretantes inde factum esse nemo sanæ mentis dubitabit, vt vel parum fida multaq; tralatio magnum æstimationis mercimentum, tum in Hispania, tum in Gallia, tum in Italia traxerit. Cùm vero nostra memoria philosophia omnis Iacobo Fabro Stapulensi duce cœpisset primum caput attollere, atque politior, Latinior, elegantiorq; legi, meliorq; cœpisset primum caput attollere, atque politior, Latinior, elegantiorq; legi, medicina quoque Leoniceni auspicijs libertatis spem non exiguam cœpit. Ab his elaborata quoque Leoniceni auspicijs libertatis spem non exiguam cœpit. Ab his elaborata sunt in hac re, & id felicissimè, aliquot clarissimi viri, non eloquentia tantum freti, verumetiam scientia omnigena referti. Deinde alij bonæ quidem indolis iuuenes, ac spei: sed doctrina (cuius libros interpretandos susceperant) penè destituti, Horum ego errores perspicerem, diu equidem dubitaui num prælo committerem tres sectiones Collectaneorum Auerrhoi, quæ de sanitate tractarent, videbam, quàm difficile esset calumniam vitare. Sed tandem vicit, impulitq; ardens veritatis indagatio, quam anteponendam rebus omnibus identidem prædicare soleo: vicit item Hieronymi Montui, philosophorum simul ac medicorum suæ ætatis facile principis, adhortatio: quare in hunc maximæ culpæ atque calumniæ pars (si modo sit) reijcienda erit: frequentissimè ereuim ingenueque confessus est, se plus per Auerrhoi nostri lectionem profecisse (alioqui Galeni operum maximus helluo) quàm per vllum alium posteriorum Græcorum. Cuius sententiæ audacter subscribere poteritis, qui in omnium commentarijs diligentissimè sic versatus.

Quippe

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quippe liquido perſpiciet, non eo animo ſcripſiſſe Auerrhoum, vt Galenum (cui tantum ſit addictus, quemq; tam egregiè laudet) taxaret, calumniaretúrque: verum id omni ſtudio, modisque omnibus ſatagere, vt Ariſtotelem (cui etiam ſummopere fauebat) ſi fieri poſſet, ab erroris ſigno nota liberaret, hunc{que} cum illo conciliaret. Nam quod ad controuerſiam, de principe animæ ſede, ac domicilio pertinet, quæ ſanè cum inter philoſophos, tum inter medicos acerrima eſt: alijs: vt Democritus, Hippocrates, Plato, in cerebro collocantibus: alijs, in quorum numero Eraſiſtratus, circa cerebri ventriculum, quod vocat ἐπιπεφυκὸς: alijs in cerebri concauo, quæ & baſis eſt, inter quos Herophilus: quidam verò, vt Strato, in frontis parte interiori poſſint: Parmenides atque Epicurus in toto pectore ſitam putauere: Diogeni placuit eã eſſe in arteria cordis concaua: Stoici in corde, vel ſpiritu, qui circa cor eſt: Ariſtoteles verò philoſophorum maximus, in corde habitare cenſuit: à quo ſi diſſentiat Galenus, medicorum omnium facile primus, non mirum videri debet. Non mirum denique, ſi ab hoc Alexander Aphrodiſeus diſcrepet, qui eadem tempeſtate floruit, quæ Galenus, in libro ſuo enarrationis de anima pro cordis principatu multa diſcutiens, vel ad animantium diſſectionem prouocans, vt oculata fide facilius quiſpiam ſuum à vero non eſſe alienum iudicium, dignoſcat. Quod animaduertens Auerrhoes, poſt Ariſtotelem ſummus Philoſophus, atque poſt Galenum medicus ſummus, tantamq; controuerſiam diremere cupiens, totque ſeculis agitatam, partem huic, partem illi concedens, & ita diſſidium componens, vt ab alterutro non ſtaret, & ſecundum alterum litem non daret: ſunctionum videlicet principia cordi attribuens: ſines verò cerebro dilargitus. Hoc teſtatiſſimum cuiuis poteſt facere, quàm difficile illi fuerit ab altero diſcedere, quæ ſunt in vtrumque ardentiſſima eius voluntas. Afferrem hoc loco mille alias controuerſias, inter philoſophos ſimul, ac medicos coortas, vt eſt de ſomno, ac vigilia: de ſenſu: denique de ſemine, ex quibus fiat, quid nam ſit, à quonam depromatur, itemque num ab vno tantum mare, an etiam à fœmina: quæ ſanè his duobus, & eo amplius, annorum millibus, ſub doctiſſimis, eloquentiſſimis, grauiſſimiſque cenſoribus verſata, hactenus ſine fine perſeuerat. Non deſunt, qui fœminam quoque proijcere ſentiant: è quibus Pythagoras, Democritus, Epicurus. Ariſtotelis verò diuerſa fuerunt placita, quamquam Firmianus velit eundem idem ſenſiſſe. Poſterior autem Galenus Ariſtotelem reliquit, atque veteribus ſubſcripſit: quem poſtea Auerrhoes non omnino ſequi videtur, verùm potius Ariſtotelis adhærere. Quamobrem omnis quoque poſteriorum ſchola ſuper hac re decertauit, & adhuc ſub iudice lis eſt. Cùm igitur medicinæ candidati à lectione horum Collectaneorum, ob tam incultum, tamq; horridum ſermonem abhorrerent, vnde Auerrhoi ingenium eruditionemque intelligere minimè poterant, officium meum eſſe putaui, vt ſi quid verium in nobis eſſet, quibus efficere, ac præſtare hæc meliora valerem, hunc materiæ campum ingrederer, & pro dignitate excultiorem faceremus: in quo gloriari non verebimur, nos primos eſſe, qui huiuſcemodi barbarorum interpretationem ſuſcepe-
rimus: quæ (vt ſperamus) ad eloquendum aptior, & ad medicandum commodior vtiliorque iudicabitur: modò lector mentem ſanam habeat, in corpore ſano. Sed illud repetendum, me multum laboris inſumpſiſſe, multumque vigiliarum collocaſſe in his conuertendis, & inſtaurandis: cum à nullo, præterquam à codicis mei vetuſtate, quæ fidelius ſcripturam reddidit, quàm formis excuſi libri, iuuarer. Legendus mihi

G in profecto ſint tum Gale. totus, tum Ariſto. opera euoluenda, & notanda: quæ quàm K
ſit negocioſum, operoſumq; vel ſemel diligenter legiſſe, nedum ad tranſferendum accommodaſſe, lector eruditus facillimè perpendet. Etenim nemo, niſi is qui & naturalis philoſophiæ, & medicinæ ſit peritiſſimus, tale quid audebit. Nullus denique, qui Latinæ ſimul, ac Græcæ linguæ expers fuerit: quòd ſi Hebræam adiunxiſſet ad vnguem factus interpres, ſummopere commendaretur. Sequi verò ordinem videtur, quẽ Ariſtoteles in libris ſuis de hiſtoria animalium vſurpauit: cauſſas namque materialem primo tradidit: ab hac finalem, ac formam (quas eſſe eaſdem propè opinantur) poſtremò eam quæ efficientis nomen præcipuè obtinet, vt quod ſuperioribus collectum eſſet: inde diſputatione rationibus vallata habilitaq; in vſum veniret. Cogitanti aũt mihi, quos huius mei laboris defenſores pararem: & eos quàm poſſem doctiſſimos potentiſſimosq; ſolis occurriſſe, viri literatiſſimi. d. gni, quorum felicibus auſpicijs prima ingenij noſtri fœtura in lucẽ prodire intrepidè debeat. Ad hæc vobis dicendã qualẽcũq; noſtrã opellã optimũ eſſe duxi, vt officio aliquo, & perſpicuis benevolẽtiæ ſignis, egregia illa veſtra erga me voluntas, veſterq; amor ardentiſſimus roboraretur. Quod (ita me Deus amet) præ-
H ſtare alio pacto haud poterã, quàm re, qua vos munerari, potiſſimum, expetere L
exploratum haberem. Vobis itaque literarum ſitientiſſimis atque ſcientiſſimis, aliquid de meorum ſtudiorum officina depromo: quod ſi aptum ac iucundum eſſe contigerit, propediem alia, è multis quæ habeo, in lucem emittam. Valete igitur, & candidè noſtras vigilias in nominatiſſimum Auerrhoum interpretamini. Lugduni ex ædibus veſtri Symphoriani Campegij libertatis medicæ aſſertoris,

M. D. XXXVII.

Idibus Iuniarij.

AVERROIS CORDVBENSIS

COLLECTANEORVM DE RE MEDICA SECTIONES TRES.

A Ioanne Bruyerino Campegio latinitate donatæ.

DE SANITATE SECTIO PRIMA.

De sanitatis definitione, temperamentis, atque partium vniuersarum corporis structura.

Cap. 1.

H Sectio hæc 2. Coll. li. tractat.

Anitas est cōmoda partiū corporis hūani affectio, constitutioq; cuius ope functiones fm naturā edimus, & patimur idipsum, quod natura pati comparatum est. Hæc autem definitio est ex his, quæ per se notæ sunt. Cum itaq; partium, quātum sensu deprehenditur, duplex sit compositio: similarium videlicet, I ac dissimilarium: primum in vnaquaq; harum quid ipsā sit, considerandum: Deinde in dūas secabim⁹: Postremo actiones, atq; passiōes singulis attributas perdiscere oportet: quod cum effecerimus, quid sit sanitas vere, atq; absolute tenebim⁹. Sūpto igitur ab incompositis similaribusve partibus initio, asserimus, methodum, qua exploramus id, quo cum actiones, passionesq; suas hę perficiūt, certissima nobis, ac firmissima medicinę fundamenta adferre posse. Est nanq; naturalis philosophię interpretibus docte abūdeq; dictum, Similaria, quatenus similaria, ex quatuor elementis constare: terram dico, aquam, aerem, & ignē. Quinetiam libro de generatione & corruptiōe ostensum est, generationem a moderantia mixturæ ac temperamenti proficisci: commistionē vero temperaturamq; modo elixationis confici: & hanc ipsam a calore rātum, libro meteorologicorum quarto explicatum. Ad hęc dūarū varietatem, quę similaribus adest, a quatuor qualitatum, calidæ videlicet, ac frigidæ, humentis, ac siccæ M differentia modo, mensurave haud quaquam contingere: quandoquidem ipsarum alia est temperatura. Præterea, eodem commentario proditum est, similarium formas easdē esse cum temperamēti formis, quas consequūtur accidentia, quę in singulis harum dūis spectantur. Hæc quidem, vtpote maxime necessaria, & ab indicationibus naturalis philosophię doctis, atq; ordine optimo dispositis orta, præcessisse oportuit: qua in re, medicorum nō pauci graviter aberrant, qui de hac scientia scribere quippiam aggressi, sermones absurdos, nullōq; ordine digestos reliquerunt: cuiusmodi est videlicet, q vniuersalia particularib⁹ assignant entibus: quo fit vt longissimē absint ab his, quæ probare, & explanare nituntur, demonstrationibus. In quorum album Gale. quoq; referendus erit, qui in commētarijs de temperamentis indicationū methodum aliam ab ea, quam I libris de elementis vsurpant: quare vel apud illum, qui dialectica a limine tantum salutauerit, huius dicta minimi erunt ponderis. Verum vnde B nostra defluxit oratio reuertamur, atq; eo ordine, quo cœptum est, proueh amur. Si igitur quæ nuper a nobis asserta sunt probē intellexeris: hoc est, id, cuius ope similatia & agere & pati, quod secundum naturā debent, dicuntur, nihil aliud te assequutum putes, q̄ temperaturæ formam, quę a quatuor elementorum moderata mēsura, atq; commistione procedit. Porro mistilia I mixto bifariam temperata consyderam⁹: C Primo, vbi mensuræ pares adsunt, vocaturq; illa mistio æqualis, collatione extremorum, inter quę media est: Secundo ac postremo, quando mensuræ impares. Atq; hmōi inæqualitas sanē varia est, fm quā specierum quoq; temperamenta varia efficiuntur. Exempli gratia: Equi tē peratura, longe alia est ab ea quæ homini contigit: quippe elementorum moles in ipso aliter se habet, q̄ in homine. Forma igitur illa temperaturæ, quæ vnicuiq; speciei ꝓpria est, in ipsa eademq; specie: tum æqualitate, tum intēperantia, media, fm multitudinem, atq; paucitatem reperitur: habetq; salutudinem, quę

A maius minusq; inter extrema ad- D mittat. Hęc vero temperies, atq; æqualitas ipsis non deperit, nisi si forma earum (vt ita dixerim) specifica intereat. Necessario itaq; vnū, idēq; tpamentum spēi par atq; impar ꝓducitur: idq; in vna, duabusve quatuor qualitatū, quarum mutua coniugatio fieri possit, factiuarum, s. ac passiuarum, quæq; sibi inuicem nō repugnent, cuiusmodi calida & humida, frigida ac sicca, calida & sicca frigida & humida. Quamobrem si milarium partium nouem esse tem E peramenta necessario fatebimur, videlicet calidum, humidum, frigidū, & siccū: atq; ex his mutuę coniugationes quatuor, & temperatum. Quæret vero quispiam, Vtrum istæ omnes temperaturę ita extreme in hoīe exuperent, quemadmodum in elementis qualitatū modus ac mensura? Cui sanē respōdebimus, id minime posse contingere, nisi ēt subijciatur corpus similare, in quo par elementorū commixtorum moles spectet. Quod neq; in q̄titate ptiū ipsarum, grauitate, s. ac leuitate fieri potest. Elemēta vero, q̄ in similari- F bus prępollēt, sunt, aqua & terra: vix cōcretionē, soliditatemq; nanciscētur. Quin ēt eędē qualitates coctionē, cōcoctionēq; cōficiunt. Quare corporū q̄ gignunt, quoddā attributū est partis exupantię quæ agit, & calida est, atq; patiētis q̄ hūida: quibus tū cōmixtio, tū coctio pficitur. Cęterū libro Meteorologicorū quarto, q̄ nunc dicunt, copiosē explicata sunt: vbi quoque īdicationū scopus cōsimilib⁹, quinq; tm̄ tpaturas cōstituī debere, ꝓbauim⁹: ęqualē vnā, īpares vero quatuor. Ad hęc, haudquaq̄ spectari posse duo corpora in

G caliditate patia, quorum alterum altero siccius euadat. Qua in re hallucinatur Gal. de calore pueri, ac iuuenis differens: sicuti a nobis alias dili gentissime ostensum est. Sūmatim vero te memoria tenere maxime velim, duarum actiuarum qualitatū mēsuras a duabus passiuis desumi: quippe formæ ꝓpriæ materias subditas ac subiectas continent. Sed de his fortè plus iusto: cauēdū etenim nobis summope, ne a publica medicorum schola abeamus: quāuis error qui inde emergeret in medicina exiguus foret, quēadmodum & is,
H qui de natura tpata nuper dictus. Porrò Gale. de cute volæ manꝰ sententiam veram esse ingenue fatemur: præterea id, cuius auxilio & agunt & patiuntur similares partes, erit necessario vnum nuper scriptorum tpamentorum. Quare te nosse oportet, & exploratam habere eam tpaturam, quæ ſm naturam est horum oīum tpamentorum particulę cuiuslibet: quę quidem actioni passionive partis collata, tpata indicabitur: & est quæ specifica (vt quis dixerit) speciei temperatura vocitatur quamq; ab arte medica tueri ĩstau-
I rariq; conuenit. Cæterum postq̄ in compositarum similiumve partiū tpaturas accuratius tradiderimꝰ, ad compositas ex ipsis dissimilares, instrumentariasq; appellatas veniemus. Quarū quoddam est tpamentum quatenus sunt officiales: quoddam vero quatenus ex similaribus constitutæ. Quinetiam his expositis, de natura tpata, ac structura moderata totius corporis disseremus: quam sanè quidē minime assignaremus, nisi si in ĩstrumentarijs inueniretur: ex quibus & similaribus cō positū cōflat. Porrò ignorare hāud K
quaq̄ debes, partium alias ex elementis primaria structura constare: alias aūt cōpositas statui ex prima illa cō stitutione: cuiusmodi sunt simplices similaresq; particulæ, quæ abipso gignunt sanguine: hic vero ab alimentis, potionibusq;. At qui sēmē genitale membrorū nullā esse partē vel simplicē, aliquidve aliud partis philosophiæ naturalis commentarij satis superq, te docuerūt: & nos vbi de partium vsu tractabimus, copiosè, ac diligenter super hoc scribemus. Præterea neq; flaua bilis, neq; L
atra, neq; etiā pituita elementa statuuntur partium similariū, eo ipso modo quo sanguis: quod ideo contigit, qm̄ ea quæ gignuntur, haudquaq̄ dicunt ꝑfecta, absolutave, nisi si mutua ipsorum sit mixtura: tunc nāq; exoritur corpus vnum: quod videre est ĩ oxymelite, tpato videlicet aqua. melle, acetoq;, quæ singula per se actu spectabant. Ad hęc ĩ vtero neutrā bilē flauam atramve actu commiscere sanguini cernimus. atqui ĩ hominis corpore ad vsus nōnullos nihilominus cōsyderant, qui mox M
nobis ostendentur. Pituita quidem hinc longe abest: qūquidē ex ea ꝑtes minime constituuntur conficiū turve priusq̄ in sanguinē trāseat, ac cōmutet. Vtraq; vero bilis lōgissime hinc remota: quippe nulli materiæ locum obtinet in particulis, quoniā in sanguinem verti, ac mutari nusq̄ possunt: vertū ipsas potestate in eo esse haud dubium est: dū nanq; putrescit in vtrāq; commutat. Hæc autē consequētia quibusdā errotis an sam prębuit, qui elenta in eo quod ex ipsis conflatur, constatq;, potestate inesse perspiciebant. Etenim protinus

A tinus id verum non erit, si quippiā aliqua in re potestate spectetur, eius quoq; fore elentum. Sāguis quidem in aliud per accidēs materia est mutationi obnoxia: verum non eo ipso pacto, quo alimētum ipsis esse dicitur: sed eo, quo vita materia ĩteritus mortisq; nominatur. Quamobrem fecem, atq; spumam vini, elementa huius nemo dixerit: quippe non nisi ab his purgatum plane ac defecatum, perfectum, absolutūq; appellabitur: quod dum coquitur, ac conficitur, excremēta ista producit, atque secernit: eoq; modo bilē
B vtranq; sanguini adesse asserimus. Nāq; eorum quę fiunt, ac gignunt, vnumquodq; excrementa cōtinet, quę dum coquuntur, perficiūturq;, abijci secerniq; oporteat.

De partium similarium temperamentis.

Cap. 2.

HIs itaq; expositis, ad nobis ꝓpositum ordinem recurremꝰ: atq; singularum particularum similarium temperamēta docebimꝰ: quibus earum functiones, affectionesq;, & passiones nobis clare innotescent. Ossium itaq; essentia frigi-
C dam ac siccam ipsorum temperaturam indicat: quod & de pilis, cartilagine, tendonibus, neruis, syndesmis, ligamentis, venis, membranisq; censendū est: vtpote a calore cocta, atq; a frigore concreta: atq; eadem a caliditate emolliuntur, dissipanturq;. Harum vero altera qualitas in vno magis q̄ altero prępollet: pilus quidem omnium siccissimꝰ, ab illo ossa, deinde cartilago, post quā ligamenta, a quibus mēbranæ, exinde venæ, post has ateriæ, postremo nerui, atque musculi. Frigiditatis quoq; victoriam pili primum indicant, frigidissimi nāq; omnium: ab D
illis ossa, deinde cartilago, post hāc syndesmi, exinde membranæ, a quibus musculi, postremo vasa, venæ & arterię. Cæterum frigida siccaq; sic nominantur, non ꝙ penitus caloris sint expertia, verum qm̄ a frigore perficiuntur, in ipsisq; exuperet. Quo itidem modo sicca vocitātur, non ꝙ omnimodo vacent humiditate, (absurdum id. n. foret: quippe concoctio, mistioq; in ipso hūido consistunt) at qm̄ siccitas ipsa ꝓficit, vincitq; ĩ ipsis. Calor vero, qui his adest, per accidentis differentias collocatur. Partes item, quę humi- E
ditate caloreq; sunt prædītæ, caro, sanguis, ac spiritus: quorum calidissimum spiritum asserimus: deinde sanguinem: postremo carnem ipsam, qua ratione humida quoq; nominabuntur. Nempe spiritus est generis aerei, atq; essentię: aerem autē aqua humidiorem in commentariis de philosophia naturali cōscripsimus. Quinetiam frigidarum hūidarumq; partiū adeps primas obtinet: post quā cerebri medulla. Hic locus ociū abundantissimū postularet, vt de ijs copiosissime accuratissi F
meq; traderemꝰ: verū alias nobis assanm proditum est. Prętera id te latere non oportet, qd nuper dicebamus: gradus videlicet functionū actiuarum in vno eodemq; tpamento necessario spectari ſm actionum patientium collationem: quę oīa a philosophis, qui naturę sunt interpretes, perdiscenda sunt.

De instrumentariarum, dissimilariumve partium temperamento.

Cap. 3.

IAm vero ad dissimilariū tpationes tēpestiue veniemꝰ: & in primis

G mis de corde sequetur tractatio. Id viscus ex membranis, ligamẽtis, neruisq; compositũ est, calidũq;, tum ob multũ spiritus copiã in eo contentã, tũ ob sanguinẽ, tum ẽt ob eius carnosas parteis: estq; in aiantis corpore instar foci luculẽti, ac camini. An vero siccũ (vt cẽsent medici) an hũidũ, an tpatum, diligenter examinãdũ vobis relinquo: at mea sententia ad humiditatẽ inclinare, ob spiritũ, qui in ipso habetur, dicere non erit alienum. Iecur, vtpote summè carnosum, ac sanguineum, & ob arterias, quæ non paucæ ad ipsum pertH tingũt, caliditate, humiditateq; prędictum. Cerebrũ oĩno frigore pollet, quia partiũ eius maior moles ac portio ex essentia medullosa ac neruosa constat. Medulla vero eius haudquaquã eiusdem gñis est cum ea, q̃ in ossibus continetur: quippe nihil in eo quod sit pingue, seuosum, oleosumve cernitur: sed id commune esse aquæ terræq; constat ex eo, quod ei accidit. Cum enim coquitur, indurescit, atq; siccescit, vt hũore depopulato, exactoq; a calore, terrena portio relinquatur. At quę de hoc viscere docuimus, eadem nos de spinę dorsi medulla dixisse putaI to: sunt etenim eiusdem & generis, & naturæ. Porrò lienis, ac renum temperatura calore humoreq; constat: ea tamen lege, vt renes splene vno abscessu sint inferiores, propter sanguinis huius visceris crassitudinem: quo etiam ordine lien ab iocinore superatur.

De *natura temperata.* Cap. 4.

PRoximum est, vt de natura tpata aliquid differamus: quã quidẽ ex ijs, quę de similarium, dissimilariumq; temperatione scripta reliK quimus, quis facile possit coniectare. Nempe si par supradictarum ꝓportio temperaturarum in homine spectetur, hunc plane temperatum esse censebimus: atq; deprehendemus in ipso notas, quæ de temperata natura a Gal. literis traditę sunt. Verum hanc ipsam tẽperaturæ moderantiam dici debere patet, collatione partium totius corporis: quandoquidem fieri nequit, similaribus particulis ab ea, quæ fm naturam est mediocritate, ac temperatione, abeuntibus, vna vel pluribus qualitatibus, quin protin9 commutatio, L corruptiove accidat. Atqui recessus hic varias causas obtinebit: Interdũ nãq; a regione, interdum ab agẽte, alias à materia, alias ab ætatũ commutatione: Quippe pueri calore, humiditateq; sunt prædit: iuuenes calidi, siccique: senum vero ætas frigida: ac sicca: cuius rei nobis manifestissimum atq; locupletissimũ testimoniũ præbent horum omnũ functiones: tũ ẽt, ꝙ alij quidẽ recentius editi sunt, alij vero lõgius ab ortu absunt, & iã ætate, ꝓcessĕrũt: ꝓterea exercitia, studiaq;, victus ratio, M & q̃dã alia externa tpamẽtũ ĩmutant. Atq; hęc vniuersa instrumẽtaris partibus vsuuenire posse eadem tõne nemo ibit inficias: quinetiã totius corporis cõpositioni, ac structuræ. Iam vero octo esse apud medicos temperierũ recessus docuimus: nouẽq; drias, quib9 ptes, vel ipm totũ corp9 functiones suas pagũt, atq; id qd fm naturã oportet patiunt: vnã videlicet tpatæ, q̃ & naturalis appellat: octo vero intpatarũ. Res etenim, ĩ qua calidũ ac siccũ ꝓpollẽt, calida ac sicca dicẽt: idẽ quoq; de cætetis

A tis sentiẽdum. Qua rõne intelligendũ tibi erit nouẽ tpaturę sanitatis dĩas, quarũ tpata vniuersis corporũ pub9 tũ similarib9, tũ dissimilaribus cõis é. Hoc tñ interest, ꝙ in illis primo, & (vt sic dixerim) essentialr: his vero secũdario, atq; p accẽs. Cũ itaq; medici intpantias qualitatib9 agẽtib9 atq; patiẽtib9 acceptas referãt, haud absurde toti9 corporis tpamẽtum ijsdem assignabimus. Quare sequetur, vt quatuor in totum emergant intemperantię.

De *compositarum, dissimilariumve partium salubritate.* Ca 5.

B POstq̃ igit sanitatẽ particularũ similariũ, q̃ ab earũ moderata tpatura ipsis adest, quęq; primaria, ꝓpria, ac in substãtia consistit, satis superq; explicauim9 atq; itẽ p accidens instrumentariarum, totiusq; structuræ corporis: ꝓximũ ẽ, vt de ea, q̃ est officialiũ (quaten9 officiales sunt) eẽntialis differam9: eiusq; oẽs dĩas pcurram9. Dissimilares itaq; vt pote cõpositas neq; agere, neq; pati cõfesso est: nisi fi in qualitate, q̃titate, (quatenus q̃titas) positura, partiũ continua serie, terminorum cõC tiguitate, (dũ mutuo iunguntr) vnitate, separatiõeq;, modũ seruauerit. Erit igit qualitas in figura cõcinna ac naturali in meatuũ atq; cõcauitatũ symmetria: ne ꝛ ampliores sint angustioresve q̃ par sit. In superficie mediocriter tum læui, tum aspera. Quantitas vero, vbi adest ipsarum numerus naturalis, mod9, atq; mensura. ꝛ Cõiunctio, qñ pars parti aptè coniungit. ꝛ Separatio, qñ pars a parte fm naturam abscedit. Cętera quidem nota sunt. At vnitio similari q̃ dissimilari cõmodior. Porrò magnitudo ac paruitas mensurę sunt vocabula, quantitati continuę attributa, multum atque paucum discretę. Mensura autem aptius similibus, q̃ dissimilibus partibus assignabitur? quippe hæc modum naturalem minime obtinebunt, nisi si prius similares. è quibus componuntur, ac cõstituuntur, moderatam quoque mẽsuram sortitę sint. Ad hęc positura tantum dicetur partis, viscerisve in corpore locus: quemadmodum ventriculi, iocinoris, cordis, lienis quoq; positum nominamus. Consensum vero instrumentariarum intelligamus oportet eum, qui a natura prima stamen corporis structe communis donatus membris omnibus: cuiusmodi est consensus ille principũ partium, quę profecto functiones suas haudquaquam perficerent, si is abesset: vnde priuatim viscus cũ viscere consentire spectamus, atque id manifestissime in cerebri cum vẽ triculo consensu, potissimum in appetentia. Alium insuper consentiendi genus, cum a particulis vnius eiusdemq, membri officialis fit consensus, cum eo, quod est in ipso mations, præstantionsq; dignitatis. Huiusmodi autem videmus particulaF rum omnium oculi cum crystalloide. Cęterum hęc breuiter perstringo, vtpote quę a dissectorię artis magistris facile discere possis, quorum multi de ea commentarios cõscripserunt, ad quos, si non graueris abeundum erit. Quòd si in libris Galeni, aliorumque eius sectatorũ versatus fueris, atq; ad man9 tuas hi nostri commentarij venerint, eosq; perlegeris, ingenue fateberis, nos super sectione differentiarum sanitatis verius, exactiusq; disseruisse, q̃ fe

G cerit ille, quem nosti, mihi non nominandus. At id iudicium recte ferre haudquaquam poteris, nisi si naturalem philosophiam studiosissime attigeris: te nanq; hic philosophum, q̃ medicum magis postulo.

Quædam adhuc superioribus adjicienda. Cap. 6.

VErum vt cuncta a nobis absolutius explicentur, quędã hic adhuc adscribemus: Temperamenta s. salubria partibus attributa similaribus nos inuenisse: alia quidem fm se in temperationis extremo: alia vero ab ea recedentia: qui tũ recessus lęsionem sensibilem neq; in H actionibus, neq, affectionibus passionibusve operat̃: quod etiam instrumentarijs vsuuenit: vnde qualitatem, quantitatem, posituram, ac consensum tẽperata dicere par est. Quę sane constitutio ea erit, quam Gal. libello de bono habitu nos docuit: a quo tu quoq;, si voles, ipsam perdiscito. Sunt igitur officialiũ partium salubritatis octo differentię: quarum quatuor temperatę, atque item intemperatę quatuor. Atqui nonnulli genus differentiarum quũ tum arbitrantur, commune tum si I milaribus, tum dissimilaribꝰ: aiũtq, esse formam coniunctionis nostrę: quę quidem dupliciter intelligit̃ vno modo nodosa, altero vera: atque illa compositis, atq; officialibus magis propria. Hęc aũt similibus partibus, quę in habitum salubritatis earum referẽda est. Iam vero vtrarũq; partium salubritatis dr̃ię tum cões, tum ꝓprię nobis dictæ sunt, & quo modo in omnibus communicẽt: q̃ huic nostro negocio summe erant necessaria. Similarium temperamẽtum moderatum aliud est ab eo, qd̃ K ineſt officialibus: illud quidem prium & essentiale: hoc secundariũ atq; per accidens. Quam sectionem qui ante nos, nostraq; scripserunt ętate medici, ingenij subtilitate parum valentes, prętermisere. Hactenus de his.

De actionibus, affectionibusq;, siue passionibus. Cap. 7.

NVnc ad singularum partium actiones, affectionesve deueniendum: qui quidem cognitiõis scopus instar finalium causarum collocandus est. Qui vero nuper expositus est instar causarum tum formalium, tũ materialium nobis con L syderabitur. Verum enimuero priusquam longius progrediamur, vnum naturale principium statuemus, videlicet quodlibet corpus ex materia formaq; constari, ac cõstare: at materiam formę quoq; gratia consistere: vnde colligendũ, ipsum ens naturale propter actiones suas proprias tantum esse. Quare Arist. pulchre ac docte sentit, naturã frustra, incassum, ac temere nihil esse molitam: quod in his quæ ab arte prodeunt, conspicitur: quippe signa nauis, formę, ac figurę nauis gratia M adinuenta sunt: & sic è duobus istis constat, ꝓp nauis actionem, quę erit nauigatio. Hinc etiã i hominis corpore esse quippiã oportet, qd̃ sit loco tum formę, tum materię: atq, ẽt postremo actionem affectionẽq;, q̃ ambę absolutionem partium indicant. Quęrendum itaq;, quid sit vice formę: quid demum vice materię: inde ad actiones, affectionesq; transibimus. Simplices quidem ac similares partes in composito maxima ex parte locum materię habere spectantur: ossa nanque, ac syndesmi,

A mi, hoc est ligamenta, tẽdones, nerui, caro ipsa, cutis deniq, formæ manus gratia confecta indicantur: quę sane forma ad agendũ, afficiẽdũq;, siue patiendum erit idonea. Nempe manus fungi suis muneribus cõstrictionis, intẽsionisve non posset, atq; expansionis, siue relaxationis, & alijs huiusmodi, nisi si composita foret. præterea & si compositorum causa ſcompositæ, similaresve partes adsint tantum: habet nihilominus harum quælibet functionem, ac munus peculiare, quod manifestius in ipsa structura, ac compositura euadit, emergitq;: idq; in manibus videre est, quæ ab ossib⁹ robur attollendi onera obtinent, atque a carne, neruis, & similibus sese expãdendi, explicandiq, modum. Post quæ discutiendum inuestigandũq; an sit quippiam cuius gratia compositum sit, cum quo deniq; munera functionesq; suas obeat. Hinc vero exordiemur: Partes natura quidẽ & agunt, & afficiuntur in totum, ab ipsis calore innato: qui alius est ab eo, quẽ a temperamẽto adipiscũtur: id quod indicationum methodo docuimus. Experimento quippe C anatomices, (i. artis dissecandi corpora) compertum, exploratumq;, m corde quoddam corpusculum contineri vaporosum, exquisiteq; calidũ, quod ab ipso per arteriarum canales in vniuersum deriuatur animantis corpus, atque transmittitur. idem quoq, de cerebro censendũ. Quę vniuersa cum ita cadant, s. neque agere, neq; affici partes, ꝓterq; a calore interno: sequitur quoq; functiones suas a formis absolui, perficiq;, & ab eo ipso quod a caliditate innata sortiuntur. Atqui ipsarũ formarum constituitur ex vtriusq; caloris D (natiui s. ac eius, qui a temperatura acquiritur) mixtura, qua agunt, afficiuntur: vnde perspicuo liquet cordis in animantis corpore excellẽtia, atq; principatus, quo cæteræ partes omnes indigent, ipsum verò nullo⁹ adminiculo eget. Porro de cerebri dignitate, atq; præstantia idẽ quoq; sentiẽdũ, in pub⁹ videlicet, ac visceribus, quibus prę esse fertur. Incomposita itaq; pp cõposita: hæc vero ob calorem a corde deriuatum, qui æquidẽ his formæ loco adest: qua ratiocinatiõe patebit, singulorũ mẽbrorũ functiones affectionesq; ſde E ꝓficisci. Verum enim vero an solus hic calor ista efficiat: an sit aliud qp piam, quod sit huic caliditati vice formæ medici consyderationẽ transcendit. Iam vero alias esse facultates, ꝓter eas formas, quę a tpatura ꝓuenisũt, asserimus: quas alias vocitãt de quib⁹ ante actiões, affectionesq;, paucis agemus, harumq; quot sint dr̃iæ explicabimus: mox ad ea quibus vnaquæq; pars attribuit, addicitq;, reuertemur: qd̃ sane fiet cognitis potẽtijs q̃ functiões pagũt. Illud vero te in primis latere nõ velim, F functionũ gña, quatenus ad nos pti net, notiora eẽ carũ facultatib⁹: naturæ aũt potẽtias notiores. Cũ itaq; philosophi, atq; medici functiones speculant, tres tũ potestates hoĩ ad esse affirmãt: naturalẽ, vitalẽ, aĩalẽ. Naturalis quidẽ ẽ, qua alimur, ĩcremẽtũ sumim⁹, atq; gignimur. Vitalis pulsum efficit ac i corde sedẽ hẽt cui⁹quoq; respirãdo apire, ac dilatare ẽ: expirãdo occludere, ac constringere. Cui⁹quoq; comes est vis illa ſpulsoria motrixq;, qua cũ qd expetim⁹, ad id apprehẽdẽdũ ĩpellimur,

mo-

G mouemurq; , aut auertimur vt id declinem⁹, ac fugiamus: hancq; oēs in corde sitam testant. Porrò aīalis in quinq; est distincta modos, ac differentias sensiles: videndi, olfaciēdi, gustādi, audiēdi, atq; tāgēdi: quibus et accedit motio secus locum (delatio: ē latiōemve vocāt). Ad hæc in phantasticā, quā imaginatricem appellamus, cogitatricē, æstimatricē, recordatricem, conseruatricēq; dissecatur. Quam quidem sectionē nemo dici in diuidendis aīæ facultatibus vsurparunt: quæ & si parū apta sit, tibi nihilominus in hac arte parum H erit incommoda. Quamobrem, aptior oīno illa erit, quæ ꝑm motionē naturalē efficit ꝑtitio: qñquidem in confesso est, istas functiones non tm̄ attribui qualitatib⁹ quatuor, verum etiam facultatibus, quas aīas appellitant: Super quibus dum fusi⁹ accuratiusq, disserunt, atq; disputant, alias stirpibus adscribunt, nutricationem ſ. incrementū, ac gnationē retro nobis dictas: quarū augēdi functionē altricis finem recte quis dixerit: gignendi vero quasi actricis potētiæ absolutionē, atque perfectionē. Præterea aīarum nomē habuerunt, tum quia organicæ, tū qa I ex facultatum naturalium minime sint. Esto vero ꝙ quis inter naturales referat largiori (vt dr) loquendi mō: is haudquaq; aberrabit, potissimum si aīa a relatiōe vel functione intelligat. ꝙ si ab essentia tm̄ potestatem, ꝓpriā ipsam censet, is absurde labit: qd nobis testatissimum reliquit Gale. noster, in quodam suorum commentariorum, vbi illā magneti comparat. Cæterum vis, a qua pulsus efficiunt, altrix quoq; est, diuidens ac princeps: vtpote quæ vnā cum corde calorem membris ꝑtiat, atq; præcipuæ, primæq; altrici potentiæ famuletur, pariterq, cū ea seruetur. Quare absurdū foret, hāc ab alijs diuersam, seorsumq; collocare. Ergo ad nutricationem referē da, quēadmodum cæteræ quinque facultates, attractrix, retentrix, alteratrix, expultrix, & q̄ discernēs nosa tur: quāq; ea ipsa maioris in vita sit momēti, ac pōderis ꝓdictis, ob calorē, qui multus ab ipsa emanat: quarōne medici impulsi, nomē vitalis huic dedere: & si sub altricis gñe cōprehendat. Quidam insup plātas, stirpesve ab huius potestatis fūctione vegetales appellitāt. Verū ensuero medicorū partitio, q̄ potēnā aīalē dictā, in quinq; modos dīasq; secat, sentiēdi, mouendi, imaginādi, reminiscendi (recordādi ve) cōseruādi, ac deniq; rōnis ipsi⁹, vsquequaq; vera est, vno excepto, & prætermisso, q̄ nihil interest, an vim mouendi secus locum, (lationem vocant) an vim mouendi a voluntatis imperio atq; impetu noīaueris: vbi in consimilibus cum ea conuenit imaginatio: id quod in commentario de anima exposuimus. Qui autē vim motus voluntarij, illi qnæ a vita nomē retinet, potētiæ assignant, atq, illā, quę motrix secus locū dī, alterius speciei esse censent, perperam facere mihi videntur. Sunt etenim hę tm̄ facultates, altrix, auctrix, sensitrix, genitrix, imaginatrix, appetitrix, rōcinatrix, auctrix: & quæ æstimatrix, cogitatrix, cōseruatrix, atq; recordatrix. Est aūt (quēadmodū retro iā dictum est) super imaginatio nem constituta rationalis vis, vtpote quæ vniuersalia cōplectēdo perspiciat: quod ab Aristo. primo auscul- K L M

A tationis naturalis, & posteriorū primo discere potes: cuius nihilominus contrarium in calce primi cōmētarij auscultationū scribit. quæ dubia siquis diluere ac soluere cōcupiscit, ab eo ipsō Arist. petat. Cū itaq; vīa, quę vi apprehenduntur rationali, particularia habeant, in homine sit oportet facultas, qua cōplectat essentiā horū particulariū sub vīibus cōtentorū: atq; alia vis, quę eorū recordetur. Quare cū potentia ista vīum cōplectrix, ea ipsa tm̄ imaginatis habitudinib⁹ apprehendat, sequentur deniq; tres aliæ B potestates, æstimatrix ſ. quę ēntiā particularium cōprehendit: recordatrix, quę ęstimatorū est īpressio: tertio ac postrema imaginatrix, q̄ æstimatricis impressiones suscipit, atq; amplectitur: atq; hę sunt tanquā virtutis rationalis ancillæ: qppe haud secus, ac serui dominis hęrisue suis morigeri sunt, parātq; ac curant qd facto opus est, ita & cæteræ potentię rationali famulant. Patere item arbitror vim imaginatricem rōnali adducere ea, q̄ minime sint comprehensa. Quinetiā, duas apprehendendi drias, æstimatricē C ſ. ac conseruatricē rationalis cōprehēsioni attribui. Quare cū à rationali abscedūt vīa, atq; recordatrix vniuersalium reminiscitur, æstimatrix vero iudicat, ac dignoscit, tunc imaginatrix essentiā illam particularem à recordatrice simul & æstimatrice cognitā exploratamq;, habebit: qua habitudine ab imaginatione accepta consequuntaq;, vis rationalis, quo prius carebat, id adipiscitur. Inde fit, vt tres à nobis retro scriptę potentię illi, quę à rōne nomen, obtinet, famulentur, ac ministrent. Eatenus aūt medicinæ professori vulta, ac necessaria, q̄ de his disserimus, non ignores: quatenus liberalius ac perfectius doceri velit: etiamtq;, à naturę interpretibus quæ rēda. Verū enimuero qd in hoc negocio ex vsu medicinæ studiosi candidatiq; vsuenit, id præcipuū erit temperamentū, qd singulis facultatibus ineſt, tribuiturq;, compertum habere, atq, si præsens sit, tueri: si deperditū, instaurare, ac restituere. Satis nāq; supq; satis frugis referet ex hac disciplina, si à formę temperationis notitia, & exploratione formam quoq; spiritalē intellectiuāq; E consequatur: quēadmodum si materia cognita, quatuor succorū corporis, partiumq; vniuersarum cognitionem assequatur. D

De vsu partium incomposit. arum quæ similes, ac similares appellantur.
Cap. 8.

SEquitur vt manifestū faciamus, parteis omneis animātis esse obprædictas facultates constitutas, atque potentias ob suas functiones: nullamq, in homine parte, quę nō sit actionis cuiusdam, atq; affectionis gratia: quas vbi exploratas vnà F cum temperamento singulariū habuerimus, salubritatem quoq; cuiusliber partis per causas, quę à fine appellantur, percognitā tenebimus. Iam.n. per causas, quę tum à materia, tum à forma nominātur, nobis innotuit. Atq effectrices huc adferre (vtpote iam separatas) minime oportet, nisi si quippiā, qd effectricis causę locū obtineret, in mō conseruandi maneret. Principio igitur facto ab vsu similariū, dicemus, rem quę pp aliā necessaria est, id bifariam

G fariã esse: Primũ, vt sit essentia prima essentię postremę necessaria: sicuti substantia simplicium ac similariũ ob instrumentaliũ substantiã fuit necessaria: Secundò nõ quidẽ à necessitate: verũ qm̃ duo vno sunt prę stãtiora, idq; nobilitatẽ indicat: vti de oculo dicendũ, qui sanè quidẽ homini datus est ob visionẽ ei necessariã: binos verò natura creauit, prę stititq; illi, qm̃ cõmodiores vtiliores q;. Nos verò nõ paucos vl' prętermittemus, qui parũ huic nostro negocio sunt idonei. Similariũ itaq; partium q̃dã sunt vt ossa, car-
H tilago: vngues: quędam vt nerui, musculi, ligamenta, mẽbranę, tendines, cerebrũ, huiusq; ossa, spinæ medulla, caro, adeps, cutis, pili, succi quatuor, atq; spirit'. Atqui ossiũ vsus præcipuus ad roborandũ, stabiliendumq; : nempe tanquã fundamenta q̃dam ad vniuersam corporis substantiã sustentandã subijciuntur: Ad hæc ad munimentũ, tutelãq; , cuiusmodi capitis atq; thoracis ossa. Hortũ verò multitudo ad motus varios particularesq; : manus quippe per se moueri non pos-
I cta foret. Alius insup occurrit vsus, qui est, vt facilius exhalationũ, vaporumq; copia discuatiat', dissipet', ac transpiret. Hmõi aũt sunt futurę quę in caluaria conspiciũtur. Quin et alij adijci pñt, vt est ille: ne, vbi os vnũ læderetur affiereturue, ita facilis esset ad alterum læsionis, affectusq; transitus: qm̃ alterum ab altero seiunctum. Multa quoq; esse oportuit tum ob figurę ipsorũ euariationẽ, tum ob qualitatem, cuius gratia fabricata, tum demq; ob magnitudinẽ, ac paruitatem: quę variatio in ossibus digitorũ, crutis, ac K
coxæ spectatur. Verũ figuræ, formæq; diuersi modi adsunt, qm̃ quę valida, grandia, grauiaq; esse oportuit: dura quoq;, solida, ac minime concaua constituta sunt: quæ aũt leuia, dura quidẽ, sed caua. Porrò q̃ carni adhærere iungiq; natura voluit, teneriuscula, ac mollia fabricata sunt, cuiusmodi cartilagines, & q̃ eiusdem sunt generis: ista verò vel mediocriter eruditus te docere põt. Genus quidẽ vnguium factũ est duarum vtilitatũ gratia: primę ac cõis, ad summitatis digitorũ mu-
L nimentũ, ac conseruationẽ: quo pacto hastę summitati ferrum quoq; affigitur: postremę vt eius loci carnẽ firmarent, indeq; man' facilius, & melius apprehenderet: nihilq; illi effugeret, excideretq; . Functio vero apprehẽsoria vnguibus manũ magis, q̃ pedum propria. Primus verò vsus cæteris animantibus cõmunis quoq; est. Nerui insup nõ paucas nobis afferunt dubitationes: qp pe Gal. constãtissimè asserit, neruorum vtilitatẽ esse, virtutem sensus ac motus à principio in parteis omneis transmittere: Arist. verò con-
M stitutos insitosq; ad calorẽ internũ temperandũ sensumq; itidẽ prę stãdum: quę suã proxima est illi, quę de cerebro fertur. Gale. ad fulciendam suã opinionẽ, & firmandã, argumẽto vtitur, qp videlicet læso, aut i totũ ablato neruo, afficitur, & adimitur sensus, atq; motus: verũ id haudquaquã à methodo demfationum procedere, satis patet ex his q̃ in dialecticis discussimus. Vsus igit neruorũ eiusdem generis cum cerebri vtilitate, ab eoq; oẽs planè ortũ habent: nec est qd in cerebro fixos

(vt

A vt sentit Gal. (dicas. an vero motũ voluntariũ efficiant, dignum accurata cõsyderatiõe. Syndesmorũ, id est ligamentorum, atq; tendonũ vsum nemo scit: motionis. q̃ ab imperio voluntatis prodit, gratia institutũ. Membranę pro tegmine impositę, atq; vt tueant', suspendãtq; parteis quę suspendi aptę sunt, ac retineat: qd ad syndesmos magis ptinere videtur. At quæ ventrẽ integit, hmõi vtilitatẽ obtinet: nempe arcet, prohibetq; , ne intestina prolabant', loq; dimoueantur: quo lapsu hernioſi efficiuntur hoẽs. Venosum
B genus duplex est: primũ arteriarũ, quæ spiritum ac sanguinem à corde accipiũt, in omneisq; parteis expandunt, aliàs quidẽ sanguinẽ tñ, aliàs spiritũ ac sanguinẽ simul. Alterũ verò venarũ quæ non feriunt, in quibus spiritus vix sensu deprehenditur, nisi si Gale. opinio diuersa nos sentire cogat, qui in iocinore spiritus naturalis sedem collocauit, quem ab altrice facultate confici testati sumus. Venarum aũt riui permulti i omneis parteis corporis expanduntur (sicuti & arteriarum) vt
C sanguinem planè elaboratum concoctumq; , ab hepate in totum corpus fundant. Meminisse hic te velim, Aristotelẽ sentire, partium omnium nutricationem ab vtriusque sanguine, venæ. s. atq; arteriæ, mutuo simulq; commixto, ac temperato perfici. Quinetiã iocinoris. atque venarum sanguinẽ, vice materię illi esse, qui per arterias à corde deferatur: qui quidẽ loco formæ erit, vtpote alterum tum cõcoquens, tũ perficiẽs, alimentumq; actui proximum reddens. Atqui Gal. eum, qui per venas à iocinore discurrit, nutri mẽtũ per se proximum arbitratur. D
Verum Arist. ratiocinatio super his est hmõi: Sanguis (inquit) quatenus sanguis, partiũ haud dubiè est alimentũ: quicquid vero alit, partibus accedere debet, assimilariq; : at qui vterq; sanguis, tum arteriarum, tum venarum, per omnia funditur, adestq; oĩbus, vt sit partium nutrimentũ, ex eoq; consistunt necessario. Cum vero in erudum & coctũ secetur sanguis, ille quidẽ vicẽ materiæ, hic vero formæ præstabit: vnde erit crudi, coctiq; collatio, sicuti formæ atq; materiæ: Hoc vero in
E libris de animalium historia Arist. docte explicuit. Cæterum si quis dicta Galeni probè diligenterq; perpendat, inueniet eũ sensisse, parteis corporis supernas à sanguine, qui in arterijs continet', nutrimentum suscipere: iubet nanq; in hemicranico dolore, comitialiq; morbo diu turno secati arterias. Summopere aũt cupere discere, cur non putarit alias quoq; codẽ alì sanguine. Medullarũ duæ sunt differentiæ: Vna cerebri, quæ sub caluaria includit', haud dubiè materia spiritus, vnde sensus exoriuntur: Altera verò, q̃
F in ossibus habetur alimenti sanguinei, quod in ipsa distribuitur, concoctũ excrementũ, hancq; non cõtinent solida, ac minime concaua. Æquiuocã itaq; appellationẽ eius quę in cerebro, atq; alterius quę in ossibus contenta est, dicere oportet: illa etenim à vulgo tñ medulla nominatur: hæc aũt omnino prope dixerim, vera est: Atq; ossium concoctũ verumq; excrementum: itẽq; essentia temperata: verũ spinę dorsi medulla eiusdẽ generis est cũ cerebro, habetq; eosdem vsus cũ ipso:

At

G Arin quo mutuo discrepet, vbi de partibus dissimilaribus disseremus, discere poteris. Porrò caro duabus continet differentijs (vti retro tã docuimus) quas ambas tactionis instrumenta scriptum reliquit Arist. eodem mõ rationeq; se habentia, quo oculus ad visionẽ: cuius rei indicium, q̃ simplex corpus sensum deprehẽdit simplicẽ: quo in officio neruus carni famulatur, vt tẽperet videlicet spiritũ sensus qui à corde transmittitur: quas rõnes à nobis medicum necesse est accipere. Atq; sensionẽ atq; motionem à cerebro H neruis ortum essentiamq; habere liquet. Genus insuper carnis musculosum à Galeno vocatum, inter officialia ascribitur: à quo mouendi prima vis efficit: quippe nullius ãdminiculo, nullouе intercedente, sed per se tũ mouetur: qũquidẽ si aliũde motũ haberet, alid scrutaremur, qd ex se motionẽ haberet, moueretur; quo mõ res in infinitũ procederet: nihil etenim mouet, nisi idẽ quoq; moueatur. Hinc necessario tẽ quiescere necesse est apud primum à mouente immobili agitatum. Verũ ista in naturali philoso- I phia amplius interpretati sumus. Idẽ quoq; carnis genus musculosum, motus secus locũ (lationẽ vocant) Galeno instrumẽtũ scribitur: & nos quoq; alias differemus de eo. Iã vero corpus illud spongiosum, qd in inguinibus axillisq; positũ est, hum tũ gratia fabricatũ, vt exacta ppulsataq; à cęteris partibus excrementa exciperet: facileq; possumus nobis persuadere, adeo corpulentum, & bene carnosum eẽ factum, vt impleret qd in medio vasorũ, in diuersas parteis diductorũ habetur: eiusdemq; diductionis firmamentũ ac K tutela foret. Qd quidẽ & simplex ẽ, animantibusq; oĩbus cõe: haud secus ac cor vnũ dissimilariũ ac compositorũ omni animantium generi cõe datum. Nũc de succis quatuor quędã ptractanda sunt, in primisq; de sanguine ipso, quẽ duplici prędictum vtilitate spectamus: Vna, vt nutriat, quã functionẽ efficit is qui in iocinore ac venis, q̃ (vt medici sentiunt) ab eo viscere otiginẽ habent: Altera, vt cõuehat atq; deferat vnà spiritum caloremq;, & is in arterijs contentus est. Pituita sanguis incoctus est, vel (vt quis dixerit) sanguinea superfluitas, quę parum abest, quin sit sanguis: qua absente absce denteq;, & secreta, sanguis absolutionẽ nanciscitur, qd de vtraq; bile, tum flaua, tũ atra, velim existimes. Necessario itaq; pituita corporibus insita: fieri etenim nequit alimenta alterari immutatiue, atq; concoqui, quin & pituitosa excremẽta gignantur: Ad hæc alij quoque vsus pituitę inuestigari possunt: humectat nanq; partes, & nutritiõi aptas efficit, viceq; alimenti in longa media pręstat. Flaua vero, atraq; bilis primo, ac per se in corpore continẽ I tur, habenturq;. Etenim cibaria cõcocta, q̃ à ventriculo ad iecur trahũtur, in sanguinẽ haudquaquã transirent, mutarenturue, nisi si ab eis illa duo excrementa secernerentur: quemadmodũ vinum dulce nõ nisi duobus excrementis abdicatis, altero crasso terroso q;, altero tenui leui aereoq;, oĩbus suis numeris partibusq; absolutũ dici debet. Quãobrem natura amarę bilis, atq; atrę instrumẽta ac conceptacula instituit, pituitæ vero denegauit: qñquidem ex hac partes cõstitui ac nutriri voluit natura: ex alijs vero retro dictis succis nequaquam: paet autẽ q̃ natura hos succos instrumenta facultatis altricis noluerit boni electiõe. Nempe vesica bilis meatum habet geminum: at vt plurimũ vnicus is est in intestinum, hoc est exitũ fundi ventriculi & ieiuni mediũ insertus, q̃ intestina sunt gracilia, ac sublimia: vel si geminus meatus sit in ecphysim illam maior ĩseritur, hoc est pyloron: minor in fundo vẽtris paulò suprà pyloron inuenitur, vbi codẽ quo in intestinis fungitur mu B nere: vesica etenim illa portionẽ bilis quãdam per hunc meatum qui vnicus est, ad ĩtestina effundit, vt illa excitentur irritenturq; ad excretionẽ, q̃ siq; abstergant. Lienis quoque meatus geminos habet, vnum quidem qui os vẽtriculi pertingit, quo exiguum atræ bilis in ipsum euomit, effundit q;, tum vt expurgetur, tum vt citetur appetentia: quæ ꝓfecto ab acidis excitari cõsueuit: quorum alijs in commentarijs copiosius mentionem faciemus. Proximum est, vt de adipe pauca annotemus: cuius vtilitas prima, vt calorem moueat atq; accẽsat omento C atq; septo transuerso: estq; excremẽtum, supersluitasue cõcocti sanguinis, quo partes animantis nutritæ sunt. quare adipe moderatè adepta, summam eximiãq; ex eo sanitatem conijcimus: probè nanq;, atque inculpatè facultatẽ altricẽ suas peragere functiões testatur. Inde si corpori nõ accrescat, aĩal haudquaquã exactè concoquere significat: in quo excremẽtũ, qd necessario ꝓbaui cõcoctionẽ cõsequit, minimè fiat: id verò ẽ calidũ, humidũq;: qd ẽt ad impleda q̃ in animante vacua D habent nã constituit. vbi verò immoderatius pinguescũt adipe aĩantia, prauq, ac vitiosę affectiõis cõstitutionisq; nota ẽ: multã quippe alimentorũ mãm (sanguinẽ dico) in adipẽ verti, ob quã refrigeret corp⁹, animalq; mortẽ obeat. Adhęc sensu prædita nõ ẽ, parteisq; sensus cõpotes insensiles efficit, si immodicè augeat. Pilorũ capitis, supercilioꝝ, palpebrarũq; vsus ad monimentũ tutelãq;: q nanq; in capite nascuntur, cerebrũ à frigoris, caloris q; noxa, & incõmodo tutantur: q supercilioꝝ, palpebrarũq; oculos ab exter E norũ lapsu tutos faciũt: qui subaxillis, atq; in pectine, alijsq; particulis exoriunt, ex copia, exuperãtiaq; materię originẽ trahũt. Galeni aũt opinio, qua pilos à vapore quodã caliginoso, fumido, atq; exusto produci asserit, nõ oscitãter est ppẽdẽda; pilus nãq; corpus ẽ intẽdi, aptũ, siccũ, cuiusmodi est alimẽti sicci superfluitas, qñ plus iusto aduriẽ, manẽte in ipso exigua pinguitudinis portiuncula. Quãobrẽ, nõ erit vapor ille, cui⁹ sit appositio partis ad partẽ: quinimmo corpus ẽ valde cõtinuũ & intendi, aptũ, atq; in longitudinẽ F auctum. Natura verò (vt ego quidẽ sentio) hunc vaporẽ machinata est generationis pilorũ gratia: atq; vt alienum materię superabundansq; excrementum ab internis ad externa euocaretur, expurgareturq; animantis corpus. Quod imitant agricolæ, qui vt fecundior, feracioriq; terra fiat, semina illi cõmittunt, atque injciunt, quæ eliciant, attrahantq; qd in ea exustum terreũq; cõsistit. At cutis oĩum tegumentum commune, Spiritus proxima sunt facultatis

G tatis instrumẽta,q̃ animal regit atque gubernat: cui quinq; potestates ancillantur,attractrix,retentrix, alteratrix, expultrix, quibus discernentẽ adijcimus. Verum enimuero alia quoq; inest facultas, quę absolute gubernatrix nominat,toti corpori communis, de qua aliqñ plenius disputabimus. Nunc tantum id dixisse satis sit, ab anima esse ac prodire,qua abeunte,animal quoque interire necesse est.

De dissimilaribus nutritoriæ facultati ad dicta partibus. Cap. 9.

H NVnc de partium officialium vsũ paucis pertractabimus, q̃ facultati altrici famulantur, necessaria in totum, ac manifesta explicantes: principiũ facientes à nutritione, quę ad vitam eximium in primis vsũ obtinet. Quippe ad functionẽ huius abolitionem mors sequitur. Sunt vero,quãtũ sensu vsurpare possumus,hæ: Ventriculus,atque os,& q̃dã oris particulæ,gula,intestina,iecur,venæ,renes, lien,vtraque vesica,tum bilis,tum lotij. Cęterum oris præcipua vtilitas commãducatio est, in quod munus dentes I instituti: anteriores quidẽ ad secãdum:(incisorios vocãt)maxillares, qui & molares,ex translatiõe,q̃ his cibi veluti molis cereales fruges tenuantur,& atterũtur. atq̃ in ore sit aliqua concoctio,patet,quamuis is, quę probè nosti, alio vtatur nomine. Gula meatus,quo in ventriculũ cibaria ingeruntur: cuius functio duabus constat facultatibus, attractrice,ac propultrice: primo nanq; ab ore trahimus cibos, deinde in ventriculũ deuorãtur, pelluntur q̃,: quibus actionibus abolitis, animal simul,inedia,fameq; occumbere ne K cesse est. Variari vero partem, quæ potentijs naturalibus famulatur, oportet: id q̃d ex arte secandi corpora patebit. Cõstat igitur gula tunicis duabus,interna atq; externa: quarum prima,cui recte sunt fibrę, quo ab ore in se attrahat, institutã est: altera vero, cui transuersę sunt fibrę,quo constringat ea quę continet ac protrudat,talis facta est. propellit aũt cibos haud secus, q̃ manu coacta ac compressa, fluida humidaq;. Sequitur ventriculus alimentorũ per gulam ad se delatorum coctionis instrm: eã nanq; in chylũ L mutat,atq; alterat, at nõ in sanguinẽ: q̃d confirmant indicantq; superdictę potentię, quibus ad hanc functionem vtitur. Concoctio vero manifestior est in tunica eius crassiore, ac carnosiore,quę plurimi caloris copiam tum a venis,tũ ab arterijs deriuatam continet. Postremo viscera calidiora adiacentia ventri habes: iecur à dextris, lienem à sinistris. Duas quoq; habet tunicas, quæ pertinent vsque ad ipsum os: Vna quę interior est,qualis ẽ in vẽtre,talis persistens: Altera ad carnosiorem speciẽ in gula conuersã,qua M rum fibræ cõtrariam inter se dispositionem obtinẽt. Quę interna est, in rectum porrectas habet fibras,vt quę trahendi cã sit instituta: externa transuersas, quò circulo contrahat. Hinc est q̃ attractoria,& expulsoria facultates euidentissimę i hoc viscere sint. Nẽpe vbi alimẽta ingesta sunt, arcte statim vndiq; cõplectit suis tunicis, quod vbi cibos ad perfectionẽ concoxit, vniuersę partes supernè insurgunt ad inferna p̃mẽdo. Habet vero expultrix actiones

A nes duas omnino contrarias: vnam q̃ peracta concoctione deorsum,alteram quę sursum expellit. At vis illa,quę nobis discernẽs nominatur, non ita euidens est in ventre, nisi si ex cremore(chylum vocant) ali ipsum dixerimus,& ob id cibũ appetere,& tam arcte vndiq; constringere prẽmere,atq; amplecti, q̃ equidem nostra est opinio. Quare si aliter sentiremus,hoc est, ex hac conuersione cibi in cremorem haud nutri ri ventrem: cur igitur alimenta expeteret?eaq;, accepta tam valide cõstringeret?fameq; & esuritio cessa B rent,vbi ea ingessimus?alioqui neque in appetentia,neque in complexu illo discernentis potentię fũctio obscura foret in eo. Quod si ita sit, vt pars parti famuletur,suijpsius nõ obliuiscatur,oportet: vnde tum alimentum, tum vtilitatem ob id ipsum venter susciperet,atq; consequetur: in quo collegarum nostrorũ nõ paucos dubitare audio: aiunt etenĩ, alimentum prius non posse esse cremoris illius conuersionem, quam i sanguinem alteret,immutetq;. Atqui nondum cibi in ventre sanguificationem adepti sunt. Dicemus itaq;, ex eo exiguum quiddam alimonię trahere qualitate magis, q̃ C quantitate ac copia insigne: mox nanq; deuoratis cibis remittit,quiescitq; fames: haud secus q̃ vbi potionem ingesserim⁹,tollit statim sitis. Atque absurdum erit minime,existimare portiunculam quandam tenuem humore prędita aliquantulo, non sanguineam adesse,quæ alimentum prestet: quod nobis indicant animantia quędam exanguia quę nihilo minus nutriuntur. Cęterum concoctio in primis a caliditate humiditateq;, fit: deinde ab arcto D illo ventriculi complexu. Quamobrem animantia quibus ventres crassiores,corpulentiores,durioresq; spectantur,eadem validius meliusque concoquunt: huiusmodi vero sunt ventres auium. Verum antiquorum nonnulli in hac fuerunt hęresi,vt a sola illa cõstrictoria facultate & amplexu,quibus venter circa cibos vtit concoctionem perfici putarent: atque ob id ventres quarundam volucrum,quales gallinarum,atq; perdicum, hominis ventriculo nonnihil opis suppeditare. Pars vero hęc crassior durior q; in his facta est,qñ dẽ E tibus molaribus careret. Proxima huic sunt intestina,altricis quoque potentiæ instrumenta: primum nãque per pyloron ea quę in vẽtre cõcocta sunt, ad ipsa deferuntur,perfecta quippe concoctione,tum aperit inferius os ventriculi, excidit q̃, per ipsum quod concoctum est: inde ie cur per venas cremoris⁹ succulẽtum trahit: postremo sicca supersluitas, excrementaq;, deorsum ad intestina delabunt,ac pellunt: quorũ duos vsus conspicimus: alterum qñ ab ipsis ad iecur alimentum transmittit: alterum propter excrementorũ F expulsionem. Constant uero duab⁹ tunicis,vt sint validiora: atque harũ vtraq; ex transuersis constituta fibris est: quare in his propulsoria facultas euidentior est, attractoria autem imbecilla. Ad hęc vim concoquendi his adesse patet,ob temperamentum,quod proximum tẽperamento ventriculi sortita sunt. Multos vero intestinis anfractus, multasq; reuolutiones natura commenta est,vt materiæ in his contentæ p fecte concoquerent, atque vt tãdiu

Universidad de Deusto
Biblioteca

G manerent, donec iecur, quod sibi esset necessarium, assumpsisset. Quare Aristoteles animantia, quibus revolutiones intestinorum paucæ essent, gulosa prodidit. Denique in iocinore alimentum in sanguinē cōmutari, inde ad parteis omneis trāsmitti, in confesso est: quamobrem principem altricis potestatis esse Galenus censuit, ob excellentiam, qua cæteras nutritioni addictas parteis anteit: qui equidem ignorauit, alimentum in corde exquisitū, ac postremum confici: altricemq; in eo primam ac præcipuam vim sitam.

H Sūt vero in nuper dicto viscere qnque naturales facultates: concoctricem dico, dum s. sanguis conficitur: retentricem, vbi cibaria coquūtur: attractricem, dum ab intestinis succum trahit: discernentem, quando secernit, dignoscitq; tria excrementa: sero sum aquosumq;: quod a renib⁹ trahitur: bilios um, quod a vesicula huic innexa: atribiliarium, ac crassum, feculentumq;, quod a liene. propulsoriam vero facultatem attractoriæ proximam esse merito dubitatur: cuius solutionem hic locus haudquaq; postulat. Meminisse vero te oportet, omnes has facultates mutuam quandam concordiā, atq, concentum inter se habere in corpore, quemadmodum circa munus vnum operę multę, & circa artificium aliquod multi artifices. Nutrienti vero potentię vniuersę famulantur, quę sanè est omnib⁹ animātis partibus necessario indita: verū enimuero accuratius considerabimus, an altrix ista potestas i iocinore principem sedem obtineat, an aliud sit viscus ipso præstantius, cui illa assiguanda sit. Nos quidem satis liquere ex his, quę in naturali philosophia scripta reliquimus, arbitramur, hanc ipsam nutriendi potētiā vnam tantum portiunculam partis alitę efficere: partes vero ex eius cōstitutas, ac cōpositas: quod vero ex eius cōstat, mō quodā tpantiæ id esse: q̄ sanè tpatio a quadam decoctione prouenit: decoctio vero a calore, inde facultatis hmōi instrumentum, fontem ac principium vehementioris caliditatis: parum enī aut penè nihil interest, necessarium quippiam dicamus partibus, an toti ipsi. Erit igitur scaturigo caloris istius iecur, aliæve nutritioni addictæ partes. Quòd si vera sit Gal. sententia, qua cętera membra huic potentiæ ministrantia calorem, dum suas functiones peragunt, aliūde nō habere, q̄ ab iocinore, asserit, inter ipsa principatum quoq; tenebit id viscus, cuius auxilio sua obeūt munera: ipsum vero ad suas functiōes nullius ope indigeat: q̄ excellentia ac dignitas non immerito principem efficit: quemadmodum inter agricolas is princeps, ac domin⁹ appellatur, cuius imperio opera negociaq; curātur: is vero nulli subdit⁹, munere suo fungitur. Discerem vero libentissime ex Gal. cęterisq; eius sectatorib⁹, cur solum iecur ad hāc potētiā perficiendam sufficiat: cum ipsi fateantur, nō paucas a corde arterias in ipsum deriuari, q̄ non paucam caloris copiam deferant, quę sanè incassum ac temere a natura commentæ sunt, si iecur ad hāc functionem sufficiat. At forte respondebunt, ab isto calore vim vitalem iocinori infundi. Nos vero iterum rogabimus, q̄ sit vitalis facultas in animantis partibus? an alia sit ab altri

ce

A ce, atque sensibili, quibus vita constat? sed magis sensibili acceptā relatimus: q̄ opinio aduersatur isti, quę probe nosti. Quęcunq; vero de his potentijs conscripsimus, id ob earū functiōes actum putato, quas duas tantum, sentiendi s. & nutriendi arbitramur. At si obijciant tertiam aliam virtutem a corde profectam, q̄ s. pulsus gignit, ipsamq;, solam per se dici virtutem: Nos, & si id fatebimur, cor tamen iocinori eam transmittere dicemus: venæ etenim, q̄ ab hepate sunt, minime feriūt. Pulsuū vero effectrix facultas illa vitalis a

B corde emanās: quę caloris ac vitiū in quaque parte corporis custodiendarum causa est, itemq; vna cum ipsa cor partibus alijs primarium alimentum exhibet, cæteraq; omneis virtutes impartitur. Quamobrē, cor princeps viscus erit potentię altricis conditor, hoc est, eius alimenti, qd⁹ est instrumentum, quo cum agit facultas nutrimentum exhibendo. ꝙ si hic alia esset vis prēter istam altricem, alia quoq; membra haberent: fieri etenim non potest, vt sit vlla in particula potentia specie contraria alijs, quę sunt i cęteris membris potentijs. Hęc vero in solo principe viscere sedem obtinet: quod neq; Gale. neq; alij medici vsquam censuerunt. Collatio itaque cordis ad iecur eadem erit, cum ea quam facit Galen⁹ iocinoris ad partes cęteras: quare cor in hac facultate iocinore præstantius superiusq;. Iecur nāque suum munus haudquaq; probè obiret, nisi si a principe calor tum qualitate tum quantitate moderat⁹ trāsmitteretur ad ipsum. Satis igitur, superq;, probatum, Cor principē esse, & effectorem præcipuum potentiæ nutritorię: quod a Galeno & cęteris anatomices magistris omissum est.

D

Non est præterea ꝙ censeas iecur princeps viscus vocandum, q̄uis eo indigeat cor ad alimēti tum elaborationem, tum confecturam: quemadmodum ventriculus, & si cibum iocinori apparet, princeps nihilo minus nō appellabit⁹: Neq; bubulcus cęteris bubulcis edulia parans, eorū princeps, primus censebit⁹. Postq̄ igit⁹ cordis principat⁹ discussus est, & ex arte secandi corpora liquet arterias i omneis ptes corporis dispgi, & ob id a corde alimentum quoque exhiberi eo modo quo nuper diximus,

E nū ieassum temereq;: factas arterias opinabimur. Cæterū hactenus per anatomicē spectatum non est, ab hepate p venas ad cor sanguinē deferri: is etenim qui in venis habetur imperfectior est: qui in vero in arteriis continetur, vt vehiculum spirit⁹ esset, infusus est. Dicet vero quispiā, hāc consyderationem ad medicum nō pertinere. Ego vero maxime necessariam ingenue fateor, qd⁹ alias diffusius explicabitur. Cæterū non possum non demirari Galenū commentario de locis affectis III. imme

F rito Archigenem reprehendentē, in curatione memorię deperditę: quippe hic memoriam a corde proficisci existimās, remedia cordi idonea adferebat: ad quem Galenus ridens inquit, postq̄ ò Archigene tu in ea es opinione: memoriam in corde sitam, cur cucurbitulam cordi nou affigis, omnemq;, medicationis scopū ad id non vertis? Ego vero Galeni, q̄ Archigenis sententiam dignio rem reprehensione cēseo: qd⁹ ex his quę retro iam disseruimus, & posthac disseremus, patebit apertē. Cor

Omnium corporis partium princeps: atque eius situs sedem obtinet principalem: in medio.n. positum est, (qui locꝰ est regũ, ac nobiliorũ) vt vndiq; attigi vel eque vel proxime posset,& tutius conseruari: quare in uolutum & circundatum membrana crassa(pericardion vocant). Nutrimentum illi aduenit ex vena, q̃ inter ipsum atq; iecur iacet: tegumẽtum vero atque operimentum qđ auri eius impositum est, cuius gratia factum est, vt recluſum, sanguini p̃beret ingressum: occlusum vero, retineret. Altera vero auris, quæ a vena(vt nonnulli sentiunt) ad pulmonem sanguinem deferente alimenti gratia (venę nãq; nullę pulmoni sunt continuę) operimentum hẽt ad hoc commentum, vt extrorsum apertum sanguini exitum ī pulmones p̃staret: verum alteri harum aurium terna instituta sunt tegumenta, vt aperta introrsum sanguis atque spiritus in arterias dimanarẽt ac fluerent: nec postea refluerent, recurrerentve. Hęc autem vena est in cordis ventre sinistro, est vero arterię maioris os. Altera vero auris, q̃ alia in parte est, arterię os est, quę ad pulmones tendit, a qua ventilatio cordi contingit, quare vt extrorsum aperirent, tegumenta huius facta sunt. Sequitur vt de iene nonnulla dicamus, qui duos meatus habet, vnum iocinori, alterum ventriculo continuum. in hoc viscere crassitudo sanguinis spectatur, quare vt a melancholico succo iecur expurgaret, constitutum arbitrant. Abest autem non parum a veritate, si duo esse hepata in corpore existimem⁹: nullas.n. ab hoc venas ad alias partes deriuari cernimus. Vesica vero quæ iocinori subest, vt biliosum tra hieret excrementum. Renes quoque iocinori ancillant: trahũt nãque id quod est in sanguine aqueum ac serosum per venã, q̃ a gibbis iocinoris exorit. Vesica altera, vt a renibus seroſum, aqueamq; superfluitatem traheret ac reciperet: habet vero opaculum quoddam cortici non absimile(musculum alij vocant) quod dum trahitur lotium, reserat: attracto vero & defluxo, occluditur, ne ad renes recurrat. Id vero maxime meminisse te velim, vnumquodq; instrumentorum institutorum ad sanguinis expurgationem, attrahere excrementum illud tũ, vt ex eo alimentum suscipiat: præstant vero & alios vsus necessarios, vnde facultatibus nuper scriptis singula prędicta sunt, attractrice videlicet, alteratrice, retentrice, discernente, atq; expultrice. Hæ sunt omnes altricis potentię partes. Cæterum duas tũ cõcoctiones omnibus particulis communes memineris, ventriculi, atque iocinoris. Atqui si placet in venis aliquam collocare, ea sit exigua. Tertia vero ac postrema singulis membris propria ac peculiaris.

De partibus dissimilaribus, quæ sunt genitiuæ potentiæ instrumenta. Cap. 10

QVoniam de partibus nutritiõi dicatis sermo nobis retro plurimus fuit, iam de his, quę generationis sunt instrumenta, differẽdum: Auctrix nãq; potentia eadem hẽt cum altrice organa, nulla vero sibi propria. Partium genitalium alię sunt fœminarum, vterus, vuluæ, mammę: maris, testes, & coles. Testes ad genitale semen efficiendum emo-

liita est natura, quorum caro alba, fungosa, spongiosaq; est, cuiusmodi quoq; mammas habere spectamus. quare sanguinem sibi similem faciunt, hoc est, albicantẽ: quẽadmodum & iecur chylum in rubrum mutat, hoc est, suũ colorem: agens quippe quod ab eo afficitur, sibi consimile reddit. Illud vero te latere non debet, ipsos in generatione principatum nõ obtinere, vt sentit Galenus: & si facultas ista in his sita sit: quandoquidem functiones suas nequaq̃ possunt peragere, nisi si per spiritum qualitate ac quantitate moderatum a corde trãsmissũ: quare in confesso est, vim illam cordis, quæ tam probè calorem temperat, vt inculpatè sua munera obeant testiculi, præcipue genitalem appellandam. Quæ vero facultas ipsis adest, prædictę ministra erit: atque si excellentiam quandam obtinere videt, particularis censebit. Quos aũt Gale. in fœminis constitutos esse ꝓdidit, nullius in generatione momẽti esse existimes: quippe semen qđ in venere ab ipsis emittit, ad generationem nihil vtilitatis habet. Atqui aliquis dicet: Frustra ergo horũ testium cõstitutio a natura facta est? Hinc protinus respõdebimus, ī manibus mammas nihil conferre ad genitricem potentiam: in illis tamẽ nonnullos vsus insitos. Rogabit iterum quispiam, Vnde semen fœmineũ genituræ nihil opis suppeditare exploratum habeam? Dicam ingenue, id tum sensu, tum argumento deprehendi: Nempe fœminam non emisso semine concipere non ignoramus. Ego igit̃ postq̃ Aristo. de ea re commentarios perlegissem, non paucas obstetrices togitans, an id verum esset, comperi creberrime vsuuenire, vel si inuitę coeãt. Harumq; multas vidimus quę vi veneream essent, passę, concepisse. Porrò matrona quędam quę è regiõe ędium nostrarum habitabat, iurauit nobis vꝰ conceptis verbis, cum balneum intrasset, in quo improbi quidam homines antea dum lauarent, semen genitale profudissent, statim concepisse: quod & si incredibile videret, fecit nihilo minus vitæ illius anteactæ integra, atq; inculpata castimonia, vt fidem verbis suis adhiberẽ. Quamobrẽ protinus ad cõmentariũ quendam Auencladij, quem de semine genitali edidit, euoluẽdum accessi: vbi id posse contingere inuenimus. Cuius rationẽ mirè nobis arridentem huiusmodi afferebat: uidelicet ipsi utero ineſſe uim quãdã propriam abditam, ac cæcam cum semine genitali, qua ipsum trahit: ad quod nulla opus esse delectatione uoluptateq; scribit. Eximię quidem, & doctæ hominis rationes. Illud autem, quod naturali argumento exploramus, est, q̃ si fœmineum semen easdem in generatione, & tã eximias uires obtineret, q̃ maris semen: posse fœminam ex se nullius ope generare, quare mare minime opus esset. Non est insuper censendum partes quasdam a semine maris, alias uero a fœmineo constitui: quoniam q̃uis numeroſę sint, in uno tamẽ (quod ipsis inest principio) unum sunt: cuius quidem principij largitor, atq; opifex cor erit, partisi quoq; omniũ auctor potestate: qđ si à fœmineo semĩe dimanaret, nos utiq; maris semen ad generationẽ nihil conferre recte arbitraremur: uerum eadem est ratio de hominis

genitura. Dicet vero aliquis, nentrũ horum suas functiones agere: nisi si prius sit mutua commixtio, atque temperatura, aliamq; formam ac constitutionẽ sint consequuta: quẽ admodum mel solum, aut acetum solum oxymel non conficit, verum opus est mixtura & temperatione mutua. Fatebimur vtrunq; habere temperamentum, quod a perficiendi facultate prædito venit: atque vtrunq; vice materiæ hic est, nullãq; formam q̃ a vi genitrice consequit. Quamobrem pars quæ talem temperaturã obtinet ac facit, generationis facultatẽ quoq; habebit: in qua opinione qui versantur, vterum vi præditum generandi fatebuntur.

Ego vero libentissime discerem, in quo necessaria sunt sanguis, ac semen ad hanc functionem peragendam. Sanguis etenim membra vniuersa nutrit ac conficit: patet item semen maris ac fœminę non posse operari omni specie: sed & fœminã ad generationem functiones habere quispiam dixerit, quamobrem actionem vnius sine alterius actione consistere absurdum foret. Ambo igitur scopum vnum obtinent suarum functionum: fœtum s. cui ab vtroq; portio essentiæ inseritur: ab vno quidem forma, ab altero materia. verum nusq̃ præstat formam fęmina: nusquam mas materiam: qđ enim alimentum exhibet, materiã quoq; præbet: at fœmina alimentũ suppeditat, suggerit igitur & materiam: formam vero mas, quæ est Aristo. sententia. Verum enimuero quoniam fœmina in se nihil contineat, quod materiam existimare valeamus, præter semen atque sanguinem menstruum: at semen aquosa est humiditas excremento simillima: nec aberratis si vere excrementum nominaueris, quo membra ali haudquaquam possunt: a sanguine etenim potius nuttrimentum suscipe rent: qui vere alit. Nihil vero iteresse inter alimenti materiam, & inter essentiæ materiam: alimentum partim essẽtia est: generatio vero essentiæ est in toto: totius vero materia eadem est cum illa partium. Ad hęc fœmineum semen materiam fœtus non esse, indicio sunt mulieres, quę citra emissionem seminis grauidæ fiunt: vterus quidem propellit, euomitq;, suum semeñ: maris vero attrahit ac retinet: quibus liquet suppluitatem esse fœminę semen, a voluptate concitatam huc illucq; diuagantem, haud secus, ac saliua in ore esurientis atq; famelici prouocatur, dum alium edentem conspicit. Maris quidem semen agentis vices implet: partes item a calore naturali, qui sedem in corde obtinet, alũtur, hicq; primum est animę potentię altricis instrumentum: atque ob id quoq; facultatis perficientis absoluentisq;. Porrò in maris semine, atq; sanguine qui in vtero continetur, præcipuam caliditatis huius portionem actu adesse oportet: in semine illo quidẽ, quia calidũ humidũq; est. Sanguis aũt, ex quo constit ac gignitur fœtus ex venis corporis fœminę, qui in vtero retent⁹, lõgè abest a facultate nuper dicta: incoctus nanq; hic existit: quinetiã lõgissimè abest ab eadẽ potẽtia fœmineum semen: præterea fœtum in se caliditatẽ habere nõ erit dicẽdũ: q̃nquidem calor ille naturalis a calore aleutis tm̃ nascit. Quãobrẽ sic colligem⁹, semen quod est fœmineũ, neque

neq; materiã, neq; formã fœtui suggerere: quippe illa a sanguine menstruo, hæc vero a fœmineo semine suppeditatur. Item semen non solũ qualitate, verum etiã quantitate vsum vtilitatẽq; præstat. Aristoteles itaq; Galeni calumniã vitabit, qui ancillã, quę saltauerat apud Hippocratem, abortiuisse sexto die, contra Aristotelem adducit: postquem saltum semen mẽbranula inuolutũ vi sum est: neq; ab Aristotele rogãdũ, vbi semen istud haberetur, vtpote I re medica parum necessarium. perti net vero hęc disputatio ad generationẽ animaliũ: quare qui controuersiam explicatam ac solutã habe re volet, ad commentarios de generatione alialiũ Aristo. confugiat. Nostra igitur oratio vnde egressa erat, teuertatur. Coles tum vt semen in vterum immittat, atq; infundat, tũ vt per eum reddatur lotiũ, constitutũ fuit: Vteri, vt contineatur in eis quod gignitur, atq;, vt per eos defluat excrementũ sanguinis incocti fęminarũ (menstruũ vocant:) cui⁹ ortus est ab immodico earũ humore ob penuriam interni caloris nõ probè cõcocto, inq;, partes omneis trãsmisso. Quare natura meatus instituit, quibus menstruum istud excrementũ vicibus quibusdam ac circuitibus propelleret: constituit vuluas natura ex multis fibris transuersis, vt retentrix facultas valida esset: nonnullis vero oblongis, vt semen genitale attraherent: atq; vis, ppulsoria eximia eis inest, vnde & fibras in latum protensas nactę sunt. Quę ret vero quispiã: an vteri immutandi potestate sint præditi? Dicam cõsyderatione amplioti id esse speculãdũ: q̃nquidẽ absurdũ esset asserere, vterũ partes fœtus fingere, cũ à vi il la (quã informatricẽ nominãt) vnà cum calore sẽmini innato fingant. Quin potius quæ in vulua est immutandi potentia, conseruatricis tãtum vicẽ occupat: semen etenim cũ ab aere nos ambiente attingitur, statim vitiat: vnde videre est, quã immutandi vim vuluæ cõtineãt. Post hęc mammæ explicandæ, quæ, vt lac progignerent, factæ sunt: caro etenim iplarũ fungosa albidaq;, atq; insignem cum vtero consensum habent: quare vbi quæ ad vteros profluere debuerunt, ab aliqua causa impediuntur, statim ad mãmas recurrunt: quod lactantes apertè indicant, quibus nulla, aut pauca erumpunt menstrua: quarũ nonnullæ dũ infantibus lac prębent, cõcipere minimè possunt. Hacten⁹ de mẽstruis, ac sẽmine genitali.

De instrumẽtis sensibus dicatis generatim.
Cap. 11

SEntiendi potentia quinq; omnino modis explicat: vidẽdi, audiẽdi, gustãdi, olfaciendi, & postremo tangẽdi: quorũ gratia cerebrũ a natura factũ est, præcipue propter quatuor primas differẽtias sensuũ, quorum quilibet suo duntaxat instrumento contentus est: visus, oculo: olfactus, naribus: gustus, lingua: auditus, auribus. Tactionis vero instrumentũ non paruã dubitationẽ adfert. Quippe Galenus neruos, qui a cerebro oriũtur, instrumenta sensionis esse censet, ab illisq;, omnib⁹ partib⁹ sentiendi vim suppeditari. Aristoteles autem sedẽ sensuum carni tribuit, opinioni inhęrens, quam de cerebro concepit: ille nãque sensus in cerebro esse, tanq̃ eorũ principe,

G hoc est, citra alterius opem functio
nes sentiẽdi a cerebro præstari. Hic
vero cor principium esse sensuum,
cui ī hac facultate ancilletur ac sub
iiciat cerebrū, vel quinq; ipsos sen-
sus obtinens: id quod eadem metho
do contemplari volumus, qua nup
iocinoris excellentiam excussimus.
Primo quidem Gale. cęteriq; anato
mices peritissimi ingenuè fatentur,
arterias nō paucas, magnasq;, ac va
lidas a corde ad cerebrum tendere:
vnde facile īnotescet, in his functio
nibus cerebrum cordis auxilio indi
H gere. At dicet aliquis: Si a corde cere
brum calorem delatū accipiat, quo
alitur, ac fouetur: necessario sequet,
cor ipsum cerebro famulari: alimē
tum nanque & altrix ipsa potestas
non aliam ob caussam a natura ex-
hibita sunt animanti, q̄ ob sensus &
sentiendi facultatem: quod vero a
cordis calore cerebro accedit ac sug
geritur, sensus sunt omnes, quina-
no complexi numero: quamobrem
dicet alius vim sentiendi in corde p̄
cipue sitam; quæ quidem sensus est
communis vocat⁹: cuius essentiam
in commentarijs de anima satis su-
perq; explicauimus. Hac itaque ī
I re Aristot. atq; Gale. mutuo discre-
pant, illo in corde, hoc ī cerebro sen
sitricem vim collocante. At si roges,
quomodo compertum habeamus,
a corde cerebrum ita moderatū ca-
lorem tum qualitate, tum quantita
te obtinere, vt sensib⁹ oī bus efficien
dis sit satis: Hic tibi libere, ac vere re
spōdebim⁹: haudquaq̄ a quouis ca
lore sensus quoslibet gigni: q̄liquidē is, quo cū alēdi potētia agit, alius
est ab eo, cū quo suas functiōes pa-
gat vix sensitrix: quod ipsum in dor
miētib⁹, atq; vigilāntib⁹ videre est: né
pe in somno nutritoria facultas va- K
lidior est, quo tempore sensus actu
non sunt. Quare caliditas, cui⁹ope
functiones suas sentiēdi vis pficit, ī
somno deliburis, actu in sensib⁹ mi-
nime spectabiē quidā etenī oculis
patiētib⁹ dormiūt: atq; hi tū haud-
quaq̄ vident: id vero cōmittit, calo-
re, in quo cōsistit visio, p̄ neruos vi-
sorios (opticos Græci vocant) recur-
rente ad interna: alioqui cernendi
mun⁹ haud quiesceret. Ad hæc me-
minisse oportet, vnā eandēq; vim,
actu atq; potestate simul & eodē tē
pore inuenīri haud posse. facultas i-
taq; cernēdi vna cū sp̄iritu visorio L
emanat: hic vero cū naturali calo-
re: vis vero illa, vbi quis dormit, ac-
tu nō inest, quippe ī somno vide-
ret. Porrò calor naturalis, qui vim
sensitricem roborat, nō is est, qui al
tricē fouet: dormiēs etenī alit, ar mi
nime videt. Quādo vero vī trāsmit
tat, & quo recurrat calor i le didice
ris, sedem quoq; sensus cōis explora
tā habebis. Verū enīuero a corde, p̄
ficiscit ac defert, illucq; redit, ac re-
uocat: quare vigilās planè calidior
est circa exteriora, dormiēs vero fri-
gidior, qui inde altricē vim validio-
rem hēt. Absurde igit quis asseue- M
rit, caloré illū, a quo sensus oēs, ac vi
gilia cōsistūt, primū a cerebro exori
ri, ac fieri: viscus etenim. i. frigidū, &
qui inde nascunt nerui frigidi: quip
pe maior horū nūerus frigus euidē
tius cōtinere cōspiciunt: quāobrem
īcredibile quippiā foret, si caloré ab
his ī corpis pteis deferri ac delegari
cēserem⁹. Præterea & qui aīæ altri-
cis materia est calor, & qui sensitri-
cis, vnū quidē sunt, tū subiecti loco,
tum situ: potētia nāq; alēdi, q̄ ī fœ-
tu ē, ad sensilē admittēdā & excipiē-
dam

A dam idonea est. Hæc aūt fœtui for-
mā finēq;, illa materiā p̄bet. Atqui
receptio in loco maxime apto fit:
aīa vero recipit in sui tm̄ subiecti lo
co, suiq; situs, qui sane calor est na-
turalis: quare sedes, in qua aīam sen
tiendi vim admittere necessario o-
portet, illic erit. Quod igitur ex vtra
que conflatum, ac tpatum est, vnū
loco subiecti ac posituræ dicemus:
q̄is in neutra duarum figurarum
possit vnum esse: simpliciter quidē
vnum, hoc est numero: atq; vnum
definitione: certaq; de his nostra est
præclara sententia. Verū enimuero
B postq̄ apūssimè declarauimus calo
rem, a quo gubernantur, moderan-
turq; sensus, sedem in corde obtine
re: eam quę sensum communem re
git potentiam, hic quoque sitam cē
sebimus, cui cerebrum ipsum famu
letur, & quę principem eminentissi
mum cor habeat. nos id indicatiua
methodo susius exposuissemus: sed
brevitati studētes, in alium differe-
mus commentarium. Cerebrum i-
taq; cordis minister facultatē sensi-
tricem illi suggerēs, eo s. pacto, quo
C rex a cubicularij sui potestate, quā
nihilominus a rege acceperit, aliqd
facere impellit. Quærendū deīceps,
quo modo cerebrum cordi deser-
uiat, quēadmodum de ministerio
iocinoris retro diximus, quod ali-
mentum videlicet cordi apparat.
Nunc vero haud dubie asseremus,
functiones sensuum in quauis cali-
ditatis mensura ac modo non pfici.
Pater quidem vehementiori non o-
pus esse, ne externę sensilia pcipi im
pediat. Spectamus etenim acutis af
fectos morbis, & ob id cerebri ple-
rumque caliōri intemperie labora
tes, sese videre, audireq; multa, quæ
nusq̄ sunt, existimantes. Id quoque D
in tactione p̄cipue innotescit, q̄ in
primis ad qualitates pcipiēdas insti
tuta est, quib⁹ carere sūū instrumen
tum vtpote commoderatum ex eis,
haudquaq̄ potuit: atq; iō ēt tpatissi
mum factum, vt exquisitius exacti-
usq; sentiret. Cæterū cor cum sit ca
lidissimum, iccirco aduersus cordis
sedem & calorem cerebrum natura
molita est, vt feruorem illius mode-
raretur, & tēperiē afferret, qua sen
silia perfectius sentiremus, ac depre
henderemus. Atqui si frigidū cordi
tpamentum indidisset natura, alte-
ris potentiæ functiōes imbecillime E
forent. Cerebrum vero ac cor sic ad
uersa posuit, vt nuper dictas potesta
tes animātia pfecta exquisitissimas
absolutissimasq; obtinerent. Spōgia
quidem q̄ inter aīalia adscribitur, &
multa id genus, cerebro indiguisse
non videnī, potissimumq; eo nervo
grandi, spinæ dorsi medullā intelli-
git, qui a cerebro ortum habet: qua
re si fortè aliquando pars nonnulla
huiusce modi animantium secetur,
abrumpatur, aut euellatur, illa & vi
uet, & nutrietur, & incrementum su
scipiet: hoc est, residuo animal illud F
renascetur, & complebitur. Hīc spe-
ctari potest, in quo cerebrum cordi
famuletur: quod doctè & sapienter
Aristoteli, eiusque sequacibus, atq;
sectæ viatoriæ scriptū est. Caluaria
ad cerebri defensionē ac munimen
tum constituta, figurę rotundę, ne
tam facile lęsioni pateret: quod imi
tari duces, iubent turres rotūdas cōs-
trui, ad vix pariendum aptissimas.
Ad hæc sphęrica tum capaciora, tū
assiduæ motioni ac verti
gini promptiora
sunt.

De

G

De spinæ dorsi medulla. Cap. 12

SPinæ dorsi medulla eiusdem generis est cum cerebro, vertebra affixas sibi continens.

De tactionis instrumento. Cap. 13

TActionis proprium instrumentum caro est, vtpote animantibus omnibus communis: quin & ipse tactus ipsis communis est: quorū perfectiora carnem obtinent neruis numerosis refertam, quibus eius temperamentum moderetur. Cū itaq; H nerui eiusdem sint cum cerebro temperaturę, qui ab eis vsus expectant, cerebri vsibus respondebunt: verū enim uero partes in quas pauci inseruntur, sparguntur ve nerui, hebetiori, atq; obtusiori sensu præditæ sunt. Porrò huius sensus quippiam partibus vniuersis carnosis commune est, quatuor s. qualitates: caliditas, frigiditas, siccitas, humiditas. Quippiam vero vni tantum parti proprium: quemadmodum vbi os ventriculi inanitionem quandam persentiscit, hoc est, famē, ac sitim: illa quidem sensus erit resolutionis I crassioris essentiæ calidæ ac siccæ: hęc vero frigidæ & humidę: duplex igitur sensus proprius constituitur. At titillationis sensum, qui in glande colis, pudendi ve percipitur, dum veneri indulgemus, tactui acceptum referimus.

De lingua. Cap. 14.

SEquitur lingua, quæ ad sapores percipiendos vnà cum suis neruis accommodata est: alij vero, vt prestantius, adiiciunt, ad literas etiā exprimendas, & explanandas, & ad sermonis expressionem factā esse: K cuius radice duo meatus visuntur, glandulosum illud, quod saliuam præbeat, attingentes: vsus vero id genus saliuæ est, vt sapores gustui reddat.

De oculis. Cap. 15.

OCulos visionis gratia constitutos nemo nescit. hi septem constant tunicis, atq; tribus humoribus: quorum chrystalloides primum visus instrumentum, vel etiam tunica, telæ aranearum similis (arachnoides Græcis dicta) supra hunc humorem posita. Quippe ex naturali L philosophia didicisti, hanc comprehensionem in re perlucida, permaq; cuiusmodi sunt aer, atque aqua, fieri: quorum perluciditas facit, vt colores admittant. Sunt vero duo tantum in oculo ex mixtura ac temperatura aeris atque aquę exquisitissimæ luciditatis. Ad hęc globosam figuram chrystalloides habuit paulatim depressam ad sensilia numerosiora complectenda: huiusque gratia alij omnes humores atq; tunicę conditæ fuerunt. Depressio vero illa moderata, vt quippiam a grandi M nosa assumeret: Humor nēpe, qui uitri fusi colorem refert, hyaloides Græcis, rore quodam hunc alit: quandoquidem longè abest à sanguine: oportuit medio intercedente aliquo sanguinem transire ac deteriorari, ut cætera ad alimentum huius essent idonea: Qui uero albus nominatur, aquosus ac tenuis Galeno, ut ipsum primarium humecta ret, arceretque ab eo aeris nos ambientis noxas: atque prohiberet, ne contactu uueæ (rhagoides Græcis) lęderetur. Quę uero tunica coniunctura

A ctura, quam adnatam alij appellāt, fortus ac ualida, ut a durine nerui defenderet oculum, condita est: ligamentum & ipsa existens toti oculo ad ossa circumiacentia: cuius alij quoq; usus mox explicabuntur. Porro quæ secunda dicitur, Galeno choroides, alit reticularem, amphiblistroides Græcis, per uenas, quę per ipsam feruntur: illi quoque suppeditat calorem per arterias, quę in ipsa sunt. At retiformis spiritum præstat uisorium per neruos, qui in ea diffusi sunt: hoc est, naturalem caliditatem. Iam autem & chrystalloidi adB uehit, & defert nutrimentum rotundum: atq; calorem fouet ob arterias, quę in ipsa sunt. Galenus illam, quę telis aranearum perfimilis est, atrachnoides Græcis, lucidissimam, splendidissimamq; cēset: quoniam idola formæq; in ea imprimuntur: unde uisus proprium esse instrumētum per se, uel intercedēte chrystalloide. Vuę; rhagoidisue usus triplex: Prim' ut ceratoidi alimentum suggerat, atq; ideo plena: Alter ut a duritate ceratoidis chrystalloidem tutam reddat, ob id molliot facta: Itē ne spiritus uisorius dissiparetur dispergereturq;, nigra: quippe nigrū C cogit: atq; etiam media parte, qua pupilla est, modico foramine concaua: quod foramentum iccirco factū est, ut foret chrystalloidis atrachnoidisue, aut utriusque forma sensilium. Nempe, sicuti bene nosti, non fit extra mittendo uisus: oculus etenim admittit colores per splendidas suas partes, ac lucidas, eo pacto quo speculum, qui mox ubi admissi impressiq; sunt, a uisorio spiritu comprehenduntur: quod nos sex ualidis argumentis discussimus in commentario de sensu & sensili. Quare si ps D quępiam oculi idonea est, & apta, propter suum eximium splendorem ad colorum impressionem, erit profecto proprium uisionis instrumentum. Ceratoides ut propugnaculū foret aquei illius humoris, quem album uocitant, constituta, atq; ite subtilis pariter, & splendida, ne chrystalloidi impedimento sit ad formas recipiēdas, simul ne nisio ab extrorsum occurrentibus aliquando lædatur. Adhæc adnata tunica secū mouet musculum oculum mouentem. Hactenus de partiū oculi usibus, ex Galeno: qui maxima ex parte, ut patet, E a coniectura profecisse uidentur partes uero oēs sic tantum instituę, ut oculus colores susciperet.

De auditorijs sensibus, ac partibus. Cap. 16

NVnc de aure, auditionis quidē instrumento, nonnihil differēdū. Est igitur quod sensum gignit auditorium, neruus qui a cerebro ad ipsam deriuatur, ut foramenti auris sit operimentum. Ambagiosis autē anfractibus, obliquisq; circūuolutionibus prędite aures, ut frigidi spiritus rationem ac uiolentiā exoluerent, paulatim obliquatiōis uarietate. Atq; ēt, quod est commodius, ne ualidę uoces, soniue graues tam facilè lęsionē inferrent. fuerunt quoq; chartulaginosę, ut unà cum figura hmōi ad uoces percipiēdas aptissimę foret. Cętera uerò animātia aliter constructas obtinent, plusq; ips prominent, ac maiores sunt, ut eas circunducere, & obuertere semper sonis, ac uocibus possint: quare rationabiliter homini non mouētur, illis autem crebrò mouentur.

De

G

De olfactorijs instrumentis. Cap. 17

OLfactus instrumentum nasus est: qui sensus in his quæ odoratu prædita sunt animantibus attractione, spirationeve, in his vero quæ huius sunt expertia, minime fit. Id genus sunt apes, muscę, & alia insecta. Aristote. hunc effici in nasi duobus meatibus, hoc est, naribus censuit: at Gale, in duobus illis meatibus ossium, quæ ethmoidæa Græcis appellantur, ob quorum remotiorem situm spiratione animās indiguisse ad olfaciendum. Quæ opi- H nio a veritate aliena est: alioqui naribus obstructis odoraremus, vbi aerem ore inspissaremus, attraheremusq.: neque foramentum palato inest his proximum. Quamobrem Auenzoarus nō inepte scripsit, nos posse odores percipere eduliorum, dum in ventre concoquuntur, si Galeno astipulemur: quineriam quę illis ossium meatibus carent animalia, haudquaq̄ olfacerent. Porrò attractionem olfactui donatā ob duarum causarum alteram meminisse te velim: aut vt melius s. eligerēt: aut propter huius sensus in his quę I odorant animantibus crassitudinē, atque hebetudinem. Fieri nāque potest ab odoratis & olfactilibus, quæ tenuioris sunt essentiæ, vaporem ad sensorium impelli. Verum enimuero quia olfactus, aut trahendo, aut impellendo efficitur. vapor ab olfactibili pellendo aerem foras haudquaq̄ ascendet: qui potest trahendo id facere: aer nāq; odoratum attrahendo q̄ fundendo magis sentitur ac percipitur: quod ex eo liquet, cū quippiam olfacere volumus, nos ēt in attractionem incumbimus, quæ sane huius gratia ĩstituta fuit. Quę igitur animantia trahendo odorāt, olfactus sensorio exquisitiori prędita sint, oportet, quàm quę contrà. Id vero in formicis apibusq; spectatur: præterea in his, quæ odorāt animalibus paucus, vel pene nullus odor sentiscitur citra attractionē, propter imbecillitatē atque hebetudinem sensus. Equidem homo multis animantibus odoratum obtusiorem obtinet, quę præcipue sagacitate odorandi victum venantur, quòd prouidentia quadam diuina ac præscientia fieri prouerbiorum libri testantur. L

De partibus, a quibus motus efficitur voluntarius. Cap. 18.

FAcultas, quę motum animantibus præstat imaginatrix est, æstimatrixve, quam appetitrix, atque concupiscibilis præcesserunt: deinde firmata deliberatio, simul & ratio, ob præsentiam illius, quod est imaginatione æstimationeve complexum: sicuti in commentario de Anima explicauimus. Instrumenta vero huius potentię quot sint, quibus suas functiones peragat, exploranda sunt. Primò igitur motionem voluntariam in propriam atque communem secabimus. Hęc erit, qua secus locum, delatio dicitur, mouetur animal: illa verò cutis quæ in fronte est, oculorum, maxillarum, primarum nasi, labri, linguę epiglottidis, capitis, ceruicis, humerorum, cubiti, radij, digitorum, aruculorum, thoracis quando respirat, vesicæ vbi clauditur, colis, intestini recti vbi excrementa retinentur, peritonei, coxarum, crurum, testium, denique pedū, & eorum digitorum. M

Hæ

A Hæ quidem sunt partes, quæ voluntario motu agitantur. Verum vnde fiant motiones iste perscrutandum: nam à pluribus q̄ ab vno efficiuntur. Exempli gratia: manus à tendone motum habet, tendo à musculo, musculus ex seipso, isq; primò mouet, nec ab alio motionem obtinet: constat nanq; oē qd mouet, ab alio moueri: iccirco ea quorum vnū aliud mouet, tandē ad id veniant necesse est, vt à nescio qua potentia motrice motū habeant, & non ab alio corpore. principiū ergo huic ineat aliud, vti in naturali B philosophia diffusè explicauimus: id si non admittamus, negociū ad infinitum dilabetur. Motionis igitur initium in ipso musculo. Quāobrem medici, q à neruo musculis motum prestari censent, absurdè faciunt: quippe neruus aut ex se, aut ab alio principio, qd illi adesset, motionē ꝓberet. Aliàs verò docuimus, qdlibet mobile motorē habere, qui deniq; si corporis expers non sit minimè mouebit, nisi idē moueat. q si à corporeo motio emanare, res in infinitū caderet. quare hic esse necessario oportet qd moueat, nec mo- C ueatur, atq; sit corporis expers. Hoc est argumentū vnum, quo patet id, qd primò animal mouet, non esse corporeū, sed animę potentiā, quæ fita sit in musculo necessario. Estq; facultas, quę ab voluntatis imperio pendet, quā tum imaginatrix, æstimatrixue, tū deliberationis certitudo præcedunt. Præterea cùm id qd mouet, sit corporis expers, sequetur necessariò, qd primò ab ipso mouebitur corporeum esse, & tanquam materiā: illud verò formam: fieri etenim haud pōt, qd primū mouet in animante sine materia cōsistere. D Quale igitur erit corpus hmōi? nēpe calor naturalis, qui in nobis est: partes etenim refrigeratæ mōtiōes deperdunt: calorem quidem illum natiuum in talium functionū definitione complecti nemo nescit: qui differentias proprias in singulis partibus profunctionū nā sortitur: cui dentiores verō sunt in nutriendi facultate, qd ab omnibus admittitur, approbaturq;. At Gal. sedem huius caliditatis ī cerebro esse prodidit literis: q̄ per neruos in vniuersum deferatur corpus. Arist. contrà in corde sitam censuit, cerebrumq; cadē E ratione illi famulari, qua nuper dicebamus in sensuum functiōibus. Cor igitur caloris principium atq; fons. Quare in timore calor homini ad cor confugit recurritq;, ob idq, crura tremunt, interdumq; homo sternitur, moueriq, non potest. Vnde vis illa prima gubernatrix in hac motione, & id quo caloris modum ac mēsuram temperat ac moderatur, à corde proficiscuntur. Gale. prēterea cæteriq; omneis medici vim illā voluntariam in corde farē tur positam, vnde animantia tantū à voluntatis impetu mouebuntur, F & cor principium erit, quod à cerebro tēperabitur: parum uero interest id genus temperamenti aut per neruū perfici, aut p spiritū animalē in ipsum defluentē, quē spiritum in nullis neruis, exceptis uisorijs (opticos uocant) Gale. manifestè conspici negat. Cęterū qd primario à calore illo naturali morū habet, musculus est, ob quandā similitudinē, quę illi est cū calore: cōponitur etenim ex carne simplici & neruis, à qbus tendones exoriuntur. Neruus quidem

G dem solus natura frigidus est, nullius caloris particeps. Quinetiã vena immerito principiũ huius motionis nominaretur, quæ à viscere non primo ortũ trahat. qđ item argumẽto alio indicari potest, ſ. q̃ alimentum suggeres pars quiescere q̃ moueri debeat. Arteria itẽ nõ erit: ab ipsa nanq; agitatiões pulsuum, omnino dissimiles motui, qui à voluntatis imperio prodit, & penè cõtrariæ efficiuntur: quorum diuersitas, ac cõtrarietas, haud secus q̃ velle, ac nolle simul existit. Musculum igitur fonté & imitũ motionis calo

H ris natiui dicemus. Quamobrẽ partes ossium expertes, non duplices, et exigue, à musculis, nullo intercedẽte, accipiunt motionẽ: duplices verò in ramos diuaricatæ tendonũ ope, qui ab extremo ipsarũ fini enascũtur, motũ habent: ob id cùm cogitur contrahitq̃; pars vna ex his, tendines illi velluntur, atq; ob vinculũ, quo cũ ossis extremo ligatur, os istud motu illius mouebitur. Atq; ẽt pars q̃ mutuò contrarios motus obtinet, duobus quoq; ossibus vel musculis constabit, quæ diuersum inuicem locũ sortientur, quorũ qđ-

I libet suo tẽpore trahit, prohibetq; ne à suo contrario eodem momento motus efficiatur. q̃ si vtrunq; simul ageret, pars equidem mõ vno, q̃uabilitq; velletur. Exẽpli gratia: si musculus, qui in externa manus parte situs est, trahat, in illam partẽ declinabit: si verò qui in interna, ad hãc vertetur: qñ autem vtrunq; agit, manus neque introrsum, neq; extrorsum ſclinabit. Iã verò de musculorum numero differam⁹, quos Galenus D X X I X. in corpore hominis prodidit: faciei quidẽ X L V. quorum X X I I I I. oculos atq; palpebras mouent: maxillam inferiorem X V I I. reliquum faciei nouẽ: in hisq; sub frontis cute delitescũt nonnulli, oculorum apertioni magnopere conferentes. Sunt itẽ duo nasi extremum mouentes: duo qui labrum surſum, alij duo qui deorsum trahunt: duo præterea qui maxillam. Capitis atq; ceruicis X X I I I I. quorũ alij illuc, vbi eorũ est positura, trahunt: alij caput ceruicemq; simul: horumq; alij surſum, alij introrsum, quidã retrorsum, alij dextrorsum, quidã sinistrorsum. Linguam mouentes nouem sunt: cer-

K uicis verò atque epiglottidis gratia X X X I I. Humerorum singulorum septem: vtriſq; partis brachij X I I I. quatuor supra cubitum: intus duo, quibus ad internam manus partẽ flectitur: duo foris, qui extrorsum, hoc est, internam partem. Brachiorũ quodlibet X X X V I I. obtinet: quorum alij extra, septem verò intus positi. Manus item X X X V I. habẽt, quælibet X V I I I. qui ad externa, internaque mouent, & ad motum pollicis, minimi digiti, atque volæ. Thoraci sdeniq; C V I I. quorum alij relaxant, alij extendũt. Vertebrarum

M X L V I I I. In ventre sub thoracis osse ad vmbilicum octo perueniunt: quorum alij recti, atque in longitudinem ſese agunt, quidam in latitudinem extenduntur, nõnulli p trãsuersum deferuntur, qui alijs & laxãdi, & tensionis vim cæteris suppeditant. Testiculis insunt quatuor: cordi item quatuor. At in ceruice vesicę musculus est, qui arcet, ne nobis inuitis reddatur vrina. Præterea in recti intestini extremo quatuor appositi, ne videlicet importune excre-

menta

A menta deijciantur. Coxæ, ac crura X L V I. constant: pedes verò X X V I I. ad motionẽ indiguerunt, atq; eorũ articuli quidam: nam cæteri digiti pedum X X I I. habent. Cęterum musculorũ omnium motus, aut à caliditate innata, & cõi: aut à calore, qui vnicuiq; adest musculo, prodit. Cùm itaq; ita sit comparatum, vt pars nulla motionẽ obtineat, præterq̃ à naturali calido, qđ est instar formæ: vel à calore, qui musculo est insitus: hic verò ab animę principio: id iccirco quid sit, vnde, & vbi scrutari debemus: facultas equidẽ,

B quæ motum secus locũ præbet, anima est. Atqui motio huiuscemodi partium singularũ à potentia volũtaria inserta mẽbro communi particulæ, quæ ex ſe moueatur, profici scitur: atq, etiã à vi propria, à voluntatis imperio prodeũte, quæ innata est partibus quibusdã particularibus, quę per ſe motũ obtinent. hæ verò sunt musculi. Nunc verò sensui satis superq̃; vsurpatur nullã in animãte partem (excepto corde) communẽ toti corpori, quę per ſe moueatur. Quare potestas communis, quæ à voluntate est, in corde,

C hoc est, eius musculo, sedem habebit: atq; ea quę voluntaria particularis nominant, in quolibet musculo continebitur. Quinetiam motio communis animantium, vitalis respiratio appellata, cor p fonte obtinet, cui⁹ propè dixerim germana est ea, q̃ per arterias fit, agitatio, quę dum quiescit aĩal, obscurior est. Cerebrũ igit' neruosq;, vt calorem, qui est scaturigo motricis facultatis voluntariæ tum cõis, tũ proprię, temperarent, natura condidit. Ad hæc id te scire velim, motionẽ, quę à voluntatis arbitrio pẽdet, citra musculum D lum posse fieri: idq;, a caliditate innata, aut eo ipso, qđ illi proportionatur in exanguibus musculorũ expti bus, præstari: æquidem in animãtibus perfectis solum musculi spectantur. Quamobrem Gale. uix potuit musculos liguã extrorsum mouentes tradere: quinetiã nec motũ colis, penisue intenti in coitu: id uero in causſa fuit, q̃ motũ oĩno citra musculum nõ posſe consistere sibi ꝑsuaserat: uerũ à ueritate alien⁹ ẽ.

De respirationis vsu, atque eius instrumentis. Cap. 19. E

PRoximum est, ut de respiratione, partibusq;, à quibus efficit', disseramus. Hanc Gale. à uoluntatis impetu prodire existimauit: q̃n cerebri auxilio is motus peragatur: itẽq; neruis inesſe motionẽ uoluntariã: qđ q̃ sit à ueritate remotũ, nuper cũ de motibus ageremus, copiosè ostensum est. Quamobrem affectus, q motioni contingunt, primario ac per ſe musculis assignabim⁹: per consensum uerò ac colligantiã cerebro, ac neruis: atq; curationem primò & remedia musculis adhibebit: deinde ad cerebrũ neruosq; uer F tetur medicationis scopus. Respirationi autẽ partes deseruientes, septũ transuersum, pulmones, aspera arteria, epiglottis, columella: quorum usus prius non explicabimus, q̃ spirationis utilitaté exactè discussierimus. Hanc Galen. alijq; oẽs medicinæ professores, duos usus obtinere literis mandauerunt: Vnũ, ut cordis naturalem caliditatẽ aeris nos ambientis algidi ingressu refrigeraret, atq, excreméta fumida caligino saq; à caloꝛ natiuo dissipata diuapo

rataq;

G ratáq; expelleret: quę animātibus calidioribus, ac sanguine præditis, eximiè necessarium esse cōstat: his uerò qui tum caloris, tū sanguinis sunt expertia, haudquaq̄: quippe nō est dubium arteriarum pulsum in his respirationis uicem implere. Alterum deīceps, ut aere respirato, id qđ de spiritu defluxit, īstauretur, alanturq; uires internę. Verum absurdum, falsumq; id deprehēditur: compositū nanq; nullum à simplici alitur: alioquin animans ex elemento uno conflatum reperiretur: qđ penitus à Galeno reijcitur, q ob H id aquā non nutrire asserit. Cæterū cui potentiarum animę spirationis munus asscribatur, accuratè cōsyderemus. Gale. à motione à uolūtatis impetu prodeunte perfici testatur, ob id, cp integrum sit nobis spirare, ac non spirare: qđq; neruus huius sit proprium, ac primariū instrumētum. Quare dissecto cuipiā neruo, qui septo trāsuerso motū suggerit, is protectò diutius non uiuet, q̄ qui strangulatur. Verum enimuero Galeni opinio duobus argumentis refelli potest: primo, quia dormiētes spiramus: uoluntaria aūt motio co I gitatione ac deliberatione fit: hę autē in somno functiones nō peragūtur: postremò, qm̄ spiratio, quę intempestiua est, ac præpostera, arteriarum pulsui respōdet. quare Hippocrates hanc crebrò pro pulsibus usurpat, quoties uidelicet partes respirationi addictę minimè affectæ sunt: quinetiā cordis temperaturā æquè atq; arterias indicare docuit. Quidā preterea philosophi ex uolūtaria, atq; nō uoluntaria facultate, hoc est, naturali, animaliq;, respirationē constituī cēsuerunt: idq; in nō paucis animantis partibus spectatur, ut in motu palpebrarū oculi, ac deglutitiōis, quas sanè cōpositas esse constat: unde imbecillioribus effectis, cadit quoq;, ac debilitatur deglutitio, haud sec⁹ atq; appetentia: quæ quidem sniā præstantior esse uidetur. Quanq̄ quis obijciat, illum prudētius ac doctius sentire, qui naturalem eā tm̄ asserit facultatem, ob hoc. s. q; dum sani degimus, dumq; morbis laboramus, crebrò citra deliberationem respiramus, cordis temperaturam prodentes: quinetiam suspiria multa fiunt. Ad hæc ubi respirandi E munere necessario indigemus, spirationem sistere, ac compescere, integrum nobis minime erit, quēadmodū nec tussim, aliaq; id genus. Natura iccirco hanc uoluntariam functionē molita est, ut auxilio eēt naturali potentię, qū uidelicet cordi satisfacere nō ualet. Præterea Galeni ꝓbatio, qua illā omnino à uoluntatis arbitrio pendere docet, est hmōi, q. s. dissecto neruo functiones harum facultatū, id est, motū uoluntariorū, aboleri asserit: q̄ mehercle ratiocinatio à ueritate aliena est, tū in principijs, tū in figura. M Nempe qn̄ prædicatū rei quę a subiecto data est, aufertur, non debet semper auferri prędicatum ab illa, à qua est ablatū subiectū: alioqui repugnantiā antecedentis oppositi in tota materia unā cum repugnātia oppositi consequentis tutari ac defendere oportet. Hoc autem testatissimū facit, quantū in dialecticis Gal. claudicauerit: quippe si abrato neruo, sectoue, quępiam quoq; auferaē motio, illud tū necessario non sequetur, neruo illo existente motus

A motus gratia, cp neruo propriā motionis caussam acceptam feramus. Atqui si quispiam venas carotidas, neruosq;, soporiferos, q ad cerebrū pertingunt vulneratos habuerit, statim omni functione voluntaria destituetur, vnde particulæ illæ appellationem nactæ sunt. Quare Rasius memorię dedit, regem Indiæ, vbi in quempiam nobili genere clarū animaduertere vellet, sectionem harū partium imperasse: quod animaduersiōis genus ac supplicij mortem adferebat. Quis autem sanę mentis illic omneis motiones voluntarias B propterea insertas dicet? Porrò nihil actionem huiusmodi in neruo efficit, q̄ id quod talem potentiam complere, atq; perficere potest: quo affecto afficiatur quoq; actio necesse est, & si huius propria nō sit caussa: quandoquidem vitiatur, deperditurq; propria functio, abolita facultate, quę illuc defluebat, ac transmittebatur: quamobrem volūtarij motus deperditio non testatur motum quemlibet in neruorum essentia voluntarium adesse: qui tamen per accidens potest a voluntate prodire.

C Quòd si obstinatè repugnas, voluntarium penitus affirmando, nihil ꝓpterea promoues: quippe musculorum erit, non neruorum. Verum enimuero ad partium spirationi famulantium usus accedamus, quandoquidem de ipsa abunde disputatimus. Pulmo igitur spirationis officio delegatus, aditum spiritui pate facit: cum. n. attollitur, influit spiritus: cum contrahitur, effluit: vnde īstrumentum respirationis propriū esse in confesso est. Verum hic subtilitate ingenij consyderandum erit, nunquid respirationis, expiratiōisq; motio thoracem sequatur, nec pri- D uatum motum aliquem obtineat: an vero sit thoracis motus spirādo, quem pulmones sequantur, tanquā auxilium afferentem. Galenus pulmonem priuatim nullum motum habere scriptū reliquit, sed vnà cū thorace attolli, agitariq;: quinimo spirationem, quæ naturalem motionem sequitur, à septo transuerso fieri: est autem id musculosum quippiam, atq, carnosum, inferna a suprnis dirimens: hoc est, partes nobilio res ab ignobilioribus distinguēs, ac E separans. Dilatato itaq, thorace, aere impletur pulmo. Existimare autem oportet huius constitutionem similem esse follibus qui ī ferrarijs habentur: quod tibi manifestius fiet, si vulnerato thorace, ac confosso, aer introrumpat: quiescet etenim ꝓtinus pulmo, interitq; eius motio: idq; fortè ob refrigeratos pulmōes. Aristoteles (cincturam vocat) septi transuersi nullam aliam vtilitatem scripto reliquit, q̄ vt separarent inter sē partes principes, ac nobiliores ā nutritorijs, & ignobilioribus: vt videlicet animæ principis origo inof- F fensa seruetur, nec facilè occupetur exhalatione cibi, & caloris aduentitij copia. Atqui tantus philosophus calumnia dignus non est, neq; imperitię crimine notandus: quandoquidem quæ arte secandi corpora discuntur, haud absimilia sunt his, quę numero motionum circulorū comprehenduntur. Ars verò anatomices ætate Aristotelis planè haud quaq̄ erat absoluta. Porrò Galen⁹, cuius seculo medicina omnibus numeris, vt dicitur, perfectā erat, scripsit. Erunt, inquit, posterorum, qui ī medicina quędam a nobis non in-

G uenta, neq; cognita in lucem emittent. Quamobrem non tam crebrò (vt multi censent) Galenus Aristoteli refragatur, quin potius illius inuentis aliquid adijcere, atq; implere nititur: cuiusmodi sunt, quæ de sepio, de motu neruorum, de sensu & motu, de cordis ac cerebri principatu: quę nãq; ille de particularib⁹ disserit, haudquaq̃ in vsibus huic reluctãtur. Verum ad id, vnde nostra digressa est oratio, redeamus. Gale. igitur de pulmonibus sententia diligenter perpendenda: quippe nullo
H alio argumento, rationeve probare studet, dilatato thorace pulmonem quoq; attolli, q̃ ꝙ eodem quiescente, pulmones quiescant, intereatq́ue animal. Nos verò non adeò absolutè ac simpliciter pronunciãdũ censemus, thoracem videlicet præcipuã motionum pulmonis causſam esse: fieri etenim potest, vt pars vtraq; priuatim moueatur, habeãtq; mutuũ quendam consensum, ac proprium, vt alterũ absq, altero minime moueatur: ob id vno quiescente, alterũ quoq; cesser, atq; neutrũ alteri causſam motionis suggerat, prębeatq;.
I Quod si assereremus, pulmone non moto, nec thoracẽ moueri, quæ est Galeni opinio: nos mehercle censeremus pulmones thoraci motũ suppeditare. Quare videtur Galen⁹ sensisse thoracem ac pulmonem simul posse moueri, ac si in sphæra, globove forent: immotoq; altero existẽte alterum quoque minime agitari: q̃uis (vti retro diximus) vnum alteri⁹ non sit motor. porrò id quoq; vsuenire potest, ꝙ dissecto thoracis neruo, affect⁹ ad pulmones per consensum pertingat, quo modo Gale. multas ægrotare partes literis prodidit. Nunc igitur thoracem dilata K
tum pulmonis motionem adiutare, eadem indicatione dicendum, potissimũ, vbi vehementiori indiguerimus respiratione. Verum enimuero vt in pauca tẽ conferamus, Cor est, quod abolita respiratione expiratio neq; afficitur, ob id q, animalis interitus contingit. Hinc necessariò ab ipso spirationem emanare ingenue fatebimur. Cæterum pulmonis agitatio (vt sentit Gal.) violenta est, eadem ratione ac vi, qua sunt, quæ ab arte machinata, agitant. Mouet id viscus modo quo naturalia, atq; bifariam: nãq; tum ab electione, tũ L
a natura. Atqui duos in motu principes collocare non erit absurdum: musculũ motionis ab arbitrio volũtatis prodeuntis: cor ad pulmonem huius, quę a natura est. Galenus hic eadẽ methodo nixus est, qua in cæteris suis indicationibus consuevit. Haud enim aliunde motũ pulmoni, quàm a neruo adesse putat, quãquam per artem dissectionis corpore, tum nullus ad id viscus deriuari nequeat, quo sentiat, nedũ motum obtineat. Verũ ingenij nostri hebetudo fortè obstat, quo min⁹ ve ritatem perspiciamus, horum videli M
cet quæ in hoc commentario a nobis considerantur: attamen vt tempus fert, atque suadet, ocium q̃; permittit, in hoc negocium toti incumbimus: aliquando verò ista futura sunt exploratiora. Pulmo in duas fibras diducitur, vt si fortè vna aliquãdo afficeretur, altera vicem eius supppleret: quemadmodum in thoracis vulneribus videre est, in quibus si fibra altera lędatur, spirationi alterã deseruire necesse est: quippe vtraq; affecta animali interitum affert.

Se-

G Sequitur vt de aspera arteria (quæ nonnullis spiritalis fistula dicitur) nonnihil disseramus: quæ spiritus causſa data est: hac enim spiritũ trahimus, reddimusq; respirando, expirandoq;: sed nec solum spirãdi causſa, sed etiam vocis: quare natura emolita est particulam quandam in eius summitate, quæ munus efficiẽdæ vocis contineat, minoris linguæ formam referentem: deinde a musculo quippiam ei aduenit, quod vatiẽ arteriam afficiat, & ob id variæ gignantur voces: sed is quidem vsus minimè necessarius, verum vt me-
H lius ac fęlicius vitæ curriculum trãsigeremus: idq; in alijs quoque partibus prudens natura instituit, quæ non vnius tantum gratia, verum ẽt plurium conditæ fuerũt: quippe nares tum vt odoraremus, tum vt cerebri excrementa expurgarem⁹: illud ad sensoriam facultatem, hoc ad, pulsoriam referendum. Vua (columella alijs nominata) facit ne pluuis, fumusq;, & id genus multa, ad spiritalem fistulam non irrupant.
Quinetiam spiritum primum temperat, ne tam frigidus, ac ĩcõcoctus
I dat, quæ disiecta, distillationib⁹ obnoxium reddit hominem, refrigerãdo parteis omneis spiritales, vociq; gratiam adimit, nam & hęc ad hãc functionẽ necessaria. Epiglottidem vocis particulam esse nõ est dubiũ, q̃n vbi in arteriã aĩantis valide insufflamus, vox reddit, haud absimilis illi, quã dũ viueret, sonabat. Huic ẽt aliud operimẽtũ annexũ: ne ĩ arteriã cib⁹, aliudve deerrãs, aĩal strãgulet: nãq; crebrò videm⁹, dũ aliqd ĩ ipsam dilabit, tusses statĩ excitari. Sj d spiratiõe, ei⁹q; ĩstitis dictũ iã ẽ.

De cerebro, eiusq; partibus, ac functionibus K
Cap. 20

QVanquam imaginatio, cogitatio, recordatio, conseruatioq;, neq; partes, neq; mẽbra sint, habent nihilo minus in cerebro sedes, in quibus earum functiões sint euidentiores. Phantasia igitur, siue imaginatio in cerebri anteriori parte sita est, quę rerum speciẽs, postq̃ à sensu communi relictæ sunt, concipit, ac retinet. Cogitatio vero manifestior est in medio cerebri sinu specuve: hic quas assertiones, & consilia vocamus, fieri traduntur: discer L
nimusq; quid in his nobis sit eligẽdum, vitandumq;: hic intellecta recognoscuntur: quare in animantiũ genere homini soli tributa est: bruta vero istius loco æstimatricẽ vim obtinẽt: in posteriori cerebro cauerna ampliori vis illa reminiscentiæ sedem habet, atq; etiam conseruatrix potẽtia: quæ in nullo alio interse discrepant, quàm quòd recordatio per interualla fit, conseruatio verò assidua est. Verum ab imaginatiõe quoq; differunt, ꝙ hæc formã exhibet sensilis, vel sensibus priuata: illæ verò ad custodiam, & refrica M
nationem rei conceptæ, magisq; ad intellectũ, prudentiamve referendæ. quàm phantasia. Atq; illud meminisse oportet. ꝙ & si in ventriculis cerebri harum potentiarum functiones peraguntur, tamen a corde, tãq̃ oĩum principio prouenire, sedesq; tũ in cerebro tanq̃ instrumẽto obtinere. quare quẽadmodũ visoria facultas ĩ crystalloide sita esse fertur, cũ tñ sit in corde vel cerebro, sic virtutes istæ, harumq;: sediũ vtilitas ad temperandum eas instituta est, eo

Universidad de Deusto
Biblioteca

G modo, quo cerebrum diximus opẽ ferre alijs cõceptionibus, atq; apprehensionibus. Alia igitur probatiõe non indigemus, quam ea qua superiora discussimus, quę est huiusmodi, facultates nihil agere citra calorem nativum, qui ad ipsas non pervenit, nisi cum quadam moderatione, ac mensura: visq; illa quę transmittit, temperatq;, calidum naturale, in corde posita est tanq̃ fonte ac principio. Ad hęc imaginatricis functio testatur sensilium aliquid I sensu cõi hærere, cuius sedem in corde libro de anima scripsimus: atq; iõ H illa quoq; principium cor habebit, quę vnà cum facultate motrice voluntaria, animanti motionem suggerit, quam in corde habitare nup diximus. Præterea vbi imaginatio, illic quoq; cogitatio collocabitur, qua ab imaginatione concepta cõponimus, resoluimusq;. Hãc etiam necessario consequuntur recordatrix, atq, conseruatrix facultates, vtpote propter ipsam institutæ. Cæterum vbi affici has ipsas potẽtias cerebri ipsius ventriculis affectis conspiciemus, non erit statim ferendũ iudicium, fontem ipsarum solum esse cerebrum: haud aliter q̃ affecto I crystalloide visionem vitiari cernẽs nihilo minus ipsum visoriæ facultatis primariam esse scaturiginẽ. Nã & septo transuerso affecto, nuper dictas potentias lædi spectamus: nontñ sanæ mentis homo harum sedẽ in hac parte putauerit: Cerebri etenim ventriculi harum gratia conditi a natura, quorum tẽperatura functiones ipsarum conficit. Atqui retro scriptæ virtutes in duobus prioribus cerebri specubus euidentiores sunt: a quibus per viam, tramitẽve, qui inter ipsos consistit, deferũtur: K in qua via meatuve quędam corpuscula constituta sunt, quæ dum calorem internum ad cerebri sinus ingredi oportet, aperiri credũtur, claudiq;, vbi subierit. Horum vero mentionem fecimus in commẽtario anatomices. Cerebro humido molliq;, constituto, super impositũ est os, quod calua nominarur, pro tutela ac munimento: duę item mẽbranæ (quarum altera tenuis atq; lucilla: altera crassa ac valida) cerebrũ vallant ac vestiunt. Quinetiã globosa, vt quę sit omnium figurarum perfectissima, rotunda, atque L sphærica: tum capacissima, tum ab incõmodo & lęsione remotissima. Præterea sedem eminentiorem in animantibus perfectis cerebrum obtinuit sensuum gratia, qui custodes totius corporis (teste Galeno) sunt: quod etiam in rebus externis vsuuenit, quippe qui custodię excubijsve præsunt, in arce sublimioriq; loco collocantur.

De somno. Cap. 21.

PRoximum ab his partiũ vsibus quos diximus, est, vt de quibusdã, quę ad sanitatẽ conferant dissẽ- M ramus, initio quidẽ sumpto a somno: de quo primũ quid sit, & cui parti creditus: tũ quę eius sit causa, cõsyderemus oportet. Est quippe animantiũ generi apprime necessari⁹, atq; vtilis, sub quo homo quoq; cõtinetur, qui somno destitutus vitæ non exiguam iacturã facit. Sõnus igitur (mea quidẽ sententia) nexus quidam & quies sensuum, atq; corũ dẽ recursus recessusq; a suis instrumẽtis ad intima: idq; somno sepulti, dormientesq; apertè testant, qui sen-

A sensilia, & si proxima, minimè percipiunt: tũ qui patentibus oculis dormitant, nequaq̃ vident: atqui si facultas visoria instrumentis adesset, continuò hi quoq; viderent. Verũ enim vero id non tantum in soporatis conspicimus, verũetiã in his qui studiosissimè, attentissimeq;, in aliquam rem incumbunt: etenim nõ pauca sensilia prætereuntia nõ animaduertunt. Cum itaq; somnus tãtum sit sensuum ad ĩtima recessus: sensus vero haudquaq̃ moueri possunt illa, quæ per vniuersum corp⁹ fit, motione, absq; auxilio alterius, B quod illis materię loco adsit, erit verò id calidum naturale: quare somnum esse coitum quendã caloris ad intima refugientis asserimus. Quinetiã partes extimæ refrigeratę somno pressi hominis hui⁹ testimoniũ locupletissimum exhibent. Atque item concoctio, quæ in dormitantibus validior cõsistit: nempe calidũ id, quod in vigilantibus functiones concinnat (præbet etenim motũ sensumq; extimis) in somno sopitis ad ima subterfugit: illud vero a corde tantum animantium partib⁹ trans- C mittitur, ad quod ceu ad fontem atque principium in somno refluat, atq; reuertatur, necesse est: quẽadmodum in motu consyderat', quẽ ad id, vnde incœpit, redire oportet: quale in Deo spectamus, a quo oĩa dimanant, & ad quem cuncta reuolant. Postq̃ igitur explicauim⁹ somnum, sensus quietem, ociumq; suatum functionum, atq; intermissionem, quæ a caliditatis subterfugientis recessu consit: proximum est, vt scrutemur, quę sit causa huiusce cõfugij in somno sopitis: quod in primis coctionẽ adiutat. Caloris equidem ad extima sparsio a quantitate, D non a qualitate eiusdem inducta prouenit: at coactio quantitatis imminutio est: idq; contingit, quoniã a frigiditate humiditateq; superat'. Somnus ergo calore interno refrigerato, atq; humectato fiet: tunc nanque copia minuitur calidi, dum ad suum fontem recurrit. Præterea cũ cerebri vsus sit, vt cordis caliditatẽ, siccitatemq; moderaretur, necesse eot ab illo maiorem huius functionis cumulum consequi, atq; alimẽtum cordi transmissum refrigerari humectariq;: proinde rigationib⁹, E quę vim frigidam humidamq; obtinent, perfundimus capita vigilijs affectorum crebertime: etenim cerebri consensu, cor quoq; affici cõspicimus. Quamobrem qui a solo cerebro somnum effici putauerunt, grauissime lapsi sunt. Ad hæc argumẽtum a frigiditate humiditateq; somnum conciliari tale est, q⁹ alimenta pleraq; omnia soporem appellãtia, vi frigida humidaq; prędita sunt, cuiusmodi lactuca, & id genus: at vigilias accersentia calida siccaq;. Sõni autem causa, quæ a materia nomen habet, vapor est humectus ab F infernis, intimisq;, ad cerebrum elatus, vbi a frigore consistit, grauisq; effectus, dum, quę illic sunt, cęteris miscetur humiditatibus, dumq; ad altiora penetrare non valeat, neque discutu dissipative, ad ima denuo defluat necesse est, atque inde meatus facultatũ sensilium obstruat. Quinetiam somnus animãti ab fatigatione laboribusq; confit, calore nativo inter mouendum, opusq; faciendum dispersо, imminutaq;, eius quantitate, refrigerato: proinde coactus ad suam confugit scaturiginẽ,

G fontēq;: haud secus ac milites, qui grauī imminente periculo ad ducem recurrunt. Cor vero in animante princeps: quod postremum animali mortuo refrigeratur. Somnus item naturæ est functio corpus gubernantis, iccirco necessaria animantibus perfectis, quoniam absq; eo immodicis laboribus frangerentur sensus, atque interirent: quibus pereuntibus actum de vita esset. Quamobrem, qui minus probè dormiunt, pallore afficiūtur, atque munia sua potissimū nutritiōis, dteri' abeūt. Quin & exercitio ac fatiga H tione sensuum calor ille internus refrigeratur, vtpote ad extima expansus: rursusq; ad intima subterfugit, vbi eius minuitur quantitas. Illud vero te latere nolim, somnum conuersionem tantum esse temperaturæ caloris intrimi ad frigidum & humidum, estque, quę hūc facit facultas gubernans, quæ in corde posita est, cuius calor hac ratiōe huius est instrumentum. Propterea exoritur hic quæstio, cui potissimum potentię animæ commissus sit sopor: Cui ingenuè responsum volumus, facultati sensitrici illum esse credi- I tum, quę roboratur, & incrementum suscipit huius functionibus: neque nutritorię potestati attribuendum, quatenus est nutritoria, quoniam vegetalia non soporantur, sensus namque sunt expertia: illa verò vis sentiendi ascribitur sensui communi. Somnum tribuimus sensitrici potentię, vtpote quæ ab eo tueatur, conseruetur q;: quamuis senetur tunc tempo- ris.

De temporum anni temperamento. K

Cap. 22.

ALtricis facultatis functiones, partesq;, quę illas perficiunt, animantibus necessariæ: sed maximè tactio, qua pereunte, animal interit. spiratio item necessaria. Porrò liquet ea, quę sanitatem corporis humani tuentur, ac conseruant, esse aquā, aerē, alimenta, quibus secūdū naturā se habentibus corporis sanitas consequatur. Aer verò naturaliter se habet propter solis astrorumq; fūctiones: sol vero id facit, signiferum per errans per anni quatuor tēpora, ver L ętatem, autumnum, atq; hyemem, quorum constitutionem exploratissimā medicū habere oportet, quippe tum dignitate, excellentiaq;, tū vtilitate longe superet alia sanitatis tuendę præsidia. Vere quidem nutritionis functiones validiores atque perfectiores, calido s. interno copiosiore existente, quod temperatura est tum calidum, tum humidū. Proinde ver calore, humoreq; moderatū asserimus, collatione ad hominis tēperationem facta: quoniam adolescentes iunioresq; vere actiones vividiores obtinent. Vocabitur itē nō M absurdè temperatum, hominis temperamento collatum: quandoquidē non a quatuor qualitatibus p se totis mixtis ea tēperatura constituē: cuiuslibet nanq; corporis tēperatio alteri qualitatū agentiū exuperanti (quæ instar formę erit) atque alteri patientū (quæ loco materię) ascribitur: alioqui non vnum specie, verū duo conflarentur: functio itē vna ī suo termino minime collocarent, si duę qualitates oppositę simul ppollentes inessent æquabiles actu potestateq;. Quippe ex duobus contrariis actijs actu haudquaquam vnum actu componitur: neq; etiam ex non cōtrarijs, quēadmodū duę lineę actu vnam actu non conficiunt. Quam opinionem pauci admodum, qui se naturæ interpretes iactitant, medici naq; professores nostrę memoriæ admiserunt: verū iā illis explicabit. Téperata natura, ex quatuor qualitatum pari mole moderata, hoc est, temperatissima, nusquā spectari potest. Quinetiam temperamentum vni qualitatum agentium attribui moderatum non conspicimus, propterea q singulę actiuæ modum na B ctæ sunt functionum suarum ab altera patientium, quę illi adest loco materiæ. Sed vade nostra fluxerat oratio reuertatur. Æstas calida & sicca: hyems rursum frigida, tū humida, collocata ad ver, hominisq; temperamentū. Quidam autumnum (vt qui esset inter ętatē hyememq; medius) eque temperatum atq; ver collocarunt, largissime quidem peccantes: veri nāq; in totum quis dixerit cōtrarium? à quo vires omnes imbecilliores euadunt, cuius exēplū experimētūq;, vegetalia animātiaq; suppeditabunt. Proinde siccitatē atC que frigiditatē illi assignabimus: at validior erit siccitas: verùm vt sum matim dicam, inæquale oīno naturam habere pleriq; omnes peritiores scripserunt. Sol autumno perinde nobis est proximus, atq; abest a nobis: quod de vere dici quoq; merito debet. Sed hoc tantū interest, q autumno vires infirmiores debiliores q; fiunt, siccitasq; exuperat in animantibus, quare nullam in generatione caloris sui temperantia vtilitatem præstat. Vere si quod aliud generationi in primis aptum atque idoneum. humidum nāq; tali functioni familiarissimum. Porrò breuitatis, diuturnitatisq;, certum finē, ac scopum anni tempora non obtinent, sed pro regionum natura, atq; longitudine variantur. Quarum equidem temperatior erit, in qua breuis autumnus, uer uerò longum: cuiusmodi sunt quę sub quīto climate iacent, præcipueq;, maritimæ. Autumnus in nostra Hispania duorū est mensium, quæ est in quinti climatis principio. Sub libra item temperatam horam assetere (vt nō pauci) absurdum est: quinenam quartum quinto præstantius climate exi E stimare. Galenus Græciam terram temperatissimam tradidit literis, potissimumque Hippocratis patriam Coum, atq; huius tempora anni veri similia. Nos quatuor causis, materiali s. formali, effectrici, atque finali salubritatem partis cuiuslibet cōplexi sumus.

D

AVERRHOI COLLECTANEORVM SECTIO II.

DE SANITATE TVENDA. F

De artis medicæ fine. Cap. 1.

Sectionis 6. Coll. 1. respondet.

FInis philosopho tūm speculatiua tum actiua dicitur. Primo quidē, ad quē res necessario tēdit: isq; absolute finis noīatur. Secūdo verò, quēadmodū formam materiei finē appellam': q pfectiōis entis. finis inseparabilis dr. Tertiò, ac postremò, quo adepto ac consequuto, q huī' gratia sunt īstituta, cō sistant necesse est. atq; hic caussarū

Universidad de Deusto
Biblioteca

G finis vocitatur, vt ſerram finem artificiorum, quę per ipſam elaborantur, appellabimus. Verum enimuero artis medicę finis rationabil'r ac vere, primo, poſtremoq; modo pronunciabitur: At ſecundo nō ita ſimpl'r: verum (vt quiſpiam dixerit) in latitudine. Pars autem medicinę, q̄ nobis nunc ſcribitur, cęteris ei⁹ partibus longe anteferēda eſt. Quę rurſus bifariam ſecabitur: in partem videlicet, quę ſanitatem conſeruat, ac tuetur: deinde in eum, quę docet, quemadmodum auferri debeāt ea, quę hominibus morbos accerſunt:
H quę ſanè quidem media erit inter ſanitatis tuitionem, & ęgritudinis abolitionem. Porrò id te memoria tenere velim, noſtra corpora à vitijs tantum poſſe vindicari, quę nobis ex accidenti contingunt: idq; potiſſimum ab excrementorum immoderata copia, quę ab alimentis, puenit. Quippe ſi ratio victus moderata omnibus vſurparetur, a nullo uſquam ſanitas abeſſet. Atq; hoc oraculum in hac arte diuiniſſimum, firmiſſimumq; eſſe tibi perſuadeas: alioqui manca, ac mutila eſſet, claudicāſq;
I medicina. Quamobrem nō poſſumus non mirifice laudare atque probare definitionem medicinę, quam hic mox ſubſcribim⁹. Medicina eſt ars factiua, ratione experimentoq; inuenta, quę tum ſanitatē tuetur, tum morbos depellit. Qua definitione nullus maiorum poſteriorum ve noſtrorum aliam verioré ſcripto reliquit. Nempe etſi illa, quā Galen⁹ tradidit, multis videatur exquiſitè perfecta, nihilo minus parū explicata, declarataq; eſt, & propè dixerim manca: q̄nquidem cuius eſſet gn̄is, nōn explicuit. vniuerſę nā-

que artes operatrices, naturę domi- K
ne, cognoſcentesq;, tribus ſumūtur modis. Aut. n. prędſunt faciendorum operum facultati, & neq; formā, materiam ve faciunt, ſed iubēt: Aut minimè prędcipiunt, ſed faciunt formā in materia apta: Aut medię ſter has quę videlicet partim faciūt, partim prędſunt ac iubent: primo quidē formam elaborantes, altero materiam cognoſcentes, atq; explicantes. Horum primi exemplum gubernator nauis erit: atq; architectus, qui nauē extruit, ſecundi: & tertij, is qui in naui cuncta probè diſponit, ordinat,
L atq; iubet. Nos vero de his exquiſitiſſime ſcripſimus in commētario, quem in ſecundum auſcultationis naturalis librū poſteris reliquimus. Cęterum medicina ex his artib⁹ eſt, quę abſolutè factiuę vocitantur: ꝓſtat etenim formam, qua functiōes ſuas naturales homo perficit, idq; natura materiave apta & idonea ad opus exiſtente: alioqui. n. non poſſet formam prębere. Eſt aūt hic finis, qui artu locum ſui ſubiecti conuenientiſſimum ſuggerit. Atq; haud quaq̄ abſimilis ratiom victus, quā
M Galenus homini quadrato, temperatoq; prędſcribit, vt ſ. vitę naturale curriculum tranſigat, ſenectutemq; attingat, quę me hercle ob inſignitèr refrigeratas, exſiccatasque partes corporis principes contingit. Quare hunc finem, atque ſcopum ars medica nequaq̄ debet tranſcendere: ꝙ ſi id faceret, immortalitatē hominibus adferret: quam nō poſſe ab ipſa prędſtari in confeſſo eſt. Cauſſa vero, cur interdum medicinalis ars finem probum non conſequatur, eadem eſt cum illa, quę cęteris artibus impedimētum injcit,

ne

A ne circa materiam ſuam, atq; ſubiectum finem optatum adipiſcantur: quod in athletarum, nautarum, atque agricolarum victus ratione manifeſtiſſimè conſpicitur. Atqui Raſius noſter huius cauſſam in quodā ſuo commētario tradidit huiuſmodi, videlicet, ꝙ ea quę retro iam a nobis expoſita ſunt, non paucis intercedentibus mediis indigeant, vt hūc ipſum finem obtineant, quem a nobis ſuppeditari, fieri minime poteſt. Cuius equidem opinio proba eſt, verum non vſquequaq; perfecta: qua re adijcere quædā nos oportet, quo
B dilucidior euadat. Eſt igitur verum, hanc artem in indiuiduorum corporibus peccare, ob materiei ipſorū idoneam præparationem. fieri nāq; poteſt, duos eſſe homines eiuſdem æquabilis, temperatæq; naturę: vna eademq; rōne victus vtentes: quorū alter ad ſenectutem finemq; ſuo tē peramento conuenientiorem perueniet: alteri vero (& ſi eodē diætæ genere vtatur) praui ingenerabuntur ſuccі, qui mortem accerſent celeriorem. idq; profecto contingit ob quā dam huius temperaturæ inſitam in natamq; aptitudinem ad vitioſos
C humores gignendos, quæ nos latet, & hanc ignorantiam nobis parit naturarum tam multiplex innata ꝓparatio, aptitudoq;, vt nullis notis nullisq; indicijs comprehendi valeat: quod a nobis in commentarijs philoſophiæ abunde expoſitū eſt: vbi id quoque proditur, materias ſ. ſingulas accidentia obtinere peculiaria, inſitaq;, præterea queq;, quę a forma ſuppeditantur. Quamobrē accidētia, quæ materiei adſunt, multifariam illam naturarum indiuiduorum variationem procreāt, haud ſecus, ac ea, quæ peculiaria for- D
mæ inſunt, mores tam varios in hominibus ſingulis indiuiduisve concinnant. Quippe homo poſtremū compoſitū exiſtens, non paucas indiuiduorum differentias ſpeciesve habebit: quod facit, vt multiplicitas proprietatum. naturarum ſ ac morum indiuiduorum, non ita pateat. Verum enimuero longius fortè, q̄ par ſit, noſtra eſt expatiata oratio: quanq̄ ingenuè affirmare auſim, id quod nuper nobis ſcriptum eſt, maximam afferre vtilitatem his, qui exploratum habere concupiſcunt, in quo philoſophorum doctorūq; E
virorū non pauci olim dubitarunt. Nunc ad inſtitutum negocium reuertimur, dicimusq; illos, qui in ea ſunt ſententia, ꝙ videlicet is qui tali educatione regitur, qualem in libro de ſanitate tuenda Galenus ꝓcepit, finem optimum conſequetur ignorare, quomodo dignoſcatur finis artis medicę a parte ſuorum paſſiuorum: hiq; hallucinantium medicorum & indoctorum opinionibus aſtipulari videntur, quemadmodum & illi, qui dies hominum annosq; certo numero aſtringi ceſſuerunt: quandoquidem vſuuenire po F
teſt, quempiam naturæ temperatæ inculpata educatione vti: veruntamen ęque breuem vitam viuere, atque is qui rationem victus improbā vſurpant. Sed hoc rariſſime contingit: quare ab accidēti tam remoto ac longinquo medica ars neque ſubibit calumniam, neq; ſubuerſionem: abſit etenim, vt tam inſignis artis nobilitas hoc tam exiguo ſcrupulo obſcuretur. Porrò qui tantum rebus externis, atq; ab electione voluntateq; prodeuntibus morbos attri-

G tribuit, is nosse causſatum minorē cumulum videtur: quippe effectricium tantum gradus quidam (quæ dixerunt) sunt: Hæ verò vtpote manifestiores à plerisq; omnibus medicis ægritudinibusq; assignantur. Huic si forsè (vt fit interdum) morbi accidant, quos id genus causſæ non præcesserint, diuinit°, cœlitusq; immissos protinus aiunt: quam opinionem, quontam popularibus vulgoq; arrideat, minime improbabimus. Iam verò satis superq; exposita artis medicę commoditate, atq; vtilitate, proximum erit, vt de causſis H disseramus, quę ex accidenti corporibus nostris vitia aduehunt, quibusq; medicinæ auxilio occurrere valeamus: sunt autem hę causſæ effectrices: quarum aliæ huiusmodi sunt, vt facile caueri vitariq; possint vt combustio, sectio, percussus, & id genº mille, quæ fugere omnino possumº. Alię verò, quæ necessario nos alterant, atq; immutant, vel nobis inuitis nolentibusq;, de quibus agēdum mihi nūc est. Sunt igitur quæ nostra afficiunt corpora ex accidenti causſæ, aeris nos ambientis constitutio, immutatioq;: exercitiū immoderatum (quale est artium quarundam) deinde alimenta, potiones, animæ affectus, atq; vt summatim perstringam, quæcunq; intemperiem & cum succis, & citra succos pariūt. Ab his itaq; quandoquidem vindicare nos possumus, aut ratione victº aut mediocritatem (quę in sanitatis tuitione collocatur) amplectendo, asserimus sanitatem posse cōseruari tūm alimētis, tum boni succi, tum q̄titatis moderatæ, tum opportunè assumptis: item motu ac quiete mediocribus, excrementorumq; expurgatione: deniq; aeris boni inspiratione, & cęterorum accidentiū præcautione, quę intēperiē euocare nata sunt. Sumendi verò cibos modus melior medicinalis est. Excrementa purgabunt fricatione, lauacro, exercitio moderato, atq; medicamentū assumptione: q̄ vniuersa præcautioni ab ęgritudinibus accepta referenda sunt.

De exercitio, eiusq; modis.
Cap. 2.

EXercitatio motus est partiū ab aliqua electione, atq; voluntate procedens: qui primum quidem a membris efficitur, motionem volū I tariam obtinentibus: secundo verò ab ijs quę motu sunt prędita animali, cuiusmodi sunt venæ, partesq; nutritionis officia exequentes. Cum itaq; exercitatio motus sit, quædam propria, quędam autem communis constituetur. Atq; hæc toti corpori attributa, qua vtuntur cuncta animalia: illa priuatim singulis membris peculiaris: quemadmodū vox, thoracis, atq, pulmonis: sedere, astare, dorsi exercitatio. Quinetiam alia est exercitationis sectio, quatenus exercitatio: (prima nanq; a partibus desumpta est) vehementem e- M tenim quandam, remissiorem ac leuiorem, alteram & tertiam temperatam collocamus. Atqui valida & imbecilla fatigatis interdū ac laborantibus cuiusdam partibus fiant, quibus pariter accedent, tum concitata, tum tarda: interdum verò cum in mouendo alterum alteri reluctatur, atq; ab eo opprimitur, vt in grauioris oneris sublatione contingit: verum hinc differentiæ neq; citatæ neq; tardæ iunguntur. Atqui nōnū quam celeritatem pariter, & vehementiā exercitatio habebit, qualis A est illā gladiatorū. Cæterum exercitij modici vtilitas eximia est. Spiritum etenim intetnū citationē facit, atq, auget: caloris quoq, genuini augmentum prębet, custoditq;: excrementa partiū altrici facultati deseruientium expurgat, & expellit, pariter & discutit: membrorū essentiam emollit: quare corpori, cætero tum nullum magis erit cōmodū, q̄ hoc ipsum. Quippe caloris, atq; spiritus augmentum, quod ab eo conficitur, nō absimile est caliditati naturali externæ. Atqui hęc quę ab extrinsecus excitatur, veluti a medicamē- B tis ālijsve rebus, energia & actu calefacientibus, ex accidenti contigit. Quæ commoda nuper dicta homo consequetur, si a concoctione exercitationi sese dedat. q̄ si prius exercitio vtatur, periculum est, ne crudos, Icoctosq, cibos, ac succos partes ad se trapiant: quo simul afficietur facultas retentrix, expellenturq; incocta alimenta: quandoquidem (vt tē paucis absoluam) quiete concoctio exquisitè conficitur: potentia autē propulsoria motu, agitationeque.

Quamobrem tempus eius vtendæ C illud esse statuimus. Sane huiusce tē portis nota, color est vrinę mediocriter rufus ac suppallens. Inhibenda verò exercitatio tum primum est, cū sudorem calenn admixtum spectabis, atq; spirationem alterari immutariq;, colorem rubrum ac floridū apparere, simul ac venas intumescere. Diligenter itaq; curabis, vt cū dictorum iam indiciorū quodlibet apparebit, protinus exercitium sistatur. Quippe valido digeritur, exhauriq; corpus: quod patet in his, qui eo genere delectant exercentq;. Remissiori vero & imbecillo, quod ex- D purgari debet, minimè expurgatur: nec quod ab eo fusum ac liquatum dissipare valet. At mediocre ac temperatum excrementa corporis tum discutit, tum absumit: quinetiam & corpus implet, & carnosiorem obesioremve reddit exercitatum. Quare ad sanitatis tutelam supta quam cuiquam credibile sit, moderatum exercitium confert. Verum enimuero quot incommoda ocium, exercitijq; negligentia pariant, clarum nobis testimonū exhibent, qui in vinculis, atq; custodia vitam agunt: facies etenim horum nō dissimilis ca- E checticorum facici: color fœdº: atq; ipsorum omnes functiones affectę, Ibecillæq;. Sed aīantū quoq, cętetis idē vsuenire, maxīeq; auitio gñi caueis detento & saginato, cernimº.

De fricatione, eiusq; multiplici ratione.
Cap. 3.

EXcremētorū cōcoctiōis tertiæ fricatio quoq, euacuationē exequit: cuius dręæ simplices quidē sex nūero statuimº, qualitati ternas asscribētes, asperū, leuē, mediā: vel (vt quispiā cēsuerit, vehemētē, remissā, ac mediocrē: q̄titativerò multā, pau F cā, mediocrē. Atq vehemētes fricationes tū dēsant, tū durāt īmodicè corpa: Remissę verò & Ibecillę rarefacere, sil' ac mollire valēt: Mediocrū fricationū opº vniuersa iā dicta mediocriter efficit, mediēq; inter prīas postremasq; hūtur. Prętereaualidiores carnē minuūt, gracileq; corpus reddūt: mediocres cōtra carnis īcremētū adjiciūt: paucę verò nullū opº euidēs cōficiūt, nisi q; parū calfaciunt. Hactenº de simplicibº fricationū drījs, quibº coniugatiōes ipsarū, ac complicationes exploratas habe-

bis,

G bis, si diligenter in id incumbas. Tẽpus verò nullum aliud ipsis statuemus, q̃ quod exercitationi nuper attribuimus: Atq; in sequentibus perfrictionum differentias exercitij differentijs commiscebimus.

De *Lauacro*. Cap. 4.

NVne de balneo nobis differendum, vtpote quo & vacuentur corporis superfluitates, atq; excrementa: cuius varias esse facultates, quæ corpora nostra afficiant, asserimus: primo nãq; tum humectat, tũ siccat, refrigerat simul, ac calefacit: H excrementa, quæ sub cute adhærẽt, & meatus obturant, expurgat: interdum verò eosdem obstruit, & cutẽ dẽsat: flatus discutit, ac tumores: corpora vt probè alimentum suscipiãt, idonea aptaq; concinnat: est etiam vbi appetitionem incitet: dolores demulceat, ac lenit, & aliq̃n prorsus tollit: humores fluidos facit, eosq; a particula in particulam aliam transmittit. Harum verò adeo contrariarum, & sibi pugnantium functionũ causſam esse dicimus vnam ex his, quæ ternario numero continentur: Aut enim ab ipsius lauacri natura, I & constitutione: aut a laborantium corporum affectu: aut deniq; a tempore, quo in ipso detinentur. Cum verò naturã balnei, atq; partes scripsimus, intelligas velim aquam tũ calidam, tum frigidam, deinde domum, in qua præparatur, aeremq;. Atq; ista rursus in gradus partiunt: quippe aqua ĩter calidum frigidũq; media refrigerat, humectatq;. quin etiam nonnihil discutientis potestatis obtinet, quo sordes, quæ cuti adhærescunt, absterget. Aer quoq;, qui eandem cum illa temperaturam habet, exiguum sudorẽ elicies, tenues K è corpore succos euocat, simul ac euacuat. Is vero, & si aqua (vt alias docuimus) humidior sit, tũ non æque humectat perinde atq; aqua, ut quę corpori applicatur: quinimo vi deficcante aerem prædictum meminisse te velim: qui quo calidior, eo plus ariditatis infert. Porro aqua, aerq; insigniter calida & calefaciunt, & interdum siccantur, excrementa vacuant, quibus eductis flatus eadem opera discutiuntur: idq; tantum in corporibus puris, & non excrementosis præstant: quippe in illis, quib' L superfluitates exuberant, immodice meatus obturant, euocatis ad cutẽ vitiosis, ac copiosis succis, quibus hiber exitus nõ patet, ob copiam crassitiemq;: vnde corpora huiusce modi habentibus horrores, rigoresque contingunt, vaganturq;, succi p vniuersum corpus, ac deferuntur ex loco vno ad alterum. Quamobrem illud tibi persuasissimum habeto, homini plethorico malisq; referto humorib' lauacri vsum a nobis inhiberi. Quinetiam si pars quæuis tali plenitudine affecta sit, nequaq̃ consulimus. Atqui causſa, quę media collocata est, maioris est momenti M cæteris. Porrò lauacrum dolores tãtum leuat, quos fluxiones concitarunt, cuius generis abscessus, & huius generis morbi. Item interdũ per se, interdum ex accidenti refrigerat. Hoc vero fit meatus reserando, & eductis vnà cum superfluitatibus ex lore ac spiritu: illud autem quoniã aquæ lauacri frigidæ vis suppeditat adhiberturq;, vt calidæ intẽperiẽ moderetur, & partes emollitas corrigat: atq; vt mitiget calorem naturalem, eo modo quo fabri ferrarij ac coci, qui

A qui frigidam vsurpant, vt scopũ sui ꝓpositu attingant. Insuper lauacro, natationeue frigidæ vti haudquaq̃ debemus, nisi prius excrementa expulsa fuerint. Balneũ autẽ (vt summatim perstringam) in his qui corpora pura obtinent (si modo oĩum eius partium fuerit concinna assensio) eximia præber, & singularia cõmoda: etenim superfluitates discutit, & citra virium noxam expurgationes efficit: partes emollit, ita tamẽ, vt neruosum genus minime resoluat: humectat citra caloris sensum: quinetiã refrigerat, nec tamẽ B obstructiones ob visciditatem accersit. Quæ vniuersa nobis iam scripta à calido frigidoq; perficiuntur: neq; puris, sed nõ puris corporibus incommodum afferunt.

De *somno, atq; vigilia*. Cap. 5.

SOmni in hoīe functiones sunt' cõcoctio simul, ac humectatio: Vigiliæ discutiunt, hquant, corpus exhauriunt, caloremq; genninũ & interuũ ad exteriora detrahũt. Horum causſas in commentarijs qui præcesserũt, tradidimus, desumptas C a Philosophia. Atqui vbi somnus immodicus est, natiuum illum calorẽ adobruit, atq; extĩguit, corpusq; in tumorẽ foedum attollit. Vigiliæ, si modum excesserint, arefaciunt, calorem dissipant naturalem, & eũ qui ex accidenti prouenit, accẽdũt. Hactenus de his, quę ꝑdixisse oportuit: iam ad cætera veniendum.

De *ratione victus hominis temperatæ naturæ*. Cap. 6.

PRoximum est, vt de cuiuslibet nouẽ temperamentorum sanitate tuenda agamus, initio sumpto à natura tẽperata. Primũ igitur alimenta, exercitationes, frictiões, balnea, somnos, ac vigilias, animi affectus, aerem nos ambientẽ, atq; externa omnia mediocria eẽ oportet: qui modus docẽdi, tum à doctrina, tum à functiõe proficiscitur. Quãobrem, grauissime hallucinati sunt, qui nullũ locum medicinæ in conseruatiõe sanitatis hominis temperati reliquerunt, putantes illã methodum curandi solum suppeditare, quę sanè quidem temperatę minime necessaria est: qđ si ita fortè vsuueniret, id rarissimũ memento. Prẽterea etsi Galenus in tuenda valetudine optimi temperamenti, medicamentis opus non esse prodiderit, nihilo minus in eius educatione (modo diutius vixerit hmõi indiuiduum) quæ fm naturam, & apprime illi vtilia sunt (cuius generis exercitium, lauacrum, & cætera) difficultatis ac negocij non parum habere videntur: ponsſimumq; apud illum, qui hominis finẽ sanitatem collocarit, externarum rerũ & fluxarum gratia dubitationẽ haud paruam obtinet: verũ multo maiorẽ difficultatem excitari rationabiliter fatebimur alteri, qui sanitatem hominis finẽ, aut ob animæ perfectionem, aut vt ineffabilem quandam & sensu incomprehensibilem felicitatem consequatur, censuit: q̃ sententia pauciſſimis cognita compertaue est, at multis disputationibus, opinionibusq; excussa, tãdẽq; neglecta ac ꝑ nihilo habita, abducente animum ab huiusmodi contemplatione crassitie materiei. Porrò ratio victus temperati hominis difficilior, ab Auicenna abundè exposita est: quare rem in pauca conferemus. Galenus nuperrimè nati

puelli

G puelli sale minutissimo corpus conspergi præcipit, vt externorum iniurias non ita facile admittat, sed duretur. Verum enimuero mea quidē sniia, & Auenzoarij, vtilius oleum, quod ex glandibus pręparatur, illinetur, vtpote efficacius præstans qd à sale expectamus: neq; etenim, sicuti sal, mordet. Præ omni verò cibo lac præbendū iubet vsq; ad dentionē: alimentū quippe, vti alias diximus, alito simile eē oportet: lac autem infantis temperamento familiare, ac consimile, ob idq; à prudente natura institutum: à dentiH tione solidioribus cibis nutriendus, atq; humidioribus. Nutrix à mali succi alimentis abstineat, temperatoque exerceatur exercitio: veneri non indulgeat, quæ menses elicit, vnde lactis vitiantur tum sapor, tū odor: infans quotidie lauet in aqua potabili tepida, aereq; tēperato, ne rigor excitetur inter lauandum: qd quidem in domo balnei Galen. sen ut esse præparandum, verū aere tēperato nos ambiente, ego id nihil moror. Tempus verò lauādi statuimus à lactis concoctione, ne in corpus incoctum alimētum trahatur: I atq; item diuturnū præcessisse somnum oportet. Exercitationis vices occupabit cunarum motio. Quinetiam quæ terrorem mœstitiamq; inuehunt, procul abigenda: his nanque pigrescere, atq; hebescere consueuerunt naturæ. Deinde ne calor ipsius obruatur, atq; extinguatur, sed incremētū suscipiat, viresq; animales roborentur, cantilenis, melodijsq; suauibus infantem oblectabimus: modisq; omnibus tentandū, vt hilarior permaneat: quinetiā formosis ac venustis, tum hominibus, tū picturis assuescant. Incommoda K aūt quæ infantibus accidunt, aut à frigore, aut ab æstu, aut terroribus, & huiusmodi multis alijs externis proficiscuntur: quæ educatio ad annum tertium deducetur, hoc est, eū iā ambulare cœperint. Ab his annis quotidie exercebuntur, deinde frictione vtētur, à qua lauacro sunt committendi: alimenta quantitate qualitateq; sint mediocria: verum priusq; rursus cibum ingerant, eadem pręcipienda sunt. Quinetiam exercitationes moderatæ sint: immodicæ nanq; ipsorū corpora arefaciunt, exhauriuntq;, simul ac incrementū remorantur. Frigidæ lauacro abstineant, quippe eo pacto auctus quoq; inhiberetur. Educabitur autē sic puer, traditamq; victus rationem obseruabit ad expletum tertiū septennium. Sanè vinum, atque ceruisiam ne gustare quidem puero suaserim: nempe hausta caput replent, ac suprā q̄ par sit calfaciunt: ipsiusq; animum ferient, turbidumq; efficient. Adultis verò atque iuuenibus potiones huiusmodi tū abest ut incommodum afferāt, ut etiam insigniter utiles sint, modi cē exhibitę: utranq; etenim bilem M tum flauā, tum atrā iam manifestò colligunt: illam quidē naturaliter, hanc verò secundariò, & ex accidēti. Summatim bilis amaræ acrimoniā demulcent, ac mitigant: atq; purinam ac sudores expellunt. Atræ verò bili omnino aduersantur, ac, ut quispiam dixerit, tota specie. Denique humectant quicquid immodice siccatū est. Porrò cibi adultorū tenuantes esse non debent: carnes qbus uesci assuescendi sunt, optimę perdicum, unà cum panis interiore

præparatę.

A præparatę. Ab oleribus, fructibusq;, ut ita totum scripserim, temperatura humidioribus abstinebunt. Atqui eiusmodi ætas sic producta educatąq; ad sapientiā naturalemq; scientiam inclinare, & idonea esse ad naturam uidetur: quinetiam alteram ex pfectionibus, quas Alexan. putat philosopho summe necessarias, obtinent. Præterea tertio superato septennio, eadem ratiōe uiuendi utentur. uerum & id efficient, ut scilicet à concoctione nudētur, frictionēq; ex oleo dulci adhibeant: mollem inquam ac tardam, quæ corpus nō B condensat, duratue: frictio uerò talis ob hoc pcipitur, ut aptiores sint exercitationibus obeundis, q; si exercitium frictiones præcederet, meatus cutis densarent, obstruerenturq; ab euocatis ad ipsam labore excrementis. Oleum calens esto, durata nanq; emollit, ac superfluitates dissipat, simul & discutit. Lintea qbus perfrictio peragitur, leuia esse oportet, ne asperitate carnē offendāt. Vanę autē erunt frictiones, ut supernè deorsum, atq; infernè sursum: tum in subiectum, tū in obliquum, tum in transuersum, tum subtransuerC uersum adhibitæ: quibus omnibus cutis meat⁹ exactè recludunt. Quinetiam aer, in quo nudus fricatur, aestis uerni temperiem refert, ut moderatæ excrementorū uacuationes fiant. Quippe frigiditas immodica expurgationes cohibet: caliditas uerò immoderatiores facit. quare ut mediocritatem seruet, opera danda est. Præterea ab his frictionibus exercitium capesset, quod inter uehemens ac remissum, citatum ac tardum, medū teneat: cuiusmodi est Paruæ pilæ, cui libellum priuatim dicauit Galen. Nam eius, quę paga D nica appellatur, & pedibus propelli tur, exercitatio minime probatur: tum quia immodice ualida ac uehemens, tum quia non citra periculum perficitur. Huius uerò exercitij modus ac quantitas tibi significabitur, ubi anhelitus alterari cœperit, hoc est, attolli & intendi, atq; sudore corpus perfundi, ac detumescere. Cęterum exercitationis mensuram, testante Galeno, nullus pōt ad unguem primo statim die definire: sequentibus uidelicet, secūdo, ac tertio, & quarto exactius poterit, experimento facto: nam si qui exE ercitio incumbit: sese peccasse agnoscat, & immoderatius laborasse, sequenti die nimirum cū fuit nimiū, corriget, acdetrahet. Ab his spiratio cohibebitur quantū fieri poterit: sūscipit etenim incrementum, atque roboratur hoc pacto natiuus calor: meatus reserantur, ut facilis pateat excrementis exitus: cui non absimile faciunt, qui insufflantes, foramēta atq; spiracula recludunt: cohibēdo uero thoracis musculi septumq; transuersum expanduntur, & intenduntur: uerū qui sunt uentris, parū intendi debebunt, alioquin excreF mentosæ superfluitates tum pectoris, tum pulmonis, ad partes nutricationi deseruientis, exprimerent, atq; deferrentur. At qui septū imbecillius obtinet, ab huius generis cohibitione prorsus abstineat: excrementa etenim cerebrum perirent: cuius rei exēplū nobis pbent fistulatores, ac tymbaulę, quorū uenæ faciei ac ceruicis in tumorē attolluntur, & uultus rubore colorat, ac tingitur. nēpe humoribus spiritibusq; ad caput raptis, ac delatis, sępę hæc

frictio

G frictio, quæ apotherapiæ debetur: quam & multam, & asperam exhibendam duo nobis indicant scopi: Primus, vt quæ sub cute delitescunt superfluitates, & ab exercitatiõe in hunc locum euocatæ expurgẽtur: Alter, vt firmetur corpus, atq; vt ꝓbi vapores vindicentur ab exercitationis immutatione. Quinetiã frictio toti corpori, ac celerrimè adhiberi postulat, iubente Galeno. Quare si linteis vniuersum corpus vno tempore perfricaretur, id esset commodius: qppe vniuersim, ac simul excrementa è corpore detruderent.

H Hanc frictionem ex oleo dulci perficiendam semper memineris, sed & quæ circa corpus efficiuntur aliquo interiecto spatio ac relaxatione debere exhiberi. Cæterum postq̃ quartũ septennium attigerint, qui optimum statum habent, & abunde aucti fuerint, aquæ frigidæ balneum intrepidè vsurpabũt, tum vt densentur quæ ab exercitio rarefactæ partes, simul ac roborentur: tũ vt calor diffusus cogatur, & ad pristinũ statũ redeat, functionesq; consuetas ritè peragat: eadem porrò ratione hic aqua frigida vtimur, qua

I sexitu à lauacro. Esto verò nec plane glacialis, nec tepida: altera nanque ferit afficitq; partes insuetas: altera verò ꝓ experimus, non efficit: quin ipsum immorãdi in lauatione tempus breue sit. Verum enimuero num caput frigida lauari debeat, inquisitione accuratiori indiget. Galenus quippe de hoc scribẽs, non pauca prætermisit. Atqui (vt breuiter quod sentio aperiam) caput omnino lauandum nõ erit, frigida etenim pars est. Post hæc alimenta probi boniq; succi assumet, cuiusmodi gallinacea, hœdina, vitulina, & agnina: at vitulus nondũ sit ablactatus, agnus verò anniculꝰ: panis insuper optime (vt alibi docuimus) præparatus. Porrò cibos assumendi tempus optimè præscribitur, quando videlicet omnes concoctiones peractę fuerint. Quòd si quis (vt nonnulli censent) bis in die cibos ingerat, bis quoq; exercitationem adhibeat necesse est, bisq; lauacrum subeat. Galenus quorundam medicorum sententiæ accedere videtur, asserẽtium ter in die vniuersã hæc debere vsurpari: id quod non possum non magnopere demirari. eũ etenim iuuenis corpus hac ratione victus vtentis, robustæ, optimæq; sit naturæ, probeq; concoquat, tam frequenti alimentorum ingestione minime indigere arbitror. Quin potius ista ciborum partitio senioribus imbecillioribusq; statuẽda: in qua opiniõe ipse quoque Galenus versatur: secamus q̃dem ac partimur exercitij lauacriq; tempora, ob ciborum necessariam partitionem. Sanè recentiores medici duorum dierum ternas cibi assumptiões esse debere censent: eademq; ratione lauationis atque exercitij ternam administrationem. Quorum opinionꝫ admirabilis ille Auenzoarus subscripsisse videtur, cui planè ego quoque assentior, vtpote veriora sentienti.

K L M

De vsu venereorum. Cap. 7.

VEnus si moderate adhibeatur, huic qui optima & temperata natura est, commodum, vtilitatẽq; afferet: cauendum tũ, ne quid ex his quę sunt præter naturam, contingat: venereis etenim tantum indulgendũ

A dulgendum esse censemus ob hoc, ꝙ semen excrementum est, quod vacuari, quemadmodum cæteta, postulet. Atqui sane alienum haud quaquam est, sed naturã bonum & familiare: quare exiguo in his commisso errore, atq; peccato, ingens sequitur noxa. Vnde iuxta non pauco rum sententiam philosophorum, ac prudentium virorum, eorum nullꝰ est vsus salubris. Exercitatio autẽ, quę a coitu præscribitur, si aliquatenus vtilis sit, eatenus sanè erit, quatenus peccatum corrigit. Venꝰ (vt paucis dicam) hæc mala affert, siccitatẽ

B corporũ, effœminationem, ac imbecillitatem, viriumq; exhaustionẽ, si mul ac dissolutionem: quamobrẽ quæ post coitum perfrictio adhibebitur, quæ ille attulit incommoda, hęc resarciat oportet. Erit autem ex oleo, copiosa simul, & aspera, vt cutem denset, partesque confirmet ac roboret.

D E F

De excrementorum vacuatione, atque lassitudinibus, quæ ab immodico exercitio proueniunt. Cap. 8.

C PRædictæ naturę somnꝰ mediocriter, quantũ videlicet optima natura appetit, statuitur: mediũ etenim neq; etiam in vigilia illa transcendet. quæ vniuersa ad vnguẽ obseruabuntur, nisi si aberratum sit in victus ratione, aut externorũ quippiam illam læserit: tunc nanq; errorem corrigemus his, quæ aduersantur, & contraria sunt afficienti. Exẽpli gratia: si adstringẽtibus vtatur, aluusq; illi ob hoc siccatur, ad pinguia erit concurrendum: si vero a cibi parcitate, & ex longiori tempore alui fiat compressio, contrarijs itidẽ erit pugnandum: porrò vt plurimũ excrementa non redduntur ob interaturam externorum, caliditatẽ inquam, atque frigiditatẽ, quas eui tare perdifficile est. Cum verò excrementa cohiberi dixerim, non tantũ alui veficæq; intelligere velim, verum etiã corporis vniuersi, vt meatus illius, qui iecur, & bilis veficulã, pariter ac illius, qui iecur splenẽq; interiacet: ad hæc palati ac narium. Hęc igitur vbi probè officio suo nõ funguntur, remedio indigent, quæ vacuationes huiusmodi promouẽt. Cæterum id te potissimũ latere nolo, exercitationis errorem castigandum: est vero is lassitudo nominata, cuius (quãdo ab externis fit) tres simplices differentias in superioribus prodidimus, vlcerosam, tensiuã, inflammatoriam. Prima itaq; contingit tum a succo calidiori, tenuiori, atq; acriori, tum ab excrementis retentis, quæ exercitio discuti & euaporari non potuerunt, tum ob carnis & adipis particulas immoderata agitatione fusas atq; colliquatas. Curatio verò commodior est affectui contraria: discutienda .n. sunt, simul & per halitum digerenda excrementa. digerentur vero, & vacuabuntur multa, leuiq; frictione ex oleo calido veteri nihil adstrictionis obtinente: hęc nãq; frictio quia leuis, non densat cutis meatus, obturatve: quin potius rarefacit, ac recludit: ad hæc quia multa, vacuat. lauacrum autem primo aereum, deinde ex aqua tepida conuenientius. cibis humidioribus, frigidioribus, tenuioribusq; consuetis vtẽt, at parciorib⁹. Eius vero, quæ tensionis sensum infert, medicatio relaxatione perficit. Conferet itaq; leuis frictio cũ oleo ad solem calefacto, facta vel cum

G anethino vel chamęmalino nõ inutilis. Quinetiam lauacro qui sic laborant, committendi mediocritatẽ non excedenti, plurimamq; in ipso moram trahere debent. Tertia verò lassitudo, quæ phlegmonosa inflãmansve vocitatur, tum intendit partes, tum plus iusto attollit, tum sensibilem læsionem adfert. Atq; ea tria pro remedio postulat: superuacanei expurgationem, extẽtę partis remissionem, ac relaxationem, & postremo inflammationis accensæ refrigerium: ergo & oleum copiosum ac tepidum cũ frictione molli & muita: æstate vero cũ oleo quod ex viola purpurea conficitur, efficacius fricabitur. Atq; longiorem morã in aqua medij temperamenti trahet. Cibos etiam probi succi assumat, parciores q; ac frigidiores, q̃ cæteræ lassitudines expetant. Hactenus de ratione victus, & educatiõe optimæ constitutionis prouectæ ad annum quintum & trigesimum.

H

De ratione victus ętatum sequentium.
Cap. 9.

I CVm explicuerimus quomodo à primo statim ortu, primisq; annis, conseruandus sit is, qui mediocrem nactus sit corporis structuram, vsq; ad annum quintum & trigesimum, proximum est, vt transeamus ad eas, quæ sequuntur ętates. Exercitationes itaq; parciores q̃ antea, victusq; tenuior, cibi humidi, aliquantuloq; caloré prędit. Senes exercitio vtentur temperato, cuiusmodi est ambulatio lenta ac suauis alimenta calida, humectantiaque: quę quotidie ingerantur. sed hęc victus ratio latitudinem non paruam obtinet maioris minorisq; secundũ annorum multitudinem ac paucitatem. Quinetiam supradicta, exercitium, lauatio, atq; perfrictio adhibẽda. Porrò qm̃ senectus vt plurimũ exeremẽtis abundat, exercitatioq; quam vsurpant senes, ad vnguẽ nõ vacuat, apprime necessariũ erit huic ętati conseruandæ, cibos medicaculam vim habentes, vel etiam medicamenta prędescribere. Quamobrem prima mensa apponenda sunt hũectantia, qualis est beta elixa, vel olea saleq; apparata, & id genus alia: clysterem deinde, qui aluũ mollíat, vtilissime inijciemus: ficubus cum semine vrticæ & eroci tãtulo primo cibo vtentur. Mulsa his qui sunt abstemij, aut quibus vinum inhibetur quibusq; aliæ potiones, qualis est ceruisia, non bibuntur, eximiè prodest. Inter autem ceruisias illa pstat quæ ex passa vua acinis experte, conficitur. Causta verò in promptu est, quia nihil quod astrictionem continet, senibus congruat: vtraq; enim sua qualitate adstringentia senibus inimica sunt, obstantq, quo minus finem, in quem incumbunt, consequantur. Atqui ceruisias vetustas nobilitat color, vini colorem repręsentãs. Verum apud nostrates vetustas nisi post semestre intelligitur: nec sanitati tuendę idonea. Iam vero inter potus vniuersos vinum primas tenebit, commodissimeq; bibetur: quod neq; apud nos vetus nominatur, nisi si anniculum sit, aut saltem semestre. Quòd si senum partes imbecilliores natura sint, & sensibiliter affectę, ab exercitatione abstinebunt: oportet etenim illos qui exercentur, inculpatas illęsasq; particulas corporis habere. Ad hęc lauandi ter quaterq; in mense, vt id exercinij deser-

K

L

M

A desertionem resarciat: nempe senũ educatio ex conseruante, atq; pręcauente tatione constituitur: quarum differentia hoc ipso tibi innotescet, q̃ illa consimilibus, hęc vero contrarijs perficitur. Illud deniq; animadvertere oportet, alimẽta omnia succi crassi, potusq;, in primis esse fugiẽda senibus. q̃ si quis forte (vt non rato fit) in huiusmodi ciborum vsum inciderit, confestim extenuantibus, ac dissecantibus vtetur medicamentis, qualia sunt piper, & quod ex tribus piperis generibus conficitur. lac sẽibus, quibus latiores sunt venę, si mel adijciatur, bonum: qui vero tẽperatura sunt frigidiori, ueniq; angustioribus ipsum (cane peius & angue) vitare debent. Hactenus de optimæ naturę victus ratione disserui mus, vsq; ad senectutem. At dicet aliquis, quę à nobis prędicipiũtur, nõ parum abesse ab ea, quam quęrim⁹ temperamenti medij conseruatiõe. Esto, quilibet nihilo minus hinc uetari poterit scopum, atq; finẽ, quo sua secunda valetudo conseruetur: ĩ qua si deliquerit, variis modis id emendabitur, tum vacuãtibus excrementa, tum obstructiones aperientibus, tum putredini, atq; absccssuũ generationi occurrentibus.

B

C

De his, qui intemperiem cõpositã obtinẽt.
Cap. 10

SEquitur vt iam de cæteris temperaturis aliquid attingamus. Intẽperatarum igitur compositionum duæ sunt omnino differentię. Prima, quę partes vniuersas corpotis æqualiter distemperatas habet. Altera inæqualiter, vt sępe spectamus, quibusdam cerebrum esse calidum ventriculum vero frigidum, quare Galenus hanc prima deteriorem iudicauit: idq; potissimum, cum ĩ partibus principibus affigitur. Atq; horum victus ratio pręcauenti, quàm conseruãti generi proxime accedit: mediaq; est inter eam, quæ est nõdum affectorum corporum: & illã, quę paratis, aptisque in ęgritudines delabi, tribuitur: quod vna pluribusve notis significatur, vel sanitate fruentibus.

D

E

F

De intemperiebus omnibus, tum simplicibus, tum compositis.
Cap. 11

ERgo initio sumpto ab his, qui calidius temperamentum sortiti sunt, dicemus talium corporum naturam statim a principio minus apparere affectam: cum tamen longius procedit, siccitas comes illi accedit. Quinetiam bile flaua abundat, facileq; ab eius morbis capitur. Quamobrem exercitationem præter leuem ac facilem minime postulat, quales sunt lentę deambulationes, atque equitationes. Quod verò ab Hippocrate proditur, calidas naturas quiete indigere, neque exercitari debere: non de omnimodo, ac torpidò ocio intelligendum: verum mediocres labores prędescribit: quippe nullatenus ignauia sanitati tuendæ confert. Frictiones adhibeantur leues, ac temperatæ, cum oleo aliquo, eorum quę refrigerandi facultatem habent, quale quod ex viola purpurea paratur: carnis etenim incrementũ adijciunt. Lauacro aquę tepidę committatur, vt quod in ipsa est fumidi, ac fuliginosi excrementi uacuetur, ac per halitum digeratur. Sanè aer ipsius balnei non cõuenit. At si quod ex calida lauatione

incommodum percipiant, aquę frigidæ ablutio emendabit. Porrò bis in die cibos assumant: atque etiam, si plus iusto siccitas prępolleat, ter. cibo rum verò temperatura talis esse debet, qualem in sanitate tuẽda obseruamus: hoc est, similis. Erit igit calida, aut calida ac sicca. Quare si intemperiem calidam corrigere qs volet, contraria adferet, atq; sensim is fiet transitus. Cæterum temperamenta, quę a modo suo mediocritatęq; abscedunt longius, facillimè à morbis eiusdem generis corripiuntur, aliquo extrinsecus incidente, atque etiam q ad excipiendum iam sint idonea. Quare mea quidé sententia non vsquequaq, similib⁹ educandi sunt tali temperatura prædi-
H ti: quandoquidem mirè vario distinguntur modo, ac procedũt: inclinãt etenim in ęgritudines, quę ab intẽperie illa oriuntur. Nos itaq; nõ solum conseruationi cibis curam impendemus, verumetiam pręcautiõe studebimus, ne quid ex illa tã ꝓmpta aptitudine vitij contrahant. vnde cibis admiscebimus, quod cõtrariam temperationem illi naturę obtineat: sic euitabitur, quod ab exter-
I nis impendet, periculum. Quippe quod ab intemperie timeꝫ, non verat, quo minus in totum similibus vtantur: qui vero huius sentẽtiæ autores extiterunt, id quod oratiõi adijcitur in totum non expoſuerunt. Ad hæc victus ratio, quam pręscribimus, sola non sufficit: nisi quoq; is qui intemperaturę fomentũ suggerit humor, vacuetur. Vacuabit verò, quò natura repet: nam si sursum, vomitione educetur: sin deorsum, per aluum expurgabitur: quę mehercle vtilior est, naturęq; magis consueta, atque idonea expurga-
K tio. Oxyphœnicia igitur, viola purpurea, & citrinæ myrobalani intem perei calidę, aut calidę & siccę purgationem perficient. Hęc autem in temperatura, vt plurimum vaporosis, fumidisq;, ac fuliginosis excremẽtis abundat: quare lauandi sunt, ne diaria febre capiantur: quę etiã, si diuuus victu tenuante vsi sunt, facile superuenire solet. Efficaciter itẽ aliquando lauatio ipsis a cibo proderit, qua nonnulli pinguescunt: q vero dextri lateris grauitatem sentiunt, ab hoc abstinere debent: atq;
L his quę obstructiones aperiunt, vt vinum si bibere velint, id aquosum esto. Insuper (vt summatim colligã) educatio temperaturarum calidarũ simplicium, & calidarum ac siccarũ simul, maioris, minorisq; tãtum ratione differt: semper etenim procedente tempore caliditati siccitas comes adiungitur. Quibus, cõstitutione aeris calidiori, vtiliter bibetur oxysacchara frigida, cui vel herbę, vel semina ipsarum adijcienda sunt, q tum obstructiones recludant, tum vrinam citent: id genus verò habes
M adianton, & cichorij semen, atq; ét apij, quod tamen temperabitur cũ seminibus peponum, cucumerũq;, vel cum alijs, quæ caliditatem, siccitatemq; moderandi facultatem obtinent: inter quę non inferiorem vsum habent cichorium, atque viola purpurea. Noster autem minus Auenzoarus iubet nympheæ flores vnà cum oxysacchara semper exhiberi: idq; potissimum tempore calidiori: nempe nympheam tales temperaturas a febre sanus reddere, sese experimento comprobasse scribit. Quinetiam cum oxysacchara aliquid

A quid semper admiscendum, qd' os ventriculi corroboret, cuiusmodi mastiche, cinnamomum, nardus: acetũ nanq; (vt est acetum) huic insigniter incommodat. Ego verò aquam ordei tunc vtilissime bibi censeo, cũ aliqua erunt iniecta, quę noxam oris ventriculi resarciant. Corporum siccorum (vt paucis absoluã) ratio viuendi vniuersa humectandi vires habeat, necesse est, ne derepente senectus obrepat. cibis autem id præcauebimus probi succi, humidioribus, cuius generis pullorum gallinaceorum caro: lauacro item frequen-
B tioni aquę temperatę: labores, vigilias, solicitudinem animi, curas, omneisq; animi affectus, qui caliditatẽ accendunt, qualis ira, arcere quàm longissimè studebimus. Deniq; modis omnibus, qui sic afficiuntur exhilarandi, atq, oblectandi. Quare exteriora quę adhibemus, prorsus cõtraria sint huic naturę, vt sunt folia salicũ, viris, & aquę frigidę, gaudium temperatum: aer quoque tẽperatus, lecti pensiles, atq;, vt in totũ dixerim, mulices suauiores soni, ac cantilenę amœniores. Calida & humida temperies facillime ab ęgritu-
C dinibus, quę a putredine proueniũt corripitur: excrementosis etenim superfluitatibus abundant, pręcipue cum ætate sunt florenti. Quamobrem vehementer sic affectos exercitari oportet: frictionibus vtanꝫ multis, ac validis: balneum cibos præcedat. Verum ad ventriculum horum animum diligẽter applicabim⁹: qp pe si a naturali tẽperatura recedat, vniuersi corporis superuacaneę supfluitates in hunc pręcipitabuntur quare tunc esset victus immutãdus, hoc est, frigidi siccique cibi apponerẽ-
D tur. Hanc naturam, quãuis ita Galenus censuerit, temperatam minime dixerim: maiores quidem, prisciq; medici, quod a natura primum consequimur temperamentum, calidũ humidumq;, testati sunt: quod collatum, quatenus mediocre est, cęteris temperatutis, equabiliter temperatum nominatur: vbi verò prępollentibus elementorum qualitatib⁹, quę sunt in ipso, confertur, calidum siccum & humidum asserimus: calidum nãq;, atq; frigidum eminẽtiora sunt frigiditate, atque siccitate. Inde naturali tantum collatum, id quod mediocre hic vocitamus) hu-
E midum, calidumq; dicitur. Quamobrem cum temperatã esse calidã, humidamq; naturam ex nobis audies, equiuocam appellationem accipito: Quam ipse Galenus naturalem vocat, collatam cęteris temperaturis: pariter & calidam, & humidam collatiõe mediocris ac medię. Hinc exoritur dubitano, num tẽperata occurrat natura. Verum enimuero propositę temperaturę conseruationem ad calcem perducem⁹, re-
F desites ad id, vnde digressi fueram⁹. Non solum igitur huc cõsilium dirigetur, vt exerceat, lauet, cibis succi boni vtatur, verumetiam excrementis, quę in ipsa gignuntur, prospiciet. is, qui sanitati huius corporis pręficitur, tum ijs, quę per aluum, tum ijs, quę per vesicam reddũtur: i quorum numero agaricum, & cuicus, atq; adianton sunt. Quinetiam apophlegmatismis ex staphidagria, & id genus aliquando vtetur: sternutatiões item citabit: gargarismate collunoeve ex mastiche vtetur: atque in primis dabit operam, ne obstructionibus tentetur: pugnabitq;, cou-

G tra putredinem modis oĩbus, tum purgatione, tum medicamentorum aliorum auxilio, quę & qualitatib⁹, & cęcis proprietatibus opponuntur. Est autem putrefactio proprij, naturalisq; caloris ĩ vnoquoq; humido existentis, ab extraria caliditate fœtida corruptio, cui sanè maxime sũt contraria aromatum genera. Quare si concinnaueris medicamentũ, quod præscriptis vniuersis facultatibus constet, remittendo videlicet in ipsis, & cohibendo id, quo minime indigemus, præstantissimum ad sanitatem tuendam huius temperamenti præsidium effeceris. Quicunque autem natura sunt frigidiores, sanitatem suam conseruabunt ijs, q̃ citra humectationem calefaciunt: lauacro, exercitio, & victus ratione tota. Temperamento verò, quod cũ frigiditate humiditatem coniũctã habet, succurritur calefacientibus atefacientibusq;: exercitatione ualida, ac frequentiori purgatione excremẽtorum, quę id fluxionũ morbis obnoxium faciunt. Eę frigidiores item atq; sicciores naturę cęteris uitiosiores: quibus opitulabimur calore, hnmoreq; prędictis remedijs: leui frictione, aquę temperatę balneo exercitio moderato, simul ac somno diuturniori, purgatione insuper excrementi atribiliarij, quo abũdãt, quę myrobalanorum indicarum simul, & filiculę exhibitione utilissime peragitur. Porrò uina odora his accommodatissima erunt. At uenerea supra, q̃ cuiquam credibile sit, inimica huiusmodi temperie affectis: verum, vt summatim dicam, calidiores, humidioresq; ex longiori cibabuntur interuallo: contra uero sicciores breuiori. Atqui calidiores, atque humidiores uenere immoderatiori minus afficiuntur: qui uero humidiores tantum, mediocriter circa hanc se habent. Hactenus de rẽperamẽtis a medio remotis utrisq; qualitatibus: quarum quidem, quę patientes dicuntur solę, minus officiunt, q̃ agentes solę, uel utrarumq; coniugationes.

Quomodo graciliores facti obesiores efficiantur, & contra obesiores graciles.
Cap. 12.

SAnè horum victus ratio extenuanti penitus aduersari debet: qppe si ob calidam, siccamq; intemperiem cõtigerit, frigidiores, humidioribusq; succurremus. Sin autem ab imbecillitate facultatis attractionę, & distributionis alimenti, prodent illinire corpus oleo. uerum talis illitionis meta erit, ut tandiu permaneat, quandiu alimenta partes attraxerint: alioqui si longior esset mora, plus iusto per halitum digerret, uiresq; exhauriret, simul ac corp⁹ immutaret, afficeretq;. Ad hęc si a frigiditate concoctionem uitiãte euenerit gracilitas corporis, statim adferenda erunt, q̃ concoquendi uĩ ad iuuant, in quorum numero unum postremum nonerit. sunt & nõ pauca alia auxilia, quę non te latere debent: gracilitas uero propè dixerim semper siccitatem comitem habet. Atqui siccitas aliàs proficiscitur a multa per halitum uacuatiõe: aliàs a debili infirmaq; cõcoctione: aliàs a ciborum atefacientium assumptione, cuius instauratio perfacilis est. Cęterũ contraria ratione, quę obesiora sunt corpora, gracilia reddunturr, quod te ignorare minimè arbitror.

De

De singulorum partium intemperaturis.
Cap. 13.

EXposita ratione uictus, quę totius corporis intemperaturis debetur: proximum est, ut de singulis partibus intemperie affectis differamus. Hę autem intemperaturę ratione magis præcauente, q̃ ea quę in temperiei communi occurrit, indigent. Caput uerò nostri consilij, ut pars intemperata firmetur, ac corroboretur, id fiet, intemperiem modetando, simul ac excrementa expurgando, quę in parte gignuntur, ac continentur. Quinetiam ablatoni causę, quæ illa peperit, accurate studenduna. Illud quoq; consyderato, num pars quę sic afficitur, per se ac primario, num per consensum intẽperiem habeat. Quippe uentriculus interdum propria laborat affectione, interdum uerò per consensum cerebri uitiatur. Quę autem partiũ, ut plurimum homini noxam adferunt, principes sunt, quando uidelicet contrarijs temperamentis sunt affectę. Exempli gratia: si iecur calidum, uẽtriculus uero frigidus, corpusq; sit gracile, renes calculo tentẽtur, ac copiosum exuberet semẽ: cui taliter afflicto ratiõe uictus composita, atq; mixta opitulabimur: magisq; animaduertemus id, quod magis urget, non tamen altero neglecto. uerum ad methodum medendi ista pertinent, quibus supersedebimus: præcautio quidem, ut alias diximus, sub curationis genere comprehenditur. Iam meminisse te uelim utiosissimam esse cerebri intẽperiem, quę uel a frigiditate uel caliditate immodicè auctis, exoritur. Cerebrum itaq; sic intemperatum, hęc mala adfert insigniter pernicio sa, abscessus qui in ceruice erũpunt, anginas, oris ulcera, pustulasq;, collę inflammationes, raucedines, tabem quam phthisim uocitãt, tussim pariter, ac dysenteriam, & huius generis alia non pauca. Ad hęc frequentissime excremẽta cerebri in uentriculum defluunt: quę si frigida fuerint, uentrem refrigerabunt, totiusq; corporis tpatura uitiabit⁹ qd̃ tibi maxime indicabũt tucì⁹ acidi. Quib⁹ ego iuuenis abũdabã, ob uentriculi intẽperiẽ, quã ex uitiosa uiuẽdi rõne cõtraxerã: uerum cum opem ab indocto & impito medico efflagitassem, morbũ ita profunde radices egisse dixit, ut nusquam tolli posset. Atq; huius ignorantia, mihi intemperies omneis, morbosque quibus afficior, peperit. nõdum etenim medicinę artem pernoueram. Porrò si intemperies cerebri sit calidior, fluxio quoq;, quam progenuit caliditatem, obtinebit: de quibus in methodo curandi copiosius sermo fiet. Cum igitur cerebrum frigidũ extiterit, obseruareq; uelimus, ne a temperie sua discedat, capiti superiponemus deficcantia cum caliditate aromata, qualia macir, ac chario philli in tenuissimũ puluisculũ triti, primũ uero cum uino abluetur. Ad hęc cerebri excrementa assidue ab eo genita, sternutationib⁹ educẽtur. Quinetiam gingiuarũ cũ radice nucis iuglãdis frictio efficax est: cõmanducatio itẽ frequens mastiches: medicamẽta insuper purgãtia succum noxium tempestiue exhibita, uere s. & autumno, utilissimè assumentur. Calidioris cerebri intẽperies excrementa calidiora parit: cui contraria nuper dictę ratiõe succurrendum: primum quidem humoris

CC iiij in-

G infestantis purgatione, deinde olei rosacei rigatione. Generatim autē dixerim, cerebrum frequentius a frigore lēdi, q̄ a caliditate: quamobrē diligentiori cura obseruandum, ne a frigoris iniuria quid patiatur. Cęterū qui sic educari ac regi non possunt, conseruentur tantum suarum temperaturarum qualitates. Quòd si equale fuerit ab ipso ortu temperamentum, ęgritudines quę supuenient, a plenitudine exorientur. quā obrem opitulabimur totius corporis euacuatione, hoc est, sanguinis detractione: notę vero plenitudinis
H tibi indicabunt. Abstineant insuper a cibis, qui multam alimoniam suggerunt: prętera ijs, quib⁹ natura tē perata non est, pleriq; omnes morbi, quibus capiuntur, improborum succorum soboles sunt: eos itaq; cō tinentes esse oportet. Modū vero, ac mensuram euacuationum teneat is qui sanitati conseruandę huius naturę prędicit, vt neq; immodicę sint neq; itē plus iusto exiguę. Alij nāq; semel tantum euacuari postulāt, ve re s. nonnulli bis, vere & autumno. Ego quidem non possum non magis commendare illos, qui septimo
I quoq; anno purgantur, vacuantęve, q̄ alios qui quotannis: q̄nquidē tamē nisi certis circuitib⁹ accidūt morbi, aut non longe ab ipsis. Hoc igit̄ circa singula indiuidua considerādum accuratè: maximam nāq; spē concepi hac nobis scripta ratiōe obseruata, non pauciſſimos ęgritudies euasuros, quibus ex accidentib⁹ capi consueuerunt. Cęterum si quis cō suetudinem mutare vel improbam desyderat, sensim id faciendum est:

omnis etenim subita mutatio periculosa.

De præcautione futurarum ægritudinum K *atque spontaneis lassitudinibus.*

Cap. 14

QVędam naturę, vt in morbos facile labant, paratiſſimę sunt quare eędem summa obseruatione indigēt: quę fiet abigēdo causſam, & vitando, quę afficere potest: precedunt vero notę innumerę, ęgritudines prænunciantes, simul ac manifestiſſimę. Vnum vero genus prę seruationis totum ad curationem pertinet iam ęgrotantis hominis: quale est cum elephātem morbum, ne fiat, cauere volumus. quippe eadem
L afferuntur adhibenturq; remedia, quę iam facto solent: quod simili ratione in cęteris affectibus intelligas. Eorum vero, quę morbos futuros nunciant, clariſſime patent lassitudines spontaneę, vitioſiſſimęque sunt. Corpora nāq;, quibus accidūt, obnoxia esse non paucis malis morbis scito, quorū prędicatio alia est, ab his, quæ cęteris ęgritudinib⁹ propriè peculiariterq; debetur. Hæc etenim sub genere modoq; curatiōis ipsarum tota continetur: de qua in
M prędicentiarum nullus fiet sermo. Atqui non putes me oblitum esse illi⁹ precautionis, quam pestilens corruptio aeris postulat: nempe de ipsa i sequentibus differemus. Nunc verò consilium nostrum est, lassitudines tractare: quarum triplicem differētiam in commentario, quem morbis dicauimus, prodidimus: vnā vlceroſam: alteram, in qua tensio sentitur: tertiam, quę phlegmones sensum affert. Prima quidem ex bilioſo succo, acri, ac stimulante oritur. Altera, tensionis ſa multitudine humorum potiſſimum sanguinis ortum trahit: quidam flatibus acceptam

A ptam retulerunt, nomenque illi flatuoſæ indiderunt. Tertium uero laſſitudinis genus, inflammationis sensum prębens, ex duobus primis constat, hoc est nascitur, tum ex nimia boni succi copia, tum prædicto pūgente, ac erodente, biliosoq; humote. Hęc autem peculiare id obtinet, vt partes omneis in superficiæ positas, atq; musculos i tumorem attollat. Porrò generatim primo, atq; vniuersim curationem harum docebimus, speciatim verò, ac priuatim in sequētibus, initio sumpto a causſa effectrice, quę est intemperies cū
B humoribus coniuncta. Commune itaque remedium, vel alterabit, vel vacuabit: quorum vtrumque natura facit cum cibis medicamentisq; aptis, idoneisq;, ad humorum vitia corrigenda: quinetiam somn⁹, quieſque interdum præſidium afferūt:

Euacuantur autem purgationib⁹ sudorem, vrinamq; appellantibus, flatum diſcutientibus, & diſſipantibus: quod exercitationes præstant.

Atque in his omnibus ars naturā imitatur: quo etenim repit, medici quoq; munus est, cursum humorū dirigere, vacuationesq; promouere.
C Sunt autem hæc remedia omnibus communia laſſitudinibus: proprias vero nūc singularum medicationes docebimus, quandoquidē alia est, tum vacuatio, tum alteratio vlceroſę, alia eius quæ tensionem infert, alia vero inflammantis.

De vlceroſa, tenſiua, ac inflammatoria laſſitudine, tum præcautione, tum curatione. *Cap.* 15.

LAſſitudo quæ vlceris sensum affert, causſam efficientem habet succum acriorem, erodentem, ac pū

D gentem: hic verò vel flauæ bilis, vel atrę, vel pituitæ ſalſæ est soboles. At qui humores iſti mordaces omnino sunt, ac stimulantes. amara quidem bilis ob acredinem, atra ob acriditatem, pituita verò propter ſalſedinem. verum in hoc negocio conſyderandum, num sub cute tantū: num sub intima carne muſculis ve: num verò in muſculis ac sanguine, qui intra venas concluditur, humores iſti contineantur. Nihil etiam prohibet, quin interdum succos lentos accumulari sentiamus, alias sub carne, alias in venis: quorum poſtremum si contigerit, vel cum sanguinis paucitate, vel multitudine fiet:
E venæ vero multo minime abūdant sanguine, nisi cæteri succi parciores fuerint, ipſq; a sanguinis natura non procul abscedētes: quorum alij energia actuve prius spectantur, q̄ i sanguinem commutentur: alij autem cum mutationem in eundem nacti sint, quemadmodum vtraque bilis, tum flaua, tum atra: deinde ex his nonnulli facile alterantur, nonnulli difficulter. quippe cum longius abſunt a sanguinis natura, tardius im
F mutantur, vertūturq; in ipsum: qui verò non ita procul abscesserunt, celerius ocyusq;. Quare priuatim vnicuiq; curatio dicabitur. Cum nāq; sub cute impacti tantum sint, exercitationibus vehementioribus, simul ac frictiōibus, lauacro item, ac victu tenuiori opitulabimur: insup aqua otdei pariter & oxymel exhibebuntur, & id genus cætera. Quando vero meatibus adhærent, abstineant ab exercitio: quieti ac somno indulgeant: inędia præcipiatur, quę vniuersa concoquendi hos succos vim obtinent: vespere insuper lauabunt

G buntur aqua temperata: & post assumptum oxymel extenuãtes cibos ingerant: oxymel quippe per vrinã, atq; sudorem expurgat succũ quẽlibet à natura motum. Quòd si symptoma id, morbusq; cesset: tunc scito causſam exploratissimam te habere. Sin autem cõtra, exiguusq; ac tumultuosus fuerit ipsorũ somnus: non tantum in carne musculisq;, verumetiam in venis deprauatos succos contineri non dubitabis. Adhęc consyderabis, vtrum cum istis misceantur humores lenti, ac tenaces: quandoquidem si non adsint, sed a- H lij in meatibus venisq; concludant, animaduertendũ, num paucus, multusve abundet sanguis: an ab sanguinis substantia remotiores, proximioresve cernantur. Nam vbi pauciorem sanguinẽ spectabimus, altosq; succos ab eodem longius remotos, statim medicamẽto, quod vim purgandi talem sucum habeat, educemus, missioni sanguinis parcẽtes. Quippe flaua bile morbum cõmittente, aut atra, aut ipsa pituita salsa, a naturali suo statu qualitate tantum discedũt. Quamobrem purgante medicina, quæ humorẽ morbum efficiẽtem vacuet, vtemur. At- I qui si quantitate succi illi vitiantur, detractio sanguinis in auxilium adhibebitur, vti in methodo curandi docuimus. Præterea si multo cũ sanguine misceãtur humores, nec sint ab eius essentia longe alieni, primũquidem venam secabimus, deinde purgatorium medicamentum adhibebimus. Semper autem intelligere reputo, succis lenis minime præsentibus id præceptum locum habere: quippe si adsint ī venis cum sanguinis copia, nec absint a sanguinis natura longius, venam quoque in hoc E affectu secabis: purgatio vero vix adhibeatur. Quãdo autem copiosi tenaces succi in venis pauco cum sanguine mixti continentur, quiq; affectum lassitudinis pepererunt, humores a sanguine parum remouentur: sectioni venæ, atq; purgationi in totum parcemus: illa nanq; exitialem pernitiem afferret: hæc vero spẽ ac scopum nostri consilij haudquaq; assequeretur: crassi nãq; succi contumacitas facit, ne prompta, facilisq; sedum vtilis purgatio: quippe tracti & agitati humores vberi⁹ defluerent, venasq; obstruerent. Victus i- L taq; cita insignem calorem attenuans, dissecansq; omnino præcipiendus: ne a caliditate immoderata in partes omneis dissoluti deferantur. Atq; hic vtilissime assumetur oxymeli cum seminibus confectum, cuius siccitatem viola purpurea probè emendat: ptisana item, præcipuè iuuenibus cum fœniculi radicibus, interdum verò & mulsa dabitur. At quoniam frequentissime his omnibus naturis flatus crassiores, ac copiosiores ingenerantur, Galenus iubet dari medicamentum diatrion pipereon, atq; etiam diaeyminum. M verum nostrę regionis homines nõ tolerant, periculum etenim, ne febres ista accersant: quinetiam Galenus tantum frigidiore, tum constitutione aeris, tũ temperamento censuit offerenda. Præsidia aũt attenuãtia, quæ & moderate calfaciunt, & internas roborant partes, nõ in posthemis opitulabuntur, qualia videlicet sunt cinnamomũ, casia lignea, ambar, caryophilli, & quæ eius gñis sunt aromata. q⁹ si Gale. ex his q̃dã non probaret, id astrictioni imputã

dum

A dum est: quare cum cæteris admixta, eximiè commodam conflabunt medicinam: partes nãque princeps (potissimumq; os ventriculi) imbecillimæ spectantur. mastiche igitur non prętermittenda: sed rosa, quia refrigerat arefacitq;, vitãda. stœchas insuper, tum qualitate, tum peculiari proprietate, insigniter commẽdatur. Cæterum missio sanguinis atq; vomitio ijsdem sanè indicationib⁹ vitanda sunt. Vbi verò crassi lentiq; succi in musculis fuerint, & probus in venis sanguis continetur, atque syncerus, auxilia calidiora tunc minime verebimur, quæ vrinam appel- B lant: etenim nullum à sparsione delationeq; in totum corpus succorũ subest periculum. Quamobrẽ hic præsidio ex pulegio Gale. vtitur: q⁹ maximopere mihi arridet, aut aliquod aliud huiusmodi. Porrò notas gnàve horum omnium vitiosorum humorum hic omisimus, quandoquidem in eo commentario, quẽ de signis conscripsimus, ad vnguem ex posuimus. Sed vt obiter aliquid de his tradam, memento vrinam posse te docere, qui sint exuberantes in ve- C narum finibus succi: quorum tum copiam, tum paucitatem, a ratione viuendi anteacta, a temperamento, ab ætate, a tempore, alijsq; supradicto commentario explicatis, cognitam habebis. Præterea lassitudo spontanea, quę tensionis sensum affert, cum nulla præeunte vehementi exercitatione, atq; motione contigerit, succorum exuberantem copiã testatur, quæ cum reliquas corporis partes, tum præcipue musculos infestat: quare grauitas tantum ac tẽsio sentitur: quandoquidem solius sit sanguinis abundantia: quæ rectissimè vtilissimeq; vena cubiti dis- D secta euacuabitur: aut malleolorũ venis scarificatis: inde toto corpore vacuato, ad relaxationem tensionis veniendum, idq; fiet vnctione, frictione molli, quiete, lauacro temperatæ aquæ, cibis abstergendi vim aliquantulum, citra tamen mordacitatem, obtinẽtibus: quo in numero ptisana, & apomeli sunt: nos verò de his breuiter disserimus, vtpote a Galeno tam copiosè explicatis.

Sed & de postrema, quæ phlegmones sensum prębet, nonnihil præcipiendum. Eã igitur vtpote a sanguine potissimum prouenięte, dissec- E tione venæ curabitur: tantumq; detraheturr sanguinis, quantum tũ ætas, tum temporis constitutio, tum temperatura laborantis suadebunt. Atque etiam loci discrimen habebimus hoc in negocio lassitudinis: capite nanque, ceruiceq; grauitatem, doloremq; sentientibus, humeralem venam incides: sin autem quæ sunt mediæ partes, cuiusmodi thorax, ac dorsum dolore afficiantur, internam cubiti venam secabimus: q⁹ si æqualiter vniuersum corp⁹ grauitate doloreq; crucietur, mediã. Si- F gna, causſasq; in superiorib⁹ libris accuratius exposuimus.

De aeris in vniuersum præcautione. Cap. 16

AEr (vti alias declarauimus) essentia interdum sua, interdum qualitate tantum alteratę, atq; mutatur: verum cum sępius alterutrũ contingat, corpora simili afficiuntur intemperie. verum non omnia, atque in tales dispositiones prępara- tà sunt: alioqui qui sub eodẽ versarentur aere, vniuersi morbis corripe-

G riperentur: quemadmodum sub canicula ardentibus febribus caperentur, atque in pestilentia omnes perirent. Quamobrem non oscitanter adhibenda est ambienti nos aeri diligentia: obstructionum videlicet apertione, humidorum desiccatione, & excrementosorum expurgatione: summatim omnibus modis putrefactioni repugnando: & hæ sunt, quas aereæ substantiæ alterationes retro iam diximus. Quando vero qualitatibus permutatur, præsidia ipsis contraria afferenda: quippe aliquando admodum calidus se H exhibet: interdum admodum frigidus: interdum coniunctim calidus, ac siccus. Pro calido igitur contrarius inducendus, subterraneis domibus inuentis: quæ & frigidissimę, & maxime perflatę, & ad septentriones versę: tum aqua prorsus gelida domo assiduè aspersa, herbisq; suauibus, ac refrigerantibus, alijsq; eius generis, quales sunt rosæ, humi fusis: quod in cæteris qualitatibus, tũ simplicibus, tum cõiugatis facere oportet. Quinetiam caliditate ad intemperiem notabilem haudquaquam inclinante, leuissima vtemur medi- I cina, quæ vitiosos succos tunc generatos expurget. Verum enimuero tota aeris essentia corrupta vitiataq;, euacuationibus corporis vniuersi, p spiciemus, atq; etiam his, quę in totum pestilentiæ aduersantur, victu refrigerante simul, & siccante vtemur, qualis qui ex aceto, & lentibus parabitur: putredini si quis alius, cõtrarius: proderit pariter aromatum suffitus costi, styracis, galbani, terebinthinæ resinæ, quę peculiariter potest aerem purgare: præterea thériace illa, quam magnam vocitant, drachmę vnius pondere mirificè opitulabitur aeri pestifero: sumetur verò omnibus ritè peractis concoctionibus: qua assumpta, sex horarum interuallo cibos nequaquam ingerat. Bolus item Armenius: terra quoq; Lemnia eximiè conferunt. Auenzoarus noster hircorum vrinã olfactu prodesse scripsit. Catapotia insuper, quę aloes portiones duas, myrrhæ, ac croci vnam capiunt, ex vino diluto liquefacta, ac bibita, vtilitatem summam præstabunt. Nullum quippe vsquam vidimus, qui L hoc medicamento periculum pestilentiæ non euaserit. Porrò abstinendum a piscibus vniuersis, fructibus humidioribus, habitationibus mõtosis, sublimibusq;: facillime enim qui ex his paritur sanguis, putrescit. Carnes item vitandæ, exceptis quæ a montanarum auium genere expectantur: sub quo perdices, turdi, merulæq; continentur, & passeres mõtani. Cæterum aluum deijcientibus commodissime vtemur: oxypheni- cibus scilicet, casia, melle aereo, viola purpurea, & id genus cæteris, quæ alias nobis copiosè dicta sunt. Sed M iam tempus appetit, vt finem huic sectioni imponamus, atque ad rationem curandi veniamus.

AVER-

AVERRHOIS COLLECTANEORVM SECTIO III.

DE RATIONE CVRANDORVM MORBORVM.

De intẽperaturarũ curatione, quæ cum humoribus, & quæ citra humores consistunt. Cap. 1.

EOrũ quę præter naturã cõtingunt, duplex dria cõstituitur: Vna quidẽ ęgritudinum: Altera (quę eas comitantur) symptomatũ. Atq; itẽ morborum duæ sunt dfię: Alij nanque simplices, similaresq; ptes afficiũt, vt qui ab intemperaturarũ aliqua oriuntur, quæ interdum cum humoribus, interdum verò citra humores euenit: Alij autem dissimilares, instrumentalesq; partes infestant. Verum enimuero operęprecium me facturũ videor, si hoc nostrum negociũ eo digessetimus ordine, vt primò quidẽ similariũ ęgritudinum medicationẽ doceamus, deinde instrumentalium, postremò C symptomatum ipsorum: quę tamẽ morbo sublato abire quoque consueuerunt: quare frustra quis dixerit, à nobis seorsum traditã eorũ curationem, verũ dilucidioris doctrinæ gra, id nos fecisse existimet. Initio igitur sumpto à morbis similarium, vnicũ curationis intemperaturæ citra humores scopum esse testamur: videlicet, vt ad pristinam, naturalemq; constitutionem, ac statum pars ipsa reducat: idq; fiet cõtraria adhibendo, quibus intemperierũ curatio perficitur. Sũt autẽ id generis alimenta, atq; medicamenta, quæ primis suis facultatibus intemperaturæ, quæ morbum creat, aduersantur. Esto etenim vt qs ęgritudine ab intẽperie orta calida siccaq; laboret, profectò ratiõe victus frigida, atq; humente, quinetiã medicaminibus vim refrigerandi, humectandiq; obtinẽtibus probè opitulabimur. Hęc est aũt illa, quã primo, & essentialiter (vt sic dicã) p cõtraria fieri medicationem diximꝰ. Ea verò quæ similibus peragit, hoc est ex accidenti, summopere verenda est: vt cũm aquæ frigidę perfusio affectum ab intemperie frigida E profectũ sanat: mearus etenim cõstipantur, densaturq;, cutis, atq; calor internus fit cumulatior pariter, & validior. Quamobrẽ ea nobis minime vsurpabitur, nisi ad hanc nos traxerit necessitas: ne in eundem labamur errorẽ, in quẽ non paucissimi (vt postea docebimus) medicinę professores demersi sunt, eo curationis genere vtentes. Rursus ægritudinis, quę ab intẽperie succorũ exoritur, medẽdi methodus duas indicationes habebit: primã humoris noxij euacuationem: alterã partus intemperatura affectæ, videlicet, dum F vitiatus succus ĩ ipsam decubuisset, correctio. Porrò euacuatio multis conficitur modis: interdum. n. sanguinis missione: interdum medicamentorum purgatione: interdum vomitibus: est ẽt vbi & clysteribus, sudoribus, atq; vrinã cientibus fiat: quę quidẽ vniuersa, medicamina secundis suis facultatibus, atq; tertijs, adde ẽt proprietatibus concinnãt: quippe similaris corporis alteratio, quã à naturalis tẽperamenti alteratione morbũ ortum habuerit, potestatibus D

G statibus medicamentorum primarijs efficitur. Quinetiã euacuãtur, q̃ sunt in corpore humores, inedia, exercitatione, lauacro, atq; frictionibus. verũ quæ sanguinis detractione fit euacuatio, rõne, experimẽtoq; satis superq; cognita est. Sed potissimum, qd ab experientia proficiscit, auxilium in confesso est: qd aũt ab ipsa rõne est, bifariã cõstituitur. Primò quidẽ (vt identidẽ ostẽsum est) qsi medicus naturæ motũ idoneũ, atq; conuenientẽ semp imitatur, natura verò multas ægritudines à sanguine exortas, profusiõe sanguinis H sanat: atq; eadẽ erit via, methodus inueniendi vsus medicinarũ purgãtiũ. Secũdò, q̃nquidem creberrime euenit, vt alimenta immoderatius ingeramus, quò fiet, vt sanguinis copia immodica accumulet, aliusue humor exuperet: quæ sanè corpus, aut venæ sectione, aut purgatione, aut alia qualibet euacuatione, sum mopere indigere testantur. Nempe ad inediã, exercitiumue solũ medẽtis consiliũ dirigi minime sufficit: dum. s. affectus, qui à plenitudine, q̃ est fm vasa, originem trahunt, curare studemus: illa nanq; lentius, I tardiusq; euacuãt. Præterea tale qd posset vsuenire, qd illi contingit, q̃ per insomnium putabat sanguineo lauacro ĩmergi, atq; lauari, qd nos in sectione, quã de signis conscripsimus, aliàs recensuimus. Hic igitur consilij gratia ad Galenum quoq; adit, illiq; affectum omnẽ recẽsens, tandẽ insomnij historiã adijcit: qui bus persuasit sibi Galen. & probe vereq;, sanguinem in homine auctũ immodicè: ideoq; venæ sectionem fieri præcipit. verum Galeni consilio haudquaquam parẽs, Erasistratios quosdã medicos adijt, qui missione sanguinis (ut solent) neglecta, inediam solã præcipiunt: quã obseruata fusi liquatiq; humores, caloré immodice succenderunt, & tandem extinctus eo. s. pacto, quo ab infuso prẽter moduni oleo lucernę lumen strangulatur. Q̃n vero singulæ nup dictarum euacuationum vsurpãdæ sint, & hanc, an illã multum interfit adhibere, in primis definire aggredior. Sunt itaq;, quæ suadeãt, ac dissuadeãt euacuationem, affectio, vires, laborantis temperamentum, ætas, anni tẽpus, atq; ipsa regio. Vniuersim autem ac summatim asserimus minimè euacuationes moliẽdas, nisi vbi à mõ, habituq; naturali humores discesserint, siue in toto corpore, siue in partibus quibusdã corporis, idq; vel quãtitate, vel qualitate, vel vtraq; vitiatis. At quantitatẽ quidem satis indicat tensionis qdã sensus, haud absimilis huic, qui post labores, exercitiaq; percipitur. Estq; plenitudo illa vocata fm vasa, hoc est, q̃ consistit fusis p vasa humoribus. Altera autẽ, quę est vt ad vires plenitudo, tũ à quãtitate, tum à qualitate prouenit: ab eaq; facultates, q̃ & alẽdi & mouendi munus M obeunt, grauãtur, atq; (vt paucis absoluã) potestates oẽs, quæ functiões corpori suppeditãt, quibus imbecillioribus, infirmioribusq; factis, succorum quoq;, qui in corpore sunt, temperamẽtum naturale, simul ac modus vitiantur. Quamobrẽ vt plurimum, postremò dicta plenitudo laborem vlceris sensum referentem parit, quem sanè improbi, vitiatiq; succi, qui ab hac plenitudine procedit, esse sobolem nemo nescit. Cæterum missionem sanguinis faciendã esse

K esse potissimum censemus, vbi omnes ex equo succi, qui ĩ corpore habẽtur, immodice succreuerint, hoc est, quantitatem, q̃ fm naturã illis debetur, prætergrediunt: qd sit sanguine plus iusto adaucto, qui cæteros humores potestate in se continet, cuius incrementi immoderati nota non exigua est labor tensiõis sensuum adferens. Verũ qd minus suadet venæ sectionẽ, est vbi in quali ac quanto à mõ naturali abeunt humores: qui item si qualitatibus suis sanguinis qualitati haudquaquã aduersentur, & minime crudi p B corpus, atq; lenti fuerint, vtilissime detrahi posse sanguinẽ demõstrãt. Atq; interdũ ex accidẽti sanguinis missio fit, vbi videlicet è naribꝰ, aut hæmorrhoidibus, aut menstruis, & hmõi alijs sanguinẽ prouocamus: id quod tñ quanta cura poterimus. vitandũ nobis erit. Præterea hmõi euacuatio fit nonnunquã, vt à parte ad partem tñ reuellant succi, ne foras è corpore ꝓpelli oportet, q̃nquidem paucus sit in homine sanguis, atque is nihilominus vitiatus. Rursus vtroq; medendi genere aliq̃ vtimur, hoc est, & euacuamus, & C auertimus, q̃n. s. humorẽ, qui morbũ procreat, auferimus, & ne rursus fiat, augeaturq;, præcauemus. Omnino verò memoriã firmiter tenere te velim, à vicinioribus esse vacuandum, tunc cũ medentis cõsilium ad solam euacuationẽ dirigitur: q̃n vetro reuellere oporteat, & ad cõtraria trahere remotioribus locis educendum: plenius aũt & accuratius de his mox disseremus. Cæterũ variæ illæ indicationes faciunt, vt multũ interfit, hanc vel illam venã incidetis: quippe aliàs internam secamus, aliàs humeralem, aliàs mediã, quin D etiam aliq̃n quæ sunt in dextro brachio, interdũ quæ in sinistro dissecantur. Hac verò speculatione de missione sanguinis absoluta, succedit de ea, quæ per medicamenta fit, euacuatiõe oratio. Purgatio igitur tunc maxime adhibebitur, q̃n succi sola qualitate vitiati abundant. cui scopo illum quoq, retro nobis scriptum adiungemus, hoc est, ne adsit crudorũ succorum, ac lentorum copia: q̃nquidem tunc de concoctione, & medicaminũ incidentiũ exhibitione ineundum esset consilium, atq; præmittendũ. Quamobrẽ ad- E uertẽdum diligenter, vbi sit præmittenda vel sectio venæ, vel purgatio. Rasius etenim literis prodidit, sese frequẽtissimo experimento cõperobasse (susceperat nanq; eos, qui in nosocomio ęgrotabant, curandos) pleuritide laborantes interijsse, quibus detractio sanguinis ante purgationẽ adhibita fuisset: quorũ rõnẽ hanc ego quidẽ esse puto, ꝙ in penitiori corpore succorũ vitiatorum copia immersa latebat, quę ubi mota, agitataq; fuit, & in actũ (ut sic dixerim) producta perniciẽ, mortemq̃, ægrotantibus attulit. q̃nq; verò co F gimur sanguinẽ prius detrahere, q̃ purgatione uti: auxiliũ etenim id est ꝑsentissimũ quibusdã morbis: quare ad id, qd magis urget, animũ consiliumq; medicus debet apponere, atq; ab eo exordiri curationem. Verumtamẽ mihi in primis charus Auenzoarus in ea est hæresi, ut purgatio missionẽ sanguinis præcedere debeat: q̃nquidẽ uenę sanguine inanitæ supuacaneas supfluitates, & ad alendum nõ idoneas exugunt, ab hisq; uitiosa intẽperatura afficiuntur:

G afficiuntur: quare sectio venę ēt dū aluū astrictioré reddet, ptibus. ſ. exhauctis, exuctu quodā excrementa arefaciētibus. Porrò īter purgatoriū & emolliens medicamentū hoc interest, ꝙ illud quidē succos attrahit, hoc verò aluum tm̄ mollit, & stercora educit. Abstinebimus item tū à purgatione, tum à venæ sectione, vbi crassorum lentorūq; succorū & crudorū collecta per corpus fuerit copia. atq; is qui mittendū sanguinem vetat, scopus patet: qui verò purgationē prohibet, desimendus. Erūt igitur crassitudo, atq; lentor,
H quæ nō ita facilē faciunt purgationē: attrahet nanq;, atq; euacuabit medicamentū probos simul ac familiares succos: improbos autē pariter & alienos, vtpote contumaces, ac rebelles, relinquet. Porrò Galen. noster nō febricitantibus purgationē per ea moliebat, quæ vim & cale faciendi, & dissecandi obtinent. Iā verò febre correptis, frictionibus, atque medicaminibus attenuāntibus, simul mediocri calore præditis vacuationem promouebat: id qd tū ī sectione de tuenda sanitate, tum ea quæ est de febribus, ad vnguē expo
I situm est. Rursus, quēadmodū nup nobis dictū est de sanguinis detractione, fit quoq; ex accidenti purgatio, vt cum purgātē medicinam exhibemus profluuio alui laborantibus, q̄ succum quidē morbum facientē depellit, atq; euacuat, causſamq; adimit, affectū verò ipsum vehemētioré & auctiorem reddit: qd num à simili, an à cōtrario contingat, postea vberius diligentiusq; docebimus. Nunc ad clysteres accedamus, quibus tm̄ vtimur ad excrementa alui educenda: aut ad contrarium succos auertendos: nonnulli autem K eos infundūt ijs, q ægrē medicamentum purgatorium assumunt, atque item ijs, quibus vel iecoris, vel vēticuli vitium contractum fuit: nempe à medicamento purgante pars vtraq; solet affici. Atq; vt in totū dixerim, vtilissime inijciunt affectionibus, quę ab alui astrictione oriuntur, & intestinorū vlceribus, inflammatiōibus, doloribus, & renum, vesicæ, atq; coxendicis affectibus. Ex his verò alij mites, alij acres, quidā simplicissimi, quidā ex multis præsidijs confecti. Porrò balnea tenues succos discutiūt, atq; euacuant: qua L re vbi à crassis viscidisq; humorib⁹ aggeneratos morbos curabis, ab his abstinēdū censeo, ne in deterius decidat corpus: solet etenim humorum moles inflammari, si ante concoctionem quis lauetur. quinetiam interdū partes principes vitiantur, atq; inflammatione tentantur. Fames item in præsidiorum numero, q̄ facultatē vacuandi obtinent. collocatur: potissimumq;, in ęgritudinibus, quæ proximū vigorē, atque iudicationē habent. Hactenus de ītēperaturæ, siue cū humoribus, siue cita humores factæ, euacuatiōib⁹. M

Quando sint faciendæ euacuationes.

Cap. 2.

PRoximū est, vt definiamus modum eorū, quę retro dicta sunt, ſm maioris minorisq; differentiā. Atq; vbi omnino his supersedēdū, maximè euacuatione, & quę fit per contraria, curatione. Quippe identidem vsuenit, morbum quidem suadere euacuationem, & contrarij adhibitionē, cętera alia subesse q̄ prohibeāt, quominus ipsis vtamur. At intēperaturę, q̄ cita humorē infestat,

a festat, medicatio contraria adferēdo peragitur: veluti si ita contigerit, ꝙ in duobus vel tribus gradib⁹ ad quā dam intemperaturam quis decidat, tūc salubrem causſam in huiusmodi affectu esse oportet, quæ contrarietate duobus tribusq; gradibus pugnet aduersus intemperiem illam, quam vtique compertā habere minime possis, nisi prius dum sanitate fruerētur, hominis temperaturā per cognitam tenueris: ad hęc regionē, ætatem, anni tempus, vict⁹ rationē, consuetudinem, virtutem denique, & causſam. Atqui sępius causſam
a virtutemq; consyderare prætermittimus, nisi si intemperatura humoribus afficiat. Quando autem pars quæpiam ītemperie citra humores corripitur, tunc indicatiōes curationis per contrarium desumunt a partis ipsius temperamento, vsu, ętate, situ, postremò ipsius sensu: verum intemperaturarum cum humorib⁹ curationis meta est, euacuatio. Causſas autem, quę excrementa illa patiunt, consyderabimus, an ſ. a corporis affecti temperamento efficiant, an non. Solēt etenim in plerisq; naturis hominum talia immodice accumulari, ac colligi, in quibusdam vero ętas, anni constitutio, cœli status, alimenta, & omnis victus ratio huiusmodi superfluitatum prouentum adferunt. Quinetiam consuetę purgationes retentæ, cuiusmodi hę morrhoidarum, mensium, & aliorū consuetorum profluuiorum, excrementa efficiunt: exercitationum itē derelicta cōsuetudo, simul & expurgationum. Ad hęc virtus quoq; nō mediocriter adiuuat, quippe maxima ex parte ęgritudo ipsa euacuationi aduersatur. Cum verò virtutē dico, intelligere te velim facultates D munere aliquo fungentes in corpore, veluti expultricem, mottricem, atque altricē. Cæterum indicationes euacuationis, quam vniuersalē vocitant, interdum assumuntur ab affectis partibus, prępuęq; si ex numero principum fuerint, & earum quę munia obeunt præstantiora, cuiusmodi est ventriculus. Nempe si quis detractione sanguinis indigens, os ventriculi affectum imbecillumq; habeat, ab hoc auxilio sanē quidē abstinebimus. Quā- E do verò partem aliquam priuatim seorsumq; expurgare studemus, ea (quæ nuper dicta sunt) situm, vsum sensumq; cōtemplabimur, ab hisq; indicationes trahemus. Quinetiam ab ipsius corporis tota constitutione, quæ interdum euacuationē postulat, interdum verò recusat: quod postremum accidit, dum plenitudo adest non toti corpori, sed priuatim vni particulę. Prętera vteri in mulieribus gestatio alias euacuari debere, alias minime oportere significat. Sed de his sanis, quę suadeat vel dissuadeant purgationem: nunc de F curatione per contraria agendum. A pletisq; igitur omnib⁹ priscis medicis proditum est literarum monumentis, hominis temperamentum tunc patum a naturali constitutiōe declinare, cum aut naturæ, aut ætati, aut ambienti nos aeri, aut anni tēpori, aut deniq, regioni, & alijs huiusmodi cōgruit morbus: veluti cū quis adolescens, temperaturam caliorem obtinens, in regione calida, constitutione anni calida, & qui victus ratione calidiore antea vsus, a febre ardente corripitur, huius quidem temperaturam pauco vitio tē-

Universidad de Deusto
Biblioteca

G tari scire te oportet. quare præsidijs opitulabimur modice refrigerantibus. Quòd si contra acciderit, senẽ s. cuius temperamentum sit frigidi⁹ in regione frigida,& anni constitutione,pari ardente febri affici, a naturali habitu longissimè abesse, & non exiguam temperaturæ alterationem factã meminisse te velim. Curationem itaq; moliuntur cum insigniter refrigerantibus. Horum ego opinionem argumentis manifestissimis, validissimisq; refellere tẽtabo,ille etenim adolescẽs febre ardente laborans,opem sentiet tãtum
H ab extremè,eximieq; frigidis,è quorum numero caphura, & cucumerum aqua:quę sent exhibita pari febre correpto, calorem eius internũ extingunt, atq; ob id pernicieẽ,mortemq; accersunt. Verum quod in errorem tales viros adduxit,vnũ est. Quippe existimarunt eundẽ æqualemq, semper esse in iuuenibus, atque senibus natiui caloris in externum recessus modum,ac mensurã: quod sanè absurdum est, alioqui q̃ vehementius refrigerarent,hoc est, tertij abscessus medicamenta, senibus vtiliter præberentur: sic nanq;
I via ac ratio curandi ītemperaturas nos docuit. Esto igitur iuuenis bilioſus, primo numero ordineve calorẽ obtinens,febre corripitur, & ea quidem, quæ calidum secundo abscessu efficiat:is profectò vno tantũ numero a sua temperatura,insitaq; caliditate aberit: quamobrem cõmode non medebimur ijs, quæ ordine secundo sunt frigida: nempe nimiã accipiunt alterationem in hominis iuuenis corpore ab igneo, acquisitioq; calore. Verum si nuper dictus senex primo ordine frigid⁹ ab ægritudine quapiam afficiatur, quę se- K
cundi abscessus calorem euocet, qs quæso. negauerit hunc magis quã illum adolescentem a temperamento proprio,natiuoq; discessisse? vnus nanq; vnico tantum abest numero alter verò duobus, vel plurib⁹. Quã obrem curationi medicorum(quos retro iam diximus)adhærẽdum nõ est. Quippe remedia,quæ indicãtur à recessu illo naturalis temperamẽti,non omnino secura sunt senibus, mortemq;, vt plurimum adferunt, quandoquidem principum partiũ, atq; nobilium mediocritatem vitiant sua vi refrigeratoria: quo fiet, L
vt auctior, validiorq;, enadat ametria,quã esse ægritudinis interitusq; causſam,in confesſo est. Præterea,si priorem opinionem mouerunt, eiusdem abscessus præsidia frigida; senum atq; iuuenum debere esse cõsent,hoc quidem argumento,q̃ corpora calida primò,caliditatem secũdi ordinis consequuntur: quæ item sunt frigida numero primo, calorẽ secundi adipiscuntur: nec est alterũ altero calidius. Quinetiam si adolescens frigidioribus,q̃ naturæ suæ cõgruat,medicaminibus vtatur,nullũ ab his incommodum percipiet, M
potius vtilitatem consequetur. virium etenim robur adeò validũ obtinet, vt facilè ipsorum vim demuret,alteretq;:quare naturam hominis haudquaq; vitiãt,sed tuent, atq; ad tpationem reuocant. Contrariũ aũt senibus vsuuenire solet ob partium ferè oĩum,ac præcipuè principũ imbecillitatẽ frigiditatẽq;, ppea senì, qui valde deuerenti febre laborauerit,idonea erunt,quę secũdo abscessu refrigerãt,idq; rõnibus prædictis liquido patet. ad hæc q̃n non

æquè

A æque potest medicamenta vincere senum calor,atq; iuuenum,& substantiam igneam demutare. At qs rogabit,cur senibus vsqueadeo calidæ febres eueniant: Cui in promptu rãdere potes,præposteram victꝰ rõnem taliũ febrium causſam esse:nẽpe si proba vterentur,vix accenderẽtur in senum corpore ita acutæ febres. Nos vtiq; in sectione,quam de morbis scripsimus,ęgritudinũ causſas duas tantum esse docuim⁹: vnã quæ ab intemperatura particulę peculiari desumitur: alteram quę ab exterioribus cooritur. Si igitur tẽperatura laborantis,ætas, aer nos ambiens,regio deniq; morbo senũ aduertsantur, protinus consilium medẽtus dirigetur ad solam victꝰ rationem. Atq;(vt in totum dixerim)vbi aer ęgritudini repugnat, vtilitatem eximiam ęgrotanti pariter,ac summam voluptatem medicãti adfert. Quamobrem si talis nõ fuerit, qualem diximus, artificio elaborabim⁹ ac parabimus eo ipsõ, quod ī sectione de sanitate tuenda indicauim⁹. Cæterum qui a consuetudine expetitur scopus in medendo,an s. quid
C fieri debeat,an non:& si fiat,quo pacto,quaq;, mediocritate id efficiatur nunc definietur exemplo potionis aquæ frigidæ in febre ardẽtissima. Nempe si qui laborat,dum sanꝰ degeret,aquæ frigidæ potui assueuit, ĩtrepidè,ac tutò (vel iocinore oreq; ventriculi imbecillis)illam propinabimus:q̃ si contra non assueuerit,sine periculo exhiberi non potest: verum necessitate plerunq; adacti illã bibendam præbemus,sed & parciꝰ, & minus gelidam. Quid autem cõsuetudo, quæ est acquisita natura, valeat,satis superq; nosti: atq; etiã

subitas omnes,ac repentinas mutaD tiones pernicioſas: paulatim nanq; ac sensim progrediendum, cum ab altero ad alterum transitus fit,id qđ potissimum a prudente natura ī cõstitutionum anni mutatione obseruari spectamus,lente quippe ac gradatim a contrario in contrarium pgit:alioqui si derepẽte frigus immodicum calori succederet,intolerabile id animantium generi foret. Sũt verò qui tantam uim consuetudini tribuant, vt asſeruerint fuisse quosdã, qui a teneris,venenis edendis assueſcerent,nullum ab his incommodũ
B sentientes,sed alimoniã ex his,quẽ- E
admodum ex probi succi eudlijs, suscipientes. Quorum ego sentẽtię minime accedendum arbitror: quare ī libello de theriaca & venenis,multis demõstrationum argumẽtis docui,illos grauissimè peccare. Quòd autem auxilia esse mutanda cẽsent nec vnico tantum vtendum, probè quidem dictum est,ne s. natura assiduo vsu corpori assimilaret medicamentum,atq; id, quod præstare debuit,impediat. Porrò nemo nescit virtutem maxime esse spectandam vbi euacuationem cogitamus. Alte
C rationis verò modum indicabũt,qui F
hecticis febrib⁹ correpti aquę egelidæ balneo lauant, vtiſt quidem primò,sed si diutius vterent, partes ipsorũ principes vitiarent, mortẽq; in dubitatò obirent: quod Gal. noster multis in locis doctissime tradidit, exẽplisq;,atq; historijs cõfirmauit: cuiusmodi est illa adolescẽtis intẽperie citra hũorẽ affecti,qui cũ sum mopere aquę frigidæ potionẽ expeteret, hãcq; medici denegarent,statuit moriẽdũ sibi potiꝰ, q̃ sic excruciari. quare auidissimè,atq; immo-

G deratissimè frigida exhausta, statī ab intemperatura liberatur: verum eximia aquæ frigiditas deglutitiõis functionem insigniter lęsit, atq; tandem miserrimus ille medicorum īscitia interijt. Præterea intemperamenti, quod cum humoribus consistit, medicatio duos scopos obtinet: interdum etenim indicatio sumet ab alteratione intemperiei diuersa ab ea, quę ab humoribus intelligit. Exempli gratia, febres quæ ab sucis putrescentibus ortum habēt, potissimumq; a crassis, lentis, atq; crudis, quatenus ītemperatura cōstant
H calida, ac sicca, medicaminibus indigent refrigerantibus simul ac humectantibus. quamobrē concoctionis (qui alter est scopus) maxime obsunt. Oportet igitur natura prudentem & experientem hic esse medicū vt inde vtilitatem, non pernicię consequantur laborantes: quippe quod
I primis esse necessarium, idoneisq; pituitosæ febris curationi existimamus, ab euacuatione proficiscitur uitiosorum succorum: quod nō idem accidit bilio sis febribus, quandoquidem ipsarum symptomatis solū occurrere debemus. Atqui si vtrunq; parem vim consyderationis postulet, tunc equam vtriq; medicationē adhibendam esse putato. Quando verò à symptomate periculum non imminet, causę ablatiōi modis omnibus studendum est, quippe eo pacto exquisita fit morbi curatio. Ad hęc vbi ęgritudo, & symptoma huic superueniens contraria fuerint, veluti febris ac syncope, sic erit opitulandum: febri nāq; refrigerantia apta sunt, animi vero deliquio calefacientia: atq; illa vacuatione īdiget, hęc autem alimento. Quinetiā symptoma illud contrarium ad morbū K
cōtrarium primò sequitur, cuiusmodi defectus animi ab inanitione factus. Aliter verò in diaria contingit in qua videlicet citra humorē causa consistit: atq; item aliter, quādo ab exterioribus intemperies generatur cuius curationē te ignorare non arbitror. Hactenus de totius corporis intemperaturæ indicationibus.

Curatio, quæ singulis partibus debetur.
Cap. 3.

NVnc ad eas, quę priuatim singulis partibus debētur, nostra L
se vertat oratio. Si igitur in vna corporis particula ęgritudo consistat, quemadmodū si cerebrū intemperie frigidiore afficiatur, mitior quidē ac leuior erit morbus, quippe haud ita multum symmetriā naturalis tēperamenti prætergreditur. quare præsidia modice calefacientia idonea erunt cerebro: at partes aliæ refrigerari validius debent. Hic autē easdem assumemus indicationes, quas supra cū de sene ac iuuene fieret sermo, scripsimus. Cerebrum igitur tutò calefacere potes, refrigerare non citra periculum: cęteras verò M
particulas, quę temperamento sunt frigido, quales nerui, si a frigore læsionem traxerunt, viriliter ac secure calefacies: idq; non immodice faciēdum, ne a sua tēperie abscedant. Eadem de siccis atq; humectis dixisse putato, quoniam partibus noxa tantum accidit ab elemento in ea præpollente. Maximam verò solicitudinem habendam tibi esse censeo, cū partis affectæ magnum in corporē vsum cognoueris: id genus sunt partes principes, quę eximiè necessarijs functionibus præditæ sunt. Quippe ipsa-

G ipsarum robur fouere, atq; adaugere penitus conaberis, ne per consensum (vt fieri solet) nobilissimū cor, a quo calor omnis natiuus, ac deniq; vita ipsa dimanat, vitiet. Quamobrem in talium morbis, vehementer contrarijs non erit vtendum, potissimūq; vbi refrigeratione opus est. Iocinori etenim vel immodicè cale facto verebimur auxilia adferre exquisite refrigerantia, quandoquidē opus eius omnibus particulis est ne cessarium. Intelligens igitur partiū omnium tum functiones, tum vsus (quos in alia sectione indicauim⁹)
H haud difficulter inuenies, quatenus cuiusq; robur custodiri debeat pro be insuper dictum est, societatē cōsensumq; non exiguam nobis indicationem suppeditare, veluti cū ori ventriculi calidiori refrigerantia immoderate admouemus, cerebrū ipsum vitiari necesse est, quod natura est frigidius. Neq; item iecur īsigniter refrigerandum, propter eius cū corde societatem. Cęterum istæ vniuersæ indicationes, quæ calori contraria magnopere non esse adhibēda demonstrant, propter vnicū cor, cuius officij dignitas maxima est,
I atq; ęgrotantibus maxime omniū necessaria, quodq; potestate particulas alias continet, quāuis vnū actu, & energia existat, id quod in sectione defunctionibus sanitatis nuper nobis scriptum est. Quinetiam summa cura aduertes, iocinore intēperie calida laborante, cor non esse negligendum, vbi curationem aggrederis: etenim id medicamētis, id genus facultatem habentibus, refrigerabis: quoniam identidem caloris iocinoris causa existit. Verū enīuero non solum nos oportet consilium dirigere ad calefaciendum, re- K
frigerandum, humectandum, atq; siccādum cor, sed etiam ad potestates, & functiones auxiliorum secundas, tertiasq; vocitatas. Postremò à situ indicatio assumetur: quæ etenī per summa corporis intemperie laborant, imbecilliora præsidia postulant: quibus autem in profundo corpore intemperatura consistit, vtiq; multo validiora exhibebimus: alioqui multo infirmiora q̄ pro vsu tuo ad locum peruenient: soluitur nāq; ratione longioris interualli vis medicamēti, quod maxime testant' pulmonis ęgritudines. L

De missione sanguinis.
Cap. 4.

REstat, vt de indicationibus cōtrariorum expositis, duas præcipuas euacuationis differētias, purgationem, atq; sanguinis missionē explicemus, quarum varię sunt indicationes. Igitur in venæ sectione attendenda sunt in primis, virtutis robur, atq; imbecillitas, vehementia morbi, siue adsit, siue futura sit, ętas, anni tempus, regio, præsens aeris cōstitutio, vita antè acta, consuetudo, deniq; omnis viuēdi ratio: quę vniuersa concentu quodam ac concor- M
dia, si detrahēdum esse sanguinem significent, audacter intrepideq; venam incides, vnoquoq; diligenter consyderato, ne pars quępiam corporis affecta id prohibeat, veluti cū quis ventriculi os refrigeratum obtinet, simul ac nauseabundū & imbecillum. Porrò ętas, in qua potissimum uena utilissimè secatur, ea est quę florens vigens dicitur: postquā facile tolerāt & ij, qui septimum septennium ingressi sunt, idq; īterdū ad septuagesimum vsq; annum, ve-

G rum mior, parcioríq; euacuatio fiet, q̃ cæteris. Quibuſdam autem octogenarijs citra periculum & commodè mittetur ſanguis. Pueris verò ante decimum quartum annum Gal. omnino vetat detrahi: quanquam Auenzoarus memoriæ dederit, ſe filiolo trimo venam diſſecuiſſe, atq; hunc a morte tali remedio liberaſſe. Qui verò viribus infirmioribus degunt, in totum ab huiuſmodi euacuatione arcendi: quippe ſanguine miſſo virtus ſemper ijs extremè concidit, nec poſtea reuocari, tecolligíq; poteſt. Quòd ſi vitæ diſcrimen H iacturamq; futuram (vt in ſenibus apoplecticis) & alijs ipſorum morbis peruideas, ſanè id genus auxilij vſurpabimus, prudẽter tamẽ & moderatè vacuantes. De temporib⁹ autem anni, ver accommodatiſſimũ venæ inciſiõi. Æſtas maximè, ſi cõſtitutionem ſuam ſeruauerit, inimiciſſima: exoluuntur etenĩ facillime ſpiritus ac vires, ĩbecilliores q; ſunt: quare ſi neceſſariã miſſionem ſanguinis perſpexeris, modica ſit oportet, atq; parca. Hyems quoq; vetat: cõcreſcit nanq; tunc ſanguis ſimul I ac conglaciatur, craſſeſcitq;. Poſtremò autumnus, ſiccitate caliditateq; æſtati proximus, talem euacuationẽ interdum diſſuadet, tum propter ventorum tumultus, qui in eo excitantur, tum ob inconſtantiam ſuæ conſtitutionis. interdum item autũ no quibuſdam venę ſectio cõuenit, natura ac morbi magnitudine cogẽte: quantitas autem ac menſura minor erit, q̃ ea, quæ vere detrahit. Præterea vbi intendimus partẽ vnã tantũ corporis vacuare, in qua plenitudo quoq; conſiſtat, tunc ſanguinis quantitatẽ educendę mentẽ adhibebim⁹: nec uno impetu id faciemus, ſed iterando, quippe cõſertim facta euacuatio inſigne periculum quandoq; adfert. K

De purgatione. Cap. 5.

NVnc de medicamentorũ purgantium potione diſſerendũ eſt: cuius modum ac mẽſuram exacte perpendemus. Hanc igitur neq; pueri, neq; extrema ſenectute confecti aſſumere debent. Tempora autẽ anni purgationi conuenientiſſima, vt prodiderunt doctiſſimi, antiquiſſimiq; medici, ver, atq; autumnus: quoniam ijs conſtitutionibus ſucci L a mediocritate naturali, qualitate tantum declinãt. Æſtate item, atq; hyeme euacuatio quę fit p̃ medicamenta, noxia eſt: illa nãq; ſiccitatẽ, caliditatemq; immodicam ĩuehit: hæc ſuccos contumaces ac rebelles efficit. Portò qui ſanitatis tuẽdę gratia medicationibus tantum vtunt, conſtitutione temporis pluuia, atq; humidiore purgabũtur: quippe huiuſmodi aeris conditio ac ſtatus per opportuna ſunt. Conſuetudo inſup magnum in hac re (ſicuti & in alijs rebus) habebit momentum. Quinetiam aliquam corporis partẽ purM gaturi eius tum poſituram, ac ſitũ, ac deniq; cum alijs ſocietatem, & cõſpirationem exquiſitè contemplabimur, quod nos ſupra de venæ ſectione propoſuimus, cuius quoque nunc meminiſſe non erit alienum. Cerebrum etenim cum quis euacuare volet miſſione ſanguinis, humeralem venã diſſecabit, quæ cerebro magis cõſentit, quàm interna. Auerſionis item gratia prędictas indicationes ſpectamus: quippe menſibus immodicè profuſis, ad mammas curcurbitulam agglutinamus: atq; p̃fluente è naribus ĩmoderatius ſanguine, ſiquidem è ſiniſtra nare fiat, heni: ſin è dextra, iocinori applicamus cucurbitulas. Quòd ſi ſuperiora laborauerint, inferiorem euacuationem præcipiemus: quoniã id genus auxilium tum vacuat, tum auertit. Quamobrem eximiè confert vomitio affectibus partiũ infernarũ: purgatio verò ſupernas tollit ęgritudines. Præterea a membri figura ac formatione ſcopos ĩdicationum habebimus: ventriculus quidem vomitu deiectioneq; vacuatur: iocinoris gibba per vrinam, ſi modico ſuc N co referta ſint: nã ſi plurimo, pharmaca deiectoria quoq; tolerant: ad hunc modum, caua deiectione tantum purgantur. Quinetiam ipſa inteſtina, ac denique renes & vetica p̃ canales vrinales, ſi paucus ſit ſucc⁹: ſin autẽ multus, viriliter deiectorijs medicamentis expurgabunt. Quãobrem prudenter quoq; ſeſe gerere debet medicus, dum interiorum abſceſſus curat, nempe purgantium pharmacorum tranſitu irritari ſolet, atq; inflammari, niſi ſint ex his, quæ noſtrates ibecilliora, benigna C raq; docuerunt: gargariſſatus item gulæ inflammatiões, atq; abſceſſus adaugent. Quoniam autem nõ parua eſt functionum (ſicuti alias ſcripſimus) dignitas, atq; nobilitas ad ægros conſeruandos, ſed alię magis his, aliæ minus ſalutares ſunt: equidem ad pornonem actionum dignitatis etiam vſus atq; nobilitatis, cuiuslibet particulæ conſulendum eſt robori: oportet etenim minorẽ maiorem ve ſocietatem cum corde habere. Exempli gratia: iocinoris abſceſſus qui ad vigorem peruenit, diſcutiẽtibus ritè, ac meritò curari po D ſtulat, quemadmodum alij omnes abſceſſus: partis verò ſummus ĩ corpore vſus facit, vt adſtringentibus aliquantum odoratis vtamur. Non prætereunda verò intẽtio, & ea quã particularum ſenſus acuitas, hebetudoq; præſtant, quãdo quæ acutioris ſunt ſenſus vehementia medicamenta haudquaquam ferunt. Cęterum medicorum nonnulli putarũt ſtemperiem ex ſe, ſucci, qui eam pepẽrit, euacuatione nequaquam ĩdigere: quos ego quidem cenſeo, purgationem intellexiſſe, quæ intemperaturam plerunq; adauget. Sunt prę E terea alii exiſtimantes in febrium acutarum initijs deiectionem omnino vitandam: ſuccis videlicet contumacibus, ac rebellibus exiſtentibus: de hoc verò infra diſſerem⁹ vberiꝰ. Iam ad Hippocratem veniam⁹, quí ſcriptum reliquit, mulierem vterũ gerentem, cui detractus ſit ſanguis, abortire: & alibi, vterum geſtantes eſſe medicandas, ſi materia turget, quarto menſe, & vſq; ad ſeptimum. Hoc in loco non poſſum non magnopere angi, atq; dubitare, cur purgationẽ venę ſectióí prulerit. Ego ſanè (vt ĩgenuè qd̃ ſentio, fatear) ſanF guinis miſſionẽ, ſi adſit plenitudo, qua fœt⁹ nõ egeat, haudquaq̃ reformidaré: deiectionẽ aũt q̃ medicaminib⁹ purgãtib⁹ efficit, oĩno vitabo: qñq; dẽ (vt ſũmatĩ dixerĩ) à purgatione null⁹ cõmod⁹ finis, puenire põt: fœtũ nãq; vitiat purgãs medicamẽtũ, ob deleteriã, qua cõſtat, eſſentiã: quetiã ad fœtũ improbos ſuccos defluere, ac decũbere cogit, q hũc inſiguiter afficiũt: purgatoria inſup medicamina vrinã ciãt: hæc aũt menſes appellãt: quę itẽ mẽſtrua proquo-

G cant,abortum uterum gerentib⁹ad ferunt. Hactenus de ijs quę generatim uniuersimq; sumuntur indicationibus rationis medendi, quę tan quam capita,ac principia curãti ne cessaria sunt. Restat igitur omnem intemperiem, siue cum humore,siue citra humorem consistat,aut toti accidere corpori, cuiusmodi est febris,aut uni tantum particulę. At q̃ cum humoribus fit,duplici constat differentia,quippe aliquãdo in partis cauitate, aliquando in ipsius essentia infixa, impactaq; est:idq; citra tumorem interdum : alias autẽ H cum tumore,qui abscessus uocitat. Verum initium faciemus ab intemperie toti corpori communi:deinde eam,q̃ unicuiq; pti aduenit, definiemus:postremo d abscessuũ curatiõe

Omnium diariarum febrium curatio generatim. Cap. 6.

DE ephemeris primò sermo nobis habendus est, quarum curatio duas indicationes obtinet: Vnam,quę docet intemperiem calidam,ac siccam refrigerando, humectandoq; auferendam,& ad temperamentum renocandam: Alteram, I quę caussis externis,atq; euidentib⁹ repugnandum suadet: quandoquidem diaria nihil aliud est,quàm intemperatura citra humores a principientibus ut plurimum orta caussis. Quatenus autem sit refrigerandum,atq; humectandum,multa nobis indicabunt: in primis ęgrotãtis temperamentum,ętas,aetis cõditio, anni tempus,regio,atq; cõsuetudo: postremò caussę, quę hanc febrẽ euocant. Aduertas insuper refrigerationem,quę primò febribus adhibetur,à cibis & prędidijs vim frigidam habentibus suppeditari. Quę uerò K secundario atq; per accidens fit, lauacro aquę calidę temperatęq;,idq; potissimum in hac febre,quę spirit⁹ maximè inuadit,eosq; in halitũ uaporosum uertit. Quamobrem nisi discutiatur,immoderatam tou corpori flãmam susçitabit:quo fiet,ut in putridam degeneret ephemera. Balneum itaq; hmõi omnibus utiliter curationis ergo prędipiet. Aquã item oportet tantam nanciscì differentiam, quantam caussę febrim efficientes obtinuerint. Accidit interdum diaria a cutis stipatione, tum ob frigus, tum ob balneum prętermissum, tum ob lauacrum aquarũ uim astrictoriam habentium,quales aluminosę,aut deniq; ,ppter corporis totius squalorem,qui a calore aeris immodico prouenit. Atq; in totum calidiores,siccioresq; natura corripit ephemera.

Curatio speciatim diariarum. Cap. 7.

QVi igitur desatione cutis febricitant,post accessionis declinationem dulcis aquę temperatęq; lauacro committẽtur:frictiones item cum oleo dulci tepido mediocres lenesq; utilissimę sunt. Nec M sunt bis terq; lauandi,quoniam eos tantum sic curabat Galenus, quib⁹ balnea consueta essent. Quineriam perfusio aquę frigidę a lotione iterata(ut ego quidem sentio)incommoda erit, obstruentur etenim atq; stipabuntur cutis meatus. Est uerò quando recluśi immoderatius fuerint,ęgerq; immodicè calefact⁹,nõ inutilis futura. Porrò a balneo alimentum dabimus,siquidem ęgri tẽperatura calidior ac siccior fuerit, anniq; tempus calidius,refrigerans simul

simul ac humectans,cuiusmodi prisana,quæ omnia excrementa genetosẽ promouet, ac depellit: deinde ab huius concoctione pisces saxatiles,pariter & perdicum carnes offerremus,& id genus alia.q; si aliã haberet accessionem,superiora reiterãda sunt,talisq; victus ratio.

Qui a vigilia, tristitia, atque ira, diaria corripiuntur. Cap. 8.

QVi ob vigilias,tristitiam ,iam febricitant, etsi curationẽ eandem ferè expetant,tamen quę ab ira proficiscitur febris, maiori refrigeratione indigebit,quàm quæ a vigilia,aut mœstitia:quarum equidem nulla frictiones desyderat,solo balneo mediocri contentæ. Ad hęc quas vigiliæ, ac tristitia accendunt, magis humectabimus, somnumq; diuturniorem prędicipiem⁹, modisq; oIbus laborantes exhilarabimus.

A solis deustione. Cap. 9.

QVæ à solis immodica deustione excitatur, refrigerationem postulat.quæ fiet,si diutius in aquæ temperatæ lauacro immoC retur æger,simul ac frictione modica cum oleis refrigerantibus, cuiusmodi ẽ quod ex viola purpurea paratur,cuius pfusio summè vtilis erit

Ab algore. Cap. 10.

SI quis ab algore diaria corrept⁹ sit:is pariter lotione calida vtet. Atqui aer balnei, q̃ ipsum lauacrũ, cõmodior est. Caput item rosaceo calefacto perfundendum.nam cæteris frigido rigamus.Cibi erunt temperati,aut aliquaten⁹ calidi, vt sunt turtures:mulsa quoq; maxime idonea. Verum (vt summatim dicam) lauacrum diarijs omnibus, præter D eas quæ à destillatione frigida oriũtur,& quæ ex inguinum tumorib⁹, conueniẽtissimum. At si ab æstu destillationes veniant, lauandos iubet Galenus,ea tantum ratione,q̃ putarit ad cõcoctionem tenuiorum sucorum balneũ sufficere,quippe ctaſsiores per vniuersum corpus diffundit.Quamobrem ante coctionẽ absolutam lauandi non sunt. Erit aũt balneum dulcis,atq; tẽperatę aquę. Vini autem exhibitio communem in cunctis ephemeris intentionẽ habet:vini inquam aquosi,albi,tenuis & odoris : præcipuè si ęgrotãtes per E sanitatem vino bibẽdo insueuerũt, bibendum id erit:nam & cõcoctionem adiuuat, prohibetq; ciborum in ventriculo fluctuationem, flatus discutit,vrinam atq; sudores prouocat, animam exhilarat. At potissimum ijs qui vigilijs,curis & tristitia macerantur, liberalius vtilissimè bibitur.Qui verò ita excãduerunt, affectu mitigato tutò potabunt,alioqui futurum noxium.

A fatigatione. Cap. 11.

QVæ à fatigatione cõtracta est febris,ratione victus refrigerã F te tantum curabitur:alimẽtorum verò tãtum ingerent laborãtes,quantum cõficere possint,ac superare:solet etenim immodicè cibatis nausea superuenire.

Ab inedia. Cap. 12.

PORrò si ab inedia febris contigerit,edulia ,pbi succi, omninoq; concoctioni parata dabuntur, quæ tum refrigerent,tum humectent. Quamobrem si in accessiõis initio cibentur,febrem arcebis.

Quæ

G

Quæ ab obstructione. Cap. 13

CVratio ephemerarum pluriũ dierum, quę ab obstructiõe, p-veniunt, primis tribus diebus sola frictione perficitur, cum seminum peponum farina, hordei, milij, fabę, etui: vtiliter quoq; assumet oxymel ex aqua iuidis, aut adianti. At si talibus nõ cesserit, tertiumq; prętergre diatur diem, iam tibi erit coniectandum, an plenitudo adsit: quę agitata prędicta frictione ægro ĩcommodum adferre valeat: quippe ab huiusmodi remedio maior fit meatuũ
H obstructio, q̃ apertio. Quamobrem rationem curandi mediam ĩter diarias, ac putridas cogitabis, idq; accidet, si plenitudinis notæ missionem sanguinis, aut alui deiectionem indicarint: quæ prudenter a te consyderabuntur experimento. Quando quidem sola disciplina citra experimentum explorare minime posses in singulis indiuiduis, quid, ĩ quali, ac quanto sit faciendum. Neq; solis vĥbus theorematum scopis fidẽdũ: quippe expientia principia quæque particularia ĩdiuiduorũ suppeditat, q̃ literis ad vnguẽ explicari non pos
I sumus. Quare quo min⁹ medicinã exacte calleam⁹, in causa erit id ſ. q̃ experimento magis q̃ rõne stabilit: vnde Hippo. doctissimè ꝓditum, vitã breuẽ, artẽ verò longã esse. Nos itaq; huic arti operã minime tã diligẽtẽ nauasse nõ ignoram⁹, vt sim in ea opiniõe, in qua sunt nõ pauci nostri tpis medici, qui putãt se ad summũ pueniſſe, quorũ ego vanam gloriã nõ possum nõ demirari: quippe sõlos Auẽzoari filios magistros medẽdi existimo, quorũ vitã lõgissimã faciat Deus optimus maximus.

K

Temperamenta calida, ac sicca. Cap. 14.

IN corporibus temperaturæ calidioris, ac siccioris sæpenũero ab astrictione, siccitateq; accenduntur diariæ: quinetiam eruditatibus succedunt, in quibus alimenta in nidoſam & fumidam qualitatem vitiantur. Febricitant etiam alij & ex ijs, quos alui profluuium a eruditatibus male habet, quod à ciborum corruptione & rosione fieri solet. Ex astrictione quoq; alui huiusmodi temperamenta in febres prompte incidunt: astringitur verò aluus caliditate, ac siccitate, atq; facultatis ꝓ L pulsorię imbecillitate. Est aũt eorũ, quibus fluit aluus, sanationis cura sic habenda, ab humoris quidẽ deiectione & vacuatione: siquidem alui profusio cessauerit, in balneum ducendi, egrotantes, atq; victus offerẽdus ventriculum corroborans in sobris remissione: deinde firmando vẽtriculo, & quæ circa eum sunt partibus, vnguenta cerataq; admouere. quòd si alui fluor viget, à lauacro abstinebis, quæ est Galeni sentẽtia: quanquam recentiores medici vehementia alui profluuia balneo curare se prædicant, auersionem ad cõ M traria esse putãtes: quam rationem medendi vitabimus, fit enim ex accidẽti, & propè dixerim per similia. Cibandi autem sunt fluente etiam dum aluo, nec balneo committendi. Consuletur item ventri, si modò vacuatio amplius non duret, penículo oleo absinthino, aut rosaceo imbuto. At si mastichem tritam oleo rosaceo miscueris, remedium prẽstantius efficies. Præterea (vt paucis dicam) partibus quæ ex numero sunt principum, energia frigida nus-

A nusquam applicabis. Si autem ventriculus deuratur, commiscend⁹ erit ptæscriptis oleis summitatum vitis succus, item cydoniorum malorum succus, quinetiam ex balaustijs, hypocisthide, & palmularũ carne medicamenta confecta adijciemus, quibus si ceram addideris, ceratum efficies. At sunt medici non paucissimi rogantes, cur à Galeno ventri intemperie calidiore affecto mastiche cum oleo rosaceo misceatur: Quibus hoc responsum volumus, aliam esse indicationem ab intemperatura sola, aliam verò ab intem
B perie partis: quæ postrema id docet tantum firmandæ particulę gratia, idonea esse, quæ vnà cum astrictione, amara & odora sint: in quo primi, qui experimenta sectabantur, lapsi sunt, qui intemperaturæ nullã habebant solicitudinem: quod Galenus eos fecisse testatur in quodã, qui calida, siccaq; intemperie vẽtriculum affectum habebat. Magno itaq; studio consyderabimus, an intemperatura adsit tam vehemens, vt ab ea periculum immineat: quã doq; etenim firmantibus ventrem tantum vtemur, quandoq; verò re-
C frigerantia commiscebimus adstrictionis non expertia, quo in numero multa sunt. Cibandi insuper fluente aluo his sunt, quæ adstringũt, & id pro vacuationis mẽsura. Quippe si exigua deiiciat, panem tantum biscoctum vocitatum cum saccharo præparatum, aut cydoniorũ malorum succo offeres. Sin autem aluus copiosè fluat, validiora dabis, cuiusmodi est biscoct⁹ panis ex hordeo cum succo cotoneorum apparatus. Quinetium commodissimè malorum punicorum succum, pyrorũ, vel malorum Galenus exhiberi ꝓ- D didit. Quòd si appetentia careant, medicamento quod ex cotoneorũ succo, vel eorum fit carne, vtitor, cui & mastiche admixta sit. Tradita verò in libris de sanitate tuenda a Galeno medicamenti id genus compositio. At nos quod piper, aliaq; medicamenta calidiora continet, minime tunc probauerim⁹, maximeq; ĩ nostra regiõe, tpe calidiori, ẋtempamẽto. Si aũt alu⁹ penit⁹ cohibeat, nihilq; reddat, consyderandũ in qua parte cibus consistat, & num in ventriculo, aut intestinis. Quippe si in ventriculo, & supernis partibus, Ga E lenus iubet, quod diatrion pipereõ appellat, dari, sed non medicamẽto sum illd, verũ qd⁹ est simplicissimũ, & ab eodẽ in libris de sanitate tuenda traditũ. Est ꝓterea ijs vtilissimũ, quib⁹ cibi in ventriculo acescũt: nẽpe ab eo abstinere oportet illos, qui vẽtriculũ calidiorẽ obtinẽt, & cibos pp caliditatẽ auersant. Dictũ verò a Gale. & à nobis in sectiõe egritudinũ repetitũ, partẽ quãlibet æque in tẽperatã reddi, atq; imbecillam à calore, q̃ ab algore: verum quę à frigore fiunt, essentialiter erũt, quæ à calore, ex accidenti: quẽadmodũ solis F caliditas vehemẽs ignem extĩguit, & fornacis, aut camini flamma validior lucernę lumen: quod eadem ratione coniectare possumus de vẽtriculi intẽperie, ac nausea, quæ à caliditate efficiunt. At Gal. consiliũ curationis ad frigiditatem tantũ direxit, quę ex accidenti ventriculo contingit, quam indicationem a sua regione sumpſisse, nõ est dubiũ. Iam verò q̃ medicamẽto ex cotoneis missent, vtiliter sunt agalochus, mastiche, & chariophili: quod ita temperabit,

G rabitur, vt cotoneorũ frigiditas semper ꝓpolleat: ꝙ si citra cotonea medicamẽ parare velis, habes materiã eorum, quæ refrigerant, & astrĩgũt, vberiorem. Omnino autem prouidebit medicus huic, quod magis vrget. Quinetiam pluris, minorisq; ratione præsidia, tum frigida, tum calida augebimus, ac minuemus, si morbus expostulet. Galenus horũ ventriculum aqua calida perfundi iubet, ut relaxatio fiat: quam vt timidè, ac prudẽter facias, suadeo, ne venter afficiatur, cui penitus talis pfusio aduersatur. Nec te moueat indicatio, quę a morbo est, demõstrãs
H id gen' remedij commodum fore: maius nanque periculum a natura particulæ non animaduersa instat: quamobrem quæ supradicta sunt, semper commixta accipiemus, aut in totum idonea adferemus. Porrò si ex ventriculo nutrimentũ descenderit, tunc perfusio illa peroptima est: atq; hic quoq; spectandum, ne ad partes irrigatas aliméta incocta trahantur: proderit item lenis infusio per ĩferiora, vtiq; si rosio, aut flatus non adsint, ex oleo, melle, & exiguo sale: sin verò simul vrgeat rosio, adipem anserinam, an gallinaceam liquabimus: sin autem flatus discrucient, oleo incoquemus rutã, semine item quę & discutiant, & cõprimant, qualia sunt apij, cumini, marathriq;, aliaq; id genus: quãdo verò flatus ac nausea simul afficiũt, interni caloris imbecillitatem arguunt: quare nec refrigeratiõe, nec calore seorsum vtendum, sed simul tẽperabimus, commiscebimusq;. Hęc item febris quandoq; ad tertium puenit diem: verum nihil verendum, modò ea qua diximus, ratione curẽ
K tur, & post euacuatiõnem lauacro committantur. Iam verò in quibus ructus acidi fiunt, & nausea laborãt ephemera talis minimè excitatur: quippe fumidus vapor ab illis non ascendit, sed potius halitus frigidi. Præterea frigidi humidiq; natura, pariter frigidi ac sicci raro ab huiusmodi febre capiuntur: calidi verò, atq; sicci prõptissimè, atq; maximè ob inediam, & exercitationes immodicas, ac balneum prætermissum.

Febres ex inguinum tumoribus.
Cap. 15

QVæ vero ex bubonibus fiunt, sanantur tumore curato: qui L
si a fluxione oriatur, purgatione opus est: si a sanguinis copia exuberante, sectio venę conuenit. hoc etenim auxilio præcauebimus, ne in deteriores ęgritudines transit' fiat. Gale. quidem lanandos docuit, quod esse faciendum in declinatiõe censeo: vinum quoq; vitabunt, ac ratione victus tenui vtentur, quousque liberẽtur. Hactenus de ephemeris, quas vt prolixius a medicis tractatas, compendiosè tradidi: habes .n. a Galeno multis in locis, & a nostratibus definitas copiosissimè.

De synochis febribus.
Cap. 16

SEquitur, vt de febribus acutis (quas synochos Græci appellãt, nos continẽtes) differamus, quas ex copioso, ac calenti sanguine fieri docuimus in sectione ęgritudinũ: aliquando quidem nondum putrescẽte, interdum verò iam putrido. Tres autem sunt omnino differẽtiæ. aut enim eadem febris vehementia permanet ab initio ad finem, quod accidit, quoniam par est ei, quod accenditur, transpiratio: aut addendo exi-

A exiguũ quiddam ĩualescit semper, ꝛ̃pe minor est vacuatio eo, qđ adijcitur: aut deniq; auferẽ semp, atq; imminutur: idq;, qñ quidẽ qđ vacuat, ac trãspirat, altero copiosius est. Curationis itaq; meta febris huius, ꝙ a plenitudine vasorum cõtingit, erit sanguinem detrahere, maximè vbi quadũ sit putridus. Quã sane euacuationẽ iubet Gale. vsq; ad animi defectũ ducere, mõ viriũ adsit: primũ nanq; celerrimè ex animi deliquio refrigerantur: postmodũ necessariò alui deiectio supuenit: qn etiã interdũ biliosa vomitio. Huic
B verò opinioni ne omnino accedamus, facit naturę imitatio, medico semp vsurpanda. At prudens natura' nusquã profluuio sanguinis ad animi defectũ morbos probè iudicauit: quin potius, si ita contigerit, mali, atq; exitialis iudicij nota est. facultate, ſ. propulsoria immodicè valida, & qđ bonũ quoq; erat vacuãte. Ad hęc nõ ob aliud q̃rit' sanguinis missio, ꝙ vt qui redũdat in corpore sanguis, minuatur, simul ac naturę modus conueniens, ac mensura custodiatur: qđ equidẽ citra sanguinis iacturã, cui spiritus vitalis admiscetur, nequaquã fiet. Prętera id
C præsidium solã refrigerationẽ corporis præstare testatur Galen. quæ vtiq; ex accidẽti facta insigniter periculosa est. Quamobrẽ externi caloris exiguũ quiddã relinquere tutius censemus, ꝙ natiuũ, vitalemq; minorẽ facere: fieri itẽ non põt, qn in tali corpore, quale proposuimus, continenti febre correpto, nõ adsit putredinis alicuius alterius succi significatio, ac præparatio, ꝙ maior euadet, viribus, ꝙ cõcoquere, ac vincere debẽt imbecillioribus effectis, calore interno videlicet imminuto, D
atq; ꝓpea gubernare non valente, erratúq;, qđ accideꝛit, resarcire non potẽte. At notę, ꝙ febrẽ continentẽ citra putredinem exortã indicant, incõstantes sunt, nec solidę. Igit' cũ & ex vrina, & pulsibus putredinem subesse spectabis, caue, ne ad animi deliquium detrahatur sanguis: qñquidẽ vel a sectione venæ ad septimũ die permanebit putredo, quam euincere haudquaquã poterit virt', tanta vacuatiõe facta imbecillima. Gale. non eẽ concoctionẽ expectandã censet, qñ in putrido accenditur
E sanguine, sed statim a principio venã dissecare, postmodũ ad aquę frigidę potionẽ mẽtẽ adhibet, docetq; diligenter eẽ discendũ indicatiões, ꝙ vel arceant, vel iubeant propinare. In primis itaq; consyderandum, nũ in humoribus concoctionis notas videris: an tumor aliquis ĩ principe particula ex abscessuũ genere cor.sistat: an itẽ ventriculũ habeat is, qui ægrotat, aut frigidũ, aut imbecillum. Quinetiã si frigidę assuetus æger sit, quippe cuncta hæc vel audacter exhibendã, vel trepidè indicabunt. Cæterũ intemperies, quæ F
quo ab huius potione vsuuenit, aduersat' oĩno ei, qđ causam febris adimere debet: quippe humorũ cruditatem facit, omnẽq; concoctionẽ ipsorũ tardat: febris aũt nullo pacto abibit, nisi ꝙ eã fouet, cã prius adimatur. Nõnullis insup ex intẽpestiua, immoderataq; gelidæ potiõe vẽtriculus, aliæq;, particulæ principes adeò refrigeratę sunt, vt nusquã robur pristinũ recolligere potuerint. Atq, ex ijs alij spirandi difficultate, alij tremore, & cõuulsione correpti, simul ac toto neruoso genere affecti sunt.

C Cti sunt. Galen. varias sup hac re historias scripto tradidit: veluti illã, qua multis gulã adeo eẽ refrigerată docuit, vt postea deglutire vix possent: & aliã eorũ, quorũ venter cõcoquẽdi munus inde infirmum habuit. Quòd si concoctos succos ex notis quibusdã deprehendas, intrepidè dabis. Habes etenim vnicũ scopum, ad quẽ consiliũ dirigas, solius s. intẽperaturę calidę curationẽ, quę nullo præsidio commodius fiet, q̃ egelidæ aquæ potione. Quippe natura adiuta, ad qđ inutile est, foras propellendum, validior fit, attenuato videlicet concoctione humore.

H *Quæ putrescentibus humoribus febres accenduntur. Cap. 17.*

FEbrium, q̃ ab intemperatura cũ humoribus accendũtur, sanatio duas indicationes obtinet: alterã, q̃ intemperiẽ alterat: alterã, q̃ succos noxios euacuat. Quibus si velis, tertia quoq; accedet, q̃ causarũ putredinẽ adiuuantiũ ablatione constat. Auferent aũt tum superuacanei expulsione, tum meatuum apertione. Porrò obstructio meatuũ vel à frigidis, vel siccantibus, vel adstringẽtibus, vel à succis crassis, atq, lentis

I efficit, interdũ verò à prędictis omnibus. singula horũ cõtrario suo curabunt. Atqui sępenumero accidit symptomata hmõi indicatiõi, quæ à febre sumitur, repugnare, ob idq; curationẽ minus probè pfici. Si aũt essentia ipsi⁹ febris, cautęq; sibi aduersent, medentis cõsiliũ esse oportet (modo febris atq; symptomata non vrgeant) cãm auferre: nimirũ ea ablata, febris quoq; depelletur, vt facilè ubi patebit in his febribus, quæ à frigidis succis oriuntur: quales sunt melancholicę, atq; pituitosæ. Quòd si febris validior eã extite

K rit, illi statim (hac tñ non neglecta) occurrendum censeo. Nos itaq; in primis de febribus non habentibus symptomata, q̃ ipsarum sanationi obsint, sermonẽ faciemus: postmodũ de cęteris disseremus. Diuersæ nanq; sunt indicationes sanationis morborũ ab his, q̃ symptomatis obsistere demonstrant: pelluntur etenim morbi, causas adimendo: at tollunt symptomata, vel ijs q̃ nonnunquã ipsa adaugent, cuiusmodi est curatio dolorũ maximorum per opiũ. Præterea & quatenus medicamenta, & quatenus alimenta, ea q̃ L facultatẽ refrigerandi pariter, & humectãdi hñt, ad febriũ oĩum meditationẽ intus assumunt: atq; id primis potestatibus præstare constat. Quinẽt ambientẽ aerẽ artificio interdũ frigidũ, interdũ calidum paramus. Atq, itẽ in ęgritudinibus quibusdã terrã mutare iubemus: quẽadmodũ tabe laborantẽ in Aethiopiã, Arabiamq; delegamus. Euacuationes in febribus detractione sanguinis fiunt: atq; purgatione medicamentorũ; secundis videlicet, & tertijs facultatibus, atq; ẽt arcana pro- M prietate. Aliqñ insuper vacuantur, tũ lauacro, tũ frictionibus: quippe vacuatiões hic nullatenus adiuuat exercitatio. Atq; occasionẽ diligẽter cõtemplabimur, vtpote in hac arte eximie necessariã. Quãobrem, Hippocrates scriptũ reliquit, occasionẽ pręcipitẽ esse, hoc est, agendorũ in medicina tẽpus angustissimũ, & p⁹pè momentaneũ. Detrahemus autẽ in febre sanguinẽ, vbi notæ exuberantis sanguinis adfuerint, nec qualitate vitiati: vires deniq, perpẽdendę, quæ vt plurimũ in principijs valiC

A validiores sunt. Quãobrem statim à principio, tũ purgationẽ, tum venæ sectionẽ medicorum non pauci faciendam arbitrantur, & tñ nõ vltra septimum diem. Quorũ errorem noster Gale. refellens, ac discutiens vni virium robori, non dierũ numero attentũ esse medicũ iubet: nec solũ sexto septimoue die, sed ẽt sequentibus, vel vigesimo mittẽdũ sanguinẽ. Modus, ac detractiõis mẽsura à magnitudine morbi, à tẽperatura, ętate, anni tempore, consuetudine, & summatim ab tota victus rõne, & id genus alijs indicatiõibus.

B At vitiũ robur, atq; imbecillitas tẽperamentũ probũ, atq; vitiosum cõsequuntur: quare vno nominato, alterũ intellexisse oportet. Euacuationes insuper, q̃ obstructionũ apertione proueniunt, incidẽtibus, attenuãtibus, atq, succos cõcoquẽtibus indigent medicamentis, q̃ vniuersum qđ sarciri põt, corrigunt, quodq; castigationẽ non admittit, foras expellunt: q̃ quidẽ intentio in oĩbus febribus, maximè in illis, quę deurentes non sunt, debetur. Nec p̃termittas hunc scopũ in cunctis morbi tẽporibus, qñquidẽ succi putridi aliter in melius reuocari non p̃nt, quã qđ alienũ est vacuãdo, qđ vero correctionẽ admittit instaurãdo: q̃ cõmunis est oĩbus consyderatio, qui putrescentibus succis occurrere studeant. Ad hęc totiũ citantia nõ omittemus: oportet. n. assiduum eorum vsum esse. Vetũ quis fortè tutò nõ dari credat, qm̃ taliũ nã calida, ac sicca sit, vñ febris vehemtẽia adaugeri valeat, qualia sunt semina anisi, detroselini, apij, fœniculi. Quare tẽperabim⁹ facultates horũ primarias refrigerãtib⁹ modicè, & vi vrinã

D cięte p̃ditis, i quo numero peponũ, atq; cucumerũ semina. Sunt verò ex his temperata quædam, uel oĩno exiguũ calorem obtinentia, ut sunt adianton, & cichoriũ. igitur ubi medicamina calefaciẽtia cõponimus, eorũ semp potestates hebetabimus. Quę uero fit per meatus urinales euacuatio, febribus commodissima & cõmunissima utilitas: insuper q̃ à nuper dictis præsidijs, expectatur, incisio est, atq, attenuatio. Nõ iguotes autẽ ab ijsdẽ angorẽ, atq; agitationẽ summam excitari, quineriã uẽtrem, simul ac iecur uitiari, ꝑcipuè in diuturnarũ febriũ fine. Quãob- E rẽ quæ principes partes confirmãt, simul cũ ijs incoquẽda erũt, cuiusmodi est mastiche. Tria itaq, peragemus, incidemus, tenuabimus, ac roborabimus. Quòd si humores febrẽ efficientes, frigidã, siccamq;, tẽperiẽ nanciscunt, a calidis, atq; siccis abstinebimus, ueluti quartana laborãti siqd eorũ exhibeas, statim quoq; uel radicẽ dulcis radicis, uel saccharũ ex uiola purpurea confatũ admiscebis. Ad hęc oxymellis uitiũ uuæ pasłę emẽdant: radit nanq; alioqui, ac mordet neruosũ oẽgen⁹, & gulã, uentriculũ, atq; asperã arteF riã. Porrò aqua ciceũ in oĩbus propè febribus cõmoda est. Quineriã aqua ordei, q̃ refrigerat, humectat, expurgat, detergit, abluit leuiter, iucũdissima est, & febrib⁹ utilissima, interdũ autem os uentriculi afficit, ppea mastichẽ cõmiscebimus secũdum pluris, minorisq; rationem, lã uerò medicamenta, quæ tum aluũ dejciunt, tum calori febrili repugnant, summopere laudantur: id genus sunt oxyphœnicia, uiola purpurea, mel aerium, & huiusmodi.

Amyroba-

G Amyrobalanis cauebimus pp astrictionē, qua pollent, nisi coctione p̄cedente. Horū verò conuenientē ordinē percensebo. in primis igitur dabitur mel actiū, postmodū viola purpurea, deinde oxyphœnicia: ab his interiora cucumeris quē sarracenicū appellant, tū casia fistula, postremo myrobalani. Omnino insuper in curādis febribus assumēda sunt, quę penitus & à tota specie (vt sic dicā) putredini aduersant: q̄lia sunt aromatū genera: quorū vsus, & quātitas parcior esse debet, & caliditas tēperari cū ijs, quæ retro iā dixim⁹.

H Sunt itē nonnulla, q̄ citra caliditatē id p̄stant: veluti succus malorum punicorū, santala rubea ac cādida: quę tñ, nisi quid admistū repugnet, obstructionē pariunt. Atqui refrigerantia, humectātiaq; p̄sidia pro caloris febrilis vehemētia, ac paruitate dr̄iam variā sortiuntur. Horum nomenclaturā ordine sic habeto: aquā ordei primò, iuletū rosaceum, q̄d ex aqua rosacea, atq; saccharo tñ cōponitur: at uos vt siccitatē rosaceæ cohibeamus, aquā simplicis aquę portionē illi adijcimus, vel secundū maiusq; & minus. Quæ verò

I potiones conficiunt (syropos vocāt) ex herbarū succis frigidarū, humidarumq;, potētiores sunt & alijs, in quorū numero cucurbita, pepo: cucumeres, p̄staniusq; auxiliū suppeditant succus singulorū, nullo adiecto saccharo. Quinetiā flauę bili (vt in totū dixerim) contrarius est sarracenicus cucumis. Restat, vt aliqd de purgatiōe febrium attingamus: quippe antea vberioré sermonē fecimus sup hoc auxilio. Purgabimus itaq; febre correptos tunc maximè, cū succos qualitate vitiatos exuberare spectabimus: atq; id virtute valida indicante, q̄d nobis concoctiones demōstrabunt: nanq; eo ipso tē pore natura succorum vacuationes quoq; aggredit, quas sum mope cōmendant doctissimi quiq; medici: in quo imitandā naturā accuratissimè p̄cipiunt. Ignorare aūt minime te oportet, p̄cedente humorum coctione facilè oēm ipsorū crassitudinē, ac lentoré discuti, ac propulsāri: oēm deniq; obstructionē tolli. Hic exoritur inter medicinę professores nō ita facilis solitu qō. Galen. etenim, & pleriq; oēs medici alij in

K ea sunt hęresi, vt non nisi p̄cedente succorū concoctione purgationē adhibere necessum sit, p̄terquam in morbis, qui extremē acuti sunt: q̄d ex dictis Hippocraticis colligere possumus: q̄nquidē vbi ægritudo peracuta inuadit, tunc quoq; fuerunt signiter succi, quos ad particularū principū aliquā (nisi statim vacuētur ab initio) decūbere, & illā vitiare periculū est: tenuissimi etenim sunt hmōi humores, nullaq; inest crassitudo, nullusq; lētor, qui medicaméti purgationē remorari valeat, verū à purgatiōe incōmodū vnicū M accidere solet, videlicet febris incrementū: primis nanq; qualitatibus talia id faciunt: quare admiscenda frigida, atque humida ijs sunt. Quòd si morbus non ita vehemēs sit, & acutus, concoctio expectanda ē. Atq; tibi obiter dicā, ægritudines patriæ Hippocratis acutas, apd nos esse peracutas: ille etenim ptisana & aqua mulsa tū in curatione acutorum vtebatur. Hic verò, & calidioribus regiōibus, in principijs medicinas purgātes adhibebimus: qa

L sępenumero in ore ventriculi succi vitiantur,

A vitiant, ac corrūpunt. Ad hęc in morbis, quos tū crudi, tū crassi, tū lenti succi generarūt, cōcoctionē expecta re vtilissimū: q̄ nimirū incidētib⁹ & attenuātib⁹ p̄ficit: alioq; p̄niciosa foret purgatio. Auic. iubet in ęgritudinib⁹ à tenuioribus succis genitis, cuiusmodi ē tertiana exq̄sita, q̄ septē (in totū) circuitib⁹ iudicat, cōcoctionē p̄cedere: quā hoc pacto definitā tradidit. Cōcoctio tenuiū ē eorū in crassano, crassorū ꝙo extenuatio. Quippe cū facultas expultrix difficulter crassa ꝓpellat, tenuiora quoq; ñ sine negocio vacuabit exoluunt. n. at

B q̄, dissipant. Verū enimuero facilē succi tenues expurgabūt crassis. vñ nōnullis scriptū ē medicis, se nusq̄ medicamētū purgās exhibuisse, qu flaua bilis prior vacuaret: leuissimā n. sit, ac tenuissimā ee: cęteros āt humores seq. Qd idē sēsus tibi īdicat, tenuiora. s. p̄ōpti⁹ purgari crassiori bus. At nāę op⁹ ñ ē, alioq; qd ī morbis acutis prīo vacuaret, flaua eēt bilis: fiunt hmōi morbi vt plurimū à succo tenui, q̄ quāto subtilior, tāto à nā difficilē⁹ expellit. Quāobrē vbi ęgritudo pacuta erit, cō festī purgatiōe vtemur: ī talib⁹. n. tardare malū ē: q̄nquidē nā affecta ñ valet postmodū cōcoctionē aggredi, q̄ securitatē oīno polliceat. At Rasī quarta

C tarū, & pituitosa ꝙ initijs purgabat: ī quo p3 à Gal. snīa penit⁹ discessisse, q ī cōmētario ad Glauconē aīt oīno & cōtrariū sentit: qppe ab tali b⁹ febrib⁹ nullū īminet p̄culū, nullaq; mala cōcoctio expectat. Pituitosa q̄dē ñ vsq̄quaq; secura ē, ac salubris: quare purgabim⁹ vī nō exacte cōcocto succo. Prīa igit dierum hebdomada extenuātib⁹ sit, ac īcidētibus curationē moliemur, q̄ etsi calfaciāt, exiguū erit ipsorū īcōmodū. D Deide medicinas purgātes administrabim⁹. Idē nos fecisse tū ī apoplecticis morbis, tū ī cęteris frigidis, & exitialib⁹: qppe q̄ extenuēt, atq; īcidāt, purgātib⁹ admiscem⁹. Hoc ī negocio sumopere cōmēdam⁹ potionē oxymellis, ī qua īcocta sit radix iridis, dulcis radicis, & apij semē cōcoquit nāq;, & vacuatiōi paratū succū reddit, indeq; nā opē nō pœnitēdā sentiet. postea rursus ad inci dētia cōsiliū diriges, deīde ad purgationē: prōptior etenim succorū fiet euacuatio, si ꝓbè concocti fuerint. E Prestat itaq; tali rōne curādi tractare hoīe 3, q̄ nāę ac morbo (vt ñ pauci faciūt) ꝑmittere. Quin ēt quartana laborātes hoc mō sanate cōueniet, & eos, q p sanitatē purgari īdigēt, sic pparare. Gal. lassitudinē spōtaneā, curās, q̄ à febre parū abesset, cęteros oēs humores, à qb⁹ gnarec, pter lētos, ac crassos, purgabat: qd illi cū alijs medicis cōuenit ñ eē purgādos. Nō parū āt cōsyderādas esse regiōes ignorare te nolī: qñ ijs, q ī nāta degūt patria, crassorū, viscidorūq; purgatio cōgruit, si tñ q̄ nup dicta sūt, p̄cesserīt. Qd multo exīmē F to cōptū, exploratūq; tñ habebis: ē nāq; maximi in hac re momenti.

Cibādi ratio in febricitantibus. C. 17.

CIbari (vt ego qdē sentio) febricitātes minīe oporteret, nisi post vigorē, vt facilē⁹ cōcoqueret succos nā, q̄ alimēti copia plerūq; grauat: verū qñ vires oīb⁹ robustę ñ sunt, cōtēpti morbi nām te op3. Nāq; si peracut⁹ sit, & æger virib⁹ valeat, audēt⁹ id p̄cipies: iudicat. n. vt plurimū septīo die is morbus. At ęgro debili nequaq̄ id faciendū. q⁹ si mediocris sit virt⁹, ęgerq; ętate floreat,

G ptisana cõtēt⁹ eris: & panis ex aquæ calēti abluti vncijs duab⁹: q̃ vict⁹ rō ā cõsuetudine nr̃æ regionis, tenuissima iudicat. Antiquorū aũt vict⁹ tenuior erat: sola nanq; ptisana septē diebus ęgrotantē alebāt: cui si quid adijcer vberi⁹ vellēt, ad mulsam trā sibāt. At nostrates id non tolerāt, tū pp cõsuetudnē, tū aeris ambiētis tēperaturā. Quinetiā illorū corpa minus trāspirāt: nostratia vero vberi⁹. Illi aũt vinū liberaliter bibūt: sīl' ac suillis vescunt carnibus, q̃ valētissimę nutriūt. Sūmatim quoq; cõsuetudini aliqd eē dādū cēseo. Nēpe q H bis terue cibū ī die assumer⁹ pflueuerūt, pdictū viuēdi modū nō tolerabūt, pcipuē calidiores naturę, & quibus multa sit trāspiratio. Si itē cõiectes ęgritudinē ā vigore lōgi⁹ abeē, atq; ęgrū viuēb⁹ eē ibecillioribus, ā principio cibū offertes copiosi⁹: cū vero ī vigore cõstitert, tūc subtrahēd⁹: atq virtutis robur ā pbo tēperamēto ītelligit. Porrō calidiores, siccioresq; naturę nō ita facile inediā ferunt: maxīe ī ęgritudinib⁹ sibi cognatis, & tpe calidiori. Qā si diuti⁹ in inedia cõtineant, ā febrib⁹ debili b⁹ ad vehemētes pducent: aliqñ itē I ad hecticas: fames nanq; succos & vberiores gignit, & factos adurit. Cibādi verō tps in prīę accessionis remissiõe, & añ sedę initiū, ī quo nā cōcoctionē succorū peragit. Ad hęc vires souędę, ne symptoma periculosum cōtīgat cuiusmodi ē syncope, vbi tādē alēdus sit ęger. Quāobrē ī principijs quoq; accessionū nutriēdi sunt, q̃ syncopes piculū vitare cupiūt, quēadmodū fecit Gal. ī eo, cui diatritō colētes medici triū dierum inediā pscripserāt. Interdū ētī media accessione dare cibū cogimur. Prętęrea ī cōmuni cōsyderata pri⁹ cōsuetudine, nutriēdi tps eligem⁹, K quo remissior ē febris. Hora āt diei magis idonea erit vespa, ac matutina. Ad hęc vina odora, leuia, oligophora pituitosę, ac melancholicę febri accōmodatissima: ris ātq vehemētibus atq; deutētib⁹ corripiunt, vino penitus interdicendum.

De balneo in febricitantibus. Ca. 18.

LAuacrū declinātib⁹ febrib⁹ tēpestinē subibūt: qm̃ qd tenue ē succorū, expurgat. Qui vero ī principijs balneo cōmittunt, rigoribus afficiunt, in ijsq; succi p vniuersum corp⁹ liquāt, sīl' ac obstructiões maxīmè generant, ītērdūq; in principē L partē absessus decūbit. Caloris itē atq; siccitatis ītremētū facit, siue sit in aqua calida, siue ī aere balnei calido pstāt ęger. Caueāt ī sup ā frigida lotiõe: qppe ea ītrudescū t succi.

Galeni curatio febrium à succis lentiortarum. Cap. 19.

GAlen⁹ noster febres à succis vi scidis ortas sola frictiõe sanat: qd te cōtēplari accuratē volo. qd. n. oberit, quo min⁹ succi ī totū corp⁹ diffundant' talī frictiõe? Quinetiā ipse ipse lib. de sanitate tuēda, lassitudinē hoīs. cui⁹ corpus plerhotia laboret, & succis viscidis sit refertū, cui M trās, phibet, ne exerceat, vlloue motu valido agitet, neue fricet, neue lauet: frictio etenim q̃ subeute sunt, & ītet musculos, vacuat: at q̃ ī venis cōtinētur, purgatione tñ educunt. ꝙ si p sanitatē qs frictionē adhibeat, ita vehemētē, q̃ pcepit oal. abscessus sanē, atq; vlcera necessario p sūma cutis erūperent. Finis.

Quāquā sequēs Cāticorū lib. opus sit ab Anic. editū: quia tamē eius expōtter Auerrois cōmentarios cōmmeratur, ideo ipsum Colliget libris annectere voluimus.

Index

INDEX EORVM, Quæ in Auicennæ Canticis continentur.

† Pars prima, & est pars Theoricæ.

Ractatus primus. De rebus necessarijs in generatione sanitatis. f. 220. G

† Rememoratio definitiõis Medicinę, & eius partium. 220. G

Rememoratio rerum naturaliū & prīo de Elemētis. 222. G

Rememoratio secundę rei naturalis, & est Cōplexio. 222. I

De cōplexionibus in se. 223. B

De cōplexiõib⁹ hoīum. 223. M

Rememoratio de complexionibus temporum. 225. C

Rememoratio a [partiū, & specierum eius quod augetur, & vegetatur.] 225. H

Rememoratio complexionum ætatum. 227. G

Rememoratio complexionum masculorū, et fęminarū. 227. L

*[Secunda pars, primo] de signis complexionum sumptis ab habitudine. 228. B

Rememoratio signorum à colore corporis, & primo à colore carnis. 228. K

Rememoratio signorum sumptorum à colore oculi. 229. H

Rememoratio b [ ] de rebus naturalibus, & sunt humores. 230. D

De phlegmate. 230. H

De Cholera. 230. L

De sanguine. 231. C

De Melancholia. 231. D

Rememoratio quartę ex rebus naturalibus, & sunt Membra. 231. G

Rememoratio de spiritib⁹, c [et primo de naturali, et postea de vitali.] 233. L c*—

Rememoratio sexta ex rebus d [non] naturalibus, & sunt virtutes. 234. E d*—

*De virtutibus vitalib⁹. 232. L

*De virtutibus animalibus. 235. B

*De operationibus. 235. E

De rebus non naturalibus e [ ] & primo de Aere. 236. A e* ñ necessarijs.

*De impressione stellarū in aer, cum Sole. 236. E

*De alteratione aeris ſm regiones. 236. K

*De alteratione aeris ſm montes. 236. M

*De alteratione aeris secūdum maria. 237. D

*De alteratione aeris secūdum ventos. 237. F

*De alteratione aeris secundū ea, quę ei vicinantur ex terris & aquis. 237. I

*De alteratione aeris secundū habitationes. 237. K

*De alteratione secundū vestimenta. 237. M

*De alteratione secundū odorifera. 238. B

*De operatione colorum in visu. 238. D

Secunda ex rebus nō naturalibus. f. Cibus & Potus. 238. E

Tertia ex rebus nō naturalib⁹, f. Som-

Universidad de Deusto
Biblioteca

f. Somnus, & Vigilia. 239. M
Quarta ex rebus non naturalibus, f. Motus, & Quies. 240. L
Quinta ex rebus non naturalibus, f. de Euacuatione, & Repletione. 241. E
Sexta ex rebus nō naturalibus, f. de Passiōibus animę. 242. G
TRactatus secundus, de rebus extra naturā, & primo de Morbis generatis in mēbris cōsimilibus. 242. L
*De ęgritudinibus membrorū instrumentalium vel organicorum. 243. K
De solbne cōtinuitatis. 244. G
a* — Capitulum a [de rebus egrediē tib9 à natura, videlicet] b [ ] de causis c [morborum]. 244. M
b* secūdū
c* —
*De causis effusionis materiæ. 245. F
*De causis ægritudinis calidę. 245. I
Causæ ægritudinum ex frigiditate. 245. L
Causę ægritudinum ex humiditate. 246. E
Causę ex siccitate. 246. G
Causę ægritudinum organicarum. 246. K
Causæ clausionis meatuum & pororum. 247. H
Causæ aptiōis meatuū. 248. A
Causæ ægritudinis in numero. 248. B
Causæ asperitatis. 248. D
Causæ coniunctionis & vniōis separatorum. 248. F
Cāę solutionis indiuisi. 248. L
Capitulum tertium de a [rebus egrediētibus a natura, & sunt accūtia] c [morborū.] 249. A
a* de accidentibus.
c* — f de accidentibus preter egredientibus.
f [Accidentia super æqualitate corporis.] 249. G
Accidentia ab egredientibus à corpore. 249. L
Rememoratio Signorū. 250. E
Rememoratio signorum indicatiuorum. 250. I
Genera Pulsus. 251. C
Signa à Sputo. 254. I
Rememoratio signorū sumptorū ab opatione Hepatis. 255. I
De Vrina, & primo de coloribus. 256. C
Rememoratio substantiæ vrinæ. 256. K
g hipostasis.
Rememoratio g [fecis hypostaticę tripliciter variatur ex colore, loco, & substātia.] 257. A
Rememoratio substātię. 257. M
Rememoratio odoris. 258. F
Rememoratio signorū sumptorum a fęcibus h [& primo a quantitate.] 258. I
h* —
Rememoratio signorū sumptorum a sudore i [& primo a quantitate.] 260. F
i* —
Rememoratio signorū Prognosticorū k [generaliū.] 261. C
k* —
Signa repletionis, & primo fm virtutem. 261. G
Signa repletionis fm membra. 261. M
Signa dominij Sāguinis. 262. B
Signa Choleræ. 262. G
Signa Melancholię. 262. M
Signa phlegmatis. 263. G
Remem. signorū pgnosticorū tpe morbi cōtingētiū. 264. E
De Temporibus morbi. 264. I
Rememoratio longitudinis, & breuitatis morbi. 265. H
De Crisi* [et signis ei9] 266. K
Rememoratio eorū, q̄ oportet scire in crisi. 267. H
De signis crisim prognosticantibus. 267. K
De diebus Criticis. 268. F
Rememoratio a [signorū sup] fluxum sanguinis. 269. L
Signa crisis per fluxū ventris, vomitum, & Vrinā, & sudorem & b [dolorem.] 270. F
Rememoratio signorū prognosticorū c [mortaliū sumptorū ex operationibus.] 270. M
*De signis mortis, & primo de signis sumptis ex operationibus. 271. A
Rememoratio signorū prognosticorū mortalium sumptorū a qualitate corporis. 271. M
Signa ex exeuntibus a corpore. 272. M
Rememoratio signorum laudabilium prognosticorū. 273. K
Rememoratio canonum, q̄bus vtendū est in iudicio prognosticandi. 275. K

Pars. ij. & est d [pars Practicæ.]

TRactatus primus, de conseruatione Sanitatis. 276. G
Rememoratio partium Practicæ. ibidem.
Regimen corporis Sani perfecte, & primo quantū ad Aerē eius in generali. 277. F

Regimen comestiōis, vel Cibi in generali. 278. D
De ordine ciborum, & rectificatione eorum. 278. K
Hora refectionis. 279. A
Regimen cibi in qualitate, & quantitate. 279. G
Regimen potus aquæ. 279. F
Regimen vini. 280. B
Regimē Sōni, & Vigilię. 280. I
Regimen motus Exercitij, & Quietis. 281. B
Regimen iter agentium, & primo nauigantium. 282. B
e. iter agē tiūp terrā & pprie l
Regimen e [dictorū, & primo cum] frigore. 282. H
Regimē iter agētis f [p siccum tpe calido et sicco.] g [ ] 283. C
f* —
g* ip calore.
Regimen infantis, dum adhuc est in vtero. 283. K
Regimen tpe partus. 284. C
Electio nutricis. 284. I
Regimē proprium infantis, cū exit ab vtero. 285. A
Regimen cōualescentiū. 286. M
Regimen senum. 286. G
Regimen h [eius sanitas est diminuta ī aliquo ex membris, & non in alijs,] aut in aliquo tēpore, & non in alijs. 287. G
h* corpis neutri, i. qđ in vno mēbro ē sanū, & i alia non.
Regimen eius, in quo apparent signa futuri morbi. 287. K
TRactatus secūdus i [Practicæ, & de reductiōe sanitatis ī ęgris cum cibis, & medicinis.] 288. A
i* de cura ægritudinū.
Rememoratio specierum medicinarum. 288. E
Rememoratio solutiuarū choleræ. 288. I
Rememoratio soluentiū phleg

ima. 289.D
Rememoratio educentiū aquā citrinam. 289.I
Rememoratio soluentium melancholiam. 289.K
Rememoratio compositionis medicinarum. 290.A
Quæ dosis debet dari ex medicinis. 290.H
De simplicibus medicinis calefacientibus, a [præter quòd educant.] 291.E
Doctrina, quæ siccum ab humido distinguit, & gradum medicinarum simpliciū. 292.C
Rememoratio virtutum secundarū medicinarum simpliciū, & primò medicinæ b [attractiuæ.] 292.H
Rememoratio virtutū tertiarū medicinarū simpliciū. 294.K
c [Rememoratio rectificatiōis corruptionis, & significatiōis ipsius.] 295.H
d [Rememoratio morborū signficātium supra morbos ex mala cōplexiōe calida.] 296.g
De signis malæ complexionis frigidæ. 296.L
De signis ex mala complexione e [calida &] sicca. 297.G
f [Capitulum morborū de Repletione, & conditiones, q̄ obseruandę sunt in euacuatione, & ē totum de phlebotomia.] 297.I.
De speciebus euacuationis fiendæ, & modis. 298.E
g Cura morborum g [ex sanguine] per phlebotomiam. 298.I
De cura ęgritudinū sāguinearū p alia a phlebotōia. 299.M
De morbis h [ex chola citrina contingentibus.] 300.D
De morbis ex humore phlegmatico. 301.F
De morbis ex melancholia generatis. 302.H
Tractatus tertius i [Practicæ] & est manualis operatio k [quæ in tres diuiditur partes.] 303.D
Pars secunda manualis, de operatiōe in carne cū scarificatione, aut ventosis. 304.D
De operatione in carne cū scarificatione, aut vētosis. 304.D
De operatione incisionis carnis. 304.I
Ars cauterij faciendi in carne. 305.E
Ars perforationis. 305.G
l [Pars tertia manualis in ossibus, cuius principium debet esse in consolidationibus fracturarum ipsorum.] 305.H
De Theriaca. 306.G
CVr inuenta sit Theriacæ compositio, & quis eius vsus. Cap.1. ibidē.
Vtrum Theriaca conferat corporibꝰ sanis, et qd ī hoc Auer. sentiat. Cap. 2. 387.G
Quibus ęgritudinibus cōferat Theriaca, & quibus non. Ca. 3. 308.G
Qūo Theriaca corpus iuuet, & qūo non. Cap. 4. 310.H
De quantitate Theriacę exhibēdæ. Cap. 5. 311.B
Quænā, & qualis Theriaca bona sit. Cap. 6. 312.G

FINIS. AVI-

AVICENNAE CANTICA,

AB ARMEGANDO BLASII DE MONTEPESVLANO EX ARABICO IN LATINVM TRANSLATA, ET AB ANDREA BELLVNENSI CASTIGATA.

Cum Auerrois Cordubensis Commentarijs.

Inquit Aboolit Beuroist.

A

OStquam prius gratias egero Deo largiēti vitam ppetuam animarum, & sanitatem corporum, & mediēti morbos magnos per gratiam, quam contulit omni carni, ex virtutibus sanitatem conseruantibus & protegentibus à langore, dāte intelligi artem Medicinæ, & ingenium sanitatis diuinis, animosis, & intelligentibus: dedi operam ad commētandum librum rithimatū, qui intitulatur libet Benchine partium Medicinæ: ipse enim vniuersaliter cōcludit eas. Est. n. cū hoc meliorē valde pluribus alijs introductiōibus & summis in medicina compilatis, ordine valde conuenienti ad tenendū mente vel memoria, dilatāti & delectanti animam. Fui autem attentus ad exponendum eius dicta, expositione qua eius certa intentio cō

B

prehendatur & intelligatur, verborum confusionem & multitudinē postponendo. Quoniam authores sermonum rithimatorum in actibus scientiarum indigent quandaque diminutione sermonis & truncatione: necnon etiam mutatione vnius loco alterius explicando suā nobilem intentionem. Et ex nunc imploro diuinum auxilium ad perficiendum intentionem horum dictorum, & eximiam speculationē, laudabilem eorundem: necnon vt me perducat cum omnibus fidelibus socijs, ad quod ducere debet sui bonitate, & gratia, eius seruitium, atque timor.

C

Universidad de Deusto
Biblioteca

†PARS PRIMA, ET EST PARS THEORICAE.

†Tractatus Primus. De rebus necessarijs in generatione sanitatis.

† Rememoratio definitionis Medicinæ, & eius partium.

a*Ebēsina *Inquit*[a] [*Benchine, uel Ziem :*]

Tex. 1.

H

b*— *Medicina est conseruatio sanitatis, et curatio ægritudinis, quæ accidit ex*[b] [*accidentibus in corpore. In al. quæ accidit ex*] *causa, quæ in corpore existit.*

Inquit Beuroist.

Vide Sexto Colliget. cap. 1.

MEdicina est conseruatio sanitatis, & curatio ægritudinis. Hæc est definitio Medicinæ fm ipsum. Eius aũt pfectio ē, vt dicamus: Medicina est ars, cuius actꝰ ē ex rõne & experimento, sanitatem conseruans, & ęgritudinē curãs. Cũ aũt

I dicit ex accñtibus ī corpore, intellexit ꝙ actꝰ medicinæ ē cõseruatio sanitatis, & curatio ęgritudinis ī corpe generatę ex eo, qđ accidit ei tũc temporis. sicut exempli gr̃a, apostema accidit in aliquo mẽbro corpis ex aliquo, & illud ē ifusio sanguinis ad mẽbrũ apostematũ: qđ qdẽ apostema cõtingit eo tpe, quo sanguis infundit ad ipsum. Et ī quibusdã libris est: q̃ accidit ex cã in corpe existẽte. & hęc ē litera melior. Vult, & intẽdit ꝙ morbꝰ accidat corpori ex cã aliqua. & ēt tolerabile ē, ꝙ sit res hęc in corpe ex aliquo accẽte: qm̃ K res egredientes à nã existẽtes ī corpore, tres sunt, s. cã, morbus, & accidens: sicut in sequentibus patebit. Nos aũt ponimus in hac definitione, ꝙ eius actus & operatio ex rõne & experimẽto existat: qm̃ nõ sufficit in hac arte ratio sine experimento, neq; experimentũ sine rõne: sed vtrunq; exigit̃ insimul. Gal. aũt integre definiens hãc artem, dicit eã esse sc̃iam rerũ proportionatarũ & continuatarũ sanitati & ęgritudini & dispositioni medię, qua nõ peruenit̃ in hoie sanitas neq; ęgritudo. i. hęc ars docet & notificat ea q̃ ꝓportionant̃ & vniunt̃ sanitati, & ea quę ꝓportionant̃ ęgritudini, & ea q̃ ꝓportionant̃ dispõni medię inter sanitatẽ & ęgritudinẽ. Intellexit aũt̃ per res proportionatas sanitati, ipsius causas, & signa. & illud intellexit p res ꝓportiõatas ęgritudini & neutralitati. Vide igit̃ qualiter patet, ꝙ in hac definitõe deficiat dria, ꝓ quã diuidit̃ & separat̃ hæc ars ab ea parte sc̃ię Nãlis, q̃ consyderat & speculat̃ sanitatẽ & ęgritudinẽ. Qm̃ ars Medicinæ proculdubio docet quid sit sanitas, & ęgritudo, & earũ causas, & signa ad conseruandũ sanitatẽ, & curandum ęgritudinẽ. & ideo M peruenitur ex eius sc̃ia sanitatis & ęgritudinis ad ianuã, & introitũ cõferentẽ in operatione. Intentio aũt̃ in sc̃ia Naturali est solũ scire quid est sanitas, & quid ęgritudo, ꝓ quã to docet, & sufficit dño sc̃iæ Naturalis, ꝙ ex intẽtione p̃dictorũ, s. sanitatis & ęgritudinis adipiscat̃ finẽ eorũ, quorum dispositio & natura est posse scire. Neutralitas, quã posuit mediã inter sanitatẽ & ęgritudinẽ, nõ ē ẏa neutralitas. Diuisit aũt eã

Gal.

A Ga. in tres modos: quorum Vnus est cum ale scentium ab ægritudine & similium: Secũdus aũt est in eo, qui patitur ægritudinem in aliquo mẽbro solum: Sed tertius est in illo, qui est in aliquo tempore absq; morbo & ī alio æger. Cum igitur morbi definitio sit nocumẽtum naturalis operationis, patet ꝙ inter nocumentum & non nocumentum non erit medium. nocumentum aũt debile supponitur generi ægritudinis, sicut & operatio debilis supponitur gñi sanitatis, qua fit rectitudo operationis. Hi aũt sermones indigẽt maio-

B n expositione: sed intẽtio nostra in hoc sermone, vel tractatu est compẽdium & abbreuiatio.

2 *Cuius prima diuisio est in theoricam, & practicam. Et theorica ex tribus rebus perficitur, & completur.*

Intendit dicere, quòd medicina diuiditur primo in duas partes. quarum altera theorica, & reliqua practica seu praxis nominatur. Et intellexit ex dicto suo theorica ex tribus perficitur. quia pars ipsius scientifica, & speculatiua perficitur ex

C tribus partibus, quarum immediate post facit mentionem. Hæc autem diuisio non est vera: quoniam Gal. dixit in definitione eius, ꝙ ipsa est scientia sanitatis, & ægritudinis, & rerum proportionatarum eisdem, & dispositionis, quę non est sanitas, neq; ægritudo. si igitur sic est, omnes partes eius erunt scientificæ & theoricæ. non ergo vna sola theorica, & altera practica. Est ergo sciendũ ꝙ ex operationibus rõnalibꝰ sunt quędam, q̃ dñr practicæ & actiuæ: quoniam sciuntur & discunt̃ proculdubio operãdo, sicut operatio & D ars Carpentariæ, & Sutoriæ. Et quædam dicuntur artes, quę proculdubio discuntur vt scientia, demõstrationibus s. & definitionibus, quibus perfectę & vltimate aliquid scitur. & tale proculdubio est ars proprie. & talis est dispositio medicinę artis. Neq; longinquum est, seu impossibile esse aliquam ex artibus & operationibus, quæ ambobus prædictis modis addiscatur, s. scientia & operatione: si tamen ponamus talem artem & talem operationem esse vnicam. Est autem opinio, ꝙ talis sit ars Me dicinæ. & hoc ideo, quoniam pars E ipsius, quæ manualiter exercetur, ꝓ culdubio vtendo, & operando addiscitur secundum maiorem partem ipsius. Modus igitur huius diuisiõis potest esse, ac si diceretur ꝙ scientia artis medicinę diuiditur in duas scientias seu partes scientificas, s. in sciẽtiam eius cui coniungitur dominus scientiæ naturalis, & aliam remotã ab eo: hoc est dictu ꝙ medicus speculetur in arte sua duas scientias insimul, s. sciennam, qua speculatur sanitatem, & eius cãm, & signa, & morbum, & causam eius, & signa. secunda aũt scientia, quam in arte consy- F derat, est illa, per quam consyderat qualiter, & cum quibus conseruet sanitatem. silr etiam qualiter, & cũ quibus curet ægritudinem, & hoc est speciale in arte medicinæ. Pars autem, per quam coniungitur hæc scientia scientiæ naturali, est vere & proprie scientia, talis s. quòd finis intentus in ea est solum scire, & non opus. Alia vero pars specialis in consyderatione artis medicinæ dicitur, & potest dici praxis siue actiua, eo quòd affinis sit, & propinqua operationi:

tioni: cum eius operatio & vsus habeatur, & sciatur vt pluriũm operando, pro quanto ex conditionibus Medici est, vt post quam stetit super scientiam Medicinę, & eam intellexerit, ꝙ sit vsus & exercitat⁹ in operationibus eius. Manualis autem operatio minime, vt diximus, dictis vel sermonibus addiscitur, excepta minima parte eius. & simile videtur de anatomia. nam modicum eius potest ex sermonibus imaginari. Primus autẽ, qui expresiẽ posuit hanc diuisionem medicinę, fuit ⁹Iacuam medicus, quem Alcorazoen redarguit, & reprehendit. iam enim ipse opinatus est quòd radices dictorum Galę. indicent falsitatem diuisionis prędictę. cui post respondet Benzoar, qui opinatus fuit inuenisse hanc diuisionem in quibusdam libris attributis & appropriatis Ga. Veritas autem est in hoc, sicut nos diximus.

⁹a. l. Humay

H

3 ⁹a. qb⁹ reb⁹

Ex⁹ [rebus autem] sunt septem naturales. Et ex eis sunt sex, & omnes sunt necessariæ.

I Quoniam prędixit ꝙ pars medicinę theorica perficitur ex tribus rebus, ideo nunc inchoat a prima earum. Vnde inquit ꝙ septem sunt res naturales: hoc est, ꝙ pars prima theoricę partis diuiditur in contemplationem septem rerum naturalium. hę autem septem res naturales sunt potissima causa sanitatis, tepertę & existentis in corpore. Et dixit quòd ex eis sunt sex alię, & omnes sunt necessarię: hoc est ꝙ pars secunda partis theoricę diuiditur in contemplationem sex rerum nõ naturalium: quoniam non perficitur esse naturale sine eis. Ex his vero reb⁹ sunt quędam existentes, & quędam a voluntate, & ex eis quędã animales: quę omnia ex necessitate corpori cõtingunt.

4 *Adhuc sunt alię tres in libris scriptę, scilicet morbi, causæ, & accidentia.*

Tertia pars ex tribus partib⁹ theoricę diuiditur in tres partes, & scientias, s. in sciẽtiam accidentium, morborum, & causarum. qm̃ illud, super quo dẽt esse medicus continuo autẽtus, sunt prędictę tres res. Vnde est, ac si diceretur ꝙ theorica Medicinę diuiditur in contemplationem sanitatis & ęgritudinis. & contemplatio sanitatis diuiditur in contemplationem septem rerum naturalium, & in contemplationem sex rerum magis necessariarum. & rursus contemplatio ęgritudinis diuiditur in tres scientias, s. in sciẽtiam morbi, & causę, & rei accidens nominatę in hac facultate. nos autem omnem intentionem eius declarabimus in sequentibus.

5 *Practica diuiditur in duas species: quarum una manibus exercetur: et alia cum medicina, necnon eo quod ex cibis ordinatur.*

M Qm̃ diuiserat medicinã in duas partes, s. in theoricã & practicam: & theoricã subdiuiserat in partes sexdecim, in tresdecim, s. naturales, & in tres accidentales: iõ subdiuidit nũc practicã in duas partes: ex quib⁹ vna est manualis, sicut sutura vulnerum depositio cataractarũ, & similia: altera vero est, qua curatur morb⁹ cũ medicinis, & cõseruat sanitas cum cibis. hęc aũt pars includit sciam naturarum medicinarũ, & modũ sciẽdi medicamina ex eis, & vsus eorundẽ, & sciam ẽt de naturis ciborũ, & modũ cõseruandi sanitatẽ cum eis dẽ. Esset aũt melior diuisio ꝙ prędicta si dicerem⁹ medicinã diuidi in ⁹octo partes, s. in sciam, qua docet qd sit sanitas: & in sciam, per quam cognoscunt signa sanitatis: & in sciam qua natura ęgritudinũ cognoscit: & in sciennam, per quã sciunt eatũ signa: & in sciam, ex qua scitur ingenium curationis ęgritudinis: & in sciam, per quam scitur ingeniũ conseruationis sanitatis.

8 Rememoratio rerũ naturaliũ: & primo de elementis.

6 *Procul dubio ex rebus naturalibus sunt elementa, ex quorum compositione existunt corpora.*

Voluit pro certo dicere ꝙ prima ex rebus, quas naturales nominamus, est scia corporũ, ex quorum cõpositiõe existũt cętera corpora mixta. dicuntur aũt corpora illa elẽta. Definitio autem elẽti est: quoniam est simplicius, quod in composito reperitur, i. ꝙ ipsum est illud, ex quo aliquid componitur, & ipsum ex nihilo. Definitur & aliter. ipsum. n. est in quo resoluitur compositum cum corrumpitur: sed ipm̃ i nullũ aliud resolui, vel dissolui potest. Et dixit: Procul dubio: quia ex eorum compositione existunt corpora, eo ꝙ opinio fuit Hipp. & Gal. ꝙ corpora hominum componuntur vetaciter ex quatuor elẽtis, s. terra, aqua, aere, & igne, per viam admixtionis: sicut oxymel componitur ex melle & aceto. Super his aũt fuerunt valde diuersæ & varię philosophorum opiniones, s. in numero, & natura elementorum quibus corpora hominũ componuntur. Quidam. n. ex eis dixerũt ea esse quatuor, sicut dictum est: & quidam asseruerũt ea esse solum duo: & quidam vnũ solũ. Qui dam ẽt eorũ dixerunt ea eẽ corpora indiuisibilia eiusdẽ naturę, opinãtes ꝙ hęc corpora, & oĩa entia composita generantur ex eisdem.

D

7 *Sermo quidem Hippocratis in libro de Elementis in his est sermo uerus, s. quòd sunt quatuor: aqua, ignis, aer terra.*

Sermo Hipp. dicentis ꝙ quatuor sunt elẽnta in numero, s. aer, ignis, aqua, & terra, est verus.

E

8 *Probatio ueritatis prædicti sermonis est: quoniam cum corpus corrumpitur, reuertitur in eadẽ.*

Probatio sermonis Hipp. s. ꝙ corpora mixta sunt composita ex his quatuor corporib⁹, est cũ eo, ꝙ videmus corpus aĩalis mortui dissolui & resolui in prędicta quatuor elẽnta. Quod aũt dissoluitur & resoluit in aliqua, ꝓculdubio vẽ componi ex eisdẽ. neq; reperitur aliquid aliud, i qd hoc dissoluatur & resoluat. Cũ aũt aĩal moriẽ, eius partes siccę resoluuntur & conuertuntur in terram, & humidę in aquam, & calidę in aerem, & ignem. Est autem hoc notũ ad sensum ei, qui curiosus, & attentus est ad videndum illud. Patet autem ipsum cõponi ex his quatuor, eo ꝙ est corpus terminatum habẽs essentiam. Omne autem corpus tale componitur ex terra & aqua. fit. n. ꝓculdubio corp⁹ tale, cum malaxatur terra cũ aqua: & potissime si coquatur ad ignem tandiu, donec efficiatur similis testę. Stig. sic est,

Universidad de Deusto
Biblioteca

G est, patet in ipso quatuor elementa existere. & hoc est, quod Deus inqt, cuius nomen semper exaltet. Creauit hominem ex luto, sicut testam figuli. Huius autem probationes per ficiuntur in Naturali facultate. Medicus autem inquantum hmõi, nequit hoc vere & demonstratiue declarare: supponit autem nihilominus hoc, & accipit a domino scientiæ Naturalis. ipse tamen declarat hoc libro de Victoria & de certamine: sicut facit hoc in libro de Elntis Ga.

9
H *Si non esset nisi vnum elementum, nõ esset aliquod animal cum morbo corruptibile.*

Hæc est probatio Hipp. ꝙ corpora animalium non componũtur ex partibus indiuisibilibus & vnius naturę: sicut componitur domus ex lapidibus & lignis. Nam si corpus animalis componeretur ex partibus indiuisibilibus, minime corrumperet ex morbo: corruptibile enim corrũpitur proculdubio ex dominio contrarietatis i eo. Sed si corpora essent vnius & eiusdem naturæ, nulla quidem esset contrarietas corrumpens
I ea, nec ab extra, neq; in seipsis. Verum quia corpora sunt corruptibilia ex seipsis, eo ꝙ in seipsis contrarietatem habent, quod etiam circũdat ea exterius, contrariatur eis. Cũ igitur contraria sint diuersarum naturarum, sequitur ꝙ ipsa corpora nõ habeant vnam naturam, neque sint vnius naturæ. Et hæc scripta sunt in lib. de Elementis & in lib. de Humana natura Hippo. hæc autem scientia est de causis vlti-
matis, vel finalibus sanitatis.

Rememoratio secundę regi naturalis, & est Complexio. K

10
Post hæc autem scientia complexiõis est ex iudicijs i Medicina conferentibus.

Postq̃ Medicus nouit elementa, ex quibus componitur corpus per viam mixtiõis, decet ipsum scire & cognoscere species complonis. Iudicium autem huius scientiæ confert in medicina. & hoc quidem est manifestum: quoniam cum ipse cognoscit complexionem exempli gratia, esse calidam vel frigidam, tunc quidem si fuerit sanus, erit conseruatio eius in eo, in quo est cũ oĩbus similibus. si vero fuerit æger, eo ꝙ sit lapsus a qualitate sibi naturali ad contrariã, curabitur, si reducat ad qualitatem sibi naturalem prius i eo exi-
tem cum eo quod contrariatur, & opponitur qualitati facienti ęgritudinem. Exemplum autem huius est quoniam, si quis calidę complonis patiatur ægritudinem, per quã eius complexio infrigidatur, erit proculdubio eius curatio, si calefiat, donec M
redeat ad suam complexionem naturalem.

11
Quatuor sunt potentiæ, seu virtutes complexionis, siue diuiserit, seu composuerit eas vir [a *consultus*.] a-Cap.

Quatuor sunt virtutes, quibus cõparatur & referẽ compso hoĩs, cum vna ex eis, vel duę noĩantur, velut in cõposito vl cõplonato ex eis: & sunt calida, & frigida, hũida, & sicca. Cũ aũt dicit: siue diuiserit. siue composuerit eas vir consultus, intellexit ꝙ cõstanti ꝙ cõpso hoĩs referatur vni soli

A soli ex prędictis virtutibus, vel duabus vniri vel coniungi posibus. Cõplexiones vero relatę dominio vni⁹ ex prędictis virtutib⁹ sunt quatuor, s. vel complexio calida, i. super quã caliditas nominatur: vel frigida, i. super quam frigiditas dominatur: vel solum humida, i. super quã humiditas dominatur: vel solum sicca i. super quam siccitas dominatur: aut dominatur super complexionẽ caliditas & siccitas: vel frigiditas & siccitas: aut caliditas & hũiditas, vel frigiditas, & hũiditas. Hę igitur sunt octo compsones, quæ referuntur egressui vnius, vel duarum qualitatũ
B a temperamento.

De complexionibus in se.

12
Sensus tactus sentit & percipit caliditatem, frigiditatẽ, siccitatem, & humiditatem.

Quia prædixerat quòd quatuor erant virtutes seu qualitates, ideo nunc manifestat & declarat eas. vnde inquit, ꝙ prędictæ virtutes sunt caliditas, frigiditas, siccitas, & humiditas. Intellexit autem per humiditatem molitiem, & tenuitatem, quã
C tactus sentit.

13
Prædictæ virtutes seu potentiæ reperiuntur in elementis b[ ]*tempore* c[*eo quo*] *augetur. seu pullulat, & in loco.* b-Cap. c-Cap.

Quoniam prędixerat ꝙ virtutes repertę in complexione, sunt quatuor, rememoratus est nunc rerum complexionatarum, in quibus hę virtutes reperiuntur. Ait autem: reperiuntur in elementis, i. in quatuor corporibus, quę sunt aqua, terra, aer ignis. Intellexit autem per virtutes, D
caliditatem, siccitatem, frigiditatẽ, & humiditatem. Et intellexit per tẽpora, quatuor anni tempora, s. ęstatem, autumnum, ver, & hyemem. & hoc ideo, quoniã quodlibet ex istis comparatur dominio duarum ex istis virtutibus & qualitatibus. hę tamen qualitates referuntur aliter elementis q̃ aĩalibus, & aliter q̃ tempori & loco. Et intellexit per locum, climata terrę habitabilis. Et intellexit per illud, quod augetur, vegetabilia, & alia nam complexiones eorum referuntur his quatuor virtutibus.

Elementum ponitur in vltimo E
14
simplicis complexionis.

Intellexit, seu dicere voluit, ꝙ cũ informãtur elnta aliqua ex illis quatuor qualitatibus, ꝙ referant ab eo in vltimo. Cum aũt dicit simplicis complonis, voluit dicere ꝙ elntum fit in vltimo simplicium qualitatũ ex qualitatibus complonalib⁹, quę sunt caliditas, frigiditas, siccitas, & & humiditas. Et ob hoc dicimus, ꝙ ignis sit calidus, vel ꝙ aqua sit frigida, intelligentes pro certo. & hoc dẽ de eis, eo ꝙ sit in hoc in vltimo, i. ꝙ F
nõ sit aliquid calidius igne, cum ipse sit calidior omni calido complonali. sic etiam est in alijs qualitatibus ipsorum. & hoc quidẽ manifestum est. Aliud vero cõplonatũ, eo ꝙ est mixtum, & cõponit ab extremis in vltimo, i. ex quatuor qualitatibus, q̃ sunt in elntis, ideo fuit medium inter ea in predictis qualitatibus ratione confractionis partium eorum ad inuicem. Vnde sic est in oĩbus mixtis & medijs inter prędicta, sicut in colore bruno dicto Arabice ebam, ex albo s. & nigro compposito:

G positō: qui nec dicitur nec imaginatur albus, vel niger in vltimo, sed dr
q̄ sit in ipso niger in parte, & albus in parte. Vnde sic est negociū qualitatum in elīntis, & mixto ex eis complexionato. nam sunt in elemēris vltimatę, in mixto vero & complexionato confractę.

15 *Caliditas est in igne, et aere: frigiditas uero in terra, et aqua: et siccitas inter ignem, et terram: et teneritas inter aquam, et nubem.*

Quoniam prędixerat q̄ elemēta informata prędictis virtutibus, ĩfor
H mantur eisdem in vltimo, notificat nunc, quę ex his virtutibus referant cuilibet ex elementis. Vnde inquit: caliditas est in igne & aere. & intellexit q̄ quę ex eis informantur caliditate, sunt duo, s. ignis, & aer: & quæ ex eis informantur frigiditate, sunt etiam duo, s. aqua, & terra. docet tamen scire aquam frigidiorem terra sicut & ignem calidiorem aere. Nec est hic ignis sensibilis ille, qui est elementum, sicut ait Alexan. quoniam iste iguis est causa corruptionis, nō existentię vel esse alicui⁹: ignis vero, qui est elementum, est & habet
I esse, causa esse & generationis. Est autem iste super aerem in concauo orbis cœli. nec habet calorem in actu: quoniam calor est proculdubio res accīs huic igni sensibili: eo q̄ in corpore terrestri existit. hoc totum est in naturali scięntia manifestū, & p̄batū. Cum aūt dixit: siccitas est inter ignem & terram, voluit dicere q̄ duo elīnta sicca sunt, s. ignis, & terra: terra tñ siccior est igne. Et cum dicit: & teneritas est inter aquam, & nubē, intellexit per teneritatē humiditatē, & per nubē aerem: ac si diceret duo elīnta humida sunt, s. aer, & K
aqua. Oportet tñ scire aerē esse hūidiorem aqua, & q̄ aqua sit nihilōminus potentior in humectatione corporum, quibus obuiat, q̄ sit aer.

Nota q̄ igne elīnta ri. & hoc i feriori.

Significatur nobis esse et generatio inter species ipsorum, cum diuersificentur adinuicem, et unitā tur, siue coniungantur. 16

Intellexit q̄ prędictę qualitates diuiduntur in diuersas species, quia in quibusdam variantur, & in quibusdam vniuntur, & assimilantur: q⁹ quidem ratione harum partium & diuersitatum, esse signant, & g̃nationem. Et proculdubio diuersificant inuicem, quę ex eis diuersificant, nō ne contrarietatis earum: & vniūtur seu coniunguntur, eo q̄ duo ex istis vniuntur & associantur in vnā & eadem qualitate: volo dicere sicut associationem ignis & aeris in caliditate, & aquę & terrę in frigiditate.

De complexionibus hominum.

Diuersificata fuerunt inuicem, ne essent quid unum et idem: et fuerunt coniuncta, et unita, ne uiderentur omnino contraria. 17 M

Ratio quidem est, quare non fuerunt a principio vnum & idem: q̄n si fuissent quid, non reperiretur aliquid diuersum ab eis. Cum autem dixit: & fuerunt coniuncta, ne viderentur omnino cōtraria, ĩtellexit q̄ oportebat, vt associarentur qualitatibus, ne contrarientur ex omnibus partibus suis. ex hoc enim fuisset difficilis eorum mixtio, & cōplō.

Ima

Imaginamur complexionem ĩ alio ab elementis, puta in composito⁹ [ab] eis a prædominante.

Intellexit q̄nō imaginemur mixtum informari ĩstis qualitatibus, eo
B q̄ in ipso vltimentur: sed dicitur & imaginatur tale a tali qualitate prædominante in ipso. Cuius exemplū
19 sit de leone, cum dicimus q̄ sit calidus & siccus, non intelligentes illud de eo in vltimo: sicut facimus de igne, cum eū sic nominamus, vnde intelligimus q̄ caliditas & siccitas dominentur in eo plusquam frigiditas & humiditas: volo dicere q̄ hę duæ partes sunt in eo maiores, & ampliores.

Ponimus æquale, et temperatum ad referendum ei, eo quod habeat quatuor facies communes.

Omne, quod imaginatur informari dominio vnius vel duarum ex
C istis qualitatibus, ĩtelligitur proculdubio esse tale in comparatione ad temperamentum, & æquale, in quo scilicet reperiūtur quatuor qualitates æqualiter: volo dicere q̄ repetiat in eo tantum ex caliditate, quātum ex frigiditate, & ex siccitate, quantū ex humiditate. Sūt autem quidam opinati q̄ hęc complexio sit fm opinio. Gal. complexio hominis temperatam complexionem habentis, i. q̄ quatuor qualitates complectuntur in eo æqualr, aut prope æqualitatē: & maxime, vt dicit, in cute manus, & ex cute manus significatur ex cute digiti medij. Ex sermone suo nihilominus intelligitur q̄ sic, & dicatur in eo temperamentum & æquale medium in specie. Exemplū est: quoniam quamuis caliditas, & siccitas dicantur dominari super leonē, D
tñ eius cōplexio hēt duo extrema & mediū inter duo extrema dr æquale & tpatum. & ex ista complone exercet leo operationes suas meliori modo quo potest, inquantum leo. Ponuntur etiam exempa huius æqualis, & egredientis ab æqualitate eius ĩ his, quę fiunt artificialr. Vnde exempli gratia dr oxymel æquale, & tpatū, cum ponuntur in eo mel & acetum in tali quantitate, & proportione, q̄ reperiatur ex eis operatio oxymelis perfectior & laudabilior, quę possit esse. sed dr egrediens, cum prę
E dictę qualiates reperiuntur auctę vl diminutę. tale autem æquale reperitur, & debet intelligi in qualibet specie: & tale etiam debet intelligi ĩ homine temperato, & æquali. Ostēsum est autem in naturalibus, q̄ æquale, in quo partes elementorum componuntur æqualiter, sit prohibitum, & impossibile inueniri. Cum igitur erit in homine æqualitas prędicta, poterit quidem intelligi q̄ dicat æqualitas de eo per comparationem ad
F extrema suę speciei, & q̄ extrema ipsius dicantur egredi ab æqualitate p comparationem ad ipsum. Possumus & intelligere æquale prędictū ex proportione & comparatione ei⁹ ad partes elementorum, referendo quasdam ex eis quibusdā ex eisdē.

Cum autem intelligetur in eo huiusmodi proportio, reperietur in eo, inquantum est homo, caliditas naturalis maior & fortior frigiditate, & humiditas siccitate. Si igitur sic est, erit complexio hominis in generali calida & humida, habeus duo extrema, multa & magna diuersitate distantia ab inuicem. Vnde homo, cuius caliditas reperitur

G ritur minor caliditate prædicta, dr frigidus per comparationem ad hãc compſonem hominis ęqualem. & ſimiliter cuius humiditas reperitur minor humiditate prędicta, dicitur ſiccus per comparationem ad prędictam complexionem. & ille, in quo prædictę duæ æqualitates ſic ſe habent, dicitur frigidus & ſiccus. & in quo caliditas & humiditas ampliores & fortiores ſunt q̄ in prædicto, dicitus calidus & humidus. Ratione autem huius complexionis vituperat, & arguit Gal. dicentem comple
H xionem temperatam calidam & humidam eſſe: neq; intelligit q̄ calidū & humidum dicantur de duab⁹ cõplexionibus prædictis ęquiuoce. Vnde qui ex Antiquis dixit æqualem & temperatam complexionem hominis eſſe calidam & humidam, dixit verum, dum intellexit hoc de calido & humido temperate, non aũt de calido & humido egrediente ab æqualitate, & temperie prędicta.

20 *Fuerunt autem miſtæ, & completæ in eo ſecundum exiſtimationem, ut eſſet pondus, & menſura.*

I Elementa fuerunt quidem mixta in hac complexione æquali ſecũ dum exiſtimationem æqualem: & fuit hæc complexio ſicut ferrum, quo cæteræ res ponderantur. Cum autem reperitur complexio diuerſa ab iſta, imaginatur per informationem qualitatis, qua diuerſificat ab ipſa. q̄ ſi fuerit calidior, dicemus eã eſſe calidam: & ſi ſiccior, dicemus eam eſſe ſiccam. Sic igitur ſcitur cõplexio inęqualis per æqualem. & ob hoc nominauit eam pondus, & menſuram.

Si aliquod ex eis declinauerit K 21
ad aliquod extremorum, non tamẽ inde expoliabitur, uel circunſcribetur a uirtutibus prædictis, & erũt nihilominus in eo abſq; æqualitate, & temperie prædicta.

Quæcunq; ex cõpſonibus declinauerit ab ęqualitate ad aliquod ex contrarijs extremis, non euacuabit̃ inde a quatuor uirtutibus, ſ. caliditate, frigiditate, ſiccitate, & humiditate. non tñ erunt in ea ęqualiter & temperate, ſicut in complexionibus temperatis.

Denominatur autem a nomine prædominantis: ut igneum, terreum, aqueum, aereum. ſunt.n. ex eis, quæ comparãtur aeri. Oẽs aũt dicuntur [a *ſic per modum tranſitus,*] *& minus proprie.* L 22

a Vna vice ſeu ſemel. Et mediocriter.

Complexio egrediens & declinans ab ęqualitate, denominatur a noĩe ignis, i. calida & ſicca: & a nomine terræ, i. frigida & ſicca: & a nomine aquæ, i. frigida & humida. Intellexit cum dicit: ſunt ẽt ex eis, quę comparant̃ aeri, quę ſunt calida & M humida in compſone. & pro certo dicit hoc, ꝓprie ſm̃ opinionem meam, q̄ oportet vt qualitates, quibus appropriantur & referuntur complexiones, ſint binæ & coniunctę, ſicut ſunt in elementis & humorib⁹. & ſic eſſent ſolum quatuor complexiones, ſ. calida & ſicca relata igni, & cholerę: & calida & humida relata ſanguini, & aeri: & frigida & humida comparata aquæ, & phlegmati & frigida & ſicca comparata terræ, & melãcholię. Et proculdubio poſſibile eſt inuenire calidam cõplexionem

A nem ſolum per ſe, aut frigidam, aut ſiccam, aut humidam verbo & diuiſione: ſed in effectu non eſt conueniens eas inuenire. Si autem quis opinetur poſſibile eſſe, q̄ elementa cõplectantur omnino ſm̃ æqualitatẽ: ſciat eſſe in naturalibus declaratum q̄ eſſe & generatio fiat, cum qualitates actiuæ, vtpote caliditas & frigiditas dominantur ſuper paſſiuas, ſ. ſuper ſiccitatem & humiditatem: & q̄ corruptio fiat ex contrario hui⁹, ſ. cum qualitates paſſiuæ ſuper actiuas dominentur.

23 *Iam quidem perfectæ ſunt nouem ſpecies complexionis: neque* B *b* [*nunc accedam ad diuiſionem nouam.*]

Inter has autem nouem intellexit cõplexionem æqualem, & octo egredientes ab æqualitate, quatuor ſ. compoſitas, ſuper quas dominant̃ duæ qualitates: & quatuor ſimplices, ſuper quas vnica ſolum ex quatuor qualitatibus dominatur. hæ tãmen, vt diximus, minime reperiuntur. Hoc autem proculdubio opinatus eſt Gal. eo q̄ parum didicerat, & imperfectus erat in ſcientia Natura
C li. Oportet etiam ſcire q̄ ſpecies cõplexionis ſunt ſpecies ſanitatis reptæ in membris ſimilibus, quorum ſ. totius & partis eſt idem nomen: ſicut caro, cuius pars etiam nominat̃ caro, ſicut ipſa tota. non tamen ſic eſt de manu, & pede, quę membra organica nominantur.

Rememoratio de complexionibus temporum.

24 NVnc autem loquar de tempore ſecundum opinionem & exiſtimationem: non enim ceſ- D *ſat in eo ſtylus, & modus inueſtigãdi ſubtilis. Hyems autem habet uim & naturam phlegmatis: Et uer excitat ſanguinem: Aeſtas uero cholerã rubeam: Et Autumnus cholerã nigrã.*

Quia locutus eſt de ſpeciebus cõplexionum hominis, voluit nunc loqui de ſpeciebus complexionum tẽporis. Cum autem dixit q̄ hyems habet vim phlegmatis, intellexit q̄ complexio hyemis ſit frigida & humida, ſicut eſt phlegma: & ob hoc generatur & augmẽtatur phlegma E in ea. Et cum inquit, q̄ ver excitat ſanguinem, intellexit q̄ ſanguis generetur in eo. Cum vero dixit q̄ æſtas choleram, voluit etiam dicere, q̄ in ea generetur cholera: eo q̄ ſit calida & ſicca, ſicut eſt & ipſa. Et cũ dixit q̄ autumnus cholerã nigrã, voluit dicere q̄ autumnus in natura ſua ſimiletur cholerę nigrę, ſ. in frigiditate & ſiccitate: & ob hoc generatur, & multiplicatur in eodem. Et verum eſt quidem quod de vere dicit, ſ. q̄ ſit calidus & humidus. Eſt tamen contra intentionem Gale. in F de complexionibus. dicit enim ibi Lib. j. q̄ ver ſit tempus temperatum & ęquale, in quo reperiuntur quatuor qualitates cum æqualitate. Conſtat autem q̄ ſi eſſent repertæ in eo quatuor qualitates cum æqualitate, in eo vitæ operationes minime eſſent decentius coaptatæ, quarum cauſa eſt caliditas & humiditas: quàm operationes vitæ contrariæ, quarum cauſa eſt frigiditas & ſiccitas. Si etiã fuiſſent ſic in eo ęquate virtutes & qualitates primæ, minime fuiſſet in eo appropriata generatio: neq; etiã

G augmentum alicuius humoris ī homine, nec ī alijs ab eo: nec etiam generatio & esse alicuius rei. oportet ergo necessario, vt ipsum sit calidū & humidum. Est nihilomin⁹ equale & temperatum: eo q̄ sit inter hyemem & æstatem medium. & cum non sint nisi quatuor tempora, neque euā nisi quatuor humores, manifesta est significatio q̄ non sint ēt nisi quatuor complexiones composite & inæquales. nam si posset inueniri complexio equalis, taliter s. q̄ elementa in ea æqualiter miscerē
H tur, minime inueniretur aliqua operatio in hac complexione, primis qualitatibus appropriata, essetq; necessarium ne haberet formam, scilicet vnam.

c complexionū medicinarū. Rememoratio c {partium, & specierum eius quod augetur, & vegetatur.}

25 *Quod autem augetur, & minoratur, diuiditur ī species mineralium, & plantarum, & animalium corpus habentium.*

I Quia locutus fuit de complexione hominis & temporis, voluit & nunc loqui de complexione medicinarum sermone vniuersali. Hoc autem negocium pertractauit Gale. ī tractatu tertij libri sui de complexiōibus: quamuis pars inuestigationis sue in hoc opere sit in complexione hominis, præter q̄ speculetur in complexione medicinarum. quoniam speculatio, & inuestigatio de complexione hominis est speculatio super sciētiam sanitatis eius: speculatio autem & consyderatio de cō plexione medicinarum est contem- K
platio instrumentorum & organorum, quibus sanitas efficitur. verum quia ambo conueniūr & vniuntur in complexione, posuit tractatum eundem in ambobus. Auctum siue quod augetur, de quo fit hic mentio, diuiditur in tres species, s. in species mineralium, plantarum, & animalium, & partium & specierum ip sarū: hoc est, q̄ hæ sunt tres species medicinarum. Et nominauit minerale auctum & vegetabile transitorie & min⁹ proprie. & hoc ideo, quoniam vegetabile habet animam, p- L
culdubio: minerale vero non habet eam. & hoc quidem est in scientia Naturali patefactum.

26 *Quod vincit & superat corpus, est medicina. Quod vero nutrit & auget, est cibus.*

Notum est illud, q̄ id quod vincit corpus, est medicina: & illud, quo cibatur corpus, est cibus. Intellexit autem cū dicit q̄ medicina vincit corpus, q̄ & ipsa immutet corpus: aut ad caliditatem, si fuerit calida: aut ad frigiditatem, si fuerit frigida: & similiter ad alias qualitates ab istis. M
hoc aūt fit tunc, cum corpus immutat, & alterat eas ad sui subtiātiā. alterat quidem ad sui natrā quicqd ingredit ipsum: si tn nō perfecte fuerit illud naturale, immutat cum aliqua mutatiōe. Si vero cibus, solum immutat ipm, pter q̄ immutetur ab eo. nam cum cibus conuertitur ī partē alicuius membri, conuertit ad similitudinē illius mēbri. Sed cū cō uertit medicina in partem, vel hūiditatē alicuius mēbri, conuertit ad similitudinem eius. & rōne hui⁹ medicinę curant egritudines, s. rōne cō tra-

A trarietatis, quam habent ad malam complexionem corporis, nā cū gnatur in corpore cōplexio calida, & efficiens ægritudinē, erit quidem ei⁹ cura cum medicina gnante in corpore complexionē cōtrariā efficien ti egritudinē prędictā. Est aūt sciendū q̄ idē est numerus specierū complexionum medicinarum & specierum complexionū hoīs, i. calida & humida, calida & sicca, & aliæ ab istis ex nouem speciebus complexionū sm opinionem & doctrinā Gal. aut ex quatuor speciebus sm opinionem primorum.

B *Complexio habetur & cognoscitur ex sapore, & [hoc syllogismo vero & iusto.]*

27 Quia autem operatio horū triū generum medicinarū minime manifestatur in corporibus, nisi prius ex ipsis corporibus immutentur, iō dicemus q̄ fuit calida, frigida, humida, & sicca in potentia: intelligentes q̄ calefaciant corpus, infrigident, desiccent, & humectent ipsum in potētia, non autem in actu. elementa vero reperiuntur proculdubio sensu tactus calefacientia, & infrigidātia,
C desiccantia, & humectātia, pro quāto dicim⁹ q̄ sunt actu calida. Et qa immutatio trium specierum medicinarum, s. mineralium, plantarū, & animaliū, percipitur, vt diximus, post ingressum earum in corpore: ideo proculdubio certus modus cognoscendi operationem earum est experimentum & hoc, qm̄ opinio est, q̄ operatio medicinę in corpore dēt esse consimilis vt plurimum complexioni suę: vt si complexio medicinę sit calida & sicca, debet esse in corpore calefactio & desiccatio: & fiet de frigiditate, & alijs qualitatibus etiā. D
Vnde ex quo inuenerit demonstrationes & syllogisticas rationes super complexionem medicinarum, erit quidem possibile Medici inuenire modum syllogizandi super operationes earum in corporib⁹: hoc est, q̄ ex quo extiterint super complexionem medicinæ rationibus syllogisticis, scient quidem q̄ operatiōes eius in corpore similentur illi complexioni. Sunt autem quinq; modi, quorum fecerunt rememorationē ad sciendum complexionem medicinarum, s. ex celeri & cita mutatione ad ignem, & celeri congelatione E
ipsius, sapore, odore, & colore. Sunt tamen adhuc multo plures modi, quos alibi retulimus, ex quib⁹ sunt xviij. quorum rememorationem fecimus, s. de signis superioribus, ī iiij. Mete. Quia vero perfectius, & fortiⁿ ex his sciuntur de sapore, fuit contētus vir iste ex rememoratione saporis solius, non curans de alijs ī hoc loco. Voluit q̄ complexio medicinarum cognoscatur per saporē. & hoc quia sensus gustus percipit saporē: & sapor proculdubio significat sup complexionem medicinę, & syllo vero & iusto, vt ipse dixit. F

28 *Dulcis, & salsus, & amarus, siccitatem: acutus vero, calorem.*

Hi tres sapores cōueniunt & vniuntur in significando q̄ dñans sup complexionē medicinæ sit siccitas: & non solū siccitas, sed ēt caliditas. Significat etiam caliditatem & siccitatem sapor acutus: dulcis tn est signum minoris caliditatis & siccitatis ab eo, quod naturæ comparetur nostrę in similitudie. Et post ipsum in caliditate & siccitate est salsus. & hoc,

G hoc, quoniã in salso est substantia humida aliqua vsta. Et post sallum est in hoc amarus: ipse.n. est fortioris caliditatis & siccitatis. & hoc, qm visum est Galeno, q amarus sapor causatur ex substantia terrea vsta. Nos tñ videmus plures species rerũ, quarum natura frigida est & sicca, & nihilominus habent saporem amarum, vnde fructus vegetabilium qui dulcorantur in fine, sunt vt plurimũ amari saporis in principio.

29 *Omne liquidum, non habens saporem manifestum, est æquale, &*
H *temperatæ forte complexionis.*

Concordati sunt q habens saporem manifestũ, sit inæqualis cõplexionis. Postquam ergo contenti fumus eius, quod dixerunt de sapore manifesto, & habente ipsum, sequitur necessario q non habẽs saporẽ sit equalis & temperatę cõplexiõis.

30 *Omnis sapor ponticus, & aceto sus frigidus est & siccus: necnon etiam omnis stypticus.*

Hoc est, quod Gal. opinatur proculdubio, q sapor ponticus, & stypticus generentur ex substantia frigida terrea & grossa, & acetosus ex substantia terrea frigida & subtili.

31 *Omne habens dominium pinguedinis, & unctuositatis, est calidum & humidum: & pure insipidum frigidum & humidum.*

Dicim', sapor iste est vnctuosus, & per consequens calidus & humidus. & hoc ideo, quoniã vnctuosum fm Medicos est compositum ex substantia aerea: aer autẽ calidus est & humidus. Sic igitur sunt in generali * isti octo sapores, quorum ipse præmisit rememorationem: & insipidum carens omni sapore dicatur esse nonus. Medici autem sunt huĩ opinionis, ſ. q causę saporum sunt, subtilitas substantię, & spissitudo, & mediocritas inter ipsa. Dicimus igit q cum grossities substantię vnietur frigiditati, causabitur & generabit sapor ponticus, & stypticus. sed cum grossities erit cum caliditate, generabitur salsus, & amarus. sed cum vnitur subtilitas frigiditati. fit inde insipidus. videtur tñ q sapor referatur ad grossitiem & subtilitatem per accidens: quoniam causa gñabilis vel corruptibilis cuiuslibet sunt quatuor qualitates. videtur ẽt q sapor dulcis & amarus sint tãq duo extrema contraria inter duos sapores, & q alij sapores ab istis sint medij ſter ipsos: sicut omnes colores ab albo & nigro sunt medij inter album & nigrum. Est & sciendum q, significatio sumpta ex odore est debilior q sit sumpta ex sapore: quis odor plurimum significet super saporem. Fuit autem significatio sumpta ex odore debilior: quia pars, super quã dominatur odor in medicina, quandoq; non extenditur per eam tota, sed existit in quadam parte eius: sapor vero dispargitur, & existit per totum saporabile. Et odor quidem aromaticus significat super caliditatem in generali, paucis exceptis, ex quibus manifesta sunt rosa, & myrta, nenufar, & violæ: quorum ipse rememorationem faciet consequenter. Et proculdubio signum sumptũ ex colore, est adhuc debilius ĩ signicando super complexionem medicinæ: quoniam vnus & idem color quandoq; sequitur ad caliditatem &

A & frigiditatem: cuius exemplum est color niger, qui ex caliditate generatur, & etiam quandoq, ex frigiditate. accipitur tamen signum ex colore super diuersas species vnius & eiusdem rei. cui' exemplum est, qm vinum rubeum calidius est vino citrino, & citrinum est calidius albo. Iam aũt dixit Gale. de modo signũ accipiendi super complexionẽ medicinæ à sui celeri & cita mutatiõe, & connersione ad ignem: q omnis medicina subulis, & non spongiosa conuertibilis cito ad ignem, est necessario calida, & cito digeritur. Pro
B culdubio posuit seu ex conditiõe addidit q sit subtilis: quoniam habẽs dominium viscosę vnctuositatis, qđ Arabes larg nominant, conuertitur ad ignem frequenter de facili, neq; tñ conuertitur celeriter ad naturalẽ calorem. Proculdubio adiunxit ex conditione non spongiosa: quoniã arundo festinanter inflammatur ex igne, nec tñ conuertitur celeriter ad calorem. & proculdubio cum sunt duo corpora ęqualis subtilitatis, qđ ex eis citius congelatur est frigidius
C in complexione. si tamen essent diuersa in subtilitate, non esset conueniens vel necessarium. Hi ergo modi sunt manifesti, quibus potest cognosci cõplexio medicinæ per modum syllogisticum. Melius tamen est & tutius inniti ĩ hoc negocio experimento q rationi: & potissime, quoniam pluries reperitur aliquid ĩ medicinis ex forma ipsaram resultans ex precisis qualitatibus ęqualitatũ in mixtione, volo dicere ex proportione existẽte inter quasdam ex eis per comparationem ad formam generatam in illo ente, ex proportione quarũdam qualitatum, ad quas referuntur in eodem ente. hęc autem D operatio, cuius causa est proportio existens inter ambas formas, nominatur thesaurus

Inquit translator. Constat q in latino dicitur proprietas: Gale autem nominat eã operationem medicinæ ex totalitate substantiæ suę procedentem. Est autem verũ, q impossibile est cognoscere proprietates per modum syllogisticum, nisi sciremus prę esse * quantitates elementorum in quolibet entium, & nisi etiam sciremus operationem egredientem a qualibet proportione generata in quolibet ente, secundũ quãtitates elementorum in eis existentiũ. hoc autem est nobis ignotum, nec est possibile inueniri ab homine: est enim interminatum, cum sit infinitum & fine carens. hæc igitur est causa proprietatis: cum nihilominus nobis ignota sit in quolibet ente, cum careat fine. intellectus aũt, siue actus quilibet non potest limitare quod caret hne. Sic igitur debet intelligi negocium in proprietatibus. non autem sic opinantur multi ex fatuis, & phantastice loquentes ſ naturalibus, laborantes ad sciendum specialem proprietatum causam. Verũ, quia Medicinę necantes, & venenosæ habẽt plurimum ex operationibus, quas efficiunt a proprietatibus, est quidem experimentum in medicinis periculosum: pro tanto decet Medicum esse contentum medicinis notis suo tempore, super quas testificati sunt omnes, non autem dubijs ex eis. Quoniam autem quædam reperiuntur ex rebus quibus F dam calidiores in se, & nihilominus min' calida per comparationem ad humanum corpus erit calidior. Cuius exemplum est oleum nouum, & vetus siue antiquum. nã oleum nouum est in complexione sua calidius q vetus & antiquum, vetus tñ est potens amplius calefacere corpus hois. Oles ei bi cibabit proculdubio, & nutriunt, ex totalitate suæ substantiæ. & pinde est vnum & idem, cibus alicui a iali, & medicina necãs aliud ab ipso. sicut elleborus, qui est cibus coturnicis, & medicina necans hoiem. & sit napellus, qui est cibus porcorum, & est medicina necans hoiem & interficiens.

Pestq igitur declaratæ sunt radices huĩ capituli, redibim' ad id, in quo eramus prius.

G **Rememoratio complexionum ætatum.**

32 *Animal per complexionem suam diuersificatur in ætatibus: erit tamẽ sermo nũc in homine solum.*

Complexio in qualibet specie animalium diuersificatur, & in qualibet ætate: est enim diuersa in vna p relationem ad existentem in altera. Ipse autem innuit nunc sermonem esse super complexionem ætatum hominis solum.

H *Calor puerorum appropinquat* 33 *calori iuuenum in complexione.*

Calor iuuenum & puerorũ sunt in qualitate propinqui, i. in quantitate caloris.

34 *Iuuenes tamen declinant uersus siccitatem: puer uero est dominus humiditatis sensibilis.*

Voluit dicere ꝙ differentia, quæ est inter ambos prædictos, est, quoniam iuuenum calor est siccior calore puerorum: calor vero puerorũ velatur humiditate. & ob hoc calor
I iuuenum reperitur secundum tactũ fortior, & siccior, & acutior calore puerorum. Et proinde opinati sunt quamplures hominum, ꝙ iuuenes sunt calidiores: non tamen est ita, immo calor puerorum relatus ad corpora ipsorũ, aut est maior & potior, aut saltem æqualis caloti iuuenum. nam puerorum digestiua est fortior. virtus autem augmentatiua non reperitur in iuuenibus, sicut in pueris. Verum Gale. comparauit & assimilauit calorem iuuenũ & puerorum vni & eidem calori. sicut si imaginemur ipsum in aqua & aere existere: nam existentem in aere re- K
perimus fortiorẽ. Antiqui aũt cerna uerunt & cõtẽderũt sup hãc cõpsonẽ. hoc tñ é, qd' Gal. ex ea Itellexit.

35 *Senectus autem frigida, cum ponderabis eam, est sicut decrepitas ipsa: & adhuc amplius in complexione cuiuslibet ex eis siccitas manifesta: existit nihilominus & eruditas in humoribus decrepiti.*

Quilibet ex ambobus prædictis, s. senex & decrepitus, est frigidę cõplexionis: decrepitus tamen est frigidioris complexionis. quilibet ex pr̃ L
dictis est siccę complexionis: verum tamen in decrepito multiplicat' humiditas accidentalis, quod intellexit, cum dixit: existit nihilominus & eruditas in humoribus decrepiti. pp qd' errauerunt quidam eorũ, cõplexionem esse humidam dicentes.

Rememoratio complexionum masculorum, & fœminarum.

36 *In masculis existit caliditas & siccitas, in fœminis uero frigiditas & humiditas.* M

Posuerunt complexionem masculorum relatam ad complexionẽ fœmellarum esse calidam & siccã, & complexionem fœminarum esse frigidam & humidam, per comparationem ad complexionẽ masculorum: firmantes se super hoc ex operationibus & moribus prędictorum. consyderatio tamẽ sumpta abeo, quod est propriũ fœminis ex mẽstruis, est notior & manifestior prædictis. hoc enim significat multitudinem superfluitatum in sanguine ipsarum collectarum: quarum quidem

A dem collectio, significat super frigiditatem & humiditatem cõplexionis earum. Debet autem Medic⁹ scire & cognoscere complexionẽ masculorum, & fœminarum: quoniam sciet tempore ægritudinis amborũ qualitates elongatas cuiuslibet ex eis ab eorum complexione naturali: neq; non vt sciat qualiter conseruet in eis æqualitatem.

a {Secunda pars primo} de signis complexionum sumptis ab habitudine.

B *Frigiditas, & [tenereitas]* 37 *dominatur in [complexione pĩguis, et laudabilis corporis]*

Quoniam fecerat rememoratio nem specierum complexionum, accedit nunc ad faciendum rememorationem signorum super complexiones signantium. Scientia nãque complexionis diuiditur in hac arte in has duas scientias, s. in scientiam specierum complexionum, & scientiam signorum super quamlibet ex speciebus eius signãtium. Ex his au
C tem signis quædam sunt vniuersalia, & sunt illa, quæ super cõplexionem totius corporis dicuntur significare: & quędam sunt specialia & ꝓpria, quę s. significant super complexionem cuiuslibet ex membris eius. Ipse autem non facit hic rememorationem nisi signorum vniuersalium, exceptis illis, quæ habent cõplexines oculi denotare. Signum autem vniuersale sumitur à tribus, s. ab habitudine corporis, colore, & capillis. Pro constanti in complexiõe pinguis & laudabilis corporis, i. auctæ & magnæ pinguedinis, dominatur frigiditas & humiditas: pingue- D
do enim efficitur ex residuo superfluj cibi & nutrimenti. Paruitas autem pinguedinis in animali significat super malam dispositionem ipsius. nam paruitas residui ex nutrimento contingit ex dominio caliditatis & siccitatis existentis in mẽbris digerentibus: aut ex paruitate & diminutione cibi illius: aut anni illaudabilis. Multa vero pinguedo corporis significat superfluam & humiditatem membrorum in cibo & nutrimento agentium. hoc autẽ cõtingit ex complexione membrorũ prædictorum naturali, aut accidentali: aut ex multitudine ciborum. & E
propterea pinguis est breuis vitæ, sũ scipiens de facili corruptionem. Aequalis vero inter maciem & pinguedinem est bonæ & laudabilis complexionis. vnde talis habitudo corporis significat super æqualitatem membrorum ipsius in cibo agẽtiũ, i. ipsum digerentium.

Habitudo corporis macra, & 38 *extenuata significat complexionẽ ipsius esse siccam.*

Hoc est manifestum & notum, s. ꝙ corpus naturaliter macrum, & tenue, non digerit ex cibo & nutrimẽto in membris suis quantum ei esset necessarium ad digerẽdum. hoc F
autem contingit ratione siccitatis super complexionem membrorum digerentiũ ipsi⁹ dñanns: etenĩ cã digestiõis sunt caliditas & humiditas.

Omnes, quorum uenæ sunt ex 39 *ipsorum corpore latæ, sunt călidi.* *Aue. le. calidæ.

Omnium, quorum venæ sunt latæ ex radice originis & creatiõis suę eorum cõplexio est calida. vnde cũ dixit: ex ipsorum corpore, intellexit

G ex eorum origine, & creatione. Cū autem dixit: sunt calidæ, intellexit ꝙ venæ sunt calidę: & cū venæ sunt calidæ, habent supęr complexionē calidam significare. Causa autem latitudinis est calidum venarum: sicut causa stricturæ earum est frigiditas. nam sicut frigiditas de sui natura aggregat, & constringit, sic calliditas de sui natura dilatat, & extēdit

Inquit trālator. In grāmatico sermone Arabū sunt, venæ, & hoies: vnius & eiusdē gñis. & iō hoc adiectiuū calida, differēter poterat referri vtriq;. pp ꝙ, tollēs dubiū resolutionis, inquit Beuroith. Cū aūt dixit H sunt calidæ intellexit, &c.

40 *Quicunq; autem habens contrariam dispositionem eorum, quæ habet eam propter malitiam frigiditatis.*

Quicunq; habens venas contrarias habenti latas, i. strictas, habet quidem tales ratione frigidæ cōplexionis in eo existēs a principio suę generatiōis: dum talis strictura nō contingit ratiōe pinguedinis ex qte & supflua commestione gñatæ.

I *Gradus quidem corporis æqualis, & iusti cecidit inter omnes.*
41

Voluit dicere ꝙ corpus æquale & temperatum est medium inter pingue & macrum. quod quidem intellexit, cum dixit: Gradus quidem corporis æqualis cecidit īter omnes. ac si diceret, ꝙ gradus eius cecidit medius inter ambos gradus, vel etiam inter omnes gradus, qui īter ambo extrema existunt.

Rememoratio signorum a colore corporis, & primo a colore carnis. K

Non sumas signa a coloribus, si contingat eorū mutatio ratione regionis. 42

Si clima, aut regio fuerit causa īmutationis colorum ibidem habitantium, tūc quidem talis minime significabit super complexionē ipsorum. tunc, n. esset iudicium ab extrinseco, & non ab intrinseco: sicut cōtingit in terra Nigrorum, & Sclauorum: nam clima & terra calida denigrat colores, & frigida dealbat eos vltima albedine. Simile enim est de capillis: qm in regionibus calidis efficiūtur* globosi & crispi: sed in frigidis efficiuntur in vltimo planitiei & lenitatis. & hoc est, quod ītellexit in sermone prædicto. L *al. grossi*

Caliditas immutauit adeo corpora incolarum in regione Aethiopum & Nigrorum, quòd nigredo cooperit universaliter corpora ipsorum: habitantes uero in Sclauonia tātā adepti sunt albedinem, quòd efficit, & redigit eorum cutes rutilantes, & candentes. 43 M

In regione Aethiopum est calliditas adeo immutans corpora ipsorū, ꝙ corpora ipsorum cooperuit colore nigro: hoc autem contingit ratione transitus, & reuolutionis Solis super caput ipsorū, aut de prope. Sed causa frigiditatis immutantis cutē incolarum in regiōe Sclauorum ad excellentem albedinem, contingit ratione elongationis & distantię Solis a capitibus ipsorum.

Si

I *Si determines septem climata, scies species complexionum.* 44

Si scias determinare septē climata, & noueris complexionem cuiuslibet ex eis, scies complexiones ex signis, quę a coloribus sumuntur.

Quartum ex eis est iustum & æquale, in quo color sequitur post complexionem. 45

Quartum ex climatibus est temperatum, & æquale. vnde in hoc clima nō fit immutatio colorum ab æqualitate aeris ipsius, immo fit ꝓculdubio immutatio ipsorum ratione complexiōis hominis. Verumtamen fm Gale. quintum ex climatibus est æquale & temperatum. Vnde inquit, ꝙ nullus ex hominib⁹ Alexandriæ est æqualis complexionis. & hoc quidem verum est: sunt. n. in regione Arabum quamplures eremi, & siluæ altæ, cuius termini & limites incedunt per quasdam reuolutiones & circunferentias decliuiū & promontoriorum, i. ascensus. Vnde habitantes in Arabia sunt gñaliter calidę complexionis, super quos dominatur rubedo. & proinde appellat albū rubeum: estq; possibile vt inde utruperet ipsum aliqualiter, sicut cum dicitur, quare es rubeus si cut⁹ ipsius, qui inter dæmones variatur coloribus. B C

Fuscus croceus choleram rubeam: sed obscurus [brunus] choleram nigram. 46

Color fuscus croceus īequali climate significat ꝙ cholera rubea dominetur ipsi cholerico: sed color obscurus brunus significat in eodem climate dominium cholerę nigrę.

Corpus est rubeum ex dominio sanguinis: & album in colore, sicut ebur ex humore phlegmatico. D 47

In corpore, in quo rubedo dominatur, color quidem talis significat sanguinem dominari īcomplexione, sic colorati: sed color albus similis colori dentis elephantis significat humorem phelgmaticum īcōplexione sic colorati dominari.

Complexio habentis colorem mistum ex albo & rubeo, est secūdum existimationem æqualis, & temperata. 48 E

Color mixtus ex albo & rubeo significat complexionem sic colorati esse æqualem in quantitatibus, & partibus humorum in eodem existentium: i. ꝙ non dominetur in eo aliquis ex humorib⁹ super alios, sed ꝙ sint in eo æqualiter fm proportionem naturalem. & hæc est cōplexio æqualis, quam prius definiuit.

Albus capillus est frigidæ cōplexionis: sed capillus niger est calidæ complexionis. 49 F

Intellexit ꝙ albus capillus in æquali climate, & regione significet super frigidam complexionē, & niger super calidam complexionem,

Cuius complexio est diminutæ frigiditatis, habet capillos aureos flauos: & cuius complexio est diminutæ caliditatis, habet capillos rubeos. 50

In quo frigiditas est minor caliditate, est capillus auteus, aut flau⁹. nam flauitas significat complexionem

G nem diminutę frigiditatis,& rubedo capillorum significat super complexionem minoris caliditatis quã sit complexio habentis capillum nigrum.& proculdubio est hoc verũ. nam rubedo est propinqua & affinis nigredini,& flauitas albedini.

51 *Color capillorum habentis complexionem æqualem & temperatam, est aureus, ex flauo, & rubeo mistus, & compositus.*

Nihil volui hic exponere, qm̃ per se notum, & manifestum est.

H Rememoratio signorum sumptorum a colore oculi.

52 *Si corpus humiditatis glacialis, & albugineæ fuerit perfusum, purum, & paruæ quãtitatis, & exterius localiter prominuerit, quarum lux seu splendor fuerit puræ coruscans candens, efficietur quidem inde color oculorum glaucus: & ex causis contrariis cõtingit antimonialis, i. niger, aut subniger, sicut antimonium.*

I Humor grandineus est quędam humiditas in oculo existens, quam grãdini assimilauere: in qua quidẽ humiditate visus existit principaliter secundum Gal. sed humor albugineus est alia humiditas, quę ante prędictam humiditatẽ in oculo existit. oculus enim ex tribus humoribus,& quatuor tunicis est cõpositꝰ. Dicimus ergo, ꝙ si corpus grãdineę humiditatis,& albugineę fuerit pertium, purum, & vehementer lucidum & splendidũ, & cũ hoc locaſt exterius prominuerit, ꝙ talis oculꝰ erit glaucus, ſ. albo propinquus. Et si contrauium huius cõtingerit, erit oculus antimonialis, in colore cuius color propinquus est nigro, ſ. ac si diceret, ꝙ esset tunc humiditas albuginea excellentis quantitatis, & grãdinea in profundum posita, circunſcripta luce splendente valde. Quod etiam dixit, puritatem grãdineę humiditatis esse, ſ. unam ex causis glaucedinis, hoc quidem notũ est ex dictis Medicorum, quorum sermo vertitur super hoc, ſ. ꝙ glaucedo contingit ratione humiditatis albugineę, aut glacialis & grandineę, aut vtriusq; simul. Contingit autem ab humiditate albuginea duabus de causis, ſ. vel sui peruietate, vel sui munditia & puritate, aut ambobꝰ simul. Si ex humiditate grandinea, alterarum causarum, aut duabus ex eis, aut omnibus simul: ſ. aut sui peruietate, aut sui puritate & * paruitate, aut sui puritate & peruietate & eminentia ad exteriora. vnde cum hæ quinque causę in eodem oculo vniuntur, est vltima glaucedo: cum autem contraria aggregantur, est vltima antimonialis.

*2. l. paritate.

Si causæ glaucedinis complectuntur cum causis antimonialitatis, fit fasolam, i. varietas.

Intellexit cum dicit: Si cõplectãtur causę glaucedinis cum causis antimonialitatis, ꝙ ponantur causę prædictorum in tali mediocres & remisse: hoc est, ꝙ sint in eo mediæ inter excedentes & diminutas: & ꝙ grandinea sit mediocris in situ, ſ. nõ profundata nimis, neq; exterius eminens: & etiam ꝙ sit mediocris lucis & splendoris. Et talis dispositio oculi signãt super ęqualem & tpatam tam ipsius complexionem: sicut & nigredo oculi super ipsius calidã cõplexionem: & glaucedo signãt ſ. generali & vt plurimum super frigidã cõplexionem ipsius oculi. & ob hoc valde dñatur glaucedo in hoĩbꝰ frigidarum regionum, q̃ minime reperiuntur in hominibus calidarum regionum, vnde Arabes vituperant, & abhorrent glaucedinem.

54 *Si fuerit spiritus visibilis paruus, fiet obscuritas: si uero multus, cõtiget ide splẽdor & luminositas.*

Vna quidem ex causis obscuritatis, est paruitas spiritus visibilis: & causa luminositatis est multitudo ipsius. hoc tñ nescio ex sermonibus Gale. Hæc igitur sunt, quæ retulit hic de complexionibus. vnde fuit diminutus, obmittendo rememorationem de complexionibus ipsorũ membrorum, & etiam de signis super complexionem ipsorum significantibus. dicere autem sermonem ī hoc super quolibet ex eis particulariter esset nimis longum. ꝓpter hoc sermo meus in eis est gñalis. Dico ergo, ꝙ quędam ex membris sunt consimilia in partibus suis, & quędam organica instrumentalia. Et ex consimilibus quędã sunt frigidæ & siccę cõplexiõis, velut nerui, chordę, & ligamenta, cartilagines, & ossa, & panniculi: & quędam calidę & humidę, sicut venę non pulsatiles: quędam calidę & siccę, sicut venę pulsatiles. Et proculdubio tres sunt radices membrorum organicorum & instrumentalium, ſ. cor, cerebrũ, & hepar: ex quibus cerebrum est frigidæ & humidæ complexionis: hepar autem calidę & humidę: sed cor calidæ & siccę. Assumitur autem significatio ſm complexionem propriam cuiuslibet ex istis ab operationibus ipsorũ vt plurimum. & hoc iõ: nam cum sint earũ operationes fortes & intensę, significant sup calidam & siccam complexionẽ ipsorũ: cum vero fuerint remissæ & diminutę, significant super frigiditatẽ eorundem: sed cum sint in hoc medię, significant super ęqualitatem eorum.

Rememoratio a{ }de rebus naturalibus, & sunt humores. a tertiæ

Corpus est generatum ex humoribus variis, & diuersis in colore, & cõplexione, ſ. ex phlegmate, & cholera rubea, & sanguine, & cholera nigra. 55

Corpus animalis fertur esse compositum ex humoribus diuersis in complexione & colore, & sunt quatuor, ſ. sanguis, phlegma, cholera nigra, & cholera rubea. Et hoc quidẽ est verum ſm Gal. & Hippo. Ipsi. n. opinati sunt ꝙ ignis, aqua, terra, & aer sint ei elnta longinqua & remota corpori hoĩs: & ꝙ prędicti hũores quatuor sunt ei elnta propinqua: asserentes etiã choleram nigram assimilari & ꝓportionari terrę, & rubeã igni, & phlegma aquę, & sanguinẽ aeri. Plures tamen Medicorũ obuiant eis in hoc, dicentes ꝙ materia ꝓpinqua hominis, ex qua gñatur corpus eius, proprie est sanguis: & ꝙ alij tres humores sunt reliquię, & superfluitates ipsius sanguinis, quę ſ. sequestrantur & seperantur ab eodem per digestionem eius. Hoc autem potest elici ex dictis Ga. si intelligatur

gatur quod ipse dixit. ipse. n. dixit I de Virtutibus naturalibus, q̃ cholera rubea est I sanguine, sicut spuma in musto bulliente, & cholera nigra sicut tartarum. Si igitur sic est, erũt in sanguine hæ reliquiæ in potentia: elementa autem reperiuntur in potentia in composito. & ipse opinatus est ex hoc sermone q̃ sequatur, q̃ humores sint essentia corporis. hic tñ syllogismus non concludit, cum sit ex duabus affirmatiuis in secũda figura, sicut patet speculanti in scientia libri Priorum.

H

De Phlegmate

56 *Phlegma naturale est, insipidum, & frigiditatis temperatæ.*

Nota q̃ in Arabico sermone de phlegmate falso præcedit illud de phlegmate dulci.

Quinq; sunt spẽs phlegmatis. ex quibus vna vocatur phlegma naturale: & tale caret sapore, & est temperatæ, seu remissę frigiditatis.

57 *Ex eo autem est, quod nosci tur vitreo nomine: est autem grossum & frigidæ complexionis.*

Ex eo aũt est alia spẽs frigidę cõplexionis, & grossæ substãtiæ: & no minatur vitreum, eo q̃ vitro fuso & I liquido similetur.

58 *Ex eo autẽ est adhuc phlegma dulce, quod quidem non absolutur omnino a calore.*

Hęc spẽs phlegmatis hẽt modicum de calore: quod tantum opinamur esse, qm̃ in eo ex dulcedine reperitur. & hoc phlegma plus alijs naturali appropinquat.

59 *Rursus ex eo est, quod uocatur salsum: & hoc uidetur uersus calorem & siccitatem declinare.*

Tertia spẽs ex eo est illud, q̃d reperitur salsum I sapore: quod ad caliditatem, & siccitatem declinat. K

60 *Ex eo est quasi acetosum,* b [ ] *cum corrumpitur cibus in stomacho.* b & fit quidam e

Ex eo est quarta species, & est acetosi saporis & frigidæ complexiõis: quod quidem in stomacho generatur, cum cibus in eo ratione frigiditatis corrumpitur.

De Cholera.

61 *EX cholera* c [*sunt uariæ coloribus,*] *& quædam ex eis nominatur fumosa.* L c eiusdem sunt varię colorię. Per fumosam Auicennes intelligit adustam

Voluit dicere q̃ ex cholera sunt diuersæ species: ex quibus quædam dicitur fumosa. Reor autem ipsum per hãc speciem intellexisse humorem, ex quo generatur ructus fumosus in stomacho: non tamen vidi rememorationem huius speciei in libris Medicinæ.

62 *Ex ea etiam est similis uiridi æris, & porro: istæ quidẽ sunt magnæ malitiæ.* M

Hæ sunt duæ species manifestæ, quarum generatio fit in stomacho, generantur autem ex forti & valida adustione: & hæ sunt pernitiosæ, significantes super complexionem vrentem: & maxime illa, quę viridis dicitur.

63 *Est etiam alia a prædictis, quæ uitellina dicitur: neque est pernitiosa uirtutis, & potentiæ.*

Hæc spẽs similatur vitello ouorum. Et opinantur quidam Medicorum, q̃ ipsius grossities contingat, q̃ culdubio ratione caliditatis mixtę; &

A & adhęrentis phlegmati. Vnde videtur sic esse minoris caliditatis q̃ sit species cholerę naturalis & rubeæ, q̃ in cysti fellis existit & generat. pro tanto dixit ipsam nõ esse pernitiosę virtutis: hoc est, q̃ qualitas eius nõ est mala, & illaudabilis. hæc est opinio Zomaim. Et ex eis sunt quidã opinantes grossitiem eius cõtingere ex calore super eam dominante, & eius humiditatẽ desiccante & cõsumente: quod quidẽ ex sermonibus Galen. intelligitur in lib. suo de Virtutibus Naturalibus: & esset tũc mala causa fortis, & vrentis caliditatis. & Halibentazona incedit per B hanc viam.

64 d [*Alia species ex ea*] *est cuius habitatio est in cysti fellis: & omnes quidem declinant, & vergunt ad caliditatem.*

Hęc species est naturalis: nec fecit mentionẽ manifeste huius speciei inter species ipsius manifestas, & est citrina, sicut fecit mentionem cuiusdam speciei eius ignotæ, q̃ fumosam nominauit.

C

De Sanguine.

65 *ORigo, & augmentũ sanguinis est ab hepate, & trãsit inde per venas eius ad totum corpus.*

Origo & generatio sanguinis est in hepate, & transit per venas eius ad omnia corporis mẽbra, quæ eodem nutriuntur.

66 *Ex eo est sanguis, quem continet cor, sanguis autem calidæ & humidæ est qualitatis.*

Secunda species sanguinis est illius, cui⁹ decoctio fit in corde, & delegat ipsum per venas pulsatiles ad D omnia corporis membra, vivificãs, & habituans ipsa calore & nutrimẽto. & quælibet ex his speciebus ambabus est calidę & humidæ complexionis. ille tamen, qui est in corde, est calidior & siccior.

De Melancholia.

67 *Situs cholerę nigræ est in splene: neq; est falsa opinio ista.*

Hoc quod dixit, est manifestũ: patet enim per anatomiam q̃ inter hepar & splenem est colligãtia. cũ ergo hepar digesserit sanguinem in E eo existentem, mundificat ipsum à parte eius terrea & melancholica, & delegat ipsam spleni. splẽ autem trahit ipsam ad se ratione cõueniẽnæ, quam secum habet, sicut & cystis fellis attrahit choleram rubeã.

68 *Turbulentia sanguinis est naturalis: quælibet autem ab ista innaturalis.*

Cholera nigra, seu melancholia naturalis est ipsa turbulẽtia, seu fex hypostatica sanguinis: alię vero species cholerę nigræ à prædicta sunt omnes innaturales. F

69 *Quæ proculdubio generatur ex commistione, & adustione aliorum humorum.*

Proculdubio species innaturales melancholiæ generantur ex commistione naturalis cum alijs humoribus, aut ex adustione cholerę nigræ, aut phlegmatis, aut cholerę rubeæ, aut sanguinis. Et species quidẽ cholerę nigræ innaturalis notæ & manifestæ sunt tres, silla, quæ generat ex cholerę nigræ naturalis adustione: & hæc quidem est alijs fortior, & magis pernitiosa. Secũda ve-

ro

G ro generat ex aduſtione choleræ rubeæ. Sed tertia ex aduſtione phlegmatis. Nō tñ eſt lōginquū & ipoſe, quin generet alia ſpēs eius ex aduſtione ſanguinis. nec etiam quin generentur quamplures ſpecies aliæ ex diuerſa commixtiōe ipſarum ad inuicem. manſeſtæ tamen, & notæ ſpecies eius ſunt prædictæ res.

Memoratio quartæ ex rebus naturalibus, & ſunt Mēbra.

70 a *principalia, ſeu radicalia mēbra

a [*Principia, et radices*] *corporis ſunt quatuor, alia autem ab eis ſunt velut rami.*

H Hæc eſt quarta pars, ſicut ipſe dicit, ī qua referunt mēbra hoīs ſimplicia & cōpoſita: & ſunt illa, q̄ generaliter colligunt libro huj* artis, qui de anatomia mēbrorū intitulatur. hic tñ non retulit ex eis niſi ſolū principalia & radices. Hi nanq; rhythmi ſunt uelut introductiones in hac arte. Inquit ergo q̄ quatuor ſunt radices membrorū corporis, & alia ab ipſis ramificantur ab eiſdē, i. famulantur eiſdem.

71 *Vnus ex his eſt hepar, et ipſum quidem præeſt cibo, & nutrimento in corpore.*

I Vnū ex his quatuor eſt hepar, & ipſum quidē præeſt nutrimēto i. digerit ſanguinē, quo oīa mēbra corporis nutriunt proculdubio. Organa deputata nutrimēto corpis ſunt, os, mery, ſtomach*, & īteſtina, necnō ſplen, hepar, cyſtis fellis, & renes. Eſt aūt nota actio oris ſuper cibū et nutrimentū corporis: ſed actio mery eſt attractio, & deglutitio eius, qđ ab ore comedit & maſticat, & īpulſio eius ad ſtomachū. Et ob hoc fuerūt ī eo poſita corpora q̄dā, quibus conuenienter attractio, & impulſio K exercetur: & ſunt illa, quæ à Medicis villi nominant. Actio autē ſtomachi ſup cibū eſt cōtritio & digeſtio ipſius, coadunando ſe ſuper ipſum, efficitq; īde chylū ad ſuſceptionē actionis hepatis. Verumtñ operatio ſuperiorū & gracilium īteſtinorum eſt gradualis & ſucceſſiua receptio cibi egredientis à ſtomacho. Fuere tñ ſm Gal. multa, vt cibus moraretur ī quolibet ex eis, donec hepar traxerit ab eis, mediātibus venis inter ipſum & ipſa inteſtina exiſtentibus, quicquid in chylo fuerit aptū digeri ab ipſo hepate. & q̄ ſupereſt fęx dura groſſa, expellunt conſequēter inteſtina vſq; ad vltimū inteſtinū. & hoc, poſtq̄ hepar acceperit ſibi neceſſariū. Deinde aūt hepar ſdictum ſuccum ad ſe tractum digerit, & in ſanguinē conuertit. Conſequenter ſeparat ab ipſo ſanguine ipſius turbulentiā, & fęcem hypoſtaticā, & eam ad ſplenē impellit. hęc autē turbulētia eſt cholera nigra, ſeu melancholia. Separat aūt ab eo partē eius* ſpumoſam, quā ad cyſtim fellis impellit, & deſtinat. hoc autē totū in cōcauitate hepatis fit: ca. ſ. parte, qua chylū traxit ad ſe bonū. Tūc autē ſeparat ab eo partē aquoſam. & hoc fit, dum ſanguis egreditur ab hepate, & tranſit ad alia mēbra corporis. Aquoſitatē autem illā impellit, & delegat ad ipſos renes, q̄ nutriunt ex eo, qd reperiunt ſibi cōueniens. deinde ipſi renes mittunt reſiduum aquoſitatis prædictæ ad veſicā, & colligitur ibidē, donec ipſa egrediatur. Fuerunt autem multa & plura inteſtina. ne cibus egrediatur citius ab eis, anteq̄ hepar attraxerit ab eo quantum debet. Vnde

*a.l. fumoſam.

A de ferrur q̄ animalia paucorum inteſtinorum continue comedunt & egerunt. propter quod cōgruit magis homini, vt ſint eius īteſtina multa. Hęc eſt ergo collectio, & ſumma actionum membrorum nutritiōis in cibo, & nutrimento corporis.

71 *Cor autem alit corpus vita, et niſi ipſum eſſet, corpus aſſimilaretur plantæ.*

Hæc eſt via & opinio Medicorū. Nā ipſi opinantur tres eſſe virtutes principales, naturalē, cuius ſitum ponſit in hepate: & vitalem, quam B ferunt in corde ſituari: & vim regitiuā & ſenſitiuam, & ſm locum motiuā, quam ponunt eſſe in cerebro. & hæc fuit intentio Hippocr. Plato. & Gal. Quę quidē intentio eſt falſa & etronea in duobus. Primū eſt, quoniā clarū & patefactum eſt, nō eſſe niſi vnā virtutem agentem in nutrimēto corporis: q̄ quandiu exiſtit et perſeuerat ī animali, viuit animal: & q̄n aufertur ab eo, moritur. In hac autē virtute cōmunicant plantę cū animalibus: & ob hoc planta dr interdū viuens, nō tñ dicitur animal. virtus autē, qua aīal excedit plātas, C eſt virtus ſenſitiua. Si igitur ſic ē, cōſtat, q̄ animal dr animal rōne virtutis ſenſitiuæ: & maxīe ſenſitiuę vnitæ & repertæ in oībus animalibus, qualis eſt tactiua. Sed proculdubio Medici opinati ſunt virtutē vitalem eē aliā à ſenſitiua & nutritiua, & q̄ ſitus eius ſit ī corde. Et hoc, quoniā motus pulſus exiſtit ſpēaliter in corde ſuper cætera membra corporis. hic tamen motus eſt compoſitus ex dilatatione & conſtrictione, ſeu attractione & expulſione: ergo & virtus iſta eſt attractiua & expulſiua. Scimus autem q̄ virtus attrahēs & D expellens ſunt de numero virtutum naturalium in nutrimēto corporis agentium & deſeruientium. In hoc autem omnes Medici conueniunt. Si igitur ſic eſt, virtus* pulſatiua in corde exiſtens, erit naturalis & nutriua, non autē ſolum vitalis. Secundus autem error eſt, quoniam ipſi poſuerunt virtutē ſenſitiuam & naturalem in nutrimēto corporis agētem in diuerſis mēbris: cūm tamen proculdubio ſint ſimul ī vno & eodem membro, ſ. in corde, ſm q̄ dixerunt in hoc Philoſophi. & teſtimonium inducunt naturalium virtutum. Non tamen hic eſt locus inducere ſuper hoc demonſtrationes. verumtamen dicimus illud, quod eſt probabilius, & magis conſonum veritati: & eſt hoc, quoniam certum eſt, q̄ non reperitur ſenſus, niſi in membro quod nutrit. aliàs ſi reperiretur in membro non nutrito, eſſet animal non nutritum, & abſq; nutrimento: quod tamē falſum eſt & īpoſſibile. Si igitur ſic eſt, ergo mēbrum, ī quo ſicus huius virtutis nutritiuæ eſt, eſt principale. ſequitur etiam neceſſario q̄ habeat prīcipatum ſuper illud, in quo eſt ſitus virF tutis ſenſitiuæ. Notum eſt autem ex anatomia membrorum, q̄ cor ē ſons caloris naturalis ī corpore exiſtentis, & quòd ab iſto diſtribuatur, & multiplicetur per cętera membra corporis. Eſt autem notum in ſcientia Naturali, quòd calor naturalis prædictus eſt ſubiectum & materia animæ: ex quo neceſſario ſequitur quòd & anima ſenſitiua & nutritiua ſit in illo membro, in quo eſt calor prædictus.

*a.l. expulſiua.

Abinde

G Abinde est calor, qui est cor-
73 pori sicut elementum, quod [b] [ ]
b* f. cor transire facit [c] [ipsum abzar.]
c* in aleb ber. i. ſar-
teriã aor-
tam.

Calor existens in corde est radix caloris naturalis corporis, quẽ transfire facit ad totum corpus p venas, quæ venæ à vena abzar dicta ramificantur: quę quidem vena immediate ab ipso pullulat, & egreditur, & pp hoc illud membrũ vltimo infrigidatur in morte. Cor autem existit in corpore velut clibanus, & calor naturalis sicut incendiũ in clibano, & anima est sicut clibanarius. &
H quemadmodum clibanarius stat, & moratur prope incendiũ, quatenus regat ipsum, sicut decet: sic ẽt decet q anima agens in calido existẽte in corde, sit & existat ẽt in corde. nam
† a.l. idẽ. est generãs † ibidem. Ex quo patet, q virtus regitiua corporis, & vita ipsius sit in corde. & hoc, quoniam ipsum cor est in corpore, sicut clibanus, vt diximus: & calor naturalis in corpore, sicut incendiũ in clibano: & ita, sicut clibanarius. Si plures autẽ & diuersę virtutes in multis & diuersis membris existerẽt, esset vnum animal multa animalia.

I
74 Ecce quòd cerebrum cum ner-
a* nucha uis, & [a] [filo nuchæ] custodit, & præseruat ignem, & calorem cordis ab inflammatione.

Iuuamentũ cerebri, quod ipse retulit hic est, ſm viã & opinionẽ Aristo. non autẽ ſm opinionẽ Galen. & opinatus est Arist. q principiũ sensus & motus sit in corde, & q cerebrũ sit organũ deseruiens ei, equando caloré eius, hoc est, q frigiditas cerebri habet æquare & tẽperare calorẽ cordis in tũ, q virtus sensitiua possit attingere sensata sua. ipse enim K
attingit, & percipit ea cũ calore tẽperato. Si enim esset vehementis caliditatis, minime rẽ calidã attingere, seu percipere posset. Nullum enim iudicat & percipit sibi simile, sed potius sibi diuersum. Hoc autẽ totũ est de dubijs naturalibus, de quibus Medicus parũ curat. verum domini naturarũ admittunt, & pertractant verba ista, & ab ipsis hẽt Medicus hoc recipere. Est aũt notũ, q cerebrũ est principiũ sensus & motus ex achõe ipsius, siue sit principiũ primũ, sicut Gal. intellexit: seu ſm post cor, sicut intellexit Arist. Et ẽt notandũ, L
q à cerebro & nucha oriuntur nerui sensitiui & motiui: nucha autẽ é corpus quoddã egrediens à parte ea pius posteriori, incedẽs p ossa spinæ dorsi forata vsq; ad extremitatẽ ipsius dorsi. Egrediuntur aũt à iunctura quorũlibet duorũ foratorũ duo nerui: ex quibus vnus incedit à dextris, & alius à sinistris: excepto osse vltimo perforato, à quo solus vnus neruus egreditur. Sunt aũt predicta ossa. xxiiij. numero. Ex illis aũt nerui venit motus ad manus & pedes. Ab anteriori autem parte cerebri M
egrediunt ſeptẽ paria neruorum, & sunt illa, q præbent sensum & motum omni ei quod interius existit, necnõ etiã pectori, & organis anhelitus, & sermonis.

75 b* Ex eis est motus iũcturarum, sed testiculi sunt [b] [mẽbra alias] organa generationis.

Ex neruis quidem est motus iunctrarum. Nã motus ex tribus corporibus in summa perficit, Lex nerui, & lacertis, ad quos hi peruenit & attingunt, & corda egrediẽte à lacerto,

A certo, & colligata cum extremitate membri moti per ipsam. Primũ autem, quod moueri percipitur, est lacertus, & est corpus ex panniculis & carne & neruis compositũ, & dilatatur, & constringitur. post cuius constrictionem sequitur tensio, & corrugatio cordæ egredientis ab extremitate ipsius, & coniunctæ extremitati membri moti per ipsam, & trahit membrum uersus partẽ, in qua lacertus tensus existit. Et si tendat lacertus existens ab alia parte membri, declinabit membrũ versus partem illam. si vero spasmentur & ten
B dantur ambo lacerti mouentes mẽbrum ex duobus lateribꝰ eius diuersis & contrarijs, stabit illud mẽbrũ erectum & extensum. Cuius exẽplũ est, qñ cum spasmatur lacertus mouens brachium, qui existit à parte interiseca ipsius, & constringit, tric brachium trahitur versus corpꝰ. cũ autẽ spasmatur lacertus extrinsecꝰ, elongatur brachium à corpore. sed cum spasmantur prędicti duo lacerti existẽtes ex duobus eius lateribꝰ cõtrarijs, remanet membrũ erectũ & tensum. Est autem notum, q oĩs motus in corpore repertus existit in
C lacerto. existit tamen in lacerto motus, quando venit ad ipsum spiritus animalis per neruum, qui ad ipsum delegatur. & ideo aufertur motus lacerti, cum inciditur neruus veniens ad ipsum. Et sunt ſm opinionẽ Gale. 529. lacerti in numero. Cum autem dicit, q testiculi sunt organa generationis, hoc quidem dixit ſm viam & opinionẽ Gale. qui opinatꝰ est principium generationis siue generatiuę virtutis in hoc membro esse. Verum ſm Aristo. cor est principium eius: & membrum prędictũ est etiam organum deseruiens ei I D.
hoc. & inducit ſuper hoc probationem ex boue castrato, q ipse vidit statum, postquam fuit castratus, cũ coire cum quadam vacca, & eam impregnauit.

Ex generatione eorum species 76
conseruantur, in quorum [c] [*terminatione*] *fieret terminatio, & ab* c abſciſſio
sciſsio [d] [ ]. ne

d earum

Finis & iuuamentũ ex hoc membro in totum est generatio, quatenꝰ per eam spẽs conseruentur. ipsum .n. nequit facere continuam permanentiã seu existentiã in hoc homine, quia destrueretur species. Posuit ergo eam in specie, quatenus sit ex eo continua permanentia in materia sibi posita. Intellexit autem, cũ dixit: in quorum terminatione fieret terminatio, & abscisſio: q nisi fuisset gñatio, iã essent species terminatæ, & abscisſę: & q cum virtute generatiua conseruentur. E

Caro, pinguedo, & species glã- 77
dularum sunt tanquam famulantes prædictis.

Caro, pinguedo, & species glãdularum fuerunt positę in corpore, tãquam famulantes prędictis membris, ſ. principalibus, & capitalibus. hoc .n. de eis intellexit. & fuit quoddam iuuamentũ carnis proprie ſecundum Gale. ad hoc, q esset ipsa velut scutum, & regimen membrorum principalium. & similiter est de pinguedine sciendum. Verum carnes glandulosę sunt ad hoc, vt sint emunctoria superfluitatum. ex eis tñ sunt quędam cooperantes ad generationem humiditatum, sicut caro glandularum in ore existentiũ, F

C quæ conferunt ad gñationem saliuæ: & exñtium in mãmillis, ad gñationem lactis: & exñtium in testiculis, ad gñationem spermatis. Ari. tñ intellexit ꝙ caro sit organũ sensus tactus, & hoc, qm̃ est membrum primum in omni animali iunctum.

78 *Ossa, & panniculi, & ligamẽta sunt velut columnæ, & fulcimenta corporis.*

Dicit ꝙ ossa, & panniculi, & tunicæ velant, & existũt super membra corporis. ligamentis autem, colligãtur, & nectuntur quædam ex membris corporis cum quibusdam. In ossibus autem fuit intentio, ꝙ essent columnæ & pillaria corporis: sed in panniculis, & ligamentis fuit intentio, vt corpus protegerent, & conseruarent. Conseruant enim ligamenta coniunctionem membrorum: & panniculi, & tunicæ tegunt, & conseruant membra sua: sicut facit panniculus, & tunica cordis, cerebri, hepatis, & aliorum ab eis panniculos & tunicas habentium.

79 *Vngues autem fuerunt in extremitatibus propter auxilium:*
1 *sed pili fuerunt propter superfluitates, vel ornatum.*

Iuuamentum vnguium in digitis est ad iuuandum eos, ita vt cũ capiant aliquid, ꝙ capiant illud firmiter. sunt n. sustentamentum carnis in extremitatibus digitorum existẽtis: in tantum vt rem quam capiũt, possint tenere, vt possint bene cõstrĩgere, & fortiter capere. Iuuamẽtum etiam totius manus fuit ad capiendũ, & faciendũ oẽ organicum cuiusc̃ũq; officij & artis. & iõ dr̃ esse organum intellectui deputatum. & ideo etiam, cuius manus est subtilis sensus, significat bonitatem intellectus eius. Et cum dixit ꝙ pili fuerũt propter superfluitatem, vel ornatum, intellexit pilum esse in corpore ꝓpter vnum ex duobus, s. ad colligendum superfluitatem illius membri, cuius est pilus, ne lędat ipsum, sicut pilus ascellarum & pectoris: aut ꝓpter ornatum, sicut pilus palpebrarum & superciliorum. & potest esse vt cum hoc etiam intendatur protectio mẽbri illius, sicut per capillos capitis, ĩ quibus quidem superfluitates siccæ cerebri consumuntur.

Hæc autem omnia sunt famulantia, cum perficiant statum, & figuram per radices.

Hęc oña membra fuerunt coniũcta, vt pficerẽt ex eis status & figura. & ob hoc fuerunt per consequens famulantia radicibus membrorũ.

Rememoratio de Spiritibus,
a {& primo de naturali, & postea de vitali.}

Spiritus b [*naturalis efficitur ex fumo seu*] *vapore laudabili* c [*puro, & mundo.*]

Spiritus diuiditur in tres species. ex quibus est vna species naturalis, & est ille, qui est ex vapore puro mũdo generatus, scilicet ex substantia vaporosa. Est autem situs huius spiritus secundum Gale. in hepate, trã situ; ab inde ad reliquum corpus: sed secundum Aristote. ipse existit in corde reprobat in hoc sermone Gale. experientia sensibilis: quoniã non manifestatur in hepate, neque etiam in venis in eo ramificatis, sicut manifestatus est in corde.

Quod

A d [*Quod autem ex eo iam purificato*] *existit in corde, & est* e [*illud, per quod*] *permanet vita.*

Spiritus in corde efficitur, postq̃ fuerit eius substantia in hepate mũdificata & deputata: quo quidẽ existente, permanet vita & existit: & ipso remoto, accidit mors. * in corde enim existit vita. Hunc autem spiritum vocauit Gale. vitalem. Et tam diximus quòd vita stat per virtutem nutrituam, quam Gale. naturalem vocat. Si ergo remoto spiritu existente in corde, aufertur vita, sequitur manifeste ꝙ spiritus naturalis est in corde.

B f [*sed generatio eius, quod ex eo fertur in cerebro, & eius* * *miringa, fit volendo.*]

Diuiditur etiam spiritus in spẽm s. spiritus animalis in cerebro existẽtis, cuius quidem substantia tã diu in cerebro digeritur, donec ibidem ipse generetur. & hoc est, quod intellexit cum dixit: sed fit generatio.

Intellexit etiam, quòd fiat infra cerebrum sub meninga subtili involuente ipsum.

C 84 *Insunt autẽ huic spiritui imaginatio, ratio seu intellectus, & memoria, cum complentur, & perficiuntur ipsius species in uentriculis cerebri.*

Hic spiritus, cuius generatio inuenitur in cerebro, est ille, cuius species perficiunt tres ventriculi cerebri, digerendo & coquendo ipsum, donec fiant ex eo tres species. Sunt enim tres ventriculi cerebri: & spiritus generatus in anteriori ventriculo ex eis est subiectum imaginationis: qui autem in medio est spiritus rationis: isti ille, qui est in posterioti uentriculo, est subiectum memoriæ & reminiscentiæ.

In quolibet ex spiritibus est virtus propria alia ab illa, quæ est in alio. 85

In quolibet ex tribus spiritib⁹ supradictis est virtus propria, quę in nullo aliorum existit. Nam in spiritu naturali est anima naturalis, & ĩ vitali vitalis, & in animali animalis scilicet motiua, sensitiua, imaginatiua, ratiocinatiua, & memoria. Sũt autem proculdubio duo spiritus in corde, & cerebro existentes: ex quibus vnus & idem defert multa in actu, sicut vnum pomum defert, & habet multa, scilicet colorem, odorẽ & saporem.

Rememoratio sextę ex rebus
g {non} naturalibus, & sunt virtutes.

Septem uirtutes numerantur in natura secundum diuersitatem earum in forma & specie. 86

Septem sunt virtutes naturales secundum diuersitatem actionũ & effectuum ipsarũ in forma, & specie.

Ex his est uirtus immutatiua spermatis, præter quod depingat, seu figuret ipsum. 87

Intellexit quòd sit quædam virtus mouens, & immutans sperma, & sanguinem menstruum in matrice, donec ex eis fiat corpus vnũ. præter tamen, quòd ipsum informet vel figuret, disponit nihilominus ipsum ad susceptionem formæ & figuræ conuenientis. quod quidem

G dem intellexit, cum dixit: præter ꝙ ipsum depingat, i. præter ꝙ ipsum informet, & figuret.

88 *Ex his etiam est uirtus, quæ aliqua forma, & figura informat corpora: necnon & quantitate, & numero.*

Secunda ex virtutibus naturalibus est plasmatiua, & ē illa, quę corpus informat, & quæ præbet quantitatē & numerū, sicut manus, cui ꝑbet propriam formam, & quantitatem cum numero digitorum.

H 89 *Est etiam virtus attractiua, digestiua, retentiua, & expulsiua.*

Quia retulerat species spiritꝰ virtutis gñatiuæ, i. actiones, quę fiunt in generatio, nunc retulit spēs virtutū agentes in cibo, & nutrimēto corporis. Inquit ergo ꝙ hę virtutes sunt quatuor, s. attractiua cibi: & digestiua eius, i. quę digerit attractum cibum: & quę retinet ipsum, donec digeratur: & expulsiua, qua eius superfluitas expellatur. Quod quidē notum & manifestum est ad sensum in stomacho, & matrice. patet. n. ꝙ in stomacho est virtus, qua attrahitur cibus, & quæ retinet ipsum, donec sit digestus, & quę consequēter impellit ipsum. & hoc quidem est necessarium esse in quolibet mēbro corporis. nam digestio non perficit sine his quatuor virtutibus.

I 90 *Est etiam ex his virtus vniens mēbris quod similatur corpori ex nutrimento.*

*i. e. adquita Hæc * virtus est, quę vnit nutrimentum membris, & quę similat ipsum eisdem. Ex debilitate autē huius virtutis, s. similatiuæ, generatur albaras, & morphea. tunc. n. vnitur nutrimentum membris, præter ꝙ assimiletur eis. Et ideo oportet ꝙ fit vnitiua alia ab assimilatiua: quia in baras bene fit nutrimēti vnitio, sed non ipsius assimilatio. Et idem contingit in eo, quo ossa fracta coniunguntur, & solidantur, cū nequaquā assimiletur eis. Et in summa virtus naturalis, s. vegetatiua diuiditur in tres, s. gñatiuam, nutritiuam, & augmentatiuam, Generatiua diuiditur in duas, s. immutatiuam, & plasmatiuam. Et nutritiua in quatuor, quarum rememorationem fecimꝰ hic. Alij tamen a Gale. addiderunt prædictis quintam virtutem sequestratiuam: & est illa, quæ sēparat superfluitatem à cibo & nutrimento.

K L

* De uirtutibus vitalibus.

Duæ sunt species virtutis vitalis, & [h] *[actionis eius, licet ex eis sint duæ] partes, ex quibus est vna qua fit actio pulsus per dilatationem, & constrictionem venarum pulsatilium.* 91 h operatio nū cuius libet à bis cū duę sit.

M Duæ sunt species virtutis vitalis: ex quibus vna est, quę facit pulsum per dilatationem & constrictionem venarum pulsatilium.

Soror autē huius est illa, qua [a] *[aguntur actiones cuiusq; agibilis] sicut est amare* [b] *[aliquid,] & habere* [c] *[illud] odio: & depressio animæ, & eius exaltatio.* [d] *[ ].* 92 a patitur passiones b — c aliquid d & illa ꝙ discedit aliqd ad oganes.

Hęc est secunda ex virtutibus vitalibus, & est illa, quę dicitur irascibilis & cōcupiscibilis, seu excitatiua &

A & desyderatiua, q̄ amore uel odio excitatur, & est causa, quare homo agit aliquid in omni negocio, i. qm̄ quis fugiat, aut prosequatur. Est. n. hæc virtus causa eorum, quę agit, qm̄ causa, quare aliquid perficiat & prosequatur, est amor: & causa, quare aliquid fugiatur, est odium & displicentia. vnde est ac si diceret, ꝙ huius virtus agens ratione amotis vel odij in rebus dilectis vel odio habitis, est causa quare agantur actiones in alijs ab homine. Huiusmodi autem virtus est alia a nutritiua & regitiua. vnde si nomen virtutis vitalis imponeretꝰ solū huic uirtuti, esset tunc quidē virtus vitalis tertia a sensitiua & vegetatiua. & hæc quidē sunt, quę Plato innuit esse inter vitales. Plasmatiua tm̄ nō est huius generis: immo subest generi virtutis agentis in nutrimento.

B

De virtutibus animalibus.

93 *Nouem sunt virtutes quæ ab anima numerātur, ex quibus sunt quinque sub sensitiua, s. visiua, auditiua, olfactiua, gustatiua, & tactiua vniuersalis.*

C Virtutes aīales sunt illę, quę sunt in cerebro, & sunt nouē: ex quibus sunt quinq; sensitiuę, quas ipse hic nōauit: ex quibus tactiua in tota carne vniuersalis existit.

94 vbertatis *Est etiam virtus ad* [e] *[nerues] perueniens, ex qua seu per quam mouet quis artus, et mūctur as suas.*

Sexta ex virtutibus prędictis est virtus, quę vnitur neruis, quibus homo mouetur, & mouet localiter mē bra sua, iam aūt prędiximus modū motus sui, & qui sunt nerui illi.

Ex eis etiā est virtus, quæ imaginantur res [f] *[sicut videntur.]* 95 f fit i speculo. D

Septima ex prędictis uirtutibus est virtus, qua imprimuntur res in imaginationes, sicut cum imaginātur inter species, quę videntur. hęc autē est virtus imaginatiua, quę in anteriori parte cerebri existit, sicut supra diximus.

Est adhuc ex eis virtus, in qua est ratio, & ēt i qua est memoria. 96

Alię sunt duę virtutes ex prędictis, ex quibꝰ vna est cōcinanua, existens in medio cerebri: secunda est rememoratiua, quę in vltima & posteriori parte cerebri existit: & sicut in summa, omnes istę virtutes sunt vndecim. E

De operationibus.

97 *Omnes operationes virtutum numerantur secundum ipsas virtutes, quarum sunt operationes.*

Numerus operationū virtutum est qualis ipsarummet virtutū, quarum sunt operationes, differunt. n. & numerantur operationes in specie: eo ꝙ sunt operationes virtutum specie differentium. F

Hæc autem operatio dicitur [g] *[æquiuoce de quibus dicitur] sicut de attractione, digestione, & retentione.* 98 g cōitet

Operatio est nomen, quod dicitꝰ & ꝑdicat̄ æquiuoce de eis, de quibꝰ dē & prędicatur. nomen autē æquiuocum est vnum & idē: & ea, de quibus dicitur, sunt diuersa.

Et sicut de transitu [*] *secundum penetrationem cibi, & appetitu.* 99 *Auer. le. seu penetratione

G *nam attractio est operatio simplex unius virtutis solius: appetitus uero cibi existit ex duabus operationibus simul compositis, scilicet ex operatione sentiendi, & attrahendi. operatio autem sentiendi, & impellendi efficit transitum, & penetrationem cibi. hæc enim opera ex prædictis ambobus efficiũtur.*

Quia dixerat quòd operatio est nomen, quod prędicatur æquiuoce
H de quibus prædicatur, notificauit nunc quę sunt illę operationes, de quibus hoc nomen æquiuoce prædicatur: & innuit quòd sunt operationes simplices, & compositæ operatio autem cõposita est alia a simplici, & nihilominus ambæ dicuntur operationes. deinde posuit tria exempla operationis simplicis, dicens: sicut attractione, digestione, & retentione. consequenter subiungit duas operationes compositas, dices: Et sicut de transitu, seu penetratione cibi, & eius appetitu. Et quia posuerat prædicta exempla operatio-
I num simplicium & compositarum notificauit consequenter quę ex eis sint simplices, & quę compositę. vnde inquit, ꝙ attractio est operatio simplex & vnius solius virtutis, &c. Sic intelligendum de digestione, & retentione. Consequenter declarauit qualiter quęlibet ex operationibus sequentibus, scilicet transitus cibi, & eius appetitus componatur ex duabus operationibus. nam actio appetendi cibum componitur ex actione sentiendi & attrahendi. Ponunt enim Medici os stomachi membrum appetitus, & desyderij K
cibi, à quo membra corporis trahunt cibum & nutrimentum, cum ab eis diminuitur, & consumitur. tunc etiam membrum inanitum sentit per se sui inanitionem, siue nutrimenti & cibi priuationem, & tunc appetit & desyderat cibum. & talis appetitus dicitur proprie fames. Propter quod dicit, quòd hęc operatio est ex duobus composita, scilicet ex attractione cibi & nutrimenti, quam membra faciunt trahentia ipsum ad seipsa: & ex sensu quidem inde percipit os stomachi, & ablatio eius quod ab eo trahitur. L
Asserit etiam transitum & penetrationem cibi esse compositã ex duabus operationibus, scilicet ex operatione sentiendi, & impellendi. Nam cum cibus, & nutrimentum impellitur per canales & meatus membrorum, tunc membrum percipiẽs illud, quod sic transit per ipsum, impellit illud ad aliud. Cuius exemplum est egestio transiens ab vno intestino ad aliud, donec tandem ad anum expellatur. quod quidem ex sensu fit intestinorum impellen
tium ipsum a primo ad secundum M
vsque ad vltimum. similiter contingit in egressu ventositatis, & cuiuslibet egredientis sursum, aut deorsum, sicut in diarrhœa, lienteria, & vomitu. Quoniam perfecerat relationem rerum naturalium intrinsecarum, intendit nunc declarare alias corpori extrinsecas.

De

De rebus non naturalibus & primo de Aere.

Sol habet iudicia super aerem, quæ quidem in temporibus anni manifestantur ex impressionibus: climata etiam habet super hæc iudicia.

Sol immutat aerem in caliditate frigiditate, siccitate, & humiditate: quod quidem patet ex temporibus
B anni, & ex positione Solis in determinatis partibus circuli, quas Arabes alhanne vocant, i. mansiones. Eius enim actio & transmutatio nominatur proprie secundum mãsionem, in qua Sol existit, ꝙ ex propinquitate & longitudine Solis ad nos & eius media distantia efficiuntur quatuor anni tempora, s. æstas, ver, hyems, & autumnus. Et est res manifesta ex se. quia ex elongatione ipsius est causa frigiditatis & humiditatis: & hęc est complexio hyemis. &
C ex propinquitate eius est causa caliditatis & siccitatis, quę sunt natura æstatis. & ex eius media distantia est causa reliquorum duorum temporum mediorum, s. autumni, & veris. Sed diuersitas in impressionibus in aere contigens ex situ Solis in diuersis mansionibus est nota conuenienter Arabibus. hoc autem, s. diuersitas impressionũ in aere ex partibus circuli ratione diuersitatis existentis inter ipsam & partes multitudine & paucitate stellarũ, aut magnitudine, aut paruitate earum, aut velocitate, aut tarditate motus ipsarum, s. stellarum fixarũ. inde enim notificatur actio Solis, cum ipse mutatur ab vno loco in alium locum, D
ex prædictis. Diuersitas etiam transmutationis in climatibus est manifesta: cuius causa est propinquitas, & elongatio Solis. Causa vero propinquitatis & elongationis prædictæ est circulus obliquus. Vnde regio eorum, super quorũ capita transit Sol, est necessario calidior alijs regionib⁹ aliorum: & magis appropinquantes regioni eorũ, super quorũ capita transit Sol, sunt calidiores: & magis distãtes ex regionib⁹ eorum, super quorum capita nõ transit Sol sunt frigidiores.

De impressione stellarum in aere cum Sole. E

Aer etiam alteratur, & immutatur ratione alicuius astri orientis, uel occidentis. 101

In stellis etiam est actio, qua immutatur aer ad caliditatem ex earũ ascensu, & ad frigiditatem ex earũ descensu vel occasu: quod fit accessum vel discessum Solis fit.

Cũ enim Sol appropinquat inflammatis stellis, incendit, & inflammat aerem. 102

Aer inflammatur, cũ Sol appropinquat alicui ex stellis, quę inflam F
matæ dicuntur: & sunt illæ, quæ generant inflammationem aeris, cum perseuerant aliquibus diebus, & vocantur cometę. nã ex calore Solis cõiunctio cum calore prædictarũ stellarum, inflammatur aer. 103

Hoc siquidem verum est in tãtum etiam. quòd cum inflammata elongantur aliquo modo a Sole, uidemus aerem aliquantulum infrigidari.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G Hoc est inrātū verum, q̄ cū calor inflammatus elongatur ab ipso Sole, aut extinguitur, videmus aerē aliqua infrigidatiõe infrigidari, qđ autem Sol operatur cum prędictis inflammatis, id operatur cum stellis erraticis, aut & cū fixis. vnde est posse q̄ per inflammatas intellexit aliquam ex stellis fixis.

104 *Si etiam stellæ, quæ dicuntur infortunatæ, fuerint in exaltatione sua, significabunt super corruptionem animatorum. Si uero quæ*
H *fortunatæ dicuntur, fuerint ibidē, significabunt salutem eorundem omnimodam.*

Hoc est fm opinionem dominorum expertorū in iudicijs astrorū. Et est, quoniam ipsi intendunt, q̄ quidam ex planetis sunt, quorum effectus est vt plurimum detrimentum, & corruptio, & sunt illi, quos ipsi vocant infortunatos: & q̄ quidam ex eis sunt, quorum effectus vt plurimum sunt profectus & adoptatio, & sunt illi, quos vocant fortunatos. Opinantur etiam q̄ quilibet ex ipsis habet propria loca in orbe, in
I quibus ipsorum actio roborat, aut debilitatur. Loca autem eorum, in quibus actio fortificatur, graduatur apud eos: & imposuerunt propria nomina prędictis gradibus, quę sūt exaltatio domus, triplicitas, & alia ab his. Ferunt etiam, q̄ cum infortunatę sunt in locis, quę dicuntur exaltationes eorum, q̄ tunc augeatur, & roboretur eorum operatio. Et si sic est, tunc significabunt super destructionem corporum animatorum. Et sīt cum fortunatę sunt in prędictis locis, significabunt super salutē corundem animatorum. Hoc tñ totum est contra illud, quod declaratum est ī philosophia Naturali. Nā omnes astrorum actiones sunt laudabiles: quoniam esse omnium horum inferiorum est ligatū cum motu, & situ eorum in partibus diuersis sphærę. Diuersitas autem quorūdam cū quibusdam ex eis, contīgit ratione elongationis & propinquitatis eorum adinuicem. K

*De alteratione aeris secundum regiones.

Tanto frigidior est illa, quanto altius super montes existit: complexio uero uillæ existentis in ualle iudicatur calida. 105 L

Hoc quidem est manifestum, s. q̄ villę in montibus existentes frigidę sunt. & existentes in vallib⁹ sunt calidę. Huius autem causa est propinquitas montium ad regionem, ī qua fit generatio nubium: necnon etiam, quia montes omnibus quatuor ventis exponuntur. & ideo nō fiunt habitationes in regionibus calidis ratione latitudinis propinquę Soli, nisi in montibus earum, aut ꝑpe cos. in regionibus vero frigidis ratione distantiæ latitudinis, sunt M montes continue niuosi, & per consequens inhabitales.

*De alteratione aeris secundum montes.

Si uero montes fuerint a parte septentrionis, & claudatur montibus, iudicetur infrigidari a septentrione. 106

Si fuerint montes a parte meridiei protegentes villam à vento australi, erit quidem illa villa frigida, rōne

A tatione exsufflationis venti septentrionalis factæ super eam: vētus. n. septentrionalis frigidus est & siccus

107 *Villa ædificata a parte meridiei, iudicetur calida ratione exsufflationis illius uenti meridionalis super eam.*

Villa a parte meridionali aperta iudicatur esse calida ratione exsufflationis vēti meridionalis factę super eam⁹. nam ventus meridionalis calidus est, & humidus.

108 *Sed si sit ex parte occidentis,*
B *habebit aer eius großitiem: si uero ex parte orientis, habebit subtilitatem.*

Cum aliquis locus est expositus, & discoopertus ventorum exsufflationibus, & insufflat super eum ventus occidentalis, efficietur quidem aer eius grossus, & frigidus & humidus. Si vero insufflat super eum ventus orientalis, erit aer eius subtilis, i. calidus & siccus. & hoc est, quoniā ventus orientalis est calid⁹ & sicc⁹, sicut occidentalis frigidus & humidus. & hoc tñ per relationem est ad
C medium climatis cuiuslibet: quod est, quoniam in pluribus locorū, vētus frigidus & humid⁹ est causa pluuiarum in eis contingentium: & calidus & siccus clarificat aerem ipsorum. Hoc tamen variatur in multis locis terræ: vtpote apud nos in insula Andalusiæ: in cuius medietate, i. orientali pluit ex vento occidentali, & clarificatur eius aer ex vento occidentali: & in alia eius medietate occidentali pluit ex vento occidē tali, & clarificatur aer ab orientali.

De alteratione aeris secundum maria. D

Maria habent contrarium iudicium in hoc, sicut sapientes retulerunt. 109

Iudicium mariū ad terrā est contrarium iudicio montium ad eandem. qm̄ maria à parte meridiei refrigerant terras, & à parte occidētis calefaciunt: & hoc ideo, qm̄ maria æquant & temperant materiā ventorum. vnde si ipsa fuerint à parte meridiei alicuius terræ, æquabūt vē tum meridionalē, minuentq; & re- E mittent calorem eius. & sīl⁹ cū erūt a parte septentrionis, æquabunt vētum septentrionalem, & remittent eis frigiditatem. Cuius ratio est, qm̄ aquæ non sic patiuntur, neq; alterā tur in caliditate & frigiditate a Sole sicut aer. & ideo est, q̄ ipsæ tempore frigido sunt calidiores aere, & tpe calido frigidiores. hoc quidem est, qđ de aquis maris intelligo.

De alteratione aeris secundum ventos.

Uenti etiam generant in aere F
110 *illud, quod generant in eo* [a] *[mansiones.]*

a impressiões cæles tes.

Intellexit q̄ venti in aere gñant diuersitatem complexionis, sicut & mānsiones. intellexit autē per hmōi mansiones, positionem Solis & Lunæ in mansionibus, quas Arabes amone vocant. Iam autem prædiximus qualiter fiunt ex eis immutationes aeris.

Est quidem in meridionali calidi- 111
tas, & humiditas, [b] *[pro tanto generat super calefactiorem, &] putrefactionem.*

b & propter ipsas q̄q; gñat.

G Ventus meridionalis generat in aere caliditatem & humiditatem. & ideo gñatur ex flatu ei⁹ putrefactio: excessus n. suæ caliditatis & humiditatis est causa generationis putrefactionis. & ideo qui intendit prohibere putrefactionem rerum, instigider & desiccet eas.

111 *Frigiditas, & siccitas insunt septentrionali, & ideo generatur inde tussis.*

Ventus septentrionalis necessitat in aere frigiditatem & siccitatem. & ideo lædit organa anhelitus, gñatq; H ex eo tussis: quod ex siccitate organorũ anhelitus contingit, necnõ ex conseruatione eius, quia humiditatem cerebri comprimit.

113 *Calor, & subtilitas insunt oriẽ tali: & frigiditas, & grossities occidentali.*

Hoc est manifestum, qꝺ ventus orientalis est calidus & siccus, & occidentalis frigidus & humidus. variatur tñ hoc fm diuersitatẽ ex terra, & aqua eis contingentem.

De alteratione aeris secundum ea: quæ ei vicinantur ex terris & aquis. I

114 *Omnis* c [*angulus terræ mollis, cuius circunferentiæ sunt discoopertæ montibus, & habens fontes aquæ dulcis*], *est quidem complexionis humidæ.*

c locꝰ ter rę paludo sæ, circa quẽ sĩlo ca aquosa

Omnis villa, cuius terra mollis est, non petrosa, resudans aquis, & eius circunferentiæ sunt discoopertæ montibus, est humidæ complexionis.

Generatur autem siccitas in aere appropinquante alicui villæ, cuius terra vel locus saxosus est, & salsus. K 115

Villa habẽs aerem siccum est, cuius locus est saxosus, vel adustus, & salsus. verũ regio saxosa necessitat cum frigiditate siccitatem: sed salsa cum siccitate caliditatem.

De alteratione aeris secundum habitationes.

Domus valde patula, & omnibus uẽtis discooperta, est in hyeme valde frigida, æstate vero calida. 116 L

Domus, cuius tanuę sunt valde patulæ quatuor angulis orbis, & discoopertę quatuor ventis, efficitur i hyeme valde frigida, & in æstate valde calida: & maxime si fuerit alta. domus. n. talis non protegit a caumate, & frigore.

Ex domo autẽ depressa, & sub terranea habetur iudicium contrarium. 117

Habitatio quidem subterranea M habet dispositionem contrariam cũ domo prædicta. & hoc est qꝺ tempore hyemali est calida, & æstiuo frigida. dispositio enim eius, quod est in fra terram in prædictis duobus temporibus, est causa huius, hoc est, qꝺ calefiat tunc in tpe hyemali, & infrigidetur tpe æstiuo: cuius ratio data est in Naturalibus.

De alteratione secundum vestimenta.

Calor ineſt panno facto ex serico, & coto: & frigus d [*in raſculo, id est pãno plano nõ lanuginoso seu uelleroso,*] *& lineo.* 118 d mallis ĩ ineſt.

pãni

A Panni ex serico, & coto sunt c alidi: & panni mechanoni & fine pilis sunt frigidi, sicut lini. Sed caliditas ineſt pannis ex serico, & coto per relationem ad corpus hominis. Frigiditas autem pannorum rasorum cõtingit ratione paruitatis horræ existentis in eis. villi. n. & pannorũ pili sunt causa calefactionis: eo qꝺ bene vniantur corpori, & adhæreant. cõplexio tñ lini est temperata.

119 *In compositis ex pilo,* c [

] *& lana ineſt cum caliditate aliquantulum siccitatis.*

B Pannus ex pilo & lana factus & compositus habet cũ caliditate siccitatem. & hoc ideo, qm̃ sunt ex superfluitate animalium.

De alteratione secundum odorifera.

120 *Iudicatur caliditas super complexionem cuiuslibet floris, & cuiuslibet aromaticis, exceptis quinque, s. myrto, salice, nenufare, rosis, & violis: quæ quidem sunt frigida,* f [*& cum hoc aromatica.*]

Hoc quidem est, fm qꝺ ipse dicit, C qꝺ aromaticũ apd Arabes est calidæ complexionis in hoc, qm̃ est fumosum, vaporosum. ex hmõi autẽ vaporosis sunt quędam calida & sicca aut calida & hnmida: exceptis istis, quorum rememorationem facit in hoc loco. Ratio autem hui⁹ est: qm̃ odores non proueniunt ab omnib⁹ partibus prędictorum odorabiliũ, sed solum ab eorũ partibus calidis, quæ quidem sunt paucæ in comparatione ad partes eorũ frigidas. Et aromaticũ qdẽ est nomẽ cõe apud Arabes oĩ flori bonũ odorẽ habẽti.

De operatione colorum in visu. D

Laudabilior, & utilior ex coloribus usui, est niger, aut uiridis: albus autem, & citrinus g [*nec non omne splẽdidum lædit, &*] *disgregat lucem oculorum.* 121 g qm̃ splẽdent & ĩ puti

Vtilior ex coloribus visui est viridis aut niger. viridis quidem secundum veritatem confert ei, quia secũdum veritatem medius est inter album & nigrum. alb⁹ autem procul dubio mouet fortiter visum: cuius cãm explicuit Gal. eo qꝺ ipse disgregat visum. actio autẽ coloris nigri E est huic contraria, i. congregans visum. Si igitur sic est, quodlibet horũ extremorũ lædet visum, & medium inter ea conueniet ei. verum est tñ qꝺ color niger parũ mouet visum & oculum, pro tanto inquantum huiusmodi minime lędit ipsum.

Secunda ex rebus non naturalibus. s. cibus, & potus.

Scito quòd uera cibi actio est augere augenda, & restaurare omne deperditum ex dissolutione corporis, & ad pristinum F *statum deducere.* 122

Scito necessitatem cibi fuisse propter duo. Vnum est, quoniam impossibile est animal ꝓncipio suæ generationis genitum esse cum suo augmento naturali, scilicet quòd iudicatur ei conuenire per naturã, inquantum est tale, aut tale animal. pro tanto fuit ei cibus necessarius, quatenus augeatur eo corpus eius, donec perueniat ad quantitatem ei debitam per naturam, &

cesset

G ceſſet augmentum eius. Secundum eſt,qm̃ ſpiritꝰ, & corpora animaliũ diſſoluuntur ex calore aeris continẽ tis ea.& iõ fuit eis cibus conueniẽs, & neceſſarius ad commutandũ aliquid eis loco eius, quod fuit ab eis diſſolutum. Et in ſumma,quia animal viuit per calorem igneum, qui eſt lator animę, & ignis inquantũ hmõi,ſemper indiget q̃.comburat: alioquin enim extingueretur in animali ignis:iõ fuit continuo neceſſarius cibus corporibꝰ animalium. Et ideo eſt,q̃ corpora puerorũ egẽt eo amplius cæteris,propter multitu H dinem caloris in eis exiſtentis:vnde ipſa conſumunt neceſſario ampliꝰ, ſicut inquit Hipp.& poſt ipſos pueros iuuenes,& poſt ipſos,ſenes. Qui vero minus cæteris egent cibo,ſunt ſeniores decrepiti.& hoc,quia ignis eorum eſt paruus, parua re indigẽs ad hoc,q̃ ipſe viuat.

123 *Eſt autem ex eo eligendus ille, qui in ſanguinem laudabiliorẽ conuertitur,& tranſmutatur.*

Electus ex cibis eſt ille,qui in laudabilem ſanguinem magis q̃ in aliquem ex alijs tribus humoribus cõ I uertitur,& tranſmutatur.

124 *Leuis autem,& ſubtilis,eſt panis tritici,& carnes paruorũ pullorum gallinæ,& ſicut bliti ex oleribus:hi enim conueniunt patientibus ægritudinem.*

Cibus laudabilis chymi, & cum hoc ſubtilis ſubſtantiæ eſt,ſicut panis factus & compoſitus ex lacticinio & ſimila frumenti,& carnes paruorum pullorum gallinæ,& ex oleribꝰ,ſicut bliti.& vī q̃ totum,quod dicit de cibis iſtis, propter ſubtilitatem nutrimẽti referat ad id qđ ſub- K iungitur.cũ dicit:hi.n. conueniunt patientibꝰ, vī tñ q̃ referatur blitis tñ febrientibus,nec põt toti referri. Et ſciendum q̃ panis ex ſimila tritici,dicta Arabice darmat, compoſitus,eſt apud Gale.cibꝰ digeſtiõis cæteris,& tardioris egreſſionis & deſcenſus.Probat autem ipſum eſſe ei tæ digeſtionis ex magna mundificatione,& ſeparatione ipſius a furfure: quod quidem omnino eſt indigeſtibile.& hoc quidem eſt cauſa tardi deſcenſus ipſius:nam furfur ꝑ L bet pani velocitatem egreſſus. & ex hoc opinati ſunt poſteriores Medici q̃ panis ex ſimila frumenti cõpoſitus, difficilis & tardæ digeſtionis ſit Melior aũt ex oĩbus panibus eſt ille,qui ſic præparatur,vt ſimilis ſpõ giæ efficiat,æqualt,&temperate fermentatus,& in clibano conueniẽter decoctus:& poſt ſic coctum in clibano eſt ille,qui proijcitur in parietibus vaſis calidi. Et Saraceni quidẽ approbant panem coctũ inter duas caſolas ſuper igne conuenienter ſituatas,ponuntq; ipſum in eodẽ gradu cum pane cocto in clibano. M

135 *Groſſi autem ex uſualibus ſunt ſimila,& ſicut* [a *muto laudabilis*] *duorum annorum.* a antiqua ſtrarmbas tabula

Ex cibis laudabilioris chymi, & cum hoc groſſæ ſubſtantiæ ſunt,ſicut panis ſimilę, & ſicut muto duorum annorũ.& hi quidẽ cibi cõgruunt ſanis,&laborãtibꝰ:ſed primi qę ſcentibus,& conualeſcentibus.

126 *Piſcis notus habitans* [b *in rupibus*] *eſt cibus congruus uexato ab exercitio,& labore.* b lucia xa

Piſcis

A Piſcis petroſus habitans in rupibus eſt ille,qui natat in aqs ſup mõtes & rupes tranſeũtibus & fluentibus.& intellexit ꝑ piſces,piſces ſquamoſos. Ex his aũt ſunt tres ſpecies, ſ.marinus, fluuialis, & habitans in ambabus aquis ſimul. Eſt aũt melior ex eis ſm Gal.marinus: & poſt illum, qui ſimul in ambabus aquis viuit: & poſt iſtum ille,qui viuit in aquis dulcibus. Cuius rõ eſt,qm̃ humiditas excedit & dominat piſcibꝰ. Verũ oẽs illi qui nutriuntur ĩ aquis ſalſis ſunt minoris humiditatis: cõtrarium eſt de illis,qui in aquis dul- B cibus nutriuntur: ſed qui viuunt in ambabus aquis ſimul,ſunt medij ĩter eos. Ex marinis autem ſunt tres ſpecies,ſ.mollis viſcoſus,& petroſus montuoſus, & ille qui nutritur ĩ litore maris. Melior aũt ex eis eſt petroſus montuoſus, rõne motus magni & ſubtilitatis aquarũ inter rupẽ & montes exiſtentiũ. eſt aũt poſt ipſum mollis viſcoſus. deteriores autẽ inter oẽs has piſciũ ſpẽs ſunt habitantes in littoribus maris.& hoc,qa nutriunt ex fæcibus & ſuperfluitatibus ibidẽ exiſtentibus:& maxĩe qui ex eis nutriuntur in littoribus ma- C ris, exiſtẽtibus iuxta magnas ciuitates. ſic etiã ſciendũ de habitantibus in fluminibus. Alauda autẽ, & mugil ſunt ex melioribus piſcibus viuẽtibus ĩ ambabus aquis ſimul apud nos.Verum ſardina eſt piſcis mollis viſcoſus.

127 *Ex eis ſunt ſubtilis malitiæ,ſicut ſinapis, cepæ,& allium.hi autem generant choleram rubeam. Vnde & quandoq; ſumuntur via medicinæ.*

Ex cibis autẽ eſt tertia ſpecies, ſ. D illaudabilis & ſubtilis chymi: velut ſinapis, allium, & cæpa. Hi.n.cibi vrunt ſanguinẽ,& generant choleram rubeã. vnde interdũ ſumũtur ratione medicinæ ſolũ.& hoc, quia ipſi magis vincunt, & agunt in corpus,q̃ corpus deuincat eos.

Ex eis ſunt etiã generantes me 128 *lancholiam, ex quæ in quibuſdam corporibus morbi generantur: Velut hirci antiqui,boues,panis furfureus, & caſeus.* E

Ex cibis etiã eſt quarta ſpecies,& ſunt illi, qui generãt melancholiã: ſicuti carnes hircorum antiquorũ, & boum antiquorum.& in ſumma omnes cibi, qui groſſi ſunt & terreſtres,ex quibus ſunt quidã,qui ſunt calidi & ſicci, ſicut caſeus aridus & 68 antiquus: & quidam ſunt frigidi & ſicci,ſicut bos antiquus.Corpora autem,ĩ quibus generatur morbus ex his cibis,ſunt corpora,ĩ quibus humor melãcholicus à principio & radice naturæ, & complexiõe eorum dominatur.

Rurſus quidã ex his cauſant, 129 *& efficiunt humorem phlegmaticum, ſicut piſces groſſi, & genera lactis.* F

Hi cibi ſunt cum groſſitie ſua frigidi & humidi.

Aquæ delectabiles,et fluuiales 130 *conſeruant humiditatem radicalem,& cauſant egreſſum fæcum & ſuperfluitatum,digerũtq; & deducunt cibum per venas.*

Actio quidem aquarũ delectabiliũ in corporibus eſt cõſeruatio humiditatis

G miditatis radicalis in eis existentis, & facilis egressus fęcum & superflui tatum ab eis. & faciunt ēt tūā sitę & penetrare cibū p venas, ob hoc quia subtiliant, & liquidū reddūt ipsum. Inest ēt eis aliud iuuamentū ab eis: & est, qm̄ digestio fit per eas. nā nisi ipsę essent, torrefieret cibus, & vrere tur. Et inde est, q̄ animalia adoptāt & desyderāt aquas, cū fit digestio ci bi. Qd autē dr hic, s. q̄ aquæ fluuiales sunt meliores fontanis, est quidē fm opinionē Medicorū *akar. alioquin fontanæ fm opinionē Hipp. & Gale. sunt meliores. & ex eis maxime orientales, & super arenā incedentes. Cuius quidē probatio est ex hoc, qm̄ aquæ fluuiales colligūtur, & commiscētur cū pluribus aquis, incedentes super terras diuersarum complexionum.

*a l. takar quin. fontanæ th secundū.

131 *Melior est ex aquis pluuialis mūda: quoniam nihil admiscetur eis, quod inferat eis nocumentum.*

In hoc autem conuenerunt omnes Medici: quoniā nō admiscetur aquis huiusmodi, sicut ipsi dixerūt, aliqua terra nociua. Est tamen dubitatio, & controuersia inter eos de bonitate aliarum post prædictas in gradu existentium: nam quidam asserunt fontanas esse meliores, quidam autem fluuiales.

132 *Ex eis autem sunt egredientes à naturali dispositiōe earum, quarum propria actio est secundū complexionē eius, quod admiscetur eis.*

Quędam sunt species aquarum egredientes naturam aquæ simplicis, & veræ, i. quæ non sunt delectabiles, sicut aqua simplex: quarum propria actio consequitur illud, qd fuit eis admixtum. Si ergo sint amaræ, erunt calidæ & siccæ, ratione cōmixtionis partis terrę vstæ cum eisdem. Si vero fuerint salsæ, commiscebitur eis terra salsa. Si autem sint calidæ, erunt eis cōmixtæ terræ sulphureę. Ferūt ēt q̄ q̄dā aq̄ fuerūt reperte acetosę. Erunt etiā q̄ in partibus granatæ sunt quædā aquæ necantes animalia, quæ bibunt ex eis. 133

Omne, quod bibitur ex cerusis, Lacte, et vino, nutrit corpus.

Ex omnibus potibus corpus nutrientibus sunt tria, scilicet ceruisia, vinum, & lac. 134

Potus conuertens corpus ad suā naturā, est sicut oxymel ex sui iuuamento.

Proculdubio intentio sua in hoc loco fuit ad referendū genera ciborū & potuum, diuersas operationes in corpore hominis efficiētium: nō autem fuit intentio eius ad referendum eos, inquantum conseruāt sanitatem, vel tollunt ægritudinem. vnde est ac si diceret: potus sunt sicut aquæ, & alij ab ea: & aquæ sunt aut delectabiles aut non delectabiles: & ex delectabilibus operatiōes sunt tales, & tales: & earum species sunt tales, & tales.

Tertia ex rebus non naturalibus, s. Somnus, & Vigilia.

135 *Somnus est quies virtutū animalium motuarum, & sensituarum.*

Somnus est reuocatio seu regressus virtutum animalium ex apparētia corporis ad eius interius. & hoc, quoniam earum actiones sunt mouere, & sentire quæ in vigilia notantur. K

A tur. hoc autem contingit cum prædictæ virtutes existūt in manifesto corporis, cum earum operatiōes sequuntur eas. Somnus vero est earū quies. nam tunc quiescunt ab operationibus suis, & redeunt ad suam originem, quę est cor, & augent seu confortātur ibidē. Causā autē somni est tam digestio cibi, quā labor. nam cū digeritur cibus, generatur i corde, & in cerebro vapor frigidus & humidus: de natura autē frigiditatis est constringere, & cōprimere, seu in profundū impellere. vnde reuocatur tunc calor naturalis ad suā B originem ex frigiditate occurrente & obuiāte ei: ad cuius egressum cōtingit ēt regressus, & reuocatio sensuum. nā ipsi feruntur sup ipsum, cū ipse sit subiectum eorum. Labor autē est causa somni: quia ipse dispergit, & dissoluit calorem naturalem, & per consequēs infrigidat ipsum. Virtus enim vnita fortior est seipsa dispersa. quo circa in sua colligitur origine, quatenus ibidem confortetur & caleſiat, vitans & fugiens laborem, donec ad suam complexionem primam redierit, aut prope eā: & tunc excitatur animal: sicut excitatur, postquam est completa cibi digestio. C

136 *Ipse enim calefacit corporis interiora, ex quo fit cibi digestio laudabilior & melior.*

Ipse. n. calefacit corpus propter regressum caloris in manifesto corpo tis existētis ad eius interius, ex quo vniuntur tūc duo calores simul, scilicet intrinsecus, & extrinsecus. Et pro tanto subdit, quōd inde efficiatur melior cibi digestio. Nam virtus digestiua efficit tunc opus suum cum prædictis duobus caloribus, vi delicet cum calore* spirituali & proprio eius, & cū calore virtutum sensituarum: quæ quidem tempore vigiliæ suas operationes exercebāt. D * a.l. spūli

Si aūt somnus multū prolongatur, replebitur caput humoribus. 137

Huius quidem causā est, quoniā cūm calor existit intra corpus plus debito, tunc augetur & multiplicatur fumosus vapor, & eleuatur plurimum eius ad cerebrum: & sic repletur caput vapore prædicto: quia etiā iam fuit cibus digestus p somnum profundum. exercet autem calor operationem suam in humiditatibus corporis. vnde componitur tunc vapor ex primo & ex ascendente ab illis humiditatibus ad caput. pro tanto repletur caput illis humiditatibus, quæ humectant ipsum secundum modum prædictū, & lædunt ipsum. E

Ipse etiam humectat corpora, & relaxat, extinguitq; calorē uiuificantem ipsam. 138

Humectatio quidem, quam facit somnus, ideo est, quoniam vigilia exiccat corpora ratiōe eius, qđ scilicet dissoluitur ab eis per motū sensuum. & ideo est, q̄ cūm quiescunt sensus in somno, augetur humiditas spirituum eorum, neq; non etiam humiditas membrorum. Intelligit autem ex dicto suo, cūm dicit: extinguitque calorem, etcætc. quōd multus somnus extinguit calorem, quo virtutes viuunt, & existunt. & hoc, quoniam de natura quietis ē, & similiter de natura coopertionis F

Universidad de Deusto
Biblioteca

G pertionis extinguere calorem, sicut accidit in igne. ignis. n. extinguitur & suffocatur, cū multum & pfecte tegitur, & cooperitur. Continguunt aūt ambo prędicta calori elementari, vel naturali, tēpore somni, s. quies & suffocatio ex mēbris absq; respiratione sufficienti: pp qđ contingit ei tunc extinctio, sicut igni extinseco. nam insufflatio venti ignē incēdit, & inflammat. vnde est hęc vna ex causis respirationis.

139 *Tēperata vigilia excitat valde sensus, et disponit virtutes ad*
H *exercendū operationes suas, & cū hoc mundificat corpus a fæcibus, & superfluitatibus.*

Vigilia mediocris & temperata, s. nō excedens, aut nō diminuta, est illa, qua sensus excitantur. Nā tunc ipsi exercent operationes suas solicite & attente. ipsa. n. disponit vim motiuā ad exercendum operatiōes suas fortes, & cum vtilitate. mundificat ēt corpus a superfluitatibus, i. expellit eas, & educit exterius. de natura. n. vigiliæ est corpus euacuare: nam motus euacuat, & consumit.

I
140 *Ex longa autem vigilia contingit expergefactio, et insomnietas generas anxietatem, & angustiā animæ ipsa etiā dissoluat spiritus, & corpora sedat, & corrumpit splendorē & claritatem corporis & colorem eius, et profundat oculos, nocetq; digestioni, & mentem tollit & disturbat, & corpus in-*

a* vel debilitat. *frigidat,* [a] [ ]

Ex longa vigilia contingit morbus insomnietatis, generans angu- K
stiam & laborē animæ: ipsa. n. euacuat corpus, & magnificat dissolutionē ei⁹. & ideo dicit q̄ ipsa dissoluit corpora & spiritus eorū, & eorū colores & splendorē fędat & corrūpit. nam ex corruptiōe caloris naturalis immutatur color corporis, & splendor eius alteratur. ob hoc etiā causat submersionē, & profundationē oculorū, corruptionē digestiōis, mentis ablationē, & corporis infrigidationem, sicut dixit in textu.

Quarta ex rebus non naturalibus. s. Motus, & Quies. L

141 *In exercitijs ē quod est tēperatum. & hoc docet quod fiat: nam ipsam æquat, & temperat corpora, et efficit egressum superfluitatū, &* [b] *[humiditatum.]* b fœdā

Ex exercitijs ē æquale, & inęquale. Est aūt æquale eligēdū. Est ergo illud faciendū, & eo vtendum: quoniā ipsum æquat corpus, & expellit fæces, & humiditates superfluas ab eodē. æquat autem corpora, seu tēperiem corporum efficit, eo q̄ calorem naturalē confortat. Sed expulsio, quam facit humorum, cōtingit M
ex motu, & ex prædicta cōfortatione caloris naturalis, quam sicut dictū est, hēt efficere. ad cōfortationē. n. caloris radicalis seqūt confortatio virtutis expulsiuæ, & aliarū ab ea.

Disponit etiam corpus ad hoc 142
vt nutriatur, & disponit parum* * Auer. in parum.
ad hoc vt augeatur.

Exercitium æquale & temperatū disponit corpus ad hoc, vt nutriat, & ad hoc, vt superfluitates educantur, necnon & ad hoc, vt calor naturalis

A talis inflammetur. Tempus autem conueniēs ad exercēdum ipsum est, postquam est completa vltima digestio, s. terna. Sunt autem tres digestiones, s. vna, quæ fit in stomacho: alia, quæ fit in hepate: tertia, quę fit in ipsis membris. Et tempus quidē ad exercitandum conueniens est, cū est completa vltima digestio. Nam cum fit ante complementum hui⁹ digestionis, ipsum quidem est ex eę
B teris rebus* nocibilius. & hoc, quia facit tunc egredi, & transire cibum indigestum, & in summa corrūpit ipsum. Nam generatio non perficit nisi cum quiete: cibi autem digestio est membrorum ex eo nutritorum generatio. Intelligit autem, cum dicit: & disponit paruum ad hoc vt augeatur: q̄ exercitium iuuat virtutē augmētatiuam, tam in mēbris paruis, q̄ ætate auctis.

143 *Immoderatū autem ex eo proprie dicitur labor, qui quidem spiritum euacuat, & educit, & laxat corpus, & emacerat pingues*
C *& carnosos, & inflammat calorem extraneum, & ducit etiam humiditates a corpore, & debilitat neruos ex uiolentia dolorum, & facit corpus senescere ante ætatem senectutis.*

Exercitium immoderatum dicit labor. quod quidem spiritū euacuat, & calorem extraneum in corde accendit, & inflammat, qui calor elementari seu radicali* cōtrarius exi- * uel innati
stit. euacuat. n. prę multitudine motus sui humiditatem a corpore, & ex magna dissolutiōe debilitat neruos facitq; senescere corpus ante ætatē D
senectutis, rationē eius, quod ex mē
bris radicalibus dissoluitur.

Vltimata autem quies est in- 144
conueniens, neque est iuuamentum in ultimitate eius, immo quidem replet corpus humiditatibus, sicut & glandulis, & nodis: neque dispo nit corpus ad aliquem cibum.

Illaudabilis est immoderata qes. & omissio motus est illaudabilis. nam excessus cuiuslibet rei est inutilis. De natura autem quietis est replere corpus humiditatibus, ratione paruæ & diminutæ euacuationis fa
ctæ cum eo: & proinde etiam non E
disponit corpus ex ea ad susceptionem nutrimēti, eo s. q̄ non egrediā tur tunc superfluitates a corpore.

Quinta ex rebus non naturalibus, s. de euacuatione, & repletione.

145 *Corpus indiget uniuersali euacuatione omnium membrorum per phlebotomiā, & pharmaciam, ex qua quidem est perfectum iuuamentum in uere.*

Corpora autem indigent vniuer F
sali euacuatiōe, & particulari. fit autem vſis totius corporis cum phlebotomia & pharmacia. particulariter autem in aliquo membro fit p meatus illius membri, cum sunt in eo hmōi meatus. & hoc cū euacuatione speciali ipsius membri. Et qa euacuationum, quædam est vniuersalis, & quędam particularis, incēpit ab vniuersali, dicens q̄ talis est phlebotomia & pharmacia: quę qdem facienda sunt in vere. Est autē sciendum q̄ homines sunt ī hoc diuersi & varij. Nam quidam sunt ha

Universidad de Deusto
Biblioteca

G bentes naturaliter corpus æquale & temperatum exercitantes se: & quidam habent inequale non temperatum, se etiam exercitantes: & quidam habent corpus equale, non tñ exercitantes se: & quidam habent corpus inequale, non similiter exercitantes se. Et corpus quidem equale & exercitatum non indiget proculdubio ī aliquo euacuatiõe facta per pharmaciam, aut phlebotomiã dum vtatur cibis conuenientib⁹, in debita quantitate, & qualitate, & tẽpore assumptus. verum si corpus tẽperatum non exercitaretur conue-
H nienter, indigeret proculdubio euacuatione: & maxime si non vteretur cibo laudabili, & conuenienti tẽpore, quãtitate, & qualitate assumpto. Intelligendum autem per laudabilem qualitatem, ꝙ sit cibus equalis & temperatus. Corpora autem inæqualia indigent proculdubio necessario euacuatione, quãuis etiam vtantur exercitijs, & cibis temperatis. Ex his autem corporibus sunt magis conuenientia euacuationi inæqualia, non se exercitantia, assumẽtia cibũ vsq; ad cõpletã saturitatẽ.

146 I *Vomitus fiat in æstate, sed melancholia educatur in autumno.*

Vsus vomitus laudabilis est specialr in estate. & hoc est, quoniam æstas est ex efficientibus humores natantes in stomacho, siue ī ore stomachi. hi enim humores sunt calidi, quales sunt specialr in estate. Assignauit etiam eductionem melancholiæ in autumno, eo ꝙ tunc eius generatio augeatur. Ver autem est melius cęteris temporibus ad celebrandum phlebotomiam, & sumẽdum pharmaciam. & hoc, quia tũc liquefiunt, & dissoluũtur humores, E & virtus existit fortis & valida.

147 *Gargarismata, & dentifricia purgant, & mundificant palatũ, & dentes.*

Quoniã pręceperat fieri vniuersalem purgationẽ & euacuationẽ, præcipit nunc fieri particularem, dicẽs, decet vt palatum, & caput euacuetur cum gargarismis. ipsa enim sunt medicinæ attrahentes a capite, & euacuantur guttur, & gingiuę cũ abstergentibus, & mundificantib⁹. & sunt plures pulueres, quibus fricãtur dentes, & gingiuę. L

148 *Prouoca vrinam, alias incidet in hydropem. Et prouoca mẽstrua, sin autem corrumpentur corpora earum.*

Vtere medicinis vrinam prouocãtibus, alioquin timeas hydropẽ. Et similiter vtere medicinis prouocantibus sanguinem mẽstruum in mulieribus, aliãs earũ corpora corrumpentur.

149 M *Educ fæces in colica: nam in earum eductione curabitur patiens.*

Cum stringitur natura & impedietur, seu prohibebitur fęcũ egressio, dentur in potu medicinę educti uæ: nam ex hoc curabitur patiens, hoc tamen est ex capitulo curationis, & practicę.

150 *Vtere balneo ad tollendum sordes, & immunditiam. neq; sit in hoc piger, si velis educere superfluitates a corporis superficie, & cutẽ ab accidẽtibus immunditiæ mundam facere.*

Bal-

I Balneum est necessarium ad purgandum superfluitates tertiæ digestionis. & ob hoc disponit corp⁹ ad susceptionem cibi. ob hoc etiam cõgruit, & necessarium est in conseruatione sanitatis. vnde priores vtebantur eo omni die, postquam fuerant prius exercitati. Est autem vna ex conditionibus eius, sicut & exercitij, ne diu fiat cum cibus sit in stomacho. Et immunditia quidem est super corpus sordities ex superfluitatibus tertiæ digestionis collecta. Ex proprietate autem balnei est humectare corpus, & reddere ipsum
B spongiosum: facitq;, vt digestio cõpleatur, & perficiatur.

151 *Coitus etiam commendatur iuuenibus, quatenus per eum a nocumentis pernitiosis liberentur.*

Cum erunt iuuenes calidæ & humidæ complexionis, & collectio spermatis in eorum corporibus, non nocebit eis vsus temperati coitus: alioquin contingent eis morbi magni, & illaudabiles.

152 *Nequaquam autem cõcedatur macris, sembus, aut ẽt debilibus.*

Proculdubio coitus inducit, & pC cipitat macros in hecticam. & si F senes, & debiles in eundem morbũ præcipitat.

153 *Incurret podagram, & dolores alios ille, qui vtitur coitu immediate post cibum sumptum.*

Prognostica ei, qui vtitur coitu cibo sumpto, ꝙ continget ei podagra: & est dolor pedũ: & species arthriticæ, quę schiatica nominatur: neq; non etiam alij dolores multi, sicut dolores contingentes ex oppilationibus, & apostematibus, & dolores artuum, & apostema etiam, & D febres. Quod ideo cõtingit, quoniã coitus super cibum factus facit egredi & transire cibum indigestum, & inde causat generationẽ oppilationum, pro quanto necessitat in vtente eo, sicut dictum est, omnes morbos prędictos. Ipse etiã nocet, si fiat tempore famis: qm̃ exiccat corpus. vnde conuenientius tẽpus ad vsum eius est medium inter illa: & est id, quod prope complementũ est digestionis. ipsum enim tempus est magis congruum ad hoc: cum sit tempus egressus & expulsionis superfluitatum. nam sperma est intrinseca E superfluitas aliqualis.

151 *Multus coitus debilitat corpus facitq; ipsum hæreditare varias species nocumentorum, & dolorũ.*

Nedum dicimus ꝙ multus coit⁹ debilitat corpus, & facit ipsum consequi varios dolores & morbos: qnimmo ꝙ diminuit & abbreuiat valde vitam, facitq; eã valde breuiter, & celeriter terminari. Aristot. enim asseruit ꝙ animalia multi coit⁹ sunt breuioris vitæ: probans hoc, & confirmans ex passeribus, qui nõ viuũt nisi per annum solum: inducens su F per hoc probationem, quoniam nõ apparet nigredo super guttur illorum, qui videntur in autumno: quę quidem nigredo significat super senes ex eis. Huius autẽ ratio est: quoniam coitus dat, & infundit similitudinem suam in specie sua. simile autem egrediens ab omnibus membris generat vitam. & ideo multa ex vegetabilibus exiccãtur, cum semẽ producunt. Est etiam quoddam animal, quod immediate moritur, post quam generauit.

G Sexta ex rebus non naturalibus .ſ. de paſſionibus animæ.

155 *IRa animæ excitat calorem, generatq; interdum alia nocumenta.*

Hoc eſt de ſe notum, ꝙ ira excitat calorem corporis, & generat in corpore etiam febrem, quę dr̃ ephemera. & ſi corpus eſt præparatum, facit febrem putridam. & quandoq; impellit humores de mẽbro ad mẽbrum, & cauſat generationem apoſtematum. quod quidem intellexit cum dixit: generatq; interdum in

H corpore alia nocumenta. & intendit ꝙ hoc eſt, cum eſt in corpore mala diſpoſitio.

156 *Timor animæ incitat frigiditatem, qui quandoque magnificatur in patiente intantum, donec lædat in ultimo.*

Timor animę generat in corpore frigiditatem. & ob hoc accidit tremor metuenti. & interdum magnificatur in tantum in patiẽte, donec ipſe moriatur. Huius autem cauſa eſt regreſſus caloris naturalis ad cor ex tumore cauſatus,

I

157 *Magnum & multum gaudiũ impinguat corpus, & ideo multũ lædit pinguem, & craſſum.*

Gaudium magnum eſt ex rebus corpus impinguantibus. ꝙ ſi magnificetur valde & contingat ſubito, necat, & interficit: & maxime valde pinguem. Et hoc, quia in corporibus magnam pinguedinem habentibus eſt paruus calor ratione parnitatis, & anguſtiæ venarum ipſorum. cum autem motus iſte, ſcilicet caloris naturalis, & eius excitatio eſt æqualis, tunc quidem cauſat K pinguedinem corporis.

Ex lamento quidem, & triſtitia fertur iudicium nocumenti ſuper macrum, & confert indigenti diſſolutione, [a] [ ] 158

a fecit cum nota

Lamentum & triſtitia interficit interdum macrum, & confert indigenti diſſolutiõe, quia diſſoluit corpus. Cuius cauſa eſt, quia triſtitia cauſa eſt collectionis & coadunationis caloris naturalis in corde: & ob hoc infrigidatur corpus ab ea: ex cuius infrigidatione contingit diminutio nutrimenti eius. Pro tanto ſi fuerit macrum, additur inde in macie eius in tantum, ꝙ interdũ ſignificat mortem in eo. ſi vero corpus fuerit pingue, permittit, & tolerat quod diſſoluatur. Et in hoc quidem terminatur, & perficitur tractatus de rebus neceſſarijs poſitis in generatione ſanitatis, i. ex quibus ſanitas efficitur, & conſeruatur. L

Tractatus ſecũdus, de rebus extra naturam, & primo de Morbis generatis in membris conſimilibus. M

159 *MOrbi ex ſuperfluo calore in membris conſimilibus abſque ſuperfluitate generati ſunt, ſicut morbus febrilis & conſumptiuus, ſicut in hectica, & phthiſi.*

Morbus in ſe & in generali conſyderatus, eſt mala diſpoſitio in corpore exiſtens, inferens operationib⁹ ſuis & mutationibus nocumentum.

Mem-

A Mẽbra autem conſimilia ſunt, quorum totũ & pars ſunt vnius & eiuſdem naturę: & cum eſt morbus in eis, obeſt operationibus & mutationibus ipſarum. ſunt autem mẽbra iſta, ſicut caro, os, & ſimilia. nã quælibet pars oſſis eſt os: & quælibet pars carnis caro. Membra autem diſſimilia diuerſarum partium ſunt, quorũ totius & partis nequaquam eſt idẽ nomen: ſicut manus, cuius pars nec eſt, nec dicitur manus. Et decet quidem ꝙ ęgritudo in partes duas pri⁹ diuidatur, ſ. in eam, quę exiſtit in cõſimilibus, & illã, quę in membris cõpoſitis generatur. Et intẽdit ꝙ morborum in membris ſimilibus exiſtium ſint duę ſpecies, quarum vna refertur qualitatib⁹ primis, ſicut caliditati in membris conſimilibus. & hoc intelligit, cum dixit: Morbi ex ſuperfluo calore in membris conſimilibus abſq; ſuperfluitate, &c. i. quia fiunt morbi ex calore abſque materia: ſicut contingit in phthiſi & hectica, ſicut ipſe dixit. hę nanq; duæ ęgritudines ſunt ex calore abſq; materia. Cum autem generatur calor prẽter naturam in aliquo ex mẽbris corporis, nequaquam habet ſibi nomen appropriatum: ſed cum generatur in toto corpore, vocatur febris. Et ſi membra illa fuerint radicalia, vocat' hectica, & conſumptio. ſi aũt calor fuerit in humorib⁹, vocatur febris putrida. ſed ſi in ſpiritibus vocat' ephemera, vel febris dyei.

160 *Morbus autem ex calore cum humore, eſt ſicut febris putrida.*

Intendit ꝙ morb⁹ de caliditate diuidatur in duas ſpẽs: vna eſt abſque materia, ſicut hectica, quam ꝓdixit: vel cũ materia, ſicut febris putrida.

Ex eis etiam ſunt morbi frigidi abſque materia, ſicut congelatio contingens ex niue, grandine, uel frigore. Et ex eis eſt frigus cũ materia, ſicut paralyſis cum magna quantitate phlegmatis. D 161

Morbus de frigiditate diuiditur in duas ſpecies: quarum vna eſt abſque materia, ſicut congelatio contingens ex frigiditate extrinſeca niuis, & grandinis: alia autem ex humore in corpore exiſtente, cuius, ſ. cauſa eſt humor frigidus in corpore exiſtens: ſicut in paralyſi ex domi- E nio phlegmatis, cum eſt ſopita, & ĩmobilis facta medietas corporis. Sed congelatio eſt dormitatio, cuius cauſa eſt frigiditas.

Ex eis eſt humidus abſque [a] *[ſuperfluitate,] ſicut habitudo corporis, quæ laxa uel mollis uidetur. Et ex eis eſt morbus humidus cũ materia humorali, ſicut repletio uentris in hydrope.* 162 a mã

Quidam ſunt ex morbis humidis, prẽter ꝙ in corpore humor ſit, vel materia: ſicut habitudo corporis laxa. & ex eis eſt humidus ex hu- F moribus in corpore exiſtentibus: ſicut repletio ventris in hydrope: nã in hydrope eſt hũiditas cũ materia.

Morbus ſiccus cum materia eſt ſicut cancer, uel glandula. Sed ſiccus, præter quòd in corporibus ſit materia, eſt ſicut ſpaſmus ex inanitione. 163

Morbi ſicci diuiduntur in duas ſpecies. Quarum vna eſt cum materia & ſuperfluitate corporis: ſicut

G apostema,quod cancer dicitur, vel scrophula glandula. Glandulæ autē sunt apostemata in subascellis,& in inguinibus generata,vel collo, quæ proprio nomine scrophula nominatur: & hæ quidem omnes ex materia sicca generantur. Alia autē species est morbi sicci absque materia: sicut siccitas contingens ex immoderata euacuatione. vnde spasmus inde contingens nō est spasmus ex repletione: quia spasmus est, & fit ex repletione, & ex inanitiōe. Hi autem morbi,quorum præcessit rememoratio, sunt octo, i. morbus cali-
H dus,morbus frigidus,morbus humidus,& morbus siccus: & quilibet ex istis est cum materia, vel absq; materia. Ex his autem alij quatuor cōponuntur,s. morbus calidus & humidus,calidus & siccus,frigid⁹ & humidus,frigidus & siccus. Qui etiam in duas species diuiduntur sicut primi,& sic erunt octo:qui si primis octo coniungantur,erunt sexdecim. Erunt ergo in vniuersō morbi mēbrorum consimilium sexdecim. At tamen secundum exquisitam veritatem impossē est esse morbum ex
I sola caliditate,vel frigiditate,aut humiditate, vel siccitate. & hoc ideo, quoniam causæ prædictarum ægritudinum sunt proculdubio humores:qui quidem humores non sunt nisi quatuor, s.calidus & siccus, vel calidus & humidus,frigidus & sicc⁹ vel frigidus & humidus. Siquis aūt dicat q̄ Galenus ponit morbos simplices absq; materia: Dicemus q̄ tales morbi absq; materia habent ꝓculdubio ab extrinseco generari.res autem extrinsecę aut sunt frigidæ & siccę, aut frigidę & humidę, aut calidę & sic-
cæ. Vnde si esset possē eē ęgritudines K ex sola frigiditate vel sola caliditate,esset possibile quidē esse rē solum calidā vel solū frigidam: hoc autē est falsum,& impossē:ergo,&c.

De ægritudinib⁹ membrorum instrumentalium vel organicorum.

In membris organicis existunt morbi,cum accidit in plasmatione læsio,uel nocumentum. 164

Membra organica sunt sicut manus,caput, & cætera ex consimilibus composita, quorū s.totius & partis non est idem nomen,sed diuersum. L Sunt autem ſm Medicos quatuor genera morborum in prædictis mēbris gñatorum,s.morbus in plasmate vel forma,in quantitate,in numero,& in positione. Et morbi in plasmate diuiduntur in morbos continentes in figura, & eos qui ex corruptione concauitatis membrorū generantur, & eos qui ex asperitate & lenitate eorundem contingunt. Ipse aūt incœpit a morbis in plasmate pertingentibus. vnde inquit: In mēbris organicis existunt,eū accidit in plasmatione læsio vel nocumētum. M subaudimus, sicut si alicuius ex eis forma, vel figura corrumpatur,vel eius concauitas,vel porus:vel si mēbrum,quod natura debet esse asperum,lene fiat: vel econuerso,s.quod debet esse lene,fiat asperum.

Est autem morbus in augmento,si fuerit caput nimis magnum. Et in diminutione,si fuerit stomachus nimis paruus. 165

Morborū in quantitate sunt duę spēs, vtpote augmentum & excessus in quantitate mēbri,sicut caput nimis magnū: vel diminutio in quantitate,sicut stomachus nimis paru⁹.

Si videatur forma capitis lata uel compressa,erit error uel peccatum in plasmatione.

Quoniā retulerat duo gña morborum organicorū, vtpote cōtingētium in plasmate, & q̄titate ipsorū: & cōsequenter diuiserat eos, q̄ sunt in q̄titate in duas spēs,q̄ ex augmēto & diminutione ipsarum contingunt:incœpit nūc morbos ī plasmate dividere in spēs suas. vnde inquit q̄ ex morbis plasmationis est, cum
N corrūpit̄ forma mēbri a principio suæ gnationis:sicut cōtingit pueris nascētibus, quorū capitū forma alicui organo lato assimilatur: aut ēt sicut natus habens tibias obliquas.

Ex eis etiam est morbus in concauitate,cum accidit ei nocumentum,sicut cum planta pedis carne repletur. 167

Spēs secūda ex morbis, s.plasmationis,est morb⁹ in cōcauitate: sicut si concauitas pedis in tantum carne repleat, q̄ nulla cōcauitas ibidē videat: vnde hmōi patiens nequaq̄ super ossa rotunda & gibbosa pedum firmat,vel appodiat gressus suos.

Aut si accidat etiam, quod interponatur aliquid in poris et meatibus:sicut contingit in oppilationibus ex lapidibus renū cōtingentibus. 168

Hęc est tertia species vel morbus plasmationis, & est coarctatio pororum,& cannalium membrorum:sicut contingit in oppilatione generata in cannalibus renum ratione lapidum,vel calculorum in eisdem generatorum.

Aut si membrum,quod debet esse asperum, fiat lene,vt stomachus in quo superflua humiditas exuberat:aut si quod debet esse lene,exasperetur,sicut canna pulmonis cum exiccatur. D 169

Ex morbis in plasmatione est adhuc quarta species:& est,cum membrum, quod naturaliter debet esse asperum, efficitur molle & lene, sicut stomachus superflua humiditate oppressus:q̄m stomachus naturaliter debet esse asper, durus, & solidus,sicut inquit Gale.quatenꝰ possit firmiter comprehendere,& commi- E
nuere cibum, cum digeritur in eo: aut cum membrum, quod ex prima creatione & plasmatione debet esse lene,exiccatur & exasperatur,sicut canna pulmonis, cui siccitas immoderata accidit.

Est autem numerus a natura egrediēs ī sex,vel quatuor digitis. 170

Quia retulerat morbos in creatione contingentes,& in quantitate & cum hoc diuisit morbos in plasmate ī parte ante istam,in quatuor species:voluit nunc referre tertium F genus prædictarum ęgritudinū.hoc autem genus est de morbis in numero membrorum. Diuisit autem morbum in numero, sicut morbū in quantitate in augmentum & diminutionem. vnde intendit, quòd in membris,quorum operatio completur in numero determinato, est numerus innaturalis, si determinatus augeatur, vt si quis nascatur cum sex digitis: vel minuatur, vt cum quis solum cum quatuor digitis nascatur.

G

171 a mãdibulæ inæquiliter

Interdum uniuntur duo digiti, & coniunguntur. Et interdū a [*ũcta naturaliter*] *separantur.*

Intendit ꝙ morbi situs & positionis diuidantur in duas species. Quarum vna est coniunctio eorũ, quæ naturaliter debent esse separata: sicut contingit in eis, qui nascuntur cum quibusdam digitis coniunctis. Alia est, cum separantur membra, q̃ naturaliʒ debent esse coniuncta.

De solutione continuitatis.

H

172 b mẽbris cõpositis, aut i simplicib⁹. In cõpositis.

Solutio unionis existit in b [*cõiunctione membrorum, aut in separatione. In coniunctione*] *quidẽ, sicut in dislocatione brachii, & incisione pedis uel manus.*

*a.l.vnionis *a.l.dislocatio.

Hoc est genus ęgritudinum notarum in solutione* indiuisi. Fit autem * dissolutio continuitatis tam in membris consimilibus q̃ in organicis. vnde intelligit ꝙ fit in organicis, cum dicit ꝙ * dissolutio indiuisionis consistit in coniunctione mẽbrorum. Potest nihilominus fieri in aliquo ex membris consimilibus, sicut in fractura ossis, vel incisiõe carnis. & hoc intellexit, cum dixit ꝙ solutio * indiuisi reperitur in solutiõe membrorum, i. ꝙ sicut reperitur solutio * indiuisi in aliquo membro cum alijs coniuncto, sic etiam reperitur in aliquo membro solo existẽte, & alij non coniuncto. & intelligit de dicto suo, sicut dislocatio brachij, & solutio vnionis in membris organicis, & est illa, quam dixit prius in coniunctione membrorum, & etiam in hoc capi. manus, vel pedis abscisio.

I

*a.l.vnionis *a.l.vnionis

c [ ] *Solutis in ossibus est fractura: in tunicis autem, & uenis dicitur ruptura: sed solutio facta secundum latum uel longum in neruis, dicitur fixura, uel punctura.*

K

173 c in cõplicib⁹ idem.

Diuersa sunt nomina solutionis continui in membris consimilibus. nam facta in osse, dicitur fractura: sed in venis, & tunicis, dicitur ruptura: & facta in neruis secundum longum aut profundum, dicitur fixura aut punctura.

Solutio facta in ligamẽtis, uel chordis dicitur quassatio, & Arabice dicitur d [*rabathe.*] *Sed facta in carne dicitur uulnus. si tamen produceretur tempus eius, diceretur ulcus. Sed facta in musculis, uel lacertis dicitur attritio. Sed facta in sola cute dicitur excoriatio.*

L

174 d alibi rabat

Solutio facta in ligamentis dicit Arabice rabat: sed facta in chordis dr̃ alhucar. Sed facta ī carne dr̃ vulnus. & si producitur tempus eius, dr̃ vlcus. Sed cum separatur cutis a carne, dicitur excoriatio. M

Capitulum { de rebus egredi- entibus a natura, videlicet } { de Causis morborũ. }

e —

f secũdo

g —

Causæ diuiduntur in h [*manifestas apparentes*] *quæ scilicet contingunt cuti, & superficiei corporum sicut ignis & nix, percussio, aut ruptura contingens ex saltu.*

175 h primitiuas.

Postq̃

A Postquam perfecit relationẽ de speciebus morborum, cœpit nunc referre etiam causas efficientes ipsorum. Et quia tres sunt species causarum: sunt. n. quædam extra corpus, quæ primitiuæ & manifestę nuncupantur: & quædam sunt intra corpus: ex quibus quædam sunt ꝓpinquæ, quæ coniunctæ dicuntur: quædam distantes & remotæ, quæ dicũtur antecedentes: ideo cœpit nunc dividere causas in has tres species. Vnde inquit: Causæ diuiduntur in manifestas & apparẽtes, & est intendens, ꝙ causæ diuidantur in primitiuas, & antecedentes, & coniũctas. B Consequenter autem dicit, q̃ sunt causæ primitiuæ, dicens quæ s. contingunt cuti, & superficiei corporũ, &c. sicut ignis qui calefacit, & nix, quę exterius occurrens infrigidat, & ruptura venę contingens ex saltu. saltus nanq; est causa morbi cõmunis, vtpote solutionis continuitatis: & ignis & nix sunt causæ morbi consimilis, qui est in membris consimilibus specialiter generatus, vtpote malæ complexionis.

176 C *Ex causis etiam sunt, quæ dicũtur coniunctæ, & ipsæ quidẽ sunt inter has species differentes. & hoc quidem, quia quãdiu continuatur putrefactio, continuatur febris putrida. Ex causis etiam sunt, quæ antecedentes appellantur, omni repleto corpori congruentes.*

Causæ intrinsecę diuiduntur in causas propinquas, quę coniunctæ dicuntur, & sunt proprię & immediatæ causæ ī ægritudine. & ob hoc teor ipsum dixisse, ꝙ sint differentes inter has species: hoc est dictu, ꝙ faciunt differentiam inter has speD cies, & ꝙ faciunt differre quasdam ex speciebus morborum, in quibus sunt, sicut putrefactio, quæ est causa caloris extranei: & causas distantes & remotas, quę antecedentes nominantur: sicut est repletio, quę est causa oppilationũ, & oppilatio causa putrefactionis, & putrefactio est causa febris. Est autem proprium causæ coniunctæ, vt ipsa ablata, tollatur & auferatur morbus. non autem ita est de antecedente, immo è conuerso. & ob hoc ablata putrefactione, aufertur & cessat febris: quæ E tamen non aufertur vel separatur, & si repletio auferatur.

177 *Ex causis efficientibus vniuersaliter est quicquid corrumpit mẽbri complexionem ex infusione humoris ad ipsum.*

Quicquid causat membri corruptionem ex infusione humoris ad ipsum, habet vniuersaliter rationẽ causæ efficientis.

De causis effusionis materię. F

178 *Hæc sunt potẽtia impellentis, & debilitas seu impotẽtia recipiẽtis, & multitudo mali humoris fluentis, & latitudo meatuum, et debilitas nutritiuæ: hæc enim est sufficiens summa earum: necnon etiam quia uidebis qualitatem in substantia corporis existentem superari, & ad suam contrariam declinare.*

Causę infusionis materię ab vno membro ad aliud sunt fortis potentia expulsiuæ membri humorem im-

G impellentis, & debilis virtus mẽbri recipientis. Et secũda ex eis est multitudo humoris in membro impellẽte. Tertia autem est latitudo meatuum inter membrum recipiens & impellens existentium. Sed quarta est debilitas nutritiuæ in membro recipiente. & hoc est, fm q̃ videtur mihi, quod intellexit, cum dixit: & debilitas nutritiuæ. & potest tolerari q̃ ipse intellexit q̃ debilitas virtutis nutritiuę est causa, q̃ contrarij humores superflui in membro impellente generentur. Intellexit autẽ, cum dixit: necnon etiam quia videH bis qualitatem in substantia corporis existentem superari, & ad suam contrariam declinare: q̃ videbis aliquem ex humoribus membri qualitatem vincere & superare, & ad sui contrariam transmutare. vnde est, ac si diceret, q̃ vna ex causis expulsionis alicuius humoris ab aliquo membro, est nocumentum forte illius membri, causatum ex illo hũore, qui in eo existit. Et nihilominus ex causis expulsionis ab vno membro ad aliud est, cum membrũ impellens situatur super recipiens.

I De causis ægritudinis calidæ.

179 *Quod generat in eo calorem, est quidem causa, quare cõtingat corpori illud, quod inde eidem contingere consueuit. Vsus autem eius alii est calidum in potentia. sed calidum in actu est sicut calor solis,*

a vl ęstus aer.

a[ ]

Intendit hic, q̃ calor exis in corpore inducat in eo illd, qđ est cã doloris. vñ est ac si diceret, q̃ inducit in eo illud, quod est aptum de natura sua inducere, s. dolorẽ. Sũt aũt calidi K duæ spẽs: quarũ vna est calida in potẽna, sicut allium, & piper: secunda vero calida est actu, sicut aer calidus paulopost meridiem.

180 *Ex his sunt motus animæ, sicut ira, & motus corporis, sicut labor, & corruptio, & putrefactio, & cibi paruitas, & quod poros cutis claudit & constringit, sicut aer.*

Ex causis calefacientib⁹ sunt fortes motus aīæ, sicut ira, & motus corporum fatigantes, & humorum putrefactio, & cibi pauitas, & oẽ id, L qđ cutis poros claudit, & cõstringit, sicut alumen, & aer frigidus, & similia. quia q̃n cutis cõstringit, calor suffocatur, & cuentari prohibetur: & inde proculdubio gnatur febris, quæ ephemera nominatur.

Causæ ægritudinum ex frigiditate.

181 *Causa vero harum ægritudinum est quicquid in eo frigiditatem generat. & quandoque soluitur ex eo continuum, cuius virtus aut est in potentia, velut cõtingit in hyoscyamo assumpto: aut in* M *actu, sicut in niue.*

Quicquid gnãt in corpore frigiditatẽ, soluit, pculdubio interdũ cõtinuitatem, sicut cum est violentum & forte: efficitq; tunc morbum, qui continuitatis solutio appellatur: sicut patet in solutione digitorum ex niue contingente. Actus autem & opatio ex frigiditate diuiditur primo in duas spẽs, sicut & opatio contingens ex calore. Est. n. quædam infrigidatio in potentia, sicut hyoscyami: & quædam actu, sicut niuis.

Fa-

N *Fames est, cum pabulum spi-*
rituum terminatur, & sicut cõtingit cum terminatur, & consumitur oleum in lampade vel curcibulo. vehemens etiam saturitas, & crapula calorem suffocat, & extinguit.

Cum autem est fames adeo fortis & valida, q̃ actio * naturæ, qua corpus nutritur, terminatur, contingit quidem spirituũ diminutio seu extinctio, & corporis infrigidatio. & sic etiam accidit splendori luminis, seu flammę, diminutio, cum est oleũ in curcibulo omnino consumptum, vel etiam diminutum. Et superexcedens crapula, cuius causa est superfluus cibus, velut contingit in prosequentibus immediate appetitum, est causa infrigidationis. hæc .n. calorem tegit, & suffocat naturalem: quemadmodum excedens olei quantitas tegit flammam. donec ipsam omnino suffocet, & extinguat.

183 *Motus autem fortes & diurni sunt causa euacuationis spirituum & infrigidationis corporis. quatenus etiam infrigidatur calor, sicut & flamma fumo extinguitur.*

Cum tempus fortium motuum producitur, infrigidat corpus ex eis: licet in principio corpus calefaciãt: tamen cum producuntur, inde spiritus educuntur, & per cõsequens corpus infrigidatur. Quies etiam & ocium corpus infrigidant: quoniam ex omissione motus augetur & magnificatur fumosa superfluitas super calorem naturalem, & ex ea suffocatur: sicut extinguitur ignis cum fumo præmitur, & supra ipsum dominat. Est quidẽ necessaria calori D naturali ispiratio, & mono, vl icitatio, sicut igni euẽtatio, vl exsufflatio

Fortis & valida corporis dẽsi 184 *tas cõcludit calorem in corpore, donec extinguatur. corpus immoderate rarum seu spongiosum de facili infrigidatur, cum sit propinquũ, & dispositum ad hoc, ut in eo calor de facili dissoluatur.*

Immoderata corporis dẽsitas sic calorem in eo recludit, donec extinguatur, sicut contingit exterius in igne, quando sine respiraculo omniE no cooperitur. nã moderata & parua densitas calorem conseruat, & p consequens corpus calefacit: sed immoderata calorem extinguit naturalem. Et similiter infrigidatur corpus nimis rarum. nam minuitur in eo calor, & paruus efficitur: sicut cõtingit in clibanis, & balneis multa respiracula habentibus.

Cãe ægritudinũ ex hũiditate. 185

b hũiditatẽ actu generãtia. vl actua fr humida.

Quinque sunt numero scripta b [humiditatem generantia] ex quibus aqua calida dulcis super totũ corF pus infusa est humida in actu.

Asserit quod humectantia sunt causæ humiditatẽ facientes, & sunt quisq; ex quib⁹ est humectãs i actu, vt aqua calida: quod quidem intelligit verũ, dũ fuerit aqua delectabilis, & eius infusio super corpus multa.

Ex humectantibus autem i po- 186 *tentia est vsus lactis, & piscium delectabilium, caseis recentis, quies corporis, ẽt recluso humiditatũ, et ĩmoderata refectio vel saturitas.*

Ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

6 Ex humectantibus in potentia sunt sicut potus lactis, esus piscium in aqua dulci habitantium, caseus recens, quies corporis, ocium, & saturitas immoderata, & restrictio humiditatum in corpore. Intellexit autē humiditatum retentionem fieri ex his, quę retinent humiditates in corporibus, seu prohibent egressum earum: cuiusmodi sunt, quę poros corporis coarctāt, claudunt, & stipant.

Causæ ex siccitate.

187 *QVinque sunt siccitatem generantia, sensu intellecta*
H *vel apprehensa: ex quibus quædam actu exsiccant, sicut boreas: & quædam potentia sicut esus sinapis: & tanta fames seu abstinentia, per quam humiditas corporis consumatur: & omnis motus fortis & violentus: contingit etiam corporis exsiccatio ex ventris solutione.*

Hæc quinq; sunt de se intellecta ex modo loquendi eius in eisdem. Vnum est, sicut cum dicit, de exsiccantibus in actu est boreas, & frequens inuolutio, & continua habitatio in terra vel arena. Et in potentia, sicut sinapis esus. Et fames exsiccans corpora. & hoc, quoniam ex cibo naturalis calor intenditur, vnde ablato uel subtracto cibo, agit calor in membris corporis, & in humiditatibus eorum, consumens & exsiccans ea. Et similiter ex motib⁹ fortibus & violentis contingit siccitas corpotis. Et ex inanitione superflua, sicut ex superflua phleborotomia, aut solutione ventris. Postquam expleuit rememorationē ęgritudinis membrorum consimilium, accedit nunc
K ad rememorationem membrorum organicorum.

Causæ ęgritudinum organicarum.

188 *CAusæ magnitudinis membrorum sunt fortitudo, & potentia formatiuæ, & etiam nutriens.*

Duæ sunt causæ magnitudinis membrorum, s. fortitudo plasmatiuæ, & magnitudo materię, quā per nutriens intelligit.

189 *Causæ paruitatis membrorum*
L *sunt contrariæ eis, quæ magnitudinem efficiunt in eisdem.*

Intellexit ꝙ causę paruitatis membrorum sint debilitas plasmatiuæ. & paruitas materiæ.

190 *Causa corruptionis formarum est in numero similitudinum: quod quidem ratione malitiæ complexionis existentis in matrice contingit, aut*[a] *[paruitate spermatis], aut malo egressu fœtus in ortu suo ex cuius tortura contingit peccatum in figura, & forma.*
M

Causa corruptionis formarū membri cadit in numero recipiētium similitudinem, & figuram. & hoc cōtingit ratione malæ complexionis matricis. Nam malitia complexionis matricis disponit interdum passum, quod recipit formam, & agens taliter, ꝙ agens malam imprimat formam, aut ꝙ recipiens malā formā recipiat: aut diminutione & paruitate spermatis, qua receptio formæ, vel eius actio vel generatio impeditur. quod quidem verum est fm opinionem

A nem eius, qui opinat esse in sperma te potentiā actiuā. Contingit etiam interdū, sicut dicitur, prędicta corruptio ex re extrinseca, vtpote in natuli egressu fœtus in natiuitate. sed hanc corruptionē formæ reparant obstetrices frequenter, fasciando sicut decet, prius ꝙ indurentur ossa. & in summa corruptio formæ ab extra accidit, vel ab intrā. ab intra quidem accidit vel malitia agentis, aut malitia passi & recipientis, vel ambabus simul. eorum autem malitia etit ab eisdem, aut à matrice.

Ex his etiam est nutrix, si de-
B *liquerit fasciando ipsum, aut elevando, vel deprimendo ipsum.*

Nutrix ēt ē causa, quare nati mē bra torruosa efficiuntur, cùm errat in fasciando ipsum, seu in ligando ipsum cum fascia: & hoc quia ex teneritate & humiditate ossium ipsi⁹ augentur secūdū figuram ex ligatura eis impressam: sicut etiā contingit, errore ab eadē commisso in eleuatione, aut depressione eius,

Vel si forsan augeatur in eo ci-
C *bus, aut ad nutriēdu mal⁹ existat.*

Excedens cibi extrinseci quantitas similis est causa corruptiōis formæ: sicut & excessus materiæ ſtrin secæ, s. contingens à principio generationis. & hoc, quoniā ex multitudine materiæ debilitatur virt⁹ plasmatiua in productiōe formæ. Et similiter vī contingere, cum aufertur sibi lac, & nutritur, & cibatur nutrimēto grosso ante tempus cōueniēs ad nutriendū ipsum tali nutrimento. nam cum subripitur humidum subtile ei, puta lac, corrumpitur quidem magnitudo membrorū in forma à principio in eodem impressa.

Aut si puer debilitate sua ca- D
dat, cùm non regitur ab aliquo, et 193
ipsius tibia, aut crus inde frangā-
tur, vel eius nasus percutiatur taliter, quòd inde tensionem & de-
pressionem patiatur. non enim potest materia rectificari, si moueatur quis impotens se sustinere ratione fracturæ ossis nondum perfectē consolidatæ.

Hę autē cāę omnes sunt extrinsecæ. nam cū permittitur puer ambu E
lare, antequam habeat potētiā ambulandi, contingit quidē ei obliquitas seu tortuositas suarū tibiarum. corrumpitur ēt forma in aliquo, cū fractū fuerit aliquod ex ossibus ipsius, si prius quam eius consolidano perficiatur, moueatur.

Hoc etiam facit multitudo hu 194
morum,[b] *[sicut] in leprosis, et*[c] b*—
[paruitas eorundem: sicut in he-
ctiam diuturnam, & continuas
febres patientibus.]

c. paucitas eorūdē in phthisi cōtinua, vel extenuatione continua.

In leprosis quidem contingit generaliter corruptio formæ membrorum suorum: & similiter cōtingit in extenuatis & consumptis. Causa autem huius siccitas est, quę cū difficultate formam recipit. F

Aut tortura oris & facies con 195
tingens ex mollitie, et relaxatione nerui, aut corrugatione, & nerui tensione versus collū declinātę.

Proculdubio cāæ istæ sunt morbi. Nā tortura faciei fit relaxatione & mollitie nerui existentis in parte contraria, habente colligantiā cum parte obliquatē habēte, & pars infirma

G ma etiam non corrugatur. Fit et interdum tensione & corrugatione nerui, & tunc proculdubio pars læsa obliquatur, & corrugatur.

196 *Vestigia apostematum, & cicatrices ulcerum, et uulnerū proculdubio formas in superficie corrumpunt.*

Cā quidem hmōi in apostematibus est putrefactio reliquiarū suarum. Sed in vlceribus, & vulneribus causa est mala cōiunctio ipsorum.

H Causæ clausionis meatuum & pororum.

197 *Sapientes dederunt operam in collectione eorum, quæ sunt de genere claudentium & obturātium poros et meatus: ex quibus sunt fortitudo retentiuæ, & debilitas expulsiuæ: interdum et frigus est causa huius.* d [ ]

d* cōgregando vel coadunando.

Pori & meatus claudūtur dominio & fortitudine retētiuę virtutis, & debilitatis expulsiuæ. frigus etiā coarctat & cōstringit poros & meatus. qd quidē patet ex corrugatiōe, seu coadunatione neruorum ex frigore contingente.

I 198 *Siccitas etiā coarctat eos valde: & similiter faciunt ligaturæ:* e [*apostema etiam angustat.*] *et* f [*obliquat eos per cōtrictionem exterius in aliquo membro generatam:*] *stringit etiam eos medicina styptica.*

e* vel stringuę, cū aggregant coarctādo & apostema coarctat. f* cōtorsio exterius in aliquo mēbro, & qñque.

Siccitas aucta ī aliquo membro stringit & coarctat poros & meatus eius. Idem etiā facit ligatura facta super membrum. Proculdubio apostema generatum in aliquo mēbro exterius angustat meatus & poros constringendo. Constringit etiam eos medicina styptica.

K 199 *Hoc etiam cōtingit interdum consolidatione uulnerum & ulcerum: & etiam uerruca seu porro: et carne īnaturaliter augmētata.*

Ex causis meatus claudētibus est cum vlcus, vulnusue in naturaliter consolidatur: sicut contingit in cō solidatione longitudinis vel superficiei meatuum. Verruca etiā in eis L nata est ex causis clausionis eorum: nascitur enim interdū interius, sicut extetius. Ex eis etiā caro est innaturaliter in eis nata.

200 g* Ecclesiast. 22. plegma gradum.

Hoc etiam humor facit, aut sanies, uel sanguis, lac coagulatum, & aqua g [ ]

Constat q; humores infundūtur ad concauitatem meatuum, qui replent & obturant eas. & sīl facit sanies in eis existens. & sīl facit sanguis coagulatus, & lac cascatum.

M 201 h.l. ventositas colica in meatibus.

Hoc etiam faciunt uermes lapis, & fæx sicca dura, & aer. h [ ]

Hoc intelligit de vermibus generatis in intestinis, ex quibus accidit colica. per lapidem etiam intelligit lapidem in vesica, & etiam calculū in renibus. Et per aerem intelligit vētositatem grossam, interdū meatus obturantem. Inde etiam cōtingit vna ex speciebus colicæ, scilicet illa, quæ contingit ex conclusione ventositatis in intestinis. Ex his autem causis contingit vt plurimū retentio fecum, & vrinæ.

Causæ

202 Causæ apertionis meatuum.

Causæ aperitionis meatuū sunt fortitudo expulsiuæ, et debilitas retentiuæ.

Apertio meatuum contingit fortitudine expulsiuę, & debilitate retētiuæ, scilicet à causis contrarijs eis, à quibus contingit clausio ipsorum, puta debilitati expulsiuę, & fortitudini retentiuæ.

203 *Ex his etiam est omnis medicina aperitiua calida & humida necessario.*

B Ex causis meatus aperientibus est vsus medicinarum aperitiuarū. neq; dubium, quin medicina calida & humida meatus aperiat.

Causæ ægritudinis in numero.

204 *Quicquid augetur et excedit numero in nobis, augetur sicut ex multa materia: vt digitus, si fuerit materia laudabilis: aut rana, si fuerit materia illaudabilis.*

Quia retulerat causas apertionis & clausionis meatuū, incipit nūc referre causas augentes vel diminuentes numerum mēbrorum: vnde inquit q; quicquid augetur in numero mēbrorū, augetur proculdubio ratione multitudinis materiei: quæ si fuerit laudabilis, erit quidem corpus inde auctū naturale, sicut sextus digitus: si vero mala, erit corpus innaturale, sicut est illud, quod rana appellatur, & augetur sub lingua.

205 *Quicquid minuitur in nobis in numero, contingit à contrario, cuius rememorationem fecimus.*

Causa diminutionis numeri est contraria causæ augmenti ipsius, vt D lut diminutio materiæ.

Causæ asperitatis.

206 *Causa generans asperitatē est ablatio humiditatis, quæ interdum ex humore frigido cōtingit, puluere, stypticitate ciborum, & medicinarum.*

Hic proculdubio retulit, causas ægritudinū ex asperitate generatarum, dicens q; efficiens asperitatem est quod aufert humiditatem sicut E humor siccus, cū infunditur ad eam pulmonis, ipsam exasperās. Idē etiā fumus facit, & puluis, & cibi stypuci, & medicinæ. hæc enim omnia guttur, & cannam exasperant.

207 *Causa leniens asperitatem est sicut humor uiscosus, & omne pinguę, & unctuosum.*

Omne, quod habet viscositatem vel vnctuositatem, lenit asperitatē: sicut humores, seu humiditates viscosæ, & oleaginosæ.

Causæ coniunctionis, & vnionis separatorum. F

208 *Proculdubio omne illud, de cuius natura est vt stet separatū ab aliquo, cum aliquo modo ei vnitur, si cum eodem comungetur. Si* a [*vulnus*] *nō debite consolidetur, quod sit res in membro inopinata, ostendetur.* a* vlcus.

Proculdubio nunc retulit causas morborū situs & positionis. retulit autē duas causas huius rei, scilicet unā ex coniunctione eius, quod erat separatū à mēbris. vnde ait: Proculdubio

omne

G omne illud, de cuius natura est vt stet separatū à membro sibi vicino, &c. Nā cū est talis situs, acciditq; ei vt coniungatur membro illi, procul dubio causa huius erit signatum vl cus, vel vulnus in superficie cuiuslibet ex prędictis membris. accidit. n. pter hoc, vt superficies vnius ex illis membris vulneratis cū superficie al terius membri vulnerati consolidetur, & vnit: quēadmodū cōtingit hoc in eodē vulnere per se solū ge nerato, in quo. s. superficies quarun dam partiū ei⁹ cū superficie aliarū eiusdē solidatur & vnit. & ob hoc I- H quit, q videbis in cōsolidatione vul neris alicuius mēbri, cū indebite cō solidat, & aliter quā sperares, aliud quam sperares de patiente euenit.

209 *Ex hoc ēt est fortitudo immutatiuæ, & debilitas informatiuæ.*

Procul dubio mēbra naturaliter separata indebite vniuntur, & solidant interdū à principio operatio nis ipsorum ex fortitudine virtutis generatiuę: & maxime, qñ de natu ra eorū est vt multū vniantur, & cō iungantur. & vnū efficiantur. & in terdum adijcitur huic debilitas in I formatiuę. accidit autem hoc, cum ipsa aliquam partem ex membris separat, & sequestrat.

210 *Quamuis separatio contingens cuilibet ex eis, de quorum natura est vt sit in situ cōiūcta, sit de ge nere & numero ægritudinum si tus & positionis in membris orga nicis: nihilominus est proprie de genere solutionis indiuisi, seu conti nuitatis: cuius quidem solutionis causæ hæ referuntur.*

Omne mēbrū, cuius situs iudica K tur per naturam esse inter ipsum & aliud, ita q̄ secū coniungatur: siqui dē contingat ei q̄ separetur ab illo, quāuis talis separatio mēbris orga nicis referatur: erunt nihilominus procul dubio cāæ separatiōis vnius ex eis ab alio de numero causarum solutionis continuitatis appropria tæ membris consimilibus, quę pro prie indiuisi solutio appellatur. et ip se quidem ad causas refert proprias consequenter.

Causæ solutionis indiuisi. L

211 *Quædam est humor habens vim, & qualitatem vsti uam, [b] [& calefactiuā, & corrosiuam, aut hypostasis im pulsu seu imbibita, contusionem conferens,] vel viscositas relaxās quod mouere deberet, vel saltus cō tundens, lanians & disrumpens, vel lapis offendens, & contundēs.*

Motum est q̄ hęc oīa soluunt cō tinuitatē, s. humor corrodens, & ca lidus, & hypostasis membrorū con tusiua, necnon humor viscosus. dis- M locantur. n. partes motiuæ ex laxa tione, quā eis inferunt. & similiter saltus soluit continuitatem mēbro rum, & lapis lædit, & offendit mem brum, & carnem contundit.

212 *Ex eis sunt medicinæ corrosi uæ, & ustiuæ, ut ferrū corrodens, & lanians. & quandoque uentus scindit ratione tensionis. idem etiā agit ignis, sicut & in cæteris.*

Hoc totum est per se notū & ma nifestum, ideo non expono.

Capitulum

Partis j. Tract. ij. 249

A Capitulum tertium de {rebus egredientibus a natura, & sunt accidentia} d{morborū.}

213 *Quædam ex accidētibus re periuntur in operationi bus, & quædam in quibusdam corpori contingentibus, et quædam in egredientibus ab eo dem: puta ī sputo, fœcibus, c[egres su sanguinis,] sudore, & vrina.*

Quoniam iā explicuit rememo- B tationem de morbis & ipsorū cau sis, incipit nunc referre accidentia post ipsos contingentia. nam accīa consequuntur morbos, sicut & morbi causas, & necessario fiunt ex eisdem. Inchoauit autem in hoc a diuisione accidentium ī eorum pri ma genera. vnde inquit q̄ ipsorum sunt tria genera. Quorum primum est accidentium ab operationibus membrorum assumptorum: vtpote à nocumento ipsorum. & hoc quidē est certius ex eis. Secundum est acci dentium a qualitatibus corporis as sumptorum: puta a citrinitate, ma- C cie, & qualitatibus alijs, quę contin gunt corpori post ęgritudinem ex immutatione ipsius. Tertium gen⁹ est accidentium sumptorum ab e gredientibus a corpore: sicut ab im mutatione fœcum, vrinæ, & sudoris, & fluxu sanguinis, & alijs exeūtib⁹.

214 *Egressus naturalis operationis a dispositione sua est triplex, s. ip sius debilitas, ipsius ablatio, & ip sius immutatio, seu corruptio: quod in quolibet membro est etiā manifestum.*

Egressus operationis a dispositio D ne sua naturali fit tripliciter: aut de bilitatur, aut omnino aufertur, aut sic immutatur q̄ indebite fiat. Vn de exempli grana, si digestiua sto macho debilitetur, egredietur cibus indigestus. si vero auferatur, qualis assumitur, egredietur. sed si calore indebite alteretur, vretur quidem ci bus, & fumosus efficietur. & hæc q- dem genera sic in omnibus opera tionibus sunt reperta. hoc enim no tum est in visu.

Debilitas enim operationis vi 215
sus est, cum aliquis debiliter videt: E
& ipsius ablatio, cum omnino vi sus prohibetur vel aufertur: & ip sius corruptio & inconueniens im mutatio, cum imaginatur se vide re, quæ non videt.

Exemplum debilitatis operation nis est sicut debilitas visus. Et exem plum ablationis eius est sicut visus ablatio, & dicitur proprie cæcitas. Exemplum vero malę & corruptæ operationis est, cum quis imaginat q̄ videt quæ non videt, i. cum videt ei esse q̄ non est: sicut est, cum vide F tur ei vnum duo esse.

Exempla accidentium propor- 216
tionabilia reperiuntur in acciden tibus contingentibus alijs ope rationibus.

Hęc tria genera accidentium re periuntur in omnibus alijs operationibus, sicut & dictum est de operatione visus. Est autem sciendum, q̄ ipsimet morbi sunt causę horum accidentium. Nam si corruptio, vel immutatio operationis fuerit ī mē bro consimili, erit quidem causa ip-

G sius vna ex octo speciebus malæ cõplexionis. Si vero fuerit in organico, erit causa ipsius vna ex spẽbus morborum organicorum.

a De accidentibꝰ peceptis ex sensibus.

a {Accidentia super æqualitate corporis.}

217 *Sensus visus attingit, & percipit interdum aliquod ex accidentibus qualitatum corpori contingentibus, sicut citrinitatem*

b icteritię b[ ], *& tumorem visu perceptibilem. Et interdum at-*

H *tingit et percipit auris aliquod ex eisdem, sicut sonum ventris in hydrope. Et percipit etiam ex eis aliquod sensus odoratus, quemadmodum fœtorem contingentem in vlceribus putridis, & corruptis. Ex eis etiam est quod suo sapore gustu percipitur, sicut cõtingit cum acredo vel acetositas in ore percipitur. Tactu etiam quoddam ex eis cognoscitur: sic.n. per tactum cognoscitur cancri durities.*

I Accidentia sumpta a qualitate corporis sunt quinque, secundum numerum quinque sensuum. Nã ex eis sunt quæ attinguntur, & percipiuntur sensu visus: sicut colores a natura egredientes: puta citrinitas icterico contingens, & rumor in patiente apostema, & alijs apparens. Et ex eis sunt quæ aute, vel auditu attinguntur, soni scilicet egredientes a natura: sic enim auditur rugitus, & gurgulatio in ventre hydropici, cum ab vno latere ad aliud mouetur. Ex accidentibus etiam percipiuntur quędam odoratu, *sicut in* K his, quorum odor est fœtidus: vpote in vlceribus fœtentibus ratiõe putrefactionis & similiter calefactiõis eisdem contingentis. Et ex eis sunt, quæ suo sapore per sensum gustus percipiuntur: sicut contingit in ore amaritudo, vel acetositas. Ex his accidentibus sunt, quæ sensu tactꝰ cognoscuntur: sicut durities contingens mẽbro, in quo est cancrosum apostema. Sunt autem quatuor humores causæ horum accidentium.

Accidentia ab egredientibus a corpore.

L

218 *Super accidentia ab egredientibus a corpore sumpta, excitantur quidem quinq; sensus.*

Quinq; sunt species accidẽtium ab egredientibꝰ a corpore assumptorum secũdum numerum ipsorum sensuum: sic.n. est in eis, sicut in speciebus accidentium sumptorum ab his, quæ corpori contingunt. & ipse quidem refert eas consequenter.

219 *Sicut in vrina, si rubea sit vel nigra: & sputo si fuerit velut sanguis, vel sicut butyrum: & in eo, quod quidem ratione dissolutionis,* M *vel resolutionis egreditur, sicut cõtingit in ventositate, sternutatione, singultu. in vomitu etiam reperitur interdum acetositas, amaritudo, uel stypticitas. & cum urina fuerit fœtida, significat quidem super vesicæ vlcera. & in sudore sentitur, si frigidus fuerit uel calidus, tenuis vel viscosus.*

Ac-

A Accidentia visui percepta in egredientibus a corpore per operationẽ naturæ, sunt sicut rubedo vrinæ, & ipsius nigredo in febre apparentes, & sicut sputum sanguineum, i. rubeum ab ore egrediens, & butyrosum, i. album apparens in morbo pulmonis. Accidentia autem, quæ ĩ egredientibus a corpore percipiuntur per auditum, sunt soni contingẽtes ex impulsione naturæ, superfluitates a corpore expellentis: sicut contingit in ventositate deorsum egrediente, & sternutatione, quæ contingit eũ caput superfluitates digestionis suæ super nasum impellit, & singultu contingente ex impulsiõe humorum nocumentum stomacho ĩferentium. Sed qui percipiuntur per saporem, sunt sicut acetositas percepta in eo, quod a stomacho egrediẽ cum vomitu: & similiter amaritudo, & stypticitas. hi enim sapores interdum cum vomitu sentiuntur. Quæ autem odoratu sentiunt, sunt sicut fœtor vrinæ significans super vlcera vesicæ: significat nihilominꝰ etiam super corruptionem & putrefactionem in corpore existentem.

B Quę autem ex istis sensu tactus percipiuntur, sunt sicut sudor ipse. percipitur enim per eum aut calidus, vel frigidus, tenuis vel viscosus. Quidam tamen opinati sunt, ꝙ tenuitas, & viscositas sensu visus pcipiant.

220 *Hæc quidem accidentia sunt patientium passiões, & apud nos signa & demonstrationes. Et post quam feci rememorationem de his quasi transitorie, & in generali, faciam nunc rememorationem de eisdem in speciali.*

Hæc quidem accidentia, quorũ D rememorationem fecimus, sunt in ægris passiones, & apud Medicos signa sunt super eorum morbos demonstratiua. Et hoc ideo, quoniam morbi sunt causa accidentium, & causata quidem attestantur, & significant super suas causas. vnde sicut fumus significat, & attestatur super ignem, sic quidem accidentia significant super ęgritudines. pro tanto placuit sibi referre nunc hęc accitia, inquantum sunt signa demonstratiua, & significantia. Hęc autem est tertia ex partibus huius scientię, s. de rebus extra naturam. E

Rememoratio signorum.

221 *Omne signum, sicut dictũ est, est rememoratiuum, aut præsentis indicatiuum, uel futuri prognosticum. est tamen utile non necessarium nobis quod referimus ex eo quod præterit, sicut humiditas terminati sudoris.*

Tres autẽ sunt species signorũ. Nam si significet super ęgritudinẽ pręsentem, dicitur indicatiuum: & si significat super ægritudinem præteritam & terminatã, dicitur rememoratiuum: rememoratio. n. & memoria sunt eius, quod pręterijt: si vero significet super ęgritudinem futuram, appellatur prognosticum. Deinde ĩducit exemplum rememoratiui, & dixit: sicut humiditas, &c. i. sicut humiditates, quas reperit Medicus in corpore patientis, significantes ei ꝙ patiens iam sudauerat in pterito: & interdũ signant ei ꝙ ægritudo iam fuerit terminata. hoc aũt genus non est Medico necessariũ, nisi per accidens, sicut diximus.

G 222 *Omne illud, quod significat super illud quod iam existit, neque non etiam quod significat super illud quod speramus, est quidē multum necessarium: cura enim cōueniens fit a nobis cum auxilio huius rei.*

Quod ex signis significat super ægritudines præsentes, & super futuras generati, & super accidentia ex earum generatione cōtingentia, est quidem ex his, quorum cognitio est perutilis, & multum necessaria
H in hac arte. innitimur enim his cū securitate.

223 *Ex his quidem signis sunt quædam generalia, & quædam specialia, & particularia alicui ex mēbris: de quibus quidem specialius faciam rememorationem in arte seu parte artis curatiuæ.*

Signa harum duarum specierū diuiduntur. Nam quędā horū sunt specialiter significantia super quālibet ex ęgritudinibus: & ex eis sunt quędam generalia significātia morbos in generali. & ipse quidem inępit a rememoratione gnalium: & loquitur de specialib⁹, cum loquit⁹ de
I cura cuiuslibet morbi, vt ipse dicit.

Rememoratio signorum indicatiuorum.

224 *Omne signum generale sumitur a membris principalitatem & dominium habentibus: puta ab hepate, cerebro, & corde: hæc. n. secundum veritatem dicuntur principalia.*

Signa generalia sumuntur ab ac K
cidentibus membris principalibus contingentibus. & quia mēbra sunt, quæ exercent operationes multas ī multis membris corporis, ideo quidem accidentia eis contingentia significant super corruptionē, & malam dispositionem plurium ex mēbris corporis, & in summa super læsionem & nocumentum vnitum ex speciebus virtutum primarum generalium in corpore existentium. Sicut accidentia reperta in vrina significant super morbos & nocumēta virtutis naturalis in hepate existētia, & contingentia. & accidētia pul L
sus super morbos vitalis virtutis secundum opinionem Medicorum: & ſm Philosophum super morbos virtutis nutritiuæ.

Vt cum est rectę formationis, 225
seu imaginationis, & ratiocinationis, seu cogitationis, sanæ memoriæ & recordationis.

Sanus mente dicitur cum est rectæ imaginationis, iustæ seu rectæ cogitationis, & sanæ recordationis. Voluit autem sic loqui, quoniā cū læditur aliqua ex prędictis operatio
M nibus, significat super lęsionem partis cerebri illi operationi appropriatæ. Est autem anterior pars cerebri locus imaginationis, seu formationis: & medium cerebri est locus ratiocinationis: sed pars eius extrema est locus memoriæ & recordatiōis. Vnde significat ꝙ ī patiēte malitiā imaginationis & formatiōis sit morbus in anteriori parte cerebri. & significatur, cum patitur mens & tō, ꝙ medium cerebri patiatur. cū vero memoria patitur, significatur ꝙ posterior pars cerebri sit ægrota.

Mo-

Motus etiam & sensus laudabilis significat super capitis sanitatem: & nocumenta eis contingentia denotāt proculdubio quōd morbi existant in cerebro.

Quod hic dicitur, est per se notū. Nam cum motus corporis, & percepțio sensuum sani sunt & laudabiles, significant quidem super capitis sanitatem. & cum lædūtur, significant super capitis morbos.

227 *Cum cor incedit rectę in pulsatione sua, tunc eius dispositio est pa*
B *cifica, & tranquilla.* a[

]

Si cordis pulsus moueatur, velut cōsuetum est & debitum, significat super cordis sanitatem. Si vero deuiet a consueto & sibi debito per naturam, significat quidem morbos: sicut cum variatur, & diuersus ī pul
- sationibus efficitur. tunc enim attestatur super diuersas species ęgritudinum. Nos autem declarabimus
C consequenter, quis & qualis sit talis pulsus diuersus.

Genera pulsus.

228 *Nequaquam fuerunt genera pulsus in numero denario posita, nisi ab ore sapientis, quorum quidem primus ab æstimatione dilatationis est assumptus: ipse enim significat super dominium, & fortitudinem virtutis, & ipsius æqualitatem.*

Genera prima pulsuum sub denario numero includuntur, secundum ꝙ ea sapientes dixerunt & nū-
ciauerunt: quorum quidem primū D
existit in existimatione dilatatiōis venarum: quarum quidem dilatatio est interdum fortis & valida, & interdum proportionalis æqualis temperata.

Magnus autem est, cuius dimensiones eminent b *[& descendunt,] & significant super fortitudinem secundum suam existimationem.* 229 b vel eleuantur

Quia dixerat ꝙ vnum ex generibus pulsuum reperitur in qualitate seu dispositione dilatationis venæ, accedit nunc ad referendum species E
sub hoc genere existentes, i. in quas diuiditur genus illud. Vnde inquit ꝙ vna ex eisdem est illa, quę s. est nota in pulsu magno: & est ille qui ascendens dicitur, i. eminens in omnibus suis dimensionibus, scilicet ī longum, latum, & profundum: vt ꝙ magis debito in longum extendit, aut in latum, aut quia magis debito secūdum membrum, in quo est, eleuatur.

Paruus pulsus est contrarius in 230
virtute, & etiam pulsus longus, F
& breuis.

Voluit dicere ꝙ pulsus, qui paru⁹ dicitur, est in hoc genere contrarius pulsui magno. & ipse quidem est in omnibus suis dimensionibus diminutus & depressus. & refert consequenter alias duas species pulsus: & sunt illi, qui dicuntur longus, & breuis. Est autem longus pulsus, cuius longitudo augetur vltra longitudinem naturalem: & breuis quidē est huic contrarius, s. diminutus a sua longitudine naturali.

G
231 *Ex eo etiam est strictus, & latus: necnon etiam eminens, & profundus.*

Hi etiam sunt quatuor alij: quorum vnus dicitur strictus, & est ille cuius latitudo minor est latitudine sua naturali: secundus autem est ille, qui dicitur latus, & est ille cui[us] latitudo maior est latitudine sua naturali: tertius vero est ille, qui dicit eminẽs, & est multũ altus: sed quartus est huic contrarius, & est profundus: medius autem est æqualis inter omnes has species, & est naturalis.

H
232 *Genus eius relatum tẽperi motus, est uarium & diuersum, ex quo est pulsus uelox, magnæ iactatiæ, & significat quidem superium & calorem. Ex eo etiam pulsus est & tardus* c *[dominans congelationis: unde significat super debilitatem cum frigiditate.]*

c hãs frigiditatẽ, vl cõgelationem.

Secũdum quidem genus pulsus sumptum est ab existimatione temporis motus eius, ex quo quidẽ est velox in motu suo, significat superI dominium & abundantiam virtutis & caloris. & ex eo est tardus i motu, qui quidem significat super debilitatem virtutis & frigiditatem. & naturalis quidem in hoc genere est medium inter ambos.

233 *Genus sumptum ab existimatione temporis quietis diuiditur in suas species, scilicet in frequentem spissum & sine quiete, significantem super debilitatem uirtutis, et*
a calorem *a[caloris,] & in rarum, sibi contrarium, qui super laxitatem & frigiditatem attestatur.* K

Genus pulsus sumptum ab existimatione quietis diuiditur in frequẽtem, spissum, & est ille qui modicã habet quietem: qui quidem debilitatem vitium significat & caloris. virtus enim ratione suæ debilitatis in dilatando venam reiterat magis debito venæ extensionem & dilatationem: & ratione excessus caloris festinat magis debito motum suũ: & ide sequetur quietis abbreuiatio & diminutio. & in valde tardum & rarum, qui s. cõtrarius est prædicto, & significat super laxationem arteriæ, & frigiditatem complexionis. L

Genus sumptum a dispositione uirtutis diuiditur in fortiter pulsantem & magnum, & in sibi contrarium debilem, cuius pulsatio profunda est & exilis. 234

Quartum genus pulsus est sumptum a dispositione virtutis pulsatiuæ: & diuiditur in duas species, s. in fortiter pulsãtem & percutientem digitos, & in debiliter percutientẽ.

Ex genere sumpto a corpore uenæ per tactum est pulsus durus, M
235 *qui attestatur super siccitatem: et ex eo est, qui tactu mollis & humidus reperitur, significans super sui corporis humiditatem.*

Genus pulsus sumptum a dispositione & qualitate venæ pulsatilis diuiditur in duas species. Quarum vna est, cum Medicus sentit corpus venæ pulsatilis durum: & hoc quidem significat super siccitatem cõplexionis corporis patientis. Secunda

da vero est, cum sentit Medicus venam pulsatilem humidam & mollem: quæ significat complexiõis humiditatem corporis patientis.

Genus sumptum a prima qualitate corporis uenæ significat recte super complexionem: scilicet frigidus super frigidam, & calidus super calidam.

Proculdubio genus sumptum a qualitate corporis venæ pulsatilis diuiditur in duas species: & ambę simul significant æqualiter super cõ
k plexionem: quarum vna est cum sentitur vena pulsatilis frigida, & significat super complexionis frigiditatem: secunda vero est cum ipsa sentitur calida, & significat super complexionem calidam. Est autẽ hoc genus eiusdem qualitatis cũ eo quod ante ipsum: sunt. n. de numero qualitatum tangibilium.

237 *Genus sumptum ab eo, quo re-*
a *pletur* b *[uena,] declarat dispositionem & esse humorum eius: plenus. n. super humorum abundantiam,*
C *& uacuus super ipsorum diminutionem habet attestari.*

Genus sumptum ab eo, quod circundat vena pulsatilis, significat quidem super multitudinem, aut diminutionem humorum significatione manifesta. Nam si percipiatur plena, significat quidem super augmentum humorum: si vero vacua, super eorum diminutionem & paruitatem.

238 *Genus sumptum ex motiõibus & quietibus pulsus, detegit quidẽ ad sensum tactus species eius.* D *Est autem ex eo species iusti ponderis, & conueniens pulsibus ætatum, temporum anni, & regionis. Ex eo etiam est egrediens a debito consueto.*

Hoc quidem genus sumitur ex comparatione temporis motus pulsus ad tempus quietis ipsius. sunt autem duo motus, & duæ quietes ipsius. Vnus autem ex motibus eius est, cum arteria extenditur & dilatatur, & alius cum stringitur. Et vna quidem ex duabus quietibus E eius est inter finem dilatationis, & principium eius constrictionis: sed secunda est inter finem constrictionis & principium dilatationis. hoc autem ideo est, quoniã inter quoslibet duos motus contrarios in vno motore existentes, oportet de necessitate esse quietem mediam inter eos ambos existentem. Cum autem dixit superius quietes, intellexit has duas quietes: & cum dixit motus, intellexit hos duos motus. vnde inquit quòd in comparatione temporis quietis, pulsus ad motum eius est genus eius, sub quo sunt F species detectæ & manifestæ ad sensum: ex quibus quidem est species illa, quæ dicitur, pulsus iusti ponderis: & illa, in qua comparatio, & proportio temporis motus ad tempus quietis est naturalis. Et cum dixit, quòd est conueniens pulsibus ætatum, &c. intellexit, quod talis proportio variatur, & diuersificatur penes diuersas ætates, tempora anni, & regiones. Naturalis enim in hoc est ille, qui congruit ætati eius, cuius est, & similiter tem-

G pori anni, & regioni eius. Egrediens vero a natura est ille, qui disconuenit ei, cuius est ſm istã, vt ſ. sit in eo alia proportio motus ad quietem, q̃ prætendat in eodem ætas, tempus anni, & locus habitationis eius. Iustus autem pondere naturali est ille, qui in complexione æquali, & temperata ætate, temperato etiam tempore anni, & regione, & similibus ī temperie reperitur: talis nãq; pulsus dicitur iustus ad põdus & ponderatus.

239 *Ex eo etiam est pulsus contrarius ei, quem præmisi sine põdere.*

H Intellexit pulsum sine ordine illum, in quo proportio existẽs inter motum & quietem, est proportio egrediens a proportione naturali. Opinantur autem Medici ꝙ talis, ꝙportio naturalis est, ꝙ sit motus tantus, quanta quies, & quantum plus, ſm ꝙ mihi videtur. Nunc inquit ẽt Gal. quod duæ quietes eius sunt, & ẽt sist̃ percepte, ſ. ingrediens & peregrediens. Rasis tamen negat perceptionem qnietis ingredientis.

240 *Aliud genus eius sumitur ab æqualitate vniformitate, aut diuersitate & inæqualitate ipsius.*

I Hoc genus pulsus diuidit̃ ī duas spẽs, ſ. in illum qui dicitur vniformis siue æqualis: & illum, qui diuersus & inæqualis dicitur, qui ſ. contrarius est primo.

241 *Qui rectè incedit vniformiter & ordinate, dicitur vnitus siue æqualis: qui uero claudicat & deuiat in hoc, inæqualis dicitur, & diuersus.*

Intellexit quidem per pulsum vniformem, & ꝙqualem, illum cuius quidem percussiones conuenisti̇nt in pondere, & in genere dilatationis, & genere temporis mot⁹, & genere tẽporis quietis, necnon etiam in gñe fortitudinis & debilitatis. qui enim est vniformis in his omnibus, dicitur æqualis. hęc omnia autem habent esse secundum quantitatem, cum sit in eis proprie æqualitas. ideo quidem declarauit ea, & reposuit sub hoc genere sumpto a proprietate quantitatis.

242 *In diuersitate generis sumpta a numero percussionum arteriæ sunt differentiæ.*

K Differens quidem percussionib⁹ est ille, in cuius diuersitate sunt differentię, hoc aũt ideo dixit, quoniã ex sic differentibus est, qui diuersificatur in multis percussionibus: & ex eis est, qui solum ī vna percussione variatur & diuersificatur.

243 *Differens pluribus percussionibus diuiditur in duas species.*

Differens pl̃ibus pcussionib⁹ diuidit̃ in duas spẽs: quarũ duarũ spẽrũ facit mentionem post.

244 [a] *[in inæqualitate & diuersitatibus ordinatum] & ordine carentem, quem scilicet anima percipere nequit.*

M a inordinatã & diuersam.

Voluit post ostendere ꝙ inęquale & differens pluribus percussionibus diuiditur in pulsum in huius diuersitatibus ordinatũ, & in pulsum nullum ordinem seruantem in eisdem, i. contrarium primo: de quo inquit, ꝙ anima nequit ipsum comprehendere. Intelligit autem per inordinatum in huius diuersitatibus illum, cuius aliquę percussiões sunt diuersę inter multas vniformes, ita ſ ꝙ

A ſ ꝙ sit vna diuersa inter plures vniformes, aut huic cõtrarium. Et post hæc diuisit ordinatum in duas species, & dixit.

[b] *[Dominus huius ordinis] dicitur reuersiuus: & est secundum dictum nostrum ille, qui postquam nunc sic percussit, reuertitur consequenter ad percutiẽdũ sicut prius.*

Intelligit ꝙ ex ordinatis in huiusmodi diuersitatibus est quidam, cuius diuersitas redit post aliquas percussiones vniformes, i. ꝙ reuertitur B ad diuersam percussionem post determinatas percussiones similes & vniformes: & est ille, quem intellexit, cum dixit: qui postquam nunc sic percussit, reuertitur, &c. i. eũ nũc percutit manum, est ī aliqua forma diuersitatis: & consequenter per determinatas percussiones æquales reuertitur ad illam eandem formam in pulsando & percutiendo. & quidam ex eo est, cuius diuersitas minime redit sicut prius: & consequẽter fecit huius mentionem.

C [c] *[Ex eo etiam] est, cuius regressus minime sunt vniformes: & talis est qui cauda soricis appellatur.*

Intellexit ex his diuersis, & inæqualibus percussionibus, ꝙ quidam non regrediuntur seu redeunt post determinatos regressus percussionũ æqualium in has inæqualitates. Ex hac autem specie est pulsus, qui cauda soricis appellatur: & est pulsus ille, qui a principio suæ pulsationis magnus apprehenditur, secunda autem eius pulsatio consequenter minor prima percipitur, nec cessat a tali diminutione pulsationum, donec quasi ad nihilum deueneritadeo ꝙ

D sterdum vltima sensui percussio occultatur, & interdum minime. Et ex hoc quidem comparat ipsum caudæ soricis: quoniam continue post eius magnitudinẽ minuitur & subtiliatur, sicut & cauda soricis. & huiusmodi quidem pulsus dispositio reuertitur interdum, & interdum nequaquam, ſ. ad primam dispositionem, & ordinem. Et postquam retulit differentem, & inæqualẽ in pluribus percussionibus, refert consequẽter inæqualem in vna percussione.

247 *Est etiam ex eo, qui differens seu diuersus in vna percussione reperitur cum mensura quatuor digitorum.*

E Diuersus & inęqualis in vna percussione dicit̃ ille, cuius partes sunt dissimiles in his generibus repertis in vna percussione arteriæ reperta ī arteria: vt cum erit velocitas dissimilis vnius percussionis. & sic erit de alijs generibus. & hoc, quia erit arteria in principio sui motus multum velox, & in fine multum tarda: & è conuerso. Et postquam ostendit qd sit differens in vna percussione, cui⁹ F sunt plures species, ex quibus quidã habent propria nomina, & quidam non, ideo inquit.

248 *Ex eo etiam est proportionatus alicui rei, & quidam sunt qui nulli rei referuntur. & sermo quidem noster erit nunc super nominatas.*

Ex his quidem speciebus sunt ſ. quidam nomen habentes & quædam non, & primæ quidem proportionãtur & referuntur alicui rei. & nos quidem loquemur nunc de nomen habentibus.

Ex

G

249 *Ex his quidem est pulsus interciſus, & [dominus coniunctionis,] ex his etiam est altus, humilis, & depreſſus.*

d ex his ē habenteq̄ similitatē

Ex ſic diuerſis vna percuſſiōe eſt ille, cuius percuſſio prius iterciditur & finditur, & conſequenter vnitur & iungitur. ex his etiam ſunt, quorū partes quędam ſunt altæ, quędā humiles, & depreſſę.

250 *Ex his etiam eſt, ī cuius percuſſione duo ſunt ictus, & ex eis, ī quo ſunt plures.*

H Hic pulſus ſimilat malleo, quo percutitur ſuper incudem, & ſola reſiſtentia incudis per ſe: primo eleuatur, & conſequenter per ſe percutit incudem iterato.

251 *Eſt etiam ex eis Vermicularis, & ſerrinus, ſimiliter formicularis, & undoſus.*

Vermicularis quidem ſimilatur vermi in motu ſuo, qui cōtingit ex debilitate virtutis nequeuntis arteriam impellere: qui quidem fortior eſt formiculari. Vndoſus autē aquarum vndis aſſimilatur, & ſignificat I humiditatis dominium, & ſudorē futurum. Serrinus vero aſſimilatur ſerræ dentibus: qui quidem hēt atteſtari ſuper apoſtemata in tunicis interiorum membrorum generat, puta ſuper pleureſim, & alia ab eo.

252 *Ex his etiam eſt ille, qui tremulus dicitur: ex quo eſt ſignificans ſuper hecticam.*

Hic quidem pulſus, ſ. tremulus ſignificat ſuper ſpaſmum: & ſimilis ei ſignificat ſuper hecticam.

Omne quidem pulſus genus cōtinet duas ſpecies, & ambæ ſunt cōtrariæ: inter quas eſt vna æqualis, quæ ex ambabus contrarijs deſcendit, ſeu reponitur in gradu. K 253

Omnis pulſus ex generibus prædictis continet ſub ſe tres ſpecies: ex quibus duę habent rationem extremorū, ſ. pulſus exceſſiuus in illo genere, & diminutiuus: & medius iter ambos eſt æqualis in illo genere.

Inter ſpecies uero generalis diuerſitas eſt multa, & non eſt æqualis, & media in diuerſitate. 254 L

Inter ſpecies, quas retulim⁹, ſunt rietates, & alij ab eis habēt mediū 255

Ex pulſu temperati corporis cognoſces pulſum cuiuſlibet, donec ſcias ex eo cui lateri æquatur, aut inæqualis efficiatur.

Pulſus cuiuslibet cognoſcitur p comparationem ad pulſum, equalē complexionem habentis. Et medi⁹ quidem, & tpatus in illis generibus conuenit cum pulſu eius: inæqualis vero & intpatus eſt ei diſſimilis. vnde in comparatiōe eius ad aliud ſcitur verſus quod genus egrediatur M ab equalitate, aut ad quē exceſſum, vel diminutionem declinet.

Omnis pulſus egrediens a diſpoſitione conuenienti dicitur comparari ad egreſſum complexionis eius. 256

Egreſſus cuiuslibet pulſus a pulſu æquali eſt quidem ſm egreſſum complexionis ipſius a complexione æquali: i. declinatio pulſus illius erit ſecundum declinationem complexionis eius.

Scito

A *Scito eſſe uarias ſpecies pulſuū*
257 *in diuerſis ætatibus, quatuor anni tēporibus, & diuerſis regionibus.*

Sciendum q⁹ diuerſę ſunt ſpecies pulſuum ſm diuerſa tempora ętatū hoīs, & ſm quatuor anni tpa, neque non ēt ſm naturas varias regionum. & hoc quidem eſt neceſſariū, qm̄ vnica complexio ſm diuerſitatem ipſorum variatur.

258 *Et etiam in diuerſis complexionibus hominū, & habitudinibus: maſculis, & mulieribus.*

B Eſt etiam ſciendū q⁹ diuerſę ſunt ſpecies pulſuum ſm diuerſas complexiones hoīum, & habitudines diuerſas, i. ſm maciem, & pinguedinē: & etiam ſm maris, & mulieris complexionem. & hoc, qm̄ pulſus naturalis diuerſificatur etiam & variat penes iſta. vnde Medicus qui hoc ignorat, ignorat quidem pulſum æqualem in quolibet hominum.

259 *Pulſus uelocitas cum magnitudine eſt in calido, ſicut etiam & in ætate iuuentutis, & in maſculo.*

C Pulſus calidę complexiōis eſt velox & magnus. talis ēt pulſus eſt in iuuenum, & maſculorum: eſt. n. calor excellens in iſtis.

260 *Talis autem eſt in regione, & habitatione meridionali, macro, prægnante, & æſtate.*

Locus etiam meridionalis, & regio ſignificat q⁹ ptæ multitudine caliditatis ſuę pulſus quidem incolarum ſuorum velox ſit & magnus. talis etiam eſt pulſus macri: & hoc tatione exceſſus caloris eius. & etiā pulſus pregnantis: ipſa enim calefit D ex affinitate fœtus.

In frigido enim eſt pulſus paruitas, & tarditas: & conſimilis quidem eſt in ſenibus, & [autumno.] 261 a hyeme

Pulſus enim frigidas complexiones habentium paruus eſt & tard⁹, cōtrarius ſ. pulſuum complexionū calidorum. talis etiam eſt pulſus ſenum, & autumni. & hoc ratione frigiditatis in his etiam ętatibus & tēporibus dominantis.

Conſimilis quidem eſt in mulieribus, & in pingui carnem laxam habenti, & talis etiam eſt in ſeptentrionali. 262 E

Pulſus quidem mulierum paru⁹ eſt & debilis: & talis etiam eſt hoīs pinguis, cuius caro eſt laxa: & etiam habitantis in ſeptentrionali.

Cuiuſlibet ſiccę quidem pulſus eſt durus, & cuiuſlibet humidi eſt quidem pulſus mollis. 263

Cuiuslibet hoīs habētis complexionem ſiccam eſt pulſus durus: & cuiuslibet hominis habentis cōplexionem humidā eſt pulſus mollis. F

Pulſus cuiuſlibet habentis complexionem æqualem & temperatam ſimilatur quidem pulſus perfecto ipſius ueris. 264

Pulſus habentis complexionē ęqualem aſſimilatur pulſui veris iā perfecto. intelligit autem q⁹ pulſus cuiuslibet ex iſtis duob⁹ ſit ęqualis:

Quartum clima ſequitur complexio prædicta. 265

Aequalis

Universidad de Deusto
Biblioteca

G Aequalis complexio sequitur cõ
plexionem quarti climatis secundũ
ipsum, veruntamẽ ſm opinionẽ Ga
le. quintũ est tpatum, sicut dixim⁹.

266 *Pulsus infantis frequens est & mollis: pulsus autem senis est tardus & durus.*

Pulsus quidẽ infantis est frequẽs
propter calorem eius, & mollis ra
tione humidæ complexionis eius:
& è conuerso, pulsus ſnis tõne suæ
frigiditatis est tardus, & dur⁹ pp cõ
plexionẽ ipsius naturalem, tõne ſ.
complexionis ætatis eius.

H *Pulsus cuiuslibet corporis mul-*
267 *tum humorem ferentis est valde plenus.*

Omne corpus plenum humori
bus habet pulsum valde plenum.

268 *Omne corpus uacuum a mate-*
ria habet pulsum illaudabilem, & uacuum.

Omne corpus a materia humo
rum vacuũ habet proculdubio pul
sum vacuum.

Signa a sputo.

269 I *Pectus, & pulmo sunt orga-*
na animæ: quæ si quidem sa
na fuerint, uitæ conseruabuntur.

Pectus, & pulmo sunt organa ex
pirationis & anhelitus. & hoc ideo,
quoniam cum dilatatur pectus, di-
latatur & pulmo ipsius versus latus
trahens ipsum ex necessitate abla-
tionis vacui. vnde cum pulmo fit di
latatus & ampliatus, ingreditur aer
in eum, sicut ingreditur in follem
post sui dilatationem. cum autem
constringitur pectus, constringitur
& pulmo, & per consequens egredi-
tur aer ab eo, sicut egreditur a folle
cum constringitur & premitur arti K
ficialiter. & addit ꝙ semper conser-
uantur vitę, quandiu pectoris & pul
monis dispositio conseruatur.

Si operationes eorum decli- 270
nant ad aliquam malitiam, cor
siquidem ignietur ex sui inflam-
matione.

Si prędicta organa declinẽt a sui
s operationibus æqualibus & natu
ralibus, proculdubio cor sui calefa-
ctione inflammabitur: calor. n. cor
dis attemperatur, & infrigidatur per
anhelitum.

Et sputum quidem habet signi L
ficare super accidentia pectori con 271
tingentia in quacunq; ægritudine
eidem contingente.

Cum accidit aliquis morbus pe-
ctori, spurum quidem cum tussi hẽt
super dispositionem illius pectoris ĩ
illa ęgritudine attestan: & potissime
in apostematibus eius, i. ĩ apostema
tibus velaminis ipsius pectoris, & si-
militer pulmonis.

Ablatio sputi proculdubio su- 272
per principium attestatur: significat. n. quòd[b] *[materia in multo est*
digesta.] M

b. deficit in quibusdam codicibus. Et forsitan recte. Nam sequens sententia videtur esse contraria huic. Ideo in Latino ponitur inter duos hamos.

Pleureticus est ille, in quo simul
quatuor accidentia vniuntur, ſ. dol
or lateris pungitiuus, febris acuta,
tussis, & sputũm. & ait ꝙ ablatio spu
ti in principio huius morbi indicat
morbum ipsum esse in principio. &
hoc, quoniam sputum est superflu-
um eius, quod dissolutũ est in apo-
stemate in pectore: propter qđ pri-
uatio sputi significat hũc morbum
esse in principio, & ꝙ nihil dissoluat
ex eo per viam digestionis.

Si

A *Si autem fuerit paruum & te*
273 *nue, habebit super digestionem de*
bilem attestari.

Si fuerit sputum tenue, significat
super debilitatem digestiõis mate-
rię apostematis, quæ est cã morbi.

274 *Si uero fuerit mediũ & æqua*
le, ĩ hoc quidem significatur quòd
morbus iam ad medium augmen
tum peruenerit.

Si sputum quidẽ inter tenuitatẽ
& spissitudinem mediũ fuerit, pro-
culdubio morbus iam peruenit ad
B medium tẽporis augmenti. sunt. n.
quatuor morbi tẽpora, sicut adhuc
dicam, ſ. tempora principij, augmẽ-
ti, ſtatus, & declinationis.

275 *Si autem fuerit multũ spissum,*
tũc proculdubio est morbus ĩ statu.

Si sputũ multum fuerit grossum,
indicat ꝙ morbus sit in ſtatu.

276 *Tenuitas etiã sputi significat*
quòd humor faciens morbum le-
uis sit, & subtilis.

Tenuitas quidem eius quod spui
tur, significat ꝙ humor, ex quo fit
C apostema, sit tenuis.

277 *Tale etiã significat quòd mor-*
bus sit velocis & citæ[c] *[digestio-*
nis]. Si uero fuerit grossum, signifi
cabit supra cõtrariũ, & tardum.

c. deficit in quibusdam codicibus. Et forsitan recte. Nam sequens sententia videtur esse contraria huic. Ideo in Latino ponitur inter duos hamos.

Sputi tenuitas significat super ve
locẽ dissolutionem morbi: grossum
autem sputum significat super con
trarium, ſ. super humorẽ grossum,
& tardam dissolutionem, & cõsum
ptionem morbi.

278 *Nigredo sputi*[a] *[ ] si-*
gnificat super violentiã vstionis.

a. deficit in quibusdam codicibus.

Sputum quidem nigrum signifi-
cat ꝙ super patientem dominetur D
complexio cholerę nigræ vstę: & ta
lis cholera mouet: & ideo tale spui
tur sputum.

Sputum uero uiridis coloris si- 279
gnificat super choleram citrinam, & porrinam.

Sputũ viride significat super do-
minium choleræ † citrinæ: pro tan † a. l. præ-
to ipsum est ex signis malis. finę.

Sputum habens citrinitatẽ cla 280
ram significat super choleram ui-
tellinam.

Omne sputũ, cuius citrinitas ver
gит ad quãdã albedinem, significat E
proculdubio super quãdã speciem
choleræ rubeæ, quæ vitellina dici-
tur: & ipsa quidem est minus ma-
la quàm viridis.

Sputum album significat su- 281
per humorem phlegmaticum. Et
rubeum super sanguinem. Et spu-
tũ cuiusq; fœtidũ est proculdubio
putrefactionis significatiuum.

Intellexit ꝙ in habente sputũ fœ
tidum, & mali odoris, est signum, ꝙ
pulmo est corruptus. tale aũt sputũ
accidit phtificis prope mortem. F

Omne sputum sine fœtore signi 282
ficat quòd in eius pulmone nulla
sit putrefactio.

Omne sputum, immune ab hor
ribili odore & fœtido, significat q-
dem ꝙ pulmo nõ incurrerit aliquã
putrefactionem.

Si sputi figura rotunda sit, & 283
cum hoc patiens febrem patiatur, b. In binis occident.
hoc erit quidẽ ex signis, quòd[b] *[in*
diaphragmate eius sit apostema.]

Ferunt

G Ferunt Medici ꝙ ſputum rotundū & globatū ſignificet ſup phthiſim. ego tamen nō ero de primis dicentibus hoc, ꝙ ſignificet ſuper diaphragmatis apoſtema. Intellexit autem hoc apoſtema, quod dr Arabice birſen. Quòd ſi cum prædicto ſputo erit febris valde vrens, ſignificat ſuper ſaniei generationē in diaphragmate. ſi vero cū eo aſſit febris lenta & chronica, ſignificabit quidē ſuper phthiſim. & hoc quidē intelle xit in hoc dicto ſuo.

284 *Si patiens non ceſſauerit tuſſire, tā quidem incidit in phthiſim.*

H *Sputum autem egrediēs ſine tuſſi et difficultate, ſignificat ſuper perfectam digeſtionem* c [ ]

c. & ēt eo albedo, groſſities cōtinua vt æqualis, ſine putredine euenies prio.

Sputum quidem ſignificans ſup perfectam digeſtionem, eſt illud, in quo quinq; ſequentes conditiones vniuntur, ſcilicet ꝙ ſit album, ſpiſſum, & coniunctum, & ſine tuſſi laborioſa egrediatur, & ſine fœtore ſeu odore horribili.

Rememoratio ſignorum ſumptorum ab operatione Hepatis.

I 285 *Generatio quatuor humorū eſt in hepate, ex cuius augmēto augetur humor in corpore.*

Generatio quatuor humorū eſt in hepate: & cùm augetur eorum generatio, in eo augentur & humores ipſi in corpore toto.

286 *Omne membrum ratiōe ipſius augetur: eſt nihilominus in ipſo membro propria operatio.*

Intellexit ꝙ omne membrum in corpore ratiōe hepatis augeatur: & ꝙ nihilominus membra nutrientia ſint, id eſt in nutrimento ex propria K operatione eis appropriata, agētia. Eſt ergo prædicta operatio in eis ratione hepatis: hoc eſt dictu, ꝙ quia hepar ē fons virtutis naturalis, ſunt per ipſum virtutis naturales in reſiduo corpore: vnde egrediuntur & ſuguntur ab eo, ſicut ſunt & vitales à corde, & ſenſitiuæ à cerebro. Hoc tamen eſt ſm opinionē Hippocratis, Galeni, & Platonis.

Ex vapore aūt ipſius fit ſpiritus. 287

Ex vapore quidem ī hepate exiſtēte fit ſpiritus naturalis, quo quidem mēbra ſuas exercent operationes naturales. hæc aūt minime ſenſu pcipiunt. ſed eſt dictū, ad qđ opinione ſolum attingit. hanc autem opinionem ſum alibi perſecutatus.

d [*Ex reliquo corpore ſeu humore eius*] *ſano fit corpus ſanum. eſt autem humor ſanus, cum hepar ſanum fuerit.* 288 d Ex humore ſano fit corpus ſanum. ex humore. n.

Sanitas corporis ſtat in ſanitate hepatis. ſanitas. n. corporis ſtat p ſanitatē humorū, cū ſ. exiſtūt ſm naturalē diſpōnē. talis autem ſanitas humorum ex ſanitate hepatis eſt.

Et aquæ quidem deuehūt cibū ad ipſum: miſcenturq; cuilibet humori ſuper eum dominanti. 289 M

Aquę quidē in potu ſumptæ deuehūt, & penetrare faciūt cibū ſum ptū ad hepar, & cū humoribus ſup eum dominantibus commiſcētur.

Aquæ etiam mittuntur ab ipſo hepate ad eius colatoria: & ipſæ nihilominus cum humoribus cōmiſcentur. 290

Hepar quidē ſeparat aquā in potu ſumptam, poſtquā ad ipſum peruenerit

A uenerit ab humoribus: & impellit eam ad renes, & renes ad veſicā. cōmiſcetur nihilominus cum humoribus, ideſt cum modico ex eis.

291 *Et ipſa quidem aqua fert ſecū colores eorum,* c [*nec non etiā omne illud, quod eſt neceſſariū in declaratione et ſignificatione eius.*]

Hoc, qđ dē, eſt notum. nā aqua in potu ſumpta, & per vrinā emiſſa, fert ſecum colores humorum ī corpore exiſtentium, & ī ſignificat ſuper diſpoſitionem & eſſe † ipſius.

292 *Et proculdubio quæquid diximus eſt manifeſtū, ſuper cuius veritatem ſenſus etiam atteſtatur. ſunt enim apud nos ex vrina ſignificationes ſignificantes qualis ſit proceſſio patientis.*

B Hoc qđ dixit eſt manifeſtum ex eo qđ preceſſit qñ cū vrina ex humoribus ſibi commixtis fuerit tincta & colorata, habet quidem ſuper coſdē neceſſario atteſtari. Et in ſumma, qñ ipſa eſt ſuperfluitas digeſtionis vltis, quę fit in hepate, habet quidem ſignificare ſuper diſpoſitionē totius corporis generalem.

De Vrina, & Primo de coloribus.

C 293 *Albus color vrinæ eſt ex ſignis ſuper multitudinem cibi & potus, ſeu nauſeatiuam ſanetatem ſignificātibus, aut ſuper dominium frigoris, vel humiditatis phlegmaticæ, aut ſuper fluxū vrinæ, vel oppilationis hepatis.*

Color quidē albus ſignificat ſup multitudinē cibi & potus, aut ſuper deſtructionē digeſtionis in ſtomacho, aut ſuper dominiū frigoris, vel D ſuper dominiū humoris phlegmatici, aut ſuper fluxū vrinæ, i. egreſſum eius inuoluntarium, in tali. n. fluxu egreditur vrina alba & indigeſta: vel ſuper oppilationes hepatis, qñ oppilatio eſt ex prohibentibus digeſtionem, neque poteſt tunc groſſum ex vrina per vias ſuas penetrare, ſed ſolum ſubtile & aquę propinquum in colore.

Cùm autem vrina videtur mō dicum citrina, ſignificat quidem ſuper paruitatem cholerę: ſed cū eſt in colore ignea, ſignificat ſuper multitudinem cholerę. 294 E

Hoc etiam eſt per ſe notū: quoniam cùm vrina exit cum parua citrinitate, ſignificat quidem quòd parua cholera fuerit ei commixta, & per conſequens quòd nō ſit multa in venis & hepate. cùm autē eſt multum tali citrino colore tincta, ſignificat quidem ſuper multā choleram rubeam.

Et color quidem clarus ſub rubeo ponitur: in eo tamen eſt amplior cholera rubea. 295 F

Color quidem vrinæ, qui clarus dicitur, i. rubeus purpureus, qui qđem commixtione cholerę citrinæ cōtingit, exiſtit ſub rubeo igneo: in rubeo tamen eſt amplior cholera citrina & ignea.

Valde autem rubeus erit color eius à natura ſanguinis. niſi tamē fuerit talis ex aſſumptione croci, aut applicatione alicuius tingentis, vt alcanę, aut ex colica. a [ ] 298 a. aut ex hepate.

Color

Universidad de Deusto
Biblioteca

G Color valde rubeus vrinæ significat quidem super mixtionem sanguinis cum ea, & dominium ipsius in corpore nisi tamen ille, cuius est, comederit aliquid, quod sic eã tinxerit, vel super corpus suum applicauerit: sicut alcannam, & similia, aut fortem dolorẽ, sicut colicę, passus fuerit.

Si autem videatur nigra, postquã uisa fuerit fusca, significabit quidem super fortem algorem: si uero talis appareat, postquam præcesserit ualde rubea, significabit super fortem humoris ustionem.

297 H

Si nigredo appareat ī vrina, postquam præcesserit fusca pallida, significabit quidem super valde fortẽ algorem & frigiditatẽ complexionis patientis. si vero appareat post vltimatam rubedinẽ, significabit super inflammationẽ, & vltionem humorum patentis. Et quæhibet quidẽ ex ambabus vrinis istis significabit super mortẽ eius cuius est. & hoc, qm̃ vltimata frigiditas nigrum facit, sicut & vltimata caliditas.

298 I

Iudica autem super morbũ ex colore urinæ: nisi tamen fuerit talis ex cibo ipsam tingẽte, puta oleribus, casia fistula, & omni re eã breuiter tingente, sicut almuri, et similibus.

Vrina quidem significat p calorem suum super species humorum in corpore existentium, & super eorum quantitatem, ex quibus quidẽ morbi fiunt. cùm igitur morbi ex eis generentur, decet quòd Medicus iudicet per colorem vrinę super speciem morbi, seu causæ eius: nisi tamen color eius ex re assumpta contigerit, vtpote almuri, cassia fistula, & similibus. K

Rememoratio subſtãtiæ vrinæ.

299 *Tenuitas quidem subſtantiæ in urinis significat super paruitatem digestionis.*

Tenuitas quidem subſtantię vrinæ significat super paruitatẽ digestionis, & eius debilitatem. & hoc, quoniã debilitas digestionis ex debilitate decoctionis contingit. de natura autẽ decoctionis est, quòd habeat aquam ingrossare. pro tãto tenuitas vrinæ super ipsius cruditatẽ, & digestionis debilitatem habebit significare. L

300 *Et proculdubio efficitur urina tenuis* b *[per corruptionẽ cibi,] & oppilationem hepatis, & apostema.* b. posset fieri ut sit.

Hæc autem omnia, s. cibi corruptio in stomacho, oppilatio, & apostema, impediunt & etiam auferũt decoctionem cibi. cùm autem non decoquitur cibus, egreditur vrina alba, & cruda. M

301 *Vrinæ autem grossities significat super digestionem, aut super multitudinem humoris phlegmatici in corpore existentis.*

Vrinæ grossities significat super vim & fortitudinem digestiuæ, aut super grossitiem materiæ. & primũ quidem attestatur super sanitatem: sed secundum supra per morbum & ægritudinem.

Rememoratio

Rememoratio c [ſæcis hypoſtaticæ tripliciter variatur ex colore, loco, & ſubſtantia.]

Cvm hypostasis uidebitur alba ī colore, significabit quidem super salutem infirmorum.

Hypostasis quidem est superfluitas digestionis humoris, quem natura digerit. vnde cum est alba, significat ꝙ natura iam superauit humorem illum, & eius decoctionem iã perfecit. Est. n. albedo signum laudabile, & super digestionem significans, quoniam impoſe est, quin venarum sanguis prius dealbetur q̃ venæ eo nutriantur. & ideo cum albescit hypostasis, significatur quidem ꝙ humor efficiens morbum iam recipit decoctionem bonam & laudabilem. hoc. n. contingit ei ex ꝓpinquitate naturę suę ad naturam sanguinis. & ob hoc sanies etiam alba laudatur in apostematibus, & alia ab ea vituperatur. B

Si autem color eius appareat citrinus, hoc erit ex acumine cholerę rubeæ.

C Cum videbimus hypostasim citrinam in colore, significabit proculdubio super acumen cholerę citrinæ; neque non etiam quòd ipsa dominetur plus cęteris humoribus ipsi naturæ.

Si uero appareat rubea uelut d *[sanguis, significabit proculdubio super malitiam digestionis ipsius sanguinis.]*

Hypostasis quidem rubea sicut sanguis, significat super dominium sanguinis, & malitiam digestionis, propter excedentem quãtitatem'eius. non enim accidit nocumentum sanguini ex sui *qualitate, s. inquantum est sanguis. pro tanto retulerũt Medici, quòd hæ vrinæ significant super salutem patientis, & morbi longitudinem. * a.l. quantitate.

Et si talis dispositio ipsius prolongetur, neq; uaretur, erit ex hepate apostemato. 305

Si apparitio hypostasis rubeæ ꝓlongetur vel producatur cum febre, significabit proculdubio super apostema hepatis: hoc tñ nescio ex dictis Gal. vel Hippo. si verum confirmet experimento, hẽt quidem colorem veritatis, & probabilitatis. E

Et si fuerit nigra post intensam rubedinem, & petens fundum, post quam prius apparuerit in alto, significat quidem quòd iam peruenit patiens ad hoc, quod anima separetur ab eo, & potissime cum casu uirtutis: neq; est spes de eo aliqua, neq; potest ei quicquam proficere, cum sit mors propinqua ex e *[uiolentia] ustionis.* 306 e ei f vehemẽtia.

Si hypostasis incipiat nigrescere post magnam rubedinem, & cum hoc fuerit depressa in fundo vasis, postquam prius apparuit in superiori parte eius, & cum hoc assit virtutis casus, significabit quidem super mortem proximam ex violẽtia vstionis, sicut dicit. & talis vrina apparet proculdubio in febribus vrentibus pernicioſis. F

Et si appareat nigra post eius fuscedinẽ, præter quòd morbi materia sit acuta, & potissime si cũ 307

G *tali fuscedine adsit aliquod signũ laudabile, & radix morbi fuerit ex melancholia, significabit quidẽ super morbi consumptionem, & hoc secundum plurimum.*

Si hypostasis incipiat nigrescere in colore post eius fuscedinem, pter q̃ in morbo fuerit acutum aliquod & fuerit principium morbi ex cholera nigra, significabit quidẽ quòd morbus sit iam consumptus: & maxime si cum hoc adsit aliquod ex signis laudabilibus, quorum cõsequẽ H ter memoriam faciemus. & hoc est quod dixit, q̃ hoc est fm plurimum totius vrinæ, & non contingit solũ secundum hypostasim eius.

308 *Si appareat nubes supernatans in superiori parte vasis, significabit super cruditatem, licet sit in ea aliquid digestionis, quæ ex ventositate commiscente se ei impeditur, & inde sursum eleuatur.*

Cum nubes supernatat in vrina, significat quidem super cruditatẽ, licet sit in ea aliquantula digestio. I Causa autem eius, quare sic natat ī superiori parte vasis, est vētositas inclusa in hypostasi, quæ nequit dissolui: pro tanto prohibet descẽsum eius ad fundum vasis, & ob hoc dicit, q̃ sit in ea cruditas. hoc autem signum apparet in vrina a principio, dum incipit digestio fieri. Cum autem hypostasis alba fuerit, significat super sanitatem.

309 *Et scito quod si videatur pendere in medio, quòd parua ventositas est in tali hypostasi.*

Si in medio vrinæ pendeat nubes, scito quòd parua ventositas ī ea sit, & etiam q̃ ipsa sit in medio digestionis suæ. K

Et scito quòd si præeunte citrina, fuerit alba, lenis, & coniuncta & inferius depressa, & talis continuo appareat, quòd digestio morbi sit completa. 310

Si post hypostasim citrinam appareat lenis, alba, & coniuncta ī partibus, residens in fundo, & talis continuo apparet, i. q̃ non efficiatur citrina, postq̃ post citrinam alba fuerit visa, & post consequenter redeat iterato ad albedinem, scitò q̃ tunc iam fuerit digestio perfecta, & quòd morbus iam peruenit ad statũ suũ, & q̃ incipit declinare. Est ergo scitũ satis q̃ hç tres conditiones coniungantur. s. albedo, lenitas, & ipsius depressio in fundo vasis: quę quidem significant super perfectionem digestionis laudabilis. albedo enī est signũ laudabilis decoctionis: & similiter coniunctio partium, & ipsius lenitas quantum significant super perfectam ipsius decoctionem: non tri inquantum est superfluitas, sed qa non remansit in ea nisi pars terrea. de natura enim partium terrearum est q̃ petant fundum. & in summa superfluitas cocta & digesta grauis est, & lenis est indigesta, sicut patet in muchis, & polypis a naso descendentibus. L M

Rememoratio substantiæ.

311 *Cum [autem apparet hypostasis non continuata,] significat super debilitatem virtutis.*

a hypostasis incipit apparere. & b̃ pfecte rarefit & deinde apparere.

Si

A Si hypostasis vno die vel duobus appareat, & consequenter cesset apparere, & iterum post appareat iterato, significabit quidem super virtutis debilitatem ex priuatione operationum ipsius. vnde apparitio hypostasis attestatur super potentiam in operationibus suis.

Si vero fuerint contenta in ea similia fragmentis hordei, significabit quidem super rasuram venarum, sed si assimilentur furfuri, et b *[sine] fœtore, significabit super* B *vlcera vesicæ. si autem similentur squammis metallorum, significabit super vlcerationem & [laminationem continentem.]*

in omnibus quidem his specieb⁹ illaudabilis est hypostasis, in qua operatus est calor extraneus: cuius est operatio contraria operationi, quã operatur calor elementalis & naturalis. Et hypostasis quidem similis fragmentis hordei significat quidẽ q̃ calor extraneus in tantum venas dissoluerit, q̃ eas corroserit. hoc etiã significat furfurea, si fuerit sine fœ- C tore, & cum febre. sed si fuerit cum fœtore & sine febre, significabit vlcera vesicæ. Hypostasis similis squamis metallorum significat quidem super violentiam dissolutionis, & rasurę venarum.

Si sanies appareat in vase, significabit super apertionem apostematis.

Apostema durum, dictum Arabice dubaylet, est apostema intrinsecum, difficilis digestionis & maturationis. est enim de genere apostematum exteriorũ durorum scirrhoticorum. & plurimum cum e- D greditur sanies in vrina, accidit hoc ex dubaylet in membris cibi, & vrinalibus, &c.

Si vero prolongetur egressus eius cum sanguine corrupto, significabit super apostema phlegmonicũ 314

Phlegmone fm Medicos est apostema, super quod sanguis dominatur, pro tanto patiens hoc apostema mingit sanguinem corruptum.

Cũ autem hypostasis petit fundum, & spermati similatur, est quidem ex humore grosso, & cru- 315 *do. & si cum eadem sit arena mista, scito illum cuius est, esse calculosum.* E

Differentia vero inter hanc hypostasim & vere albam supra dictam, potest quidem haberi ex sui figura & substantia. & hoc, quoniã ista est viscosa in substantia, nõ autem supra dicta. figura autẽ primæ hypostasis albæ est acuta, non autẽ huiusmodi.

Rememoratio odoris.

d *Priuatio quidem [fœtoris* 316 F *contingit ex priuatiõe coctionis & digestionis, aut ex indigestione, rõne cibi indigestibilis.* d Multicia do vi fortitudo.

Priuatio fœtoris in vrina contingit duabus de causis: quarum vna est indigestio: alia est, quia natura rei digestibilis grossa est non recipiens digestionem.

Omne illud, quod est ultimati 317 *fœtoris, est ultimatæ corruptionis.*

Fœtor quidem vrinæ est corruptiõis magnę signũ existẽtis ī corpe

KK ij eius,

G eius, cuius est vrina. vnde omne vltimati fœtoris significat super corruptionem vltimatam.

318 *Si autē odor eius sit extraneus, horribilis, scito illum cuius est, pati morbum ueſicæ.*

Si fœtor vrinę fuerit horribilis, valde extraneus significabit procul dubio vlcera vesicæ: de natura enī horum morborum est, ꝙ sit in eis odor malus & extraneus. & insuper malitia huius odoris diuersificatur in generali fm malitiam corruptionis eius. Pro tāto inquit fm opinio-

H nem Gale. si odor eius fuerit corruptus & extraneus. &c. intelligit ꝙ fœtor eius non sit in gradu aliarum rerum corruptarum.

319 *Iam quidem retuli genera urinæ simplicia: ex dictis uero meis poterit quis uti in iudicijs compositorum ex eis.*

Quatuor sunt genera vrinæ simplicia, de quorum quolibet locutus est in particulari, vtpote de signis sumptis a colore vrinę, substantię, hypostasis, & odore. vnde inquit, iā retuli signa simplicia: ex dictis vero

I meis poterit quis vti in hoc per se super signa ex eis composita: i. ꝙ ex dictis suis poterit quis scire sup qd habeat significare, cum erūt iūcta ī vrina plura ex dictis generibus.

Rememoratio signorum sumptorum a Fœcibus, c {& primo a quantitate.}

320 *INterdum attestantur fæces super ſtomachum, & interdum super intestina, & ipſum hepar.*

Fęce quidem attestantur super K dispositionem stomachi, intestinorum, & ipsius heparis. sunt. n. superfluitates ipsorum membrorum.

Fæces quidem minuuntur ratione magnæ transmutationis alimenti, cum conuertitur in membris: nisi illius cuius expulsiua fuerit debilis, & attractiua fortis, ratione alicuius nocumenti contingētis. & hoc quidem significat repletionem corporis patiētis ex malis humoribus. 321 L

Parua quidem quantitas fęcum egredientium significat super magnam transmutationem cibi. cum .n. trāsmutatio cibi in membris augetur & magnificatur, tunc quidem fæces minuuntur: & hoc quidem significat super fortitudinem digestiuæ, & debilitatem expulsiuæ, & fortitudinem attractionis attractiuæ, ratione alicuius nocumenti eidem contingentis. vnde hoc accidens significat, ꝙ corpus patientis sit plenum superfluitatibus calidis. quare causa est, cum in eo fortificatur attractiua: & hoc, qm̄ cum superfluitates calidę augentur in corpore, ne M cessitant proculdubio dissolutionē: & inde contingit excessus, & dominium virtutis attractiuæ.

Si autem fuerint magnæ ī quātitate, erit quidem signum quòd cibus non præbeat augmētum corpori, aut quòd attractiua sit in eo debilis & diminuta, & expulsiua fortis ratione alicuius morbi, vel nocumenti. 322

Si

A Si vero fęces fuerint maiores debito fm ordinem naturalem, significabunt quidem super alterum ex duobus, s. aut ꝙ cibus non conuertitur in corpus, sicut dicit, & ꝙ mēbra ipsius non suscipiant iuuamentum ex eo, ratione alicuius malitię, aut ꝙ attractiua hepatis debilis sit & diminuta, & expulsiua stomachi & intestinorum fortis sit & excedens. & hoc ratione alicuius morbi contingentis membris prędictis.

Si autem fæces fuerint albæ, erit oppilatio [b] *[vel scirrhosis] i meatibus cystis fellis. Et ictericia quidem est ex significantibus super hoc sensibiliter. sub hoc etiam genere est vrinæ citrinitas: nisi cum corpus humore phlegmatico, vel mala cōplexiōe frigida infectatur.* B

Postquam ipse perfecit capitulū de signis ex quantitate fęcum, incipit nunc loqui de signis sumptis ex qualitate earum. Incipit autem in hoc a colore earum, & dicit, ꝙ si fuerint fæces albæ, significabunt super vnū ex duobus, s. ꝙ oppilatio vel scirrhus sint genita in meatibus cystis

C fellis. quod quidem confirmatur, si ictericia super patientem appareat, & vrina sit valde citrina. Cum enī meatus cystis fellis sunt oppilati vel clausi, tunc quidem nequit transire ad ipsam cystim fellis, pro tanto regurgitat tunc ad hepar & venas, & natura demum impellit eam ad eum, & contingit inde ictericia. Cum enim pueuit cholera ad cystim fellis. corrumpitur, vt dictum est, neq; mittit quidem ipsa cystis ad intestina quod ex ea consueuit delegare ad ipsa, pro tanto egreditur fæx cibi albi coloris. & quia si causetur cho D lera citrina in hepate, egreditur qui dem cum his accidentib⁹ vrina multum in citrinitate tincta, & inde ꝓculdubio significat super ictericiā. Secundum autem, super quod attestantur fęces prædictæ, est dominiū humoris phlegmatici in corpore, vl malæ complexionis frigidæ: quod quidem contingit ex diminutione, vel priuatione choleræ rubeę. hoc autem significat super corruptionē & destructionē corporis. hoc .n. contingit ex *corruptione vnius ex qua *a.l.dñio tuor elīntis, vel humoribus corporis E

Si vero appareant rubeæ vel ignitæ, significant super excessum & dominium choleræ rubeæ. 324

Cum quidem fæces intensa rubedine tinguntˊ, significant quidem sit per dominium cholerę rubeę, ex cō plexione eius, cuius sunt generatę,

Sed si similentur porro, aut viridi æris in colore, significabunt quidem morbum, & malitiam magnam. 325

Si fæces colorentur colore simili colori porri, aut viridi ęris, significa F bunt quidem super magnum periculum patiētis & malitiam morbi. tales. n. fęces significāt super excessum & dominium vnius ex duab⁹ speciebus cholerę. de quibus quidem duabus speciebus cholerę dixerunt, ꝙ cęteris speciebus eius sunt deteriores, & ꝙ signifiicant super vehementem vsthionem,

Cum autem apparebunt nigræ in colore, hoc quidem continget ex forti & antiqua frigiditate corporis cuius sunt: & si tales appa- 326

G reant in morbo acuto, significabunt super mortem futuram in propinquo.

Si fæces appareant nigræ, significabunt magnam frigiditatem patiẽtis ab antiquo generatam. & ob hoc humor niger dominatur in corpore ipsius. & ait q̃ cum tales fæces apparent in violenta & acuta egritudine, q̃ significat sup propinquã. Hippocrates autem inquit, q̃ in principio morbi cum tales apparent, mortem & malum denunciant.

H 327 *Si autem fæces fuerint duræ, significabunt super fortitudinem attractiuæ, aut super calorem ventrem, vel super cibum stypticum, et constrictiuum.*

Si appareant fæces duræ, hoc quidem contingit altera ex tribus causis, s. ex dominio & fortitudine attractiuæ hepatis, aut ex forti calore fæces indurante & exiccante, aut ex cibo, qui habet natura sua vẽtrem cõstringere & constipare, i. ex cibo duro, arido & sicco.

I 328 *Si vero fuerint fæces molles, et liquidæ, non erit fortis attractiua in corpore, aut in corpore erit frigiditas mala, aut hoc contingit ex mala alia dispositione corporis, vel ex cibo qui soluit ventrem, & mollificat per naturam suam.*

Tribus quidem causis apparent fęces molles & liquidæ. quia aut attractiua hépatis est debilis, aut quia excedens frigiditas dominatur super membra digestionis, aut quia patiens comedit cibum, qui de natura sua laxat & mollificat ventrẽ: & quandoque contingit hoc ratione humorum & superfluitatum ad ipsas infixarum. K

Si differatur et tardetur egressus fæcum post cibum sumptum, hoc quidem contingit ex difficultate digestionis ipsarum, aut diminutione & debilitate expulsiuæ, aut forti frigiditate, aut ex vẽtre necessario constringentibus. 329

Postq̃ locutus est de quantitate fæcum, & qualitate, incipit nunc loqui de tempore & hora exitus earũ. Vnde Iquit, si differatur egressus fæcum, & tardior solito efficiatur, erit quidem causa huius: aut quia intestina cum difficultate digerunt eas, & hoc ratione alicuius morbi & nocumenti existentis in eis, vel ratiõe grossitiei cibi earum: aut quia diminuta est expulsiua ratione excedentis frigiditatis existẽtis in membris digestionis, pro tanto etiam producitur tempus digestionis seu egestionis: aut ratione aliquorum vẽtrem constringentium de necessitate: & hæ quidem sunt causę colicę. contingit etiam ex apostemate, oppilatione, ventositate, & humore grosso & viscoso. L M 330

Si autem citius debito egrediatur, hoc quidem erit ratione cibi non constrictiui, sed potius per naturam suam mollificantis a [*solu entis:*] *aut ratione humorum & humiditatum ad eas fortiter impulsarum: vel ratione meseraicarum non sugentium, & attrahentium: aut ratione nocumentorum in intestinis contingentium, utpote* a solutiui.

apo-

A *apostematis uel ulceris, aut corruptionis digestionis, & aliarum specierum morborum eisdem contingentium.*

Egressus fœcũ citius debito causa est vnum horum, quæ retulit, vel plura vno. Nam hoc est aut ratione cibi mollificatiui & lenificatiui, puta maluæ & similium: aut ex multis humoribus ad eas infusis: aut ratione debilis & diminutæ attractionis meatuum sugentium, quæ Arabice meseraicæ dicuntur: & sunt venæ, quibus hepar attrahit succositatem B cibi ab intestinis, ratione malę complexionis frigidę, vel oppilationis ĩ eis existẽtis: aut ratione alicui⁹ morbi contingentis in ipsismet intestinis, sicut ratione vlcerum in eis generatorum. ipsa nanq; lędunt ea ratione fluxus, & infusionis contingẽtis eis ex stomacho: pro tãto nequeunt fæces tempore naturali, & debito retinere, quandiu s. consueuerũt, & ob hoc impellunt eas citius debito. Contingit hoc etiam ex multa & magna humiditate in eis existente adeo cito faciente cibum ab eis lubricari, ne imprimant in eo aliam C operationem manifestam. & hoc q dem est vna ex causis morbi nou in lubricitate intestinorum. hęc autem accidentia contingunt interdũ stomacho. Contingit etiam hoc ex malitia complexionis sine materia. & hoc innuit cum dicit: & aliarum specierum morborum eisdem contingentium.

Si egrediãtur cum sono, significabunt super magnam vẽtositatẽ. 331

Hoc de se manifestum est, & notum.

Si vero fuerint mistæ saniei, significabunt super apostemata in organis cibi existentia. D 332

Organa cibi dicuntur ventres, in quibus coquuntur & sunt, s. intestina, stomachus, & hepar.

Sed si appareat sanguis cũ eis, significabit quidem super ulcera, 332 b excoriationem. *&* c [*tinesmum.*]

Proculdubio sanguis egrediens cum fęcibus signat sup vlcera intestinorum, & compressionem forte, quę tinesmus dr, si dolor assit intestinorum, & ventris. nam si sit hoc absq; dolore, erit hoc proculdubio ex apertione orificiorum venarum. E

Si autem sunt multum fœtidæ 333 *significabunt super magnam corruptionem. Si vero velut oleum supernatat eis, significabunt super liquefactionem pinguedinis corporis, &* c [*erunt proculdubio odoris acetosi ex humore acetoso.*]

c si erunt odoris acetosi, tũc illud erit ex phlegmate acetoso. F

Fœtor fęcum contingens est aut ex ratione corruptionis humorum corporis, aut ex malitia digestionis, oleoginositas earũ aũt contingit interdum ex dissolutione & liquefactione sepi, & adipis renum: & interdum ex liquefactione pinguedinis totius corporis. & earum acetositas contingit ex melancholia.

Rememoratio signorum sumptorum a Sudore, d {& primo a quantitate.} d —— e ——

Sv dor multus in morbis c [*humidis factus,*] f [335 f signat sup humiditatem. &

G *Est ex accidentibus vim et naturam ipsorum referentibus, neque est sicut ille, ex quo fit ornamentum.*

Sudor quidem multus est vnum ex accidētibus factis in morbis humidis, nec est sicut sudor factus in purgatione & mundificatione corporis, ex quo s. consequitur patiens ornamentum: immo proculdubio significat super vim & naturam ipsorum, i. q̄ sudor contingit ei omni die morbi, & si non sunt dies criti

H ci, & purgationis.

336 *Superfluus autem in vltimo cū casu virtutis patientis, contingit proculdubio ex labore, & debilitate virtutis, & naturæ, vnde mors est in propinquo.*

Sudor superfluus in vltimo cum casu virtutis patientis, nequaq̄ est signum laudabile euacuationis: cuius causa est labor, & debilitas virtutis & naturę, contingens ei ex fatigatione, quā passa est ex violentia & malitia morbi. pro tanto cum apparebit talis sudor, significabit sup mor

I tificationem naturę, & virtutis.

337 *Sed paruus sudor in morbis, super oppilationem & clausionem cutis, & grossitiem humoris, & debilitatem expulsiuæ, & paruitatem digestionis, & ventris mollitiem & fluxum significat.*

Causa quidem parui sudoris in morbis est, aut quia porri cutis sunt clausi: aut quia humor faciens morbum est difficilis digestionis, & difficilis dissolutionis: aut quia virtus expulsiua est debilis: aut quia virtus digestiua est debilis: aut quia vētris pa

K tientis est læsus. & interdum coniūguntur oēs hę cāę, aut plures ex eis.

338 *Si appareat sudor valde albus in morbis, significabit super humorem phlegmaticum. Si vero sit citrinus, significabit super cholerā citrinam. Et si niger, super melancholiam. Si autem sit rubeus, erit morbus ex sanguine. Et similiter præbet nobis signa suo sapore.*

Quia sudor est superfluitas tertię L digestionis factę in membris: ideo color eius significat humorē in corpore dominantem. & hoc, qm̄ sup fluitas consequitur ex necessitate colorem humoris dominantis in corpore eius, cuius est superfluitas. & intellexit ex dicto suo, cum dixit: Et similiter præbet nobis signa suo sapore: q̄ sudor etiam suo sapore super naturam humorum dominantium attestatur. Vnde sua dulcedine significat super dominium sanguinis, & sua amaritudine supra choleram, &

M sui salsedine super phlegma salsum & sui acetositate sup acetosum, & sui insipiditate super insipidum, & sui acerbitate, & austeritate super melancholiam.

339 *Sudor subtilis contingit ex subtilitate humorum, & grossus ex grossitie eorundem.*

Hoc quidem est notum: manifestum. n. q̄ subtilis significet sup subtilitatem humorum, & grossus sup grossitiem eorundem. necesse est. n. vt superfluitas assimiletur ei, cuius est superfluitas.

A *Si autem fuerit vniuersalis in toto corpore, est bonus. sed si sit particularis & specialis in uno loco, est malus, & illaudabilis.*

Si sudor accidēs in aliquo ex diebus morbi fuerit per totum corpus vniuersalis, erit bonum signū & laudabile. si vero sit solum in vno loco corporis, erit malus. Nam q̄ fiat vniuersaliter per totum corpus, hoc quidem est ex dominio naturæ super humorem facientem morbum, & dissolutione & emissione ipsius per sudorem. Quōd autem fiat solum ī

B vno membro, hoc quidem contingit ex pugna & violentia expellendi nocumenti humoris in loco illo.

341 *Qui etiam contingit tempore suo unà cum circuitibus & paroxismis febrium, aut in die critica, est quidem bonus & laudabilis, contrarii autem bonitas lōginqua est & remota.*

Sudor accidens tempore laudabili est ille, qui accidit ī die critica, aut qui contingit vnà cum circuitibus, & paroxismis febrium: hoc est sudor, per quem febris dissoluitur, &

C totaliter est bonus & laudabilis: & contrarius illaudabilis, & est ille, q̄ accidit in die non critica, nec in circuitibus febrium.

Rememoratio signorum Prognosticorum a {generalium.}

342 *Prognosticatio diuiditur ī referentem & significantem morbum futurum generari in sano, & in significātem, quod debet contingere patienti in morbo suo.*

Signa prognostica super illud, qđ D est futurum, diuiduntur in duas species: quarum vna est signorum prognosticantium morbum futurum generari in sano: & secunda est signorum prognosticantium super illud, quod est futurum patienti ex bono, vel eius contrario.

343 *Signa autem referentia super ægritudinem futuram sumuntur ex accidentibus significantibus super repletionem, uel euacuationem cerebri, aut residui corporis.*

Signa significātia super morbos E futuros sumuntur ex accidentibus ī corpore apparentibus super multitudinem humorum in eo, aut super ipsorum diminutionem significantibus. & hoc, qm̄ morbi accidunt ex his duabus speciebus, s. ex augmento & diminutione humorum in corpore existentium.

344 *significat autem super repletionem quies, multitudo cibi, raritas balnei: & exercitii: ex his namque accidentibus contingit repletionis ægritudo, & his contrariæ prognosticant super* [b] *[intentionis] ægritudines.* F

b diminutiōis vl' ſalutis.

Accidentia super repletionem attestantia sunt velut quies, & assumptio multi cibi, & rarus introitus balnei, & diminutio exercitij. Hæc autem omnia sunt causæ efficientes morbos de repletione, vocauit tamē ea accidentia, eo q̄ sunt Medico signa, & sunt secundum veritatē causæ continuæ repletionis penes virtutem: & eis contraria sunt causæ diminutionis humorum.

G Signa repletionis, & primo secundum uirtutem.

345 *Genus repletionis diuiditur in repletionem penes uirtutem animæ, quæ si fuerit respectu immutatiæ, & digestiuæ, nequaquam erit appetitus comedēdi laudabilis, eritq; egestio mollis & liquida, neq; erit digestio in urina.*

In hac arte notat repletionem. & diuiditur primo ī duas speciēs. Quarum una est, cum humores graues
H sunt & multi, respectu tamen virtutis corporis: verum non sunt multi & absolute excedentes respectu sui: & hęc quidem repletio nota est, quę s. dicitur repletio penes virtutem. Secunda etiam est nota, quę dicit repletio penes cōcauitates organorū. hoc autem est cum sunt humores multi per se & absolute. Incœpit autem primo a specie repletiōis penes virtutem. vnde inquit, ꝙ genus eius diuiditur primo penes animæ virtutes. nam ex ea est quędam respectu virtutis immutatiuę, super quam repletionem signat appetit⁹ cibi mal⁹
I & illaudabilis, egestio mollis & liq da, & priuatio digestionis vrinę.

346 *Significatur autem super repletionē respectu uirtutis motiuæ, ex grauitate & læsione motus.*

Significatur autem lędi virt⁹ motiua ſm locum: eo ꝙ lędatur & grauetur faciens ex motu locali.

347 *Si autem sit repletio respectu pulsatiuæ, erit quidem patens debilitas, & pigritia pulsationis eius.*

Si vero repletio fuerit penes virtutem pulsatiuam, idest vitalem, erit K
tem pulsus debilis.

348 *Causa uero debilitatis animarum seu potentiarū est illud, quod nequeunt pati ex chymis: nam parum ex eis lædit & grauat eas, non autem ideo quia membrorum concauitates ex eis repleantur.*

Hoc accidit ex hac repletione venarum. & ostendit ꝙ ipsa lęsio non accidat ex repletione cōcauitatum venarum, sed potius ex debilitate L
virtutum, & malitia chymorum. vnde est ac si diceret, hæc species repletionis ideo accidit, quoniam animę seu potentię debiles fuerint ex chymis uel humoribus aggrauatę: vnde nequeunt eos tolerare. Nam propter sui debilitatem lęduntur in dęlatione & tolerantia eorum: quanꝫ minimę concauitates membrorum ex eis repleantur.

Signa repletionis secundum membra.

349 *Est autem alia repletio a prædicta penes concauitates organorum, s. cum non poterunt tolerare id, ex quo membrorum concauitates replebuntur.* M

Hæc secunda species repletionis est quidem penes cōcauitates organorum. vnde est ac si diceret ꝙ, anguſtentur ab illis humoribus. Et quia notum est, ꝙ concauitates prędictę cedente sanguine repleantur, ideo inquit: s. cum non poterunt pati ex eo, quo membrorum concauitates repleantur.

Hoc

A *Hoc autem genus contingit ex repletione aut sanguinis puri & mundi, aut cholerę, aut humoris phlegmatici. interdum autem animę seu potētię fortes sunt, nec grauant eas chymi.*

Hoc quidem genus repletiōis est ex sanguine, s. aut ex sanguine mūdo & puro ab alijs hūoribꝫ, aut sanguine cū dominio cholerę rubeę, aut humoris melācholici, aut phlegmatici. & est quidē possibile ꝙ omnes animę fortes sint, & ꝙ non percipiant repletionem illam.

B

Signa dominiī sanguinis.

351 *Cum dominatur sanguis aliis humoribus, adsunt somnus & dolor capitis in excessu, cū tumore & rubore uenarum. Est⁊ possibile quod inde cogitationes mutentur, cum grauitate capitis, & debilitate, & fatigatione sensuū. Reperitur etiam tactu [calidus cum grauitate humorum, & scapularum, & cum oscitatione.] Et [sunt interdum grauia latere, et hypochondria, & manifestus fluxus sanguinis a naribus, cum alycibus: & etiam uenter est laxus, non tamen multum cum delectatione, & suauitate uitæ:] & apparebunt somnia letitiæ, & iocunda cum uarietate & multitudine colorum. Accidet etiam pruritus in loco phlebotomiæ, cum rubedine oculi insolita, et apostematibus, aut Variolis, aut pustulis corporis, & opinabitur se comedere dulcia in somnis, & uidebitur quod gustet dulcia, & si prius ea non comederit. Vnde si hæc accidentia sint in uere, aut in principio iuuentutis nouellæ, significabunt quidem nobis super ægritudines ex sanguine generandas: quæ quidem de facto cōsequenter apparebunt.* C D

Hęc enim omnia accidētia sunt super sanguinem significantia. & quod dicit hic, est de se notum. Horum autem accidentium sunt tres E
species. Nam quędam ex his accidentibus super dominium naturalis sanguinis significantibus apparent in vigilia, sicut color rubeus, & fatigatio seu cōcussio, & similia his seu huic speciei. Et quędam ex eis vidētur in somnis: vtpote si sanguis in somno, aut si videatur ei, ꝙ comedat tunc aliquid dulce. Et quędam ex ipsis sunt causę multitudinem, seu magnitudinem sanguinis efficiētes. quę si fuerint cibi, sunt velut esus dulcium: si autem fuerint accidentia animę, sunt velut gaudium & lętitia. Sed si fuerit ex temporibus F
anni cōueniens in hoc, est sicut vernale. Si vero fuerit ętas ad idem conuenientes, est sicut ętas iuuentutis, & adolescentię. Tacuit de multitudine extensionem & solutionem faciente vel inferente, quia noluit dolorem ex solutione cōtingere cōtinuitatis. Et causa quidem accidentium post sanguinis generationem contingentium est calor ipsius sanguinis, aut eius humiditas. Vnde exempli gratia, calor sanguinis est causa doloris capitis, & eⁱ⁹ hūiditas

causa

G causa somni superflui. Et prurit⁹ quidem contingens in loco phlebotomiæ significat super dominium, & multitudinem sanguinis, in eo qui vsus est phlebotomia. Et causa qui dē apertionis sanguinis est esus dulcium. & sapor dulcium in somno est, quoniā anima seu potentia imaginatiua sequitur complexionē corporis, imprimitq; & assimilat quod ab extra sentit, & percipit.

Signa choleræ.

352 H *Cvm dominatur cholera citrina aut crocea, apparet quidem color cutis citrinus, cū debilitate, & casu appetitus cibi: & reperit ille in quo dominatur oris amaritudinem, & mordicationē ex ipsa cholera rubea in stomacho contingentem: accidit q; ei uentris solutio, cum qua est cholera rubea, & insomnietas cum profunditate oculorum, & siccitas oris & linguæ: & eius urina est in colore ual de citrina, accidit q; ei syncope, &* I *riget cutis eius cū permistione, & perturbatione: accidit ei sitis post ieiunium, & apparent ei in somno corruscationes cum subtilitate pulsus, & calore corporis. Sunt etiam ex his accidentibus multa, & frequens balneatio in aquis calidis, & sulphureis: & motus laborioſi qui fiunt in regionibus, & a [illis septentrionalibus,] & frequēs & continuus esus acutorum, & maxime si fiat tempore æstiuo.*

a meridionalib⁹, & ętas iuuētutis.

Hæc omnia signa diuiduntur in K tria genera, quorum quidem rememorationem præmisimus, in quæ, ſ. signa dominium sanguinis significantia diuiduntur: hoc est dictum, ꝙ accidentia dominium choleræ rubeæ significantia sumuntur a tempore somni, aut ex parte vigiliæ, vel a generantibus eam. Et accidentia ex dominio choleræ rubeæ contingentia sequuntur ipsius complexionem, aut colorem, aut saporem. Cō sequentia autem ipsius complexionem sunt velut casus appetitus: nā ratione frigiditatis viget appetitus, vnde cum calefit os stomachi, ī quo L existit appetitus, cadit quidem appetitus. Sequitur etiam insomnietas, & exiccatio complexionum ipsius, q̄ quidem calida est & sicca: sicut ēt est de siti. Solutio etiam quidem vēntris contingit ex acumine & mordicatione ipsius. & ipsius mordicatio contingit ratione caloris, & siccitatis eius. & similiter turbatio, & iracū dia. Et amaritudo quidem oris sumitur ex sapore eius. Et color significat per se super substantiam ipsi⁹, cum egreditur per vomitum, vel secessum plus solito. Quæ autem ipsas efficiunt sunt (vt inquit) multa balneatio in aqua calida per naturam, & obuiatio rerum calidarum exteriorum, & esus medicinarum calidarum, & motus vltimatus, vigiliarum instantia, ira, & angustia. M

Signa melancholiæ.

353 *Si uero cholera nigra in corpore dominetur, erit quidem ſus color corporis cum forti & ingi meditatione, & cogitatione, & ap-*

appetitu cibi forti, & reperietur in ore ſapor acetosus.

Sequitur quidem fortis medicatio post melancholiam. nam de natura melancholiæ est offuscare animam, & exterrere ex casibus in tempore contingentibus. contingit autem appetitus fortis: quoniam radix, seu principium motus appetit⁹ cibi est ex humore, quem infundit splen ad os stomachi. vnde ex magna infusione huius hūoris ad hūc locum augetur appetitus cibi: sed reperitur in ore acetositas, qm̄ cholera nigra est acetosa. B

354 *Est etiam cum malitia animæ* b *[intuitus fortis, & affixus,] & pulsus durus est, & tardus.* c *[*

]

Malitia animæ cum forti intuitu, i. cum iugiter inspicit hominem cū facie iracunda & tetribili, accidit quidem patienti ex nigra cholera. & hoc, quoniam cholera nigra est sanguini contraria. vnde quia sanguis ex sui natura lætificat, de necessitate oportet ꝙ melācholia habeat iram & tristitiam excitare. Gale. autem sic asserit animam desolari ex humore nigro, sicut desolatur quis ex tenebra & obscuritate. Hoc autē dictum est sicut truffa & canticum. & hoc ideo, quoniam si hoc esset, cogeretur de necessitate ponere ꝙ sanguis esset albus, & splendidus. Duricies vero pulsus ex siccitate eius humoris contingit. Congregatio quidem seu collectio stomacho contingit ex siccitate choleræ nigræ. & inde contingit etiam insomnietas. verum priuatio iræ, & furoris contingit ex ipsius frigiditate. & talis quidem melancholia macleboziat nominata, generatur ex hoc humore. D

Et vrina quidem est alba, tenuis, & cruda: nec est in egestione decoctio. 355

Tenuitas autē vrinę est ex grossitie choleræ non permittente egredi ex vtina nisi tenue & subtile: verum eius albedo ex digestionis priuatione contingit. ideo etiam est egestio indigesta. nam quod digestū est & coctum ex humoribus, calidū est & humidum: talem enim habet formam & naturam, quod digestio E operatur.

Et cibus siccus aridus, anxietas, timor d *[cōtinuus,] et tristitia.* 356 d frequēs

Hæ quidem causę choleram nigram efficientes sunt, ſ. cibi sicci, & accidentia] animæ talia, quæ ponit expresse in textu.

Videtur etiam quòd interficiatur in somnis: apparent q; in somno eius omnia eum exterrentia. 357

Hæc autem contingunt ex timore melancholiam consequente. F

Aetas senum, autumnus, & e *[habitationes meridionales,] & corporis macies.* 358 e regio septentrionalis.

Aetas quidem senectutis necessitat dominium huius humoris, eo quòd sit affinis complexioni eius: & idem facit autumnus, & habitatio aperta a meridie. corpus etiam macrum est consimile generationi huius humoris.

Signa

G 359 a erit piger ſactionibus, & motibus.

Signa phlegmatis.

Si dominetur humor phlegmaticus in corpore, aggrauabitur caput eius, ſomnus eius erit lõgus, & [a fatigabitur iter agendo de facili,] & erit eius appetitus debilis, cum repletione penes virtutem, & [b turbationem ſeu permiſtionem, & ſopita laxitate.]

b pigritia ſ deabulatiõe, & ſopita laxitas abſq; conſuetudine.

Grauitas quidem capitis, & longus ſomnus ratiõe hũiditatis phlegmaticę contingunt, & ſimiliter fatigatio. & ob hoc hæc accidentia comitantur etiam dominium & abũdantia ſanguinis. & diminutio quidem appetitus contingit ratione humiditatis: nam appetitus viget per frigiditatem & ſiccitatem. Exegreſſu autem huius humoris a diſpoſitione naturali grauantur virtutes, contingitq; inde repletio penes virtutem & ſimiliter humiditas ipſius eſt cauſa permixtionis & fatigationis in actione itineris: ſuppoſito tamen q̃ non contingat ex priuatione exercitij.

H

360 I

Ex his etiam eſt fluxus ſaliuæ, & ſputi, & tumor vultus, & color patientis albus, & erit in pulſu eius [c occultatio,] & tarditas, & in vrina turbulentia, & groſſities, & cruditas.

c groſſities.

Cauſa fluxus ſputi, & ſaliuæ eſt manifeſta. verum tumor vult⁹ ideo contingit. quoniam cum humor phlegmaticus dominatur in nutrimento membrorum, reperitur ī mẽbris quędam diſpoſitio inchoationis hydropis: & tunc contingit tumor vultus, & pedum. Et intelligo quidem per tumorem vultus, tumorem palpebrarum, & carnis ſub oculis exiſtentis. Tarditas quidem & occultatio pulſus ex frigiditate contingit. Inde etiam contingit vrinę turbulentia, groſſities, & cruditas: & color qui dominatur in corpore, eſt albus, turpis, & fuſcus, palidus.

K

Nec eſt in eo ſitis, niſi fuerit 361 *phlegma ſalſum, aut putrefactio affuerit.*

In eo quidem, ī quo phlegma dominatur, minime ſitis accidit: niſi tñ illud phlegma fuerit ſalſum, aut putrefactum, ſ. efficiens febrem.

L

Ex his etiam accidentibus ſunt 361 *vſus omnium ciborum humidorũ, & frigidorum, & ætas ſenectutis, & tempus hyemale, & priuatio exercitij, & balnei, & excedens quantitas cibi, & habitatio humida ratione fluminum, & apparitio marium in ſomnis, & querimonia ex incubo facta, & in potentia digeſtionis chyli.*

Hæc quidem agunt & efficiunt humorem phlegmaticum, ſ. cib⁹ frigidus & humidus, & ętas ſenectutis, & tempus hyemale, & obmiſſio exercitij & balnei, & augmentum cibi, & villa humida ex multitudine aquarum hæc enim omnia habent conformitatem in complexione cũ humore phlegmatico. Somniũ autem aquarum, & marium, & querimonia ex incubo, & illi potentia digeſtionis chyli, i. cibi in ſtomacho, hæc quidem omnia ſunt accidẽtia humorem phlegmaticum cõſequẽtia. Incubus quidem mor⁹ b⁹ eſt ſimilis epilepſiæ, qui tempore ſomni contingit. pro tanto eſt ſignum prognoſticum futurę epilepſiæ. Et epilepſia quidem eſt ſpaſmus, & mor⁹ illaudabilis accñs cerebro & nervis ex humore phlegmatico, aut ventoſitate phlegmatica.

M

Cum autem apparebunt tempore ſanitatis continuo accidentia de neceſſitate ſuper aduentũ ægritudinum ſignificantia, eſto ſolicitus in ablatione eorundem.

Hoc quidem præceptum eſt vniuerſale in hac arte: & hoc eſt, q̃ cum quis videbit aliquod ex accidentib⁹ morborum iam ſanis accidiſſe, q̃ debet operam dare circa curam eius. Hæc autem ſpecies ſignorum ſignificantium tempore ſanitatis ſuper futuras ægritudines eſt alia ab illa ſpecie ſignorum, quæ ſignificat ſuper dominium quatuor humorum. & ideo Medici fecerunt de eis tractatum & capitulum ſpeciale. Ex illis autem ſignis ſunt iſta, continu⁹ motus, & iectigatio faciei, quæ torturã futuram oris prognoſticant: & vniuerſalis iectigatio totius corporis, q̃ futurum ſpaſmum nunciat. Ferunt etiam q̃ fatigatio ſine cauſa manifeſta extrinſeca, & caſus appetit⁹ prognoſticant futuram febris generationem. Sic etiam ferunt q̃ multitudo furunculorum ſeu vlcerum prognoſticat apoſtemata futura in cõcauitatibus membrorum. Et dolor grauanuus in inferiore parte vẽtris ſignat ſup lapidẽ, aut ſuper futurã gñationẽ apatũ in illis locis. Et dolores quidem dextri lateris, pgnoſticãt ſuper oppilatiões hepatis, & ſup futurã gñationẽ apatum in eodem. Et vſtio quidẽ vrinę ſignat ſup vlcera veſicę. Et incubus quidẽ ſignat ſup futurã epilepſiam. Poſuere etiã multa alia ab iſtis, q̃ retulerunt ſub hoc capitulo in libris ſuis. Poſtq̃ pfecit ſermones ſuos ſup ſigna pgnoſtica ſignantia tempore ſanitatis generationẽ egritudinum ī futuro, incipit nunc hic referre ſigna pgnoſtica tpe morbi ſignificantis ſuper futuram ſalutem, aut mortem.

N

O

P

Q

R

S

Rememoratio ſignorum prognoſticorum tẽpore morbi contingentium.

E

Ex ſignis prognoſticis eſt ſignificans mortem futuram. 364 *Et ex eis eſt, quod ſignificat futuram ſanitatem ſeu euaſionem &* [d *proprie ex his eſt ſcientia prognoſtica.*]

d hæc inſcia pgnoſticationis declarant.

Signa, quæ in hoc capite repetiũ tur, diuidunt primo in partes duas: quarum vna eſt ſignorum ſuper futuram generationem ſanitatis ſignificantium. alia autem eſt ſignorũ ſignificãtium ſuper mortem futurã. Et proculdubio ſcientia de iſtis ſignis eſt propriè ſcientia prognoſticationis. & ſunt illa, quæ ponuntur in hoc capitulo.

F

Ex ſcientia iſtorum videbit Me 365 *dicus, & ſciet quis moriatur, retrahetq; inde manus ſuas a cura eius: ſicut etiam videbit ex ſcientia eorundem quis euadere debeat, & curari, pro tanto notificabit & prognoſticabit illud.*

Ex ſignis his conſequitur Medicus ſcientiã perutilem & iuuatiuã. Nam Medicus ſcit quidem ex eis quis

G quis moriturus sit egritudie sua cũ vocabitur ad curandum eum: vnde significabit illud amicis suis, & retrahet se a cura eiusdem. sic ẽt sciet ex eisdem quis euasurus sit a morbo suo: ꝙ tanto prædicit curã & euasionem eius amicis ipsius patientis, & dat operam circa curam ipsi⁹.

366 *Principium huius scientiæ est scientia de temporibus morborũ, & eo quod apparet in eis de dispositione morborum. est etiam scientia de longitudine, & breuitate,*
H *fortitudine, & violentia, debilitate, seu tranquillitate ægritudinum, & etiam de iudicio eius quod debet generari ex crisi in tẽporibus morbi.*

Hæc quidem signa diuiduntur diuisione prima in tria genera ipsorum, ex quorum vno habetur scientia de temporibus morborum, & eo quod apparet in eis ex signis laudabilibus & illaudabilibus. Ex secundo habetur scientia longitudinis, & breuitatis morbi, & acuitatis & leuitatis eius. & hoc quidem intellexit per fortitudinem seu violentiam, de
I bilitatem seu tranquillitatem morbi. Sed ex tertio habetur scientia eius, quod debet generari ex speciebus crisis laudabilis, seu illaudabilis in temporibus morbi.

De temporibus morbi.

367 *IN quolibet morbo sunt diuisa tempora, in quorum aliquo cõtingit mors, & uita vel salus, & sunt principium, augmentum, status. In quolibet potest mors contingere. In quarto autem, quod declinatio appellatur, non contingit* K *mors, nisi contingat error vndecunque.*

In quolibet morbo salubri sunt quatuor tempora: & ī quolibet trium primorum ex eis, ſ. in principio, augmento, & statu contingit mors & salus: verum in quarto non contingit mors, nisi ex aliquo errore vndecunque contingente.

Principium autem est, in quo 368 *contingit nocumentum in operationibus, & debilitas in negotiis assuetis.* L

Tempus autem principij dicti est illud, in quo infertur nocumentum naturalibus operationibus: tunc. n. debilitantur omnes operationes patientis. & ob hoc Medici ferunt ꝙ in hoc tempore nihil digestionis apparebit in vrina.

Et hoc quidem tempus durat, 369 *donec digestio appareat in* [a] *[hypostasi,] sputo, fœcibus, & vrina. & post ipsum apparet & cognoscitur augmentum ex longitudine paroxysmorum febrium. & operationibus,* M *& accidentibus.*

Tempus quidem principij durat, donec appareat digestio in sputo, si sit morbus in pectore: aut in fecib⁹ si sit morbus in ventre: & in vrina, si sit morbus vniuersalis in toto corpore. Cum autem digestio inchoatur, prolongatur quidem, augetur seu *magnificatur paroxismus febris, & ipsius accidentia: & hoc quidem est tempus augmenti. Et Gal. quidé opinatur ꝙ cum tempus paroxismi prolongatur, & eius initium anticipatur

A patur & ipsius accidentia, puta calor, & sitis. & alia ab his ex accidentibus febrium, ſpecialibus augentur & fortificantur, ſignificãtur ꝙ morbus sit tunc absq; dubio in augmẽto: sicut proculdubio cum minuitur & remittitur paroxismus in tribus prædictis, morbus existit in declinatione. Sic etiam existit in statu, cum prędicta quiescunt, nec ampli⁹ mutantur in paroxismo. veruntamen paroxismus augetur in quibusdam ex prædictis, & minuitur in alijs. Sunt tamen diuisiones multiplices quamplures distinguentes, quas q-
B dem hoc compendium minime bene tolleraret.

370 *Status vero est, cum post* [b] *[dictum negocium] perfecta digestio apparebit, nec paroxysmi morborum augebuntur, & accidẽtia in quantitate æquabuntur.*

Tempus status est post tempus augmenti: & est, cum iam digestio est perfecta & completa, nec augentur paroxismi febrium, & earum accidentia coæquantur. & est ac si diceretur, ꝙ prolongatio paroxismi,
C & hora inchoationis eius sunt eædem, & eius accidentia vniformia, & æqualia.

371 *Accipit etiam morbus diminutionem, & fit interdum crisis perfecta. Vnde cum hoc signum videbitur, prognosticetur pax & salus patiẽtis. nam mors minime accidit in declinatione, nisi errore su-*
per patiente commisso, aut aere
[c] *[complexionis malæ & illauda-* D *bilis, necnon etiam omni extrinse-* *co contrario eidem contingente.*

Tempus quidẽ declinationis est, cum incipit morbus minui, ſ. in longitudine paroxismorum, ac si diceretur, ꝙ tunc breuiores solito efficiãtur, & ꝙ tempus inchoationis eorũ suboccupet, & ipsorum accidentia alleuientur & mitigẽtur. In hoc autem tempore perficitur interdum morbi consumptio & destructio p crisim, & interdum consumitur insensibili dissolutione absque crisi. Vnde cum apparebunt signa, ꝑgnosticetur super euasionem & libera- E
tionem patientis a morte. Constat .n. ꝙ nullus moritur in declinatione, nisi ex errore contingente ex seipso, aut ab assistentibus, aut ex parte Medici, aut ex malitia, & corruptione aeris, vel in summa ratione extrinsecorum accidentium nociuorum, puta ratione timoris, vel tristitię, aut ratione aliorum ab his ex accidentibus, & rebus animalibus, vel corporalibus.

Scientia autem nostra, per quã 372
cognoscimus terminum principij, confert quidem in subtiliando cibum, & diætam, sicut decet, & F
in mediando subtilitatem eius in augmento. Nam hoc expedit patiẽti, donec morbus ad statum peruenerit. tunc autem decet Medicũ esse solicitum ad subtiliandum perfecte diætam.

Scientia autem, quam habemus de tempore principij, augmẽti, & status, confert nobis ad sciendũ artem subtiliandi diętam ęgrorum. Nam cum scimus morbum esse in

Universidad de Deusto
Biblioteca

G principio & augmento, ſubtiliabimus quidem diætam patientis: ita tamen, ne inde virtus patientis ante ſtatum debilitetur & cadat appropinquante vero ſtatu, ſubtiliabim⁹ quidem diætam in vltimo. Ferunt autem ꝙ Gal. & Hipp. abſtraxerũt artem ſubtiliandi diætam ex cogitatione diſtantię, aut inſtantiæ temporis ſtatus. Vnde cum inſtabit ſtatus morbi, valde ſubtilietur diæta ī vltimo: cum autem valde diſtabit, ingroſſetur: & cum erit medius ĩter propinquum & diſtãtem, medietur inter ſubtilem ptimam & groſſam.

H ꝓ tanto ſcientia eorum, quibus ſtatus tempus cognoſcitur, eſt magis neceſſaria cęteris ī hac arte traditis.

Rememoratio longitudinis & breuitatis morbi.

337 *OMnis morbus perficitur ĩ menſura, quæ ſi fuerit breuis, dicitur acutus, & hic aut interficit in breui tẽpore, aut per criſim laudabilem terminatur.*

I Omnis quidem morbus conſumitur, & deſtruitur in aliqua menſura tempotis. ex ea autem lõga eſt & ex ea eſt breuis. vnde ex morbis eſt quidam leuis motus, & eſt ille, quem ipſe vocat morbum acutum. de natura autem eius propria eſt, ꝙ celeriter ĩterficiat, aut per criſim deſtruatur & conſumatur. & hic morbus ſecnndum opinionem Hippocra. attingit vt plurimum * nonum diem: ex quo eſt maxime acutus ille, qui terminatur per criſim ī die quarta.

a.l. decimũquartũ.

Ipſe etiam morbus eſt citæ digeſtionis, & breuium temporum, auſterus, & periculoſus. 374 K

Hic etiam morbus eſt citæ digeſtionis, & habet quatuor tempora, ſi perficiantur: tñ ratione velocitatis ſui motus & violentiæ accidẽtiũ eius eſt auſterus, & piculoſus. vnde patiens moritur ex modico errore eidem contingente.

Cognoſcitur autem ex breuitate ſui principij: pro tanto regatur diæta conuenienti. 375

L Hic quidem morbus cognoſcit ex breuitate ſui principij. hoc autẽ eſt in primis diebus ęgritudinis, cũ apparent ſigna digeſtionis in ſputo vel vrina. vnde ſi in quarta die apparent principium digeſtionis, vtpote nubes ſuper vrinam, ſignificabit ꝙ ſtatus ſit in ſeptima futura.

Non enim ſunt multum aggrauandæ eius virtutes, nec eſt auferendus & prohibendus ei cibus omnino a principio: nam forſitan caderet virtus eius: nec etiam eſt debilitandus ante ſtatum ipſius. ſed eſt potius prudenter in quantitate reficiendus ſufficienti ſecundum exigentiam ſui[itineris.] 376 M

a vitiũ

Non inquit debet refici patiens in hoc morbo cibo læſionem & grauamen virturi eius referente, nec ẽt eſt ſubito transferendus a cibo ſuo: hoc eſt ꝙ non debet ei omnino ſubripi cibus ſuus: nam caderet virtus eius, priuſquam morbus ad ſtatum perueniret, & per conſequens patiẽs moreretur. Vnde metiendus eſt cibus eius ſecundum diſtantiam ſta-

tus morbi, ſicut & menſurant ſumptus iter agentis. exceſſus. n. & multitudo ſumptuum grauãt ipſum, & diminutio ſeu defectus ipſorum nõ complent intentionem ipſius. Et priores quidem iuſſerunt patienti, cum videbant morbum eius terminari in die quarta, ꝙ dimitteret omnino cibum, dum virtus fortis eſſet: alioquin ꝙ ſufficeret ei mellicratũ. Si tamen eſſet ſub tali, nutriebãt ipſum ptiſana colata, & ſine fœcibus. Si etiam virtus eſſet ſub hac, reficiebant eum ptiſana non colata, ſed cũ totalitate ſua. Cum autem opinabantur morbum non terminari citra decimum quartum, nutriebant ipſum ptiſana abſq; fœcibus ſuis. Si tñ virtus eſſet ſub hac, nutriebãt eũ ptiſana cum fœcibus ſuis. Quòd ſi ſub hac inueniretur, cogebantur ei dare panem ad comedẽdum. Et cõſuetudo quidem viuendi iuuit poſt in hoc negocio: qm̃ hoĩes illius temporis non ſumebant cibum multũ: & hoc, qm̃ cibus eorum ſm menſuram legis ſumebatur, aut ſaltem menſuræ appropinquabat. Conſuetudo autem moderna eſt contraria huic regimini, quantum ad talem menſuram cibi, pro tanto decet vt cibus modernorum aliquantulum augeatur, & potiſſime in crapuloſis, & laborantibus. A B C

377 *Si autem videas difficultatẽ, & malitiam ſignorum, & periculorum, & dolores fortes, & violentos cum mala diſpoſitione, & caſu virtutis, & ratione diminuta & permiſta, ita quod virtus nequeat morbi malitiam tolerare, prognoſtica mortem eius futuram ante ſtatum, quam quidem ex malitia accidentium ex morbo cholerico contingentium prognoſticabis.* D

Si videris in patiente ſigna maligna & auſtera, quorũ relationẽ faciemus, & accñtia periculoſa, vtpote dolores violentos cum caſu virtutis & ſignificatione potentiæ morbi ex malis ſignis, & corruptione ratiõis, & cum hoc videas ꝙ virtus patiẽtis nequeat pati violentiam morbi: ꝓgnoſtica futuram mortem eius, anteq̃ ad ſtatũ peruenerit. cum tamen erit morb⁹ in vltimo fortitudinis & violentiæ, morietur patiens in tpe prĩcipij. verum ſi fuerit ſub hoc, morietur in tpe augmenti. Cognoſces autem hoc in genere ex accñtibus malis & pernitioſis, euiuſmodi ſunt accñtia morborum ex cholera rubea generatorum. E

Ex morbis etiam eſt diu durãs & longi temporis, qui chronicus ſeu temporalis appellatur: qui quidem minime corpus celeriter conſumit & diſſoluit, ſed aut necat ipſum cum phthiſi & hectica, egreſſu ſanguinis, aut macie: aut patiens etiam longo tempore curabitur, & morbus per paulatinam diſſolutionem, & digeſtionem cõſumetur. 378 F

Poſtq̃ fecit relationẽ de morbis breuis tpis & acutis, refert nũc morbos lõgi tpis. vñ ĩquit, ꝙ ex morbis ſunt lõgi, qui tpales ſeu chronici appellãtur, qui longo temporis ſpatio ſunt durãtes. hi autem minime immutant cito corpora, vel diſſoluũt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

G sicut acuti morbi faciunt: immo qdem aut interficiunt ipsum cũ maiore, aut egressu sanguinis, aut dissolutione virtutis paulatina, aut euadet, & curabitur quis ab eis in tpe lõgo per dissolutionem humorũ paulatinam, præter qꝑ pateat in eo crisis manifesta. Et hoc quidem dedit intelligi, cum dixit: & morbus per paulatinam digestionem, & dissolutionem consumitur.

379 *Cognoscens autem ipsum ex leuitate, & facilitate accidentium eius, & frigiditate cuiuslibet ex*
H *his morbis.*

Cognoscens quidem morbos istos ex facilitate accidentium ipsorum, & natura eorum: quoniã sunt morbi frigidi.

380 *Non cibes istum patientem modico cibo, quoniam caderent virtutes eius.*

Docet quidem qꝑ non in morbis longis, qui non dissoluuntur per crisim, cibetur patiens paruo cibo: qm̃ caderet virtus eius.

381 *Inter autem morbos istos sunt*
I *alij medy, quorum scilicet tempora non sunt absolute breuia, nec lõga. Vnde cibus eorum in subtilitate medietur: nec sit multus, neque paruus.*

Inter morbos quidem breuis tẽporis, & morbos longos & chronicos, tationem extremorum habẽtes sunt alij medij in longitudine & breuitate: & ideirco non reponuntur in tempore longo vel breui, sed potius in æquali aut temperato. pro tanto docet, vt cibus in istis sit inter paruum & magnum medius.

De crisi b {& signis eius.} K b

382 *Scito quòd crisis est velox & subita mutatio, quæ suo tempore ex difficultate seu malitia accidentium, & pugna existente inter virtutem & morbum generatur, vt celeriter ad vitam vel mortem perueniatur.*

Crisis est mutatio suo tẽpore subito contingens patienti, ac si diceret qꝑ hæc mutatio generatur ex difficultate accidentium patienti contingentium, & ex pugna, quæ inter L virtutem & morbum existit: q quidem mutatio significat mortem celeriter in morbo futuram, si fuerit illaudabilis, aut vitam, si fuerit laudabilis. vnde transmutatur hoc nomen ad significandum prædictam immutationem & diẽ eius per quãdam similitudinem, ac si in ea deberet fetri iudicium seu sententia super victoriam morbi, vel virtutis.

383 *Sex sunt species mutationum i*
M *morbis contingentium. Nam aut negocia tardantur, aut citantur in eis: vnde interdum conuertitur in temporibus breuibus corpus ad bonum & uitam.*

Sex sunt species mutationum, q in morbis generãtur. Vna ex eis mutatio est, in qua trãsfertur corpus in breui tempore ad laudabilem dispositionem & sanitatem, ac si diceretur subito. & hoc quidem intellexit, cum dixit: in temporibus breuibus. Vnde hæc est vna ex speciebus crisis, & ipsa quidem est laudabilior cæteris: in ea enim transfertur corpus

A pus subito a dispositione illaudabili ad sanitatem cum euacuatione sensibili, puta cum fluxu sanguinis nasium, aut sudore, vel alijs ab istis.

384 *Si fuerit laudabile quod præcedit eam, prognosticabis sic super ipsam, s. super crisim securam, &*
B *laudabilem.*

Si prognostica laudabilia præcedant crisim, iudica crisim futuram esse laudabilem: & cum hoc etiã significabunt in quo tẽpore accidat, & speciem euacuationis, quæ debet contingere in ea.

385 *Est autem alia mutatio velox*
C *ad prædicta, quæ quidem significat mortem. in hac quidem velocitate malitia est angustus processus Medici: nam hæc crisis est necans, & pernicioſa.*

Secunda ex speciebus crisis est velox & subita mutatio ad mortẽ cũ euacuatione sensibili. In hac autem crisi est, sicut ipse dicit, angust9 processus Medici: quod quidem de processu curationis intellexit. vnde est ac si diceret qꝑ non inuenitur curationis ingenium a Medico. Et hanc quidẽ crisim præcedũt signa mala.

386 *Tertia ex prædictis mutationibus est mutatio tarda, inducẽs ad dispositionem sanitatis, & curans morbum: non tamen cum crisi, sed potius per dissolutionem paulatinã in ea contingentem.*

Tertia quidem species ex speciebus transmutationis est transmutatio tarda, inducens nihilominus ad sanitatem & curans: non tn̄ cum euacuatione & fortibus seu violentis accidentibus, sed per dissolutionem occultam, & insensibilem. & ideo non dicitur crisis. D

387 *Quarta autem species prædictarum mutationum est mutatio tarda ducens patientem ad interitum: nec fit cum euacuatione, sed potius cum hectica dissoluente corpus patientis.*

Quarta quidem species prędicta rum mutationum est mutatio tarda, ducens patientem ad mortem: nec est cum euacuatione & dissolutione subita & forti, sed potiꝰ cũ hectica, virtutes patiẽs consumente. E

388 *Quinta autem ex prædictis est inter eas media, cum inducit mortem, & malitiam vltimatam.*

Quinta quidem species harum mutationum est media inter subito & tarde ducentem ad mortem. & hoc, quoniam in hac specie fit primo imperfecta crisis subito, & cõsequenter dissoluuntur patientis virtutes in tempore tum laritudinẽ habente, donec contingat morsidẽ: & est composita sicut dicit ex illa, quę F subito perducit ad mortem, & ex ducente ad eam per dissolutionem in insensibile.

389 *Sexta uero perducit ad uitam in medio temporum.*

In hac quidem mutatione sexta subito contingente, est primo crisis imperfecta, & consequenter deducitur patiens paulatim ad sanitatẽ. & est hæc quasi composita ex subito transferente patiente ad sanitatem, & ex transferente ipsum ad eã motu, & translatione illaudabili.

G *Hæ autem criſes ſibi inuicem*
390 *dicuntur contrariæ compoſitæ.*

Hæ duæ criſes, ſ. quinta & ſexta, componuntur, vt diximus, ex quatuor præcedentibus. nam quælibet ex eis componitur ex duab⁹ primis, bona, ſcilicet laudabilis ex duabus primis laudabilibus, & illaudabilis ex illaudabilibus.

391 *Criſis quidem laudabilis accidit in ſtatu cum perfecta digeſtione & virtutis fortitudine: contraria vero ei, puta illaudabilis, ſit in*
H *augmento.*

Criſis laudabilis eſt illa, quæ accidit in morbis poſt perfectam digeſtionem cum fortitudine virium & virtutum: & contraria ei eſt illa, q̃ accidit in augmẽto. nam accidit ante complementum digeſtionis.

Rememoratio eorum, quæ oportet ſcire in criſi.

392 *TRia oportet ſcire in criſi.*

Neceſſe quidem eſt ſcire cũ ſpeciebus criſis, quarum relatio facta eſt, tria ſuper diſpõnẽ ipſius criſis.

I 393 *Scientiam videlicet de prognoſticatione eius, & de diebus criticis, & ſcientiam etiam eius quod ſignificatur per ſigna nobis ſignificantia, in quam criſis ſpeciem terminetur, cum perficitur criſis cuiuſlibet morbi.*

Vnum quidem ex his tribus eſt ſcientia, per quam ſcitur, q̃ ſit criſis futura. ſecundum autem eſt ſciẽtia de natura dierum criticorũ. ſed tertium eſt ſcientia de ſpecie criſis, quę debent fieri, ſeu de ſpecie euacuationis, quę futura eſt in criſi. & hęc quidem ſciẽtia habetur ex ſignis ſignificantib⁹ ipſam eſſe futuram, necnõ etiam ipſam ex cauſa ipſius morbi.

De ſignis criſim prognoſticantibus.

394 *Omnis autem criſis prognoſticatur ex violentia accidentium, quæ dicimus.*

Intendit q̃ prognoſticantia criſim futuram ſunt ſigna, quæ refert in hoc loco.

395 *Et ſunt permiſtio ſenſus, & intellectus, & dolor aurium, &* L *capitis.*

Ex ſignis autem futuram criſim ſignificantibus eſt permixtio rationis, & diminutio ſenſus, & dolor aurium, & capitis. hmõi aũt cauſa eſt motus humorum in capite.

396 *Et fluxus lachrymæ, anguſtia,* a *[parua fames, ſeu caſus appetitus,] motus laborioſus, & vigiliarum inſtantia, & dolor in pectore* & *vel collo, & illaudabilis excitatio a ſomno cum motu, & rubedine* M *oculorum.*

Eſt autem illaudabilis excitatio a ſomno, cum excitatur quis à ſomno ſuo, velut homo exterritus.

397 *Et frendere dentibus, & limatio eorundem in ſomno, & eorundem percuſſio, & fortis fricatio naſi patientis.*

Intellexit quidem q̃ patiẽs limet & percutiat dentes ſuos ad inuicem præter q̃, conſueuerit hoc tempore ſanitatis.

Et

A *Et interdum inſinuabit aliquis*
398 b *[commouendo] cum labijs ſuis, vi debiturq̃, interdum fugere ea.*

Hoc quidem eſt, ac ſi diceret q̃ videtur vnum ex eis cum quodam eorum fugere. & hæc quidem omnia ſigna ſunt laboris & anguſtiæ ex pugna naturæ cum morbo.

399 *Et velocitas quidem anheli-*
tus, & deſyderium trahendi aerem frigidum cum anguſtia, &
velocitas pulſus, & frequentia, et
B *tuſſis cum infuſione, & ſonitu, & gargariſmatis.*

Intellexit hoc, cum accidit patiẽti tuſſis cum ſonitu gargariſmatis ĩ gutture ſuo contingente ex reb⁹ infuſis a capite ſuo ad locum illum.

400 *Et pulſatio cordis continua, &*
ſyncope, & conatur patiẽs a lecto
ſuo ſurgere, & recedere.

Intellexit q̃ patiens conetur a lecto ſuo ſurgere, velut homo permixtus turbatus, & recedere.

401 *Et dolor gutturis & meri cum*
C *anguſtia: quæ ſi perſeuerauerit, continget ei ſyncope magna, & fortis.*

Intellexit per anguſtiam nauſeã, & nocumentum ſtomachi eiuſdẽ.

Et c *[pulſatio in lateribus & dorſo, cum torſionibus violentis, & fortibus, & continuo dolore ſtomachi cum querimonia ſtomachi uel hepatis,] aut dolor ventris, aut circa pectinem, aut etiam in renibus, & veſica, aut dolor fortis cir-*
ca d *[virgam,] uel in urga, aut in matrice, aut in omnibus iunctu-* D *ris aut quibuſdam, aut ex eis intus, uel exterius.*

Quicquid retulit hic eſt p ſe notum. cauſa nanq; horum accidẽtiũ in patiente generatorum, cum eſt ventura criſis, eſt motus humorum per totum corpus eius. tunc. n. natura expellit humores ab omnib⁹ mẽbris, & mittit eos maxime ad membra ordinata, ad hoc q̃ ſint meatus deputati ad egreſſum illius humoris, vtpote ad ventrem, ſtomachum, renes, & veſicam. E

403 *Cum ergo videbitur augmentum horum accidentium in die critica, erit proculdubio bonũ & laudabile, & potiſſime ſi prius digeſtio apparuerit, ſin autem, erit quidem contrarium manifeſtum.*

Cum aliquod horum accidentiũ alicui ęgrorum contigerit, & hoc in aliquo dierum notorum ex diebus laudabilibus abſciſſionis ſententiæ & iudicij, quorũ relationem faciet conſequẽter, & cum hoc ſigna digeſtionis præceſſerint in vrina: proculdubio Medicus nequaquam debet ex tali violentia accidentium dubitare, ſed potius debet patienti & amicis eius prognoſticare, & ſignare q̃ ſanitas ſibi debeat aduenire. Si vero hoc contigerit in die mala & illaudabili, & ſine digeſtione, continget contrarium: ac ſi dicatur, q̃ hoc eſt ſignum malitiæ, & finis, & mali. F

De diebus Criticis.

404 *CAuſa quidem criſis, ſi ſit eorum relatio uera, eſt, quoniam Luna variat actionem in morbis.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

G Causa quidem casus crisis in diebus laudabilibus computando eos a principio morbi patietis cum Luna, si verum est illud quod retulerunt super hoc, quod ideo dixit, qm̃ non est bonum, causam uel rõnem alicuius reddere, priusquã bene con
405 stet de eius inuentione.

Iam quidem cum peragrat, et abscindit celeriter circulum suũ, est quidem causa celeris motus & mutationis: & fortificatur quidẽ interdum in hoc, & interdum debilitatur. hoc autem notum est in
H *arte Astronomorum.*

Fuit quidem necessarium, vt operationem istam appropriaret Lunę: quoniam dies, in quibus manifestatur huius mutatio, sunt septennarij aut quaternarij: & non repitur quidem aliud ex astris, cuius dispositio varietur, & mutetur in hoc in septẽnarijs, aut quaternarijs ex situ seu positione ad Solem, præterq̃ Luna ipsa. cum hoc.n. quod apparet, ꝙ ipsa maturet fructus, & segetes ī prędictis temporibus eius, aut actio est nota in maribus & in aquis, & vni-
I uersaliter in humiditatibus quibus cunq;. vnde cõueniens fuit ꝙ ab ipsa esset actio mutationis in digestione humiditatis. Cum autem dicit: & fortificatur quidem interdum in hoc, & interdum debilitatur. intelligit quidem hoc esse fm distantiã & propinquitatem sui ad Solem ī his reuolutionibus, & etiam fm coniunctionem aliorum planetarum, cum ea conuenientium aut disconueniẽtium: quos quidem domini astrorũ fortunas & infortunas vocãt, seu iuuantes & nocentes.

Nequaquam est operatio sue K
actionis sensibilis in eius iuuamento uel nocumento, sicut quidem est 406
ad sensum uisibilis eius figura ex eo quod in ea existit de claritate, uel lumine Solis.

Actio quidem Lunę est sensibilis cum apparet eius figura lunaris, ex eo quod ad sensum existit in ea de lumine Solis. verum ei° actio iuuamento & nocumento appropriata nequaquam est sensibilis. & est ac si vellet dicere ꝙ hæc transmutatio, ſ in ea visibilis existit, attestatur sup
L illud, quod opinati sunt sapientes astrorum: quod quidem minime sensibile est in ea.

Eius autem quarta relucet in 407
quarto, & eius medietas ī septima

Intelligit ꝙ ipsius quarta relucet in quaternis, & eius medietas in septenis. & est ac si diceret ꝙ, hæc est causa, quare crisis in quaternis & septenis existit. hoc tamen minime reperitur secundum hunc modum in omnib° quaternis, & septenis, & numeratis in quolibet ex morbis a prĩcipio ipsius: cum æger possit incipere pati quolibet die mensis lunaris. M
Vnde causa, quare crisis sic fiat ordinate in quaternis numeratis a primo die, quo cœpit patiens ægrotare, est quidem ex hoc, quoniam in quaternis morborum reperitur notabilis diuersitas impressionis cum modo ordinato. nã quod ibi apparet ex hoc est ordinatum, & determinatè sic procedit. pro tãto quidẽ congruit, ꝙ talis impressio sit in eis ab aliquo ex astris. & quia Luna determinate efficit impressionem in quaternis & septenis, congruit quidem

A dem ꝙ ab ipsa procedunt tales impressiones non tñ sunt huius diuersæ ĩpressiones ab ipsa, ratione quartarũ mensis, sed potius rõne quartarum circulorum, quos efficit & describit in motu dierum: quod quidem notũ est °in reuelatione dictũ.

Et morbus quidem minime cõ- 408
tingit nisi ex dispositione, qua debilitatur opus naturæ: qui si cum auxilio producatur, curabitur quidem patiens, & uita prolongabitur: sed si cum detrimento, moriB tur quidem, & uita perdetur, & separabitur.

Morbus non est in patiente, nisi cum Luna fuerit in malo loco a prĩcipio natiuitatis eius. & est ac si diceret ꝙ talis locus est ille, quem attingit in principio ægritudinis suę. vnde si tunc ipsa transferatur & eleuet a tali loco ad loca vtilia, & iuuatiua & cum hoc locus fuerit, in quo incipit generatio morbi ipsi° paruæ malitiæ, & curabitur quidem patiens, & viuet. verum si transferretur tunc ad loca mala, ipsa existente a princiC pio in loco malo, augeret & fortificaretur eius malitia. Hoc aũt dogma minime est de arte Medicinæ, sed potius ex arte Astronomiæ: quę quidem ars debilis est, & falsum est plurimum, quod in ea existit.

Crises contingunt interdum in 409
quaternis, & iterdum in septenis. Et illæ quidem bonæ sunt & laudabiles, quibus coniunguntur digestio, & prognosticatio attestãtes super ipsa.

Crises contingentes in quaternis D
& septenis in principio morbi nũeratis sunt laudabiles semper, cũ præcedunt eas dies indicatiui, i. prognosticantes crises consequenter futuras, in quibus iam apparuit, & fuit digestio. Et Hippo. quidem & Gal. numerant dies quaternarios velut mundi causa. Dicunt ergo, ꝙ dies quarta laudabilis est & critica: dies etiam septima est critica, in qua fm eos terminatur secunda quarta. ipsi .n. dicunt ꝙ duæ quartæ primæ vniuntur in die quarta: hoc est dictum ꝙ ipsi ponunt diem quartam, finẽ E
& terminum quartæ primæ, & principium quartę secundæ. Et die vndecima terminat quarta tertia, quã quidem quartam minime coniunctim numerant cum secũda. Quartam vero, quartam ferunt terminare diem xiij. hęc quidem quarta cõ iunctionem habet cum tertia, ſ. cũ die xi. Sic etiam coniũgitur quinta quarta, ſ. dies xvij. cũ ea, quæ ipsam prędcedit, sicut patet & fm Hippo. & Gale. Quarta sexta, i. dies vigesima vnitur præeunti ipsam. fm tamen Archigenẽ, hæc quarta est dies xxi. nec alicui alij coniungitur. Hi ergo F
quaternarij sunt dies indicatiui, & critici. est autem decentius, ꝙ quaternarij ex eis dicantur & sint indicatiui septennariorum, & ꝙ septenarij sint critici. hæc quidem est series, & ordo laudabilior dierum criticorum: hoc est, ꝙ crises completæ in vltimo & fm plurimum laudabiliores contingunt in eisdem. Verum gradus secundus prædictorum dierum fm eos est dierum imparium, in quibus contingit crisis a tertio vsq; ad xix. puta quinti, septimi, noni, vndecimi, decimitertii, de-

cimi

G cimiſeptimi,& deciminoni. Et conſtat quidem ꝙ fm eos in diebus paribus non contingit criſis,nec indicatio niſi raro. & ſi fuerit, erit mala & illaudabilis:inter quas quidē ſexta erit deterior,adeo ꝙ fm eum contrariatur ſeptimæ . & conſtat quidē ꝙ ſeptima eſt melior inter eas. Licet autem criſis ſæpius accidat ī ſexta,ꝙ non ſic contingit in aliis patibus, eſt nihilominus illaudabilis & auſtera, non ſecura de fine bono . Quod autem ex tali actione & ꝑpreſſione cōtingit poſt diem xx.accidit ſecundum eos in ſeptennariis,non ī
H quaternarijs.Et Gal.quidem numerauit ſeptennarios a xx . vſq; ad xl. cum conjunctione & ſeparatione, quemadmodum fecit de his, quæ ſunt in primo vicenario. Et ſecūdū eum quidem non videtur,nec apparet criſis ſenſibilis in acutis poſt diē xl. poſſunt autem morbi acuti criſim ſuam differre vſq; ad diem .xl. ratione ſtimulationis contingentis eiſdem. Sic etiam accidunt criſes in chronicis in quatuor menſibus, & in tempore longiori. nam ſicut criſes accidunt in diebus menſiū acutorum, ſic etiam proportionaliter
I contingunt in menſib⁹ anni ī chronicis:& interdum accidunt criſes in annis in eiſdem.

409 *In alijs quidem ab iſtis nequaquam circuitus & periodi reperiuntur ratione turbationis,& dubitationis contingentis in eiſdem.*

Criſes quidē contingentes in paribus diebus,priuantur & carent determinato ordine,quem ſeruant p̄dictæ.& hoc.qm̄ fm Gal. cāæ earū poſſunt eſſe humores qui ſunt materia morbi.ſeruant nihilomin⁹ aliqualē modum quaternorū ex,ꝓpin K
quitate ſui ad eos.Et eſt poſſe ꝙ perturbationem & dubitationem, quā dixit cōtingere in eiſdem, intellipit naturam materiei obuiantem ordini,quem agūt & operant aſtra ī eiſdē,iuſſu & volūtate creatoris eorū: cui⁹ nomē ſit in ſecula bn̄dictum.

410 *In non habentibus vero digeſtionem & prognoſticationem, cōtingit quidem dubium in eorum accidentibus: nec contingit criſis ī his diebus,niſi cum contingit conſequenter aliquod ſiniſtrum.*

Inquit,ꝙ critici illaudabiles ſūt, L
quos non præceſſit digeſtio,& iudicatio.pro tanto non dicuntur abſolute critici.accēntia aūt in eis contingentia ſunt dubia : nam criſim ī eis contingentem ſubſequitur aliquid pernitioſum,& illaudabile.

Rememoratio [a]{ſignorum ſuper}fluxum ſanguinis. [a] quali ſint criſes, & quo

411

Cum videris morbum ſanguineum,auſterum,& violentum valde,cum illaudabili & impetuoſo motu,cuius ſigna patula ſint in capite,& manifeſta,quæ uſque ad omnes ſenſus extendantur,cum rubore & pruritu naſi,erit proculdubio criſis eius per fluxum ſanguinis narium. M

Intentio eius in hoc loco eſt referre ſigna,quibus ſumitur ſignum ſuper futuram ſpeciem criſis futurę antequam ſit.vnde cū videris morbum ſanguineum,&c.ſcitur autem hoc ex ſignis relatis ex præcedentibus. Cum ergo talis erit morb⁹ violentus

A lentus & auſterus, & accidentia ſup ipſum ſignificantia in capite ſ. & quinque ſenſibus erunt manifeſta, cum rubore,& pruritu naſi, prognoſticetur,& protinus ſententia abſcīdatur ꝙ criſis futura ſit per fluxum ſanguinis narium. D

412 *Si uero accidentia ipſius deorſum,& in parte inferiori appareant cum dolore continuo umbilici, & præceſſerit retentio menſtruorum , continget quidem criſis per fluxum menſtruorum.*

B Siquidem accūtia dominiū ſanguinis ſignificantia in parte inferioris corporis apparuerint cum dolore vmbilici & pectinis, & eū hoc patiens fuerit mulier, cui menſtrua iā cōcluſa erāt & retenta,iudicet criſis eius futura per fluxū menſtruorū.

413 *Sed ſi pars ſuprema corporis incolumis fuerit,& a dolore immunis cum dolore tamen hypochōdriorum,& patiens querulosſus ſit de hepate,& dolor uſq; ad anum extendatur, nequaquam quidē commictetur error , ſi prognoſticetur*
C *criſis illa futura per fluxum ſanguinis hæmorrhoidarum.*

Hoc etiam per ſe eſt notum . cū enim pars ſuprema corporis immunis eſt a dolore,& cum hoc appareant in eo accūtia dominium ſanguinis ſignificantia, cum dolore in partibus inferioribus corporis exīte hypochondriorum & hepatis,qui vſq; ad anum extēdatur, ſi criſis talis patientis prognoſticetur futura p apertionem orificiorum venarum ī ano exiſtentium, nequaq̄ talis prognoſticatio indiſcreta erit.hoc.n. verificatur & apparet vt plurimum,& maxime in eo qui ſolitus eſt pati apertionem venarum in ano exiſtentiū, ſeu hæmorrhoidas.

414 *Si autem morbus ex cholera rubea ſit in ſtatu, accideritq; apoſtema capiti,& dolor capitis ,& anguſtia augeantur,nequaquam quidem eſt deſperandum, quoniam cōtinget criſis eius per fluxum ſanguinis narium.*

Si morbus fuerit ex cholera rubea, E
& iam ad ſtatum ſuum puenerit, & fuerit cū hoc apoſtema ficneticum in capite patientis cum intenſione ſui, ſiue hoc contingat rōne ipſiuſmet apoſtematis, ſiue ratione febris nequaquam erit inde deſperādum, quoniam criſis continget per fluxū ſanguinis narium.

Signa criſis per fluxum ventris vomitum , & vrinam , & ſudorem,& b{dolorem.} b ap.

415 F

Verum ſi eius accidētia ſunt *in ſtomacho , & cum hoc prius conqueſtus fuerit patiens de hepate,cum anguſtia , & ſyncope ualida, erit quidem criſis eius per uomitum.*

Si quidem cholerę rubeæ accidētia ſint in ſtomacho , vtpote dolor acutus,& patiens conqueſtus fuerit ante de hepate ſuo,cū anguſtia ſtomachi,&nauſea forti,& ſubuerſiōe, tunc quidem contingit criſis eius p
vomitum . aſſerit autem Galenus, ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

G ex signis huius crisis esse tremorem labij infetioris.

416 *Si uero caput eius fuerit sine dolore: & cum angustia uentris, & eminentia umbilici, & præcedente uentris cõstipatione, prognosticanda quidem erit futura crisis per fluxum uentris.*

Hoc etiam est manifestum. nam si circunscripto dolore capitis, assit dolor ventris, cum eminentia umbilici, & præcedenti constipatione vẽtris, crisis quidem continget per fluxum ventris.

H 417 *Quòd si uenter eius pacem habuerit, & digestionem laudabilẽ, præter quòd morbus eius uiolentus sit & austerus, cum aliquantulo tamen labore, & uigilys, circunscriptis accidentibus sudoris, morbo quidem sic molli, & lento existente, cum doloribus pectinis, erit sermo meus ueridicus, scilicet quòd crisis huius patientis continget per urinam.*

Cum quidem non inueniuntur I in ventre patientis dolores, nec erit morbus violentus, erit tñ nihilominus cum aliquantulo labore & vigilijs, præter q̃ sudorem patiatur, cũ doloribus tamẽ inferioris partis vẽtris, continget proculdubio crisis p vrinam. Signanter autem dixit, q̃ non patiatur sudorem: nam tunc proprie significabit declinatio humidæ superfluitatis ad renes, & ad vesicam.

418 *Verum si cum pace & quiete prædicta retineatur urina, præter quòd morbus sit in ultimo acuminis, cum apertione tamen pororum cutis, sine forti dolore, & uigilys, & siccitate, erit quidẽ crisis eius forsitan cum sudore.* K

Cum quidem diminuetur urina, præter q̃ patientis accidentia sint tẽ pore status in vltimo acuitatis & violentiæ, & erunt pori cutis aperti, & cum hoc est, q̃ fuerit patientis corpus molle, laxum, & spõgiosum: cõtinget quidem proculdubio crisis eius per sudorem.

Si autem contingat dolor membri uel iunctur arum in acutis, continget proculdubio crisis earũ per apostemata. 419 L

Si patiens quidem patiatur dolorem, continget crisis eius per apostemata, quæ debent in eo generari. tales autem morbi, quorum f. crisis accidit per apostemata, sunt de raro contingentib⁹. & hæc quidem apostemata generantur post aures, ĩ collo, & subascellis, & sub cruribus, & ĩ inguinibus, & in iuncturis, necnõ & et in oĩbus locis corporis. laudabilius tñ ex his apostemanibus est magis distans a membris principalibus. M

Rememoratio signorum prognosticorum a {mortalium sumptorum ex operationibus.} a

420 *Vtere laudabili regimine ex signis super mortem, euasionem, seu quietem, & pacem significantibus.*

Horror lucis, sine tñ speciali morbo oculis, significat, peculdubio morbum magnum, & nocumentum in cere-

A cerebro. & fluxus quidem lachrymę significat super multitudinem materiæ illius morbi, & debilitatem ipsius oculi retentiuæ contingentem ratione violentię, & magnitudinis morbi. Idem etiam est de magno, & forti rubore.

De signis mortis, & primo de signis sumptis ex operationibus.

Et his quidem sunt horror luminis, & lucis, & fluxus lachrymæ cum b *{rubore motu forti, & uertigine.* B

421 *Ex paruitas oculi in uno latere, & apertio oris absq; oscitatiõe.*

Paruitas, seu diminutio oculi significat super spasmum contingentem ex morbo, qui contingit cerebro, in illo s. latere, in quo diminuit oculus, aut super diminutionem humiditatis ipsius. Apertio vero oris significat sup debilitatem virtutis retentiuæ in inferiori mandibula existentis: quod quidem signũ est malum, & illaudabile.

C 422 *Et cum quis iacet & dormit resupinus, manibus & pedibus suis protensis & relaxatis.*

Hęc quidem signa sunt illaudabilia: nam significant super casum virtutis ferentis, & sustinentis corpus. nam in somno naturali dormit quis super alterum laterum suorũ, quod quidem ex vigore virtutis ferẽtis corpus contingit: vnde mortuꝰ non stat sic super latus suum. Sic relaxatio pedum, & manuum significat sup casum virtutis. in somno. n. naturali contrahuntur, potius quã relaxentur membra prædicta.

Ex his etiam est si uideatur patiens descendere c *{in lecto suo,} & manus & pedes suos detergere.* D 423 c ex cervicali

Hoc quidem ideo contingit. nã prædictus descensus in lecto significat super debilitatem virtutis ferentis vel sustinentis corpus: hoc autẽ descensu mouetur patiens versus locum pedum suorũ. Et detectio quidem manuum, & pedum significat super violentiam * virtutis. * 2. l. labens.

Necnon mala & illaudabilis imaginatio, qua uideatur fila a pãnis suis euellere. 424 E

Cum quidem patientis cerebrũ cœperit apostemari, imaginabitur aliquam eminẽtiam esse in pannis suis, quam quidem tunc conabitur euellere. & imaginatio quidem rerum malarum, & horribilium significat permixtionem rationis, & morbi violentiam.

Ex his etiam est ultimata grauitas, aut eius manifesta suspesio. 425

Manifesta quidem grauitas extremorum significat casum virtutis motiuæ: sed suspensio seu arrectio patientis ad illud quod videt, significat permixtionem intellectus, & violentiam laborum. F

Et etiam frẽdere dentibus præter solitum, & apponere manus super caput, & puluinar. 426

Frendere quidem dentibus præter solitum significat super spasmũ in cerebro.

Aut etiã si imaginetur quòd uerspertilionẽ nigri coloris capiat, & uelit eum interficere.

Hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

G Hoc etiam est malum, qm̃ significat dominium & excessum choleræ nigræ magnæ aduſtionis.

428 *Nam hoc contingente in morbo acuto, mors quidem appropinquabit.*

Intellexit, quòd hoc contingente in morbo acuto, mors futura sit in proximo.

429 *Ex his etiam est, si tacitus efficiatur uerbosus, & mitis pacificus, iurgiosus.*

Hoc quidem contingit ex violétia morbi cogente patientem dimittere consuetudinem suam. Cum ergo tacitus per naturam efficitur verbosus, aut ex consuetudine pacificus litigiosus, est quidem signũ malum, & illaudabile.

H

430 *Aut si conqueratur de cæcitate, & surditate, uel casu uirtutis, ratione uiolentiæ morbi.*

Mors huius patientis est vicina, quoniam priuatio sensuum est media mors.

431 *Vel etiam si uideatur patienti dormit in statu, quod cadat nix super caput eius.*

I

Hoc quidem videtur ideo contigere, quoniam apparitio huius coloris tempore status morbi, significat super mortificationẽ caloris naturalis, & dominium frigiditatis in eodem, ratione humoris extinguentis calorem naturalem. non tamẽ recordor q̃ Hippocrates alicubi retulerit signum illud.

432 *Et anima quidem inquieta, domina magnæ frigiditatis, est res mala, & illaudabilis.*

Ex frigiditate quidem animæ significatur cordis frigiditas. Inquietudo vero significat illaudabilẽ dispositionem patientis. K

Ex his sunt uigilia nocturna, et somnus diurnus, aut omnimoda priuatio somni. 433

Hoc quidem totum est malum, cum sit contrariũ dispõni naturali.

Necnõ si dispositio ægri in somno, & post somnum deterioretur, & cum dolore efficiatur. 434

Cum somnus erit tempore, quo corpus cõsueuerat naturaliter quiescere, & nihilominus morbus augeatur, significabitur quidem malitia patientis negocij. L

Si etiam Medicus ordinate et rectè operetur, præter quod appareat operationis intentum, erit malum. 435

Si Medicus ordinate, & sicut decet, ministret patienti medicinas suas, pręter quod inde prosperetur rectificatio patientis, erit signum malum, & illaudabile. hoc nanq; significat, q̃ patiens non consequitur iuuamentum ex cura Medici. M

Rememoratio signorum Prognosticorum mortalium assumptorum a qualitate corporis.

Ex his autẽ sunt facies mortuorum faciebus consimiles, 436 *a cum planicie* [a] *[seu extensione] tẽporum, ex morbo contingente, & constrictione aurium, & ipsarum frigiditate, & earum inuersatione, & oculorum profunditate.*

Hæ

A Hæ quidem facies notę sunt Medicis facies ſ. mortuorum: quarum teste Hippocrate, nasus tenuis est & acutus, & oculi profundati, & tempora plana & tensa, & aures inuersæ, & sunt in colore similes mortuo. Quę quidem facies, si circunscripta vigiliarum instantia, & euacuatiõe sensibili appareant in principio morbi necessario habebit malitiam significare. nam significãt subitũ casum virtutis, & priuationem seu consumptionem humidi radicalis, & extinctionem caloris naturalis. & hoc ratione violentiæ morbi. Non tamen B significant malitiã in morbis chronicis, sicut faciunt in acutis. possunt etenim hæ facies ratione longi temporis morbi apparere. agens. n. debile efficit transmutationẽ magnam in tempore longo: & è contrario agens forte efficit immutationẽ magnam in tempore breui. Cum ergo in tempore breui videbimus, ſ. ĩ primis diebus morbi hæc accidentia, significabunt quidem morbi malitiã & virtutis debilitatem.

437 *Etiam rubor, uel nigredo oculorum, aut eorum eminẽtia, uel principium fuscedinis ipsorum.*

C Hæc oĩa signãt dñium & excessum humoris in cerebro.

438 *Aut etiam si quieuerint:* [b] [ ] *uel si fuerint infrigidati:* [c] [*aut palpebrarum*] *tortura.*

Intellexit q̃ aut oculus quiescat a motu suo naturali, aut q̃ cesset, & tollatur sensus visus, aut q̃ eorum naturalis calor extinguatur, & infrigidẽt. & hoc quidem totum signãt mortificationem virtutis motiuæ. D

Aut si fuerit nasus acutus cũ obliqua fronte, [d] *[ex latere labij cõtracto uel marcido.]* 439 d & labiũ iferiꝰ contractũ vel cõuersum fuerit.

Acumen quidem nasi accidit ex priuatione sanguinis, & humiditatis corporis. Nam cum accidit aliqd corpori, rubet primo nasus, licet sit ex membris corporis exterius eminentibus, & frigidę naturæ, distantibus valde, ad hoc quod possit ad ea sanguis attingere. & obliquitas quidem & contractio labij significant super dominium ariditatis, & consumptionem humidi, ſ. radicalis, E

Frigiditas quidem extremorũ patientis cum ulcere, & nigredine linguæ [e] *[laboriosa, & similia cruciantia, sunt quidem illaudabilia] in febre urente.* 440 e eũ ingẽtudine, & dispõne ãgustiãte ẽ mala.

Cum quidem vniantur contraria in eodem, significabunt super ipsius corruptionem. pro tanto, cum ĩ febre valde vrente repetietur frigiditas extremitatum, significabit sup illaudabilem malitiam. & nigredo q̃ dem linguę significabit super dominium vitionis in corpore.

Ex his etiam est [f] *[uiridis rubor] unguium, & uiror in corpore cum uestigio nigredinis.* F 441 f rubedo & viridi tas.

Tales quidem vngues & maculę corporis similes vestigijs vlcerũ cõtingunt ratione mortificationis naturalis caloris in corpore, & aduſtionis humorum. Apparent autem p̃dictę maculæ similes vestigijs vlcerum, & contusionibus in illis locis determinate ex debilitate locorum prædictorum. Interdum autem signãt nigredo extremorum sup crisim

Universidad de Deusto
Biblioteca

G sim, per quã euadit, & liberatur patiens. cadunt tñ vngues hoc aũt cõtingit, cum apparet hoc accẽs post morbi digestionem.

442 *Ex his etiam est icteritia, si ante septimam diem apparet cũ macie hypochondriorum.*

Illaudabile quidem signum est, si icteritia ante digestionem appareat. Et priores experti fuerũt ipsam esse sine digestione, si ante septimã diem appareat. Posteriores vero opinati sunt, ꝙ si eueniat ante septimã diem, in regionibus tñ calidis, põt H nihilominus esse bonum signũ, & laudabile. Addidit etiã ꝙ appareat cum macie hypochõdriorum: quoniam macies illius loci significat excessum, & dominium vsthionis, & sic citatis renum.

443 *Et si frigiditas sit in manifesto, & superficie corporis, & calor fuerit,* g [*& sit*] *interius. & præsertim si* h [*adhuc sit*] *& remãserit supra membra principalia.*

Hæc quidem signa sunt illaudabilia, quoniam significant ꝙ intra corpus sit apostema, attrahens ad se I calorem naturalem & sanguinem, adeo ꝙ inde infrigidetur manifeste superficies corporis. Addidit etiam: & præsertim si adhuc remanserit supra membra principalia: hoc est, si calor remanserit adhuc in manifesto corporis super illud, quod est è directo membrorum principaliũ. nam hoc significat apostema esse ĩ membris illis.

444 *Et tumor quidem multus, cum tumore extremitatum ante duo septenaria, est quidem terribilis. nã huius patientis materia uelox est,* K i ad hyp. decpem. [*& cita:*] *unde non uidetur quod ad terminum duorum septenariorum ualeat peruenire.*

Tumor quidẽ faciei, & extremorum in acutis febribus ante xiiii. diem, signãt ꝙ patiens non perueniet ad terminũ ꝓdictæ dici, aut ꝙ labet in hydropem: & hydrops quidẽ mortalis est in hoc loco.

Aut si quiescat, & cesset febris absque crisi, aut si eius, fortificatio palam augeatur in diebus paribus. 445 L

Intellexit ꝙ erit signum illaudabile, cum cessabit febris acuta subito sine crisi: hoc.n. significat, ꝙ consequenter redibit, & patiẽtem interficiet. nam talis quies significat fatigationem naturæ, & impotentiam ad resistendum morbo. Est autẽ malum, ꝙ febris augeatur in diebus paribus: aut quia non accidet crisis in talibus febribus, nisi in diebus paribus, quod quidem malum est & illaudabile: aut quia febris notha, quę hemitritęus dicitur, augetur, & fortificatur in diebus paribus. & hęc M quidem febris periculosa est. hoc autem probabilius videtur esse de intentione ipsius.

Signa ex exeuntibus a corpore.

Ex his quidem est fæx nigra, uel uiridis fœtida, pinguis, rubea, & sicut aqua a [ ] *butyrosa, & alba. Hæ nanque malæ sunt, & illaudabiles.* 446 a & effusio sanguinis vel

Malitia quidem egestiõis nigræ est, quoniam significat dominium melancholiæ: & maxime, si talis appareat a principio morbi. Et viridis appropinquat quidem ei. Sed fœtida significat super magnam & fortem corruptionem. Vnctuosa vero significat super dissolutionẽ adipis tenum ex forti violentia renum effectam. Verum rubea attestatur sup dominium choleræ rubeæ, quæ valde vrtur. Et aquosa quidem significat super priuationem virtutis immutatiuæ, & digestiuę. Spumosa autem & butyrosa significat super fortem calorem, aut super fortem motum virtutis inquietatæ & vexatæ: quemadmodum contingit in spuma maris ratione multitudinis fluctuationum motuum eius. Et alba quidem significat super debilitatẽ hepatis. Hoc autem totum verendum est in acutis. A B

Necnon etiam si appareat diuersorum colorum: hoc nanq; mortem, b [*aut crisim futuram*] *significat.* 447

Siquidem talis sit per viam crisis, C significabit super fortitudinem naturæ: quę si in non acutis talis appareat, significabit quidem super multitudinem, & dominium humorum in corpore.

Et si cum casu appetitus egestio sit cholerica, cum qua egreditur frustum sanguinis cõgelatum primo, & consequenter frustum carnis. 448

Quando cum casu appetitus est egestio cholerica, & cum ea egreditur sanguis & carnis frustum, significat quidem malum. est nanq; signum illaudabile casus appetitus cum fluxu sanguinis. D

Et etiam si post egressum choleræ appareat sanguis, absq; punctione, & stimulatione. 449

Intellexit fm opinionem meã, ꝙ cum egreditur sanguis post excedẽtem egressum choleræ rubeæ, non præcedente punctione, & mordicatione aliqua egressum sanguinis, ꝙ hoc significat egressum sanguinis per secessum, & post talem consumptionem choleræ cittinę. E

Et si post extenuationẽ & macerationem corporis appareat, & egrediatur fæx nigra. 450

Si fęx patientis egrediatur nigerrima post consumptionem & emacerationem corporis sui, & etiã morbi longitudinem, hoc quidem est signum malum, & illaudabile.

Et cum constipabitur uenter in febre urente, & c [*uexabitur cerebrum.*] 451 c fuerit ĩ cerebro sequitur vt accẽs ipsi cerebrũ ĩ quietans. F

Intellexit fm opinionem meam ꝙ cum in febre vrente constipabit venter, significabitur ascensus morbi ad caput, siue cerebrum.

Si etiam egrediatur uentositas cum sono inuerecundo præter solitum, erit malum. 452

Intellexit, ꝙ si quis verecundus bombizet, & alijs audientibus præter solitum, ꝙ hoc erit malũ signũ.

Nam significat aut super corruptionem rationis, aut super violentiam doloris.

Et urina quidem nigra, tenuis, & pauca significat patientis inte 453

G *ritum, estq; timendum ut plurimũ & periculosum, cum accidit permistio rationis, & intellectus cum tenuitate urinæ.*

Cum vrinæ tenuitas iungitur ni gredini, significat quidem super dominium frigiditatis, & extinctionẽ naturalis caloris. Quòd autem quis loquatur absq; ratione cum vrinæ tenuitate, significat ascensum choleræ rubeæ ad cerebrum, & ipsius apostemationem.

454 *Ex his etiam sunt vomitus, &*

H *fluxus* d[ ]*cum nigredine, & fœtor ex putrefactione contingens.*

d sanguis narium

Fluxus quidem sanguinis nigerrimi a naso significat super vstionẽ sanguinis ex violentia febris continentem: & vomitus niger super dominium choleræ vstæ seu melãcholiæ in corpore: & fœtor super fortẽ putrefactionem.

455 *Frequens etiam tussis cum mo*

e phthisi *dico sputo est signum malum & illaudabile.* e[ ]

I Cum in phthisi minuitur sputũ cum frequẽtia tussis, suffocat patiẽs.

456 *Sputum etiam diuersorum co-*

f cũ difficultate & tussi *lorum* f[*in pleuresi cum tussi laboriosa & difficili,] significat mortis propinquitatem.*

In apostemate lateris si exeat sputum diuersorum colorum cum difficultate & tussi valida, erit quidem mors patientis proxima.

457 *Et sudor solius capitis, ad quem seu ad cuius euacuationem subsequitur quies, est malus.*

Sudor proprie in fronte, & prora K capitis, est quidem signum mortale nam quidem significat super fortẽ pugnam. Omnis.n. sudor, quem nõ subsequitur alleuiatio patientis, est ex signis malis, & illaudabilibus.

Rememoratio signorum laudabilium Prognostico-rum.

458 *Si facies eorum appareãt qua-*

L *les fuerint tempore sanitatis, eorum quidem cura & certa euasio erit manifesta.*

Palam quidem est & manifestũ q̃ hæ facies sunt manifeste contrariæ faciebus similibus faciebus mortuorum. cum igitur facies ille significẽt super mortẽ, ideo significabũt istæ salutem, & patiẽtis euasionẽ.

459 *Ex his etiam est vniformitas,*

M *& æqualitas caloris, circunscripta macie hypochondriorum.*

Hoc autem ideo contingit, quoniam vniformitas caloris super totum corpus significat super laudabilem dispositionem corporis intrinsecam ex priuatione apostematum. Addit tamen cum vniformitate, & æqualitate caloris in corpore, q̃ nõ fuerint hypocondria macra. & hoc ideo, qm̃ talis est dispositio hecticorum. & est ac si diceret, q̃ calor reperitur vniformis per totum corpus eorum cum macie hypochondriorum ipsorum.

460 *Et si post septimam diem erit*

manifesta & perfecta ratiocinatio absque malitia, & vigor motus, & sensuum omnium, concomitante facilitate & leuitate sui corporis,

A *poris, & solitus decubitus, & somni aduentus in nocte vt plurimum*

tus *sine somno diurno cum vigore* a[*patientis] post somnum. Omnis etiã somnus tollens dolorem, & perturbationem seu permistionem rationis, & mitigans ægritudinem, est laudabilis.*

Hæc quidem signa omnia sunt contraria signis malis & illaudabilibus, quorum relationem præmisimus: & causæ istorum etiam sunt contrariæ causis illorum. pro tanto

B non oportet, nec est necesse iterare commentum in illis. Intellexit autem, cum dixit cõcomitante quoq; leuitate sui corporis, q̃ cum patiens tolleret bene morbum suum, est signum bonum, & laudabile, sicut impotentia tollerandi ipsum est malũ signum, & illaudabile.

461 *Cerebrum quidem patitur ex*

quibusdam membris compatientibus secum in passione. Vnde si tunc euaserit a permistione continua, euadet quidem patiẽs laudabiliter

C *ab hoc morbo.*

Cum membra, quibus compatit cerebrum, in passione patiuntur, sicut pectus & diaphragma, circũscripta permixtione continua rationis, significatur, q̃ cerebrum immune sit, & liberum ab apostemate. Alia autem permixtio ĩterpollata fit potius ratione compassionis & colligãtiæ, non autem ratione propriæ passionis ipsiusmet cerebri contingentis ex apostemate in eodem existente, ideſt quidem continua permixtio rationis.

D *Et si cũ apostemate capitis adsit sternutatio, ex signis erit super* 462
sanitatem significantibus.

Hoc quidem est signum laudabile, cum in statu morbi cõtigit. In prĩcipio vero significat vt plurimũ naturæ vexationem.

Omnis fluxus sanguinis b[463
b a naribus, &]*etiam ab aure in morbis capitis, est curatiuus corporis.*

Et hoc ideo contingit, qm̃ ex fluxu sanguinis narium, vel auriũ dissoluitur apostema.

E *Anhelitus manifestus non fre-*

quens, aut c[ ]*tardus est laudabilis: nec est verendus si non fuerit intercisus, separatus: aut orthopnœosus, cogens erigere patientem.* 464 c non

Cũ accidit ĩ febrib⁹ frequẽs anhelitus, est quidẽ signum malũ: nam significat excessum caloris ĩ corde. Tardus quoq; anhelitus permixtionem significat rationis. Intercisus vero separatus significat dissolutionem virtutis, & duritiem organi anhelitus, contingentem ratione apostematis in membris principalibus existentis, aut excessum siccitatis in organis anhelitus existẽtis. Verum anhelitus facieus patientem erigere significat pulmonis apostema. Cũ ergo anhelitus immunis sit ab his omnibus, signum est laudabile.

F *Et similiter est laudabile, cum* 465
pulsus est virtuosus fortis d[*sine angustia,] nec est anhelitus vrẽs, nec inflammatius.* d neq; strictius

G Angustia quidem pulsus significat super debilitatem virtutis. cū .n. non possit extendere in latum, multo minus in profundum. Et anhelitus quidem vrēs significat super inflammationem cordis.

466 *Ex his etiam sunt bonitas appetitus, & digestionis, cum æqualitate, & laudabili substantia fæcum, & [colore medio] in citrinitate, circunscripta nigredine earū ustiua, & uiriditate.*

e vrinæ, & colore ꝙ qualis.

H Hęc quidem omnia sciuntur ex eo, quod pręmisim⁹ de signis malis.

467 *Aut exitus etiam humoris cū lumbricis in die critica, hoc quidē est signum uitæ. hoc enim contingente aufertur morbus, cum fuerit ex illo humore.*

Hoc quidē est signū laudabile: quoniam significat vim & fortitudinem virtutis expulsiuę naturalis. Cum autem dixit, ꝙ aufertur morbus, hoc contingente, &c. intellexit ꝙ egressus lumbricorum in die critica sit signum bonum per se: & præsertim cum fuerit morb⁹ ex illo humore egrediente cum eis, ac si diceret, ꝙ egreditur cum eis humor, qui est causa effectiua morbi. Nam ĩterdum accidit in crisibus laudabilib⁹ ꝙ humor, qui est causa morbi, egrediatur in crisi: & accidit interdum ĩ crisibus illaudabilibus ꝙ euacuetur humor, qui nequaquam est causa morbi. & talis quidem crisis auget, & magnificat morbum nec reperit patiens post ipsam, alleuiationem, sed potius aggrauationem: ē contrario L. eius, quod accidit ex crisi contingente ab euacuatione humoris proprii morbi. K

Egredięte cholera rubea, aufertur surditas, tollituꝝ inde nocumētum in morbo cerebri. 468

Gale. quidem exposuit hoc inter dicta Hippo. in lib. Aphorismorum vbi dicit, ꝙ si fluxus ventris ex cholera rubea accidit patienti surditatem, tolletur eius surditas. Et Gale. quidem opinatus est hoc esse verū, cum talis surditas contingit ex apostemate in cerebro contingente. nō .n. est causa eius cholera rubea ĩ nō contingente ex apostemate cerebri. L & ob hoc inquit hic Bensene, ꝙ contingente surditate ĩ acutis, aduenięte fluxu vētris de cholera rubea, tollętur surditas, & morbus capitis dissoluetur.

Sanguis etiam hæmorrhoidarū curat morbum splenis. Hoc etiam est laudabile in melancholia. 469

Fluxus sanguinis hæmorrhoidarum curat a morbo splenis, & melācholia: quoniam sanguis hæmorrhoidarum est niger, & melancholia quidem est ipsa cholera nigra. M

Et fluxus quidem aquæ, & humoris phlegmatici est cura morbi in hydrope. 470

Intellexit quidem ꝙ cum accidit fluxus aquę citrinæ in vrina in hydrope ascitica, & humoris phlegmatici in carnosa, ꝙ sit cura duarū prædictarum specierum hydropis.

Egressus quoq; cholerę citrinæ in ophthalma festinat curā eius. 471

Intellexit ꝙ flux⁹ cholerę rubeę curet ophthalmiam celeriter ex eadem cholera contingentem.

Ex

472 *Ex his quidem signis est, ut uideas urinam similem in colore pomo citrino, cum hypostasi alba in fundo residente.*

A Hoc etiam est notum ex eo, qđ dictum fuit in capitulo de vrina. talis nanque color eius est naturalis, & talis etiam hypostasis similiter est naturalis, cum sit alba, & residēs in fundo vasis.

473 *Et si etiam uideas sudorem infirmi æqualem in febre continua.*

Intellexit ꝙ si sudor sit æqualis, B ac si diceret, ꝙ sit equalis per totum corpus, ꝙ hoc quidem est bonum signum in febre continua. Hæc autē febris est ex sanguine.

474 *Et tumorem exterius apparentem in synanchia. hoc enim bonū, & laudabile est.*

Hoc quidem bonum & laudabile est, sicut dicit, tumore etiam exterius in synanchia apparente, est bonum & laudabile signum. In qua vero nihil appatet exterius cū violētia accidentium, mortalis est: talis .n. est deterior ex speciebus eius: & C præsertim, si præ sui magnitudine ex ea apparente interius & exterius videatur. Extrinsecę autem seu exterius sunt tres species: ex quib⁹ laudabilior est illa, cuius ipse fecit hic mentionem.

475 *Tumor quidem testiculorum in tussi chronica, est cura corporis.*

Intellexit ꝙ cum in tussi chronica generatur tumor testiculorū, ꝙ sit cura eius: hoc est cum materia faciens tussim transfertur, & destinat⁹ ad locum prædictum.

476 *Et similiter apostema pedis in morbis pulmonis: necnon apostema generatum in iunctura cruris, & in inguinibus.* D

Intellexit ꝙ per diuersionem materiæ ad aliam partem fiat curatio apostematum pulmonis. Et ītelligit fm opinionem meā per apostema pedis, podagram. Et apostema quidem in iunctura cruris est apostema, quod generatur in carne existēte in radice cruris.

477 *Et pustulæ narium, aut labiorū in tertiana est signum salutis prognosticum.* E

Hoc intellexit in tertiana simplici & vera: & est illa, quæ non transit septem periodos, seu circuitus.

478 *Et Varices quidem innatæ sunt cura alopeciæ: necnon eius, quod est in uentre, & splene.*

Varices sunt morbi in tibijs accidentes, cum venæ in eis existentes replentur, & ingrossantur in tantū, ꝙ egrediātur manifeste a sua dispositione naturali. humor quoq;, quo tunc replentur venæ illæ, melācholicus est. pro tanto ex euulsione & E translatione illius humoris ad eas contingit curatio morbi splenis, & etiam apostematum in ventre generatorum, quæ dubaylet dicuntur, i. *scropulæ. verum ꝙ hoc sit cura alopeciæ, hoc quidem nequaq̄ est, eo ꝙ omnis materia, ex qua fit alopecia, sit melancholica: nec etiam ex humore phlegmatico, nam alopecia potest ex omnibus humoribus generari. Hic autem canon est vn⁹ ex aphorismis Hippocra. & opinat⁹ est Galenus in expositione eius, ꝙ

a. l. glādulæ.

G posuit alopeciam pro lepra. non tñ
constat apud Gal. illo tempore: nec
est verificatum isto tempore.

479 *Et oxyregma quidē i liēteria i*
testim cōtingit ex retentione cibi.

Intellexit, ꝙ si precedente lienteria, contingit eructuatio acida, ꝙ sit bonsi signū, & laudabile. Hoc nāq; signat in hoc morbo tetentionem partis cibi in stomacho. & hoc ideo: nam in hoc morbo egreditur cibus indigestus a stomacho, & intestinis rōne humoris lenitiui ibidem exi-
H stentis, aut rōne vlcerum existentiū in eisdem. Vñ cum retinetur cib⁹ in stomacho, donec acescat, est signū laudabile. quod quidem verum est, velut dicit Gale. si de nouo contigerit, quæ prius non fuerit. nam hæc est de accidentibus potentibus contingere in principio morbi.

480 *Et febre contingente in spasmo*
uel epilepsia, sit eorum cura.

Si cui accidit spasmus ex repletione, contingat febris consequenter, erit quidem hæc cura eius ab ipso spasmo: quoniā febris dissoluit humorem spasmum facientem cū cō
I trarietate complexionis eius ad cōplexionē hūoris facientis spasmū. febris. n. calida est & sicca, & humor faciens spasmum frigidus & humidus. & sic est de ipsa epilepsia.

481 *Si patienti singultum contin-*
gat sternutatio, est cura eidem.

Hic singultus est humoralis, seu ex repletione. & hoc iō, qm̄ sternutatio expellit humorem illum, qui est causa singultus a substantia stomachi, minuatq;, seu excitat naturam ad expulsionem ipsius. Singultus. n. est debilis motus naturæ in expellēdo superfluitatem nociuam in stomacho exñtem. Singultus vero, cuius causa est siccitas, non recipit curā. K

Rememoratio canonum. quib⁹ vtendum est in iudicio prognosticandi.

Decet quidem ut cum uolue 482
ris iudicare patientē, quòd
vtaris proportione, [ ] a vel cō parationis

Cum ergo volueris iudicare per hęc signa, vtaris proportione iuridica. neq; facias sententiam aliquam absolute, priusq̄ scias species illorū signorum, & differentias eorum in L
significatione.

Nam ex signis sunt, quorū Vr 483
tus Vera est & certa. Et ex eis sunt
quæ per alia falsificantur.

Dicamus ergo primo, ꝙ ex signis sunt quædam valde vera. & hęc quidē spēs signorū est, cū quibus non apparent alia eis contraria in corpore. ex his quędam sunt, cum quibus apparent alia eis contraria in corpore. quare est dubiū i prognosticādo

Iusta autem significatio sumi- 484
tur inter membra, ex eis quæ ap- M
parent in capite.

Signa quidem iuste super mortē significantia, & eius contrariū, sunt signa in capite apparentia, quorum relationem iam fecimus.

Si ergo videas aliquam signifi- 485
cationem iuste significantē in cor-
pore, & aliam sibi contrariam sic
significantem.

Si autem videas aliquod signum iuste testificans super euasionē vel perditionem alicuius, & videas cū eo aliquod signum ei contrarium in

A in corpore, supple, noli tūc prorum
pere in iudicium.

486 *Contingit etiam quòd apparēs*
super contrarium corporis non sint
nisi testimonia debilia.

Contingit autem contrarietas signorum, & testimoniorum in vno & eodem corpore, ita ꝙ quędam ex eis significent bonum, & quędā malum, cum erunt testimonia debilia super bonum vel malum signantia

487 *Omne signum non habens con-*
trarium significat recte super cu-
B *ram & euasionem.*

Intellexit ꝙ oē signum laudabile, cum quo non apparet contrariū, inquantum est ei contrarium, illud quidem & sibi similia significant recte super euasionem eorum.

488 *Et omne signum prognostica-*
tionis prædictis contrarium, signifi-
cat mortem & perditionem.

Intellexit quidem secundum opinionem meam, ꝙ omnia signa mala signis bonis contraria, quorū cōtrarietas talis est, ꝙ non possunt vniri simul in eodem corpore, sunt
C qdē signa iuste mortem signantia.

489 *Cum autem apparebunt tibi si-*
gna contraria & debilia, sequitur
quidem ad hoc dubium. Vnde sta
tunc, & prolonga iudicium.

Cum ergo colligentur apud te signa contraria debilia: hoc est, ꝙ vnīantur in eodem corpore, & ꝙ sint æquata in significatione sua, ita ꝙ non possit quis cogere super significationem, nec ratione multitudinis, neq; ratione fortitudinis eorū: posset enim vnum ex istis signis fortius esse alijs: quod quidem esset si- D
gnum apud Medicum euasionis patientis, aut eius: hoc quidem est solum dubium, non aliud ab isto. pro tanto decet Medicum tunc cōtinuare curam, quam habebit, & cōsequitur forsitan inde spem.

Cum ergo erunt æquata in di- 490
spositionibus suis, sta. Sed iudica a
prædominante, cum erunt contin-
gentia in inæqualitate sua.

Hoc quidem est notum. inquit enim ꝙ cum contraria erunt, sta, & noli iudicium referre. Cum vero v- E
na ex speciebus contrarijs coget inferre iudicium, ex cogente & dominante iudica. Docet autem hoc esse quod dicit apud Medicum in prędictis signis habentibus gradus & dominium in fortitudine & debilitate hoc est in signfiicatione: sic s. ꝙ cum exempli gratia, apparebit aliquod signum, cuius significatio super sanitatem sit in gradu tertio. & apparebunt ei duo signa, quorum significatio est super perditionem in gradu primo, tunc iudicare habebit p signum, quod est in gradu tertio. cū vero erunt prędicta signa æqualia i F
gradu, tunc ferendum erit iudiciū secūdum numerum ipsorum: sicut facit iudex in alteratione testium, & se dementientium: & sicut faciunt sapientes astrorum in virtutibus astrorum contrariorum ex contrarietate locorum ipsorum.

Et in hoc explicit prima pars Canticorum Auicennæ, & est pars Theoricæ scientię Medicinæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

AVICENNAE CANTICORVM

PARS SECVNDA

ET EST PARS PRACTICAE

Cum Auer. Commen.

*Tractatus primus. De conseruationem Sanitatis.

*Rememoratio partium Practicæ.

a practica H I *Postquam ordinaui in parte Theoricæ medicinæ quod seriatim audiuistis, et hoc secundum quòd in mea mente præordinaueram, incipiam quidem nunc in practica ipsius. Iam autem retuli in principio huius libri illud* b [propter] *quod est necessarium* c [*illud, cuius relationem faciam*] d [ ] *in hoc capitulo. Operationis autem practicæ sunt duo modi: quorum vnus naturaliter exercetur: alter vero medicinis, & conuenienti regimine in cibis. Est autem non modicum, quod per illud regimen exercetur. Hoc autem regimen in duas partes diuiditur: quarum vna conseruatiua sanitatis dicitur: & altera ægritudinis curatiua. & hoc per vitam meam* e [*in perfectione Medicinæ continetur.*]

b — bri
c — sarium
d referre.
e ē finis medicinæ.

Postquam iam perfeci intentionem meã in parte huius artis Theoricæ, incipiam nũc idem in parte ipsius practica & factiua. Et iam quidem dixi in his, quæ sunt præmissa, & hęc pars diuiditur in id, quod manualiter exercetur, & in illud, quod fit medicinis & cibis. Et hęc secũda pars in duas species diuiditur. Quarum primam sanitatis conseruatiuam appellauit: in qua s. docetur, qualiter cũ cibis, & alijs ab eis sanitas conseruetur. Et secũdam ęgritudinis curatiuam: in qua scilicet ostẽditur qualiter tollatur ægritudo, & quibus ęgenijs reducatur sanitas cũ medicinis. Ipse autem inchoabit, vel ut dixit, a sanitatis conseruatiua. & K L

Et conseruatiua quidem sanitatis dicitur secundum veritatem de habente eam perfecte & absolute: necnon etiam de eo, cuius sanitas est imperfecta. Et huius quidẽ sunt secũdum operationem duæ species. Vna est in eo, cuius debilitas permixta est per totam suam substantiam in ommbus temporibus suis, sicut in sene conualescente, & paruulo, in quibus s. debilitas est per totum mista, & in eo in quo apparet aliquod signum prætendens metum, quòd appareat in eo lapsus in aliquem morbum. 2 M

Speculatiua consyderatio in principio huius capituli diuiditur in duas partes. Quarum prima est, in qua consyderatur conseruatio sanitatis perfectæ & absolutæ: Secunda vero est, in qua fit speculatio de conseruatione

A uatione sanitatis imperfectæ. Et hæc quidem diuiditur in duas partes. Quarum prima est, in qua consyderatur conseruatio sanitatis imperfectæ in toto corpore, & in omni tempore: quod intellexit, cum dixit: in eo cuius debilitas permixta est per totam substantiam suam, & in omnibus temporibus suis. & talis est sanitas senum, conualescentium, & puerorum, & etiam eius qui paratus est labi in aliquam ægritudinẽ, qualis est ille, in cuius corpore apparet aliquod ex signis significantibus super lapsum, & casum eius in aliquã B ægritudinem. & talis vero est ille, q non ex causa extrinseca, sed ex humore conqueritur de dolore, & labore. Secunda vero est, in qua consyderatur conseruatio sanitatis imperfectæ eius, qui fuit ęger in quibusdã ex membris suis & non in alijs: aut in quodam ex quatuor anni temporibus, & non in alijs: vel in aliqua ętate, & non in alijs. Et hęc quidem sunt, quorum relationem facturus est in hoc capitulo.

3 *Alia est in eo, in quo apparet morbus in aliqua ex partibus solũ* C *sui corporis, puta in cute eius, aut carne, vel ossibus eius. Et sicut etiã est in habente stomachum debilẽ frigidum* f [*ægrum naturaliter,*] *non etiam in habente læsionem ab vtero,* g [*&*] *matrice: sicut in habẽte sextum digitum, aut* h [*tumorem gibbum.*]

f ægr, & similia- ra- dicæ ru in gla

Hi quidem sunt de specie eorũ, quorum quædã mẽbra sunt ægra, & quædam sana. Ex his etiam sunt, quorum membra sunt ęgra ex malitia contingente eis in matrice. Ex D his sunt, quorum membra sunt talia a re extrinseca, cum debilitate tũ in membris illius naturafr exãte.

Et in eo, in quo apparet in aliqua ætate, & in aliquo ex temporibus anni, & non in alijs. Sicut humidus in complexione est debilis in pueritia, & postquam auctus fuerit, est sanus & fortis. Et siccus per complexionem destruetur viribus in autumno, præter quòd in vere debilis efficiatur. 4

Infirmi quidem penes ętatẽ sunt E velut ille, cuius complexio est valde humida: cui quandiu existit in pueritia, accidunt morbi ex humiditate: sed cum ad ętatem senectutis peruenerit, sanus efficitur. Verum ægritudines penes quatuor tempora anni sunt, sicut habens complexionẽ siccam, qui in autumno quidem ægrotat, & in hyeme sanus existit.

Regimen corporis sani perfecte & primo quantum ad aerem eius in generali.

Conseruatio quidem sanitatis est quoddam genus generale, duas comprehẽdens species ex operationibus Medicinæ. Ex quibus est vna, vt cum intendetur ad conseruationem complexionis alicuius, quòd ordinetur ei cibus, & diæta similis. Sed cum intendetur translatio corporis eius a sua complexione a [ ] *fiat huiusmodi, eo quòd contrarietur complexioni antedictæ. Verum regimen* 5 F

a nũli

sani

G *ſani ſimpliciter & abſolute eſt, quòd attendatur ad conſeruandũ ipſius laudabilem diſpoſitionem.*

Hę ſunt duę ſpecies conſeruationis ſanitatis in generali: quarum vna eſt conſeruatio ſanitatis perfectę & alia eſt conſeruatio ſanitatis imperfectæ & inęqualis. In hac autem cõplexione inęquali exercetur op⁹ dupliciter: vno modo ad conſeruandũ ſanitatẽ in diſpoſitione in qua eſt, regendo illum cuius eſt, & eſt cõſeruatio cum ſibi ſimilibus: ſicut exẽpli gratia, ſi intendatur ad conſeruationem habentis complexionem ca
H lidam, erit quidem conſeruatio ei⁹ cum calidis. & hoc idem intelligit, cum dicit. vt cum intenderetur ad cõſeruationem complexionis alicui⁹, &c. Sed cum intenderetur trãslatio eius a complexione ſua, & reductio ipſius ad temperiem & mediũ, hoc quidem fieret cum contrarijs: puta cum frigidis complexiõe calida exiſtente, & cum calidis in complexione frigida. & hoc eſt quod dicit: Sed cum intenderetur translatio corporis eius a ſua complexione, fiat huiuſmodi, &c. Corpus vero temperatum
I & ęquale in complexione conſeruatur cum temperatis. quod quidem intellexit, cum dixit: Verum regimẽ ſani ſimpliciter, &c. i. cum regimine abſoluto. tale autem abſolutum tẽperatum eſt & ęquale. Et quod dixit, ſ cum volumus conſeruare complexionem egredientem ab ęqualitate, docet ꝙ regamus eam cum ſibi ſimilibus. Eſt quidem dictum Gal. ſeu quod ſequitur ex dictis eius. & hoc tamen dictum eſt dubiũ, & merito, ſecundum opinionem meam. & hoc ideo, qm̃ ſi habens complexionem calidã regatur cũ calidis, la K betur quidem in morbos calidos, ſicut patet, & eſt teſtis ipſe ſenſus. Si igitur ſic eſt, cõſeruatio quidem habẽtis cõplexionẽ calidam in ſanitate ſua erit cum calidis ī complexione: min⁹ tñ calidis q̃ ſit ipſum.

Et moretur ſeu faciat reſidentiam ſuam in aliqua ex ciuitatibus quarti climatis, quæ ſ. perfectum aerem habeant & vaporẽ, 6
b [*& habeat ſpeculam verſus eremum, & ſyluam, & inſpiciat etiam*] *verſus partem orientalem, quia ipſa eſt ſubtilior.* L b ſanũ, & in loco re mũdo, in quo vita loca ſalu na, &

Decet quidem vt habẽs complexionem ęqualem & temperatam habitet in quarto climate. Addidit nihilominus ꝙ ciuitas, quam inhabitabit, debeat eſſe perfecti aeris in bonitate. & hoc, quoniam regiones diſtantes a mari ſunt calidę & ſiccę. natura enim maris ſignificat ratione humiditatis æqualitatem ciuitatis calidę vel frigidę. Intelligit autem, cum dixit, ꝙ habeat perfectum aerem, ꝙ ſit immunis a corruptiõe. Addidit etiam, ꝙ habeat ſpeculam M verſus eremum, &c. & hoc ſupple tẽpore hyemali & frigido. Quod autẽ quartum clima minime temperatũ & ęquale ſit, patet ex vnione & coniunctione ſyluarum in eiſdem. Hoc autem iam aſſeruit etiam Gale. & hoc, quoniam complexio ęqualis & temperata, quę eſt ſignum ęqualis & temperati climatis, non reperitur in quarto climate, niſi raro valde. Et addidit ꝙ ſit orientalis: quoniam pars illa, & aer eius eſt ſubtilior, ſicut dixit.

Tęe

A *Tempore vero æſtiuo declinet*
7 *ad montes, ſitq; habitationis locus apertus a parte ſeptentrionali.*

Hoc etiam notum eſt: & hoc ratione frigiditatis montium, & ſeptentrionis.

8 *In noctibus quoq; habitet, & quieſcat in ſuperioribus locis, & ſe dibus. In die uero deſcendat ad inferiores.*

Aedificium quoq; domorũ ſubterreanarum in quarto climate ſigni ficat ipſum fortus eſſe, & magnę cali ditatis. pro tãto in hac terra noſtra, B i. Sarracenorum in inſula Hiſpanię quę in hac die eſt in quſto climate, non ſunt huiuſmodi foueæ, ſeu cauernę ſubterraneę.

9 *Caueat etiam & uitet pannos laneos, & de bombyce, & condeſcendat ad ſubtiles lineos.*

Hoc quidem totum ſeruetur tẽpore æſtiuo, ratione caliditatis pãni lanei & bombycini, & etiam rõne æqualitatis, & temperiei ipſi⁹, ſ. lini.

10 *Vtatur etiam aromaticis frigidis, ſicut ex oleo roſaceo.*

C Prædicto quidem tempore eſt vtendum aromaticis frigidis, puta myrrha, & oleis frigidis, ſicut oleo roſaceo, & huiuſmodi talibus.

11 *Protegatq; oculos ſuos a pulnere, fumo, vapore turbido & corrupto, & a radio Solis hora meridiei & feruoris, necnon ab occurſu fortis caliditatis: nec etiam attente inſpiciet figuras exiles, & ſubtiliter intricatas, nec literam minutam, & ſubtilem.*

Hoc ẽt eſt totum per ſe notũ, & D manifeſtum: quare non expono.

Regimen comeſtionis vel cibi in generali.

Debeat autẽ ad minus quilibet comedere ſemel iter 12
diem, & noctem, & ad plus bis: medium autem inter hoc eſt, ſi comedatur ter in duobus diebus.

Magis qdẽ tpatus mod⁹ comedẽdi ẽ, vt qs comedat ter ī duob⁹ dieb⁹. & hoc, qm̃ qdã opinati ſũt, ꝙ act⁹ digeſtiõis pficit ī tertia digeſtiõe ī * decẽ * lexdecẽ
E octo horis. ptãto cũ fiat trina comeſtio ī duob⁹ dieb⁹, pficit digõ in mẽbris iſto tpe, vl ppe. & hoc, qm̃ ſpaciũ * decẽ octo horarũ erit ter duas * ſexdecẽ
comeſtiões: & ſic digõ pficiet tũc, vl ppe illã. conſtat aũt ꝙ laudabilior mod⁹ reficiẽdi eſt, cũ reficiet qs iam perfecta digeſtione cibi ꝓſumptũ.

Prolongetur etiam tempus c [*reſectionis, ut fiat cibi bona digeſtio. Fiant etiam paruæ buccellæ, ut bene digerantur.*] 13 c maſtica tionis

Tempus quoq; maſticationis eſt prolõgãdũ, donec cibus in ore bene cõteratur. Sunt etiã buccellæ paruæ fiẽdæ. nã hæ iuuãt ad digeſtionẽ. d ẽ difficilis contritionis ex maſticatione F

Nam omne id quod d [*contundere nõ poteris,*] *erit apud te digeſtionis difficilis.* 14 e Et quoties appetit⁹ deſyderat cibũ malũ, dimittat eo meſtio ꝙ ſi⁹. Et ſi intentio fuerit firma

Meli⁹ qdẽ eſt, ꝙ ſit bucella paruæ q̃titatis, q̃ ſi ptæ magnitudĩe ſua eẽt difficilis cõtritiõis & fractiõis à dẽtib⁹ nã oẽ tale eſt difficilis digeſtiõis 15 ad illũ, reclinet cũ contrario cõplexiõ.

d [*Attendatur etiam ut omne præter naturam, & illaudabile curetur cum contrario eius conue-*
nienti

Universidad de Deusto
Biblioteca

G *nienti secundum complexionem, & malitiam]ipsius.*

Attendatur in assumptione eius, quod debet remouere & expellere nocumentum omnium eorum, quę volueris ex cibis malis assumptis ad malitiam eorum, & ad contrarium ipsius malitiæ. Vnde si fuerit cibus grossus, rectificetur cum subtilib⁹: & si inflatiuus, cum dissoluentibus ventositatem: & si frigidus, cum calefacientibus.

Sunt autem quamplures cõple
16 *xiones inæquales*[a] *[cum malitia ci*
H *bi rectificabiles.]*

a quib⁹ cõpetũt bi mali, & il laudabiles.

Interdum reperiuntur quędam cõplexiones illaudabiles & inæquales, quibus cibi mali & illaudabiles congruunt. Vnde non decet ꝙ tales cibi habentibus huiusmodi cõplexiones prohibeantur, cum conueni aut eis ratione similitudinis inter vtrosq; existentis.

17 *Vtatur ergo eis homo secundũ vsum & consuetudinem suã, nec sunt appetitus, nec delectato cibi omittendi.*

Consuetudo autem naturæ assi-
I milatet: & est ac si diceret ꝙ consuetudo necessario sit obseruanda, quãuis etiam esset praua & illaudabilis. Dictum autem eius: nec sunt appetitus, nec delectatio, &c. est vnum de præceptis huius artis per se. vnde intelligit ꝙ attendendum est in cibis, vt cum hoc quod erunt boni & laudabiles in se, requiritur etiam ꝙ appetantur. Et ideo dixerunt ꝙ duorũ ciborum ille, qui minoris est iuuamenti, magis tñ delectabilis, melior est minus delectabiliꝫ, & si sit maioris iuuamenti.

Omnis namque consuetudo subi 18
to, & sine gradatione ablata, no- K
cet, & offendit illum, cuius est.

Præcipit hic ne consuetudo subito auferatur: & hoc, quoniam cõsuetudo iam est conuersa in dispositionem naturalem.

De ordine ciborum, & rectificatione eorum.

Est autem humidum, & lu- 19
bricum stiptico præponẽdũ.
Estq; sapor dulcis acetoso[b] *[vnien* b dicendus
dus.] Et siccum cum humido recti L
ficandum. Et frigidum cum cali-
do, & è contrario Quòd si timeatur[c] *[defædatio oleaginosi, vel e-* b abstinentio pinguedinis, aut mala digestio rei ingestæ
ius quod est malæ digestionis ratio
ne pinguedinis,] addatur sal eis,
aut aliquid acutum. nam hæc iuuant ad subtiliandum.

Quòd præponatur humidum liquidum stiptico, est canon & præceptum in regimine & ordine cibi. & hoc est, quoniam ad conseruationẽ sanitatis exigitur ꝙ mensuretur cibus in qualitate, quantitate, tempore, & ordine: & ꝙ cibus sit laudabilis, & laudabiliter ministratus cum prædictis quatuor conditionibus. Quodvero addidit huic, est sumptũ a contrario ita ſ. ꝙ vnum contrariũ cum sibi cõtrario ad temperiem reducatur. notum enim est, ꝙ nociuũ & illaudabile est cum sibi contrario rectificandum. vnde est, ac si diceretur ꝙ ex hoc siccum cum humido rectificetur, & frigidum cum calido & è conuerso: & pingue vnctuosum cum salso ſ. & acuto.

Ho-

A

Hora refectionis.

20 *Post exercitium quoque est*
refectio facienda, & ipsum
postquam exuerit se ex ab eo.

Hoc ideo est, quoniam exercitiũ post digestionem factũ expellit superfluitates a corpore, & calorem depurat naturalem: vnde exercitium factum post cibum efficit ipsum acidum, ipsumq; facit venire ad mẽbra indigestum.

21 *Est autem quærendus locus trã*
quillus & frigidus, & a vento e-
B *uentatus ad laudabilem refectionem faciendam, necnõ etiam tempus & hora frigida. Vnde decet hominem esse attentum in hoc regimine.*

Hoc quidem præceptum est, vt eligantur, ſ. tempus frigidum, & loca frigida tempore æstiuo, cum qs voluerit comedere. & hoc, quoniam calor extraneus calorem naturalem debilitat, sicut & Sol ignem, cum sibi exponitur: qui tñ accendit, & confortatur cum ad vmbram ponitur.

C

Regimen cibi in qualitate & quantitate.

22 *Tempore quidem æstiuo est*
cibi quantitas minuenda.
estq; tunc ad subtiliter nutrientia declinandum. Vnde vitandæ sunt tunc carnes grossæ, & vtẽdum est oleribus, & lactis speciebus.

Hoc quidem fit ratione debilitatis caliditatis naturalis contingentis corporibus ex dominio calidi extranei super corpora tẽpore æstiuo.

Et piscibus recentibus, hœdo, 23
& agno mediocris ætatu, & D
pullis gallinaceis, & gallinis, carnibus quoq; d *[columbarum, & co-* d pdicũ & fraculi norum.
turnicum.]

Hæ quidem carnes sunt laudabiles apud eos, de quarũ bonitate concordati sunt, præterq; de carnibus agni. est nihilominus possibile vt agni regionum calidarum & siccarũ sint magis temperati agnis regionũ frigidarum & humidarum: sicut in hac mea regione contingit. cuculląę, & coturnices non sunt in hac nostra insula Andalusiæ. E

Sunt etiam ex conferentibus 24
tunc fercula ex coriandro, & agre
sta composita, &[e] *[satabeg, &* e fichbagi & zirbagi & diligat dulcia, sicut é charbissi, & cibaria ũ tafil. & almosus
ceribat.]

Hęc quidem fercula cum coriãdro, & aceto, & vua acerba composita, sunt apud eos tempore æstiuo laudabilia.

Regimen potus aquæ.

Si quis ergo velit a morbis e- 25
uadere, diuidat regimen suũ in tria, quorum vnum tribua- F
tur animæ, & aliud cibo, & aliud potui vel aquæ.

Cum quis voluerit ęgritudines euitare, diuidat regimen suũ ī tria, quorum vnum aię tribuat, & aliud cibo, & aliud potui. hoc, qđ dixit de anima, reperitur in suauibus & laudabilibus relationibus.

Et parum quidem aquæ frigi- 26
dæ satiat, & sitim sedat: ad hoc
tamen nõ sufficeret multũ tepidæ.

Hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

G Hoc quidem ptxceptum inducit ad vtendum aqua frigida: qm̃ parũ ex ea sitim sedat, quod minime facit multum ex tepida. Et licet hoc sit verum in climatibus calidis, eõgruit nihilominus vsus aquæ tepidæ in regionibus frigidis: & pcipue tempore hyemali. & pro tanto Grę ci timent valde potum aquæ frigidæ in regione sua ratione consuetudinis ipsorum.

27 *Non est autem aquæ potus frigidæ nimium* [ ] *frequentãdus, eo quòd neruis obsit.*

f aut potꝰ nimis.

H Ex hoc dicto videtur, ꝙ concesserit interdum potum aquæ frigidæ minimum: quod quidem si vnq; fecit, fecit tempore ęstiuo calido.

28 *Non est etiam offerẽdus potus aquæ nimis nisi pingui, sanguineo, multæ carnis.*

Hoc quidem notum est. nam si macer extenuatus, habens modicũ sanguinem, bibat aquam nimis, nõ est securus quin accidat ei inde stupor, & dormitatio membrorũ. Retulit.n. Gal. ꝙ accidit cuidam patiẽ

I ti post potum aquæ nimis, adeo magnum nocumentum in gutture suo ꝙ nihil deglutire potuit, & tandem mortuus est inde.

29 *Est etiam uitandus potus aquæ in mensa, nisi* [*ratione adhærentiæ, & tardi descensus buccellæ.*]

g accidat ferach, i. passio, in qua cibus nõ descẽdit ex meri.

Cauendum quidem est, ne bibat in mensa aqua, nisi ad procurandũ transitum buccellæ, cum descensus eius tardatur.

30 *Non est etiam sumenda aqua cum cibo, nec in egressu a balneo.*

Causa quidem huius est, quoniã E cum sumitur aqua super cibum, priusquam stomachus calefecerit ipsum, infrigidat ipsum, & incrudat. Est etiam causa, quare supernatet cibus sumptus in stomacho, & quare tiam non adhæreat, & vniatur eidem, quod conterat ipsum, sicut exigitur. actio nanque stomachi super sumptum cibum sit contrendo, & coquendo simul. vnde sicut cum infunditur simul, & in magna quantitate aqua in olla, propter quod tardatur cibi decoctio in eadem, sic qdem contingit inde ipsi in stomacho. Aqua autem sumpta super bal E neum nocet valde ratione contrarietatis existentis tunc in membris: contrarium.n. fortificatur tũc in occursu sui contrarij, vt inquiũt. & ob hoc non est securum quin infrigidet infrigidatione incurabili hepar bibentiũ immediate post egressum eorũ a balneo. vnde est ac si diceret, ꝙ inde contingeret eis hydrops.

31 *Nec etiam post forte exercitiũ & coitum: hoc enim est malum et illaudabile.*

Cã huius dicti est dicta in assum ptiõe eius post balneum. artñ maiꝰ M est nocumentum potus eius in coitu: eo ꝙ debilis fit calor naturalis in corpe eiꝰ, qui vsus est coitu, & calor innaturalis auctus, & fortificatus.

32 *Si tamen quis ex modica tolerandi potẽtia sitis vrgeatur, sumat ex ea parum tantum, s. quo declinatio & impulsio cibi ad inferius stomachi compleatur, quatenus ibidem digeratur. sumat tamen ex aquis illam, quæ sitim sedet, & sa*

tiet:

A *tiet: aut ex vino, quod, & quantũ eongruat, & sufficiat.*

Hoc quidem, cuius relationem fecit hic, de vino est verum, postq̃ descendit cibus ab ore stomachi ad eius inferius, s. ad fundum.

33 *Et si sumpta aqua ad satietatẽ aut vino sufficienti, accidat sitis, vitentur potus eorum: quoniam talis sitis est mendosa.*

Hoc quidem est pręceptũ, vt expellatur sitis mendosa. nã si sumpta aqua, vel vino ad sacietatem, generetur sitis in eodem, sitis quidem illa

B erit mendosa. pro tanto docet, vt tũc tollatur omnis potus, donec cessaret sitis illa.

Regimen vini.

34 NOn est curãdum de assumptione multi vini: debetq; sufficere modicum cum est in vsu: nec est continuandus omni die potus vini: nec est bibendum in ieiunio: nec etiam post sumptionem cibi subtilis vel acuti: estq; omni tẽpore vitæ, nisi semel in mẽse, ebrie

C tas vitanda.

Hæc quidem pręcepta facta[f] potu vini sunt apud Medicos manifesta: ex quibus est vnum, ne bibatur ex eo multum: neq; etiã omni die, sed solum vno die, & alio non: & pcipue tẽpore calido, vt inquit Dioscorides. & cum hoc etiam cõgruit vt die qua bibetur aqua, sit aqua sola: & ꝙ potus vini sit vinũ lymphatum. potus aũt vini nociuꝰ est in ieiunio, eo ꝙ vinũ hẽt potẽtiã pcutiẽdi neruos, & nocẽdi eisdẽ. vitat[a] aũt sup cibũ subtilẽ, qm̃ conuertit[ur] tunc cũ eo in cholerã: & sist contingit si D sumat[ur] cũ cibo acuto. Cautificatio aũt & ꝓhibitio ebrietatis est ꝓ culdubio sine resistentia & cõtradictione. Ascensus aũt ebrietatis semel in mẽse est erroneus: qm̃ licet vinũ teste Gal. sit ex magis conueniẽtibus calori naturali, & sit respectu eius ī gradu, in quo oleum est ad lumen & ignẽ: tñ sicut multũ & superfluũ oleum extinguit lumen, sic ẽt multũ vinũ extingit calorẽ naturalẽ. ꝓ tãto & si ipsum sit ex magis cõueni entib⁹ calori naturali, ipm nihilominꝰ est ex nocẽtibus magis calori alali, & sensibili, & organis eius, s. cerebro, & neruis. & ob hoc aqua mel E lis est vtilior vino eis, qui naturaliter habent neruos debiles. Priores autẽ non concesserunt ipsum iuuenibus ratione fortis caloris ipsorum: concesserunt tamen parum ex eo senibus, & decrepitis.

35 *a [Et bibat vinum aromaticũ: adiuncta sibi acetositate mali granati, aut succo cotoneorum, & cucumeris, ille cui accidit ex potu vini dolor capitis, super calefactio et ebrietas,] bibat ꝓ ipsum cum aqua mistum.*

a Et ille cui accidit ebrietas, vel accẽsio sitis epilepsiæ, & calefactio ex vino assumpto, tũc bibat vinũ aromaticũ. Et post cibũ in sẽcũda mẽsa, granata acetosa & cotonea, & cucumeres

Hęc.n. pcepta data sunt eis. qui & vini potib⁹ incurrũt dolorẽ capitis fortẽ, & quib⁹ accidit ebrietas ex eodẽ: hęc.n. nocumẽta cõtingũt ꝓprie ex potu vini ꝓ tãto expedit magis, cui hæc accidũt, ꝙ minuat q̃ntitatẽ eius, aut dimittat prorsus ipsum. Et vinum quidẽ aromaticũ est melius ex vinis apd Medicos. vinum tñ albũ est melius ei, cui accidit ex potu vini dolor capitis, necnon ẽt sug-

cale-

G calefactio: est enim propinquius ex eis naturæ aquæ.

36 *Et dandum est in potu ei, qui queruloſus est ratione uentoſitatũ in corpore ſuo exiſtentium, vinum purum & citrinum: nam fortius ex eis cõgruit eis amplius. expedit etiam, ut cum ſalſis coniũgãtur.*

Ex magis quidem conferentibus conquerenti ex ventoſitate in digeſtione ſua exiſtente eſt vinum purum, & ex eis citrinum, cum ſit calidius ex eis. expedit etiam vt cum
H ſalſis iungatur: & hoc, quoniam vẽtoſitates contingunt, & generantur ex diminutione & paruitate calidi radicalis, & elementatis.

37 *Tempore autem æſtiuo ſumendum eſt vinum albũ & aquoſum, eo quòd ſit ſubtilitati, & ſimplicitati propinquius,* [b][*cui addantur acetoſa & ſuper comedantur ſtyptica.*

b & bibat ipõm miſtũ cum aqua. Et comedat cibaria acetoſa, & in ſecũda menſa ſ. poſt cibũ aſſumat ſtyptica acetoſa.

Hoc quidem eſt notum. Intellexit autem per ſubtilitatem & ſimplicitatem eius calorem temperatum.

Regimen Somni, & Vigiliæ.

38 I *Non prolongetur ſomnus, quoniam obeſt animæ: nec etiam vigiliæ, quoniam inde debilitantur ſenſus.*

Prolongatio quidem ſomni, & ipſi⁹ profundatio nocet animę. nam & ſi ſomnus ſit animę neceſſari⁹ ad calefaciendum, & anima agat & operatur tempore vigiliarũ: cum tamen prolongatur ſomnus ſuper eã, lẽteſcit quidem vita eius, & tenebroſa efficitur: extinguiturq; inde calor K eius, ſicut extinguitur ignis cineri[b]⁹ multum coopertus. Cum autem excedit quis, & conatur ad vigilandũ, debilitantur inde ſenſus eius, & calor eius infrigidatur, ſicut infrigidatur calor ignis ex ſuperfluo motu.

Prolõgatio uero ſomni cõgruit 39 *ei, cuius cibus eſt indigeſtus: necnon ſuper*[c] [*malitiam cibi non recipientis digeſtionem.*]

c nanſea tinam ſi tientẽ.

Somnus quidem eſt ex conferen tib⁹ ad digerendum cibum. prodeſt etiam corruptiõi eius in ſtomacho contingenu: eo q̃ rectificet & corrigat corruptum ĩ eo ex marcore ſeu muſciditate ex iterata decoctione. L

Nec eſt ſomnus prolongandus 40 *in ieiunio, & tempore famis. Nã repletur caput fumo, & vaporibus, à fæcibus, & ſuperfluitatibus eleuatis.*

Somnus quidem ſuperfluus ſup fame factus fumigat caput ratione ſecum, & ſuperfluitatum aliarum in corpore exiſtentium. Nam in ſomno, vt dictum eſt, fit reuocatio caloris ſenſualis ad interiora, quatenus M iuuetur calor naturalis in digeſtiõe. & inde eſt, q̃ cum non ſit ibi cibus, q̃ agat in humoribus corporis, & generet ex eis fumum ſeu vaporẽ corruptum, qui eleuatur, & aſcendit ad cerebrum.

[d][*Non*] *eſt quoque immediate* 41 *poſt cibum, uel comeſtionem dormiendum accumbendo, donec ad locum digeſtionis peruenerit cibus aſſumptus.*

alia lectio d Eſt quoq; &c.

Con-

A Cõgruit quidem, vt cum aliquis immediate dormierit poſt cibum, & commeſtionem, q̃ dormiat accũbendo, capite ſ. erecto, donec cibus ad inferiora corporis deſcenderit. & hoc, vt repletio capitis à fumis & vaporibus minuatur. nam ſomno immediate poſt commeſtionem facto repletur caput fumis & vaporib⁹. Et ob hoc iuſſit, & dixit in priori Medicina, q̃ poſt cõmeſtionem debet homo aliquantulum incedere, & deambulare. & in ſumma tempore digeſtionis congruit ſomnus & vigilia: quoniam ſomnus iuuat & meliorat
B digeſtionem, & vigilia minuit repletionem capitis ex vaporibus tũc cõtingẽtem. Et ob hoc ẽt iuſſit, vt homo dormiat poſt comeſtionem ſerotinam: quoniam tempus matutinæ refectionis eſt tempus totum vigiliarum, & tempus ſerotinum eſt tempus totum ſomni.

Regimen motus exercitij & quietis.

42 *Non eſt exercitandum exercitio magno, & forti, nec eſt tantum quieſcẽdum, quòd omittatur omne exercitium: immo eſt*
C [a][*hoc vitandum.*]

ali, ato

Cauſa quidem huius eſt, quoniã excedens & forte exercitium virtutẽ corporis diſſoluit: & priuatio exercitij & quies omnimoda ſuperfluitates in corpore colligit, & calorem naturalem extinguit. Exercitium autẽ æquale, & temperatum & ſuperfluitates expellit, & calorem eſſentiarẽ & naturalẽ fortificat, & augmentat.

43 *Sũt ergo taliter membra exercitanda, & per exercitium adiuuanda, ne colligatur quod timetur* D *coligi in eis ex malis humoribus.*

Cum timetur collectio ſuperfluitatum in aliquo ex membris ex debilitate ipſius, erit quidem conueniens, vt exercitetur membrum illud cum exercitio ſpeciali, & conuenienti eidẽ, taliter vt iuuetur in expulſione illarum ſuperfluitatum, & diminutione generationis earum in eodẽ.

Eundo[b] [*vel clamando*] *ſi uolueris, donec appareat velox &*[c] [*ita expiratio.*] 44

b & luctãdo c frequẽs anhelitus

Terminus quidem exercitij apũd eos eſt communiter, q̃ dominetur ĩ E eo quo exercitat⁹ anhelitus, & expiratio velox, & q̃ corpus ſcipiat ſudare.

Macer autem & extenuatus 45 *non debet exercitari, ne ipſius diſſolutio amplius augeatur.*

Hoc quidem dictum eſt Hippo. ſ. q̃ non decet q̃ calida corpora velut cholerica exercitentur.

Verum debet exercitari pinguis & 46 *multæ adipis & axũgiæ: eſt tamen accingendus, ſi habuerit uentrem magnum.*

Docet q̃ nimis pinguis exercitet F vltra exercitium tpatum, quatenus ex pinguedine eius moueatur & diſſoluatur: q̃m augmentum pinguedinis corporis ſuper naturalem diſpoſitionem corporis eſt verendum. docetq, vt ſi magnus fuerit venter eius, q̃ zona ſuper ventrem ipſius poſita cingatur.

Tempore vero æſtiuo eſt minu- 47 *endum exercitium: cum tunc diſſoluatur, & ſubtilietur homo per ſudorem.*

G Exercitium in æstate debet esse minus, q̄ in hyeme: eo q̄ tempore æstiuo minuatur, & dissoluatur corpus hominis continue per sudorē.

48 *Iam quidem retuli in capitulis theoricæ regimen eius, cuius corpus indiget euacuatione superflui, aut retentione contrary.* d [*addens huic quod mihi placuit.*]

d & ideo ipſi cōuenit de ītētiōib⁹, vl' paſſiōib⁹ alīs.

Iam quidem relatum est in alia parte horum Canticorum quis ex humoribus debeat euacuari, & quis retinen: & quo etiā tempore debeat

H hoc fieri, & in quo corpore. Et intelligē q̄ fecit rememorationem horū supra, vbi tradidit doctrinam de rebus necessarijs: hic tamen esset locꝰ magis idoneus ad hoc. & intelligit cum dixit, addens huic, quod mihi placuit, q̄ facit ibi mētionem de cōuenienti regimine accidentium animæ in conseruatione sanitatis.

49 *Congruit quidem vsus omnīū, quorum præmisi relationem secundum qualitatem dictam in tempore æstiuo, supercalefacto iuueni, et*

I *ciuitatibus meridionalibus.*

Vsus quidem regiminis relati in regimine conuenienti corporibꝰ qualibus temperatis tempore æstiuo, cuius qualitas ostensa est ante, cōgruit quidem supercalefacto ſm complexionem, & si non sit in æstate. Sic etiam faciendum est in locis, & ciuitatibus meridionalibus, rōne excessus caliditatis eorum.

Et tempore quidē hyemali est vtendum contrarijs eis quæ retulimus: vt obuietur, & resistatur frigiditati ipsius.

Tempore quidem hyemali vtendum est in regimine corporum tēperatorum contrarijs omnibus eis, quæ retulimus: quare eum calefactiōe resistatur frigiditati ipsiꝰ aeris. K

51 *Vere quoq;, & autumno incedendum est inter æstatem, & hyemem.*

Vere & autumno sunt corpora regenda regimine medio inter caliditatem & frigiditatem, & inter regimina eorum congrua tempore hyemali & æstiuo.

Congruitq; regimen exsiccatiuum in vere, & humectatiuum in L *autumno. Vnde fugienda est exiccatio in eodem.*

Vere quidem congruit regimen exiccatiuum: intendit nihilominus q̄ minꝰ sit vtendum eo, q̄ tempore hyemali. Est etiam vtendum regimine humectatiuo in autūno: estq; vitanda exiccatio in eo, eo q̄ eius cōplexio sit sicca.

Est autem vtendum regimine 53 *conuenienti tempore æstiuo, & in fine veris, & in principio autūni.*

Corpora quidem sunt regenda in fine veris, & in principio autumni regimine in æstate conuenienti, aut ei ppinquo. natura nanq; æstatis dominatur supra prædicta tempora, cum vniantur sibi. M

Verum in principio veris, & in 54 *fine autumni debet regimen cōformari regimini hyemis. Vnde vtendum est tunc cibis calefactiētibus.*

Complexio quidem principij veris similatur complexioni finis hyemis ratione coniunctionis & vniōis vnius

A vnius ex eis, s. autumni cum principio hyemis, & alterius, s. veris cum fine & termino ipsius. pro tanto cōgruit, vt regantur corpora in prædictis horis regimine hyemis.

55 *Regimen autem eius, cuius relatio dicta est, congruit habitantibus, & residentiam facientibus in ciuitatibus, & castris. Verum*

ur agē e [*mercatores*] *sunt regēdi regimine iter agentium.*

Quod relatum est de conuenienti regimine cōgruit quidem eis, qui

B in ciuitatibus & castris habitant, dū residēt in eis. Verū iter agentes habent proprium & speciale regimē: cuiꝰ ipse mētionē faciet cōsequēter.

Regimen iter agentium, & primo nauigantium.

56 Hoc ſmara- ſperta ſ. p lo- dicta vtanda ne plu- ſtis, &

C Est quidem vitanda nauigatio per mare in hyeme. Et [

]volens nauigare debet assumere & colligere aquam multam, & multa vasa munda, cui præparanda & offerenda sunt cibaria humida. Venter & natura eius est cum medicinis mollificanda. Vnde si timeatur vomitus choleræ, euacuetur per secessum. Quibus peractis ingrediatur nauim, & imponat secum sue cos acetosos, & cum eis stypticos.

Quod hic dicit, s. q̄ non est nauigandum per mare tpe hyemali, nequaq̄ est de arte medicinali, sed potius ex arte consiliaria. & sifr quod subiūxit, q̄ volens p mare nauigare D dēt colligere aquā multā. hoc. n. iō dixit, q̄ timēdū est, ne intrans mare morer plus q̄ vellet. Ignoro aūr, cur dixit q̄, ppināda sunt cibaria hūida volenti mare ingredi, cum nauigātes sint in vltimo hūiditatis. nisi forsan hoc dixit, & intellexerit ad minuendum potum aquæ. vnde non vī esse ex opatione Medicinę. Est ēt posse q̄ intellexit ex hoc mollificationem vētris & naturæ faciēdā. vñ ex hoc addidit, & est mollificāda natura eius cū mollificatiuis medicinis. Quāuis aūt ipse dixerit, q̄ si timeat vomitus cholerę, q̄ euacuet p secessum, est nihilominus cōuenięs ei, si per vomitū purgaret. & hoc, qñ humor cholericus est p vomitū expellēd⁹. Qđ vero iussit debētes īgredi mare, ponere secū succos acetosos, vomitū abscindētes & stypticos cōfortātes, ē de canonib⁹ huiꝰ artis. E

Et ad vitandum defædantia, 57 *& sordes, præparet sibi mundas vestes.*

Probabile quidē est hoc pceptū prodesse gñaliter cuilibet iter agēti, siue iter agat per mare, siue p terrā, cum nequeat ingredi balneum. F

Cum autem in aliquo ex iter 58 *agentibus multiplicabuntur pediculi, quos non possit interficere: lana*

a carminata redacta i modū licinij aut chordę, inūcta cū argē o viuo exticto, & collo appēsa. & applicata inter vestes,

[*contorta, & mersa in oleo, in quo argentum viuum fuerit extinctum, appendatur vestibus eius,*] *donec videantur cadere pediculi ab eo.*

Hoc ingenium est laudabile iter agentibus pediculos habētibus: nā

Universidad de Deusto
Biblioteca

G argentum viuum necat pediculos. vnde quod de hoc dictum est, de se est manifestum.

59 b terrã, cui rec' & mũ dificet' ipsius corp' cũ qete, añq iter incipiat.

Iter autem agens per[b] *[siccum regatur cum regimine frigoris.]*

Intellexit ꝙ consequenter referret de regimine euntis per etemum & siccum, est sicut regimen, quod referret de eo in tempore frigido, & in locis frigidis.

Regimen[c] {dictorum: & primo cum} frigore.

c iter agẽtiũ p terrã & ꝓprie i

60 H d nix, qm ex hoc cõseruabit'a cõgelatione, & a morte.

Est ergo cauendum ne obuiet ei[d] *[frigus, quoniam perdetur ratione algoris, & congelationis.]*

Intellexit ꝙ obuiat nix alicui, ꝙ posset inde congelatio contingere, & per consequens mors.

61 *Et reficiatur vsq; ad saturitatem, ne moriatur fame.*

Iter agens per siccum & terram debet refici ad saturitatem, ne contingat ei accñs mortale ex fame. & hoc, qm frigiditas est fortis valde in faciendo actionem fortẽ, & ĩmutationẽ in corporibus famelicorum.

62 I e ãplectat' *Et si fuerit infrigidatus, ingrediatur balneum, &*[c] *[vntur cum habentibus] corpora pinguia, carnosa.*

Oportet quidem vt infrigidatus ponatur in balneo: & ꝙ hñtes corpa pinguia & suauia cubẽt secum.

63 *Et si caligent oculi eius, visusq; ipsius disgregetur ex gelu, ponatur super faciem eius peplum nigrum.*

Cum offendit gelu ex sui violentia oculos iter agentis, ponat super vultum suum orale, seu peplum nigrum, & intueatur res nigras. K

64 f collino inmolatis ne. & pedes inuoluantur pedes eius multis coopertorys, priusquam sotulares] calcientur. de pedes eĩ sunt' cũ multis optarit' ãq calcient' sotulares

Et eius extrema protegantur a frigore, &[e] *oleo*[f] *[fomententur. vnde inuoluantur pedes eius multis coopertorys, priusquam sotulares] calcientur.*

Extrema quidem eius a frigore sunt protegenda, & precipue pedes: quod fiet, si multiplĩ cooperiantur, priusq; calcient sotulares. sic etiã coopertiendę sunt manus.

Vnde si cessante dolore extremorum non recuperent sensum, sed to ea esse dissoluta, & mortificata à frigore. pro tãto tũc iugiter sunt fricanda, & calefacienda cũ oleo de sinape calefacto, & consequenter fasciandа.[g] [ ] g & obser uanda

65 I

Si cessante dolore extremorũ, & pedum, non sentiant, scito ꝙ frigus iam mortificauit, & dissoluit ea tõne corruptionis eorum. pro tãto dissolutis tunc cooperimentis ipsorũ, sunt cõtinuo calefacienda, & postea fricanda, vtpote cum oleo de sinape calefacto, & alijs ab eo calidioribꝫ, si possunt reperiri. M

66 *Et si inde pedes fuerint nigri, aut liuidi, scarificentur: & si fuerit in eis putredo, mundetur: & si aliquid dissolutum fuerit, abscidatur illud ab eis.*

Si pedes inde denigrantur, scarificentur cũ instrumẽto ferreo, donec sanguis corruptus emanet & egrediatur ab eis. & si fuerit in eis putre factio, mũdificet' ab eis. & si aliquid ex carne earũ, aut aliud ab eo fuerit mortificatum, abscindatur ab eis.

Qui

A *Qui uero inde lassitudinem incurrerit, curetur cum oleo, & seruet regimen & diætam subtilẽ: fricenturq;, & extendantur ipsius membra in balneo, & requiescat consequenter aliquibus diebus.*

67

Inungendum est corpus iter agentis in balneo cum oleo subtili, cum accidit ei lassitudo ex violẽtia laboris: estq; fricãdum corpus eius cum eodem. Nam fricatione corporis dissoluuntur superfluitates illaudabiles ex eis nociuæ, quas immoderatus labor efficit in eodem. De natura. n. immoderati laboris est q; dissoluat humiditates ex membris similes in natura seu cõplexione sua fanei. & ob hoc sunt causa doloris, quem percipit vexatus & fessus. dissoluuntur autem hmõi humiditates ab æquali temperata fricatione facta in sic fesso & vexato. Prohibuit autem ibi consequenter laborem ad tollendam causam lassitudinem efficientem. hoc. n. est causa lassitudinis: nec est modus idoneus ad curandum nocumentum, nisi per ablationem eius. C

Regimen iter agentis {per siccum tempore calido, & sic co} {

68 I talof

Iter agens tempore æstiuo & calido sic est regendus, vt s. prohibeatur ei ne aggrediatur iter suum hora æstus & feruoris in meridie: estq; primo minuendus, ne sit percalefiat ex labore itineris. pro tanto extrahatur sanguis ab eo in

69 alia ifa a cũ timueris ti tim

[magna] quantitate. & sic efficietur securus ab apostemate, s. D *per phlebotomiam.*

Phlebotomia quidem est vtilis & necessaria volenti iter agere: qm de natura motus est generare calorem, & de natura calidi est calefacere nimis sanguinem. Est etiam de natura caloris, cui obuiat iter agẽs, idem facere in eo exterius. pro tãto si sanguis eius iam fuerit calid', augebitur amplius eius calefactio, & tunc venæ ipsius angustabuntur, sicut angustantur vtres ex musto bulliente. Cum autem sic angustantur venę ipsius, ꝙ non possint ipsum tollerare, cõstat ꝙ infundetur sanguis iste ad aliquod ex membris, generabitq, in eo apostema. veruntamen post minutionem sanguinis in tali per phlebotomiam, calefit residuũ in venis aliquantulum, sed nequaq; sic angustantur venæ ex eo. Et ob hoc quidem minuunt homines animalia sic sanguine in fine veris & in principio æstatis. ad hoc tamẽ ipsi sola experientia sunt edocti. sed Gal. hoc roborauit rõne. vñ minutio est in habẽte multum sanguinẽ in æstatis principio facienda. E F

Verum si cholera in eo domine 69
tur, educatur ab eodem[a] *[& sic si tus malitia alleuiabitur, aut tollet-*
tur, estq; ante aggressum itineris succus conuenientibus extinguẽda:

b *[alias uerendum est, ne calore ipsius periculo exponatur.]* b qm timẽda ẽ ca liditas ei⁹

Si dominetur in eo cholera magni acuminis & violentiæ, euacuet' per eductionem cholerę rubeę vice phlebotomiæ, & cum succis infrigidantibus: puta succo vuę acerbæ, co

 toneo-

G toneorū, & malorum granatorum acetosorum calor corporis eius ante egressum itineris extinguatur.

70 *Et fiat vt comedat aliquantulum ex herbis frigidis, & simul et semel saturetur aqua, & quiescat cum poterit, nec irascatur fortiter*

r & vtat reb⁹ faciē tib⁹ ūbrā, & his q̄ nates, & os cooperiat a pulvere. c [*aliquatenus, & moretur in locis vmbrosis,*] *& utet seu dimittat clamorem & sermonem, nec non etiam bellum & iurgium, nec moretur in loco nimis calido, & sumat in potu syrupum ex succo vuæ acerbæ cum succo portulacæ, & aqua.*

Hoc quidem totum est de se manifestum. nam hoc præceptum est ad vitandum ea quæ calefaciunt, & ad vtendum eo, quod frigiditatem ministrat. Et voluit q̄ saturetur potu aquę simul semel: hic .n. mitigat sitim amplius.

71 d hora vehementis caloris. *Et si sitiat in* d [*meridie,*] *teneat in ore suo pilulam vnam ad quantitatem lupini factam ex trochiscis camphoræ. Et si timeat ne*

I *facies alteretur a sole, & nigrescat eius cutis, dissoluat seu liquefaciat rector eius oleum cum cera*

e alba e [ ] *simul iuncta, præsertim in mulieribus.*

Quod hic dicit, s. q̄ teneat quis in ore suo trochiscum ex camphora, dixit quidem eo q̄ ipsa abscindat frigus, & infrigidet complexionem. Quod etiam præcepit, s. q̄ oleum & cera extendantur super vultum, ne immutet & alteretur a sole: est quidem præceptū de se notum, attamen cera liquefit, & dissoluit a calore lo K lis: ppea melius est vt eius fit linitio seu inunctio absq; cera. Et dixit: præsertim in mulieribus: qm̄ actio & īmutatio solis in facie earū ē fortior rōne decoris & passibilitatis ipsarū.

Regimen infantis, dum adhuc est in vtero.

Custodiatur taliter īfans in 72 *utero, ne contingat corpori eius aliquod nocumentum.*

Intellexit quidē oportere vt mater caueat sibi, ne percutiatur vētre eius corrumperetur n. inde aliqd ex L membris infantis.

Et eligatur nutrix, quæ cibabit 73 *& potabit eum, vt sit boni nutrimenti apud eum.*

Nutrix, quæ cibabit, & potabit puerum, eligatur boni nutrimenti, & habens lac bonæ complexionis: si intelligatur de nutrice lactante ipsum. Si vero intelligatur de nutrice non lactante ipsum, intellexit quidē q̄ dēt esse instructa in regimine puerorum, s. in nutriendo & balneando eos, & alia faciendo ex eis, quib⁹ M indigent tales infantes siue pueri.

Talis est etiam apponenda intē 74 *tio super stomachum prægnantis, ne cōtingat corruptio in desyderijs seu appetitibus eius.*

Quoniā accidit magna submersio stomachi prægnantiū, & hoc in principio impræguationis earū, accidit q̄; eis innaturalis appetitus: iō inquit q̄ ponenda est intētio supeꝛ earum stomachum. pro tanto mini stranda sunt eis quæ confortāt earū stomachos: & quę auferunt illaudabiles appetitus earum.

Re-

A *Rectificetur etiā sanguis eius*

75 f], & g [*ipsius*] *superfluitates educantur:*

n quo phac nutrit. h [*ne infantes superfluitatibus offendantur.*] *Verum si sanguis exci taretur in eis, minime tamen minuatur: sed uice prædictæ euacuationis infrigidetur sanguis, seu eius feruor extinguatur.*

Intellexit quidem q̄ prægnanti offeratur in potu quod sanguinem eius rectificet, & clarificet, seu quod

B educat superfluitates & corruptionē ipsius, quatenus ex materia munda nutriatur. non tū minuatur, q̄uis ēt excitaretur, seu in quantitate augeretur: sed propinentur ei sanguinem infrigidātia loco eius. hoc autem sic iuste fieri, timens q̄ per phlebotomiā prægnans habeat abortire.

76 rumor *Si etiam* i [*phlegma*] k [*in ea*] *excitetur, minime tamen euacuetur secessuis: utatur nihilominus tunc conuenienter subtiliantibus.*

Si excitetur aliquis humor ī præ

C gnante, minime tamen ei erit pharmacia offerenda: erit nihilominus vtendum in ea eo quod ipsum subtiliet & scindat, & breuiter eo quod ipsum ad laudabilem dispositionē reducat. timendum. n. est, ne abortum ex pharmacia patiatur.

Regimen tempore partus.

77 *Cum autem instabit tempus partus, utendum est partum facilem efficientibus. unde fri-*

es cir uiliū ues. *centur in balneo ex omni parte cū oleo ilia ipsius, & l [quod contingi*

D *tur uentri eius,] ut sic nerui eius & musculi mollificentur, ne partus eius laboriosus efficiatur.*

Vtendum est efficientibus partū facilem appropinquante tēpore partus: & hoc friendo in balneo ilia ipsius, & loca membris imprægnationis confinia, & propinqua, quatenus mollificatis neruis, & ligamentis & musculis eius, partus ipsius alleuiet, & facilis efficiatur.

Vnde utatur oleo in cibis eius: 78 *& sorbeat brodiū seu ius pingue.*

Hoc quidem ideo dixit, qm̄ pinguia leniunt, & per consequens par E tum facilem efficiunt.

Et protegatur a clamore, saltu, 79 *timore, pugna, & percussione, &* m violen tia, & difficultate. *in* m [*agone, & violentia*] *eius offe ratur et decoctio dactylorum, & fœnigræci.*

Pręgnans quidem est a percussione extrinseca protegēda: eo q̄ abortum ab inde sepius patiatur. & cum erit partus difficilis & violentus, detur ei in potu decoctio dactylorum & fœnigræci.

Expedit etiam ut in partu ha- F. 80 *beatur obstetrix discreta: quæ circumscripta omni pusillanimitate trahat fortiter pedem eius, &* n [*imprimat*] *uentrem eius, caute* n cōprimat *tamen & discrete, postquam subito eam surgere fecerit.*

Cōgruit quidē vt in hoc casu obstetrix perita habeatur: q̄ trahat pedes eius violenter, & faciat vt consequenter surgat, & subito erigat: & cū surrexerit, premat, & constringat cū vitta & sibi similibus vētre eius.

G
81 *Et si fluat ab ea sanguis multus, offerantur in potu trochisci ex karabe. si vero ratione alicuius impedimẽti non egrediatur ab eo sanguis in conuenienti quantitate, sumat in potu trochiscos de myrrha.*

Quod hic dicit, est de se notum, s. q̃ excedente fluxu sanguinis, i hoc casu propinentur in potu trochisci ex charabe. Si vero tetineatur quod debet egredi, ministrentur in potu trochisci de myrrha. sunt etiam ministrandi trochisci de myrrha ad alleuiandum partum.

82 *Et vtatur fumigys dissolutis ex myrrha, kystram, sauina* [a] [ ] *sulphure, & colocynthide factis, si secundina non egrediatur.*

a seu grauorũ abel

Hæc quidem omnia procurant descensum & egressum secundinæ: procuratur etiam egressus & descẽsus secundinæ cum sternutatorijs. Dr aũt secũdina pãniculus, quo voluitur fœtus in vtero matetno.

I Electio nutricis.

83 *Est ergo nutrix eligenda mediocris ætatis & carnosa, nõ tamen laxæ carnis, per complexionem suam appropinquans æqualitati, & temperiei* [b] [*alti & erecti*] *corporis, & magnarum mammillarum: habens caput mundum & sanum, & oculos, immunis ab omni nocumẽto intrinseco, & quòd sit sana breuiter in membris, & iuncturis suis.*

b pinguis & sani

Hoc per se notum, s. q̃ electa nutrix debet esse mediocris ætatis, vt pote a viginti annis vsq; ad triginta. Debet esse etiam æqualis seu tẽperatę complexionis, aut propĩquę ei: & debet habere corpus pingue & sanũ. Per hoc aũt, qd dixit: appropĩquans æqualitati, &c. potuit intelligere ceteras conditiones, quas explicuit, seu addidit consequenter. K

84 *Et habeat multum lac, cuius color sit albus, nec sit nimis subtile, nec nimis grossum, & sit sapor eius dulcis* [c] [*sine horrore aliquo,*] *sitq; coniunctum in partibus, & non fluidum* [d] [ ].

L c bonũ habẽs colorẽ si fœtida. d cũ super aliqd nassum effundit.

Hoc quidem est notum de gñe, & modo lactis. notum. n. q̃ electum lac debet esse mediocre inter subtile & grossum, albi coloris, & dulcis saporis, similium & non diuersatũ partium.

85 *Congrut autem vt dulcibus* [e] [*pinguibus,*] *& piscibus recentibus* [f] [*cum oleo*] *nutriatur.* M c vnctuos sit. f & pinguibus. Carne pinguis

Et decet, quòd ordinetur cibus eius talis, qui habeat sanguinem generare, qualis est dulcis, & vnctuosus, & pinguis temperate: vnde intellexit ex dicto suo cum oleo pinguia oleaginosa. decetq; vt nutrix attenta sit in exercitio, & bonitate digestionis: hoc nanque est necessarium in hoc capitulo, & omnibus alijs.

Re-

A Regimen proprium infantis, cum exit ab vtero.

86 *Vngatur ergo & liniatur styptícis cum fasciabitur, donec manifeste induretur cutis eius,* [g] [*calefiat*] *& ab humiditatibus eius mundetur: & mediocri ligatura fasciet* [h] [ ].

g ei a dã mulũ ãnã sũ in h.

Cum ligabitur & fasciabitur ipse infans, vngatur prius oleis styptícis, & calefiat aqua temperatæ caliditatis, ad mundificandum ipsum a sordibus, & ligatura eius stringatur temperate. Et Gale. quidem iussit q̃ puer natus superaspergatur sale trito. Non tamen permittatur multũ sugere lac, quoniam corrumpetur inde ipsius digestio. B

87 *Nec est etiam ei lõgo tempore prohibendum lac, quoniam supercalefieret inde.*

Puer est lactandus mediocriter & temperate, nõ autem excessiue, q̃n corrumpetur inde lac assumptum. non est etiam paruum lac dãdum, quoniam supercalefieret, & consumeretur inde. C

88 *Suntq; tolenda & vitanda omnia ipsum ad iram excitantia, & ipsius somnũ impedientia. si enim uelit quis somnum prouocare, ponatur stratus eius* [i] [*capax, & latus satis*] *in loco opaco: & imponatur papauer in cibis suis, si ex ablatione somni seu vigiliarum instantia contingeret ei aliquod nocumentum.*

i no & lia

Decet nutricem attẽtam esse de esse & dispositione infantis, ne s. aliquid aliud lædat ipsum, aut stricta ligatura, aliudve ab istis. vñ faciat ipsum dormire super stratum planum & extensum in opaco. q̃ si rõne alicuius nociui lædatur in somnietate, papauer in cibis & ferculis eius misceatur. D

89 *Vtilius tamen esset multum, magisq; necessarium, ne alicui infantium daretur aliquid ad comedendum, excepto lacte solo, donec habuerit dentes suos.* E

Nam cum datur eis alius cibus, dum adhuc lactantur, quemadmodum faciunt nunc hoĩes regionis nr̃æ in regimine suo, hoc quidẽ existit cã morborũ in eis: adeo q̃ etiã contingit inde mors frequenter.

90 *Et cum surget a somno, & exercitabitur,* [k] [*necessitetur*] *ad nidendum lucem: taliter etiam quòd inspiciat astra in cœlo. Videat etiam in die colores varios & diuersos, quatenus* [l] [*in hoc excitetur.*] k & exercitetur

l delectet & diligat videre. F

Hoc quidem præceptum est ad excitandum, & exercitandum visum, necnon etiam & confortandũ ipsum ex ipsius exercitatione, & hoc quoniam omne membrum roborat tur, & confortatur cum exercitatur, & in operatione est attentum. pro tanto cum excitabitur a somno, cõgruent ei magis loca luce & claritate informata. Idem etiam docet quòd teneatur extra domum ĩ via, vt cœlum, & astra eius inspiciat: & quòd videat ĩ die colores plurimos, & diuersos.

Et

G 91 m & aſ iym ſint ætates eũ vocib⁹ & ueniẽtib⁹ vt flectet & inclinet

m [*Et loquatur ſemper alte quicunq; aut quæcunq; habebit acceſſum ad ipſum, cum uoluerit quis ipſum inſtruere & aſſueſcere*] *ad loquendum.*

Hoc etiã præceptum eſt ad excitandum organum auditus ipſius, & diſponendum ipſum ad loquendũ. & hoc, quoniam de natura puerorum eſt, q̃ quem ſermonem audiuerint aſſimilant: ſicut etiam facit auis, cum recepit doctrinam ſermonis hominis.

H *Et ponatur mel in ore eius, liniendo & fricando ex eo palatũ, gingiuas, & linguam eius, & adatur cum eo aliquantulum thuris,* n [ ] *liquiritiæ.*

n succi

Hoc quidem totum eſt ad hoc vt ſit facilior ortus dentium, & ad iuuandum eum ad loquendum.

93 *Et prouocetur eſternutatio, quatenus ipſius naſi oppilatiões aperiantur & mundentur. hoc. n. rectificat & clarificat uocem ſuam, omnes etiam ſenſus eius, & cũ*

I *hoc dilatat pectus, & anhelitum bonum facit.*

Quia iuſſerat leniri os & palatũ ipſius, præcipit nunc q̃ in eo ſternutatio prouocetur & ait q̃ ſternutatio prodeſt ſenſibus, & hoc, eo q̃ cerebrum mundificat. ex hoc et cõfert voci, & anhelitum mundificat, eo q̃ meatus eius mundificet.

94 *Et uitet phlebotomiã, & pharmaciam, donec ad ætatem adoleſcentiæ peruenerit: nec reſiſtatur*

K o ſeu nõ hat diuerſio ad cõtrarium

apoſtemati uariolæ ſeu exituræ eidem contingenti o [ ] *cum attractione.*

Non quidem decet minuere, ac pharmacare puerum, etiã ſi occurrat exigentia ex natura morbi, donec tranſiuerit in eo ætas pueritiæ: quod contingit anno xiiij. aut xv. Cum autẽ dixit: nec reſiſtatur apoſtemati variolę ſeu exituræ eidem contingenti cum attractione: ignoro proculdubio quid intellexit per hoc, qđ dixit cum attractione. Nam ſi per attractionem intellexit, q̃ non procuretur tractus & diuerſio materiæ ad partem aliam, & oppoſitã mẽbro apoſtemoſo per phlebotomiã illius partis oppoſitæ: hoc quidẽ iã includebatur, & continuebatur ſub prima cantificatione generali, quã de phlebotomia fecerat. Si vero intellexit per hoc, ne ſuperponantur membris prædictis medicinæ attrahentes: hoc etiam eſt præceptum generale tam i puetis q̃ in aliis ab eis: cum contingunt eis apoſtemata & variolæ dictæ quidem Arabice alzebud. immo forſitan hoc eſt vtilius & magis conſeruandum in pueris q̃ in adultis, ratione ſuperfluæ humiditatis complexionis ipſorum.

L

M

Regimen conualeſcentium.

95 *Licet conualeſcentes ab ægritudine ſani exiſtant, eorum tamen corpora non ſunt fortia, ſed debilia, ſicut ſunt* a [*debiles immunes a morbo, quorum uirtutibus accidit fatigatio, & ſanguinis priuatio in eorum corporibus.*]

a dom⁹ antiquus apte cadẽre, i q̃bus mãſerũt aĩæ debiles, & corpa ipſorũ ſanguine ſe priuata.

Quod dixit de conualeſcentib⁹ a morbis eſt per ſe notũ. & hoc, qm̃

A ipſorũ corpora ſunt debilia. & parui ſanguinis: & uirtutes quidẽ ſequũtur diſpoſitionem ipſorum corporũ quorum ſunt.

96 *Si autem macies & extenuatio corporum ipſorum fuerit longi temporis, & chronica, reducantur paulatim ad conſuetudinem propriam, nec fiat hoc ſubito & feſtinanter. ſi uero emacerati fuerint, & extenuati in tempore breui,*

B [ ] *reducantur celeriter ad ſolita: eſt nihilominus gradatim ſubtiliandus, donec euaſio corporis ipſorum ſit manifeſta.*

Hoc quidem præceptum eſt de modo, qualiter reducantur conuale ſcenter ad ſolita. vnde inquit, q̃ ſi macies corporum ipſorum fuerit longi temporis, &c. & eſt, ac ſi diceret, q̃ ſi paſſus eſt morbum chronicum, eſt paulatim & gradatim reducendus ad cibum ſolitum: eſtq; per longum tempus in hoc augmento gradatim incedendum, donec rediC rit ad conſuetudinem ſolitam. Qui vero breui tẽporis ſpatio paſſus eſt, ſit translatio eius maior, & i breuiori tempore: ita q̃ reducatur citi⁹ ad ſolita, q̃ conualeſcens ex chronica paſſione. & in ſumma ſit temp⁹ ei⁹ in reducẽdo ipſum ad ſolita ſanitate æquale ad motum factum tẽpore morbi. Sunt tamen neceſſarij gradus in reductione conualeſcẽtis ab ægritudine ad ſolitam ſanitatem, ſiue fuerit morb⁹ chronicus, ſiue acutus. & hoc intellexit, cum dixit: eſt nihilominus gradatim, &c.

Detur ergo ei parum ex cibo, D *qui tamen laudabilis ſit uirtutis,* 97 *& chymi.*

Sit ergo cibus conulaſcẽtis i ægritudine i parua q̃titate ſumpt⁹: ſitq; virtutis laudabilis, & bonj chymi, cuiuſmodi ſunt vitelli ouorũ, & teſtes gallorũ. hr̃. n. opõ q̃ tm̃ põdus ſanguinis gñet ex eis, quantũ ipſa ſunt.

Et ſit in quiete & tranquillitate, eo quòd eorum membra tenera ſint & mollia, rectificenturq; eorum animæ bono c [*conſortio*] *&* 98 *laudabili ſede, & miniſtrentur eis aromatica, & omnes flores laudabilis odoris,* d [*gaudeant & lætentur, & ipſos exhilarantibus recreent, & uitent meditationem, & triſtitiam. & ingrediantur tinas in balneo: nec tamen ibi diu* e [*ſedeant: & ungantur ibi membra eorum oleis conuenientibus: non tamen cum forti fricatione. nam hæc efficiunt in eis calorẽ immaturalem.*]

E c & laudabili colloquio d adminiſtrent eis lęticiã & cãtilenę e moreat nec forti excitẽtur exercitio, neq; fricẽtur vehemẽter. nã iſta faciũt i eis accidere debilitatẽ & te

F dẽat i aqua tepida, & mẽbra in fortũ oleũ cõueniẽtib⁹ mũgãt

Re-

G Regimen senum.

99 *Vires & virtutes senum recedunt omni die, & etiã minuuntur.*

Quicquid est in senibus, existit in diminutione & consumptione. & ob hoc dixerunt, ꝙ senex sit homo corruptus, hoc est ꝙ sit in via corruptionis: & iuuenis est homo, qui generatur, hoc est in via generatiõis.

100 *Vnde detur eis fortis cibus in parua quantitate sumptus: qui ſ. non aggrauet membra ipsorum.*

H Hoc quidem præceptum positũ in regimine senum similatur præcepto posito in cibis conualescentium ab ægritudine: & est ꝙ sit cibus illorũ ille, qui in parua quantitate sumptus nutriat multum. & hoc, quoniã commune est vtriſq; necessitas multi nutrimenti cum debilitate virtutis. Et super hoc ingeniauerunt se duobus ingenijs: quorum vnum est ꝙ sit cibus eorum ille, ex quo parua quantitas multum nutriat: & secũdum est, vt comedant parum, & hoc pluribus vicibus. vnde melius est ꝙ senes comedant ter inter diem & noctem: & sic etiam faciant pueri. & I est, sicut diceretur ꝙ cibum, quem consueuerunt sumere vna vice vel duabus, sumant tribus vicibus.

101 *Et si euacuantur, nequaquam cholera educatur: sed potius dimittatur, cum sit in eorum corporibus medicina.*

Hoc quidem est notum. nam eũ super complexionem senum frigiditas dominetur, timendum quoq; & opinandum est ꝙ super ipsum humor frigidus dominetur, & humor quidem calidus huic contrarietur: K & est medicina humoris prædicti in senibus. hoc autem verũ est vt plurimum. Vidimus nihilominus quam plures ex senibus, ĩ quibus fuit morbus ex citrina cholera generatus.

102 *Nec prohibeatur eis totaliter phlebotomia, si iam vsi fuerit ea: immo minuatur etiam in hoc casu sexagenarius, si corpulentus fuerit & carnosus, bis in anno, nec abuta tur hoc in duobus anni temporibus. prohibeatur tamen ei omnino phlebotomia ex cephalica, & sic* L *erit eius regimen bene ordinatũ.*

Minime quidem est minutio sanguinis prohibenda in ætate senili ei, qui vsus est ea in adolescentia & iuuentute sua: immo est bis in anno minuendus etiam sexagenarius, si vsus fuerit, & si fuerit sanguineus: estq; minuendus vere & autumno. non tamen minuatur de cephalica. quod ideo iussit, quoniam senũ capita sunt debilia & frigida. Est autẽ quod hic dicit, magnum apud me, ſ. ꝙ sexagenarius bis in anno minuatur. & potissime in autumno. & hoc M quoniam phlebotomia non exigit hoc tempore ad conseruationẽ sanitatis, nec etiam est tunc faciẽda. vñ in illo ex eis facienda est phlebotomia ad conseruationem sanitatis, cui soliti sunt contingere morbi ex sanguine in fine veris, & in principio æstatis. Et in summa minime congruit, vt sic vtantur phlebotomia bibentes aquam, sicut bibentes vinum: nec habitantes in climate calido, sicut habitantes in frigido, & temperato. Regiones enim, quæ sunt in cli-

A climatibus tpatis. sunt magis conuenientes ex eis ad hoc, vt habitatores earum vtantur phlebotomia. Talia autem climata sunt illa, in quibus ver est longius ex quatuor anni tẽporibus. ex quo patet, ꝙ * quartum clima minime sit temperatum: eo quod autumnus in eo producat. qđ quidem est signum, ꝙ eius habitatio declinet ab æqualitate, & tpamento sicut inquit Galenus.

103 *Cum etiam peruenerit ad septuagesimum annum, minuatur semel in anno, nec secundetur in eo*

B *etiam in corpulentis. nec etiam est ex tunc de mediana minuendus, & si fuerit corpus eius quasi plenũ. Vnde cum processerit in ætate amplius quiq; annis, minuatur bis de basilica in duobus annis.*

Inquit, vt minuatur semel in anno ille, qui ad septuagesimum annum peruenerit, de basilica tamen, non de mediana, eo ꝙ colligantiam habeat cum cerebro: ipsa. n. componitur ex cephalica, quæ est superior in brachio, & ex basilica quæ est inferior in eodem. Præcepit ergo, vt

C septuagenarius minuatur semel in anno etiam vſq; quo consequatur septuagesimumquintum annum. hoc tamen totum est contra rationem, & transgressio præcepti seruandi in arte de phlebotomia. Ego nihilominus concederem ei, si morbo ei dẽ contingenti esset necessaria: verũ in regimine conseruandi sanitatem eorũ prohibeo eis ipsam absolute.

104 *Post hãc autem ætatem est eis omnino phlebotomia prohibenda. nam ebest multum senioribus, &* D *decrepitis. Nec etiam sunt eorum apostemata* a [*mitiganda.*] *nec est etiam attractio in apostematibus eorum fortificanda.*

a repcuti enda.

Hoc totum est ratiõe debilitatis corporum ipsorum. Est etiam verẽda fortis attractio in apostematib⁹ ipsorum: qm̃ augerentur inde ĩtm̃, ꝙ ducerẽt membra apostemosa ad mortificationem: & pro tanto non est minuendus quis post annũ septuagesimumquintum.

Sunt nihilominus mundificandi cum fricatione & sudore, denturq; eis b [*pingues, ſ. ficus per interualla,*] *& mundificetur etiam cum cibis mollificantibus. Destructio autem eorum cum medicinis est omnino prohibenda.* 105

E b olea, ptiẽdo ĉ vices, post vices.

In corporibus autem senum augentur superfluitates ratione debilis digestionis ipsorum. pro tãto est eis necessaria euacuatio eius, quod ex eis in tertia digestione existit, cũ magna fricatione, & balneo temperato. Docet etiam ꝙ venter eorum mollificetur, continuando esum ciborum mollificantium, sicut dixit: F nõ tamen cum medicinis solutiuis, eo ꝙ non bene ferant & transferãt eas. Galenus autem iussit, vt in hoc casu sumantur ficus pingues in ieiuno. Iussit tamẽ vt vsus earum minuatur: eo ꝙ oppilationes faciãt. & hoc intellexit, cum dixit, denturq; eis pingues per interualla. Aut forsitan intellexit, ꝙ dentur eis in potu pinguia, per huiusmodi ficus pingues.

Regi-

G Regimen [e] eius, cuius sanitas est diminuta in aliquo ex membris. & in non alijs } aut in aliquo tempore, & non in alijs.

[e] corpis inquit. i. est i vno mẽbro é sanũ, & i alio nõ.

106 *Vi ergo patitur in aliquo tempore determinato, curetur prius quam incurrat morbum.*

Si quis aliquo tempore patiatur determinato, curetur. priusquã perueniat ad illud tempus: & hoc tãdiu donec liberetur ab ęgritudine sua illo tempore.

H 107 *Et curetur cum contrario eius, de quo conqueritur illo tempore, & commuta tempus pro tẽpore.*

Curari debet qui patitur aliquo tempore cum contrario eius, quod generatur in illo tempore: quasi dicat ꝙ cum quis ꝑcutabitur sic tempore præcedente morbum, erit quidem securus, ꝙ non generetur morbus in eo illo tempore. vnde est, ac si dixisset, ꝙ non est dĩa inter ambas curas, nisi ꝙ faciat tpe præcedente morbum illud idem, quod etiam faceret tempore morbi. hoc quidem

I intellexit, cum dixit, & commuta tẽpus pro tempore.

108 *Si ergo aliquis patiatur in aliquo ex membris suis, attendatur & recipiatur cura eius ex his quæ colligam in curis morborum, donec liberetur, & mundetur ab illo morbo.*

Quia fecerat mentionem de cura eius, qui patitur in aliquo tempore, & non in alio, cœpit referre cura eius, qui patitur in vno ex membris eius, & non in alijs. Vnde inquit, ꝙ K cura hui⁹ est sumenda ex cura ipsorummet morborũ: nec est dĩa in hoc, sicut referemus consequẽter in curis ipsorummet morborum.

Regimen eius, in quo apparent signa futuri morbi.

ET *si appareat in alicuius* 109
corpore signum significans
super morbum futurum, [d] *[prohibeatur attente aduentus] eius, quo-*
niam occulta est causa in corpore L
eius: pro tanto auferatur, priusquã
detegatur. iam autem retuli quid
significat accidens apparẽs in corpore, & de qua ægritudine timendum sit ex eo. vnde attente curandum est de eo, faciendo cessare causas eius ex his quæ retulimus in capitulo suo.

[d] alĩ ligã nisi tabsecutiua

Quia retulerat regimen eius, qui patitur in vno tempore & non in alio, & illius qui patitur in vno ex mẽbris suis, & non in alio. incœpit nũc referre regimen sani, in quo apparet aliqđ ex signis prognosticis sup futuram morbi generationem. Pro tanto inquit: prohibeatur attente aduentus eius, &c. ac si diceret tollatur causa eius a corpore, quę ꝑparata est facere ipsum. & iam quidem retuli signa, quę cum apparẽt ĩ corpore sani, significant super morbũ futurum: propter quod non oportet ea iterare in hoc loco. Offerẽtia autem de ablatione harum causarum reponitur sub specie ablationis causarum ipsorum morborum. hoc autem speramus ponere in subsequentibus.

A tibus, & ob hoc vtendum in ablatione cuiuslibet causę, cuius apparent propria signa in corpore, his quę referemus in parte curationis horum Canticorum.

Tractatus secundus [e] Practicæ De reductione sanitatis in ęgris cum cibis, & medicinis.

[e] cura ꝓtradicta.

110 [d] ꝓhibeatur attẽdi.

POstquam [f] [ergo seruauimus contenta sub genere] cõseruationis sanitatis, *nunc incipiam loqui de*

B *cura ipsius morbi. & hoc quidem est unum ex generibus practicæ. Hoc autem fit obuiando ei cum suo contrario: ut si fuerit morbus ex caliditate, curetur cum frigiditate, & è conuerso: & si fuerit ex humiditate, curetur cum siccitate, & è conuerso.*

Postquam locuti sumus de regimine, & conseruatiõe sanitatis, nũc quidem loquimur super ĩgenio curationis morbi. Dicta autem ĩ hoc capitulo sub vno genere comprehẽ

C duntur quod est, vt obuietur cõtrario cum suo contrario. Vnde dixit, ꝙ canon in hoc capitulo est, ꝙ incedatur in hoc genere, sicut iussit Hippocrates, curando s. vnum contrarium cum suo contrario: ita ꝙsi fuerit morbus ex caliditate, curetur cũ frigiditate contraria, & è conuerso: & si ex humiditate, cum siccitate, & è conuerso.

2 *Curetur ergo cerebri repletio cum euacuatione, & sic fiat de mẽbris alys: & in patiente obturatio-*
nem ex oppilatione fiat apertio, a[

]*donec eius malitia fuerit re-*
ctificata: & lenitas corporis nocua exasperetur, & similiter aspe-
ritas leniatur.

D a & diminuat⁹ qđ ĩ nũero additũ é, & oppileatur qđ é apertum

Quia vnum contrarium est cura alterius contrarij, fuit quidem necessarium ꝙ fit cura repletionis cũ euacuatione, & cura oppilationis cũ apertione, & è conuerso: & cura augmenti cum diminutione: & cura asperitatis cum lenitate, & è conuerso. Et summa quidem in hoc capit. est, quoniam oportet ꝙ numer⁹ cõtrariorum, quæ sunt velut radices ĩ curatione, sit secundum numerum specierum morborum, causarum, & accidentium. Iam autem sunt notę species, quę cõtinẽtur sub istis ex cibis, complexione, & operatione. & hæc quidem sunt velut radix in ingenio curationis.

E

Rememoratio specierum medicinarum.

HIc *quidem faciam mentionem medicinarum humores educentium per secessum.*

3

Quia vna species morborum appropriatorum membris similiũ partium est morbus cum materia, aut sine materia: & quia cura morborũ cum materia fit cũ euacuatione humoris peccantis, quę fit cum medicinis eductiuis alterantibus, s. contrarijs eius: ille vero, qui est sine materia, curatur solum cum alteratiõe malæ complexiõis ægritudinem facientis: fuit quidem necessitate coactus, vt in hac operatiõe referret medicinas hoc facientes, & etiam medi-

F

cinas

G cinas curantes morbos officiales, i. efficientes, quod est contrarium eis. Incœpit autem in hoc a medicinis eductiuis. vnde inquit: Hic quidem faciam mentionem medicinarū humorem educentium.

4 *Vnde referam illam, super quā dominatur aliqua complexio, & habentem potentiam educendi aliquem humorem, & habentem vim aperitiuam, aut mollificatiuam, & habentem potentiam urendi,* [b][*uel*] *putrefaciendi,* [c][

H]*claudendi,* [d][*& aperitiuam oppilationis, & attractiuam*][e][*& exiccatiuam, aut sanatiuam carnis generatiuam, aut sigillatiuam, & his similes in virtutibus secundis, & tertijs.*]

b & c digerēdi, aut indurādi, & d vl oppilādi qđ ē apertum, aut virtutē attrahēdi a aut abstersiuā, ut rarificatiuā. & qđ hēt virtutē gnandi carnē & e cōsolidādi, & his similes sunt q hūt virtutē secūdā & q hūt tertiā absq; secūda

Refert ex his medicinis illā, quæ sic malæ complexioni dominatur, donec alteret ipsam: & si de natura sua non educat aliquem humorem sunt huius medicinæ notæ in primis virtutibus. Ex his etiam refert mollificantes, aperientes, vrentes, & putrefacientes, claudentes, oppilantes, exiccantes, & facientes nasci carnem. hę autem, & his similes notæ sunt in virtutibus secundis. Si autē habentes operationem in toto corpore habeant, & specialem in vno & determinato membro, dicuntur habere virtutes tertias.

Rememoratio solutiuarum choleræ.

5 *Educit autem fortiter choleram rubeam scammonia, cuius dosis est a tertia unius drachmæ, usque ad unum kirat. habet* K *etiam potentiam super alios humores. cuius quidem rectificatio fit cum cotoneis, ne lædat stomachū, & hepar.*

Hęc quidem medicinæ est ex fortioribus & notioribus choleram rubeam educentibus. & cum hoc q educit choleram rubeam, valet etiā dominium super alios humores. & est ac si diceret, q si poneretur aliquantulum ex hac medicina cum eductiua aliorum humorum, augeretur & confortaretur operatio, & virtus illius eductiui. Et dosis eius est, sicut dicit a tertio vnius darhan, vsque ad darhan semis. Eius autem rectificatio communis & nota est cū æqua quantitate & pondere sui ex mastiche. Cotonea tamen, quorum ipse fecit hic mentionem, sunt pertilia in hoc casu. nam frangunt & remittunt malitiam, quam i psa infert stomacho, & hepati: & etiam tollunt & remittunt calorem, & īflammationem ipsius. Laudabilius autem est, q aliquantulum rectificet ex omnibus lateribus suis, i. in virtutibus eius primis & tertijs. ita q non intendatur ex ea superfluus fluxus, sicut habetur ex dicto suo. Et nenu far facit idem. nam ipsum frangit & remittit calorem & siccitatem ipsius: & sua aromaticitate resistit nocumento stomachi, & hepatis. Et mastiche etiam est laudabilis huiusmodi ratione. M

Detur autem ex aloe [f][*solidum*] *unum, & si fuerit necesse* [g][*duplicetur pōdus illud*] *cum speciebus* [h][*conuenientibus*]: *& si de* 6

f aure recētis cetur

A *tur multum ex eo, rectificetur cū bdellio, gummi, & tragacantho.*

Hæc quidem medicina laudabilior est inter omnes medicinas choleram rubeam educentes a stomacho: & hoc, q̄n cum hoc q̄ educit & euacuat eam abinde, confortat ēt ipsum sua stypticitate, & ipsum abstergit sua amaritudine, & expellit & educit humorem infra substantiam, & tunicas eius imbibitum. Est autem multum melius si cum speciebus conuenientibus misceatur: & præsertim si humor cholericus B vergat ad grossitiem aliquam. Laudabilior autem compositio ipsius cum speciebus est, quam retulit Gale. sub auctoritate priorū: & est hiera picra, quam ipse reseruauit & notificauit: in qua est magis q̄ medietas aloes ex speciebus, & minus quā duo tertia ipsius. Sūt autem sex species notæ in hoc, s. mastiche, cinnamomum, spica nardi, & casia ligni, carpobalsamum, & xylobalsamum. Verum moderni ponunt de speciebus quantum de aloe. & hoc intellexit, cum dixit: & si fuerit necesse, duplicetur pondus illud cum specieb⁹. C Est autem rectificatio ipsi⁹, sicut dicit, cum gummi arabico, & tragacā tho, & bdellio. ipsum tamen est solutiuum: est tamen nihilominus ipsi⁹ correctiuum, quoniam infert frequenter mordicationem in intestinis, & tinesmum.

7 *Et ex myrobalanis citrinis offeratur in potu unc. i. & tantundem offeratur de uiolis. sic etiam fiat de medullis casiæ fistulæ, & tamarindis, & non amplius.*

Myrobalani quidem citrini sunt debiliores aloe: sunt nihilomin⁹ de laudabilioribus medicinis stomachi, ratione stypticitatis ipsorum. Dosis quidem eorum est a drach. 5. vsq; ad drac. vnam. Et post ipsos est medulla casiæ fistulæ, cui associantur post ipsam tamarindi. violæ autem in hoc cæteris sunt debiliores. D

Rememoratio soluentium phlegma.

Dentur ad hoc danic. ij. ex pulpa colocynthidis mundæ, & rectificatæ bdellio, & similiter fiat cum cucumere amaro, quod est ei simile in hac operatione, rectificato cum pondere sui ex conuenienti ad hoc. 8 E

Colocynthis quidem est fortior ex medicinis phlegma educentib⁹: infert tamen tinesmum: & ideo rectificatur cum bdellio & tragacantho. Dosis eius danic. ij. & danic quidem est pondus drach. granorum. Quidam medici ratiocinati sunt q̄ non debet multum teri, & plures sunt huius opinionis: & quidam opinantur q̄ debeat bene teri. Ratio F dicentium, q̄ non debeat multum teri, est q̄n tunc, vt dicūt, est minor ardor & molestia, quam infert in intestinis, eo q̄ inuoluatur & profundetur minus in intestinis. Sed ratio opinantium q̄ debeat bene teri, est quoniam tunc est minus nocumentum ipsius, vt aiunt: & hoc ratione paruitatis partium eius. tutius aūt est in hoc inniti experiētiæ, q̄ rōni.

Detur autem unc. ß. ex sale nitro & sale, nam expellunt phleg- 9

G ma. *sed dentur ex turbith*[a] [*darhā ij. cum datur in potu, ponantur in decoctione sequali. ij.*]

a drach. ij & cū dat in potu i de coctiõe dẽtur aut ij.

Turbit quidem est medicina bona & laudabilis: cuius actio & proprietas est educere phlegma a stomacho, eligatur tamen sincerum, non ex corruptione ipsius cauernosum,& perforatum.& rectificãdum est cū zingibere & masticke. Sequali sm Medicos est pondus. 2. darhã Medicorum antiquorum.

10 H *Et dentur ad minus ex agarico* [b] [*darhã. 1. & quatuor ex granis.*]

b drach. ij. & sist dec ex granis nil.

Agaricum est valde laudabile: neq; indiget rectificatione, quantũ ad aliquam proprietatem eius illaudabilem. educit autẽ humores grossos.& in summa est securior omnibus alijs medicinis. Cuius dosis est per se ab vno darhan vsq; ad duos: sed in decoctionibus ponuntur darhan tres. Et ipsum quidem curat aquas descendentes ad oculum sui proprietate in principio descensus earum, estq; melior & securior, q̃ sit turbit. Granum autem est medicina fortis potentię, inferens angustiam magnam: nec decet Medicũ vti talibus medicinis,cum potest se curas inuenire.

I

Rememoratio educentium aquam citrinam.

11 H *Ae quidem medicinæ educunt aquam citrinam,*

e ẽ mere recon

j. pondus. ij. danic[c] [*laureolæ,*] *& pondus vnius danic euphorby non antiqui, tantundem ex*[d] [*tithymallo*] *rectificato, sicut rectificant ipsam aloẽ, et ẽt põdus*[e] [*darhã. 1.*]

d sebtã

e drach. ij

ex centaurea. hæc igitur extrahũt aquam citrinam. K

Verendum quidem & periculosum est offerre omnes istas, seu aliquas ex eis in hydrope,& prẽsertim si fuerit de causa calida:& ex eis magis euphorbium.&centaurea quidẽ videtur laudabilior inter eas.

Rememoratio soluentium melancholiam.

D *Etur ergo in potu ex sene, polypodio, epithymo, myrobalanis indis, & etiam ex fumo terræ, & bugloſſa secundum quãtitatem quam ex ea educere intẽderis. Vnde si æqualiter & tẽperate eam velis educere, da vnc. 5. &* 12

L

ex lazulo[f] [*darhan quinq; ipse tamen est signanter periculosus, & uerendus.*]

f drach. 5 hoc n. ẽ p prid adip sum cẽcẽd.

Fortior ex his medicinis est lazulus:& post ipsum epithymus:& post ipsum polypodium: & post ipsum myrobalani indi,& Kebuli. Sene autem,& fumus terrę educunt humores aduſtos. Ego non repono buglosſam inter educentes melancholiã: dico nihilominus q̃ ipsa est ex resistentibus ei. Et vt sit ad vnum dicere, nequaquam est rectum vt dosis omnium horum per sẽ sumptorum sit ęqualis. vnde ex polypodio est sumendum in potu a.v. darhan vsq; ad vnc. 5. sed in decoctionibus ponatur ex eo unc i.& ponatur ex epithymo in decoctionibus a quinq; darhan vsq; ad vnc 5. sed ex myrobalanis ponatur ab vncijs. 5. vsque ad vnciam vnam.

M

C

Re-

A

Rememoratio compositionis medicinarum.

13 R *Adix autem veridica esset, vt si posset fieri, ministraretur semper vnica & simplex medicina in omni morbo, donec eius operatio panderetur: sunt nihilominus necessaria earum cõpositio propter illud quod nũc dicã.*

Radix vetidica esset, q̃ vteremur medicinis simplicibus, quarum operationes iam sunt expertę & approbatę in cura cuiuslibet morbi: nisi cogeretur Medicus componere eas, pp ea, quę referam consequenter.

B

14 *Scilicet, propter morborum cõpositionem admixtam, & propter medicinarum adæquationem, & dulcorationem mali saporis & amari ipsarum, & ad iuuandum earum transitum, si fuerit difficilis & tardus, & rectificandum difficilem glutitionẽ ipsarũ*[g] [*ventris soluentium.*]

g Nota ad iuuat ad ventris so-lutionem.

Clausę quidem, propter quas fuit necesse componere medicinas ī hac arte, sunt compositio morborum diuersorum & contrariorum ad inuicem.& pp hoc fuit necesse componere medicinam ex simplicibus & specialibus cuiuslibet ex morbis illis, ex quibus componitur composit⁹: sicut exempli gratia, sunt febres cõpositæ ex humoribus calidis & frigidis. Interdum etiam est necesse cõponere duas simplices medicinas:& hoc, quoniam medicina simplex, cuius exigentia erit in cura alicuius morbi, non est in eodem gradu cũ malitia complexionis illius morbi, sed erit citra eam diminuta, aut aucta vltra eam. Si ergo fuerit aucta qualitas vltra malitiam morbi, erit misceda cum ea alia medicina, quę eam in hoc debiliter &remittet, quã uis confortet eam in alio. Quandoque etiam cõponuntur diuersę medicinę simul ex hoc, quoniam medicina specialis, & propria in cura morbi erit horribilis,& saporis illaudabilis: & tunc erit miscenda cum alia, quę ipsam dulcoret. & ob hoc fuerunt compositę medicinę vt plurimum cum melle:& hoc etiam cõfert ad conseruationem ipsarum. D

E

Cum etiam vult aliquis q̃ medicina penetret & transeat ad aliquod ex membris corporis distantibus a visceribus & stomacho, erit miscenda cum medicina speciali alia, q̃ iuuet eam ad transeũdum ad membrum illud. Erit autem interdum virt⁹ medicinę facientis sic aliam transire contraria virtuti principalis seu principaliter intentę ad curationem. & ob hoc miscetur lepus marinus ī cura vlcerum vesicę: quoniam de natura huius medicinę est, q̃ transeat celeriter ad vesicam,& q̃ vlceret eã. Et medicinę habentes potẽtiam curandi prędictum morbũ in hoc mẽbro,&quibus vtimur in cura ipsius, tarde quidem ptingunt & veniunt ad hoc membrum, s. vesicam. nam nõ pueniũt ad eã nisi post digestionẽ earũ factã in pluribus ex membris nutritiuis.&ob hoc addit cũ eis q̃d festinat transitũ ipsarum ad mẽbrũ illud. Sic ẽt faciẽdum est in medicinis vlcerum pulmonis. nã ī hoc casu miscenda sunt cũ consolidatiuis & constrictiuis, quę vlcera mundificẽt, abstergãt,& leniãt: alias non

F

G consequeretur pulmo vlceratus iuamentum ex prædictis medicinis. non.n. peruenīūt ad ipsum nisi post digestionem earum in corde, hepate, & stomacho. Cum etiam medicina est difficilis glutitionis, erit alia medicina cum ea miscenda, quæ dissponat & preparet eam ad faciliter glutiendum. Sunt tamen multo plures causæ compositionis medicinarum, q̄ sint istæ, quas f. non retulit i hoc loco. Componuntur autem vt plurimum medicinæ ratione cōtrarietatis morborum, causarum, & accidentium adinuicem cum *membro, & est ac si diceret q̄ in eodem membro cōgregant morb⁹, causa, & accidens: quæ interdum omnia significabunt super cōtrariam dispositionem, seu naturam ipsius.

*a.l. morbo.

H

15 a accipe dosim vniuscuiusq; solutiui, & aūera ea ita, vt n̄ erres, & p̄misce cū ipsis illd q̄d vis de his, q̄

I

rectificāt, & aggregā pōdera ip sorū cum bona cōputatiōe, deinde diuidat² pon d⁹ fm potiones, & fiāt fiat in cōpōnib⁹ & p̄mistionib⁹ medicarū solutiuarū

Quæ dosis debet dari ex medicinis.

CVm ergo fueris attentus in compositione solutiua, [pone debitum ordinem, et numerum earum in compositione. Accipe ergo cum propris dosibus, & determinato numero medicinas solutiuas, sicut voluerīs rectificatas, & deinde consequenter certis portionibus doses earum: & detur in potu ex ea secundum numerum componentium ipsam, & sic fiat, cum sic componentur, quod totum compositum propinetur, & sic compositæ seruentur necessitati tempore opportuno.

Necessitas quidem componendi diuersas medicinas solutiuas est cū est necesse humores diuersos educere: sicut cum est necesse omnes tres humores educere, s. melancholiam, choleram, & phlegma. vnde dicem⁹ q̄ officium in huius operatione est vt de qualibet medicina quemlibet ex prædictis humorem educente sumatur dosis completa: nisi habeat medicina propria, & sit composita proportionabiliter ex numero componentium. Si ergo perfectæ doses earum fuerīt tres, sumatur tertium totius: & si duæ, dimidium. vnde cū quis voluerit exempli gratia educere choleram, phlegma, & melancholiam, accipiat dosem cōpletā scammoniæ, pulpę colocynthidis, & lapidis lazuli rectificatorum, & decocter represlorum: & dabit consequenter ex toto tertium. hæc.n. erit dosis cōpleta illius totius.

K

b[

L

b Et medicinę hāc virtutem primū, & sic vltra

16 tē secūdū & sūam medicinę habe virtutē primū, q̄ q̄lē sūam operationē. Vnde primā dicitur ē sicut calefactiū, & i

M

frigidatiū & desiccatiū, & hūmectatiū. Et hic legit m⁹ addūcere medicinā, q̄ frigiditē bellūdi, foenū terri, myrobalani chebuli.

]

Huiusmodi sunt myrtus, sumach, c[berberis, & sax ferri, myrobalani,] acacia, coralli, & emblici, lutum armenicum d[uel terra,] & e[rumex, seu arius.]

Myrtus quidē est composita ex substantia stypica & amara: stypitica tamen est maior q̄ amara. & hoc est, q̄ frigiditas in ea amplius dominetur q̄ caliditas. est etiam maior eius siccitas, q̄ ipsius frigiditas. nā prędicti duo sapores attestantur super ipsius siccitatem: & ideo ipsam ponemus frigidam in principio secundi gradus, & siccam in tertio. Est autē medicina ventris constrictiua puri? cæteris stypticis. & hoc, qm̄ nulla virtus

c alhaustigi. s. rub⁹.

d ——

e alhaustigi. s. rub⁹.

A virtus solutiua miscetur cum ea? cuius contrarium contingit in plurimis aliorum stypticorum. De sumach autem asserit Gale. q̄ exiccet valde. vnde est possibile q̄ eius exiccatio sit in tertio, aut etiam in principio quarti, cuius autē frigiditas est fortitā in tertio. Sapores autem berberis, & mirobalanorum sunt compositi ex styptico & amaro: est tamē maior stypticus q̄ amarus. & ideo eorum frigiditas est in primo, siccitas vero in secundo. In rumice, & emblicis est stypticitas fortis. & ideo videtur q̄ frigiditas eorum sit in secūdo siccitas in tertio. Acacia est frigida & sicca: cuⁱ⁹ virtus est similis virtuti sumach. Et corallus frigidⁱ⁹ est & siccus. frigiditas tamen ipsius est debilior & minor siccitate ipsius. & consimiles sunt bolus armenus, & terra sigillata.

B

17 ortex i ⁊ gū & subru & san dra⁹, & si tamec allia,

C

alihara ⁊, & q̄ a fūr eō ⁊ ⁊ ⁊ ⁊ folūm i ⁊ ⁊ lia Ifa, ⁊ ⁊ ⁊ ⁊

G k[passe montana.i.staphisagria] & capparis.

K mahaleb

Et cartamum,i. semen eroci hortulani est calidum in secundo gradu. Et ferunt q̃ menta sit calida in tertio. Et de schœnantho inquiunt q̃ sit in primo gradu caliditatis, & secundo siccitatis. & q̃ cinnamomũ sit calidum, & siccũ in tertio. & sic ẽt de capparib⁹ rettuletũt. Est aũt capparis medicina, quę manifeste confert spleni. & mẽta ẽt manifeste cõfert ori stomachi. Et passę montanę seu staphisagria est calida & sicca.

H 21 *Et* l[centonica, vrtica, & melissa,] *styrax, & ambra.*

l sceha & vrtica, & origanũ, & vinẽ, &

Centonica est calida, & sicca in tertio gradu, & vrtica in secundo. Et ambra quidem cõfortat cerebrũ manifeste. Et styrax est in fine secũdi, & in principio tertij gradus.

22 *Et lignum aloes, acorus, melilotum, cuscuta, & zingiber.*

Lignum aloes, & acorus sunt calida & sicca in tertio: & melilotum, & cuscuta in primo: & zingiber in tertio. Confert autem lignum aloes manifeste stomacho, & acorus hepati: & cuscuta ponitur vice absinthij, cum nequit absinthium inueniri. Et zingiber est de conferentibus ad confortandum digestionem in senibus, & frigidis per naturam.

I 23 *Et gentiana,* m[basilicon,] *paonia, lacca, & rheubarbarum.*

m badoard

Hęc quidem omnia, s. gentiana, lacca, & rheubarbarum sunt calida & sicca in tertio gradu. Et lacca quidem, & rheubarbarum sunt ex specialiter confortantibus hepar. Et gẽtiana quidem subtiliat fortiter, & incidit, & alterat humore; illaudabiles & pernitiosos. & ob hoc fuit vna ex quatuor medicinis diatessarõ. Et de proprietate quidem pęonię est, q̃ curet pueros ab epilepsia suspẽsa ad collum eorum, sicut retulit Gale. q̃ tñ sit rosa canina, sicut dixit, est dubium apud nos, cum non sit ita.

K 24 *Et folium, laudanum, & bacæ lauri, & ameos,* n[ ]

n & cyrã

Bacę, & ameos calida sunt in tertio, & laudanum in secundo, & folium in primo.

25 *Et anethum, & cataputia, &* o[alcanna, rubia, & myrrha]

o blanchãdia. & L alcẽna, & fuet myrrha, & andacocha

Alcanna, & myrrha, & rubia sunt calida in tertio. sed anethum est calidum in primo: cuius virtus secũda est maturatiua.

26 *Præsiũ, seracinum,* p[acorus,] *& anisum.*

p ũgapẽnũ.

Sagapenum, & anisum sunt calida in tertio. prassium autem est calidum in fine secundi, aut in principio tertij.

27 *Et carui, cyminum* b[*& semen apij campestris.*]

b & ruta & semen apij syluestris

Hę oẽs sunt calidę & siccę in tertio: de quarum natura, & proprietate est expellere ventositates.

M 28 *Et spica, capilli veneris* c[*satureia, & darsaan.*]

c hasce & darsi falsa

Spica, & capillus veneris sunt calida in primo. habet autem spica proprietatem manifestam confortãdi hepar. satureia autẽ & darsaan sunt in tertio gradu.

29 *Et casia lignea, galanga, cheli-donia, & assarum, pix, hyssopus, & alchitran, pyrethrum, & balsamum.*

Hę

A Hę omnes sunt in tertio, excepto balsamo: ipsum. n. est in secũdo: cuius quidem iuuamẽtum est in venenis necantibus manifestum. vnde est vnum ex fundamentis in theriaca magna manifestis.

30 *Et maiorana,* d[ ] *& papauer rubeum,* e[*cœlicerta,*] *calamus aromaticus, & chamæmilla.*

& aniu n & lucha - & fœni culus &

Maiorana est in tertio. & sic etiã est de floribus papaueris rubei. & cœlicetta est ĩ primo aut secundo: & sœniculum est in secundo. & chamęmilla quidem, & calamus aromaticus sunt ex speciebus aromaticis calidis, in quo est aliquãtulum ex virtute maturatiua. & ideo caliditas ipsius, & siccitas non est magna. & ipse quidem est ex speciebus theriacę manifestis. nos autẽ non habemus ipsum in hac regione.

B 31 *Et nigella, assa fœtida,* f[*terebinthina,*] *& sulphur, ammoniacum, sinapis,* g[ ] *& allium, cubebæ, costum.*

granũ nigellæ & asafith

Sulphur quidem est calidum, & siccum in quarto gradu. & sic est ẽt assa fœtida, aut forsitã est in principio eius. nigella autem est in tertio gradu caliditatis. & sic est de synape. ammoniacum est in fine secũdi, aut in principio tertij, & non est in quarto. & allium est infra tertium. & similiter ẽ de costo, & de cubebis.

C

Doctrina, quæ siccum ab humido distinguit, & gradum medicinarum simplicium.

32 *Omne autem frigidum, et calidum erit siccum, vel molle seu humidum. & ex styptici-*

D

tate quidem siccitas cognoscetur, ex lenitate vero humiditas.

Proculdubio omne frigidum vel calidum siccum est, vel humidum. Siccitas quidem ex stypticitate cognoscitur: & humiditas ex lenitate & laxitate.

Est autem apud Medicos nota graduum diuersitas. h[ ] *Nam immutatio & alteratio solo intellectu & ratione percepta est in primo gradu.*

33 h & ĩ ãta lis diuersitas resecat

E

Apud Medicos est omnium graduum diuersitas nota, cum dicunt q̃ hęc medicina est in primo gradu, secundo, aut tertio: quę quidem diuersitas fuit iam apud eos determinata. Vnde quę ex medicinis imprimunt in corpore immutationẽ, non sensu sed intellectu, & ratione perceptibilem, calefaciendo ipsum, infrigidando, exiccando, aut humectando, sunt quidem medicinę quę dicuntur egredi ab æqualitate, & tẽperie ad primum gradum inæqualitatis: quod Galenus innuit, cum dicit, q̃ prima diuersitas non percipitur sensu.

F *Omne autem, cuius immutatio sensu percipitur sine violentia, habet manifestam significationem, quòd sit in gradu secundo.* i[*Omne autem, cuius immutatio sensu percipitur cum læsione, sed non destruit,*] *est in gradu tertio.*

34 i Et oẽ, qđ vehementer ĩmutat, ſ corruptio eiꝰ ẽ lõgiqua, & nõ ẽ corrũpẽs illd, cum quo ĩmutatur.

Oẽ aũt, cuius ĩmutatio non solo ĩtellectu, sed ẽt sensu percipit sui fortitudine, nõ tñ mẽbrũ, quod immutat corrũpẽdo, est ĩ secũdo gradu: &

G si elongetur multum a temperamẽto, est in tertio.

35 *Omne autem, quod sui violentia, vstione, aut stupefactione, seu narcotizatione corrumpit quod immutat, exiuit a temperie vsq; ad quartum gradum.*

Intellexit quidem q̃ omne corrũpens membrum, cui superponitur, ita q̃ vrat ipsum, si fuerit calidũ aut ipsum stupefaciat, si fuerit frigidũ, est quidem calidum, aut frigidum in quarto gradu.

H Rememoratio virtutum secundarum medicinarum simplicium, & primo medicinæ {attractiuæ.}

k matura tiuæ

36 *Scito quòd in omni maturatiuo est viscositas cum calore mediocri, & temperato, & proportionali cum calore membri, in quo maturatio intenditur: cuiusmodi sunt adipes, pix, & gummi pini, & oleum cum cera simul mista, et oleum*[l] *[cum cera bene mistum, & agitatum,] & frumentum in oleo coctum.*

I

l cõquasi satũ vt p mistũ cũ eo qd' calefacit

Sciendum, q̃ natura medicinarũ apostemata maturantium est q̃ habeant calorem temperatum, & vim oppilandi poros cutis: & q̃ calor earum æqualis sit & proportionalis calori membri, in quo est humor, ad cuius maturationem intenditur: & sunt sicut adipes, pix, & gummi pini arboris, & cera, cum miscentẽ hęc omnia cum oleo. Ex his etiam est oleum cum calida agitatum, & frumentum cum oleo coctum. Est autem intentio Galeni, q̃ maturatio K fiat ex calore naturali. vnde si calor naturalis infrigidetur aliquantulũ ratione humoris in membro existẽtis, erit quidem necesse vt sit medicina maturatiua, cum intenditur ipsius humoris maturatio, quæ reducit ipsum membrum ad suum calorem naturalem. q̃ si sic est, oportet quidem q̃ medicina maturatiua cõplexioni caloris naturalis similetur. Et ob hoc ex maturantibus est pro certo farina in oleo cocta. fortius tamen eo est frumentum decoctum in eodem Et ob hoc etiam vatiam[m] maturatiua in puetis, & senibus, & L in rusticis habitantibus in castris, & in villis, & in ciuitatibus, & in quolibet ex membris secundum diuersitatem complexionum suarum.

Omnis medicina mollificatiua 37 *est fortioris caloris, quam sit membrum, in quo mollificatio intenditur: non tamen est tantæ virtutis & potentiæ,*[m] *[quòd sui dissolutione, & subtiliatione manifestetur in corpore nocumentum:] cuiusmodi sunt galbanum, bdellium, ammoniacum, styrax, & medulla tibiæ ceruinæ.*

m si calor re, ita vt subtile dissoluatur grosso remanente

Medicinæ quidem mollificatiuę sunt, cum quibus intendunt Medici dissoluere duritiem ex chronicis apostematibus in corpore generatã: aut etiam ex illis, quę a principio ex grossis humoribus generantur. Et quia intentio in medicinis his est, vt cum eis dissoluatur quod est in aliquo membro inuiscatum, aut cõgelatum: fuit quidem necessarium, 38 vt calor earum sit maior calore corporis

A portis illius: & sic etiam est de siccitate earum: non tamen multũ: quia si calor earum esset valde magnus, subtile quidem ex prædictis humoribus ex apostematibus dissolueret & resoluerent, grossum quoq; eorũ compingerent, & schirrhosum efficerent. vnde intentio in his medicinis est, q̃ dissoluant quod est inuiscatum & congelarum in membro praeter q̃ subtile dissoluant, consument, & resoluant. Et hoc quidem intellexit cum dixit: mollificatiua est fortioris caloris q̃ sit membrum in quo mollificatio intenditur. Nã

B eius virtus, & potentia debet esse ꝓpinqua complexioni membri, talis scil. q̃ dissoluendo subtilius ex humore, cuius mollificatio intenditur, nõ putrificet eum. De huiusmodi medicinis inquit Gale. q̃ earum caliditas & siccitas extendatur a principio secundi gradus vsq; ad finem eiusdem: & sunt, sicut dicit, galbanum, bdellium, ammoniacũ, styrax, medulla tibię ceruinæ. Quædam tamẽ ex istis sunt fortiores quibusdã ex eis. nam ammoniacũ proculdubio est fortius bdellio in calore.

38 [a] *Indurantes quidem medicinæ*

C *frigidæ sunt, sicut solatrum, lentigo vallorum, & similes his.*]

Medicinæ quidem membrum indurantes frigidę sunt, & ipsum seu partes eius vnientes & congregantes. Et quia earum operatio est contraria operationi mollificatiuum, decet quidem, vt earum complexio cõplexioni mollificantium opponat. erunt ergo frigidæ & humidæ in secundo gradu.

39 *Omnis medicina oppilatiua est* b *[caliditate, & siccitate expolia ta manifesta,] non* c *[ ] mordicans membrum cui cõtingitur, et cum hoc terrestris est, aut viscosa.* D c est

De natura quidem medicinarũ oppilantium est, vt non calefaciant, nec incidant membrum, cui obuiant. q̃m hæc duo habent membrũ mordicare: & omne mordicans hẽt aperire. & quia cum hoc necesse est q̃ inuiscentur aut adhæreant membris ipsis, i. poris & foraminib⁹ cutis, fuit quidem necessarium q̃ huiusmodi medicinæ sint terrestres: sicut corall, cornu ceruinum, capreolinum, & similes his: aut viscosæ, si- E cut gummi, & similes his.

Est autem notum, quòd omnis 40 *medicina oppilationis aperitiua, incisiua est, & subtiliativa: cuius sapor est salsus vel amarus: cuius modi sunt*[d] *[cepæ marinæ,] [& radix lily, radix,*[e] *[prouinchæ, sal nitrum,] capparis, &* f *[faba lupina.]*

d] cepe squilliticæ, & amygdala amara.

e narcisci & baurac

f lupini

Medicinæ vero oppilationum generatarum in meatibus membrorũ aperitiuæ, incisiuę quidem sunt, & subtiliatiuæ: sunt q; amaræ & salsæ F aut acutæ, vel ex his compositę. hic ergo est modus, & dispositio harum medicinarũ. Ponit aũt exẽpla multarum in hoc genere existentium.

Et stypticum quidem potest esse aperitiuum, sed nullo modo aperiet exterius applicatum: nihilominus in potu assumptum oppilationem apertet in membris extstentem. 41

Medicina quidem aperitiua, amara, & stiptica minime aperit, exteri⁹ cor-

G corpori applicata. aperit tamen membra interiora ratione latitudinis meatuum ipsorum membrorū: immo stypticitas iuuat talem aperitiuam, vt efficacius exerceat operationem suam in membro. Et Gale. quidem dedit exemplum ī huius medicinis absinthium. ipse. n. intellexit ꝙ ipsum sit in vltimo deoppilātium oppilationes hepatis: nec tamen apit poros cutis, cum superponitur exterius corpori, ratione stypticitatis ipsius, & constrictionis seu stricturæ pororum cutis corporis.

42 H *Medicina quidem mundificatiua & abstersiua est minoris subtilitatis, quam sit præcedens, sicut fabæ.*F[*fortius tamen eis est dulce*[*sicut mel, et dulces amygdalæ.*

g & sicut repiť ī re duleí.

Medicinæ quidem abstergentes sunt medicinæ subtiles, minus tn q̄ sint medicinæ apitiuæ. & hoc, qm̄ medicinę ad hoc peruemunt, ꝙ mū dificent & abstergant sorditiem sup cutem existentem, præter ꝙ apiant poros cutis. vñ calor harū medicinarum debilis est, & paruus: & sunt sicut fabæ, mel, & amygdalæ dulces: verum amygdalæ amaræ aperiunt.

I

43 h —— h *In omni quidem rarificatiuo, & resolutiuo*]*existit calor tēperatus, sicut est oleum cataputiæ, & chamæ millæ, & oleum*ⁱ[*radicum fœniculi.*]

i rafani, & fœnicu lum

Medicinæ rarificantes, & resoluētes habent calorem tēperatum, seu in principio secundi gradus: sicut chamæmilla, & anethum.

44 *Omnis quidem medicina orificiorum venarum aperitiua,*ᵏ[*mū dificatiua est habens calorem mistum cum grossitie.*] *cuiusmodi sunt allia, cepæ, & fella.*

K

k & sicut vlceratiuas seu vulnerātiua. opans cū grossitudine tbie, & caliditate forti

Medicinæ quæ aperiunt orificia venarum, sunt quidem medicinæ grossę substantiæ, valde fortes.

45 *Quicquid confert ad obturandum & constringendum meatus, debet esse stypticum & mordicatione priuatum.*

Intellexit ꝙ hę medicinę sunt cōtrarię his, quæ venas aperiunt, stypticę s. & carentes mordicatione & calore: cuiusmodi sunt hypocisthis balaustia, & similes.

L

46 *Omnis medicina vstiua est magni & fortis caloris, & vltimatæ grossitiei.*

Medicinę quidem vrētes sunt vltimati caloris, & grossitiei.

47 *Omnis medicina putrefactiua est*ˡ[*perfectæ*]*caliditatis, & subtilis substantiæ.*

l supra

Medicinę quidem putrefactiuæ sunt abundantis caliditatis, & subtilis substantiæ, & corrosiuæ.

M

48 *Medicinæ autem carnis diminutiuæ sunt debiliores prædictis: sed sigillatiuæ vlcerum absterssiuæ sunt & desiccatiuæ.*

Medicinę diminuentes carnem innaturaliter auctam & generatam in vlceribus, sunt debiliores medicinis notis putrefactiuis, & carnē corrodentibus in vlceribus. verum medicinę sigillatiuæ vlcerum sunt medicinę exiccatiuæ.

Me-

A 49 *Medicina quæ a tota specie attrahit humorem seu humiditatē aliquam, est bēzahar,*ᵐ[ ]*medicinæ laxatiuæ, seu eductiuæ.*

q. s. at ahit ve- mū, & at =

Medicinæ attrahentes a tota substantia sunt sicut lapis, qui appellatur bezahar: qui s. attrahit medicinas necantes exequētes ex veneno: & sicut medicinæ laxatiuæ seu eductiuæ: quarum quælibet educit aliquid ex humoribus vel humiditatibus earum.

B 50 *Omnis autem actio medicinæ attrahentis ratione qualitatis notæ sit a calore ipsius naturali & subtilitate substantiæ, cuiusmodi sunt ammoniacum, bdellium: aut a putrefaciente, sicut in egestionibus, & stercoribus.*

Medicinæ quidem attrahēres nō a tota sui substantia, sed a caliditate sunt medicīæ calidę & subtiles. quarum sunt duæ species. nam ex eis sunt quædam, quarum calor naturalis est subtiliatiuus, cuiusmodi sunt bdellium, & ammoniacum: & ex eis sunt, quarum calor est putrefactiuus, sicut fermentum, & stercora, seu egestiones.

C

*Bēzahar autem cōfert cum superat, aut ratione qualitatis conuertentis, & immutantis, aut ex sui natura propria, aut eo ēt quòd confert educendo*ⁿ[*per modū qualitatis necantis a veneno.*[*vsus autem harum* °[ ]*nō est cō ueniens tempore sanitatis: ideoq̄*

aut resi ndo, & ctarian ꝙ ppor- habitr ruti p- ranti ezahar

F[*qui vtitur frequenter eis, incurrit inde nocumentum.*]

D

ꝙ medicī ignorās ex rat

Nequaq̄ intellexit in hoc loco p bezahar, lapidē, ꝓprio noīe sic noīatū, sed oēm medicinā theriacalē, & huic similē lapidi. Dicim⁹ ergo ꝙ hę medicinæ liberantes, seu euadere facientes a venenis ex medicinis necātib⁹, facisīt hoc aut rōne qualitatū primarū ipsārum, vt caliditatis, frigiditatis, siccitatis, & humiditatis: q̄ quidē qualitates ꝓdictraum medicinarum cōuertūt ad se, & trāsmutāt operatiōes medicinarū necātiū: quēadmodū medicinę calidę cōferētes medicinis necātib⁹ frigidis, & è conuerso: aut ēt rōne qualitatū, seu virtutū secūdarū. Hę igit medicinę iō cōferūt in ꝓposito, quia cōuertunt qualitates medicinarū necātiū per qualitates suas. Ex his ēt medicinis sunt, q̄ faciūt hoc ex tota sui substia, hoc est ex sui ꝓprietate. vñ est ac si diceret ꝙ hę medicinę obtinēt medicinis necātib⁹ ex tota sui substātia. hoc ergo ītellexit ſm opinionē meā cū dixit: aut ex sui natura ꝓpria. Ex eis ēt est spēs tertia: & est illarū medicinarū, q̄ p secessum, vel vomitū medicinā necantē, vel venenū extra ducūt: sicut dixerūt de ammoniaco & alijs ab eo in morsu canis rabidi. Quod aūt dixit, has educere ꝓ modū qualitatis necātis, fabricatū ē, ſ ꝙ mihi vī, ſuper illā, qđ dixit Gale. s. ꝙ medicinæ facientes euadere, & liberātes a venenis, & medicinis necātib⁹, sunt in parte necātes & venenosę: & est ac si diceret ꝙ sint mediæ inter corpa nāa, & venenosas medicinas. Sūt ergo hę medicīę ſm hoc de gñe medicinarum necantium. & ex hoc sequitur ꝙ, cū peruenerint in

cor-

G corporibus sanorum, q faciant ei eis quod facerent medicinę necantes, & venenosę. conferunt tamen nihilominus corporibus, in quibus medicinę necantes prædictę iam sunt operatæ. Et hoc quidem intellexit cum dixit, ideoq; qui vtitur frequẽter eis, incurrit inde nocumentum.

52 a Medicina q̃ remouet dolorẽ q̃dã ẽ calida aperitiua, inciti-
H tiua, mollificatiua.

a[*Hæc medicina calida est, et aperitiua, & incisiua, & mollificatiua.*] *ex ea etiam est quæ stupefaciendo confert, sicut opium, et cætera narcotica.*

Medicinarum quidem dolorem curantium, & sedantium duę sunt species. Quarum vna est illa, quę efficit in membro, & operatur contrarium eius, quod efficit dolor in eodem, ac si diceretur q̃ delectat ipm membrum, & placet eidem: & tales sunt curantes dolorem fm veritatẽ, facit autem hoc ex similitudine sui, quam habet cum corpore. & huius quidem speciei sunt affungiæ gallorum, gallinarum, & anatum. Secunda autem species est illa, quę sedat & remouet dolorem, tollendo & abI scindendo causam eius. & hoc quidem facit, alterando causam dolorẽ efficientem. & hę quidem medicinę sunt incidentes, & subtiliantes, & aperientes. Tertia quidem species est illa, quę dolorem sedat & tollit, stupefaciendo, & narcotizando membrum, ĩ quo est dolor. vnde hæc medicina sedat dolorem per accidens, & quandoq; auget causam eius. & interdum efficit, & causat mortificationem membri patientis, sicut facit opium. Et ob hoc cantificauit, & prohibuit Ga. vsum eius nisi in tempore magnæ & vrgẽtis necessitatis.

Intellexit autem speciem primam, K cum dixit: calida est. & secundã cũ subiunxit: & aperitiua, & incisiua, & mollificatiua, vnde est ac si diceret q̃ secunda abscindit causas eius.

Rememoratio virtutum tertiarum medicinarum simplicium.

Post relationem quidem præ dictorum reperietur relatio tertiarum virtutum super his quæ contingunt, & generantur, ex quibus est comminutio lapidis in renibus: quæ quidem fit ex omni eo L *quod dissoluit, incidit, subtiliat, et mollificat, dum tamen calorem nõ habeat manifestum: cuiusmodi sunt radix asparagi, & radix arundinis, & vitrum vstum, &* b mahe leb b[*passæ montanæ, i. staphisagria.*

Post relationem dictarum operatiuarum medicinarum, referendę sunt hic operationes tertiarum virtutum earundem. Ex his autem virtutibus sunt medicinæ, quę sine calore manifesto calculum minuunt, & earum est calor in primo gradu: sicut asparagus, radix arundinis, vitrum vstum, & passę montanę, idest staphisagria. M

Et similes istis, habentes, s. aliquam caliditatem & humiditatem, faciunt egredi quod est in pectore per screatum. 54

Ex his etiam medicinis sunt alleuiantes screatũ a pectore: & hę sunt paruæ caliditatis & humiditatis: cuiusmodi sunt amygdalę dulces, & butyrum cũ zuccharo, & eis similes.

Quæ

A *Quæ etiam sunt temperatæ caliditatis, generant lac.*

55 Medicinę quidem lactis gñatiuę & effectiuæ, sunt caliditatis ipatæ.

56 *Et oĩs medicina iuuãs screatũ, prouocat mẽstrua,* c[ ]*dũ autẽ habuerit caliditatem præter quod* d[*fortius*]*exiccet.* c[ ]

Medicinæ quidẽ, q̃ prouocãt mẽstrua, sũt d nã medicinarũ, q̃ efficiũt facilẽ screatũ: sunt tñ calidiores eis, sed non valde. & hoc, qm̃ opationes harũ medicinarũ sunt qdẽ fortiores operationibus medicinarũ facilem screatũ facientium. Et ob hoc ingt Ga. q̃ prouocãtes mẽstrua sunt d gñe prouocãtiũ lac: sunt tñ fortiores eis. B

57 Et hæ quidem omnes prouocãt vrinam. [*acutæ tamẽ sunt in hoc certiores, & magis conuenientes.*]

Intellexit qdẽ q̃ hę oĩs medicinę sic cõminutiuæ lapidũ & calculi, & p uocatiuæ mẽstruorũ, & iuuãtes ad screandum, prouocant vrinam: acutæ tamen sunt in hoc certiores.

De speciebus, & modis medicinarum.

C 58 *Post quam ergo retuli vires & virtutes complexionum medicinarum, incipiam nunc referre modos medicaminum, & antidotorum. referam ergo omnes modos earum quibus vtuntur Medici tam in interius assumptis, quam ĩ exterius applicatis. Et sunt velut* e[*decorationes,*]*pilulæ, syrupi,* h[*lohoc, linimenta, cerata, ablutiones, fomentationes, fricationes, stuffæ vel pyria, balneæ, trochisci, electuaria, suppositoria, licinia, clysteria, stillæ seu stillicidia, iniectiones, magdaleones, dentifricia, sternutatoria, acuatoria, syrĩga, emplastra & vnguenta, pulueres oculorum, & sinapismi, & sunt caputpurgia, collyria, nastalia, decoctio, colatura, opiata, & fumigia per tractorium, & sine, fricatoria, saccellationes, infusiones, strãeæ, confectiones.*]

Medica q̃ dẽ ratione illorũ, fumiũ, olea

Constat intentionem eius fuisse in hoc capi. referre modos medicaminum, quibus vtuntur Medici ĩ curis ęgrorũ, & practica, & eorũ noĩa ppria. vtuntur aũt medicaminibus vtĩ, aut interiꝰ, aut exterius. Et interius, aut ministrant a pte suptori pos: aut ab inferiori, s. p viã, ex qua egredit̃ supfluitas sicca: aut p illã, ex qua egredit̃ supfluitas liquida. Ex assumptis aũt p os q̃dã dñt electuaria, & q̃dã syrupi, & q̃dã lohoc, & q̃dã dragoæ, i. cõpositæ & cõfectæ sola tritura, & q̃dã pulueres, & q̃dam tiochisci, & quædã potiões, & q̃dã dñt pilulæ: quarũ vsus est ĩ quibusdã ex medicinis eductiuis interiꝰ p os sumptis. Cuius aũt vsus congruit in egressu vrinæ, dr iniectio seu stillatio p syringã. Quod aũt imponiẽt ad expellẽdũ supfluitatẽ sicca, vocat iniectio p clystere, cũ illud fuerit liquidũ. Sed si nõ fuerit liquidum sed solidũ, dr suppositoriũ, vl tẽta. Quæ ẽr fiunt ex coto filato, & ponunt̃ in vulneribꝰ seu vlceribus, p fundis, dñt tentæ. Et si sternutatoria ponant̃ in hoc gñe, bene quidẽ. Et sunt medici

D seu vactiones, & fricatiões; & embrocationes, & ea q̃ remouẽt tinctura nigrã frigidã in cute, & ea q̃ tingunt manꝰ, & ablutiões, & stef, & electuaria, & stile, & suae, & dẽtifricia, & linimenta, & vnguẽta, & pulueres, & calcohol, & catapurgia, & distillationes & pessaria & q̃ dant̃ i potu ex decoctiõibꝰ, & cplastra & fomentationes & gargarismata, & clysteria, & suffumigia.

E

F

C næ, q̃ imponunt narib⁹ ad euacuandum ſupfluitates capitis. Hæc ergo ſunt medicaminũ noīa, q̃ interius aſſumunt. Eorũ aũt, q̃ exteri⁹ applicant, q̃dã dñt inũctiones, & q̃dã fricationes, ablutiones, decoctiões, balnea, cerata, & emplaſtra, infuſiones, ſaccellationes, & ſpongię, & ſinapiſmus factus cum pulueribus. & qd⁹ ex eis ponitur in oculis: dr collyriũ: magdaleones ſeu trochiſci: & ſtillatorium, ex quo mundificatur os, dr abſterſiuum, & dentifriciũ. Et hæc quidem ſunt cõia et vulgaribus nota, & multo fortius ſapientibus. Ex his etiam omnibus alterũ duorum intendit, ſ. alteratio ſola cum cõtrario, cum erit mala cõplexio ſine materia: aut rectificatio & immutatio conueniens humoris ægritudinẽ facientis, & expulſio ipſius a corpore.

a De cura

a [Rememoratio rectificationis corruptionis, & ſignificationis ipſius.

59 *Omnis morbus, quẽ ſumus relaturi, exiſtit vniuerſaliter in toto corpore, aut ſpecialiter in aliquo ex membris eius. Qui ſi fuerit ſine materia,* b [*erit quidem cum complexioni ſuæ contrario eius cura.*] c [.]

b tũc cura ei⁹ erit cũ cõuerſiõe, ſeu p mutatiõe e neq; pce de cũ cua cuatione, ſed ꝓcede ſ curatiõe cũ gradatione.

Omnis morbus, ſiue fuerit in corpore toto generatus, ſiue in vno ex membris eius, aut pluribus, & fuerit ex morbis membrorum conſimiliũ & ſine materiã, erit quidem eius cura cum contrario illius malę complexionis ſine materia.

60 *Diſcernitur autem morbus repleti corporis a morbo prædicto, ſumendo experientiam ab eo per inueſtigationem artificialem, ſi ſ. non adſit cum eo aliquod ex ſignis ſuper repletionem corporis ſignificantibus.*

Malitia autem complexionis ſine materia cognoſcit & diſcernitur ab illa, quę eſt cum materia, ſi ſ. nõ appareat in corpe aliquod ex ſignis ſignificantibus illud, quod rettulimus in his, quæ præceſſerunt.

61 *Si autem contingat nocumentum ex operatione in cura morbi, erit quidem medicamen ſimile, ſ. morbo in complexione, & recipiet iuuamentum ex eo, quod cõtraria tur cauſæ efficienti corruptionem,* d [*& morbum.*]

Cum dubitamus de ſpecie malę cõplexionis peccantis, iguotãtes an ſit frigida vel calida, ſumemus tũc ſigñatiões ſũp hoc, vtendo medicinis contrarijs in cura eius. Si ergo ex opatione accidat patiẽti in principio aliquod nocumẽtũ, ſciem⁹ cõplexionẽ illius morbi eſſe cõformẽ cum complexione illius medicinæ ſibi miniſtratę: cõſtabitq; nobis tũc ꝙ cura eius fiat cum eo, qd cõtraria tur illi complexioni. Sic etiam ſi in principio operationis ſic rectificet operatio, ꝙ patiens cõſequat inde i manibus noſtris adiuuamẽ, ſciem⁹ quidẽ ꝙ medicina illa cõtrarietur illi morbo: & iõ fiet cura eius cũ illa.

62 *Poteſt etiam ſumi ſignificatio ſuper morbum ex ſenſu tactus, & debilitate operationum.*

Sumit quidẽ ſigñatio ſup naturã morbi ex ipſomet tactu: & ex ſpecie ſeu

A ſeu mõ debilitatis & corruptiõis operatiõis ſumit ſigñatio ſuper morbũ patientis: & interdũ ſignatur inde ſuper ſpeciem, ſ. ipſius morbi.

63 *Et etia ex eo quod apparet ex illaudabilibus* c [ ] *ſecundum ſpecies & modos ſuos: & etiã ex eo quod uidetur de ſuperfluitatibus exeuntibus.*

c diſpõni u

Accipit et ſigñatio ſuper morbos & cãs eorum, & mẽbra patientia ex eo, qd⁹ eſt illaudabile, & corruptum ſm diſpõnem membri patientis. Sumit et pdicta ſigñatio ex egeſtiõib⁹ & alijs ſupfluitatib⁹ a corpe xeſtib⁹.

B

64 *Si ergo patientis vrina fuerit ſine hypoſtaſi, & reſidentijs, & pulſus inæqualis, nequaquã ex repletione patietur, ſed morbus eius reponetur potius ſub genere morbi manentis & conſumptiui.*

Ex ſigñantibus morbũ de mala complexione ſine materia ſunt pulſus egrediẽtes ab ꝙualitate: præterꝙ in vrina appareat aliqua hypoſtaſis & reſidẽtia. cũ ergo apparebunt hęc, nequaq̃ erit morb⁹ de gñe morborũ repletionaliũ, ſed poti⁹ de gñe morborũ ſine materia, cũ qua nõ ẽ corpus plenũ, ſed potius inanitum.

C

65 *Et ſi dolor ſit in aliquo loco ſpecialiter, ſignificabit ſuper paſſionẽ illius loci.*

Sumitur quidem ſigñatio ex dolore alicuius membri ſuper morbũ ipſius. vbi eſt. n. dolor in corpore, ibi eſt morbus. Cum. n. exempli gratia eſt dolor ſub ſtomacho a parte dextra, ſignificatur ꝙ hepar ſit mẽbrũ ęgrum. Si ſit in ilijs rentris, ſigñatur ꝙ renes, aut gracilia inteſtina patiãtur. Sed ſi fuerit vtrunq; in ambob⁹ lateribus, ſignificatur eſſe paſſio in velamine, ſeu in panniculo deſcẽdẽte a pectore: & præcipue, ſi fuerit dolor pungitiuus.

D

Sumitur etiam ſignificatio ſuper ipſum ex ætate, & complexione corporis, & ipſius colore, & quatuor anni temporibus, & eorũ conſtitutionibus, & ipſius propria habitatione, & ciuitatibus eius, & ex eo quod præceſſit de regimine proprio. ex his enim fit iuuamẽtum ſuper cognitionem, & præcognitionem morbi. 66

E

Sumitur aũt ſigñatio ſuper naturã morbi ex ętate, & complexione naturali, & ex colore corporis patiẽtis, necnon ex conſtitutionib⁹ anni, & quatuor tempotũ anni, & habitatione ipſius, i. ex domo, quã inhabitat, & ciuitatibus eius, & ex ipſius regimine. hęc. n. noīata hñt in corporibus humores ſpeciales, & ſibi ſimiles gñare. Aetate. n. iuuentutis eius, exempli gtatia, complexiõe calida, tpe ęſtiuo, & habentib⁹ officia corporis calefacientia, colligit quidem in corporibus cholera rubea. ſic etiam contingit ex cibis calidis, & parua quantitate aſſumptis, & labore, & exercitio ſuperfluo, & immoderato. Iam autem egreſſi ſumus ab eo qd⁹ intendimus in hoc loco. Per hoc autem, quod dixit: ex his. n. fit iuuamẽtum, &c. intellexit ꝙ ex relatiõe patientis de accidentibus ſibi contingentibus aſſumitur ſignificatio ſup naturam morbi.

F

G f De signis sighi ficatiuis frali cõplexionẽ calidã, & ã cura ipsius.

¶Rememoratio morborum significantium supra morbos ex mala complexione calida.¶

67 *Si ergo corpus patiatur de calliditate, lædetur quidẽ ab omnibus calido, & tactu calidum reperietur, eritq; eius vrina rubea, & pulsus velox & inquietus, cum siti, & labore seu angustia, & vigiliarum instantia, cum motu inordinato, habitudine extenuata, &*

H *colore citrino, & habitatione meridionali ciuitatis, & ætate iuuenilis,* [ ] *& discursu eorũ quæ calorem efficiunt. Pro tanto curetur cum infrigidantibus febrẽ vrentem, &* [ ] *sit eibus eius secundum quantitatem virtutis, & quantitatem eius, quod apparebit ex appetitu ipsius.*

g &c̃ esta: h oẽj ęgritudinẽ iaciẽtẽ ãgustiã seu in quietudinẽ.

Hæc quidẽ oĩa, q̃ hic retulit, sunt signa febriũ ex cholera rubea gñatarũ. Et sunt, sicut inquit, cum sædiẽ

I vsu medicaminũ calidorũ, & est tactu calidꝰ, vrina eius rubea, & pulsus subtilis velox, cũ siti, angustia, & vigiliarũ instãua. Et si cũ his vnianꝫ tur q̃ cholerã rubeã multiplicant, si cut ætas similis, regimẽ, ciuitas, & tẽpus: erit quidẽ decretũ certũ apud Medicos, q̃ febris sit cholerica. Est aũt sciẽdũ q̃ febris cholericæ sunt duæ spẽs: aut n. paroxismus eius affligit cõtinue: aut vna die interpollat, & alia die affligit. Est autem continua fortior & magis violenta, cum sit materia intra vasa. & cum cholera rubea, ex qua generatur febris ista, K

scilicet continua, egrediẽ multum a natura, contingit tunc febris vrẽs. eius aũt afflictio contingit vna die, & alia die non. Est q̃dã vera, cuiꝰ paroxismus p̃ducit̃ duodecim horis, & ad plus in sepẽ periodis terminat̃. Est aũt harũ otium cura, sicut inqt, cũ frigidis & humidis, fm dñium & abũdãtiã supradictorũ, vt fm dñiũ caloris febris huius gñis. Et radix q̃ dẽ in curatione harũ febriũ est ptisana hordei mensurata fm distãtiã & ꝓpinquitatẽ status eius, & fm virtutẽ patientis. tamarindi et, & eis similes sunt ex caloꝛ extinguentibꝰ. L

Oportet ẽt vt mollificet̃ natura in his febribus. Et ex fortius infrigidãtibus est succus cucumeris & cucurbitę. & ex debilius infrigidãtibꝰ est iulep, factũ ex aqua & zuccharo, & inter hęc sunt multa media. Oportet aũt Medicũ ee artẽtũ sup gradũ dyscrasiæ febrilis, ita q̃ possit ei obuiaꝛ cũ cõtrario dyscrasię illiꝰ gradꝰ

De signis malę complexionis frigidæ.

Si vero ex mala complexione frigida patiatur, cõstat quod M 68 *infrigidantia oberũt ei, & omnia calida proderunt eidem. eius etiã frigiditas percipietur sensu tactus & color eius signanter albus reperietur, pulsusq; tardus, nec patietur sitim, nec vigiliarum instantiam. quòd si pateretur* [ ] *non tamen inde molestaretur. & si* 2 vigilias *cum colore albo adsit laxitas, & mollities corporis, ætas senectutis, & locus quem inhabitat, fuerit*

A *septentrionalis, & tempus anni hyems, & vsus fuerit in præterito infrigidantibus, erit quidem significatio certa super istò. Pro tanto, si medicetur & curetur in aliquo, curetur cum calefacientibus, & breuiter intendatur in cura eius secundum curam, qua curatur spasmus.*

Hęc quidem sign̄ant sup dñium humoris phlegmatici: & sunt, q̃m iste patiẽs lędit̃ a frigore, & consequi

B tur a calido iuuamẽtũ. & sentit̃ eiꝰ corpꝰ actu frigidũ: qđ quidem est verũ, nisi huius hũor collectus fuerit, & putrefactus & febrẽ gñet. & talis quidẽ febris nequaq̃ est morbꝰ simplex, sed cõpositus cũ apate magno viscerũ & intestinorum. Alia aũt signa sunt iam intellecta ex his, q̃ dicta sunt in capitulo, in quo facta est relatio de signis dominij humoris phlegmatici. Sunt aũt febris phlegmaticę duę spẽs: Quarũ vna est interpollata, & hẽt paroxismũ suũ oĩ die: Et alia est continua, cuiꝰ mate-

C ria est intra venas. & hęc quidẽ febris est longi tpis, cuius paroxismꝰ attingit tps decẽ octo horarũ. Et febris ẽt melãcholica est q̃dã interpollata, & q̃dã cõtinua: & paroxismus quartanę est de quatto in quartũ. Cura huius febris & aliarũ ẽt putridarũ est duplex. Quarũ vna est, cũ intẽdit̃ ad curã febris formalꝫ cum infrigidantibꝰ & humectantibꝰ: forma. n. cuiuslibet febris calida est & sicca. Sed cura cãę efficientis ipsam fit p aptionẽ oppilationũ, incisionẽ humorum, & eorum euacuationẽ: qđ quidẽ nequit fieri nisi cum medi

cinis calidis. Et ꝓ tãto curatiões fe- D briũ putridarũ pficiunt̃ ex cõpõne harũ duarũ spẽrũ medicinarum. tn geniatur aũt sic Medicꝰ, q̃ altera ex eis dñetur in cõposita fm maiorẽ potẽtiã alterius ex ꝓdictis duobus. Decet aũt magis attẽtũ esse Medicũ in cura cãę febris phlegmaticę q̃ in cura ipsius febris in se. & sic ẽt congruit in cura quartanę. Verũ in febre cõtinua dẽt esse intentio contraria: ac si diceret̃ q̃ maior est intẽtio necessaria inter naturã febris formalẽ, & pẽrtim in principio ipsius, donec appareat, & manifestet̃ ipsius digestio. Et sic̃ decet q̃ in febre acre E dinis, & hectica sit Medicus magis attentus q̃ in ꝓdictis trib⁹. Et Gale. De febre quidem vt dicere q̃ febris gñata ex sanguine putrefacto sit de gne febris cholericę: & ꝓbabiliꝰ tn̄ est q̃ cũ pu tresit sanguis, gñent̃ inde tres febres putridę & cõtinuę. Qũ ex putrefacto sanguie & egressu eius ab ęqualitate sua, ita s. q̃ augeant̃ & fortificent̃ calor & siccitas ipsiꝰ rõne augmẽti cholerę sup ipm, gñat̃ inde febris de cholera citrina. Si vero augeant̃ & fortificent̃ eius frigiditas, & hũiditas rõne augmẽti phlegmatis in eo, gñat̃ ide febris phlegmatica. Et si ipsiꝰ frigiditas & siccitas intendant̃ rõne melãcholię auctę in eodẽ, cõtingit quidẽ inde febris melãcholica. Febris aũt, q̃ fm veritatẽ ex sanguie gñat̃, est febris cõtinua, q̃ sy nocha dr̃: q̃ fm Gal. est media inter febrẽ putridã & ephemerã. vnde est ac si diceret̃ q̃ sit febris gñata in spiritibus, cuius tn̄ causa est oppilatio, & magnitudo sanguinis. Et sermo quidem febrium exigit prolõgationem minime conuenientẽ huic cõpendio, & breuiario huius artis.

G De signis ex mala complexione {calida & }ficca.

b hũida aut

69 *HI quidem duo morbi nõ priuatur altero ex duobus. Vnde si fuerit morbus siccus, videbis patientem siccum: & si fuerit humidus, videbis patiẽtem laxũ,*

a vt mollem *& spongiosum* [ ].

Duo quidẽ morbi sunt spãles & pprij caliditati & frigiditati, neque priuant altero ꝓdictorũ duorũ. Cũ ergo cõiungat vni ex eis siccitas, accipiet quidẽ signãtio supra ex macie, siccitate & ariditate corporis. sed

H si alteri ex illis vniat hũiditas, sumetur quidẽ signãtio sup ipm ex laxitate & mollitie ipsius. Exẽplũ aũt caliditatis cũ siccitate ẽ hectica, ĩ qua calor ĩnaturalis vnit, & cõiũgit ipsi sl met mẽbris radicalib⁹. Exẽplũ vero frigiditatis cũ siccitate ẽ febris consumptiua sanũ, & decrepitorũ. Sed exẽplũ caliditatis cũ humiditate est hydrops, cui⁹ cã ẽ caliditas. Verũ exẽplũ frigiditatis cũ humiditate ẽ hydrops, cuius cã est frigiditas Sunt. n. tres spẽs hydropis, s. carnosa, q̃ fit ex phlegmate: & vterina aquosa: & tympanites, q̃ ex ventositate gñatur. Et

I q̃nq; fiunt ex duabus causis simul, s. ex caliditate, & frigiditate.

70 *Humidum ergo exiccetur subtiliter, siue fuerit cum caliditate, siue cum frigiditate: & siccũ cũ sibi contrario rectificetur. & in omnibus sunt prius auferendæ causæ efficientes, si fiat recta curatio.*

Cum apparebit humiditatis dũiũ in aliquo, curetur cum siccitate subtili, siue coniungatur humiditas caliditati, siue frigiditati. Prius tñ q̃ curetur cõplexio in se, & formal⁹ cum suo cõtrario, sunt eius cãæ abscindẽdæ. cura nãq; ipsius formal⁹ est inutilis, nisi prius cãę ei⁹ auferant. Cãę vero efficiẽtes malitiã illius cõplõnis manifestæ sunt. vnde exẽpli gra nequaq̃ põt exiccari cõplo patiẽtis hydropem carnosam, nisi prius educat ab eo aqua citrina. veruntamen si fuerit mala cõplo sine materia, attendat solum ad curã eius cum contrario: sicut contingit in hectica.

d {Capitulũ morborũ de repletione, & cõdõnes q̃ obseruãdæ sunt in euacuatiõe, & est totum de phlebotomia.}

d De curatr morbi repletiõalis, & cõdõnibus

1. bus euacuatiõis

71 *CVm ergo erit morbus ex repletione, nequaquam curabitur nisi per euacuationem.*

Cum quidẽ erit morb⁹ de repletione, non curabit nisi p euacuationẽ. Sic tñ, q̃n augebit sanguis in q̃tate, erit cum phlebotomia euacuãdus: sed cũ corrumpit in qualitate, cum pharmacia, seu cũ medicinis eductiuis. Ipse tñ intellexit hic p euacuationem ipsam phlebotomiã.

In oĩ euacuatiõe sunt decem ob 72

seruãda: quæ si nõ [*possint seruari, reguletur tamẽ quatitas, & mẽsuretur secundũ exigẽtiã eorum.*]

Quorũ primũ est b [*laudabilis dispositio*] *accidẽtiũ. Et secũdum, vt sint morbi de repletione. Et tertiũ, ætas a iuuẽtute vsq; ad senectutẽ. Et quartũ, cõsuetudo euacuãdi. Et quintũ, cõsistẽtia virtutis. Et sextũ, tẽpus veris, uel autũni. Et septimũ, quòd locus quẽ inhabitat, æqualis sit in omnibus, & temperatus.*

M a fuerit, tñ nõ inter dat ad ipsam euacuationẽ, b cõtrario

A *tus. Octauum, similiter tẽpus præsens. Et nonũ, quòd patientis cõplexio sit calida & humida. Et decimum, vt corpus bonæ habitudinis sit, & bene carnosum.*

In oĩ euacuatiõe faciẽda & maxime sanguinis sunt decẽ cõdõnes ob seruãdæ. Vnde si nõ pñt oẽs decẽ cõgregari in aliquo, & p cõsequens ob seruari, decet quidẽ vt quãtitas euacuatiõis faciẽda minuatur fm illd qđ ex ꝓdictis cõdõnibus minuetur. nã interdum q̃dã ex his cõdõnibus tollent & impedient euacuationẽ faciẽdã, sicut ætas senectutis & decrepitas. Prima ex his cõdõnib⁹ est, vt dispõ accñtũ morbi attendat. nam interdũ q̃dã ex eis prohibebunt, & auferent phlebotomiã faciendã, sicut debilitas stomachi, aut syncope frequens & cõtinua, tõne raritatis, & relaxatiõis totius corporis, & subtilitatis spũum ipsius: palã. n. est. Secunda, morbus de repletiõe. quia cã morbi de repletione necessitat euacuationẽ: aliæ vero ab ista possent necessitare augmẽtum vel diminutionem euacuatiõis faciendæ. Tertia vero est tempus, a iuuẽtute vsq;

C ad senectutẽ, & est ætas secunda, & tertia. Quarta est cõsuetudo, nõ. n. est minuendus inassuetus, nisi vrgẽte necessitate: tñc. n. est minor q̃tas sanguinis extrahenda. Quinta est dispõ virtutis. hoc. n. prohibet frequenter & tollit euacuationẽ: cuius tñ exigentiã signãt natura & dispõ morbi. ꝓ tanto in hoc casu oportet ꝙ minuatur quantitas euacuatiõis eius, quod natura morbi iudicat euacuãdum. Sexta est tempus anni. nam autumnus quidem est incõueueniens in faciendo phlebotomiã, & ver conueniens. Et septima, sltt cõ D gruit ad hoc ipsa regio. & locus tẽperatus, & egrediens ab æqualitate, & temperie contrarius. Octaua, cõplexio calida conuenit in phlebotomia facienda, & frigida & sicca contraria, & existens inter has est mediocris. Nona, pinguedo, & habitudo corporis debet attendi inter conditiones antedictas.

Deficit ex põ octauꝰ cõdõnis, ſ tex. ponit

De speciebus euacuationis faciendæ, & modis.

73 *CVm rõne eius quod generatũ ẽ in aliquo ex mẽbris corporis volueris ipsum trahere ab inde, trahe ipsum* c [*per euacuationẽ ab ipso mẽbro, aut per attractionẽ ipsius solũ ad alia mẽbra cõtraria siue eis æquipollẽtia. & iterdũ fiet eius attractio ad membrum habens colligantiam cum membro patiente:*] *& sic fiat attractio cũ ventosis positis super mammillas in constrictione menstruorum matricis.*

c ex mẽbro mdã te, aut trahe ex rei q̃s mẽbris ꝑ diuersitatẽ, aut ꝑ æqualitatẽ & qui que fiet attractio ex mẽbris cõmunicãtibus.

Intellexit quidem vt cum voluerit quis euacuare sanguinem ratione eius, quod erit generatum in aliquo ex membris corporis, ꝙ euacuetur a membro magis propinquo eidem, cum intenditur ad euacuationem ipsius. verum cũ intenditur solum diuersio & attractio sanguinis ad cõtrarium ipsius, ad quod infunditur, sine ipsius euacuatione fiat ipsius diuersio ad partem existentem a directo membri, cuius euacuatio intenditur, aut collateralem eidem, aut habentem cõuenientiam cum

E

G membro infirmo. Et sic faciunt Medici in superfluo fluxu sanguinis mẽstruorũ, cũ ponũt vẽtosas super mãmillas mulieris, mãmę. n. colligant cũ matrice mediãtib⁹ q̃busdã vijs seu venis ĩter ipsas exñtib⁹ & ad vtrasq; pueriẽub⁹. mãmillæ etiã cõtrariant ĩ situ matrici. Sic ẽt faciunt ĩ fluxu sanguinis nariũ, ponentes vẽtosas sup hepar, cũ ẽ flux⁹ a nare dextra: & sup splenẽ, cũ est a nare sinistra. Interdũ ẽt cõingit Medicus euacuationẽ & attractionẽ fil' ad cõtrariũ partis, in qua est morb⁹: sicut exẽpli gr̃a, facim⁹ ĩ pricipio pleuresis corpe repleto exñte, phlebotomiam a pte contraria, verũ cũ cessabit fluxus materiæ, & rectificatio ipsi⁹, minuatur si pol'e fuerit pars, in qua est apostema sine mora.

H

74 *Iam quidẽ præmisimus signa repletiõis, et medicinas educẽtiuas.*

Ipse quidẽ iã posuit signa repletionẽ signantia, & notitiã medicinarũ hũores euacuãtiũ seu educentiũ.

d —— Cura morborum d {ex sanguine} per phlebotomiam.

I

75 *Galenus quidem aperiebat venam, & sanguinem minuebat, cum erat chymus auctus, & magnificatus.*

Gal. quidẽ minuebat sanguinem per aptionẽ venę, cũ quatuor hũores augebantur vltra & supra ꝓportionem ipsorum naturalem.

76 *Fiat igitur minutio sanguinis in corpore, apparentibus signis, & potissime cum apostemate, seruatis conditionibus ĩ his: nõ autem in alijs humoribus.*

K

Ga. quidẽ faciebat phlebotomiã dñio sanguinis apparẽte ĩ corpe, & ꝑsertim cũ apate. Cũ aũt dixit talẽ eẽ minuẽdũ istis cõditionibus seruatis, intellexit ꝓ hoc, cõditiões in eua cuatiõe seruãdas, quarũ relationem prius fecit: aut forsitan intellexit ꝓ hæc signa dñium sanguinis in corpore signãtia. Et cũ dixit: nõ aũt in alijs hũorib⁹: intellexit minutionẽ esse solũ faciẽdã in morbis sanguineis, nõ aũt ĩ morbis aliorũ hũorũ.

77 *Fiat ergo phlebotomia in his, quæ intellexit in hoc tractatu, & in morbis illis etiam, in quibus ipse fecit eam.*

c corpe f & gip-

In hoc canone cãtificauit, & suasit ꝙ incedat in his rebus, ꝛ . in ipsa phlebotomia post intentionẽ Gale.

I. uarũ, & apace gole pfcatuo & apate vuulæ & amygdale

78 *Incboetur ergo a phlebotomia in omni phlegmone, habito testimonio certo super ipso.*

rũ, & fi nachla, & l eatambu & i pleuru fi, & gingiuarũ, & in apate mãmillarũ, & gnõ

Postq̃ cõstabit testimonijs patulis & manifestis ꝙ apa gñatũ in patiẽte sit phlegmonicũ, ĩchoet in hoc casu a phlebotomia. apa aũt sanguinem vocatur phlegmonicum.

M

79 *Fiat ergo, siue sit in e [capite] interius uel exterius, necnõ etiam in tali facto in iuncturis. fiat ẽt in apostemate facto sub auribus, & ophthalmia oculorũ, & ĩ apostematibus linguæ, f [meri, gingiuarum & ſynanchiæ, & in apostematibus intestinorum, & crurium, & splenis, & testiculorum, renum, & ueſicæ, necnon in apostemate matricis, & vmbilici, & iussari, & alys speciebus rubedinis.]*

e corpe f & gip- I. uarũ, & apace gole pfcatuo & apate vuulæ & amygdale

78 rũ, & fi nachla, & l eatambu & i pleuru fi, & gingiuarũ, & in apate mãmillarũ, & gnõ

79 nũ, & fapatehepa tis, & fili & i apatibꝰ intestino rũ, & anꝰ, & splenis, et testiuatorũ, et re nũ et ren cꝰ, ureaꝰ i apate mi cis, et vesicæ, et matrice, et i matrice et i gingiuis

Hoc

A Hoc quidẽ totũ est de se manifestũ. verũ phlebotomia amplius est necessaria ĩ apatib⁹ interiorib⁹, q̃ exteriorib⁹, nisi cũ essent magna apata illa. Et febris quidẽ cõcomitatur phlegmones ĩteriores, ꝑsertim ĩ mẽbris pricipalib⁹ exñtes, ꝓ tãto ẽ phlebotomia ĩ talib⁹ ampli⁹ necessaria. & hæ quidẽ phlegmonæ fiũt ĩ capite, diaphragmate, & stõacho, & hepate, & iũcturis, & vlr in oĩb⁹ panniculis pectoris, pulmone, renib⁹, vesica, mfice, & intestinis. Apata vero sub auribꝰ facta sunt de gñe apatũ, q̃ Arabice caozan dñr: & sic sunt illa in

B ĩguinib⁹ gñata, & ascellis, in quibus quidẽ phlebotomia ẽ pre alijs necessaria, & iussaria ẽ apa[e] vlcerosum super totũ caput & faciẽ, cũ tumẽt val de fil'. & decollatio dr̃ apa meri. & sy nanchiæ sunt apata gutturis, & vuulæ. Et cũ dixit: & alijs spẽbus rubedinis: intellexit oẽs alias collectiones, & apostemata sanguinea.

a.l. vle.

80 *Fiat ẽt in vlceribus capitis, & oculorum, & [a] [rubigine aurium scabiosa.]*

safari & ceribus rtium.

Phlebotomia nequaq̃ curat hæc vlcera ſm intẽtionẽ primã: & hoc, qm̃ vlcera gñant ex sanguine malę

C & illaudabilis qualitatis. nihilominus tñ est phlebotomia faciẽda, qñ cum malitia qualitatis est sanguis excedentis quantitatis.

81 *Est ẽt faciẽda i[b] [volatilibus,] & vlceribus pulmonis, & oris, & c [rasuris, & excoriationibus.]*

ĩbulati a vlceri ius. ſvacioſis

Vlcera quidẽ volatilia ex cholera fiũt rubea. ꝓ tanto euacuatio facta cũ medicinis, melior est in eis q̃ sit phlebotomia: nisi tñ cã eorũ eẽt cõpolita. Phlebotomia ẽt ẽ in vlceribus pulmonis faciẽda, dũ tñ in principio existãt, s. dũ patiẽtes adhuc nihil sanici expellũt p os. postq̃ autẽ eorũ tps, plõgabit, minime minuãt. nã minutio fit solũ in eis rõne attractiõis & diuersiõis. vñ ẽ cura p accns ipsa. n. ẽ abscisſio cãtũ euacuatiõis cũ euacuatiõe. oĩs ãt actio, q̃ ẽ huiꝰ spẽi in hac arte, ĩdiget qdẽ magna cõsyderatiõe, & speculatiõe, nec dẽt fieri nisi magna vrgẽte necessitate.

D

82 *Et fiat in passione intestinorũ: cum tamen constabit de notitia ipsorum, & [d] [cum erit in eis carnis augmentum innaturale.]*

d ſ vlceribus, ĩ qbꝰ vis vt caro nascat, vt E & ĩ eiꝰ vlceribꝰ qbꝰ nascit caro superflua.

Per hoc aũt hic ĩtellexit apa ĩtestinorũ, apa, s. ex quo fit colica. quæ fortis appellat. Et inqt: eũ tñ cõstabit de notitia ipsorũ: eo ꝙ colica plũbus de causis cõtingat, nec ẽ faciẽda phlebotomia ꝓterq̃ in aposa solũ. Et cũ dixit: & cum erit in eis carnis augmentum: intellige ſm opinionẽ meam vlcera calida. & hoc, qñ carnis augmentum fit in eis ex multitudine sanguinis, aut alteri⁹ hũoris.

83 *Est ẽt faciẽda i[c] [variola] vbicũq; fiũt, & scabie humida, postquã fuerit notũ & manifestũ, siẽt in [f] [variola] oris & oculorũ, & sicut [g] [in variola in hypochondrys generata.*

e boboe f boboe g illã q̃ gñat ẽn F obſtatoribus.

Per variolas qdẽ ĩtellexit q̃dã granula, cum quibus est fortis dolor & tumor mẽbri: per humidam scabiẽ intellexit sanguineam.

84 *Est ergo faciẽda in repletiõe venarũ, & egressu sanguinis ab eis, sicut in fluxu sanguinis nariũ, & in[h] [ ] manãte a dẽtibus, & gingiuis, & ẽt in egredie*

h hæmoꝛ thoidib⁹ nasi. & te sanguine.

PP iij te

Universidad de Deusto Biblioteca

te ab auribus, [*& ab ore matricis,*] *& in hæmorrhoidibus ani, & in fluxu menstruorum, & in* [*sanie rubicunda.*]

In his qdē oīb⁹ fit phlebotomia, vt fiat attractio ad ptē oppositā. vñ hæc cura ē similis cū simili, hoc aūt ē, ac si diceret cura euacuationis cū euacuatiōe. talis āt cura est p accēs: qm̄ cura p se fit cū morbi cōtrario.

Fiat ēt in dolore capitis, vertigine, & fœtore oris: necnon in dolore dentium, & casu capillorum seu alopecia.

Phlebotomia qdē cōgruit ī dolore capitis, cū fit ex sanguine. & sic ēt cōuenit in vertigine, & dolore dētis, q vt plīmū ē ex calore, licet interdū sit de materia frigida. Alopecia vero seu casus capillorū cōtigit ex prauo sanguine & illaudabili. p tanto euacuatio cū medicinis laudabiliori ē ī hoc casu: nisi tñ adeēt sāguis mltitudo. Ignoro ēt, qualt phlebotōia habeat locum ī fœtore oris ad iuuamētū: nisi ex alia ītentiōe hoc fuerit positū, vt si diceret cōuenire tōne ī plenōis humorū infra corpus exūtium, ex qua contingit fœtor oris.

Et ēt in mēbri [*dissolutiōe,*] *et spermatis egressu, vel expulsione, & dolore artuum, & rheumate.*

In oīb⁹ quoq; pcussiōib⁹ & cōtusiōib⁹ cōgruit phlebotomia, eo q ex eis gnant ā pata. Et p egressū spmatis ītellexit eī⁹ mltitudinē. dicit ergo phlebotomiā ee necessariā cū augetur: hoc. n. ītellexit fm opōnē meā. Verū ī dolore artuū, & catarrho (seu reumate) phlebotōia cōuenit p accūs. vñ ē, ac si diceret q, cū sāguis ē auct⁹ ī his duob⁹ magis q̄ debeat fs nām, tūc cōpetit ī eis phlebotomia.

Cōpetit ēt in epilepsia, et in sebel, vngue, & more, necnō ēt in casu, & ablatione appetitus.

Sebel est quēdā textura venarū innaturalium super coniunctiuam oculi facta: sed morum est quoddā apostema vlcerosum & factum ī facie & in his quidē fit phlebotomia per se: verum in epilepsia fit phlebotomia per accidēs: & sic etiam fit in casu appetitus. hic tñ non faciam aliam mentionem.

Est etiam vena incidēda in passionibus ani, et [*sedis, ancharū,*] *schiatica, & dolore stomachi.*

Phlebotomia quidem est faciēda in dolore stomachi ratione apostematis contingente.

Sic ēt in dolore hepatis pūgitiuo, & in oppilationibus eius.

Fiat etiam phlebotomia, si dolor sit in hepate cum apostemate, aut ēt si gnatio eius timeatur ī eodem: necnon cum sunt oppilationes ī eo.

De cura ægritudinum sanguinearum, per alia a phlebotomia.

Intēdatur ergo cū regimine, et cura horū morborū, sicut ī cura, et regimine Synochi cū eductiōe choleræ rubeæ, post phlebotomiā: & vsu ciborū ī frigidātiū, & [*sīga*] *calefactiētiū, & quod sanguinē augeat, & magnificat: & quod eis affertur declinet ad styptricitatē, & proponentur eis acetosa*[ ]

In cura quoq; morborū ex sanguine cōtingentiū ē ꝓcedendum, sicut in cura synochi. Synochus aūt ē febris cōtinua nota ex sanguine generata: in cuius cura ē a phlebotōia inchoādū. & cōsequēter ab euacuatiōe choleræ rubeæ. Estq; feruor & calor sanguinis extinguendus cum cibis conuenientib⁹ simplicibus, & medicinis, qualia sunt acetosa, sicut acetositas pomi citri, & tamarindi, & silia his. Est ēt vitādum, illd qd auget sanguinis q̄titatē, sicut oēs carnes, quēadmodum oē calefaciēs. Et Gal. quidē extrahebat sanguinem ī hac febre, cū erat sanguis īmunis a putrefactiōe, donec cōtingebat inde syncope. Hæc tñ cura nō ē artificialis: qm̄ vt plurimū putrefactio est ei cōiuncta: eo q chosa rubea sit vbiq; & vlr cū eo cōiuncta. & ob hoc etiā inqt ipse Gale. qd q minuit ex istis passionibus, &c. ac si diceret q inter dum accidit sanitas istis patientib⁹, postq̄ aflellauerūt semel, aut bis ex cholera. Et ob hoc iussit hic sapiens fm opinionem meam, q in hac febre cholera educatur.

Sumātur aūt signa super hanc passionē significantia, ex capitulo sanguinis dominū significātium. Et in summa declinare ad infrigidationem, & exiccationem est actus Medici expediti & īgenioſi.

Signa sup hos morbos signantia sunt sumēda ex signis dñiū sanguinis signantib⁹, quorum iā relationē fecim⁹. & qa ī sūma sanguis calid⁹ ē & hūid⁹. & cura fit cōtrarij cū cōtrario, fuit qdē necessariū q medic⁹ p̄cedat ī cura & regimine hui⁹ morbi cum infrigidātib⁹ & exiccantibus.

De morbis a cholera citrina contingentibus.

Morbi qui ex cholera rubea generātur, sunt sicut ulcera ī lubricitate ītestinorū cōtīgētia, & permistio rōnis, suffocatio matricis, tertiana, schiatica, & fluxus sanguinis per secessum.

Vlcera quidē in lenitate ītestinorū cōtīgentia sunt vlcera ī stōacho gnata: vñ ex nocumēto eis ex cibis illato expellūt cibū a stōacho īdigestū aī ep̄s debitum. vñ hæc est vna ex spēb⁹ cārum morbi noti, lubricitatis & lenitatis ītestinorū. & hæc quidē vlcera sunt qñq, ex materia calida & acuta. Cōtīgit nihilomin⁹ lenitas i ītestinorū interdū ex mltitudine sanguinis ī stōacho: lubrificant. n. tūc ex mltitudine hūiditatis cibi ab eo, debilitatq; inde virt⁹ retētiua, & p cō sequēs egredit cibus īdigest⁹. & hoc quidē est fortior & maior cā huius morbi. Permixtio aūt rōnis & vaniloquiū cōtingūt ex apatib⁹ cerebri, & diaphragmatis: necnō ēt in statu febrū acutarum. Et quia hmōi apata fiūt vt pl'imum ex cholera citrina, iō posuit ea sub hoc gñe morboꝝ. Vex suffocatio & syncope mātricis cōtingens mulierib⁹, adeo vt videant eē mortuæ, cōtingit ex spermatis corruptiōe, & putrefactiōe in earum mātricib⁹. vñ tale spma necessitat sup se cholerę rubeæ dñium. & ob hoc ēt posuit morbū istū in hoc gñe. Esset tñ cōuenientius vt appropriaret ip̄m frigiditati: eo q vlis operationū ablatio frigiditati appropriētur, sicut malitia operationum, & earum magna intensio in fortitudine appropriatur caliditati.

G 93 *De tertiana iam fecimus mentionē in his, quæ præcesserūt: & in summa, febris est calor extraneus per totum corpus dispersus, nocens operationibus suis.*

Et hæc quidē febris ē vna ex eis, q̄ sub ea tepo nūt. nā q̄dā ex eis fiūt in spiritib⁹, q̄dā in hūorib⁹, & quædā in mēbris radicalib⁹. Quæ fiūt ī spiritib⁹ dūr ephemeræ, q̄ nō transeunt diē tertiā. Quæ aūt fiunt ī humoribus, sunt putridæ notæ, q̄ quidem ī cholericas, phlegmaticas, melācholicas, & sanguineas diuidunt.

H Quæ vero fiunt in membris radicalib⁹ sunt hecticæ notæ. Iā aūt prætmisit istā rememorationē, desicit nihilomin⁹ ī his cātieis pfecta relatio febriū & apatū, tñ finiret cōueniens q̄ posuisset sup hoc capl'm spāle. & nos forsitā ponem⁹ sup hoc, si nobis licuerit capl'm breue ī fine horū cāticorū. Et schiatica quidē beue fit ex alio humore, quā ex cholera, vt plurimū tñ fit ex ea. Flux⁹ aūt sanguinis p secessiū ē ex cholera rubea, q̄ l. cessāt. Si aūt flux⁹ pdictus sit ab hepate, sciēdū q̄ ex eo ē duplex: vn⁹, l. q̄ ex vstiōe sanguinis cōtingit: alius vero, qui cōtingit ex hepatis debilitate. Et dria q̄dē ī ter eos ē, q̄m in cōtingēte ex vstione ē sanguis niger: sed ī cōtīgēte ex debilitate hepatis est similis loturę carnis, hoc est ad albedinem vergens & declinans.

I 94 *Et tussis, & dolor capitis, & apostema,* b *[quod secundū latū & longum in corpore dispergitur.]*

b sbulati uū ī corpore

Quędam species doloris capitis contingit ex specie cholerę rubeę, sed nō oēs. Et tussis quidē cōtingit ex cholerę rubeę fluxib⁹, & reumatismis acutis. Sed aēa dilatans se in corpore hīc īde ē formica nota, nec fit vnq̄ nisi ex cholera rubea. K

Et fortis & acutus dolor auriū 95 *& multitudo scabiei palpebrarū.*

Addidit in hoc dolore conditionalī fortitudinē: q̄m dolor fortis, & violentus, non contingit nisi ex cholera rubea. Et fiet vī esse de multitudine scabiei palpebrarum.

Et Vlcera, & apostemata in iū 96 *Eluris, & dolor pungitiuus et mordicatiuus in eisdem, & fissura digitorum, & pānaritium vnguiū, & maculæ apparentes in corpore lētibus similes, & morbus cum extrimitate dentium, & vesicæ dolor fortis.*

* parotidum L

Dolor quidem fortis iunctura tū dñium cholerę signat. Et fortis dolor vesicæ signat aēa ipsius ex cholera citrina gñatum. Et fiet citrinitas dentium, significat cholerę dominium, & eius excessum.

Et c *[amor ereos,] & fluxus san* 97 *guinis, &* d *[apostema existens in extremitate oculi,] & citrinitas cutis, &* e *[variola.]*

M c fluxus seu amor vehemēs d fistulæ e bothor

Fluxus quidem sanguineus cōtingit interdum ex acumine ipsius sanguinis, & interdum propter aliud. Amor vero ereos est morbus aīalis contingens cum complexione corporis. vnde patientes hunc morbū sunt valde cholerici. Verum nescio qualr aēa exīs in extremitate oculorum approprietur cholerę.

Et maculæ subtiles, & nigræ, 98 *& oppilationes hepatis, & apostema*

A *matricis, & pleuresis, &* f *[ea sint,] & ablatio appetitus.*

f excoriatio

Apostemata quidē matricis fiūt vt plurimum ex cholera: sicr aēata diaphragmatis. & hoc, q̄m matrix ē neruosa: talia aūt corpa neruosa, & pānniculosa nō pōt hūor penetrare, nisi subtilis fuerit & calid⁹: talis aūt est cholera. Ablatio appetitus cōtingit ex cholera rubea, nā frigiditate & siccitate viget appetitus. vn est ac si diceretur vigere ex eo quod delegatur a splene ad os stomachi, ex humore l frigido & sicco.

R *Et vertigo, & fissura labiorū,* 99 *& dolor vuæ* g *[& fortis fluxus ventris.]*

g aut cholerica passio

Quædam quidem vertigo est, q̄ fit ex cholera, q̄dā vero nō fit ex ea. Et sic est de dolore vuæ. Fortis tamē fluxus ventris dictus Arabice aboeida non fit nisi ex cholera.

100 *Et Vlcus quod dilatatur, & dubelet, & tumor existens in ano.*

Vlcus, quod dilatat, sit, p̄culdubio ex cholera: sed dubaylet, i. aēata intrinseca fiunt ex grossa materia, & C corrupta. & grossities ani fit vt plurimū ab alio q̄ ex cholera: & cū ēt sit ex ea, fit ex cholera grossa.

101 *Et pruritus, & Variolæ, aut formica, & erysipelas, & pulmonis Vlcera.*

Scabies ātē sicca, cū qua ē magn⁹ pruriti⁹ & fortis, cōtingit q̄dē ex cholera: & sic ēt ē de variola, ē nihilominus posse q̄ cū ea sit & dñet sanguis. Vertū formica fit vt plimū ex cholra & sicr cōtingit ī erysipelate. Ex vlceribus aūt pulmōis fiūt q̄dā ex cholra, et q̄dā ex alio hūore infuso ad ipsum.

In cura quidē horū morborum D *est sicut ī cura febris tertianæ procedendum. Educatur ergo cholera absq̄ phlebotomia, & attendatur ad infrigidationem ipsorum, sicut in morbis sanguineis. Verum morbi cholerici specialiter humectentur: nā prædicti ambo morbi* a *[vocantur, &] conueniunt in caliditate, necnon ēt in* b *[oī] eo, quod per eam infertur patientibus nocumētum. Sumantur autem signa super hos morbos significantia ex capitulo signorum dominium cholerę significantium.* 102 a —— b ——

Procedat ī oī cura horū morborū sm methodū curæ febris tertianę, hoc ē ī eis educat cholera, p̄ter q̄ fiat phlebotomia: & attendat quatr infrigidet, sicut ī morbis sanguineis. Est tū speciale in istis, & nō ī alijs, q̄ humectant. nā hi morbi associant cū sanguineis in caliditate. siccitas tū ī istis ē ꝓpria, sicut hūiditas ī sanguineis. Maior ēt debet infrigidatio in istis q̄ in sanguineis. Signa autē sup cām horū morborū signantia sunt ex signis dominium cholerę significantibus assumenda: quorum quidem relatio iam præcessit. E

De morbis ex humore phlegmatico.

Omnis quidem morbus ex humore phlegmatico generatus est sicut apostema tumidum, & laxum, paralysis, & relaxatio, dolor capitis c *[de frigida, et epilepsia.]* 103

c frigidus & destructio rōnis

Morbi

Universidad de Deusto
Biblioteca

G Morbi quidē, quorum cā ē hūor phlegmatic⁹, sunt sicut apata humida & laxa, & paralysis, ſ relaxatio alteri⁹ ex ptib⁹ corpis cum priuatione sensus & mot⁹ ipsi⁹. Per epilepsiā vero ītellexit morbum caducū, seu oppilationē, ex q̄ patiēs cadit ad terrā.

104 ē xair seu tenesm⁹, & apa colli, q̄ ī est scrotula, & furfur seu e frig⁹, & H haras alba, & macula f —— g hūida

Et sicut scabies magna, & grossa, & [d][ipsius cōstipatio, & retentio, & tumores colli, i. glandulæ, &]squamæ capitis, & obliuio, et dolor aurium [e][*de frigida, & borat, & macula*] [f][*alba seu morphea,*] *& apoplexia, tussis* [g][*sicca, & tortura oris.*

Palā quidē est q̄ phlegma ē omniū hoy morboy cā. Apoplexia. n. est morb⁹, ī quo fit ſubito sensus & mot⁹ priuatio in toto corpe: q̄ quidē aut nunq̄ curatur, aut in paralysim trāsferē, & terminat. Sed tortura oris est mollities & relaxatio vni⁹ ex duabus partib⁹ faciei, & spasmus seu tēsio alterius: q̄ quidem duab⁹ de causis existit, ſ. humiditate relaxāte, & spasmo. & cum cōtingit ex spasmo, tunc est spasmata pars ægra: & cum contingit ex relaxatione, tunc pars ægra est relaxata.

I 105 *Et sicut elephantia pedū, casus appetitus, & pediculi, & tumor ani, & ancharum, & aqua oculorum, & ipsorum dilatatio, & fœtor ascellarum.*

Morb⁹, qui elephātia dr̄, ē tumor pedū & tibię p̄ter naturā, qui ex humore, seu ex materia illuc īfusa gnatur. gnat aūt vt plimū ex hūore melācholico: gnat ēt interdū ex hūore phlegmatico. Interdum aūt gnat casus appetit⁹, sicut dixit ex humore K phlegmatico, sicut ex hūore cholico. Et p aquā quidē oculoy ītelligit descensum aquæ ad ipsos oculos. & ipsorum quidem dilatatio est extensio foraminis vuæ in eisdem, ex qua visus debilitat. & hæc quidem dilatatio cum cōtingit ex relaxatiōe, efficit ex humore phlegmatico: interdum etiam contingit ex siccitate.

Et ex passionibus uentris, sicut 106 *lubricitas inteſtinorū, & uermes.*

Lubricitas quidem īteſtinorum gnat ex humore phlegmatico ī sto macho exīte, aut in inteſtinis, aut ambob⁹ sil, sicut etiā gnat ex vlceribus membrorum prædictorum. L

[h][*Vermes ēt ex hūore phlegma* 107 *tico generātur:*] *Et difficultas par* h —— *tus, & secūdina retētio in eodem.*

Nequeo bene imaginari qualt hūor phlegmatic⁹ sit cā difficultatis ptus, neq; retētiōis secundinę: nisi tū p humorē phlegmaticū magnā pinguedinē ītellexerit. cū. n. mulier est multū pinguis, coarctant & angustā tur meat⁹ mīicis ipsius, & inde ptus difficilis efficit. Nō⁹ etiā esset multū absonum tōni, q̄ virtus expulsiua debilitaret ex dñio humoris phlegmatici. Veruntamen humor phlegmaticus exīs in mfice est potius cā aborsus, q̄ cā retentionis fœtus.

Et dolor renū, & febris quoti- 108 *diana, & frigiditas ſplenis, & hepatis, & egressus seu eminentia ūbilici, & passio cū egestiōe saniei.*

Per febrem quidem quotidianā intelligit febrem de humore phlegmatico generatā, & oī die affligentem. Et intelligit per frigiditatē ſplenis & hepatis, q̄ hęc mēbra duo fuerint ex humore phlegmatico infrigidata. Dolor etiā renum interdum ex humore phlegmatico gnatur. Et intelligit p eminentiā vmbilici ruptura ipsius. hæc autem ruptura cōtingit ratiōe inteſtinorum: humor ēn phlegmaticus ē cā huius p aptionem & dilatationē illorū meatuū. Et p egestionem saniei intelligit egestionem humoris phlegmatici.

109 & viridi uenus & *Et dolor artuum, & nigredo* i[*corporis, & Viror cutis*] *superficiei, aut ipsius fuscedo, & morbus* B *hydropicus, sicut Vterina, carnosa, & tympanites.*

Hydropis, sicut dicit, tres sunt species, ſ. aquosa, ī qua colligitur aqua sub velamine & pāniculo in ventre exīte: q̄ quidem ex sono & gurgulatiōe cognoscit, q̄ audit, cum hinc inde mouet. vt plurimum cā huius hydropis est impotentia attractiōis aquositatis a renibus: aut talis est dispō ſdictæ aquositatis, q̄ renes refutant ipsam, eo q̄ sit innaturalis. Et carnosa, in qua quidem specie hydropis non sic perfecte transmutatur cibus, q̄ ipsis membris assimiletur, sed mutatur & conuertitur ī humorem phlegmaticū & aquosum: & ideo tument membra, & relaxantur. idcirco etiam hæc species hydropis est facilioris curationis cæteris. & hoc, quoniam humor phlegmaticus est seminutrimentum. Tertia vero est ventosa, quę tympanites dicitur: cuius causa est depravatio & destructio caloris naturalis, adeo q̄ non immutet cibum ad hoc, vt sit similis membro nutrito, sed solum ad ventositatem & fumositatem. vnde non superest ei nisi actio caloris solius & absolute & hoc, quoniam iam est in hac specie hydropis forma caloris naturalis in tantum destructa, q̄ effectus calor absolutus p uenerit ad hoc, q̄ non agat nisi opera caloris, inquantum est calor solum. & ob hoc ēt species hęc hydropis non recipit curam. D

Procedēdū ē ī cura huius spēi, si 110 *cut procedit in cura cōplexionis frigidæ et hūidæ. Super cuius* k[*cōplexiōe*] *vtēdū ex signis positis in capitulo de signis dominiū humoris phlegmatici significantibus.* k cognitiōne E

Est q̄ vtēdū in euacuatione horum morborū eo, quod retulimus in cura, per quam euacuatur phlegmaticus humor. Est q̄ cōsequenter vtēdū in his corporibus, his quæ corpus calefaciūt & exiccant, & ei bo calido & ſubtili: & in summa curentur calefacientibus intus & exterius, sicut fit in paralysi cum pilulis fœtidis, [

] *& similibus eductiuis.* F

1 & decoctibus

Quoniam cura speciei malę cōplexionis materialis pficitur ex duobus: quorum vnum est alteratio, & immutatio illius materiæ cum medicinis eam ad se cōuertentibus cū suis qualitatibus primis: & rectificātibus etiā quod reliquum est ex malitia illius cōplexiōis materiæ, cum non sufficiunt prædictæ medicinę in ipsius conuersione & transmutatione: ob hoc quidem iussit ipse, ut in cura morborum ex humore phleg-

G phlegmatico generatorum prædicta duo obseruentur. vnde inquit: Procedendū est in cura huius spēi, &c. Et postq̄ pdict⁹ hūor educt⁹ fuerit cū medicina ꝓpria, īmutet & alteret consequēter residuū ipsius cū medicinis & cibis calefaciētibus & exiccāt⁹. & hoc, qm̄ cōplexio hūoris phlegmatici frigida est & hūida: qd̄ in summa faciēdū est intus, & extra. Induxit aūt ad hoc, exēplū in paralysi, & in medicinis habēt⁹ ex sui natura humorē phlegmaticum educere, cuiusmodi sunt pillulæ notæ Medicis, s. fœtidæ, & aliæ medicinæ compositæ in libris ad humorē
H phlegmaticum educendum.

De morbis ex melancholia generatis.

111 *OMnis morbus ex cholera nigra generatus in corpore, est sicut verruca, & febris quartana, hæmorrhoides, epilepsia, polypus, & spasmus.*

Omnes morbi, qui ex cholera nigra generantur in corpore, sunt illi, quos nunc referim⁹: s. verruca, febris quartana. hi enī ambo morbi
I non nisi ex cholera nigra gnantur. Verum epilepsia fit tā ex phlegmate, q̄ ex cholera nigra. Apostema ēt in naso generatum, quod nomine aſalis plures pedes habentis notatur, s. polypus, generatur ex cholera nigra. Spasmus vero fit vel ex humiditate phlegmatica, vel ex inanitione ex siccitate. quoniam quemadmodum Gale. inquit, sicut chordæ his duabus causis adeo tenduntur, & spasmantur, donec rumpūtur, sic etiam & nerui similiter rumpuntur ex spasmo.

Et dolor ventris, & cancer, & morphea, & dolor capitis, & vigiliarum instantia. K 112

Dolor quidē vētris cōpressiu⁹, intinesimus, gnatur ex vētositatib⁹ melācholicis, & ēt alijs abuis. Tumor ēt exūs sub hypochondrijs est vt plurimum melancholicus. Cācer vero & morphea fiunt ex melācholia. Dolor ēt capitis interdum fit ex melancholia. Et fiſt vigiliarum instantia contingit ratione siccitatis ipsius.

Et apostema durum, & lepra, & quod ex cibo in corporibus corrumpitur, & tussis sicca, & splenis durities, & ventositas. 113 L

Intelligit q̄ cibus, qui corrūpitur ad acetositatem fortem, sic corrumpatur ex melancholia. Certum autē est & notum, q̄ apostema durum fit ex ea: & splenis etiam similiter duri ties, & ventositas.

Et melancholica passio in capite, & retentio vrinæ in ea. 114

Contingit forsitan q̄ melancholia sit causa retentionis vrinę, tatiōe verrucę melācholicę exūis in meatibus vrinę.

Et passio colica, alopecia, & morsus canis rabidi. M 115

Interdum cōtingit colica passio ex oppilatione melancholica in intestinis facta, sicut cōtigit ex phlegmate, & etiam ex ventositate, & apostemate, alopecia. n. cōtingit ex quatuor humoribus.

Et [2]*[sicus,] & lac coagulatum in corpore, & algor hepatis.* 116 a ipecigo

Reor ipsum intellexisse q̄ lac coaguletur in corpore rōne melancholiæ,

A liæ, & q̄ etiam infrigideretur hepar interdum ex eadem.

117 *Et caninus appetitus, & rimulatio seu ruptura in anchus facta, & lapis factus in renibus, & vesica, & tumor ancharum doloroſus & tumor in duobus lateribus, seu hypochondrijs factus: necnō etiam tumor in capite, auribus, palpebris & pedibus generatus.*

Intellexit q̄ lapis renum & vesicę interdum ex cholera nigra gnetur.
B Tumor autem cōtingit vt plurimū
11. nō sp ex eadem: qm̄ *semper fit ex humore grosso & ventoso.

118 *Procedatur in hac specie morborum secundum quòd proceditur in cura, & regimine lepræ. accipiāturq̄ signa super ipsam ex capitulo signorum dominium melancholiæ significātium. Euacuetur ergo cum epithymo vel polypodio, & cēt alijs quæ retuli. Si autem vtatur quis calefacientibus & humectan*
C *tibus, proſperabuntur ipsius opera in eisdem.*

In hoc cap. inquit, sicut in præcedentibus, q̄ sumantur signa supra dñium melancholię signantia ex signis iam positis inter signa dñium cholerę nigrę signantia. Icedaturq̄ in cura horum omnium sm curam leprę, euacuando primo humorem istum, & consequenter alterando & immutando quod remānsit ex eo cū medicinis ipsum ad se conuertentibus, calidis s. & humidis, eo q̄ hūor sit frigidus & siccus.

Tractatus tertius b {Practicæ} D
& est manualis operatio c {quæ b ——
in tres diuiditur partes. c ——

POst quātā perfeci primū regimē curatiōis, incipiā nunc in operatiōe manuali: ex qua facta primū regimē in venis magnis & paruis: & secūdū faciam in carne: & tertiū in osse. 1

Postq̄ iā pfecit opa practicæ cum cibis & medicinis, incipit ex nunc loqui de ope manuali: qd in ptes tres diuidit. quoddā. n. fit in venis, & qddam in carne, aliud in osse.

Ex genere venarum sunt quædam, quas aperimus, & quædam quas ligamus, & d [in parte scindimus, & sequestramus.] 2 E d quasi icidim⁹ & ex toto secamus

Venę ñ pulsatiles sunt, q̄ minuūt & apiunt sed quas ligam⁹, & īpte sequestram⁹, sūt pulsatiles: qm̄ cū minuūt & īcidūt, ñ cōsolidāt, accidit q̄ morb⁹ ide, q̄ mr sanguinis appellat. 3

Est autem mediana aperienda in omni morbo capitis & pectoris, sicut in apostemate ipsius.

Mediana ē apiēda ī morbis capitis & pectoris, sicut in apatibus in ipsis generatis. & hoc, quoniam hęc F
vena habet colligantiam cū venis a.l. hepatis. capitis & cum vena *cordis.

Et cephalica superior aperiēda est in forti dolore capitis, & fluxu sanguinis narium. 4

Vena supior, q̄ cephalica applicat, & ē vena capitis, minuēda ē spāst in forti dolore capitis atq̄ morbo.

Et [inferior] medicatiōe nocumē torū pectori et pulmōi cōtingētiū. 5 e basilica

In-

G Inferior quidē vena dr basilica,& est vena[corpis, cuꝰ duę sunt spēs. quarū vna appropinquat ascellę: & ē illa,quā hic intellexit.& idcirco aperiē in oī passione pectori cōtingēte, & toti ei qđ eidem supponitur.

6 *Et q̄ dicūtur*[*almerina arabi i malitia*[*morborū splēis,et hepatis.*

f almadiā i mala dispōne.

Hę quidem venæ ambę sunt duę basilicæ inferiores: quæ etiā venæ corporis nominantur,& existunt sū per basilicam ascellarem.

7 *Et in absentia basilicæ debet sumi brachii aperiri.*

H Hoc quidem fit ratione colligantiæ huius venæ, quæ funis brachij dicitur, cum ipsa basilica.

8 *Venæ quoq; tēporum sunt in cōtinuo dolore ipsorum aperiendæ.*

Hoc fit ideo, qm̄ euacuatio ex loco propinquiori mēbro patienti ne cessitatur ex morbi antiquitate.

9 *Et existens post aures in hemicrania,& antiquo vlcere capitis.*

Hoc etiam fit ratione affinitatis & colligantiæ.

10 *Sed quæ sunt in*[a] [*ambabus oculorū extremitatibus,*] *in morbis*[b] [*eorum*] *aperiantur.*

I

a* ambobꝰ oculorū.angulis bꝰ ipsorū oculorū.

Intellexit quoq; hoc esse faciendum in antiquis & chronicis passionibus eorum: & hoc, quia tunc intendimus locum magis propinquū eis in euacuatione facienda.

11 *Et minuatur existens in supremo capitis in vlceribus,& apostematibus seu pustulis in superficie & cute generatis. Venæ autē*[c] [*collī sunt*] *in lepra aperiendæ.*

c* guidegi sunt fortes.

Hæ duæ venæ aperiunt̄ in lepra K vtiliter, sicut patet experimento, & ita forsitan est inuentū. & forte ipsę habent colligātiam cū ipso splene.

12 *Et vena frontis est aperiēda in passionibus oculi, & in cōtinuo dolore capitis, et*[d] [*tinea: aperiatur ēt*] *in parte posteriori*[e] [ ] *existens in cōtinuo dolore capitis*[f] [ ][b] [*Et existēs inter nares, meatus nasi ratiōe postulæ seu variolæ faciei*]. *Et existens sub lingua in*[h] [ ] *synanchia.*

d* sinist. Et venam ter narꝰ exis qđq; phleboto mat̄,cum vides bothor i pomis mali larū, & ve na.
e* capitis
L
f* & scorpia
g* —
h* aparo, &

In his quidē oībus intēdimus extrahere aliqd sanguinis ex locis magis propinquis parti patienti:qđ minime faciendū ē, nisi cū morbus antiquat̄,& postq̄ constat q̄ nō infundantur humores ad locū patientē.

13 *Et aperiatur vena*[i] [*cauillæ*] *in morbis intestinorum sub vmbilico existentium. Et saphena*[k] [*existens in tibys in morbo crurum.*]

i* sub poplite
k* in cruribus in morbo coxarum.

Saphena quidē ē vena ꝓpinqua cauillæ à parte hominis intrinseca.

14 *Et minuatur schiatica i schiatica*[ca:et] *vena pedis i accidētibus eius.* M

Schiatica est in morbo ipsius aperiēda,i.in dolore schiaticę, cum antiquatur, & constat q̄ humores nō infundantur amplius: & cum intēduntur eius accidentia,i.dolor,aperiatur pedis vena.

15 *Venæ quoq; pulsatiles sunt i dolore capitis incidendæ,et sequestrādæ. Et in dolore oculi, cum etiā timuerit ex violētia morbi, ex fluxu, & descensu aquæ ad oculum.*

Hoc

A Hoc quidem fit,quoniam quidā dolor capitis est, cuius materia existit ī fra venas pulsatiles: vnde quia nos non possumus eas aperire, sicut non pulsatiles, incidimus eas & sequestramus omnino, & sic ligamus eas primo cum filo de serico, ambas eius extremitates & latera,& cō sequenter incidimus, & diuidimus eam omnino. Et secundum hoc videtur quòd materia, quæ descendit & ægreditur ex ea, sit aliqua portio aquositatis positę & existentis in vena pulsatili.

B 16 *Cū etiā generabitur apostema ex apertiōe ipsius, ꝑter quòd fluat sanguis ex ipsius superficie,scidemus,et sequestrabimus eā, vel cauterizabimus ipsam: aut si quis maluerit,minuatur, aut oīno abscīdatur,et sistatur fluxus sanguinis ab ea cū ligatura vel cauterio: deīde curetur cū medicinis, quibus vulnera curantur, donec sanitati fuerit restitutus.*

C Diuidatur etiam, & sequestretur vena pulsatilis in apostemate ipsius facto ex ictu ratione alicuius rei cadētis super ipsum. generatur enim inde apostema ex sanguine, & tumet membrum,ī quo est vena pulsatilis aperta, cùm non exiuerit sanguis à superficie ipsius. & hoc est quod intellexit, cum dixit: Cùm etiā generabitur apostema ex apertiōne ipsius. & est ac si diceret quòd si superponeretur ei medicina consolidatiua, tumesceret amplius mēbrum, & augeretur ipsius apostema, donec corrumperetur & putrefieret. Cùm igitur generabitur tale quid in venis pulsantibus,curetur sic, quòd scilicet incidatur tota vena in loco tumoris, aut pars,in qua est apertio fluere permittat, & cauterizetur. incidatur tamen vnum extremum ab alio, postquàm ligata fuerīt ipsius extrema, aut fiat eiꝰ abscisio cum igne. D

*Pars secunda manualis. De operatiōe in carne cum scarificatione, aut ventosis.

E 17 *Ex operibus autem in carne,faciendā sunt scarificatio,incisio,& cauterizatio.*[l] [ ] *sunt ex scarificationibus quædā,ex quibus fluit sanguis*[m] [ ] *à superficie*[n] [*cum ventosis.*] *& hoc in corporibus patientibus vlcera,&*[o] [*variolas.*]

l* & apertio seu pforatio, &
m* & ex eis fit, ex quibꝰ fugit sāguis cū ponatur super eas vētosę & cum eis fluit sanguis
n* ——
o* bothor

F Intellexit q̄ in quibusdam scarificatis superponimus ventosas post eorum scarificationem: vnde fluit tunc sanguis membri scarificati in ventosis. hoc autem fit ideo,vt malus sanguis existens corruptus prope cutem corporis extrahatur. Pro tanto inquit, & hoc, supple est faciendum in corporibus patiennum vlcera, & variolas: quoniam materia horum morborum cōsistit in cute corporis.

18 *Ponimus autem ventosas sine scarificatione in eo, quo intendimus solum euulsionem, & diuersionem materiæ.*

Qñq;

Universidad de Deusto
Biblioteca

G Qñq; ponẽdę ſunt vẽtoſę ſine ſea
riſicatione, ſicut cum intẽdim⁹ attra
here & diuertere ſanguinẽ ab vna
parte corporis ad aliã. & ſic ponunt
ventoſę ſub mãmis, cum eſt ſuper-
fluus fluxus menſtruorum in mu-
lieribus: & ſuper hepar, & ſplenem ĩ
fluxu ſanguinis natium ſuperfluo-

19 *Et interdum coniungimus eas*
a vl ſupra *vacuas: & interdum cu coto* a [ ]
vrẽte ad conſumẽdum
*illius loci ventoſitates, & ad rect*ſ
ficandum membrorum malitiam
H *cum caliditate.*

Intellexit q⁹ interdum fit appoſi
tio vẽtoſę ſine ſcarificatiõe cũ igne,
nõ tñ rõne ſuctiõis: ſed fit appoſitio
hui⁹ vẽtoſę ad conſumendum ven-
toſitates fortes dolores in ſtõacho,
& in inteſtinis gñantes, & ẽt ad cale
facienda mẽbra inſtigidata.

De operatione inciſionis
carnis.

18 *Quod ſcinditur eſt ſicut clauꝰ,*
& altazar.

Intellexit per altazar ſm opiniõnẽ meã apata in palpebris p inuer-
I ſionem palpebratum patientia.

21 *Et omne quod ſuperfluit & pu*
trefit in extremitatibus, ſicut be-
sbeia naſi, & digitus b [*ſuperfluus*
b addit⁹ vl ſupflu⁹ & digiti cõiũctiad hæc ẽtes & palpebra oculi, q̃ ſi ſepaſ, ſed ſ adhęrẽt
aut inſeparabiliter coniunctus, &
coniunctio palpebrarum.]

Intellexit hoc faciẽdũ eſſe, cũ naſcit infans cũ aliquorum horum ac
cũtium. Et intellexit per besbeia na
ſi carnem gñatam ſimilem reptili
plurium pedum, i. polypo, aut por-
cellino. & hoc eſt verum, cum nõ eſt
s.l.nigra ⁵magis canceroſa.

Et vua eminens, & præputiũ K
claudens canalem urgæ. 22

Vua quidem eminet ratione variolarum & puſtularum ꝓcedentiũ.
& præputium claudit virgã rõne vl
ceris, quod in eo natum fuit, aut qa
puer ſic natus fuit.

Et caro in vlcere imaturaliter 23
aucta, & putrefacta, & vlcus ex
contuſione putrefactum.

Abſciſſio quidem huius cum ferro cõgruit amplius q̃ ipſius extirpa
tio cum medicinis putrefactiuis. &
q̃m cũ medicinę putrefactiuę corro
dunt carnem malã & illaudabilem,
L ledunt & corrumpunt etiã aliquan
tulum ex carne ſana, & ſic remanet
corruptio, nec etiã curatur vlcus tali
modo perfecte & omnino.

Eſt etiam abſcindendum quod 24
imaturaliter augetur in lingua,
& quod cadit in auribus.

Intellexit q⁹ nodus in lingua gñã
tus abſcindatur, & pars aurium po-
ſterior abſcindatur ad extrahendũ,
quod cecidit in eis.

Eſt etiam caro incidẽda ſuper 25
vitrum in membro fixum, & pro
fundatum, ſpinam, aut feſtucam
M *c*[ ]*vt inde prædicta ex* c vl ligneã
trahantur. Mamme etiam homi-
num abſcindantur interdum, &
Varices in tibijs apparentes.

Abſciſſdunt quidẽ mãmillę hominũ, cũ mãmillis mulierũ ſimilãtur. Varices aũt ſunt ſ̃dã venę val-
de groſſę ĩ tibijs apparẽtes, plenę hu
moꝛib⁹ groſſis & melãcholicis: & ac
cidũt vt plurimũ valde laborãtib⁹.

Et d [*boaiſſar, & noaiſſar.*] 26

d hęmoꝛrhoides & qũ fluere fit ex ſtilla lis.

Bo-

A Boaiſſar eſt caro innaturaliter aucta in ore ani: ſed noiſſar ſunt fiſtulę apoſtemoſæ cum labijs & tunicis duris, quæ ſine inciſione & euulſione prædictarũ pelliculariũ minime curanꝰ. Decet aũt q⁹ earũ abſciſio fiat vt plurimũ cũ ferro: q̃m medicinę nõ ſunt potẽtes ĩ hoc, aut augẽt & magnificãt mẽbri nocumẽtum.

27 *Et quod fuerit iam denigratũ*
q⁹ zirbi *ex pinguedine* c [ ] *aut pu-*
trefactum ex carne.

Per pinguedinẽ intellexit zirbũ inteſtina velãtẽ. & hoc, quia ĩterdũ
B egrediꝰ zirbus, & denigratur, ſi quis fuerit negligẽs in repoſitiõe ipſius.

28 *Et ẽt oẽ illud quo elõgatur vuu-*
la, et oẽ q̃ augetur ſuper gingiuas.

In extremitate quidẽ vuulæ contingunt interdũ apoſtemata chronica, quib⁹ ipſa relaxat, nec curat ab eis abſq; inciſiõe. Et ĩterdũ ẽt generantur fiſtulæ in gingiuis, q̃ ẽt non curantur niſi cum inciſione.

29 *Abſcindatur etiam caro ve-*
d Medeni *næ* d [*madan,*] *& omne quod no*
bis aures claudit & obturat.

C Vena, quã madan dicit, ẽ morb⁹ quidã, qui in regiõibus calidis generat interdũ. n. naſcit in tibia quędã vena magna, cuius extremitas egre
diꝰ foras, nec ceſſat ſic egredi à corpore & augeri. Et Medici quidẽ ſuo
iuunt ipſam, & ligant cũ plũbo aut alia re graui, donec ceſſet eius pullu
latio, & conſumat, & cadat. Et Gal. quidem refert ſe eam nunq̃ vidiſſe.

30 *Et omne quod* e [*exiſtit ſuper*
e ẽ additũ ſm vulnã, et qđ addi tũ eſt ĩ vn ſue: *viſum, & velat ipſum:*] *et quod*
denigratur in nobis ex præputio:
& f [*quod claudit anum, & tuſ-*

ſea, & ſatera, & tuſſar, et nõ ha D
bens ſexum manifeſtũ, & ruptu-
ra] *vmbilici.* f⁹ in ano, & morũ. & al ſe-- thar, vel al tezar, & vngula oculi, et hermaphroditæ, & eminentia.

Tuſſea eſt apoſtema durum. Sed ſatera eſt inuerſatio palpebrarum, & tuſſar eſt vnguis. Et ruptura vmbilici cõtigit ex ĩteſtinis, aut zirbo.

Et vulnus, quod cõtingit ex oĩ 31
eo quod ſcinditur, vnuerſaliter cu
ra cũ ſutura, et oẽ membrum vul-
neratum conſolidando ipſum.

Intellexit q⁹ cura vulneris magni cõtingẽtis ex abſciſiõe cuiuſcũq; ẽ
ſutura. ſic ẽt curat⁹ vuln⁹ magnũ cũ E
conſolidatiuis, donec conſolidetur.

Ars cauterĩ faciẽdi in carne.

Omne corpus cauteriẓatur 32
ad ſiſtendũ hæmorrhagiã g ſectiõe.
ſanguinis à vena pulſatili: aut g
[*apertione*] *venæ magnæ fatigã*
te Medicum in ſiſtendo fluxum
ſanguinis ab ea.

Cauterio quidẽ vtimur ad ſiſtendũ fluxũ ſanguinis à venis pulſatilibus, aut ab alijs venis magnis, cùm
non ceſſat per vſum medicinarum. F

Fit etiam in corporibus humi- 33
dis ad exiccandum ea: & in car-
nibus laxis ad indurandum eas:
& ad calefaciendum corpora in-
frigidata: necnon ad tollendum hu
miditates egredientes à natura.

Vtimur ẽt eo ĩ mẽbris humidis ad exiccãdũ ea: & ſic ſit cauteriũ in capite rõne ſtillicidij à cerebro cõtingẽtis: & ad indurandũ mẽbra laxa:
& pp hoc vtimur eo in rupturis. & ſiſt vtimur eo ad calefaciendũ mẽbrũ ꝑter naturã infrigidatũ: inde ẽt abſcindimus humiditates nociuas.

Universidad de Deusto Biblioteca

G

Ars perforationis.

34 *VTimur quãdoq; perforatione ad extrahendũ humiditatem nociuã, sicut saniem, quã sic extrahimus ab apostemate, et sanguinẽ alicubi corruptũ, & aquã ab ocalo vel grandinem, & aquã à capite, & nodum.*

Extractio quidẽ aquæ ab oculo est de genere perforationis. grãdo ẽt debet perforari. Intellexit autem p aquã capitis humiditates, q̃ generãtur in tunicis capitis puerorum.

35 H *Et sicut in hydrope, & hernia aquosa, & carnosa.*

Hydrops, in qua dixit fieri pforationẽ, ẽ vterina. Hernię ẽt sũt plures spẽs: ex qb⁹ carnosa, & aquosa pforati dñt, nõ ãt ĩtestinalis, aut zirbosa.

h⁹ De cura fracturæ, & dislocationis ĩ osse.

h [Pars tertia manualis in ossibus, cuius principium debet esse in consolidationibus fracturarum ipsorum.]

36 *QVicquid sit per operationem in osse, est sicut in fractura, aut dislocatione* I *ipsius. Curabimus autem quancũque fracturam cum consolidatione ipsius, & reductione ipsius fracturæ ĩ osse, donec inde ad propriũ situm reducatur, & ablatione cuiuscunq; pungentis & mordicãtis ipsum, & ligatura manu facta, quæ neq; laborem, neq; molestiam inferat, si non nimis fortis, aut debilis. Inchoetur aũt fasciatio à medio ipsius, et fortificetur strictura super amplius, et ligetur, & superaddantur pululli, & desuper hastellæ coniunctim.* K

Cura quidẽ fracturæ cuiuslibet ĩ ossibus factæ fit cũ cõsolidatiõe ipsius, q̃ sic est ꝓcurãda. Reducantur partes vnius duarũ extremitatũ ossis fracti ĩ ptes alterius fm formã & conditionẽ ipsius fracturę, taliter q̃ inde redeat os ad figurã propriã. Et si aliqua particula vn⁹ extremitatis fracturę nõ queat ingredi in extremitatẽ aliã, auferat̃ in instrumento radente. Tollat̃ ẽt qd capi poterit & astringi manu, ex eo q̃ frãgit & molestat patientẽ. Deinde fiãt ligaturæ cõueniẽtes sup̃ locũ fracturæ: incho ando ligaturã fascię à medio fracturæ versus duo latera prius dicta, nõ aũt inchoãdo prius à superiori pte mẽbri, & descẽdendo post & appropinquãdo ad locũ fracturæ. notum est. n. qd hic modus ligandi tollit, & ꝓhibet infusionẽ materię, & humorũ ad locũ fracturę. Docet aũt q̃ ligatura non sit adeo violenta, q̃ cõprimat & lædat os: neq; adeo debilis & laxa, q̃ infundant humores ad locũ prędictũ. Post ãt ligaturã sunt superponẽdæ hastellę ad cõseruãdã M rectitudinẽ ambarũ extremitatum ossis fracti. Consolidatores aũt mei tpis ponũt statim hastellas i principio: melius tñ est differre appositionẽ ipsarum, donec de generatione apostematis in loco prædicto secutẽ: deinde superligandæ sunt fortiter hastellę aliis involutionibus.

Subtiliabimus quoq; dietã eius 37 *à principio, & in fine ingrossabimus eã, quatenus bene restauretur*

Vtiq;

A Vtiq; dieta, cuius os est fractũ, à principio subtilianda erit, eo q̃ apostematis generatio timeatur: est tñ cõsequenter ingrossanda, qm̃ ossa, eo q̃ sunt terrestria, cibis terrestrib⁹ proculdubio nutriuntur.

38 *Est autem cauendum à principio, ne apostema calidum generetur, diuertendo, et* a [*attrahẽdo ad locum fracturæ, quod infunditur*

a⁹ repercutiẽdo qđ effunditur.

ex sanguine toto posse, b [*prohibẽdo fluxum*] *eius cum omni frigido competenti, & prohibendo, do* B *nec curatus fuerit, motum patienti. Cura enim eius sine longa quiete non perficitur.*

b⁹ ita vt ꝓhibeat̃ fluxus.

Hoc, quod dixit, s. q̃ præseruetur os, ne fiat ĩ eo apostema cũ vsu medicinarum frigidarũ & stypticarũ à principio est vtiq; ꝓ se notũ: necnõ ẽt q̃ patiens debet vitare motũ, donec generatum fuerit qđ locum fracturę repleat, & restauret. Quod aũt sic generatur in loco fracturę, licet sit simile ossi, non tñ est os: & est illud, qd vocãt Medici portũ sarcoidẽ.

39 C *Cura autem dislocationis est cum eo, quod trahit ipsum os dislocatum, donec ipsum ad locum proprium redire faciat.*

Cura quidẽ dislocationis ossium est, vt quodlibet ex duobus mẽbris versus duo cõtraria latera attrahat̃, & paulopost eorũ parũ per tractus relaxetur, donec vnũ ex eis infra alterum ingrediatur, s. iunctura infra iunctură. Et priores quidẽ habebãt. D instĩm ad hoc determinatũ, per qd perficiebant operationẽ intentam moderate, & sine difficultate.

Postquàm autem reductũ fuerit sic, ligetur stricte, & stet sic c [*quanto tempore dicemus. et vtatur stypticis medicinis,*] *& comedat patiens cibos acetosos, donec fuerit securus ab apostemate, nec timeatur de collectione sanguinis.* d [*continuetur autem cura ista ad minus per mensem vnum, & interdum amplius per decẽ dies.*] E

c⁹ determinato tpe, & applicẽtur ei stypticę medicinæ.

d⁹ min⁹ ãt tps, quo sanat̃, ẽ tps vn⁹ mẽsis aut dierũ 40.

Iam ergo perfeci curam oĩum morborum: & ex nunc abscindã sermonem meum, ex quo iam perfeci librum istum.

Postq̃ membrũ reductum fuerit ad proprias iuncturas, permittatur, sicq; ad tempus prędiminendũ. & donec constet & securus sit de generatione apostematis, qđ sit spatio triũ dierũ vel circiter, superponatur medicinæ stypticæ: cum hoc. n. euadet à generatione apostematis. & quiescat seu in trãquillitate maneat mẽbrum patiens ad minus per mẽsem vnum. & interdũ est necesse q̃ moueatur sic amplius per mẽsem & per decẽ dies. Et in hoc terminatur sermo noster super expositiõe horum canticorum sufficiente secundum intentionis nostræ exigentiam in eisdem. F

Canticorum Auicennæ cum Commento Auerrois finis.

AVERROIS
TRACTATVS DE THERIACA
NVNC PRIMVM IN LVCEM EDITVS

Cur inuenta sit theriaca compositio, & quis eius vsus. Cap. 1.

Hic tractatus citatur ab ipso Auerr. 7. coll. cap. 2.

INquit magnus Medicus Amech Auer. Postq̃ deo gras egero, dicã, ꝙ quidã de amicis meis, cuius amore tenebar, me rogauit, vt eius dictis satisfacerẽ via experimẽti, & rõnis de ista medicina, ã qua medici dixerũt ī loco suo, q̃ dicta ẽ Theriaca: & de eo, ꝙ dixerũt de operatiõib⁹ eius. Et dicam, ꝙ cã, q̃ pri⁹ excitauit velle antiquorũ, vt cõponerẽt theriacã, fuit, vt sanarent ꝑ ea accñtia mala, q̃ accidũt à potu venenosarũ medicinarũ, qũocũq; lędant ab illis, & absq; potu. & istę medicinę sunt, q̃ sumunt ex animalibus, & plãris: q̃ si specialiter experiẽtia pfecta notę fuerint tpe, quo lędãt, & fuerit ĩmediate notę specialiter, sic & specialiter ī curatiõe istarũ: accidit tñ ĩterdũ nobis, vt nõ eẽt nobis nota, q̃ ex oĩb⁹ illis eẽt, q̃ corp⁹ ĩgressa fuerit: & si nobis nota eẽt, cõtingit tñ, vt nõ eẽt apud nos medicina particularis nota opposita illi medicinę venenosę. ob hanc ergo cãm visum ẽ illis, qui antiquos secuti sunt, vt cõponerẽt medicamẽ vnũ ex medicinis simplicib⁹: vt ꝑ hoc opponeret ex qualibet ipsarũ cuilibet ex venenis: & vt ex illo opponeretur cuilibet veneno, siue sit nobis sciẽ ꝑticulariter, siue nõ: & apud nos sit medicina nobis nota particularis opposita illi, aut nõ. Et illud qdẽ, qd ĩcitauit velle eorum, est, qm̃ curatio hoc mõ facilior ẽ & medico, & firmo. Vtilitas aũt, quã ex hoc cõsequẽt medic⁹, ẽ: qm̃ postq̃ id habuerit, nõ op3 inqrere de cã ꝑticularis ęgritudinis: tollit ergo de labore quãtitas magna: qm̃ qcqd cõsequit ex recti tudie curatiõis, & cuiuslibet sui operis, nõ est nisi ex cognitiõe cãr. Et hoc quidẽ ẽ vnũ ex magnis fundamẽtis ī medicĩa. Et ꝙ ista sit ex magnis vtilitatib⁹ inuẽtis in theriaca, cõiter est ꝑ se notũ. Sed vtilitas, q̃ ex cõpõne theriacę ꝓuenit quo ad medicũ, & infirmũ, ẽ, qm̃ si medic⁹ cognoscit ꝑticularis ęgritudinis cãm, nõ tñ est apud eũ parata medicina ꝓpria singularis illi tpe, quo auxilia bat̃ egro: & cũ ꝓlongat̃ terminus ī ĩueniẽdo istã, moriet̃ interim eger, ergo hęc sunt iuuamẽta theriacę simul, de quib⁹ nullus dubitat. Et postea q̃rã si operatio medicinę, q̃ ẽ dicta theriaca, ẽ efficax in qualibet ex medicinis venenosis, si defĩt quãtate medicię ꝓprię illi veneno, an virtus ei⁹ sit ęqualis, an fortior, an debilior ea, & hoc quidẽ ĩdiget studio subtili, ꝑfundo multũ. Et res, q̃ ad hoc nos cõmouet, ẽ, qm̃ posse ẽ, ꝙ aliquę ex medicinis ꝓprijs, & specialibus alicui ęgritudini, ex qb⁹ cõposita est theriaca, pmutent̃ ab aliquib⁹ alijs ab ipsis: quare debilitata sit virtus medicinarũ, q̃ erat specialis illi ægritudini, et nõ curet ꝑ hãc cãm. Amplius id, qd ex medicinis singulariꝫ ꝓprijs ĩgredit̃ theriacã, est ꝑs

A modica. Et ꝓpea dixerũt qdã medicorũ, ꝙ si tu pones ī hoc medicamine quãtatẽ modicã, medicię ꝓprię huic accñti nõ cõfert sui quãtitate, min⁹ cõfert theriaca, si de ea administret̃ modica quãtitas, q̃ ẽ cõposita ex cõtrarijs debilitãtibus virtutẽ medicinę ꝓprię illi accñti: nã si accipias ex illis quãlibet ꝑ se, ñ ꝓderit ex sui paucitate, qũo ergo proderit theriaca. q̃ ex cõtrarijs est cõposita? Dicimus ergo ex hoc, ꝙ in qualibet quãtitate ex minimis ꝑtib⁹ theriacę ĩuenies oẽs ĩpẽs virtutũ medicinarũ singulariũ, q̃ ipsi⁹ summã ĩgrediũt.

B ſ. ꝙ in qualibet ꝑte ei⁹, ĩuenies, v. g. virtutẽ opij & euforbij, & aliarũ medicinarũ, ex qb⁹ ẽ ipsa cõpositio, sicut ẽ inuẽtũ ī qualibet ꝑte pomi calor, sapor, & odor: sicut sunt inuẽta quatuor elemẽta ī quolibet cõposito ex eis: qm̃ eẽ elemẽtorũ istorũ, qm̃ sunt ī via mixtiõis, & ipsorũ virtutes ī his, q̃ sũt cõposita ex eis, vñt eẽ debiliores virtutib⁹ ipsorũ extra mixtionẽ, tũc, si res theriacę se hꝫ, sicut ẽ dictũ, vt ꝙ oẽs medicinę, ex qb⁹ ipsa cõponit̃, sint ī qualibet parte ei⁹, & ꝙ debiliores sint ī ea qlibet ipsarũ, q̃ extra eã: & crederet̃ ex hoc, ꝙ

C virt⁹ theriacę eẽt debilior ī qualibet ex ęgritudinib⁹ simplicibus virtute medicinę singularis ꝓprię illi ęgritudini. Sed hoc credibile ẽ falsum: qm̃ ẽ manifestũ, & declaratũ medicis, & theriaca curat fortes ęgritudines, & de experimẽto theriacę ẽ res, q̃ nõ verificat̃ de alijs cõpositis, nisi parũ & raro. Quòd aũt ĩueniat̃ ī cõpositio virt⁹ maior virtute singularĩ, declarabit̃. Inuenit̃. n. ꝙ generat̃ ex terra & aqua res durior, & grauior quolibet illorũ: & ẽ istud plũbũ: & iterũ ĩuenies ī igne ignẽ fortioris calefactiõis, q̃ sit ignis ī sphęra sua: D sicut ī ferro ignito. Verũ res Theriacæ, q̃ sic ẽ, nõ ẽ scita nisi via experimẽti, ñ ꝑ viã rõnis. Et posse ẽ, ꝙ sit hęc ī aliqua ex medicinis singularib⁹ theriacę, ꝑter ꝙ sit ī oĩb⁹ earũ. i. ꝙ aliqd sit fortiꝫ ei⁹ virt⁹, q̃ virt⁹ medicinarũ, ex quib⁹ virt⁹ ẽ cõposita. Et ꝑ hoc dicã, siue sit ita, siue nõ, nõ ẽ dubiũ, ꝙ theriaca ꝓdest cõtra venenũ: & vẽ ẽt, ꝙ sit potus fm mẽsurã ꝓpriã, vel congruã ipẽi veneni: & ꝙ ẽt sit fm mẽsurã fortitudinis, & ẽbilitatis ei⁹: & istę qdẽ mẽsurę nõ sũt notę ꝑ viã rõis, (3 ñ nisi expimẽto. & iã qdẽ hoc scripserũt antiq ī libris suis. Nũc aũt E dicã ī hoc, qd ẽ credibile, & rõni, ꝓpĩ quũ: & prĩa cã. pp quã ĩuẽta fuit theriaca, fuit vt curarent̃ ꝑ ipsã nocumẽta venenorũ, q̃ sunt ī aĩalib⁹, sicut in lacerto, & cane rabido, & venenorũ, q̃ ĩuẽta sunt ī plãris: sed nõ cõfert ei, qd dicũt abroys. i. napello.

Sed iuuamẽtũ ei⁹, qd ẽ ī ęgritudini b⁹ ꝓpe ludubio cõfert ęgritudinibus generatis ex humorib⁹ corrũpẽtib⁹ cõplexionẽ, & formã corporis, sicut malitiæ humorũ, ex quib⁹ fit lępra, & malitię cõplexiõis, q̃ adæquat̃ ex paralesi: & cõfert apoplexię maiori, F & epilepsię, & vẽtositati generatę in corpore hoĩs ex supfluitatib⁹ nãm ęgrediẽtibus, nõ oĩ tñ vẽtositati, sed illi tñ, q̃ ẽ, sicut illa, ex qua generat̃ dolor colic⁹, & dolor stomachi violẽt⁹: & qñ istę ęgritudines factę sũt ex melãcholia exiũte ī fine malicei, & flegmate, qd multũ elõgatur à flegmate naturali: sed ęgritudinib⁹, q̃ factę sũt ex flegmate & melãcholia nõ exiũtib⁹ multũ extra rẽ naturalẽ, si cõfert theriaca, vl nõ, ad hoc inquirẽdũ studiũ ẽ necessariũ durũ multũ. Et hoc quidẽ dicimus ꝓpea,

Dubium

Solutio.

G quia cõcordãt oẽs in theriaca, quia nõ cõfert ęgritudinib⁹ generatis ex sanguíe, & cholera. Restat ergo certificare, qđ dictũ ẽ, si theriaca cõfert ęgritudinib⁹, q̃ generant ex flegmate & melãcholia egrediẽtibus terminũ naturalẽ exitu. ſ. multo, & vtrũ curent a theriaca, sicut curat ea q̃libet ex medicinis ficeis, vel non.

Vtrũ theriaca cõferat corporibus sanis. et quid in hoc Auerrois sentiat. Ca. 2.

IN principio tñ eius, qđ dicturi sum⁹, hic ẽ videndũ: vtrũ theriaca cõferat corpib⁹ sanis ad sanitatẽ cõseruãdã, ita vt nõ fiãt in eis ægritudines H aliq̃, vel nõ cõferat, nisi tñ ad pseruationẽ corpis ab ęgritudinib⁹ magnis: & vtrũ gñaliter pseruet corp⁹ ab ægritudinib⁹, q̃ generant ab humorib⁹ duob⁹ factis, siue sint fortes, siue sint debiles: siue à venenis, & si nõ cõfert gñaliter ad hoc, forte ſle si cõfert qbusdã ęgritudinib⁹, q̃ ñ sũt magnæ: vl si forte ſle ñ cõfert. Et dicã q̃ iuuamẽta theriacę in cõseruatiõe sanitatis ingrediẽt studiũ difficile ad intelligi: nos. n. ſuenim⁹ oẽs medicos, & nõ solũ Gal. ĩmo oẽs alios ab ipso, q̃ dicũt: q̃ ad hoc, qđ dictũ ẽ, cõfert, & q̃ nobiliores ex nobilioribus I sui tpis hoĩes vtebant, & singulis diebus: & qdã ex eis vtebant ex ea bis in die: & ille q̃ vtebat ea cõtinue, pt eã secuti⁹ bibere, q̃ ille q nõ bibit eã nisi ter vl q̃ter sine nocumẽto. & hoc quidẽ scripsit Gal. ĩ h. suo, qđ fecit de theriaca. Et d. Aboali, q̃ theriaca cõfortat à tota spẽ calorẽ naturalẽ, & dat ei multitudinẽ virtutũ illarũ, p quas curantur oẽs ægritudines, & dat sanitatẽ oĩbus mẽbris. Radix tñ verborũ Gal. ẽ ĩ his mutũ cõtraria, & ẽ, q̃ medicinę, q̃ cõferũt venenis, sũt medię ĩter medicinas, & venena, & hoc dixit ĩ li. suo. v. de Sim. K medicĩa: si. n. nutrimẽtũ ẽ, qđ cõseruat sanitatẽ pfectã, & medicina sanitatẽ lapsam: venena vero sunt, q̃ auferũt sanitatẽ, & medicinæ dominãtes in theriaca sunt medicĩæ ĩter medicinas, & venena: & oẽ cõpositũ declinat ĩ virtute sua versus lat⁹ medicinarũ vincẽtiũ ĩ cõpositiõe eius: vĩ ergo q̃ theriaca sit media ĩter medicinas, & venena, & si ẽ media, est fortior medicinis, & debilior venenis. ergo non cõseruabit sanitatẽ, q̃ cõseruãt medicĩæ, nec curabit ægritudines, quas ipsæ curãt, q̃ñ est fortior oĩbus eis. et si cõseruat sanitatẽ L aliquã, erit sanitas illius, qui parat⁹ est cadere ĩ ægritudines humorũ similũ venenis, & si iterũ curabit, nõ curabit nisi illã, q̃ ex illis ẽ. Et manifestũ est, q̃ spẽs minimarũ ęgritudinũ in hoĩe nõ sunt, nisi paucę. Itẽ dicim⁹, q̃ cõseruat sanitatẽ eorũ, qui timẽt, ne cadãt in ęgritudines similes istis. Et dicũt quidã, q̃ illũ, qui cõtinuat vsum theriacę, nõ op3 timere, vt operet⁹ in eo virt⁹ medicinę venenosę, sicut dicit Gal. de illis regibus, qui cõposuerũt mytridatũ, & cõseruat cũ ea cõplexio eius radice naturali. Et hoc quidẽ est, qđ nõ credit: M q̃ñ cũ medicĩa venenosa sit cõtraria corpori, hoĩes ñ euadũt ab ipsa, q̃ nõ operet⁹ in ipsum, nisi postq̃ factũ est ſle veneno, q̃ñ id qđ in alio nõ agit, ẽ tale, quale id ,peũldubio, & ei simile: & res q̃ in aliã agit, ẽ ei cõtraria, & iã quidẽ declaratũ ẽ ĩ libris Antiquorũ, & iter eos nõ est diuersitas, & si corp⁹ hoĩs, in quo, dixerunt, nõ operat⁹ venenũ, ſle est venenо, & venenũ ẽ cõtrariũ corpori humano, tunc est manifestũ, q̃ corpus hoĩs illius p vsum theriacę factũ est

diuersum

A diuersum à corpore aliorum hominũ, & id, qđ est diuersum à corpore humano non est hõ, & ille, cuius cõplo est diuersa à cõplone aliorũ hominũ, nõ est pole, vt remaneat hõ, & si remanebit, nõ remanebit, q̃n ĩ tpe pauco trãsacto redeat eius complo ad cõplonem illorũ, qui hñt humores venenosos. Si vero dicat aliquis, q̃ corp⁹ hoĩs nõ patit ab operatiõe venenosorũ, vt ab eis offendat, nec ex hoc dicẽdũ ẽ ſle eẽ venenis, sed hoc est, quia cõplo illi⁹ est ĩ vltimo cõtraria medicinarũ venenosarũ, & est fortior venenis intm̃ q̃ ipso nõ operat, & vincit ab ipso. Ad hoc dicim⁹ si sic est, vĩ q̃ corp⁹ hominis redeat ĩ hoc ſle medicinis vincẽtib⁹ venena, & eẽt hoc corpus mediũ inter medicinas, & venena. & vĩ q̃ nõ remaneat eius cõplo ĩ termino nãli & ille qui pmutat à termino naturali ea pmutatiõe, quã dixim⁹ pole est, vt corrumpat, & hæc corruptio ,peũldubio ẽ ęgritudo, & si reperiatur, eius cõplo vt redeat fm modũ, quẽ diximus, ſle est ei, qđ quidã dicunt, q̃ ſueniunt quidã, q̃ fuerũt vsi veneno tũ, qđ cõuertebat eis in nutrimẽtum, & hęc ẽ res, q̃ egredit viã naturę. Et de cõsuetudine quidẽ artis medicinę nõ est, vt res exerceat ĩ corporib⁹ nãlibus, q̃ egrediunt viã naturalẽ. Et corpa, quib⁹ nõ cõfert fm plurimũ sanitatis vsus theriacę, sed egrotare facit ista, nõ iuuant et p istã ĩ curatiõe ægritudinum, & si ęgritudines et istę debiles cẽnt, & ex humorib⁹ silib⁹ venenis. Et hoc ẽ, qđ diximus nos ĩ hac re. Et ego quidẽ iã præcepi socijs meis famosis in arte medicinæ, qui curabãt filios regũ, vt ,phiberent eis vti theriaca ĩ regimine sanitatis, & nõ vterent ea cõ D tinue. & quia nõ consenserunt mihi, dãnificauerunt eos multũ: quia cõtinuare vsum theriacæ nõ ẽ multũ debitũ ĩ cõseruatiõe sanitatis, cuius cõplo, est sicut cõplo, q̃ repta est vtplurimum hoĩbus: & si sic est, nec et meliori cõploni, q̃ cõsiderãt medici, q̃ raro repit, vt dicunt: sed super eã rememoratus sum, vt sit eis stata ra põderis, qdcunq; ex corpibus ab æqualitate lapsis fuerit: sic et nõ inuenimus cõplonẽ, in qua generent ægritudines siles venenis, nisi parũ, & si sic est, totũ qđ dictum est, oportet q̃ nõ vtat aliquis theriaca in cõ- E seruatiõe sanitatis, q̃ est repta ĩ pluribus hoĩum, & maxie ĩ illis, qui in eis sunt iuuenes. ista. n. sanitas, q̃ fm plurimũ est repta in hoĩb⁹, dignũ ẽ q̃ dicat naturalis, quia res nãlis est ĩ ea fm maiorẽ victoriã. sanitas. n. q̃ est ĩ fine pfectiõis, nõ est inuẽta, nisi parũ, sic & ægritudo q̃ est ĩ fine malicię nõ ẽ repta nisi parũ, & hęc sunt duæ extremitates q̃ sibi inuicẽ contrariant. & id qđ est inter eas, est medium, qđ est inuẽtum fm plurimũ. & si sic: est hæc, & illa species sanitatis, ad cuius cõseruationẽ factę sunt medicĩæ, q̃ ab ęgritudine futura de- F fendunt, & ad cuius ẽt ægritudinis curationẽ factæ sunt medicinæ, quę curãt ægritudines, q̃ fm plurimũ reperiunt in ijs tpibus: q̃m medicinę quibus curamus istas ægritudines, sunt gña alia medicinarũ à medicinis, quib⁹ curant venena. Medicinæ vero cũ quib⁹ curam⁹ venena, sunt medię ĩter medicinas & venena: & radix ẽ vt nõ vtat medic⁹ in curatione ęgritudinũ medicinis, cũ quibus curant venena. hęc. n. genera medicinarũ sunt in noĩe. & nã diuersa.

Dubium.

Solutio. B

C

G *Quibus ægritudinibus conferat theriaca, & quibus non. Cap. 3.*

Sed,qm̃ ęgritudines,q̃ exeunt natur̃ aliarũ ęgritudinum,sunt similes venenis: & similant̃ ẽt medicinę,q̃ curãt venena ſua operatiõe, operi medicinarũ,q̃ curãt iſtas ęgritudines.ideoq̃;theriaca eſt cõpoſita ex duab⁹ ſpẽbus medicinarũ,& generat̃ in ea cõplõ media inter medicinas, & venena . & pp hoc ẽ poſſe vt curet aliquas ex ægritudinib⁹ alijs ab ijs, q̃ ſimilãt̃ venenis.Et id, qđ mihi vr̃ I hoc,ẽ,ꝙ medicinę, q̃ curãt ęgritu H dines generatas ab humorib⁹,adiuuãt medicinas, q̃ curãt venena,ſed nõ è cõuerſo,niſi ęgritudines ſimilẽ tur venenis:illas,n.adiuuãt.vl̃id qđ eſt min⁹ eis, parũ,& meli⁹ ĩ eo qđ dixim⁹,ẽ, vt ꝓpinent̃ medicinę curãtes ęgritudines ęgritudinibus tm̃,& curãtes venena venenis tm̃.Sed, qm̃ theriaca eſt cõpoſita ex duab⁹ ſpẽbus, iõ reſultat hęc medicina aggregata ex ęgritudinibus & venenis, ſz nõ oĩbus ęgritudinib⁹ gn̄aliter, ſed tm̃ illis duabus ſpẽbus, ſ. ꝑdictis, vel illis, q̃ ſunt eis ꝓximę. ſed, quia diſtinguere has duas ſpẽs ægritudinũ I eſt qũq; difficile medico, iõ neceſſe eſt vt bñ ꝓuideat in dãdo theriacã in cura ęgritudinũ. Et ꝓpea ſubtilizãt medici in mẽſuratiõe pot⁹ theriacę in ęgritudinib⁹, plus q̃ in alijs medicinis cõpoſitis. qm̃ in theriaca ſunt medicinę curãtes venena . & ſi vtunt̃ eis ĩ ęgritudinibus,neceſſariũ eſt,vt hoc fiat cũ cautela magna. & iõ in ęgritudinib⁹ fit minor pot⁹ ei⁹ potu cõtra venena, & diuerſificatur potio theriacæ in venenis ſm fortitudinẽ veneni & eius debilitatẽ. Et ſimilitudo, q̃ eſt inter medicinas,q̃ curãt venena,& illas, q̃ curãt ęgritu K dines quas iã diximus, ẽ,ꝙ oĉs operatiões,quas efficiũt medicinę ĩ ęgritudinibus, ſunt eadẽ cũ eis quas cõplẽt medicinę proprię venenis,ſ.curãtes venena.qm̃ ſicut q̃dã ex medicinis proprijs ęgritudinũ ſunt, q̃ curãt ęgritudines ſuis qualitatib⁹,ſ. calido, frigido, ſicco ,& humido , qm̃ ęgritudies fiũt ab illis, & ẽ vt q̃libet curet ſuo cõtrario.ſ. calido, & frigido,& è cõuerſo : ſiſ̃ ẽt ſunt ex medicinis venenoſorũ, q̃ opant̃ ex ſuis qualitatib⁹ ꝑdictis.& ſic ſunt ex medicinis ægritudinũ q̃dã q̃ curãt primis ſuis virtutib⁹ et tertijs, ſicut diſ- L ſoluẽdo,aperiẽdo, leniędo, & faciẽdo totũ id qđ purgat mẽbrũ ab humorib⁹ , & atrahit eos à corpore.ſ.à mẽbris nutritiõis,& mot⁹ & ſenſus, & mẽbris virtutũ extimatiuę potentię aĩæ. ſiſ̃ ſunt ex medicinis venenoſorũ q̃dã medicinarũ,q̃ id faciũt ſuis virtutib⁹ ſecũdis,& tertijs. Amplius ſicut ſunt ex medicinis q̃dã , q̃ curãt eas ꝑ id,qđ ſequit̃ in cõpoſitis mixtiõe q̃litatũ. 4. & qđ vocat Gal. totã ſpeciẽ:ſiſ̃ ẽt ſunt ex medicinis venenoſorũ,q̃ id faciũt à tota ſpecie earũ, ſi venenũ ſit operãs à tota ſpecie, & hæc.n.venena ſunt deteriora M oĩb⁹ alijs,ſicut ęgritudines, q̃ à tota ſpecie earũ ſunt mortiferę vel peſtiferę,ſunt deteriores oĩbus alijs,ĩ tm̃, ꝙ nõ ĩueniẽt ĩ eis cura niſi accideret ꝙ ĩuenirent̃ medicinę,q̃ eas curaret à tota ſpẽ . & ſi totũ hoc ẽ ſicut dictũ ẽt ꝙ theriaca ĩ ſe vnit duas ſpẽs medicinarũ ſiſ̃,vr̃ mihi ꝙ curet venena curatiõe ꝑfecta,& curet ẽt ęgritudines ſimiles venenis. ſed ĩ ęgritudini b⁹,q̃ ſi ſũt hmõi ĩ pl⁹ nocet,q̃ ꝓſit,ſicut nocẽt medicinę fortes ꝓpinatę ęgritudinib⁹ debilibus:& ſicut ẽt nocent

A cẽt medicinę curãtes ĩ cõſeruatiõe ſanitatis:ſed medicinę cõſeruãtes ĩ curatiõe ægritudinũ nõ ĩprimũt effectũ,de quo ſit curãdũ, & iſtę medicinę ſunt cib⁹,& medicina ſimul.Et ego quidẽ ĩtellexi de antiquis medicis,ꝙ ipſi nõ curabãt,niſi cũ cibis,q̃ erãt cibi & medicĩa. & hoc erat, qa hoĩes illi⁹ tpis ꝓhibebant p leges & decreta eorũ ab vſu malorũ nutrimẽtorũ & malis cogitatiõib⁹,& cogebant̃ exercitari à magiſtris exercitio cõueniẽte cõplexiõi cuiuſq; illorũ : & ſm hoc vr̃ mihi ꝙ theriaca ſi erat eis neceſſaria,niſi cõtra venena B & ſi forte erat eis neceſſaria ad euacuationẽ ægritudinũ ſi ſumebãt de ea.niſi modicũ.qm̃ Gal. & poſt eũ, & multi ex antiq⁹ dicũt, ꝙ plurimæ ęgritudinũ, q̃ currũt tpe nr̃o,sũt no uellę ſicut pleureſis,et apoſtema mẽbrorũ principaliũ,vt cordis,hepatis, cerebri,& ſimiliũ eis.& ꝓter iſtas sũt multę ex ęgritudinib⁹ exeũtib⁹ nãm aliarũ exitu multo, & q̃ ĩterficiũt ſubito.& ſi totũ ẽ ita iſtę,qui vtit̃ illo tpe theriaca vel ꝑcepit alſ,neceſſe ẽ vt ſit ſapiẽs ĩ ſine ſapiẽtię ꝑfectę,ꝑcipue cũ voluerit vti ea ĩ curatiõe ęgritudinũ,vl̃ ĩ cõſeruatiõe ſanitatis pti C cularis ſm eũ, q̃ parat⁹ è labi ĩ ęgritudines humorũ ſimiliũ venenis. & hoc quidẽ dixi, ſicut ĩtelligere poteris ꝙ gen⁹ idẽ medicinarũ curat ęgritudines aliquas & ꝓſeruat corp⁹ ab eis:ſed meli⁹ ẽ vt dicam⁹,ꝙ ęgritudinẽ curãtes,sũt fortiores medicinis,q̃ ab illis ꝓſeruãt. Opz ẽt ꝙ ſint medico medicinę ſcitę & fortitudĩe & debilitate ſm gradũ morborũ ęgritudinis,ad q̃ parati sũt labi, ſicut ẽt opz ſcire medicũ medicinas, cũ qb⁹ curat ſm gradũ timoris ęgritudinis in fortitudine & debilitate, cũ ſciuerit rotũ gen⁹ hoc:ſed gen⁹ ęgritudinũ, D q̃ fiũt ex humorib⁹, & q̃ ex venenis & genus medicinarũ,& oppõnẽ cuiuslibet ſpẽi illorũ, & eẽ theriacę, & ei⁹ cõpõnẽ ex duab⁹ ſpẽb⁹ medicinarũ,& pp quã cãm ĩuẽta ẽt fuit à primordio ei⁹ cõpõ,& q̃ ſit ei⁹ cõpõnis cã,poſſe erit ei vt ſciat̃ qñ hõ vtet̃ ea, & qñ ſi vtet̃.Et ego narrabo tibi vbi ẽ licitũ uti ea & vbi ñ. & dicã ẽt illæ, ꝙ dixerũt hoĩes & qđ exptũ ẽ đ ea, & ꝙ verificatũ ẽ de nã ei⁹ ĩ hac re,& ei⁹ opatiõib⁹ ĩ corporib⁹ humanis. Et dicã,ꝙ cõſuetudo medicorũ ẽ diuidere ęgritudinẽ ĩ ſimplicẽ & cõpoſitã,& iterũ diuidũt ſimplicẽ ĩ malã E cõplexionẽ,q̃ ẽ cũ mã, & illã q̃ ẽ ſine mã:ĩ cõplexiõe ãt mala ſine mã nõ vtunt̃,theriaca, ſiue illa ſit calida ſiue ſicca, et cũ fuerit ĩ fine violẽtiæ ſuę,ſicut ẽ febris ethica,ſiue ęgritudo ſit vl̃is,ſiue ꝓpria ĩ mẽbro.ĩ mala cõplexiõe cũ mã vtunt̃ ea,qñ fuerit ex flegmate et melãcolica exiſtib⁹ ĩ fine malitiei,& ñ vtunt̃ ea ĩ ęgritudinib⁹ ſanguineis,nec colericis:nisi qñ colera fuerit exiẽs terminũ naturalẽ: & ĩ ipſa ẽ multũ cautela iterũ neceſſaria,ſed ſi cũ ea ſit ſe.ñ vtũtur ea parũ vel multũ.ſi vero ñ ẽ ſe. & fuerit cholera eruginoſa vl̃ praſſina,ex qb⁹ ſit vomit⁹ & flux⁹ uentris F fortis. In alia ãt ẽt op3, ut ſit cautela maior,alia minor,& ẽ qñ cũ cholera ſit calida ñ ẽ licitũ uti ea ĩ peccato ei⁹. Sed qm̃ hęc ſpẽs cholerę ñ recipit digeſtionẽ nec alterationem medicinis ei cõtrarijs & theriaca in ualeſcit ſup eã , & eius ſubſtãtiã deſtruit & extrahit & iõ uſ ut in ea cõ ferat ſi deſ,& ordine nãę & euacuatiõis.& ẽ hoc ut medic⁹ aſpiciat ad duo mala & qđ forti⁹ ẽ curet & forti⁹ ei⁹ ẽ piculũ deueniẽdi ad mortẽ ſubitã.

De ægritudinibus ſimplicibus.

G subitã. In fluxu ãt diuturno cãto ab humoribꝫ frigidis, & humidis vẽ mihi, ꝙ cõueniat theriaca, & sit cõueniens ad curã: & iã dixerunt medici ꝙ theriaca curat fluxꝫ vẽtris diuturnos, quorũ cã ignoratꝫ, & vẽ mihi ꝙ hoc dixerũt, qm̃ sicut ī theriaca sũt ex medicinis venenotũ, quorum cã ignoratꝫ sic ẽt ī ea sunt ex medicinis ꝯgritudinũ, q̃ similant venenis. Ego tñ fluxũ vidi diuturnũ, q erat ex chola & melãcholia adustis, & ꝓceperũt parẽti vti theriaca, & mortuꝰ ẽ. & ꝓp hoc laudabile ẽ apd me vt nõ vtaꝫ aliqs ī fluxibꝰ theriaca, nisi ī eis

H q sũt de materiꝫ frigidis: & mẽbris frigidis, si ãt fuerit cã hũoribꝰ adustis ꝯq̃sitate executibꝰ, ñ vtũtꝫ ea, nisi exitꝫ eẽt ꝑ aduſtionẽ similẽ venenis. si ẏo fuerit aduſtio pauca, theriaca aduſtionẽ augebit, tñ ī fluxibꝰ & vomitibꝰ, qbꝰ timetꝫ aductus mortis subitaneꝯ, sicut in illis, ī qbus ꝓp magnã comeſtionem accidit, dicunt, ꝙ multũ cõfert ī hoc. & cũ dixerũt ꝙ cõfert ī fluxu diuturno, nõ dixerũt, si fluxus sit ex humoribꝰ calidis aut frigidis: & hoc sic dictũ eẽ nõ ꝓt. & vtunt theriaca ī fluxu sanguinis nariũ, & ī cõstrigẽdo fluxũ sanguinis

I panũ & meſtruorũ, qm̃ supfluunt. qm̃ theriaca, ſ. nota qm̃q; confert multũ. nã ꝑ eã ingroſſatꝫ sanguis ꝓp id qd ẽ in ea de opio, & cõfortat virtutẽ cõtinẽtẽ sanguinẽ ī venis ꝓp id qd ẽ ī ea de medicinis ſtypticis. qm̃ ẽ oſtũ nobis, & manifeſtũ, ꝙ sãguis nãliter ẽ ī eis: & Gal dabat eã illꝭ, q ſpuebat ex pulmone ꝓp ſolutionẽ cõtinuitatis accñtẽ ex vlceratiõe rerũ acutarũ deſcendẽtiũ a cerebro: & eius qdẽ inuamẽta ī hac ꝯgritudine sunt multa, & cũ illa qm̃q, ſedat & tollit tuſſim illꝭ, q hẽt eã ꝓp opium, qd ẽ ī ea, & deſiccat vulnꝰ ꝓp medi- K
cinas deſiccatiuas humiditatis accñ talis, q̃ ẽ ī ea: & ꝓuocat sõnũ: & maxĩe qm̃ ẽ recẽs & ꝟ alopharlo, qa fm ꝙ mihi vr̃, nõ ẽ melꝰ sanguini exeunti à pulmone, & cõfert ẽt aliꝭ mẽbris à pulmõe, qm̃ ẽ efficaciꝰ ī cõgelatiõe sanguinis augẽdo somnũ, & ſedatiõe tuſſis: & iterũ cõſtigit, ꝙ theriaca cõueniat morſibꝰ aĩaliũ, ex qbus cauſatꝫ fluxꝰ sanguinis: ſitꝫ ergo ꝓdeſt in cõſolidatiõe vulnerũ pulmonis. & dictũ antiquorũ est ꝙ theriaca cõfert ī prĩcipio hecticeꝯ, & cõfert vulneri pulmonis ī ptĩcipio, & ī fine, & cõfert ẽt oĩbꝰ ꝯgritudinibus L
neruorũ, q̃ ꝯgritudines neruorũ sũt ex mẽbris frigidis, & curat apoplexiã, & paralyſim, & curat tottura faciei & ſpaſmũ, & tremorẽ qm̃ sũt ex mã, q̃ nõ est calida. Et qa dixerunt quidã medicorũ ꝙ conuenit alicui ex ſpẽbꝰ ſpaſmi, ſ. ei q ẽ ex calore, vẽ mihi ꝙ si acciderit nõ est, nisi ꝑ viã accñtis, ñ ꝑ ſe. ſ. qa ī neruis fiat ꝯgritudo: & dixerunt ꝙ confert venenis medicinarum corroſiuarum, ſuper quas tps ẽ ꝓlongatũ. & vẽ mihi ꝙ si sic ẽ ꝓdeſt qa ipſa incidit & frangit mãm illiꝰ veneni, qd ẽ in fine illius maliciei, & qm̃q, exticcat vulnera, q̃ M
accñt poſt teneſmõ. Caue ne des eã, qm̃ sũt ex cholera, & ꝙ sint antiqua, qm̃ qm̃ sũt antiqua vtimur ī eis medicinis fortibꝰ ad mũdificationẽ vlceris ī tñ ꝙ qm̃q; intromittunt trociſci de arſenico. & hiꝯ vlcera cõsũmũt carnẽ, qm̃ fiũt in mẽbris maxime, q̃ velociter sumũt puttefactionẽ, & qm̃ sunt ī mẽbris calidis & humidis, & qm̃ sunt in locis vel mẽbris expulſiõis: sicut ī teſtibus vel veſica. & dare theriacã in prĩcipio lẽpriæ ẽ valde vile: & hoc ẽ manifeſtum. & ẽt

A ẽt in ægritudinibus inficiẽtibus cutẽ, & ſiſibꝰ illis. Et dixerũt, vt hõ vtatur ī prĩcipio hydropiſis: & hoc ſecundum viã rõnis, si cũ ea nõ sit febris, & nõ sit ex cã calida: sed dixerũt ꝙ in hac ægritudine detꝫ cũ aceto. & hoc qdẽ est accñtale, qm̃ acetũ lędit hepar, sed miſcetꝫ ipsũ, qm̃ vr̃, ꝙ acetũ acuat ſiccitatẽ, & diureticitatẽ: meliꝰ tñ ẽ, vt hoc fiat ī hydropiſi, q̃ ẽ cã ſplenis: vel poſſe ẽ vt acetũ detꝫ ī duritie hepatis, q̃ ẽ ꝓp hydropiſim, poſtq̃ ꝓfecerit sic ꝙ hydropiſim diminuat, vl detꝫ ꝓp aggregationẽ medicinarũ, mollituarũ, & diſſoluentuaB rũ, q̃ sunt ī theriaca ad diſſoluendũ durĩcẽ: & acetũ cõfert ī hoc multũ admixtũ medicinis mollificatiuis. & poſſe ẽ ꝙ hoc sit verificatũ ꝑ experiẽtiã, qm̃ tõ nõ trãſgredĩtꝫ hoc, nec hoc dẽt ĩmutari à ſolutiõe, qm̃ vtile, ĩquãtũ vult rõ. nũc ẽ rõ vti eo do nec videatꝫ id ꝓp experiẽtiã: illꝯ qdẽ sunt plures ex ægritudinibꝰ cũ mã, ī qbꝰ fm plurimũ cõfert theriaca, q̃ ẽ ex melãcholia et phlegmate, & ex illis ex eo ꝙ ẽ cõpoſitũ ex eis, & vtũtur ea ī doloribꝰ, quorũ est cã vẽtoſitas nãm egrediens, sicut ventoſitas cholerę. Caue tñ ne des theriacã in
C ꝯgritudine cholerica, cuiꝰ cã est sanguis, vel cholera, vl apoſtema, & vlr nõ detꝫ ī aliquo dolore, q̃ generatꝫ ex aſpatibus, quia aſpata, q̃ fiũt cũ dolore fm plurimũ sũt de gñe aſpatũ calidorũ. & da eã in dolore ſtomachi, renũ, & veſicę, si cũ eo nõ ẽ aſpa, nec expectetꝫ poſt ipsum. Et dixerũt quidã, vt detꝫ theriaca in dolore lateris: nõ detꝫ, nisi dolor fuerit ꝓlõgatꝰ ꝓp humorẽ vẽtoſum, vl si nõ ẽ fe. & detꝫ ī potu ī difficultate fartꝰ, vel partus, sicut narrauerunt medici. & hoc tñ ꝺiget cautela, qm̃ fm plurimũ ĩter

D difficultas pariẽdi. ſ. maior. & poſſe est, ꝙ nõ cõferat in difficultate partus, nisi difficultas partus sit ex diſſicultate virtutis expulſiuę, vel ꝓpter mortẽ embrionis, & quia theriaca expellit sanguinẽ menſtruũ, expellit embrionẽ. In ꝯgritudinibus antẽ cõpoſitus, q̃ sunt sicut apoſtemata, & febres duarũ ſpẽrũ, dixit Gale. ꝙ confert, si fe. fuerit quartana, & poſt apparitionẽ digeſtiõis: sed añ digeſtionẽ facit creſcere febrẽ: & cã huius est, qm̃ humores poſt eorũ digeſtionẽ ad expulſionẽ mouentur fm

E motũ naturæ, qm̃ nã immutat in illo tpe humores corruptos, & si detꝫ in principio, mouentꝫ motione violenta, & corrũpunt & expandunt ꝑ corpus, & creſcit mã febris: & cã huius est, qm̃ digeſtio naturalis mouetur in tpe determinato ſcito. Et iam narrauit Gal. ꝙ iã accidit ꝟ Audino philoſopho, ſuper quẽ cõueneruntꝫ medici rõcinari, vt daretꝫ ei theriaca in principio ſuę febris, cuius cã erat melancholia, et creſcebat eius fe. ex ea, & cõuenerũt, ꝙ confert febribus diuturnis, in quorũ paroxyſmorum prĩcipio agit frigꝰ, & cõfert febribꝰ q̃ incipiũt cũ tremore ſortũ: sed fm ſermonẽ Gal. impedit digeſtionem, qm̃ fortitudo tremoris & frigoris ñ accidit fm plurimũ, nisi ante digeſtionẽ. nisi intelligamꝰ, ꝙ digeſtio, quã nominauit Gal. sit tm̃ digeſtio ī ſe. melãcholię, qm̃ ille humor nõ digeritur, nisi in tempore longo: & ꝓpea illa feb. ꝓlongatur. febres autẽ phlegmaticę fm plurimum sunt minus longæ, q̃ melancholicę, & recipiũt citius digeſtionẽ. & ẽt theriaca in his ægritudinibus nõ ponit timorẽ de morte ægri, & uiolẽtia illorũ

G rū accētiū, qm̄ medicīę istę sunt similes uenenis. In apostematib⁹ aūt, & maxīæ calidis nō dat maxie si cū eis est febris, sed ī apostematib⁹ duris ꝓdest, si det ī potu. sūt qm̄ sunt ī pricipalib⁹ mēbris. & eadē ē rō ī melācholia, q̄ generata ē ex humorib⁹ grossis. Et medici cōueniūt, vt det ī potu ī qualibet ęgritudīe cū re cōuenīēte, sicut p̄ceperūt ī dolore lateris cū decoctiōe atriar, et ī dolore renū cū decoctiōe granæ. & ī hoc est necessaria puisio, si det cū decoctione granæ, vel non. In anno vero cuius aer ē totus calidus, dari ꝓhibet, qm̄
H tunc calida multa accidunt apata.

Quomodo theriaca corpus iuuet, & quomodo non. Cap. 4.

ET dicā nunc modū, fm quē potuī nūc theriaca curare istas ęgritudines, & gñaliter qūo curat eas qlibet ex medicinis alijs ī anno tali. Et nō dixerūt medici cām sufficiētē: illud aūt qđ ſuenit ī hoc dictū ex pricipijs nālib⁹, ē, q̄ totū qđē, qđ ſperam⁹ de medicinis ī earū opatiōibus ex virt⁹ ib⁹ primis & secūdis & tertijs, & gñaliter ī hoc, qđ dictū est, tota ſpēs ē ꝓp operationē caloris innati exiūtis ī corpore: & totū hoc ē
I ex ꝓcepto dei, & hæc virt⁹ q̄ digerit & expellit humores corporis est ex calore nāli, sed attribuīt medicinis, qm̄ medicinę mutant ad caloꝝ naturalē, sicut mutant ligna ad ignē, q̄ reddit ī his duob⁹ fornor, sicut medicīę. & hęc virt⁹ si ñ eēt ex pricipio nāli, & ex calore nāli, nō cōferet illa medicīa, sed medicīa ē, q̄ dat hāc virtutē calori nāh: sicut inuenimus ſpēs ei⁹, qđ cōbustibile ē ꝓ. ſ. mutat ad opera ignis. & hoc quidē manifestū est opificibus, qui opant cū vna cōbustibili specie. Et ī hoc errauit. Auic. qui dixit q̄ thetiaca dat calori K
nāli generalitatē virtutū, q̄ sunt ī ipsa. & cōseruat sanitatē corpis, & adiuuat ēt caloris nālis virtutē ī curatiōe ęgritudinū, sicut ipsum iuuat ī curatiōe venenorū ꝓp generalitatē virtutū, q̄ sunt ī ipsa. et nō ē, vt Auicē. vī, qm̄ virtus caloris, cū quo conseruat sanitas corporis, iuuat ī hoc tm̄ p vsum bonorū ciborū ex his, q̄ comedunt. & res q̄ p ipsum adiuuāt ī curatiōe ęgritudinū, q̄ accidūt, sūt medicinæ, q̄ adiuuāt, īquātū est eis virtus, ꝓpria cōtra illā ęgritudinē, et res q̄ ipsū adiuuāt cōtra venena, sūt medicinę q̄ sunt dictę cōtrarię vene L
nis. Theriaca āt, vt dixim⁹, q̄a adiuuat caloꝝ naturalē, qui operat ī veneno, adiuuat ēt ī opatiōe ęgritudinū, q̄ sunt similes venenis, & ꝓp hāc eādē cām cōseruat sanitatē ēt, q̄ est ꝓpinqua vt mutet ad ægritudines cōtrarias, & ī hoc ēt assimilat caloꝝ nāli, qm̄ īquātū ipsa sensibilis est, & ad oculū ē res vna, & si eā cōsideres, ſuenies ī ea opatiōes plures: & sīt ē eē caltis nālis, qm̄ cū ipsū Ispexeris, ſuenies ipsū vnū, s; cū ei⁹ opatiōes ꝓsideraueris, ſuenies ipsas plures, & theriaca qđē ē ī fine iuuamēu, q̄ opat ī reb⁹ distinctis & determinatis † M
& tpibus. Et post q̄ iā deuenimus ad hūc locū, ñ remanet aliqđ de eo qđ log volum⁹, de quo null⁹ eorū, quos nominauim⁹ ꝓter nos, locut⁹ ē. Ficmauī itā hoc dictū meū ex dictis antiquorū, & hoc solo qs meret laudē, & honorē, & nō solū ipsi, qui iā prę fuerūt, verūetiā ex hoīb⁹, qui futuri sūt, nec remāsit hic log nisi ī q̄ritate, & mēsura pot⁹ ei⁹. iste tm̄ mēsurę sciunt ꝓpōnem, sed verificant expimento, sicut accidit ī operatiōe theriacę, & operatiōe aliarū medicinarum

A tū nobiliū, & numerabiliū. qm̄ illæ pri⁹ sunt cōpositę p rōnē: & ꝓp hoc oēs sunt verificatę p expimētū. & ꝓp hoc oīs medicina, q̄ ē cōposita p rōnē, nisi prius q̄ det alicui, vt verificet p experiētiā, est dubia & diminuta. & ꝓp hoc res medicinatū, quas medici dauit sunt alicui nobili, expiātur pri⁹ ī aliquo rustico hñti cōplexionē effrenē, si uestīē, & post dēt illi eā: quia cū certificat⁹ fuerit medic⁹ p rōnē, q̄ ē bona & vtilis: & post hoc approbata fuerit experimēto, q̄ virt⁹ eius ē cōtra rē, ad quā intendit .i. dirigens ad finem, quem quærit,
B tunc quidē pōt vti ea, vbi voluerit.

De Quātitate theriacæ exhibēdæ. Ca. 5.

ILlud āt, qđ coegit antiquos īquirere quātitatē pot⁹ theriacę, est id qđ coegit eos vt pōderarēt, & mēsurarēt medicinas ī quātitate, & qualitate, & dicūt, medicina ē in hoc gradu, & dat ī hoc pōdere, cū potat qm̄ ipsi sciūt q̄ op⁊, ne virtus medicinarū sit fortior ęgritudīe, sed ñ vt operet ī corpore opationē similē medicinæ magnę & fortis virtutis. i. facietis corpora egredi terminū naturalē, qm̄ si sic eēnt illa curata, curaten
C tur alia: & ꝓp hoc op⁊ vt diuersifice tur quātitas ī medicina fm diuersitatē virtutis patiētis, & cōplexionē, & regionē, & ętatē, & ꝓticulā patiētē, si ęgritudo ē ꝓticularis. & quāto medicina est fortior, tāto ei⁹ operatiōes in corpe sunt fortiores, qm̄ oīs medicina ē cōtraria corpori, sed cōfert ipsi inquātū cōtrariat ęgritudini, q̄ ē in ipso: & ꝓp hoc op⁊, vt virtus medicinę sit fortior ęgritudine, sed nō multū: qm̄ superfluitas forte faciet ęgritudinē nouā illa remota, & quia medicinæ nō cōferūt vlt nō tpe ægritudinis, iō impole est vt cōseruēt sanitatē ꝓfectā, cōseruant D
tī sanitatē lapsam. & iō medicīa diuersificat in hoc fm ęstimationē futuri lapſ⁹, & fm spēs ęgritudinū antiquas, ad quas paratū ē labi. & sic ē manifestū iā qđ dixim⁹, q̄ theriaca cōfert sanitati, q̄ parata ē labi ī ęgritudines magnas, vel ad ęgritudines, q̄ vadūt, & redeūt, & ista est sanitas decrepitorū, quorū virt⁹ ē debilis. & iō plus cōfert decrepitis, q̄ alijs hoīb⁹, qm̄ ab eis nō recedit debilitas, & post decrepitos cōfert magis senib⁹. Iuuenes aūt nō op⁊, vt vtant theriaca, nec patū, nec multū nisi eis accideret ęgritudines, quas iā dixim⁹, & E
est qa medicina, īquātū medicina, ē cōtraria corpori humano. ſ. sano. Et op⁊, qui ea vtit q̄ aspiciat ī quātitate ei⁹, & maxīe cū medicina ē fortior, & quia virtus theriacę ē cōtraria corpori humano ī fine cōtrarietatis, op⁊ vt sit quātitas, q̄ datur de theriaca minor alijs medicinis, & op⁊, q̄ sit ei⁹ quātitas scita. In medicinis aūt q̄ purgant, op⁊ vt inquirāt p rōnē, & aspiciāt quātitatē, quā dāt ī qualibet ęgritudīe, vt post hoc verificet p experiētiā: & op⁊, vt sit scita quātitas medicinę, q̄ experiētet
F posse vt diuersificati sint medici ī aliquib⁹ earū diuersitate iusta. Nūc āt narrabo qđ Gal. dixit ī hoc fm Democritū. Inquit Democritus, da in potu de theriacā illi, qui timet, ne ī suo potu ponat venenū, & illi, cuius cibus est venenū, & maxime qñ vomuerit, totū, qđ de isto comedit, & da istis tet vel quater, & ñ facias, do nec testimonia sint vera, q̄ venenū sumpserit, & det illi quē memordit aīal, post cuius morsum inuadit eū sitis. et det morso à cane rabido, qm̄ morsus istorū est morsus malus, &

detur

Universidad de Deusto
Biblioteca

G det morsū ab aīalibus marinis hūtibus venenū,& illi, quē pungit aliqđ ex aīalibus paruis sicut vespę, & sicut aīal qđ est dictū rutella,& id interficit.& pōse est, vt sit aranea silue stris, vel aranea, et sit mēsura, q̄ dat albendatorū cū pōdere. xv. vn. vini lymphati & nō sufficiat cū vna vice ad attrahēdū malū morsum,īmo si vis timorē abijcere op3 eā multotiēs sumere, vt theriaca vincat dolores.à quibus dubitat corpus periclitari ꝓpetuo,& det in febre, q̄ inuadit vna die & dimittit alia:& tremori,& maxime cū ęgritudo est cū dolore, & ī

H qua dubitaueris apostema futurū ī aliquo mēbrorū abundantiū multū, vel in mēbris principalibus, vel ī matrice, vel qñ est inflatio intestinorū q̄ dicta ē cholica, ī qua cōtinuat dolor in renib9, vel vesica, & si dolor est pp ęgritudinē q̄ dicta ē à sanguine,& lapis ī vesica: & det multotiēs illi, qui hūt apostema hepatis sui. Et illi qui hēt fluxū sāguinis exhibeat noua theriaca multotiēs, vndecūq; sit, vel si sit ex pulmone,& hūri ī vētre suo dolorē & torsionē. qm̄ cū datur ei antiqua statim cessat torsio & dolor. Et cōuenies est vt illi det, qui

I nō digerit cibū suū in tū, ꝙ ei9 appetitus diminuit,& illi, in cuius stomacho accessit cibū, & nauigātibus, de quoꝝ cōsuetudine ē, vt bibāt aquas malas, & det eis pōdus duorum vel triū denariorū cū duabus cotillis, vl quatuoraq̄ calidę: & hęc mēsura ē inst'm vitreū paruū,& bibāt eā ante ęnā & cibū, & det ī potu illi qui habet dolorē ī vesica cū vino dulci & tēperato,& illi qui spuit sāguinē, & illi ad cuius pectus descēdit reuma. & sic dabis in potu cū ea aquā decoctionis pulegij & melius est ꝙ de ea portat de terra Morchij vl de K Scanonia, vel de Tibātis. qm̄ theriaca qm̄ dat cū eo, prohibet descēsum istorū humorū, & sic dabis in potu de ea cū trib9 coadic ei9, & sunt qui curāt cū ea dolores auriū fortes, qm̄ miscent cū ea modicū vini dulcis, ꝙ portat de Morchio.& meli9 ī hac ægritudine ē vt sumat modicū lanę & infundat lana in ipsa, & distillet ī buciniū auris.& hoc ē illud qđ generaliter dixit Gal. sup Democritū ī illis, ī quib9 dat hæc medicīa,& quā tū dat de ea, & in quo cōmiscet. & hoc, qđ est dictū, incedit via ꝓfunda.i. nō manifesta. antiqui tn̄ ñ tm̄ L Iquirebāt medicinas ꝓfunde.& hoc qm̄ loquebant cū hoīb9 qui sciebāt medicinas pfecte, & ille qui legerit qđ dixi,& qđ sum dicturus, & intelliget bñ vt sciat nām theriacæ,& operationes ei9,& cū quo sunt ei9 operationes,& cū quo operat poterit declarare res istas declaratiōe vera, v.g. dictū suū in febribus, q̄ inuadunt vna die & ītерpolatis alia,& tremore maxime, sed si sunt cū dolore, nō ꝑt intelligi in febrib9 simplicibus, q̄ inadūt vna die, & interpolatis alia, nisi de febrib9 indeficiētib9 diuturnis de

M materia frigida,& p dictū suū ęgritudinib9, qñūt cū dolore, oportet vt stelligat dolor fortis, & alia accīdia fortia, q̄ assimilant venenis,& ni dicto suo qđ dr ꝙ apostema futurum adhuc sit in mēbris principalibus, vt in matrice, nō op3 intelligi apostema calidū.& hoc est totū qđ Gal. dicit sup Democritū vbi dat & quātū dat ex ea. & īuenies ex dictis suis data cōtra venena pōdus duorū denariorū,& pōdus maius, hoc ē albendaca, aliter albeslécas: sed hoc intelligit ex dictis Gale. licet nō bene sit declaratū. & vidi de aliquibus antiquorū, qui declināt eē theriacę & locuti sunt de ea ꝙ maior quātitas potus ei9 est quātitas albēdaca, & minus, qđ de ea sumit ē quātū ægyptiaca faba. Author tn̄ illi9 libri, qui dr almathi, declaratiōe sufficiētū dicit, vt det ī potu quātitas albēdaca ilh, qui morsus ē ū lacerto, cū dra. iiij. aq̄ decoctiōis mirrhę vel mētę,& ē cōmunior & cōueniētior & ꝑcipit dari hūti canin̄ appetitū, cū. iij. dra. vini, & in hydropisi trib9 diebus, cū acero lymphato, & hūri lapidē ī renib9, cū aqua apij, & hūti apostema

B durū in hepate vel ī splene, cū oxymelle squillitico, & cū simplici trib9 diebus ī colica:& ponit ī gradu superiori pōd9 albēdaca. i. pōd9 4. granorū hordei,& ponit ī gradu. 2. posit ipsum pōd9, qđ dixit metheala, & ꝑcepit vt ei9 pōdus det illi, quē canis rabid9 momordit, cū pōdere vnius denarij de pīguedine picis, det & illi ꝙ sumpsit euphorbiū ī potu,& opiū & ijs similia ex medicinis venenosis, & ponit gradū tertiū pōdus danich vsq; ad obolū & ꝑcepit illi, quē momordit scorpio ī potu dari cū vino, & hūti inflationē stomachi, & intes-

C stinorū,& hūti tremorē, sicut in febrib9. Et ꝑcepit dari quātitatē uni9 fasioli, aut lupini una cū vino & aqua, & mesaat tremescit,& ēt icteritię q̄ ē ex genere hepatis & ēt splenis,& difficultati part9 cū dra. i. oxymellis squillitici, & ꝑcepit ī potu dari pōd9 uni9 danich cū aqua uel succo malorū illi, qui patit illiacā, qñ accidit ex peccato phlegmatis, uel qñ accidit uertigo, det quātitas uni9 lupini cū aqua satyrię, & hūti paralysim uel tortura det cū decoctiōe radicū, & cōtra lepra cū decoctiōe mētę & cōtra albaras det cū aqua. v. ra D dicū, vel cū aqua mellis, & ꝑcipit vt det ī potu cōtra venena magna, qñ visa fuerit accīdia magna terribilia & manifesta, q̄tas metheali verū hęc ē q̄tas multa: & nō meli9 est vt det in potu nō tota ista quātitas sil, sed diuidat in vicibus multis.& hoc est, qđ dicit author hic de pot9 eius quātitate,& dr ꝙ reprobat ī quibus dā & cū ꝑcipit dari ī morsu canis rabidi metheala, et ī apostemate hepatis & splenis,& cōtra appetitū caninū quātitatē albēdaca. Et Auic. ponit quātitatē maiorē potus ei9 theriacę fortis pōd9 metheales siue me E theali,& dedit ī potu plurib9 egritudinib9 quātitatē lupinorū cū medicinis q̄ ꝓsunt ęgritudinib9. & dāt ī potu quātitatē vni9 fabę illi, ꝙ patit defectū vocis,& ī ijs discordāt plurimi alij, sicut ali9 alter asserit, & hæc q̄tas quā dicū ñ cōfert oīb9 hoīb9 tū, ſ3 op3 vt reliquat estimatiōi medici, qa theriaca diuersificabit ī q̄titate pot9 ei9 fm fortitudinē,& debilitatē ī firmi,& debilitatē, & fortitudinē veneni,& fm fortitudinē,& debilitatē theriacę ī ętate sua,& fm cōplexionē ī firmi,& regionē,& tpa an F ni,& fm aerē corruptū ī subā & qualitate. qm̄ isti aeri conuenit solū, & maxīe cū aggregat aliqua ex spēb9 qualitatū venenosarū. & fm locum morsurę q̄ accidit ī corpe op3 diuersificar q̄tatē pot9, qm̄ oīa mēbra, vl loca ñ sūt ęqualia. & hęc qdē manifesta sūt illi, ꝙ vidit alabor. & meli9 qđ ꝑt fieri ī hac re, ē, vt sciat vsę particularis ei9, quo ī diges. & illis quib9 ē meli9 vt eis det theriaca, sūt decrepiti, quorū virt9 ē valde debilis,& post hos sūt senes, sed ī iuuenes ñ vtunt ea multū nec parū nisi magnis casib9,

&

G & nisi apud magnam necessitatem, & ille cui præcipitur potus eius, bibat eam vino cocto, cui⁹ tertia pars per decoctionem diminuta est: hoc est, propterea q⁹ vinū crudum prohibet eis, s. Saracenis ex toto, & hæc necessitas introduxit eum ad hoc, et probauit se multum ī hoc. Sed ego hic abbreuiaui, qđ nō est proficuū.

Quanū, et qualis theriaca bona sit. Ca. 6.

NVnc autem dico, q⁹ theriaca q̄ est quatuor annorum, nō habet virtutem theriacæ, quæ est in
H summo bonitatis, sed eius operatio est operatio aliarum medicinarum fortium: & possibile est q⁹ conferat, quæ est vnius anni: quoniam sup ipsam iam transiuerunt quatuor tēpora: & possibile est vt cōferat quę est sex mensium apud magnam necessitatem. & theriacæ operationes non mutantur, nec separantur ab K
ea spacio viginti annorum, & est in virtute sua. xl. annis, & minuit operationem suam vsque ad xl. annū, & non potest proficere nec complere operationes suas. & mutatur ętas theriacæ secundum medicinas, ex quibus est composita, quoniam si bona fuerit, tenet suam virtutem bene, & si sunt malæ minus seruant eam. Et oportet vt mel, quod cum ipsa perficitur sit bonum, & vas ēt vbi recondita fuerit, & regio, vbi facta fuerit. Nunc autem quiescat postulatio, & sufficiat satisfactio secundum tempus. Laus sit Deo L
qui me comprehendi posse largitus est. Amen.

Auerrois Tractatus de Theriaca finis.

REGISTRVM.

✣ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z,

A A B B C C D D E E F F G G H H I I K K L L

M M N N O O P P Q Q.

Omnes sunt Quaterniones.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca